R.

De

IURE NATURALI & GENTIUM,

Iuxta Disciplinam

EBRÆORUM.

Jun. 10. 1639.

Imprimatur.

R^mo. in Christo Patri ac D^no
D. GUILIELMO Arch.
Cant. *Sacellanus*
Domesticus.

Guil. Bray.

Ioannis Seldeni

De

IURE NATURALI & GENTIUM,

Iuxta Disciplinam

EBRÆORUM,

LIBRI SEPTEM.

——————— *Loca Nullius antè*
Trita Solo. Iuvat integros accedere Fontes
Atque haurire ———————

LONDINI,
Excudebat RICHARDUS BISHOPIUS.

1640.

PRÆFATIO,

quæ etiam

INSTITVTI OPERISQVE

Est Summula.

TItulus, quantum ſcio, planè novus eſt; etiam hactenùs tam inauditus quàm incompertus. Nec ſolùm in molem prægrandem excrevit Volumen, verùm & ipſe Librorum ac Capitum Elenchus paginas non ita paucas occupat. Vnde fit ut nec ociùs trânſeunti, nec oſcitantèr evolventi, nec levitèr intuenti facilè ſatis queat excogitari, quidnam Operis fuerit Subjectum ſeu Materies, aut qualiſnam aut unde Ratiò Inſtituti. Meritò igitur viſum eſt ea heic velut in Tabella contractiori exhibere. De *Jure Naturali & Gentium* quidem agitur, ſed non ſimplicitèr ſic dicto. Adjicitur, *juxta Diſciplinam Ebræorum*; quæ Tituli eſt Novitas. De *Jure* tum *Naturali*, tum *Gentium*, quomodolibetcunque aliàs ſumto, ac de Obligatione & Permiſsione circa utrunque verſantibus, anxiùs diſquirunt acriùſque diſceptant crebrò, Ethici, Politici, Iuriſconſulti, Theologi. Nec defuere quibus omninò placuit illud veterum aliquot

Nec Natura poteſt Juſto ſecernere iniquum.

Ceterùm ex eis in quæ plerique Scriptorum, aliàs

liàs etiam de Iure hoc diversimodè dissidentium, consentire solent, nullo labore elicitur, Naturalis, qualecunque id demùm fuerit, peritiam (id est Iuris ejus, quod cunctorum hominum ab ipsis rerum ipsiusque Naturæ creatæ initiis Commune fuit seu Vniversorum cordibus, ut dici solet, inscriptum) non minùs nec alio fermè modo Iuris Vniversi Divini Humanique, quod citra initia illa Positivum est, atque Morum scientiæ exactiori conducere, quàm Sapientiam quam appellitant Primam seu Metaphysicam reliquis Philosophiæ membris quæ sua, ex illa, mutuò accipiunt Principia, seu quàm artes purè Mathematicas eis quæ sunt mixtæ, aut Epochas in Temporum motuumque ratione, insequentium calculo. Neque absonum est dicere, ab Iure illo, cetera multifariàm superinducta, velut surculos per insitionem accedentes, à trunco cui inseruntur sustentari alique. De eo autem intereà quod est, Qualia & Quot sint ac Quousque extendantur contrahanturve Iuris istius Capita, atque undenam petenda, dissensus est sanè multiplex. *Gentium Ius* interdum pro *Iure* item *Naturali* sumitur. Quoties nimirùm *Primævi* seu *Primarii* nomine indigetatur. Sed verò quatenus *Iuris Gentium* vocamine, Mores & Ius Pluribus Gentibus, nec interim Vniversis nec Semper, sive ex Numinis Iussu Imperativum sive ex Pacto aut Consuetudine Interveniens denotatur (quale *Secundarium* nuncupari solet) *Naturalis* illud, non aliter atque Cæsareum, Pontificium, Provinciale, Municipale Ius, plane est additamentum. Atque ex hac duntaxat notione in Titulo

tulo usurpatur. Et *Ius Naturale* ita significat heic quod *Ius Mundi* seu Universale; *Gentium Ius*, id quod Gentibus aliquot peculiare. Lucanus;

> *Sed neque Ius Mundi valuit, neque fœdera sancta*
> *Gentibus* ——

Iam verò *Naturalis* vocabulum, in Titulo, id tantùm indicat quod, ex *Ebræorum*, seu *Ecclesiæ* aut *Reipublicæ* veteris *Ebraicæ*, Placitis, Sententiis, Moribusque, tam in Foro quàm in Scholis, receptis avitisque, pro *Iure Mundi* seu omnium Hominum omnimodarumque tum Gentium tum Ætatum Communi, etiam ab ipso rerum conditu, est habitum, ut scilicet à Totius Naturæ creatæ Autore seu Numine Sanctissimo, Humano generi, simulatque creatum est, indicatum, infusum, imperatumque. Hoc מצות בני נח *Præcepta* seu *Ius Filiorum* seu *Posterorum Noachi* appellitant Ebræi; utpote quo nomine Genus Humanum, à Noacho secundò, quemadmodum fermè ab Ada primò, propagatum, innuere, eis est solenne. Capita hujus Iuris Septena, quæ Illustriora sunt, à scriptoribus Christianis subinde habes, sed nec sine crassissimo subinde errore, generatim memorata. Nullibi autem explicata. Ea sunt de *Cultu Extraneo* seu *Idololatria*, de *Blasphemia*, de *Homicidio*, de *Incestu* ac *Concubitu illicito*, de *Furto*, de *Esu membri* seu *partis ab animali hactenus viventi discerptæ*, & de *Iudiciis* seu *Regimine Forensi* atque *Obedientia* quam *Civilem* vocitamus. *Gentium* autem *Ius* in Titulo accipitur pro eo quod sive ex singulari Numinis Imperio sive ex Pacto seu

Con-

Consuetudine Interveniente, Ebræis aliisque Gentibus sive vicinis sive aliis (nec interim universis nec semper) commune habebatur; veluti in Contractibus, Nuptiis, Servitute, Federibus, Proselytorum Admissione ac Regimine, Captivis, Tributis, id genus reliquis. *Instituti* autem Ratio ita se habet, ut præmittatur primò Dissertatio de necessario, in rebus difficilioribus seriò perpendendis dispiciendisque, diligentioris ac multiplicis Aliorum Sententiarum, utcunque inter se plurifariam discrepantium, Indaginis atque Examinis usu. Quem sanè si qui negligentiùs aut ignaviùs rejiciant, ut sui ipsorum commentis nimiùm fallantur illi sæpiùs, necesse est; perinde ferè atque Antipheron ille, cui proximus aër perpetuò speculum adeoque perpetuò ac solum sui fuisse fertur. Agitur dein de *Gentis Populive Ebraici Vetustate*, *Dignitate* ac *Prærogativa* olim præ cunctis aliis eminentissimâ, ac de *Barbaricæ Philosophiæ* (cujus Ebraica pars eximia) veluti Occidentis Magistræ præstantia. Discutiuntur etiam *Placita* Scriptorum diversimoda de *Juris*, qualecunque id fuerit, *Naturalis Fonte*, *Ortu*, *Sedibus*, adeoque de eo quod est, unde petendum seu ediscendum Ius illud. Atque enumeratis, tum ex Ebræis tum è Christianis aliquot, *Capitibus Juris Naturalis*, quod Noachidarum Ebræis dicitur, *Illustrioribus*, absolvitur Liber Primus. Sequentibus libris, Talmudicè & Rabbinicè sigillatim explicantur Capita illa; sed sparsim & pro re nata, quicquid *Iuris* heic *Gentium* nomine venerit. Neque enim aliam esse idoneam methodum

dum censui. Præterea, non rarò tum interseritur doctrina Talmudica de Iuris Ebræorum Civilis seu simplicitèr Israelitici, ad res sive sacras sive profanas attinentis, Capitibus aliquot, tum alia aliunde observanda adhibentur: ut inde eorum de Iure sive Naturali sive Gentium sensus, inter legendum, explicatior reddatur.

Hinc LIBER SECUNDUS Interdicta priora Bina de *Idololatria* & *Blasphemia* complectitur, ubi item *Proselytorum Iustitiæ, Proselytorum Domicilii, Libertinorum, Servorum* in Iudaismum cooptatorum *Initiamenta, Status* ac *Conditio*, seu *Peregrinitatis Iura*, velut insequentibus necessariò prævia, enarrantur. Accedunt *Cœlestium, Humanarum, aliarum Imaginum* tum *formatio* tum *usus*, quà licitus, quà illicitus, tam *Originariis* quàm *Proselytis*; *Publicanorum* ibi qualitas; *Luci Plantatio*; *Figuræ*, ad Neomeniarum tempus ex testium designatione decernendum; *Lunares*; *Icones Cæsareæ*; *Nummi*, ex eis qui Ebræis in usu, *illis insigniti*; *Ebraici* item; *Numismata Rhodia* quæ velut pars pretii D. N. Iesu Christi Romæ & Parisiis ostentantur; *Mosis figura*; *Vitis Aurea*; *India* in *velis Iudaicis* picta apud Claudianum; *Profanatio Nominis Divini* ac ejusdem *Sanctificatio*; *Peccatum* illud quod in lege sacra dicitur ביד רמה fieri, seu *manu elatâ*; *Filii Dei* nomen; *Vestium* blasphemiæ auditæ causâ *dilacerandarum ritus*; sententiæ Ebræorum aliquot *de Gentium Diis non blasphemandis*.

LIBRO TERTIO dispicitur, *utrùm ad Cultum aliquem Divinum* & ad *qualem*, Genus Vniversum humanum quod reliquum erat seu *Gentiles obligari vel-*

De

IURE NATURALI & GENTIUM,

Iuxta Disciplinam

EBRÆORUM.

Jun. 10. 1639.

Imprimatur.

*R*mo. *in Christo Patri ac D*no
D. GUILIELMO Arch.
Cant. *Sacellanus*
Domesticus.

Guil. Bray.

Ioannis Seldeni

De

IURE NATURALI & GENTIUM,

Iuxta Disciplinam

EBRÆORUM,

LIBRI SEPTEM.

——————— *Loca Nullius antè*
Trita Solo. Iuvat integros accedere Fontes
Atque haurire ———————

LONDINI,
Excudebat RICHARDUS BISHOPIUS.

1640.

PRÆFATIO,

quæ etiam

INSTITVTI OPERISQVE

Est Summula.

TItulus, quantum scio, planè novus est; etiam hactenùs tam inauditus quàm incompertus. Nec solùm in molem prægrandem excrevit Volumen, verùm & ipse Librorum ac Capitum Elenchus paginas non ita paucas occupat. Vnde fit ut nec ociùs trânseunti, nec oscitantèr evolventi, nec levitèr intuenti facilè satis queat excogitari, quidnam Operis fuerit Subjectum seu Materies, aut qualisnam aut unde Ratiò Instituti. Meritò igitur visum est ea heic velut in Tabella contractiori exhibere. De *Iure Naturali* & *Gentium* quidem agitur, sed non simplicitèr sic dicto. Adjicitur, *juxta Disciplinam Ebræorum*; quæ Tituli est Novitas. De *Iure* tum *Naturali*, tum *Gentium*, quomodolibetcunque aliàs sumto, ac de Obligatione & Permissione circa utrunque versantibus, anxiùs disquirunt acriùsque disceptant crebrò, Ethici, Politici, Iurisconsulti, Theologi. Nec defuere quibus omninò placuit illud veterum aliquot

Nec Natura potest Iusto secernere iniquum.

Ceterùm ex eis in quæ plerique Scriptorum, aliàs

liàs etiam de Iure hoc diversimodè dissidentium, consentire solent, nullo labore elicitur, Naturalis, qualecunque id demùm fuerit, peritiam (id est Iuris ejus, quod cunctorum hominum ab ipsis rerum ipsiusque Naturæ creatæ initiis Commune fuit seu Vniversorum cordibus, ut dici solet, inscriptum) non minùs nec alio fermè modo Iuris Vniversi Divini Humanique, quod citra initia illa Positivum est, atque Morum scientiæ exactiori conducere, quàm Sapientiam quam appellitant Primam seu Metaphysicam reliquis Philosophiæ membris quæ sua, ex illa, mutuò accipiunt Principia, seu quàm artes purè Mathematicas eis quæ sunt mixtæ, aut Epochas in Temporum motuumque ratione, insequentium calculo. Neque absonum est dicere, ab Iure illo, cetera multifariàm superinducta, velut surculos per insitionem accedentes, à trunco cui inseruntur sustentari alique. De eo autem intereà quod est, Qualia & Quot sint ac Quousque extendantur contrahanturve Iuris istius Capita, atque undenam petenda, dissensus est sanè multiplex. *Gentium Ius* interdum pro *Iure* item *Naturali* sumitur. Quoties nimirùm *Primævi* seu *Primarii* nomine indigetatur. Sed verò quatenus *Iuris Gentium* vocamine, Mores & Ius Pluribus Gentibus, nec interim Vniversis nec Semper, sive ex Numinis Iussu Imperativum sive ex Pacto aut Consuetudine Interveniens denotatur (quale *Secundarium* nuncupari solet) *Naturalis* illud, non aliter atque Cæsareum, Pontificium, Provinciale, Municipale Ius, plane est additamentum. Atque ex hac duntaxat notione in Titulo

tulo usurpatur. Et *Jus Naturale* ita significat heic quod *Jus Mundi* seu Universale; *Gentium Ius*; id quod Gentibus aliquot peculiare. Lucanus;

Sed neque Ius Mundi valuit, neque federa Sancta Gentibus ——

Iam verò *Naturalis* vocabulum, in Titulo, id tantùm indicat quod, ex *Ebræorum*, seu *Ecclesiæ* aut *Reipublicæ* veteris *Ebraicæ*, Placitis, Sententiis, Moribusque, tam in Foro quàm in Scholis, receptis avitisque, pro *Iure Mundi* seu omnium Hominum omnimodarumque tum Gentium tum Ætatum Communi, etiam ab ipso rerum conditu, est habitum, ut scilicet à Totius Naturæ creatæ Autore seu Numine Sanctissimo, Humano generi, simulatque creatum est, indicatum, infusum, imperatumque. Hoc מצות בני נח *Præcepta* seu *Ius Filiorum* seu *Posterorum Noachi* appellitant Ebræi; utpote quo nomine Genus Humanum, à Noacho secundò, quemadmodum fermè ab Ada primò, propagatum, innuere, eis est solenne. Capita hujus Iuris Septena, quæ Illustriora sunt, à scriptoribus Christianis subinde habes, sed nec sine crassissimo subinde errore, generatim memorata. Nullibi autem explicata. Ea sunt de *Cultu Extraneo* seu *Idololatria*, de *Blasphemia*, de *Homicidio*, de *Incestu* ac *Contubitu illicito*, de *Furto*, de *Esu membri* seu *partis ab animali hactenus viventi dissceptæ*, & de *Iudiciis* seu *Regimine Forensi* atque *Obedientia* quam *Civilem* vocitamus. *Gentium* autem *Jus* in Titulo accipitur pro eo quod sive ex singulari Numinis Imperio sive ex Pacto seu Con-

Consuetudine Interveniente, Ebræis aliisque Gentibus sive vicinis sive aliis (nec interim universis nec semper) commune habebatur; veluti in Contractibus, Nuptiis, Servitute, Federibus, Proselytorum Admissione ac Regimine, Captivis, Tributis, id genus reliquis. *Instituti* autem Ratio ita se habet, ut præmittatur primò Dissertatio de necessario, in rebus difficilioribus seriò perpendendis dispiciendisque, diligentioris ac multiplicis Aliorum Sententiarum, utcunque inter se plurifariam discrepantium, Indaginis atque Examinis usu. Quem sanè si qui negligentiùs aut ignaviùs rejiciant, ut sui ipsorum commentis nimiùm fallantur illi sæpiùs, necesse est; perinde ferè atque Antipheron ille, cui proximus aër perpetuò speculum adeoque perpetuò ac solum sui fuisse fertur. Agitur dein de *Gentis Populive Ebraici Vetustate*, *Dignitate* ac *Prærogativa* olìm præ cunctis aliis eminentissimâ, ac de *Barbaricæ Philosophiæ* (cujus Ebraica pars eximia) veluti Occidentis Magistræ præstantia. Discutiuntur etiam *Placita* Scriptorum diversimoda de *Juris*, qualecunque id fuerit, *Naturalis Fonte*, *Ortu*, *Sedibus*, adeoque de eo quod est, unde petendum seu ediscendum Ius illud. Atque enumeratis, tum ex Ebræis tum è Christianis aliquot, *Capitibus Juris Naturalis*, quod Noachidarum Ebræis dicitur, *Illustrioribus*, absolvitur LIBER PRIMUS. Sequentibus libris, Talmudicè & Rabbinicè sigillatim explicantur Capita illa; sed sparsim & pro re nata, quicquid *Iuris* heic *Gentium* nomine venerit. Neque enim aliam esse idoneam methodum

dum censui. Præterea, non rarò tum interseritur doctrina Talmudica de Iuris Ebræorum Civilis seu simplicitèr Israelitici, ad res sive sacras sive profanas attinentis, Capitibus aliquot, tum alia aliunde observanda adhibentur: ut inde eorum de Iure sive Naturali sive Gentium sensus, inter legendum, explicatior reddatur.

Hinc LIBER SECUNDUS Interdicta priora Bina de *Idololatria* & *Blasphemia* complectitur, ubi item *Proselytorum Iustitiæ, Proselytorum Domicilii, Libertinorum, Servorum* in Iudaismum cooptatorum *Initiamenta, Status* ac *Conditio*, seu *Peregrinitatis Iura*, velut insequentibus necessariò prævia, enarrantur. Accedunt *Cœlestium, Humanarum, aliarum Imaginum* tum *formatio* tum *usus*, quà licitus, quà illicitus, tam *Originariis* quàm *Proselytis*; *Publicanorum* ibi qualitas; *Luci Plantatio*; *Figuræ*, ad Neomeniarum tempus ex testium designatione decernendum; *Lunares*, *Icones Cæsareæ*; *Nummi*, ex eis qui Ebræis in usu, *illis insigniti*; *Ebraici* item; *Numismata Rhodia* quæ velut pars pretii D. N. Iesu Christi Romæ & Parisiis ostentantur; *Mosis figura*; *Vitis Aurea*; *India in velis Iudaicis* picta apud Claudianum; *Profanatio Nominis Divini* ac ejusdem *Sanctificatio*; *Peccatum* illud quod in lege sacra dicitur ביד רמה fieri, seu *manu elatâ*; *Filii Dei* nomen; *Vestium* blasphemiæ auditæ causâ *dilacerandarum ritus*; sententiæ Ebræorum aliquot *de Gentium Diis non blasphemandis*.

LIBRO TERTIO dispicitur, *utrùm ad Cultum aliquem Divinum* & ad *qualem*, Genus Vniversum humanum quod reliquum erat seu *Gentiles obligari vel-*

 lent

lent *Ebræi*. *Qualis* item *Cultus Gentilibus permissus*, *qualis interdictus*, sive ad Templum Hierosolymitanum sive alibi in ditione Israelitica; Et fusiùs quid statuerint Ebræi de *Sabbati* seu *Septimi diei cultu*, quà ad *Gentiles*, seu alios præter seipsos, quovismodo attinere posset. *Cultus ante legem Mosaicam* adjicitur *Divinus*; *Templi Hierosolymitani*, quantum ad loca Gentilibus vetita seu permissa, *designatio*; *interdicta eis*, nondum in Iudaismum ritè cooptatis, *legum Mosaicarum observatio*. Opinio eorum qui *non Res ipsas* sed *Pretia* tantùm rerum, *à Gentilibus* nondum in Iudaismum cooptatis, *offerenda* temerè asseruerunt, discutitur. *Sabbati* adjungitur *Institutionis Tempus*, *Annus*, *Dies*, *Locus*, *Ratio*, *Iter* etiam *Sabbaticum*, & *Primum Sabbatum* festi nomine, ex Imperio juxta eos divino, celebratum. *Fl. Iosephi* & *Philonis* loca insigniora de *Sabbato* expenduntur, intertextis de *Calendario Romano*, *Græco*, aliis, uti & de *Orbe Nundinali* quæ lucem heic præbeant. Quæ item ex *Hesiodo*, *Homero*, *Lino*, *Callimacho*, *Aristobulo*, *Clemente Alexandrino*, *Luciano*, *Agellio*, *Suetonio*, *Censorino*, *Ovidio*, *Tibullo*, *de Diei septimi* seu *Saturni inter Gentiles* observatione, uti & è *Tertulliano*, *Lampridio*, *Seneca*, afferri solent, explicantur. *Ogdoades* etiam *Dierum*, ac *Hebdomades*, *Denominatio Planetaria* quæ *Hebdomadica* est, ejusque *Ortus*, *Ratio*, *Usus*, *Heptazonus*, *Planetarum Ordo*, juxta veteres, in Systemate mundi, & *Horarum Vetustas*, in eodem tractantur.

QUARTUM LIBRUM occupat Interdictum *Homicidii* quatenus sive ex Iure Naturali penderet sive cum Gentium Iure in ditione Israelitica

esset commissum. Conjunguntur *Jura Tutelæ Sui, Aliorum, Zelotarum, Asyli* tum in *Urbibus Levitarum* tum in *Altari, Vindicis Sanguinis, Anathematum, Cædes* sub *ratione Pœnæ* aut *Quasi*, id genus alia quæ Interdictum hoc seu ejusdem *Laxamentum* aut *Temperamentum* aliquod respexêre aut respicere visa fuerint, *Excommunicationis Jura* (id est ejus *Formula, Causæ, Ritus, Effectus*) *Negotiatores* & *Nummularii* à D. N. Iesu Christo è Templo ejecti, *Arcæ Tredecim totidemque Mensæ* in Templo adrecipienda tum allata tum oblata, *Hostiæ Humanæ, Aposynagogi* in Evangelio, *Jepthæ Votum*.

LIBRI QUINTI Materies est *Incestus* ac *Illicitus* juxta Ebræos *Concubitus*, sive ex Iure Naturali sive ex Mosaico, interdictus; *Matrimonium* item *ex Jure Naturali*; uti & *Matrimonia Proselytis, Libertinis, Servis, Ancillis inter se* aut *cum Originariis*, quà *vetita*, quà *permissa*; *Innuptarum concubitus*; *Merces meretricia*; *Ritus Nuptiales*; *Polygamia* ac *Divortium*; *Concubinæ*; *Primorum parentum liberi*; *Cognationis* ac *Affinitatis* gradus quà *Matrimonium* spectâsse volunt; *Captivæ* ex lege Singulari *Coitus*; *Salomonis Uxorum Conditio*; *Natales* quà ex diversa personarum coeuntium qualitate pependerint; De *Herodis Magni Natalibus*, Patrum veterum sententiæ defensio; *Semijudæi* seu *Proselyti imperfecti*; *Agrippæ Regis Junioris fraternitas Ebraica*; cognata alia. Quæ verò, prætereà ad rem Matrimonialem inter Originarios seu ex Iure simpliciter Ebræorum civili seu Mosaico, reliqua spectant, toto ea demensa

 horreo

horreo damus in *Uxore nostra Ebraica* quæ typos præstolatur.

SEXTUS LIBER Interdictum *Furti* explicat, quà Naturale habitum est, quà item *Jus Gentium* cum eo mistum; adeoque agit de *Fide servanda, Adquisitione* ac *Translatione Dominii* tam *Personarum* quàm *Rerum* cum ejusdem *Modis* ac *Temperamentis*, *Contractuum Formulis* ac *vi*, *Mendacio*, *Occupationis* titulo, *Rebus derelictis*, *Deperditis*, *Jure Pauperum* seu *Mendicorum*, *Angulo segetis*, *Spicilegio*, *Racematione*, *Uvis deciduis*, *frugibus per Oblivionem* in agro *relictis*, *Decimâ Pauperis*, *Eleemosynis*, *Pauperum necessitate*, quà aliorum dominium spectare posset, seu eo quod dici solet *utrùm furari liceat propter necessitatem*, *Servitute*, *Manumissione*, *Usuris*, *Bonis aleâ* seu certamine quovis alio *lucrifactis*, *Piscium* ac *Columbarum capturâ*, *Columbariis*, *Bello Indicendo*, *Deditione*, *Federibus*, *Victoria*, *Tributis*, *Regionibus subactis*, *Prædâ*, *Numismate Censûs* in Evangelio, *Didrachmi* ibi *pensitatione*, *Semisiclo*, loco illo Evangelii *Nemini Servivimus unquam* &c. *Captivis*, congeneribus non paucis.

SEPTIMUS, Interdicti *de membri* seu *partis ab animali hactenus vivente discerptæ* sensum exponit, præter *Obscuriora* quædam seu *Minora Capita Juris Noachidarum* apud Talmudicos reperta, veluti *Honorem Parentum*, *Heterogeneorum usum*, *Castrationem*. Obitèr de *Votorum effectu*. Et demùm accedit ibi Caput de *Judiciis* seu *Regimine Forensi* atque *Obedientia Civili*. Etiam de *Judicio Divino*, ac *Præmio* & *Pœna* quà Noachidas, juxta

Ebræos.

Ebræos, ſpectent, agitur. De *Judicibus* item ſeu *Tribunalibus* ſeorſim ac per ſe, *Proſelytis Domicilii, conſtitutis*, *Pœnis*, aliiſque rebus *Forenſibus*; quà nempe ſive ad *Proſelytos* hoſce ſive alios nondum in Iudaiſmum cooptatos ex *Jure* ſive *Naturali* ſive *Gentium* attinerent. Nam res forenſes Iure ſimplicitèr Ebraico ſeu Gentis merè civili ſubnixæ locum heic non habent. Sed earum pars inſignior, & quæ Totius inſtar eſt, in libris de *Synedrio* eorum *Magno*, quos nondum publici juris fecimus, traditur. Quæ ſunt in ſcriptis Mahumedanis materiei congeneris, ſubinde etiam interm iſcentur.

Quemadmodum autem Res, Scita, Placita ac Sententiæ Ægyptiacæ ex Ægyptiorum, Phœniciæ è Phœnicum, Græcæ è Græcorum ſcriptis, quod olim monuit Euſebius, aliæ ſimilitèr (velut Anglicæ ex Anglorum, Gallicæ è Gallorum, Hiſpanicæ ex Hiſpanorum) ediſcendæ ſunt, οὕτω δὴ, rectè inquit idem, quem ſequor, κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἡγούμεθα δεῖν καὶ τὰ Ἑβραίων ἐκ τῶν παρ' Ἑβραίοις λογίων, ἀλλὰ μὴ ἄλλοθέ ποθεν ἀποδέχεσθαι *eodem planè jure ſtatuo, res Ebræorum non aliis quàm Ebræorum ex libris literiſque eſſe repetendas*; unde ſanè, nec indiligentèr (verè, id eſt, liberè philoſophantium causâ, quotquot literarum huic generi fuerint inaſſuetiores) ipſis Ebræorum verbis fideliter deſcriptis ſemperque verſis, repetimus heic nos. E ſcriptis nimirùm, præter Biblia ſacra, & Fl. Ioſephum & Philonem Iudæos, Talmudicis; quæ Ebræorum de Iure Placita, Interpretationes, Sententiaſque Receptas ac avitas fusè exhibent perinde ac Digeſta, Codices, Novellæ,

Præparat. Evangelic. lib. 7. cap. 8.

Baſilica,

Basilica, eas quæ fuere Romanorum; seu, ut Edicta, Constitutiones, Consuetudinum Corpora, ac Decisiones Gallicæ, jus Gallicum, aut ejusmodi alia, in Hispaniis Hispanicum jus, in Anglia Anglicanum. Nescius non sum, hominum esse genera, nec sanè pauca ea, quæ eousque aut Studiorum suorum, aut Sui solîus Ingenii, Suæve Sectæ commentorum angustiis ultrò circumscribuntur, ut earum cancellos, ne quidem ut Exploratores, libentiùs dignentur egredi. Veritatem aliquam alibi quàm in suo, quantulumcunque illud fuerit, reperiri posse, aut temerè negantes, aut securiùs non agnoscentes, desperantesve. Certè hæc jam breviter præmissa, licèt illiusmodi hominibus ulteriùs legendi desiderium neutiquam forsan pepererint, nihilominus etiam de eis merebuntur hæc saltem Gratias quales Itineris longi, quod an capessere operæpretium fuerit viator hæsitabundus quæsiverit, incommodorum & tædii Indici debentur. Lectores verò inprimis præmoniti sint, utcunque omnia fuerint probanda, nihil interim in toto hoc Opere absque Lydii Christianismi lapidis examine esse amplexandum.

LIBRORUM

LIBRORUM
ET
CAPITUM
Elenchus.

Liber Primus;

In quo *Operis* adgrediendi *ratio*, *Ebraicæ Philosophiæ*, quæ *Barbaricæ* pars erat perinsignis, *Dignitas*, *Disquisitio Generalis* de *Jure Naturali* seu omnium hominum ab ipsis rerum initiis Communi, ejusque *Ortu* ac *Sedibus*, *Ebræorum* ea de re Sententia, & demum *Illustriorum*, juxta illos, *Juris ejusdem Capitum* designatio continentur.

CAP. I.

Tum Philosophos *tum* Theologos, *qui sive de Officiis Hominum Naturalibus seu* Jure Naturali *simul & Summo Bono*, *sive de* Civili Gentium Jure *seu Disciplina accuratiùs egerunt*, *non solùm sibi* Consona *sed &* Diversissima Aliorum instituta *ac* placita *operosiùs corrogare & perpendere meritissimò solitos*. *Nullibi autem apud veteres*, *sive* Græcos *sive* Latinos, Ebræorum, *id est*, *Gentis Numini adeò olim peculiaris*, *de* Jure Naturali *placita seorsim seu ad eorum mentem designari*. *A recentioribus perfunctoriè nimis ea tangi*. Instituti *demùm* Ortus & Ratio. *pag.* 1

CAP. II.

Quàm accommoda atque scitu digna sint heic Ebræorum *Placita*, *& Traditiones avitæ seu* Philosophia *eorum* Barbarica *singularis*, *rationibus tam è* Paganismo *quàm* Christianismo *atque aliunde adductis*, *ostenditur*. *Sed & adjicitur* Monitum *ea de re* Christianum. *pag.* 12

CAP.

CAP. III.

Opinionum Humani generis Communium seu Juris Naturalis *atque* Universalis Morum Principiorum, *quatenus ex* Ebraeorum Placitis *& disciplina eorum habentur*, Designatio Generalis, *cum* Difficultate *eam inde* eliciendi. pag. 37

CAP. IV.

Jus Hominum Naturale *seu* Universale *ex* Aliorum Animantium *actibus ac usu non omnino eliciunt* Ebraei, *neque* Jus *aliquod* Hominum ac Brutorum commune *agnoscunt, ut pene sic proprie dicta* Bruta *afficit. Interjectae de* Libertatis, Juris, Obligationis, Poenae, Permissionis, *&* Actionum, *sive* Hominum *sive* Brutorum, *Nominibus, quatenus eorum hic usus necessarius, Dissertatio.* pag. 43

CAP. V.

Quae contra Juris Naturalis *inter* Hominem & Bruta communionem *jam dicta adversari videntur, expenduntur. Apud* Ebraeos *ex de ea sententia, omnino esse non nisi tam etiam inter* Jurisconsultos Caesareos, *viros gravissimos celeberrimosque.* pag. 60

CAP. VI.

Cum Gentium *sive* Omnium *sive* Complurium Opiniones, Mores *seu* Consuetudines *Morales atque Ebraeis sint ex re decernendo quod* Jus *esse velint* Naturale *seu* Universale, *locum habeant nullum*, *Aliorum*, *de hujusmodi hac re mensura, sententia consideratur.* pag. 75

CAP. VII.

De Rationis Humanae, *in Jure Naturali disquirendo, usu, quem solum neque hic admittunt Ebraei.* Ex Rationis solo & simpliciter sumto, usu, *tam quia adeo* incertus *est, & sibi* inconstans, *tam quia, sine* Superioris *cujusdam imperio, obligationem non inducit, non vim legis dicit* Jura Naturalis. pag. 85

CAP. VIII.

Ex Naturae Parentis *seu* Numinis *sanctissimi* Imperio *atque* Indicatione, *orta hominibus esse* Jura Naturalia *seu* Universalia *cum* Philosophis *aliquot, partibus* Christianis & *Jurisconsultis etiam* nonnullis Caesareis, *statuere* Ebraeos. *Et de* Obligationis *inde ac* Permissionis *ortu ac effectu.* pag. 95

CAP. IX.

Quaenam Juris Naturalis *seu* Universalis Capita Humano generi, *ex imperio ac indicatione Divina, innotescere velint* Ebraei. Eorum item, *ac &* Paganorum *atque* Scholae *tam* Mahumedanae *seu* Arabicae *tam* Christianae *de* Intellectu Agente, *quibus junguntur, sententia recepta.* pag. 109

CAP.

CAP. X.

Singularia Juris Naturalis *seu* Universalis, *quod &* Noachidarum *dicitur*, *juxta* Ebræorum *disciplinam* Capita, *quæ* Majora *sunt seu* Illustriora, *generatim indicantur. Et de Nomine* Noachidarum. *Tum item de horum* Silentio *tum de* Mentione obvia *apud Scriptores Christianos.* *pag.* 118

Liber Secundus;

In quo *Interdicta* Noachidarum seu *Naturalia bina Priora*, *Cultus* nempe *Extranei* seu *Idololatriæ* atque *Maledictionis Nominis Divini* seu *Blasphemiæ* explicantur, unà cum Iure Ebræis simul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente* quod ad interdicti utriusque in ditione Israeliticâ observationem firmandam priorisque inprimis violationis ansam qualemcunque etiam Noachidis præripiendam superinductum est. Accedit, ut hisce cæterisque sequentibus necessariò prævium, *Proselytorum Justitiæ*, *Proselytorum Domicilii*, *Libertinorum* designatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores, attinentium.

CAP. I.

De Cultu Extraneo *seu* Idololatria, *quod eorum quæ* Juris Noachidarum *seu* Naturalis Majora *seu* Illustriora *sunt*, *Caput est* Primum. *Interdicti hujus violationis* Noachidi, *in ditione Israelitica*, pœna *erat* plerunque capitalis. *Obiter & compendio de* Idololatria Judæorum, *& ut aliqui volunt*, *ipsius* Synedrii Magni. *Quàm* grave crimen *hanc faciant Magistri.* Magiæ infamis *species aliquot* Idololatriam *esse statuunt.* *pag.* 130

CAP. II.

Ex Jure Ebræis Gentibusque *aliis partim* Imperativo *partim* Interveniente (*utrumque* Gentium Jus *heic vocamus*) Templa *& quæ cetera ad*

ad Cultum *attinerent* Extraneum, *in Ebræorum ditione qualicunque*, diruenda, abolenda. Noachidis *ex eodem jure* Interveniente *non ibi permissa quæ cultus ejusmodi novandi ansam aliquatenus præbere possent, tametsi ex* Jure Naturali *seu hominum omnium communi omninò licita*. Personarum, *quæ sive è Gentilismo in eorum ritus transirent, sive sedibus intra eorum ditiones* Gentium *hoc* jure *fruerentur*, Conditio, Status Discrimina. Proselytorum Justitiæ Initiationis Rituum (ut Circumcisionis, Baptismi, Sacrificii) *Vetustas, Exempla. Eorum scilicet qui ex* hominibus Liberis *fiebant*. *pag*. 138

CAP. III.

De Servis *&* libertinis *è Gentilibus* Judaismo *initiandis*. *De* Proselytis Domicilii *seu Gentilibus tum Servis tum Liberis* quibus, *citra Iudaismi professionem*, sedes in Ebræorum ditione permissæ, *ritè admittendis*. *Admissio ejusmodi solennis* post captivitatem Babylonicam, *seu postquam sui juris satis esse desierant Ebræi, non in usu. Alii postmodùm* instar *ejusmodi* Proselytorum, *Ebræis in solo Israelitico, præter Gentiles idololatras permissi*. *pag*. 152

CAP. IV.

De Effectibus Initiationis & Admissionis Proselytorum Justitiæ, *veluti* nominis Judæi adquisitione, Regeneratione, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione *&* conditione Posterorum; *quæ omnia* Juris Gentium *sive* Imperativi *sive* Intervenientis *fuere*. *pag*. 159

CAP. V.

De Libertinorum *eorumque posterorum Qualitate & Conditione*. Libertini generis Judæi *apud Tacitum quinam fuerint*. Synagoga Libertinorum *in Apostolorum Actis*. *De* Servorum *Iudaismo, citra manumissionem*, initiatorum, item Proselytorum Domicilii, *uti & qui* horum *seculis recentioribus* instar *fuere, Conditione & Qualitate*. Gentilium omnimodorum consuetudine Ebræi, *seculis recentioribus cum sui satis juris non erant*, ipsi sibi interdixere. Jus & Mores *ea de re* varii, *pro locorum ac ætatum diversitate*. *De* Samaritanis. Publicani *nomen unde adeò invisum. Titulus olim singularis in* Talmude Hierosolymitano, *De* Proselytis. *pag*. 171

CAP. VI.

De facultate Statuam *seu* Titulum erigendi, Saxum adorationis, ad illud, causâ pro libitu dolandi *seu* figurandi, Lucum plantandi, Imagines formandi (*quales scilicet nec Ebræis formare fas erat*) Noachidis *seu* Proselytis Domicilii *ex* Jure Gentium Interveniente, *ob novandæ Idololatriæ metum, negatâ*. *Et de* Humanarum, Cœlestium, *aliarum heic discrimine* Imaginum. *pag*. 184

Capitum Elenchus.

C A P. VII.

De Actibus aliis *à quibus ideo ex* Jure Gentium Interveniente abstinendum Proselyto Domicilii (*uti ex* Jure Civili *Israelitæ*) *quia ritus Idololatricos imitari videbantur. Item de* Imaginibus jam factis Proselyto Domicilii, *uti &* Israelitæ (*huic ex* Civili suo, *illi ex* Interveniente *quod diximus* Jure) utendis, retinendis, abolendis. Imaginum ac rerum idolis sacratarum, *nisi si resecrarentur*, possessio & usus *omnimodus utrique* interdictus. *Scilicet* prorsus *erant* abolendæ. Omnimodarum Imaginum *Cultûs gratiâ non factarum nec cultarum* possessio & usus promiscuus eis licitus. *Quid heic* Resecratio. *Quomodo* Lucorum sive Cultûs gratiâ *plantatorum sive* Fructûs causâ, *&* postea cultorum, usus *seu* possessio licita illicitave, *ex jure jam memorato. Qua demùm ratione* abolendæ *res quarum* usus & possessio *causis jam dictis vetita.* *pag.* 209

C A P. VIII.

Vt quæ de Jure Gentium Interveniente *circa* Imaginum usum *superiùs adferuntur, ritè capiantur, ea quæ occurrunt apud* Fl. Josephum, *Capite sexto ante citata, de* Iconibus Cæsaris aliisque figuris jam factis *à populo Iudaico* nec admissis nec permissis, *unà cum* Josephi ipsius sententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum ritè apud ipsos faciendis*, *expenduntur. Totius hujus rei, apud populum Iudaicum, rationem pendere, non ex eo quòd Rerum seu Personarum* Simpliciter figuræ *essent, sed quòd vererentur* ne earum cultus, *pro more seculi*, divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numismatis Cæsaris icone cusis usi sint Judæi, *apud* Signa *interea* Romana aliterve *suo in solo eam conspici nolentes.* Nummis aliis Principum *exterorum* vultibus insignitis *usos fuisse Iudæos. De* Rhodio numismate Romæ & Parisiis, *veluti ex triginta quibus divenditus est Christus, adservato. De eo quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem *nec* Statuarium *apud Iudæos esse permissum. De* Vite aurea *tùm quæ Pompeio ab Aristobulo donata, tùm quæ suprà fores Templi Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti &* Mahumedanorum. *pag.* 219

C A P. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis Picta, *Digressiuncula.* Judaicæ gentis Splendor singularis & Privilegia *tempore Claudiani seu sub Theodosio primo.* *pag.* 239

C A P. X.

Ad interdictum Naturale de Maledictione Nominis Sanctissimi Numinis (*quod* Noachidarum *seu generis Humani* Juris communis *quod illustrius est,* Caput *Ebræis habetur* Secundum) *seu* de Blasphemia *me-*

lius capiendum, præmittitur Profanationis Nominis Divini, *cui opponitur ejusdem* Sanctificatio, *Genus, velut ejus cujus affine est vocamen, triplex.* Profanationis *ejusmodi* Remissio *ante mortis momentum, juxta Ebræos, nemini perfecta.* *pag.* 248

Cap. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebræos, non teneri.* Profanationis *Nominis superiùs ostensæ genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Universali *seu* Naturali, *contineri; sed horrendum illud* Blasphemiæ *genus quo* Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas *Numinis sanctissimi, sive* Convitio *seu verborum contumeliâ* proscinditur, *sive* ex professione actuve aliquo scientèr, procaciùs & consequentèr negatur. *De verbo* ברך *quà tum pro* maledicere *tum pro* Benedicere *sumitur. De lege illa sacra in Numeris,* Anima *seu* persona quæ fecerit manu elatâ *&c.* excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Blasphemiæ *solùm attinere illud volunt Magistri.* *pag.* 253

Cap. XII.

De Pœna Proselyti Domicilii *ob* Blasphemiam *seu* Maledictionem Numinis *sanctissimi* forensi. Receptior *Talmudicorum sententia de* Judæo morte ob Blasphemiam *ejusmodi non puniendo nisi expressim* nomen tetragrammaton blasphemasset. *Ea de re aliorum, uti &* Synedrii cui Caiphas in Evangelio præest, sententia diversa. *De Iudæis in Evangelio clamitantibus, Iesum Christum ideò* mortis reum *quòd* Filium Dei *se fecerat. De* Vestibus, blasphemiâ auditâ *aliisque ob causas tam à* Sacerdotibus *ac* Pontifice summo *quàm à Iudæo quovis alio, ex more* dilacerandis. *pag.* 261

Cap. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Josephum *&* Philonem *de* Diis Gentium non blasphemandis. *Magistrorum sententia de Lege Sacra qua* Deorum alienorum mentio *interdicitur.* Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege sacra, licuisse* Deo suo *seu* Gentis suæ (*cujus cultui scilicet nondum renunciaverat*) qualicunque maledixisse. *pag.* 267

Liber Tertius;

In quo dispicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum qui *Simplici* jam enarratorum binorum

binorum interdictorum (qua *Negativa* sunt) & quæ sequuntur præceptorum reliquorum Noachidarum *Observatione continetur, obligari voluerint Ebræi Noachidas* seu *Gentiles, & ad Qualem.* Item *Qualis Proselyto Domicilii* seu *Gentili Hierosolymis* alibive in *ditione Israëlitica Cultus,* ex Iure Gentium sive Imperativo sive Interveniente, *Permissus; qualis Interdictus.* Et quid statuerint *Ebræi* de eo quod est, *an Sabbatum* seu *Septimus,* in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Universo generi humano fuerit celebrandus.*

CAP. I.

Vtrùm in superiùs explicatis Interdictis binis, tam Affirmativum quid de Cultu insuper Numini exhibendo, quàm Negativum de Idololatriæ & Blasphemiæ abstinentia, *ex Ebræorum seu Talmudicæ doctrinæ mente continеatur.* pag. 273

CAP. II.

Proponuntur aliquot quæ Capitis superioris Disquisitioni inserviant. Cultûs simplicioris Numinis Veri *à rerum initiis usque in Mosaica tempora, ac dein ejus qui* aliis præter Ebræos, *dum stetit eorum respublica,* Gentibus in usu, *Consideratio brevis.* pag. 277

CAP. III.

Cultus Divini *qui Ebræis ex Lege Sacra in usu,* Generum, Temporum, Locorum *Synopsis. Horum quænam sive* Permissa *sive* Interdicta Proselytis Domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica, *summatim indicatur.* pag. 282

CAP. IV.

Testimoniis fusiùs confirmatur quod jam antè asseritur de Simpliciori illo Cultus Divini *Genere, seu quod in* Precibus, Adorationibus, Gratiarum actionibus, Holocaustis, *aliisque* Oblationibus planè Spontaneis *ac* Votis, *citra juris ac rituum Ebraicorum commistionem, consistit,* Proselytis Domicilii, *aliisque Gentilibus in ditione Israelitica* Permisso; Cultu *verò* Ebraico, *qui in Victimis* Expiatoriis *ac* Pacificis (*quatenus ab* Holocaustis Spontaneis *distinguuntur*) *aliis id genus Sacrificiis,* Primitiarum, Decimarum *& quæ sunt similium præstationibus habetur,* eis Interdicto. pag. 286

CAP.

CAP. V.

Testimonia de Festorum Observatione Proselytis Domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica interdictâ omnimodâ; *utcunque sacris suis* Tempora *aliàs promiscuè eis permissa fuerint. Talmudicorum item de* Legis Mosaicæ observatione *eis ibi vetitâ, Sententiæ.* pag. 294

CAP. VI.

De Locis *tum* Interdictis *tum* Permissis *Divino* Gentilium Cultui Hierosolymis, *Testimonia Ebræorum.* Templum *subinde pro* Montis Templi *extra eam, quæ vulgo pro ipso* Templo *solùm sumitur, structuram,* spatiis *intelligitur.* Ibi *Gentilium Cultui* Locus. Atrium Gentium. *Doctorum Virorum* è Christianis, *de* Gentilium *Hierosolymis* Cultu *suffragia. De* Gentilium Holocaustis, *etiam* post Templi excidium, *Talmudicorum sententia.* pag. 296

CAP. VII.

De Sententia Christianorum aliquot *Scriptorum*; Res ipsas, *veluti animalia, à* Gentili *seu* Incircumciso in sacrificia ritè non oblatas *Hierosolymis, sed tantùm* earum pretia. Lex sacra *qua nititur sententia illa.* Magistrorum *interpretatio. Alia* ex Scriptoribus Christianis *circa antè ostensa.* pag. 303

CAP. VIII.

Ex ante allatis concluditur, Ebræorum sententiam manifestum *esse, tum* Proselytos Domicilii *tum* Noachidas reliquos *seu Genus humanum universum* ad Cultum Divinum, qui in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Holocaustis Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus (*quibus scilicet peculiares Ebræorum ritus non commisti*) & Votis simplicibus *habetur*, esse obligatos. Christianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocaustis illis *singularia quædam. Ad* fusiorem de Septimo die explicationem *transitus.* pag. 307

CAP. IX.

Quid de Originis *seu* Primariæ Sabbati *seu* Septimi *in dierum periodis diei, ut Festi,* Institutionis Tempore *&* Loco *senserint* Talmudici. *Obiter de* Itinere Sabbatico, *& quanta fuerit ejusce* mensura *atque* unde auspicanda. *De Chronico* Seder Olam Rabba *dicto, ejusque Autore & Vetustate.* pag. 313

CAP. X.

De Causa *&* Ratione Institutionis Sabbati, *ex* Ebræorum *sententia, &* ad Quosnam *illam* pertinere *velint.* pag. 327

CAP. XI.

De Loco *in Deserto &* Tempore (*adeoque* Mense *Mensisque die*) Primæ, *juxta Ebræos,* Observationis Sabbati, *ex* Præcepto *nimirùm seu* Institutione *capite superiori ostensa.* Epocha dierum enumerandorum *seu* *Temporis*

Temporis Nycthemerini, *juxta Ebræos aliquot*; *&* *de* Telluris Umbilico. Primum Sabbatum, *unde sequentia pendent*, *in Deserto observatum*, neutiquam fuisse Septimum in periodo à rerum conditu dierum, *non deesse inter Christianos qui existimaverint.* pag. 332

CAP. XII.

Ad Sabbati *Observationem*, *ut* Judæos Originarios, *sic* Proselytos Justitiæ *&* *parilis Conditionis reliquos obligari*; Proselytos *autem* Domicilii aliosve Gentiles *non item*, *statuunt Ebræi*. *Nec* Observatio *ejusmodi* permissâ Proselytis Domicilii. *De* Peregrino *seu* Proselyto *in* legibus de Sabbato sacris, *Magistrorum sententiæ.* pag. 344

CAP. XIII.

Quæ, *antè* de Sabbato *ostensis*, *videantur* apud Ebræos adversari; *tum eos qui* Ebraicè scripsere, *tum* Philonem *&* Fl. Josephum. pag. 349

CAP. XIV.

Expenduntur *atque* explicantur *quæ*, *capite in superiore*, *ex* Magistris *&* Philone *allata*, *receptis eorum* de Sabbati Institutione *atque* Prima Celebratione. Observationeque *sententiis* adversari *videantur*. pag. 355

CAP. XV.

Fl. Josephi *locum Capite in Decimotertio adductum*, *si* de diei Septimi Cultu alias apud Gentes paritèr atque Ebræos recepto *sumatur*, *ipsi rerum Veritati palàm reluctari. Neque sic intelligendum.* Aliæ *scilicet* Gentes neutiquam diem in periodis Dierum Septimum *seu* Sabbatum Hebdomadicum colebant. *Obitèr de* Sabbati nomine, hujusque *&* Jejunii *apud Scriptores Paganos*, Confusione. Calendarium *Romanorum* Vetus. Orbis *dierum* Nundinalis. pag. 359

CAP. XVI

Quæ apud veteres *tum* Græcos, *tum* Latinos *occurrunt*, alia *item* veteribus tributa, *quorum autoritate* asserendum videatur, *etiam* à nonnullis asseritur, Diem Septimum Gentilibus olim coli *seu* observari, *idque velut* ex instituto publico, solitum. pag. 374

CAP. XVII.

Quæ capite superiori ex Aristobulo *ac* Clemente Alexandrino (*adeoque ex* Hesiodo, Homero, Lino, Callimacho) Luciano, Agellio, Suetonio, Censorino, Ovidio, *ac* Tibullo, *de* diei Septimi *seu* Saturni observatione apud Gentiles *allata sunt*, *explicantur*. *Ea ad* Sacrum Diei *in periodis dierum septenariis*, Septimi Cultum, *non omnino attinere. De* Sabbati *nomine tam* Orientalibus *quàm* Occidentalibus *accepto pro ipso* Die Septimo, *quà Septimus est*, *perinde ac si* Septimum significaret. pag. 382

CAP. XVIII.

Ostenditur quæ capite decimo sexto è Tertulliano, Lampridio, Seneca, *de* die Saturni, Sabbatis, *ac* die Septimo *afferuntur*, *non omnino probare* cultum diei Septimi Romanis veteribus ex instituto *seu* publicè *receptum*. Festa Romanorum *quotannis* stativa *ne* Pentecostes *numerum*, *juxta* Tertullianum, *implesse*. Calendariis *aliquot*, *velut* ex more Romanorum veteri, Dierum Hebdomadas, *pro* Ogdoadibus, *summa cum oscitantia adponi*. *pag.* 396

CAP. XIX.

Flavii Iosephi verborum de Hebdomadis more (*qua* ad Gentes universas eum pervenisse *ait*) *Explicatio initur*. *Cujus gratia quædam præmittantur*. *Primò*, Dierum per Hebdomadas distributio & Planetarum nominum adjectio, *ejusque* Vetustas. *pag.* 403

CAP. XX.

De Planetarum *in diebus designandis* Ordine *ejusque* Vetustate. Ἑπτάζωνος. Ἡμέρα Σαββατικὴ. Zonarum *notio*, *pro Orbibus Spatiis seu Circulis quibus circumferuntur Planetæ Septem*. Commentitia, *apud* Judæos *aliquot*, Planetarum, *in diebus Hebdomadis*, Ordinis dispositio. Orbis *Dierum* Hebdomadici *constans apud veteres initium* in die Solis, *quale hodieque manet*. *De* Mahumedanorum الجمعة *seu* Die Veneris illis sacro. *pag.* 414

CAP. XXI.

De Ordinis *in orbe dierum Hebdomadico* Planetarii Ratione. Horarum Præfecturæ, *apud Astrologos veteres*, Planetariæ. *De* Horarum vetustate. *Priscorum sententiæ de* Heptazoni *seu* Planetarum *in Cælo* Ordine. *Unde* Argumentum *à nonnullis* adversus denominationis Hebdomadicæ *vetustatem*, *perperam affertur*. *pag.* 428

CAP. XXII

Ordinis Dierum *in hebdomade*, & Planetariæ *eorundem* denominationis, Josephi *seculo*, Usus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et undenam in vulgus hominum*, *hujus* Observatio *adeo fuerit olim* disseminata. *pag.* 442

CAP. XXIII.

Scopus Flavii Josephi *in verbis illis*, *quorum gratiâ hactenus disputatum est*, ejusque vera *ibi* sententia de more Hebdomadis quem ad gentes universas *ait* pervenisse. *pag.* 454

Liber Quartus.

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* seu omnium hominum communis *Juris* Illustrioris *Caput* est *Tertium*) cum *Temperamentis* suis, *Limitationibus* atque *Exceptionibus*, apud Ebræos; *Jus* item *Gentium, quo*, apud illos, *Caput hoc commissum*, explicat: adeoque *Ius* apud eos *Tutelæ* sive *sui* sive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde*, *Ius* item *singulare Zelotarum*. *Excommunicationis* insuper ac *Hominis devovendi*, seu *Anathematis* Ius, quà *cædes humana* sive inde *reverà permissa*, sive *permitti à nonnullis credita*; *Iura* item *Asyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Ius vindicis Sanguinis*; alia ejusmodi.

CAP. I.

De Scelere Homicidii voluntarii. *Ejusdem* Genera, & Pœna *tum* Cœlestis *tum* Forensis; Ordinaria, Extra ordinem. *Nefas* abortum inferre, fœtum in utero extinguere, liberos exponere. *Iuris discrimen heic, quoad* Pœnam, *inter* Originarios, Proselytos Justitiæ reliquosque ritè Circumcisos, & Proselytos Domicilii *seu* Gentiles in ditione Ebraica degentes. *De* Vindicis Sanguinis, ex jure cognationis, potestate. *pag.* 458

CAP. II.

De Homicidio Involuntario *seu quod* Casu *factum ac* Errore. Urbes sex Refugii, *seu* Asyla. *Ceteris Levitarum* Urbibus XLII Asyli *item* jus, sed dispar. *Iterum de* Vindice sanguinis. Jus Asyli *quale* in Altari *esset*. *Horum* omnium Jura, *quatenus eorum sive* Proselytis Domicilii *sive* Gentilibus aliis *in ditione Israelitica*, *aut* legitimus *esset* usus *aut* nullus. *pag.* 470

CAP. III.

De Pœna capitali à Privatis *irrogata*, *adeoque* Cæde, *apud Ebræos*, Privatis, *sed ad morum publicorum amussim*, citra cognitionem forensem, *variatim*, *extra causam* vindicis sanguinis, permissâ. Moderamen inculpatæ

patæ tutelæ. Ebræi *qui* Ebræum in Gentilium potestatem traderet; *qui in* contemptum Numinis præceptum aliquod violaret; Apostatæ, Idololatræ *cædes*. Dolo, *ut vita horum nonnullis eriperetur, uti licuit*, qualis in Gentilem non adhibendus. *De* officiis *erga Gentiles* humanioribus, *seu* charitate *quid senserint Ebræi*. *De* Fœtûs nece, *puerperæ salutis causâ*. *pag.* 480

CAP. IV.

De singulari Zelotarum *apud Ebræos Iure quo* criminibus *in* aliquot atrocioribus *deprehensi, à Privatis illico sive impunè verberabantur, sive occidebantur.* *pag.* 487

CAP. V.

Vtrum Zelotarum Jus *in* Negotiatoribus *&* Nummulariis *flagello à D. N.* Jesu Christo è Templo ejiciendis, *locum habuerit.* *pag.* 491

CAP. VI.

De Cæde humana, *extra* Belli, Pœnæ, *seu* Quasi *rationem, juxta nonnullos (ex lege sacra, de* Anathemate *seu* חרם) Parentibus *saltem &* Heris *permissâ; velut* Hostiæ humanæ *nomine.* *pag.* 498

CAP. VII.

De verbis Legis illius sacræ quâ ultronea cædes humana *Parentibus & Heris liberos & servos* anathemate devoventibus permitti *visa est. Et de* vario *apud Ebræos* Anathematis genere. *pag.* 502

CAP. VIII.

Causæ, Ritus, *ac* Effectus Excommunicationis *apud Ebræos, atque* ♉ Cherem *seu* Anathema *quod inde interdum sequebatur.* Hujus *item* Formula *ac* Effectus. Utriusque Solutio. *pag.* 511

CAP. IX.

Neque Consecratum *quempiam nomine* Anathematis, *ut* donarii sacri, *neque* eum qui *inter bona* in commissum caderet, *nec* solenniori anathemate, *sive ante sive post excommunicationem*, devotum, mortis reum aut *eo nomine* occidendum fuisse. *Atque* obiter *de* Aposynagogis, *seu qui extra synagogam fierent, in* Evangelio. Excommunicato Templum ingredi *fas*. *pag.* 518

CAP. X.

De illo Anathematis *genere quo expressim* Homines ex Jure Belli *seu* Militari, *neci* Devoverentur. *pag.* 527

CAP. XI.

De Jepthæ Voto, *discrepantes Ebræorum sententiæ.* Nullo Jure immolandam *fuisse ejus* filiam consentiunt. Summa *Sententiæ Ebræorum, de cæde humanâ*. Lustratio *post* cædem *etiam* licitam. *pag.* 530

Liber

Liber Quintus.

De *Concubitu* agit, ex *Iure* ab origine rerum *Naturali, illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*, & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De accessione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenùs ad *Gentes alias* illa spectare velint Ebræi. Et demùm de *Jure Gentium* huc attinente, id est *Iure* quo sive *Proselytos Iustitiæ* aliosve non ex originariis circumcisos, sive *Proselytos domicilii aliosve* alterutrius sexûs *Gentiles*, tum in *re Matrimoniali* tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* suæ seu *Originariis* sive *vetitos* sive *permissos* tradunt.

Cap. I.

De Concubitu illicito. *Tum qualisnam concubitus* ex Jure Naturali ante Legem Mosaicam illicitus *habeatur, tum* Qualis postea *ex ipsis ejusce legis verbis, juxta Ebræorum sententiam, generatim indicatur.* *pag.* 537.

Cap. II.

Quomodo, etiam è Verbis Sacris, *eliciant Talmudici*, illicitos *ab ipsis rerum primordiis, atque* ante Legem Mosaicam, concubitus. *pag.* 541.

Cap. III.

De Jure Matrimoniali *atque* operæ Liberis dandæ, *ad quod ab ipsis rerum primordiis* obligari *volunt Ebræi* ipsum genus humanum. *Et primò de* Origine ejusdem *atque* Necessitate. *Obiter de* Essenorum abstinentia *à consortio muliebri.* *pag.* 545.

Cap. IV.

Consensu, *sed* non sine Concubitu, *ex Iure Noachidarum seu* Naturali, *ante legem Mosaicam, fieri matrimonium. De* Innuptarum *tunc* Concubitu. *Quid de eo, ex lege Mosaica novatum velint. Et de Magistrorum* in

in lege τῆς זונה & קדשה, quod ſcortum ſeu meretrix vulgo vertitur, receptâ quantum ad hanc rem, interpretatione, & de meretricis mercede non offerenda. pag. 551.

CAP. V.

De Ritibus Nuptialibus qui, velut ex jure ſeu moribus ante Legem Moſaicam in uſu, eliciuntur è ſacra hiſtoria. pag. 558.

CAP. VI.

De Polygamia ex Jure Naturali, ſeu Univerſali illo quod tum ante Legem Moſaicam, tum pòſt, juxta Ebræos pariter obtinuit. pag. 561.

CAP. VII.

De Divortio ex Jure Naturali ſeu Omnium, juxta Ebræos ante legem Moſaicam ſeu extra illam, Communi, ac de Concubinæ & Uxoris nomine; & obiter de vocabulo Anglicano Wife. pag. 567.

CAP. VIII.

De Primorum Parentum liberis, & de Conjugiis inque eis Cognationis (veluti Fratris, Sororis, Filiæ) ſub ipſis rerum Initiis, ratione. pag. 576.

CAP. IX.

De ratione Cognationis habitâ in Conjugiis, inter ipſa rerum Initia & tempus datæ Legis Moſaicæ. pag. 583.

CAP. X.

Quomodo Cognationis atque Affinitatis gradus, qui amplexibus conjugalibus ſive à primis rerum initiis ſive ex lege in Levitico tradita, fuerint impedimenta, ſimul intelligant Ebræi. pag. 589.

CAP. XI.

Quomodo & unde velint Ebræi, Gentiles, & Quales, legibus de Inceſtu in Levitico latis contineri. Obiter tum Orientalium tum Occidentalium veterum, Chriſtianorum, Mahumedanorum, circa Conſanguineorum conjugia Mores & Scita. pag. 595.

CAP. XII.

De Matrimonio & Coitu, quà ſive vetitus ſive permiſſus inter Judæos & Servos ac Ancillas exteræ originis, ſed in Iudaiſmum, citra libertatem, cooptatos. Gentilium, qui Iudaiſmo nondum nomina dederant, Matrimonium & Coitus Judæis illicitus. Non unica tamen Magiſtrorum de interdicti illius initio aut causâ ſententia. Quinam ex natalibus Servi ac Gentiles habiti. pag. 612.

CAP. XIII.

De ſingulari jure quo militi Ebræo cum Captivâ Gentili, prædæ ſuæ parte

parte, semel ante nuptias *nefas non fuisse aiunt concumbere*; *quacum tamen* Concubitum *ei* non fuisse, *citra nuptias*, iterandum. *pag.* 617.

CAP. XIV.

Quatenus variatim interdicta *haberentur sive* Originariorum *&* Proselytorum (*Iustitiæ*) *sive* Proselytorum *&* Israelitidum, *originis exteræ nomine*, Conjugia. *De* Nethinæis *ab Israeliticis* conjugiis arcendis *decreta*. Proselytorum *diversæ invicem conditionis*, proles qualis. *pag.* 620.

CAP. XV.

De Rahaba, *Timnathæa puella ac* Dalila Proselyta. *Item de* Salomonis uxoribus, Extraneis *in sacra scriptura dictis*. *Et de* liberis ex conjugio *gentis nomine* interdicto susceptis. Ex Genere, *non à* Loco, Nationem Ebræis semper denominari. *pag.* 624.

CAP. XVI.

De Originariorum aliquot conjugiis Proselytis Justis & Libertinis *etiam & Ancillis*, permissis, *quæ interim* Originariis ceteris vetita *sunt*. *Scilicet* Mamzerum, *&* Eunuchorum. *pag.* 627.

CAP. XVII.

Servorum *atque* Ancillarum, *è Gentilibus in Servitutem redactarum*, Cognationis nullam, *ne quidem post Iudaismum susceptum, ante manumissionem, apud Ebræos*, in re Concubitûs, rationem esse habitam. *Et de eorum* Contuberniis. *pag.* 632.

CAP. XVIII.

De Proselytorum *Iustitiæ &* Libertinorum, *inter se invicem aut cum Gentilibus*, Conjugiis. *Et qualisnam* eorum Cognationis, *dum Gentiles erant, item* posterorum in Sanctitate, *id est postquam Proselyti facti sunt*, natorum, *in* re matrimoniali *seu in* Coitûs *interdictis*, habita sit ratio. *pag.* 636.

CAP. XIX.

Patrum *&* Historicorum Christianorum Veterum sententia *defenditur*; *scilicet* Herodem Magnum *Regem*, *ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque* (*uti aiunt aliqui*) Judæo, *è* Cypro fœmina Gentili *uxore sua susceptum*, *ex ipsis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum *fuisse*. *pag.* 641.

CAP. XX.

Expenduntur quæ in Patrum de Herode Magno sententiam *à viris doctissimis afferuntur ex eo quòd* pater avusque ejus essent Idumæi, adeoque, *ut aiunt*, Judæi. *Et de* Proselytorum *eorumque* Posterorum

quà

quà Universitate, Ecclesia *seu* Civitate Ebraica *sive donabantur sive arcebantur*, *tum* Jure *tum* Peregrinitate. pag. 645.

CAP. XXI.

Vtrum sive Herodem *sive* patrem ejus *sive* avum ita Idumæum *fuisse constet*, *ut ex* Idumæis *qui* Judæi *seu* Proselyti Justitiæ *integri*, *sub Ioanne Hyrcano Rege*, *facti essent*, *eorum ullum fuisse sit credendum*. *Et de* statu Herodis servili, *ac de* Semijudæis *seu Proselytis imperfectis*. *De* Fraternitate Herodis Antipæ & Philippi *filiorum Herodis Magni*. pag. 649.

CAP. XXII.

Qua ratione id verum fuerit, Agrippam Regem fratrem Israelitis *fuisse*, *adeoque* non alienigenam, *quemadmodum ab eis ipsi publicè est acclamatum*; *tametsi esset ex* Herodis alienigenæ nepotibus. pag. 657.

Liber Sextus.

Quintum Iuris Noachidarum seu Naturalis, quod Illustrius est, caput seu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà Proselytos sive Iustitiæ sive Domicilii, aliosque spectat. Et de *Adquisitione* & *Translatione Dominii* tum *Personarum* tum *Rerum*, cum *Modis* suis ac *Temperamentis*, tum ex *Iure Pacis* tum ex *Iure Belli* nasci solitis, Talmudicorum scita sententiasque aperit. De rerum *Occupatione*; *Alienationum* item & *Contractuum formulis* atque *vi*. De Iure *Egenorum* seu *Mendicorum*; *Servitute*, *Vsuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis selectis quæ ad *Dominium* & *obligationem permissionemque* circa illud ex jure Pacis versantem attinent. De *Iure Bellico*, *Victoriâ*, *Deditione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numismate Census*

sûs, & *Didrachmi Pensitatione*, in Evangelio; *Captivis*.

CAP. I.

Quid Furti nomine *heic contineatur*. *De Hominum* consensu & *interposita*, circa *Rerum Personarumque* Dominium *ejusque* Temperamenta & Modos, fide servandâ, Præceptum *Interdicto hoc*, *ut* prævium, includi. Consensûs *ejusmodi* usus. *Supremum* Numinis *intereà* Dominium, *unde*, sine intermedio, *interdum*, *cùr* universalem *in rerum initiis* donationem, *homines* domini *facti*. pag. 662

CAP. II.

Quomodo Noachidas *seu* Gentiles Interdicto Furti teneri *statuant Talmudici*. Actus eorum *in ditione Ebraicâ aliquot* Furta fuisse, quales in Judæis liciti. *Vndenam id*. *E diligenti* Temperamentorum & Modorum Dominii (*quorum exempla è vetustissimis apud Ebræos sanctionibus singularia aliquot afferuntur*) consideratione Furta *dignosci*. pag. 667

CAP. III.

Dominium *ex* diversitate persuasionis *circa sacra*, *apud Ebræos regularitèr* non omninò pependisse. Furtum *etiam ab ipsis tam* in Gentilis bonis *contrectandis quàm* in bonis Judæi, *commissum statuebant*. *De* Fraude & Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur*, *tum* simplici, citra ejusmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *tradunt*, *ad* Jura Pacis *tantùm attinere*, *non ad* Jura Belli. *De* terminis *Confiniorum* non dimovendis. pag. 675

CAP. IV.

Selecta quædam de Dominii Adquisitione & Translatione, *atque* Obligatione & Permissione *quæ circa illud versatur*. *Quorum primum est de* Dominio ex *simplici* Rerum Occupatione *adquirendo*. *De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis, & Deperditis. *De* Proselytorum Justitiæ, qui sine herede morerentur, Bonis, & *de* Restitutione *rei ab eo ablatæ* Sacerdoti *Ephemeriæ tunc munus obeunti præstandâ*. *De* agro à Gentili *sine syngrapha* Israelitæ vendito. Occupationis tituli ortus. pag. 679

CAP. V.

De Alienationum & Contractuum formulis *atque* Obligationis vi ex earum apicibus *pendente*. *De* Pretio *rei mobilis venditæ vero valori*,

sexta parte *aut majore*, impari. Proselyti *Iustitiæ* Testamentum, Donatio. *pag.* 686

CAP. VI.

De Jure *apud Ebræos* Egenorum *singulari*; Angulo *segetis*, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, frugibus *per* Oblivionem *in agro* relictis, Decima Pauperis; Eleemosynis; *etiam sententiâ forensi exigendis.* *Mira in* erogandis *his atque tum* pristinâ *tum* præsenti pauperum conditione *considerandâ*, *ratio.* E Gentilibus Pauperes (*nisi* Proselyti Domicilii *essent*) juris Egenorum *apud Ebræos* non omnino participes. Proselyti Domicilii *participes* Eleemosynarum; *non alicujus reliquorum quæ sunt pauperibus* debita. Utrùm extremæ Pauperis Necessitati Dominium privatum ex Jure Naturali, *juxta Talmudicos*, cederet. *pag.* 691

CAP. VII.

De acquirendo Personarum *juxta Ebræos*, *in Pace*, Dominio. Servi Ebræi *tum ex* sui venditione, *tum ex* addictione Fori. *De* Filia, *Patris addictione*, ancillâ factâ. Ebræus *addictus* in servitutem Proselyti *seu* Gentilis, *ex venditione sui.* *Et de horum* libertate *seu* Dominio sui *redeunte.* *pag.* 704

CAP. VIII.

De Servis è Gentilibus *in Pace apud Ebræos* adquisitis; *eorum* discrimine, ministerii naturâ, manumissione, posteris, Bonis. *Obiter de Munere singulari* Calceum *domini* Solvendi, *seu* Exuendi. *pag.* 709

CAP. IX.

Leges Sacræ de Usuris. *Talmudicorum de eis* sententiæ. Usura præstituta *seu propriè dicta.* Pulvis Usuræ. Quasi Usura. Usura præcedens, subsequens. *Qualisnam* Usura *ex sententia fori* restituenda; *qualis non.* Actus *aliqui ex Iure superinducto* vetiti, ne subdolè Fœnus dissimularent. Alii permissi, *qui* Fœnoris *accepti* instar. *Exceptio* de Bonis Orphanorum, pauperum, id genus aliis. Usura incerta. *pag.* 713

CAP. X.

De Usurarum jure, *apud Ebræos*, *quà* Proselytos Domicilii *aliosque* Gentiles *respexit*; *etiam &* Judæos Apostatas. *De Gentili*, Proselyto Justitiæ *facto*, *postquam fænori* sive dederat sive acceperat *ab* Israelita *mutuum*, *nondum redditum.* *Quid* Mahumedes *de Usura.* *pag.* 720

CAP. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis*; *ac de* Lusibus *ejusmodi*. *De* Avibus *aliisve* animalibus *sic instituendis ut exeuntia* redirent, *in domini commodum*, illicum more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis*, *&* Columbariis *extruendis*. *pag.* 724

CAP. XII.

De Rerum & Personarum, ex Jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de* Justis, *tum juxta* Ebræos *tum alios* Orientis *populos*, *Belli causis*. *pag.* 729

CAP. XIII.

De Belli, *ex Iure Ebrais aliisque Gentibus interveniente*, Indictione. *pag.* 735

CAP. XIV.

De Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hostes se *dederent*. *pag.* 737

CAP. XV.

De Federis *&* Deditionis aversatione, belloque *inde* inferendo. *Disciplina militaris de* arboribus frugiferis *in hostico non succidendis*. *Temperamentum Dominii*, ne quis rem suam planè destrueret. *Et de* loco fugæ *in obsidione hosti relinquendo*. *pag.* 741

CAP. XVI.

De Urbibus, Regionibus, Personis *subactis*, Captivis, Hostibus *cæsis* sepeliendis, Prædâ, *hujusque* Distributione, *ex Iure belli Ebrais in* usu. Quid nomine Terræ Israel *reverà veuerit*. *pag.* 744

CAP. XVII.

Ebræorum, *de* aliarum Gentium jure bellico, *sententia*. Gentilium commilitio se, *ex contractu publico*, *seu fœdere atque alias immiscebant*. Ad Tributorum *ex* jure Victoriæ, Deditionis, Federis *præstationem se obligatos professi sunt*; Refragantibus *subinde eorum* nonnullis. *De* Numismate Censûs *in Evangeliis*. *Quid* Cæsaris *&* Augusti *nomina denotarent linguâ Hierosolymitanâ*. *pag.* 751

CAP. XVIII.

De Didrachmi *pensitatione in Evangelio*. *Illud fuisse* Tributum Cæsarianum. Reges Terræ *quinam ibi*. *Vniversi* Israelitæ Filii Regum, *diverbio solenni dicti*. *Quid ibi* Filii *seu* liberi Regum. Semisicli *seu* Didrachmi sacri *pensitatio annua usque ad* Vespasianum, Hierosolymis *in sacros usus præstita*. Objectiones *diluuntur*. *pag.* 766

CAP. XIX.

De Servitute Personali *seu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum disciplinam, ea sequeretur. Discrimen inter* Servitutem personæ inhærentem, *seu* intrinsecam *& eam quæ in* ministeriis *tantùm* servilibus *cernitur seu* extrinsecam. *De illo Iudæorum, in Evangelio*, Nemini servivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum, apud Ebræos*, redimendorum. *pag.* 774

Liber Septimus.

Agit de *Noachidarum Juris* Illustrioris *capite Septimo*, quod est *de Membro animalis viventis*; item de *Carnis* & *Sanguinis esu*. De *Minoribus* insuper seu *Obscurioribus Juris Naturalis*, juxta Ebræos, *Capitibus*. De *Honore Parentum*. De *Capite* Iuris Naturalis Illustrioris *Sexto*, seu *de Judiciis*; Tum quà ex jure simplicitèr Naturali illud intelligendum, tum quà *Judicia* in *Proselytorum Domicilii regimine* apud Ebræos erant *exercenda*. Accedit de *Judicio Divino*, quà ex illo sive *Pœna* sive *Præmium Cœlitus* ex Ebræorum sententia *expectanda* fuerit, dissertatio. Et demum de sententia eorum qui volunt, non solùm *vestigia Præceptorum Septem* quæ tractavimus, inesse in sacra *Jobi historia*, verum etiam in *Synodo Apostolorum Hierosolymitana*.

CAP. I.

De capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Septimo, *seu* Membri animalis viventis *esu*; *Et de* esu Sanguinis. *Discrimen inter* Pecorum, Ferarum,

Ferarum, Volucrum Sanguinem, *atque* Piscium, Locustarum *id genus aliorum*; *item* Humanum. Mahumedanorum, *de* Sanguinis esu, *scita*. *pag.* 783

CAP. II.

De Minoribus *seu* Obscurioribus Juris Naturalis, *juxta Ebræos*, capitibus. *Et de* Parentum honore, *atque ejusce interpretamentis quibus ei derogatum ibant. De loco illo Evangelii illustri*, Corban (quod est donum) quodcunque ex me tibi profuerit. *Mira* de Votis disciplina. *pag.* 791

CAP. III.

De Heterogeneorum *usu*, Fratriæ *ubi frater sine prole obierat*, Connubio, Castratione, *aliis obscurioribus, quæ, juxta nonnullos Ebræorum, ad Noachidas attinerent.* *pag.* 797

CAP. IV.

De Judiciis *seu* Capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Sexto. *Quidnam* Judiciorum nomine *Talmudicis veniat.* Domus Judicii *seu* Forum superius Divinum, *aut* Cœleste. Inferius *item seu* Humanum & Terrestre. *Periocha Chaldaica de* Caini & Abelis *circa Iudicia seculi futuri* altercatione. *De* Judicio Divino. Sensus *Capitis hujus Sexti* generatim indicatur. *Insequentium Ordo.* *pag.* 801

CAP. V.

Talmudicorum de Judiciis, *quæ simpliciter Noachidis imperantur, Traditio. Eorum* de Pœnis *præstituendis sententia. De* Thamaris, *nurus Iudæ*, delicto *ac* Judicio; *ac* de Dina *à Sichemo* violata. *pag.* 805

CAP. VI.

Judicia *circa* Juris Naturalis capita Illustriora, *in Gentium ditionis Israeliticæ regimine tantùm, exerceri solita.* Judices *qui eis præessent* seorsim constituti; *etiam* Proselyti Domicili *ritè constitui potuere.* Sexus *discrimen*. Pœna Gladii, Furto Gentilis *irrogata, aliis item delictis quæ* mitiùs in Judæis *punita.* Nullam pœnam obscurioris Juris Noachidarum *capitis alicujus violationi imminuisse.* *pag.* 811

CAP. VII.

De Judiciis *quibus in ditione Israelitica suberant Proselyti Domicilii* ob Jus ibi Gentium, *seu quod* Naturale non habebatur, *violatum.* Pœnæ Singulares *Proselyto ejusmodi ob* Sponsæ Ebraicæ (*qualis in jure Noachidarum non agnita*) coitum, *irrogandæ.* Proselytus Domicilii reus & *dein* Justitiæ Proselytus *factus.* Minor, Surdus, Mentis inops. Proselytus Justitiæ *Iudiciis pœnalibus*, ex Jure Israelitco *exercendis, præesse rite nequibat, nedum* Proselytus Domicilii. *pag.* 815

CAP. VIII.

De Judiciis Extraordinariis *sive ubi* Ebræus *aut* Gentilibus binis *aut* Ebræo & Gentili arbiter *receptus esset*, *sive ubi* Ebræis *orirentur cum aliis Gentibus actoribus*, *veluti* Africanis, Ægyptiis, Arabibus, *sive* de Territoriis *sive* de Bonis aliis controversiæ. *pag.* 820

CAP. IX.

De Judicio Divino, *&* Pœnâ Præmioque cœlitus, *juxta Ebræos*, expectando. Excisionis Pœna, *juxta nonnullos*, triplex, *adeoque* de Immortalitate Animæ *Talmudicorum aliquot sententiæ*. *pag.* 827.

CAP. X.

De Pœnis *&* Præmiis Fori Superioris, *Cælestis*, *seu Divini*, *quì ex Ebræorum sententia*, ad Noachidas *seu* Universum genus humanum *attinerent*. *pag.* 832

CAP. XI.

Capitum illustriorum Juris Naturalis *seu Noachidarum* vestigia *expressissima in* Jobi historia, ante legem Mosaicam, *saltem non ubi* Mosaica *lex*, *quà* Mosaica *seu Ebraica*, *obtinuit*, *conscripta*. *pag.* 834

CAP. XII.

Præceptorum *seu* Interdictorum Noachidarum *seu* Universalium, *quæ illustriora hactenus ex Ebræis ostensa sunt*, vestigia *in Canone* Synodi Hierosolymitanæ *ab Apostolis celebratæ*, *juxta nonnullos*, *reperiri*. *Qua de re disquiritur*. *pag.* 838

INTERSERENDA.

Pag. 22. l. 32.

——citari Flavio Josepho [f], Athenæo——

[f] *Originum lib. 1. cap. 4.*

Pag. 23. l. 2.

——nequit. Straboni autem è Posidonio memoratur antiquum de Atomis dogma ἀνδρὸς Σιδωνίου Μώχου *Moschi hominis Sidonii* (adeoque Phœnicii) qui ante Trojani belli tempora floruit. Ceterùm——

Pag. 35. l. 32, & 33.

——recipiuntur. Et alibi [p] idem; *Scimus enim quod temporibus nostris Parisius diù fuit contradictum Philosophiæ Naturali & Metaphysicæ Aristotelis per Avicennam & Averroym expositis, &c. ob densam ignorantiam fuere libri eorum excommunicati & utentes eis per tempora satis longa.* Summa——

[p] *Ms. de utilitate Scientiarum.*

Pag. 176. l. 17.

——Cajetanus. Et consulas quæ de hoc nomine pridem scripsit Ægidius Bucherius in tractatu [o] de Paschali Judæorum cyclo. Sed de——

[o] *Cap. 6. pag. 387.*

Pag. 205. l. 4, & 5.

——non est. Qua de re etiam olim monuit venerabilis Beda [t] nostras. Itaque——

[t] *De Rat. Temp. cap. 15.*

Pag. 224. l. 7.

——positas. Quale manifestò dicendum de Aquila aurea quæ supra maximam Templi portam collocata, adeo Judæis execranda habebatur, ut legitur apud Josephum [r]. Quid quod——

[r] *Halos. lib. 1. cap. 21. & Orig. lib. 17. cap. 8.*

Pag. 291. l. 4.

——impetrarunt. Atque huc imprimis spectat illud de Eleazaro F. Ananiæ Pontificis qui paulò ante excidium Templi sub Vespasiano, persuasit iis qui Sacra obirent ministeria, ut nullius Munus aut Hostia qui non esset de Judæorum gente, susciperetur, quæ erat Romani inde belli καταβολὴ seu seminarium atque materies. Sed qui rebus ibi tunc præerant, Pontifices aliique è Pharisæis nobilissimi, concione habita [f] τῆς προφάσεως τὸ ἄλογον διήλεγχον φάμενοι τοὺς μὲν προγόνους αὐτῶν κεκοσμηκέναι τὸν ναὸν ἐκ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἀλλοφύλων τὸ πλέον ἀεὶ προσδεχομένους τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐθνῶν δωρεάς· καὶ οὐ μόνον οὐ διακεκρικέναι θυσίας τινῶν, τοῦτο

[f] *Joseph. Halos. lib. 2. cap. 30. & 31. gr. 17. lat.*

γὰρ

γὰρ ἀσεβέστατον, ἀλλὰ καὶ τὰ βλεπόμενα καὶ τὰ παραμένοντα τὸν τοσοῦτον χρόνον ἀναθήματα περὶ τῷ ἱερῷ καθιδρυκέναι· αὐτοὺς δὲ νῦν ἐρεθίζοντας τὰ Ῥωμαίων ὅπλα καὶ μνηστευομένους τὸν ἀπ' ἐκείνων πόλεμον, καινοτομεῖν θρησκείας ξένην καὶ μετὰ τοῦ κινδύνου καταψηφίσασθαι τῆς πόλεως ἀσέβειαν εἰ παρὰ μόνοις Ἰουδαίοις οὔτε θύσει τις ἀλλότριος οὔτε προσκυνήσει, *quàm rationi dissona esset eorum causa ostendebant, dicentes, majores eorum ornasse templum, ex magna parte, de Muneribus Gentium Exterarum, atque harum munera semper accepisse, nec solùm non prohibuisse aliquorum hostias (id siquidem esse impiissimum) sed etiam anathemata, quæ viserentur permanerentque usque in præsens tempus, in templo collocasse. At nunc eos qui arma irritarent Romana & eorum bellum invitarent, rem novam de Exterorum cultu inducere, & temere ream facere decreto suo Vrbem impietatis, Si nempe præter Judæos solos, nullus alius ibi sacrificarit, nec adoraverit.* Quin & παρῆγον τοὺς ἐμπείρους τῶν πατρίων ἱερεῖς ἀφηγουμένους ὅτι πάντες οἱ πρόγονοι τὰς ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν θυσίας ἀποδέχοιντο, *producebant in medium scientissimos morum patriorum sacerdotes, qui testarentur omnes eorum majores Exterarum Gentium* seu Gentilium *sacrificia accepisse.* Quæ autem——

Pag. 299. *l.* 9, & 10.

——capiendum. Quò spectat & illud in Antiochi Regis diplomate [q]; μηδενὶ ἐξὸν εἶναι ἀλλοφύλῳ εἰς τὸν περίβολον εἰσιέναι τοῦ ἱεροῦ, τὸν ἀπηγορευμένον τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ μὴ οἷς δὲ ἁγνισθεῖσιν ἐστὶν ἔθιμον κατὰ τὸν πάτριον νόμον *Nemini alienigenæ liceat intra septum* seu *Peribolum Templi ingredi, eorum scilicet qui à Judæis ingredi prohibentur, præter eos quibus lustratis fas est juxta præscriptum legis patriæ.* Nimirum præter Gentiles seu alienigenas in Judæorum ritus transeuntes, seu Proselytos Justitiæ & Libertinos, qui juris non diversi. Intelligunt——

[q] *Ioseph. Orig. lib.* 12. *cap.* 3.

ERRATA

ERRATA TYPORUM SIC CORRIGE.

Pag. li.
7. 35 veteris
10. 27 antiquiorem
13. 18 Ægyptios
18. 3 Origenes
29. 24 Philosophiam
32. 20 libro septimo
33. 30 ostendentur secundo & quinto
35. 23 CCCXC.
43. 10 *interseritur*
50. 6 vide
54. *in marg.* lib. 5. cap. 1.
54. ult. יהיה
67. *in marg.* lib. 7. cap. 2.
69. 19 illis aliquot
74. 14 distinctionen, Jus
104. 3 נצטוה
ib. 24. מליק
ib. 25 *viam*
117. 22. libro septimo
119. *in marg.* lib. 7. cap. 1.
122. 9 דין
134. 12 ב"ד
ib. *in marg.* lib. 4. cap. 7.
135. 36 המצור
145. 36 מצורע
147. 3 quicquid accelerat per
149. 7 מחאבת
ib. 9 juxta

Pa. li.
150. 27 paucissimi
ib. 33 intelligendum
ib. 36 afflictæ majorum
153. 10 עבודה
154. 35 גרים תושבים
155. 17 Judæus qui
156. 13 ישבו
157. 32 *non* גר תושב
164. 25 conjunguntur
ib. 26 דנשמתא
167. 18 לאמתינו כתבם
ib. 33 Proselyti
168. 15 nihilominùs ea multis nominibus Sanctior atque alia semper--
178. 3 συνηθείαις
189. 18 Superstitione
190. 2 corporum cœlestium
195. 17 5047
196. 26 missum
206. 1 & 16 & 18 ψηφοφορ.
208. 7 Rabbini
ib. 31 erat; atque
211. 8 [illegible]
222. 20 militaria curant,
225. 11 juxta cudendi

Pa. li.
245. 34 sciri
249. 27 בנפשו
259. 8 intelligunt, ut
270. 21 מרקוליס
297. 13 298. 10. & 29 & 299. 8 & 10 Intermural.
326. 37 Sivan
327. *in marg.* Cozri.
371. 36 *dele*, & Kalendis
383. 32 nulla; sed opere omnimodo, nisi
388. 37 singularem numeri
394. 27 hujusmodi Sacra
395. 11 libentissimè aliàs
402. 15 publicus
403. 22 dicto; quod è bibliotheca
426. 34 Abugiafare aliisque ejusdem
427. 2 capite vigesimo secundo.
443. 8 institutum; Tametsi
467. 11 כתכון
468. 37 גואל
471. 15 ascendit
472. ult בנה
478. 12. וישראל
486. 13 שהשתנה. ib. בית ib. בכתב
493. 9 לבונה

ib. 24

pag. li.

ib. 24 משה סחתגדב

494. 9 משה

503. 8 interdùm

512. 5 רשע. 9 שיקבל

אותו. 20 מן הגוי 10

בדברי חנאי 27 .שר

513. 21 דברים

ib. 22 leguntur; à Mose Maimonide aliisque simùl.

ib. 25 Angliæ

514. 1 ex. ib. 30 יהיה

516. 2. ומת

517. 24. בשבל. 34 fermè. ult. halacoth

526. 22 hand

527. 17 Belli seu

ib. 33 decerpentes

538. 4 באשה. 20 האם

551. 8 & 9 *interpretatione, & de*

556. 31 veterum

557. *in marg.* [b] Infra cap. 12. & lib. 6. cap. 7.

578. 35 هابيل

589. 12 חשנות

609. 31 adjectum

623. 35 interdicendisque observatio, adeo

629. 15 interdicta. ib. pen. iniri

632. 23 הקנה

636. 30 Proselyti

ib. ult. בקטן

pag. li.

642. 14 Nicolaus

643. 6. *ex Ebraico sive*

647. 10 arcebantur

ib. 25 Susceptum, Originarium

651. 3 & 4 inter Originarios

659. antepen. à Costobaro

661. 10 tissimi

666. 35. supremo, ut

668. 5 seu. ib. 15. גופו

ib. 24. גניבה

670. 1 tum ex

671. 1 ita explicat Josephus

680. 16 Columbariis

684. 32 tradant

689. 10 est; qualem sensum faciant

690. 30 discrepantia

711. 15 emtor

716. 35 *dele* à

723. 6 fœneraretur

724. 15 Columbariis

732. 24 الدين

739. 15 .דבר 29 זה דבר הסם

743. 14 libera

752. 22 dele *Hierosolymis.*

764. 32 ipsis

765. 23 sacculo

767. 9 Hilarius. ib. 11. vult, ipsum.

768. 4 בשר

pag. li.

769. 35 *dele* quod

776. 35 munerumque

783. 23 Sanguinis. Discrimen

786. 27 שחיטה

790. 3 σαρκ.

791. 24 certæ. ib. ult. *appertenement*

792. 12 ferre ait ille ית. ib. 16 זמברכמו

ibid. 19 aliquot, præter septenarium &c. numerum accepisse

803. 13 -rajani, margine adn.

805. 29 *Traditio est*

807. 1 יבם

809. 7 Solam 18 הוא

812. 21 חייבין

826. 24 ישראל

827. 30 sæpiùs significari

828. 30 ἐξολοθρεύσεις.

ib. 31 *perditio* dicta, quæ

830. 2 מטמא. ib. 11 העושה מלאכה ביום הכפורים ib. 17 המגדף ib. 33 naturale

836. ult. Alexandrino, qui nec

842. 26 Erpeniana

ib. 34. مكي

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Primus.

CAP. I.

Tum Philosophos *tum* Theologos, *qui sive de Officiis Hominum Naturalibus seu* Jure Naturali *simul & Summo Bono, sive de* Civili Gentium Jure *seu Disciplina accuratiùs egerunt, non solùm sibi* Consona *sed &* Diversissima Aliorum instituta *ac* placita *operosiùs corrogare & perpendere meritissimò solitos. Nullibi autem apud veteres, sive* Græcos *sive* Latinos, Ebræorum, *id est, Gentis Numini adeò olim peculiaris, de* Jure Naturali *placita seorsim seu ad eorum mentem designari. A recentioribus perfunctoriè nimis ea tangi.* Instituti *demùm* Ortus & Ratio.

QUod in Nobilissimâ illâ Philosophiæ severioris parte, quâ doctrina Moralis atque Civilis vitæque Humanæ Norma sive tradi sive tractari solet, continetur, id universum aut circa Officia versatur ad quæ homines tum erga Numen Sanctissimum, tum ipsi erga se invicem, sive ex Affirmatione sive ex Negatione expressâ qualitercunque obstringuntur, aut circa ea quæ Adiaphora manent, aut demùm circa Accessiones illas aque

selectiora Sanctitatis seu Beatitudinis Complementa quæ, velut officiis jam dictis superstructa, Gradus illos conficiunt quibus ad Summum Bonum Finemque perfectissimum, qualiscunque is pro vario hominum ingenio statuatur, ascenditur. In Officiis autem illis locum obtinent primarium τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν seu *Prima Naturæ*. Atque hæc sanè sive velut columnæ, cui innitantur cætera, robustissimæ munus obeunt, sive qualem ferè habet ad vectis, libræ, cunei, trochleæ, aliorum in Staticis & Mechanicis motum Circulus (qui πάντων τῶν τοιούτων ἔχει τῆς αἰτίας ἀρχὴν [a] *omnium talium continet causæ principium*) rationem præstant JURIS NATURALIS nomen simul induere solita, atque in re Civili & Morali planè fiunt καθ' ὅλου πρῶτα seu *universaliter prima*. Juri huic Naturali accedit, ut dignitatis præ reliquis quotquot Civilia sunt, Singularis, JUS illud Illustrius GENTIBUS diversis variatim sive ex Imperio sive ex pacto INTERVENIENS. Tam de Officiis illis quam de Accessionibus quas diximus habentur passim Disputationum ingentes a Philosophis, Theologis, Jurisconsultis, congestæ moles. Atque Hisce quidem non solum perquam Solenne est ea quæ, apud alios, sive sui ipsorum persuasionibus sive cœtuum sectarumque quibus immiscentur disciplinæ aliterve sive consona sive viciniora occurrerint, exhibere, verum etiam contrarias & discrepantes pariter opiniones & sectarum aliarum dogmata ac scita sæpissime solicitiùs adferre. Idque non sine causis certe gravissimis. Nam non sua modò sic auxiliaribus suffragiis haud parum firmant, sed & insuper, adversa refellendi, obscuriores quæ suas diffidentesque sententias intermeant confiniorum ipsissimas lineas detegendi designandique, proximantis subinde Vero Falsi ac simulantis larvam exuendi, id genus cætera, quæ in accuratiori veritatis indagatione adhiberi solent, peragendi ansam commodiùs arripiunt. Ita Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei, Sceptici, alii, interdum pro re nata in partes trahuntur; nunc instar Finitimorum Amiciorumque ostentantur; nunc pro adversariis indicati, argumentorum telis petuntur à Scriptoribus qui singuli suam Philosophiæ Sectam ut,

[a] *Aristot. in Mechanicis.*

ut caſtra quibus addictiſſimi ſunt, acritèr propugnantes, eo tutiùs id faciunt quo habent quid & quantum fuerit copiarum tum hoſticarum tum ſubſidiariarum ſederatorumque exploratius. Ad hunc modum Ariſtoteles, Cicero, Seneca, Sextus Empiricus, alii. Unde & operæ pretium habitum eſt inſigne, diverſas omnigenûm Philoſophorum ſententias ſcriptis ſedulò mandare; quod fecere non modò Laërtius, Plutarchus, Heſychius Mileſius, id genus cæteri, quorum lucubrationes ejuſmodi etiamnum extant; verùm etiam & Philoſophorum ille facilè princeps Ariſtoteles[b] in libris illis de Architæ, Speuſippi, Xenocratis, Timæi, Pythagoræ, aliorum placitis, qui cum non paucis ejuſdem operibus aliis ante ſecula compluria interciderunt: ut illorum qui περὶ αἱρέσεων ſeu *de Sectis*, περὶ δογμάτων ſeu *de Opinionibus*, περὶ βίων ſeu *de Vitis*, περὶ διαδοχῆς ſeu *de ſucceſſione* Philoſophorum eorumque diſciplinæ ſcripſerunt turbam jam nullibi extantem ſed Laërtio, Eunapio, aliiſque citatam prætermittamus. Nec parùm laborarunt viri aliquot id genus ſummi in plurimarum Gentium atque Rerumpublicarum moribus atque inſtitutis, idque tam Barbariæ quàm Græciæ veteris, diligenter corrogandis memoriæque tradendis; ut ſcilicet ex eorum, utcunque diverſiſſimorum, rationibus atque momentis ritè perpenſis, ea tandem elicerentur quæ Moralibus Civilibuſque ſtudiis, maximè verò tum Juris Univerſalis ſeu Naturalis tum ejus quod Gentibus ſeu populis integris (quorum autoritas non omnino negligenda) intervenit, indagationi conducere poſſent. Inde eſt quòd Ariſtoteles etiam volumen conſcripſerit Νόμιμα Βαρβαρικὰ nuncupatum; id eſt *Mores atque Inſtituta Barbarica*, ſeu populorum qui extra Græciam ſedes habuere.[c] Ante plurima ſecula quidem periit illud: citatur autem tum Apollonio[d] tum Varroni[e]. Sed apud Varronem ante Turnebi[f] emendationem malè legebatur *Nomina Barbarica* pro *Nomima*. Memorat etiam ipſe Ariſtoteles Συνηγμένας πολιτείας[g] ſeu *Reſpublicas congeſtas* (quas à Laërtio[h] πολιτείας πόλεων *Civitatum regimina* dici opinor) quarum ex conſideratione atque veterum placitorum obſervatione τὴν περὶ τὰ ἀνθρώπινα φιλοσοφίαν ſeu *Philoſophiam illam quæ ad res attinet Humanas*, id eſt doctrinam

b Laertius lib. 5.

d Hiſt. Mirab. 11.

e De ling. lat. lib. 6.

f Adverſar. lib. 23. cap. 25.

g Nicomach. lib. 10. cap. 10

h In Vita Ariſtot. ſeu lib. 5.

Moralem & Civilem, post Ethica ad Nicomachum absoluta, perficere est adgressus. Regiminum illorum seu rerumpublicarum sic ab eo in corpus unicum collectarum numerus erat centum quinquaginta octo. Mittimus quæ habuit alia ejusmodi opera, veluti δικαιώματα πόλεων seu *Civitatum forensia*[k], præter Politicorum libros octo qui ex hujusmodi supellectili ejus tantum superstites id genus disciplina sunt haud parum referti. Hujus etiam discipulus Theophrastus præceptorem imitatus est. De utroque Cicero[l]; *Omnium ferè Civitatum non Græciæ solùm, sed etiam Barbariæ, ab Aristotele, Mores, Instituta & Disciplinas; à Thepohrasto, Leges etiam cognovimus.* Et quatuor ejusdem Theophrasti libros πολιτικῶν ἐθῶν seu *Morum Civilium*, inter id genus alios, expressim memorat Laërtius[m]. Non dissimili consilio Dionysius Metathemenos[n] librum περὶ Βαρβαρικῶν ἐθῶν *de Moribus Barbaricis* composuit: uti & Nymphodorus Amphipolites[o] περὶ Νομίμων τῆς Ἀσίας *De Moribus atque institutis Asiæ*, quem item ipsum Νόμιμα Βαρβαρικὰ seu *Barbarorum ritus ac Instituta* nuncupari existimo apud Clementem[p]. Scripsit itidem Anacharsis Scytha volumen[q] de Moribus atque institutis tam Scytharum quam Græcorum: atque Hecatæus opus[r] de Ægyptiorum philosophia quod tam Theologiam quam Jurisprudentiam eorum est complexum. Sed & hæc itidem temporum injuria, ut innumera ejusmodi alia, intercidêre; quemadmodum & pars pleraque πολιτειῶν seu *Rerumpublicarum* Heraclidis Pontici qui huic Philosophandi rationi sedulò se paritèr immiscuit. Theologi insuper veteres, Patres inprimis dico nascentis Ecclesiæ Christianæ, de Veritate Catholica stabilienda agentes, non solùm numerosissimas portentosasque ex luxuriantibus illis simul & distractissimis ævi ingeniis pullulantes hæreses, verum etiam Græcæ Latinæque Philosophiæ scita atque alia ejusmodi tam Christianismo dissona quam consona usqueadeò enarrant ut nec prætermitti interim velint prorsus explosa. De hæresibus res est manifestior quia eas diligenter in volumina cognomina contexuere Epiphanius, Philastrius, alii, quos & recentiorum seculorum aliqui sunt imitati. Etiam de eis obiter nec rarò aliis in scriptis patrũ occurrunt quamplurima. De Philosophiæ

k *Vide sis Is. Casaubon. ad Laertii lib. 5.*

l *De finibus lib. 5.*

m *De vitis lib. 5.*

n *Laertius lib. 7.*

o *Clemens Alex. strom. α.*

p *In Protreptico.*

q *Laert. lib. 1.*

r *Idem in proœm.*

Philoſophiæ ſcitis obſcurior res non eſt ei qui præter jam citatos, Juſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Lactantium, Minutium Felicem, Hieronymum, Ambroſium, id genus alios diligentiùs paulò conſuluerit. Et tametſi *Patriarchæ Hæreticorum*[r] aliiſque ſummæ infamiæ nominibus, a patribus hiſce ſolent Philoſophi veteres appellari, nihilominùs fatentur & ipſi interdum patres *nullam*[s] *Sectam fuiſſe tam deviam, nec philoſophorum quempiam tam inanem qui non viderit aliquid ex vero*; & *totam veritatem & omne divinæ religionis arcanum philoſophos attigiſſe, ſed, aliis refellentibus, defendere id quod invenerant nequiviſſe quia ſingulis ratio non quadravit.* Adeo ut rem ipſam optimè complectatur Clemens[t], dum Gentilium Philoſophiæ καθάπερ καὶ τῶν καρύων οὐ πᾶν ἐδώδιμον *quemadmodum & nucum totum non eſſe comedendum* ait, verba faciens de eis qui eâ paſcebantur. Ut ſunt putamina rejicienda, ſed nuces comedendæ, ſic placita habent Philoſophi non pauca inter errores manifeſtos connumeranda vitandaque; nec intereà aliis carent quæ, utpote aut veritati ſatis ipſa cognata aut temperamentis paulò reformata, fuerint cum primis amplexanda. Summa eſt; non ſolum congeneres conſimileſque ſed & perquam diſpares aliorum qualeſcunque ſententias rationeſque inſervientes impenſiſſimè voluiſſe veteres illos (quos etiam recentiores, qui ſimul & cordatiores ſunt, non raro imitantur) explorari, congeri, animadverti, perpendi, ad poſteros tranſmitti. Ut ſcilicet ita quid ipſis ſcholæque a ſe propagandæ ſtatuendum, retinendum, rejiciendum foret, dignoſceretur & quod ſeligerent argumentis fulciretur tum faciliùs tum ſecuriùs. Qua de re inprimis ſtudioſos non ſemel monuit olim etiam Ariſtoteles[u]. Atque ut in phyſicis, non ſolum ex Diverſo ſed & ex Contrario, in Diverſi invicem & Contrarii natura exploranda; quemadmodum itidem ex Remiſſione, in natura Summi inveſtiganda, ſubſidium non raro habetur non contemnendum; etiam pænè dixeram, ſicut ex Lateribus non ſolùm angulos continentibus ſed etiam oppoſitis, Anguli ipſi in trigonis ſive planis ſive ſphæricis dimetiendis, præter aream, certiùs menſurantur; ita fermè Aliorum quotquot ſedulò ac ſeriò philoſophati ſunt Epichiremata ac Placita ſive Confinia

[r] *Tertullian. ad verſ. Hermogen. cap. 8.*

[s] *Lactantius lib. 7. ſeu de divino præmio cap. 7.*

[t] *Strom. a.*

[u] *Topic. 1. cap. 12. & 1. de Cælo text. 98.*

finia sive quomodolibetcunque Diversa, etiam Vero adversissima, accuratiùs indaganti opem crebrò præstant perinsignem. Hinc etiam Euclides [x] ipsorum Mathematicorum Ψευδάρια seu *Fallacias* atque *Aberrationes* singulari congessit volumine. Similitèr de aliis scientiis fecere alii. Ne scilicet qualicunque aliorum rationis usu atque examine quàm suæ, quantum fieri posset, magis carerent. Ita veteres mutuas in disquirendo tradidere quasi operas τὸ ἄλλοτες ἀλλήλοις ἀντιπαρεχόμενοι seu *alii aliis quod deerat invicem subministrantes* quod ait Leonidas [y] in epigrammate de Cæco & Claudo. Unde demùm nata est philosophia illa singularis, atque præstantissimo illo patre Clemente Alexandrino [z] judice, omnium præstantissima adeoque præ cæteris amplexanda quæ Ἐκλεκτικὴ dicta est quia in perspicacitèr seligenda ex singulorum qui præierant dogmatibus Philosophiæ materie versabatur. Hac primò usus est Potamo Alexandrinus ἐκλεξάμενος, quod ait Laërtius [a], τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων *qui selegit quæ sibi placuere de singulis Philosophorum Sectis.* Sub Augusti scilicet [b] initia. Nimirum probè nôrunt eximii isti indagatores Veritatem sæpius sive in abdito sive in obscuro latentem, non aliter ferme ab Intellectu humano capi quàm ab Oculo solent Corpora sive longiùs dissita, sive in luce satis temperata neutiquam posita, aliterve sive primum ac unicum sive indiligenter nimis utcunque iteratum aciei intuitum aut fugientia aut fallentia. De horum alicujus Colore, Figura, Distantia, Magnitudine, Loco, Motu, quæratur. Ubi oculi sunt depravati, res ipsis solis planè in desperato est.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati ——
Multaque sunt oculis in eorum denique mista
Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.

Quod ait Lucretius [c]. Sed detur Lyncei acies, optimus undiquaque habitus, atque omnimodâ contagione praviâ prorsus liber. Color nihilominus pro varietate lucis tam incidentis quàm reflexæ aliter atque aliter se ingerit; adeò ut etiam nigra interdum albescant, hæc crebrò viridia, flava, quod

[x] *Proclus in lib. 1. Euclid. lib. 2. cap. 5.*
[y] *Antholog. 1. cap. 4.*
[z] *Stromat. 1.*
[a] *in proœmio.*
[b] *Suidas in Potamone.*
[b] *lib. 4.*
[c] *lib. 4.*

quod & de reliquis est dicendum, simulent. Sphærica etiam & cylindrica plana, circuli ellipses, quadrata oblonga, ingentia minima, in longinquo posita propinqua, æqualia inæqualia videntur, & verè parallela

Paulatim [f] *trahere angusti fastigia coni.*

[f] *Idem ibid.*

Alia apparent fracta dum revera sunt integra, ob medii diversitatem. Extra verum item locum; ut non solùm nummus in vase per aquam obliquè visus, sed etiam præter stellas cæteras Sol ipse per vapores, nubeculas, ac aërem humidiorem. Parallaxes itidem nimiùm oculi aciem fallunt; unde inprimis tot de stellarum aliquot novarum & cometarum locis, atque utrum in æthere cœlesti an in eo qui Lunâ inferior est moverent, disputationes inter Mathematicos etiam egregios habitæ. Quiescere insuper dum velocissimè movent, videntur corpora quotquot movent cœlestia. Movere non rarò quiescentia; ut Navigantibus

———*Portusque Vrbesque recedunt.*

At verò ex diligentiori sæpiusque tum variato tum accuratiùs iterato intuitu, crebra item stationum oculique positur æ mutatione, comparatisque invicem, quæ stationum variationem suppleant, aliorum observationibus (citra quas viri alioquin visu acerrimi ut heic nimium cæcutiant necesse est) aut rectè tandem de objecto, circa quod tot eveniunt hallucinationes, statuitur, aut undenam res porrò fuerit decernenda constat, aut eam non omninò decernendam nec satis liquere demum reperitur. Quin nc suis quidem Solem [g] ipsum maculis nebulosis, qua nobis visitur, eisque totam Africam ac Asiam ipsam magnitudine superantibus, carere, nuper ex aliorum, qui penitiùs eum telescopii beneficio introspexere, observatione adjuti didicimus qui defæcatissimam fuisse illam atque omninò immaculatissimam lucis regionem cum vetustate tam diu securi credideramus. Stellas item circa Jovem quatuor ferri quæ à rerum conditu ad nostra usque tempora, nunquam, quantum scimus, conspectæ sunt aut creditæ; ut id genus cætera tam veteris quàm nostri seculi exempla tum in Astronomia tum aliis in Artibus ac Scientiis illustria,

[g] *Galilæus Galilæi in Nuncio Sidereo, & in Systhem. Cosmico dialog. 1, alii.*

illuſtria, nec quidem pauca ea, taceamus. Neque tantummodo Veræ aut Veris ſive propè ſive quaſi accedentes verùm etiam & Falſæ adeoque Omnimodæ obſervationes Aliorum qui non indiligenter, utcunque infeliciter, rem aſſequi tentarunt, rite heic diſquirenti adhibendæ. Nam ut ex Umbrarùm ratione de corporis tam Lucidi quam Opaci & figura & magnitudine dijudicatur, ita ferè etiam ex Erroribus deceptionibuſque cum judicio animadverſis, tutior multò ad Veritatis arcem via ſæpè ſternitur. Ad hunc modum qui ſive de Officiis neceſſariis ſive de Acceſſionibus jam dictis ègêre ſive Græci ſive Latini tam Philoſophi quam Patres Chriſtiani ſatis gnari erant, ut Oculorum, ſic Mentis aciem, licet acutiſſimam, ex aliorum ſive Veterum ſive Coætaneorum obſervationibus, placitis, rationibus quibuſcunque ſive veris ſive falſis ritè collatis, nunc dirigi, nunc corrigi, nunc firmari ſtabilirique. Quam ad rem illud etiam mortalium ſapientiſſimi facit, *Et* [k] *erit ſalus ubi multa conſilia ſunt*, ſeu, ut in Ebræo, ותשועה ברוב יועץ *& ſalus in plurimis conſiliariis*. Quale quidem tam de conſiliariis ſeculorum anteactorum quam præſentium aut recentiorum, quibus ſectarum omnimodarum ſcriptores continentur, intelligendũ. Horum alii rem aliis, ſive velut ob diſtantiam ſeu medii incommodum, minimè perſpectam, commodius poſiti detegunt. Stationum item quaſi mutationes (quæ in coloribus, diſtantiis, figuris, magnitudinibus diſcernendis oculo adeò neceſſariæ ſunt ut ferè nihil ſupra) ſeu varias oculi, ſic dicere liceat, intellectivi poſituras, haud parum ſupplent illi qui ævo, patria, ſtudiis diverſi in conſilium accerſuntur. Etiam qui apertiùs hallucinatur, vicem monitoris, ne quis ſic denuo aut in ſimilibus impingat, quandoque obtinet. Quin ubi mores ac inſtituta aliquot tum continuà tum rectà, ſed ab ipſa origine remotiſſima, velut lineà ſeu radio, quaſi is nullibi, à rigore deflexus diſtortuſve fuiſſet, recipi (ut ſæpè nimis) videntur; ea ſanè, diligentiùs conſultis iis qui origini proximiores ſunt, ſive hàc ſive illàc ob diverſitatem aliquam medii, id eſt, ſeculorum, rerumpublicarum, geniorum, ingeniorumque varietatem in quam tandem inciderunt, multùm inflecti nec rectà

[k] *Proverb.* 11. 14 & 24. 6.

rectà protendi, imò & dissimilem omnino colorem statumque planè nonnunquam ei qui originarius erat contrarium nancisci ac induere, nemo non deprehendet agnoscetque. Non aliter ac ubi radii etiam solares per medium diversum obliquè transeuntes franguntur, aut tinguntur per coloratum. Alienum contrahunt sic colorem Empedoclis, Parmenidis, aliorũ de Ente, Uno, Primo, Motu sententiæ, dum ab Aristotele obiter eas memorante recipiuntur. Sed genuinus intereà ex ipsorum scriptis dictisq; aliquot quæ Simplicii [i] indagini maximè debemus, posteritati servatur. Quam in rem Exemplum etiam advertamus unicum sub Christianismi initia, ut de seculo nostro prorsus reticeamus. Monuerat Nicolaus Diaconus, παραχρῆσθαι τῇ σαρκὶ *abuti carne.* Quo brevitèr dicto voluptatum cupidinem maximè verò Veneris reprimendam vir sanctus voluit. Hoc perperàm arripientes libidinosi aliquot qui nomine ejus sectam suam insigniri gestiebant adeoque Nicolaitæ vocitari, pro eo quod omninò contrarium est interpretati, eum velut concubitus qualiscunque vagi ac libidinis nefandæ præceptorem flagitiosissimè venditarunt. Neque sanè aliud ipsum statuisse crediderant posteri, nisi in seculis ei vicinioribus reperti fuissent qui à convitio hoc eum vindicarent ac sensum ejus genuinum mandarent scriptis; veluti Clemens [k], Eusebius [l], Theodoretus [m]. Ejusmodi fuere alia non pauca. Nimirum haud impares errores alii, ab integris hominum cœtibus pro vera disciplina ultrò sunt recepti, patientèr admissi, &, veluti sarcinæ, posteritati impositi, quoties ipsâ rei circa quam versantur origine in longinquo ac retrò nimis positâ, hominum seculorumque a quibus primò & per quæ dein in posteros id quod recipitur manavit, indoles, verborum sensus, ratio, interpretationes, & veluti Mediorum discrimina, veterumque quibus hæc omnia docentur testimonia, in super omninò citra examen sunt habita. Quò facit inprimis illud Numinis sanctissimi [n]; *State super vias; & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona &c.* Accuratiùs circumspiciendæ viæ omnes. De semitis antiquis consulendum; quæ verò sit optima seligenda. Jam verò dum consilium hoc adhibuere indagatores illi prisci, Philosophi (qui scilicet singulari illo

[i] *Comment. in Arist.* 1. & 8. *Physicorum Et videsis Card. Bessarion. l.* 2. *in Calumn. Plat. cap.* 11.

[k] *Strom.* 3.

[l] *Histor. Eccles. lib.* 3. *c.* 23

[m] *Hæretic. Fab. lib.* 3.

[n] *Apud Ierem.* 6. 16.

vocamine ad nos transmissi sunt) non solùm congeneribus sibi è Græcia & Latio ac Barbaria, ut supra ostensum est, forte viciniori, verum etiam ex ipsis Judæis seu gente Ebræâ, quod inferiùs [o] pluribus enarratur, sive Præceptoribus sive in discendo rebusque perpendendis Consiliariis sunt usi. Patres autem Christiani nullibi quidem non è libris Ebræorum sacris, id est fœdere veteri, doctrinam Moralem & Civilem eliciunt, *Philosophiam* etiam eam *Barbaricam* atque *Ebræorum* subinde vocantes (ut maximè Clemens Alexandrinus; uti & posteà Chalcidius Platonicus [p] *Philosophiam Hebraicam*) atque archetypam eam Philosophiæ Gentilium facientes seu hanc veluti facem ab illo sole accensam. Et meritissimò quidem nemo non fatebitur, in hujusmodi indagine primùm & longè præ aliorum omnium qui ante Christianismum floruere institutis moribusque atque philosophia, id quod receptum seu præscriptum fuerit apud עם סגלה *populum Numini ipsi olim peculiarem* [q] ac selectissimum *præ omnibus populis qui fuere super faciem terræ* perscrutandum esse subtiliusq; intuendū. Unde nec exortæ apud Ebræos hæreses, veluti Pharisæorum, Sadducæorum, Essenorum, aliorum, scitaque ad has spectantia à patribus prætermittuntur. Hæc inter contemplandum, video hoc inprimis esse præterea animadvertendum; apud Ebræos, præter Mosaica instituta veterisquè fœderis disciplinam sub Mose inchoatam, quam sibi faciunt ipsi hæreditatem [r] propriam (unde tam Mahumedani quam Christiani, ut Gentiles taceamus, quamplurima suis aptarunt) fuisse Juris Morumque præcepta singularia, scripto seu literis ipsis, nedum Mose, antiquorem multo sortita originem, ac partim Mosaicis similia partim dissimilia multóque pauciora. Atque ad hæc tantùm Universum Genus Humanum reliquum populosque ceteros cunctos obligari, ipsos voluisse, uti ad Juris Naturalis ac Universalis Officia à mortalium nemine violanda. Horum item disciplinam observationemque, penes eos singularem fuisse Philosophiam illam Moralem ac Civilem cui nomen ritu solenni non dare hominum quempiam, eorum in territoriis seu potestate degentem, non modò nolebant sed nec jure suo permittebant. Jam verò cum nec mentio quidem hujus sive Juris sive Philosophiæ sive Officiorum

[o] Cap. 2.

[p] In Timæum Platonis pag. 351. edit. Meursianæ.

[q] Exod. 19.5 Deuteron. 7.6

[r] Deut. 33.4.

ficiorum ad quæ universum genus censebant illi humanum obstringi (quibus etiam præmium pœnamque divinam, ut infrà fusiùs aperitur, conjunxere) alicubi apud veteres Christianismi Scriptores, nedum Philosophos, omninò extent, & brachio sanè levissimo ab ævi nostri scriptoribus & perfunctoriè nimis tangi nec ullibi satis ostendi soleant; & cum demùm, citra jus hoc Gentibus cæteris proprium seu Philosophiam juxta eos verè universalem, Jus illud alterum ipsis ac Gentibus finitimis aliisque quibuscum rem haberent sive in Pace sive in Bello, sive Imperativum sive ex pacto Interveniens, planè ad eorum doctrinam nequeat satis internosci, & quidem apud viros alioquin doctissimos curtè nimis intelligatur doceaturque; inde certe est quod nec operâ existimavimus indignum nec oleo, tum Juris ad eorum placita atque disciplinam Naturalis seu omnium hominum Communis semperque ut volunt Obligativi adeoque Philosophiæ jam dictæ, tum Juris ipsis aliisque illis Gentibus Imperativi ac Intervenientis, Capita & Explanationes, quatenus ipsa suppetunt eorum testimonia, diligentiùs ex eorundem testimoniorum verbis contexere. Etenim sic uno in opere studiosis indagatoribus præsto erit è populi tam insigniter Deo O. M. olim peculiari promptuariis penetralibusque desumpta disciplina quæ, secundum jam dicta, cum cæterarum gentium sectarumque scitis in libera veritatis disquisitione conatu subinde felici ac bona cum fruge comparetur. Imperativum atque Interveniens illud Jus quod ad Bella gerenda, Federa, Captivos, Proselytos attinet, suis in locis obitèr ac pro re nata sparsim mox explicabitur. Id verò quod Naturale juxta eos diximus seu Universale ita rectius tum traditum tum pretio suo ritè æstimatum iri censuimus, si prælibaverimus Primò fusiorem paulò dissertationem unde quàm accomoda atque scitu digna sint heic Ebræorum Placita, Sententiæ receptæ, seu Philosophia Singularis, manifestius cuique liqueat; nec sine Monito ea de re Christiano; Secundò, magis perspicuam quidem & apertiorem sed intereà tantùm generalem Juris ejusdem, quà in sacra Ebræorum disciplina Morali, Civili, ac Rituali locum habuit, Designationem, simul cum Difficultate illud inde Eliciendi; Tertiò,

tiò, Varia Rationum Momenta quibus tum è confusis diversisque juris corporibus moribusque hominum atque aliorum etiam animalium actibus secerni solet tum aliunde peti id quod Juris Naturalis seu Universalis nomine vulgò indigetatur: eorumque unicum duntaxat ab Ebræis esse admissum. Hisce tandem absolutis ut necessariò præviis, Juris seu Philosophiæ hujus Ebræorum Capita singularia, & horum juxta eos Sensum atque Usum explicatiùs fusiusque ostendere opportuniùs adgrediemur.

Cap. II.

Quam accomoda atque scitu digna sint heic Ebræorum *Placita, & Traditiones avitæ seu* Philosophia *eorum* Barbarica *singularis, rationibus tam è* Paganismo *quam* Christianismo *atque aliunde adductis, ostenditur. Sed & adjicitur* Monitum *ea de re* Christianum.

PErquam dignam quæ exploretur & cum primis advertatur, atque philosophiæ studiis adprime accommodam esse adeoq; subinde meritò intermiscendam Ebræorum disciplinam Moralem & Civilem quam universi generis Humani communem (qualiscunque ea demùm fuerit) esse voluere eorum Theologi, Jurisconsulti, Philosophi, libentissimè, puto, agnoscet quisquis ex diligentiori ac solertiori eo fuerit hominum cœtu qui, in rebus non paucis Christianis discutiendis, Ebræorum veteres interpretationes, mores, scita & sententias receptas sollicitè consulendas velit. Id genus hominum sane exiguus in Ecclesia Christiana numerus jam non est. Pullulavit nostro in seculo scriptorum eiusmodi seges egregia. Et lux inde non rarò accepta plurimos quidem in studia Ebraica, Rabbinica, Talmudica impensius irritavit. Nec fieri omnino arbitror posse ut quis dum ea quæ tradiderint ipsi de moribus ritibusque sibi propriis suoque jure singulari seu quod Mosaicum dicitur, summo in pretio habuerit, ea interim quæ de Communi humani generis Jure

&

& Officio quatenus ab eo quod ipsis proprium erat distinguebatur docuerint, omninò contemserit, imo non magni fecerit. Ecquis enim dum subsidia veterum in hujusmodi indagine sedulò conquirit, sive civiles Atheniensium, verbi gratia, leges a Dracone seu Solone latas atque hierophantarum & Sacerdotum Atticorum ritus avidè venabitur, nec intereà Socraticam, Platonicam, Aristotelicam de universalibus hominum Officiis philosophiam, quæ ibi paritèr docebatur, non minori saltem affectu intuebitur, consulet, excutiet? Quale de similibus aliis est dicendum. Obvia sunt etiam argumenta heic ex summâ Gentis Ebraïcæ olim dignitate ac prærogativâ desumenda, quæ, utpote capite superiori tacta nec quempiam fugientia, heic prætermittimus. Quin adeò insignes atque singulares Ebræos olim universæ sapientiæ autores facit Lactantius ut Pythagoram & Platonem tantùm non increpet quòd illos, consulendi causâ, dum ut sapientiam ediscerent peregrinabantur, neutiquam (sic ille; qua de re statim plura) quemadmodum Ægytios, Magos & Persas adierant. Verba ejus sunt [t]; *Equidem mirari soleo quod cum Pythagoras & posteà Plato amore indagandæ veritatis ad Ægyptios & Magos & Persas usque penetrâssent, ut earum Gentium ritus & sacra cognoscerent (suspicabantur enim sapientiam in religione versari) ad Judæos tamen non accesserint, penes quos tum solos fuit & quò facilius ire potuissent.* Sed de Christianorum testimoniis hac in re ampliandum non est. *Christiani enim Judæis successores ac posteri sumus*; ut rectè alibi [u] idem Lactantius. Et Nostra seu Originem ùnde veritatem sacram, cui innitimur ipsi, deduximus, tantũ laudamus dum singularem Ebraicæ gentis Dignitatem ac Sapientiam, quæ olim fuit, sic extollimus. Visum igitur est etiam quæ homini, quisquis is fuerit, nec satis Christiano nec Judæo nec ulli denique immisto sectæ tantundem fere probare queant argumenta aliquot, etiam Paganismi, imò quæ religione singulari præoccupante satis solutæ sunt, rationibus maximè subnixa attexere. Ea triplici sunt in genere. Primum, ex insigni Philosophorum veterum ante Christianismum, Ebræos Consulendi atque Audiendi usu petitur; Secundum, ex Summa qua apud Græcos aliosque Gentiles, Sapientiæ nomine, claruere Ebræi

[t] *Lib.* 4. *seu de vera sapientia, cap.* 2.

[u] *Lib.* 5. *seu de Iustitia cap.* 23.

Ebræi veteres Existimatione; Tertium demùm, ex Rerum, Morum, ac Disciplinæ veteris Orientis notitiæ penuria, quâ miserè nimis laboramus. Quod ad primum spectat, testimonia sunt ea de re compluria. Atque alia Judæorum ipsorum, alia Patrum Christianorum, & scriptorum denique Paganorum alia. Aristobulus Judæus Ægyptiensis, qui Ptolemæi Philometoris est in Maccabaicis [x] magister, de Pythagora expressim [y], πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετήνεγκε εἰς τὴν αὐτοῦ δογματοποιΐαν, *multa quæ in nostra sunt disciplina in sectæ suæ dogmata transtulit.* Nec enim satis didicerat Lactantius sive Pythagoræ sive Platonis res, cum, ut suprà memoratur, eos minimè Judæos accessisse scripsit. Id quod ex sequentibus fiet manifestum. Flavius item Josephus de Pythagora, *non solùm,* inquit [z], ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν δῆλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγενημένος, *planè novit disciplinam nostram sed etiam ejusdem multa cupidè est amplexus.* De Platone pariter jam citatus Aristobulus [a]; Κατηκολούθηκε τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων, *Leges & Instituta nostra sectatus est; à quo etiam partes eorum singulas curiosè & diligentèr inspectas & excussas esse constat.* Floruit autem sub ducentesimum à Platone annum Aristobulus. Huic est satis consonus Josephus [b]. Quinetiam ex Aristobuli illius authoritate dicitur [c], Philosophiam Peripateticam (cujus princeps Aristoteles & sectator ipse Aristobulus) ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν, *ex Lege Mosaica atque aliis pendere Prophetis.* Certe & vetustum liquet esse Ebræorum aliquot commentum, Aristotelem jam moribundum discipulos suos tum animæ immortalitatem tum pœnæ ac præmii rationem velut a peculiaribus Semi posteris, id est Judæis, edoctum docuisse, tum a Simeone Justo pontifice monitum, pristinas mutasse sententias בכל מה שהיתה סברתו חולקת על תורתנו ונהפך לאיש אחר [d] *in universis de quibus ante senserat contra legem ac doctrinam Ebræorum, & in hominem inde planè alium migrasse.* Illud de animæ immortalitate habetur in libello veteri התפוח seu *de Pomo* inscripto (quod fingitur illum manu, lecto decumbentem ac discipulis circumstipatum, idque suavissimi

[x] *1 Maccab.* 1. 10.

[y] *Apud Clement. Alex. strom.* 1 *& Euseb. Præp. Evangel. lib.* 9. *cap.* 6.

[z] *Contra Apion. lib.* 1.

[a] *Apud Clement. strom.* 1. *& Euseb. præparat. Evangelic. lib.* 9. *c.* 6.

[b] *Contra Apion. lib.* 1.

[c] *Apud Clement. Alex. strom.* 5

[d] *Mss. in biblioth. Oxoniensi. Memoratur etiam in Comment. ad* Sepher Cozri *part.* 1. *§.* 65.

ſuaviſſimi odoris, tenuiſſe) atque ex Arabico compluribus abhinc annis in Ebraicum à R. Abraha Levita traducto. Alterum illud de Simeone Juſto, ex libro citant veteri in Ægypto antiquitùs reperto [c] quem nec Ariſtoteli ipſi tribuere verentur. Utcunque autem fictis hiſce non ſit cur credamus, id nihilominùs interea ſatis etiam inde conſtat, invaluiſſe quidem apud Ebræos ipſos ſententiam de ſingulari ipſorum atque veterum apud Græcos Philoſophorum in diſciplinis tradendis accipiendiſque communione. Qua de re ex ipſorum [f] monimentis plura congerere difficile non eſt. Conſoni ſunt heic Patres Chriſtiani; Clemens Alexandrinus, Juſtinus, Theodoretus, Ambroſius, alii. Verba Ariſtobuli ſuperiùs citata dum affert Clemens de Pythagora, neque de eorum fide dubitat, adjicit etiam [g] eum circumciſum fuiſſe, quod & memorat Theodoretus [h]. Ritu quidem Ægyptiaco ſeu in Ægypto uſitato circumciſum; ſed eo intereà qui illo in ſeculo, ni fallor, etiam ibi erat planè Judaicus. Utpote qui è Judæa ejuſque moribus cum Judaicæ diſciplinæ aliis in Ægyptum anteà migrâſſet. De circumciſione autem Pythagoræ ſic tradita libentiùs equidem cum Lipſio [i] dubitarem niſi etiam apud Laërtium [k] occurreret quod dum peregrinabatur πάσας ἐμυήθη τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ βαρβαρικὰς τελετάς, *cunctis tam Barbarorum quàm Græcorum myſteriis eſt initiatus*. Niſi hyperbole ſit, par eſt ſanè ut & ritu Judaico eum initiatum fuiſſe velle Laërtium exiſtimemus. Atque Laërtio ſatis eſt heic quantùm ad hanc rem conſonus Iamblichus [l], ubi cum Phæniciis Sacerdotibus aliiſque congreſſum Pythagoram initiatum eſſe ait omnibus ſacris quæ in Byblo urbe & Tyro fuere, & quæ per Syriam in uſu. Quod & de Judaicis inter alia non iniquum eſt ut accipias. Sed & de eodem D. Ambroſius [m]; *Cum ex populo*, inquit, *Judæorum ut plerique arbitrantur genus Pythagoras duxerit, ex ejus diſciplinâ derivavit etiam magiſterii præcepta, meritoque magnus apud Piloſophos habitus, qualem, ut aiunt, vix reperis ullum.* Hinc etiam ob diſciplinæ ſimilitudinem, Numam illum Romanorum regem, Pythagoreum, velut ejus diſcipulum, interdum ſed non ſine errore (nam Pythagorâ antiquior erat) dictum [n], à Judæis inſtitutum eſſe, ſaltem eorum imbibiſſe

doctrinam,

[c] *R. Sem Tob in Ethica Ariſt. apud ſcholiaſt. in* Sepher Cozri, *loco citato.*

[f] *Videſis* Sepher Iuchaſin *fol.* 157. *b R. Gedaliam Ben Iechai in* Shalſheleth *fol.* 101. *a*

[g] *Strom.* 1.

[h] *Therapeutic.* 1.

[i] *Manuduct. ad Stoicam Philoſoph. lib.* 1 *diſſert.* 6. *videſis Iacob. Capell. Hiſt. Sacra & Exotic. An. M.* 3488.

[k] *De vitis Philoſoph. lib.* 8.

[l] *De vita Pythag. cap.* 3.

[m] *lib.* 3 *epiſt.* 20.

[n] *Apud Dionyſ. Halicarnaſſ. lib.* 2. *Plutarch in Numa &c.*

doctrinam, censet Clemens [o]. Sanè quisquis credere volet libros illos septem de disciplina Sapientiæ Græcè conscriptos, in agro Petilii Scribæ circa annum ab V.C. DLXX sub Janiculo repertos, Numæ ex arculæ inscriptione tributos, & postmodū senatus jussu crematos, ipsius Numæ revera fuisse, is Numam in eis sive disciplinam aliquam Ebraicam sive ejusdem propaginem tradidisse non immeritò forsan existimabit. Nam *disciplinam sapientiæ quæ illius ætatis esse potuit* libros illos complexos ac *pleraque dissolvendarum religionum fuisse* scribit Livius [p]: uti etiam *aliqua ex parte ad solvendam religionem pertinere existimatos esse*, Valerius [q]. Neque ulla in eis scripta esse nisi Philosophiæ Pythagoricæ, id est, nisi Pythagoricæ disciplinæ consona, tradiderunt Cassius Hemina [r] & C. Piso. Atqui ad dissolvendas quæ jam dictis intelliguntur religiones, multiplicem nempè apud Romanos veteres idolorum cultum, nil æquè facere potuit atque ipsa quæ Ebræis erat, atque ab ipsis, ut vult disertè Clemens, Numæ tradita disciplina. Id est totius humani generis Jus commune, seu Philosophia simul & Theologia Moralis ac Civilis, nemini juxta illos carenda. Quod libro proximo fiet manifestius. Neque est omninò quod cum Lactantio [s] autumemus, Numam eis in libris *religiones non eas modò quas ipse instituerat, sed omnes prætereà dissolvisse*. Nec ejusmodi quid aiunt Scriptores Romani. Sed imaginum cultum, quem Numam non admisisse aliunde etiam scimus [t], tantùm indicare videntur. Atque ut de Pythagora ab Judæis edocto sic de Platone Clemens [u] non semel; quem & τὸν ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφον *Ex Ebræis Philosophum* expressim nuncupat [x]. Quin pluribus in locis illud inculcat, Græcorum generatim philosophos fures fuisse, utpote παρὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότας *qui* [y] *à Mose & prophetis præcipua sua dogmata satis ingrati*, seu *beneficii immemores, acceperant*. Tantundem de Platone Justinus [z], & non semel Joannes Philoponus [a]. Et Theodoretus eum ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν ναμάτων *ex Ebraicis fluentis* plurima hausisse, etiam & quæcunque piè de Deo ejusve cultu dixerit ex [b] Ebraica Theologia surripuisse asserit. Astipulatur D. Ambrosius ubi [c] Platonem

[o] *Strom.* 1.

[p] *Lib.* 40.

[q] *Lib.* 1. *cap.* 1

[r] *Apud Plin. Hist. Nat.* 13. *cap.* 13.

[s] *Lib.* 1. *cap.* 22 *& videsis D. Augustin. de Civit. Dei. lib* 7. *c.* 34.

[t] *Plutarch. in Numa.*

[u] *In Protrept. & in Pædag. lib.* 2. *cap.* 1.

[x] *Strom.* 1.

[y] *Strom.* 5. *&* 1. *&* 6. *&c*

[z] *Parænetic. & Apolog.* 2.

[a] *Ad Genes. l.* 1 *c.* 2. *lib.* 3. *c.* 5. *lib.* 6. *c.* 21.

[b] *Therapeutic lib.* 2, 6. *&* 11

[c] -d *Psalm.* 118. γ.

Platonem ſcribit *eruditionis gratiâ in Ægyptum eſſe profectum, ut Moyſis geſta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret.* Atque ea de re ipſe plura alibi[y]. Fuere etiam qui Hieremiæ prophetæ auditorem in Ægypto fuiſſe Platonem[z] aſſererent. De Judaicâ ei tradita diſciplinâ quidem ſecuri; ſed interea in temporum ratione hallucinati. Nam ſeculis aliquot ante Platonis ortum, Hieremias floruit. Floruere autem Pythagoras & Plato, hic ſub inſtaurationem Templi Hieroſolymitani, ille, ut vulgò recipitur, ſub excidium. Adeò ut Judæi quibuſcū in Ægypto ſive hic ſive ille verſaretur, diu ante Ptolemæorum tempora (quibus notiſſimæ de Judæis illic ſedes poſt patriarcharum ſecula habentibus hiſtoriæ collocantur) illuc ſe tranſtulerint. Et de Judæis qui ibi ſeculis illis vetuſtioribus degebant luculenta ſunt in ſacris literis[a] teſtimonia. Et Tertullianus[b]; *Quis poetarum, quis ſophiſtarum, qui non omninò de prophetarum fonte potaverit? inde igitur philoſophi ſitim ingenii ſui rigaverunt.* Adde inſuper quod hanc in rem occurrit apud D. Thomam[c]. Jam dictis tandem etiam conſentiunt Scriptores è Gentilibus, iique vetuſtiſſimi. Quorum heic autoritas ideò inprimis æſtimanda eſt adducendaque, quoniam ea quæ ſive ex Judæis ipſis ſive è Patribus Chriſtianis jam attulimus, velut in rem ſuam, id eſt ad efferendam & firmandam librorum ſacrorum ac religionis, quam ſive hi ſive illi amplectuntur, myſteriorum dignitatem, ab ipſis adhibita nonnullis forſan videantur. Adeoque nec alia eſſe quàm velut domeſtica, utcunque de Paganis allata, teſtimonia: nec fidem mereri ſeu autoritatem ſortiri multò meliorem quàm Rationes eorum de gentis dignitate ac prærogativa ſimplices, quas breviter tantùm, idque conſultò, jam ſuprà tetigimus. Ecce igitur quod hac de re habet Hermippus vetuſtiſſimus atque diligentiſſimus vitæ Pythagoræ ſcriptor Paganus. Diſertè ait[c] eum *πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν αὐτοῦ μετενεγκεῖν φιλοσοφίαν*, *multa eorum quæ Judæis recepta ſunt in ſuam tranſtuliſſe philoſophiam.* Memorat etiam eum quædam de anima, de munditie, & interdictum de blaſphemia docuiſſe; quibus ſubjunxit, *ταῦτα δὲ ἔπραττε καὶ ἔλεγε καὶ Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτόν*, *hæc*

[y] *Lib. de Noe & Arca cap.* 8

[z] *Vide D. Auguſtinum de doctrina Chriſtiana lib.* 2. *cap.* 28. & *Retract. lib.* 2. *cap.* 4.

[a] *Hieremiæ cap.* 44.

[b] *Apologetic. cap.* 47.

[c] *In* 1. 2ª. *quæſt.* 74. *art.* 3. *ſent.* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 2. *art.* 2. & *ſent.* 2. *diſt.* 14. *q.* 2. *art.* 1.

[c] *Apud Joſephum contra Apionem lib.* 1

autem fecit dixitque tum Judæorum tum Thracum imitatus disciplinas, quas & sibi assumsit. Sed & ipse Hermippus alibi totam Judæis acceptò fert Pythagoræ Philosophiam. Origines; [d] λέγεται Ἕρμιππον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ νομοθετῶν ἱστορηκέναι Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν, *Fertur Hermippus in libro primo de Legislatoribus prodidisse, Pythagoram philosophiam suam à Iudæis ad Græcos traduxisse.* Malchus item, qui ipse est Porphyrius[e], cum ait non solùm Arabas & Ægyptios, sed etiam Ebræos & Chaldæos discendi causâ adiisse. Atque, ἐκ τῆς, inquit, περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο, *Ex peregrinatione ad hasce gentes Pythagoras potißimam sapientiæ partem acquisivit.* Quin idem autor; ἔν τε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς τὸν Ζάβρατον ἀφίκετο παρ' οὗ καὶ ἐκαθάρθη τὰ τοῦ προτέρου βίου λύματα, *Babylone cum aliis quidem Chaldæis versatus est, & Zabratum etiam adiit à quo pristinæ vitæ sordibus est expurgatus.* Zabratum hunc, qui & Zaradas & Zarethas interdum dictus[f], haud alium fuisse à Nazarato Assyrio Pythagoræ præceptore ab Alexandro Pythagoricorum Symbolorum collectore apud Clementem Alexandrinum memorato, olim [g] mihi satis persuasum est. Atque eandem video libenter amplecti sententiam, Lucam Holstenium [h] nuperum Porphyrii editorem. At de Nazarato expressim Clemens [i]; Ἰεζεκιὴλ τοῦτον ἡγοῦνταί τινες *Ezechielem hunc opinantur fuisse nonnulli.* Quod tamen ipse improbat. Sed verò & temporum ratio accuratiùs inita satis id patitur. Et Judæum Assyrii nomine Græcis denotari mirum non est. Nam non solùm Ezechiel ipse atque Judæi alii, Pythagoræ ævo, Babylone alibique in Assyria erant numerosissimi, utpote in captivitatem illuc sub id tempus ducti, verum etiam invaluit posteà ipsum Assyrii nomen pro Judæo seu Ebræo apud Græcos interdum usurpari. Unde, ut cetera huc facientia mittam, Themistius γράμματα τῶν Ἀσσυρίων *Assyriorum literas* substituit [k] pro eo quod est sacra Ebræorum volumina; ubi scilicet Salomonis [l] laudat dictum de corde seu mente Regis in manu Dei. Sed de tempore

[d] *Advers. Celsum. lib.* 1.

[e] *In vita Pythagoræ.*

[f] *Plutarch. in* περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας. *& videsis Francisc. Picum in Exam. doct. Vanit. Gent. lib.* 1 *cap.* 14.

[g] *De Diis Syris Syntag.* 2. *cap.* 1.

[h] *Observat. in Porphyrii vitam Pythagoræ*

[i] *Strom.* 1.

[k] *Orat.* 9.

[l] *Proverb.* 21. 1.

pore Pythagoræ, quoniam in idem minimè ſatis convenire videntur veteres, adjicere viſum eſt quod habet de eo priſcus Orientis ſcriptor Arabicus nondum editus. Is eſt Saidus Batricides, qui è quamplurimis veterum ſcriptis, quorum pars pleraque nobis interciderunt, Chronicon diligentiſſimè contexens, diu nimis poſt Captivitatem Babylonicam, in quam abductus eſt Ezechiel, Pythagoram collocat. Juxta ſcilicet chronologiam quam plerumque jam recipimus, ſub annum inde centeſimum quinquageſimum. Nimirùm ſub Artaxerxe Mnemone Perſarum Rege. Sed & Temporum, apud Saidum hunc, Imperii Perſici ratio plurimùm diſcrepat ab ea, quæ ſive antiquis ſive recentioribus, quantum video, aliàs recipitur. Breviter igitur eam damus. Idque facimus, tum ut quod habet ipſe de Pythagoræ ævo, quà huc ſpectet, rectiùs intelligatur, tum ut ea, quæ quomodolibetcunque hac de re narrat, cum teſtimoniis Euſebii, Diodori, Laertii, aliorum, qui ſive de Pythagora ſive de Imperii Perſici, quocum is heic involvitur, Regibus Succeſſione & Annis diverſiſſimè tradi ſolitis & paſſim controverſis ſcripſere, ſtudioſi pro re nata comparent nec interea non mirentur. Primum facit Batricides Imperii Perſici Regem (adeoque Babylonici ſucceſſorem; mortuo Belſhatzare) Cyrum; cui triennium aſſignat. Secundum Achaſuerum quem regnaſſe ait annos duodecim. Huic ſucceſſiſſe ait Cyrum, Darium item dictum, & regnaſſe triginta annos. Verba ſunt.

وكان ملك كورش للفارسي ثلث سنين ومات ۞
وملك بعده اخشويرس اثني عشر سنة ۞
وملك بعده ابنه كورش ويسما داريوش ثلثين
سنة ۞ وفي اول سنة من ملكه مات دانيال
النبي وفي السنة الثانية من ملكه امر بني
اسرائيل بالرجوع الى اورشليم وان يبنوا المدينة
والهيكل *Regnavit Cyrus Perſa triennio, & mortuus eſt. In hujus locum ſucceſſit Achaſuerus regnavitque annos duodecim.*

decim. Hunc secutus est Cyrus, Darius item dictus, qui triginta regnavit annos. Hujus autem anno primo, obiit Daniel Propheta; secundo autem, veniam Hierosolymam redeundi Israelitis indulsit, atque urbis templique instaurandi. Paulò dein pòst, ومات كورش داريوش ملك بابل وملك بعده قمبيسوس تسع سنين وملك بعده سمردوس المجوسي سنة واحدة *Mortuus est autem Cyrus Darius Rex Babylonis, & in locum ejus successit Cambyses, qui annos regnavit novem. Hunc secutus est Smerdes Magus, qui unico regnavit anno.* Paucis interjectis, وملك بعده دارا الاول عشرون سنة وملك بعده ارطخشاشت ۞ ويلقب بطويل اليد اربعة وعشرون سنة ۞ وفي عصره كان بارض اليونانيين في مدينة قوا ابقراط الحكيم صاحب صناعة الطب *Et regnavit post eum Dara primus, annos viginti.* (Quin de Dario Hystaspis filio capiendum sit opinor nequit dubitari. Sic in exemplari meo recentiori, sed elegantissimo. Vetustiori autem legitur عشر سنين *annos decem.*) *Post hunc verò regnavit Artachshashteth qui à manus longitudine cognominatus est* (Artaxerxes planè Longimanus) *annos XXIV. Atque illius tempore floruit in Græcia, scilicet in Coo insula, Hippocrates philosophus, qui Medicinæ artis Princeps.* Sic Dario proximè succedit Artaxerxes Longimanus, prætermisso ibi omninò Xerxe illo decantatissimo, quem tamen Longimani, ni fallor, facit successorem. Sic enim paulò post, ومات ارطخشاشت الملقب بطويل اليد ۞ وملك بعده ارطخشاشت الكبير احد وثلثون سنة ۞ وملك بعده صعدينوس ثلث سنين وملك بعده دارا الثاني ۞ ويلقب بالناكث ۞ سبعة سنة ۞ وملك بعده ارطخشاشت

ارطخشاشت من بني اخي كورش الثاني لثنين
وعشرون سنة ۞ وفي عصره كان بارض
اليونانيين من الحكما والفلسفة هرقلس۞
ومالوس۞ وفيثاغورس۞ وسقراطس۞ وسيلون
صاحب الشرايع۞ وزينون۞ وانبدقلس۞ وملك
بعده ابنه ارطخشاشت ويسمي اخوس عشرين سنة

Mortuus autem est Artaxerxes cognomento Longimanus, cui succedit Artaxerxes Magnus, qui regnavit annos XXXI. Post hunc regnavit Sogdianus, triennio. Eum secutus est Darius secundus cui cognomen erat à maculis, & regnavit annos XVII. Huic successit Artaxerxes nepos ex fratre Cyro secundo. Atque is annos regnavit XXII. (Certè in exemplari vetustiori hic proximè sequitur Longimanum, Artaxerxe Magno, Sogdiano, & Dario secundo prætermissis.) *Ejus in tempore floruere in Græcia Sapientes & philosophi, Heracles* (Heraclitus) *Malus* (Melissus) *Pythagoras* (manifestò scilicet in exemplari elegantiori scriptum est وفيثاغورس۞ & *Pythagoras*, vetustiori autem & rudiori exaratur وساغورس quod punctis, quibus caret, ornatum, erit itidem وبيثاغورس & *Bythagoras*. (Nam ب & ف invicem sæpius in Græcis nominibus apud Arabas mutant.) *Socrates, Solon legislator celeberrimus, Zeno, & Empedocles. Post hunc autem regnavit filius ejus Artaxerxes dictus item Ochus, qui regnavit annos XX.* Ocho succedens Arses regnat, apud Saidum, annos XI; cujus successor Darius anno suo septimo ab Alexandro victus est & interemtus. In hisce sanè non ambigendum, quin Pythagoram illum Samium vulgò dictum, philosophiæ nempe principem illustrissimum, de quo locuti sumus, nec omnino obscuriorum ejusdem nominis aliquem intellexerit. Ita verò Ezechiele prophetâ fit multò recentior. Sed viderint heic Chronologi. Et scimus etiam apud historicos Orientis Mahumedanos (scilicet Christianus erat quem citavimus

tavimus, & Patriarcha ante annos DCC. aut circiter, Alexandrinus; cui nec priſci Chronologi proculdubio fuere ignoti) Imperii Perſici reges eorumque annos, qui ejuſdem initia & Alexandrum interveniunt, perquam diverſos eſſe ab eis qui ſive in autoribus quibus uti ſolemus ſive in Batricide jam memorato reperiantur. Tetigit quidem rem eandem Guilielmus Shickardus in proœmio ad ſeriem Regum Perſiæ. Sed luculentiſſima ſunt ejuſdem teſtimonia apud Abu Mahumed Muſtaphi Ben Haſen, ſeu Muſtaphium Haſenidem, Abu Walid Mahumed Ben Shecena ſeu Mahumedem Shecenidem, egregios hiſtoricos Mahumedanos, atque ejuſmodi alios qui ſuos de rebus Orientis Orientales habuere, ut nos Occidentales plerunque ſeu Europæos, autores. Plura ea de re heic adjicere intempeſtivum eſt. Quæ adduximus, Pythagoræ ævi cum Ezechielis comparati causâ (quatenus nimirum id ita Perſico imperio apud Saidum immiſcetur) tantùm memorantur. Certè perquam longævus erat Pythagoras. Atque ex annorum ætatis ejus ratione faciliùs fieri potuit, ut Ezechielem quomodocunque fermè in confuſo temporum illius intervalli calculo à Chronologis collocatus audiret. Nam & Ezechiel ſub Captivitatem [n] puer erat. Pythagoram autem nonageſimum [o] alii aiunt attigiſſe annum, alii centeſimum quartum [p], etiam & centeſimum decimum ſeptimum non nemo [q]. Vitâ nempe aceti Scillini inprimis beneficio eoûſque productâ. Neque verò eſt illud Jamblichi de eo heic planè contemnendum. De mora ejus Sidone, quam & patriam ei facit, loquens ἐνταῦθα δὲ; inquit [r], συμβαλὼν τοῖς τε Μώχου τοῦ φυσιολόγου προφήταις ἀπογόνοις καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ Φοινικικοῖς ἱεροφάνταις, *illic cum prophetis qui Mocho Phyſiologo ſucceſſores erant, aliiſque etiam & Phœniciis ſacerdotibus congreſſus* initiatus eſt ſecundum id quod paulò ſupra ea de re memoravimus. Scio quidem Mochum Tyrium ſeu Phænicium ſcriptorem citari Athenæo [ſ], Tatiano [t], atque, ex eo, Euſebio [u]. Sed is non Phyſiologus, ſed Hiſtoricus ſolummodò, quantum ſcimus, erat. Neque enim alitèr teſtimoniis ejus utuntur autores jam dicti. Occurrit etiam apud Galenum [x], Mochi medici nomen, quod in Latinis fit Moſchus [y], quemadmodum itidem Mochus ille Phœnicius

[n] *Ioſeph lib.* 10. *cap.* 8.

[o] *Laert. in vita ejus.*

[p] *Anonym. de vit. Pythagor. apud Photium, Cod.* 259.

[q] *Autor libri* 3. *Galeno adſcripti περὶ εὐπορίστων num.* 205.

[r] *De vita Pythag. cap.* 3.

[ſ] *Dipnoſoph. lib.* 3.

[t] *Lib. ult.*

[u] *Preparat. Evangelic. lib.* 10. *cap.* 11.

[x] *De Compoſit. Medicament. lib.* 1.

[y] *Et videſis Franciſc. Picum Exam. doct. Vanit. Gent. lib.* 1 *cap.* 10.

Phœnicius apud Athenæi interpretem. Et quin Physiologus etiam fuerit, quisquis esset medicus, dubitari quidem nequit. Ceterùm Joannes Arcerius, Jamblichi editor, ad locum illum, Μόσχυ *legendum*, inquit, *videtur*; *nisi quis* Μώσχυ *vel* Μωσέως *legere malit*. Adeo ut de Mosis successoribus, id est Judæorum Philosophis & Prophetis, verba capienda esse nec forsan immeritò suspicaretur. Quis aliàs sit Mochus ibi, cui scilicet Prophetæ successores fuerint, haud ita facilè est conjiciendum. Numenii autem Pythagorici huc cum primis spectat notissimum illud, τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς ἀττικίζων *Quid enim est Plato aliud, quàm Moses Atticâ lingua loquens?* Et expressim perstrictum esse Platonem à Numenio legimus [y] ὡς ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰ περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἀποσυλήσαντα *quod ea quæ de Deo & Mundo tradiderit ex libris Mosaicis velut plagio surripuerit*. Scriptoribus, quos citavimus, Paganis accedat Clearchus Solensis, Aristotelis discipulus, qui se vidisse testatur [a] τινὰ Ἰουδαῖον ᾧ Ἀριστοτέλης συνεγένετο, *Judæum quendam quocum versatus est Aristoteles*. Scilicet dum, in maritimis Asiæ regionibus aliquot, simul cum aliis Philosophiæ studiosis agebat Aristoteles, studiorum & socius factus est & explorator Judæus ille. Atque is cum illis ita familiaritèr degens παρεδίδου τι (ut verba sunt Aristotelis, referente Clearcho [b]) μᾶλλον ὧν εἶχε *plus aliquantò quam acciperet ipse, communicabat*. Is enim est verborum horum sensus quæ perperam nimis in Josephi, qui ex Clearchi libro de Somno ea citat, versione redduntur *tradebat potius aliquid eorum quæ habebat*. Ex hisce igitur liquet, tum Italicæ sectæ autorem eundemque primarium Theologiæ Græcanicæ [c] præceptorem, primúmque Philosophi nomine insignitum, cui primam etiam in Græcia de immortalitate animæ disciplinam tribuunt nonnulli [d] (nec ferè si Pherecydem illum Syrium [e], hujus magistrum qui etiam Barbaricæ Philosophiæ discipulus fuit, excipias, ea de re, dum sectarum & dogmatum tantum inspicimus successiones, habetur controversia) primasque de Virtutibus disputationes alii [f], id est moralis philosophiæ principia, deberi volunt, cujus item sectæ nomen sic diu viguit ut nulli alii, quod ait Cicero, docti viderentur: tum

[y] Hesych. Illustr. in Numenio, & Suidas.

[a] Apud Clem. Alex. strom. 1. & Euseb. prep. Evang. lib. 9. cap. 6.

[b] Apud Iosephum contra Apion. lib. 1. & Euseb. preparat. Evang. lib. 9. cap. 5.

[c] Proclus in Platon. Theolog. lib. 1. c. 6.

[d] Maxim. Tyr. dissert. 28 & Porphyr. in vita Pythagor.

[e] Cicero Tusculan. quæst. 1. Lactant. lib. 7. cap. 8.

[f] Arist. Mag. Moral. lib. 1. cap. 1.

tum & Academicorum & Peripateticorum principes (quales hi ſimul, quanti viri ac ſapientiæ Coryphæi!) Ebræos conſuluiſſe, audiiſſe, atque ab eis diſciplinam accepiſſe. Qua de re Scriptorum etiam recentiores aliquot [g], prudenter pro re nata monuere. Unde ſanè nemo puto non concedet Placita ac Diſciplinam Ebræorum quam omnium hominum communem eſſe ipſi ſtatuerunt, nec ſibi propriam ſed univerſo humano generi communicandam eſſe, adeoque proculdubio illis qui eos ſic conſulerent tradendam, non indignam eſſe quæ jam eruatur, explicetur, ediſcaturque. Nemo, inquam, maximè qui philoſophiæ veteris fontes velit omnino exploratos. Et de Primo heic Argumento Paganiſmi rationibus ſubnixo hactenus. Sequitur Secundum, quod ab Exiſtimatione, quâ apud Græcos ſummoperè claruere, idque Sapientiæ nomine, Ebræi, deſumtum. Cum Ægyptiis, Magis, aliiſque aliquot Orientis philoſophis non raro, velut ex primariis atque Barbaricæ philoſophiæ anteſignanis, recenſentur Judæi veteres. *Quicquid*, inquit Megaſthenes [h], Scriptor vetuſtiſſimus, *ab Antiquis de Natura dictum eſt* λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων *etiam docetur ab eis qui extra Græciam Philoſophantur, veluti apud Indos à Brachmanis, atque in Syria à Judæis*. Ariſtoteles item ipſe, ut verba ejus retulit Clearchus [i], qui eum audivit, de Judæis loquens; οὗτοί εἰσιν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοσόφων. Καλοῦνται δὲ, ὥς φασιν, οἱ φιλόσοφοι παρὰ μὲν Ἰνδοῖς Κάλλανοι, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τοῦ τόπου, *ſunt hi*, ait, *philoſophorum qui apud Indos claruere propago* (Sed mirum non eſt ſcriptorem Græcum in Judæorum origine hallucinari.) *Nuncupantur autem, ut fama eſt, philoſophi apud Indos Callani, ſed apud Syros Judæi, à loco* (Judæâ ſcilicet, ut poſtea ipſe ibi) *nomen ſortiti*. Et manifeſtum eſt Clearchi ſeu Ariſtotelis hac de re verba apud Euſebium [k] hinc emendari debere. Res ipſa à Clearcho de Ariſtotele & Judæo tradita, juxta ſuperiùs citata, habetur tam apud Euſebium quàm Joſephum. Sed locus de Callanis & Judæis jam nunc adductus librariorum incuriâ mutilus nimis eſt apud Euſebium. Nam hoc modo ibi legitur; οὗτοι

εἰσὶν

g *Cardin. Beſſarion in Calumn. Platonis lib. 2. cap. 8. Auguſtinus Steuchus de Perenni Philoſophia lib. 2. cap. 2. Marſil. Ficinus de Religione Chriſtiana cap. 26. Franciſc. Picus Exam. Doct. Vanit. Gent. lib. 1. cap. 14. & lib. 3. cap. 14. Raimundus Reganius de Theologia Gentium cap. 8. Ioann. Fileſacus Select. lib. 2. cap. 8.* alii non pauci.

h *Apud Clemen. ſtrom. 1. & Euſeb. Præparat Evang. lib. 9. cap. 6.*

i *Apud Ioſeph. lib. 1. contra Apionem.*

k *De Præparat. Evangel. lib. 9. cap. 5.*

εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς Καλάνων, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαίων τοὔνομα λαβόντων ἀπὸ τοῦ τόπου *Hi sunt propago Calanorum apud Indos, apud Syros autem Judæorum qui à loco nomen sortiti sunt.* Ceteroquin sibi satis est concors utrobique Clearchus. Sed non solum Josephi autoritas sed & sensus ipsaque res emendationem heic manifestò exigit. Hinc autem advertendum, Judæi nomen etiam pro ipso quod Philosophum signantiùs denotaret, ab Aristotele ibi sumi. Numenius pariter, philosophus Pythagoricus, Brachmanibus, Magis, ac Ægyptiis Judæos expressim conjunxit[c]: ut celebriorum sic designaret per Orientem philosophorum sectas, quemadmodum itidem [d] Porphyrius. Hisce accedant Oracula [e] illa Apollinis.

Πολλὰς καὶ Φοίνικες ὁδοὺς μακάρων ἐδάησαν,
Ἀσσύριοι, Λυδοί τε, καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.

Plurimas etiam Deorum vias cognovêre Phœnices, Assyrii, Lydi & Ebræi. Scilicet præter Ægyptios; quibus initia is tribuit paulò ante theologiæ atque viæ ad felicitatem ducentis. Eam τὴν μακάρων ὁδὸν, id est, *Deorum* seu *felicium viam* ipse & τὴν πρὸς Θεοὺς ὁδὸν *ad superos viam* appellat, dum oraculum explicat, Porphyrius. Quin in altero etiam Oraculo[f] idem Apollo solos Ebræos cum Chaldæis pro eis apud quos solùm olim viguit vera sapientia memorat.

Μοῦνοι Χαλδαῖοι Σοφίην λάχον ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
Αὐτογένεθλον ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς,

Soli Chaldæi atque Ebræi sapientiam sortiti sunt, æternum Numen sanctè venerantes. Idem etiam Ebræos alio in Oraculo vocabat ἀριζηλήτους utpote qui sapientiæ famâ percelebres fuere. Aut igitur plurimi æstimanda sunt heic veterum Ebræorum placita & disciplina, aut non solum Christianorum juxta antè dicta sed & Paganorum antiquorum quibus tanti fuere, etiam tunc cum maximè in Græcià floruit sapientiæ studium, judicium ea de re planè rejicendum. Neque mirum est expressiora in philosophorum Græcorum Scriptis doctrinæ Ebraicæ vestigia non ita multa reperiri, imò nihil fermè ibi occurrere quod puram putam originis Ebraicæ naturam satis retineat. Adeò enim tum commiscebantur in

E Græcorum

[c] *Apud Euseb. Præp. Evang. lib. 9. cap. 7.*
[d] *apud Theodoret. Therap. lib. 1.*
[e] *Porphyrius apud Eusebium Præp. Evangelic. lib. 9. c. 10.*
[f] *Ibidem.*

Græcorum diſciplina Barbaricæ Philoſophiæ ſectæ (quarum primaria erat Judæorum) tum ipſa philoſophia Græcorum tot in partes, velut à Bacchis Pentheus, diſcerpta eſt atque in opinionum factiones diſtracta, ut tam quæ ex ipſis hauſta ſunt fontibus quàm quæ velut per rivulorum alveos ab eis deducta ſunt, in tam multiplicis diſciplinæ Oceanum recepta hujus naturam plerumque induerent, ſuam minimè ſatis ſervantia. Tametſi ſint etiam viri magni, qui in philoſophia Platonica ac Pythagorica ſententias aliquot haberi animadvertunt, quas ex Ebraica diſciplina deſumtas eſſe non magis dubitant quàm egregius ſeculi noſtri Theologus ac Mathematicus [c], univerſam Architecturæ rationem perfectiorem per Græcos in Romanos & demum in Vitruvii libros, ab Ebræorum, in Templi Salomonici aliiſque ejus ſtructuris, proportionibus omninò manâſſe. Veluti Juſtinus Martyr, Clemens Alexandrinus, D. Ambroſius, Joannes Philoponus. Sed & ea de re optimè Tertullianus [f]; *Si etiam ad ipſos prophetas*, inquit, *adiſſe credibile eſt indagatorem quemque ſapientiæ* (de philoſophis illis loquitur) *ex negotio curioſitatis, tamen plus diverſitatis invenias inter philoſophos quam ſocietatis, cum & in ipſa ſocietate diverſitas eorum deprehendatur. Siquidem vera quæque & conſonantia Prophetis aut aliunde commendant aut alierſùm ſubornant cum maxima injuria veritatis quam efficiunt aut adjuvari falſis aut patrocinari.* Atque alibi [g] idem, *Nec mirum*, ait, *ſi vetus inſtrumentum ingenia philoſophorum interverterunt. Ex horum ſemine & noſtram hanc novitiolam paraturam* (Chriſtianiſmum tunc nuper natum innuit) *viri quidam ſuis opinionibus ad philoſophicas ſententias adulteraverunt, & de una via obliquos multos tramites & inextricabiles ſciderunt.* Dictum quod notatu digniſſimum, velut commentariolus etiam eſt in illud Platonis, ubi à Barbaris ſive Orientis populis diſciplinas accepiſſe Græcos agnoſcens, quicquid, inquit [h], ſic acceptum eſt *κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται præſtabilius tandem effecerunt*, id eſt, ſuo more mutarunt, ornarunt, nec originis faciem ſeu veſtigia ſatis manere ſiverunt. Idem affirmavit Anonymus [i] vitæ Pythagoræ ſcriptor; unde οὐδ' ἐπείσακτος, inquit, ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, ἡ παιδεία ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἀλλ' ἐκ φύ-

σεως

[c] *I. Baptiſt Villalpandus in Ezechielem Tom. 2. part. 2. lib. 5. diſp. 1. cap. 13. & 14. & 21. & in apparatu Vrbis ac Templi part. 2. l. 3. cap. 15.*

[f] *Lib. de Animus cap. 2.*

[g] *Apologetic. cap. 47.*

[h] *In Epinomide.*

[i] *Apud Photium Cod. 259*

πιως ἐπάρχος, *adventitia*, *ut ita dicam*, *non est in Athenis eruditio sed nativa*. Reapse quidem & ex origine adventitia erat. Sed ideo Nativam dicendam esse voluit ille, quia adeò ab origine deviârat. Tandem verò, quod ad Tertium ac postremum heic attinet Argumentum, è veteris Orientis Rerum, Morum ac Disciplinæ Notitiæ penuria adductum; illud est inprimis in mentem revocandum de Orientis seu Asiæ interioris, quacum jungere liceat Ægyptum, Rebus, Moribus, Disciplinâ; quamplurima scilicet olim extitisse volumina, quæ multis abhinc seculis prorsus, si fragmenta paucula apud scriptores eosque plerumque Europæos servata excipias, periere. Id satis inde scimus quod de Rebus Arabicis, Syriacis, Phœniciis, Chaldaicis, Babylonicis, Persicis, Indicis, Ægyptiacis, id genus illius plagæ aliis, autorum nullibi, quantum scimus, nunc repertorum nominum seges ampla occurrat apud scriptores Græcos, Athenæum, Strabonem, Plutarchum, Laertium, Stephanum de Urbibus, veterum poetarum scholiastas, alios. Eorum etiam qui res ipsas Ebraicas datâ operâ codicibus integris Græcè antiquitùs contexuere complurium, velut Eupolemi, Artapani, Alexandri Cornelii Polyhistoris, Hecatæi Abderitæ, Demetrii, Aristobuli, Justi Tiberiensis, aliorum ejusmodi (quorum nonnulli forsan ipsam quam ostensuri sumus philosophiam Ebraicam seu Jus Universale atque Naturale & Gentium expressiùs complexi sunt) opera ante plurima secula delevit temporis injuria. Tametsi Flavium Josephum & Philonem, qui huc magnoperè non faciunt, neutiquam nobis invidit. Sed de horum utroque, statim plura. Et impensè dolenda est, dum nomina sola ferè sic occurrunt, tanta rei literariæ jactura. Jam verò, cum decantatissimum sit illud Soloni ab Ægyptio Sacerdote dictum (Saiticum sacerdotem *Pateneit* Ægyptiacè nominatum hunc fuisse conjectatur Proclus[1]) Græcos *ἀεὶ παῖδας εἶναι Græcos semper pueros fuisse*, id est, disciplinæ Orientalis tantùm candidatos nec satis edoctos; Cum etiam velut Sapientiæ omnimodæ sive Mater sive Officina prima semper Europæis habita sit olim illa Orientis plaga, atque in Occidentem doctrinam omnimodam inde manâsse & succrevisse sit palàm in confesso, nec omninò intereà extent scripta unde Gen-

[1] *In Platonis Timæum lib.* I.

tis alicujus ſeu ſcholæ Orientalis, præter Ebraicam, ſeculis illis vetuſtis florentis philoſophiam Moralem & Civilem ſeu Jus, quo nemini juxta ejuſdem ſcita carendum erat, ſatis ediſci poſſit, adeo ut ceterorum maximâ laboremus penuriâ; Cum, inquam, hæc ita ſe habeant, fieri arbitror non poſſe quin rectè intuenti ſummo etiam ex hac ratione habenda fuerit in pretio Philoſophia illa ſeu Jus Ebræorum, velut theſauri ingentis, id eſt totius fermè Philoſophiæ in Oriente Barbaricæ, pars optima ſolùm ſuperſtes. Atque ea ideò majoris forſan jam æſtimabitur, quia ſic ſola ſuperſtes eſt. Non aliter fermè ac libri Sibyllini illi tres ex novem (quorum ſex ſub ipſam auctionem, eò quod licitatio omnium ſimùl parvo nimis facta eſt, ab anu cremati ſunt) ſuperſtites in hiſtoria illa[k] Herophiles & Tarquinii notiſſima. Pars reliqua velut deperditæ pariter atque ſui pretio fortè ſic ab aliquo heic taxabitur. Neque verò adeò miretur interim quiſquam, apud ſuperſtitem Judæorum bigam illam quæ Græcè non ſolùm res aliàs Ebraicas conſcripſit, verumetiam de Philoſophis aliquot & Philoſophia non unius generis apud Ebræos in uſu expreſſiùs & diligentiùs egit (Joſephum dico & Philonem) nullam omninò univerſalis hujus Juris aut philoſophiæ, qua pariter, juxta receptam Gentis aut eorum qui ejuſdem diſciplinæ (quod idem heic eſt) præerant ſententiam, ad univerſum genus humanum attinuit, in numerato aut diſertis verbis Capitum mentionem occurrere; ſed omnia heic, quæ communi hominum obſervationi deſignantur, ex autoribus & libris ſolùm ferme Talmudicis, ut infra liquebit, peti, id eſt, è Corpore Talmudico aliiſque Scriptis cognominibus, quæ in ſtudiis Ebraicis ſeriò inſtitutis pariter ſe habent, atque in Romanis, Juris Cæſarei Pandectæ & Codices. Scilicet τρία, inquit Joſephus[l], παρὰ Ἰουδαίοις εἴδη φιλοσοφεῖται *tria hominum ſunt genera apud Judæos qui philoſophantur.* Phariſæi, Sadducæi, Eſſeni. Dogmatum etiam eorum aliquot & inſtituta ſingularia perſequitur. Et Philo[m] multis itidem ea quæ fuere Eſſenorum; quibus Eſſæis ipſi dictis Philoſopiam diſertè tribuit δίχα περιεργείας Ἑλληνικῶν ὀνομάτων *Græcorum nominum pompâ & ambitione carentem.* Atque horum ex eiſdem, philoſophorum nomine, ac diſciplinæ eorum, nomine

[k] *Varro apud Lactant. lib. 1. cap. 6. Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 4. &c.*

[l] *Haloſ. lib. 2. cap. 12. & Archæolog. 18. cap. 2.*

[m] *In Apolog. apud Euſeb. de præparat. Evangelic. lib. 8. cap. 11. & 12. & lib.* περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.

nomine philoſophiæ, ſimilitèr meminere Euſebius[n], Porphyrius[o], veterum alii. Et dogmata eorum habentur etiam apud Epiphanium[p]. Quin & fusè de eis ſeculo noſtro eſt diſputatum, à Cæſare Baronio[q], Joanne Druſio[r], Nicolao Serrario[ſ], Joſepho Scaligero[t], Iſaaco Caſaubono[u], aliis. At verò advertendum eſt, Philoſophorum & Philoſophiæ nomen, quantum ad hanc rem attinet, duplicitèr ſumi ſolere. Interdum ſcilicet ſectas tantùm Singulares eo venire, ut Stoicam, Peripateticam, Academicam; interdum nec rarò Generale Sapientiæ ac Pietatis Juriſque cuique mortalium obſervandi ſtudium ac diſciplinam intra ſectarum areolas non omninò cohibitam. Id eſt, philoſophiam Moralem ac Civilem Simplicem ac cuique genuinam, nec in particulas (ut de veſte ejus loquitur Boetius[x]) ſeu factiones diſtractam. Et ſimplicitati ejuſmodi, ſectæ, ea quæ ſibi ſingularia fuere, ambitioſiùs, etiam mangonum inſtar, illinere atque ſuperſtruere, ut in aliis fieri etiamnum amat, ſolebant. Hoc animadverſo, ſatis liquebit, tam Joſephi quàm Philonis, dum de Philoſophis illis Ebræorum ac ſingularibus eorundem dogmatibus loquuti ſunt, inſtitutum fuiſſe, celebriores tantùm gentis ſuæ Sectas ſeu Factiones Philoſophicas earumque dogmata, non Generalem illam ac Simplicem, quæ omnium utpote mortalium juxta diſciplinam Ebraicam communis, forſan & ſectis ipſis, quotquot erant, paritèr aut plerumque eſt recepta, philoſophiæ ſeu Juris Univerſalis Capita indicare. Capita dixi. Nam diſciplinam ipſam de qua loquimur generatim ſumtam, nec in Capita aut partes diſtributam, ſatis eſt veriſimile non ſemel à Philone innui. Quoties nempe Philoſophiam, non hanc vel illam à ceteris diſcriminatam, aut jus ὑπὸ τοῦ δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος θνητοῦ φθαρτὸν ἐν χαρτιδίοις ἢ στήλαις ἄψυχον ἀψύχοις, ἀλλ' ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἄφθαρτον ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθὲν[y] *ab hoc vel illo mortali, adeoque ipſum mortale, in chartulis aut cippis inanimatis, ipſum paritèr inanimatum, ſed immortale ab immortali natura in mente ſeu anima humana immortali exaratum*, hominibus univerſis quærendum, amplexandum, exercendum, in libris de Mundi opificio, de Congreſſu quærendæ eruditionis gratia, de Nominum mutatione, ſuadet inculcatque. Inde nimirùm

[n] *Lib.* 8. *de Præp. Evang. cap.* 11. & 12

[o] *De Abſtinentia animalium lib.* 4.

[p] *Hæreſ.* 15. &c. & 30.

[q] *In Apparatu.*

[r] *Lib. de Haſideis & de tribus ſectis.*

[ſ] *In Trihæreſio & Minervali.*

[t] *In Elencho Trihæreſii.*

[u] *Exercit.* 1. *in Apparat. Baron. num.* 7.

[x] *De Conſolat. philoſoph. lib.* 1 *proſ.* 1.

[y] *Lib. de eo quod eſt, Probum omnem liberum eſſe.*

mirùm Probos & Pios fieri homines. Id quod non omninò intra professionis Judaicæ cancellos coercet, nedum sectarum dogmatis assignat, sed generalis illius philosophiæ severioris, id est omnium mortalium, sine ritibus institutisve Judaicis, atque ante illa, in seculis quæ Mosem antevertunt, communis effectum pariter non semel facit. Quod verò ad Josephum attinet, qui Judæus Hierosolymitanus Philone Alexandrino Judæo rerum Ebraicarum erat proculdubiò multò scientior, utcunque Talmudicis nimium sit interdum dissonus; haud magis sanè mirum est eum disciplinæ hujus universalis Capita simul cum singularibus illis philosophiæ sectis non tradidisse quàm si Historicus Christianus Presbyteros ac Ordinem sacerdotalem qui Secularis est cum Franciscanis, Dominicanis, aliis qui sunt id genus Sodalitiis, ipsisque quibus invicem subinde discrepant institutis inter scribendum adnotaret, nec intereà sive Religionis Christianæ horum omnium cum ceteris Christianis communis nec philosophiæ moralis ad universos pariter spectantis Capita simul explicaret aut omninò ulteriùs tangeret. Quam rem nemo non videt esse satis obviam. Atqui & hoc apud Josephum observatu est heic fortè non indignum. Scilicet admodum hactenùs adolescentem se ait[y] sectarum illarum trium gustum aliquem primò capere sibi instituisse, per omnes transiisse, Bano Heremitæ adsuevisse, tandem verò undeviginti annos natum Pharisaicæ se addixisse, ἣ παραπλήσιος, inquit, ἐστὶ τῇ παρ' Ἕλλησι Στωϊκῇ λεγομένῃ *quæ similis est*, affinis, *aut* proximè accedit *ad sectam Stoicam Græcis ita dictam.* Pharisæos, quibuscum Scribas connumero, ceteris tum dignitate civili tum autoritate præluxisse[z] certum est, & avitas disciplinæ traditiones ita penes ipsos esse servatas, ut ceteræ quæ fuere sectæ aut pro schismaticis aut pro eis qui strictius sive ex arbitrio sive voto genus vitæ selegissent essent habendæ. Et de seipso D. Paulus[a]; κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος *secundum certissimam* seu *accuratissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus:* Unde & Josephus[b] τὴν ἀκρίβειαν & ἀκρίβωσιν id est *diligentiam accuratam* seu *subtilitatem* eis non semel tribuit. Syrus autem in

citato

y *In vita sua.*

z *D. Matth. cap. 23. 2. & 3. & vide Iosephum lib. 18. cap. 2. & 17. cap. 3.*

a *Act. Apost. 26. 5.*

b *Lib. 17. cap. 3. Halos. lib. 2. cap. 12. Et videsis Nic. Serrarium Trihæres. lib. 2. cap. 5. & 6.*

citato de D. Paulo loco habet יולפנא רישיא *discipli-nam* seu *sectam præcipuam*, uti & Arabs تعليم الفريسيين الفايق *disciplinam Pharisæorum illàm excellentiorem.* Avitas autem seu Majorum traditiones omnes, quotquot sive legem scriptam, aliter atque ipsa verba sacra simpliciter sumpta, interpretarentur, sive superinducta observationis ex more Majorum additamenta continerent, rejiciebant Sadducæi. An itidem eam, quæ erat de Jure ac disciplina hac omnium mortalium communi, haud satis didici. Eam verò semper retinuisse, idque ut ab ipsis rerum initiis per posteritatem continenter propagatam, Pharisæos, palàm est ex eis quæ è Talmudicis libris asserimus in sequentibus. Jam autem quid cedò illud Josephi, sectam Pharisaicam id est primariam & fermè solam quæ disciplinæ autoritate viguit, Stoicæ philosophorum sectæ proximâsse? Si de doctrina aliqua quatenus Judaica erat seu Judæis eorumve legi, quà eorum erat, propria, rem sumamus, nihil planè erit absurdius. Quid enim omninò ejusmodi in sectæ Stoicæ dogmatis aut disciplinâ? A ritibus Judaicis & Juris Pharisaici, quantum nempè Judæis erat proprium, apicibus erat ea planè alienissima. Nec eatenus simile aut affine quid intercedit. Nonne igitur de eo, quod utrisque commune erat, est necessariò intelligendus Josephus? Et videtur quidem de communibus aliquot tam contemplationis quam actionis dogmatis? Quænam autem illa? Certè in Stoica disciplina [c] occurrit de Deo, de Fato, de Anima, de humano arbitrio quæ Pharisæorum [d] sententiis perquam sunt affinia. De Virtutis præmio ac vitiorum pœnâ etiam alia. Hac item Manibus post mortem infligendâ, illo tunc accipiendo. Quæ planè Pharisaicæ seu Talmudicæ disciplinæ consona. Et quemadmodum apud Stoicos, uti etiam alios aliquot, obtinuit illud *secundum Naturam* [e] & *Rationem*, id [f] est revera *secundum Naturæ* atque *Rationis Humanæ parentem* seu *Deum* vivendum, ita etiam apud Pharisæos seu Talmudicos, secundum normam ab ipso Naturæ parente humano generi sive inditam sive indicatam, juxta ea quæ inferiùs sequuntur, vitam mortalium cuique ex obligatione esse transigendam. Quod sanè dogma ipsam quam

tractamus

[c] Consulas *Lips. in Manuduct. ad Stoicam Physiolog. & Philosophiam.*

[d] *Ioseph. Halos. l. 2. cap. 12 & Archæolog. lib. 18. cap. 2.*

[e] *Seneca de Vita Beata cap. 3. & 8. Et Epist. 5.*

[f] Videsis cum *Epist. 65. & lib. 4. de Beneficiis cap. 7.*

tractamus disciplinam & Jus omnium commune generatim complectitur. Nimirùm non solum Judæos, quorum reipublicæ tot Mosaica accesserunt, ut ipsis singularia, instituta, Probos ac Pios ex eorundem institutorum observatione fieri asserebant, uti & ex violatione Improbos & Impios, verùm etiam reliquum genus humanum ex observatione atque violatione Juris universalis, & politiâ & ritibus Judaicis immunis, atque disciplinæ nemini non mortalium præscriptæ, pariter Probum ac Pium, seu Impium & Improbum fieri, ac futuri seculi sive præmium sive pænam mereri. Unde fit quòd in libris Talmudicis[f] memorentur חסידי אומות העולם *Pii è Gentibus mundi*, eisque similiter ut Israelitis חלק לעולם הבא seu *Sors in futuro seculo* id est virtutis seu vitæ benè transactæ præmium assignetur, uti & ejusmodi impiis sortis illius negatio. Quemadmodum etiam de philosophorum aliquot ante Christianismum ob vitæ sanctitatem celebriorum salute pronuntiant patres[g] aliquot. Unde & Joannes Episcopus Euchaitensis[h] de Platonis & Plutarchi salute precibus ad Christum disertè olim egit. Sed de Piis ejusmodi è Gentilibus, plura, juxta Ebræorum sententiam, infrà libro sexto. Adeo demùm ut, tametsi ipsa Juris hominum juxta Ebræos universalis nullibi recenseat Capita Josephus, id nihilominus quod generatim Jus istud complecteretur, aut signaret, tunc forsan obscuriùs indicari vellet, cum disciplinam Stoicam seu in qua de virtute & vitio eorumque præmiis & pœnis, quà genus spectant humanum, disputari solet, ita Pharisaicæ, id est quidem Talmudicæ, affinem fuisse scribebat. Quodnam igitur sit Jus illud, quænam item ejusce Capita, scitu non indignum esse ex argumentis jam allatis puto fit satis manifestum. Veruntamen nec sine Monito hæc dicta aut accepta sunto. Absit ut rerum quis æstimator iniquior existimet Disciplinæ hujusmodi (qualiscunque ea fuerit) Ebræorum Præstantiam heic ita prædicatam esse magnive faciendam nos velle, perinde ac si eo nomine in ullis rerum Christianarum discussionibus vim aliter seu effectum sortiri debeat, quàm ipsa sacrarum literarum verique Christianismi morumque in illum receptorum ratio ac autoritas admiserit statueritve. Nam hæc, ut vitæ Moralis ac Civilis Cynosura, nobis

[f] *Maimonid. Halach.* Thesuba *cap.* 3. *et vide Obad. Bartenor. ad Misn. tit.* Sanhedrin *c.* 10. *et Manasse Ben Israel. de Resurrect. Mortuorum lib.* 2. *cap.* 9. *et lib.* 3. *cap.* 11.

[g] Præter *Clem. Alexandrinum Strom. lib.* 6. *videsis Robert Holkotium ad sent. lib.* 3. *quæst.* 1 *Francisc. Collium lib. de animabus Paganorum* &c.

[h] *In Iambicis.*

nobis ſequenda obſervandaque. Capita quidem diſciplinæ Ebræorum quam exhibituri ſumus, quatenùs generatim tantùm ſingula ex avitis eorum traditionibus ac ſcriptis depromuntur, Chriſtianiſmo, Veritati Catholicæ, & Moribus quibus utimur, adeo ſunt, quod inferiùs liquet, conſona, ut ſi unicum quod eſt de Membro Animalis hactenus Viventis, ſeu, ut volunt etiam aliqui, itidem de Eſu Sanguinis, excipias, non omninò ea diſſona ſic reperiantur. Sed verò, illud [a] rectiſſimè olim dictum τοῦτό ἐστι τὸ αἴτιον τοῖς ἀνθρώποις πάντων τῶν κακῶν τὸ τὰς προλήψεις τὰς κοινὰς μὴ δύνασθαι ἐφαρμόζειν ταῖς ἐπὶ μέρους, *Hæc eſt cauſa hominibus omnium malorum, quòd non poſſint anticipationes* ſeu *notiones communes* ſeu *generales ſingularibus adaptare.* Inde ſanè Capitum eorundem ex eiſdem traditionibus ſumptæ Interpretationes, Subtiliores Partitiones, Negotioſæque Scrupuloſitates, tametſi ſæpiùs quidem Chriſtianiſmo & Rationi quam ſequi ſolemus aut conſonæ ſint aut non adverſæ, ſubinde nihilominùs ſunt, uti & aliæ apud Ebræos non paucæ, planè diſſonæ nec à viro Chriſtiano admittendæ. Unde etiam de Traditionibus ejuſmodi, uti itidem de Philoſophia, Monita habentur in Federe [b] Novo; ne ſcilicet inde doctrina Chriſtiana detrimenti quid capiat, ubi ſine delectu, id eſt, ſine Lydio Chriſtianiſmi lapide, in vitæ normam ſive hæc ſive illæ adhibeantur. Atque eam ab cauſam Cardinales Inquiſitores reipublicæ Chriſtianæ generales ſub Julio tertio Pontifice Maximo, in corpore Talmudico *adverſus Naturæ,* inquiunt [c], *& Honeſtatis leges ea concedi, quæ humanæ aures audire perhorreſcunt.* Quod opinor potiſſimùm ſumendum de interpretationibus aliquot quibus concubitus nonnulli nefandi, idque maximè ex naturalis, quæ ex ſanguine pendet, relationis admiſſâ interdum abolitione civili (qua de re plura libro oſtendentur quarto) nefariè permittuntur. Quin inde aliaſque ob cauſas igni damnabant Cardinales Corpus illud; quod & non ſemel antea, idque tam ab aliis [d] quàm à Pontificiis [e] factum. Lectio item ejuſdem & poſſeſſio a Pontificibus ſummis eſt aliquoties [f] interdicta. Idemque interdictum, opinor, etiamnum vim Romæ obtinet, cujus autor poſtremus Clemens octavus [g]. Sed anteà ex Pii quarti de libris purgandis, prohibendis, to-

[a] *Arriani Epictet. lib. 3. cap. 26.*

[b] *Epiſt. ad Coloſſ. Cap. 2. 8.*

[c] *Decret. 1553 in lit. Apoſtol. Directorio Inquiſ. ſubnexis fol. 120.*

[d] *In Haſſia 1539. Conradus Huſerus de Impoſturis Iudæorum c. 6 & Videſis Sleidan. Comment. lib 2.*

[e] *Sixt. Senenſ. in bibliothecæ ſanct. l. 2. & 4.*

[f] *Videſis Laert. Cherubin. in Bullario tom. 1. pag. 62. & 716. tom. 2. pag. 452. tom. 3. pag. 25. Adde Proſperum Farinacium de Hæreſibus, quæſt. 180. §. 10. Eimeric. in Director. Inquiſ. l. 2. Indic. Expurg. Madriti. 1612.*

[g] *1593. Bullar. tom. 3. pag. 25. & vide Franc. Magdalenum in Elencho librorum probibit. Romæ 1632. Iacob. Gretſer. de Iure & more probibendi libros lib. 1. cap. 16. & Nicol. Serrarii in Rabbinis, cap. 33. &*

lerandis constitutione, *Thalmud Hebræorum ejusque glossæ, annotationes, interpretationes & expositiones omnes, si tamen prodierint sine nomine Thalmud & sine injuriis & calumniis in Religionem Christianam, tolerabantur.* Quæ quidem permissio per Pii quinti, Gregorii decimitertii, Sixti quinti, Vrbani septimi, Gregorii decimiquarti, atque Innocentii noni tempora paritèr mansit. Sed simul ac in Pontificatum evectus est Clemens octavus, ita permissioni illi derogatum est ut omninò libri illi damnarentur, nec lectoribus jure pontificio ulteriùs paterent. Utut autem se res ea habuerit, nemo, puto, interea est hominum cordatiorum simul atque doctiorum, qui Traditiones atque Interpretationes, quæ in Talmude & Jurisconsultis Talmudicis reperiuntur, adeoque eas unde disciplina quâ de loquimur est conflata, pensiculatiùs in libera rerum indagine & cum delectu prudenti consideratas, lucem sæpius præbere seriò studiosis variam etiam & maximi faciendam, non libentiùs concesserit. Appello heic Paulum Fagium & Sebastianum Munsterum, hunc in Ebraici, illum in Chaldaici Pentateuchi & Capitum Patrum versione, alia item eorundem opera, Josephum Scaligerum in libris de Emendatione Temporum ubi de Ebraica temporum ratione atque ritu agit Paschali, in Elencho Triharesii, Diatriba de Decimis, Animadversionibus etiam Eusebianis & Canonibus Isagogicis, Isaacum Casaubonum in Exercitationibus Baronianis ubi de Proselytis, Jure Regio, alia aliquot disputat, Joannem Buxtorfium maximè in Bibliotheca Rabbinica & in Tiberiade, Gulielmum Schikardum in libro de Jure Ebræorum Regio, aliis ejusdem lucubrationibus, Petrum Cunæum in libris de Republica Hebræorum, Joannem Drusium passim, Jacobum & Ludovicum Capellos, hunc in Spicilegio & Diatriba de Jepthis voto, illum in historia Sacra & Exotica, Joannem Cameronem in Myrothecio, alibi, Sixtinū ab Amama in Antibarbaro, Samuelem Petitum in variis lectionibus & Eclogis Chronologicis, Joannem demùm Cochium, Constántinum *L' Empereur* quorum uterque integros etiam aliquot Misnarum Tractatus & Gemararum fragmenta non pauca in summum rei literariæ commodum verterunt edideruntque. Atque in horum primariis habendus est Hugo

& Bellarm. de membris Ecclesiæ militantis lib. 3. cap. 20.

Hugo Grotius, qui in eximiis illis de Jure Belli ac Pacis libris (à sacra Indicis congregatione, quemadmodum & sunt plerique jam citati, ante annos aliquot [h] etiam prohibitis) ipsam Ebræorum quam exhibituri sumus disciplinam è Talmudicis tangit, aliaque ex eorum scitis ad augendam etiam nonnullis Christianismi rebus lucem [i] prudenter adfert. Plures scriptores satis celebres ex eis qui persuasionis Romanæ non sunt heic in eandem rem jam memoratis adjicere facile satis esset. Nec verò in Pontificiis desunt qui similitèr suppetias sibi in rebus gravissimis è Talmudicis latas voluere. Sic Cardinalis illustrissimus Baronius [k] ubi de ritu Paschali, de *Sanhedrin* seu synedrio Magno, de manuum Pauli artificio, & de corpore Christi in sepulchro novo ponendo disserit. Sic Gilbertus Genebrardus [l], Nicolaus Serrarius [m], Joannes Morinus [n], Dionysius Petavius ubi de anno & mensibus Judaicis ad Epiphanium agit. Quales quantique viri sanè universi! Nec quidem interdicta quæ memoravimus, librorum Talmudicorum rerumque inde cum delectu sumtarum & ritè perpensarum autoritatem qualemcunque magis minuunt, quàm olim edictum illud in Aristotelis Physices & Metaphysices libros, quoniam tum Theologis illius ævi tum aliis displicuere, eis dignitatem omnino sustulit, quam passim & à multis seculis meritò sunt sortiti. Ante annos scilicet CCCLX. aut circiter, id est, sub ipsum quo institutum est Sorbonnæ collegium, prorsus damnati sunt ejusdem libri illi, ut Christianismo nimis dissoni, quod à Rogero Bachone Franciscano qui paulò post id tempus floruit Philosophus & Mathematicus summus, didici. Verba faciens ille de variâ hominum seculorumque in libris rejiciendis admittendisque sententiâ, *Theologi*, inquit [o], *Parisius & Episcopus & omnes Sapientes jam ab annis circitèr quadraginta damnaverunt & excommunicaverunt libros Naturales & Metaphysicæ Aristotelis, qui nunc ab omnibus recipiuntur.* Summa demum est; ut in ejusdem aliorumque, quibus assuetiores sumus, veterum (sive Philosophi illi fuerint, sive Poetæ, sive Oratores, aliive) Libris, Disciplinis, Sectis plurima occurrunt homini Christiano & lectu jucundissima & perquam utilia, quorum alia, sed non citra Christianismi

[h] *Decreto Romæ, 4. Febr. 1627. apud Franciscum Magdalen. in Elencho.*

[i] *De Iure Belli ac Pacis lib. 1. cap. 1. §. 16. cap. 13. §. 7. cap. 14. §. 6. &c.*

[k] *Tom. 1.*

[l] *In Chronologia, diisque ei subjunctis.*

[m] *In Opusculis.*

[n] *De Pentateucho Samaritano & Exercit. Biblicis.*

[o] *Mſ. In Opere tertio ad Clem. P.P. 5. in Bibliothec. Cottoniana.*

morumque receptorum amussim, in vitæ sive normam sive exemplum, ritè adhiberi solent, aliis interea, nec quidem paucis iis, planè explosis, ac, cum ceteris Gentilismi fæcibus, damnatis; ita pariter Disciplina hæc Ebræis universalis, pro singulari gentis indole, more, genio, prærogativâ, alia atque alia habet Christianismo plerunque consona, alia haud parùm dissona, quorum nihilosecius neutra sunt adeò rejicienda contemnendave, quin aut pro receptarum aliquot in Christianismo sententiarum sive Confirmatione sive Explicatione sint meritissimò interdum recipienda, aut singularem saltem in liberrima tum Veritatis tum Errorum disquisitione ac contemplatione sicut & reliquæ philosophorum sive Barbaricorum sive Græcorum sive Latinorum sententiæ æquè non raró Christianismo dissonæ, locum qualemcunque debeant sortiri. Ut fermè poetæ veteres variaque Deorum hominumque in eis gesta legenda sunt, juxta ea quæ de eis prudenter olim monuere Plutarchus & D. Basilius, in tractatibus ea de re singularibus. Quale itidem de Juris Ebræis atque aliis gentibus Intervenientis interpretamentis ac apicibus inferiùs suis in locis sparsim ostensis est dicendum. Si cui verò heic dubium forsan occurrat, utrum Corpori & Scriptoribus Talmudicis hujusmodi in rebus quatenus historicæ sunt, id est, quatenus in eis pro Jure qualicunque Ebræis veteribus recognito atque usitato traduntur, fides sit habenda, eò scilicet quod Corpus illud, quà jam habetur contextum, scriptoresque illi ceteri seculorum sunt Templi Urbisque excidio recentiorum (qua de re consulas autores imprimis qui de Misnarum & Gemararum conscriptione diligentiùs & datâ operâ [p] egerunt) næ is forsan etiam dubitabit de Justiniani seu Triboniani fide, dum Modestini, Papiniani, Florentini, Alpheni, Proculi, Celsi, ejusmodi aliorum, qui trecentis aut circiter sunt Justiniano annis vetustiores, sententias atque scita Juris alibi non reperta, nedum quando leges duodecim Tabularum quæ plurimis etiam hósce seculis antevertunt, in Digestis alibive ennarat memoratve. Parilis sanè fidei detrahendæ atque depretiandi ratio sequeretur, quoties in Catenarum autoribus Patrum aliquot priscorum nomina, quorum opera ac lucubrationes ipsæ alibi non

[p] *R. Iehuda Levita in* Sepher Cozri *Part.* 3. §. 65. *Moses Maimonides in præfat. ad* יד, *Moses Mikotzi in præfat. ad lib.* 1 *præceptorum*, *R. Abraham Zacuthius in* Sepher Iuchasin, *R. Gedalia Ben Iechi in* Sepher Shalsheleth, Tzemach David, *Hieronymus de sancta fide in Hebræomastige lib.* 2. *Sixt. Senensis in Bibliotheca sancta lib.* 2. *tit.* 2. *lit. T. R. Ori Simonides in Calendario Palestino, atque ibi Iacobus Christmannus, Iosephus Scaliger de Emend. Temp. lib.* 7. *pag.* 518. & 614. *Ioannes Buxtorfius in Bibliotheca Rabinica lit.* ה. Adde *prolegomena nostra ad libellum de Successionibus, & Io. Morini promissa ad Calcem Exercitat. Biblicarum*, præter *Genebrardum*

non extant, occurrunt; seu quoties similiter apud Galenum, medicorum veterum, veluti Archigenis, Asclepiadis, Philoxeni, Critonis, Lamponis, aliorum ejusmodi qui ipso multò vetustiores alibi non habentur, medicamenta ac opiniones afferuntur. Simile in re Mathematica dicendum de Euctemonis, Metonis, Calippi, Eudoxi, Attali, aliorum id genus complurium observationibus ac scitis, quæ à recentioribus utpote Aristotele, Hipparcho, Ptolemæo, Proclo, Pappo, Vitruvio, aliis ejusmodi solummodò traduntur. Simile item de autoribus priscorum seculorum innumeris, quorum sive fragmenta sive sensum beneficio recentiorum, veluti Athenæi, Laertii, Stobæi, Strabonis, Plinii, Plutarchi, Scholiastarum Græcorum, Agellii, etiam & Livii aliorumque aliquot historicorum tantùm debemus. Et rationem dubitandi sive in Jure, sive in Theologia, sive in re Historica, sive uspiam alibi ex hac sola causa (rebus ceteris quæ circumstant fidei neutiquam refragantibus) admittere, nihil aliud est quam universæ fermè antiquitati ipsique historicæ rerum veritati perperam nimis & morosiùs reluctari.

& Chronologos aliquot alios qui Seculis secundo, tertio, & quarto res exhibent Ebraicas.

Cap. III.

Officiorum Humani generis Communium seu Juris Naturalis *atque* Universalis Morum Philosophiæ, *quatenus in* Ebræorum politiâ *& disciplina locum habuit*, Designatio Generalis, *cum* Difficultate *eam inde* eliciendi.

Ut qualenam Jus illud Naturale ac qualia Officia hominum omnium communia seu Philosophia Morum universalis, quam intelligunt heic Ebræi, fuerit, generali consideratione, antequam ad singularia Capita devenimus, ritè capiatur, nec difficultas quâ implicari necesse est quotquot suo Marte Jus hoc, Philosophiam, atque Officia è corpore Juris Mosaici seu Pentateucho secernere contendunt, prætermittatur; illud est inprimis animadvertendum, contineri quidem in sacro illo Corpore seu Pentateucho, inter alia quæ Ebræis ipsis fuere propria, veluti

Civilia ac Ritualia ſeu Judicialia & Cæremonialia, etiam & Naturalia ſeu Moralia Jura ſeu Officia non magis ipſis quàm Hominum univerſitati perpetuò obſervanda. Quemadmodum & de populis omnibus, rectè Gaius [q] & Juſtinianus [r]; *Omnes populi qui legibus & moribus reguntur, partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur*. Neque, opinor, an Jura ac Officia Naturalia ſeu Univerſalia inibi quidem utcunque contineantur dubitabit mortalium, quibus Juris illud corpus innotuit, quiſquam præter alaſtores illos atque Humani generis peſtes, quibus, nec ſine philoſophorum aliquot veterum [s] patrocinio, Naturalia ſeu Hominũ Communia nulla ſunt Jura, nihil naturâ aut per ſe juſtum aut injuſtum, Turpe aut Honeſtum habetur, ſed Arbitrio, Utilitate, ac Virium humanarum, ſpreto omninò Juris nomine, Poteſtate, omnimomoda ſic dicta tantummodo ſubniti videntur. Ceterùm cum illis agendi* locus heic non eſt. Alii autem nunc integrum Decalogum, nunc tantùm partem ejuſdem, nunc pro multiplici ingenii ac pietatis diſcrimine, alia atque alia in corpore illo Moſaico reperta ſive Naturalia ſive Univerſalia ſempèr fuiſſe, ſive in horum claſſem recipienda volunt. Aut ſcilicet quatenus ibi ſcriptis mandata ſunt, aut quà in ſe vim ſeu indicem rationis complectuntur. Conſilium eſt quidem graviſſimum vetus illud [t] de Federis veteris lectione, ἔστω σοι πρὸ ὀφθαλμῶν γινώσκειν, τί νόμος φυσικὸς καὶ τί τὰ τῆς δευτερώσεως, *ſit tibi ante oculos propoſitum, ut cognoſcas quid ſit lex Naturalis, & quid Deuteroſis*, quo vocabulo ibi planè ea quæ Judæis ſingularia fuerint nec omnium communia denotantur. Verùm, cum in Corpore illo legum Ebræis in deſerto præſcriptarum, Naturalis ſeu Univerſalis nomine verbis expreſſioribus & apertis nullæ appellentur, atque in hiſtoria quæ ſcriptarum hanc legum lationem præcedit, ſeu Geneſin, Diluvium & ſequentia continet, interdictum habeatur, præter illud in paradiſo primis parentibus datum, unum tantum & alterum (de quibus infrà) quod integræ hominum Univerſitati traditum eſt, atque è virorum ſanctorum quæ ibi occurrunt exemplis jura cetera quæ in univerſum obligent indicare (quod ut faciant perquam anxiè ſunt aliqui ſoliciti) ſit pluſquam difficile; fieri ſane nequivit quin

Jura

[q] *L. 9. ff. de Iuſtitiâ & Iure.*

[r] *Inſtit. tit. de Iure Nat. §. jus autem Civile.*

[s] *Ariſtippus apud Laertiũ lib. 2. Carneades apud Lactantium lib. 5. cap. 17. &c.*

[t] *Conſtit. Apoſtol. lib. 1. c. 6*

Jura seu Officia illa Universalia ac Naturalia atque Philosophia illa quam tractamus Barbarica non aliter fermè in Corpore illo Mosaico atque inter Civilia illa atque Ritualia scriptis mandata latuerit, quàm aurum purum in corona illa Diis vovenda quam ex solùm auro puro locârat faciendam Hiero [u]. Historia notissima est. Fuisse certè in ea aurum, argentum etiam fuisse non omnino dubitabatur. At quantnm auri, quantumque argenti ab artifice simùl commistum esset, res erat perquam difficilis dignoscere. Ea quidem res summo Archimedis ingenio tandem est deprehensa. Hominis scilicet, qui ponderum, magnitudinum, ac proportionum, id est, rerum citra quas frustrà de quantitate auri in corona, nisi denuò liquata fuisset, quæ fierat quis, erat callentissimus. Absque Mathematico ejusmodi fuisset, tale est verisimilius tunc evenisse Syracusis quale dudum Romæ. Admisti monetæ argenteæ nimii æris accusabatur Monetarius. Is ab iis qui rebus præerant impetravit, ut duo constituti [x] Judices seorsim causam attentiùs examinarent sententiamque seorsim proferrent. Id ipsi juxtà fecere, atque eodem die uterque ex eisdem actis causâ atque libellis cognitis & confessione rei auditâ, sententiam quidem protulit; sed prorsùs absolutoriam alter, alter eousque damnatoriam ut plurima aureorum millia reipublicæ, adulteratæ monetæ nomine, à reo refundenda censeret, & tum bona ejus cetera fisco addicenda tum capitale insuper infligendum supplicium. Ingens heic discrimen. Et à vero forsan uterque, licet paritèr diligentissimus, immane quantum recessit. Alterum, manifestò scimus. Atque aliis in rebus discernendis simile non raro accidit. Perplexa ritè extricare, Confusa invicem distinguere, Veri ac Falsi confinia horumque sinuosos anfractus satis habere exploratos, & demum ex eis quæ Superstruuntur de Fundamentis seu Principiis rectè conjicere, res est perquam ardua, pænè inaccessa, & mortalium paucissimorum. Id quod in quæstione, de Jure Naturali ex Civili aliquo simul & Naturalis Juris corpore secernendo, jam memorata inprimis etiam obtinet. Assumatur exemplum sive ex Athenis sive è Roma veteri. Tam heic quam illic leges fuere XII. Tabularum, aliæ. Atque ob populorum qui eis usi sunt singularem prudentiam, doctrinam, fortitudinem

[u] *Vitruvius lib. 9. cap. 3. & Proclus ad lib. 1. Euclid. lib. 2. cap. 3.*

[x] *I. Baptist. Villalpandus in Apparatu Urbis & Templi part. 2. l. 2. disp. 1. cap. 1.*

titudinem ceterosque virtutum apices, maximi eas passim facimus. Neque, quin Naturalia seu Universalia saltem aliquot jura intra earum cancellos designentur, solemus dubitare. At verò hæc ex illis secernere atque ad amussim juxta autorum atque eorum qui illis usi sunt mentem disterminata ob oculos studiosis ponere, id quidem plusquam Archimedéum est, nec facilius forsan quam Ancile illud è cælo delapsum à ceteris quæ Mamurii artificio adeò ei similia facta sunt, olim distinxisse, aut Ægyptiis singula cujusque, post Nili inundationem, jugera, ante Geometriæ inventionem, internovisse. Ceterùm disquirentibus circa Jura Naturalia seu Universalia in legibus illis sive Atticis sive Romanis comprehensa, nihil puto fuisse prius in votis (si modò omninò sperari potuisset) quàm ex ipsorum, quos tanti faciunt & qui, legibus eis usi, conditores nominis amplissimi ostentant, scitis atque disciplina ediscere, quid in illis quantumque sigillatim pro Naturali seu pro Officiis omnium hominum Communibus seu Philosophia Universali & quid quantumque seorsim paritèr pro Civili tantum ac Rituali seu Genti cui præscriptum est proprio ac peculiari, esset sumendum. Neutiquam quòd inde res sic prorsus definita foret, ut in eorum verba quis statim juraret, sed ut liberè nihilosecius philosopharentur omnes, ac quid statuendum, pro viribus undiquaque, ut in discussionibus ceteris, porrò quærerent. Veruntamen, sive sententiâ sibi præeuntes, in hujusmodi disquisitione, interim disquirentem quempiam habuisse illos qui & tantâ sapientiæ scientiæquæ gloriâ alios excelluerunt, ipsasque de quibus sic quæritur leges ad posteritatem transmiserunt; sive adversa eorum ea de re aut dissona placita atque rationes certò rescivisse, tum jucundum tum perquam utile fuisse seriò contemplanti facilè, opinor, concedetur. Id quod manifestò agnorunt quotquot diversissimas philosophorum, qui in populis jam dictis florentes de Jure Naturali atque Officiis omnium hominum communibus disputarunt, opiniones diligentèr venati ac perpendentes, suis, juxta Capite primo ostensa, interseruerunt. Sclicet etiam lacera distractarum nimiùm opinionum fragmenta magni æstimarunt, cum nec Theologorum, nec Philosophorum, nec ferè Scholæ eorum cujuspiam

juſpiam nedum populi integri ex aliqua eorum diſciplina edocti hac in re definienda conſenſum reperirent. Et ſanè quale de Atticis ac Romanis legibus diximus eorumque philoſophis ac moribus, tale de Gentibus, quantum ſcio, univerſis aliis eſt dicendum, præter Ebræos unicos. Nullibi ſcilicet ex aliùs cujuſpiam gentis inſtituto ſeu Philoſophia ſeu Theologia ſeu Juriſprudentia in ea recepta, certa haberi atque ſubtiliùs ſic definita Juris Naturalis ſeu omnium mortalium communis Capita, ac ſeorſim à ceteris ſic conſenſu publico diſtincta, ut ejuſdem veluti Corpus Singulare, Simplex, & perpetuò ſibi Simile tum Nomine tum Uſu per ſe tam autoritate dignoſcatur quàm diſciplinâ publicâ, & in publicâ rerum adminiſtratione ſigillatim ac ſolùm, atque eo nomine à ceteris diſterminatum, adhibeatur. Commiſcentur paſſim, in libris quos vulgò terimus, Capita, qualiacunque ſunt ea, cum Civilibus, è Moſaicis tranſlatis, Evangelicis, Eccleſiaſticis, Gentium. Et de diſtinctione perquàm diverſimodè à ſcriptoribus agitur. Quin habetur quidem in titulis aliquot tum Juris Cæſarei tum Pontificii Jus Naturale; quod tamen in incerto nimis in eis relinquitur. Et quanquam in aliquot Capita Juris, etiam Naturalis adeoque Univerſalis nomine, conſenſus interdum ſcriptorum vulgò reperitur, id tamen interea advertendum eſt, ut numeri alicujus aut magnitudinis incognitæ pars nulla, quà pars & quota eſt, ſatis cognoſcitur, ſic nec Juris cujuſcunque Generis capitum aliquod ſatis atque ut oportet undiquaque internoſci, niſi etiam quot fuerint & quænam ejuſdem generis cetera pariter dignoſcatur. Nam alterum alteri ſæpiùs temperamento eſt, & interpretis vicem non rarò ſupplet. Ebræi autem Juris Moſaici, quatenus Moſaicum eſt atque in Federe Veteri ſolùm conſcriptum, corpus integrum ſibi peculiare [y] faciunt. Ceterùm quaſi in numerato ſeorſim habent ipſi, idque non è diſciplina ſua tantùm umbratili ſeu Scholarum inſtitutis, verùm etiam ex publica eâque vetuſtiſſima rerum, quoties cum Gentilibus ſeu Gentibus aliis eis erat agendum, adminiſtrationis ratione, Jura quædam certa ac definita, quæ omnium hominum tam Gentilium quàm Judæorum eſſe volunt communia מצות בני נח eis dicta, id

[y] *R. Iehuda in* Sepher Cozri *part.* 1. §. 101. & *Talmudici paſſim.*

 eſt,

eſt, *Præcepta* ſeu *Jura Noachidarum* ſeu *Filiorum poſterorumve Noachi*; quo nomine univerſum genus humanum, poſt diluvium, venire palam eſt. Hæc ſcilicet volunt tum ad tempus illud תהו ſeu *vacuum* eis dictum, id eſt, totum illud quod rerum conditum & legis ſcriptæ dationem intervenit, tum ad ſequentia ſecula attinere; ita ut legis ſcriptæ datio partim eſſet horum iteratio, partim ceterorum, quæ ipſis propria, acceſſio & ſuperſtructio. Atque ex hiſce conflantur Officia illa univerſalia ac philoſophia Moralis ac Civilis, quâ genus humanum ab ipſis rerum initiis teneri paritèr, tum invicem inter ſe tum erga Numen ſanctiſſimum, docent; ut in ſequentibus fuſiùs oſtenditur. Nihil quidem in Officiis eis reperitur de quo in ſcriptis Moſaicis itidem non cautum eſt. Sed Moſaica conjuncta ſimul immiſtaque habent quæ Reipublicæ ſuæ propria eique tantum Civilia fuere perplurima. Noachidarum autem Juris capita ſeorſim exhibita, & Simpliciora interdum faciunt & aliis, quàm Moſaica ſibi adeò ſigularitèr aptata, interpretationibus non raRò explicant. Naturale autem id, ad eorum mentem, appellamus nos atque univerſale, quoniam τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει (quod ait Ariſtoteles[z], de Jure Naturali obligativo verba faciens) *quicquid eſt ex natura* ſeu *Naturale, immobile* ſeu *Immutabile eſt & nullibi non eandem vim obtinet, quemadmodum ignis & heic & apud Perſas pariter urit*. Unde & rectiſſimè ipſi alibi[a] aliiſque Græcorum, Jus hoc dicitur ὁ κοινὸς Νόμος ſeu *Jus commune*, & ſemper vim eo nomine etiam paſſimquè ſortiri. Neque enim, ſi Obligationem ipſam ſolùm ſpectes (nam diffuſiſſimæ morum pravitatis rationem hac in re præfiniendâ habent nullam Ebræi) minus cenſent immutabile Jus hoc ſeu minùs vim ſuam ubique gentium ſemperque obtinere, quàm ignem ubique urere. Sed hac de re plura in ſequentibus. Juris hujus apud eos Capita Illuſtriora ſeu Majora ſunt de quibus ſatis inter cunctos eorum convenit. Alia item Obſcuriora ſeu minorum veluti gentium accedunt. Singula inferiùs cum Partibus in quas diſtribuuntur, cum Appendicibus quas perpetuas ac neceſſarias habent comites, & demùm cum exegeſi

[z] *Nicomach.* 5. *cap.* 8.

[a] *Rhetoric. lib.* 1. *cap.* 11. & 13. & *videſis Alex. Aphrodiſæum de Animâ lib.* 2. *cap.* 42.

exegesi Talmudica trademus, simulatque de Varia hominum adeoque & Singulari Ebræorum ipsorum & à compluribus aliis dissona, in Generali Juris Naturalis seu Universalis, qualiacunque fuerint revera ejusdem Capita, Designatione definitioneque, ratione summatim viderimus.

Cap. IV.

Jus *Hominum* Naturale *seu* Universale *ex* Aliorum Animantium actibus *ac usu non omninò eliciunt* Ebræi, *neque* Jus *aliquod* Hominum ac Brutorum commune *agnoscunt*, *nec* pœnâ *sic propriè dicta* Bruta *affici. Interseruntur de* Libertatis, Juris, Obligationis, Pœnæ, Permissionis, *&* Actuum, sive hominum sive Brutorum, *Notionibus*, *quatenus earum heic usus necessarius*, *Dissertatio.*

IN designatione atque definitione Juris Naturalis quæ apud scriptores solet diversimodè occurrere, alii ex Aliorum Animantium actibus ac usu Jura hominibus aliquot Naturalia petunt; alii Juris Naturalis Corpus è Moribus omnium seu plurimarum Gentium communibus; ex Naturali Ratione seu recto ejusdem usu alii; & demùm alii è Naturæ adeoque Naturalis rationis Parentis, id est, sanctissimi Numinis Imperio atque Indicatione. Quod ad Animantia cetera heic attinet; obvium est apud Jurisconsultos tam Orientalis [b] quam Occidentalis [c] Imperii, *Jus Naturale esse quod Natura omnia animalia docuit*, *atque jus istud non humani generis esse proprium sed omnium animalium quæ in terra*, *quæ in mari nascuntur*, *avium quoque commune esse.* Unde etiam habent illud, *hinc descendit Maris atque fœminæ conjunctio quam nos matrimonium appellamus*, *hinc liberorum procreatio*, *hinc educatio. Videmus enim cetera quoque animalia*, *feras etiam*, *istius juris peritia* (seu, ut nonnullis legitur *perita*) *censeri.* Accedunt quæ in sui tutelam Bruta faciunt atque in posterorum conservationem, Apium item respublicæ, Columbarum conjugia, id genus reliqua. Hæc scilicet

[b] *Basilic. lib. 2. Harmenopul. Prochir. lib. 1. tit. 1.*

[c] *L. 1. D. de Inst. & Iure, & Instit. de Iure Natur.*

licet dum similitudinem quandam rei, quam pro jure Normaque vivendi accipiunt homines, id est, μιμήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς *vitæ humanæ imitamenta*, ut habet Aristoteles[d], seu *Virtutum Simulacra*, ut Cicero[e], exhibent, etiam & Juris adeoque hominum ceterorumque simùl animalium communis ac naturâ in ipsis brutis paritèr subnixi nomen subinde induunt. Nec raò tam apud theologos Christianos quàm Jurisconsultos aliosque, mentio fit Juris Naturalis velut ita hominum ceterorumque animantium communis. Atque ex horum actibus de illorum jure etiam statuitur. Qua de re plura item capite proximo. At verò usus seu actuum aliorum animantium ratio ab Ebræis nulla est omnino heic habita, nec jus esse aliquod hominum ac brutorum commune seu utrisque naturale ullatenùs agnoscunt. Neque ex jure aliquo (quod totum rectè versari volunt circa אסור והיתר seu *licitum atque illicitum*) sed è propensione ac inclinatione tantùm, animantium ceterorum actus, evenire. Ut verò tum eorum tum aliorum Rationes tam ea de re quam de aliis aliquot quæ, in qualicunque hac de Juris Naturalis seu Universalis sive Ortu sive Sedibus originariis indagine prævia, mox sequuntur, faciliùs intelligantur, nec intereà aut obscuritate laborent aut perplexitate; præmittere visum est atque compendiò explicare quasdam Rerum simùl atque Vocabulorum notiones sine quibus ritè conceptis frustrà nimis de Juris cujuscunque, quod sive ad Hominum sive ad Brutorum actus spectet, proprie dicti natura agitur. Ea sunt, præter Jus ipsum generatim, quà sive hæc sive illos respicere omninò videatur, sumtum, Libertas, Obligato, Poena, Permissio, & demùm Actus Brutorum pariter ac Hominum. Horum scilicet omnium notiones, quatenus earum heic usus est necessarius, resectis ac sepositis quibus intricari solent appendicibus & circumstantiis huc non attinentibus, velut in tabella satis apertè & distinctè conabimur depingere. Libertatis nempe heic notio aut Absoluta est ac Simplex, aut Restricta & Temperata. Absoluta; velut in priore illa Florentini ac Justiniani Libertatis definitionis[f] parte, qua dicitur *Naturalis facultas ejus quod cuique facere lubet*, seu

[d] *Lib. 9. de Hist. Animalium cap. 7.*

[e] *Lib 2. de Finibus.*

[f] *L. 5. D. de Statu Hominum, Instit. de Iure Person. §. & libertas.*

seu φυσικὴ εὐχέρεια συγχωροῦσα πράττειν ἃ βούλεται *naturalis facultas cuique permittens facere quæ velit*, ut vertit Theophilus Antecessor; seu, ut melius in Basilicis, τοῦ ποιεῖν ὅπερ τις βούλεται *ejus faciundi quod cuique facere lubet.* Juxta quod & illud apud Dionem Chrysostomum[g]; ὁ ἐλεύθερος ὁ μηδενὸς ὑπήκοος, ἀλλὰ πράττων ἁπλῶς τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ *Libertas est nemini obtemperare, sed simplicitèr facere quæcunque sibi placuerint.* Et Cicero[h]; *Libertati proprium est, sic vivere ut velis.* Hac quidem notione libertas pariter in Brutis atque Hominibus concipi potest; nullo nimirùm accedente Jure quod sive horum voluntatem sive illorum appetitum ac propensionem, quæ voluntatis planè instar satis agit, omninò cohibeat. Concipi dico. Nam necessariam de interminata utrisque hujusmodi libertate atque dissertationi inservientem conceptionem tantùm ejusmodi supponimus, ut fere geometræ demonstraturi quid lineam sæpiùs in infinitum excurrentem. Restrictæ autem Libertatis notio est, cum Libertati quam ita supponimus adjicitur id quod in memorata definitione sequitur temperamentum, *nisi si quid vi aut Jure prohibetur.* Ad hunc locum Vis, quatenus injuria in ea contineatur, non spectat. Jus autem quod qualem jam concepimus libertatem absolutam sic temperare potest, qualicumque id fuerit nomine sive Naturalis sive Civilis aliove aliquo appellandum ὁ τῶν πραγμάτων κανὼν ἐστὶ δίκαιος[i] *rerum gerendarum est ipsa regula justa* seu Norma & amussis juxta quam Libertas sic concepta adeo à præscripto ejusmodi jure (quisquis ejusdem autor fuerit) minuitur, ut non solùm Jussa atque Interdicta inde superinducantur sed etiam simùl indicentur Permissa. Undenam autem Jussis ac Interdictis, quæcunque demùm Naturalia seu Universalia fuerint, autoritatem accedere velint Ebræi, inferiùs ostendimus. Nam sufficit heic ut de Effectibus duntaxat generalioribus Juris qualiscunque atque undecunque constituti in rem præsentem videamus. Neque est quod de Caussis Juris (quas infra juxta Ebræorum mentem damus) simus hoc in loco sollicitiores. Tam verò Jussa quam Interdicta illa unico satis nomine prohibendi in memorato Libertatis absolutæ temperamento illo *nisi si quid Jure prohibetur* nemo non videt

[g] *Orat.* 14.

[h] *De Officiis* 1.

[i] *Dio Chrysost. Orat.* 75.

videt comprehendi. Nam & Juſſum violari prohibetur, uti & Prohibitioni obtemperari jubetur. Ex Juſſis ejuſmodi ac Interdictis evenit, ut deſignata habeantur quædam Bona non tantum Utilitatis causâ ſed etiam Honeſtatis ſimul & Officii ex obedientia debita præſtandi nomine, ſecundum Jubentis (ſive is Numen ſit, ſive Homo cui legitima poteſtas) mentem amplexanda obſervandaque, quædam itidem Mala ac Turpia ſic fugienda evitandaque. Unde planè Jus conflatur Obligativum. Atque ex Jure ejuſmodi Obligativo, juxta varios ejuſdem capitum ſenſus atque actus circa quos illa verſantur, oritur

[k] *Inſtit. & D. tit. de Obligationibus l. 3. &c.*

OBLIGATIO quod *Juris vinculum* [k] *eſt, quo neceſſitate adſtringimur* alicujus rei faciendæ, obſervandæ, præſtandæ, fugiendæ. Adeò ut, quemadmodum ex Jure hoc ipſo efficitur in Rebus ſeu Actibus diſcrimen Boni ejuſmodi & Mali ſeu Turpis & Honeſti, ſic in Perſonis naſcatur inde ad officium exequendum Obligatio & Debitio quæ primaria eſt inter eas & Jus Relatio. Nam Obligationes ſingularium quæ ex Contractu ſingulari ſeu delicto naſci ſolent, ideò inde naſcuntur quia ex generaliori Jure præeunte (qualecunque id fuerit) præſtitutum reperitur contractus generatim ſervandos, delicta verò fugienda. Quemadmodum ex præmiſſis univerſalibus naſcuntur concluſiones ſingulares. Ex Obligatione autem ejuſmodi ſeu eo quod eſt neceſſitate ſic adſtringi, haud concipi poteſt quin POENA aliqua idque ex præſtituto ſive expreſſim ſive tacitè violationi immineat. Nam quatenus facultas faciendi quod velis ipſe ſeu libertas abſoluta, ex Jure quocunque ſive tollitur ſive temperatur, eatenus ſaltem neceſſe eſt ut in Reſtrictam ea tranſeat & cohibitam. Ex Jure autem cohiberi & obſtringi quempiam (qua in re Obligationum ſubſtantia [l] conſiſtit) citra Pœnam aliquam aliunde violationi imminentem, quæ ſcilicet Obligationi inſerviat, ne comminiſci, ſi rectè intuemur, quis poteſt. Unde Ebræis etiam חיב quod obligatum denotat, *pœnæ obnoxium eſſe* pariter ſignificat; uti & ἐνοχή & ἔνοχος quæ Juriſconſultis Græcis *Obligatio* ſunt & *Obligatus*, etiam id quod eſt pœnæ ſeu Juri minis obnoxium eſſe ſignantiùs interpretantur. Et appoſitè ad temperamentum illud Libertatis *niſi ſi quid Jure prohibetur*

[l] *L. 3. D. tit. de Obligationibus.*

prohibetur, Constantinus Harmenopulus, Judex olim Thessalonicensis; νόμῳ,[m] inquit, ὅτι τιμωριῶν ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ βούλομαι *Jure; nam suppliciorum minæ impedimento mihi sunt quo minùs faciam quæ volo.* Atque ad eandem mentem interpretes ibi recentiores. Neque sanè Juris Obligatio sine Pœnæ alicujus violationi imminentis ratione (quâ contineri nemo non videt, pro vario scilicet rerum ac personarum genere, Liberationem, Remissionem, Novationem, Acceptilationem, & si quæ cætera sive perimunt sive differunt pœnæ irrogationem, non præstanti seu violanti aliàs debitam) mortalibus magis potest fingi, quàm in Relatis paternitas sine filio. Actiones autem & Coercitiones forenses quæ inde sequuntur, veluti exactiones & quæ alia sententiis latis non obtemperantes cogere solent, pœnis seu eorum rationi meritò adnumerantor. Neque omnino adversatur quod apud Jurisconsultos Cæsareos[n], etiam ex veterum mente, de diversis Obligationis Naturalis & Civilis effectibus occurrit. Nimirùm Obligationem Civilem semper parere Actionem, & cum Naturali conjunctam etiam Exactionem; Naturalem autem, quamdiu simplex fuerit, plerunque neque Actionem parere, nedum Exactionē, adeoque nullam inducere violationi Pœnam Pœnæve umbram. Sed tantùm producere Exceptionem atque impedire Soluti repetitionem quæ ad pœnæ rationem non attinent. Naturalis tantùm obligationis ex contractu exemplum habent, ubi quis[o] Pupillo credat pecuniam sine Tutoris autoritate atque is eam male consumat, aut si frater credat fratri dum uterque in Patriâ potestate. Obligationis ejusmodi item memorant ex testamento[p], minus solenni seu quod solennitatibus à jure civili præscriptis caret. Scilicet tametsi legatario ex jure civili actio non competit, naturaliter nihilosecius obligari hæredem seu in bona successorem legata præstare. Ex delicto itidem; veluti si filius nondum emancipatus aliquid surripiat patri, aut servus domino. Quas inter personas scilicet actio locum non habet. Nudum etiam pactum, si vis, adjicias. Sed hæc inquam nihil adversantur eis quæ de Obligatione & qualicunque simul & perpetua ejus comite Pœna alicundè imminente diximus. Etenim Jurisprudentia definiebatur *tam*[q] *Divinarum quam Humanarum*

[m] *Prochir. Iuris lib.* 1. *tit.* 18.

[n] *Dd. ad tit. de Obligationibus. videsis l.* 46. *D. tit. de condictione indebiti, l.* 95. *D. tit. de solutionibus & liber.* §. 4. *&c.*

[o] *Mynsinger. ad Instit. tit. de Obligationibus in princ.*

[p] *gl. l.* 1. *D. de Condict. indebiti. Bald. in l. si post divisionem facti C. de Iuris & facti ignorantia, Iulius Clarus sentent. lib.* 3. *quæst.* 90. *n.* 1.

[q] *Instit. tit. de Iustitia & Iure.*

narum rerum notitia, justi atque injusti scientia. Ea autem olim viguit maximè in Pontificum collegio quod de Jure respondebat, ut ex Livio [r], & Pomponio [f] scimus. Hinc fiebat, ut tam Jus Divinum quàm Humanum adeoque omnimodum docerent iidem Juris seu Justitiæ utriusque antistites, adeoque de Jure ac Officiis tam erga Numen quàm erga Homines sive Naturalitèr sive Civilitèr observandis ac de Pœna quæ violationi immineret sive à Numine, ut Naturæ totius parente & Rectore sive ab Hominibus infligenda monerent. Unde Ulpianus juxta mentem ceterorum qui ex illo Collegio in posteritatem sunt propagati Jurisconsulti, *Justitiam*, inquit [t], *colimus, & boni & æqui notitiam profitemur æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes; bonos non solum metu pœnarum, verumetiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes; veram, nisi fallor, philosophiam non simulatam affectantes.* Quæ cum ita fuerint, mihi sanè satis est persuasum, ex hac ratione evenisse ut, dum à naturæ parente seu Numine Jura aliquot Obligativa præstitui agnoscebant, adeoque naturalia appellitabant (qua de re plura inferiùs) sed nihilosecius ex obligatione solum naturali Exactionem & Actionem quæ Coërcitionis & Violationis pœnam suppleret, sic negabant, hoc intereà tantùm innuerent; Civilem nempe seu forensem obligationibus simplicitèr naturalibus ejusmodi Poenam seu Coërcitionem quidem inservire nullam. Veruntamen imminere nihilosecius pœnam qualemcunque aliunde, scilicet à Rectore Mortalium supremo, id est, à Numine seu Naturæ totius parente expectandam. Ob ea nempe violata ad quorum observationem ex Obligatione, quam ita vocabant, Naturali qualiscunq; ea fuerit, seu ut Christiani dicimus ex Nexu Conscientiæ seu Conscientiæ Foro, is qui violârat propriè esset adstrictus. Unde & benè Theologi interdum [u] obligationem Jurisconsultis Cæsareis Naturalem dictam, eandem cum nudo conscientiæ nexu seu eo quo ad jussa Numinis implenda tenemur, faciunt. Quemadmodum etiam philosophi veteres expressim τὸ συνειδὸς αὐτὸ *Conscientiam ipsam* pro Naturalis officii, ad quod quis obligatur, mensurâ sumunt. Ut videre est inprimis in præstantissimo illo ad carmina Pythagorica Hieroclis commentario. Et nisi obligationis

[r] *Lib.* 1.

[f] *L.* 2. §. *omnium D. de Origine Iuris.*

[t] *L.* 1. *D. de Iustitia & Iure* §. 1.

[u] *Lessius de Iustitia & Iure lib.* 2. *cap.* 19. *& videsis Francisc. Suarez lib.* 2. *de legibus cap.* 9. §. 6.

Obligationis apud Jurisconsultos Naturalis interpretatio hujusmodi admittenda fuerit, quorsum cedò de æquitatis vinculo, ut de eo quo solo sustinetur obligatio naturalis, loquitur Papinianus[x]? Qualenam in Jure vinculum ejusmodi (quod & conventionis æquitate, ut ait ille, quandoque pariter dissolvitur) fingi potest, nisi juris alicujus sive Humani sive Divini coercitionem seu pœnam alicunde inservientem & violationi debitam velis itidem substitui? Neque sanè aliter voluere veteres illi. Etenim non solum in Christianismo, Judaismo, & Mahumedismo, verum etiam in Theologia ac Jure Græcorum & Romanorum veterum (apud quos scilicet viguit illud de Obligatione Naturali) aliarumque ferè gentium, seu in Paganismo, & Numen esse sive Unicum[y] sive Plura, & Numinis vindictam Officii Jurisque necessariò seu ex vinculo aut obligatione observandi violationem consequi, id est, Deum esse & remuneratorem, credebatur. Quorsum aliàs tot victimæ ac februa quæ peccata diluerent? Obvium est illud Virgilii[z] de Manibus.

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt; aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos &c.——

Pariter etiam de vivorum pœnis cælitùs irrogari solitis, ubi de Diris loquitur[a], quæ ad Jovis solium apparent.

——*acuuntque metum mortalibus ægris*
Si quando lethum horrificum, morbosque Deûm Rex
Molitur, meritas aut bello territat urbes.

Et Cicero[b]; *Perjurii Pœna Divina exitium, humana dedecus esto.* Quin obligationem esse naturalem, quâ juramenta servare homines adstringerentur, dum de pœna sic locutus est divinâ, existimaret, nullus dubito. Et Agrippinæ umbra, ex recepta de vindicta divina sententiâ, apud Senecam[c], *ultrix Erinnys impio dignum parat Letum tyranno.* Innumera sunt ejusmodi alia. Et Gentilium heic sententiam maximè scimus tum ex egregiâ illa Plutarchi *de his qui serò à Numine puniantur* dissertatione, tum philosophiâ apud Hieroclem Pythagoricâ

x L. 95. *Stichum D. tit. de solut. & liberat.* §. 4.

y *Aristot. de Cœlo lib.* 1. *text.* 22.

z *Æneid.* 6.

a *Æneid.* 12.

b *De legibus lib.* 2. *Adde Metellum apud Agellium lib.* 1. *cap.* 6. *in fine.*

c *In Octavia act.* 3.

gorica, Platonis Phædone, Phædro libris de Republica [d] & de Legibus [e], ut quamplurima de Adrastea, Nemesi, Minoe, Rhadamantho, Eumenidibus, Tartaro, aliis, nunc ad mortuorum nunc etiam ad superstitum delicta & scelera atque pœnas eo nomine à Diis irrogatas attinentibus, quæ apud Tragœdos aliosque passim occurrunt, prætermittamus. Vidi inprimis quæ ea de re ex Græcis collegit Joannes Stobæus [f]. Neque erat sanè quod Jurisconsultus Cæsareus Clarissimus negotium sibi de obligatione Naturali facessens negaret eam, si naturam vocabuli spectemus, rectè appellari Obligationem *Quia tum demum verè*, ut inquit [g], *est hujusmodi, cum necessaria est & in invitum satis habet firmitudinis.* Quam ei inesse negat, quippe cui deest Civilis coercitio ac pœna. Etenim tametsi in invitum non habebat satis ex jure Civili seu in Civili foro firmitudinis, modo nihilominus quem memoravimus, eoque Paganorum sententiæ de pœnâ violationi imminente receptissimæ perquam consono, firma habebatur planéque Obligatio. Quemadmodum & apud Christianos tam Obligatio solius Conscientiæ quàm Civilis firma habetur. De Obligatione Naturali, quam propriè sic dictam verè obligare statuerunt veteres, veluti in exemplis allatis aliisque id genus, semper loquimur, non de Obligationis Naturalis vocabulo per abusionem interdum usurpato de eo quod naturâ quidem honestum est nec tamen interim debitum nuncupandum; velut beneficio vicem rependere, etiam & beneficium ritè collocare. Cujus generis esse quamplurima nemo non videt. Atque distinctio hæc [h] inprimis est heic advertenda. Ex inducto, juxta jam dicta, qualicunque jure Obligativo, Actus quotquot eorum quos anteà omninò liberos seu omnimodo & Jussu & Interdicto solutos, in libertate absoluta, notionis causâ, supposuimus, nunc restricti sunt, in Malum culpæ seu Turpe juxta constituentis, quisquis ille fuerit, mentem transeunt; tum existente inde Obligatione ad id quod sive Jubetur sive Vetatur, secundum constituentis itidem mentem, nomine Boni ac Honesti ut dictum est ex officio Observandum, & ad Violationem, nomine Mali ac Turpis, Fugiendam; tum Violationi imminente Malo Pœnæ, non sub ratione Damni tantùm aut Incommodi (quo nomine

[d] *Lib. 10.*
[e] *Lib. 2.*
[f] *Eclog. Physic. lib. 1. cap. 7. & Sermone 15.*
[g] *Franciscus Connanus Iuris Civilis lib. 2. cap. 3.*
[h] *Videsis Hugon. Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 4. §. 6.*

nomine veniunt qualescunque molestiæ seu infortunia) sed etiam sub ratione Meriti, quod respectu Violationis seu non servatæ Obligationis, id est Culpæ, sequitur, irrogandæ. Nam ex ratione & essentia Pœnæ propriè dictæ est, ut pro peccato[i] seu culpâ aliquâ impendatur, idque sive ea Satisfactoria dicatur, sive Expiatoria, sive Purgatoria, quemadmodum Satisfactionis, Expiationis & Purgationis ipsa aliaque ejusmodi satis indicant nomina. Omnigena enim est partim saltem Retributiva, tametsi simul etiam fuerit Medicinalis, ut in scholis[k] loquuntur, seu emendationi sive ipsius peccantis sive aliorum adhibita. Neque sanè Platonicum illud, *Neminem*[l] *prudentem punire quia peccatum est sed ne peccetur*, verum satis esse potest nisi intelligas excessum quidem modosque & temperamenta pœnæ singularia ejusve singulares species, quà tales, veluti capitalem, corporalem, pecuniariam (quæ etiam perquam diversimodè se habent) variatim apud homines & lege præstitui & infligi tantùm ne peccetur, seu emendationi societatisque publicæ inde conservationi, pro alia atque alia personarum, locorum, temporis ratione adhiberi aptarique. Sed verò & species has, quà Pœnæ universim dictæ genere continentur ejusve naturam induunt communem atque ita ipsum qui jus violavit respiciunt, non solùm ne porrò peccetur, sed & quia antè peccatum est & pro malo actionis præteritæ irrogari. Exempli causâ; Furtum capitali interdum, interdum corporali, pecuniariâ interdum pœnâ lui scimus. Pœna, qualibet hac in specie, quà generatim pœna est, planè est Retributiva seu nomine Meriti irrogatur, & quia peccatum est. Quatenus autem hæc vel illa species singularis præstituitur infligiturque, Medicinalis est; juxta legislatoris scilicet arbitrium, quo sive excessum necessarium sive temperamentum satis idoneum emendationi ac societatis publicæ conservationi fore is statuerit. Formalis enim pœnæ causa certè in hoc maximè consistit, quòd sit τιμωρία[m] seu *vindicta* atque satisfactoria seu purgatoria seu expiatoria aliterve scelus seu peccatum commissum respiciat, unde & pœnæ rectè dicuntur interdum λύσεις νενομισμέναι[n] *expiationes* seu *liberationes à lege præstitutæ*, quod nomen planè id quod commissum est

[i] *D. August. Retract. lib 1. cap. 9. S. Thom 1. secundæ quæst. 87. art. 7.*

[k] *S. Thom. 2. secundæ quæst. 66. art. 6. ad secundum & 108. art. 3. & 4.*

[l] *Seneca de Ira cap. 16. Lactant. de Ira Dei cap. 18. & Plato lib. 11. de legibus. D. August. de Civit. Dei lib. 21. cap. 13. Adde Hugonem Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 4. &c.*

[m] *Videsis Agellium lib. 6. cap. 14.*

[n] *Aristot. Politic. 2. cap. 2. &c.*

non emendationem futuram, quæ in finalibus tantum pœnæ causis habetur, respicit. Atque hac de re etiam plura mox. Actus autem Residui, seu qui in Jussis qualia diximus Interdictisve non continentur, adiaphori fiunt seu permittuntur. Atque ad hos etiam ex inducto, quod ad alteros illos spectat, Jure Obligativo, tam spectat jam PERMISSIO atque Jus Permissivum quàm ad istos Obligatio seu Obligativum Jus. Nam præscriptum Jus Obligativum ex ipsius constituentis autoritate (cujus sanè in absolutâ, qualem supposuimus, libertate ratio, nomine ejusmodi, haberi nequit) tam actus residuos, seu ad quos nolit ille Obligationem attinere, Permissos designat seu licitos esse indicat, quàm alteros istos pro Juris superinducti formularum discrimine illicitos. Ita fermè, quemadmodum perpetuus limitis in finibus regundis disterminantis rigor indicat tam extraclusam quàm assignatam agri partem, seu ut diameter seu lineæ sive segmentorum sive sectorum circuli utramque pariter quæ circumjacet âream arcusque divisos. Nec magis in Actibus qui Juris sunt Obligativi, pœnæ violationi imminentis seu meriti adeoque ad officium ex imperato præstandum Obligationis ratio habetur quàm in actibus Juris Permissivi, quoties nimirùm licitum ac illicitum seu Jus consideramus, habetur ratio Permissionis, id est, Obligationis nondum præstitutæ adeoque Pœnæ absentis. Ubicunque autem desunt hujusmodi rationes, Juris ullius propriè dicti, scilicet quod liciti atque illiciti, justi ac iniqui amussis aliqua mortalibus esse possit, nomini locus opinor excogitari quidem nequit. ACTUS demum omnimodi sive Hominum sive Brutorum concipi etiam possunt, aut quatenus ex Voluntate, Appetitu, seu naturæ propensione tantùm emanent, atque sive utilitatis solùm sive delectationis causâ à singulis sic sive fiant sive omittantur, aut quatenus ad eorum alios, Boni ac Honesti, ex Officii Debitione, non prætermittendi nomine, præstandos servandosque juxta jam dicta obligentur, ad alios itidem ex debitione paritèr fugiendos, nomine Mali ac Turpis, pœnâ meriti nomine contrà facientibus adjectâ expectatâque, adstringantur; Residuis intereà ex ipsius Juris Obligativi amussis indicatione omninò Permissis. Jam verò hisce sic breviter

viter ostensis, nemo non videt modo quidem priori Actus humanos atque aliorum simùl animantium invicem esse non rarò persimiles atque ejusdem generis. Quales sunt, nunc Sexuum conjunctio, nunc Cœlibatus seu conjunctionis ejusmodì abstinentia, fœtûs educatio, tutela sui, damni illati ultio, cædes mutuæ; qui utrisque sic interdum communes, quatenus singulis sive Utiles tantùm sunt sive tantùm Jucundi, nullâ, ex officio præstituto, sive Obligationis sive Permissionis qualem diximus, nedum Pœnæ, velut meriti, ejusve absentiæ ratione habitâ. Ceterùm modo secundo, quà sive ad dictorum actuum aliquos sive ad alios, sive nomine ejus quod ad juris undecunque superinducti mentem Bonum est ac Honestum, officii ac obedientiæ debitæ nomine præstandos & sequendos, sive nomine ejus quod Malum est & Turpe, pariter fugiendos, Obligationis aliqua atque Pœnæ seu Permissionis ritè (juxta jam dicta) habeatur ratio; nihil eis inesse volunt Ebræi Brutis cum Hominibus commune. Id quod satis cernitur ad Legem illam; *Vir* [o] *qui posuerit concubitum suum cum Bestiâ, interficiatur, & Bestiam quoque occidetis. Mulier verò quæ accesserit ad quamcunque Bestiam & succubuerit ei, occides mulierem atque bestiam. Morte interficiantur. Sanguis eorum sit super eos.* De Bestiis omnimodis tam feris quàm cicuribus, etiam de avibus, legem hanc indiscriminatim capiunt. Quemadmodum & in Jure Cæsareo, ex lege *si quadrupes pauperiem fecerit*, actio utilis competit etiamsi non [p] quadrupes sed aliud animal fecerit. Quin & bestiam lapidandam (nam de lapidatione mortem quæ heic innuitur intelligunt) sine ullo ætatis suæ discrimine [q], quod tamen observandum in utroque sexu humano, volunt; adeò ut si puer novennium non excederet aut puella non triennium, neque ipsis neque bestiæ qualiscunque ætatis, ex hac lege mortem infligendam aiant. Nam ante hominum ætatem illam, coitum in lege interdictum nec fieri admittunt. Non minùs quidem bestiam quàm hominem, sive masculum sive fœminam, è medio tollendum vides. Sed homini mortem, ob juris cui obstrictus est violationem, pœnam heic faciunt, non itidem bestiæ; tametsi etiam jus violatum ipsum esse hominibus Naturale seu perpetuò

[o] *Levitic.* 20. 15. & 16. & *cap.* 18. 23.

[p] *L.* 4. *ff. si quadrupes pauperiem.*

[q] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 54. & 55. *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 1. *Moses Mikotzi Præcept. negativ.* 95.

perpetuò universale quo cuncti tenemur, non dubitent; qua de re in sequentibus [r]. Cum verò, nefando commisso scelere, non solum personæ ipsæ quæ reæ sint, ex lege interdùm aliàs puniantur, verùm & res etiam inanimatæ in loco sceleris commissi repertæ ex eadem lege sint igne comburendæ simul cum brutis, quod tamen nec in horum, nedum illarum pœnam, præstituitur (nam in illis ne fingi quidem potest obligatio, aut juris sive observatio sive violatio unde pœna sequatur) sic in exemplo hoc de bestia quacum concubuerit homo occidendâ, rem definiunt. Nempe quemadmodum urbis apostasiæ reæ non solùm incolæ, utpote apostatæ, gladio erant ob scelus admissum plectendi, sed etiam jumenta [s] ac pecora gladio itidem delenda & bona cetera comburenda, uti pariter Cananæorum sculptilia [t] & luci diis Gentium dicati, idque non ob culpam ab jumentis aut pecoribus nedum à bonis, sculptilibus & lucis admissam, sed, ut ab apostasiâ, etiam bonorum amore, posteritatis gratiâ, ducti magis deterrerentur aliarum urbium Cives, scelerisque tum memoria tum novandi ejus, quantum fieri potuit, ansa demeretur; sic etiam bestiam ex lege jam allatâ è medio tollendam volunt tum ratione [u] תקלה seu *offensionis* atque exitii in quod per eam incurreret forsan homo cum ea concumbens (nempè ne conspecta alium quempiam in nefandam libidinem fortè irritaret) tum ratione קלון seu *ignominiæ* quæ hominis, postquam pænas luerat, nomini, quoties ante oculos bestiam haberet vulgus, necessariò recrudesceret. Ratio autem jam adducta utraque legitur in Misna [x]; אם אדם חטא בהמה : מה חטאת אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תיסקל ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה *Licet peccaverit sic homo, quid peccavit jumentum? Ceterum quoniam evenit homini offensio per eam atque exitii causa, ideò dicit Scriptura lapidandam eam esse; seu, ut volunt etiam, ne, quum Bestia per plateas agitur, dici vulgo possit; Hæc est Bestia illa cujus causâ lapidatus est* N. N. Alibi item [y]; מפני מה אמרה התורה להרוג את הבהמה שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו בהמה זו נסקל פלוני על ידיה *quamobrem præcipitur in lege etiam bestiam*

r Lib. 4. cap. 1.

s Deuteron. 13. 15 & 16.

t Ibid. 7. 5. & 25. et 12. 3.

u Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin c. 7. fol. 55. a.

x Tit. Sanhedrin cap. 7.

y Pesiktha Zotertha fol. 26. col. 2. et videsis Gloss. Iarchii ad Levitic. 20. 15. et Baal Aruch in תקל.

ſtiam (quacum concubuerat quis) *occidendam eſſe? Ne eâ per plateas tranſeunte dicant homines, Hæc eſt beſtia cujus causâ aut propter quam lapidatus eſt N. N.* Quod ad hominis plexi ignominiam attinet. Interdum etiam beſtiam ex hac lege occidendam aiunt [z], in pœnam domini quia majori eam diligentiâ non cuſtodierat. Adeò ut pœnam ob jus aliquod violatum ad beſtiam attinere neutiquam ullatenus admittant, nec jure aliquo eam teneri. Unde etiam evenit ut extra legem illam Iſraelitis, in pœnæ genere præſtituendo ac beſtiâ lapidandâ, civilem (tametſi interea circa juris illis planè Naturalis caput verſaretur) beſtiam quacum, ejuſmodi commiſſum eſt ſcelus, occidi noluerint, nec, quantum video, aliud quid pati quod poenam ſimulet. Scilicet de Noachide ſeu Gentili qui eorum reipublicæ Pars ſeu Proſelytus Juſtitiæ nondum factus apud eos reus heic eſſet, aiunt ipſum quidem ultimo ſupplicio ob jus Naturale ſeu Noachidarum ſic violatum puniendum eſſe, non verò beſtiam occidendam; quippe quæ juris violati rea eſſe nequibat. Nec rationes jam antè memoratas ac legi ſibi Civili proprias ad jus Noachidarum ſeu Naturale ſpectare cenſebant. Maimonides [a] de Gentili apud eos heic reo; הוא נהרג לבדו ואין הורגין את הבהמה שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישראל *ipſe ſolus eſt morte afficiendus. Neque enim beſtia occidenda. Etenim præceptum de beſtia occidenda Iſraelitis ſolùm civile eſt.* Qua de re etiam D. Auguſtinus [b], *Quæritur*, inquit, *quomodo ſit reum pecus, cum ſit irrationale nec ullo modo legis capax? An quemadmodum transferuntur verba modo locutionis quæ Græcè appellatur Metaphora, ab animali ad inanimale? ſicut dicitur improbus æſtus, vel iratum mare, ita & heic tranſlatum eſt rationale ad irrationale? Nam Pecora inde credendum eſt juſſa interfici, quia tali flagitio contaminata refricant facti memoriam.* Ipſam de Ignominia, Magiſtrorum rationem jam oſtenſam indicat; poenam aut culpam in pecore non agnoſcit. Conſoni ſunt D. Auguſtino Radulphus Flaviacenſis, Lyranus, præter Theologos [c] recentiores paſſim. Nec alius quidem eſt Philonis [d] ſenſus, ubi rationum, quas de pecore heic occidendo affert, primam facit ὅτι τοιαύτης ὀνείδεσιν

ἀπρέπεσι

[z] *Maimonides in* More Nebochim *part. 3. cap. 40*

[a] *Haluch.* Melacim *cap. 9.*

[b] *In Levitic. 19. quæſt. 74. & apud Gratian. cap. 15. quæſt. 1. cap. 4*

[c] *D. Thom. 1. ſecundæ q. 105. art. 2. ad 11. &c.*

[d] *In lib. de legib. ſpecialibus de Adulterio & Homicidio.*

ὑπηρέτησε *quoniam probris* ſeu *facinoribus hujuſmodi nefandis operam dedit*. Neque enim ex culpæ merito id dictum eſt ſeu ex jure à pecore violato, ſed ex eo quod tam infame ex hominis ſcelere pecus redditum ſit juxta quidem jam memorata, quemadmodum quæ ibi ſequuntur etiam apud Philonem fuſiùs oſtendunt. Simile dicendum de bove cornupetâ [e] qui hominem occiderat. Lapidandus quidem erat. At non juris ab eo violati nomine, ſed aut ideò ne quid, hominis causâ, denuò ab eo parile fieret aut ut dominus in re ſua puniretur quia negligenter cuſtodiſſet. Maimonides [f]; המתת הבהמה נהרגת כשהמיתה אדם אינו לקחת דין ממנה כמו שיחשבו עלינו הצדוקים אבל הוא לקחת הדין מבעליה ומפני זה נאסר ליהנות בבשרה מפני שיפלג בעל הבהמה לשמרה *Quòd Beſtia occidi debuit quando Hominem interficiebat, id non fiebat ad pœnam ab illa exigendam quemadmodum improperant nobis Zaducæi, ſed ad pœnam exigendam à Domino. Atque inde erat, quod prohibebatur ei uſus carnis bovis hujuſmodi, ut ſcilicet etiam Boum domini majorem in eis cuſtodiendis diligentiam adhiberent.* Et Flavius Joſephus [g]; *Lapidetur*, inquit, *bos* μὴ δ᾽ εἰς τροφὴν εὔχρηστος εἶναι κατηξιωμένος *quem nec in alimentum ſumi* (unde ſcilicet in domini commodum cederet) *æquum exiſtimabatur.* Legem de bove cornupeta, etiam beſtias ceteras, feras, volucres, quoties in cædis humanæ causâ eſſent, comprehendere itidem aiunt Ebræi [h]. Atque tam has, quam bovem, lapidandas: ratione non diſſimili ab ea qua animalia cætera lege Cæſareâ *ſi quadrupes pauperiem* continentur. Veruntamen inquiunt [i] אם המית את הגוי פטור בדיניהם *ſi animal ejuſmodi occiderit Gentilem, juxta forenſem qui ad Gentiles attinet morem, occidendum non eſt.* Id eſt, ſi apud Iſraelitas occiderat Gentilem ſeu Proſelytum domicilii ad quem Jura Naturalia ſeu Noachidarum forumque quo jura illa tantummodò exercebantur, ſpectabant, minimè ex moribus eo in foro uſitatis, citra ſuperinductam ea de re Civilem, quæ etiam ad Noachidas ea in republica attineret, conſtitutionem occidendum erat animal ejuſmodi nocivum. Quippe cui, ex jure Noachidarum ſeu Naturali illo ſimplici quod ad Gentiles qui in republica Iſraelitica degentes reipublicæ

[e] *Exod.* 21. 28.

[f] *In* More Nebochim *part* 3. *cap.* 40.

[g] *Archæol.* 4. *cap.* 8.

[h] *Moſ. Mikotzi præcept. affirm.* 67. *Maimon. hal.* Nizke Mammon. *c.* 10. *Miſnatit.* Sanhedrin *cap.* 1.

[i] *Moſ. Maimonid. hal.* Nizke Mammon *cap.* 10. *& conſulas Miſna tit.* Baba Kama *cap.* 4. §. 6. *&* 7.

publicæ ejuſdem juriſque ejus civilis participes non erant, non ad animal ejuſmodi ullatenus pertinebat, pœna, quatenus pœna, deberi nequibat. Id verum quidem eſt, Pœnæ nomine impropriè interdum nuncupari qualiacunque ſive hominibus ſive brutis damna ac incommoda eveniant, juxta ſanè luſum illum Biantis, de uxore pulchrâ & deformi. Si pulchram [k] accipias, habebis κοινὴν, ſeu *communem*, ſi deformem, ποινὴν *pœnam*. Eodem item interdum nomine vocantur etiam quæ inanimata quoquo ferè modo pati videntur; ſecundum illud, verbi gratiâ, Lucani [l] de Sicori Hiſpaniæ fluvio qui ne inundatione Cæſaris cœptis obſtaret,

Spargitur in ſulcos & ſciſſo gurgite rivis
Dat Pœnas majoris aquæ———

Neque infrequens eſt Poenæ vocabuli ejuſmodi uſus; qua de re etiam plura capite proximo. Sed verò Poena, propriè loquendo atque ut in Jure qualicunque locum habet, ſumitur pro eo quod eſt malum Paſſionis pro [m] malo Actionis, ſeu quod redditur ut malum inſequens poenæ, pro eo quod eſt malum præteritum culpæ. Scilicet Poena eſt noxæ [n] vindicta, ſeu ut Juriſconſulti Græci [o] loquuntur ἁμαρτήματος ἐκδίκησις *culpæ vindicta*, ut ſuperiùs etiam oſtenditur. Imò & ipſum vocabulum, ſimpliciter ſumptum, id quod eſt ἀντάλλαγμα, ἀντισήκωσις, ἀμοιβὴ, ſeu res aliqua in *permutationem*, *retributionem*, *compenſationem* data veteribus ſignificaſſe, velut Homero & Pindaro, docet Euſtathius [p]. Adeo ut vis vocabuli propria in eo maximè conſiſtat, quòd meritum qualecunque præcedat. Id quod tam de poena Vicaria ſeu tranſlata intelligendum, quàm de ea quæ merenti ipſi infligitur. Nam utraque in ſpecie Culpa, Noxa, ſeu Juris Violatio præcedit. In hac ſcilicet ipſe qui patitur, in illâ is, cujus vice & gratiâ ſubitur poena, jus antè violavit. Unde incommoda quæ non ex obligatione ad officium aliquâ præcedente ſeu jure aliquo violato ſed ex diverſiſſimo apud homines, ſine præeunte juris alicujus qualem diximus violationis ratione, uſu accidunt, abuſivè tantùm Poenæ dicuntur. Etenim Nemo legem illam apud Ariſtotelem [p] μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν *corpore non in-*

[k] *Agellius Noct. Attic.* 5. *cap.* 11.

[l] *Pharſal.* 4.

[m] *Videſis (ante alios) Hugon. Grotium de Iure Belli ac Pacis lib.* 2. *cap.* 20. §. 1. *& Alphonſ. à Caſtro lib.* 1. *de lege pœnali cap.* 3.

[n] *Vlpian l.* 231. *D. de Verb. ſignif.*

[o] *Eclog. Baſilic. lib.* 2. *cap.* 131.

[p] *Ad Iliad.* ϛ.

[p] *Politic.* 7. *cap.* 16.

tegro fœtum non esse educandum, aut morem illum Romanum de Androgynis seu semimaribus aliisque monstris inventis aruspicum præcepto in mare deportandis (qui apud Livium & Julium Obsequentem crebrò occurrit) poenam continere propriè ita nuncupatam dixerit; cum nec fœtus ejusmodi nec Androgyni ipsi aliave monstra ejusmodi, jura aliqua sibi præscripta, eo nomine, violârint. Ad purganda quidem & aquâ marinâ expianda mala omina, eaque averruncanda, deportatio ea fieri [p] solebat, non omninò in deportatorum poenam. Id quod etiam dicendum de damnis ac incommodis vi tantùm, & cum injuriâ, illatis, veluti sicariorum cædibus, latrociniis, ceteris ejusmodi quæ quatenus sic nullo jure sed vi solummodò inferuntur nec culpam supponunt præviam, poenæ planissimè neutiquam sunt propriè dicendæ. Neque vetus illud totius quæ sub eodem tecto mansitaverat familiæ ex S. C. Silaniano supplicium, quoties dominus clam peremptus est [q], poena, quà eos qui ipsius cædis rei non erant, respexit, propriè dicta erat, nisi simul admittas, ad insidias aut prohibendas aut prodendas familiæ singulos sic obligatos esse, ut ob neutrum præstitum prævia culpæ labes contraheretur. Quod similitèr de complufibus aliis ubi Poenæ communicatio, nec tamen palàm communicatio culpæ, habetur, statuendum. Atque ut Poenæ vocabulum abusivè, juxta jam dicta, interdum usurpatur, simili quidem modo etiam Canones seu Regulæ quibus artes Mathematicæ aliæque traduntur Legum habent subinde nomen. Et Typhis apud Senecam [r] dicitur ausus esse Leges scribere ventis, cum artem navigandi ex Carbasorum usu inveniebat. Qua de re nonnulla etiam capite proximo. Ceterùm ut leges ejusmodi obligatione morali, qualem diximus, carent adeoque poenâ propriè dictâ, unde nec leges propriè ipsæ dicendæ; ita incommoda qualia memoravimus, quoniam non ex juris alicujus, ad quod obligatur quisquam, violatione eveniant, idcirco pœnæ tantum abusivè vocitantur. Quod sanè ritè intellectum quæstioni percelebri de legis merè poenalis obligatione ad culpam, tum finem statueret tum absurdè nimis eam plerumque fieri etiam ostenderet. Nam lex merè (uti vocant [s]) poenalis de hoc patiendo si illud prætermittatur

[p] *Iac. Durantius Variar. lib. 1. cap. 3.*

[q] *L. 1. &c. De S. C. Silaniano & Tacitus Annal. lib. 14.*

[r] *Medea act. 2.*

[s] *Videsis Alphons. à Castro de lege Pœnali lib. 1. cap. 9. Henric. a Gandavo Quodlibet. 3. quæst. 22. Summ. Silvestrin. verb. Inobedien. Franscisc. Suarez de legibus lib. 5. cap. 4. Ludovic. Carbonem de legibus. lib. 8. disp. 1. &c.*

mittatur sine obligatione aliqua ad illud faciendum, neutiquam propriè seu potius non omninò est reverâ poenalis, sed tantùm Alternativa seu Disjunctiva Sanctio (unde libera fiat electio) poenâ expressim nullâ adjectâ, sed, ex Jure quo vivitur, aliunde utrumque prætermittenti expectandâ. Si verò ad alterum præ altero obligatio accedat, sive expressim sive tacitè, tunc quidem pœnalis planè fit lex quam Mixtam, scio, vocant viri gravissimi. Sed interim lex eorum sensu purè pœnalis, si propriè loquamur, tam non omninò reperitur, quàm pœna sine Jure aut Lege seu Obligatione, quâ à re patrata quis arcendus erat, infligi non ritè dicitur. Sed, ad rem quàm tractamus, apposité etiam vir præstantissimus Hugo Grotius in dissertatione eruditissimâ ac ingeniosissimâ de Pœna ejusque nominis usu proprio, *sic*, inquit[t], *quia in Bestias propriè delictum non cadit, ubi bestia occiditur, ut lege Mosis ob concubitum cum homine, non ea verè pœna est, sed usus dominii humani in Bestiam.* Quod sanè Dominium parilem vim obtinet ubi nec similitudo quidem aliqua in bestiis culpæ ejusve figmentum reperitur. Ut nemo non videt[u] in promiscua brutorum pro humano arbitrio cæde. Adeò ut reverâ in bovis cornupetæ brutique quocum homo coiisset cæde, pœnæ propriè dictæ, si brutum, ut heic, tantùm spectes, ratio ulla non magis haberetur, quàm ubi Canis, Simia, Gallus ac Vipera culeo, ex Jure Romanorum[x] veteri, cum parricidâ (quia ei simillimi[y] erant) insuti in mare aut amnem projiciebantur. Cum eo, ut inquit Juvenalis[z],

Clauditur adversis innoxia simia fatis.

Quod & de ceteris est dicendum. Nec magis innoxia seu culpâ vacantia, si juridicè & propriè de re præsenti loquamur, fuere Bruta ea quæ nihil omninò parricidii patrârant aliave per Dominii humani usum sic morti tradita (ut vitula ex lege sacra[a] ubi homicida ignorabatur decollanda & quæ sunt id genus reliqua) quàm animalia fuere ista quæ ob actus, quos qui homines spectant fieri noluit lex, morti, sed non in sui ipsorum, ut ostensum est, pœnam, damnabantur. Quippe delictum propriè dictum non magis in hæc eorumve actus cadere po-

[t] *De Jure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 21. §. 11. & videsis eum in Defensione Fidei Catholicæ cap. 1.* ubi de Hirco apopompæo.

[u] *Videsis Plutarch. lib. de solertia Brutorum.*

[x] *L. pœna 9. D. De lege Pompeia de Parricidiis ac Instit. tit. de publicis Iudiciis §. Alia deinde.*

[y] *Theophilus citato loco Institut.*

[z] *Satyr. 15.*

[a] *Deuteron. 21.*

tuit, quàm in illa ex ſolo hominis parricidio ceciderat. Atque demum ut ubi pœnæ propriè dictæ, imminentis nomine, Obligatio eſſe nequit, ibi nec delictum ſeu Juris violatio haberi poteſt, ita nec Juris dicenda eſt Permiſſio, quoties nec pœnæ, quæ ſuperinduci poſſet, abſentiæ ratio in actibus diſtinguendis, veluti Brutorum, habetur. Ita tandem nec Obligativum nec Permiſſivum jus hominum Naturale aliquod ſeu Univerſale ex actibus Aliorum Animantium, juxta Ebræos, eſt eliciendum. Id quod etiam manifeſtiùs conſtabit infrà, ubi unde Jus hoc deducant oſtendimus.

CAP. V.

Quæ contra Juris Naturalis inter Homines & Bruta communionem *jam dictis adverſari videantur, expenduntur. Satis* Ebræorum *ea de re ſententiæ, conſonos eſſe cùm alios tum etiam inter* Juriſconſultos Cæſareos, *viros graviſſimos celeberrimoſque.*

COntra jam ſecundum Ebræos dicta de eo quod eſt, Jura hominibus ita propria eſſe ut nec eorum atque Brutorum ullatenus ſint communia, nec Bruta juris propriè dicti aut obſervatione omninò teneri aut permiſſione laxari, præter ea quæ ſuperioris Capitis initio adducuntur, facere videntur nonnulla quæ tamen ſi ritè perpendantur partim aut conſona ſatis aut non adverſa ſunt, par-
[b] *Geneſ. 9.5.* tim planè rejicienda. Legitur in ſermone ſacro [b], *ſanguinem veſtrum de animabus veſtris* ſeu *vobiſmetipſis requiram* מיד כל חיה אדרשנו *à manu cuncti animalis* ſeu *cunctarum beſtiarum*, ut habet vulgata, ſeu ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων ut Helleniſtæ, id eſt, *a manu omnium belluarum*, ſeu, *à cunctis animalibus*, *beſtiis*, *belluis*, ex idiotiſmo Ebraico, *requiram eum & de manu hominis, de manu fratris ſui requiram eum.* Comminatur ibi pœnam homicidio ab homine patrato Numen; etiam ſanguinem humanum à beſtiis ſe requiſiturum ait, unde interdictum Homicidii adeoque pœna & obligatio ad cetera

tera animalia etiam ſpectare forſan videatur. D. item Ambroſius aſinorum & equarum coitus, *adulterina contagia* & *vera adulteria Naturæ*, & *adulterium jumentale* vocat[c]. Atque ad hominem cujus curâ hæc, ut ait ille, perpetrantur, *ipſe* inquit, *genera aliena confundis, diverſaque miſces ſemina, atque ad vetitos coitûs plerunque cogis invitos, & hoc induſtriam vocas? Hoſpitalia* item *Avium jura* memorat[d], quæ ex iis homines vult diſcere. Et *Aves*, inquit, *non ſcripta ſed nata lex ſtringit.* Plurima adjicit[e] de ciconiis, hirundinibus, cornicibus, turturibus, apibus, animalibus aliis, è quorum uſu & exemplo formari ac reformari vult hominum mores. Quin D. Hieronymus[f], *Quod in animalibus & beſtiis ipſo naturæ jure præſcriptum eſt ut prægnantes ad partum uſque non coeant, hoc in hominibus ſciant arbitrio derelictum; ut merces eſſet ea abſtinentia voluptatum.* Ex jure igitur aliorum animantium abſtinentia illa hominibus inſinuatur. Camelos porrò matrum coitum fugere ſcribit Ariſtoteles[g], Avicenna[h], alii; adeò etiam ut camelus qui cum matre à curatore gregis ne eam agnoſceret opertâ coiviſſet ac delapſo operimento eam tandem agnoviſſet, *memor commiſſi ſceleris* (ut in verſionibus aliquot Ariſtotelis habetur) *paulò poſt camelarium illum morſu defixo interemerit.* Quale item de equo memorat Varro[i]. Hiſtoriolam habet etiam Ariſtoteles[k] aliique de Scytharũ regis equo, qui ejuſmodi arte ad matris coitum admiſſus, ſimùlac eam viderat, fugiens in præcipitium ſe dedit. Quin Ælianus[l] expreſſim *utrique*, inquit, *præcipites ſeſe agentes* τὸ ἀσέβημα διέλυσαν τῷ θανάτῳ *morte flagitium* ſeu *ſcelus diſſolvebant.* Et Plinius[m]; *Equa eadem ex cauſa in Reatino agro laceratum perorigam invenimus. Namque & cognationum intellectus in iis eſt. Itaque in grege prioris anni ſorore libentiùs quàm matre equa comitatur.* Huc ſpectat illud ejuſdem[n]; *Odore pardi coitum ſentit in adulterâ leo, totâque vi conſurgit in pœnam.* Et Theſeus apud Senecam[o] de Hippolyto filio inceſtus in Phædra noverca, ut falsò credebat, reo,

——ô tetrum genus
Nullâque victum lege melioris ſoli.
Feræ quoque ipſæ Veneris evitant nefas.

Quin

[c] *Hexamer. lib.* 5. *cap.* 3.

[d] *Ibid. c.* 16.

[e] *Ibid. c.* 17. 18. *&c. & lib.* 6. *cap.* 4.

[f] *In Epiſt. ad Epheſ. lib.* 3. *ad cap.* 5.

[g] *Hiſt. Animal. lib.* 9. *cap.* 47.

[h] *De Natura animalium. lib.* 9. *ſermone de Moribus animalium.*

[i] *De Re Ruſtica lib.* 2. *cap.* 7.

[k] *Loco citato, Antigonus Hiſt. Mirab. cap.* 59. *&c.*

[l] *De Animalibus lib.* 4. *cap.* 8.

[m] *Lib.* 8. *cap.* 42.

[n] *Lib.* 8. *cap.* 16.

[o] *In Hippolyto act.* 3.

Quin & Agathias, dum in epigrammate nefandùm masculorum concubitum insectatur [p];

[p] *Antholog. lib. 1. cap. 78. & ad fin. Historiæ.*

> Δέρκεο τῶν ἀλόγων ζώων γένος· οὐ γὰρ ἐκείνων
> Φύσις ἀτιμάζει θέσμια συζυγίης.
> Ἄρσενι γὰρ θήλεια συνάπτεται——

Vide, inquit, *brutorum animalium genus. Neque enim horum Natura coitus jura præstituta aspernatur* seu *violat. Masculo scilicet fæmina conjungitur.* Accedat illud Romæ veteris de Canibus quorum per silentium nocturnum Capitolium à Gallis captum fuisset, nisi Anserum Junoni juxtà sacrarum clangor & alarum strepitus M. Manlium ceterosque Romanos ad propugnandum excitâssent. *Eadem de causa*, scribit Plinius [o], *supplicia annua Canes pendunt inter ædem Juventutis & Summani, vivi in furcas sambuceâ arbore fixi.* Habito interim Anseribus ob servatam arcem honore in eisdem solennibus annuo; quod & memorant Plutarchus [p], D. Augustinus [q] & Ambrosius [r]. Guilielmus item Alvernus, Parisiensis Episcopus, de Belluarum, ut ipse vocat, Justitiâ & Juribus, *Diligentem*, inquit [s], *considerationem faciens per singula, invenies nihil vacare à Creatoris justitiâ: quando & ipsas belluas & penè omnia genera animalium invenies quandam exercere justitiam & Jura sua defendere. Attende qualiter ursa rapinam, vel necem catulorum suorum vindicet. Similitèr & leo, qualitèr pro uxoribus, pro nidis, pro escis & pro pullis seu fœtibus suis pugnet: quantâ justitiâ labores suos masculi & fæminæ invicem patiantur, ut fæminâ remanente in nido vel speluncâ, masculus ad perquirendum cibum atque reportandum fæminæ suæ & fœtibus egrediatur & regrediatur. Tempore etiam meo Ciconia, tanquam de adulterio convicta per olfactum masculi sui, congregatâ multitudine ciconiarum, nescio qualitèr accusante masculo vel detegente ejus crimen, à tota illa multitudine deplumata atque dilacerata est; tanquam concilio aut judicio omnium esset adulterii judicata. Narratur de equo qui ignorantèr cum matre sua concubuerat, postquam hoc deprehendit, propriis dentibus sibi genitalia abscidisse tanquam in se ipsum vindicans incestum quem commisisse sibi videbatur*

[o] *Hist. Nat. lib. 29. cap. 4.*

[p] *Lib. de Fortuna Romanorum.*

[q] *De Civit. Dei lib. 2. cap. 22.*

[r] *Hexæmer. lib. 5. cap. 13.*

[s] *Part. 1. De Universo part 3. cap. 8.*

videbatur licet ignorans eò quod operimento abscondita fuisset ei mater ejus dum eam ascendebat. Pisces item aliquos, aves, & quadrupedes nonnullos adulteria fugere notatum est [r], alterum item sexum, demortuo altero, cælibem manere. Quin Palumbium cœtum velut judicio solenni morte punire sui generis adulteros scribit Phile [s]. Elephantorum item odium & vindictam in adulteria hominum, perinde ac si juris officio subniterentur, legimus apud Ælianum [t]. Justitia etiam eorum celebratur in exemplis Elephantorum qui pabulum ad equos, velut ex debito parilisque cum eo quod ipsi antè ab illis eripuerant mensuræ [u], reportâsse dicti sunt. Legimus etiam apud Aristotelem [x] animalia alia ὑφ' ἡγεμόνα εἶναι *sub Duce* seu *Rege esse*, id est, sub imperio alicujus sui gregis; quin & disertè animalia politica cum homine nuncupari seu civilia, ut Apes, Grues. Et de Apibus eandem in rem plura item Virgilius [y], alii. Quæ sanè Jus simul indicare videntur ejusque communionem aliquam apud homines & bruta. Ex lege porrò XII. Tabularum in Juris Cæsarei corpus recepta, animalia quæ pauperiem [z] fecerint si noxæ dedantur proficiunt reo ad liberationem ab actione noxali. Perinde ac si ex illis ab eo, cui pauperies facta est, veluti ob jus violatum, pœna sic foret suo arbitrio exigenda. Plato item in legibus de Homicidio, Si, inquit [a], brutum seu jumentum aliquem, extra scilicet publica certamina, occiderit, ἐπεξίτωσαν οἱ προσήκοντες τοῦ φόνου τῷ κτείναντι *cædis reum illud peragant cognati*, & ab Agronomis damnatum è regionis finibus ejiciatur. Prætereà apud Christianos scimus in foro aliquoties [b] decisum, porcum qui puerum occiderat, mulum item quacum rem habuerat mulio, morti tradendos. Empedoclis item aliorumque Pythagoreorum de Jure ac Justitiâ hominum Brutorumque [c] communi opinionem, vulgaremque nimis etiam eâdem de re sententiam quæ superioris in capitis initio allatæ sequax est (unde & Jurisconsulti nonnulli [d] Obligationem Naturalem brutis inesse expressim aiunt) passim habemus. Et sunt alia non pauca quæ jus atque illius Obligationem ac pœnam ad animalia cetera spectare videntur pariter innuere. Sed allatis adeò sunt cognata ut ex hisce ritè

[r] *Videsis Iodoc. Damhouder. Prax. Criminal. cap. 91. §. 101. &c. & Vincēt. Turturet. in Parallel. Ethicis & Iuridicis diss. 34.*

[s] *Cap. 19.*

[t] *De Animalibus lib 11. cap. 15.*

[u] *Gillius apud Ulyss. Aldrovandum de Quadrupedibus lib. 1.*

[x] *Hist. Animal. lib. 1. c. 1.*

[y] *Georgic. 4.*

[z] *L. 1. D. Si quadrupes pauperiem. & Instit. tit. eod.*

[a] *De legibus lib. 9.*

[b] *Guido Papa Decis. 238. & Ranchinus ibi. Adde Rebuffum ad Reg. Constit. gloss. 5. §. 46. Abulensem ad Levitic. cap. 20. q. 14.*

[c] *Apud Sext. Empiric. advers. Mathematicos lib. 8. cap. περὶ Θεῶν & Porphyrium in lib. 3. & 4. de Abstinentia animalium.*

[d] *Eguinarius Baro, de Dividuis & Individ. Obligationibus lib. 1. c. 4. §. 16. &c.*

tè perpensis reliqua non minùs fuerint intellecta. Quod ad illud attinet de sanguine humano à Bestiis requirendo, ut obvias Christianorum in commentariis perpetuis explicationes quæ nec heic adversæ, prætercam; id verum quidem est, diversas esse apud Ebræos ea de re sententias, quarum tamen nullæ superiore in Capite, de Juris alicujus inter homines & Bruta communionis negatione, dictis adversantur. Vetusta est interpretatio eaque illis receptior, denotari verbis illis cædem humanam à bruto ex hominis instigatu factam. Vindictam scilicet Numen sumturum non tantùm de cæde humanâ ab homine ipso patratâ, manu, jactu, telo, sed etiam de ea quæ à bestia, homine instigante, fit. Sic enim aiunt[c], מיד כל חיה זה המוסר את חבירו לחיה להרגו *à manu cuncti animalis, eum indicat qui alium animali alicui tradit ut ab eo occidatur.* Nec sanè Josepho[d], alia præter homines animalia ipso homicidii interdicto tunc dato ullatenus tenentur. Sic enim rem tradit; Παραινῶ μέντοι σφαγῆς ἀνθρωπίνης ἀπέχεσθαι, καὶ καθαρεύειν φόνου, καὶ δράσαντας τι τοιοῦτον κολάζοντας &c. *Jubeo verò ut ab cæde humanâ abstineatis, & ab homicidio sitis puri, atque eos qui ejusmodi quid patrârint puniatis; aliorum autem animalium omnium usum vobis permitto.* Neque aliud sanè innuit illa Salomonis Jarchii glossa[e]; מיד כל חיה לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן *Id quod legitur à manu omnis bestiæ* (seu *ab omni bestia sanguinem hominis requiram*) *ideò adjicitur quia apud homines qui ante Diluvium vixerunt per impietatem mos invaluerat bestias nocentissimas nutriendi, ut scilicet earum auxilio commodiùs dominarentur.* Nimirùm in non obtemperantium cædem, nullâ justitiæ ratione habitâ, eas irritatas vult. Unde subjungit, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות *Eam ob causam necessarium erat ut de animalibus* in usum ejusmodi nutritis *monerentur.* Sunt autem qui locum de pœna homicidio cælitùs infligendâ intelligunt: Perinde ac si dictum fuisset לא תעבור הריגת האדם מבלי נקמה *Homicidium vindictâ non omninò carebit.* Pauci admodùm estis. Si vestrûm quis alterum occiderit, quemadmodum Cainus olim sub hominum initia, quæ velut imitatur

c Beresith Rabba *parash.* 34. *fol.* 38. *col.* 2. *Maimonides halech.* Rotzach *cap.* 2. *Moses Mikotzi Præcept. Negativ.* 163.

d *Archæolog. lib.* 1. *cap.* 4.

e *Ad Genes.* 9. 5.

tatur hæc in vobis generis humani instauratio, Abelem, requiram ab eis qui superstites fuerint judicium in homicidam ferendum. Quòd si quis tutum se fore, si ipse solus post homicidia patrata superstes fuerit, forsan existimaverit, edico etiam me ipsum id quod homines, si superessent, facere in pœna exigenda debuissent, per ipsas bestias, quas in scelestum ejusmodi immittam, executurum. Isaac Abarbinel[h] וא"ת ואיש אין בארץ לשיעשה משפט ברוצח דעו כי הרבה פתחים למקום לנקום נקמתו ולכן במקום שאין אדם לנקום דם הנרצח מיד כל חיה אדרשנו כלומר שעל ידי החיה הטורפת והיה משפט הרוצח ובמקום שיהיה אדם אדרוש על ידו דם הנרצח *Et si fortè putaveritis* (sic Numen, ad loci explicationem, loqui fingit) *hominem deesse posse, nec in orbe terrarum repertum iri qui in homicidam sententiam ferat, scitote plurimis modis posse me vindictam sumere. Ideoque si desit homo qui occisi sanguinem ulciscatur, à manu omnis bestiæ seu ab omni bestia requiram eum, veluti à bestia quæ dilaceret homicidam. Et sic in eum sententiam exequar. Vbi verò fuerit homo, requiram ab ejus manu sanguinem occisi*, seu vindictam tanti sceleris. Certè in Codice Samaritano[i] locus hac de re è Genesi allatus legitur

ࠌࠉࠃ ࠊࠋ ࠇࠉ ࠀࠃࠓࠔࠍࠅ

id est, מיד כל חי אדרשנו quod vertendum *à manu cuncti viventis requiram illum.* Adeò ut *vivens* seu *vivum* pro eo quod est *bestia* seu *animal brutum*, quod interpretari solet חיה, ibi sic esset substituendum. Unde & non malè, si id admittendum esset, sequeretur, de hominibus tantùm superstitibus seu viventibus qui cædis rei essent, non de bestiis, locum commodè capi posse. Nam etiam antè in Genesi[k] כל חי seu *omne vivens*, tantùm *omnem hominem* significat, ubi scilicet Heva dicitur אם כל חי *Mater omnis viventis*, seu *omnium viventium*, ut Græci, Latini, Judæi Græco-barbari, alii non pauci vertunt. Sed Onkelus Chaldæus ibi expressim, אימא דכל בני אנש *Mater omnium filiorum hominum.* Cui & consona est illa Judæorum Mauritanensium, أم • كل حي ناطق *Mater omnium viventium quæ rationalia sunt*, & Arabica illa altera Saadiæ, ubi adjicitur ناطق مايت *quæ rationalia*

[h] Pirush Tora fol. 46. col. 3. & consule Mosem Nachmanidem in Genes. 9. 5. & Seb. Munsterii & Paulum Fagium in commentariis ibidem.

[i] Genes. 9. 5.

[k] Cap. 3. 20.

nalia & mortalia ſunt. Etiam in Tawaſii Perſica ibi vertitur; مادر همه زندگي ناطق *Mater omnium viventium quæ ſunt rationalia.* Sed & manifeſtum etiam eſt, ipſum כל חי seu *omne vivens* alibi in Geneſi tam bruta omnimoda quàm hominem denotare; ut in illo [l] *neque addam ut amplius percutiam* כל חי ſeu *omne vivens ſicut feci.* Atqui & aliàs interdum, velut apud Davidem, pro circumſtantiarum varietate, *omne vivens* [m] id quod eſt *omnis homo* [n] etiam tantùm ſignificat. Imo & ipſum חיה quod in codice habetur Ebraico & pro beſtia ſumi ſolet, *vivens* etiam denotat. Non defuere autem qui [o] de ד׳ מלכיות ſeu *quatuor Imperiis* in Daniele per beſtias deſignatis locum caperent. Perinde ac ſi Numen ibi vindictam cædibus etiam ab Imperatoribus per tyrannidem poſtmodùm patrandis tum minitaretur. Ita locum de re diu pòſt futurâ intelligunt, quemadmodum & Chriſtiani aliquot interpretes [p] de lege tunc diu etiam pòſt futura, quâ bovis in Levitico cornupetæ lapidatio præſtituitur. Alii ſunt Ebræorum [q] qui de vindicta ſeu vindictæ ſpecie quidem etiam ab ipſa beſtia hominem occidente nunc in foro ſumendâ nunc cælitùs infligendâ locum capiunt. Atqui in eis nemo, quantum ſcio, reperitur qui obligationem omninò ad beſtiam attinere aut jus ab eo eſſe violatum velit. Unde & vindicta illa ſeu pœna qualiſcunque ſic impropriè, juxta ſuperiùs dicta, nuncupatur, quemadmodum & bovis cornupetæ & beſtiæ quacum homo coierat lapidatio, ut ſuprà [r] oſtenſum eſt. Nam & ſcimus ex Athenienſium legibus lapidem, lignum, ſecurem, id genus res alias, quoties homicidii inſtrumenta fuere, in Prytanéo in judicium deductas [ſ] velut in pœnam, quam tamen eas propriè pati nemo ſanus dixerit. Et Theaginis ſtatua, ex ſententia Thaſiorum Draconis lege ſubnixa, in mare ob cædem caſu ſuo patratam, eſt projecta. Non in ſtatuæ pœnam, ſed homicidii odio. Ita etiam *maledicta eſt terra* [t] ſed בעבורך *propter te, tui cauſâ,* ſeu propter hominis tantùm peccatum. Unde & Lyranus [u], juxta mentem Ebræorum qui de vindicta ejuſve ſpecie aliqua de beſtia heic ſumendâ loquuntur,

[l] Geneſ. 8.21.

[m] Pſalm. 145. 16.

[n] Pſal. 143. 2.

[o] *In* Bereſith Rabba *Paraſh.* 34. *fol.* 38.

[p] *Videſis Benedict. Pererium lib.* 14. *in Geneſ. cap.* 9. *& ibidem Io. Mercerum.*

[q] *Apud Abarbinel, loco citato, & videſis R. Bechai in* Bereſith *fol.* 20. *col.* 3.

[r] *Cap.* 4.

[ſ] *Demoſthen. Orat. contra Ariſtocratem, Pauſanias in Eliacis, Suidas in Nicone.*

[t] *Geneſ.* 3.17. *& ibi Lyranus.*

[u] *Ad Geneſ.* 9.5.

quuntur, *ut homo*, inquit, *non solùm puniatur propter homicidium sed etiam Bestia si interficiat hominem propter facti horrorem, quamvis animal brutum peccare non possit*. Quæ ex D. Ambrosio afferuntur de Brutorum adulteriis, non ad ea spectare interdicta ulla seu Obligationem innuunt, sed hominem ea ad ejusmodi commixtiones adigentem reprehendunt. Nec alia sunt Naturæ adulteria ibi quàm brutorum generum diversorum coitus, quorum in causa esse ex lege Mosaica [t] homini quidem interdictum est. Quin & interdictum illud, quà homines velut prorigas spectat, Ebræi etiam in obscurioribus Juris universalis capitibus collocant, ut in sequentibus [u] liquebit. Coitus igitur hujusmodi vetitos appellat Ambrosius, sed homini, ne ad illos bestias adigat, non brutis, ne ipsa admittant, aut perinde ac si ipsa jure aliquo, sicut homines, ea de re tenerentur. Quòd autem vocat ille legem avibus natam & jura earum hospitalia, haud aliud omninò indicare potest præter certas illas & notissimas animalium illorum aliorumque brutorum propensiones atque actus naturæ plerunque constantes, quæ, per homonymiam & propter similitudinem quandam, Jura quidem interdum nominantur ac Leges, nec tamen reverà sunt magis atque arborum ac fruticum aliorumve corporum naturalium actiones ac motus naturales. Tantundem sanè voluit Aristophanes [x] ubi lepidè πολλὰς τῶν ὀρνίθων νόμους *multas esse Avium leges* ait, etiam & ipsas Ciconiarum κύρβεις seu legum tabulas festivè memorat. Quin & ad hunc modum etiam Legis usurpatur nomen in illo Senecæ [y]; *Legem barbæ & canorum nondum natus infans habet.* Atque alibi satis crebrò similis habetur vocabuli usus. Neque enim minus in lege ejusmodi quàm in illis avium, qualescumque fuerint, reperitur obligatio seu culpa citra quarum considerationem Jus seu liciti atque illiciti norma nullibi haberi potest. Unde & de exemplis illis, [z] maris & fœminæ scilicet conjunctionis, fœtûs procreationis, educationis, velut hominum atque aliorum animantium Juris communis, statuendum planè est. In quantum etiam in ipso homine sunt propensiones hæ duntaxat naturales adeoque eo nomine tam homini quàm bruto communes, juris vocamine eas neutiquam

[t] *Levitic.* 19. 19.

[u] *Lib.* 6. *cap.* 2.

[x] *In Avibus.*

[y] *Quæst. Nat. lib.* 3. *cap.* 29.

[z] *Supra cap.* 4.

quam esse indigetandas; at verò in quantum ratione liciti, illiciti, obligationis (quæ ad bruta non attinent) veniunt, aut quà circa eas obligatio versatur ac permissio, juxta superiùs ostensa, tantummodo juris nomen sortiri. Sic capiendum & illud D. Hieronymi de bestiis prægnantibus quæ ad partum usque, ipso naturæ jure, non coeunt. Jus illud non aliûsmodi êst quàm aut quo gramina & frondes depascunt ipsæ aut ab herbis nocivis abstinent. Nec cum Jure quod obligat aut permittit, citra homonymiam, quid habet commune. Quæ sunt reliqua id genus, non alitèr intelligenda. Neque omninò obstat quod affertur de Camelis, seu de Scytharum Regis equo aliove uno & altero. Quid hoc ad Jus, Obligationem, Culpam aut Pœnam? Detur Camelorum genus, matrum coitum fugere, etiam ex admissione irritatum illum, gregis curatorem mordicùs peremisse. Ideone hoc eum fecisse (ut in Aristotelis loco citato) *memorem commissi sceleris* quasi obligatio aut interdictum ad eum attinuisset, existimandum? Sed versio illa (quæ Gazæ est) nimiùm, nec sine manifesta in Aristotelem injuriâ, redundat. Græca sunt; *μικρὸν δὲ ὕστερον δακὼν τὸν καμελίτην ἀπέκτεινε* *Paulò post morsu camelarium peremit.* Sceleris, in Aristotele ipso, mentio nulla. Et quomodo scire, quæso, potuerit quis, utrum hâc causâ camelarium momorderit? Quod tamen si fecerit, nihil magis de scelere probatur, quàm si alitèr quomodocunque ultrò custodem calcitrâsset. Nec mirum est, irritatum esse ex ejusmodi admissione, quæ (si philosopho aliisque credamus) etiam generi ejus universo adeò displicet. At equus ille Scythicus, uti & mater, se præcipitē dedit. Ideo se præcipites dedisse hos quia incestum commiserant, aut ob admissionem, velut illicitam, prorigam illum in agro Reatino laceratum esse, non est quidem unde omninò statuamus; utcunque Ælianus, ex more hominum vulgari quo actus aliquot brutorum intuentes humanis proni comparamus, τὸ ἀσέβημα seu *scelus* morte ab eis expiatum, scribat, & de scelere heic atque eo quod est ipsis brutis illicitum loquantur alii [z], argumentum etiam ad interdictum apud homines de incestûs hoc genere naturali probandum ex ejusmodi exemplis alii [a] deducant. Sed reverà in brutorum hisce

[z] *Ioachim. Camerarius in appendice ad Philen cap.* 10. *Vlysses Aldrovandus de Quadrupedibus lib.* 1.

[a] *Ioannes Lupus de Matrimonio, apud Aldrovan. loco citato. Antonius Gubertus lib. de Matrimonio cap. de his qui Nuptias &c.* §. 151.

hisce actibus, juris violati, obligationis, seu eorum quæ inde pendent. vestigium satis habetur nullum. Etiam & in specie equina, è cujus individuo uno & altero exempla sic afferuntur, matres ac filias equos ex more supervenire expressim fatetur Aristoteles [b], qui illud de equo Scythico aliam in rem memorat. Dissimilis non est ratio in historiola illa de Leone. Consurrexisse ait Plinius leonem in pœnam adulterii. Eleganter quidem dictum; ubi de adulterii ac pœnæ significatione propriâ non agitur, sed similitudo ex actibus humanis sumitur. At undenam cedò dignosci potuerit quòd in pœnam adulterii consurrexerit? Erat quidem quod leonem in furorem egit. Sed nec adulterio, quà scelus eo nomine indicatur, nec pœnæ, quæ ex obligatione semper pendet, seu propriè dictæ locus ibi reperitur ullus, juxta id quod suprà monstratum est. Poeticè autem non philosophicè dictum est illud Thesei apud Senecam. Undenam enim scimus quid sit feris seu bestiis Veneris nefas, quatenus illicitum, aut scelus, aut obligatio aliqua eo nomine denotetur? Imò exceptis obscurioribus illis, aliquot exemplis, undenam scimus aliquod Veneris genus esse quod fugiunt bruta omninò aliqua? Apud eundem Senecam etiam alibi [c], Laii umbra de Oedipode, qui Jocastam matrem inscius matrimonio sibi conjunxerat,

> ——*quique nec mos est feris,*
> *Fratres sibi ipse genuit*——

Certe temerè nimis (nisi licentia poetica seu incestum detestantis ardor excusationi sit) mos ille feris est negatus. Rectiùs proculdubiò hac de re Myrrha ipsa, incesto patris amore percita, apud Ovidium [d],

> ——*coeunt animalia nullo*
> *Cetera delicto. Nec habetur turpe Juvencæ*
> *Ferre patrem tergo, fit equo sua filia conjux.*
> *Quasque creavit init pecudes caper; ipsaque cujus*
> *Semine concepta est, ex illo concipit ales.*

Quæ hactenus dicta sunt, satis item diluunt id quod de masculorum

[b] *Hist. Animal. lib.* 6. *cap.* 22.

[c] *In Oedip. act.* 3.

[d] *Metamorph.* 10.

masculorum coitu à Brutis non admisso ex Epigrammate Agathiæ affertur, uti etiam quod de annuo Canum apud Romanos supplicio. Supplicium planè non erat propriè dictum, nec enim jus aliquod omninò aut violârant Canes aut violare quiverant. Sed tum Anseribus honos eodem tempore est habitus (ut & Phidolæ equa ob victoriam singularem imagine ex Elæorum sententia[e] donata est) tum Canes sic suppliciis impropriè dictis affecti sunt, ut tum diligentioris custodiæ ac beneficiorum erga Rempublicam præmia, tum rerum socordiùs gestarum pœna, velut in schemate quodam seu apologo, quotannis Civibus ostentarentur. Quod sequitur de Brutorum adulteriis ex Guilielmo Parisiensi, Phile, Æliano, atque id genus quæ occurrunt apud alios similia, haud difficilem è jam dictis recipiunt interpretationem. Uti & illud de Elephantorum justitia. Ex actu ejusmodi fœni ad equos reportandi singulari, haud aliud probatur quàm animali solerti illum placuisse, non interim ad justitiam spectâsse, Quod verò ad Animalia illa Aristoteli dicta simul cum hominibus politica attinet, in quibus præter Apes & Grues enumerat etiam Vespas & Formicas; Inditum palàm est ab eo id nominis ex eo tantùm, quòd simul seu in commune quid facere solent, nullâ omninò Juris (quod ipse[f] brutis uti & Peripateticorum schola planè negat) ratione interim habitâ. Neque ex eo quod duces habeant animalia illa, sequitur obligationem seu officii debitionem aliquam conjunctam esse, citra quam Jus de quo loquimur nullibi reperitur. Quale paritèr dicendum de fucis ac furibus qui pabula consumunt à ceteris enecari, ut aiunt[g], solitis. Neque enim pœna ea est violationi juris debita. Sed damno irritati, uti & animalia solent cetera, damnum inferunt. Atque ex homonymia, qualem suprà memoravimus, vocabuli Legis, illud est Virgilii[h] de Apibus dictum.

———*magnisque agitant sub legibus ævum.*

Sed demùm cur cedò à Camelis, Apibus, Turturibus, Ciconiis, Elephantis aliisque aliquot animalibus (etiamsi daretur ipsas horum species, juxta id quod habetur apud scriptores

[e] *Pausan. in Eliac. 2. & P. Ærod. us Rer. Indicat. lib. 6. tit. 8. cap. 10.*

[f] *Politic. lib. 1. cap. 2. & Plutarch. in lib. de solertia animalium.*

[g] *Arist. Hist. Animal. 9. cap. 40.*

[h] *Georgic. 4.*

tores citatos, quædam semper sive aversari sive facere; quæ res tamen sæpe admodum est dubia) vitæ humanæ norma aliquis seu Juris Naturalis exempla (nam de imitationis quæ interdum [g] etiam in Sacris literis fiunt monitis non loquor) potius quàm à tota brutorum velut republica seu numerosissimis reliquorum gregibus, de quibus nil tale fando auditur, sunt petenda? Aut, quod magis est dicendum, cur ab horum simul omnibus, etiamsi tantundem de omnibus verum esset, cum penes eorum nullum reverà Liciti ac Illiciti seu Obligationis, juxta jam dicta, aut vola sit aut vestigium? Neque est omninò cur alterius eorum alicujus speciei actus sollitos actibus alterius (atque hos multipliciter diversissimos esse scimus) hac in contemplatione omninò anteponeremus, nedum cur ex individuorum aliquot exemplis obscurissimis, quod faciunt nonnulli, jura aliqua Naturalia expiscatum iremus. Certè etiam id fermè perinde est ac si quis, è Prodigiis ac Ostentis rarioribus, constantes rerum naturalium causas ac effectus ut physicus edoceret. Manifestum autem est in eo quod supra sequitur, animal quod pauperiem fecerat non omninò in sui pœnam, perinde ac si jus aliquod ipsum violâsset, sed in æstimationem noxiæ ac compensationem damni illati, ac inde domini aliàs rei liberationem, dedendum. Illud autem Platonis de Jumento, quod homicidii in causa esset, exterminando, pœnæ adeoque Juris, quà Jumentum solùm spectat, simulationem tantùm in se continet; non aliter atque id quod habet statim pòst Plato ipse ibidem de rebus inanimatis eandem ob causam exterminandis. Neque scilicet ad hæc minùs quam ad Jumentum, Jus seu Pœnam propriè dictam voluit attinere. Neque porcus & mulus in decisionibus memoratis pœnæ, quasi mererentur, nomine morti sunt traditi, sed in rei quod evenerat, veluti homicidii & nefandissimi coitus, summam tantùm detestationem, similesque ob rationes eis quæ capite superiori de bove aliisque animalibus lege Mosaica lapidandis afferuntur. Quod verò attinet ad Empedoclis ac Pythagoreorum aliorum sententiam de Jure ac Justitia Hominum ac Brutorum communi; etiam pueri sciunt id totum fermè

[g] *Videsis S. Chrysost. Orat. 12. ad populum Antiochenum.*

fermè metempsychosi [g] niti, seu eo quod est Homines & Bruta figurâ tantùm distare corporeâ, animas autem non solum planè similes habere sed & invicem commutare. Id quod si quis credat etiam jus ipsis Naturale pariter commune esse consonum satis est ut is sentiat. Ut verò tandem ad vulgarem illam sententiam, quæ in superioris capitis initio ex Jurisconsultis Cæsareis allatæ adeo sequax est deveniamus; Ea sanè ab Ulpiani ac Justiniani verbis primo manavit. Quæ nempè sunt ipsa dicto capite citata. At verò & alibi contrarium uterque docere videtur. Quid enim est illud [h], *Pauperies est damnum sine injuria facientis datum. Neque enim potest animal injuriam fecisse dici, quod sensu* (id est, humana heic ratione) *caret*? Ita scilicet Ulpianus in libro XVIII ad Edictum scripserat, tametsi in Institutionibus suis [i] Jus naturale esse *quod natura omnia animalia docuit* definierit. Atque ex eo paritèr utrunque in Pandectas & Instituta sua transtulit Justinianus. Certè quod injuriam, quia sensu caret, fecisse dici nequit, ut ejus sit Jus aliquod propriè dictum, nedum cum hominibus commune, minimè capio. Ipse etiam Ulpianus [k]; *Injuria ex eo dicta est quod non jure fiat*, quod & reddunt Jurisconsulti Græci [l] κακούργημα, id est, *maleficium*. Quod igitur malè aut turpiter quidquam facere nequit, quamnam id habere cum hominibus, Juris, Obligationis, Officii præstandi debitionis seu pœnæ violationi imminentis (sine quibus Jus, quà ad homines spectat seu propriè dictum, ritè non potest comprehendi) communionem potis est quis excogitare? Adeò ut etiam Ulpianus atque Justinianus, è quorum dictis hujusmodi manavit Juris communio, satis eam ipsam ni fallor heic pernegent. Eam autem non modò admittunt sed etiam variè tueri nituntur Jurisconsulti non pauci [m], uti & Theologi [n]; sed distinctionibus adhibitis, quæ ad homonymiam manifestam planè rem abigunt. Alii verò, maximè Jurisconsulti, ævi recentioris, iique viri perquàm insignes, communionem illam prorsus explodunt, quemadmodum olim faciendum monuerat Laurentius Valla [o]. Jurisconsulti ii sunt Albertus

[g] *Porphyr. de Abstinent. animal. lib. 3. & 4. Sext. Empiricus Advers. Mathemat. lib. 8.* π(ερὶ) Θεῶν.
[h] *L. 1. D. Si quadrupes §. 3 Instit. tit. eodē*
[i] *L. 1. D. de Iustitia & Iure.*
[k] *L. 1. D. tit. de Injuriis.*
[l] *Theophilus Instit. tit. si Quadrupes.*
[m] *DD. ad Instit. tit. de Iure Nat. & ad ff. tit. de Iustit. & Iure l. 1. & vide Iacobum Revardum Variorum lib. 1. cap. 1. Stephanum Forcatulum in Necyomantia dialog. 37. Michaelem Vlcurrum de Regimine Mundi part. 1. q. 3. alios.*
[n] *Vide S. Thom. 1. secunde q. 104. art. 2. & 2. secunda quæst 57. art. 3. & qui ad illum &c. & videsis Fernand. Rebellum de Obligatiōibus part. 1. lib. 1. quæst. 2. §. 1.*
[o] *Elegantiarum lib. 4. cap. 48.*

tus Bolognetus [q], Joachimus Mynsingerus [r], Franciscus Connanus [s], Hugo Donellus [t], Jacobus Cujacius [u], Franciscus Hotomannus [x], Hugo Grotius [y], Claudius Salmasius [z], quibus alios adjicere difficile non est. Nam etiam expressim Cujacius; *Jus in Bruta non cadit; Nam nec injuria cadit:* tametsi aliter sententia ejus interdum citetur. Quin Joannes Corasius Jurisconsultus Tholosanus percelebris, postquam vulgi sequax Primævum seu Primarium quoddam Jus Naturale Hominibus & Brutis esse commune in opere de Jure Civili [a] in artem redigendo fusiùs statuerat, sententiam suam, cordatiùs rem perpendens, in Juris Civilis Miscellaneis [b] expressim damnavit Plutonisque familiâ dignum judicavit, id Jus Naturale esse tantùm quod hominum commune est asserens. Concors est heic Ludovicus Carbo [c] Theologus insignis, præter alios tum Theologos tum Jurisconsultos qui in ipsa Juris Naturalis designatione Ebræorum scitis consona, ut infra ostendimus, tantundem palàm affirmant. Sic etiam Hesiodus [d] animalia cetera, præter homines quibus Jura sunt, ait

ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς

se mutuò devorare, quoniam jus eis nullum inest. Seu ἐν αὐτοῖς ut nonnulli legunt quod idem sonat. Aliis ibi ἐστὶ μετ' αὐτῶν sed in sensum non dissimilem substituentibus. Et Autor Quæstionum & Responsorum Justino tributorum [e], ὅτι ἐπὶ φαυλότητι πράξεως διαβάλλειν τῶν ἀλόγων τὰς φύσεις, οὐκ ἐστὶν εὔλογον, *Rationi consonum non est naturam animalium quæ ratione carent, ob factorum pravitatem reprehendere.* Negat planè Turpe & Honestum, seu Malum ac Bonum, circa quæ jus propriè dictum versatur, adeoque Jus aliquod ceteris animalibus inesse; quæ scilicet sive ratione careant, sive habeant (nam ea de re contentionis serra hinc inde solet duci) ad jus aliquod observandum, causis jam ostensis, minimè aliter atque plantæ & corpora inanimata obligantur. Quin demum rectissimè designat rem, paucis totam complexus Hugo Grotius; *Quod si quando,* inquit [f], *brutis animantibus justitia tribuitur, id fit impropriè ex quadam in ipsis*

[q] *De Iure & æquitate cap. 5. & 6. & 16.*
[r] *Ad Instit. tit. de Iure Naturali.*
[s] *Comment. de Iure Civili, lib. 1. cap. 6.*
[t] *De Iure Civili l. 1. c. 6.*
[u] *Ad Instit. tit. de Iustitia et Iure et vide eum Epitom. Pandect. l. 1. tit. 1. §. 9.*
[x] *Ibid.*
[y] *De Iure Belli ac Pacis lib. 1. cap. 1. §. 11.*
[z] *Lib. de Usuris cap. 9.*
[a] *Part. 2. cap. 3. & 4.*
[b] *Lib. 6. cap. 6*
[c] *De Legibus lib. 5. disp. 5. vide item Paul. Comitolium de contractu. part. 1 cap. 11*
[d] *In* Ἔργ. *&* Ἡμερ. *& de eodē locò videsis Clement. Alex. strom. 2. juxta finem; Plutarch. in lib. de Solertis animalium, Stobæū Eclog. Physic. lib. 1. cap. 7.*
[e] *Quæst. 128 Consulas etiam Sextum Empiricum adversus Mathematicos lib. 8. c.* περὶ Θεῶν.
[f] *De Iure Belli ac Pacis lib. 1. cap. 1. §. 11.*

umbrâ rationis atque veſtigio. An verò actus ipſe de quo Jus Naturæ conſtituit ſit nobis communis cum aliis animantibus, ut prolis èducatio; an nobis proprius, ut Dei Cultus, ad juris [g] *Origin. 5. cap. 4.* *ipſam naturam nihil refert.* Et benè ſanè Iſidorus [g], Gratia- [h] *Diſt. 1. c. 7.* nus [h], alii, Jus Naturale eſſe definiunt quod *eſt commune omnium Nationum*; id eſt hominum duntaxat, non omnium animalium. Quod rectè quidem dictum ſi obligationem tantùm omnium nationum ſpectes: an verò, ſi omnium uſum ſeu conſuetudinem ſolùm, in ſequentibus diſcutiendum. Neque intereà injiciat hiſce ſcrupulum quis de Ratione quam tribuunt [i] *In Protreptico.* cum Galeno [i] nonnulli Brutis. Unde & interdum, juxta ejuſdem de λόγῳ προφορικῷ & ἐνδιαθέτῳ ſeu *ratione quæ verbis enuntiatur atque ea quæ animo concepta interius retinetur*, diſtinctionem Jus item ἐνδιάθετον ſeu *interius poſitum* commune à nonnullis dictum eſt Hominum & Brutorum, alterum autem ſeu illud quod verbis exprimitur, hominum proprium. Sed verò detur qualemcunque eis ineſſe rationem (neque enim ea res heic omninò controvertenda) etiam & ſapientiæ & diſciplinæ aliquot particulas ea ſortiri, euſque ut etiam, verbi gratia, ex principiis aliquot geometricis ac artificioſâ figurarum quarundam æquilaterarum & æquiangularum, veluti trigoni, tetragoni, hexagoni conſideratione, hexagonum eo quod plures habet angulos tum capacius eſſe ratiocinantes (quali herclè ratiocinationi quamplurimorum hominum ingenia ſatis ſunt imparia) ſtatuerint, tum præ ceteris il- [k] *Mathematic. Collect. lib. 5. in præfat.* lud ſibi in uſum delegerint aliqua; quod diſertè de apibus fuſius quidem aſſerit Pappus Alexandrinus [k], nec minus ferme de aliis aliorum complurium animantium actibus credit; Concedantur, inquam, quotquot vis in animantibus aliis mirando huic exemplo, etiam juxta Pappi mentem, conſimilia atque analoga, adeò ut de Ratione eorum dubitare deſinamus. Nihiloſecius neque ſic omnino reperietur ideo apud ea Jus aliquod aut Obligatio naturalis; cum ne apud Homines quidem ex Simplici & Nuda, quà ipſos tantùm ſpectat, Ratione, ejuſmodi Jus ſeu Obligatio aliqua ritè ſumta ſuperinduci queat, ut in ſequentibus oſtendetur.

CAP.

Cap. VI.

Cum Gentium *sive* Omnium *sive* Complurium Opiniones, Mores *seu* Constitutiones *Mensuræ apud Ebræos in eo decernendo quod* Jus *esse velint* Naturale *seu* Universale, *locum habeant nullum*, *Aliorum*, *de hujusmodi hac in re mensura*, *sententia consideratur.*

QVemadmodum ex Aliorum Animantium actibus aut usu Jus aliquod Naturale disci aut designari nolunt Ebræi, ita neque ex aliarum, sive omnium sive plurimarum, Gentium usu ac moribus de Jure Naturali seu Hominum universali decerni volunt. Neque inde id omninò petunt, ut Jurisconsulti Cæsarei[k] & Theologi Christiani interdum aliique quibus Jus illud, quod hominibus solis apud eos est Naturale, Jus Gentium primævum seu primarium dictum est atque *id quod Naturalis ratio inter omnes homines constituit*, atque quod *apud omnes populos* seu *Gentes peræquè custoditur*, est definitum. Juxta illud doctissimi Cujacii[m], *Incestæ nuptiæ sunt quæ Natura prohibitæ sunt. In L.* 8. *& L. Sororis D. de Ritu Nuptiarum, ait (Justinianus) quæ Moribus; quod idem est; nempe tacito consensu omnium Gentium.* Ejusmodi alia sunt apud Jurisconsultos Occidentis obvia. Quin & Jurisconsulti Græci seu Orientis Jus hoc ἐθνικὸν *Gentile* seu Genticum vocitant, retento nihilominus interdum ipso Jurisgentium in locutionibus Græcis nomine; quemadmodum & alia non pauca Latinorum solent retinere. Veteres Basilicorum Glossæ; Ἰουρισγεντίοις, νομίμοις ἐθνικοῖς ἤτοι φυσικοῖς *Jurisgentiis*, id est, *juribus gentilibus seu naturalibus*. Certè & ita Philosophi. Aristoteles, ubi legem seu Jus tribuit[n] in ἴδιον seu *proprium*, id est, populis ac civitatibus singulis civile, & κοινὸν seu *commune*, quod per id quod est κατὰ φύσιν explicat, scilicet *secundum naturam* seu naturale, subjicit ἔστι γὰρ ὃ μαντεύονταί τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἄδικον κἂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ, μηδὲ συνθήκη, *Est enim*

[k] *Caius l.* 9. *ff. de Iustitia & Iure & Iustin. Instit. de Iure Nat. §. Ius autem Civile.*

[m] *In Novell.* 12.

[n] *Rhetoric. lib.* 1. *cap.* 13. *&* 15.

aliquid quod opinantur universi, Naturâ commune jus & injuria, tametsi nullam habeant invicem ipsi communionem, nullave pactio intercedat. Ubi Commentarius Anonymi Græcus πάντες seu *universi* interpretatur per καὶ οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σκύθαι, *& Celtæ, & Græci, & Scythæ*, scilicet per Gentes, quibus, licet nulla communio ex disciplina seu pacto eis intercedat, naturales tamen atque eædem de capitibus aliquot Juris & Injuriæ conceptiones seu animi an-

o *De Anima lib.* 2. *cap.* 42. ticipationes paritèr insunt. Et Alexander Aphrodisiensis, *si sociales*, inquit [o], *ac communicabiles natura sumus, impossibile autem est durare societatem sine justitia, necesse est jus quoque Naturâ esse. Quod si quoniam apud alios aliud jus est, propterea negent ipsum esse Naturâ, certè id Naturâ dicent esse quod apud omnes idem est. Et si Jus scriptum, quoniam scriptum est, per Constitutionem & non Naturâ esse dicent, certè necesse erit ut Naturâ non Positione fateantur id quod non in scripto vim habet. Suntque ejusmodi pleraque, quæ appellare solemus ex ipso affectu leges non scriptas, quæ Communes omnibus hominibus sunt nisi sint excæcati. Revereri enim seniores, colere Deum, honorare atque observare parentes & præstantiores viros, sunt jura quædam non scripta & Communia quæ naturalitèr apud universos homines retinentur. De his enim neque paciscuntur secum neque leges sanciunt sed retinent tanquam statutas & confirmatas ab ipsa Natura.* Sic ille qui plura ibi in eandem habet sententiam.

p *Epist.* 117. Et Seneca [p], *Multum dare solemus præsumptioni omnium hominum. Apud nos veritatis argumentum est, aliquid omnibus videri; tanquam Deos esse inter alia sic colligimus quòd omnibus de Diis opinio insita est, nec ulla gens usquam est adeò extra leges moresque projecta, ut non aliquos Deos credat. Cum de animarum æternitate disserimus, non leve momentum apud nos habet Consensus hominum aut timentium inferos aut*

q *Tusc. quæst.* I. *colentium.* Quinetiam Cicero [q], *Omnes esse vim & naturam divinam arbitrantur. Nec verò id collocutio hominum aut consensus efficit. Non institutis opinio est confirmata, non legibus. Omni autem in re consensio omnium gentium, lex Naturæ putanda est.* Hujusmodi occurrunt apud veteres aliosque

que alia non pauca. Jam verò dum de Omnibus, quemadmodum apud Aristotelem aliosque, verba fiunt, vocabulum illud bifariàm consideratur. Aut quà in eo Homines Omnes seu species aut Gens humana adeoque totum quid ex individuis constitutum ita continetur, aut quà Populi seu Gentes omnes hominumque cœtus, sic tantummodo divisi ut in corpora coaluere civilia, eo denotantur. De Priori notione commodiùs dicetur capite proximo ubi de Ratione generatim Humana, quà huc spectat, loquimur. Quod ad posteriorem attinet notionem, seu eam qua Gentes populorumque corpora intelliguntur, id quidem verum est, argumentum, ut à posteriore, è Gentium moratiorum illustriorumque (quas scilicet hisce nominibus unanimes dignamur) moribus, velut è laudatorum virorum suffragiis, non intempestivè interdum desumi, maximè cum de Juris Naturalis quod scilicet est Permissivum, capitibus aliquot disquiritur. Nimirùm inde manifestum fit quid ipsæ de rebus circa quas mores sui, quà generatim permissi sint aut liciti, versantur, in hanc rem senserint aut sentire saltem visi fuerint. Nam quicquid jure quocunque homines permitti consenserint, id ut etiam jure naturali, si ejusdem rationem scilicet aliquam haberent, permitti, neque Naturam in contrarium obligare; id est, rem non universali Naturæ, quæ sibi constans est, aliquo interdicto restringi existimaverint aut existimare simulârint, opinor, necesse est. Atque ita qui disputant aut disquirunt, quemadmodum & capite primo ostensum est aliarum gentium de Jure Permissivo illo suffragia, seu interpretationes, in subsidium sibi, nec frustrà, subinde colligunt. Ceterùm intereà, quid Gentes eædem de Juris Naturalis quod Obligativum est capite aliquo aut de simplici Naturalis permissionis ratione ac universali ejus usu statuerint, ne quidem satis conjectari quis inde poterit. Nam tametsi in scholasticis atque umbratilibus aliquot, forsan etiam in forensibus, disputationibus hoc vel illud Juris Naturalis esse caput apud gentes ejusmodi à disciplinarum præceptoribus subinde, sed diversimodè satis, asseratur; in rebus tamen publicè gerendis decidendisque, earum quas novimus Gens qualibet aut Jure duntaxat

sibi

ſibi Civili ac poſitivo aut jure Gentibus aliis, quibuſcum fœdera habet, commercia ſeu bella, ipſiſque ſive Imperativo ſive Interveniente ac pro ſeculorum varietate aliter atque aliter ſe habente, nec Naturali, aliter atque hiſce veluti veſtitur ſuperinductis glumis, utitur. In utroque hoc genere Jura quidem Naturalia aliqua exerceri non rarò forſan concedetur; ſed ut Civili ſeu poſitivo atque Imperativo illo ac Intervenienti adeò immixta & involuta & unà (ſic dicere liceat) in maſſa conjuncta, ut hæc ab illis ſecernere ex Gentium ipſarum tantùm uſu ſeu moribus earumque ea de re ſententiam inde elicere queat mortalium nemo. Nam creberrimè videmus tum Obligationis tum Permiſſionis formulas civiles ac poſitivas Naturalibus, qualeſcunque demùm illæ fuerint, numeroſiùs accedere. Atque ſpectant huc paritèr rationes capite ſuperiùs tertio adhibitæ. Præterea, Gentes ſeu Populi Omnes heic tripliciter ſumi poſſunt, uti & ſolent. Aut pro univerſis ſimpliciter per Orbem terrarum eo nomine diſtributis; Aut pro Omnibus eis quorum notitia habita; Aut demùm pro Omnibus duntaxat qui cognitarum ſunt Moratiores. Certè Omnes per orbem terrarum Gentes diſſeminatas nec veterum eorum qui de Jure quo Omnes utuntur locuti ſint indeque velint Jus Naturale ediſci, quiſpiam novit. Neque hactenus aut qualeſnam aut quot ſint fuerintve eæ eſt ab aliquo ſatis exploratum. Quin licèt de Numero conſtari daretur ſive juxta Ebræos [q] qui plerunque tantùm LXX & Linguas & Gentes orbem occupâſſe volunt, ſive juxta patres aliquot Chriſtianos [r] alioſque qui numerum illum rotundum aliquantulùm, ſed diverſimodè, auxerunt, ſive juxta numeros earum aliter atque aliter ſe habentes apud Ptolemæum, Marcianum Heracleotem, Æthicum, id genus alios, ſive aliter; id ſanè ad rem, quâ tractamus nihil omnimò feciſſet, niſi etiam Mores earum fuiſſent ſimul idque penitiùs explorati. Quod factum eſſe nullibi compertum eſt. Ceterùm neque hactenus, etiam poſt Indias utraſque atque alias ante aliquot ſecula incompertas terras Europæis commercio junctas, Omnes orbis Terrarum Gentes ſeu populos, ne nomine quidem tenus, cognoſcimus. Quid igitur dicendum de veterum illorum ævo cui Europæ areolæ incolæ

[q] *Miſna et Gemara Hieroſolymitana ad tit.* Sota *cap. 7 fol. 21. col. 4. halach.* 5. Seder Olam Rabba *cap. 11. RR. ad Joſue cap.* 8. *et Deut.* *ron.* 32. 8. *alii.*

[r] *S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 16. cap. 6. et vide Clem. Alexandrin. ſtrom. a. Epiphanium Hæreſi* 39. &c.

incolæ & in Asia atque Africa accolæ maritimi, iique admodum, præ iis qui nunc à nautis, mercatoribus, legatis adeuntur, pauci tantùm cogniti? Adeo ut nemo non videat frustrà planè de Omnibus, quà universæ eo nomine reverà veniunt, heic verba fieri; sive vetera sive recentiora secula spectes. Jam verò, si Gentium quarum notitia habita est Omnium, ut consensus in moribus heic eliciatur, inspiciamus; Certè seculis illis priscis gentes fuere in arcto illo numero complures quæ Juris omnimodi expertes habitæ etiam more planè ferino vixisse dicuntur. Memorat Aristoteles [a] ἔνια γένη τῶν πόῤῥω βαρβάρων *nationes quasdam Barbarorum procul dissitorum*, qui ἐκ φύσεως ἀλόγιστοι καὶ μόνον τῇ αἰσθήσει ζῶντες θηριώδεις ἦσαν ex *natura* seu *à natalibus recto rationis usu carentes & sensu tantum viventes instar ferarum erant*, seu ut interpretatur Andronicus Rhodius [b] θηριώδη ἀφροσύνην ἄφρονες ἦσαν *ferina laborabant amentia*. Quod de Scythis atque id genus aliis capit Aspasius paraphrastes Græcus, & tum de Australioribus tum de Septentrionalioribus Averroes Arabs. Atque hisce meritò adjungas gentes illas non paucas quas memorat alibi idem Aristoteles [c]; Πολλά δ' ἐστὶ inquit τῶν ἐθνῶν ἃ πρὸς τὸ κτείνειν καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι· καὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν ἕτερα· τὰ μὲν ὁμοίως τούτοις, τὰ δὲ μᾶλλον, *Multæ sunt gentes quibus usitatum est hominum cædes facere atque ex eorum carnibus cibos capessere, quales sunt in Ponticis gentibus Achæi & Heniochi; deque mediterraneis aliæ sunt partim quidem his similes, partim etiam immaniores.* Et Andromacha de Astyanacte præcipitato, apud Senecam [d]

> *Quis Colchus hoc, quis sedis incertæ Scytha*
> *Commisit? aut quæ Caspium tangens mare*
> *Gens Juris expers ausa?* ———

Ejusmodi sunt alia non pauca, de quibus etiam obiter alibi [e] monuimus. Et de Gentibus itidem aliquot & nostri & cujusque quod præteriit ævi, tantundem pluribus dici potest. Neque igitur Omnium Gentium, quarum notitia habita,

[a] Nicomach. lib. 7. cap. 6.

[b] In Paraphras. cap. 9.

[c] Politic. 8. cap. 4.

[d] In Troade, act. 5.

[e] Mari Clauso lib. 1. cap. 7.

bita, morum ratio ejusmodi heic habenda est, ut inde Juris Naturalis veluti corpus aliquod sperari possit; cum apud omnes illas ne quidem servari quid quod Juris nomen induat (nam de propensionibus illis naturalibus quæ brutis etiam communes sunt non loquimur) comperiri omninò queat. Ceterùm sumatur Gentium cognitarum nomen heic pro eis tantùm quas cognovimus legibus usas esse civilitèr vitam transigentes, juxta illud Michaelis Pselli [f]

> Νόμιμον ἐθνικόν ἐστιν, οὐχὶ τὸ βαρβαρῶδες·
> Τὸ γὰρ τοῦ ἔθνους ὄνομα νομικῶς εἰρημένον
> Γενῶν συλληπτικόν ἐστι νόμοις ὑποκειμένων

Jus Gentium est, non illud quod est barbaricum. Scilicet Gentis nomen legitimè heic acceptum eas Nationes complectitur quæ legibus subsunt. Atqui & illud satis scimus à viris gravissimis olim esse observatum, nullum fermè Juris Universalis seu Naturalis quod juxta receptiores hominum sententias excogitari possit caput esse, quod non ex perversis seculorum ac gentium etiam ejusmodi aliquot, earumque illustrium, non solum moribus sed paritèr & legibus latis fuerit violatum. Qua de re consulas Eusebium [g], alios [h] qui depravatos Gentium veterum mores sive insectantur sive enumerant. Unde & tradunt Ebræi nec Idumæos veteres interdictum de Homicidio, nec Ismaelitas illud de Furto omninò admisisse; ut alia id genus heic prætermittamus obiter apud scriptores occurrentia. Sæpius item non tam contemplatione Justi & Injusti, Liciti ac Illiciti seu Boni & Mali quà nominibus illis Honestum & Turpe, quàm quà Utile ac Jucundum atque Inutile & Injucundum continentur, Gentes populosque, similes interdum invicem mores non paucos, interdum verò planè contrarios, amplexos esse, etiam in rebus circa quas Jus Naturale seu hominum commune imprimis versari solet concedi (veluti in consanguineorum coitu, liberis exponendis, cæde humana, conjugiis, aliis) eosque parili ratione mutâsse, revocâsse ac pro libitu atque cœcâ & temerariâ illa animi dominatrice cupiditate, novâsse nescit nemo qui Persarum, Assyriorum, Ægyptiorum, Græcorum,

[f] *In Synopsi legum.*

[g] *Præparat. Evangelic. lib. 1. cap. 4. et lib. 4. cap. 15. 16. et 17.*

[h] *Cardin. Bessarion in Calumn. Plat. lib. 4. cap. 3. Francisc. Picus in Exam. Doctrinæ Vanit. Gent. lib. 1. cap. 19.*

[i] *Targ. Hierosolymit. ad Deut. 33. 2.*

corum, Romanorum, aliarum gentium veterum quæ celeberrimæ fuere, mores atque instituta nunc invicem similia nunc diversissima diligentiùs introspexerit. Neque aliùnde argumentum petendum esse duxit Carneades quo nullum omninò Jus esse Naturale probare conaretur, æquè atque ex hac utilitatis solius (quo nomine id quod jucundum est simùl satis continetur) in jure sanciendo ratione habita. *Ejus disputationis* (ut scribit Lactantius[a]) *summa hæc fuit. Jura sibi homines pro utilitate sanxisse, scilicet varia pro moribus & apud eosdem pro temporibus sæpe mutata; jus autem Naturale nullum esse. Omnes & homines & alias animantes ad utilitates suas, natura ducente, ferri; proinde aut nullam esse justitiam, aut si sit aliqua summam esse stultitiam, quoniam sibi noceret alienis commodis consulens.* Sic Carneades. Et alii [b] paritèr olim eâdem ex causâ Justitiam tantum esse quæ iis prodesset qui plurimùm possent definierunt. Certè id quod aiebant rationi satis consonum videbitur dum ex Gentium moribus tantùm ac usu mensura petitur Juris, quà universi eo obligamur laxamurve, Naturalis. Nec perperam minùs aut minùs frustrà sic rem adgrederetur sive philosophus sive Jurisconsultus, quàm Medicus faceret qui sive sanitati tuendæ sive morbis curandis quænam essent conducibilia edocturus sive è vulgari hominum victu sive è solennibus epularum lautitiis discenda ea præscriberet. Ut illic habetur ratio gustus, luxus, pompæ, non paritèr sanitatis tutelæ aut curationis, quarum altera à cibis altera à medicamentis ex natura sui, nec cupedinarii nec coqui arte, congruis speranda est; ita in Gentium complurium moribus atque institutis non tam Naturalis juris simplicitas quàm ipsarum utilitas *ut Justi propè mater & æqui* (quod olim Horatius)[c] spectari est solita. Ac non rarò,

——————Sidera terrâ
Ut distant, & flamma mari, sic Utile Recto.

Ut apud Lucanum [d] Pothinus. Personam item Naturæ Consuetudo sæpiùs induit, atque eoúsque larvâ fallit ut quod ex ea tantùm apud Gentes introductum obtinet, pro Naturali ac universali

M

[a] Lib. 5. cap. 17.

[b] Apud Chalcidium ad Platonis Timæum.

[c] Sermon. 1. Sat. 3.

[d] Lib. 8.

universali hominum Jure subinde sumatur. Unde & Consuetudo veteribus dicta[d] est Hominum Dæmon seu Genius, etiam & ipsa Natura. Et appositissimè Aristoteles[e] καὶ γὰρ τὸ εἰθισμένον ὥσπερ πεφυκὸς ἤδη γίγνεται. Ὅμοιον γὰρ τὸ ἔθος τῇ φύσει· ἐγγὺς γὰρ καὶ τὸ πολλάκις τοῦ ἀεί. ἔστι δ' ἡ μὲν φύσις τοῦ ἀεί· τὸ δὲ ἔθος τοῦ πολλάκις, *etenim id quod consuetum est, velut naturâ est inditum. Nam simulat consuetudo Naturam. Vicinum scilicet est id quod sæpe fit ei quod semper. & Natura quidem ejus est quod semper, consuetudo ejus quod sæpè fit.* Qua de re ipse etiam alibi[f], aliique[g] obiter plura. Et egregium est hanc in rem exemplum illud illustre apud Herodotum[h]. Cum Darius accitos Græcos, qui in ditione sua, percontabatur, quantâ pecuniâ vellent defunctis parentibus, juxta Indorum aliquot morem, vesci & negabant se ulla pecuniâ in hoc posse induci, rogavit pariter Indos illos quantum acciperent ut patres defunctos igne, juxta Græcorum morem, comburerent, nec postea comederent; qui vehementer reclamantes meliora illum ominari jubebant. Abominandum scilicet revera morem illum non retinere, velut Naturæ seu Officio nunquam non servando adversissimum esse judicabant. Et in primis heic obtinet illud Taciti[i] de Vonone Phrahatis filio in regnum Parthorum à Tiberio Româ, cujus mores imbiberat, misso; *Prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia: &, quia ipsorum Majoribus aliena, perinde odium Pravis & Honestis.* Quin & Maximus Tyrius[k], νόμος καὶ δίκη ἄνω καὶ κάτω φέρεται διασπώμενα καὶ σπαραττόμενα. Μὴ γὰρ ὅτι γένος γένει ὁμολογεῖ ἐν τούτοις, ἀλλ' οὐδὲ πόλις πόλει, ἀλλ' οὐδὲ οἶκος οἴκῳ, οὐδὲ ἀνὴρ ἀνδρί, οὐδὲ αὐτὸς αὑτῷ *leges & Jura pro cujusque placito in partes ita distrahuntur dilacerantúrque ut non modò Gens cum Gente sed nec urbs cum urbe, nec familia cum familia, nec homo cum homine, nec unus aliquis interdum secum ipse consentiat.* Tantundem alii obitèr. At demum Gentium, omnium earum quas cognovimus, Moratiorum mores heic in argumenta quibus Juris Naturalis capita adstruantur, ut expressim volunt nonnulli, indagentur. Certè simulac de moratioribus verba fecerimus, haud pauci mortalium suam seu aliquam saltem quam sibi sive ex vitæ instituto

[d] *Alex. Aphrodis. lib. de Fato cap. 4.*
[e] *Rhetoric. lib. 1. cap. 11.*
[f] *Metaphysic. 1. cap. 8.*
[g] *Cicero de Inventione lib. 1. &c.*
[h] *In Thalia. & videsis Originem advers. Celsum lib. 5.*
[i] *Annal. 2.*
[k] *Dissert. 1.*

instituto adsciverint sive in literarum studiis fuerint præ ceteris admirati, aut moratissimam ceterisque, Juris omnimodi nomine, præferendam (qua de re & olim prudenter monuit Herodotus[l]) esse aut saltem moratioribus connumerandam pertendet. Atque ita rem non in imparem sanè, quoties exinde controversia orta fuerit, recidere difficultatem palàm est. Quin Græcos Latinis, hos Græcis, utrisque Ægyptios, Persas, Chaldæos, Æthiopas, Celtas, Scythas, Judæis hosce simul aliosque universos Barbaros fuisse sciunt pueri. Atque ob incertum, quod in hujusmodi mensura ut diversimodè habeatur necesse est, Constantinus Harmenopulus [m] Jus Gentium nihil aliud esse voluit quàm quod distributè habetur utcunque invicem discrepans, apud Gentes qualescunque. Ἐθνικὸς δὲ νόμος inquit ἐστὶν, ᾧτινι ἔθνος ἓν ἢ ἔθνη χρῶνταί τινα· οἷον τὸ μὴ μίγνυσθαι ταῖς μητράσι παρὰ Σαύροις καὶ Ἕλλησι· καὶ τὸ ἐναντίον τὸ μίγνυσθαι ταύταις παρὰ Πέρσαις, *Jus Gentium est quo Gens Gentesque utuntur aliquæ. Ut non misceri matribus apud Sauras* (*Sarmatas* substituit Joannes Mercerus) *& Græcos, contraque iis misceri apud Persas.* Quæ cum ita se habeant, certè sive Gentes seu Populos ipsos Omnes, utpote necdum cognitos consideres, sive mores Cognitorum Seculorumque mirum in modum circa ea quæ Juris Naturalis dicuntur discrepantes, sive Civiles quæ accedunt Obligationis ac Permissionis formulas, sive Juris omnimodi apud eorum aliquos violationem, sive Utilitatis rationem Boni ac Honesti considerationi in rebus publicè gerendis moribusque introducendis crebrò prælatam, sive consuetudinis diuturnæ vim Naturam in Gentium moribus toties simulantem tandem spectes, non imprudentèr factum meritò forsan dixeris ab Ebræis dum in Juris Naturalis designatione, Omnium seu Plurium Gentium morum seu institutorum rationem habent nullam. Accedat, Jus qualecunque non satis accuratè inde peti aut denotari unde Autoritas & Imperium aliquod, è quo pendent Obligatio, Permissio earumque comites juxta superiùs capite quarto ostensa, satis haberi nequeat. Detur uniformes è seculis priscis fuisse atque etiamnum esse Gentium, sive Omnium sive Cognitarum, sive Moratiorum pariter

[l] *In Thalia.*

[m] *Prochir. Lib. 1. tit. 1.*

ritèr mores aliquot, veluti in Contractibus, Successionibus, Conjugiis, Judiciis, Federibus, Commerciis. Anne inde Juris Naturalis seu Universalis vim, atque Obligationis & Permissionis effectum (citra quem frustra de Jure aliquo loquimur) sortiri omninò possent ejusmodi mores? In exemplis memoratis, mores, ut vides, partim sunt singulatim & domi genti cuilibet usitati, partim universis ut communes interveniunt. Quod ad singulatim & domi cuilibet usitatos attinet; Anne gens unica aliqua gentis alterius non subjacens imperio (nam de Gentibus plurimis quæ sui sunt seorsim invicem juris res est capienda) ideò ad morem ejusmodi aliquem retinendum obstringitur quia ipsa simùl sicut ceteræ eum tamdiù observavit? Ullamne Obligationis exinde nasci posse communionem cui singulæ earum qui observaverint pro libitu suo per ceteras nequeant contraire, fingi potest? Certe non cum meliori ratione quam si quis dixerit Spartanos, verbi gratia, ideo ad retinendum aliquem morem sibi seorsim avitum obligari quoniam nondum placuerit ejusdem aut similis, Atheniensibus, Thebanis, Macedonibus, aliis, quibus non omninò subsunt Spartani, abrogatio. Nescit quidem nemo regulam illam [n] Juris, *Refertur ad universos quod fit per majorem partem.* Quæ passim ferè obtinet in Curiæ [o] decretis, arbitrorum [p] sententiis, id genus aliis. Quoties scilicet id totum, cujus ea pars est, unico ita complicatur sive imperio sive pacto sive constitutione ut in corpus unicum civile coaluerit partesque ibi habuerit exinde veluti invicem continuas. Quod si ex numero tantùm, velut quantitate discreta, ita conflatur gentium hominumve cœtus aliquis, ut non omninò in ejusmodi totum seu continuum quid coaluerint, Majoris sane partis in rebus quales jam tractamus ratio habenda est ad Obligationem seu officii Debitionem introducendam nulla. Finge homines aliquot singulares Trium, verbi gratia, Gentium (quæ pro cunctis in exemplum sumantur) & personas & Imperia induisse. Gentium semper intellige sui planè ita sigillatim juris ut alterius ditione earum nulla contineatur. Finge, inquam, Titium, Sempronium & Seium, Gentium & personis & imperiis Trium (id est, heic omnium)

[n] *L. 160. D. tit. de divers. reg. Iuris.*

[o] *L 19. D. tit. Ad Municipalem.*

[p] *L. 27. D. tit. de Receptis & qui arbitrium. §. 3.*

omnium) sic indutis, sibi statuisse seu elegisse quid ac pariter semper observâsse. Adeò etiam longævos fuisse ut omnes Præscriptionis terminos observatio illa excederet. Ut scilicet Gentes universas eorumque mores qualescunque sic velut in tabella unico complectaris intuitu. An major trium illorum pars in causa heic esse quibat quominùs tertius pro libitu suo id quod à se sibi ita statutum est atque observatum, ritè non posset abolere ac rejicere? Parilis omnium observatio citra obligationem aliquam singulis superiorem qua pariter coerceantur omnes, utcunque diutina, efficere planè nequit ut non contrarium æquè singulis sibi (si nil aliud obstet) statuere atque observare liceat. Simili modo dicendum de moribus gentibus quotcunque communibus seu Intervenientibus. Si alia obligationis causa non reperiatur præter ipsarum observationem mutuam seu constitutionem, quid vetat quo minùs ex consensu in diversam sive observationem sive constitutionem inito, jus qualecunque illud pristinum interveniens esse desinat. Quemadmodum clarigationis seu represaliarum, belli denunciandi, alia juris Fæcialis ac bellici capita Gentibus quas novimus Intervenientia, mutata pro seculorum varietate scimus. Et quod paucioribus gentibus qualibuscunque post consensum in observationem diutinum abolere seu mutare licet, id omnibus si itidem velint licere, modo superior non habeatur quæ vetet obligatio, quis possit dubitare? Neque igitur è Plurimarum neque ex Omnium, tametsi mores earum exploratos haberemus, Gentium usu aut observatione, Jus illud Naturale atque Universale, maximè quod sibi perpetuò constans est & nunquam non Obligat, petendum est. Nec sanè de illo quod naturaliter Permissivum est, hinc aliter atque suffragia velut interpretationum in capitibus hujus aliquot excutiendis è Gentium moribus subinde suppeditantur, ut superius diximus, est decernendum. Quin & alia capite proximo dicenda huc pariter spectabunt.

Cap. VII.

De Rationis Humanæ, *in Jure Naturali disquirendo*, usu, *quo solo neque heic subnituntur Ebræi. Ex* Rationis solo & simpliciter sumto usu, *tum quia adeo* incertus *est & sibi* inconstans *tum quia sine* Superiori *cui subsit* imperio *obligationem non inducit, non rite satis edisci* Jura Naturalia.

QUod ad Naturalem Rationem seu rectum ejusdem apud Homines usum ejusque dictamen attinet (nam de eo juxta institutum proximè videndum) passim legimus, Communes innasci hominibus Notitias atque Anticipationes quibus nemini non intùs constituitur, Bonum amplexandum appetendumque, Malum fugiendum, honestè vivendum; atque ex ejusmodi notitiis seu principiis, practici intellectus theoremata seu conclusiones fieri, mente non depravata ex vi sibi congenita ratiocinante, ipsis principiis non incertiores. Adeoque Jus Naturale cum Aristotele [n] sæpè definitur id esse quod πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή *ubique eandem vim obtinet, & non quia ita videtur vel minimè.* Id est, quod non ex incerto ac vario apud gentes opinionum usu aut ex re pro civili bono diversimodè nata (quale non raró est jus Positivum quod Νομικὸν seu legale vocat ille) sed ex constanti eorum judicio, qui recta ratione sanâque utuntur, perpetuò sibi simile pendet. Nam pro eo quod est ibi πανταχοῦ *ubique* substituit præstantissimus paraphrastes Andronicus Rhodius παρ' ἀνθρώποις τοῖς τε ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσι οὐδὲ τοῖς νόσουσι τὰς φρένας καὶ διεστραμμένοις *apud homines qui rectè atque ut oportet sapiunt, non apud eos quibus laborat mens aut perversa est.* Et Michael Ephesius ibi; παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ ἀδιαφθόροις καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσιν *apud plurimos qui tamen perversi non fuerint sed secundum naturam se habuerint. Nam apud eos* (sic pergit) *qui ferinum in morem vivunt prorsusque excæcatam*

[n] *Ethic. lib.* 5. *cap.* 10.

cæcatam mentem habent, ac solum brutorum voluptatem sectantur, nullum Naturale Jus est. Quinetiam Cicero [o], *est*, inquit, *unum Jus quo devincta est hominum societas & quod lex constituit una. Quæ lex est Recta Ratio imperandi atque prohibendi, quam qui ignorat, is est injustus, sive est illa scripta uspiam sive nusquam.* Et paulò post; *Nos legem bonam à malâ nulla alia nisi naturali norma dividere possumus. Nec solum Jus & Injuria à Natura dijudicantur, sed omninò omnia Honesta ac Turpia. Nam & communis intelligentia nobis res notas efficit ea quæ in animis nostris inchoavit, ut Honesta in virtute ponantur in vitiis Turpia. Hæc autem in Opinione existimare, non in Natura posita, dementis est.* Alia sunt ejusmodi apud eundem, Platonem, Senecam, Plutarchum, philosophos alios, uti etiam Theologos & Jurisconsultos qui Jura Naturalia ex recto Rationis usu indicari seu ibi sedem habere velint. Hinc scilicet nasci Principia qualia Practica & Prima vocant in scholis atque dein Consectaria è quibus Jus conflatur Naturale. Et quemadmodum in Mathesi post datam lineam, angulum, planum, Circulum, insequuntur etiam principia quædam nemini non primo intuitu, qui oscitanter non intueatur, pro Veris agnita, unde etiam Conclusiones non minùs certæ inferuntur; ita etiam in ipsis Moralis disquisitionis seu Rationis vitæ instituendæ, quam practicam nuncupant, primordiis, post data quædam, veluti Tutelam sui, rerum in vitæ commodum usum, sexuùm conjunctionem, speciei propagationem & quæ cetera venire solent nomine Boni ac Honesti (quod primarium est heic objectum ut in philosophia prima Ens) naturalitèr oriri volunt ex ipsa recta ratione Præcepta aliquot Interdictaque in universum obligantia quibus Bonum illud ac Honestum conservetur præpediaturque contrarium. Unde in Rerum Adæquatione quadam seu invicem Commensuratione, quæ diligenti Rationis ut solius κριτηρίου seu *judicandi instrumenti* operâ eruatur, Naturale seu Universale Jus consistere dici solet tum Theologis tum Jurisconsultis. S. Thomas [p]; *sic se habent præcepta legis naturalis in homine quantum ad Operabilia, sicut se habent prima principia in Demonstrativis.* Alii tantundem non rarò.

Atque

[o] *De Legibus lib. 1.*

[p] *1 secundæ, quæst. 94. art. 2. ubi videsis plura & in 5. Ethicorum lect. 12. Adde Scot. in Sent. 3. dist. 37. quæst. unica.*

Atque huc spectat illud Alberti Bologneti Jurisconsulti non incelebris, quod vicem aliorum quæ adduci facilè possent è Jurisconsultis Theologisque similium sortiri heic voluimus. *Generatim*, inquit [q], *concludimus, Naturam, ut aliis omnibus semper in rebus, ita in hoc maximè providam, plenissimè illa omnia nobis suggessisse quibus ad vitam justè, piè, & honestè degendam optimè instrui possimus. Quæ ut perfectè ac distinctè à nobis cognoscantur, sciendum est bipartitam eorum rationem esse. Quædam enim sunt, quæ natura neque prohibentur, neque imperantur, sed libero ipsorum hominum arbitrio permittuntur, ita ut possint homines liberè decernere quæ pro locis & temporibus sibi magis expedire judicaverint. Quædam verò sunt quæ determinatè, ut ita dicam naturâ imperantur vel prohibentur ita ut ejus imperii vel prohibitionis mutandæ nulla hominibus facultas concessa sit. In illis quidem primis maximè inspicitur utilitas, in his verò Honestas ac Justitia sola attenditur: solaque hæc postrema sunt quæ ipsi naturæ præcipuo quodam jure tribui possint.* Sic ille; idque ad vulgi Scriptorum mentem qui ex recto Rationis usu fines illos, quos ultra citraque naturaliter nequit consistere rectum, reperiri edisciique dictitare solent. Juxta & illud Euripidis [r]; Vir bonus, inquit,

οἶδε τό γ' αἰσχρὸν, κανόνι τοῦ καλοῦ μαθών

Novit id quod Turpe est, Malum, seu prorsus fugiendum, ex canone, Regula seu norma illa quâ Bonum Honestumque designatur edoctus. Quam regulam seu normam in Ratione humana seu ex ejusdem dictamine haberi passim inculcatur. Ceterùm neque hoc modo simplicitèr sumto de Jure Naturali seu universali statuunt aut disquirunt Ebræi. Qua de re paucis videbimus. Id quidem fatendum est, ex Gentium complurium, quas pro Moratioribus atque Illustrioribus habemus, scitis ac rationibus, juxta ea quæ capite proximè superiori disputata sunt, suffragia seu interpretationes in disceptationibus de Jure Naturali Permissivo ritè satis interdum adhiberi. Quin & tam in Juris Obligativi quàm Permissivi disquisitione subsidium cuique ingens (sicut & in rerum omnium aliarum æstimatione)

[q] *De lege Jure & æquitate cap.* 18. 5. 6.

[r] *In Hecuba.*

tione) ex multiplici tum ſui tum aliorum rationis uſu, id eſt è perquam variis atque invicem diſſidentibus hominum ſententiis, juxta capite primo oſtenſa, præſtari. Ut fermè complurium virginum pulcherrimarum, quas ſeligendi poteſtatem Zeuxi publico conſilio dederant Crotoniatæ, formæ invicem ſatis diſſimiles, id ei præſtiterunt unde unicam Helenæ[f], quæ ei magno pretio ab illis conducto depingenda erat, faciem velut excerperet. Ut verò rite hac de re diſpiciamus, Ratio ejuſque uſus dupliciter ſumitur: Aut qu[illegible]ſe Simplex eſt nuduſque nec alicujus Humanâ naturâ Superioris ſive indicationem ſive authoritatem reſpicit, aut quà autoritatem ejuſmodi ſeu indicationem Boni Malique officiorumque debitionis terminos deſignantem agnoſcit. De modo ſecundo agitur capite ſequenti. Ceterùm de Ratione in criterium primo modo adhibito, animadvertendum eſt non modò non adeo Certum eſſe aut ſibi Conſtantem ac ſimilem apud homines ejuſdem in hiſce diſcernendis uſum ut quid ex eo melius aut optatius ſit ſemper ſatis liqueat, verùm etiam nec inde ſolum, licet certiſſimus eſſet ſibique ſimilimus & conſtantiſſimus, erui ſic poſſe Obligationis atque Permiſſionis (quod heic caput eſt) legitimæ Cauſam. Quod ad Incertum atque Inconſtantiam qua laboravit ſemper liber nudæ Rationis ille in hiſce uſus, ſpectat; ut vulgus hominum cui diligentior Rationis uſus qualiſcunque eſſe ſolet ſatis alienus prætermittam, nemo humanior neſcit, de Bono & Malo eorumque finibus numeroſiſſimas fuiſſe olim etiam Rectæ Rationis profeſſorum ſeu antiſtitum, id eſt, philoſophorum, diſceptationes, ſed mirum in modum invicem diſcrepantes. Neque erat qui tantas potuit componere lites. Sectæ erant perquam multiplices & tam fœcunda dogmatum ſeges, ut philoſophia quæ accuratiſſimâ, pro diſquirentium viribus ac ingenio, ratione nitebatur, ad CCLXXXVIII ſectas, non quæ jam eſſent, ſed quæ eſſe poſſent, adhibitis quibuſdam differentiis, facilimè perveniret, quod obſervavit olim togatorum doctiſſimus Varro[t]. Et philoſophiam ipſam de veteribus illis adeò, dum ſuis ſinguli rationibus veluti veris & cogentibus ſubnixi eam ſibi ſolum ceſſiſſe oſtentabant, diſſidentibus con-

[f] *Cicero de Inventione lib. 2.*

[t] *Apud D. Auguſtinum lib. 19. de Civitate Dei, cap. 1. Adde Clementem ſtrom. 6. Epiphanium (de ſectis) in Comp. de fide Catholicâ, præter Laertium &c.*

querentem elegantèr inducit Boetius. *Epicureum*, inquit [u], *vulgus ac Stoicum ceterique me reclamantem renitentemque velut in partem prædæ trahebant, & vestem quam meis texueram manibus disciderunt, abreptisque ab ea panniculis totam me sibi cessisse credentes abiere. In quibus quoniam quædam nostri habitus vestigia videbantur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit.* Ita qui ex professo Principia bene vivendi universalia quæsierunt, in diversissimas abiere sententias, suas singuli optimas judicantes; aliorum ferè sive damnantes sive reprehendentes. Quid quod nonnullis etiam majorum gentium Philosophis adeo singularis heic erat ratio ejusque usus ac dictamen (nam de pravitate, locus hic non est dicendi) ut quædam certe rarò apud homines non pro Juri Naturali planè adversis habita, omninò ex eodem jure permissa ac probata esse auderent asserere. Sic Zenoni & Chrysippo, quemadmodum etiam Persarum Magis, μητρομιξία seu concubitus maternus atque etiam filiæ uti & masculi licitus [x] habebatur; ut Theodoro philosopho [y] Furtum, sacrilegium, adulterium. Quæ tamen Ulpiano [z] Jurisconsulto, qui nec Christianus, aliisque paganis naturâ turpia expressim esse dicuntur. Theodorus etiam & Diagoras Melius aliique satis celebres, nullos Deos asseverando, timorem omnem quo Humanitas regitur venerationemque penitùs [a] sustulerunt. Hisce adjice Platonis, philosophorum cunctorum divinissimi, uxorum communionem [b], coitum fermè promiscuum, aliorum [c] rerum universarum perpetuam velut ex lege imperante communionem. Accedant Archelai [d] item, Aristippi [e], Carneadis [f] placita quibus nihil omninò ex naturâ Justum admittitur sed omnia quæ illa induunt nomina ex legibus scriptis hominumque arbitrio aut utilitate pendunt. Alii etiam tantundem [g] acriter propugnârunt. Quin & id genus innumera alia, pro diversissima disquirentium ac docentium ratione, in veterum scriptis occurrunt. Personat quidem ubique ὁ νόμος ἐστὶν λόγος ὁ ὀρθὸς *lex*, maximè naturalis, *est recta ratio*, in quod unanimes satis consentiunt etiam qui de recta ratione immane quantum, sicut de gustu solemus, interim dissident.

[u] *De Consolat. 1. pros. 3.*

[x] *Sixtus Empiricus Pyrrhon. hypotypos. lib. 3. cap. 24. & 25. & advers. Mathematic. lib. 10. Epiphanius in Comp. de Fide Catholica.*

[y] *Diogenes Laert. in vita Aristippi. Hesychius Illustrius in Theodoro, Epiphanius in Comp. de Fide Catholica.*

[z] *L. 42. D. de divers. Reg. Juris.*

[a] *Minutius Felix in Octavio.*

[b] *De Republica lib. 5.*

[c] *Epiphanes Alexandr. apud Clemens. strom. γ. alii.*

[d] *Laert. in vita ejus.*

[e] *Idem in vita ejus.*

[f] *Lactantius capite proxime superiori.*

[g] *Callicles apud Platonem in Gorgia, & Arist. Elench. lib. 1. cap. 12. & vide Platonem de Republica lib. 2. ubi de Gygis annulo.*

sident. Perinde ac si de mensura nomine quidem tenus veluti pedis ulnæve, satis essent concordes, de utriusque intereà quantitate mirè discrepantes. Et sanè ubi verbis etiam expressissimis pro firmamentis quibus innitantur homines, præcepta atque interdicta sive à Numine sive à Principibus sive ab aliis qui rebus præsunt conscripta habentur, in horas inibi etiam videmus non sine ingenti Rationis, tametsi habeat ea ibi palàm quo subnitatur dirigaturque, usus discrimine in alias atque alias, imò creberrimè in contrarias discedere sententias interpretes, utcunque pollentes admodum ingenio. Summa est quod habet Plato [g]; SOC. *Cum quis Argenti aut ferri nomen protulerit, nonne universi idem intelligimus?* PHAED. *Id verum quidem est.* SOC. τί δ' ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος ἄλλῃ φέρεται καὶ ἀμφισβητοῦμεν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; *Quid verò cum Justi aut Boni nomen usurpaverit, nonne alius aliò fertur, & tum inter se ipsi & à nobismetipsis dissentimus?* Alii etiam omnia ita in dubio posuere ut assensum perpetuò retinerent. Veluti Pyrrhonii, Sceptici, id genus alii qui stateris Rationes (ut de eis Lucianus [h]) trutinantes indeque ponderis æquales esse comperientes, Veritatem nullibi haberi existimarunt. Sectis suis scilicet adeò addicti ut nec communibus quæ sic dicuntur notionibus, cum aliis, crederent. Cautiùs igitur utendum est nec temerè innitendum liberrimo ac simplici solùm Rationis disquirentis usu qui adeo multiformis atque etiam ita in incerto passim est positus ut quod alteri maximè, in hac potissimum indagine, sive pro Principio evidentissimo sive pro Conclusione principio non impari habitum est, id alteri, nec imparis ingenii, planè rejiciendum ac falsissimum aut pro vero saltem non admittendum non ratò visum fuerit. Nam sic crebrò evenisse apud illos disciplinæ Heroas qui de Boni ac Mali, Turpis & Honesti Natura, libero nec aliunde coercito rationis usu disceptârunt, nescit nemo eorum scriptis paulò versatior. Unde est quod de Gentium philosophia Tertullianus, id est de rationis quæ Rectæ nomine ostentari passim solebat usu, *nihil divinæ*, inquit [i], *licentiæ servat, Leges Naturæ Opiniones suas facit*, quibus si

g *In Phædro & videsis Galen. de Hippocratis & Platonis placitis lib. 9. cap. 2.*

h *In vitarum auctione.*

i *De Anima cap. 2.*

Scholarum ac Sectarum species varietatem, nec incertiores nec invicem magis adversas ulla in re comperies. Quod verò ad Obligationem heic attinet, quæ velut juris est anima; Homines, in rem quæ præ manibus est, considerari possunt aut quatenus ipsi universi æquales naturâ (citra scilicet Imperiorum ac Rerumpublicarum constitutionem) philosophis [k] ac Jurisconsultis [l] habiti sunt, aut quatenus in unicam coaluisse societatem Civilem seu civile ex pacto imperium unicum universi possint fingi. Etenim quà in plures Gentes seu Imperia distribuuntur, capite considerantur proximè superiori. Quatenus homines universi æquales naturâ quomodocunque habiti sunt, seu ut singuli tantum considerantur; concedatur si placet, non solùm philosophos sed etiam homines universos ita solo ac simplici, qualem diximus, Rationis usu in Honesti & Turpis definitionem aliquam rerumque singularium quæ sub eis nominibus veniunt designationem consensisse eamque planè Naturalem esse opinatos adeò ut nec sententiarum discrimen restaret ullum. Scilicet ut hoc rectiùs intelligatur, fingamus cum veteribus aliquot [m], tempus quoddam fuisse cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur & sibi victu ferino vitam propagabant nec ratione animi quidquam sed pleraque viribus corporis administrabant. Atque ferinam hanc vivendi libertatem diligentiori Rationis tandem usu eoque simplici nec superioris autoritatem omnino respiciente sigillatim ductos fingatur eos exuisse, ac unanimes, nec tamen ab æqualitate recedentes, vitæ secundum Juris qualiacunque, Naturalis nomine, capita formulæ in posterum retinendæ nomina dedisse. At quid cedò hoc simplicitèr ita sumtum ad Naturalis Obligationis seu Officii debitionis non violandæ atque Permissionis sive Causam sive Effectum propriè, juxta capite quarto ostensa, dictum? aut ad naturalem Liciti atque Illiciti discriminationem? Quale de constitutione atque observatione Gentium sui seorsim planè singularum juris invicèmque æqualium capite dicitur superiori, tale etiam heic de philosophica observatione seu scholastica, utcunque universali, ex nudo rationis liberæ, sine expressissima præeunte autoritate, usu nata est paritèr dicendum. Quin Ratio, quatenus

[k] *Arist. Polit. 3. cap. 12.*
[l] *Vlpian l. 32. D. de divers. Reg. Iuris*
[m] *Cicero lib. 1 de Inventione, Lucretius lib. 5. Plato de Repub. lib. 2.*

nus talis solùm & simplex, suadet & demonstrat, non jubet aut ad officium, nisi superioris eo qui jubetur accedat simul autoritas, obligat. Quod legis datæ proprium est. Alterum hominum sic singulorum parisque invicem juris ex alterius solummodo Ratione, seu unum aliquem sive ex sua (neque enim imperare sibi neque se prohibere [n] quisquam potest) sive è ceterorum omnium sic obligari aut juberi, ut suam prout sibi ex arbitrio videbitur, ideò duntaxat rationem ac sententiam etiam in contrariam posteà mutare nequeat, ne admitti quidem potest magis atque ceteros universos ex ipsius unici sic obligari. Nam undenam Obligationis causæ reperitur disparitas, ubi universi, ut diximus, habentur pariter sui juris & æquales nec in civile aliquod corpus sociati? At verò universos illos etiam, id est totam gentem Humanam in civile corpus fingatur coaluisse, ac de aliqua non solum vivendi sed etiam imperii formula consensisse, adeo ut jam inter eos, Principes subditis præessent, pœnæ insuper jus, quod sic ex nuda natum eis est ratione, violantibus præscriberetur. Certè nisi superior etiam & heic accedat autoritas atque jus, ratione qualicunque singulorum superius, quo fides sic inita servanda, quo Principibus parendum, quo pactis standum, quo demum universi simul, ut vinculo singulorum arbitrio ac vaga ratione pollentiori, constringantur; qui fieri potest ut Naturalis aliqua aut quæ à singulis, pro libitu & variante ratione, naturaliter solvi nequeat, Obligatio refragetur quo minùs à fide, imperio, pactis, pœnarum præscriptione, omnibus tandem in quæ sic consenserint, liberè quisque & pro arbitrio recedere queat? Quà scilicet Turpe & Honestum, Licitum atque Illicitum, Officii debitionem & Jus, non per homonymiam ut assolet, Utile & Inutile aut Vim Obligatio spectat, quod semper heic advertendum. Ut enim paris in parem imperium esse nequit, ita nec qui pares fuerint, ii ex jure aliquo sibi inter se præscripto, officiique debitionis inde solùm nomine, adeò impares fieri possunt, ut cuilibet nihilominus eorum non sit societati quam inivit jurique in quod consensit par renuntiandi semper libertas, nisi velut ab externo seu aliunde quàm à se ipsis accedat

[n] *L. 51. D. tit. de Recept. tis qui arbitrium.*

simul quod Pacta, conventa, deditiones, Jus illud & officium & quæ cetera sunt quibus societates humanæ, respublicæ atque imperia nasci conservarique solent, obligando, cum imperio, firmet. Incoibiles planè alioquin sunt invicem Homines, dum Jus tantum & Obligationem communem ut heic spectamus. Quin & in quicquid simul Omnes etiam se obligari quacunque ratione velint, eo paritèr & Omnes se solvere rite posse nemo non videt, nisi etiam superior aliqua homine autoritas ipsos ita velit manere obligatos. Rem se alitèr habere, sive de hominibus singulis sui pariter ac seorsim juris sive de eis in corpus civile sociatis loquamur, ne facilius quidem potest excogitari, quàm Duabus lineis rectis, sine Alia quæ utramque pariter terminet, spacium qualecunque comprehendi, aut Extrema invicem continua fieri sine Medio quo conjungantur, aut demum Numeros qui Pares sunt sine Unitaris aut Imparis velut ab externo adjectione, crescere posse in Impares. Unde etiam evenit, ut in Paganorum disciplina veteri, nec Diis ipsis obligatio aliqua ad pactum promissumve servandum, qualem scilicet ritè satis violare nequirent ipsi, superinduceretur nisi palude Stygia, superioris in hanc rem Numinis nomine, invocata °;

° *Hesiod. in Theogon. Homer. Odyss. 5. Virgil. Æneid. 6.*

Dii cujus jurare timent & fallere numen.

Ambrosiæ item & Nectaris Deorumque consortii interdictio temporalis, pro pœna violationi imminebat. Ne quidem inter Deos supremos Obligationem invicem admittere quibant citra Numinis ipsis supremis superioris fictione. Qualisnam autem reverà fuerit atque undenam petenda Juris Naturalis Obligatio (quæ etiam jura omnimoda Humana quæ positiva sunt consequenter firmet) capite sequenti ostendetur, ubi quæ huc itidem attinent alia habentur.

CAP.

CAP. VIII.

Ex Naturæ Parentis *seu* Numinis *sanctissimi* Imperio *atque* Indicatione *orta hominibus esse* Jura Naturalia *seu* Universalia, *cum* Philosophis *aliquot*, patribus *Christianis* & *Jurisconsultis* etiam nonnullis *Cæsareis*, statuere Ebræos. *Et de* Obligationis *inde ac* Permissionis ortu *ac* effectu.

PLanè igitur rejecto, in disquisitione de Jure Naturali ineunda, Animalium aliorum usu, nec aut Gentium quantumvis usitatissimis Moribus aut Solâ, ut dictum est, Ratione humanâ eorumque opinionibus & consensu ex ratione ejusmodi per se nuda ac simplici pro amussi seu mensura ritè heic judicandi definiendique admissis; restat ut de quarto illo modo quo Jura Naturæ indagantur & designari velut à Causa efficiente solent, videamus. Id est, de Naturæ Parentis seu Numinis sanctissimi Imperio, Autoritate atque indicatione. Nimirùm docent tum Philosophi magni tum Patres Christiani, quemadmodum etiam Jurisconsulti nonnulli expressim, Deum, ut Naturæ Parentem universique Rectorem, hominum animis insevisse, indicâsse, imperâsse, alia quædam, sigillatim etiam designata, Boni & Honesti nomine observanda, alia similitèr nomine Mali ac Turpis perpetuò fugienda, atque inde conflari jus Naturale seu ejusdem velut in unum corpus partes coalescere singulares. Atque ex hisce solùm (qualiscunque intereà pullulaverit è nudo rationis humanæ usu ac operatione absque admissa ejusmodi insitione, indicatione atque imperio, Sententiarum seu Opinionum seges) Obligationem eam quæ Naturalis est uti & Permissionem pendere. Adeo ut alia eousque Turpia esse, alia eousque Bona & Honesta illinc designentur, ut ex imperio Naturæ Parentis ejusque autoritate, quâ universi obligamur, sic nunquam esse desinant, atque insuper pœna consequatur Violationem ejus quod ita ex imperato observari debeat, uti & Observationem præmium. Quod ad Philosophos attinet; *Hanc video*, inquit Cicero [p], *sapientissimorum fuisse sententiam, legem*

[p] *De legibus lib. 2.*

(Do

(De Naturali planè loquitur è qua ceteras, quocunque designentur nomine pendere cunctas, nec immeritò voluit; qua de re etiam plura mox) *neque hominum ingeniis excogitatam neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam quod universum mundum regeret imperandi prohibendique Sapientiâ. Ita principem legem illam & ultimam, mentem dicebant omnia ratione aut cogentis aut vetantis Dei.* Et paulò pòst; *Nec si regnante Tarquinio nulla erat Romæ scripta lex de Stupris, iccircò non contra illam legem sempiternam Sextus Tarquinius vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit. Erat enim ratio profecta à rerum natura & ad rectè faciendum impellens & à delicto avocans, quæ non tum denique incipit lex esse cum scripta est sed tum cum orta est. Orta autem est simul cum mente Divina. Quamobrem lex vera atque Princeps apta ad Jubendum & ad Vetandum ratio est recta summi Jovis.* Idemque alibi [q], *Est quidem vera lex, recta ratio Naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo; vetando à fraude deterreat: quæ tamen neque probos frustra jubet aut vetat, nec improbos jubendo aut vetando movet. Huic legi nec propagari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet. Neque tota abrogari potest. Nec verò aut per Senatum aut per populum solvi hac lege possumus. Neque est quærendus explanator aut interpres ejus alius. Non erat alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac. Sed & omnes Gentes & omni tempore una lex & sempiterna & immutabilis continebit, unusque erit communis quasi Magister & imperator omnium Deus. Ille legis hujus inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit ipse se fugiet & Naturam hominis aspernabitur. Hoc ipso luet maximas pœnas, etiamsi cetera quæ putantur effugerit.* Et Hesiodus [r],

[q] *De Republica lib. 3. apud Lactantium lib. 6. cap. 8.*

[r] *In Εργ. & videsis Clement. strom. α. sub finem.*

τὸν γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων

Legem Hominibus constituit Jupiter, seu Naturæ rector. Et *secundum Deum vivere & Deum sequi* idem non rarò habetur cum eo quod est *vivere secundum Naturam*, etiam & *secundum Rationem*, apud Ciceronem, Senecam, Plutarchum, alios.

os. Unde cum Hierocles in egregio illo ad carmina Pythagorica commentario, de eo quod est Rationi parere verba facit, Λόγῳ δὲ ὀρθῷ, inquit, πείθεσθαι καὶ Θεῷ, ταὐτόν ἐστι. τὸ γὰρ λογικὸν γένος ἐμμοίρησαν τῆς οἰκείας ἐλλάμψεως ταῦτα βούλεται ἃ ὁ θεῖος ὁρίζει νόμος· καὶ ἡ γὰρ σύμψηφος Θεῷ ἡ κατὰ Θεὸν διακειμένη ψυχή, καὶ πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὸ λαμπρὸν ἀποβλέπουσα πράττει ἃ δὴ πράττει, *Est verò idem Rationi rectæ parere atque Deo. Natura enim quæ rationis est particeps illuminationem sibi sortita, ea amplectitur quæ præfinivit lex Divina. Nec discrepat à Dei sententia animus qui secundum deum se habeat, sed divinitati atque fulgori (à quo illuminatur) intentus ea facit quæ facit.* Adeò ut Deum ipsum, quatenus indicando rationi imperat seu imperando indicat, ἅτε τῆς μονῆς τῶν καλῶν σταθμης *velut solius bonorum*, seu officii debitionis, adeoque obligationis, *mensuræ* seu *amussis* nomen habere etiam velit. Illinc est quod passim Jura Naturalia seu omnium hominum communia interdum quidem communes notitias sed sæpissimè τοὺς θείους νόμους *Leges Divinas* seu à Numine datas appellat. Atque ὁ ὑποδεξάμενος αὐτοὺς λογισμὸς δικαστὴς ἄγρυπνος ἑαυτῷ γίνεται *Leges eas*, seu jus ita indicatum imperatumque, *suscipiens Ratio sibi vigilantissimus efficitur Judex*, quod itidem ille. Quibus sanè verbis id quod ipsi philosophisque etiam è paganis aliis non raro τὸ συνειδὸς in vitæ peragendæ ratione seu *Conscientia* dicitur, optimè designatur. Scilicet ex indicatione atque imperio, quale dictum est, Conscientiâ sic velut conjungi Numen Hominemque cujus Rationi sic indicatum imperatumque est, ut reverà homo in Juris Naturalis seu nunqnam non observandi capitibus sic indicatis imperatisque discernendis Numini sit conscius, uti & consequentèr Obligationis ex autoritate illa, humanâ superiore, sibi superinductæ pœnæque pro violationis comite præstitutæ. Nam conscius heic est ita cum alio scius, quemadmodum de vocabulo illo Nonius. Illinc est quod apud Homerum θέμιστες seu *Jura* quibus genus humanum carere non debet non semel [f] Jovi tribuantur ut autori. Et Sceptrum Minois apud Homerum οὐδὲν ἄλλο εἶναι dicit Plato [t], ἢ τὴν παιδείαν τοῦ Διὸς *nil aliud esse quàm doctrinam* seu *disciplinam*

[f] *Iliad. α &* *ι. & Odyss. λ.*

[t] *In Minoe.*

à Jove acceptam. Scilicet *arbitria Principum quæ principio rerum*, ut ait Justinus [u], *erant pro legibus*, Jure illo communi seu naturali quod violari noluit Jupiter coercebantur. Ex hac causa itidem Demostheni Jus generatim id est omnimodi juris apud homines positivi fundamen proximum seu Jus Naturale, dicitur [x] εὕρημα καὶ δῶρον Θεοῦ *Inventum & donum Dei*, & Dioni Chrysostomo [y] Διὸς θεσμὸς *Jovis sancitum.* Et Euripidi Jura hominum communia νόμιμα Θεῶν [z] *Jura Deorum*, aliisque id genus nominibus designantur. Id genus occurrunt non pauca apud poetas [a] veteres aliosque philosophia hac sacra satis plenos. Quin Platonici [b], Νοῦ ἐστὶν ὁ Νόμος διανομὴ *Mentis* seu *Dei est distributio lex* seu *Jus.* Atque inde est quòd Aristoteles, ubi pauca de eo quod est utrum Jus Naturale sit mutabile loquutus, nonnullis ait [c] mutabile videri quoniam apud alias atque alias gentes variatim se habeat, τοῦτο δὲ subjicit, οὐκ ἔστιν οὕτως ἔχον, ἀλλ' ἔστιν ὥς· καὶ τοί παρά γε τοῖς Θεοῖς ἴσως οὐδαμῶς ἄλλως ἔχον, *Hoc verò non ita se habet, sed quodam modo. Quanquam apud Deos fortè nullo modo se aliter atque aliter habet.* Scilicet, tametsi ob depravatos hominum mores ipsa Juris Naturalis capita, dum observationem ipsaque observationis sive præcepta sive permissiones apud Gentes non satis secundum Naturam instituta habentes, aliter atque aliter agnosci mutarique videntur, nihilosecius ipsum αὐτοδίκαιον seu *quod per se atque ex sui natura justum est* [d] ex Deorum præscripto, perpetuò manet sibi simile parilemque semper & parem obligationis vim obtinet. Id est, planè est immutabile. Neque aliunde evenisse fingi posse videtur receptam illam, maximè apud Græcos & Romanos sententiam, de Scelerum pœnis apud inferos dandis. Amphitryo [e] ad Theseum inde reducem

——verane est fama, inferis
Tam sera reddi jura & oblitos sui
Sceleris nocentes debitas pœnas dare?

Cui ille

Quod quisque fecit, patitur: autorem scelus
Repetit, suoque premitur exemplo nocens.

Ejusmodi

u *Hist.* 1.

x *Orat.* 1. *adversus Aristogitonem.*

y *Orat.* 80.

z *In Ixione.*

a *Videsis Stobæum Eclog. Physic. lib.* 1. *cap.* 7.

b *Proclus in Theolog. Plat. lib.* 5. *cap.* 9.

c *Ethicorum Nicom.* 5. *cap. cap.* 10.

d *Videsis Michaelem Ephesium ad* 5. *Ethicorum. & Albertum Bolognetum de lege Iure & æquitate cap.* 16. §. 16.

e *Apud Senec. in Herc. furente. act.* 3.

Ejusmodi occurrunt infinita, quoties de nefandis & horrendis contra instituta scilicet Naturæ seu Jura communia commissis sceleribus loquuntur. Qua de re etiam plura habes capite suprà quarto. Putandumne est non tàm jus ipsum Naturæ seu Commune quod violatum est quàm pœnam quæ ob violationem sic infligitur, à Numine præstitui ipsos existimâsse? Sexcenta sunt in scriptoribus paganis quæ huc faciunt. Sed plura adjicere supersedemus. Illud verò non prætereundum, Legislatores illos celeberrimos seculorum priscorum, Minoem, Solonem, Draconem, Charondam, alios, legibus suis autoritatem seu obligationem conciliari nequisse opinatos esse, nisi eas Numini alicui acceptas ferrent; quod pueri in historia sciunt. Quid verò patres Christiani heic senserint ex eorum Scriptis pariter liquet. Fuisse nempe etiam in Intervallo illo quod rerum creationem & legis scriptæ in Reipublicæ Ebraicæ usum primarium dationem, Jura Naturalia atque Universalia à Numine generi humano lata, indicata, imperata quæ postmodum inter compluria alia in corpore illo Mosaico locum itidem habuere. Tertullianus de interdicto Arboris scientiæ Boni & Mali loquutus, *In hac lege*, ait [f], *Adæ data, omnia præcepta condita recognoscimus quæ posteà pullulaverunt data per Mosem, id est Diliges dominum Deum tuum* (ea innuit quæ in Mosaico corpore scripta etiam pro Naturalibus seu Moralibus adeoque Mose ipso multùm vetustioribus vulgò sumuntur) *de toto corde tuo & ex tota anima tua; & diliges proximum tibi tanquam te, & Non occides, Non mœchaberis, Non fraudaveris, Falsum testimonium non dices, Honora Patrem tuum & Matrem, & Alienum non concupisces.* Atque hanc primordialem legem appellans Matricem quasi esse scribit omnium præceptorum. Et post, *Ante legem Moysi scriptam in tabulis lapideis, legem fuisse contendo non scriptam, quæ naturaliter intelligebatur & à patribus custodiebatur. Nam unde Noe justus inventus si non illum Naturalis legis Justitia præcedebat? Unde Abraham amicus Dei deputatus si non de æquitate & justitia legis Naturalis?* Quod autem dicit naturalitèr esse intellectam legem illam; id antè ex ipso citata ostendunt ita capi deberi ut ex

[f] *Adversus Iudæos cap. 2.*

imperio Parentis Naturæ seu Numinis à primis parentibus accepto atque ad posteros propagato, observanda intelligatur. Disertè etiam Origenes [g] Naturæ legem vocat eam quam generi humano sancivit Deus. Ad illud item Esaiæ[h], *quia transgressi sunt legem, mutaverunt jus, dissipaverunt fedus sempiternum* quod ad alias gentes præter Judæos attinet, S. Hieronymus [i], *audiant*, inquit, *Judæi qui se solos legem accepisse Domini gloriantur, quod universæ primùm gentes totusque orbis Naturalem acceperit legem, ac iccircò postea lex data sit per Moysem quia prima lex dissipata est.* Quin S. Chrysostomus [k]; ἐξ ἀρχῆς πλάττων ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, νόμον αὐτῷ φυσικὸν ἐγκατέθηκε, καὶ τί ποτέ ἐστι νόμος φυσικός; τὸ συνειδὸς ἡμῖν διήρθρωσε καὶ αὐτοδίδακτον ἐποίησε τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων, *Ab initio rerum cum formavit hominem Deus ipsi indidit legem Naturalem. Et quid est lex Naturalis? Conscientia nobis explicavit & ex se notam fecit notitiam rerum tum honestarum tum earum quæ ejusmodi non sunt.* Unde etiam adnotat legislatorem cum interdicta homicidii, adulterii, furti, Decalogo insereret, eorum causam aliquam non omninò adjecisse uti nec aliorum ibi quæ à principio, ut Juris Naturalis capita, data sunt eoque nomine fuere notissima; sed simpliciter tantùm de eis breviterque statuisse. At verò præcepto de Sabbato, quod ex vetustis illis esse negat atque particulare fuisse & temporaneum asserit, causam observat adjectam ex eo quod sanctificata est septima dies post rerum creationem absolutam. Sic ille, ubi plura habet in hanc rem egregia. Ipsam Conscientiam ejus quod per se honestum est à Numine hominibus inditam palàm vult. S. item Ambrosius[l]; *Lex vera, sermo rectus; lex vera non insculpta tabulis, nec ære incisa, sed impressa mentibus atque infixa sensibus; quando sapiens non sub lege sed ipse sibi lex est, opus legis in corde suo continens naturali sibi stylo & quadam inscriptione formatum.* Stylus ille & inscriptio à Naturæ parente; qui & mentibus impressit & sensibus infixit ut generis humani totiusque naturæ rector & moderator, cujus est imperio parendum. Idcircò autem *sermonem rectum* proculdubiò vocavit quoniam tum apud philosophos Græcos tum apud

g *Adversus Celsum lib.* 5.
h *Cap.* 24. 5.
i *In Isaiam lib.* 8.
k *In Orat.* 12 *ad populum Antiochenum*
l *In Psalm.* 104.

apud Patres Christianos qui Græcè scripserunt, toties legerit generaliter, cum eo nomine Naturalem seu Universalem, ut sæpè, intelligunt, vocari legerat λόγον τὸν ὀρθόν. Nam λόγον nemo nescit tam verbum & *sermonem* quàm *rationem* denotare. At intereà id certissimum est, cùm Patres Christiani aliquot sic Græcè loquebantur, utcunque vocabula ipsa à Philosophis accepissent (& de Philosophorum sententia, quà de nudo, simplici ac merè libero, absque Numinis imperio, rationis usu intelligatur, capite satis dictum est superiori) ita tamen λόγον eos capi velle, ut, quatenus ad legem sic referebatur, non tam nudam hominis rationem significaret quàm ipsum *Verbum* seu Numen quæ persona est Trinitatis secunda, seu juxta illud apud D. Johannem, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος *Et Deus erat* ὁ λόγος seu *Verbum*, quod & apud veteres & recentiores interdum *Sermo* redditur. De vocabulo ipso ejusque homonymia qualem diximus egerunt pridem viri doctissimi[m] non rarò. Cæterùm dum λόγος sic sumitur, intereà ab ipso Numine atque ab ejusce imperio, autoritate, & indicatione petitur nec à scitis nuda ratione humana ortis emanâsse dicitur lex illa; unde etiam Νόμος καὶ λόγος *Lex & verbum* simul, Numen, à quo jura naturalia edoceri atque cùm imperio indicari volebant, nuncupabatur; quemadmodum in Concione D. Petri, ut non semel observatum est à Clemente Alexandrino[n] qui notione jam memorata λόγον cum primis usurpat. Huc maximè spectat illud D. Pauli[o], *Cùm gentes quæ legem non habent* (ut Judæi libris scriptam) *naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt; legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum.* A Numine scilicet inscriptum indicatumque. Unde & Patres[p] interdum legem naturalem loqui in cordibus nostris aiunt & similia. *Et per hanc naturalem legem*, inquit D. Hieronymus, *& Cain cognovit peccatum suum, dicens, Major est causa mea quàm ut dimittar; Et Adam & Eva cognoverunt peccatum suum, & propterea absconditi sunt sub ligno vitæ. Pharao quoque antequam Lex daretur per Moysem, stimulatus lege Naturæ sua crimina confitetur & dicit, Dominus*[q] *justus est, ego autem & populus meus impii.*

Ideò

[m] *Præter obvios in D. Joann. Evangel. cap. 1. commentarios consulas Christopher. Helvic. de Paraphras. Chaldaic. cap. 5. Isaac. Casaubon. Exercitat.* 1, §. 1. *& Daniel. Heins. in Aristarcho sacro cap.* 3. *pag.* 72.

[n] *Stromat.* ς. *& in Eclog.* è *propheticis.*

[o] *Ad Romanos* 2. 14.

[p] D. *Hieronym. ad Epist. ad Galatas cap.* 3. *quem & videsis in Epist.* 151. *Algasiæ quæst.* 8.

[q] *Exod.* 9. 27.

Ideò etiam apud Jobum cujus historia antiquior plerunque scripto Mosaico habetur, saltem non intra Rempublicam Ebraicam seu Mosaicam conscripta, legimus [r], *vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi & non declinavi ex ea. A* מצות שפתיו *Mandatis labiorum ejus non recessi & in sinu meo abscondi* אמרי פיו *verba* seu *dictata oris ejus.* Sic *Custodia viæ Domini* [s] dicitur tempore Abrahæ id quod cuique ex officio præstandum erat. Jura Naturalia seu Universalia ita Numinis Vestigia, Via, Mandata, Verba seu Dictata sunt. Atque apud Theologos item recentiores quamplurima occurrunt quæ Juris Naturalis originem Numini tribuunt ejusque inde solùm obligationem petunt. Nempe Jus faciunt divinum duplex: Alterum Naturale seu Humanæ naturæ coævum; Alterum Positivum seu à Numine postmodùm adjectum. Secundi generis pleni sunt libri sacri. Primum autem aiunt [t] esse *participationem Legis æternæ in rationali creatura*, adeoque divinum. Et ad hanc rem apposité Ludovicus Molina [u]; *Cùm Natura à Deo O. M. instituta sit, Naturæque legem quâ Bonum à Malo discernimus ipse mentibus nostris impresserit, ut vel experientia ipsa constat, colligiturque apertè ex illo Psalmi* 4. Quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Domine, *quod sane lumen aliud non est quam vis ipsa intellectus qua ea quæ ex se & natura seu bona sunt ab iis quæ ex se mala sunt secernimus ac dijudicamus: consequens profectò est ut Jus Naturale à Deo O. M sit mentibus nostris inditum naturisque ipsis rerum impressum atque adeò ut sit Jus Divinum à Deo ipso datum.* Et Alphonsus à Castro [x]; *Jus Naturale est illud quod ex ipsius Naturæ institutione provenit, & hoc est omnibus commune. Et hoc etiam est Jus Divinum, quia Deus ipse qui Naturam condidit est Juris Naturalis autor & institutor. Si igitur Jus illud ad conditorem referas, Divinum dicetur; si verò ad tempus sui ortus illud comparare velis, Naturale dicetur; quia simùl cum ipsa oritur Natura & non posteà per aliquam sive humanam sive Divinam legem.* Tantundem apud theologos alios non paucos. Quod ad Jurisconsultos demùm heic attinet; Fernandus Vasquius [y], *omne Jus Naturale*, inquit, *est*

[r] *Iob* 23. 10. & 11.

[s] *Genes.* 18. 19.

[t] *Alexander Alensis part.* 3. *quæst.* 26. *art.* 4. *S. Thom.* 1. *secunda q.* 19. *art.* 2. *Suarez. de legibus lib.* 1. *cap.* 3. & *lib.* 2. *cap.* 6. §. 13. &c.

[u] *Tract.* 1. *de Iustitia & Iure disp.* 3.

[x] *De lege pœnali lib.* 2. *cap.* 14.

[y] *Controvers. Illustr. lib.* 1. *cap.* 29. §. 14.

est Jus Divinum, *licet ex diverso non omne Jus Divinum sit Naturale cum in multis sit supernaturale (quale est in cunctis sacramentis ecclesiæ) sicque Jus Divinum & Naturale differunt inter se tanquam genus & species.* Et Joachimus Mynsingerus[z], *Jus hominum Naturale potest sic rectè definiri. Ius Naturale est quod Natura adeoque Deus ipse omnes homines in creatione* (velut) *prima quædam præcepta & formulas Honestatis docuit.* Atque alii[a] Causam Juris Naturalis efficientem Deum rectè nuncupant. Similiter in opere illo Juris Consuetudinarii Regni Hungariæ à Stephano de Werbewcz contexto, ab Jurisconsultis Regni celebrioribus recognito atque approbato & regia autoritate confirmato, Jus Naturale dicitur[b] *incepisse ab exordio Naturalis creaturæ, à solo Deo institutum.* Certè diu est quod glossa ad illud *Ius*[c] *Naturale est quod Natura omnia animalia docuit*, per Naturam Deum voluit intelligi sicut & recentiorum aliqui[d]; tametsi eo nomine reprehendatur glossa à Bartolo qui Naturam Naturatam non naturantem seu Deum ibi denotari velit. Quin & ipsum Deum Juris Naturalis autorem expressim etiam facere videtur Justinianus, ubi de Jure simul Civili & Naturali loquutus, *palàm est autem*, inquit[e], *vetustius esse Jus Naturale quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit*, quod Theophilus vertit ὁμοῦ ἅμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων εἰς φῶς ἡ φύσις προήγαγε, *quod simul cum genere Humano in lucem eduxit ipsa Natura.* Quod id ipsum innuit Gaius à quo sumsit Justinianus, ubi ait[f], *antiquius Ius Gentium cum ipso genere humano proditum esse.* Prodere heic in lucem emittere seu educere denotat. Et quod genus humanum in lucem emisit simul cum Jure Naturali, id aliud quid esse præter rerum omnium parentem Rectoremque summum seu Numen ne quidem posse satis intelligi existimo. Atque huc spectat etiam illud Justiniani[g], *Naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes peræquè observantur, divina quadam providentia constituta semper firma atque immutabilia permanent.* Jam verò hanc ipsam amplexi sunt semper sententiam eamque, dum hac de re decernunt, solam Ebræi. Unde quoties de Juris Humani generis pariter communis capitibus

[z] *Ad Instit. in princ. tit. de Iure Nat. & ad §. sed Naturalia.*

[a] *Matth. Wesenbech. Paratit. tit. de Iustit. & Iure.*

[b] *In Prolog.*

[c] *D. dict. tit. de Iust. & Iure l. 1. §. 3.*

[d] *Fernand. Vasquius Illust. Controvers. lib. 1. cap. 29. §. 14. Michael Vlcurrunus de Regimine Mundi part. 1. quæst. 3. §. 1. &c.*

[e] *Instit. tit. de rerum divis. §. singulorum.*

[f] *L. 1. D. de adquir. rerum dominio.*

[g] *Instit. De Iure Nat. §. sed Naturalia.*

capitibus loquuntur, dicere eis ſolenne eſt נצטוו בני נח *imperabantur Noachidis* ſeu Noachi poſteris, id eſt generi Humano & נצטוה אדם הראשון *præcepta* illa *accepit Homo primus* ſeu Adam, à Numine ſcilicet, quæ מצות בני נח *præcepta Noachidarum* ſexcenties nuncupantur. Qua de re mox. Nimirum à Sanctiſſimo Numine in ipſis rerum primordiis homini imperata indicataque fuiſſe Jura volunt quædam Naturalia quæ ex imperio divino nunquam non obligârunt. Unde pro eo quod eſt in ſacris literis *ambulavit cum Deo* dictum de Henocho [g] & Noacho qui jure vixerunt Naturali, ſubſtituitur in paraphraſi Chaldaica Onkeli הליך בדחלתא דיי *ambulavit in timore Domini* atque in verſionibus tum Saadiæ Gaon tum Judæorum Mauritanienſium Arabicis ambulavit في طاعة الله *in obedientia Dei.* Juſtos ſcilicet fuiſſe utroſque, quod & de Noacho expreſſim dicitur, ſic indicari volunt, quoniam Imperantis præcepta ſimul cum ipſa rerum natura orta & per genus humanum propagata obſervabant. Illinc ſcelus erat Caini fratricidium, aliorum adulterium, ejuſmodi alia quæ in Pentateucho ante Moſis tempora ſeu legem tabulis ſcriptam, illicita fuiſſe conſtat. Unde etiam ad illud *Abraham* [h] *plantavit nemus in Berſabee & invocavit ibi nomen domini Dei æterni* paraphraſis Hieroſolymitana adjicit convivium ibi Abraham celebraſſe, nec convivas locos ſuos reliquiſſe עד זמן דהוה מגייר יתהון ומלים יתהון אורחא דעלמא *donec eos proſelytos feciſſet & via ſeculi illos docuiſſet.* Id eſt donec in Juris Naturalis ex imperio Numinis vim obtinentis obſervationis profeſſionem eos reduxiſſet, jus illud hominum ſociale explicatius docendo. Neque enim tunc temporis aliud ſignificare potuit *proſelytos facere.* Alia huc ſpectant in Geneſis atque Exodi libris obvia. Sic tandem admiſſo juxta Philoſophorum, Theologorum, Juriſconſultorum ſcita, Jus Naturale ſeu generis Humani commune ex Imperio ac dictatis Numinis ſanctiſſimi pendere, conſectarium habemus manifeſtum de Obligatione hactenus in præmiſſis quæſitâ. Nimirum Jus propriè dictum omnimodum eſt aut Divinum aut Humanum. Divinum ſeu ab ipſo Numine immediatè indicatum, præſtitutum, imperatumque

g Geneſ. 5. 22. & 6. 9.

h Geneſ. 21. 33.

tumque

tumque, aut Naturale est quale jam memoravimus ipsisque hominum initiis coævum, aut Positivum seu recentius ac posteà in utroque fœdere adjectum. Et utrunque est aut Obligativum, id est sive Affirmatione sive Negatione expressâ præscriptum aut arbitrio humano Permissum, adeoque Permissivum dici solitum. Humanum appellamus quicquid ab Hominibus, quatenus Divinum sive quod Naturale est sive quod Naturali postmodum adjectum permittit, variatim superstrui addive solet. Jam verò de Obligatione Divini utriusque generis (ritè scilicet & juxta modos ac limitationes ejusdem ad legislatoris sanctissimi mentem intellecti) adeóque de Naturalis Obligatione nemo dubitabit nisi qui simùl Rectoris universi Potestatem & Imperium nequaquam agnoverit. Ipse enim ut rerum omnium moderator summus & Bonum & Malum per se indicat, & hoc fugiendum, illud amplexandum imperat, adeoque ex sui natura & pro libitu obligat ut nil possit excogitari suprà. Atque illinc planè habetur Causa Efficiens Juris Obligativi tam quantum Naturale est quàm quantum Naturali in sacris literis adjectum. Unde & Jura Naturalia semper firma & immutabilia permanere, quæ scilicet divina quadam providentia constituta sunt rectè pronuntiavit olim Justinianus [i]. Tametsi non desunt etiam Jurisconsulti qui Rationem humanam quæ simplicitèr sumta in objectis Juris Suasoria tantùm est nec potestatem homine superiorem quæ est Imperatoria respiciunt, aiunt quidem generatim *Jus Naturale esse immutabile*, sed adjiciunt [k], *quamdiu Jus remanet, hoc est quamdiu jus illud naturalem habet rationem & æquitatem quibus justum dicitur. Veruntamen & mutabile erit quando subductis columnis Rationis & æquitatis justum dissolvitur, quod accidit quando Rationes quæ æquum statuebant, aliis subortis causis novis, incipiunt minui & superantur alia majori æquitate.* Sic Petrus Gregorius, sic interdum alii. Quod sanè de Juris Naturalis Obligativi capite aliquo dictum, rationi perquam est dissonum. Nam quatenus ejusdem Juris capita obligant, id est quatenus eorum obligatio intelligitur juxta id quod voluit Deus legislator, omnimodam planè superant hominum potestatem nec

[i] *Instit. tit. de Iure Nat. §. sed Naturalia.*

[k] *Petrus Gregorius Syntagm. Iuris universi lib. 11. cap. 1. §. 8*

rationis eorum incerto omninò subjacent. Quod nemo non videt. Quod verò ad Permissivum jus Naturale attinet, adeoque ad Sanctiones Humanas aliter atque aliter in ejusdem objectis indies se habentes, & demùm ad Obligationem quà ad eas, quatenùs Divinis non adversantur, observandas pro vario rerumpublicarum moderamine, homines obstringuntur; Status hominum bifariàm consideremus. Aut in seculis illis quæ leges à Numine adjectas antevertunt aut in eis quæ sequuntur. Prioribus illis in seculis cum jus aliud non habebatur præter Naturale, quicquid in obligativo Jure Naturali non continebatur, id ut ad permissivum spectaret necesse est. Permissivi autem Juris Naturalis Actus, quà huc spectant, duplicis erant generis; aut qui hominum singulis arbitrio naturalitèr seu à Numine relicti, humana aliqua constitutione, pacto, moribus aliterve ab hominibus coerciti non sunt, aut qui sic ex ratione & consensu inito coerciti sunt ac illiciti facti tametsi tum singulis antea paritèr liciti essent, tum postèa, pro diversa hominum potestate, ratione & consensu fieri possent rursus liciti. Prioris generis universos palam est liberè ex sui natura ac licitè exerceri à cunctis potuisse. Atque inter hosce nemo non videt Constitutiones ferendi, Pacta ineundi, Mores ac Regiminum formulas introducendi atque hæc omnia pro hominum quorum interesat cœtuum arbitrio temperandi, rescindendi, revocandi actus similitèr permissos. Quod verò ad Posterioris attinet generis; simulatque ex ejusmodi permissione quid ab hominibus sociatis coercitum, vetitum seu constitutum est, ad illud in quod sic consenserant ipsi (sive pacto, sive deditione, sive aliter) & quicquid civilitèr ita est novatum, juxta modos & temperamenta quibus præscriptum est, observandum obligatos esse quotquot & quatenus civilitèr consenserant universos, esse solet in confesso. At undenam Obligatio ista? scilicet à Natura parente actus ejusmodi antea permissi sunt. Atqui Obligationem ex simplici hominum ratione & consensu, absque superioris imperio, nasci nequire in antè[1] dictis ostenditur. A Numinis igitur id est homine superioris imperio etiam in hisce petendus est obligationis ortus, adeoque ex capitibus aliquibus

[1] Cap. 7.

quibus Juris Naturalis Obligativi. Nam permissi erant hominibus actus de quibus loquimur tum pro libitu exercere tum ex consensu mutuo inhibere suamque, sive pacto invicem pariter inito sive principibus qui res moderarentur constitutis, minuere libertatem; quod ne quidem satis intelligi posse videtur, dum, ut heic semper, Jus & Officii debitionem spectamus, nisi & adjicias etiam ex ipsius qui ut homine superior permittit autoritate ac Imperio, inhibitioni ejusmodi ac libertatis diminutioni Obligationem accessisse. Sic Obligatio qua obtemperandum est decretis aut senatusconsultis, ex permissione decurionibus seu corporis alicujus sociis invicem hactenus paribus à principe indultâ, latis, ex ipsius principis autoritate ac imperio pendet; qui dum permittit pro eorum libitu decreta legesque tum ferre tum rescindere, æquè etiam in ipsa permissione vult sic latas leges, usque dum ex eadem similitèr permissione rescindantur, observari; id est obligationem inducere. Juris autem Naturalis Obligativi capita, quorum in hanc rem erat tunc usus, fuere *Pactis ac Regiminum formulis civiliter initis standum*, *Fidem servandam* & quæ similitèr sonant. Quomodo autem ea in capitibus Juris hujus juxta Ebræos sint reperta, in sequentibus videbimus. Ita pactis & legibus hominum positivis seu civilibus inerat Obligatio quidem Naturalis, id est planè Divina, si causam ejusdem efficientem juxta jam dicta respicimus. Quæ tamen etiam Civilis rectè dicitur dum ab objecto civili cui accedit denominatur. Resumere heic paululumque ampliare liceat similitudinem illam quam viri aliquot maximè in schola celebres habent capitum Juris Naturalis obligativi seu Principiorum practicorum, & Principiorum theorematumque ipsis principiis non minus certorum in demonstrativis, veluti in Mathematicis. Ipsa Principia ac theoremata ejusmodi in Mathematicis perpetuò vera sunt & studiosi seu artificis assensum etiam extorquent, adeoque quasi obligant. Ceterùm quasi etiam permissum est ea construere quæ in Problematis designari solent. Atqui Problematum diagrammatumque juxta ea tandem constructorum veritas & certitudo, quæ Obligationis perpetuæ item satis heic instar est, ex principiis illis ac

theorematis nunquam non est demonstranda. Quemadmodum & heic Obligatio ad ea attinens quæ ex Jure Permissivo (ante legem divinam aliquam aliam Naturali adjectam) ab hominibus constituta sunt, ex principiis & capitibus petenda erant Juris Naturalis Obligativi. Jam verò in Seculis quæ legem scriptam seu Mosaicam sequuta sunt, aliæ accesserunt quidem Obligationes in utroque fœdere repertæ. At intereà quicquid ex Permissione diversimodè inter homines civilitèr ac ritè juxta varias regiminum formulas, ab ipsis solùm sic per modum determinationis [m], ut in scholis loquuntur, constitutum est ut nec Naturali nec Positivo quod Divinum est Juri adversetur, id etiam ex ejusdem Juris quod tum Naturale est tum in Numinis positivo seu scripto repetitur capitibus, Obligationis, secundum multiplices constitutionis modos ac temperamenta, vim sortitur. Juxta illud Apostoli [n]; *Non est potestas nisi à Deo. Et quæ potestates sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Sed hac de re consulendi scriptores qui de legum Civilium seu Humanarum ex permissione quam diximus latarum Obligatione earundemque observandarum ex conscientia debitione accuratiùs egerunt; ut præter eos qui ad dictum locum & ad S. Thomam scripsere & Casus explicant ex professo Conscientiæ, Franciscus Suarez [o], Ludovicus Carbo [p], Adamus Contzenus [q], Claudius Carninius [r], Azorius [s], id genus alii. Et Carninius expressim, *Nunquam violatur lex humana* (ritè lata & quæ revera lex fuerit) *quin simùl infringatur illi implicita annexa & involuta lex illa præfata Apostolica, Naturalis, Divina & Evangelica.* Scio quidem non deesse viros [t] gravissimos qui legibus inesse interdum civilibus obligationem conscientiæ negant tametsi vim retineant nec Juri Naturali seu Divino sint omninò adversæ. Sed quæ hactenus dicta sunt & autores jam citati id ni fallor satis refellunt.

[m] *S. Thomas 1. secundæ q. 95. art. 2. &c.*

[n] *Ad Romanos cap. 13. 1.*

[o] *De legibus lib. 2.*

[p] *De legibus lib. 6. disp. 16. & lib. 7. disp. 1. &c.*

[q] *Politicorum lib. 5. cap. 8.*

[r] *In Oppugnatione Turris Babel part. 1. cap. 18. & seq.*

[s] *Instit. Moral. lib. 5. cap. 6. & vide Bellarminum de Romano Pontifice lib. 4. cap. 20.*

[t] *Vide Navarr. in Manuali cap. 23. et lib. 1. Consil. 3.*

CAP.

Cap. IX.

Quomodo Juris Naturalis *seu* Universalis Capita Humano generi, *ex imperio ac indicatione Divina*, innotescere *velint* Ebræi. Eorum *item uti &* Paganorum *atque* scholæ *tum* Mahumedanæ *seu* Arabicæ *tum* Christianæ *de* Intellectu Agente, *quà huc spectet*, *sententiæ receptæ*.

PRiusquam autem Capitum Juris Naturalis, juxta jam dicta adeoque juxta sententiam Ebræorum, à Numine præstituti singularium designationem inimus, instituto consonum esse duximus ut de Modo quo hominibus Jus illud, qualecunque demùm fuerit, innotuisse volunt illi, videamus. Rerum scilicet initiis coævum sit. Nec literis mandatum esse aliquod Jus ante Mosis tempora omninò reperitur; nisi fabellis de Razielis libro Adæ tradito [u] atque id genus aliis credere velis. Quomodo igitur velint ut generi Humano patefacta sint capita illa Juris Naturalia seu Numinis rerum creationi coæva placita (utcunque postmodum sacris literis inter alia mixtim conscripta) indicandum. Solenne est in libris eorum Juridicis, quod & suprà memoravimus, imperata esse Capita hæc Noachidis [x] (quo nomine genus humanum universum eis venit) ac imperata esse Adæ [y] seu primo parenti. Unde & hæc nunquam non volunt obligare. Hoc autem bifariàm concipi potest. Aut scilicet intelligere eos ejusdem Juris capita tum in ipsis rerum initiis tum in ea quæ fuit post diluvium instauratione Humano generi, ipsa Sanctissimâ Numinis Voce, fuisse imperata atque ad posteros per Traditionem solùm inde manâsse; aut tum fuisse Humano generi in ipsa creatione præstituta, tum Animæ simul cuique Rationali facultatem ejusmodi inditam naturalitèr esse ut homini cuilibet mentis non depravatæ nec malè se habenti ac diligentèr satis & ritè intuenti, ea quæ sic imperata sint nec unquam sint non observanda, sicut & in demonstrativis principia ac theoremata, indicentur & fiant manifesta. De modo juxta eos priori, si nil aliud obstet,

[u] *Zohar in* Beresith *fol.* 55. *editionis Mantuanæ.*

[x] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 56. *b. &c.*

[y] *Maimonid. halach.* Melacim *cap.* 9. *&c.*

obstet, non obscurè videtur liquere ex ipsa locutionis genere dum de Imperatis sic verba faciunt. At & alia habent ipsi quæ etiam posteriorem simùl admittunt. Philoni Judæo [z] lex Naturalis ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθεὶς *ab Immortali Natura in mente immortali exarata* dicitur. Sed & Præcepta Naturalia interdum vocant [a] המצות שנתפרסמו בכל אומות *præcepta quæ manifesta sunt apud omnes gentes*, & מצות שכליות [b] *præcepta intellectiva*. Nimirum ex debita Intellectus humani operatione & assidua Intellectus Agentis (qualisnam is illis sit, statim ostendimus) ope & auxilio ea quæ sic imperata sunt seu naturaliter habentur observanda, uti & principia cetera omnia & conclusiones circa quas versatur intellectus humanus, indicari, dignosci & veluti intùs legi (quatenus scilicet dignoscuntur) innuunt. Intellectus autem Agens, id est שכל הפועל, illis est, aut Numen ipsum aut (juxta disciplinam eis recentiorem) Intelligentia omnium postrema, quam [c] האחרון שבשכלים הנפרדים seu *seperatarum Intelligentiarum postremam* nuncupant & ministrum intermedium faciunt qui, vi atque autoritate à Numine derivatâ, mentem humanam in actu intelligendi illuminet. Sibi autem ipsum Numen sine Intermedio esse interdum aiunt [d] Intellectum hunc Agentem, velut ex prærogativa gentis; ceteris, Intelligentiam illam quam diximus. Et de utroque pariter capiunt illud [e] *In lumine tuo videbimus lumen* quod Moses Maimonides [f] interpretatur אשר ישפע ממך בשפע השכל *per influentiam Intelligentiæ quæ à te influit.* Et R. Aben Tybbon [g] de Intellectu agente sic extra hominem ipsum posito; מוציא שכל האדם מן הכח אל הפועל והוא התחלת שכלו המתפעל כמו שנצוץ השמש או שאר דברים המאורים יוציאו חוש העין מן הכח אל הפועל *efficit ut intellectus humanus è potentia in actum educatur, atque est principium intellectus ejus in actum educti quemadmodum radii Solares vel aliæ res lucidæ educunt sensum visus in actum.* Similitudinem quidem hanc radiorum solarium & Visus in re intelligendi, etiam ubi Intellectus Agens ipsius animæ pars esse admittitur, in scholis crebrò adhibitam nemo nescit. At verò Ebræorum mihi heic sensus est hujusmodi. Sive Numen

[z] *Lib. Quod omnis Probus liber.*

[a] *Aben Tybbon in* Ruach hachen *cap.* 6.

[b] *R. Simeon in Logica cap.* 8.

[c] *Aben Tybbon in* Ruach hachen *c.* 3. *et videsis R. Iehudam in* Sepher Cozri *part.* 1. *c.* 87. *part.* 4. *cap.* 25. *et* 5. *cap.* 10. 12. *et* 14. *Adde Mos. Maimonid. in* More Nebochim *part.* 2. *cap.* 4.

[d] *R. Israel Ben Moses In disp. Cabalistic. de Anima cap.* 7. 21. *et* 25. *et videsis notas Iosephi Voisin ad cap.* 7.

[e] *Psalm.* 36. 9.

[f] More Nebochim *part.* 2. *cap.* 4. 6. *et* 12. *et part.* 3. *cap.* 52.

[g] Ruach hachen. *cap.* 3.

men ipsum sive Intelligentiam quam vocant Postremam, ut ministrum Numinis, non alitèr ritè intelligendi actum menti humanæ semper præstare quàm Solem seu corpus Lucidum Oculo videndi actum. Atque ut in lumine claro &, quemadmodum oportet, incidente, oculo nullo modo se malè habenti nec incommodè posito objecta rectè satis internoscuntur, quod non sit in tenebris, aut obscuro lumine, aut oculo ægro aut malè sive se habente sivè collocato, ita etiam menti seu intellectui humano non depravato ac diligentiùs intuenti Intellectus Agentis ope illuminante, Imperata illa quæ ex Naturæ parentis instituto sunt observanda uti & cetera etiam intellectus objecta (tam scilicet Vera ac falsa quàm Bona & mala) indicari; Depravatam autem mentem, etiam & Intellectum Humanum qualemcunque citra ejusmodi opem, in Imperatis illis ceterisque ritè discernendis planè hallucinari. Nimirùm ut Oculo à Sole seu ex radiis solaribus in Horologio aliterve horæ ad amussim demonstrantur, ita velut in appensa ob Intellectum Humanum perpetuò tabula seu libro expanso indicari ei ritè disposito (ex Intellectus qualem diximus Agentis subsidio, quo phantasmata ritè intelligibilia fiant) Præcepta illa seu Jura Naturalia, ut perpetuò Obligantia, quemadmodum etiam cetera quæ humano arbitrio Permissa. Neque verò Principia Generalia tantùm, qualia sunt, Bonum amplexandum, Malum fugiendum, Honestè vivendum, sed & Conclusiones & Propositiones quibus quænam particulariùs Bona, quænam Mala ex natura sui, id est ex Naturæ parentis placito ac imperio, habenda fuerint, hoc modo hominibus primis seculisque sequentibus, juxta jam dicta, indicari atque imperari asserunt. Quod ex sequentibus facilè constabit. Nec quod societati humanæ optimè conservandæ conducat Præceptum ullum ita prætermittere sibi videntur. Atque ita demùm ex perpetua Indicatione simùl atque Imperio Numinis præcepta Juris Naturalis haberi volunt, non aliter atque objecta visus à luce indicari quæ tamen cæcutientibus, lusciosis, myopibus, aut neutiquam omninò aut malè nimis cernuntur. Sanè quod habent sic de Intellectu Agente, cum nempè non omninò esse animæ humanæ potentiam

tiam seu partem magis atque ipse Sol est Oculi, sed sive Numen ipsum sive ministrum Numinis (quod heic in idem recidit) separatum, velut Angelum seu Intelligentiam generi humano assistentem, novum aut ipsis singulare non esse scimus omnes. Nam tum inter Paganos atque Mahumedanos tum etiam inter Christianos olim tantundem obtinuisse comperimus. Certè admodum affine est illud Epicharmi[m];

Ὁ δέ γε τ' ἀνθρώπων λόγος πέφυκ' ἀπὸ τοῦ θείου λόγου

Ipsaque humana ratio nata est ex ratione Dei. Et Seneca[n]; *Ratio nihil aliud est quàm in corpus Humanum pars divini spiritus mersa.* Antoninus[o] item imperator & philosophus, vivere cum Diis, seu ut hominem oportet, animam dicit ποιοῦσαν ὅσα βούλεται ὁ δαίμων ὃν ἑκάστῳ προστάτην καὶ ἡγεμόνα ὁ Ζεὺς ἔδωκεν, ἀπόσπασμα ἑαυτοῦ· οὗτος δέ ἐστιν ὁ ἑκάστου νοῦς καὶ λόγος *agentem ea quæ Genio* seu *dæmoni, quem Jupiter in præfectum & ducem unicuique dedit, placeant. Is autem est Divinæ Naturæ particula, scilicet uniuscujusque Mens & ratio.* Ejusmodi alia non ita rarò occurrunt in paganorum[p] scriptis. Sed expressiùs adstipulantur heic Plato[q], Priscianus Lydus[r], Alexander Aphrodisæus[s], Marinus Neapolitanus[t]. Quin & Aristoteles[u] ipse in partes interdum trahitur. Proximè etiam huic sententiæ accedit Themistius[x]. Neque ita diversum innuit ille quisquis fuerit Pimandræ Hermeti tributi autor, dum de cratere & præconio divino loquitur quo ritè accepto adhibitoque homines cognitionis participes fieri ait; sine eo autem, planè manere nescios ἐπὶ τί γεγόνασι καὶ ὑπὸ τίνων *ad quid geniti sint & à quibus.* Consonam Arabum sententiam habemus ex Avicenna[y], Averroe[z], Algazele[a], aliis; qui, tametsi de ipsa Intelligentia ejusve gradu quæ Intellectus Agentis juxta jam dicta hominibus officium præstet, minimè satis consentiant, separatum tamen quid ex Numinis ordinatione & præscripto id facere uno dictitant ore. Nec formam humanam illud esse ejusve partem aliquam sed divinius quid, statuunt. Unde & ad calcem tractatuum aliquot acephalorum de Dialectica & Metaphysica inter codices quantivis pretii Arabicos complures

MSS.

[m] *Apud Clement. strom. 5. & Euseb. præpar. Evangelic. lib. 13. cap. 13.*

[n] *Epist. 66. & videsis Joann. Sarisburiens. in Metalogico lib. 4. cap. 16.*

[o] *De Vita sua lib. 5. cap. 26.*

[p] *Vide Sixtum Empiricum Advers. Mathematic. lib. 6. &c.*

[q] *De Republica lib. 6.*

[r] *Lib. de Phantasia & Intellectu.*

[s] *De Anima lib. 1. cap. de Intellectu agente & lib. 2. cap. 15. 20. &c.*

[t] *Apud Ioann. Philoponum ad Arist. lib. 3. de Anima cap. 5.*

[u] *De Anima lib. 3. text. 20.*

[x] *De Anima lib. 3. cap. 25.*

[y] *De Anima cap. 10. & Metaphysic. tract. 9. cap. 4.*

[z] *Ad 3. de Anima Com. 5. & Metaphysic. tract. 4.*

[a] *apud Albertum Magnum Summ. part. 2.*

Mſſ. quibus nuper, ut pro ſumma ſua munificentia aſſolet, Bibliothecam Oxonienſem donavit Reverendiſſimus ac Præſtantiſſimus præſul Guilielmus Archiepiſcopus Cantuarienſis, haberi memini hexaſtichon rythmicum.

لم يصح للمنطق بالانسان

ولم يكن يرقم بالبنيان

لجل من حمد الذي هدانا

فضل التصديق الذي دعانا

الى سبيل الحق والايمان

باوضح الحجة والبرهان

Quod ſonat, *locum non habet Ratiocinatio in homine neque intra ejuſdem ſtructuram formatur. Sed à Deo O. M. qui dirigit nos, venit diſciplina illa quæ nos vocat in viam veritatis & certitudinis per illuminationem probationis & demonſtrationis.* Atque idem eſt, quantum ad id quod jam de Intellectu humano conſideramus, ſive Numini ipſi, ut heic, ſive miniſterio angelico à Numine præſtituto, ut Arabum plerique, intellectus agentis officium tribuatur. Utroque enim modo paritèr animæ partem ſeu facultatem negatur illum eſſe. Sed planè manationem ſolummodo ſeu irradiationem aſſeritur eſſe divinam. Tam verò de Arabum quam Paganorum ſententia, ſi quis plura cupiat, adeat Joannem Philoponum [b] Albertum Magnum [c], Bonaventuram [d] Jacobum Zabarellam [e] & qui ad caput quintum tertii de Anima ſcribunt. Sed ante alios, Fortunium Lycetum, qui data opera [f] atque copioſiùs ea de re diſputat. Quod vero ſpectat tandem ad opinionem hac de re Scholarum Chriſtianarum, ea cernitur aut in illis quæ quadringentis aut circiter abhinc annis floruere aut in illis quæ recentiores ſunt. Non partem animæ ſeu ejuſce facultatem fuiſſe Intellectum Agentem, ſed ipſum Numen ſanctiſſimum quod immediate illuminaret, ſtatuêre vetuſtiores illæ ſcholæ. Saltem ita ſtatuerunt Oxonienſis & Pariſienſis Academiæ viri quadringentis abhinc aut circiter annis

[b] *In 3. de Anima cap. 5.*

[c] *Summ. part. 2. ſeu de homine.*

[d] *In ſent. 2. diſt. 24. q. 4.*

[e] *Lib. de Mente Humana.*

[f] *De Intellectu Agente lib. 2.*

perquam celebres adversamque sententiam tunc invalescentem velut planè novitiam acritèr impugnârunt. Robertum dico Episcopum Lincolniensem, Guilielmum Arvernum Episcopum Parisiensem, Adamum de Marisco, id genus alios. Qua de re etiam egregium Rogeri Baconi philosophi, Theologi ac Mathematici summi testimonium attexere visum est. *Quia à Deo est tota Philosophorum illustratio* (sic ille [g]) *ostendo quod intellectus agens est Deus principalitèr & secundariò angeli qui illuminant nos. Nam Deus respectu Animæ est sicut Sol respectu Oculi corporalis, & angeli sicut Stellæ. Et non solum ostendo illud propter meam intentionem heic sed propter evacuationem unius maximi Erroris qui fit in Theologia & Philosophia. Nam Omnes Moderni dicunt quod Intellectus Agens in animas nostras & illuminans eas est pars animæ, ita quod in anima sint duæ partes, agens scilicet & passibilis. Et intellectus possibilis vocatur qui est in potentia ad scientiam & non habet eam de se; sed quando recipit species rerum & agens influit & illuminat ipsum tunc nascitur scientia in eo. Et hoc est verum. Sed falsum est quod Agens, sit pars Animæ. Nam hoc est penitus impossibile sicut ibi* (de alio loquitur Opere quod Minus vocatur) *ostendo per autoritates & rationes sufficientes. Et Omnes Sapientes Antiqui & qui adhuc remanserunt, usque ad tempora nostra dixerunt quod fuit Deus. Unde ego bis audivi venerabilem antistitem Parisiensis ecclesiæ, dominum Guilielmum Arvernensem* (Guilielmum Arvernum Episcopum Parisiensem [h] cujus opera prostant innuit) *congregatâ universitate coram eo, reprobare eos & disputare cum eis. Et probavit per aliquas rationes quas pono quod omnes erraverunt. Dominus verò Robertus Episcopus Lincolniensis* [i] *& frater Adam de Marisco majore, clerici de mundo & perfecti in sapientia divina & humana hoc idem firmaverunt; unde quando per tentationem & derisionem aliqui minores præsumtuosè quæsierunt à fratre Adam, quid est Intellectus Agens, respondet Corvus Heliæ. Volens per hoc dicere quod fuit Deus vel Angelus. Sed noluit exprimere quia tentando & non propter Sapientiam quæsiverunt.* Vides heic tum tenacissimos fuisse viros tunc in scholis Christianis eximios sententiæ

[g] *In lib. Ms. de scientiarum Utilitate ad Clement. PP. 4. cap. 28. ita etiam in lib. de Sapientia ejusque Impedimentis persuas. 1. part. 2. cap. 5.*

[h] *Consulas eum part. 2. de Universo part. 3. cap. 3.*

[i] *Videsis eum in Poster. Analytic. lib. 1. cap. 1. Venetiis 1504.*

ſententiæ illius de Intellectu Agente Ebræorum ſupparis, tum eam pro antiquiſſima tunc habitam & retrò ſeculis receptiori. Floruit Rogerus Baconus ſub annum Chriſti MCCXC. Illi quos memorat, paulò vetuſtiores, ſub annum MCCL. Deſinere autem ſeu minui tunc cœpit, ut ex Baconi verbis liquet; ſententia illa quæ &, poſt Guilielmi Epiſcopi Pariſienſis tempora, à ſucceſſore ejus tantum non proximo, Stephano II publicè Pariſiis anno MCCLXX. damnata eſt, cum aliis inde pendentibus dogmatis. Scilicet inter Errores tunc damnatos numerantur hi [i] de Anima & Intellectu; *Quod Intellectus non eſt forma corporis niſi ſicut nauta navis, nec eſt perfectio eſſentialis hominis.* Item *quod intellectus eſt unus numero omnium, licet omnino ſeparatur à corpore hoc, non tamen ab omni,* Item *quòd nos pejus vel meliùs intelligimus, hoc provenit ex intellectu paſſivo quem dicunt eſſe potentiam ſenſitivam. Error eſt, quia hìc ponit unum intellectum in omnibus aut æqualitatem in omnibus animalibus.* Adeò ut inde magis invaleſcere cœperit ſententia altera, nempe Intellectum Agentem eſſe partem Animæ ſeu naturalem ejuſdem facultatem, aut non formam ſeparatam ſeu aſſiſtentem ſed informantem ut in ſcholis loquuntur. Ea de re videſis cum primis Albertum Magnum [k] & diſcipulum ejus S. Thomam, cum in Summa [l] tum in opuſculo de Unitate Intellectus contra Averroiſtas alibique [m], uti & Alexandrum Halenſem [n] ac ejuſdem diſcipulum Bonaventuram [o] præter horum ſequaces ævi citerioris. Et Henricus Gandavenſis poſteà expreſſim de *Intellectu agente,* inquit [p], *plurimæ erant opiniones; ſed in ſumma quoad duo. Quoniam quidam dicebant, quod erat intelligentia ſeparata alia à poſſibili. Alii verò communiùs, quod agens & poſſibilis ſunt duæ potentiæ animæ.* Sed demum ne præberet ſententia illa vetuſtior anſam propagandi Hæreſin qua negatum eſt ſubſtantiam animæ rationalis ſeu intellectivæ verè ac per ſe humani corporis eſſe formam, aliaque de unica duntaxat generi humano anima intellectrice aſſiſtente placita [q] aſſerendi, ideo opinor è ſcholis Chriſtianorum fermè ſummota eſt. Hæreſis illa damnatur in Concilio Vienneſi [r], utpote quæ ex Græcis & Arabibus depromta

[i] *Habentur ad calcem Editionum aliquot Petri Lombardi, & in Bibliothec. Patrum Edit. Pariſ. 2. & 3. tom. 4.*

[k] *In Compend. Theologiæ lib. 2. cap. 46. & In ſummæ part. 2.*

[l] *1 primæ, quæſt. 79. art. 4.*

[m] *Contra Gentiles lib. 2. cap. 59.*

[n] *Summ. p. 2. quæſt. 69. membr. 2. art. 3.*

[o] *In ſent. 2. diſt. 24. quæſt 4.*

[p] *Quodlibet. 8. quæſt. 12.*

[q] *Videſis Colleg. Conimbric. ad lib. 2. de Anima c. 1. quæſt. 7. art. 2.*

[r] *Clementin. tit. de ſumma Trinit. c. 1. §. porrò.*

ſumta ſeculo jam indicato invaleſcere cœperat. Et qui ſententiam illam de Intellectu ſeparato rejiciunt ſunt paſſim obuii in Commentariis de Anima. Tametſi ſint etiam nuperi ſeculi philoſophi celebres [q] qui eam velint revocatam. Ceterùm & qui animæ humanæ partem eſſe faciunt, ipſi aſſiſtentem ſeu perpetuo indicantem intellectum Deum itidem eſſe volunt, *à quo lumen intellectuale ea participat*, ut Thomæ [r] verba ſunt; qui item, inde, quemadmodum & alii, legem Naturalem participationem legis æternæ in rationali creatura (ut capite ſuperiori etiam occurrit) appellat. Unde, inquit[ſ], cum David [t] *dixiſſet ſacrificate ſacrificium Juſtitiæ, quaſi quibuſdam quærentibus quæ ſunt juſtitiæ opera, ſubjungit, multi dicunt quis oſtendit nobis bona? cui quæſtioni reſpondens dicit, ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine; quaſi lumen Rationis Naturalis quo diſcernimus quid ſit bonum & quid malum (quod pertinet ad Naturalem legem) nil aliud ſit quam impreſſio divini luminis in nobis.* Atque ad hunc modum intelligi ſolet illud D. Pauli [u] de lege naturali in cordibus hominum ſcripta & conſimiles ea de re locutiones quæ apud Patres occurrunt. Quomodocunque autem phyſicè circa hæc fuerit ſtatuendum, certè in idem ſatis recidit, quantum ad rem quæ præ manibus eſt, ſive Numen ipſum ſive Miniſtrum aliquem ex ejuſdem autoritate intermedium ſive Animæ Humanæ Partem ſeu Facultatem Intellectum Agentem facias; cum ſcilicet etiam qui partem ſeu facultatem Animæ illum faciunt, ipſi à Numine velut Oculo à ſole Lumen intelligendi affulgere decernant, adeoque quæ naturalitèr Bona ſint, quæ Mala, ab ejuſmodi illuminatione divina Rationi ac Intellectui humano ritè diſpoſito per Indicationem cum Imperio inſinuari. Atque is ſanè ſenſus eſt Ebræorum; unde & ſupremam illuminationis qualis dicta eſt maximè clarioris & perfectioris cauſam ſeu divinitatem qua huc ſpectat ſexcenties in commentariis שכינה id eſt *præſentiam* ſeu *majeſtatem divinam* (verbum ſonat ac ſi diceres *habitationem* [x] dei in homine) non raro etiam רוח הקדש *ſpiritum ſanctum* [y] (uti & Mahumedani [z]) appellitant, graduumque ejuſdem diſcrimina faciunt. Atque

[q] *Iac. Zabarella lib. de Mente agente cap. 13. Cardanus apud Iul. Scaliger. Exercit. 307. Sect. 30. Ioann. Bodin. Theatr. Naturæ lib. 4. Alii apud Fortunat. Licetum de Intellectu agente l. 2. c. 1.*

[r] *1 primæ quæſt. 79. art. 4.*

[ſ] *1 Secundæ quæſt. 91. art. 2.*

[t] *Pſalm. 4.*

[u] *Ad Romanos cap. 2.*

[x] *Videſis V. C. Daniel. Heinſium in Ariſtarch. ſacro cap. 15. & 18.*

[y] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 1. fol. 11. a &c. Et vide S. Hieronym. ad Eſaiam lib. 11. cap. 40.*

[z] *Avicen in tract. 10. Metaphyſic. cap. 2. & in Opuſculis Arabicis. & vide Averroem in epit. Metaphyſic. tract. 4.*

per intervallum illud quod rerum conditum & tempora Mosaica intervenit, præsentiam illam divinam, seu Juris naturalis Lumen Sethianis in posteris Adæ & Semianis in posteris Noachi præ aliis maximè volunt affulsisse. Scilicet in illis סגולה[a] seu successionem *peculiarem* & populum περιούσιον seu ἐξαίρετον id est *selectum*, seu ut dicere solemus *ecclesiam visibilem*, habitum. Hisce etiam accessisse ex aliis gentibus alios. Nam memorant[b] prophetas aliquot seculo in illo docuisse העולם אומות *populos* seu *gentes Mundi*. Septem nempè enumerant. Bileamum seu Balaamum[c] ejusque patrem, Jobum, Eliphazum Temanitem[d], Baldadem Shucitem[e], Tzopharum Namathitem[f], & Eliam Barcalidem Buzitem[g] quos omnes sub Mosis ævum collocant nonnulli. De sequenti autem tempore dictum habetur[h] ממשה ואילך לא שרתה שכינה על אומות העולם *A Mose & deinceps non requievit præsentia* seu *majestas divina* (solennis est loquutio ubi ejusdem absentiam seu illuminationis qualem diximus negationem innuunt) *gentibus Mundi* seu Paganis. Nimirum rarò affulsisse eam postea aliis præter seipsos volunt. Quid autem senserint de Paganis qui jura Naturalia Lumine Naturæ parentis adjuti cognouerint observaverintque, tum ante tetigimus tum libro sexto plura dicemus. Et ad Capitum tandem Designationem transimus.

[a] *Videsis R. Iehudam in* Sepher Cozri *part.* 1. §. 63. *&c.*

[b] *Gemar. Babylon. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 15. *a.*

[c] *Numer.* 22. 5.

[d] *Iob* 4. 1.

[e] *Ibid.* 8. 1.

[f] *Ibid.* 11. 1.

[g] *Ibid.* 32. 2.

[h] *Gloss. ad citat. tit.* Baba Bathra, *& videsis Gemaram Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 1. *fol.* 3. *a*

Cap.

Cap. X.

Singularia Juris Naturalis *seu* Universalis, *quod &* Noachidarum *dicitur*, *Juxta* Ebræorum *disciplinam* Capita, *quæ* Majora *sunt seu* Illustriora, *generatim indicantur. Et de Nomine* Noachidarum. *Tum item de horum* Silentio *tum de* Mentione obvia *apud Scriptores Christianos.*

CApita Juris Naturalis seu Universalis, juxta Ebræos, designaturo subit in mentem illud S. Ambrosii; *Lex* [i] *Naturalis Tres habet Partes, cujus Prima hæc est, ut agnitus honoretur Creator, nec ejus Claritas & Majestas alicui de Creaturis deputetur. Secunda autem pars est Moralis, hoc est, ut Benè Vivatur, modestiâ gubernante. Congruit ènim homini habenti notitiam creatoris vitam suam lege frænare, ne frustretur agnitio. Tertia verò Pars est Docibilis, ut notitia Creatoris Dei & exemplum morum ceteris tradatur, ut discant quemadmodum apud Creatorem meritum collocatur.* Certè hujus heic sensui quàm propè accessisse Ebræos, sequentia luculentèr satis ostendent. Juris Naturalis seu omnium hominum Communis, juxta eos, Capita sunt alia, ut superius memoratur, Majora atque Illustriora, alia Minora seu Obscuriora. Majora atque Illustriora numero continentur septenario. Horum bina sunt בין אדם למקום seu *inter Hominem & Numen sanctissimum*; quibus scilicet agnoscatur honoreturque Creator. Quatuor בין אדם לחבירו *inter Hominem & proximum suum*; seu ad Hominum inter se invicem mores spectant. Septimum demùm immanem erga alia animalia crudelitatem interdicit. Ordine hujusmodi recenseri plerumque solent

[i] *In Epist. ad Romanos cap. 5.*

I. על עבודה זרה *de Cultu extraneo.*

II. על ברכת השם *de Maledictione Nominis sanctissimi* seu *Numinis.*

III. על שפיכות דמים *de Effusione Sanguinis* seu *Homicidio.*

IV.

IV. על גילוי עריות *de Revelatione Turpitudinum* seu *Turpitudine ex concubitu.*

V. על הגזל *de Furto ac Rapina.*

VI. על הדינים *de Judiciis* seu *Regimine forensi ac Obedintia Civili.*

VII. על אבר מן החי *de Membro animalis viventis* non comedendo.

Priora Sex in ipsis rerum initiis homini imperata à Numine esse aiunt [k]; velut primordialem legem & matricem omnium præceptorum Dei quemadmodum ea quæ primis parentibus imperabantur vocat Tertullianus [l]. Adeoque pro Naturalibus seu Universalibus sumunt & nunquam non obtinentibus. Id quod paritèr etiam de Septimo dici quidem posset. Sed quoniam cum Christianis non paucis existimant itidem ipsi, ante Diluvium, Carnis esum non omninò homini permissum esse, ita ut interdictum singulare de Membro Animalis Uiventis planè supervacaneum tunc fuisset, quod tamen posteà eliciunt ex carnis cum sanguine esu interdicto Noacho & filiis ejus ubi [m] carnis esus expressim indulgetur; Ideo hoc à Noachi tempore tantùm solent auspicari, utcunque esset generali lege qua carnes in escam non permittebantur ante involutum. Sed ea de re plura alibi [n]. Nuncupari autem simùl omnia hæc ad genus humanum sic attinentia מצות בני נח *Præcepta Noachidarum* seu *filiorum* aut *liberorum Noachi* aliquoties jam diximus. Hoc verò nomine licet etiam ipsi pariter atque alii omnes palàm, si genus spectes, contineantur, nihilo seciùs, ut seipsos velut populum Numini peculiarem à ceteris segregent, præceptorum interim corpus scripto Mosaico insertum velut sibi peculiare habentes, Gentes tantùm ceteras signantiùs ita vocare solent, quemadmodum etiam אומות simplicitèr, id est, *populos* seu *gentes* atque אומות העולם *gentes* seu *populos mundi* atque גוים id est *Gentes* seu *Barbaros*; uti etiam in sacris libris τὰ ἔθνη seu *Gentes* passim occurrit pro aliis præter Ebræos Gentibus, sicut

[k] *Maimonid. halach.* Melachim. *cap.* 9.

[l] *Adversus Judæos cap.* 2.

[m] *Genes.* 9. 3. & 4.

[n] *Lib.* 5. *capite postremo.*

ſicut etiam *Gentium* Nomen apud Romanos invaluit pro ceteris præter Quirites populis, tametſi paritèr & hos idem complecteretur. Quin tam ſingulare nomen illud בני נח ſeu *Noachidarum* (quo nihil reapſe univerſalius eſt) faciunt Ebræi gentibus ceteris ſeu paganis, ut nec ipſos ſe eodem velint, ex vi phraſeos, comprehendi. Legitur in Miſna[o]; קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסיר באומות *Si quis voto ſe damnaverit, commodum ſe nullum Noachidi* ſeu *Noachi filio præſtiturum, interdictum ei inde non eſt quin Iſraelitæ id præſtet. Sed ut Gentibus* ſeu *Paganis aliquibus illud præſtet, planè illicitum eſt.* Fatentur שכל העולם יצאו מבני נח *univerſos paganos* ſeu *populos mundi Noachidarum eſſe propagines.* Sed non ſine hac exceptione ſeu temperamento de nomine; Iſraelitas exemptos eſſe מכלל בני נח כיון דאיקדש אברהם איתקרו על שמיה (ut verba ſunt Gemaræ Babyloniæ) *ex univerſitate* ſeu *communi filiorum Noachi, quoniam ſcilicet ex eo quod ſanctificatus eſt Abraham nomen ſibi inde peculiare ſortiti ſunt.* Quod ſolùm de Abrahamidis interim ſumunt qui diuina ſequuti ſunt inſtituta, non de Eſaui poſteris ſeu Edomitis, nec de Iſmaelitis. Summa eſt; איתקרו ישראל על שמיה דאברהם ולא על שם בני נח *Nomen ſortiti ſunt Iſraelitæ ab Abrahæ nomine & minimè à Noachidis.* Tametſi nemo non videt Abrahamum ipſum etiam Noachidem fuiſſe, quo etiam vocabulo non rarò in commentariis eorum nuncupatur, quatenus nimirùm ante legem Moſaicam datam floruit numénve coluit. Sed ex illo circumciſionis ejus tempore, interciſionem ejuſmodi nominis ſeu avitæ originis talem in locutionibus ſuis haberi voluere, ut non ſolùm poſteri ejus, ſeu ipſi, Noachidæ non ſint dicti, ſed etiam aut Abrahamidū aut Iſraelitarum, uti & tandem etiam Judæorum nomine à Noachidis cunctis voluerint, velut è prærogativa, diſcriminari. De præceptis autem jam dictis legitur, in Gemara Babylonia[p]; ת"ר שבע מצות נצטוו בני נח דינין וברכת השם ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי ר' חנינה בן גמלאל אומר אף על הדם *Traditur à Rabbinis, Septem Præcepta imperata eſſe Noachidis; de Judiciis, de Maledictione Numinis, de Cultu Extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Sanguinis effuſione,*

[o] *Tit.* Nidarim *cap.* 3. *fol.* 31 *a. in Talm. Babylonic. & Maimonid. halach.* Nidarim *cap.* 9 *&c.*

[p] *Adtit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56 *a.* Bereſith Rabba *paraſch.* 34. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat.* 122. *R. Bechai in* Biur Tora *fol* 37. *col.* 3. *&* 4 *& videſis Gemar. Babylon. ad tit.* Ioma *c.* 6. *fol.* 67. *b.*

sione, de rapina seu *Furto, de Membro animalis viventis. Etiam, ex sententia Rabbi Chanina Ben Gamaliel, de Sanguine.* Et in *Beresith Rabba*; על ז' דברים נצטוו בני נח על ע"ז ועל גליו עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם ועל הדין ועל הגזל ועל אבר מן החי רבי חנינה בן גמליאל אמר אפ על הדם מן החי *De septem Rebus mandata acceperunt Noachidæ; de Cultu Extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Homicidio, de Maledictione Nominis Divini, de Iudicio, de Rapina seu Furto, de Membro animalis viventis. Rabbi Chanina F. Gamalielis dixit etiam de Sanguine animalis viventis.* Maimonides [a] autem; על ששה דברים נצטוה אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גלוי עריות ועל הגזל ועל הדינין אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה הוסיף לנח אבר מן החי שנ' אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצא ז' מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם נצטוה יתר על אלו המילה וגו' *De Rebus sex mandata accepit Adam* seu *primus homo, de Cultu extraneo, de Maledictione Nominis, de Homicidio, de Revelatione Turpitudinum, de Rapina seu Furto & de Iudiciis; tametsi hæc cuncta apud nos sint recepta à Mose Magistro nostro atque ejusmodi sint ut sententia humana in ea præ cæteris quæ legis corpore habentur pronius inclinet. Liquet etiam præter hæc Noacho mandatũ traditum esse de membro animalis viventis, juxta illud, Carnem* [b] *in anima sua sanguine suo non comedetis. Ita fiunt septem præcepta. Atque ad hunc modum se res habuit per universum terrarum orbem usque in Abrahæ tempora. Insuper autem illi præceptum datum est de Circumcisione &c.* Tantundem Moses Mikotzi [c], alii item obiter. Unde fit etiam, ut cum Magistri, distinctiùs subinde loquendo [d], Jura Naturalia seu quæ perpetuò obligare volunt, משפטים & מצות id est simpliciter *Iudicia, Jura, præcepta, seu Mores* universo generi humano præscriptos uti & מצות הדעת *Præcepta scientiæ* seu nemini rectè intuenti ignota appellitent, Jura verò cætera, quæ à Numine ipsis singulariter imperata sunt, חוקים seu *ritus* aut *statuta* nuncupent; in prioris generis exempla, capita Juris Noachidarum afferant velut ea quæ non scripta à rerum ini-

[a] *Halach.* Melakim *cap. 9.*

[b] Genes. 9.

[c] *Præcept. Affirm.* 122.

[d] *Videsis* More Nebochim *part* 3. *cap. 26. &* *Hug. Grot. de Jure Belli lib. 1. cap. 1. §. 9.*

tlis obtinuere, & in exempla generis posterioris, ritus aliquot rei publicæ Ebraicæ primò scriptos propriosque. Qua de re animadvertendum est quod habet Gemara Babylonia ad locum illum legis [a] Sacræ; את משפטי תעשו ואת חוקתי תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם *Judicia* seu *Jura mea facietis atque statuta mea* (vertunt aliqui *Ceremonias meas*; Judæi Hispanienses ibi *mis fueros*) *custodietis ut in eis ambuletis; ego* [b] *Dominus Deus vester*. Scilicet Gemara illa; תנו רבנן את משפטי תעשו דברים שאלמלא לא נכתבו דין הוא שיכתבו ואלו הן ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם את חוקתי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהם ואומות העולם משיבין עליהם ואילו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח ושמא תאמר מעשה תוהו הם ת"ל אני ה' אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן *Traditio est Rabbinica, illud, Iura mea facietis, intelligendum de rebus ejusmodi quæ tametsi Scriptis nondum mandarentur, mandari tamen per se debuerant; veluti de Cultu extraneo, Revelatione Turpitudinum, Homicidio, Rapina seu Furto, & Maledictione Nominis; Illud verò, Statuta mea custodietis, intelligendum de rebus quas non solum mens humana protervior verùm etiam Gentes mundi impugnabant; quales sunt esus porci, amictus heterogeneorum, mos calcei in fratriæ renuntiatione exuendi uti & leprosum mundandi, hircus apopompæus. Ne verò objiceret quis res hujusmodi esse inanes, expressim adjicitur, ego Dominus, ego Dominus constitui eas. Unde nec tibi licet eas in controversiam revocare.* Hinc est quod quæ sunt generis Prioris vocitent דברים המישורים [c] *Res in quibus rectitudo est manifestior*, utpote nemini ferè non agnita, secundi verò generis res quarum ratio אינו אלא גזירת מלך *non est alia præter decretum regium*. Sic mandata hæc discriminari volunt; non quòd genus utrumque non ex decreto Regis universi id est Numinis pendere voluerint (nam ex ejus autoritate & sancitis ipsum Jus Naturale manasse passim docent juxta jam ante ostensa) sed quòd à legibus Regum mortalium autoritate Juri naturali superinduci solitis, locutionis formulam desumserint. Sed interdum quidem in eorum [d] libris recentioribus hac de re (ut fit

[a] Levitic. 18. 4.

[b] Tit. Joma. cap. 6. fol. 67. b

[c] *Glossa Talmudica ad tit.* Joma *cap.* 6. *fol.* 67. b Aiin Israel *part.* 1. *fol.* 107. *col.* 4. & *videsis* Salom. Iarch. *ad Levit.* 18. 4. & *Nachmanid. in* Pirush Tora *fol.* 198. *b.*

[d] Pesiktha Zotertha *fol.* 23. *col* 3.

fit de aliis) verba ita malè transponuntur, ut משפטי עד locum ד' חוקות & hujus pariter illud perperam occupet. Ex contextu verò Talmudico, quem citavimus, sunt corrigenda. Septem autem Præceptorum quæ diximus Naturalium fuisse Ebræis ipsis instaurationem in Mara paulò post exitum ex Egypto, vetus est apud eos traditio. Seder Olam Rabba de statione eorum illic; שם נתנו לישראל עשר מצות שבע מהן שנצטוו עליהן בני נח וגו׳ והוסיפו עליהן ישראל באותה שעה שבת ודינין וכבוד אב ואם *Ibi tradita sunt decem præcepta Israelitis, quorum septem imperata fuerant Noachidis &c.* & (recensitis quæ diximus septem) *adjecerunt tunc temporis Israelitæ Sabbatum & Judicia & Honorem Parentum.* Tantundem etiam habetur in Gemara Babylonia [q] cujus hac de re verba afferuntur infrà, ubi de singulari ipsis Sabbati jure; nec ad alias Gentes omnino juxta eos attinente agitur; libro nempe tertio. Nam ubi de statione in Mara verba fiunt sacra, adjicitur [r] *ibi posuit ei* חוק ומשפט *Statutum & Judicium*, quod de Sabbato & aliis aliquot interpretantur. Lex verò adjecta heic de Judiciis, quomodo ab ea quæ antea Noachidis data erat, discreparet atque in denario hoc præceptorum numero locum juxta eorum sententiam sortiretur, in sequentibus ostendimus ubi Caput Juris Noachidarum de Judiciis tractamus. Quod ad Parentum verò attinet Honorem; etiam ea de re præceptum ex eadem in Mara statione petunt. Unde illud in repetito decalogo, *Honora* [s] *Patrem tuum & Matrem tuam, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus*, intelligunt de præcepto in Mara antea dato. Rabbi Jehuda [t] כאשר צוך במרה *sicut præcepit tibi, scilicet in Mara*; uti etiam ad eundem locum adnotat Salomon Jarchius, qui tamen ad memoratum in Exodo de statione in Mara locum, in Mara, inquit, tradita est מקצת פרשיות תורה שיתעסקו בהם שבת ופרת אדומה ודינין *pars capitum legis quæ se exercerent, nempe de Sabbato, de Vacca Rufa, de Judiciis.* Honorem Parentum heic prætermittit, legem [u] de Vaccæ Rufæ sacrificio substituens, quod etiam [x] ut primariò tunc traditum ab aliis memoratur. Sed & de Parentum

q *Addit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. *b.*

r *Exod.* 15. 25

s *Deut. cap.* 5. 16.

t *Gemar Babylon ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. *b. & videsis* Thosiphtha *ad Gemaram Babylon tit.* Sabbath c. 9. *fol.* 87. *b*

u *Numer.* 19. 2.

x *Videsis præter Lyranum ad Exod.* 15. *Dionys. Carthus. in Exod. Enarrat.* 31. *& Abulens. ibi quæst.* 9.

honore plura libro septimo, ubi de Minoribus seu obscurioribus Juris Naturalis capitibus agitur. Ut verò Præcepta illa Illustriora Septem, sacro veluti carmine designata, memoria faciliùs retinerentur atque in rerum primordiorum aliquatenus historia inde tum lectori agnoscerentur tùm auditori, ideò ex veterrimo instituto fiebat ut comma hoc è Genesi[a] desumtum in usum ejusmodi adhiberetur, *Et præcepit Dominus Deus ipsi Adam dicens de omni ligno horti comedendo comedes.* Rabbi Jehuda Ben Samuel verba faciens de commatis sacri sermonis in res hujusmodi adhiberi solitis כאשר, inquit[b], שמעו פסוק ויצו ה' אלהים על האדם לאמר סימן לשבע מצות שנצטוו בני נח ויצו אלו הדינן ה' ברכת השם אלהים זו ע"ז על האדם זו שפיכות דמים לאמר זו גלוי עריות מכל עץ הגן זה גזל אכל תאכל זה אבר מן החי כמה רחוק בין אלו הענין ובין פסוק הזה אך אצל העם קבלה בשבע המצות האלה סומכין אותה בפסוק הזה בסימן שמיקל . עליהם וכרם *quemadmodum cum auditur comma illud* & præcepit Dominus Deus ipsi Adam dicens &c. *signum est seu indicatio septem præceptorum quæ Noachidis imperata sunt.* Et Præcepit *sic denotat Judicia*, seu *Præceptum de Judiciis* (quoniam in eis præceptio est atque imperium) Dominus, *præceptum de non maledicendo Nomini seu Numini sanctissimo*; Deus, *interdictum Cultus Extranei seu Idololatriæ*; Ipsi Adæ seu Homini, interdictum Homicidii; Dicens, *interdictum Incestus* (quia scilicet *dicit dominus* alibi[c] increpationi de scortatione subjungitur) De Omni Ligno Horti *furtum* (quia Bona quædam vocabulis illis etiam denotantur) Comedendo Comedes, *Membrum animalis viventis. Sed multùm discrepat comma hoc à rebus hisce. Attamen habetur vulgò Cabala seu Traditio de septem jam dictis præceptis perinde ac si ipsa hoc commate subniteretur quod in faciliorem eorum memoriam ut signum adhiberi solet ac subsidium.* Alii[d] item hac de re plura. Horum quidem Capitum mentio occurrit subinde apud scriptores Christianos doctrinæ Talmudicæ assuetiores, eaque satis interdum Ebræorum commentariis consona. Scriptores dico tum qui seculo nostro studiis Orientalibus uberius scaturiente,

[a] Cap. 2. 16.

[b] *In* Sepher Cozri *part.* 3. § 73.

[c] *Ierem.* 3. 1.

[d] *R. Iose Ben Chilpetha in* Seder Olam Rabba *cap.* 5.

ente cordatiores inexploratam sibi noluere prætermitti veterem Ebræorum disciplinam, tum qui non ita diu postquam literæ Orientales sub centum abhinc annis in Occidente renascebantur, commentariis suis placita de Jure interspersere Rabbinica. Neque enim in Christianorum ante illud ævum scriptis mihi comperta est expressa horum mentio omninò aliqua. Delituere scilicet in libris Talmudicis qui paucissimis præter Judæos ipsos intellecti olim lective. Neque è Scholasticis, puto, quisquam omnino eis usus est. Citatur quidem interdum S. Thomæ Rabbi Moses, scilicet celeberrimus Ægyptius ille, Rambam dici solitus, uti etiam Joanni Bacono in Sententias, tituli aliquot Talmudici. Sed hic, uti & alii superioris ævi id genus nonnulli, Talmudica seu Rabbinica sua Hieronymo de Sancta Fide & Nicolao Lyrano Exjudæis planè debuit; & S. Thomas sua ex R. Mose desumta veteri versioni libri ejus *More Nebochim* dicti, in quo nec Jus hoc omninò tractatur. Seculo autem nostro, non mentio solùm Juris hujus capitum apud scriptores quales diximus satis obvia est, velut eorum quorum ratio in nobiliori & libera rerum disquisitione est habenda, verùm etiam in argumentis de Jure Naturæ gravissimis, eorum aliquot appositissimè interdum usurpantur. Id quod etiam maximè liquet ex incomparabili illo viri Amplissimi Hugonis Grotii opere[a] de Jure Belli ac Pacis; ut minorum Gentium commentarios mittam. At verò prætereundum non est, Theologos nonnullos qui etiam puto nunc, id est in hac literarum Orientalium luce florent, viros alioquin eruditione singulari, septenarium quidem eorundem numerum velut ex Ebræorum monimentis haustum, in scripta sua nuperrimè transtulisse; sed interea ab autoribus quos citant ipsi adeoque ab eo quod res ipsa est nimiùm discrepare. Alter enim de Judæorum Mysteriis agens[b], sic; *Neque verò contemnendum arbitror quod Hebræi Doctores tradunt, si quis Gentilum Judaicam religionem amplecti vellet, variis præceptionibus velut quibusdam gradibus instituebatur, antequam lex Mosaica illi explicaretur. Primum enim illum docebant Septem Præcepta filiis* Noe *à Deo data, ut aiunt, quæ erant ejusmodi.* 1. *Non colere Idola.* 2. *Benedicere Deum.* 3. *Cavere ab Incestu.* 4. *Quodvis aliud peccatum*

[a] lib. 1. cap. 1. § 16. cap. 2. § 5. &c.

[b] Io. Filesacus Selectorum. lib. 2. Tit. Mysteria § 10.

tum carnis vitare. 5. Non fundere Humanum sanguinem. 6. Non rapere aliena. 7. Non tollere membrum de animali vivente. Alter dum de Jobi pietate atque observatione præceptorum divinorum quæ ante Mosaica scripta ab ipsis rerum initiis obtinuerant, verba facit, *his addam* inquit [a], *quod R. Abraham Ben-Ezra, Rab. Levi Ben-Gerson & alii scribunt, Gentiles non admitti solitos ad religionem Judæorum, id est verum Dei Cultum, nisi prius promitterent se servaturos Septem Præcepta quæ ante legem Noe morti proximus filiis suis tradiderat. Idem asserunt Talmudistæ, unde & in libro quem vocant Seder Olam* [b] *scriptum habetur, quod Noe dedit filiis suis Septem Præcepta. Primum, servare Jus Gentium. 2. Fugere Idololatriam. 3. Fugere incestum adulterium & nefandum coitum. 4. Non occidere. 5. Non blasphemare nomen Dei. 6. Non furari. 7. Non abscindere membrum de vivo animali. Confirmatur hæc doctrina* (sic pergit) *ex iis quæ postea docet per modum examinis suæ conscientiæ per totum caput trigesimum primum, ubi sigillatim discurrit & ordine quodam per omnes peccatorum species quæ ad septem prædicta capita facile reduci possunt.* Idemque alibi [c]; *Hebræi & R. Salomon tradunt à Deo data Noe præcepta numero septem: 1. Non colere Idola, 2. Benedicere Deum. 3. Servare jus publicum. 4. Cavere ab illegitimo Concubitu. 5. Non fundere humanum sanguinem. 6. Non rapere. 7. Non tollere membrum de animali viventi. Quæ Christus generaliter quidem, quantum spectat ad Proximum expressit, iterumque promulgavit in Evangelio, sed sub affirmativo mandato, Omnia* [d] *quæcunque vultis ut faciant vobis homines & vos facite illis. Hæc est enim Lex & Prophetæ.* Sic ille. Horum autem Prior heic caput illud *De Judiciis* omninò prætermittit, & nescio cur quartum facit quod planè Capitis *de Revelatione Turpitudinis* seu *Incestu* pars est. Posterior pariter illud *de Judiciis* non memorat, nisi in eo quod ei altero in loco primum est, scilicet *servare jus Gentium*, aut in altero loco tertium, *servare Ius publicum*, id forsan contineri velit. At interea *servare jus* sive *Gentium* sive *publicum* nullibi apud Talmudicos seu Rabbinos quos ipse affert, aut totidem verbis

aut

[a] *Iacobus Boniducius in Iobi cap. 23. vers. 12.*

[b] *Cap. 5.*

[c] *Lib. de Ecclesia post legem, cap. 8.*

[d] Matth. 7. 12.

aut ſenſu qualem verba illa exhibent inter præcepta hæc enumeratur. Neque is ſenſus eſt eis Præcepti Naturalis *de Iudiciis*, ut infra ſuo loco fuſiùs demonſtramus. Quod verò Prior uti etiam altero in loco Poſterior enumerat in hiſce caput illud *Benedicere Deum*, quemadmodum ſane & alii viri linguarum etiam peritiſſimi [a] Orientalium interdum faciunt; id ex eo evenit quod verbum ברך (unde ברכה in enumeratione noſtra pro *Maledictione*) tum *benedicere* denotat tum quod prorſùs contrarium eſt *maledicere* ut fuſiùs oſtendetur ubi inferius interdictum Maledictionis Numinis explicatur. Quin & in hiſce præivit fermè Gilbertus Genebrardus Archiepiſcopus Aquenſis literis Ebraicis certè apprimè eruditus & Rabbinicis. *Septem*, inquit [b] ille *præcepta dantur, quæ Hebræi partim præcepta filiorum Noe; partim Præcepta Naturæ appellant, & obligare etiam Gentiles ſcribunt iſto ordine*, 1. *Non colere idola*, 2. *Benedicere Deum*, 3. *Servare jus publicum*, 4. *Cavere ab Inceſtu alioque nefando concubitu*, 5. *Non fundere humanum ſanguinem*, 6. *Non rapere*, 7. *Non tollere membrum de animali viventi*. Dari ſcilicet ſeptem hæc præcepta anno primo diluvii ait, atque autores affert R. Salomonem & *Seder Olam*. Sed inſtaurata tunc temporis fuiſſe ea atque cum rerum initiis incepiſſe juxta ſuperiùs dicta ex Ebræorum mente ſtatuendum. Neque aliter verum eſt quod toties occurrit, ſive Noacho ſive à Noacho ſive filiis ejus ea eſſe tradita, eorumve præcepta eſſe. Ceterùm quod Theologorum binorum quos antè memoravimus tam Poſterior quam Prior habet de horum præceptorum uſu in Gentilibus ad religionem Judaicam admittendis, id immane quantum doctrinæ Talmudicæ atque Ebræorum magiſtris refragatur. Nullus enim omninò capitum horum in ejuſmodi admiſſione uſus; ſed tantummodo in *Proſelytis domicilii* quos גרים תשובים appellitant, id eſt, Gentilibus ad incolatum ſeu pacem in territoriis ditionis Iſraeliticæ fruendam, tametſi *Proſelyti Juſtitiæ* non fuerint ſeu religione Moſaica non omninò imbuerentur, admittendis. Quotquot enim ſic tantùm admitterentur, eos in Capitum horum ritè

[a] *Schindlerus Lexic. pag.* 1530. & *Guil. Schikardus lib. de Iure Regio, cap.* 5. *theorem.* 17. *alii.*

[b] *Chronologiæ lib.* 1. *ann. mundi* 1656.

tè explicatorum obſervationis futuræ profeſſionem adigebant; florente ſcilicet eorum ſtatu. Id quod explicatiùs ſuo infrà loco etiam demonſtratur. Et quoties *Proſelytus Juſtitiæ* id eſt גר הצדק fiebat, ipſa legis Moſaicæ profeſſio cum circumciſione aliiſque aliquot ritibus (de quibus etiam inferiùs nos fusè) initia fuere quibus admittendus erat; nullâ omninò Noachidarum Juris capitum, quà Noachidarum, ea in re habitâ. Chriſtianis autem ſcriptoribus accedat etiam hic Manaſſeh Ben Iſrael Judæus, Archiſynagogus (id munus ni fallor gerit) Amſtelodamenſis qui & Latinè & Hiſpanicè de rebus aliquot Rabbinicis ſcripſit. Septem, inquit ille, *Præcepta, ut traditur in Gemera* Sanhedrin[a] *omnes Gentes obſervare tenentur, quæ iccirco vocata ſunt* שבע מצות בני נח *ſeptem præcepta filiorum Noachi. Ex his (quemadmodum in* Seder Olam *cap.* 5. *& apud R. Moſem in* iad a-Hazaqua[b] *legimus) ſena Adamo data ſunt; Nimirum ut abſtineret ab idololatria,* 2. *Maledictione nominis divini* 3. *Cæde,* 4. *Adulterio,* 5. *Furto,* 6 *Ut Iudices inſtitueret quorum eſſet curare ut illa præcepta obſervarentur. Super hæc Noacho ſeptimum additum fuit ne membrum vivo animali amputatum comederet, his verbis* Carnem cum anima & ſanguine ſuo ne comedas. *Hæc ſunt præcepta ob quorum violationem, ut ex ſacra ſcriptura ibidem in* Sanhedrin *probatur, etiam Gentes Mundi à Deo punitas conſtat.* Sic ilic in Conciliatore[c]. Nec alio ſenſu in libris [d]de Reſurrectione mortuorum; nec diſſono ab eo qui Talmudicis recipitur, ſi tum Adulterii nomine omnimodum coitum ex Jure Noachidarum homini illicitum, id eſt tam maſculorum ac brutorum (ut infra patebit) quam ex ſanguine inceſtum contineri admittas, tum Judiciorum Præceptum nil aliud complecti, præter id quod eſt Judices inſtituere quorum eſſet curare ut illa obſervarentur. Qua de re libro videbimus ſeptimo. Sed de generali apud ſcriptores numerandi exprimendiq; Præcepta Noachidarum Majora atque illuſtriora ratione, hactenus. Capita juris hujus, juxta Ebræos, Minora ſeu Obſcuriora infra ſuo in loco ſeorſim habentur. Singulorum autem, tam eorum quæ Majora diximus atque Illuſtriora quam quæ Minora,

[a] cap. 7.

[b] Sepher Melakim cap. 9.

[c] *Quæſt.* 2. *in* Deuteron. *Latinè, ſed* 163 *Hiſpanicè.*

[d] *lib.* 2. *cap.* 9.

Mino... eriorem, juxta Talmudicorum, id eſt, tam Theologorum ... m Juriſconſultorum apud Ebræos mentem, explicationem (quam quidem vix aut ne vix quidem attigit ſcriptorum, quantum ſcio, qui Latinè proſtant, aliquis) libris ſequentibus unà cum Juris Gentibus aliis atque Ebræis ſimul, ſive ex præſcripto Numinis Imperativi, ſive ex moribus ſeu arbitrio eorum qui rebus præerant, Intervenientis Capitibus Apicibuſque ſatis vulgo etiam doctorum incognitis exhibebimus.

Libri Primi FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Secundus;

In quo *Interdicta* Noachidarum seu *Naturalia bina Priora*, *Cultus* nempe *Extranei* seu *Idololatriæ* atque *Maledictionis Nominis Divini* seu *Blasphemiæ* explicantur, unà cum Jure Ebræis simul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente* quod ad interdicti utriusque in ditione Israeliticâ observationem firmandam priorisque inprimis violationis ansam qualemcunque etiam Noachidis præripiendam superinductum est. Accedit, ut hisce cæterisque sequentibus necessariò prævium, *Proselytorum Justitiæ*, *Proselytorum Domicilii*, *Libertinorum* designatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores, attinentium.

CAP. I.

De Cultu Extraneo *seu* Idololatria, *quod eorum quæ* Iuris Noachidarum *seu* Naturalis Majora *seu* Illustriora *sunt*, *Caput est* Primum. *Interdicti hujus violationis* Noachidi, *in ditione Israelitica*, pœna *erat* plerunque capitalis. *Obiter & compendio de* Idololatria Judæorum, *& ut aliqui volunt*, *ipsius* Synedrii Magni. *Quam grave crimen hanc faciant Magistri.* Magiæ infamis *species aliquot* Idololatriam *esse statuunt.*

CUltus Extranei nomine (quod Primum est Juris Noachidarum seu Naturalis Illustrioris, juxta libri superioris capite postremo designata, Caput) Noachidis seu Universo humano generi, secundum Ebræos, interdicitur non modò Saxorum, Stipitum, Statuarum, Imaginum,

Imaginum, sed etiam qualiscunque Angelorum, Corporum cœlestium, Elementorum, aliusve cujuscunque creaturæ Cultus, sive quà pro Numine supremo ipsa habeatur, sive quà, veluti Intermedia, ad Supremum colenti placandum, invocetur. Imò ut Intermedia tantùm Numina, coli solitas fuisse à Gentilibus Creaturas sic credebant, ut nec aliter à quoquam eorum aliquam cultam crederent fuisse; quod ex sermone etiam sacro eliciunt. Egregius est ad hanc rem Maimonidis [a] locus, ואתה יודע כי כל מי שעובד עבודה זרה לא יעבדה דעת שאין אלוה בלעדיה ולא דמה מעולם כלל מן העובדים ולא ידמה מן הבאים שהצורה אשר יעשה מן המתכות או מן האבנים והעצים שהצורה ההיא היא אשר בראה השמים והארץ והיא תנהיגם אבל אמנם יעבדוה על צד שהיא דמיון לדבר שהוא אמצעי בינם ובין האלוה יתברך כמו שבאר ואמר מי לא ייראך מלך הגוים וכו' ואמר בכל מקום מוקטר מוגש לשמי וכו' רומז אל הסברה הראשונה אצלם וכבר ביארנו זה בחבורינו הגדול וזה ממה שלא יחלוק בו אחד מבעלי תורתנו *Nosti, quicunque fuerit extraneo cultui assuetus eum non eâ sententiâ eo cultu uti ac si Numen non esset aliud præter id quod colit. Neque enim sive ex ipsis qui olim colebant cuipiam venit in mentem, sive ex eis qui colent imposterum in mentem veniet, figuram sive ex metallo, sive ex saxo, sive ex ligno confectam, fuisse ipsum Cæli & Telluris Creatorem gubernatoremque. Sed ita eam colunt quatenus imaginem induit rei alicujus quæ velut intermedia sit inter ipsos & Deum Benedictum; sicut & ipse explicat ubi* [b], *ait Quis non timebit te ô Rex Gentium? Tuum enim est imperium. Etiam apud omnes sapientes Gentium & in omni imperio eorum non est similis tui. In uno autem* (באחת, ubi ἅμα seu *pariter* apud Hellenistas & in vulgata substituitur) *desipiunt & stulti sunt, doctrina vanitatis* (eorum) *lignum est.* Atque alibi [c], *& in omni loco incensum offertur nomini meo atque oblatio munda quoniam magnum est nomen meum in Gentibus. Vbi causa prima, ex eorum sententia indicatur. Atqui hac de re jam egimus in Opere* [d] *nostro Majore. Neque sane de ea quispiam ex Legis nostræ Magistris dissensit.* Hactenus ille; qui receptam

[a] More Nebochim. *part.* I. *cap.* 36.

[b] *Jeremiæ* 10. 7. *ubi videsis* R. David Kimchium.

[c] *Malachiæ* I. II. *ubi videas hanc rem, S*alomon Iarchium & David Kimchium.

[d] *In Iad, ha-*Iacoth Iesudi Thora, & Aboda Zara.

[e] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.7. fol.* 56. & 57.

[f] *Halach.* Melakim *cap.* 9.

ceptam etiam Talmudicorum [e] heic de Cultus Extranei discrimine, quà ad Noachidas attinebat, sententiam breviter sic est [f] complexus. בן נח שעבד ע"ז חייב והוא שיעבוד כדרכה וכל ע"ז שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח נהרג עליה. וכל שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח נהרג עליה ואף על פי שאינו נהרג אסור בכל ואין מניחין אותו להקים מצבה ולא ליטע אשירה ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי, *Noachides qui cultu utitur extraneo reus est, modò scilicet juxta assuetum ritum colat. Nam ubicunque ultimo supplicio punitur in foro Israelitico Cultus Extraneus, ibi Noachides, ob similem cultum, gladio plectendus erat. Et ubicunque in foro Israelitico morte non punitur ejusmodi cultus, neque, ob similem, gladio plectitur Noachides. Ceterùm tametsi gladio non fuerit plectendus, interdicitur ei nihilominùs omnimodus cultus extraneus. Neque permittitur ei sive Statuam erigere, sive Lucum plantare, sive Imagines facere, sive quæ sunt id genus alia, ne quidem etiam Ornatus causâ.* Loquitur de Noachide seu Gentili Hierosolymis alibive in Ebræorum veterum ditione reo. Israelita autem ultimo supplicio, minimè ob Cultum Extraneum puniebatur, nisi sive propalàm ac disertis verbis Deum sibi Novum invocaret, sive במשתחוה *Adoratione*, sive בזובח *immolatione*, sive במקטר *suffimento*, sive במנסך *Libamine*, sive כדרך עבודתו *cultu qui peculiaris erat Numini* [g] *commentitio*, sive בעבודה שהיא מיוחדת לשם *cultu Numini vero proprio*, illum, idque saltem velut Numen, coleret. Cuicunque igitur ficto Deo sive expressâ invocatione Divinitatem apud Ebræos tribueret Noachides, sive ex illis quatuor prioribus ritu aliquo faceret sive cultum aut Numini Sanctissimo aut Idolo ipsi [h] peculiarem atque proprium adhiberet, ultimo puniendus erat supplicio. Idque partim ex Jure ipsis aliisque Gentibus interveniente, seu ex more majorum superinducto, partim ex Imperativo; non autem ex Naturali seu ipso Noachidarum per se jure, quo Pœnarum species apud homines forenses has vel illas in universum præfiniri neutiquam docent. At verò si quis, præter Osculum aut Amplexum, Saxi jactu Baal Peor, ac corporis denudatione Mercolis seu

[g] *Meciltha* (*unde Maimonides hal.* Aboda Zara *cap.3. & 4.*) & *Misnatit.* Sanhedrin c. 7. *Gemar Babylon. ibi fol.* 60. *b. Obadias Bartenorius, alii.*

[h] *Videsis Deut.* 12.30.

ſeu Mercurium coleret, mortis reus non habebatur. Nam huic peculiaris erat Saxi jactus, illi denudatio corporis. Neutri verò ſive Oſculum ſive Amplexus. Quod de ceteris diis fictis itidem dicendum. Non quod impunè omninò Cultum qualemcunque Extraneum fieri, nedum licitum fuiſſe putarent, ſed quod ultimo ſupplicio, ex judicio forenſi, illum aliter puniri nollent. Nulla erat Cultus Extranei ſpecies, circumſtantia nulla, nullæ fermè appendices quæ non fuere באזהרה *in Monito* ſeu *Cautione*, id eſt quæ non ita etiam pro interdictis haberentur, ut non modò earum graviùs commonefieret populus, verùm etiam, ſive ex lege ſacra, Exciſionis pœna (quam כרת nuncupatam in ſequentibus fuſiùs explicamus) ſive pœna qualiſcunque בידי שמים *cælitus infligenda*, ſive Verbera, quibus pro vetuſtiſſimo reipublicæ inſtituto culpæ frequentiùs caſtigabantur, ſeu id genus pœnæ aliæ, quoties contrà quid heic commiſſum nec ultimo ſupplicio locus erat, ſequerentur. Sed de Pœnis ac Judiciis quà Noachidas ſpectabant, libro agitur maximè ſeptimo; aliis nihilominùs ea de re ſubinde, pro re nata, aliis in locis, ut heic nec intempeſtivè interſperſis. Summa heic eſt, voluiſſe eos à Noachidis ſeu genere humano, ex præcepto hoc, ita Univerſi Creatoris Rectoriſq; Majeſtatis Divinæ Unitatem Simplicitatem ac Poteſtatem inſociabilem perpetuò eſſe agnoſcendam, ut nec Creaturarum alicui, ne quidem ut medioxumo, cultum liceret exhibere aliquem divinum. Ita nempe ſe habuit diſciplina eorum ſacra pura atque intaminata ut volunt Magiſtri, quam in Theologiæ & Juriſprudentiæ Pandectis ſuis docent. Ceterùm hanc nemo neſcit moribus perquam adverſis ſæpiùs interpolatam eſſe fœdatamque. Ante Templi primi maximè excidium. Seculis enim illis, pro vario hominum perverſorum affectu atque dominantium libidine, ita idololatria ſeu Cultus extraneus ſubinde apud eos recruduit ut nullum fermè ejuſdem genus non ſit etiam publicè admiſſum. Id quod paſſim in fœdere veteri liquet. De Baalim, Aſtarte, Lucis ſive cultis ſive cultui inſervientibus, Militia Cœli, Thammuz, ejuſdem farinæ ceteris mentio eſt obvia. Et præ aliis eſt illud Ezechielis inprimis [i] obſervandum, *& ingreſſus vidi, & ecce*

[i] cap. 8. 10.

ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio & universa idola Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Et septuaginta viri de senioribus domus Israel & Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas & unusquisque habebat thuribulum in manu sua: & vapor nebulæ de thure consurgebat. Ubi nec illud planè negligendum Magistros aliquos [k] septuaginta heic memoratos sumendos velle pro rotundo Synedrii Magni seu septuagintaunius-viralis numero, iis scilicet quorum ex dictatis decretisque, juxta divinam in Pentateucho [l] institutionem, יוצאה תורה לכל ישראל *egreditur* [m] seu *traditur lex universis Israelitis.* De quibus item sæpiùs dicitur [n] כל דבר שנותנין ב"ד נפשם עליו סופו להתקיים בידן כמה שנאמר למשה בסיני *Quidquid id fuerit quod amplexandum censuerint synedrium, id ex eorum autoritate vim sortitur perinde ac si dictum fuisset Mosi seu à Mose receptum in Sinai.* Id quod intereà sic interdum temperatur ut pariter aiant [o] כל גזרה שב"ד גוזרין על הצבור ולא קבלו רוב הציבור עליהן אינה גזירה *Quodcunque decretum tulerit synedrium (Magnum) a populo observandum, id neutiquam vim sortiri nisi si populi pars major id in se susceperat.* Sed hoc obitèr. Et de hujusmodi decretis, Synedrii Magni Dignitate & potestate partisque heic majoris ratione, fusiùs in libris de eodem conscriptis agimus. Tandem verò post Templi primi excidium gens toties icta eousque sapuit (Judaicam dico ita propriè dictam, ut Samariticam colluvionem excludam) ut nihil magis atque cultum extraneum idque ex majorum disciplina, quam mali temporis anterioris mores nimium sæpe obumbrarant sed delere nequibant, velut pestem gravissimam ante alias execrandam fugerent. Occurrunt quidem subinde apud scriptores veteres [p] de Judaico Angelorum & Astrorum cultu aliquo etiam post secundi Templi excidium testimonia; sed quæ conjecturæ potiùs sunt nec temerè admittendæ. Et quod è Concione, quam nescio quis D. Petri nomine insignivit, citatum habetur apud Clementem Alexandrinum de cultu eorum Angelis, Archangelis, Mensi ac Lunæ exhibito, planè hallucinatio est. Angelos quidem, quos & suis designant nominibus, mensibus præesse, ut infrà apertius [q] ostenditur, aliisque rebus existimarunt,

[k] *David* Kimchi. *ibidem.*

[l] Numer. 11. 16. & Deut. 17. 10.

[m] *Misna tit.* Sanhedrin *cap.* 10.

[n] *Gemar. Hierosolymit. ad tit.* Succa *cap.* 4. *fol.* 54. *col.* 2. *ad tit.* Shebiith *fol.* 33. *col.* 2. *halach.* 7. *ad cap.* 1. *tit. de Sabbato*, *fol.* 3. *col.* 4. *ad cap.* 8. *tit.* Cethuboth *fol.* 32. *col.* 3. *halach.* 11.

[o] *Gemar. Hierosolymit. ad tit. de Sabbato cap.* 1. *fol.* 3. *col.* 4.

[p] *Concio D. Petro tributa apud Clem. Alexand. strom.* 6. *D. Hieronym. Epist* 151. *ad Algasiam quæst.* 10. & *videsis Baronium Ann. Chr.* 60.

[q] *lib.* 4. *cap.* 6.

iſtimarunt, ſollicitiùs etiam more majorum in menſium initiis finibuſque, adeoque feſtorum ratione ex Lunæ viſione præfinienda ſemper agere ſoliti ſunt, quod & Concionis illius autor ille ibi memorat, & velut cauſam ejus quod de Cultu dixerat, affert. De cujus verbis alibi[r] fuſiùs. Sed hæc quid ad cultum? Ita ſanè qui Solaris Lunariſque motus apicibus minutiiſque, ut temporum ratio ſibi in periodis conſonet, cruciare ſe ſolent, Solem & Lunam adorare ſeu colere dicerentur. Ita fuere ex Gentilibus qui porcinum Numen[ſ] eos adorare tradere non vererentur, quemadmodum & alii Aſininum, ſeu[t] Aſini caput. Fortè ex porcinæ carnis abſtinentia, quæ præ abſtinentia aliarum ſacra lege interdictarum, gentilibus multo notior proculdubio & frequentior erat, natum eſt illud de Porcini numinis cultu convitium; uti & alterum illud de Aſino, ex ſingulari Aſini primogeniti redimendi jure[u] ac more gentilibus perperam intellecto. Sanè utrunque falſiſſimum eſſe & cum Apionum, Molonum, id genus aliorum calumniis ceteris connumerandum, nemo puto dubitat. *Cœli autem ſummas advocare auriculas* apud Petronium & *nil præter nubes & Cœli numen adorare* apud Juvenalem[x] tantumdemque ab aliis[y] de Judæis dictum ex eo ortum eſt quod ſolenni eorum locutione Numen ſanctiſſimum, quod ſolum volebant adorandum, שמים id eſt *Cœlum*, ſit nuncupatum, uti & Federis novi[z] linguâ Helleniſticâ. Nubes autem & Cœlum ab eo qui non ipſum numen ſed Cœlum quod videmus Stellatum innui putabat, ſic conjungi mirum non eſt. Hinc & Judaica ſecta quædam Cœlicolæ etiam apud Chriſtianos dictæ, de qua codex[a] uterque, ſed maximè Theodoſianus[b]. Sed hæc miſſa ſint. Quod verò ad interdictum Noachidarum ſeu omnium hominum commune de Idololatria ſugienda attinet; illud Magiſtri dum defæcatam majorum eamque divinitùs acceptam diſciplinam de eo tradere conantur, ceterorum quæ ſunt Fundamentum primarium faciunt. Unde cum de eo in corpore Moſaico repetito loquuntur, non ſemel habent,[c] מצות ע"ז כנגד המצות כולן *Præceptum de Cultu extraneo* ſeu *Idololatria, eſt inſtar præceptorum cunctorum,* & היא עיקר כל המצות כולן *Fundamentum eſt quo cætera innituntur præcepta univerſa.* Tam nempè

[r] *Lib.* 2. *de Synedrio Magno cap.* 13.

[ſ] *Petronius in Catalectis; Plutarchus Symp.* 4. *cap.* 5. *videſis ſyntagm. de Diis Syris cap.* 17.

[t] *Plutarch. loc. citat. Tacit. Hiſt.* 5 *Apion apud Joſephum adv. eum lib.* 2. *videſis Petrum Crinitum de Honeſta diſciplina lib.* 1. *cap.* 9.

[u] *Exod* 13. 13

[x] *Satyr.* 14.

[y] *Strabo lib.* 16.

[z] *D. Matth.* 21. 15. *D. Luc.* 15. 18.

[a] *Tit. de Iudæis, Cœlicolis &c.*

[b] *Lib.* 16. *tit.* 8. *l.* 19.

[c] *Maimonides halach.* Aboda zarah *cap.* 2. *& videſis Gemaram Babylon. tit.* Nidarim *cap.* 3. *fol.* 25.

nempè sua seu reipublicæ Israeliticæ propria quam omnium hominum communia, seu cum ipsis rerum initiis nata. A quo & illud כל המודה בע"ז כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם הראשון ועד סוף העולם וכל הכופר בע"ז מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם *Quicunque Cultum Extraneum exhibendum esse professus fuerit, certè is renuntiat non modò Legi universæ, sed & universis Prophetis atque Imperatis quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada hominum primo, usque ad finem seculi. Quisquis autem Cultui Extraneo renuntiaverit, is professione agnoscit Legem universam uti & Prophetas universos & Imperata quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada usque in finem Seculi.* Nimirùm, dum unicum agnoscit quis Deum, nec præter eum alium omninò Colendum (quod heic est Cultui Extraneo renuntiare, seu exhibendum eum esse prorsus nolle) Imperium simùl ejus atque Autoritatem, adeoque Legis universæ tam rerum initiis æquævæ quàm posteà divinitùs acceptæ atque prophetiarum, qualescunque nimirum fuerint & quatenùs ex eodem imperio atque autoritate pendent, vim palàm innuunt illum agnoscere; Idololatram verò, seu qui Creaturæ qualemcunque pro Divino exhiberi velit cultum, sic, quantum in se est, aliud in rerum natura facere aut admittere, præter illud quod reverà unicum est, sive Socium sive Medioxumum Numen, ut unici illius Creatoris Rectorisque, à quo ejusmodi cultus sub ipsa creatione expressim est interdictus, Imperio simplici, quà simplex est, planè renuntiet, seu vim ejus Mandata sortiri, quâ satis obstringantur homines, diffiteatur. Perinde scilicet ac si omnimodo Juri, quod non tam ex Numinis ejusmodi adscititii, quàm veri ac unici instituto manaverit, vim ac autoritatem quæ sic obstringat, dum utrunque vult coli, prorsùs denegaret. Nam pro Numine quomodocunque colere aliud quidpiam, esse paritèr Imperii Divini saltem aliquatenùs particeps illud facere, intelligunt. Adeoque ubi Imperii participes sunt bini, alterius, quà solùm particeps est, autoritatem minorem simùl admitti quàm quæ satis edictis obliget sola. Atque ad hunc modum se habet heic Magistrorum sensus,

ſus, tum in ipſo Idololatriæ actu deſignando, tum in Opinionis ſeu Hæreſis quâ quis, ſine actu aliquo creaturam colendi, eam colendam eſſe fuerit profeſſus, ſcelere deſignando. Tametſi interim hæreſim ejuſmodi ubi cultus ipſe actu non intervenit, Maledictionis Numinis ſpeciem faciunt, adeoque ad Interdictum ejuſdem, quod Noachidarum ſeu Naturalium ſecundum heic eſt, rectè trahunt, ut inferiùs [a] oſtenditur. Illud verò prætereundum non eſt, ad ſpeciem primam earum quæ ſuperiùs enumerantur idololatriæ, id eſt, ad eam qua quis Deum ſibi novum invocaret ſeu Creaturæ divinitatem tribueret, referri à Magiſtris [b] id quod habetur in ſacris literis de infamibus Magiæ ſpeciebus [c] morte plectendis. Nam à Magis ejuſmodi cultum divinum innuunt Spiritibus neſcio quibus exhiberi aut divinitatem quadamtenus tribui, dum quaſi Numinis alicujus, ſeu ejus quod ſtatum rerum ordinem ac ſcientiam Numinis inſtar ſupereminet, loco habentur. Maimonides [d] כל מכשף הוא עובד ע'ז בלא ספק אבל בדרכים מיוחדים זרים בלתי דרכי עבדת ההמון לאלהות ההם *Quilibet magus citra dubium eſt Idololatra, modo tamen peculiari & diverſo ab eo quo vulgus Idola colit.* Sed de Magis quales diximus ſumendum eſt. Apud eum videſis hac de re plura; uti & quæ de Ariolis, Auguribus, id genus farinæ aliis occurrunt infrà capite ſeptimo.

[a] *Cap.* 11. *hujus libri.*

[b] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 6.

[c] *Exod.* 22. 17. *Levitic.* 20. 27. *videſis de eis, juxta Magiſtrorum placita, Paul. Fagium ad Levitic.* 19. 31. *Munſter. ad Levitic.* 20. *Conſtantin. L'Empereur in Notis ad Paraphraſ. Daniel cap.* 2. *verſ.* 2.

[d] More Nebochim *part.* 3. *cap.* 37.

CAP. II.

Ex Jure Ebræis Gentibusque *aliis partim* Imperativo *partim* Interveniente (*utrumque* Gentium Jus *heic vocamus*) Templa *& quæ cetera ad* Cultum *attinerent* Extraneum, *in Ebræorum ditione qualicunque*, diruenda, abolenda. Noachidis *ex eodem jure* Interveniente *non ibi permissa quæ Cultus ejusmodi novandi ansam aliquatenus præbere possent, tametsi ex* Jure Naturali *seu hominum omnium communi omninò licita.* Personarum, *quæ sive è Gentilismo in eorum ritus transirent, sive sedibus intra eorum ditiones* Gentium *hoc* jure *fruerentur*, Conditio, Status Discrimina. Proselytorum Justitiæ Initiationis Rituum (ut Circumcisionis, Baptismi, Sacrificii) *Vetustas*, *Exempla. Eorum scilicet qui ex* hominibus Liberis *fiebant.*

HActenus de Cultus Extranei Interdicto Naturali seu Noachidarum, id est, omnium pariter hominum communi. Ex Instituto autem, non modò Jus illud Naturale seu omnium hominum gentiumque ex imperato Numinis, juxta disciplinam Ebræorum, commune tradendum est, verùm etiam angustius illud Jus quod Gentium in Operis lemmate nuncupamus. Jus scilicet Noachidis seu Gentibus finitimis, vicinis, aliis, sive quæ seu quarum pars aliqua solo Judaico sedes haberent, sive quibuscum bellum gererent, sive quæ in eorum ditionem quovismodo transirent, seu federe, pacto, usu qualicunque cum ipsis jungerentur, Ipsisque tantummodò commune erat; idque sive ex Imperato etiam Numinis ipsis atque aliis ejusmodi, tametsi diversimodè, Imperativum, sive ex Constitutionibus, Pactis Moribusve solùm superinductis, Interveniens, nec ad alias omninò Gentes ex autoritate sui ullatenus diffusum. Ex Imperativo hoc jure ad Cultum Extraneum attinente diruenda ab Israelitis fuere Gentium delubra atque id genus cetera cum universis eorum appendicibus. Legis verba sunt, [c] *Diruetis omnia loca in quibus coluere Gentes, quas possidebitis, Deos suos &c.* Quod de solo Israelitico tantum, seu terra

[c] *Deuteron.* 12. 2. *Exod.* 34. 13.

terra promissa, ex ipsa legis indicatione, capiunt. Non de terris aliis sibi subactis. Aiunt enim, [f] מצוה לרדוף אחרי ע"ז עד שנאבד אותה מכל ארצנו אבל בחוצה לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה *Imperatum est nobis ut persequamur Cultum extraneum usque dum eruatur è cuncta terra nostra. At verò extra terram nostram imperatum non est ut persequamur eum.* Id etiam genus sunt illa de federibus aut pactis cum populis idola ibi colentibus non ineundis, quæ in sacris literis[g] obvia. Sed de pactis & federibus ejusmodi plura inferiùs; ubi de Septem populis ac Jure Belli & Pacis Imperativo & Interveniente agitur. Hæc autem ideò maximè imperata sunt, ne idololatriæ contagione faciliùs postmodùm inquinarentur Israelitæ. Quam Legis sacræ rationem imitati ipsi, Jus superinduxerunt Interveniens de omnimodis templis, aris, lucis, ceterisque idolorum cultui sacratis rebus diruendis abolendisque, etiam in territorio qualicunque alio bello sibi subacto. Nam tametsi de ejusmodi territorio, quantum ad hanc rem, nihil in Imperativo Gentium hoc jure à Numine expressìm præstituebatur, attamen כל מקום שנכבוש אותו נאבד כל ע"ז שבו *Quoties territorium ejusmodi subactum est, aboleri in eo quicquid idolis est dicatum ex more solebat.* Adeò ut in eorum ditione idolorum cultus ex jure partim Imperativo partim Interveniente quod diximus Gentium, omnimodus abolendus esset, nec magis Noachidis quam Israelitis permittendus. Etiam ex jure hoc interveniente, pœnarū fuere genera, quibus ex sententia forensi Noachides, juxta capite superiori dicta, in Ebræorum ditione idololatra afficiebatur. Inde item Idololatrarum consuetudinem, uti & commercii genus omne quod suspicionem sive de promovenda sive sustinenda idololatria injiceret, in vetitis [h] habebant. Quin neque Noachidis, nedum Israelitis, apud ipsos permissum est quidpiam quod ex civili & singulari Israelitis jure ideò vetitum, ne fortè idololatriæ animis in eam pronioribus occasionem seu ansam præberet, utcunque per se seu jure Noachidarum aut Naturali non omnino illicitum. Idque ex jure quod diximus Interveniente. Quale est illud ad calcem verborum ex Maimonide paulò post initium capitis superioris citatorum; scilicet, *Nec*

T 2 *permittitur*

[f] *Maimonides halach.* Aboda Zara *cap.* 7. *Mos. Mikotzi precept. Affirm.* 14. Sepher Siphri *fol.* 39. *col.* 1. *Misna & Gemara tit.* Aboda zara *cap.* 3.

[g] *Exod.* 34. 15. *Deuter.* 7. 2.

[h] *Videsis* Maimonid. *halach.* Aboda zara *cap.* 9 *Mikotzi prec.* Neg. 48. *Ioseph* Karo *in* Shulcan Aruch *lib.* JoreDea, *cap.* 143 *& Misn. & Gemaras superiùs citatas.*

permittitur ei (Noachidi) seu, *Non permittunt eum, sive Statuam erigere, sive Lucum plantare, sive Imagines facere, sive quæ sunt id genus alia, ne quidem Ornatus causà.* Neque enim id capiendum perinde ac si velint facultatem Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines faciendi Noachidi ex jure simplicitèr suo, seu quod humani generis commune est, quemadmodum idola colendi, negari. Nam hæc & ejusmodi qualiacunque extra territoria seu ditiones Israeliticas degentibus pro arbitrio, modò non in Cultum extraneum, facere Noachidi licuisse non dubitabant. Cum verò in corpore Mosaico, præter ipsum Cultus extranei interdictum, quod universale est, non semel repetitum, compluria haberentur alia divinitùs ideo ipsis posita, ut populus in idololatriam propensior non solùm ab ea ipsa sed etiam ab omnimodis rebus quæ eam quovismodo in animos leviores fortè revocare possent, penitus arceretur; quæ tamen Noachidas seu alios præter ipsos, & qui in eorum ritus transierant, obstringere negant, utpote sibi peculiaria & solùm posita; Idcirco Mos, Pactum seu Constitutio ipsis aliisque Gentibus sibi commistis Interveniens superinducta est ad eas ita regendas cohibendasque, ut nec illis permitteretur quid in ditione Israelitica facere, unde forsàn velut ab Exemplo seu Invitamento aliterve idololatria sic prorsus abolenda recrudescere posset. Juxta etiam illud ipsi Mosi tributum apud Josephum [i], Δεῖ μηδὲν εἶναι τοιοῦτον συγκεχωρημένον, ἐξ οὗ κατὰ μίμησιν παραφθαρήσεταί τις τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν ἐθῶν *Cavendum est ne quid ejusmodi permittatur, ex cujus imitatione mores publici depravari queant.* Hæc autem ut rite intelligantur simul cum aliis quæ de Noachidis, Gentilibus, Proselytis, inter Ebræos seu in eorum ditione degentibus, ac de Jure, sive Imperativo sive Interveniente ad illos variatim spectante sequuntur, præmittere visum est Personarum ejusmodi apud eos Qualitatem & Conditionem, ejusque Discrimina, quibus non satis animadversis quicquid de jam memorato jure occurrerit, in obscuro nimis & confuso remanebit. Hoc simulac præstitimus, ad Statuas, Lucos, Imagines, quà locum heic habent, aliaque paritèr ejusmodi tam Noachidis quam Israelitis ex Jure illo Interveniente

[i] *Originum* 4. *cap.* 8.

ente interdicta redibimus. Bina fuere hominum ex Noachidis seu Gentibus genera, quibus sedes licitæ in imperio Israelitico. Alterum eorum qui in ritus Ebræorum prorsus transierant, seu juris Mosaici corpori nomina palàm, admissi juxta modum statim indicatum, dederant. Alterum eorum, quibus sedes ibi citra aliquam Judaismi professionem permissæ. Prioris generis, alii Conditionis seu Status fuere Liberi quos גרים הצדק *Proselytos Justitiæ* seu *Justos* nuncupant, alii Servi, alii demum Libertini משוחררים dicti. De hisce ordine suo. Et primò de Ritu hosce omnes utriusque generis Admittendi seu Initiandi, dein de Admissionis seu Initiationis Effectu. Nam leges illas sacras quibus generatìm imperatum est [k], si peregrinus fuerit apud vos, לא תונו אותו *Non vexabitis eum*, aliasque [l] quæ brevitèr conceptæ parilem omninò peregrini atque Ebræi conditionem facere videntur, ita interpretantur passìm Talmudici, ut sine distinctionibus aliquot subtiltatibusque à majoribus acceptis, quarum præcipuas saltem jam dabimus, ea nolint intelligi. Cum ex Noachide seu Gentili conditionis Liberæ fiebat Proselytus Justus, id est, cum in fedus quod cum Israelitis icerat Numen recipiebatur Gentilis, Tria illa adhibebantur Initiamenta, sine quibus nec ipsi Israelitæ fedus illud, juxta receptam ipsorum sententiam, primò inierant, nimirùm מילה טבילה וקרבן *Circumcisio*, *Ablutio* seu *Baptismus* & *Oblatio*, seu *Sacrificium*, qua de re etiam alibi [m] diximus. נכנסו ישראל לברית בשלשה inquiunt במילה בטבילה וקרבן *Tribus initiamentis inierunt Israelitæ fedus, Circumcisione, Baptismo & Oblatione.* Id docent passìm Talmudici [n]. De Circumcisione, tum quà ad Israelitas [o] spectabat, tum quà ad Proselytos [p] nemini non constat. Baptismi in his initiamentis rationem seu primum testimonium sive usum in deserto cum legem Deus O. M. erat traditurus, eliciunt ex illo ad Mosem [q], *Vade ad populum & sanctifica illos hodie & cras, laventque vestimenta sua ut sint parati in diem tertium, quoniam in die tertio descendet dominus in oculis totius populi super montem Sinai.* Et paulo post; *Descenditque Moses de monte ad populum, & sanctificavit eum, cumque lavissent vestimenta sua, ait ad eos, estote parati*

[k] *Exod.* 12. 20 *Levitci.* 19. 33. & *vide* 25. 36.

[l] *Numer.* 15. 15. *Videsis S. Thom.* 1. *Secunda, quæst.* 105. *art.* 3. *Adde Constantin l'Empereur in* Baba Kama *cap.* 4. 6. 3

[m] *De successi-on. in bona cap.* 26.

[n] *Gemara Babylon ad tit.* Jabimoth *ca.* 4. *fol.* 46. *a* & *tit.* Cerithoth *cap.* 2. *fol.* 8. & 9. *Maimonid. halach.* Isuri bia *cap.* 13. & 14. *Moses Mikotzi Precept. Negat.* 116. *R. Ioseph* Karo in Shulcan Aruch *tit.* Jore dea *cap.* 268.

[o] *Genes.* 17. 10.

[p] *Exod.* 12. 48.

[q] *ibid* 19. 10.

rati in diem tertium, &c. Ita vestimentorum ablutione ipsorum qui vestiebantur ablutionem contineri [r] seu indicari volebant. Utcunque vero ratio seu origo sit petenda, de re ipsa, id est, de Proselyti Baptismo modo infra indicato adhibendo uno consentiunt ore, ex majorum placitis ac more edocti. Oblationis jus huc afferunt, ex eo quòd acceptam legem propediem Sacrificia seu Oblationes insequerentur. *Et scripsit* [s] *Moses omnia verba Domini, surgensque manè ædificavit altare sub monte, & duodecim statuas seu titulos secundum duodecim tribus Israel, misitque juvenes de filiis Israel, qui adduxerunt holocausta & sacrificaverunt sacrificia pacifica Domino, nempe juvencos.* Proselyti vero cooptati Oblatio seu Initiationis sacrificium holocaustum erat, sive scilicet ex pecore, sive turtures aut columbi. Ita dum stetit templum. Nam eo exciso, tertium hoc initiamentum usque in ejusdem instaurationem comperendinatum volunt. Proselytæ autem Baptismo duntaxàt & Oblatione initiabantur. Unde & apud Gulielmum Parisiensem [t] legitur, *Intrant* (mulieres) *in pactum Abrahæ per quædam baptismata & traditiones quæ in corpore legis non inveniuntur.* Sed nec Circumcisio sola nisi accederet Baptismus, neque hic, nisi & illa accederet, Proselytum faciebat. Numerus item Israelitarum Ternarius qui baptismo præessent, uti & Tempora, velut & alia idonea, præstituebantur. Nec Baptismo solùm verùm etiam Circumcisioni Proselyti ejusmodi Triumviros adesse debuisse volunt aliqui, eosque omnes כשרים לדון *Qui rite judicia apud Ebræos exercere possent*; id est, sanguinis defæcatissimi Israelitas, etiam & Jurisconsultos. Sed Triumviri Baptismo solùm plerunq; præficiuntur, velut ritui cujus heic maxima ratio. Maimonides [u]; גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך בית דין אין מטבלין אותו בשבת ולא ביום טוב ולא בלילה ואם הטבילוהו הרי זה גר *Proselytus qui circumciditur, nec tamen baptizatur, aut qui baptizatur, nec circumciditur, Proselytus neutiquam habendus, antequam tam baptizetur quam circumcidatur. Neque legitimus erat baptismus nisi coram Triumviris perageretur. Et cum actus* sit

[r] *Vide Leviti*c 11.25. & 14.47. & 15.10. & 23., &c.

[s] *Levit* 19. 24. 3.

[t] *Lib. de legibus cap.* 3.

[u] Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 268. 9. 3.

[x] *Halach.* Isuri bia *cap.* 13. & *cap.* 14. & *R. Iochanan Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 4. *fol.* 46. a & *videsis R. Mosem Bar-Nachman in* Pirush Tora *fol.* 213. b

sit forensis (Triumviri nempè qui huic negotio sic præerant Fori genus erant, sive autoritate publica, sive velut ex compromisso seu auspiciis eorum quorum intererat, uti & in rebus aliis fieri assolebat, selectum) *ideo nec Sabbato baptismus ritè satis adhibebatur, nec die festo, nec noctu. Quibus temporibus nihilominùs si fortè adhiberetur, Proselytus quidem is erat qui sic baptizatus.* Actus scilicet non irritus erat, tametsi fieri non debuisset. Quod de tempore adjicitur ex singularibus sessionum forensium diebus & horis habetur. At verò si pauciores quam qui Triumvirorum numerum constituerent Baptismo aderant, irritus [x] nec pro initiamento habebatur. Gentilem [y] seu Noachidem qui in fedus hoc suum sive pellectus sive ultrò recipi cupiebat (id quod להכנס ולהסתופף תחת כנפי השכינה non rarò appellant, id est, *Intrare & tutam habere stationem sub alis Majestatis divinæ*, & להכנס לקהל ישראל *Intraire in congregationem* seu *Ecclesiam Israel*) de rei gravitate plurifariàm monebant [y], de Gentis cujus in societatem cooptandus esset dignitate, de Justorum mercede, pœna impiorum, futuro sæculo, Præceptorum Mosaicorum onere, id genus ceteris; diligenter etiam an ob simplicem Judaismi amorem in illum transire desideraret explorantes. Quo ritè peracto, post synceram Judaismi professionem, eum circumcidebant. Professionem scilicet integram & perfectam totius Judaismi, & uniuscujusque legis Mosaicæ capitis. Nam si unicum aliquod observare renueret, federe sacro arcebatur. Gemara Babylonia [z], גר שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו *Si Gentilis adveniret ut in se susciperet capita legis excepto unico aliquo, eum non admittebant.* Non scilicet in conditionem Proselyti Justitiæ, qualem heic tractamus. Si anteà ex more sive veterum Ægyptiorum [a], Ismaelitarum, Æthiopum, Colchorum, sive aliorum, quorum in moribus circumcisio, aliterve fuisset circumcisus, eliciendum tamen fuisse plerunque [b] volunt דם ברית *Sanguinem federis* ex præeuntis circumcisionis cicatrice. Id quod etiam fieri solitum Samaritis quando ex eis Proselytus factus, scribit Epiphanius [c].

[x] *Talm. Hierosolym. apud Mos. Mikotzi præcept. Negat.* 116. *Gemara Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 4. *fol.* 47. b. *Gloss. Talmud. ad tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 11. a

[y] *Gem. Babylon. tit.* Jabimoth *cap.* 4. *fol.* 47. a *Alphesius part.* 2. *fol.* 419. *Loci alii antè citati. & videsis Guil. Schikard. de Iure Regio cap.* 5. *Theorem.* 17. *& Paraphras. Chald. Ruth. cap.* 1. *& Iarchium ibid.*

[z] *Ad tit.* Becoroth *ca.* 4. *fol.* 30. *b.*

[a] *Iosephus lib.* 8. *cap.* 4. *Herodotus lib.* 2. *Origen. contra Celsum lib.* 5. *D. Ambros. in Levitic. cap.* 12. 4. *D. Hieronymus lib.* 2. *in Jeremiam cap.* 9. *alii. vide Petrum Cunæum de Rep. Hebræor. lib.* 3. *cap.* 5.

[b] *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 4. *fol* 47. *a Maimonid. & Mikotzi locis citatis, & Halach.* Milla *cap.* 1. § 7. *& vide ibi citata à R. Iom Tob in* Migdol oz.

nius[c]. Sed eos, id est Cuthæos, in Proselyti Justitiæ jus seu conditionem, olim non recipiendos ex edicto Ezræ scribit R. Eliezer[d], ob odium scilicet in eos inde natum quod urbis instaurationem pro viribus impedierant. Quod si בכרות הגיד אין מילתו מעכברת מלהתגייר וסני ליה בטבילה *Abscissum fortè[e] ante esset ei membrum virile, id non obstabat quo minus Proselytus fieret. Sufficiebat ea in specie solus Baptismus*, quemadmodum in fœminis in Judaismum cooptandis. Circumcisioni Proselyti accessit, ut ritûs appendix solennis, hæc benedictionis formula[f], ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו למול את הגרים ולהטיף מהם דם הברית שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ שנ' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ · לא שמתי *Benedictus sis Domine Deus Rex mundi, qui sanctificavit nos præceptis suis, & jussit nos circumcidere Proselytos & ex eis elicere sanguinem federis. Quia nisi sanguis federis fuisset, neutiquam firmata fuissent Cœlum & Terra, juxta quod & dicitur[g], Absque pacto meo seu federe meo fuisset, Diem & Noctem leges Cœli & Telluris non posueram.* Israelita qui Proselytũ circumcidebat sic benedictione præibat; membro, dum ea pronuntiabatur, si Major ætate esset, obtecto. Benedictionem item adhibebant, ut actibus aliis plerisque, Israelitarum circumcisioni. Sed ab hac, ut res ipsa postulavit, aliquantulùm ea discrepabat. Veluti, *Benedictus &c.* וציונו על המילה *& jussit nos circumcisione uti*, & וציונו למול הבן & *Jussit nos filium circumcidere.* Prior nempè formula in usu cum quis alterius filium circumcideret; posterior, cum suum. Atque aliam insuper adjicere solebat pater. Astantes autem, tam ubi Proselytus quam cum Israelita circumcisus est, adclamabant, כשם שהכנסתו לברית כן תכניסנו להורה ולחופה ולמעשים טובים *Quemadmodum introduxisti eum in fedus, sic introduc nos in legem, & protectionem seu salutem, & bona opera.* Abluendum autem Proselyti (quemadmodum uniuscujusque immundi) corpus omninò integrum erat[h], idque in מקוה מים *confluente seu conceptaculo aquarum* naturali, veluti fluvio, stagno, fonte. Cavendum item, ne corporis particulæ ulli maneret quid quod ejusdem ablutionem impediret. Id חוצץ nuncupant, seu quod obstat

c *Lib. de Ponderibus & Mensuris. & vide Gemar. Hierosolymit. ad tit.* Sabbath *cap.* 18. *fol.* 17. *col.* 1.

d *Perek* 38. *& videsis Io. Morin. Exercit. in Pentat. Samarit.* 1. *cap* 2.

e Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 268. §. 1

f Maimonides *halach.* Milla. *cap.* 3. § 4.

g *Ierem.* 33. 25.

h Maimonides *halacha* Isuri bia *cap.* 13. *& tunc vide cap.* 11. *& dein eundem halach.* Mikuaoth *cap.* 1. 2. *&c.*

obstat quo minus integrum corpus ejusve, quod idem heic est, tota superficies pariter abluatur. In hoc genere enumerant oculorum mucum, cicatricum crustulas, sanguinem induratum aliasque sordes cuti adhærentes perplurimas. Scilicet voluere aquâ passim continua corpus ablui. Unde aiunt res שהמים באין בהן *per quas transit aqua* (veluti etiam vestium aliquot genera) aut שלא מבדלין בין הגוף ובין המים *Quæ corpus & aquam non interveniebant*, seu *hanc ab illo non separabant*, אין חוצצין *Ablutionem non impedire*. Subtilitates heic habent non paucas de מקוה מים הכשר לטבילה *Confluente* seu *conceptaculo aquarum quod baptismo ritè posset adhiberi*; in quibus nihil minùs admittunt quam ut aquâ haustâ aut conceptaculis artificiosis receptâ quis ritè omninò sive ut Proselytus sive alitèr mundaretur, nisi ubi fortè pauxillulum haustæ in conceptaculum naturale alias idoneum incideret. Et quoties conceptaculum aquæ ipsum ejusmodi non erat ut rite in eo esset lavandum, aut per res quales diximus aquam ad corporis superficiem non admittentes, integrum corpus non baptizabatur, לא עלתה לו טבילה *Baptismus lavato non profuit*, seu *irritus habebatur*. Baptismus autem non adhibebatur antequam circumcisionis vulnusculum integrè resanaretur. Tùnc eum baptismo suscipiebant ita ut dum in aqua stabat ipse, Triumviri supernè inclinarent super eum tam graviora aliquot quam leviora præceptorum binis vicibus explicantes. Ita etiam præcepta aliquot utriusque generis explicabant ubi Proselyta baptismo erat initianda. In Præceptorum autem corpore, quod obitèr monendum, Graviora quæ חמורות vocant, הן שחייבין עליהם מיתת ב"ד או כרת ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות *Quorum* [i] *violationi imminebat sive ultimum supplicium ex sententia forensi infligendum sive Excisio* (de qua plura inferiùs) *uti etiam præcepta de Juramento vano & falso, quibus tametsi non adjiceretur Excisionis pœna, inter graviora sunt nihilominùs etiam numeranda*. De levioribus vero quæ קלות nuncupant, post graviora sic designata, ושאר, inquiunt, מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות *Cetera præcepta Negativa & Affirmativa quorum violationi Excisio*

[i] *Maimonides halach.* Theshuba *cap.* 1.

cisio non imminet, leviora sunt. Fœmina in aquis collocabatur collo tenus à fœminis tantùm quæ eam lavarent, dum adstabant Triumviri baptismum ritè observantes, quibus pudoris causâ facies avertendæ abeundumque ipsa ex aquis ascendente. Ita autem Baptizatus Benedictione [k] usus est etiam ipse simulac è lavacro ascenderat, eâque הטבילה על׳ seu *ob Baptismum.* Cave putes baptismum seu ablutionem hanc commune quid, præter ipsas aquas, habuisse cum quotidianis illis Judæorum lavacris de quibus Tertullianus [l], alii [m]. *Semel*, inquit Tertullianus, *lavacrum inimus* Christiani, *semel delicta diluuntur quia iterari non oportet. Ceterum Israel Judæus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur. Quod ne in nobis quoque factitaretur propterea de uno lavacro definitum est.* Verum quidē est, quotidianis ablutionibus, uti hodieque, assuetos olim esse Judæos. At verò solennis illa quâ Proselytus Justus fiebat, unica tantùm erat. Rite peracta, neque ex minoris Proselyti, postquam ætatem compleverat, dissensu, ut mox dicetur, irrita habita est. Nunquam iterabatur, ne quidem in posteris. Adeo ut planè de uno lavacro etiam apud Judæos, dum de eo quod initiationis erat loquimur, fuerit definitum. Nec si Proselytus ætate major initiatus, ut apostata, Judaismo renuntiasset, unquam iterandus erat ei baptismus. Atque hoc demùm erat, προσήλυτον ποιῆν *Proselytum facere*, quæ locutionis formula in Evangelio [n]. Ut Gentiles Majores ad hunc modum ex animi sui sententia Proselyti fiebant, ita Minores (masculi ante annum decimum tertium præter diem unicum, fœminæ ante duodecimum & diem insuper expletum) ex sententia sive Patris sive fori cui suberant, in Judaismum paritèr cooptati. Atque actus tam forensis quam paternus assensum eorum tum in Circumcisione [o] & Baptismo tum in Sacrificio offerendo, quod sequebatur, supplebat. Nempè [p] גר קטן מטבילין אותו על׳ דעת בית דין שזכות הוא לו *Proselytum minorem baptizabant ex sententia Fori, quia in commodum ejus res cessit.* Nimirùm quod in minoris commodum cedebat quoniam ipse לאו בר דיעה הוא *Filius assensus non erat* seu *ritè assentire nequibat*, id ita ex Fori sententia, quæ assensus minoris vicem obtinuit, perficiendum. Idem de Fatuo [q] Jus. Si verò

Minor

[k] Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.*268. §.2.

[l] *Lib. de Baptismo cap.* 15.

[m] *Petrus Blesensis advers. Perfidiam Judæorum cap.* 26.

[n] *Matth.* 23. 15.

[o] *Vide* 1. *Maccab.* 2. 46.

[p] *Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 11. *a & Gloss. Ibidem. Maimonid. halach* Issuri bia *cap.* 13. Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 268. § 7. & 8.

[q] Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 267. § 6.

Minor, simulac ætatem compleverat, Judaismo renuntiasset nec eum omninò, postquam major erat, fuisset amplexus, ita dein evanuit [f] quicquid per initiamenta quibus ex assensu sive paterno sive forensi cooptatus est, ut in Gentilis planè conditionē rediret. Nominantur Proselyti hujusmodi justi in sacris literis [t] non rarò גרים הגרים בתוככם προσηλυτοι προσκείμενοι ὑμῖν *Proselyti vobis adjecti*, seu *juris vestri participes*, ut Hellenistæ qui in eundem sensum idem alitèr subinde reddunt. Item גר אשר בשעריך *Proselytus* seu *advena qui in portis tuis* hujusmodi Proselytum interdùm, ut in Decalogo, denotat. Alias habent [u] ejusmodi designationes. Interdum etiam simpliciter גרים dicuntur seu *advenæ*, ex re circa quam versatur nomen discriminati ab illis qui Proselyti domicilii erant, de quibus infra. Unde fit ut quoties simplex nomen גר seu *Proselyti* in lege sacra aliqua simùl occurrit cum nomine אזרח *indigenæ*, neque objectum ipsum legis omnium hominum aliàs commune est seu Naturale, non magis indigenam pro Ebræo seu Israelita originario sumant quàm Proselytum pro Proselyto tantùm Justo, seu quod idem est pro בן ברית *filio federis*. Legis verba sunt: *Et omnis* [x] *anima quæ comederit cadaver aut raptum à bestia* (באזרח ובגר) *sive indigena fuerit sive peregrinus, lavabit vestimenta sua &c.* Ibi in commentariis priscis [y], וכל נפש יכול אף הגר ת"ל גר אי גר יכול אף גר תושב ת"ל אזרח מה אזרח בן ברית אף גר בן ברית *Et omnis anima; quibus verbis comprehendi forsan videatur etiam Gentilis. Sed animadvertendus est Proselyti nominis heic usus. Quid Proselytus? Eo nomine venire videatur etiam forsan Proselytus domicilii. Sed animadverte indigenæ nomen conjungi. Quid autem eo in loco indigena? Certe filius federis. Unde & Proselytus ibi est filius federis.* Scriptoribus etiam Christianis Proselyti Justi Γειῶραι οἱ ἐπίμικτοι *proselyti immisti* interdum nuncupantur; ut habetur apud Eusebium [z], alios. Sed verò nomen quidem Proselyti Justi tribuunt interdum nonnullis ad quorum initiamenta juxta rationes memoratas ritus jam dicti omnes attinere nequibant. Nam & Abraham ipse quocum primò circumcisionis fedus initum est ita comperio [a] appellatum. Postquam autem

[f] *Idem. ib. cap.* 268. § 7. & 8. & *Maimonid. Halach.* Melakim. *cap.* 10.

[t] *Levitic.* 16. 29. 17. 8. 25. 6 *Exod.* 12. 49. *Num.* 15. 13. &c. & *videsis gloss. Iarchi ad Levit.* 24. 10.

[u] *Videsis R. David Kimchi in Iosua cap.* 8. 35.

[x] *Levitic.* 17. *penult.*

[y] Sepher Siphra *col.* 171. & Pesiktha Zotertha *fol.* 23. *col.* 2.

[z] *Ecclesi. hist. lib.* 1. *cap.* 7.

[a] Machzor *part.* 1. *fol.* 150. *b* & 175 *b*.

 rationes

sationes quas de Baptismi & Oblationis initiis afferunt, natæ sunt, Primus, quantum observavi, qui in Proselytis Justitiæ nomine memoratur, est Jethro Mosis socer. In *Semoth Rabba*[z] legitur eum dictum fuisse Jether (& polyonymum fuisse certò scimus) כשהיה גוי שנ' וישב אל יתר חותנו ומשנתגייר הוסף לו אות אחת כשם שעשה לאברהם ונקרא יתרו *Dum Gentilis seu Paganus fuit, juxta illud quod in sacro*[a] *habetur sermone; & reversus est ad Jether socerum suum. Simulac autem factus est Proselytus, litera unica adjecta est illi, uti & olim Abrahæ, & vocatus est Jethro.* Proselytum item eum factum ait Gemara[b] Babylonia. Et in tabulis apud Judæos genealogicis sub Christi tempora fuere quæ stemmata Proselytorum[c] τῶν ἀπ' Αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμίκτων *Qui ex Ægypto, patriis renuntiantes institutis commiscebantur* cum Israelitis. Quin Ægyptium illum בתוך בני ישראל *Inter filios Israel*[d], blasphemi patrem, Proselytum fuisse vult Jarchius. Nam ad vocabula ea is; מלמד שנתגייר *Inde discendum est, eum Proselytum factum esse.* Quod tamen pro argumento necessario capi nolunt alii[e]. Sed & quamplurimos factos esse Proselytos Mosis tempore memorat Philo[f], uti & D. Ambrosius, qui *fœneravit*, inquit[g], *Moyses Gentibus qui Proselytos acquisivit.* Observant etiam ad illud Josuæ[h] de Rahaba patreque ejus ac matre; *positos fuisse extra castra Israelitarum*, ibi positos esse & relictos[i] עד שנתגיירו וישבו לבת ישראל ואחר שנתגיירו ישבו בתוך ישראל כמו שאמר ותשב בקרב ישראל עד היום הזה *Usque dum Proselyti fierent & Iudaismum susciperent. Proselyti autem facti sedes habuere inter Israelitas, juxta illud, & habitavit inter Israelitas usque in diem hodiernũ.* De Rutha Moabitide item proselyta facta luculentum est in paraphrasi ejusdem historiolæ sacræ Chaldaica[k] (cui heic Magistri concordes) testimonium. Et de Nabuzardane, aliis in Gemara[l] Babylonia. De sequentibus seculis plura suis in locis obiter dicentur. Legitur autem in Gemara Babylonia[m], לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה *In more positum non erat proselytos admittere seu recipere aut Davidis tempore aut Salomonis.* Quod à clarissimi nominis Magistris[n] ad hunc modum explicatur. Proselyti hujusmodi

[z] *Parash.* 27.
[a] *Exod.* 4. 18.
[b] *Adtit.* Zebachim *cap.* 14. *fol.* 116. *a*
[c] *Euseb. Hist. Eccles.* 1. *cap.* 7.
[d] *Levitic.* 24. 10.
[e] *Nachmanides in* Pirush Tora *fol.* 213. *b*
[f] *Lib.* 1. *de Monarchia.*
[g] *Lib. de Tobia cap.* 19.
[h] *cap.* 6. 23.
[i] R. *David.* Kimchi *ad dict. locum.*
[k] *cap.* 1. & 2.
[l] *Adtit. Sanhedrin cap.* 10. *fol.* 96. *b & vide I. Cochii Excerpt. p.* 339.
[m] *Adtit.* Jabimoth. *fol.* 76. *a*
[n] Maimonid. *halach.* Isuri bia *cap.* 13.

hujuſmodi nomine initiari debuit nemo qui ſive honoris ſive opum ſive timoris aliâve id genus causâ in Judaiſmum voluit tranſire. Et כל inquit Maimonides החוזר מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי צדק *Quiſquis è gentiliſmo tranſit ob vanitatem ſeculi, inter proſelytos Iuſtitiæ non eſt connumerandus*. Mutationem vitæ & religionis hujuſmodi inire debuit מאהבה ומלב שלם *Ex amore ſyncero & integro corde ac animo.* Id quod ſatis credebatur fieri quoties amoris ejuſmodi indicia in ipſis initiamentis juxa ſuperiùs dicta manifeſtò haberentur. Timoris autem causâ complures è Gentibus, ait ille, Davidis tempore, uti & causâ honoris atque opulentiæ quam in regno florentiſſimo futuram ſpe devoraſſent, tempore Salomonis, à Triumviris quidem ſive ex compromiſſo ſive ex autoritate principali conſtitutis ita initiatos fuiſſe, ut nec Circumciſio, nec Baptiſmus, nec Oblatio quidem deeſſet. Attamen, aut amoris animique erga Judaiſmum ſynceri profeſſionem tunc non præceſſiſſe, aut de ejuſdem ſimulatione fuiſſe meritiſſimò præſumendum. Ubi enim ea præceſſerat, nec de ſimulatione erat præſumendum, initiatio undiquaque, peractis quos diximus ritibus, legitima erat. At verò ſi aut non præceſſerat, aut de ſimulatione præſumebatur, tametſi ex ipſis ſolùm ritibus illis, hoc nomine nunquam iterandis, velut ex opere, ut loquimur in Scholis, operato fieret quidem quis Proſelytus Juſtus adeoque inde ſic eſſet indigetandus & יצא מכלל הגוים *Ex Gentium univerſitate eximeretur*, nihilominùs publicè non admittebatur antequam ex ſententia fori ſive ſupremi quod Synedrium erat LXXI- virûm ſive XXIII- viralis Synedrii cui ſuberat, conſtaret de Juſtitia ejus, id eſt, aut nomen eum Judaiſmo ultrò atque ejuſdem ſolùm ob amorem dediſſe aut jam initiatum Judaicam religionem libentèr amplecti liqueret. Unde & Maimonides, גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשין ומל וטבל בפני ג' הדיוטות הרי זה גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגוים וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו *Ubi in proſelyto initiando de animo ejus ſolicitiùs non inquiritur, nec præcepta vel pœnæ ei explicantur, ſed nihilominus adhibetur*

adhibetur Circumcisio & Baptismus coram Triumviris è vulgo adscitis, is quidem proselytus est, idque tametsi manifestum fuerit eum in Judaismum transisse lucri seu aliâ ejusmodi causâ. Quoniam enim circumcisus est & baptizatus, eximitur ex universitate Gentium, sed diligentiùs eum observant nec publicè agnoscunt antequam de Justitia ejus satis constet. Quin si in Gentium idololatriam relaberetur, habebatur כישראל משומד *velutî Israelites apostata*, & non ut Gentilis. Jam verò quod ad illud attinet de proselytis tempore Davidis & Salomonis non receptis, adjiciunt, in foro, id est autoritate publicâ, tunc quales diximus initiatos, non quidem receptos fuisse antequam de Justitia eorum constaret, nec tamen rejectos causâ jam memoratâ. Verba Maimonidis; לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה *Non recipiebat forum Proselytos toto tempore Davidis & Solomonis.* Ceterùm inquit, והו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקריבין אותן עד שתראה אחריתם *Complures fuere Proselyti initiati tempore Davidis & Salomonis à privatis* (scilicet triumviris Sive ex compromisso sive ex autoritate Principali, non autem forensi seu ordinariâ, constitutis) *sed Synedrium Magnum* (cujus imperio suberant cetera quæ fuere) *hos ita voluit observatos exploratosque, ut nec eos rejiceret quoniam baptizati utcunque fuerant, nec intereà eos publicè vellet admitti usque dum insequentis vitæ ratio satis eam in rem innotesceret.* Cum verò tunc initiatorum aut nullus aut quam paucissimis pristina ita exuerent vitæ instituta, ut reverà Judaismum amplecti viderentur, ideò nec publicè in Proselytorum censum admissi sunt, nec sive juris Israelitici, ut videtur, prærogativis, quatenus earum alias participes fuere, uti, sive idem violare permissi. Atque ex ejusmodi Proselytorum justitiæ sive Admissione sive Rejectione pro eorum qui rebus præerant arbitrio, intelligenda est rescriptum Theodosii, Arcadii & Honorii AAA. ad Tatianum præfectum prætorio, de quibusdam qui illis etiam in seculis (quibus ita floruere Judæorum in Oriente res, utcunque afflictæ, majorum fuissent, ut post excidium Templi nunquam clariùs) autoritate

autoritate judicum recepti ſunt in ſectam Judaicam, reclamantibus legis eorum primatibus. Verba ſunt, [o] *Judæorum querelæ quoſdam autoritate judicum recipi in ſectam ſuam, reclamantibus legis ſuæ primatibus adſeverant quos ipſi judicio ſuo ac voluntate projiciunt: quam omninò ſubmoveri jubemus injuriam, nec eorum in ea ſuperſtitione ſedulus cœtus, aut per vim judicum aut reſcripti ſubreptione invitis primatibus ſuis quos virorum clariſſimorum & inluſtrium patriarcharum arbitrio manifeſtum eſt habere ſuam de religione ſententiam, opem reconciliationis mereantur indebitæ. Dat. XV. Kal. Maii Conſtantinop. Arcadio A. II. & Rufino Coſſ.* Et hac de re plura libro quinto, ubi de Salomonis uxoribus aliiſque ex Gentilibus ſumtis agitur. Certè & tempore Mordecai in Suſis complures Proſelytos hujuſmodi timoris causâ factos docet Scriptura. Verba ſunt [p], ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם *Et multi ex populis terræ facti ſunt Judæi quoniam pavor Judæorum ſuper eos.* Quo de loco vide plura capite inferiùs quarto. Exemplum etiam habetur illuſtre de tota Idumæorum Gente quæ patriæ retinendæ causâ ex edicto Joannis Hyrcani in Judaiſmum tranſierunt. Nam circumcidi, utpote ex Abrahæ poſteris, anteà [q] ſoliti avitum illum morem exuerant. Cum ſubegerat ſcilicet Hyrcanus Idumæos, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς (ſic Joſephus [r]) μένειν ἐν τῇ χώρᾳ εἰ περιτέμνοιντο τὰ αἰδοῖα καὶ τοῖς ἰουδαίοις νόμοις χρήσασθαι θέλοιεν. Οἱ δὲ πόθῳ τῆς πατρίου γῆς καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ βίου δίαιταν ὑπέμειναν τὴν αὐτὴν ἰουδαίοις ποιήσασθαι· κἀκείνοις αὐτοῖς χρόνος ὑπῆρχεν, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν ἰουδαίους, *Edixit manſuros illos in patria ſi Circumcidi & legibus Judaicis uti vellent. Illi autem amore Patriæ ducti & circumciſionem & reliquam juxta Judaicos ritus vivendi formulam admiſerunt. Atque eo tempore eis contigit ut deinceps Judæi eſſent.* Inde etiam Straboni [ſ], Stephano [t], Ammonio [u] inter Judæos cenſiti Idumæi. Sed & Ammonius diſertè ait eos coactos eſſe in Judaiſmum tranſire. Affirmant etiam inter Talmudicos aliqui Neronem Cæſarem [x] & Antoninum Pium [y] Proſelytos eſſe factos, qua de re non diſputo. Certè memorat Dio Caſſius [z] cum Judæis tempore Hadriani

[o] *Cod. Theodoſ. lib. 16. tit. 8. l. 8.*

[p] *Eſter.* 8. 17.

[q] *Vide Hierem. cap. 9. ult. & ibi D. Hieronymum, Lutherum lib. de Iudæis & eorum mendaciis, Hugon. Grotium de Iure belli ac pacis lib.* 1. *cap.* 1. § 16. *&c.*

[r] *Originum lib.* 13. *cap.* 17.

[ſ] *Geogr. lib.* 16.

[t] *In* Ἰουδαῖοι

[u] *Lib. de Differ. verborum.*

[x] *Videſis Gemar. Babylon. ad tit.* Gittin *cap.* 5. 56. *a,* Sepher Juchas in *fol.* 41 *a* Tzemach David *part.* 2. *fol.* 24. *a*

[y] *Gemar. Hieroſolymitana ad tit.* Megitta *cap.* 3. *fol.* 74. *col.* 1. *hal.* 2. *& ad tit.* Sanhedrin *cap. penult. fol.* 29. *col.* 3. *hal.* 6.

[z] *Hiſtor.* 69

Hadriani complures alias Gentes lucri cupiditate conjungi & tumultuari, ac fere ob eam causam omnem orbem terrarũ commoveri. Quod de Proselytis Justitiæ, si non de Christianis, dictum. Nam aliorum illo in seculo consuetudinem, quà fieri potuit non admisere Judæi, ut fusius ostenditur infrà capite quinto. Jam accedat heic mos Ebræorum etiam recentiorum Proselytos, juxta traditiones majorum, admittendi, quemadmodum à Ludovico Mutinensi, Rabbino Veneto, describitur. *Si alcune*, sic ille[a], *volesse farsi Hebræo, primo sono tenuti tre Rabbini, o persone di autorità interrogarlo sottelmente, che cosa lo move a far questa rissolutione, e intender bene se fosse a qualche fine mondano, che devono licentiarlo, e poi protestarle con notificarle che la legge Mosaica è strettissima e che gl' Hebrei al presente sono abietti è vili & esortarlo che meglio sarebbe ch' egli se ne stasse nel stato che si trova. Stando saldo a questo esame, e protesto, si circoncide, e come e sano, si bagna tutto in acqua, sempre alla presentia di quelli tre predetti, e resta con ciò Hebræo come gli altri.* Et de Proselytis Justis, seu Justitiæ dici solitis, id est, Gentilibus conditionis Liberæ Judaismo initiandis hactenus.

[a] *Historia de gli riti Hebraici, part. 5. cap. 2.*

Cap. III.

De Servis & Libertinis *è Gentilibus* Judaismo *initiandis. De* Proselytis Domicilii *seu Gentilibus tum Servis tum Liberis* quibus *citra Judaismi professionem* sedes in Ebræorum ditione permissæ, *ritè admittendis. Admissio ejusmodi solennis* post captivitatem Babylonicam, *seu postquam sui juris satis esse desierant Ebræi, non in usu. Alii postmodùm* instar *ejusmodi* Proselytorum *Ebræis in solo Israelitico, præter Gentiles idololatras, permissi.*

De Servis initiatis Judaismo proximè dicendum. Ii fuere ex Gentilibus emtitii aliâve ex causâ ejusmodi adquisiti, aut ex ancillis domini nondum in Judaismum cooptatis domi nati. Quemadmodum verò à Parentibus ingenuis Filii, ita à Dominis Servi

Servi ejuſmodi circumcidi debebant. Atque ut filius à patre, ita ſervus qualem diximus domi natus, die octavo; adquiſitus, ſi minor, ſimulac adquirebatur. Ejuſmodi officio ſi deeſſet ſive Pater ſive Dominus, ex ſententia forenſi [b] res erat peragenda. Servus ejuſmodi Major, quamprimùm ipſe Judaiſmo nomen dare voluit, nec antè, circumcidebatur. Sed uterque modo qualem diximus erat Baptiſmo item ſuſcipiendus, & oblatio ut in Proſelytis Juſtitiæ initiandis ſequebatur. Ceterùm niſi libertate in ipſo actu baptiſmi donandus eſſet; diſertis verbis baptizabatur לשם עבדות *Nomine ſervitutis retentæ.* Domino heic cavendum erat ne ſervus major in præſentia ejus [c] Baptiſmo ſuſceptus profiteretur Triumviris שטיבל בפניהם לשם בן חורין או לשם גירות *Se baptizari coram illis nomine* ſeu *in nomen Ingenui liberive, aut nomine Juris Proſelyti*, id eſt, ut libertatem ſeu integrum Proſelyti Juſti jus ſibi nanciſceretur, atque ita ex aquis liberè aſcenderet. Sic enim יצא לחרות *liber fiebat* ſeu *in libertinitatem tranſibat*, & תיגמר גרותו *integer reddebatur Proſelytiſmus ejus*; adhibito interdum, ex ſententia forenſi quæ abnuentem dominum coerceret, גט שחרור ſeu *manumiſſionis libello*, qui ſemper libertati plenè adquirendæ neceſſarius. Qua de re uti etiam de Perſonarum dominio, plura libro Sexto. Ex more igitur, dominus eum ſupernè inclinans in aquis cohibuit nec aſcendere ſivit uſque dum verbis ſive domini ſive ipſius diſertis Baptiſmum nomine ſervitutis retentæ fieri pronuntiaretur. Servi Circumciſioni Benedictio etiam acceſſit [d], qualis Proſelytorum Juſtitiæ ſuperiùs oſtenſa; ſi nempè Proſelytorum in ea nomen in Servorum mutaretur. Baptizatus item benedicendus [e] erat. Sed alii volunt à domino, niſi in ipſo baptiſmi actu manumitteretur, non ab ipſo, uti à Proſelyto, benedictionem adhibendam. Libertini fuere qui ſive in ipſo baptiſmi quem diximus actu, ſive poſtmodùm libertate à Dominis donati. Si in ipſo baptiſmi actu, quomodo id fieret ex jam dictis liquet. Si poſteà, alius acceſſit baptiſmus לשם חירות *Nomine libertinitatis*, iſque coram Triumviris, ut prior. Sed juxta nonnullos, ex jure ſeu moribus receptis haud ita neceſſarius erat hic ad liber-

[b] *Gemar. Babylon ad tit.* Jabimoth *cap.* 4. *fol.* 47. & 48. *Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap.* 13. & *halach.* Milla *cap.* 1. *Moſes Mikotzi Præc. Negat.* 116. Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 267.

[c] *Dict. Gemara fol.* 46. *a Maimonid. halach. ead. cap.* 14. & *halac.* Aibdim *cap.* 8.

[d] *Maimonid. Halach.* Milla *cap.* 3. §. 4. Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 267. §. 12.

[e] *Vide* Magid Miſna *ad Maimonid. Halach.* Iſuri Bia *cap.* 13. *fol.* 337. *a*

tinitatem baptismus secundus. Utcunque, nova Judaismi professione in baptismo ejusmodi opus non erat. Sexus heic discrimen non aliud atque in Proselytis Justitiæ initiandis; de quibus capite superiore. Minorem seu Infantem è Gentibus captum aut fortè repertum, Israelitæ qui possideret integrum erat sive in Ingenuitatem, sive in Servitutem, sive in Libertinitatem baptizare. Maimonides[f]; ישראל שתקף בגוי קטן או מצא תינוק גוי והטבילו לשם גר הרי זה גר לשם עבד הרי זה עבד לשם בן חורין הרי זה בן חורין *Si Israelita ceperit Gentilem minorem, aut infantem è Gentilibus repererit eumque baptizari fecerit in nomen Proselyti, is Proselytus fit* (Justitiæ,) *si in nomen Servi, Servus est, si in nomen Libertini, Libertinus.* Servus autem major qui initiamenta hæc seu Judaismum renueret, Gentilibus retrò vendendus [g] erat, si modo per annum integrum, à domino sæpius iteratâ ut susciperet Judaismum monitione, contumax persisteret. Ita nihilominùs ut; si eâ conditione primò expressim adjectâ emtus esset ut circumcisionis expers serviret eo solùm initiatus modo quo Gentiles quibus sedes ritè in ditione Israelitica citra aliquam Judaismi professionem permissæ, tunc sic initiatus apud Israelitas servire permitteretur. Ceterùm si ejusmodi etiam detrectaret initiationem, veluti ne tantillùm luce dignus, morte erat damnandus. Quod verò ad Secundum heic genus Personarum seu Gentiles illos demùm attinet, quibus sedes & habitatio in ditione Israelitica citra Judaismi professionem permissa est; eorum ratio habenda est duplex. Aut tempore quo floruit suique prorsus juris mansit Ebræorum status, veluti sub Davide, Salomone & si quæ sunt alia id genus tempora; aut tempore rerum eorum accisarum imperiique admodum imminuti, ut sub Romanis, aliisq; etiam ante seculis. Tempore priori, permissæ sunt in ditione Israelitica sedes iis tantum qui Juris Noachidarum seu Naturalis quod supra & in sequentibus fusius indicatur, ejusque capitum septem, secundum Ebræorum mentem, observationi nomina dederant, גרים תושבים *Advenæ* seu *Proselyti inhabitantes* seu *Proselyti domicilii* seu *inquilini*, dici soliti. Gentili enim Idololatræ seu qui septem illius Juris præceptis nomen non dederat, sedes

[f] *Halach* Aibdim *cap.* 8.

[g] *Gemar. Babylon. tit.* Jabimoth *cap.* 4. *fol.* 48. *b Maimonid. halach.* Milla *cap.* 1. §. 6. & *halach.* Isuri bia *cap.* 14.

ſedes & domicilium in ditione ſua, dum juris planè ſui erant, negabant. Quin in ſolo Iſraelitico [h] ne hoſpitio quidem volebant excipi. De Proſelyto autem hujuſmodi, juxta doctrinam Talmudicam, Maimonides; [i] אי זה הוא גר תושב זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות עולם ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל *Qualiſnam eſt is quem Proſelytum domicilii* ſeu *inhabitantem vocamus?* (Ut ſcilicet à Proſelyto Juſtitiæ diſcriminetur.) *Is Gentilis erat qui in ſe ſuſceperat à cultu extraneo abſtinere ac cetera obſervare quæ in Noachidarum ſeu omnium hominum communi Jure continentur. Nec circumcidebatur ille nec baptizabatur; ſed admittebant eum veluti unum ex piis è Gentibus mundi. Ideo autem nuncupatur Inhabitans* ſeu *Inquilinus, quoniam licuit nobis ei ſedes inter nos aſsignare in territorio Iſraelitico.* Alii tantundem. Hinc Judæus quum nupetrimè ſcripſit [k] גר תושב *Proſelytum domicilii*, ſeu qui ſeptem quæ tractamus præcepta in ſe receperat, vocat *Peregrino moradiſo que podia morar con Iſrael*, id eſt, *Peregrinum* (ut ipſe vertit) *habitantem quia in Iſraele morari poterat.* Quin Maimonides vult nec tranſitum quidem per ditiones Iſraeliticas Gentili ex jure permiſſum olim quoties florebat & ſui planè juris erat Ebræorum ſtatus, niſi is ſimili profeſſione cultui extraneo renuntians cetera etiam Præcepta juris Noachidarum ſeptem in ſe reciperet. Poſtquam enim de vulgaribus commerciorum aliquot officiorumque generibus inter Iſraelitas & Gentiles qui hactenus cultui extraneo non renunciaverant ſeculis recentioribus permiſſis egerat, ſubdit [l] אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות או שיד הגוים תקיפה על ישראל אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי עובד ע"ז בינינו אפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח שנ' לא ישבו בארצך אפי' לפי שעה ואם קבל עליו ז' מצות הרי זה גר תושב *Hæc autem intelligenda ſunt tantùm de tempore quo aut exulabant inter Gentiles Iſraelitæ, aut quo Gentiles ipſis prævalebant*

[h] *Miſna & Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 1. *fol.* 21. *Moſes Mikotzi præcept. Negat.* 41. & *videſis Hugonem Grotium de Iure Belli lib.* 1. *cap.* 1. § 16.

[i] *Halach.* Iſuribia *cap.* 14. *Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 5. *fol.* 64. *b*

[k] *Manaſſeh Ben Iſrael in Conciliatore, ad Deuteron. quæſt.* 163. *Hiſpanicè, &* *Latinè.*

[l] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 10.

prævalebant. *Ceterùm quoties Iſraelitæ prævalebant Gentibus mundi*, (id eſt, ſui omninò Juris fuere) *illicitum erat nobis permittere apud nos Gentilem idololatram, ne quidem ex accidenti illic agentem*, (veluti Ægyptios, Phœnicios, Tyrioſque operarios ad Salomonem Regem à regibus ſuis in templi ædificationem [m] miſſos) *aut mercaturæ gratia à loco ad locum transeuntem.* *Ne quidem per Terram noſtram ei tranſeundum erat, niſi in ſe receperat ſeptem præcepta quæ Noachidis ſunt imperata; ſecundum id quod dicitur* *, *nec habitabunt* aut *manebunt in terra tua, ne quidem ullam ob rationem.* *Si verò præcepta illa ſeptem ſe obſervaturum profiteretur, Proſelytus deinceps domicilii erat.* Alibi etiam idem [n] כל גוי שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגין אותו. אם ישנו תחת ידינו *Gentilis quilibet qui non in ſe receperat ſeptem præcepta Noachidis imperata, ultimo ſupplicio afficiendus erat ſi in ditione noſtra commoraretur.* Sed quod de tranſeuntibus habet, non admittunt alii [o], verba quæ affert ſacra de domicilio tantùm eoque populorum ſeptem quos diſertè exſcindi juſſit Numen, intelligentes. Sed vir eruditiſſimus atque in literis hiſce verſatus Petrus Cunæus, *Septem*, inquit [p], *præcepta quæ Talmudici data eſſe filiis Noachi aiunt, Juſtitiæ regulas quaſdam continebant, quibus carere hominum vita nequibat. Quare vis eorum tam latè ad omnes pertinuit, ut qui neſcirent ea, hos interficere in bello atque ex hominum communione tollere juſſi ſint Iſraelitæ.* Ceterùm ea de re plura inferiùs, ubi de jure belli Ebræis aliiſque Gentibus Imperativo atque Interveniente agitur. Quemadmodum autem Proſelytus Juſtitiæ, Servus, Libertinus, Judaiſmo non ſine Triumviris initiabatur, ut oſtenſum eſt, ita nec Proſelytus hic domicilii. Admittendus erat ac profeſſio facienda בפני שלשה חברים *Coram* [q] *tribus minimùm ſui generis*, ſeu, *profeſſione hujuſmodi priſtina ſibi conſociatis*, ſi non coram tribus Iſraelitis aliiſve qui Judaiſmo nomen dederant. Neque aliter ſatis intelligere queo verba illa de Triumviris. Mentio Proſelytorum hujuſmodi occurrit in Pentateucho. Sed non ſemper eiſdem verbis. Diſcrimen ex natura rei & circumſtantiis eliciendum. Sed & expreſsìm legimus [r] de התושבים הגרים עמכם *Inhabitantibus*

[m] *Eupolemus apud Euſeb. Præparat. Evangelic.* 9. *cap.*30. *Clem. Alexand. Strom.* α

* *Exod.* 23. 33.

[n] *Halach.* Melakim *cap.* 8.

[o] *Abraham Ben. David. ad* Maimo*nid. halach.* Aboda Zara *cap.* 10.

[p] *De Repub.* Hebræor. *lib.* 1. *cap.* 1. *quem & vide lib.* 2. *cap.* 19.

[q] *Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 5. *fol.* 64. *b & Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 8.

[r] *Levitic.* 25. 45. & 47.

tantibus seu *inquilinis qui Proselyti sunt* seu *peregrinantur apud vos*; quos Chaldæus vocat תותבנא ערלאה דדיירין עמכון *Incolas incircumcisos qui sunt habitantes vobiscum.* Similisque alibi [f] apud eum locutio. Quibus verbis proselyti hi domicilii optimè indicantur. Interdum Proselytus etiam ejusmodi magistris dicitur כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבלות *Quisquis Cultui Extraneo* seu *Idololatriæ renuntiaverit ita tamen ut is sit qui morticinia licitè comederit.* Cultus extranei renuntiatione, utpote quæ in Proselyti hujusmodi initiatione res erat primaria, cetera quæ ipsi in se recipienda erant sic complectuntur. Id autem quod de morticiniis sequitur, ex loco Deuteronomii jam antè indicato satis explicatur. Quod verò ad morem illum Gentiles in professionem hanc intra ditionem eorum adigendi attinet; aiunt, tametsi nemo Gentiliū Judaismo nomen dare erat omninò cogendus, nihilominùs ex jussu etiam divino à Mose se accepisse, mortalium quemlibet apud ipsos degentem professione ad Septem, quæ diximus, præcepta observanda adstringi debuisse. Maimonides [t]; מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא קבל יהרג *Nolentem non cogebant in se suscipere Legem & Præcepta (Mosaica) At verò jussit Moses à Numine ipso edoctus, ut, quemadmodum dictum est; quisque mortalium in se suscipere cogeretur Præcepta Noachidis imperata. Et qui id facere nolebat, ultimo supplicio erat afficiendus.* Et de Tempore duntaxat quo sui erant satis juris Ebræi adeò ut nec imperium eorum in Gentiles qui quovismodo advenirent minueretur, hæc dicta. Id est, de tempore potissimùm quod Captivitatem antevertit Babylonicam. Nam & aliqui tunc temporis desiisse morem Proselytos domicilii sic admittendi docent. Nimirum אין inquiunt גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג *non erat mos Proselytos domicilii recipere, nisi tempore tantum quo observari solebant Jubilæi.* Id est, tempore quo eousque ditionis fuere omnia in terris illis Israeliticæ, ut leges de possessionibus in Jubilæo restituendis atque id genus ceteris vim & effectum, veluti apud Gentem summum sibi imperium occupantem

[f] *Deut.* 14. 21.

[t] *Halach.* Melakim *cap.* 8.

R. Simeon Ben Eliezer in Gem. Babylon. tit. Erakim *cap.* 7. *fol.* 29. *a.* *Maimonid. halach.* Isuri bia *cap.* 14. *& halach* Milla *cap.* 1.

cupantem, integrum retinerent. Jubilæorum autem obſervationem ſub captivitatem Babylonicam deſiiſſe ſcribunt [u], unde etiam adjiciunt [x] ſervum, qualem ſuprà diximus, ſi Judaiſmum detrectaret, poſt Jubilæorum ceſſationem non retinendum, quoniam ſcilicet ad præceptorum Noachidarum obſervationis profeſſionem rite quempiam adigendi mos deſierat. Quod verò ad Tempora inſequentia attinet, quo non ſui juris erant Ebræi ſed rebus fruebantur nimiùm acciſis; tametſi ſolennis, & qui ex ſummo quo ante gaviſi ſunt imperio natus eſt, ritus ille Proſelytos domicilii admittendi evanuerat, nihilominùs quos cogere jam nequibant, eorum ambigendum non eſt quin nonnullos pro re natâ ad hanc profeſſionem interdum invitarent & hortarentur, eiſque quos viderent eſſe מחסידי אומות העולם *Ex pits è Gentibus mundi*, id eſt, citra Judaiſmum bonis moribus & religione, quali oportuit eſſe Proſelytum domicilii ſolenni ritu admiſſum, imbutos, ſedes in ſolo Judaico permiſſas eſſe non ita illibentèr vellent. *Et cujus regionis homines non contigit*, inquit Joſephus [y], *aliquando apud nos peregrinari?* Egregium hac de re habetur exemplum in fœdere Novo, ubi occurrit [z] *Vir quidam in Cæſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica; religioſus & timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi & deprecans Deum ſemper, vir Juſtus, teſtimonium habens ab univerſa gente Judæorum.* Hunc Gentilem fuiſſe liquet. Nec Italum fuiſſe, etiam & Romanum, dubitant viri docti [a]. Id genus fuit Candaces Eunuchus [b] Hieroſolymis, uti & Theſſalonicæ Ἕλληνες illi σεβόμενοι ſeu *Græci* Gentileſve *Deum colentes*, qualibus non eſt quod dubitemus quin ſedes ſolo Iſraelitico permiſſas eſſe non illibentèr ſeculis illis voluerint Ebræi, cum plane Proſelytorum Domicilii rite admiſſorum inſtar eſſent, utpote qui ſimpliciorem illam colerent religionem moreſque quibus Proſelyti ejuſmodi initiari ſoliti.

[u] *Maimonid. halach.* Semita Wejubal. *cap.* 10.

[x] *Idem hal.* Iſuri bia *cap.* 14. *vide ibi comm. R. Iom Tob.*

[y] *Advers. Apion. lib.* 2.

[z] *Act. Apoſt.* 10. 1. & 22.

[a] *Baronius Ann. Christi* 41.

[b] *Act.* 8. 27.

Cap. IV.

De Effectibus Initiationis & Admissionis Proselytorum Justitiæ, *velut* nominis Judæi adquisitione, Regeneratione, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione *&* conditione Posterorum; *quæ omnia* Juris Gentium *sive* Imperativi *sive* Intervenientis *fuere*.

INitiationum autem & Admissionum, quas capite præcedenti ostendimus, Effectus duplici sunt in genere. Alii in Jure juxta quod deinceps initiatis ac admissis posterisque suis vivendum erat cernuntur. Alii in ipsa personis tum ipsorum tum posterorum inhærente qualitate secundum quam censebantur. Qui prioris sunt generis, sparsim in sequentibus pro re nata, maximè quoties de Jure Gentium agitur, suum obtinent locum. Unde etiam qui secundi sunt, fusiùs subinde sic explicantur. Sed in priore genere caput habetur unum heic non prætereundum. Scilicet pristinæ vitæ conditionem seu statum idololatricum sive Proselyti ipsius sive parentum ejus neutiquam probro ei objiciendum. Nimirum legem illam [a] Peregrinum לא תונו *Non molestabitis*, seu *non vexabitis* ita interpretantur; nec minùs puto, quantum video, ad Proselytum domicilii quam ad eum qui Justitiæ erat volunt attinere. Sed Secundi generis Effectus compendio jam præmittere visum est, ut quoties nomina Proselyti Justitiæ, Libertini, Servi è Gentilibus in Judaismum cooptati & Proselyti domicilii obvia inter legendum habeantur, minùs obscura sint ea nec de singulari personarum qualitate satis non liqueat. Quod ad Proselytum Justitiæ attinet; Quinque inprimis consideranda sunt heic Effectus ejusdem Initiationis. Judæi nominis adquisitio, Regeneratio; Juris Judaici seu prærogativæ Israeliticæ participatio, Originis atque Peregrinitatis, velut characteris perpetui ac indelebilis Retentio, & Conditio Posterorum. De Judæi nomine testimonium est sanè luculentum, in eo quod capite superius secundo affertur tum ex Josepho de Idumæis Proselytis factis, tum ex historia Estheris sacra. Idumæos postquam in ritus Judæorum

[a] *Exod.* 22. 20. *Levitic.* 19. 33. *Ibid. Iarch. & vide Paulum Fagium ad locum utrunque.*

Judæorum transierant, Judæos fuisse ait diserte Josephus[b]. Ammonius autem, ἐκαλήθησαν Ἰουδαῖοι, *nominabantur Iudæi*. Et in Esthere[c] מתיהדים à verbo התיהד quod *Iudæum fieri* denotat, usurpatur pro eo quod est in vulgata, *sectæ eorum, religioni & ceremoniis jungebantur*, seu ut apud Hellenistas *circumcisi Iudaizabant*, id est, Proselyti facti sunt. Uti etiam disertè ibi Salomon Jarchius, qui מתיהדים explicat per מתגיירים *Proselyti fiebant*, quemadmodum & Paraphrastes Chaldæus. Nomen item Judæi Proselyto cujuscunque gentis exteræ accessisse palàm memorat Dio[d]. Et memini me legisse olim in forensibus temporis Henrici Angliæ Regis tertii tabulis[e], Judæos quamplurimos Norwici puerum Anglicanum, Benedicti Physici filium, quem quinquennem circumciderant & proselytum fecerant, ex ædibus ubi hospitio à muliercula Christiana exceptus est vi rapere voluisse, sæpiùs inclamantes *ipsum esse Iudæum suum*. Et signantèr ad hanc rem Josephus[f], ubi de Proselytis justitiæ ex Mosis mente admittendis verba faciens, eum ait existimasse, οὐ τῷ γένει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει τοῦ βίου εἶναι τὴν οἰκειότητα, *non solùm ex genere* seu *sanguine, verùm etiam ex singulari instituti vitæ electione nasci cognationem quandam*. Quæ velut in Judæi nomine indicatur. Unde distinctio illa Ebræorum ex Ebræis[g] seu Judæorum omnino originariorum ab Ebræis seu Judæis qui sive ipsi primò accesserunt ad Judaismum sive è Proselytis Justis nati fuerunt. Alia de nomine hoc Proselytis indito alibi [h] diximus. Sed advertendum, illud tum demùm cœpisse Proselytis Justitiæ dari, postquam Ebræi, quotquot in terra Israelitica reliqui, Judæi generatìm dicti. Nemo enim nescit antiquitùs gentem Ebræos & Israelitas dictam; nec Judæos alios præter Judæ tribules [i], nec Judæam aliam Territorii Israelitici partem præter portionem Judæ tribui assignatam primò denotasse. Quod sanè quamdiu obtinuit, non est cur dubitemus quin, ut postea Judæi, ita tunc sive Ebræi sive Israelitæ nomen Proselyto Justitiæ tribueretur. Neque enim dissimilis tunc erat horum nominum ratio. Quemadmodum autem Tribus decem, post secessionem, nomine Israelis & domus Joseph, ita reliquæ binæ, Juda & Benjamin, Judæ

[b] *Originum lib.* 13. *cap.* 17.
[c] *Cap.* 8. 17.
[d] *Hist.* 37.
[e] *Placit.* 18. *Hen.* 3. *rot.* 21. *in Arce Londinensi.*
[f] *Advers. Apion. lib.* 2.
[g] *Vide Epist. ad Philip.* 3. 5. *& ibi commentar. Adde I. Drus. Observat.* 4. *cap.* 20.
[h] *Lib. de successionibus in bona cap.* 26.
[i] 2 *Reg.* 16. 6. 1 *Sam.* 23. 3.

Judæ nomine [k] indigetatæ. Etiam & lingua harum Judaica [l] dicta. Et post Tribuum decem captivitatem, cum aliæ præter binas illas (quibus tamen ex Tribubus quæ asportatæ sunt non pauci proculdubiò sunt commixti [m]; & de Levitis res est manifestissima) in solo Israelitico non remanebant, dein quicquid gentis ibi supererat seu illuc subinde revertebatur, Judæi [n] nomen sive retinebat sive induebat, adeoque quicquid dein Proselytorum Justitiæ Genti accessit eodem appellabatur. D. Hieronymus [o], *Scissura decem Tribuum à duabus, populo nomen* (Judæorum) *imposuit.* Hinc obvium Judæorum nomen in Ezra, Nehemia, Esthere, Jeremia, libris Maccabaicis. Et ut Mordecai Benjaminita inde Judæus [p] nuncupatur, ita ceteri cujuscunque è Tribu fuerint in reliquiis illis. Post binarum autem Tribuum seu Judæorum quos diximus è captivitate reditum, non solùm Judæi inde dicti binarum illarum Tribuum territoriorum ex Ebræis incolæ, verumetiam quotquot Ebræi sive Tribuum ceterarum, principum indultu, territoria possiderent sive alibi Babylone seu loco quovis alio dispergerentur. Unde etiam Terra sancta tota Judææ nomen induit. S. Hieronymus, ad illud Isaiæ [q], *Visio quam vidit super Judam & Jerusalem*, *Pro Juda*, inquit, *in quo significantur duæ Tribus*, *LXX. & Theodotio posuere Judæam quæ totam terram duodecim Tribuum* [r] *ostendit.* Josephus autem, ubi de Esdra & Nehemia populum reducem ad urbem templumque instaurandum hortantibus agit [s], καὶ ἰουδαῖοι, ait, πρὸς τὸ ἔργον παρεσκευάζοντο. ἐκλήθησαν δὲ τὸ ὄνομα ἐξ ἧς ἡμέρας ἀνέβησαν ἐκ Βαβυλῶνος, ἀπὸ τῆς ἰούδα φυλῆς, ἧς πρώτης ἐλθούσης εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους, αὐτοί τε καὶ ἡ χώρα τῆς προσηγορίας μετελάβοντο, *Et Judæi ad opus se accingebant. Vocabantur autem, hoc nomine, ex illa die qua ascenderunt è Babylone, à Tribu scilicet Juda, quæ cum prima in locos illos pervenerit, tum ipsis tum regioni hujusmodi appellatio indita est.* Nempe à nomine Judæorum (quod tam apud Josephum quam in sacris literis, binis illis Tribubus & qui eis ex aliis commisti sunt antè etiam tribuitur) post reditum è captivitate, non modò territorii Tribus Judæ ac Benjamiticæ incolæ, sed etiam in ceterorum agris sedes habentes qualescunque atque

[k] *Vide* 2 *Regum* 17. 18. *& S. Hieronym. in Osee cap.* 1. §. & in illa die, *& lib.* 2. *in Esaiam cap.* 5. §. vinea autem Domini.

[l] 2 *Reg.* 18. 26. *&* 28.

[m] *Videsis Dionys. Petavium in Epipha. hæres.* 78. *pag.* 333.

[n] *Vide Petrum Cunæum de Repub. Hebræorum lib.* 1. *cap.* 10. *Ludovic. Capell. ad Act.* 26. 7. *Constantin. L'Empereur. in* Baba Kama *cap.* 7. §. 7. *&c.*

[o] *In Jonam, cap.* 1.

[p] *Esther* 2. 5.

[q] *Cap.* 1.

[r] *Vide librum de locis Hebraicis inter D. Hieronymi editum, in verb. Judæa.*

[s] *Origin. lib.* 11. *cap.* 5. *Videsis Is. Casaubonum Exercit.* 1. *Ad Apparatum Annal. Baron.* §. 2. *&* 3.

undecunque illuc confluentes Ebræi, uti etiam ipsa Terra promissa, denominabantur. Sunt [t] qui à tempore Judæ Maccabæi Judæos dici cœpisse scripserunt. Sed hallucinatio est manifesta. Certè invaluit etiam apud Paganos opinio, Israelitas omnes Judæos à Judæ patriarchæ non solum nomin: sed & ævo sic dictos. Justinus historicus [u]; *populum in decem regna divisum filiis tradidit, omnesque ex nomine Judæ, qui post divisionem decesserat, Judæos appellavit, colique ejus memoriam ab omnibus jussit.* De Jacobo loquitur. Ad singularē autem tum vetustatem tum dignitatem hujus nominis spectant etiam quæ crebrò apud [illegible]riptores occurrunt de sacræ illius prophetiæ, seu Jacobi verborum sensu; *Non [x] auferetur sceptrum de Juda, &c.* Christiani scriptores, iique doctissimi nec pauci, ea de re passim leguntur. Et sententias etiam Magistrorum exhibet Manasse Ben Israel [y], quem vide. Summa verò est, à Juda quidem patriarcha, velut ab ipsa origine sumptum esse Judæorum nomen [z], quatenus scilicet ab eo denominata est illustrior illa Tribus, quæ Genti postmodum nomen dedit. Sed ævo ejus multà, ut dictum est, esse illud recentius. Tametsi per prolepsin subinde etiam Mosis Tempori à scriptoribus [a] tribuatur. Quemadmodum autem novum sic nomen Proselyto accessit, ita etiam Natales planè novi. Adeo ut simulac initiabatur, Regeneratus haberetur. Non semel Talmudici [b], שנתגייר כקטן שנולד דמי *Proselytus, ex quo fit Proselytus, velut infans, qui recens nascitur, habetur,* idque perinde acsi ipse ex nova aliqua matre renasceretur. Unde evenit ut nulla dein ei restaret pristina cognatio seu sanguinis relatio, nec fratrem, sororem, patrem, matrem, liberos antè genitos omninò in suis haberet. Nomina hæc, etiamsi naturalia, esse desiere. Quin si pater, mater, filius, frater simul fierent Proselyti, nulla prorsus restabat cognatio seu sanguinis inter eos relatio. Et pro regula habetur; גר — שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי אינן שאר בשר *Quisquis Proselyto consanguineus erat, dum fuit Gentilis, consanguineus plane jam non est.* Nempe velut jam primò creatus aut è cœlo lapsus, omninò novus homo fiebat consanguinitate pristina non minùs ac Gentilismo prorsus exutus. Unde nec ex jure sanguinis

[t] *S. Ambros. in Epist. ad Rom. cap. 1. & videsis Petr. Abelardum. Sed & adde S. Ambros. lib. 4. de Sacramentis cap. 3.*

[u] *Histor. 36.*

[x] *Genes. cap. 49. 10.*

[y] *In Conciliatore, ad Gen. quæst. 65.*

[z] *Epiphanius hæres. 8. Iustin. Martyr. Apolog. 2. Euseb. Præp. Evang. lib. 7. cap. 6.*

[a] *Euseb. ibid. cap. 8, &c.*

[b] *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap. 2. fol. 22. a & cap. 11. fol. 97. b Maimon. halach.* Iebom Wechalitza *cap. 1. &* Isuri bia *cap. 14. Moses Mikotzi præc. affirm. 51. fol. 135. col. 4* Shulcan Aruch *lib.* Aben haezer *ca. 157. sect. 3.*

ſanguinis priſtini ei ſuccedere quis potuit, ut alibi [b] oſtendimus. Inſtar ferè erat apud Ebræos eorum qui Athenis à peſte convaleſcentes ἀγνοῆσαι σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτηδείους *Neque ipſi ſe noverunt nec propinquos*, ut ait Thucydides [c]. Habebatur quidem in Jure Attico [d] Regeneratio quædam. Atque in Cæſareo habetur; quando nempe ſervus non ſolùm manumiſſione fruitur ac Libertinitate, ſed etiam *natalibus* [*] *reſtituitur in quibus initio omnes homines fuerunt, non in quibus ipſe naſcitur, cum ſervus natus eſſet.* Id eſt, plenâ donatur ingenuitate, adeo ut natales ſimul & mater, quæ ancilla erat, adeoque ipſe, jam pro ingenuis civilitèr habeantur. Atque ita ingenuitate donare, dicitur in Novellis [e], Regenerare. Sed in regeneratione hujuſmodi natalium regenerati conditio tantùm ex autoritate principali mutata eſt. Proſelytus verò Juſtitiæ ſic regenerabatur, ut nec pro antea omninò nato deinceps ſumeretur. Hinc erat quod cum Nicodemus mirabatur Jeſum Chriſtum dixiſſe, *Oportet vos naſci denuò* [f], inſtaretque quæritans, *Quomodo poſſunt hæc fieri, reſpondit Jeſus & dixit ei*, Tu es διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, *Magiſter Iſraelis*, ſeu *Magiſter in Iſrael*, ut vulgata, *& hæc ignoras?* Etenim Regenerationis notio (tametſi de eâ quæ Spiritu fit, non ſolum aquâ, loqueretur Chriſtus) in Ebræorum de Proſelytis Juſtitiæ initiandis diſciplina ac moribus, quos mirum eſt Nicodemum non agnoviſſe, erat minimè obſcura. Sed eade re & quæ conſequuntur plura libro quinto ubi de Proſelytorum, Libertinorum, aliorum conjugiis agimus. Heic tantùm adjicimus, ſtupendam, quæ jam memorata eſt, regenerationem doctrinæ cuidam de animabus Proſelytorũ in reconditiori eorũ philoſophia repertæ adeo eſſe conſonam, ut ex hac illam de novis planè natalibus aut ex illa hanc ortam eſſe ſive pendere non immeritò forſan ſuſpicandum. Nimirum animas, aiunt Cabaliſtæ [g], ſive ſingulares, ſive è maſſa, ut loquuntur, ideali educendas innumeras ſemper exiſtere; atque ex hiſce in corpora humana ſeu embryones immiſſis fieri homines; inſtar fermè Platonicorum. Corpus autem humanum eſſe materiem, Animam formam hominis, ut Phyſici alii, ſecundum quos etiam ipſi formam eſſe ſcribunt [h] הדבר המוצא לאור הוית החומר אשר

[b] *De ſucceſſionibus in bona cap.* 26.

[c] *Lib.* 2. & *Galen. lib. de ſymptom. diff. cap.* 3.

[d] *Vide Ioſ. Scalig. in Feſtum, verb.* Poſtliminiũ.

[*] *L.* 2. *D. de Natalibus reſtituendis.*

[e] *Novell.* 18. *cap.* 11. & *Nov.* 78. *cap.* 1, 2. & 5.

[f] *D. Ioann.* 3. 7.

[g] *Apud Fratrem Archangelum in Dogmat. Cabaliſtic.* 43.

[h] *R.* Aben. Tybbon *in* Ruach hachen *cap.* 8.

בו | הירה מרה סהירה וגו. נתעצם ר"ל שבעצם שלם ונבדל. בו מעצם אחר *Rem quae educit in lucem ipsam materiae essentiam, quae ex ea est id quod est, & perfecta efficitur substantia, & ab alia substantia eà distinguitur.* Jam verò sicut in Embryonem animam, quà homo sit, è cœlo delabi aiunt, ita etiam in Proselytum quemlibet Justitiae, novam statim ipsoque eodem quo fit momento animam, priore quae corpus in Gentilismo occupaverat sive evanescente sive redeunte, immissam cœlitùs asserunt. Quin & commentum hanc ad rem habent de nescio quali animarum generatione quae omnes in Proselytos novos illabantur. In celebri illo Codice quem Zohar nuncupant etiam & קד׳ Rabbi Shimeon Ben Jochai, qui sub Adriani tempora vivere desiit Magister illustris, velut autori alii, alii discipulis [i] ejus tribuunt (ut Cabalisticae doctrinae promptuarium summum) memorantur quatuor in mundo superiori seu regione cœlesti, היכלן *Palatia* quae vocantur היכלן דבנתא בוטחות *Palatia filiarum* seu *puellarum confidentium.* Primum tribuitur Batheae filiae Pharaonis; ita eam vocitant quae Mosem [k] educavit, Josepho [l] Thermuthin dictam. Secundum Saerachae filiae [m] Aser. Tertium Jochabedae matri Mosis [n]; Quartum deniq; Deborae [o]. Cum hisce singulis, aiunt Cabalistae, velut palatiorum praesidibus, adesse innumeras alias sanctas animas, atque eis, tanquam conjugio, virorū etiam sanctorū animas copulari. Addunt, ut in conjugiis hujus mundi seu terrestribus, corpora corporibus conjugantur, ita in alterius illius seu cœlestibus conjugiis esse אתדבקותא ונשמתא בנשמתא נהורא בנהורא *Conjunctionem animarum cum animabus, Luminis cum Lumine.* Et demùm, ut rem absolvant, subjiciunt [p], זווגא דההוא עלמא אתעביד אובא ותיר מאיבא דאתעביד בהאי עלמא בזווגא דלהון דההוא עלמא בתאובתא דלהון כחדא כד מתדבקן נשמתין דא עם דא עבדי איבין ונפקי נהורין מניהו ואתעבדו שרגין ואינון נשמתין לגיורין דמתגיירין וכו' הני עלין להכלא דא וכד מתגיירא גיורא חדא פרחא מההוא היכלא נשמתא ועאלת תחות גדפהא דשכינתא ונשקת לה בגין דאיהי איבא דצדיקיא ומשדרת לה לגו חהוא גיורא ושראת ביה ומהוא זמנא אקרי גר צדק *Conjugium illius* (cœlestis) *mundi facit*

[i] R. Gedalia in Shalsheleth fol. 31.b.

[k] Exod. 2.5.

[l] *Archaeolog. lib. 2. cap. 5.*

[m] *Numer.* 26. 46.

[n] Exod. 6.20.

[o] *Judic.* 4.4.

[p] Zohar, in Midbar, fol. 167. & 168. Mantuae.

facit. fructum præstantiorem fructu eo quem facit conjugium hujus (terrestris) *mundi. In conjugiis illius mundi, cum mutuâ dilectione animæ invicem conjunguntur, fructum faciunt, ac producuntur Lumina, è quibus fiunt* (velut) *Lucernæ quæ sunt animæ eorum qui fiunt Proselyti. Hæ omnes in palatium illud* (ad quod attinent animæ è quibus prodeunt) *ascendunt. Et quamprimùm fit Proselytus, volat ex eo palatio anima & subit alas Divinæ Majestatis quæ eam osculatur, eo quod est fructus Justorum, atque eam mittit in corpus Proselyti in quo manet. Ab eo igitur tempore vocitatur Proselytus Justus* seu *Justitiæ.* Ita legitur in Zoar. Et pro more Magistrorum qui sacri sermonis loca ad commenta sua qualiacunque sive stabilienda sive ornanda ambitiosius afferre solent, adtexitur heic illud Salomonis, *Fructus justi, arbor vitæ.* פרי אילנא דחיי אפיק נשמתין *Quid arbor vitæ? proventus animarum.* Inde ferè hæc transtulit Rabbi Israel Ben Moses in libellum suum חמ[illegible] יחדיו [q] seu *Perfecta simùl* dictum, quem etiam Latinè edidit jam pridem Josephus Voisinius Gallus & *Disputationem Cabalisticam de anima* non immeritò nuncupavit. Rescissis heic de animarum generatione nugis (quibus vix impares sunt Platonicorum aliquot) illud animadvertatur, voluisse eos animas in cœlo antequam in humana corpora infundantur [r] creari, atque novam in Proselytum quemlibet, quam primùm factus esset, animam adeoque novam formam cœlitùs illabi solere. Certe ita plane novus homo dicendus erat, atque pristinam qualemcunque cognationem exuisse, utpote velut infans in utero matris novæ denuò conceptus atque renatus. *Enimvero quis non animæ,* inquit Tertullianus [s], *dabit summam omnem cujus nomine totius hominis mentio titulata est. Quantas animas pasco, ait dives.* Et frequentissimus est in linguis Orientalibus usus נֶפֶשׁ נפש seu *Animæ* pro ipsa persona. Nova, secundum ipsos, anima ipse erat Proselytus, nulla corporis solius seu materiæ habitâ, in cognatione seu natalibus discernendis, ratione. Quoniam quicquid omninò erat Proselytus, ex ipsa forma solummodò seu anima id, uti quisque alius, erat. Juxta fere illud Pythagoræ [t],

Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram; ----

[q] *Cap.* 21.

[r] *Vide* Menasseh *Ben* Israel *lib de Creatione problem.* 15. & 16.

[s] *Lib. de Anima cap.* 13. *sic fere Epiphanius in Ancorato, non semel, alii.*

[t] *Apud Ovid. Metamorph. lib.* 15.

ex

ex Metempſychoſis doctrina dictum. Diverſa fuiſſe ſibi & Euphorbo corpora non dubitavit, uti & Æthalidi [u], Pyrrho piſcatori, Hermotimo, quos omnes ſe antea fuiſſe etiam aſſerebat. Sed ex eadem ipſa anima in hoſce univerſos ac demum in ſeipſum dum in utero matris Embryo erat tranſmigrante, nulla corporis ratione habitâ, fuiſſe ſe illos pronuntiavit. Auſonius [x],

—Sic fama renatum
Pythagoram docuiſſe refert—

Et fingatur certe in recidivatu illo animarum, quem ipſe affirmavit, revolubili (ut Tertulliano nuncupatur) animam novam quacum natus non eſt ei illapſam eſſe dum in ſubterraneo latuit mortuus, ut poſt ſeptennium reviviſceret. Ita expreſſiſſimum renati (juxta commentum jam dictum) Proſelyti exemplum in eo haberemus, quantum ad priſtinam cognationem ac natales novos attinet. Etiam & Euphorbus fuiſſe & Pythagoras ipſe ita deſierat adeoque nec parentum filius (quod nomen ex primis natalibus animaque corpori antè conjuncta pendet) erat dein dicendus. Sed ex novæ animæ, id eſt, novæ omninò formæ acceſſione, novus homo atque denuò renatus ſine parentibus. Fuere etiam inter Ebræos qui Metempſychoſin ſeu tranſanimationem, qualem ferme Pythagoræi, admittebant. Ea an huc attinuerit neſcio. Solas autem piorum animas ita tranſire volebant illi, ut memorat Joſephus [y]. Participatio Juris Judaici ſeu Iſraeliticæ prærogativæ quâ gaudebant Proſelyti Juſtitiæ in eo cernitur, quod habetur in lege ſacra [z], ככם כגר *Sicut vobis ſic Proſelyto.* Unde Talmudici paſſim aiunt [a] Proſelytum ejuſmodi fuiſſe כישראל לכל דבר *Velut Iſraelitam reſpectu omnimodo*, & Philo [b] cum originariis fuiſſe ſcribit Proſelytis *ἰσοτιμίαν* ſeu *parem conditionem*, atque alienigenas qui Judaiſmum amplecterentur ab eis οὐχ ἧττον [c] τῶν ἰδίων πολιτῶν *Non minùs atque ſuos cives* æſtimari. Sed hæc temperanda ſunt atque, juxta majorum diſciplinam, non ſine diſtinctione ſumenda. Nimirum in Jure Iſraelitico alia fuere quæ ad vitæ rationem in officiis, juxta Moſaica præſcripta, tum erga Deum O. M. tum erga proximum præſtandis

u *Tertullian. de Anima ca.* 28.

x *Epiſt.* 25.

y *Haloſ. lib.* 2. *cap.* 7.

z *Numer.* 15. 15. *adde Levit.* 19. 33.

a *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth ca. 8. *fol.* 77. a. Maimon. *hal.* Iſuri bia *cap.* 12, *&c.*

b *Lib. de Monarchia.*

c *De Legat. ad Caium.*

Præstandis instituendam, alia quæ ad Magistratus & Præfecturas capessendas gerendasque, & Connubia quædam ineunda spectabant. Prioris quæ fuere generis non minùs ad Proselytum Justitiæ quam ad Israelitam originarium attinuere. Quod tamen sic temperandum, ut Sacrorum formulis à Numine datis quibus quidpiam occurrit quod originarios signantiùs denotet minimè uterentur Proselyti Justitiæ, nec ad ejusmodi Sacra præstanda obligarentur. Etenim in lege [d] præscripta est *Confessionis* seu *Professionis Decimandi*, (quam ודוי מעשר *Professionem decimæ* nuncupant) formula anno quarto festique Paschalis die postremo post pauperum decimas pollutas adhibenda. In ea habentur verba illa; *benedic populo tuo Israel atque terræ quam dedisti nobis sicut jurasti patribus nostris*; Quæ adeo singularia habita sunt Israelitis, ut ad Proselytos ideò formula illa neutiquam omninò attineret. Maimonides [e] ex mente & moribus [f] majorum, ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ועבדים משוחררים מפני שאין להם חלק בארץ הרי הוא אומר כאשר נשבעת לאבותינו כהנים ולוים מתודים שאף על פי שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש *Israelitæ & Mamzeres Professione illa utuntur. Neutiquam vero Proselyti aut Libertini. Quoniam eis sors non est in Terra sancta* (juxta Professionis scilicet sensum) *nam dicitur, sicut jurasti patribus nostris. Sacerdotes autem & Levitæ eadem pariter utuntur professione. Nam tametsi sortem seu partem sibi in terra Sancta* (ut tribus ceteræ) *non habebant, erant nihilominus illis Vrbes & prædiola* [g] *Suburbana.* De aliis aliquot parilis ratio. Adhibito autem hujusmodi temperamento, Prioris generis res intelligi volunt quoties Originariorum & Proselytorum conditionis paritas innuitur. Quod de eis quæ sunt generis Secundi non dicendum. Nam à Magistratibus & Præfecturis tam civilibus omnimodis, quàm Castrensibus regularitèr [h] ex jure arcebantur proseliti hujusmodi, veluti neutiquam, ex ipsa Legis Sacræ mente, idonei. Quod fusiùs ostenditur in sequentibus. Proselytarum item connubia Sacerdotibus interdicta esse alibi [i] monstravimus, quæ tamen Israelitis originariis permissa. Alia etiam Proselytis permissa esse conjugia quæ illis vetita, nec

par

[d] *Deut.* 26, 13.

[e] *Halach.* Maighsher Sheni *cap.* 11.

[f] *Misn. tit.* Maighsher Sheni *cap.* 5. §. 15.

[g] *Numer.* 35, 2.

[h] *Misn. tit.* Sanhedrin *cap.* 4. *Maimonid. Halach.* Sanhedrin *cap.* 2. *&* 11. *halach.* Melacim *cap.* 1. *alii passim.*

[i] *De successione in Pontificatum Ebræorum lib.* 2. *cap.* 2.

par Proselytorum omnium in re connubiali jus fuisse inferiùs libro docetur quinto. Quod ad Peregrinitatis seu Originis, velut characteris perpetui ac indelebilis heic Retentionem spectat; tametsi Gentilis, quamprimùm factus est Proselytus Justitiæ, Judæus dicebatur, adeo ut non solùm jam Religionis Judaicæ sodalitio, Gentilismo renuntiato, immisceretur, verùm etiam alius patriæ nomen sibi sic regeneratus indueret, ita nihilominùs semper retinuit τοῦ גר seu *Proselyti* aut *advenæ* etiam nomen, ut ab originariis perpetuò etiam inde distingueretur. Nec sanè Judæi in illo nomen aliud innuit quam id quod est Judæus ex Peregrinis seu Proselytis, non Judæus simplicitèr, seu Judæus civilitèr ex Judæis aut Ebræus ex Ebræis, ut se vocavit D. *Paulus*[k]. Et tametsi in קהל ישראל *Cœtum* seu *Ecclesiam Israelitarum* seu *originariorum* ingrediebatur (ut solennis erat locutio) Proselytus, nihilominus ea alia atque multis nominibus sanctior semper habebatur, etiam & fuit, à קהל גרים *cœtu* seu *universitate Proselytorum* seorsim sumpta. Id quod aliter sane se habere nequivisse liquet etiam ex eo quod jam dictum est de eis à Dignitatibus, Magistratibus & Præfecturis arcendis, atque Connubiis aliquot eis interdictis quæ Originariis permissa, *aliisque eis permissis quæ vetita Originariis. Nam à Peregrinitate perpetuò retenta & Originis exteræ non deletæ ratione hoc discrimen. Finge Romanæ Ecclesiæ sacris initiatos quosque exteros neque ex Romanis familiis oriundos dici ex more Romanos, nec tamen in Urbe seu regionibus suburbicariis dignitatum seu munium capessendorum jus illis permitti. Alia aliquot peregrinæ originis nomine eis denegari. Pleraque interim ibi concedi. Ipsissimum sic haberetur Proselytorum Justitiæ apud Judæos exemplum seu specimen. Denominarentur quidem illi à Roma, quam velut novam etiam sic induissent patriam, quatenus scilicet ex initiatione Romani sic fierent ac quam plurimis, quà Numen, quà Hominem spectarent, privilegiis novisque sibi juris generibus in territorio Romano gauderent. At verò quia alia originariis permissa (juxta quod diximus) eis sic negarentur, idque ex eo quod è Peregrinis essent, necessum foret ut perpetuâ Peregrinitatis discriminarentur notâ. Nimirùm ut nunquam

non

[k] *Ad Philip. cap.* 3. 5.

non haberentur quidem Romani, ſed nihilominùs ex peregrinis ſeu peregrini ac homines novi qui Romanũ induiſſent nomen; non verò civitate plenè eſſent ſed quadamtenus tantùm donati. Adeo ut Proſelyti hi, retentæ peregrinitatis hujuſmodi nomine, inſtar fermè eſſent Cumanorum, Acerranorum, Atellanorum, qui ea conditione olim Cives Romani erant [l] ut ſemper Rempublicam ſeparatim à populo Romano haberent & in legione mererent ſed dignitates non caperent, ſeu municipum quibus jus civitatis honorarium [m] ſed ſine ſuffragii aut magiſtratuum capeſſendorum jure. Adeò ut juxta Ariſtotelem [n], cui Civis οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς *nulla re alia magis explicari definirique poteſt quàm Judiciorũ & magiſtratuum communione*, Proſelytus Juſtitiæ, utcunque novato patriæ nomine Judæus diceretur, non tam quidem Civis Judaicus ſimplicitèr cenſendus eſſet, quam Peregrinus ſemper cui jura quamplurima inter Cives. Ceterùm, quod obitèr non prætereundum, ex eo quod jam dictum eſt de Judæi nomine adquiſito, Priſtina ex Regeneratione Cognatione omnimoda Deleta, & Peregrinitate nihilominùs Retenta, ritè ſumendum eſt illud Taciti [o] cui Proſelyti Juſtitiæ rectè dicuntur tranſgreſſi in morem Judæorum. De quibus inquit, *nec quidquam prius imbuuntur quam contemnere Deos, exuere patriam, Parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Horum demùm Poſteri, quotquot ex parentibus utriſque proſelytis geniti eàdem cum parentibus perpetuò conditione fuere. Neque magis aut alitèr Cives Iſraelitici erant quam parentes ipſi ſeu qui primò ſunt initiati. Exemplum fermè eſt in legibus moribuſque Hiſpanorum de Mahumedanis ac Judæis qui Chriſtianiſmo nomina dederunt eorumque poſteris. Peregrinitatem enim tam hi quam illi ejuſmodi ſemper retinent ut à dignitatibus officiiſque civilibus non paucis, idque originis ſeu ſtatus priſtini unde exibant nomine, arceantur. Ut fuſiùs videre eſt apud Ludovicum à Peguera [p], Joannem Eſcobarum [q], alios Hiſpaniæ Juriſconſultos. Sed verò, non alitèr atque Iſraelitæ ipſi, filii Proſelytorum circumcidendi tantùm erant, nec quemadmodum parentes ſive illi ſive filiæ baptizandæ. Nunquam enim ſolennis Proſelyti baptiſmus

[l] *Feſtus in* Municeps.

[m] *Agell. Noct. Attic. lib.* 16. *cap.* 13.

[n] *Politic.* 3. *cap.* 1 & 3.

[o] *Hiſtor.* 5.

[p] *Deciſ. Criminal.* 13.

[q] *Tract. de Puritate & Nobilitate probanda part* 1. *Quæſt.* 1. & 2.

ille iterandus erat; nec in ipso qui primò baptizatus, (tametsi apostata factus in ritus Judaicos rediret) nec in posteris. Et patris conditionem sequebatur proles ex fœminis quarum conjugia Proselytis hujusmodi jure permissa sunt, à Proselyto suscepta, extra quam ubi ex Israelitide eorum aliquis prolem genuisset. Ea enim matris, ob gentis dignitatem, sequebatur conditionem, & civis optima lege erat Judaicus. Proselyti autem filius ex fœmina Gentili susceptus planè Gentilis censebatur, ut ex Ancilla natus, Servus. Horum enim nuptiæ ei, ut in sequentibus dicetur, quemadmodum & Israelitis interdictæ. Proselytarum autem proles patrum, quibus ritè nubere possent ipsæ, conditione semper fruebatur; aliàs in profanam [r], veluti cum sacerdoti Proselyta pepererat, transibat, aut in Proselytis item habebatur, ut ubi à Gentili aut Servo genita. Sed hæc regularitèr dicta exceptiones aliquot subinde admittunt, de quibus uti & de non paucis huc spectantibus libro quinto ubi de conjugiorum jure adeoque prolis conditione fusiùs agitur. Hisce heic tantùm subjungere nonnulla sufficiat de fœminæ Gentilis gravidæ [s] quæ proselyta facta est prole. Ea maternam ita sequebatur conditionem ut baptismo ei opus non esset. Aiunt scilicet, מעברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבילה *si Gravida fiat proselyta adeoque Lavacro suscipiatur, proli ejus baptismo opus non est.* Nimirum ex eo quod nata est בקדושה seu *in Sanctitate* matris aut ביהדות *in* ejus *Judaismo* (nam hisce sic utuntur vocibus) Proselyti seu matris conditionem induebat. At verò animadvertendum, tametsi ex ipsis solùm natalibus ita conditionem Proselyti Justitiæ adquiri volunt, nihilominus consanguinitatis seu fraternitatis rationem inter Proselytæ binos, verbi gratiâ, filios nolunt haberi undiquaque plenam, nisi paritèr concepti fuerint utrique, nec solùm sic nati, in Sanctitate, id est, postquam mater est baptismo initiata. Nimirùm inter præceptum de fratria leviro ducenda, defuncto sine [t] prole fratre, & interdictum de fratria [u] extra illam speciem non ducenda distinguunt heic Talmudici. Nam verba facientes de fraternitatis jure quo fratris sine prole defuncti uxor ex lege ducenda, ואפילו inquiunt [x] אחד מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה הרי

[r] *Videsis lib.* 1. *de Successione in Pontificat. cap.* 2.

[s] *Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 8. *fol.* 78. *a & Maimonides halach.* Isuri bia *cap.* 13. Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 268. 6.

[t] *Deut.* 25. 5.

[u] *Levitic.* 18. 16.

[x] Ex *Misna tit.* Jabimoth *cap.* 11. *Maimonides halach.* Jebom Wechalitza *cap.* 1. Shulcan Aruch *lib.* Aben hazezer. *cap.* 157. §. 1.

הרי הן כגרים ואפילו תאומין ונולדו בקדושה אין ביניהן אחוה עד שתהא הורתן ולידתן בקדושה *etiam ubi frater alter non concipiebatur in Sanctitate ſed in Sanctitate naſcebatur, alter verò tam concipiebatur quam naſcebatur in Sanctitate, fuere invicem velut extranei. Quod item dicendum de Geminis in Sanctitate natis. Nam neque inter eos Fraternitas habebatur niſi tam conciperentur quam naſcerentur in Sanctitate.* Adeo ut ex illa lege nec fratriam duceret, nec ei ritu ſolenni renuntiaret. Ceterùm משום אשת אח ſeu *interdicto de non ducenda aliàs fratris uxore* ſeu de ejuſce concubitu fratres ejuſmodi teneri [u] volunt. Sed hæc ad Effectus Secundi heic generis qui ſuis ſparſim occurrunt infra locis potiùs ſpectant. Et de Proſelytorum Juſtitiæ eorumque poſterorum Qualitate ac Conditione hoc in loco hæc ſufficiant.

[u] *Maimonid. hal.* Iſuri bia *cap.* 14. Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 269. §. 4.

CAP. V.

De Libertinorum *eorumque poſterorum Qualitate & Conditione.* Libertini generis Judæi *apud Tacitum quinam fuerint.* Synagoga Libertinorum *in Apoſtolorum Actis. De* Servorum *Iudaiſmo, citra manumiſſionem,* initiatorum, item Proſelytorum domicilii, *uti & qui* horum *ſeculis recentioribus* inſtar *fuere, Conditione & Qualitate.* Gentilium omnimodorum conſuetudine Ebræi, *ſeculis recentioribus cum ſui ſatis juris non erant,* ipſi ſibi interdixere. Jus & Mores *ea de re* varii, *pro locorum ac ætatum diverſitate. De* Samaritanis. Publicani *nomen unde adeò invìſum. Titulus olim ſingularis in* Talmude Hieroſolymitano, *De* Proſelytis.

EX eis quæ de Proſelytis Juſtitiæ capite oſtenduntur proximè ſuperiori, difficile non eſt Qualitatem & Conditionem Libertinorum paritèr ediſcere. Præter ipſum Libertini nomen, ovum non ovo ſimilius quam in cunctis Libertinus Proſelyto. Omnia de Judæi nominis adquiſitione, Regeneratione adeoque cognatione priſtinâ deletâ, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione & Conditione poſterorū jam antè dicta, in eundem ſimiliter ad amuſſim conveniunt. Adeò ut reverà Liberti-

nus in Judaiſmum cooptatus, id eſt, ut monſtratum eſt, in ipſo cooptationis actu Libertinitate donatus, undiquaque ejuſdem eſſet Conditionis & Qualitatis cum Proſelyto Juſtitiæ qui tempore cooptationis è Gentiliſmo in Judaiſmum erat ingenuus ſeu liber. Qui primò manumiſſus etiam & poſtmodùm circumciſus & baptizatus erat, Proſelytus Juſtitiæ non Libertinus dicendus. Quoniam autem in ipſo actu tranſitionis in Judaiſmum, Servus baptizatus לשם בן חורין *in nomen Ingenui* ſeu *liberi* ſeu לשם גירות *in nomen Proſelytiſmi* libertatem neceſſariò ex more majorum conſequebatur, ideò in priſtinæ conditionis ſeu Servitutis memoriam, Libertini ſeu libertate donati nomen retinuit ipſe poſterique ejus, quemadmodum origine Liber ſeu Proſelytus Juſtitiæ nomen, ut dictum eſt, Proſelyti in Peregrinitatis, quam nec totam exuerat, memoriam. Ita nomine tantum hi diſcriminantur. Et ſolenne eſt Talmudicis [a] גרים. ומשוחררים *Proſelytos & Libertinos* & גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו *Proſelytos qui proſelytantur* (verbo venia detur) *& Servos qui libertate donantur* ſeu Libertinos modo quem indicavimus factos conjungere velut par cui jus non omninò diverſum, tametſi nomine ita diſcreparent. Occurrunt quidem apud ſcriptores, Judæi Libertini generis, quod nomen aliud omninò, ſi notionem ſpectes, ab eo quod jam tractamus ſignificat; licèt veri ſit ſatis ſimile in perſonis eo nomine deſignatis etiam & Libertinos quales diximus repertos. Legitur apud Tacitum [b]; *Actum & de ſacris Ægyptiis* (ſub Tiberio) *Judaiciſque pellendis factumque patrum conſultum ut quatuor millia Libertini generis ea ſuperſtitione infecta, queîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur coercendis illic Latrociniis, & ſi ob gravitatem cœli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italia niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent.* Quatuor hæc millia Judæos expreſsìm vocat Joſephus [c]. Et eadem de re Suetonius [d], *Judæorum juventutem, per ſpeciem Sacramenti in provincias gravioris cœli diſtribuit* (Tiberius) *reliquos Gentis ejuſdem vel ſimilia ſectantes urbe ſubmovit, ſub pœna perpetuæ ſervitutis niſi obtemperaſſent.* De Ægyptiis ſic diſtributis nihil ait. Adeo ut manifeſtum ſit Tacitum loqui tantùm de Judæis Libertini generis, quanquam

[a] *Maimonid. halach.* Iſſuri Bia *cap.* 13. & 14. *Miſna tit.* Jabimoth *cap.* 8. &c.

[b] *Annal.* 2.

[c] *Origin. lib.* 18. *cap.* 5.

[d] *Lib.* 3. *cap.* 36

quam verba ejus simpliciter sumta Ægyptios pariter atque Judæos respicere forsan videantur. Sed verò hi universi posteri fuere Judæorum bello Pompeiano in Judæa sub annum ante octogesimum ac posteà in Sosiano sub Augusto Cæsare aliásque captorum qui in servitutem abducti, dein à Romanis dominis libertate donati sunt atque ita Libertini Romani facti. Unde Libertini generis dicti, quà jura Manumissionis Romana nomen illud spectat, non omninò quà Manumissionem ex Jure quod ante explicatum est Gentium Judæis in usu. Ita in hisce esse potuere, & vix dubitandum est quin sanè fuerint, tam Proselyti Justitiæ atque Libertini quales ex jure hoc Gentium descripsimus quam Judæi Originarii. Nam omnes pariter Judæorum nomine veniunt, ut ostensum est, & non minùs ex illis quam ex his captivos è Judæa bello captos atque abductos est existimandum. Ita autem se rem habuisse satis discimus ex Philone, ubi de regione Transtiberina Judæorum sedibus Augusti indultu assignata verba faciens [c], Ῥωμαῖοι δὲ, inquit, ἦσαν οἱ πλείους ἀπελευθερωθέντες. αἰχμάλωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν κτησαμένων ἠλευθερώθησαν, οὐδὲν τῶν πατρίων παραχαράξαι βιασθέντες, *Romani verò erant eorum plerique quibus libertas donata, seu Libertini. Nam bello capti & in Italiam abducti à dominis sunt manumissi nec ritus patrios violare coacti.* Sensus ab interprete Philonis curtè nimis redditur. Nec Romanorum aut Italiæ apud illum mentio. Hi igitur Judæi etiam Romani fuerunt Cives; id est, Libertini optima lege facti. Quorsum aliàs à Philone signantiùs dicti Romani? Et civem Romanum simul & optima lege Judæum, etiam extra territorium Judaicum natum, quempiam esse potuisse manifestum est ex D. Pauli exemplo; qui ex Ebræis. Nam is Tarso Ciliciæ [f] natus & Judæus erat & civis Romanus. Quod verò ad Libertinos hosce spectat; scimus quidem ex jure Cæsareo vetustiori Libertinos fuisse alios qui aut [g] testamento aut in Ecclesia seu concione (æde sacra volunt aliqui) aut ante Consulem manumitterentur, alios qui per Epistolam aut inter amicos aut convivii adhibitione, alios qui quovismodo manumissi sunt postquam pœnæ infamiam insigniorem subierant.

[c] *Lib. de Legatione ad Caium.*

[f] *Act. Apost.* 22. 3. & 27.

[g] *Gaius Instit. tit.* 1.

rant. Secundum & tertium Genus Latini & Dedititii nuncupabantur nec civitate fruebantur. Genus autem primum Cives erant Romani seu Quirites quales una vertigo, ut est apud Persium [h], fecit. Atque illis eadem competebat libertas quam habebat manumissor, nisi quòd scilicet Libertinus esset qui manumittebatur licet manumissor esset Ingenuus, ut loquitur Justinianus qui discrimen illud Libertinorum sustulit [i] atque omnes pariter civitate donatos voluit. Generis igitur Libertini quod Romani juris erat, non omninò quod Judaici, Judæi sic apud Tacitum denotati sunt censendi. Id est, Judæorum, Proselytorum, & Libertinorum, qui juxta mores & ritus Judaicos superius ostensos facti, in servitutem postea à Romanis redacti sunt, posteritas. Qualis quidem Servitus aut Libertinitas Romana obstare nequibat, quo minùs quà Judaicam rempublicam spectabant, pristino nomine & conditione pristina; prorsus etiam absque postliminio frui possent. Utrum Libertinorum hujusmodi Romanorum in patriam reducum, an Judaicorum qui nomen scilicet illud ex ipsa è servitute in Judaismum simùl & libertatem cooptatione jàm ostensa nacti fuerant, Synagoga illa in Novo fœdere memorata conflaretur, viderint acutiores. Verba sunt [k], *surrexerunt autem quidam* ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων, &c. *Ex synagoga quæ appellatur Libertinorum & Cyrenensium & Alexandrinorum & eorum qui erant è Cilicia & Asia disputantes cum Stephano.* Non nescimus, inter veteres non deesse qui Libertinorum nomen ibi sumant pro eo quod regionem [l], Gentem seu populum paritèr ut cetera quæ sequuntur, significet; id est, Judæos dispersionum, ex gente seu populo sic dicto apud quem nati sunt atque unde in terram sanctam velut reduces confluxerant, pro more denominatos. Et Suidas, Λιβερτῖνοι, ὄνομα ἔθνους, *Libertinos ait Gentis nomen esse.* Quin & *ecclesia Libertinensis* in Africa habetur in Collatione Carthaginiensi. Quin ex Ægypto nomen hoc qua sectam nescio quam designet petitur ab aliis. Atque ab aliis aliter. Sunt verò intereà non pauci ex doctissimis [m], qui de Libertini generis Judæis, quà libertate utcunq; donatos verbum illud è Latio in sermonem Hellenisticum receptum atque

[h] *Satyr.* 5.

[i] *L. Unic. C. tit. de Dedititia lib. toll. & C. tit. de Latina lib. tol. & Instit. tit. de Libertinis* §. *Libertinorum.*

[k] *Act. Apost.* 6. 9.

[l] *Glossa Interlinearis.*

[m] *Th. Beza, Cornelius à Lapide, I. Lorinus, Ludovicus de Dieu &c. in Act.* 6.

que tum à Syro tum ab Arabe retentum indicat, locũ interpretantur, Chrysostomũ [n] secuti, cui Romanorũ ἀπελεύθεροι *Libertini* vocantur qui eo heic fruuntur nomine. De vocabuli notione qua libertatem nuper acquisitam complectitur assensum libentissimè præbeo. At verò an non potius Libertinorum sic ex Jure Ebraico juxta jam narrata dictorum, id est משוחררים seu qui è servitute in libertatem ac Judaismum migrarent, quàm eorum qui ex Jure tantùm Romano sic dicebantur, notio eo in loco obtinere debeat, subdubito. Certè id quod apud Tacitum de juventute Judaica generis Libertini in Sardiniam à Tiberio missa habetur, spectat ad annum quo Marcus Silanus & Lucius Norbanus fuere Consules seu decimum nonum, juxta vulgi computum, à Christi natalibus annum. Et sub annum inde quintumdecimum seu sub Stephani martyrium manifestum est, Synagogam hanc, neque tunc primùm ut videtur, Hyerosolymis floruisse. Ita incongruum non est de Libertini juxta jura Romana generis sodalitio aliquo synagogam illam intelligere. Nec sanè rationi diffidet, si de Libertinis juxta ritus Judaicos factis capias. Nam & hosce suos habuisse scorsim uti & Proselytos Justitiæ sodalitia & synagogas vix aut ne vix est cur dubitemus. Et tametsi Libertinitatis nomen tempore illo quo ita imperarunt Cæsares tam Hierosolymis quam Romæ, potuit quidem locum tam Hierosolymis quam Romæ obtinere quà Servitutem in Libertatem ex jure Romano mutatam innuit; nihilominùs vero propiùs in conjecturæ statera accedere videtur, Libertini nomen, licèt è Latio deductum, Hierosolymis tunc temporis, in Synagoga seu collegio ejusmodi, Judæos eos posterosve eorum denotare qui Libertini dici ex ipsa in Judaismum è servitute cooptatione solebant; idque ex jure Ebraico seu Hierosolymitano jam ostenso ejusve tunc temporis reliquiis, neque sanè ex Romano jure quod à Judæis ipsis neutiquam nomine tenus nedum re aliqua in synagogarum proculdubiò disciplina receptum est adhibitumve. Porrò haud ita ambigendum videtur quin Judæi generis Libertini apud Romanos, postquam Hierosolymas redierant, non Libertinæ ibi conditionis sed planè Ingenuæ atque Originariæ, veluti ex jure quodam Postliminii, haberentur,

[n] *Homil.* 15. *in Acta,*

haberentur. Apud Syrum autem legitur, *surrexerunt homines ex synagoga quæ dicitur Libertinorum, Cyrenæi & Alexandrini, & qui erant ex Cilicia &c.* Omissâ copulâ illâ post *Libertinorum* è qua ceteri qui sequuntur ab illis sic distermînati sunt ut pro aliarum synagogarum sodalibus sumendi videantur. Neque aliter, ut videtur, apud Arabem quem transtulit Junius. Nam in Erpeniano copula habetur uti & in Latina versione atque Æthiopica ut adnotat præstantissimus Vir Ludovicus de Dieu qui ad illud de copula in Syro omissâ *sic,* inquit, *unum indigetatur collegium Libertinis Judæis consecratum, cujuscunque tandem gentis essent, sive Cyrenæi sive Alexandrini sive Cilices sive Asiatici. Quod valde nobis arrideret si lectio comprobaretur.* Certè nil ita mihi videtur obstare quo minùs etiam dum copulam legimus de unica tantùm Synagoga eaque Libertinorum dicta, sed cujus sodales gentium quæ insequuntur nominibus distinguantur, locus capi possit. Atque ita eum olim intellexit Cajetanus. Sed de Libertinis satis superque. De Servis, ut superiùs monstratum est, Circumcisis & Baptizatis seu Judaismo retentâ servitute initiatis, aiunt * יצאו מכלל הגוים ולכלל ישראל לא באו *exeunt ex universitate seu numero Gentilium nec tamen universitati Israelis* (sicut proselyti Justitiæ ac Libertini) *accedunt.* Veluti medium quid inter Gentilem & Judæum seu Proselytum Justitiæ habebantur. Quod pariter de Ancillis baptizatis dicendum. Nam Servus ex baptismo ejusmodi quo quidem eatenus Judaismo initiabatur quatenus servi, qui ab alio inter bona possidetur, conditio ferret, desiit esse Gentilis quia Judaismi institutis nomen ritu solenni dederat. Nec tamen habebatur Proselytus Justitiæ quia libertate caruit nec sui omnino erat juris. Unde adquisivisse eum aiunt מקצת גרות *partem Proselytismi,* sed qualis eum inter bona potiùs quam in hominum censu collocabat. Cognationis autem servilis ratio erat eis nulla. Posteri ejus ex ancillis è Gentilibus suscepti, uti ancillarum è Gentilibus sic adscitarum perpetuò parentum sequebantur conditionem. Quamprimùm autem libertate, juxta superiùs dicta, non sine alio baptismo donabantur, Libertini fiebant tam posteri quam ipsi qui primò Judaismo nomina dederant. Aliud omninò erat

* *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 4. *fol.* 58. *b. Maimonid. halac. Isuri* bia *cap.* 12. & 13.

erat Servitutis genus Ebraica illa quam serviebant Ebræi originarii ipsi in sacris literis non semèl memorata. Eam libro Sexto ubi de servis etiam hisce plura, latiùs, ut de utroque genere simùl constet, explicamus. Ita demùm tam apud Ebræos quam Romanos aliosque illud quod de hoc hominum ex jure Gentium discrimine apud Justinianum [p] habetur obtinuit. *Postquam jure Gentium sic ille servitus ingenuitatem invasit secutum est beneficium manumissionis. Et cum uno communi nomine omnes homines appellarentur, Jure Gentium tria hominum genera esse cœperunt; Liberi & his contrarium Servi & tertium genus Libertini qui desierant esse Servi.* Proselyti autem Domicilli Qualitas & Conditio satis quidem videtur manifesta ex eis quæ de eo jam suprà sunt dicta. Aut Liberæ nempe, qua rempublicam spectavit Ebraicam, aut Servilis erat conditionis. Utrique sedes in territorio Israelitico eorumque ditione, juxta qualitatis discrimen, permissæ. Sic tamen ut Hierosolymis ob singularem urbis sanctitatem habitationis locus eis assignandus non esset. Maimonides [q], אין נותנין בתוכה מקום לגר תושב *Locus Proselyto domicilii intra urbem Hierosolymæ assignandus non erat.* Alibi autem, ut dictum est, permissæ Proselytis ejusmodi sedes; idque citra Judaismi professionem ad quam neminem mortalium adigebant. Sed aut Judaismus amplexandus aut futuræ Septem Noachidarum seu omnium hominũ communium præceptorũ observationi nomen dandum erat Gentili cuique in eorum potestate degenti, dum sui juris erant, ut ostensum est. Aliter velut pro hoste habitus. Cognatio omnimoda apud Proselytos domicilii manebat. Et Posteri non minus atque ipsi, opinor, in hujusmodi professionem adigi soliti. Quo autem foro uterentur, & quomodo tum ob Juris Noachidarum seu Naturalis tum ob Gentium Juris Imperativi ac Intervenientis violationem puniendi essent, suis in locis obitèr in sequentibus docetur. Nec dubitandum puto, quin Proselytus ejusmodi, dum sui juris erant Ebræi, id est, seculis quibus, juxta superiùs dicta, admissio hæc in usu fuit, consuetudine tum Israelitarum tum Proselytorum Justitiæ aliorumque qui in eorum mores transierant, pro arbitrio, exceptâ sacrorum communicatione

[p] *Instit. tit. De Libertinis.*

[q] *Halach a Bith habechira cap. 7.*

(qua de re plura inferiùs) uti posset. Atque illuc spectat illud Josephi* ; Τοὺς δ' ἐκ παρέργου προσιόντας ἀναμίγνυσθαι ταῖς συνηθείαις οὐκ ἠθέλησεν· τὰ δ' ἄλλα ἃ παρείρηκεν, ὧν ἐστιν ἡ μετάδοσις ἀναγκαία, πᾶσι παρέχειν τοῖς δεομένοις, πῦρ, ὕδωρ, τροφὴν, ὁδοὺς φράζειν, ἄταφον μὴ περιορᾶν, *Eos autem qui obitèr adveniunt*, seu *non ad Judaismum suscipiendum*, id est, *Proselytos domicilii* seu *advenas in mores nostros non transeuntes* (nam de Proselytis Justitiæ proximè antè locutus est) *misceri solennitatibus* scilicet sacris *noluit* (Moses.) *Ceterà tamen indigentibus universis exhibenda constituit, quorum scilicet participatio ac communicatio necessaria est, veluti ignem, aquam, alimentum. Itinera item indicari, nec insepultum quempiam relinquere.* Ita is veteris seu Mosaicæ de Proselytis domicilii institutionis sensum explicat ex majorum traditionibus quæ ad tempora anteriora quibus sui fuere juris spectant. Seculis autem insequentibus, seu cum plerumque partim sui juris (solùm fermè in rebus sive sacris sive ad sacra seu singularem Gentis sanctitatem necessario attinentibus; idq; ex dominantium indultu quo nec semper ita fruebantur) partim alieni fuere, neque eis integrum satis relinquebatur Proselytos domicilii ritu solenni ac more majorum admittere, utpote quos coercere jam nequibant, sed tantum Proselytos Justitiæ, Libertinos ac Servos in Judaismum eo nomine, ut ostensum est, cooptare, quorum omnium initiationis, nempè quæ ad sacra fere omnino jam spectabat, neque jus neque usus unquam desiit; seculis inquam illis insequentibus, domicilio sæpè commissos fuisse illis nemo non videt Gentiles pro exterorum qui dominabantur libitu quibus reluctari nequibant. In hisce autem, palam est fuisse tum qui Idololatriam aliosque Gentium, qui Noachidarum juri adversantur, mores retinuerint, tum qui מחסידי אומות עולם *è piis* seu *religiosis ex Gentilibus*, seu qui tametsi Proselyti Domicilii nec fiebant nec jam ex more publico fieri quibant, Proselytorum tamen ejusmodi instar fuere, tantùm non ritè admissi. Qualis Cæsareæ Cornelius ille cohortis Italicæ centurio, qui non solùm vir religiosus erat & timens Deū sed etiam† μαρτυρούμενος ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν ἰουδαίων, *testimonium habens ab universa Gente* seu *multitudine Gentis Judæorum*;

* *Contra Apionem lib. 2.*

† *Act. 10. 22.*

dæorum, quales item alii suprà [t] memorati. Ceterùm quoniam quinam jam essent in iis idololatræ, quinam juxta Noachidarum jura pii, ex professione aliquâ publica & quæ sub pœna obligaret, resciri nequibat; & adeò moribus avitis adversum fuerat consuetudinem cujuspiam in solo Judaico admittere nisi idololatriæ ritu solenni renuncians cetera Noachidarum juris capita in se suscepisset observanda atque ut Proselytus domicilii esset admissus, ideò quod ex imperio in Gentiles adeò minuto seu penè deleto præstare non potuere, id, quantum in ipsis erat, ex imperii in suos reliquiis volebant præstitum. Scilicet ex superinducto à sapientibus jure Interveniente quo Judæi, quatenus Gentes respiciebant, inter se atque ad Judaismum ejusque ritus sartos tectos conservandos essent regendi, mores inolevere de Gentilium omnimodorum qui in Judaismum non transirent, non solùm, quatenus commodè fieri posset, maximè in solo Judaico, consuetudine, societate ac familiari consortio sed etiam contractuum commerciorumque generibus compluribus fugiendis. Ratio quâ Jus ita superinductum nitebatur, velut sola, saltem obtenditur, ne ex eorum, quibus per Jus Israelitarum in solo Judaico ne sedes tenere liceret, consuetudine, consortio ac commerciis, idololatriâ rebusve aliis idololatriæ causâ fugiendis (ut fusiùs infra ostenditur) ipsi inquinarentur. Maimonides de interdictis ejusmodi cum Idololatris consortiis, pactis commerciisque; וכל inquit [u] ההרחקה הזאת מפני ע"ז הוא שנ'. וקרא לך ואכלת מזבחו ולקחת מבנותיו לבניך חנו וגו' *Et omne id quod sic dicitur de non admittendo Idololatrarum consortio & commercio, idololatriæ causâ introductum est, juxta id quod habetur in sacra Lege* [x], *ne vocet* seu *invitet te, edasque de de sacrificio ejus & accipias de filiabus ejus filiis tuis & fornicentur &c.* Nimirum ob ipsam quæ in sacris literis non semel affertur de septem populorum consortio commerciisque evitandis rationem (unde & de eis Jus Gentium imperativum seu à Numine præscriptum habetur) aliarum item Gentium, quarum non dissimilis ratio, ex Jure Gentium sibi, maximè in solo Judaico quantum fieri potuit, aliisque Gentibus Interveniente seu ab ipsis superinducto, consuetudinem,

[t] *cap.* 3.

[u] *Halach* á Aboda zara *cap.* 9.

[x] *Exod.* 34. 16

nem, consortium & commercia aliquot vetabant. Quod ut faciliùs effectum sortiretur, etiam Gentiles omnes pro immundis seu qui contactu Judæum nunquam non contaminaret, statuêre habendos. Cum enim [y] sacras haberent leges tum de Puerperæ tum de viri seminis & mulieris sanguinis profluvio laborantis immunditie quæ contactu personarum contrahebatur, neque leges eæ, Israelitis nempè peculiares, ad Gentiles attinerent, superinductum est sapientum decretum quo nunquam hujusmodi immunditie seu ejus effectu, quantum ad Judæos, carere Gentiles constiturum est. Scribunt enim [z] הגוים אין חייבין עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת וחכמים גזרו על כל הגוים זכרים ונקבות שיהיו כזבים תמיד בין ראו בין לא ראו לענין טומאה וטהרה *Leges sacræ de muliere menstruis aut sanguinis profluvio laborante aut de puerpera, ad Gentiles quidem non attinent*; id est, ex ipsa lege sacra immundi ex causis illis non sunt. *Sed sapientes decrevere omnimodos Gentiles tam masculos quam fœminas pro eis qui perpetuo sanguinis profluvio laborant (sive ea de re constet sive minimè) habendos quoties de munditia & immunditia quæstio sit.* Id est, ex eorum contactu immunditiam contrahi. Eos enim qui sacrâ immunditiæ lege non tenebantur ipsi eis qui eâ tenebantur semper immundos haberi jam ex superinducto hoc atque interveniente jure volebant, ut faciliùs sic eorum consortio, quantum fieri posset, arcerentur Judæi. Quod & tempore Hasmonæorum aut antè, initium habuit. Nam illis tribuitur [a] decretum in quo fœmina quælibet Gentilis censebatur velut semper נדה ut libro quinto expressius ostenditur, id est, *quæ menstruis laborat.* Ex hujusmodi decretis pendet illud in Evangelio [b], ubi Judæi *non introierunt in Prætorium* Pilati ministris qui Gentiles erant refertum *ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha* incontaminati. Atque ex superinducta Gentilium immunditie manavit & illud D. Petri [c]; *Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam.* Græca sunt, ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ, *quod illicitum sit viro Judæo adhærescere seu advenire*

[y] Levitic. cap. 7. & cap. 15.

[z] Maimonid. halach. Issuri bia cap. 4. & vide Misnam tit. Nidda cap. 4.

[a] Gemar. Babylonia ad tit. Aboda zara cap. 2. fol. 36. b Sepher a Jauchasin. fol. 15. a

[b] D. Joan. 18. 28.

[c] Act. Apost. 10. 28.

venire a ad alienigenam, ubi Syrus habet לאנשא נוכריא ולא חויא בר שרבתה *ad hominem extraneum qui non sit filius generationis suæ*. *Sed mihi ostendit Deus*, ita ibi statim Petrus, *neminem communem aut immundum dicendum hominem*. Quod de adventu ejus ad Cornelium Italum dictum est, & immunditie qua Gentiles universos pollutos esse, ex more Judaico, existimabatur. Unde etiam ad Petrum viri aliquot ex circumcisione, *Quare*[d] *introiisti ad viros præputium habentes & manducasti cum illis?* Nimirum eousque tunc illicitum erat atque infame Gentilem convenire & familiariùs consuetudine ejus uti, ut tum contra majorum morem quo absque publica Proselyti domicilii professione in solo Judaico Gentilem sedes habere non permittebatur, iniquiùs commissum esse videretur, tum aut immunditiem lavacro velut pœna simùl & purgatione solvendam aut ejus non levem saltem suspicionem contraheret quisquis id faceret. Hinc & illud apud Justinum historicum[e]; *Quoniam metu contagionis pulsos se ab Ægypto meminerant, ne eâdem causâ invisi apud incolas forent, caverunt ne cum peregrinis communicarent: quod ex causa factum paulatim in disciplinam religionemque convertit.* Hinc illud Apollonii Molonis[f], Judæos recipere noluisse ex aliis Gentibus quempiam diversa de Numine sentientem, μὴ γὰρ κοινωνεῖν τοῖς καθ' ἑτέραν συνήθειαν βίου ζῆν προαιρουμένοις; *Nec consuetudine eorum uti qui aliam, præter Judaicam, vitæ rationem sequebantur.* Quod & verum fuisse palam asserit Josephus dum rem ipsam ex Græcorum aliquot de peregrinis more pluribus defendit. De Commerciis autem & humanitatis Officiis aliquot, instituta habuere, pro locorum diversitate, alia atque alia, uti & proculdubio seculorum. Huc etiam spectat illud de Samaritanis, qui nunc se sanguine Judæis junctos profitebantur nunc ibant inficias ipsi, sed perpetuò Judæis exosissimi. *Quomodò*[g] *tu Judæus cum sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana?* οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, *non enim coutuntur Judæi Samaritanis*, seu לא מחתשחין *Non habent commercium*, ut Syrus. Verba sunt Samaritanæ ad Jesum Christum aquam poscentem, unde propter consuetudinem hanc cum muliere illa uti etiam cum aliis[h] Samaritanis atque

[d] *Act. Apost.* 11. 3.

[e] *Lib.* 36.

[f] *Josephus contra Apionem. Lib.* 2.

[g] *D. Ioan.* 4. 9.

[h] *Ibid. vers.* 8. & 40.

ex eo quod discipuli ejus cum Samaritanis commercia habuerunt convitium illud Judæorum ei impactum est, Samaritanum [i] illum fuisse, id est, Judæum Apostatam [k], seu qui ex consortio illo Judaismo renuntiâsse videretur. Et sanè gentem Samariticam, utpote quæ Cuthæorum & Judæorum colluvies verum cultum diversimodè adulterarat, habebant sibi præ aliis invisissimam & veluti Gentiles. Atque, ut aliàs fieri solet, quo angustius post defectionem erat vicinitatis interstitium, eo gravius utrinque odium. In vetitis autem jam erat ædes [l] agrosve in solo Judaico Gentili cuicunque vendere uti & agros locare. Sed ædes ibi locare ei fas erat modo non in habitationem; nec, ut opinor, Samaritano. De habitatione autem aiunt, אין שכונה פחות משלשה *habitatio non est dicenda nisi tres simùl inhabitarint.* At in Suria (sic vocitant Aram zoba, regionem solo Judaico vicinam à Davide subactam) eis locare fas erat etiam & agros in culturam. Alibi locorum & ædes & agros pariter vendere. Commercia alia eis etiam intra solum Judaicum ex majorum institutis cum Gentilibus permissa; sed ea tantùm quæ nec Gentilium omninò cultui extraneo adjumento, nec libertatis Israeliticæ reliquiis ipsorumve cultui sacro detrimento, sive reverâ sive existimatione forent. Qua de re quam plurimæ occurrunt subtilitates [m]. Eas autem, quoniam potiùs sive ad tempora locosque quibus post urbis templique Excidium per orbem terrarum dispersi sunt Ebræi, sive ad ejusmodi statum, tempora & locos ante Excidium spectant, prætermittimus. Et fieri nequit quin, pro re nata, alia atque alia de rebus hujusmodi ab iis qui exulantibus Babylone, Ægypto, alibique per Asiam, Europam, Africam, Judæis præerant diversimodè superinducerentur instituta. Nam munera civilia inter Gentiles ac Christianos, veluti Decurionatus, alia, seculis quæ Templi excidium propiùs secuta sunt, necessariò subinde [n] ambitiosiùs obibant, interdum nihilominùs immunes etiam nec [o] admittendi. Unde diversitas puto etiam ipsis juris, de aliorum consortio fugiendo, admittendo. Et vide hac de re plura capite hujus libri postremo. Ex jam dictis autem satis opinor constabit de causa cur adeò invisum esset Ebræis Publicanorum nomen, id est, eorum qui vectigalia

[i] *Ibid. cap.* 8. 48.

[k] *Videsis Daniel. Heinsium in Aristarcho sacro, cap. 7. juxta finem, & Io. Morin. in exercit.* 1. *in Pentat. Samarit. cap.* 2. *&* 4. *&c.*

[l] *Misna tit.* Aboda zara *cap.* 1. *& Maimonid. halach. ejusd. tit. cap.* 10. *& vide Mosem Mikotzi Prec. Negat.* 48.

[m] *In Misna & Gemara tit.* Aboda zara *cap.* 1. *&* 2. *& Maimonide halach. ejusd. tit. cap.* 9. *&* 10.

[n] *L.* 3. *§.* 3. *D. tit. de Decurionibus L.* 5. *&* 10. *C. tit. de Iudæis L.* 2. *tit. eod. Cod. Theodosiani & vide ibi l.* 24

[o] *L.* 19. *C. tit. de Iudæis & C. Theodos. lib.* 16. *tit.* 8. *L.* 13. *& vide inferius hoc cap.* 9.

vectigalia ac censum Romanis ab eis solvendum conduxerant. Eorum planè Gentiles alii, alii Judæi. Qui Gentiles erant eo nomine satis odio habiti, utpote Idololatræ, aut saltem sic censiti. Qui Judæi, ideo invisi, quòd cum ejusmodi Gentilibus in terra Israelitica degentibus, velut Præsidibus, Quæstoribus Legatisq; Romanis, nec Proselyti domicilii professione, quæ tunc non in usu, obstrictis conductionis ejusmodi contractum, consortium ac consuetudinem contra morem atque instituta majorum, idque palàm velut Gentiles, alieni nempè imperii ministri, inierant. Cum peccatoribus igitur ac meretricibus signantiùs censentur interdum in Evangelii [p] locutionibus Publicani; interdum pari cum Gentilibus conditione. *Si ecclesiam*[q] *non audierit sit tibi tanquam Ethnicus* seu *Gentilis & Publicanus.* Atque cum bis repetatur in Græcis Matthæi [r] editis, *nonne & Publicani hoc faciunt?* Posteriori in loco tum nonnulli codices Græci [s], tum versio vulgata habet veluti synonymum, *nonne & Ethnici hoc faciunt.* Quod verò habet Tertullianus velut ex Deuteronomio [t], *Non erit* [u] *vectigal pendens ex filiis Israel,* perinde ac si Publicanus ex ipsis inde non fuisset admittendus; id manavit ex versione Hellenistica quâ τελεσφόρος & τελεσκόμενος usurpantur sive pro eo quod est scortũ sive masculũ sive fœmineum vectigalia seu pretia sive pendens sive accipiens, sive pro eo quod est mysteriorum gentilium præfectus seu initiatus, ut vult Theodoretus [x]. vide hac de re item D. Hieronymum [y], præter recentiores [z] aliquot. De Proselytorum autem quos jam tractavimus jure quod sparsim in corpore quo utimur Talmudico & apud Magistros traditur nec sibi, quantum scio, in Talmude sive Hierosolymitano sive Babylonio ullo quod typis editum est aliisve Misnæ editionibus titulum sortitur* proprium, habetur aut olim saltem habebatur apud Judæos Titulus ac liber singularis qui etiam ni fallor Talmudis saltem Hierosolymitani pars. Cum enim librorum corporis Talmudici utriusque quilibet מסכת dicatur, ut *Masseceth Sanhedrin*, *Masseceth Jabimoth*,* & qui sunt ceteri, citatur non semel τῷ Rabbi Jom Tob bar Abraham in commentario suo ad Maimonidem [a] *Migdal oz* dicto, מסכת גרים *Masseceth Gerim* seu *Tractatus* aut *liber de Proselytis*, uti &

[p] *D. Matth.* 9, 11. 11, 19. 21, 32. *D. Marc.* 2, 15. *D. Luc.* 7, 29.

[q] *D. Matth.* 18, 17. *videsis Tertullian. advers. Marcion. lib.* 4. *cap.* 11.

[r] *Cap.* 5, 46. & 47.

[s] *Rob. Stephan. ibid. & Theodor. Beza.*

[t] *Cap.* 23, 18.

[u] *De Pudicitia cap.* 9.

[x] *Quæst.* 28.

[y] *Epist.* 146.

[z] *Baron. Annal.* 31. *num.* 71. *& Isaac. Casaubon. Exercit.* 13. § 36. *Caspar. Waserus lib.* 1. *de Antiquis Hebræ. nummis cap.* 18. *Abrah. Scultetus exercit. Evangelic. lib.* 1. *cap.* 18. *Constantin. L'Empereur ad* Baba Kama *cap.* 10. §. 1.

[a] *Ad Halach.* Isuri bia *cap.* 13. *fol.* 337. *a & b.*

פרק

פרק שני ממסכת גרים ירושלמי *caput secundum Libri de Proselytis in Talmude Hierosolymitano* atque id genus alia. Perquam mancam esse tam Venetam quam Cracoviensem Talmudis Hierosolymitani editionem nemo nescit, utpote quamplurimis qui in Babylonia habentur titulis etiam ad ipsum pariter spectantibus carentem, adeò ut iis qui sic desunt hic connumerandus esse videatur. Sed nec in Titulis Talmudicis sive ab Ebræis [b] sive à Christianis [c] simul enumeratis hunc de Proselytis comperio. Floruit Jom Tob sub annum Christi trecentesimum septuagesimum supra millesimum.

[b] R. Gedaliah Ben Iechai in Shalsheleth fol. 35. & 36.

[c] *Petrus Galatinus, de Arcanis lib.* 1. *Sixt. Senensis bibliothec.* 4. *I. Buxtorf. in Bibl. Rabbinica &c.*

Cap. VI.

De facultate Statuam *seu* Titulum erigendi, Saxum adorationis ad illud causâ pro libitu dolandi *seu* figurandi, Luci plantandi, Imagines formandi (*quales scilicet nec Ebræis formare fas erat*) Noachidis *seu* Proselytis Domicilii *ex* Jure Gentium Interveniente, *ob novandæ Idololatriæ metum, negatâ. Et de* Humanarum, Cœlestium, *aliarum hic discrimine* Imaginum.

PErsonarum, quarum obvia necessariò nec infrequens erit in commentariis his mentio, veluti *Proselyti Justitiæ*, *Libertini*, *Servi in Judaismum cooptati*, *Proselyti domicilii*, ejusque qui hujus *Proselyti* seculis recentioribus *instar* erat, discrimine sic in superioribus explicato; redimus ad illud [a] quod habetur de facultate Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines aliaque id genus etiam ornatus causâ faciendi, Noachidis in eorum ditione, id est, Proselytis domicilii, ex jure Gentibus aliis ipsisque Interveniente, negata. Quod ad illud attinet de Statua non erigenda; habetur in sacræ legis [b] verbis interdictum Israeliticum לא תקים לך מצבה *non constitues* seu *eriges tibi statuam.* Sic enim מצבה vertit vulgata, uti etiam sæpius *Titulum.* Hellenistæ verò στήλην *Cippum* seu *columnam.* Vocabulum hoc sensu non raro in Fœdere Ve-

teri

[a] *Supra cap.* 1. & 2.

[b] *Deut.* 16. 22. *Levit.* 26. 1.

teri occurrit. Neque dum Statua vertitur, id quod vulgo statua denotat, id est figuram humanam, significat. Sed ut volunt Magistri, qualecunque opus, velut etiam altare seu id genus aliud, ideò constitutum erectumque (ultrò scilicet neque ex mandatis de Tabernaculo aut Templo erigendo ornandoque) ut conventus publicus, ad sacra illic peregenda qualiacunque etiam vero Deo, fieret. Nam si Deo commentitio, tunc ex generali Cultus Extranei seu Idololatriæ interdicto prohibitum est hujusmodi opus, ipsis quidem Ebræis aliàs, ac sine aliqua sacrorum causa erectum, non [c] illicitum. Maimonides [d] מצבה שאסורה בתורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה ואפילו לעבוד את השם שכן היא דרך עבודה זרה *Statua* seu *Titulus interdictus in lege erat opus ideo constructum, ut publicus ad illud fieret conventus. Idque etiamsi fieret veri Numinis cultus gratiâ. Nam mos ejusmodi obtinuit apud Idololatras.* Pro arbitrio scilicet statuas id genus Diis suis erigendi. Quò spectat sanè & mos ille Græcorum apud Pausaniam [e] Τὰ παλαιότερα δὲ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι, *Seculis vetustioribus apud Græcos quidem universos, rudes lapides pro Simulachris divinos honores habuere.* Quoniam igitur Titulum ejusmodi erigi Israelitis ipsis inhibitum est à sacra lege (quâ paritèr comprehensi sunt Proselyti Justitiæ, Libertini, & Servi in Judaismum cooptati) velut id quod in Idololatrarum moribus erat frequentissimum, ideò, ne fortè idololatriæ ansam aliquam ex ejusmodi opere sive arriperent sive præberent intra ditionem Israeliticam Noachidæ seu Proselyti domicilii, id est, qui lege & fœdere Israelitarum sacro non contenti ibi sedes haberent, ex Jure quod diximus Interveniente, eis pariter titulorum ejusmodi erectio ibi interdicta est. Cum aliàs Noachidi ex jure Naturali seu omnium hominum communi id neutiquam omninò vetaretur, sed planè & licitè & cum pietatis laude fieret. Id quod satis liquet tum ex Tituli ejusmodi à Jacobo Patriarcha [f] ante lege Mosaicam tum ex altari & duodecim statuis ejusmodi seu Titulis à Mose ipso [g] ante Tabernaculum constructum erectis. Parilis ratio de אבן משכית להשתחוות עליה *Saxo formato ut adoretur super ipsũ.* Nimirùm libera ejusmodi saxa figurandi facultas, utpote apud

[c] *Iosua cap.* 4. 9. & *videsis Abarbinel in* Pirush Tora *fol.* 363. *col.* 2.

[d] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 6. & *videsis Levi Gersomidem ad Levit.* 26. 1. *Nachmanidem ad Deut.* 16. 22. Sepher Siphra *col.* 121. *alios ad locum utrumque.*

[e] *In Achaicis.*

[f] *Gen.* 35. 14. & *videsis* Pesiktha zotertha (*ad Deu.* 16. 22.) *fol.* 76. *col.* 1.

[g] *Exod.* 24. 4.

Idololatras in usu, verbis legis sacræ [h] disertis, Israelitis extra templum negata est. Adeoque & ex Jure Intervenientе, ac simili causa, Proselytis domicilii. Sequitur, *neque Lucum plantare* Noachidi permissum. Nempe Lucum qualis in lege sacra Israelitis citra cultum prohibitus est, plantare Noachidem seu Proselytum domicilii prohibebant. verba legis sunt [i]; Non plantabis tibi אשירה כל עץ וגו' *Lucum, ullam arborem,* seu *ex ullà arbore juxta altare Domini Dei tui quod facies tibi.* Id sumunt de Lucis seu arboribus qualitercunque sive juxta altare sive in atrio sive in monte Templi plantatis seu collocatis [k] לנוי למקדש וליופי *ad ornatum & pulchritudinem Templi.* Causam autem interdicti afferunt; מפני שהיה זה דרך עובדי עבודה זרה נוטעין אילנות בצד מזבח שלהן כדי שיתקבצו שמה עם *quoniam ritus is erat Idololatrarum. Arbores scilicet juxta Altaria sua plantare ut ibi conveniret populus.* Neque igitur Noachidi permissum sive juxta Tabernaculum sive Templum Hierosolymitanum sive, ut videtur, in loci ubi adoraret ipse qualiscunque ornatum, Lucum plantare seu arborum ordines conserere. Quin nonnulli [l] legem sacram ita capiunt ut nec cuiquam apud eos fas esset sibi Lucum utcunque plantare, nec opus ligneum sive juxta altare, sive in monte Templi construere. Quod si ita fuerit nec sanè Noachidi Lucum sibi omninò in ædium ornatum suive commodum intra territoria Israelitica plantare licuisse, par est ut existimemus. Sed de permissa extra loca sacra & cultus rationem arbores sive frugiferas sive steriles conserendi adeoque Lucum in promiscuos vitæ usus plantandi facultate, luculentum etiam est alibi [m] testimonium, quod puto potiùs amplexandum. Nec permissum est Noachidi seu Proselyto domicilii *Imagines facere* in territorio Israelitico; ne Ornatus quidem causâ; splendoris scilicet seu magnificentiæ; aut in majorum, ut apud Græcos Romanosque, memoriam. Quod itidem sic accipiendum, ut quales Imagines Israelitæ nefas erat formare tales paritèr ex superinducto, quod diximus, Noachidis seu Proselytis domicilii jure, nec hisce omninò formare esset fas. Cum alioquin ex jure Noachidarũ communi seu quo genus humanum obstringi docent, Imagines qualescunque facere, id est, Picturam, Sculptoriam, Statuariam, Cælaturam, id

[h] *Levit.26.1. videsis Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.6.*

[i] *Deut.16.21*

[k] *Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap. 6. Moses Mikotzi Præcep. Negat.44. & vide Maimonid. halach.* Sanhedrin, *cap.19. ordine 2. num. 5.*

[l] *Salomon Iarchi in Deut. 16.21. & vide ibi Nachmanidem.*

[m] *Vide Maimonid. halach.* Melakim *cap.7. & hal.* Bith habechira *cap. 7.*

id genus artes alias pro arbitrio exercere, nemini interdictum esse velint. Ut verò quod de Imaginibus minimè apud ipsos faciendis habent rite capiatur; de eis distinguendum. Alia ipsis erat Imaginis Humanæ, alia aliorum Animantium ut Quadrupedum, Volucrum, Arborum rerumque quarumlibet, præter Hominem, terrestrium & aquaticarum, alia denique Cœlestium ratio; veluti Solis, Lunæ, Siderum ceterorum. Humanæ rursus alia erat ratio in Cherubinis Tabernaculi & Templi, alia ubi aliàs sive Statua fieret sive sculptoris artificio Promineret, alia ubi sive Pictura sive Textura planam sive Cælatura insculptam exhiberet. Distinctiones nimirum has faciunt doctiores cordatioresque dum Idololatriæ in Decalogo interdictum aliasque leges congeneres ex more majorum interpretantur. Nec sine his ac sequenti explicatione intelligi volunt capita de non faciendis imaginibus in Scriptis Talmudicis breviusculè, nec adjectis quæ integrum sensum aperiant, subinde [n] concepta. Cherubinis, quorum figuræ genus heic primum est, facies fuisse humanas agnoscunt [o], & testatur Scriptura [p]; alas item eis adjectas quatuor præter alia unde forma eorum erat qualis [q] in rerum natura alibi non omninò simul reperta. Jam verò, præter id quod de singularis Numinis, qui omnium præceptorum dominus est, heic mandato, nemini non facilè occurrit, aiunt interdicti de imaginibus verbis utcunque aliàs intellectis neutiquam contineri horum formationem quia nihil in eo interdicitur præter imaginem rei quæ aut in superiori aut in inferiori mundi parte reperitur. Rabbi Isaac [r] Mosaides, à proavo etiam Arama dici solitus, אין מעשה כרובים בכלל סתמי אין צורתם נמצאת בשום אחד מהמדורים *Non comprehensa est formatio Cherubinorum in generali interdicto, quoniam scilicet eorum figura non reperitur in re aliqua sive superioris sive inferioris mundi partis.* Qua de re item videsis quæ è Talmudicis habet alia Manasseh Ben Israel [s]. Et de Cherubinorum figuris, præter commentarios magis obvios, consule, si plura velis tum I. Baptistam Villalpandum [t] tum Visorii & Moncæi disputationes de Vitulo aureo. Quod verò ad Imaginem simplicitèr humanam in Solido seu Statua aut materie Prominente expressam attinet; receptissima est eis sententia, talem

[n] *Apud Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap.* 19. *alibi.*

[o] *Gloss. Iarchii ad Exod.* 25. 18.

[p] *Vide Ezechiel.* 41. 18. & 19. & 3 *Regum in Vulg.* 5, 36. & *vide Leontium in Synod.* 7. *act.* 4.

[q] *Ioseph. Archaolog.* 3. *ca.* 6. & *lib.* 8. *cap.* 2.

[r] *In* Aqueda, Shair, 45, *fol.* 149. *col.* 1. & Shair 48.

[s] *In Conciliatore ad Exodū quest.* 30. *Latinè* 97. *Hispanice.*

[t] *Explan. in Ezech. Tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 4. *cap.* 43.

facere non omninò licuisse. Talmudici[u]; אסור לעשות צורות לנוי ואע"פ שאינן ע"ז שנאמר לא תעשון אתי כלומר צורות של כסף וזהב שאינם אלא לנוי כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לע"ז ואין אסור לצור לנוי אלא צורת האדם בלבד לפיכך אין מציירין לא בעץ ולא בסיד ולא באבן צורת האדם והוא שתהיה צורה בולטת כגון הציור והכיור שבטרקלין וכיוצא בהן ואם צר לוקה *Nefas erat facere Imagines etiam ornatus causâ, etiamsi citra cultus Extranei rationem; juxta illud, non facietis mecum* seu *coram me deos argenteos & deos aureos &c. Videlicet Imagines argenteas & aureas etiam quæ non fiant ob aliam quàm ornatus causam. Ideo scilicet ne errent qui in errorem fuerint proniores & existiment eas in cultum extraneum factas. Ceterum illicitum non est Imaginem* (rei terrestris alicujus) *aliam præter hominis tantum, ornatus causâ fingere. Unde fit ut nec è ligno nec calce nec saxo Imaginem formarent humanam, quæ scilicet promineret seu extaret, quemadmodum ornamenta & figuræ in tricliniis poni solitæ, & id genus alia. Et qui ejusmodi formaverat imaginem verberibus puniebatur.* Sunt qui heic integram tantùm hominis figuram, non partem intelligunt. Pictas autem seu ita insculptas Figuras Humanas, ut non Protuberarent, sed aut in Plano tantum aut in Concavo viserentur, licitas habebant. Sic tamen, ut ectypas quæ ex insculptis prominerent formare nefas. Tametsi intereà tam figuris humanis in pariete [x] pictis cultum apud ipsos extraneum olim exhibitum quam imaginibus solidis doceamur. Sed regulariter jam dicta exceptiones aliquot pro seculorum rerumque discrimine admittebant, quas suis in locis infrà dabimus. Certè apud Flavium Josephum[y], exemplum est de iconibus Cæsaris decurtatis quæ signis adesse solebant ab Hierosolymitanis non admissis. Pilatus, inquit Josephus, à Cæsareâ Hierosolymam traducto in hyberna milite, προτομαὶ Καίσαρος αἳ τοῖς σημείοις πρόσησαν, *Decurtatas Cæsaris imagines quæ signis aderant* in urbem intulit. Id quod adjicit factum, ἐπὶ καταλύσει τῶν νόμων ἰουδαϊκῶν, *In Legum Judaicarum violationem*; subjiciens εἰκόνων ποίησιν ἀπαγορεύοντος ἡμῖν τοῦ νόμου, *Cum nobis interdictum sit Imagines facere.* Unde magno agmine Cives Hierosolymitani

[u] *Maimonides halach.* Aboda zara *cap.* 3. *Halach.* Sanhedrin *cap.* 19. *Moses Mikotzi Precept. Neg.* 22. *Ex Gemara Babylonia ad tit.* Aboda zara *cap.* 3. *fol.* 42. & 43. Shulcan Aruch, *lib.* Jore Dea *cap.* 141.

[x] *Ezechiel. cap.* 8, 10. & 13, 14.

[y] *Archæolog. lib.* 18. *cap.* 4. & *Halos. lib.* 2. *cap.* 8.

tani qui Legum suarum violationem ejusmodi ferre nequibant, eum adeunt & demùm ut Cæsaream reportarentur, nec sine tumultu ingenti, impetrant. Etiam ex hac causâ qui ante eum fuerant Præsides cum signis aliter insignitis urbem ingredi solebant, ut ibi memorat etiam Josephus. Vitellius item ad bellum paratus Arabicum quum vellet per Judæam exercitum ducere, occurrerunt ejusdem principes [z] deprecantes transitum; Οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾶν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, *neque enim mores permittere patrios ut inferantur Imagines*, quales scilicet signa comitarentur, seu Cæsaris. Et precibus horũ flexus Vitellius propositum mutavit. Quin cum theatrum aliaque moris Romani Hierosolymitanis perquam inassueta in urbem induxerat Herodes [a] Rex Antipatri F. atque, inter alia, gentium devictarum Trophæa, scilicet Arma humana auro & argento collucentia, nihil æquè atque hæc civibus molesta, invisa atque execranda fuere. Nimirùm existimabant imagines humanas eis tectas fuisse. Atque Herode blandis alloquiis eos hac superstione eximere conante, ὁμοθυμαδὸν ἐξεβόων, εἰ καὶ πάντα δοκεῖν οἰστὰ, μὴ φέρειν εἰκόνας ἀνθρώπων ἐν τῇ πόλει, τὰ τρόπαια λέγοντες. οὐ γὰρ εἶναι πάτριον αὐτοῖς, *Uno ore exclamant, etiamsi reliqua omnia ferenda viderentur, non permissuros se intra urbem Imagines Hominum. Sic Trophæa nuncupabant. Patrium enim suum morem eis adversari.* Postquam autem detracto armorum ornatu Herodes, ut tumultum sedaret, nudos qui sustinerent stipites non humanas subesse imagines ostenderat, plerisque satisfactum est. Atque ex hisce Josephi eliciendum videtur non solùm Imagines in Solido Humanas, etiamsi decurtatas, non fieri apud eos debuisse, sed nec omninò factas conspici aut in usum admitti. Ceterùm juxta disciplinam Magistrorũ, tametsi Facere hujusmodi Imagines apud illos illicitũ habitũ est, tamen de Factarũ Usu aliter statuebatur. Et cautiùs intelligendus heic alibique de Imaginibus Josephus. Nam aliæ planæ heic suberãt & singulares rationes ob quas adeo exosæ Judæis imagines illæ. Sed ea de re capite proximo & octavo. Jam verò tametsi Ornatus solùm seu Animi causâ imagines ejusmodi fieri illicitum habebant, nihilominùs להתלמד seu *discendi docendique* solùm quid vitæ humanæ necessarium, imagines ejusmodi formare, apud cordatiores saltem eorum neutiquam

[z] *Iosephus Archæolog.*

[a] *Archæolog. lib. 18. cap. 17. 15. cap. 11.*

tiquam habebatur nefas. Quod sanè evincitur ex eo quod mox dicetur de corporu Cœlestiu imaginibus discendi docendiq; causâ formatis. Incisas autem seu Cælatas nec protuberantes effigies humanas quamplurimas à Judæis ipsis editas habemus in Rituali illo Paschali nuper Venetiis typis mandato tam Hispanicè quam Ebraicè. Nimirùm res Patriarcharum atque aliorum gestas eorumque vitæ atque itinerum iconas. Tantùm abest ut in universum verum sit, nullius generis Imagines seu Figuras Humanas ex Judæorum institutis licitè fieri ! Joannes Baptista Villalpandus [b] vidisse se ait apud Fulvium Ursinum nummum pondere drachmæ qui ex altera parte refert Marci Antonii caput cum inscriptione hujusmodi שלמה מלך, hoc est, *Rex Salomon*; ex adverso verò, rudem quandam & incongruam Templi formam cum inscriptione החכל שלמה *Templum Salomonis.* Nec dissentit ab Ursino qui arbitratus est percussum esse hunc ab Herode qui, ut Antonio assentaretur, ei Salomonis nomen & ædificati templi gloriam adscriberet. *Quapropter*, inquit *tam hunc quam alium quemcunque similem, si reperiatur, non Hebræorum habendum esse putamus, sed peregrinum. Percussus enim est ab Herode inique Principe qui se Hebræum esse planè profiteretur, ac nihil minùs curaret quam Hebræorum legibus se subdere atque institutis quibus impium habetur atque execrandum, Hominis Imaginem quacunque ratione aut causà efformare.* Sed reclamant celeberrimi quorum scita ex more majorum desumta attulimus Magistri si de figura humana quacunque etiam depicta aut cælata loquatur. Satis intereà concordes, de protuberante in nummo alibive figura humana non efformanda. Quid igitur dicendum de nummo hoc æneo, Mosis figura & nomine insignito, idque velut ex disciplina Ebraica, apud Gulielmum Schikardum [c] qui ex antiquaria Thomæ Lansii supellectili illud depromsit ? Certè institutis ac moribus Israeliticis planè est alienum. Literæ alterâ parte inscriptæ, sive à vetustate sive à Sculptoris incuria qui primò incìdit, vitii nonnihil contraxere.

[b] *Apparat. Urbis ac Tépli part. 2. lib. 2. disp. 4. cap. 27.*

[c] *In Proœmio ad* Tarich *Regum Persarum p.* 34.

traxere. Sed id quod volunt est quod legitur in Decalogo לא יהיה לך אלהים אחרים על פני *non erunt tibi Dii alieni coram facie mea.* Neque verò quod affert idem Schikardus de numismate Abrahæ Sene & Vetula insignito quidquam heic probat. Concedatur, si vis; Traditionem [d] illam de Abrahæ nummo veram esse. Certè ad instituta Israelitica quæ diù posteà nata, moresque inde sequentes ritè dignoscendos nihil omninò ea facere potest. Nam Abrahæ ævo nullum de Imaginibus faciendis interdictum habebatur sed tantùm de non colendis; quod Noachidarum faciunt universale. Quin nonnulli Ebræorum qui legem Mosaicam tot seculis posteà ortam ad Abrahamum nescio qua ratione retrotrahunt, adeòque & ipsum interdictis de Imaginibus humanis neutiquam faciendis teneri volunt, traditionem illam non de Senis & Vetulæ imaginibus sed de vocabulis tantum ipsis in Nummo capiunt [e]; quoniam scilicet אסור לעשות צורת אדם *interdictum est* sic *facere imaginem humanam.* Habeo equidem ipse item Mosis icunculam antiquitùs expressam in Lamina æris rotunda quam non ita pridem Shenæ, in agro Surreiensi circa nonū à Londino lapidem, inter rudera repertam accepi. Crassa est ea admodùm & ponderis paulò ampliùs dodrantis unciæ; id est, minoris quàm Lansianum illud æs pendens unciam cum sextante aut paulò plus quod ait Schikardus.

Crassitie parili protuberat mecum icon qualem heic damus; parte alterâ non solum eadem ipsa præ se ferente verba sed eandem etiam ipsissimam Scriptionis formam quæ in ære Lansiano. At verò in meo non tam crinis crispus, ut in Lansiano, quam cornu arietinum cernitur. Rem satis non intelligo. Nec capillum ejus an indumentum aliquod Capitis videamus. Num intereà ratio insit aliqua cornutæ illius faciei quæ Mosi tribui solet, viderint qui operæ duxerint pretium. Sed in figuris ejus cornutis, erigi solent, ut Panum & Satyrorum aut capreolorum, non incurvari, ut arietum atque Jovis Hammonis,

[d] *In* Beresith Rabba *parash.* 39.

[e] *Thosephta in* Baba Kama, *cap.* 9. & *Comment. ad* Beresith Rabba *fol.* 43. *a*

Hammonis, cornua. In pictura ſcilicet Chriſtianorum qui ex eo quod in vulgata habetur de Moſe, *ignorabat* [f] *quod cornuta eſſet facies ſua*, & *videbat faciem egredientis Moyſi eſſe cornutam* bicornem Moſem pingunt. Rident autem cornua illa Judæi quibus ibi קרן עור פניו quod *cornuta erat ei facies* ſonat in vulgata, ſumitur pro eo quod eſt *ſplenduit* ſeu *radiavit cutis faciei ejus*. Nec alio ſenſu reddunt Judæi Mauritanienſes, Hiſpanienſes, præter paraphraſtas Chaldæos. Nec ſane alio Helleniſtæ. Quin nec alium meritò exiſtimant viri docti fuiſſe interpretis vulgati ſenſum, utcunque pictores ſculptoreſq; atq; ii à quibus docentur illum interverterint. Nam Lucis radii cornua velut imitantur & Ebraicè τὸ קרנים tam hæc quam illos denotat. Et radios illos faciei Moſis קרני ההוד *cornua magnificentiæ* vocat ibi Salomon Jarchius. Quin expreſſim D. Paulus [g] *τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ Gloriam vultus ejus* nuncupat. Adjici vero inſuper ſeu deliteſcere in Moſis hujus collari crucis videtur icuncula nomini ſubjuncta. Adeo demum ut Chriſtiani alicujus potius opus eſſe ſuſpicer, fortean ideo ante ſecula aliquot factum, ut officioſi muneris vice inſerviret ad Judæos aliquos ſive demerendos ſive ad Chriſtianiſmum civiliter invitandos. Nam quanquam à faciendis ornatus animive causâ hujuſmodi imaginibus protuberantibus ex more eis abſtinendum erat, factis tamen, modò in venerationem neutiquam fierent, ex diſciplina ſua uti adeoque dono accipere ritè potuere ut capite oſtenditur proximo. Tantum autem abeſt ut pro nummo aliquo ſive funderetur ſive percuteretur æs hoc meum, ut vel ipſa tum laminæ tum figuræ exſtantis craſſities ſatis mihi videatur id palàm denegare. Certè & Moſes figuram cum nomine adjecto à Chriſtianis olim interdum fieri, idque velut in eorum gratiam facilè concedet quiſquis fidem habuerit hiſtoriolæ illi quam neſcio unde hauſerint ſeculorum paulò anteriorum Judæi de Imagine Moſis eaque apud Anglos noſtros juſſu olim regio ſic formata, pro inſigni tentorii in quod Judæi Anglienſes ſe reciperent quotquot Chriſtianiſmo nomina dare pertinaciter nollent. Ea de re narrationem legimus apud R. Gedaliam Ben Jechaia ſcriptorem quidem nuperum (nam ſub quinquaginta ab hinc annis floruit) ſed qui è vetuſtioribus multò ævi antiquioris

[f] Exod. 34, 29 & 35.

[g] 1 Ad Corinthios cap. 3, 7.

quioris mediique sui generis scriptoribus quamplurima nec sine industria summa edidit. Verba [h] apponam. בשנת ה' אלפים
כ' כומר א' נימול באינגילטירה. כדי להנש עם יהודית
שנתלהב באהבתה ויודע הדבר לבני העיר והיו רוצים לשרפם
אבל המלך בחר לעשות הנקמה בדרך אחרת וגזר כי
תוך ג' חדשים ימירו ואשר מלו הכומר בשרפו ורבים מהם
המירו· ויקחו כל בניהם מו' שנים ולמטה ויולכים לסוף
מלכותו למען ישכחו מנהג אבותיהם היהודים וימת המלך
וימלוך בנו תחתיו ותכף בא על מלכותו דבר ורעב ויאמרו
יועציו כי לחטאת היהודים שאינם מאמינים הטב בא
הענש להם ויעש שני אהלים על חוף הים על א'
צייר צורת מר"עה ושמו ועל אחר צייר משיחם ויקרא
לכל האנוסי בדברים טובים ויאמר אליהם כי מורשת
להם להתיחד ולא יכריח שום מהם . לשום דבר אמנם
כדי להכיר מי יהיה יהודי· רוצה שהמתיהדים יכנסו באהל
מר"עה וקבלו עליהם לעשותו ו'בים נכנסו באהל מר"עה
ואחרי הכנסם היו שם מרצחים אותם וכן ספו תמו כלם
Anno quinquies millesimo & vigesimo, Sacerdos quidam Christianus circumcisus est in Anglia, ideò scilicet ut uxorem duceret Judaicæ gentis fœminam quam efflictìm deperibat. Id quamprimùm est loci civibus notum, voluere illi eos vivicomburio punire. Ceterum alio modo ultionem futuram statuit Rex; edicto nempè promulgato ut intra tempus trimestre Judæorum commune Judaismo renuntiaret, & qui Sacerdotem circumciderant cōburerentur. Et eorum perplurimi sane Judaismo renuntiarunt. Liberi autem eorum universi Sexennii ætatis & minoris in extremos regni limites missi sunt, ut ibi disciplinæ avitæ seu Judaicæ obliviscerentur. Mortuo autem regi huic successit filius ejus. Nec diù post cum & pestis & fames regnum ejus invasit, monuerunt consiliarii ejus, pœnæ hujus causam esse peccatum Judæorum non rectè credentium. Fiebant igitur jussu regio duo tentoria juxta littus marinum, quorum super alterum efformabatur figura Mosis Magistri nostri, super quem sit pax, uti & Nomen ejus; super alterum autem figura Christi eorum. Mitioribus dein verbis cum eis in angustias has redactis Rex agens, denuntiavit cuilibet eorum Licitum fore Judaismum amplecti & retinere, nec omninò ad rem quampiam eos iri coactum. Id tantùm se velle dignoscere satis quisnam reverà Judæus esset, quis non. Imperavit igitur ut qui reverà Judæi essent atque esse

[h] *In* Sepher Shalsheleth hacabala *fol.* 112. & 113.

vellent, ingrederentur tentorium Mosis Magistri nostri, super quem sit pax. Conditione accepta; quamplurimi illud ingrediuntur. Ingressos autem occiderunt & in mare projecerunt. Atque sic exitus erat universorum. Ita Rabbi ille Gedalia. Et tantundem, de tentoriis ac Judæis Angliensibus trucidatis ac in Mare projectis, ferè habetur apud autorem Christianum Fortalitii [i] Fidei, sive is [k] Guilielmus Totanus sit, sive Bartholomæus de Spina. Sed pro eo quod legitur apud Gedaliam de Imagine Mosis & Christi super tentoria, in Fortalitio dicitur Legem Judæorum in altero, in altero Crucem Christi positam; nullâ Mosis mentione habitâ. *Et intrantes,* inquit, *papilionem* (Legis) *unus post alterum jugulabantur in secreto ex altera parte papilionis, & projiciebantur in mare, & sic purgatum est prædictum regnum & continuò cessit plaga, nec ampliùs Judæus ibi habitavit, sed nec habitat usque in hodiernum diem.* Scripsit verò autor hic diù ante Gedaliæ tempora, atque ut nonnulli * volunt anno Christi 1459; sodalis scilicet Franciscanus. Id verò scribit ille velut è *Cronicis,* ut ipse ait, *Anglorum antiquis* sibi relatum. Nondum quid in Cronicis nostratibus ejusmodi mihi repertum. In iis quidem Judæos Angliâ pulsos legimus sub annum Regis Edwardi primi decimum octavum, id est, Christi 1290. Neque ea de re dubitandum, cum & sexcentiès in Archivis illius temporis tum Cancellariæ nostræ tum Fiscalibus idem asseratur. Sed Occisos seu Tentoria, qualia memorantur sive apud R. Gedaliam sive in Fortalitio Fidei, posita esse inde non discimus. De tempore autem non satis liquet apud Gedaliam. Initium historiolæ collocat in Judaicæ seu Hillelianæ qua hodieque utuntur Judæi periodi anno 5020, id est, Christi 1260. Occisos verò & in mare projectos tempore Regis qui tunc regnanti filius successit. Id est, proculdubiò Edwardi nostri primi; qui filius Henrici tertii, cujus annus 43 idem est cum Christi 1260. Quin eidem ipsi anno perperam tribuit Judæorum Angliensium exilium Salomon [l] Ben Wirga qui avorum memoria calamitates atque adeo variantia per orbem terrarum gentis suæ discrimina operiosiùs collegit. De exilio Anglicano verba faciens ille, inquit הגירוש ויהיה שנת חמשת אלפי ועשרים ליצירה *atque erat exilium illud anno 5020 à creatione,* id est, anno Christi 1260, seu Henri-

[i] *Lib. 3. pag. 219. Edit. Lugdū. 1525. & pag. 169. Edit. Norimberg. 1494.*

[k] *Videsis Anton. Possevin. in Biblioth. select. lib. 9. cap. 3. & I. Molanum in Biblioth. Materiarum.*

* *Editor Norimbergensis 1494. in Prologi fronte.*

[l] *In* Sebet Jehuda, *fol.* 19 *a Edit. Adrianopolitana.*

Henrici nostri tertii 435. quod falsum esse scimus. Hallucinatum igitur eum fuisse existimo, aut ex eo quòd historiolæ initium juxta id quod apud Gedaliam habetur; alibi ipsi apud suos repertum (nam is Gedaliâ vetustior est) pro ipso exilii anno malè sumpserit; aut ex eo quòd numeros literis apud suos alibi juxta morem denotatos haud sedulò satis animadverterit. Nam ut ה׳ אלפים כ׳ denotant 5020; sic ח׳ אלפים נ׳ 5050. Et נלפט pro כלפט, elemento maxime in scriptione Rabbinis usitatiori non rarò simillimo, sumi uti & hoc pro illo tralititium est. Annus autem periodi Judaicæ 5050 exilio Anglicano satis respondet, id est, Christi 1290; juxta id quod plerunque in Annalibus nostratibus legitur. Nec carent Judæi etiam è suis testimonio omni exceptione majori, quo asseritur circa triennium antè non expulsos Anglia Judæos. Etenim Judæus Angliensis qui tunc vixit scriptum reliquit, anno 47 sexti millenarii (id est, periodi quam diximus Judaicæ 5087) prehensos adeoque in carcerem traditos esse universos per Angliam Judæos. Scilicet in cellæ arcis Wintoniensis subterraneæ; quæ proculdubio nonnullis eorum carcer erat; parieti Saxeo hujusmodi habetur inscriptio

יום ואמר ד״ו
תפיסים כל יהודי
ארצ האי שנ׳
מ״ז לפ׳ לאלף
ששי אני אשר
חקקתי

quod sonat *Die* ..... (utrum י״א מר׳, quod incisis proximat; id est, 11. *Mar.* sit ibi legendum nescio; & vocabulum, ut exaratum est, sonat *& dixit* aut quid simile cujus ibi sensui locus non est) *prehensi sunt universi Judæi* seu *Judæorum communitas* (quæ locutionis apud nos formula tunc temporis in usu) *Terræ hujus, anno 47 juxta sexti millenarii rationem. Ego qui* (seu potiùs *ego Assher*) *incidi.* Descriptam è cella ante annos aliquot mecum amicissimè communicavit V. Cl. Patricius Junius Bibliothecarius regius uti & postmodùm

[m] *I. Stowans exGuil. Thorno Ms. monacho Cantuariensi.*

[n] *Hollinshed. eod. anno. pag.* 283.

Henricus Jacobius. Certe & Annalium nostratium aliqui [m] secundo Maii anni Christi 1287 qui ipsissimus est heic annus ejusmodi Judæorum collocant prehensionem custodiamque. Alii anno 1286 [n] qui etiam facilè in ipsum 47. sexti millenarii cadit, si annorum variatim inchoantium apicumque temporis inde pendentium quales heic prætermissimus ratio habeatur. Sed hæc obiter. Ad Guilielmum Schikardum redimus. Quod adjicit ille de aliarum rerum signis in numismatis Ebræorum veterum protuberantibus, haud quicquam facit ad asserendum suum illud de humana in nummo apud eos figura. Nam de ceterarum rerum in terra aquave imaginibus, receptior est sententia, nullam ex eis fuisse quam formare ornatus seu animi causâ quomodolibetcunque non liceret. Sic enim generatim Magistri celeberrimi [o]; צורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם וצורות האילנות ודשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותם ואפילו היתה הצורה בולטת *Imagines bestiarum aliorumque, præter Hominem, animalium, imagines item Arborum, Herbarum, id genus aliarum rerum facere licet, idque etiamsi promineant.* Sed excipiunt nonnulli Leonis, Bovis atque Aquilæ (quorum facies in Ezechielis visione) figuras; aliqui etiam Draconis, quippe cujus in Idolis adeo frequens cultus. Sed nec desunt qui non minùs hujusmodi rerum Imagines quam Hominum velint interdictas. Certè scimus Flavium Josephum Legatum à Populo Hierosolymitano ad Tiberienses missum ut cum illis ageret [p] de diruendo τοῦ οἴκῳ ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου κατασκευασθέντι, ζώων μορφὰς ἔχοντι, τῶν νόμων οὕτως τι κατασκευάζειν ἀπαγορευόντων, *Palatio ab Herode Tetrarcha extructo, quod animalium habebat Imagines, cum ita quid extruere ex lege esset interdictum.* Quod & factum est. Sed ea de re vide quæ dicuntur capite proximo. Nam revera aliò planè spectat. Eousque etiam detestantur Judæi nonnulli hodiernì Imagines omnimodas ut nec sigillis [q], quibus figura ceræ imprimatur ulla, uti velint. Sed ad sententiam illam de aliarum in terris præter hominem rerum imaginibus pro libitu faciendis adstruendam, veluti nempè vetustioribus Ebræis receptam, haud parùm facit quod de Numismatis eorum legimus [r]. Fuisse Numisma Josuæ altera parte Tauro, altera

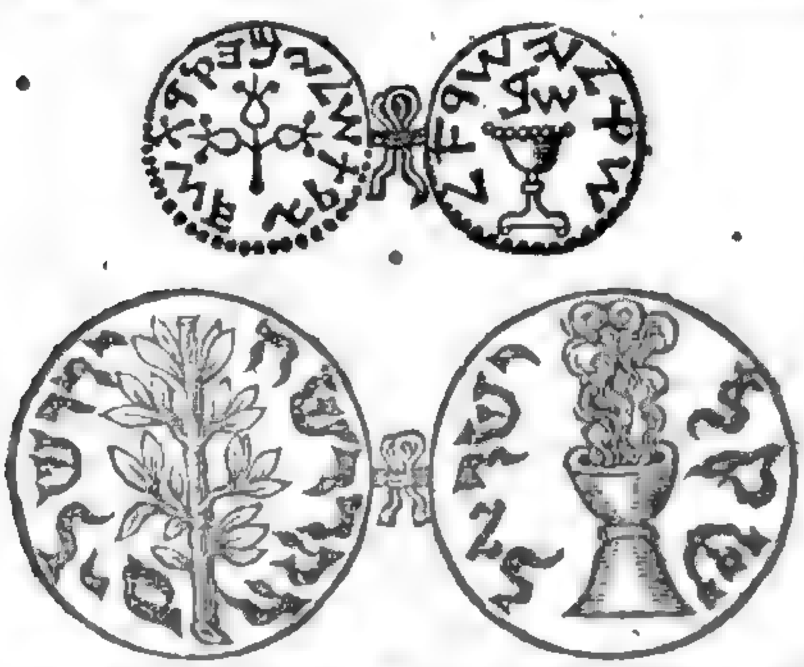
[o] *Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.* 3. *Mos. Kotzensis Præcept. Neg.* 22. *ex Gem. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 3. *fol.* 42. & 43.

[p] *In vita sua.*

[q] *Guil. Schikard. in Proœm. ad* Tarich *Regum Persiæ pag.* 34. *videsis Manass. Ben Israel in Exod. quæst.* 30.

[r] *Beresith Rabba Parasch.* 39.

altera Monocerote insignitum; Davidi etiam, cui מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן *Baculum & pera in parte altera, altera turris* visebatur; quin & Mordecæo, cui שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן *Saccus & cinis in altera, & corona aurea alterâ* eminebat, non autem Regina Esther & cum ea ipse (ut hallucinati nonnulli [f] aiunt) quod ex Ebræorum moribus ferendum, ut ostensum est, non erat. Finguntur fortè numismata hæc. Nec ea de re contendo. At dum in libris eorum vetustissimis, viris illis sanctis ea utcunque tribuuntur, dubitari opinor nequit quin ejusmodi rerum apud majores suos idque post Mosaica instituta, imagines non illicitas interea haberent, saltem qui hæc scriberent. Nec sanè serpens æneus [t] sic aut formatus aut retentus, quasi ipsa simpliciter formatio ex jure communi non fuisset licita. Nummi autem Ebræorum seu Sicli ac congeneres, quos sive ipsos sive apud scriptores depictos vidimus, animalium carent figuris, & sive virga Aaronis sive urna Mannæ, sive Thuribulo, Palma (quæ velut gentis symbolum in Cæsarum etiam Nummis subinde reperitur, veluti Augusti, Vespasiani, Nervæ) id genus aliis tantum insigniuntur. Horum figuras habes apud Antonium Augustinum[u], I. Baptistam [x] Villalpandum, Casparum Waserum [y], Joannem Morinum [z], ut alios, qui de eis obiter, prætermittam. Eorum par exhibemus, velut ceterorum omnium fermè instar. Nam tametsi plures apud jam citatorum aliquos habentur, binis tamen hisce inspectis quicquid eorum reliquum est ac genuinum, ad rem saltem quam tractamus, satis inspicitur dignosciturque. Ceteri enim aut planè similes sunt aut proximè sive huic sive illi accedunt. De Numismate autem Census, Cæsaris in Evangelio imagine insignito, vide quæ habentur infrà capite octavo. Binorum, quæ jam depicta sunt, numismatum,

[f] *Villalpand. Apparat. Vrbis & Templi part.2. lib.2. disp.4. cap.27*

[t] *Num.21.8. 2 Reg.18. 4.*

[u] *Dialog. 2.*

[x] *Loco iam citato, & seqq.*

[y] *Lib. de Antiq. Nummis Hebræorum.*

[z] *In Pentateuch. Samaritan. Exercit. 2. cap. 10. & vide Mos. Nachmanidem in* Pirush Tora, *fol. 342.b.*

matum, Prioris archetypon unum argenteum penes me habeo, cujus altera pars urnulam Mannæ (ſic credi ſolet) altera Aaronis virgam oſtendit. Hæc autem verbis hiſce charactere Samaritano, id eſt qui Judæis antè captivitatem in uſu, circumſcribitur, ירושלים הקדושה *Jeruſalim ſancta*; illa eodem item charactere, verbis hiſce שקל ישראל *Siclus Iſraelis*. Poſterioris verba ſunt eadem charactere Aſſyriaco, ſeu qui poſt Ezram in uſu. Partem alteram Thuribulum & Fumus aſcendens, alteram Palma, ſeu palmæ ramus occupat. Etiam & hujus generis aliquot non ſemel vidi, figuris, ut in priori, prominentioribus. Sed cum præſtò jam non ſit ejuſmodi mihi ullũ, ex Villalpando & Antonio Auguſtino figuram huc tranſtuli. Quod demũ ad Cœleſtium rerum Imagines ſpectat; quemadmodum ex illo legis ſacræ [z] *Non facietis mecũ* ſeu *coram me Deos argenteos* &c. aliiſque legibus congeneribus, Humanam figuram exſtantem ſeu prominentem adeoque ſtatuam humanam formare interdictum eſſe volunt, ita etiam exinde in univerſum quidem pronuntiant Talmudici [a] לא תעשון אתי לא תעשו כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכי השרת *Non facietis mecum* ſcilicet, *non facietis imagines inſtar miniſtrorum qui coram me ſuperiùs miniſtrant, veluti Solis, Lunæ, Signorum, Syderum, aut Angelorum miniſtrantium*; unde Maimonides [b] aliique אסור לצר דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים שנ' לא תעשון אתי לא תעשו כדמות. שמשי המשמשין לפני במרום ואפילו על הלוח *illicitum eſt formare ſimulacra Solis, Lunæ, Stellarum, ſignorum, & Angelorum; juxta id quod ſcriptum eſt, Non facietis mecum; non ſcilicet facietis inſtar Miniſtrorum qui coram me ſupernè miniſtrant ne quidem etiamſi in tabula* ſeu plano. Id eſt, etiamſi non promineant nec exſtent ſeu ut nonnulli, ואפילו אין הצורה בולטת בהן שברקיע הם שקועים *etiamſi non exſtet* ſeu *promineat earum figura. Nam & ipſa ſidera in firmamento immerguntur.* Non prominere videntur. Adeò ut qui in plano ſydera depingit, veram omnimodò, quantum fieri poteſt, ipſorum figuram (ita proculdubiò ſenſus eſt) exhibeat, quod fieri non debet. Sic illi. Et tametſi aliter atque aliter interpretantur legem illam Exodi de Diis argenteis & aureis in hanc rem à Magiſtris, quorum verba

[z] *Exod.* 20. 23.

[a] *Gemar. Babylon. ad cap.* Aboda Zara *cap.* 3. *fol.* 43. *b*

[b] *Halach.* Aboda Zara *cap* 3. *Moſ. Mikotzi Præcep. neg* 22. & *videſis Paraphraſ. Vzieli di tribut. Exod.* 20. 23.

verba attulimus, citatam, nihilominùs, quantum video, Corporum Cœlestium Figuras sive planas sive prominentes Ornatûs causâ velut in xystis, prothyris, parietibus, aulæis, alibive fieri apud ipsos illicitum unanimes habebant, si Talmudicis fides. At quid intereà tum dicendum de pronai Herodiani velo illo pretiosissimo seu peplo Babylonio apud Josephum [c] non solùm ita coloribus hyacinthino, purpureo, byssino & coccineo variegato, ut ὥσπερ εἰκόνα τῶν ὅλων *velut omnium rerum imaginem*, quæ scilicet sub Luna visuntur, uti per symbola præ se ferret, verùm etiam πᾶσαν τὴν οὐράνιον θεωρίαν πλὴν ζωδίων *omnem Cœli rationem præter Signa*, ut vertit Ruffinus, haberet in se perscriptam, id est ipsam Cœli, si quid video, imaginem totam, modò Signa excipias; si ζώδια pro *signis* seu Zodiaci illis duodecim, ut vulgò, solùm hic sumenda. Cum autem vocabulum ipsum tam generatim Animalia denotet quàm Signa illa duodecim quæ nec Animalia sunt omnia, fortè voluit potiùs Josephus omnem cœli rationem seu rerum cœlestium imagines in velo illo depictas, modò animalium figuras, in quas tàm Zodiaci sidera quam quæ occupant cœlum reliqua antiquitùs tributa sunt, excipias. Veluti Orionem, Cepheum, Draconem, Cygnum, Canem, Delphinum. Nam & Tabernaculi Mosaici velum (cujus heic imitatio) ipse alibi [d] ait floribus omnigenis variegatum esse τοῖς τε ἄλλοις ἐνυφασμένον, ἃ κόσμος εἶναι ἔμελλον, πλὴν ζώων μορφῆς, *Rebus aliis omnimodis intertextis quæ ornamento esse possent, exceptis Animalium figuris*. Adeo ut absonum non sit τὰ ζώδια in velo illo Herodiano idem denotare quod τὰ ζῶα in Mosaico illo. Ideonè verò innuit Josephus Stellarum ipsarum tam Zodiaci quàm reliqui cœli spatii, Solis, Lunæ, atque errantium ceterarũ figuras sive in Mosaico sive in Herodiano velo depictas? aut cum hisce etiam Coronam Ariadnes, Deltoton, Lyram, Argo, Thuribulum, id genus alia. Nam in hujusmodi Partes ac Nomina cœlum diu ante Herodis Magni, id est, Augusti tempora ab Ægyptiis ac Chaldæis, uti etiam à Græcis distributum nemini non est in confesso. Sed, ut ex jam antè dictis vides, doctrinæ Talmudicæ omnino adversum est Figuras id genus Cœlestes depingere seu quovismodo formare; Ornatûs scilicet seu Elegantiæ Animive tantum causâ. Quod ut signantèr adjectũ capias.

Nam.

[c] *Halosews. lib. 6. cap. 6. gr. 14 lat.*

[d] *Origin. lib. 3. cap. 5. & vide I. Bapt. Villalpandum Explanationum in Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 3. cap. 45.*

Nam causâ Astronomiam aliave inde pendentia Docendi Discendive, veluti in Globis cœlestibus cõficiendis, Eclipsium diagrammatis designandis, Magnitudinum, Illuminationum, Motuum, aliorumq; in theoria syderum id genus, quæ Mathematicis in usu, ob oculos demõstratione, etiam Figuras Cœlestes fieri apud veteres quidem haud video interdictum. Sunt fateor in Magistris, qui nec sic figuras ejusmodi libentèr admittere videntur. Abrahã Aben-Ezra, & ipse Astrologus summus [c] אין תמונות בשמים רק שמונה וארבעים צורות וחכמי הצורות עושים דברים אשר לא כן ומעשיהם קרובים לעבודה זרה *non sunt imagines aut simulachra in cœlo præter quadraginta octo* (constellationes Astronomis notissimas) *& Pictores formare solent res quidem dissimiles. Sed dum ità faciunt, proxime accedunt ad Cultum extraneum.* Nimirùm Arietem, Taurum, Geminos & quæ sunt cetera, imaginum ipsorum syderum loco habent. Quin & religiosiores hodie Judæi, quod ait Guilielmus Schikardus [f], *ne characteres quidem* ☉ ☾ ✱ *aut* ♈ ♉ ♄ ♃ *tolerant etiam in suis Lucoth, hoc est calendariis aut Astronomorum libris, neque ceras quovis annulo signant.* At verò non solûm annulorum signatoriorum usus in libris Talmudicis [g] licitus citra controversiam habetur, verùm etiam permissum Ebræis utcunque non simplicis Ornatûs, tamen Discendi Docendique causâ, juxta Majorum suorũ ritus, etiam Figuras rerum ipsarum Cœlestium facere; id quod tum ex virorum clarissimorum seculorumque priscorum recentiorumque in libris eorum Mathematicis exemplo, tum ex Talmudicorum scitis edocemur. Illustre est exemplum illud Rabban Gamalielis. Is Princeps erat Synedrii Magni. Abesse autem sibi in supellectili forensi noluit quidquã quo faciliùs in Mensium initiis discernendis sanctificandisque fidem probaret testium qui ex more se Lunam nascentem vidisse assererent. Scilicet à phasi Lunæ noctis à præcedentis mensis initio tricesimæ, quoties ejusmodi phasis haberi quiret, ita supputabant ut ex prima hac Lunæ visione ratio eis penderet & mensium & anni initii. Adeóque festorum quæ sive annua erant sive menstrua. Unde Syracides [h] Lunam ait fuisse εἰς ἀνάδειξιν χρόνου, καὶ σημεῖον αἰῶνος. Ἀπὸ σελήνης σημεῖον ἑορτῆς, *in ostensionem temporis & signum seculi; à Luna signum festi*; ut quæ in Pentateucho alibique in federe vetere de

ea

[e] *Ad Exod.* 20.22. *seu in Decalogum.*

[f] *In Proœm. ad Tarich Regum Pers. pag.* 34.

[g] *Videsis* Shulcan Aruch *lib.* Orach Chiim. *cap.* 301. §. 9. *&c.*

[h] *Cap.* 43. 6.

ea in hanc rem occurrunt prætercam. Illinc igitur Menses finiebantur sive cavi seu dierum viginti novem sive pleni seu triginta dierum. Nam quoties ex phasi[m], qualem diximus, per cœli nubila aliterve res definiri nequibat, mensis qui præterierat plenus seu dierum 30 fiebat. Neque ullus unquam admittebatur aut plurium sanè quàm triginta aut pauciorum quàm viginti novem. Et ex phasi tempore jam memorato habitâ vigesimus nonus præcedentis mensis illum claudebat; proximo à phasi incipiente. Quam mensium rationem unà cum integri mensis seu Adar secundi ex re nata & pro Synedrii Magni libitu intercalatione incertâ dum non discunt aut non advertunt Chronologi de vero anno & die Passionis D. N. Jesu Christi, adeoq; de Natalium tempore inde disputantes, circa inaccessa frustrà nimis sudant. Nimirùm calculi solum Astronomici apicibus tempora civilia perperam metiuntur. Etenim ex phasis solùm diversitate ac dicta mensium sive cavorum sive plenorum ratione, tum Synodi tum Plenilunia naturalia seu Astronomica civile mensis initium mediumque seu primum & quartumdecimum diem seu diem Paschatis (quem inprimis heic intueri solent) biduo, triduo, quatriduo, plus etiam idque incertissimè ut anteverterent necesse est. Sed hoc obiter. Jam verò manifestum est, Lunam novam, pro habitudine sua ad Solem mense quolibet post coitum aliter atque aliter mutante, diversimodè versus Occidentem primò in Cœlo satis sereno conspici. Idque sive partis nobis illuminatæ quantitatem, sive cornuum posituram, sive visionis primæ tempus locumque spectes. Nam pro Nodorum loci seu Latitudinis ab Ecckiptica, longitudinis à Sole, motûs sive velocitatis sive tarditatis, Zodiaci & Horizontis obliquitatis, adeoque descensionum, poli altitudinis & quæ sunt id genus in calculo tum Astronomico tum Optico aliorum discrimine multiplici, citiùs quandoque primò conspicitur, veluti die à coitu proximo seu etiam intra ipsum coitûs diem; quandoque autem tardiùs, veluti die tertio etiam interdum & quarto. Unde major minorve partis nobis illuminatæ quæ primò conspicitur quantitas. Nunc instar tenuioris tantum arcûs seu lineolæ curvæ lucis; nunc instar segmenti ferè circuli, pro temporis Lunæque

[m] *Videsis Joseph. Scaliger. lib. 2. de Emēdat Temporū cap. de Periodo Iudæorum Alexandrea, Canon. Isagogic: lib. 3. pag. 278. Dionys. Petavium in Epiphanium Hæres. 51. pag. 191. Samuel. Petitum Eclog. Chronologic. lib. 1, cap. 1.*

D d loci

loci varietate, angustioris amplioris que. Easdem item ob causas cornua nunc inclinantur, reclinantur, erectiores apparent. Qua de re accuratiùs egêre seculis vetustis Mathematici illi ex Arabibus egregii, Albategnius seu Muhamedes Aracensis [n] & Muhamedes ille alter Alfragamus [o] præter Messahalam [p]. Orientalium enim plerique, quemadmodum ferè Judæi, uti & alii aliquot Orientalium mores secuti, à prima Lunæ visione menses auspicari sunt soliti. Unde illis de primæ visionis diversitate disciplina perquam erat necessaria. Et Albategnius, *Visûs Lunæ scientia*, inquit, *in mensium primordiis ac eorum extremitatibus inter præmissorum* (eorum quæ de Lunæ motu præmiserat) *potissima numeratur, eo quod Taric* (Epocha ac computi ratio) *Arabum eorumque mensium initia secundum Lunæ visum discurrunt, & in hujus vera cognitione quædam multimodæ difficultates habentur, quæ sunt Lunæ vicinitas ejusque à Sole remotio, &c.* Quod de prima dicitur visione quam diligentius persequitur, haud paritèr tractatam apud Mathematicos Græcos, Ptolemæum, Geminum, Cleomedem, alios qui systematis quæ reliquêre Astronomicis res Lunares ceteras fusiùs tradiderunt. Certè inter Veteres nemo puto hac de re æquè expressim atque argutè ac Aristoteles [q], tametsi breviusculè. Sed & de ea recentiores aliquot nostri superiorisque seculi obitèr agunt; ut Erasmus Rheinoldus & Petrus Nonnius ad Georgii Purbachii Passiones Planetarum & Joannes Keplerus in Paralipomenis ad Vitellionem seu Astronomiæ parte Optica; uti etiam Talmudici [r] summâ cum accuratione. Et de Visione hac prima decernebat Princeps seu præses Synedrii Magni cum Collegis aliquot quibus hoc munus mandatum. Maimonides [s] juxta veterum mentem; בית דין מחשבין בדרכים שהאיצטגנינין מחשבין
בהן ויודעין הלבנה כשתראה בחדש זה אם תהיה בצפון השמש
או בדרומה ואם תהי רחבה או קצרה ולהיכן יהיו ראשי
קרני' נוטין וכשיבאו העדי' להעיד בודקין אותם כיצד ראיתם
אות' בצפון או בדרום להיכן היו קרני' נוטות כמה
היתה גבוהה בראיית עיניכם וכמה היתה רחבה אם נמצאו
דבריהם מכוונין למה שנודע בחשבון מקבלין אותם ואם
לא נמצאו דבריהם מכוונין אין מקבלין אותם *Calculo Astronomico nisi qui huic rei præerant* (id est Præses quem diximus

[n] De Scientiis Stellarum cap. 41.

[o] Element. Astron. cap. 27. Seu Diff. 25.

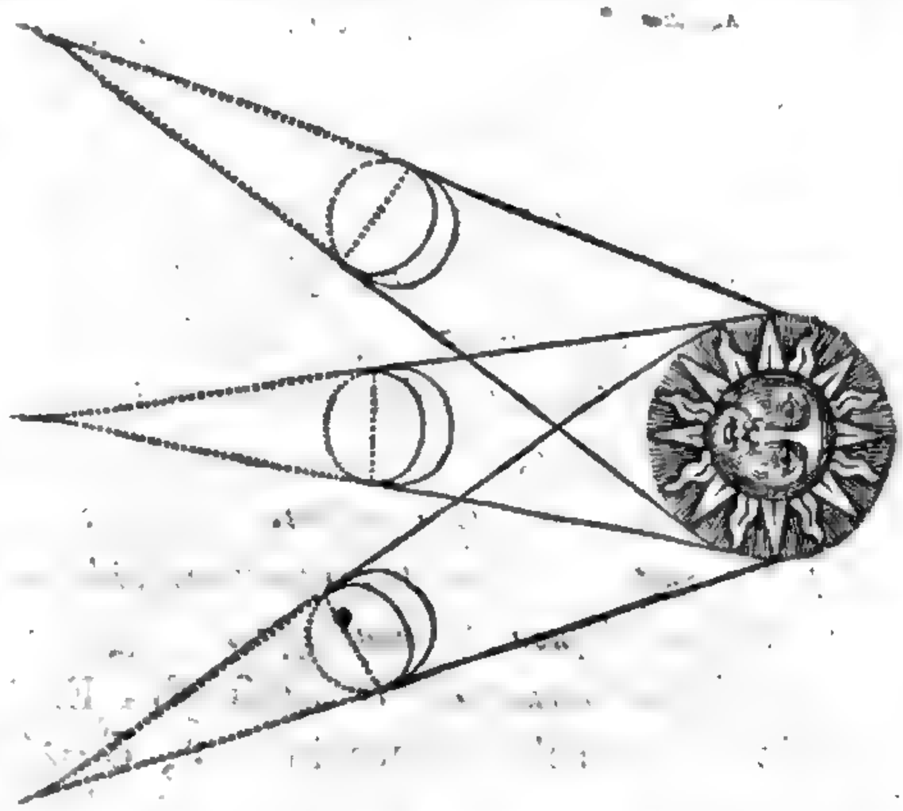
[p] De Elementis & Orbibus Cœlestibus cap. 9.

[q] Problem. sect. 15. quæst. 6.

[r] Misn. & Gemar. Babylon. tit. Rosh Hashena cap. 2. Maimonides Halach. Quidosh Hachodesh &c. cap. 2 maxime cap. 17. alii.

[s] Halac. Quidosh hachodesh cap. 2. § 4. ex tit. Talmudico Rosh Hashena, cap. 2 fol. 22. &c.

mus & collegæ) *inde sciebant utrum Luna prima seu quæ primò visa est (mensis scilicet proximè futuri) Soli esset Septentrionalis an Australis, qualisnam item esset ejus latitudo seu ab Ecliptica sive distantia sive propinquitas, qualis etiam inde cornuum inclinatio ac positura. Quoties igitur aderant testes* (qui scilicet de Visione ritu solenni Principem Synedrii ac Collegas, quando ipsi non viderant, certiores facerent) *ad testificandum, inquirebant ab eis quomodo Lunam vidissent; an in parte Cœli Septentrionaliori an in Australiori; quamnam in partem inclinarent cornua ejus; quanta esset oculorum eorum aciei altitudo ejus, qualisnam latitudo. Horum responsa si calculo Astronomico dissona non essent, pro testibus hac in re habebantur idoneis. Sin verò, planè rejiciebantur.* Siquidem pro diversa Lunæ ad Solem, juxta antè memorata, configuratione, aliter atque aliter collustrari eam, luminisque cornua variatim nobis inde inclinare, reclinare, erigi, ex hac etiã manifestum satis est figurâ.

Quò spectat quidem & illud Festi Avieni in Prognosticorum Arateorum paraphrasi:

Cynthia cùm primùm cœlo nova cornua promit,
Cautus utrinque Deam circumspice: namque revectæ
Nequaquam semper similis lux imbuit ortum:
Sed species diversa trahit, variòque notatur
Formarum primi cùm surgit luminis igne.

Et de cornibus erectis, resupinis, inclinantibus, plura apud eum atque ipsum Aratum. Quam intereà positura diversitatem intemperiei aeris ventosæ, ventisve nunc his nunc illis immi-

 nentibus,

nentibus, tribui subinde etiam à viris doctissimis nequeo satis mirari. Id verum quidem est, pallorem, ruborem, albedinem, colores quorum in prognosticis usus solennis alios, Lunæ, quà nobis apparet, ab Aeris qualitate contrahi. Quod nec minùs dicendum de figura cornuum plus minusve sive acuminata sive obtusa. Sed de istis simùl & de ipsa cornuum inclinatione pariter ita loquuntur, ut tam hanc quam ista ab aeris velint intemperie pendere aut veluti inter meteora haberi. De Arato ipso ac id genus aliis scriptoribus qui non tam reverà Astronomi aut Physici quàm Poetæ Astra ac meteora in carmen deducentes, haud adeò mirum est. Sed Theon ipse, Mathematicus quidem summus, in commentariis [o] Εἰ μὲν ζέφυρος, inquit, πνεύσῃ, ἀπὸ τῆς δύσεως ἔμπροσθεν αὐτὸν διωθούμενος τὸν ἀέρα, ἔμφασιν ἡμῖν παρέχει τοῦ δοκεῖν τῆς Σελήνης τὰ κέρατα ὡς ἐπὶ ἀνατολὴν πρώην φέρεσθαι, ἐὰν δὲ ἀπηλιώτης πνεύσῃ, τότε ἀνάπαλιν νενευκότα τὰ κέρατα φαίνεται ὡς ὑπτιούμενα. Ἐὰν δὲ βορέας πνεύσῃ, τὸ ἓν κέρας τὸ βόρειον ἐπικαμπὲς γίνεται· πάλιν ἐὰν νότος, τὸ πρὸς νότον κέρας καμπτόμενον. ὡς οὖν εἴπομεν ἀήρ ἐστιν αἴτιος· *si flabit Favonius, quoniam ab Occidente in adversa aerem impellit, ideo in causa est ut etiam Lunæ nascentis Cornua nobis videantur in Orientem inclinare. Si verò flabit Eurus, tunc econversò cornua videntur in partem alteram reclinare ac resupina. Si flabit Boreas, cornu alterum, seu quod Borealius est, incurvari videtur; si Notus, pariter cornu illud quod Notum respicit. Quemadmodum igitur diximus, harum rerum Aer in causa est.* Ex hujusmodi etiam ratione forsan illud Theophrasti [p]; ἡ σελήνιον ἐὰν ὀρθὸν ᾖ μέχρι τετράδος καὶ εἰ εὔκυκλον, χειμάσει μέχρι διχοτόμου, *Luna nova si fuerit directa* (vertitur etiam *Lunæ cornu alterum si rectum stabit*) *usque ad quartum diem, & benè rotunda, hyemabit usque in partem dimidiam illuminatam.* Varro [q] item, ex veterum disciplina; *si quarto die Luna erit directa, magnam tempestatem in mari præsagiet, nisi si coronam circa se habebit.* Alii veterum id genus alia. Neque hæc recentioribus [*] aliquot n[illegible] adm[illegible]; perinde quasi ab aeris intemperie seu tempestatum imminentium diversitate cornuum posituram oculis mortalium variatim ingeri non dubitarent. Ex ejusdem quidem latitudine varia, adeoque cornuum erectione, inclinatione,

[o] *In Diosemeis.*

[p] *Lib. de signis Tempestatis.*

[q] *Apud Plin. Hist. Nat. 18. cap. 35.*

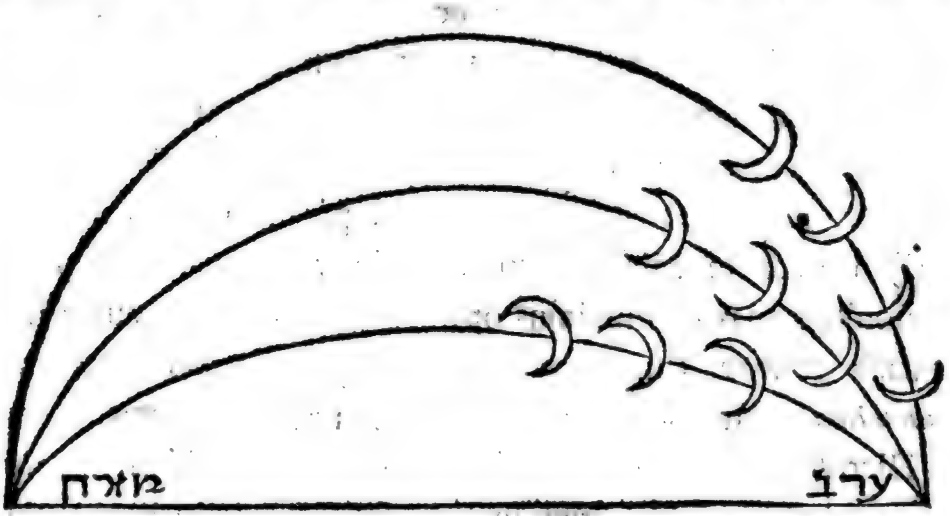
[*] *Andreas Mirowski in Theoria Ventorum* §. 109. *alii.*

inclinatione, reclinatione, tempestates olim, uti & nunc agricolis, solitas prædici, ex Ptolemæo [r], Proclo [s], aliis sequacibus scimus. Sed varietatem illam Aeri, aut non motibus solùm Cœlestibus tribuere, planè Mathematici aut Physici non est. Itaque Rabban ille Gamaliel ut fidem sollertiùs probaret testium visionis quam diximus Lunaris, in tabulis & parietibus figuras aptavit Lunares seu Lunulas adeo variatim illuminatas, corniculatas, cornibusque hàc illàc inclinantibus, reclinantibus, erectioribus, ut qui testandi de visione gratiâ adessent, inspectis figuris illis responderent, hâc an illâ vidissent nascentem Lunam figurâ. Nam siquis visionis suæ figuram in tabula aut pariete elegerat, sive calculo Astronomico ita alienam ut reverà sic conspici nequivisse ex demonstratione statuendum esset, sive figuræ ex more pro visione tantùm admittendæ adversam, ejus veluti falsò de visione testantis fidei ratio habebatur nulla. Ex more nimirùm admittendi non erant de visione testes, nisi partem nobis illuminatam sine nubium interventu integram à se conspectam assererent. Hac autem de re plenius multò in libris de Synedrio Magno agimus. Sed de Figuris quas diximus, diserte Misna *; דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית הכזה *Imagines figurarum Lunarium fuere Rabban Gamaliel in Tabula & in Pariete in cænaculo ejus, quas ostendens testibus & vulgo rogabat hâc an*

[r] *Tetrabib. lib. 2. cap.* περὶ τῶν ἐπὶ μέρους, &c.

[s] *In locum citatum.*

* *Tit.* Rosh hashena *cap.* 2. *Talmud Babylon. fol.* 24. *a.*

Oriens. *Occidens.*

illâ figurâ Lunam vidissent? Schema adponimus quali usum fuisse Principem illum Synedrii arbitror. Atque id ipsum est quod

[t] *Iof. Scaliger De Emenda. Temp. lib.* 2. *cap. de periodo Iudæorum Alexandrea & Canon. Isagogic. lib.* 3. *pag.* 278. *videsis* Jo. Cochium *in Tit.* Sanhedrin. *cap.* 1. *pag.*13.

quod pro Lunæ φηφοφορία, & φηφοφορία σεληνιακῶν συνόδων Gamalieliana sumsit vir maximus [t] perinde ac si per צורות לבנות *figuras Lunares* computi tabulæ seu Noviluniorum Computus esset intelligendus. Neque obiter id fecit, aut semel. Nam in libris de Emendatione temporum ubi de visione, quæ jam præ manibus, loquitur, *cui rei etiam* inquit *fidem facit quod in eodem capite Rösch Haschana* (caput idem antè citavimus) *Scriptum extat*, *Judices* (Principem quem diximus Synedrii Magni & Collegas) *cum de neomenia speculatum homines delegarent ipsos inante* צורת הלבנה *habuisse, id est figuram Lunæ quod intelligo* φηφοφορίαν Σεληνιακῶν *συνόδων ad quam nimirum confugerent, quoties nubila aut imbres visionem oculis inviderent. Sane magna me hujus rei incessit admiratio, &c.* Et in Canonibus Isagogicis diu pòst scriptis, *Tempore* ait *nubilo, quod ipsi vocabant* יומא דעיבא *diem nubilum item* יומא דסיתה *diem opacum, habebant Lunæ* φηφοφορίαν, *ut hodiè, quam sequebantur. Ea in Talmud dicitur* צורת הלבנה σχῆμα τῆς Σηλήνης, *qualem* φηφοφορίαν *semper ante oculos scribitur habuisse Rabbi Gamaliel.* Ita ille, adeò ut constantèr affirmarit non figuras nascentis Lunæ ejusque illuminationes varias, sed calculi Lunaris formam seu tabulas Lunares seu quibus motûs Lunaris epilogismus indicaretur, duntaxàt in jam citatis innui fuisse Gamalieli. Sed verò aut depravatum aliquod Talmudicæ Misnæ Exemplar virum præstantissimum fefellit aut lectionem veram uon satis animadvertit. Nam pro eo quod utroque in loco vocat ille צורת הלבנה *figuram Lunæ* (quo forsan nomine simplicitèr sumto non ita absonum fuerit, tametsi opinor nondum compertum, ipsum calculum, quo figuræ Lunæ nascentis possint dignosci, per Metonymiam designari) legitur in Misnæ loco à Scaligero laudato, idque in editionibus quas consuluimus optimis nec ita paucis, aut דמות צורות לבנות (ut superius citatur) *Imagines Figurarum Lunarium*, seu *Lunarum*, aut דמות צורות לבנה ut tam in Hierosolymitano quàm Babylonico Talmude, id est *imagines figurarum Lunæ*. Alio item in loco seu Gemara in Babylonia [u] idem totidem affertur verbis juxta lectionem priorem. Sed verò lectio sive hæc sive illa nec Lunarem epilogismum nec quidquam præter id quod jam monstravimus, si quid video, rite

[u] *Adtit.* Abodi Zara *cap.*3.*fol.*43.*a*

rite ſatis poteſt denotare. Id palàm etiam aſſerunt Magiſtri [d] quibus explicatio eſt צורות לבנות שעור הירח ולאיזה צד קרניה נוטות *figuræ* ſeu *Imagines lunares denotant Lunæ menſuram ac quantitatem atque indicationem unde dignoſceretur in quamnam cornua ejus inclinarent partem.* Quin & ita rem capiendam, ſatis docet Gemara in vtroque quem memoravimus loco Babylonia. Diſputatur quidem ibi, utrum licitæ ejuſmodi figuræ, cum regulariter corpora Cœleſtia neutiquam juxta ſuperius dicta depingenda. Sed tandem Lunularum has figuras licitas juxtà cum Miſna ait Gemara quia factæ ſunt להתלמד ſeu *docendi diſcendique causâ* ut expreſſim ibi dicitur. Nec ſanè è ſubtilioribus tantū calculi apicibus (qui plane non ignaris tantum ſed & inaſſuetis cruces ſunt) aut nudo de Viſione colloquio potuiſſe teſtem ex hominum vulgo ſive diſcere ſive ſatis enarrare figuræ ſeu cornuum, de quibus reſpondendum eſſet, poſituram, omninò credibile eſt.

[d] *R. Obadias Bartenorius ad tit.* Rosh Hashena *cap.* 2. *ſect.*8. *Maimonides ibid. &c.*

Unde & R. Joſeph Karo [e], צורות חמה ולבנה וכוכבים אסור בין בולטות בין שוקעות ואם הם להתלמד להבין ולהורות כולן מותרות אפילו בולטות *Figuræ Solis & Lunæ & Syderum tam planæ quam prominentes interdictæ ſunt. At verò ſi fiant diſcendi, docendi, reſque dubias decernendi gratiâ, licitæ ſunt Omnes, idque etiam prominentes.* Ubi *Omnes*, opinor, tam ad figuras refertur etiam Humanas, de quibus proximè ante loquitur, quàm ad Cœleſtes. Nimirùm, fas eſſe, juxta Ebræorum ritus, figuras etiam Humanas docendi quid diſcendive gratiâ ſimul & Cœleſtium corporum qualeſcunque facere; tametſi Ornatûs ſolùm animique causâ hæ non omnino, illæ niſi in plano aut cœlatura, textura, ſeu inciſione fieri non deberent.

[e] *In* Shulcan Aruch, *lib.* Jore dea *cap.* 141. § 4.

Certè & de Cœleſtium figuris idem firmant Ritualia aliquot Judæorum ab ipſis typis edita. Hymnus ſcilicet interdum ſacris Paſchalibus adjicitur, in quo tum menſium duodecim tum Zodiaci ſignorum, quibus ſuo ordine reſpondent, fit mentio; unde & typis etiam margine [f] depictæ habentur ſignorum omnium, veluti Arietis, Tauri, Geminorum figuræ. Niſi ſi dicas has reverà non eſſe figuras cœleſtes ſed planè (ſicut ſe res ipſa habet) adinventitas ut Stellarum in Zodiaco Spatia & Numerus aliarum rerum nominibus dènotentur, Stellaſque tantùm ipſas eſſe corpora cœleſtia, adeoque figuras ipſis ſimiles eſſe tantum corporum cœleſtium imagines;

[f] Machzor *Judæorum Germ. part.* 1. *fol.* 171. *&c.*

imagines. Certè in Commentariis eorum de motu Solis & Lunæ, id eſt de Annorum ratione etiam Talmudicis, Orbes Cœleſtes uti Eccentricos, Concentricos, Epicyclos, alios quemadmodum apud Mathematicos ſive Paganos ſive Chriſtianos, deſcribi ab ipſis ſolenne eſt. Et adnotat R. Salomon Loria [g] reperiſſe ſe ad Calcem Gemaræ Babyloniæ ad titulum de Sabbato codicis Rabbiini celeberrimi צורת הגלגל ומזלותיה *Figuram Cœli* ſeu *Spheræ & Signorum ejus*. Quæ tamen, ut ipſe ob oculos poſuit, circulus tantùm eſt, cujus aream circumeunt menſium nomina Ebraica; peripheriam verò, Signorum duodecim nomina citra aliam omninò figuram. Sed de hiſce ſatis ſuperque. Ex jam dictis verò tandem ſequitur, Proſelyto domicilii ex Jure quod diximus Superinducto ſeu Gentium Interveniente neutiquam permiſſum eſſe, Imagines in Solido ſeu Protuberantes Humanas, nec ſive Protuberantes ſive in Plano Cœleſtes Ornatûs ſeu ſplendoris gratiâ, ſed tantùm להתלמד ſeu *docendi diſcendique causâ* formare. Alias autem pro libitu formandi permiſſam ei libertatem, ſi receptiorem ſpectamus ſententiam, veterumque morum, ut par eſt, rationem heic habemus. Utcunque verò ea ſe res habuerit, dubitandum vix eſt, quin pro variante eorum qui rebus ac diſciplinæ præerant opinione ſeculorumque diſcrimine, aliter atque aliter Permiſſio ſeu Interdictum hoc ſe habuerit. Nam quod Iſraelitæ ob Idololatriæ novandæ metum, de hiſce variatìm & juxta diſcrepantes hominum, ut fieri amat, ſententias negatum eſt, id neq; Noachidi apud eos permiſſum eſſe, eandem ob cauſam, ſecundum jam oſtenſa, æquum eſt ut exiſtimemus. Et qui Statuam erexerat, Lucum plantaverat, aut Imaginem aliter atque dictum eſt fecerat, verberibus ex ſententia forenſi [h], uti etiam qui alia id genus juris capita, quæ mox ſequuntur, violaverat, pro more puniendus erat; idque ex jure Civili Judæus. Proſelyti autem domicilii, juxta jus Gentium ad regendos eos Civili ſuperinductum, id eſt Interveniens Gentium jus, ſive verberibus ſive aliis, pro rerum temporumque diſcrimine, pœnis afficiebantur.

g *In* Chochmath Shelomo, *fol.* 61. *b.*

h *Maimonid. Halach.* Sanhedrin, *cap.* 19.

CAP

Cap. VII.

De Actibus aliis *à quibus ideo ex* Jure Gentium Interveniente abstinendum Proselyto Domicilii (*uti ex* Jure Civili *Israelitæ*) *quia ritus Idololatricos imitari videbantur. Item de* Imaginibus jam factis Proselyto Domicilii, *uti &* Israelitæ (*huic ex* Civili suo, *illi ex* Interveniente *quod dictimus* Jure) utendis, retinendis, abolendis. Imaginum ac Rerum idolis sacratarum, *nisi si resecrarentur*, possessio & usus *omnimodus utrique* interdictus. *Scilicet* prorsus *erant* abolendæ. Omnimodarum Imaginum *Cultûs gratiâ non factarum nec cultarum* possessio & usus promiscuus eis licitus. *Quid heic* Resecratio. *Quomodo* Lucorum sive Cultûs gratiâ *plantatorum sive* Fructûs causâ, *&* postea cultorum usus *seu* possessio licita illicitave, *ex jure jam memorato. Qua demùm ratione* abolendæ *res quarum* usus & possessio *causis jam dictis vetita.*

IN Verbis Maimonidis superiùs [a] memoratis de Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines formandi libertate Proselytis domicilii ex Jure Gentibus aliis Ebræisque Interveniente negatâ, occurrit illud וכיוצא בהן לנוי *nec quæ similia* seu *id genus sunt alia Ornatûs* seu *splendoris* aut *nitoris*, id est, *planè usûs qualiscunque etiam qui sacer non fuerit causâ.* Adeo ut, ex Talmudicorum sententia, non solùm tria illa, quæ jam explicata capite habes præcedente, sed & cetera quæ ex Ebræorum disciplina eandem aut parilem sortiuntur rationem, Proselytis domicilii fuerint similiter interdicta. Non ex jure hominum communi seu quod per excellentiam Noachidarum dici solet, sed tantum ex Interveniente hoc seu Ebræis atq; Inquilinis ejusmodi seu in eorum ditione vitam transigentibus singulari, ut supra monitum est; quod inprimis heic semper animadvertendum. Designatio autem illa generalis partim, ni nimium fallor, Imaginum quarundam Possessionem & Usum (nam de Faciendis non de Utendis seu Possidendis Imaginibus antè factis hactenùs solùm agitur; saltem si excipias exempla superiùs ex

[a] Cap. 1. 2. & 6.

Josepho adducta de Cæsaris Iconibus & trophæis atque Animalium in Palatio Tiberiensi figuris, de quibus, quà jam facta in usum ab Herode, Pilato, Tiberiensibus aliisve apud Ebræos qualemcunque adhibita sunt, mox plura) Imaginum, inquam, quarundam aliorumque bonorum sive ipsâ Idololatriâ sive ejusdem circumstantiis inquinatorum Possessionem & Usum complectitur, partim Actuū abstinentiā aliquot aliorū quos, cum pro Cultûs Extranei seu Idololatriæ sive imitamentis sive invitamentis ab Ebræis, idque ex Lege Sacrâ cum Gentilium ritibus collatâ, haberentur, haud Proselytis Domicilii magis quàm sibi ipsis (quos solos cum Proselytis Justitiæ ex Sacrâ Lege scriptâ teneri heic censebant) permitti voluere. Actus, aliàs per se ac simpliciter liciti, quibus hoc nomine abstinendum erat [b], fiere, habitum sexuum ementiri seu sexum alterum alterius habitū induere [c] (& magnopere sanè mirandum, ut rectè Dionysius Petavius, si modò verum est quod tradit Epiphanius [d] γυναικικοῖς ἱματίοις *muliebribus palliolis* usos esse Pharisæos ipsos, cum expressissimis legis sacræ verbis adversetur, uti & doctrinæ Talmudicæ) vestimentum ex diversis generibus, veluti lanâ & lino, confectum gestare, diversi generis animalia ad coitum seu ad [e] aratrum simul admittere, fructus ante annum quartum comedere [f], in rotundum attondere comam, aut barbam radere, cutem incidere [g], alii id genus aliquot in fœdere veteri prohibiti. Ideo enim hosce actus aiunt Israelitis prohibitos, quia solenniores anteà [h] erant Idololatris sive Cananæis sive vicinis, & quoniam, tametsi extra cultum fierent, propè nimis nihilominùs ad Idololatriam ejusve ritus, quibus verendum erat ne verus Cultus forsan inquinaretur, accedebant. Ea de re fusiùs Moses Maimonides [i]. E cujus item τοῦ *Môre Nebochim* versione veteri S. Thomas [k], alii. Neque solùm conjecturâ nituntur aut traditione majorum, dum actus ejusmodi Paganis atque Idololatris Orientis vicinisve in usu solenniori fuisse scribunt, indeque vetitos. Nam illis in usu fuisse actus hosce simul cum aliis non paucis qui ipso Idololatriæ genere per se contenti pariter in lege sacra prohibentur, expressim docent è libris Orientis vetustissimis, nullibi nobis repertis, de Zabiorum ritibus, seu de eorum qui Orientem maximè occuparunt omnimodis sa-

cris.

[b] *Vide Levit.* 18. 3. & 20. 23.

[c] *Deut.* 22. 5.

[d] *Hæres.* 16.

[e] *Levit.* 19. 19.

[f] *Ibid.* 23.

[g] *Ibid.* 27. & 28.

[h] *Videsis Levitic.* 20. 23.

[i] More Nebochim *part.* 3. *cap.* 37. & *in* Halach. Aboda Zara *cap.* 11. & 12. & *in Numer. Precept. Negat.* 40. &c.

[k] 1 *Secundæ quæst.* 102. *art.* 6. *ad* 6, 8, 9, 11. 2 *Secundæ quæst* 196. *art.* 2 *ad* 3.

cris. Vocantur illi Maimonidi [i] אומה הצאבה *gens Zabæa*, quæ, inquit, היא אומה שמלאה כל הארץ *erat Gens quæ implevit totũ orbẽ.* Zabiorũ rituum atq; superstitionum seu, ut Saido Batricidi dicuntur, دين الصابيين *Religionis morumque Zabiorum* origo tribuitur ætati Nachoris Abrahæ avi atque Zaredshatho velut autori. Verba ejus sunt وفي ايامه ظهر رجل فارسي يقال له زرادشت فاظهر دين الصابيين، وكان بفارس ملك يقال له طخمورث *Et in diebus ejus* (Nachoris) *Claruit Persa quidam nomine Zaradshath* (pro eo ni fallor quem Zoroastrem dicere solent; nam & eum Zaradem [k] dictum scimus) *& publicavit* seu *propagavit religionem Zabiorum, regnante tunc in Perside Tecmuratho.* Sed alias habet ille sententias quibus è Græcia petitur disciplina Zabiorum. Videsis etiam de Zabiis responsa Josephi Scaligeri [l], ad quæsita aliquot Isaaci [m] Casauboni. Et de Zoroastre, quà huc spectet, cõsulas Laertium [n], Justinum [o], alios. In libris autem illis quos de Zabiorum ritibus in hanc rem memorat Maimonides, primarium obtinet locum is qui inscriptus est העבודה הנבטית quod nomen in versione sua Latina retinuit doctissimus Joannes Buxtorfius nec transtulit. Veteri autem versione Latina pro eo substituitur liber *de Agricultura Ægyptiorum* & liber *de servitio Ægyptiaco.* Unde S. Thomas [p] aliique heic sequaces de Ægyptiorum Veterum moribus toties loquuntur, dum præcepta aliquot Mosaica explicant. Certè vocabulum prius tam cultum quà sacra respicit quàm quà agrum, denotat, & sacra Zabiorum agriculturam imprimis spectasse monet etiam Maimonides [q]. Quod verò ad vocabulum posterius attinet seu הנבטית seu הנבטיה, ut interdum [r] ex eo citatur, id *Nabathæa* fortè seu *Nabathæorum* vertendum. Adeo ut de Nabathæorum, gentis Arabicæ Judeæ vicinæ, cultu ritibusque juxta Zabiorum disciplinam congestis intelligatur. Nec ita mirum est, autorem versionis vetustioris *Ægyptiorum* substituisse. Nam vix dubitandum quin ex elementorum נ & כ cognatione quæ in manu exaratis sæpe est maxima, legerit ille הכבטית quod pro Ægyptiaco capi posse manifestum est. Atque illum Ebraicam Maimonidis versionem quam R. Samueli Ben R. Jehudæ Aben Tybbon debemus, non

[i] Ibid. cap. 29.

[k] Agathias lib. 2. &c.

[l] In Epistolis Francof. 1612 pag. 341.

[m] Epist. 438.

[n] Lib. 1.

[o] Lib. 30. & videsis Iacobum Bouldu-cium de Ecclesia ante legem, lib. 2. cap. 18.

[p] 1 Secunda q. 102. art. 6. &c.

[q] More Nebochim part. 3. cap. 30.

[r] In comment. ad Sepher Cozri part. 1. cap. 61. fol. 28. a.

Arabicam ipsius autoris transtulisse non ambigimus. De libris autem illis ritibusque Zabiorum in eis repertis, Maimonides; ידיעת הדעות ההם והמעשים ההם הוא שער גדול מאד בנתינת עלות המצות *Cognitio disciplinæ in eis contentæ rituumque juxta eam solemniorum, porta magna est* seu *impensè facit ad reddendas præceptorum causas.* Summa demum est, actus omnimodos qui viciniorum Gentium Idololatriam ejusve ritus omninò saperent aut imitari viderentur, tametsi Idoli cultus procul abesset, ex jure Interveniente, non vero Communi seu Naturali, Proselytis domicilii, ut ex Civili Israelitis, interdictos. Quibus dubitari nequit quin annumerandæ sunt Sortilegorum, Augurum, aliorum artes quæ in sacra lege morte non puniuntur. Nam Magiam infamem [t], morte punitam, ad ipsam Idololatriam referunt, ut capite primo diximus. Id est artes illas quibus creditum est Spiritibus nescio quibus cultum divinum seu divinitatem tribui. Ceteræ autem, veluti Augurum [u], Sortilegorum, Ariolorum, Præstigiatorum seu quæ citra ejusmodi Idololatriam adhibitæ tantùm interdicuntur, nullâ expresśim in sacris literis nedum mortis ullibi pænâ adjectâ, nomine simplici חוקות הגוים *Statutorum* seu *morum Gentium* veniunt; qui, tametsi Idololatriâ carerent ipsâ, fugiendi nihilominus Ebræis erant, quoniam apud Idololatras atque ex ipsa Idololatriæ non rarò ratione [x] orti sunt sotique. Mores autem hi sic vetiti, adeoque artes quales diximus verberibus ex sententia forensi in Judæo [y] puniendæ erant. Neque æquum est ut existimemus Noachidem seu Proselytum domicilii artibus ejusmodi, utcunque ex Jure hominum communi seu naturali, juxta ipsos, non vetitis, impune ex Jure Interveniente uti potuisse; maximè si harum actus ac circumstantias cum ceteris quæ nunc tractamus, ritè componimus. Quod verò ad Imaginum jam factarum possessionem & usum heic attinet; Triplex erat harum genus. Aut enim factæ sunt Cultûs Causâ necdum cultæ, aut etiam Cultæ, aut Factæ tantũmodò לנוי id est *in Ornatum* ut fieri solet sive Rusticum sive Urbanum seu ejusmodi alium usum citra omnimodam Cultûs Extranei rationem. Primi generis quæ fuere, aut à Noachide seu Gentili factæ sunt aut ab Israelita. Imaginem qualemcunq; à Gentili Cultûs Gratiâ sic formatam, inter ipsos fuisse [z] aiunt

[t] *Exod.* 22. 17. *Levitic.* 20.26.

[u] *Deut.* 18. 10. & 11.

[x] *Vide Maimonidem* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 29. 30. &c.

[y] *Idem Hal.* Sanhedrin *cap.* 19.

[z] *Misna & Gemara tit.* Aboda Zara *cap.* 2. & 3. *Maimonides Hal.* Aboda Zara *cap.* 7. Hilcoth Gedaloth *fol.* 120. *a Moses Mikotzi Precep. Negativ.* 45. *Ioseph Karo in* Shulcan Aruch, *lib.* Jore Dea *cap.* 139.

aiunt אסורה להנאה *adeò illicitam ut nec in usum* seu promiscuum *vitæ Commodum ullatenùs esset adhibenda.* Idque etiam tametsi nondum à Gentili culta fuisset. Et distinctionem habent de præsumptionibus quibus heic, ubi de re non aliter liqueret, standum erat. Si in Gentilium villis seu oppidulis reperirentur imagines qualescunque, אסורים בהנאה מפני שחוקקתם שלעבודה זרה הן עשויין *usus earum interdictus erat omnimodus, quoniã præsumebatur eas in cultum extraneum esse factas.* At verò הנמצאות במדינה אם היו עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור או סייף או עטרה וטבעת חוקקתו שהוא לע"ז ואסור בהנאה ubi ubi *Imagines repertæ sint in Urbe aliqua, si ad portam collocatæ haberent manu figuram baculi, sphærulæ, aut globi, aut gladii aut Coronæ & annuli, præsumitur factas eas esse in cultum extraneum, adeoque usus earum interdictus est.* Alitèr præsumendum non erat eas Cultûs causâ factas sed tantùm in Ornatum urbanum. Temperamentum item adjiciunt, de Imagine ejusmodi resecrata, seu quæ anteà religione ita solveretur, ut Sacra esse planè desineret. Tunc enim usus ejus, ut bonorum aliorum, satis licitus. Sed de Resecrandis imaginibus plura mox. Ab Israelita autem Imago qualiscunque facta, si minimè omnino culta fuisset aut sacrata, ab omnimodo usu sic arcenda non erat. מה בין ע"ז של גוי לע"ז של ישראל ע"ז של נכרי אסורה בהנאה מיד שנ' פסילי אלהיהם תשרפון באש משפסלו נעשה לו אלוה ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד שנ' ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר שהן עבודתה *Quod ad discrimen spectat inter imaginem Cultûs causâ ab Gentili factam atque eam quæ causâ parili fit ab Israelita; Gentilis Imago ejusmodi statim atque fit, ab omnimodo arcenda est usu, juxta id quod dicitur in sacra lege, Sculptilia*[a] *eorum igne comburetis. Simulac sculpserint, tribuitur ei divinitas. At verò Israelitæ ejusmodi Imago non ita omnimodo arcenda est usu priusquam colatur (juxta etiam id quod in sacra lege habetur*[b]*, & in abscondito posuerit) scilicet priusquam ea in abscondito seu clanculùm faciat quæ ad cultum ejus attinent.* Tertii generis Imagines factæ seu repertæ, id est, quæ tantum factæ sunt, sivè à Gentili sive ab Israelita, Ornatûs gratiâ aut in promiscuum sive in ædibus sive in vasis, tabulis, aulæis, velis, vestibus ornandis usum, nec postmodum dicatæ seu cultu extraneo inquinatæ, habe-

[a] *Deut.* 7, 25.

[b] *Ibid.* 27, 15.

habebantur planè licitæ (utcunque illicitè apud Iſraelitas factæ, veluti cœleſtes qualicunque formâ, & humanæ in ſolido ſeu prominentes) non aliter atque ſupellectilis pars aliqua alia ſeu bona qualiacunque cetera. Nam pœnâ verberum quæ illicitas facienti infligenda, expiabatur ipſa faciendi culpa. Nec retinendo alia commiſſa eſt. Unde & de imagine apud Gentiles repertâ quam cultûs gratiâ neutiquam factam eſſe, juxta jam dicta, præſumebatur, aiunt, הרי הוא בחזקת לנוי ומותר *præſumendum erat eam Ornatûs tantùm gratiâ factam, adeoque uti frui licuit.* Qua de re etiam pronunciant המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודרקון אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות הרי אלו אסורין ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים חזקתן לנוי ומותרין *ſi quis repererit utenſilia, in quibus figura Lunæ aut Solis aut Draconis, eaque fuerint aurea aut argentea, aut veſtes purpureæ, aut ſi fuerint figuræ hæ in monilibus aut annulis, utenſilia ſunt ipſa illicita. Attamen ſi utenſilibus in aliis fuerint repertæ, ea licita ſunt, eo quod præſumitur Ornatûs gratiâ tantùm eſſe formatas. Quin & figuræ ceteræ in quibuſcunque repertæ utenſilibus licitæ ſunt, quia præſumitur formatas eſſe Ornatûs tantum gratiâ.* Quoties nempe de cultûs gratiâ palam non conſtiterat. Atque huc ſanè ſpectat illud Procli Polyzeli F. & Rabban Gamalielis. Miſna[c]; שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעבור שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ומפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמ' לו אני לא באתי בגבולה היא באת בגבולי אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרוד' אלא נעשית אפרוד' נוי למרחץ *Interogavit Proclus Polyzeli filius Rabban Gamalielem curnam ſe lavaret in balneo Veneris* (balneo, ut interpretantur Magiſtri, in quo figura habebatur Veneris, unde eſt denominatum) *nam, inquit, ſcriptum eſt in lege veſtra* [d], *non adhærebit in manu tua quidquam de anathemate: cur igitur tu te lavas in balneo Veneris? Dixit ei Gamaliel, Reſpondendum non eſt in balneo* (nudo ſcilicet, reverentiæ causâ, de lege loquendum non eſt; quemadmodum apud Gentiles in templis nudare ſe quempiam ſeu Veſtimenta mutaſſe nefas [e] habebatur) *Simulac autem exierat* (& veſtem induerat) *Ego,*

[c] *Tit.* Aboda Zara *cap.* 3. §. 4. *& videſis Maimonid. Halach.* Aboda Zara *cap.* 7. *&c.* Shulchan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 142. §. 14.

[d] *Deut.* 13. 17.

[e] *Plutarch. in Quæſt. Romanis.*

Ego, inquit, huc non accessi figuræ Venereæ causâ, sed ea huc meâ causâ advenit (id est, causâ balnei & lavantium in eo.) *Neque quisquam dixerit balneum in Veneris usum factum, sed Venerem hanc*, seu figuram *in usum seu ornatum Balnei.* Sensus est, & balneo utor & in eo figuram hanc collocatam non illibentèr conspicio. Sed cum consecratio omnimoda cultusque absit, & figura utcunque ejus quod aliâs interdum pro numine habetur, ornatûs tantùm causa locum heic habeat, non est omninò cur violatæ legis nostræ hoc nomine incuser. Quâ nempe, earum quæ cultûs gratiâ tantum factæ sunt aut diis dicatæ Imaginum, juxta majorum interpretationes, Usus omnimodus interdicitur. Sed verò non solùm Imaginũ sive Cultûs gratiâ factarum sive cultarum quales diximus, verumetiam Victimarum, Oblationum, & Instrumentorũ ac Vasorum veluti Pollubri, Simpuli, Aræ, Mensæ (simulac in cultu adhibita fuerint hæc, uti illæ simulac fuerint oblatæ aut in oblationem signatæ, nec antè) & quæ sunt aliorum id genus imò & כל־ הנעשה בשבילה *universi apparatus Cultûs Extranei gratiâ facti*, id est Idolo culto dicati, Usus omnimodus paritèr est interdictus. Excepto quod culter cujus in Idololatria usus fuerat, non illicitè[f] in victima tantum mactanda, sed non dissecanda, adhiberetur. Adeo ut nè quidem ex horum alicujus aut possessione aut venditione locupletiorem fieri apud Israelitas fas esset. Pretium, æquè atque ipsa, illicitum. Præceptum quidem sibi civile habent ex illo legis[g], *Non inferes abominationem*, seu ut vulgata, *quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema sicut & illud est. Sed execrando execraberis illud & detestando detestaberis illud quia anathema est.* Rationem etiam afferunt; ne aut ipsum Idolum aut vasa aliave ipsa ad illud spectantia possessorem in Idololatriam forsan invitarent, aut[h] rerum dein ejus secundarum seu vitæ quæ fortè sequeretur beatioris causam vulgus, cui in rebus maximè ejusmodi discernendis hallucinari solenne est, in hujusmodi Possessione & Usu temerè collocaret, indeque existimatio & honor cultui extraneo accederet. Atque ex hac ratione consonum superinduxere Jus Gentium seu Proselytorum domicilii Interveniens. Sed prætereundum non est tam vasa & apparatum Idoli quam ipsum Idolum, si Resecrarentur seu Religione Solverentur antequam in Israelitæ possessionem devenirent, non alitèr atque alia bona in

vitæ

[f] *Gemar. Babylonis ad tit.* Cholin *cap.* 1 *fol.* 8. *a. Maimonid. Hal.* Aboda Zara *cap.* 7. Shulchan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 10. & 142.

[g] *Deut.* 7. 26. & *vide cap.* 13. 17.

[h] *Vide ante alios, Maimonid.* More Nebochim *part.* 3 *cap.* 37

vitæ uſum & commodum licitè adhiberi potuiſſe. Reſecrandi facultatem aiunt fuiſſe tantummodò Gentili; qui ſcilicet hactenus eſſet ipſe Idololatra, non Gentili qui Idololatriæ renuntiaverat. Nec tamen omnigenas Imagines conſecratas reſecrandi ei fuiſſe facultatem, ſed eas tantùm quæ a Gentili etiam conſecratæ fuiſſent ab Iſraelita nondum poſſeſſæ. Nam nec Iſraelita ipſe reſecrare potuit ejuſmodi ſive Imaginem, ſive vas, ſive apparatûs ſacri partem aliquam à quocunque ſacratam. Nec poſtquam ipſe poſſederat, quis alius mortalium, ut volunt nonnulli. Quod quantum ad Imaginem ſacratam ipſam attinet, admittunt omnes. De vaſis autem & inſtrumentis ita diſſentiunt, ut aliqui velint illa etiam poſtquam ab Iſraelita poſſiderentur potuiſſe ritè reſecrari. Quod verò legitur in Miſna Talmudis Hieroſolymitani [i] נכרי מבטל עבודה זרה שלו ושל ישראל *Gentilis reſecrat tam conſecratam imaginem* ſeu *idolum quod ſuum eſt quàm quod eſt Iſraelitæ*, lapſus eſt opinor ſive typographi ſive librarii. Reſtituendum igitur שלו ושל חבירו *quod ſuum eſt quàm quod Gentilis eſt alterius*. Nam Talmudis Babylonii Miſna aliæque Miſnæ editiones ita locum illum habent. Et Gemara utriq; ibi non ſemel, ע״ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם *Idolum quod coluit Iſraelita nunquam omninò poteſt reſecrari*, ſeu *religione ſolvi*, quemadmodum & Magiſtri conſentiunt paſſim. Ubi & obiter advertendum nomine עבודה זרה *Cultûs Extranei* ſeu *peregrini*, non ſolum venire ipſum cultum ſeu latriam, ſed rem etiam ipſam, pro diſcrimine rerum de quibus verba fiunt, quæ ſive ut idolum colebatur ſive Idolo ſacrata eſt, veluti ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων *inquinamenta idolorum* & Idolothyta, id genus cetera. Id quod apud Magiſtros eſt frequentiſſimum. Gentili autem, qualem diximus, non ſolùm quod ipſe fecerat ſeu ſacraverat idolum, ſed quod alius quis Gentilis, reſecrandi facultatem tribuunt. Reſecrato autem Idolo ipſo, reſecrata ſimùl conſequentèr omnia quæ ad id ſpectabant vaſa, inſtrumenta, apparatum aſſerunt, præter victimas atque oblationes quæ nec Reſecrationis capaces. Vaſis autem, inſtrumentis aut apparatu reſecrato, non ſimùl inde reſecratum eſt Idolum. Reſecrare heic erat, non ſolùm liquefacere ſeu reſecrandi animo comminuere aut mutilare, verùm etiam ut liquefieret ſeu confringeretur alienare & uſibus communibus palàm addicere, juxta illud [k] Tertulliani;

[i] *Tit.* Aboda Zara. *cap.* 4. §. 4.

[k] *Apologetico cap.* 13.

tulliani [k], *Domesticos deos, quos Lares dicitis, domesticâ potestate tractatis, pignerando, venditando, demutando aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva; ut quisque contritus atque contusus est, dum diu colitur; ut quisque dominus sanctiorem expertus est domesticam necessitatem.* Quin & Idolum quod tempore pacis coli desiit, exinde resecratum est; non item, quod tempore belli. Magistri, ע״ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בהנאה שהרי ביטלוה בשעת מלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה *Idolo quod tempore pacis à colentibus negligitur seu coli desinit uti frui* (inter bona) *fas est. Nam id resecrarunt. At verò si id fiat tempore belli, eo sic uti frui est nefas, quoniam non ob aliam quàm belli causam coli desiit.* Tametsi autem Gentilis tam alienum quàm suum idolum, juxta jam dicta, ita resecrare potuit, ut usus ejusdem rerumque ei antè sacratarum promiscuus inde licitus esset, nihilominùs rem alienam ita cōsecrare nemo ritè quibat ut inde ejusdem usus fieret illicitus. Quo spectat illud [l] אין אדם אוסר דבר שאינו שלו *nemo mortalium usum rei alienæ illicitum reddere potest.* Quemadmodum verò imaginum in cultum extraneum factarum rerumque aliarum eis dicatarum usus, secundùm jam memorata, illicitus erat, ita parili ratione etiã Luci [m] seu Arboris sive eo nomine ut coleretur ipsa, sive ut Idolum obumbraret, idoliumve ornaret, plantatæ. Adeò ut nec umbræ proceritatis ejus seu trunci juxtà extensæ beneficio uti frui liceret; quam tamen à foliorum & ramorum tegmine ita discriminant aliqui [n], ut hujus nec interim illius refrigerium licitum haberetur. Nec per Lucum ejusmodi transire fas, nisi alia non pateret via. Volucrum item in eo nidificantium tum ova tum pulli teneriores illiciti. Ratio adjicitur; שהרי האשרה כמו בסיס להן *quoniam lucus ipse hisce est veluti basis* seu *fundamentum*, locus nempè in quo orti atque eis peculiaris. At de nido ipso aiunt, והקן עצמה שבראשה מותר מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר *Nidus ipse qui in ejus est summitate licitus est, quoniam virgulas* seu *ligna è quibus conficitur nidus, avis ex alio loco affert.* Lignari ex ejusmodi Luco nō licuit; nec panibus in furno inde calefacto coctis uti. Adeo ut si fortè panis sic coctus aliis itá cōmisceretur ut dignosci nequiret, יולך דמי אותה הפת לים המלח כדי שלא יהנאה בה ושאר הככרות מותרין *pretium ejusdem*

[k] *Apologetic. cap.*13.

[l] *Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.* 8. *& Misn. & Gemar. suprà citatæ.*

[m] *Misn. & Gemar. tit.* Aboda Zara *cap.* 3. *& Maimonid. ad dict. Misn. & hal. citat. cap.*7. Shulcan. Aruch *lib.* Iore dea *cap.*142.

[n] *Videsis Misn. & Gemar. Babylon. tit.* Aboda Zara *cap.* 3. *fol.* 48. *b & Maimonid. loc. citatis.*

panis projiciendum esset in mare salsum, ne ex eo Commodum fieret, & ceterorum usus (ut & jam hujus) *licitus esset.* Parilis ratio erat in cibis elixandis, assandisque. Quin quoties radius textorius aut quid ejusmodi aliud è lignis luci, qualem diximus, fieret, vestis pannusve eo textus illicitus habitus; qui si fortè aliis sic commisceretur ut nec quiret internosci, similitèr de pretio ejus, ut de panis jam memorati, statuendum. Nec in cujusquam commodum ritè cedebat Luci combusti Cinis. Abjiciendus erat usibusq; eximendus. Solum autem Luci ejusque Umbræ neutiquam ita interdictum, quin herbas, legumina, olera, quæcunque in umbrâ feliciùs crescerent, ibi serere fas esset, eorumque possessio & usus licitus. Ratio redditur, מפני שצל האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת גורמים לירקות אלו לצמוח וכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו הרי זה מותר בכל מקום *quoniã Umbra Luci quæ illicita est simul & Solum quod illicitum non est, in causa sunt cur germinent crescantque olera hæc. Et quoties quid rem licitam & rem illicitam simul in causa sibi ejusmodi habuerit, id perpetuò in licitis habitum.* Scilicet ubi res id genus naturales, fortè etiam contra fas, commistæ. Unde ager fimo victimarum idolis sacratarum stercoratus ritè seminabatur, uti & jumentum, quod pabulo, cujus usus idololatriæ nomine aliàs interdictus, pinguefiebat, ritè satis comedebatur. Et similis de aliis id genus ratio. Quæ autem hactenus dicta sunt, ad res attinent aut ideo ab homine factas, veluti Statuas, Imagines, Lucos, ut colerentur, aut idolo culto oblatas aliterve sacratas peculiaresque. Extra harum numerum fuere Res merè Naturales seu, ut dictitant magistri, res שאין בהן תפיסת ידי אדם *Quibus artificium humanum non omnino* (cultûs gratiâ) *accessit*, quæ interdum ipsæ etiam ab idololatris cultæ; veluti Montes, Luci item fructûs causâ. primò non cultûs plantati, Fontes & Flumina publica, etiã & Jumenta & Pecora, modo quo apud Ægyptios Apis, & quæ sunt ejusmodi alia. De hisce in Universum pronuntiant, כל שאין בו תפיסת אדם ולא עשאו אדם אע"פ שנעבד הרי זה מותר בהנאה *Quicquid artificio caret humano, nec ab homine factum est, etiamsi velut idolum cultum fuerit, ejus usus & possessio non interdicitur.* Ceterùm Luci non in cultum extraneum plantati nec cultî nec cultui extraneo inservientis, possessio & usus non illicitus erat, tametsi, juxta

juxta jam dicta, plantatio ipsa illicita; secundum eandem quam de Imaginibus afferunt rationem. Quorum verò usus ut in antè dictis omninò negatus, id est quæcunque causis jam memoratis erant אסורים בהנאה, nullibi locorum reponere aut retinere ea licuit. Sed aut igne comburenda erant, aut comminuenda, conterenda & projicienda sive in aerem sive לים המלח *in Mare salsum*, sive in flumina [n] ut quantum fieri posset nuspiam haberentur. Neque Cineris aut Carbonum rerum ejusmodi usus licitus. Et de Imaginibus, Idolis, eorumve vasis ac supellectili aliisque rebus cultis idolisve sacratis sive retinendis sive abolendis sive sic projiciendis, ad hunc modum statuunt Talmudici.

[n] *vide sis* Exo. 32.20. 1 *Regum* 15. 13. 2 *Regum*.18. 4. 23. 4, *&* 6. 2 *Paralip*. 15. 16. 29.16.30.14.

Cap. VIII.

Ut quæ de Jure Gentium Interveniente *circa* Imaginum usum *superius adferuntur, ritè capiantur, ea quæ occurrunt apud* Fl. Josephum, *Capite sexto ante citata, de* Iconibus Cæsaris aliisque figuris jam factis *à populo Judaico* nec admissis nec permissis, *unà cum* Josephi ipsius sententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum rite apud ipsos faciendis, expenduntur. Totius hujus rei, apud populum Judaicum, rationem pendere, non ex eo quod Rerum seu Personarum* Simplicitèr figuræ *essent, sed quòd verterentur* ne earum cultus, *pro more seculi,* divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numismatis Cæsaris icone cusis usi sint Judæi, *apud* Signa *interea* Romana aliterve *suo in solo eam conspici nolentes.* Nummis aliis Principū *exterorum* vultibus insignitis *usos fuisse Judæos. De* Rhodio numismate Romæ & Parisiis, *veluti ex triginta quibus divenditus est Christus, adservato. De eo quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem *nec* Statuarium *apud Judæos esse permissum. De* Vite aurea *tum quæ Pompeio ab Aristobulo donata, tum quæ supra fores Templi Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti &* Mahumedanorum.

Atqui unde intereà evenit tanto Ebræos habuisse odio Cæsaris icones & figuras generatìm humanas in exemplis capite sexto ex Josepho allatis? Nam non modò legi suæ omninò adversas eas esse clamitabant, sed nec intra ditiones suas conspici fas habebant. Quinetiam præ

 aliis

aliis omnibus quæ contra majorum disciplinam sub id ævum introducerentur eas habebant longè invisissimas. Imò in œco Tiberiensi τῶν ζώων μορφὰς *Animalium figuras* ita detestati sunt ut earum causâ œcus ipse, solenni ea de re legatione peractâ, sit dirutus. Et de legibus suis Hierosolymitani [a] acriter & constanter; οὐδὲν ἀξιοῦσιν ἐν τῇ πόλει δείκηλον τίθεσθαι *neutiquam ab eis permissum, in urbe imaginem ullam poni.* Ita scilicet Pilato. Et postmodum Petronio, ex lege asserunt & moribus Patriis, οὐδὲ θεοῦ τι δείκηλον, οὐχ' ὅπως ἀνδρὸς, οὐ κατὰ τὸν ναὸν μόνον ἀλλ' οὐδ' ἐν εἰκαίῳ τινὶ τόπῳ θεῖσθαι θέμιτον, *non Dei Simulachrum, nedum hominis, non solum in templo sed nec in prophano aliquo loco fas sibi locare.* Immane quantum distare videntur hæc à doctrina quam attulimus Talmudica, quâ non duntaxat omnimodis imaginibus ornatûs seu communis usûs solùm causâ factis (utcunque factis illicitè) uti frui licuit, verum etiam ipsis idolis antequam ab Israelita possiderentur resecratis.„ Quin Josephus ipse, de Salomone Rege [b]; ἁμαρτεῖν αὐτὸν ἔτυχε καὶ σφαλῆναι περὶ τὴν φυλακὴν τῶν νομίμων, ὅτε τῶν χαλκῶν βοῶν ὁμοιώματα κατεσκεύαζε τῶν ὑπὸ τῇ θαλάττῃ ἀναθήμασι καὶ τῶν λεόντων τῶν περὶ τὸν θρόνον τὸν ἴδιον. *A præscripto legum discessit quando æreas boum effigies basi maris addiderat sicut solio suo leonum post apposuit.* Quibus adjicit οὐδὲ γὰρ αὐτὰ ποιεῖν ὅσιον, *Neque enim illa facere fas erat.* Adeo ut tum expressissimam habeamus de Imaginibus non omninò faciendis Josephi Sententiam, tum alia ex eo & heic & capite sexto, de eis citra legis violationē à Judæis non admissis. Quod ad illius sententiam attinet; novum non est, Talmudicam doctrinam, illius de rebus Ebraicis doctrinæ adversari. Ut heic, ita alibi subinde id ita se habet; quod non semel monuimus. Et non autumare sane nequeo ea quæ sic de Imaginibus apud Judæos suos non omninò admissis narravit, eum perperam sententiâ suâ, receptissimæ adeo dissonâ, inter narrandum velut incrustâsse. Jam verò quod ad ipsa quæ hac de re narravit ille, spectat; sanè iniquum non est ut existimemus ea quæ generatim in Judæorum rationibus, per se & absque Josephi præjudicio sumtis, sic impugnasse videntur qualescunque figuras humanas (nam de Tiberiensium palatio & Animalium in eo figuris seorsim loquemur) eò tantummodò tetendisse ut tum quàm compendiosissimè possent assertione generali ac

responso

[a] *Ioseph. Halos. lib. 2. cap. 8. ibid. cap. 9.*

[b] *Archæol. 8. cap. 2.*

reſponſo rotundo mores avitos tutarentur tum ab Cæſaris irritatione ac offenſâ, quantum fieri poſſet, procul abeſſent; rem ipſam quam ſibi obtrudi nunc palam viderent nunc meritò dubitarent anxiè intereà verentes. Scilicet in Romanorum votis inprimis erat ut Cæſarum icones Hieroſolymis atque per Judæam alibique in eorum Proſeuchis, quemadmodum aliis in Orbe Romano locis, dicatæ velut Numina colerentur. Quod quidem expreſſiſſimũ habetur tum in rebus à Petronio [c] geſtis, qui, Caio Cæſare jubente, plurimùm ut id fieret etiam in Templo Hieroſolymitano inſtabat tum in hiſtoriola illa de Judæis Alexandrinis quam cum altera illa de Petronio atque legatione ſua ad Caium literis mandavit Philo. Id verum quidem eſt, neque ab Auguſto neque à Tiberio, nedum à Juliò, qui omnes Judæis plurima indulſerunt, iconum ejuſmodi dedicationem omninò eis imperatam. Nempe à Cæſaribus illis permiſſum eſt ritus ſervare patrios, quos nihilominus dedicationibus ejuſmodi violatum iri maximè poſtquam in Divos eſt relatus Auguſtus, ſummoperè ſuſpicabantur. In Italia enim, Græcia, Ægypto, Aſiæ provinciis non paucis, Auguſto ſuperſtiti [d] uti & Divo Julio divinos honores haberi, templa extrui, Statuas ſeu icones ſacrari viderãt. Quin Herodes [e] Antipatri filius ipſorum Rex, licet in ſolo Judaico non auderet, extrà nihilominùs veluti Cæſareæ in Phœnice alibique templa Auguſto erexit atque Statuas ſacravit colendas. Præthereà, tametſi Tiberius, quia modicis contentum ſe honoribus ſimulare voluit, *Templa, Flamines* [f], *Sacerdotes decerni ſibi prohibuit, etiam Statuas atque Imagines niſi permittente ſe poni: permiſitque, ea ſola conditione ne inter ſimulacra Deorum, ſed inter ornamenta ædium ponerentur*, adeo ut nec ante turpiſſimum Caii faſtum quo Jovis nomine per Judæam paritèr atque alibi ſe coli imperavit, Imagines expreſſo cultûs nomine Judæis omninò à Romanis obtruderentur; attamen prudentèr ſanè opinor ſub Auguſto timebant ne ſummâ Herodis adulatione & nequitiâ, utpote qui extra ſolum Judaicum templa & imagines ei dicaverat uti & alii frequentèr fecerant, fortè eveniret ut, poſtquam tot diſciplinæ patriæ adverſa alia intulerat, aut ſub armis humanis auratis (qualia fuere trophæa illa, de quibus in jam antè allatis Joſephus) laterent Imagines ſive Cæſaris ſive Romæ cum illius imaginibus ex more interdum ſimùl dicatæ, aut Cæſaris

[c] *Ioſeph. Haloſ. 2. cap. 9.*

[d] *Videſis Ioſeph. lib. 16. cap. 10. Iſ. Caſaubon. in Monimentũ Ancyranum, &c.*

[e] *Ioſephus Archæol. lib. 15. cap. 12. & 13.*

[f] *Suetonius lib. 2. cap. 26.*

ſaris Romæque nomine ipſa in cultum ab eo adveherentur. Civilitèr autem in humanas tantùm clamitant figuras, tum à Cæſaris nomine cautiùs abſtinentes, tum figuras ſolummodò cultûs, quem tantopere abhorrebant, gratiâ allatas, non omnimodas aliaſve, ſi quid video, innuentes. Quid quod etiam trophæa illa ſeu imagines ex eo erant genere quod & adorari ſolebat. Tertullianus [g]; *ſed & victorias adoratis cum in tropæis cruces inteſtina ſint tropæorum.* Non ita diſſimilis ſane ratio locum habuit, ſive cum Pilatus Tiberii imaginem in urbem intulit, ſive cum Vitellii exercitum ob ejuſmodi apud ſigna Imagines per Judæam tranſire nolebant. Scilicet Imagines illas ſeu vultus & pectore tenus effigies clypeis exprimi ſolitas, Thoracidas item dictas, & προτομάς. Quicquid enim incomparabilis ſimulandi ac diſſimulandi artifex ille Tiberius de Imaginibus ſuis juſſerat, eas nihilominùs proculdubio locis non incommodis coluere non pauci, ut honorem ei atque Auguſto & Julio exhibere alicubi ſaltem viderentur parilem. Et Aſpendi, quæ Pamphyliæ urbs eſt, ſanctiſſimas habitas & ſupra Jovi Olympio dicatas venerabiles etiam Tiberii Statuas legimus apud Philoſtratum [h]. Utcunque verò, ſaltem imagines ejus quæ apud ſigna militaria, erant quales haſce fuiſſe palàm liquet, in caſtris cultas & adoratas eſſe [i] non eſt quod ambigamus. Etiam & ipſa Signa, quorum planè hæ veluti pars divinior habitæ, *ſignorum præſentium & divinorum* nomine indigetabantur, atque adorari ſolebant. Tertullianus [k]; *Religio Romanorum tota caſtrenſis Signa veneratur, ſigna jurat, ſigna omnibus Diis præponit.* Et Tacitus [l]; *irent, ſequerentur Romanas aves, propria legionum numina.* Adeò etiam ut ſignis *μὴ μετὰ τοιῶν δὲ κόσμων, hujuſmodi imperatoris effigiebus carẽtibus,* quibuſcum Hieroſolymam ingredi ſolebant retrò præſides (idque ne cives conſpectis apud ſe quas coli ſcirent aut ſaltẽ dubitarent imaginibus cõmoverentur) cultus quidem exhiberetur à caſtrenſibus divinus, qui tamẽ Judæis aut ignotus aut diſſimulatus. Alitèr exiſtimandũ eſt nec illa admittere ipſos voluiſſe. Scimus enim Pilatum etiam, non tam in Tiberii gratiam quam in odium populi, intra urbẽ in Herodis regia, *ἐπιχρύσους ἀσπίδας aur atos clypeos* dedicaſſe *μήτε μορφὴν ἐχούσας μήτε ἄλλό τι τῶν ἀπαγορευομένων nec imagine* ſeu *figurâ aliqua inſignitos nec alia re quacunque ex lege vetita*, excepto ſolùm quod nomen dedicantis &

ejus

[g] *Apologetic. cap.16.*

[h] *De vita Apollonii Tyanei lib.1. cap. 11.*

[i] *Vegetius de re Militari, li. 2. cap. 6. ubi vide Godeſcalcum Stewichium.*

[k] *Apologetic. cap.16.*

[l] *Annal.2.*

ejus ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις, *cujus causâ* seu *cui facta est dedicatio*, ut inscriptiones necessariæ adjicerentur, veluti, opinor, TIBERIO CÆS. AUGUSTI F. PONTIUS PILATUS. Rem narrat Agrippa in libello [m] quem popularium gratiâ Caio Cæsari exhibuit. Atqui quoniam Consecrationis Formula etiam illa simplicior numen novum sine Imagine inducere (quod & res ipsa erat) videbatur, clamitant Judæi, ritus patrios eâ violari, nec impensiùs instare desinunt usquedum jussu principali tollebantur. Ideoque in Templum Cæsareæ Augusto sacratum erant inde translatæ. Ita Cultum, Adorationem, Novi Numinis dedicationem seu præsentiam qualemcunque etiam sine Imagine, magis semper spectabant quàm simplices ipsas Imagines; tametsi ubi Imagines cultûs gratiâ obtrudi existimabant, in illas, sed tantùm quà tales, acerrimè insurgere solerent. Sic & apud Tacitum [n] simulacri nomine generatim usurpato, id tantùm ex rerum quas narrat circumstantiis innuitur, quod colitur seu pro Numine habetur. De Judæis ipsis, *Nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor.* Quod dici de simulacris tantùm cultûs gratiâ habitis manifestum videtur. Tametsi paulo antè de Animalis effigie in Penetrali ipsis Sacratâ (Asininum caput intelligitur) nescio cur verba fecerit ipse. Sed diu est quod eo nomine à Tertulliano [o] est reprehensus. Ejusmodi generalis vocis simulacri usus etiam in C. Norbani Flacci [p] literis ad Ephesios, alibi. Ex hac simulacri notione etiam puto ritè capiendum illud de animalium figuris in œco seu Palatio illo Tiberiade, id est urbe soli Judaici, ab Herode Tetrarcha extructo. Tam urbem ipsam quàm palatium extruxerat ille in Tiberii honorem. Templum, ob Principis interdictum, nuncupare neutiquam est ausus. At verò, viderant Judæi Cæsaream ab Herode Magno Rege suo [q] in Augusti honorem extra Solum Judaicum in vicino conditam, aliasque etiam urbes uti & hanc Principi cognomines. Etiam templa & effigies planè Numini Julii, Augusti, Caii dicatas. Sub Tiberio autem ejusmodi Consecrationes non quidem adeo palam fieri, nec tamen adulandi artes tunc minutas. Posteà verò de divinis Cæsari honoribus exhibendis eoque pro Numine accipiendo non semel cum eis actum esse. Jam igitur verentes, opinor, ne & effigies illæ qualescunque in œco Tiberiensi, uti & œcus ipse,

[m] *Apud Philonem, lib. de legatione ad Caium.*

[n] *Histor.* 5.

[o] *Apologetic. cap.* 16.

[p] *Apud Philonem de legatione.*

[q] *Joseph. Origin. lib.* 15. *cap.* 12. & 13. & *in vita sua.*

ipse, aut jam dictis congeneres essent aut saltem haberentur, adeoque ipsi in Solo suo alienum viderentur Numen cultumque contra ritus patrios, quos tantopere servare illæsos studebant, admittere, œcum ipsum dirui volebant. Non magis quòd simplicitèr Animaliū ibi effigies quàm quòd simplicitèr œcus esset. Sed quòd neque hunc neque illas, sine religionis suæ violatione permittendas existimabant. Id est, in cultum extraneum ibi positas. Quid quod Murium quinq; & Anorum totidem figuras à Palæstinis vero Deo oblatas simùl cum arca non illibentèr accipiunt [r] Israelitæ? Et Josephus [s] ipse id quod pro Anorum simulacris ibi sumitur, disertè nuncupat *ἀνδριάντας Statuas*. Qua sanè voce propriè denotantur statuæ seu simulacra humana. Adeò demùm ut ubi cultus ratio omninò aberat, nullius imaginis Usus illicitus haberetur. Et sanè absque temperamento ejusmodi minimè intelligenda esse Judæorum apud Josephum de iconibus Cæsareis responsa superius memorata, nec aliter ex sentētia publicè recepta capiendam esse illam de animalium in Tiberiensium palatio figuris legationem, satis evincitur è diserto Evangelii [t] testimonio quod & Magistrorum de iconum etiam humanarum cultûs extranei gratiâ non factarum usu apud ipsos licito, scitis superiùs ostensis est, ni fallor, inprimis consonum. Rogantibus Christum Pharisæis, utrùm censum liceret dare Cæsari, *ostendite mihi*, inquit, *numisma census*. Oblato denario, ait illis τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; *cujus est Imago hæc & inscriptio*, seu τίνος ἔχει εἰκόνα &c. *cujus habet imaginem? Dicunt illi, Cæsaris; Tunc ait illis, reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c.* Numismata igitur illa censûs, parte alterâ præ se tulisse Cæsaris Vultum seu Imaginem, qualis in Cæsarum nummis haberi solet, eamque prominentiorem, neutiquam dubitandum. Et ridiculum est quod somniant aliqui de Cæsaris imagine in Siclis Judæorum honoris causâ heic incisa. Certè Jus cudendæ monetæ etiam tunc Ebræis inter privilegia alia eximia mansisse, uti & antè indultum scimus sub Antiocho Demetrii filio Syriæ rege (nam in diplomate [u] ejus Simoni Pontifici dato legitur καὶ ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου *& permitto* seu *concedo tibi cudere propriâ notâ monetam regioni tuæ*, seu ut vulgata, *& permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua*) jus inquam illud tunc Ebræis mansisse non immeritò

[r] 1 *Samuel. cap. 6.*

[s] *Originum lib. 6. cap. 1. & 2.*

[t] *D. Matth. 22. 17. Mar. 12. 14. Luc. 20. 22.*

[u] 1 *Maccab. 15.*

meritò existimant viri docti [x], nec antè excidium sub Vespasiano sublatum. Suis autem in officinis monetariis suoque jussu Cæsaris Imaginem Siclis suis adpositam asserere, nihil aliud est quàm eos id fecisse affirmare, quod non solū à moribus eorum publicis, rebus in hujusmodi, pertinacissimè retineri solitis immane quantum dissidet, sed etiam omnimodâ veterum fide caret. Multò minùs est rationi consonum imaginem Cæsaream à Romanis adpositam fuisse Siclis seu Numismati alicui Ebraico quod censui inserviret. Numisma igitur Censûs à Romanis cusum est, atque autoritate Cæsareâ, Cæsarisque Imagine insignitum, eâque juxta cudendi morem protuberantiori; qualis heic visitur Tiberii Cæsaris cujus probabilius videtur fuisse Numisma illud, tametsi etiam decessorum Cæsarum alicujus esse potuerit. Sed ea de re, ac de Nomine & Qualitate Numismatis hujus plura libro sexto, ubi de imperio Judæorum à Romanis imminuto ac Tributo inducto agitur, id est, de Jure his ac illis sub id tempus Interveniente. Quemadmodum autem Numismata ejusmodi Ebræis, ex suis moribus ac jure apud ipsos usitato cudere nefas erat, ita cusis uti juxta jam ante narrata omnino fas. Atque heic sanè ex Evangeliis nummo icone Cæsaris insignito uti frui licuisse, obscurum non est. Qnod enim אסור . לתשמיש *usibus Communibus interdictum* est (qua loquendi formulâ denotare id quod cultûs extranei Causâ aut Imaginis damnatæ nomine aliisque aliquot rationibus communi arcebatur usū, eis passim est solenne) id nec præstitum tributi debitione quempiam ritè solvere potuit, neque ex ritu patrio omninò retinendum aut in bonis habendum erat, sed in mare, ut diximus, si alitèr ex hominum usu eximi nequibat, abjiciendum. Nec scrupulum injiciat quis, invicem adversa nimis hæc videri; ne quidem apud Signa, Cæsaris hujus Imagines (quales fermè in ipsis Numismatis) conspici in suo ullibi eos tolerasse ut memoratum est, in Numismatis verò, usu quotidiano, saltem aliquo qui licitus undiquaque habitus, Hierosolymis passimque alibi admisisse. Discriminis ratio manifesta est. Prioris generis Imagines aut Consecratas esse meritò, sive credebant, sive dubitabant, aut Consecratarum adeoq;

[x] *Marquard. Freherus Dissert. de Numismate Censûs, Gasp. Waserus de Antiquis nūmis Ebreorum, lib. 2 cap. 4.*

Numinis loco ab adulantibus habitas. Unde & summoperè arcendas, velut Idola, decernebant. Secundi verò generis seu Numismatum iconas Cæsareas sive Tiberii sive decessorum successorumve tam certum est neutiquam consecratas esse aut Numinis loco habitas, quàm sic habitas esse in Templis seu apud Signa omninò ullas. Idque proculdubiò satis ipsi sciverunt. Etenim cusa sunt Numismata, id est Cæsarum figuris ornata, nullâ religionis specie, aut umbrâ; sed ideò tantùm ut, recognitâ ex Imagine civili eorum majestate, promiscuis commerciorum, donationum, solutionum usibus inservirent. Adeò ut plane in possidentium essent, uti hodieque principum nummi, bonis. Et tametsi reverentia quidem civilis etiam Cæsarum Figuris in numismatis eorum exhibenda erat, divini nihilominùs aliquid eis, velut rebus ibi consecratis, tribui nullibi compertum est. Occurrit quidem, impietatis quendam damnatum esse apud Aspendios, quia [y] suum verberabat servum drachmam Tiberii Imagine Signatam ferentem; nec Romæ impunè nummo vel annulo Augusti effigiem [z] impressam latrinæ aut lupanari quempiam intulisse, aut Tiberii Imaginem [a] ejusmodi matellæ seu obscœnis admovisse. Sed ex ridiculis hisce adulantium ineptiis non omninò elicitur, vel ipsis, nedum ex Jure communi, imagines hujusmodi pro consecratis habitas. Honor ille imaginibus hisce planè Civilis, qui & *vultus æternales*, & *vultus divini*, inclinante imperio dici soliti, sed citra ullam consecrationis in nummis rationem. Nam si pro consecratis seu rebus Juris divini habitæ essent, commercio planè exuti fuissent id est suâ naturâ prorsùs privati nummi. Scilicet Justiniani illud [b] est ex jure Romanorum [c] Veteri; *Nullius sunt res sacræ, & religiosæ, & sanctæ. Quod enim divini juris est, id nullius in bonis est*, seu ἀδέσποτον est, id est *Domino caret*, ut Theophilus Antecessor. Quod & in Christianismo obtinere volunt Jurisconsulti [d] & Cæsarei & Pontificii exceptionibus aliquot circa opera hæc in re charitatis necessaria adhibitis. Atqui & sacrantur in Christianismo Cruces aliaque aliquot, quæ tamen ipsa, uti nec Christi aut Sanctorum simulacra numismatis expressa, pro dedicatis nemo puto sumit aut suspicatur. Et licèt qui Statuas aut Imagines Imperatoris jam consecratas conflaverint aliudve quid simile admiserint, lege Juliâ majestatis [e] tenerentur, nihilominùs rescripsere Severus & Antoninus, *Non videri*

[y] *Philostratus de vita Apollonii lib. 1. cap. 11.*

[z] *Sueton. in Tiberio cap. 58.*

[a] *Seneca de Beneficiis lib. 3. cap. 26. Cal. Rhodiginus, lib. 16. cap. 20.*

[b] *Instit. de Rer. Divisione §. nullius.*

[c] *Gaius Instit. tit. 9. & D. de Divis. Rer. lib. 1. & Martianus. ib. l. 6. §. 2.*

[d] *Guilielm. Fedanus lib. de Rebus Eccl. non alienandis Rubric. 6. &c.*

[e] *L. 6. D tit. Ad leg. Iuliam Majestatis.*

deri[f] *contra majestatem fieri ob imagines Cæsaris nondum Consecratas venditas.* Consecratæ ejusmodi imagines simplicitèr per se sumtæ, ut & aliorum numinū simulacra, ex Jure Romano hominum commerciis & usu promiscuo eximebantur, nec ullius erant in bonis, antequam resecratæ, seu profanæ factæ, ut phrasis erat Jurisconsultis[g] Cæsareis. Ut ædibus autem hortisve appendices, non illicitè cum illis simul vendebantur, ita velut in bonis habitæ; quemadmodum & ex jure Pontificio[h] res sacræ & religiosæ transeunt cum universitate, si universitas in profanis consistit. Sic Tiberius consulibus, de Falanio accusato quòd venditis hortis Statuam Augusti simùl mācipasset, *Nec contra*, inquit[i], *religiones fieri quòd effigies ejus, ut alia Numinum Simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant.* Id intereà certum est, tum lares seu deos domesticos oppignerari, vendique solere, tum publicos deos in hastario vectigales habitos. *Si Capitolium*, inquit Tertullianus[k], *si olitorium forum petitur, sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstoris, divinitas addicta conducitur.* Sed venditionibus hujusmodi præcessit sive expressa ac apertior sive obscurior vendentis resecratio, quam novâ consecratione ritè peractâ rescindere emtori pro arbitrio licuit, uti paritèr & communibus quorumlibet usibus imaginem addicere. Nam citra resecrationem, seu nisi profana reddere divinitas illa seu imago, nullius in bonis adeoque nec contractûs materies omninò per se fuisset. Et sacra scimus, ex Jure Romano[l], fieri potuisse profana, non minùs atque usibus publicis relicta in privatos usus reverti, & ex libero servum fieri; illis scilicet formulis ac ritibus qui in usu, adhibitis. Ita se res habuit de Cæsaris imaginibus sacratis, quas resecrare seu usibus communibus addicere nemini tutum. Quæ autem in Numismatis habitæ sunt, religione omninò liberæ. Earum usus adeò communis ut nihil supra. Unde tam libenter à Judæis hæ admissæ quàm sacratæ, aut quas sacrari sive credebant sive suspicabantur, invisæ. Id quod paritèr dicendum de Nummis quibus inscripta vocabula quæ etiam Consecrationem imitari viderentur. Veluti quales olim Tarraconensium qui DEO AUGUSTO præ se ferebant, ejusmodi alii. Neque enim id seu ejusmodi vocabula alia imagini adjecta eam consecrarunt sed alibi consecratam denotabant. Quod satis scimus de Augusto Julioque[m] quorum

[f] L. 5. ibidem.

[g] Paulus l. 83. D. tit. de verb. Obligat. §. 5.

[h] Dd. ad c. 7. ex literis, tit. de Iure patronatus, Incertus autor de diversis Contract. in Tractat. Iurisc. tom. 7. fol. 70. S. 2.

[i] Tacitus Annal. 1.

[k] Apologetici cap. 13.

[l] Paulus l. 83. D. tit. de Verb. Obligationibus, §. 5.

[m] Anton. Augustin. Antiquit. Rom. & Hispan. dialog. 2. Occo, &c. videsis If. Causab. in Ancyranum Marmor.

quorum utrique etiam in nummis Divi nominis adjectio frequentissima. Quin vocabula ejusmodi, citra Pontificum ritus, Consecrationem neutiquam ex Jure Romano efficiebant. Nam ex eo quod dixerat, juxta morem veterum, Marcianus [n], *Sacræ res sunt hæ quæ publicè Consecratæ sunt, non privatæ*, fecit Justinianus [o], *Sacræ res* sunt *quæ ritè per Pontificē Deo consecratæ sunt*. Nec Majestatis erat sed Falsi crimen, adeoque ad legem Corneliam de falsis referri solebat [p], nummos Cæsarum adulterare, lavare, conflare, radere, vitiare. Quòd verò, qui Conflaret Pecunias vel mercandi causâ Transferret, ei Sacrilegii sententiam subeundam & capite plectendum legitur [q]; id non omninò ad Consecrationem aliquam Cæsarearum in Numismate Imaginum spectabat. Sed exinde locutionis illa formula manavit quòd Sacrilegii crimen non rarò usurpabatur pro eo quod simpliciter erat Constitutionum qualiumcunque Imperatoriarum violatio seu Præceptorum Cæsaris neglectus. Id quod ex Codice Utroque [r] liquet. Nam ut Obsequia Sacra, Largitiones Sacræ, Sacratissimus Imperator, Sacra item equi ejus [f] Lupata, cōpluria id genus alia, imperio inclinante dici solebant citra ullam consecrationis qualem tractamus rationem (quæ antè frequentior, tunc vetita [t] est) & tantummodò ut singularis, sed eminentissima, Civilis Majestatis, quà civilis, designatio haberetur; ita etiam Sacrilegii crimen, Imperatoriæ constitutionis violatio etiam tunc dicta. Neque existimandum est Numismatis, præter sua, tantummodò Romanis seu Imagine insignitis Cæsareâ usos fuisse Judæos, verùm etiam & aliis veluti Antonii, Agrippæ, Provinciarum, Victoriæ figuris decoratis, uti etiam nummis aliorum populorum [u] quicunque sive humanâ aliâ Imagine, ut Alexandri, Philippi, Lysimachi Regum atque id genus reliquorum, sive Deorum, veluti Herculis, Apollinis, Minervæ vultibus monetam suam cudentes commercia aliqua cum Judæis haberent. Tametsi interea Imagines ejusmodi facere ipsi sibi haberent, ut ostensum est, Judæi nefas. Quî aliter fieri potuit ut *aurum Judæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus provinciis Hierosolymam exportari soleret*, quod ait Cicero [x]? De annua dimidii sicli [y] in Sacrificiorum publicorum sumtus præstatione loquitur. Aurùm illud, id est haud exigua nummorum vis, ex Europa, Africa, Asia, Hierosolymam quotannis à Judæis, quotquot ætatis viginti annorum [z], verno

tempore

[n] *D. tit. de rerum Divis.* l.6.§.3.

[o] *Instit. eod. tit.* §.8.

[p] *Paulus Sent.* 5. *tit.* 25. *lib.* 8. *D. tit. de lege Cornel. de Falsis.* & *vide C. Theodos. lib.* 9. *tit.* 21. *l.* 6. *Cujac. Observat.* 19. *cap.* 25.

[q] *C.Theodos. lib.* 9. *tit.* 23. *lib.* 1.

[r] *L.* 1. *C. tit. ut Dignitatum ordo servetur, tit. de Crimine Sacrilegii l.* 3, & 4. *C. Theod.lib.*11. *tit.* 30. *l.* 6.

[f] *Claudian. Epig. de equo Honorii.*

[t] *C. Theodos. lib.*15. *tit.* 4. & *lib.* 2. *C. tit. de Statuis & Imaginibus.*

[u] *Videsis Is. Casaubon.exercit.*16.§.6. *ad Annales Ecclesiastic.*

[x] *Orat. pro Flacco.*

[y] *Exo.*30.12.

[z] *Misn.* & *Gemar. utraque tit.* Siklim.*cap.*1, 2. &*c.* & *Maimon. eod. tit.* Moses Mikotzi *Precept.affirm.*45

tempore missum est, ibique receptum inque Sacra publica impensum. In hâc autem auri vi quisquamne dubitat fuisse etiam monetam ferè omnigenam; veluti Græcam, Romanam, Arabicam, Ægyptiam, Persicam, & siquæ alia à gentibus quibuscum agebant Judæi dispersi cusa? Certè gentium illarum nummis usos esse Judæos dispersos, ut hodieque, velut sibi omninò licitis palàm est. Ideóque aurum illud Hierosolymam missum, massam fuisse non signatam seu non sine incommodo ingenti quotannis conflatam recusamque Hierosolymis, autumandum non est; sed singulares fuisse Provinciarum ac regionum, in quibus Judæis sedes fuere, monetæ species quæ siclis illis dimidiis mensuratæ in sacros usus pensitabantur. Id quod facilè puto concedent, qui Numismata ostentant bina, velut ex argenteis illis triginta, quibus, ut monetâ ibi tunc in usu promiscuâ, divenditus est à Juda proditore Jesus Christus. Alterum visitur Romæ in æde S. Crucis in Hierusalem, alterum Parisiis in æde S. Joannis Lateranensis. Horum meminere Jansenius [a], Cæsar Baronius, alii mox citati. Et Baronius [b] expressim; *nos sic affirmamus, nummos illos argenteos eo modo signatos, qui Romæ atque Parisiis vel alio loco habētur, ex illis esse qui à Principibus Sacerdotū numerati sunt Judæ; ut tamen non triginta tantùm ex illis fuerint numerati; sed quod illius monetæ argenti signati certam summam, quam dicemus, Judas acceperit.* Et Octavius Pancirollus ubi de Ecclesia S. Crucis in Hierusalem agit [c], *sono*, inquit, *anche in questa chiesa due spine, delle quali fu coronato il signore, & uno de quei* 30. *denari co' quali fu da Guida venduto, che verisimilemente gli furno donate da S. Helena.* Mei non heic est Numismatis illis fidem aut præstare aut minuere. Romani autem figuram, qualem

apud Antonium Augustinum Episcopū Tarraconensem Italicè Romæ editum [d] reperio, ibi ejusdem jussu cusam adpono. Haud parum sanè ab ea quæ pro eadem ipsa versioni Andreæ Schotti Latinæ [*] subjungitur discrepantem.

[a] *In Concord.* Evangel. cap. 128.

[b] *Annal. tom.* 1. *ann. Chr.* 34.

[c] *Tesori nascosti dell' alma citta di Roma*; Romæ 1625. pag. 151.

[d] *Dialog. de Numism.* 2.

[*] *In Tab. Numism.* 68.

ſcrepantem. Sed veterum Rhodiorum palam Numiſma hoc eſt, non Judæorum, uti etiam diſertè fatetur Auguſtinus ille ac qui de eo agunt alii. Nimirum quod altera parte inſcribitur, ΡΟΔΙΩΝ eſt (juxta morem veterem ο pro ω ſcribendi) ſeu *Rhodiorum*, id eſt, Rhodi urbis ſeu inſulæ incolarum, unde & Rhodium & Rhodienſe Scriptoribus [e] dici ſolet. Flos ſubjunctus aut Roſa habetur aut Heliotropium. Facies in parte altera pro Solis Phœbive ſeu Coloſſi Rhodienſis ſumitur capite, quod tam radiatum eſt quam admodùm capillatum. Neque ex conjectura tantùm pendet, Rhodium eſſe Numiſma illud. Scimus enim tum ſolennem inſulæ ac Solis, in ſcriptis veterum [f], conjunctionem, tum Rhodi nomen à Roſis, quæ Græcè ῥόδα ſunt, veteribus deductum. Atque accedit, nummos ſimili figurâ utrinque inſignitos haberi inter Rhodiorum nummos qui ab Huberto Goltzio cum Græcarum Civitatum ac inſularum aliarum nummis ſumma cum diligentia typis [g] eduntur. Uti & alios ab Antonio Piſone [h], aliis. Ejuſdem planè generis videtur alterũ illud quod Pariſiis vitro tectum aſſervatur; de quo Guilielmus Budæus [i], *Scio hodiè in æde D. Joannis Lateranenſis Pariſiis oſtendi argenteum unum qui ex illis triginta eſſe dictitatur, quos Judas in templum abjecit, Characterem diverſum à denario Romano habentem. Habet enim effigiem hominis non Luſcam, eminente altera mala, ut Romana Numiſmata viſuntur, ſed adverſam & integram, & à tergo floſculum, utrinque nullo indice.* De his, conſule item ſi placet Marquardum Freherum, & Gaſparum Waſerũ, hunc in libro ſecundo de Antiquis Ebræorum nummis, illũ in eruditiſſima ac graviſſima illa de Numiſmate Cenſûs à Phariſæis in quæſtionem vocato Diſſertatione.

Etiam in curta mea ſupellectili id genus antiquaria, Numiſmata argentea habentur aliquot Rhodia, eaque planè genuina, quorum ſingulis pondus didrachmo proximans. Figura binorum quæ reliquorum ſunt inſtar, hujuſmodi eſt, Gentem literis indicans. Nec aliud eſt omninò à Romano illo alterum. Quidnam vero in alterius, cujus caput nec radiatum eſt ſed tantùm capillatũ, parte averſa lineolæ illæ

[e] *Ibidem & Steph. Vinandus Pighius in Hercule Prodicio, pag. 367*

[f] *Videſis Pindar. Olymp. 7. & ibid. Scholiaſten, & Ludovic. Nonnium ad Hub. Goltzii Numiſm. Græca.*

[g] *In Numm. Inſul. tab. 23.*

[h] *Diſcours ſur les Medailles cap. 8.*

[i] *De Aſſe, lib. 5.*

illæ Crucem imitantes & litera E denotent, aliis judicandum relinquo. Sed Solis in utroque facies admodum sanè protuberat. Nec quidem pauca id genus ex Oriente solent adferri. In dialogis autem Antonius Augustinus, *E. possetne fieri Iudæ proditori vario nummorum genere satisfactum esse & in his etiam Rhodiensi nummo? A. equidem non inficior. Vero tamen simile magis est, Siclos illi persolutos esse.* Quin in mutuis apud ipsos commerciis ac præstationibus, nummis exterorum utcunque Imaginibus sive hominum sive Deorum signatis promiscue uti solitos Judæos, satis etiam videtur eliciendum ex eo quòd Drachmæ, Stateres, Denarii, alii id genus nummi, qui planè exteri fuere, pro Siclis seu eorũ mensurâ in utroque fœdere ac libris Talmudicis toties substituuntur. Sed & res ipsa adeo quod volumus postulat, ut dum probare nitimur soli facem accendere videamur. Ideò autem libentiùs hoc facimus, quoniam non desunt viri docti qui eo gravius fuisse scribant Judæis tributum Romanis præstitisse, quòd [k] *ultra dispendium argenti, Cæsaris etiam Imaginem conquirere, manibus contrectare, atque adeò illi afferre cogerentur; quum memores ipsi Divinæ legis omne sculptile omnemque imaginem detestarentur.* Quod quam Talmudicæ de promiscuo Imaginum qualiumcunque nec cultarum, nec in cultum factarum usu doctrinæ ipsisque Ebræorum moribus adversum sit, ex jam ostensis fit manifestum. Et ut perquàm consonum huc spectat illud quod habent de Christianorũ Principum nummis [l], מטבעות שלנו שיש בהן צורות עבודה זרה שתי וערב אסור *Numismata quibus utimur figuris cultùs extranei staminis & subtegminis insignitis, illicita nõ sunt.* Staminis & subtegminis nominibus, eo quòd ex illis in textura passim Cruces fiunt, velut per opprobriũ joculare, Christianos vocitant linguæ petulantioris Judæi. At distinctionẽ superiùs è Talmudicis allatam de statuis, figuris prominẽtibus, & in plano depictis, insuper habuisse aut nõ agnovisse videtur Origenes dum tam Pictores quàm Statuarios apud gentem illam non admissos scribit. Apud illos, inquit [m], οὐδεὶς τῶν εἰκόνας ποιούντων ἐπολιτεύετο. οὔτε γὰρ ζωγράφος οὐδ᾽ ἀγαλματοποιὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτῶν ἦν, ἐκβάλλοντος πάντας τοὺς τοιούτους ἀπ᾽ αὐτῆς τοῦ ἔθνους, ἵνα μηδεμία πρόφασις ᾖ τῆς τῶν ἀγαλμάτων κατασκευῆς τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων ἐπισπωμένης καὶ καθελκούσης ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς γῆν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς. *Nemo qui Imagines facere*

[k] Gasp. Waserus de Antiq. Hebr. nummis lib. 2. cap. 20. & tantundẽ fere Marq. Freber. differt. de Numismate Census. Sed vide I. de Pineda de Rebus Salomonis lib. 7. cap. 25. §. 7.

[l] Thosphoth & Pesquim ad cap. 3. tit. Aboda Zara.

[m] Contra Celsum, lib. 4.

vet locum habuit. Nam in eorum Civitatem nullus admittebatur Pictor, nullus Statuarius, lege totum hoc genus arcente, ne quâ occasio per statuarum formationem præberetur hominibus crassis, animarum suarum oculos à Deo O. M. ad Tellurem avocandi retrahendique. Et Tertullianus disputans de Mose & Eliâ ab Apostolis agnitis, *Nec enim*, ait [n], *Imagines eorum vel statuas populus habuisset & Similitudines, lege prohibente.* Sed cum suprà ostensum sit Animalium aliorum præter hominem figuras arte etiam sculptoria fingere eos fas sibi habuisse (modò superstitiosiores aliquot semper excipias) etiam & humanas in plano depingere, non est quòd ita credamus artifices rerum hujusmodi, eis ex instituto unquam defuisse. Certè Salomonis tempore non defuisse scimus. Nec tempore Tabernaculi structuræ, Templique sive à Judæis Babylone reducibus seu Zorobabeliani, sive ab Herode magno instaurati. Nam in velis florumque in eis elegantia ac sacris aliis figuris adornandis [o] artificum hujusmodi operam nemo non videt adeò necessariam ut nihil supra. Et undenam etiam cedò absq; illis Vitis illa Aurea [p] quam Pompeio in Cœlo-syria agenti dono misit Aristobulus Princeps de regno Judaico cum Hyrcano fratre contendens? Id quod cimelium erat domus Hassamonæorum, ut rectè eam vocat Josephus Scaliger [q]. Scilicet inscripta est nomine Alexandri Jannæi Regis Hassamonei, Aristobuli Patris; ut apud Flavium Josephum Strabo; cui Εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος ob ingentem magnitudinem dicitur, id est, *sive Vitis, sive Hortus.* Quingentorum quidem talentorum fuisse asseritur apud Josephum & Zonaram [r]. Neque aliunde acceptam Vitem hanc Auream alicubi docemur. Nec desunt viri docti qui pomorum omnis generis ac animalium item Figuris insuper ornatum esse hortum illum existiment. Etenim ubi ex ipsis Pompeii triumphi Asiatici actis memoratur apud Plinium [s], *Mons aureus quadratus cum Cervis Leonibus & pomis omnis generis, circumdatâ vite aureâ*; locum illum trahit Justus Lipsius [t] ad hanc ipsam nobilem Vitem. Et Plinii *verbis*, inquit, *appositè observa, vitem hanc non simplicem fuisse, sed monti aureo implexam totumque opus in formâ horti flexum. Ideo in Strabonis verbis apud Josephum,* Εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος. Jovi Capitolino Romæ Sacra mansit sive Vitis sive hortus hic. Haud sanè minor hujusmodi Artificum operæ usus in aurea illa Vite altera

[n] *Advers. Marcionem, lib. 4. cap. 22.*

[o] *Vide Josephum, Orig. lib. 15. cap. 14 & Halos. lib. 6. cap. 6 Lat. 14 Græc.*

[p] *Ioseph. Origin. lib. 14. c. 3. 5. 6. unde Zonaras, tom. 1.*

[q] *Elench. Trihæres. Nic. Serrarii cap. 5*

[r] *Tom. 1.*

[s] *Hist. Nat. lib. 37. cap. 2.*

[t] *Electorum, lib. 2. cap. 5.*

tera super portam templi Herodiani de qua item Josephus [u]. Habebat inquit ille, porta illa χρυσᾶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμπέλους ἀφ' ὧν βότρυες ἀνδρομήκεις κατεκρέμαντο, *aureas super se vites* (sic in Originibus; sed altero in loco singulariter id pronuntiatur) *unde racemi homini longitudine non dispares pendebant.* Etiam sine artificibus hujusmodi undenam folia, uvæ, ac racemi aurei ex hac vite suspendi à vovētibus soliti? Sic enim de ea Talmudici [x]; גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלת על גבי כלונסות. כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה *Vitis aurea expandebatur super portam templi, erigebaturque super canterios* seu *transtra. Quicunque vovebat sive folium sive uvam sive botrum, adducebat ea suspendebatque ex hac vite.* Quod scilicet nolunt intelligi de foliis ipsis seu uvis racemisve naturalibus, sed de pampinis uvis ac racemis ex auro attificiosè confectis. Magistri ibi [y]; כל מי שהוא מתנדב זהב להיכל ורצה שהזהב עצמו שהתנדב יתנוהו בהיכל לפי שהיה כלו מצופה זהב היה עושה מאותו זהב שמתנדב כדמות גרגיר או עלה או אשכול ותולה בה *Quisquis aurum sponte oblaturus templo volebat ut ipsum quod offerret aurum templum quod totum erat auro obductum ornaret, facere consuevit ex ipso auro quod oblaturus erat effigiem sive uvæ sive folii aut palmitis sive racemi, eamque ex vite illa suspendere.* Seu, ut in eundem sensum vir præstantissimus Constantinus l'Empereur [z], *si quis considerans aurum quo templum ornatū erat, voveret aurum, nec vellet permutari à Sacerdotibus, sive alia ejus pretio in templi ornamenta aliosve usus comparari, is ex auro confecit pampinum sive folium vitis aut acinum vel denique racemum sive botrum quæ posteà de vite illa suspenderet.* Causam vitis hujus in eo ponunt לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן *quoniam Synagoga Israelitarum,* seu *eorum Ecclesia, viti assimilatur,* toties scilicet in federe [a] veteri. Atque rejicienda planè est I. Baptistæ Villalpandi sententia ubi [b] vitem hanc templi Herodiani foribus visendam, ex filo aureo aulæis intexto, non ex auro solido confectā esse pertendit. Si Magistris credas dum *vitem ex auro* nuncupant nec aulæo alicui seu velo miscent, sed transtris seu canteriis suffultam aiunt, & suspensa ex ea donaria aurea, quæ diximus, memorant, non erit omninò, quòd de aureo filo auleis intexto jam dictum admittas. Sed manifestum est,

[u] *Origin. lib.* 15. *cap.* 14. & *Halos. lib.* 6. *cap.* 6. *Lat.* 14 *Græc.*

[x] *Misna tit.* Middoth, *cap.* 3. §. 8.

[y] *R. Obadias Bartenorius, Maimonides, alii.*

[z] *Ad tit.* Middoth. *cap.* 3. *pag.* 133.

[a] *Psal.* 80. 8. *Ose.* 10. 1. &c.

[b] *Explan. in Ezech. tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 5. *disp.* 4. *cap.* 71.

hallucinatum esse Villalpandum ex depravatâ nimis Flavii Josephi versione Latinâ. Sic enim ille, velut ex Josepho [c]; *Janua penè ipsi templo par & superliminare aulæis variegatis ornabatur, floribus purpureis distinctis & habentibus Columnas intextas, sub quarum capitibus vitis expandebatur aurea dependentibus botryonibus; mirandum sane opus tam manus quam materiæ pretio.* Quæ verba sunt ipsissima versionis Gelenianæ. Hinc Villalpandus, *Ecce*, inquit, *omnem auri gloriam intertextam cum columnis & vite, unde quod auream dixit Josephus, putandum non est illam fuisse ex auro solido factam sed ex filo aureo aulæis intexto.* Certè si sub intextarum Columnarum capitibus expandebatur vitis, (ut vult hæc versio) æquum est ut & ipsam in aulæis seu velis locum habuisse existimemus. Sed res alia omnino erat, alia Josephi verba & mens. Etenim post mentionem illam forium, aulæorum, & florum columnarumque intextarum, Josephi Græca sunt, *καθύπερθεν δ' αὐτῶν ὑπὸ τοῖς τειχώμασι* (lego *θριγκώμασι*) *ἄμπελος διέτατο χρυσῆ* &c. pro quo apud Ruffinum substituitur *super quarum Capita vitis tendebatur.* Sed plane reddendum *Supra hæc autem*, (id est in fronte supra fores) *sub muri coronulis vitis aurea distendebatur.* Quod ad amussim eis quæ Josephus ea de re alibi [d] habet quadrat. Adeo ut vitis hæc seu opus illud, sive pretium sive artem spectes mirandum, ex solido constaret auro, & artifices quales negavit Judæis Origenes satis fateatur. Mille talentorum auri fuisse ait Pseudogorionides quem hoc nomine, utcunque scriptorem satis futilem, immeritò nimis ac temerè Villalpandus mendacii incusat ideò quod ita solidam fecit. Sanè & Talmudici [e], נמנו עליה ג׳ מאות כהנים לפנותה *numerabantur trecenti Sacerdotes qui in ea dimovenda sunt occupati.* Quod quidem per hyperbolen, ut expressim heic aiunt Magistri, dictum, pondus ejus ingens fuisse palàm evincit, nec pictam etiam aut intextam sed fusoris sculptorisque operâ atque instar vitis illius Pompeio donatæ confectam; cujus generis vitium aurearum alibi in Oriente usus. Nam & Persarum Regum ejusmodi cimelia memorant scriptores; Athenæus [f], Herodotus [g], Plutarchus [h], Plinius [i]. Jam dicta vitis illa fuit de qua Tacitus [k]; *Vitis aurea templo* (Hierosolymitano) *reperta.* De hac nunc cõsulas si vis scriptores præter citatos Christianos, qui templi fabricam libris integris ostendunt, ut Franciscum Riberam,

c *Origin. lib.* 15. *cap.* 14.

d *Halos. lib.* 6. *cap.* 14. *Gr.* 6. *Lat.*

e *R.* Eliezer. Ben Zadoc *in Misn. tit.* Middoth. *cap.* 3. *S.* 8. *unde habet idem* Sepher Juchasin. *fol.* 27. *b.*

f *Dipnosoph.* 7. & 12.

g *Lib.* 7.

h *Lib. de Fortuna Alexandri.*

i *Hist. Nat. lib.* 33. *cap.* 10.

k *Hist.* 5.

Riberam[l], id genus alios, item Isaacum Casaubonum in exercitationibus [m] Baronianis. Monere autem heic obiter liceat de recepta nuper in L. Flori editiones aliquot emendatione Lipsiana, ubi de Hierosolymis loquitur à Pompeio expugnatis. Verba sunt [n]; *Hierosolymam defendere tentavere Judæi. Sed hanc quoque intravit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens sub aureo uti cælo.* Ad quæ Justus Lipsius [o]; *quæ istæc*, inquit, *comparatio patentis arcani, cum aureo cælo? Inepta & nulli rei. Quin si attendis, fatebere verè nos & cum historiæ momento emendasse*, sub aureo vitem cœlo. *Ita scilicet res est. Vitis aurea magnæ artis & pretii in Judæorum templo fuit, quam Pompeius illic sive repperit, ut Florus & Tacitus volunt, sive oblatam ab Aristobulo recepit, ut Josephus & Zonaras narrant. In hanc vitem ludit & dentem stringit nunc Florus: & En, inquit, hoc illud secretum & grande arcanum quod Templi sui adytis Judæi cælant & colunt.* Subjungit dein quæ Josephus & Zonaras de Vite illa Pompeio data habent, atq; conjecturam de emendatione sibi inde palàm firmare visus est. Flori editiones nuperrimæ aliquot [p] hinc juxta Lipsium emendantur. Et nuperus politæ quidem eruditionis editor Joannes Freinshemius, *Nihil certius*, inquit, *hac conjecturâ Lipsianâ.* Sed intereà, tantorum virorum pace, undenam τῷ *vitem* heic locus esse potest ullus? nisi absurdissimi prochronismi rerumque inprimis disjungendarum confusionis ridiculæ reum peragamus Florum. Quod enim de Aristobuli donario affert Lipsius, ad rem planè non spectat. Nemo veterum dixit Vitem illam ab Aristobulo donatam unquam in templo fuisse, seu structuræ ejus partem aliquam. Regium domûs Hassamoneæ id cimelium erat, nec omninò Sacrum, antequam Jovi Capitolino postmodum Romæ offerebatur. Neque illud Taciti de Vite in templo repertâ, ad tempora ullatenus attinet Pompeiana, sed ad posteriora multò seu Cæsarum tempora. Nec sanè ad Pompeiana attinere potuit. Nam ante Herodis structuram, nulla in templi Fabrica Vitis ejusmodi mentio. Vitem sive Salomonicum sive Zorobabelianum habuisse quis veterum docuit? Satis quidem negant, dum in structuris Herode prioribus accuratiùs describendis eam nullibi, in Herodiana autem structura velut singulare memorant. Adeo ut si etiam vitem Templi fronti sic affixam

[l] *De Templi fabrica, lib.* 1. *cap.*30.

[m] *Exercit.*16. §. 108.

[n] *Lib.*3.*cap.*5

[o] *Electorum, lib.*2.*cap.*5.

[p] *Harderwici* 1636. & *Lugduni Batavorū.*1638.

per ingens illud Gentis arcanum significari vellet Florus, certè id quod multis posteà natū est annis, in Pompeianam expugnationem prochronismo & rerum confusione neutiquam toleranda eum retrò trahere necesse est affirmemus. Nam Hierosolyma capta, & ingens illud arcanum à Pompeio visum annis ampliùs viginti ante Herodis initia. Et quorsum cedò Vitem sive Aristobuli sive templi Herodiani, ingens vocaret ille arcanum? Quisquamne sive donarium illud ante templum expugnatum à Pompeio publicâ legatione acceptum, sive prominētem in Templi fronte atque oculis cunctorum transeúntium mirum in modū splendentem Vitem ingens nuncuparet arcanū, velut tunc primò patens? Ego sanè pristinā lectionem à qua etiā stant codices MSS. tantùm, puto, non omnes (nam in unico legitur ibi *uti Scælo*) planè retinendam censeo. Id est Pompeium vidisse *illud grande impiæ gentis arcanum patens, sub aureo uti cælo.* Pro arcano hoc ingenti ipsum templum sumit Joannes Camers. Ego sanè pro Sacris in ipso Sancto Sanctorum, in quod aditus Pontificibus tantum licitus. Neque enim templum ipsum adeò arcanum ingens. Pompeium autem Sanctum etiam Sanctorum introjisse legimus apud Josephum [q]. Arcanum hoc ingens meritò vocat Florus; idemque jam a Pompeio visum patuisse *sub aurea cælo*, id est ὑπὸ χρυσῷ οἱονεὶ ὀυρανῷ, *comme sous un Ciel d'Or.* Seu, perinde ac si conspectum oculis introgressi se splendidè admodum ac magnificè exhibuisset sub tentorio seu concameratione aureâ Cœlum imitante, seu instar tentorii atriive aurei cœli nomine notissimi, quod summæ dignitatis ac magnificentiæ causâ Principibus Supremis maximè Orientis, ut hodieque aliis, in usu. Quo certè, juxta vulgi captum, nihil fortè augustius potuit, comparatione, tametsi ironicè, utenti exprimi. Sic adyti rerumq; in eo sacrarū majestatem utcunq; apparentē adumbrare voluit Florus. Aureos autem Cœlos, significasse tentoria, atria, seu conclavia quibus Principes Orientis summi sedentes populo, aliàs recessibus obtecti, subinde patebant, scimus ex veterum non paucis. De eis disertè satis Plutarchus [r], atque apud Athenæum Phylarchus [s], quibus χρύσοι dicuntur ὀυρανίσκοι seu *aurea auratave instar cœlorum minorum tegumenta*; etiam quacunque ex materia facta, modò aurata seu auro magnificentiùs ornata. Neque enim Tentoria solùm sive ex pellibus auro pretiosis sive ex filis intertextis,

[q] *Halos. lib.* 1. *cap.* 6.

[r] *In Phocione.*

[s] *Dipnosoph.* 12.

textis, sic dicta, sed etiã atria ac conclavia augustiora in tholum surgentia, quibus è recessibus secretioribus prodire Principes ejusmodi dignantes se exhibebant & responsa velut oracula dabant. Hesychius de Persis [t], τὰς βασιλέιας σκηνὰς καὶ αὐλὰς, ὧν τὰ καλύμματα κυκλοτερῆ Οὐρανὸς, *Tentoria atque atria regia quorum tegumenta circularia Cœlos* vocant. Adeo ut sive comparationem spectes, sive loci Sancti Sanctorum in Templo Zorobabeliano (nam de eo Templo tantùm Pompeii facta narrantur) Figuram, Majestatem, Velumque prætensum, non est quin apposite dixerit Florus arcanum illud vidisse Pompeium *patens sub aureo uti cœlo.* Et videsis etiam quæ de ὑρανίσκοις illis seu *cœlis minoribus* observavit vir præstantissimus Isaacus Casaubonus [u], ubi ex Polybio [x] rectè monet Cœlum ejusmodi dici σκηνὴν χρηματιστικὴν, *tentorium unde responsa* velut *oracula dabant reges Orientis.* Scilicet Ptolomæi Evergetis Regis *Cœlum aureum,* seu tentorium magnificum, appellatur Polybio ἐπιφανὴς καὶ χρηματιστικὴ σκηνὴ, *illustre ac oraculis* seu *responsis regiis dandis tentorium.* Certè & Sanctum Sanctorum דביר dictum id est *oraculum* nemo nescit, ob responsa illic divinitùs accepta; adeò ut etiam indè velut pro σκηνῇ χρηματιστικῇ seu Cœlulo aut *tentorio* aureo *unde responsa acciperentur* divina, in dictâ comparatione Sanctum Sanctorum sumi fortè vellet Florus. Quin & Sanctum Sanctorum σκηνὴν vocat autor Epistolæ [y] ad Ebræos. Et Tabernaculi Mosaici Sanctum Sanctorum quod imitati sunt Templi conditores, disertè dicitur Josepho [z] τοῖς ἱερεῦσι ἄβατον ὡς οὐρανὸς ἂν εἴη τῷ Θεῷ *Sacerdotibus etiã inaccessum, perinde ac si Cœlum Deo fuisset*; quod Floro item inprimis consonũ. Sed in callẽ regredimur, id est ad Picturæ & Sculpturæ apud Judæos usum. Notat ipse Josephus [a] velut singulare, Porticus Templi οὔτε ζωγραφίας οὔτε γλυφίδος ἔργῳ *nec Picturæ nec Sculpturæ artificio* ornatas. Ideò alibi in Templo artium harũ usus. Recole etiam heic quæ de omni cœli ratione in velo depicta suprà occurrunt ex Josepho. Picturam item insigniter laudat Philo [b] Judæus uti rem disciplinæ suæ gentis per se satis consonam. Mitto quod de Nicodemo Principe illo seu Magistro in Israel dicitur [c]; eum scilicet arte sculptoriâ quâ pollebat Christi Imaginem ex ligno ad similitudinem illam quam in linteamine impresserat Christus efformâsse. Ea de re fides sit penes autores. In supellectili autem

[t] *In verb.* Οὐρανὸς.

[u] *In Suetonii Neronem cap.* 12. *& Animadvers. in Athenæum, lib.*5. *cap.*6.

[x] *Historiar. lib.*5.

[y] *Cap.*9.3.

[z] *Originum, lib.*3. *cap.*5.

[a] *Halos. lib.* 6. *cap.* 14. *Gr.* 6. *Lat.*

[b] *Lib. de Somniis.*

[c] *Legend. & videsis Alphons. Palæotum, lib. de Stigmatibus Christi, cap.* 1.

autem meâ Rabbinicâ: habeo equidem ipse vetustum satis MS codicem Anonymi Ebræi, qui dum præcepta ordine suo Mosaica diligentissimè, id est Talmudicè, explicat, figuris animalium, veluti Leonum, Equorum, Taurorũ, Aquilarum, neque adeò rudibus, paginas ornat, non sine annotationibus pectori, tibiis, alis, subinde insertis. Sed pro seculorum [illegible]sarumque dum Idololatriam summopere cavebant emergentium, maximè sub Cæsaribus juxta antè dicta, discrimine, artificum qualium heic ratio habetur rarior interdum opera erat nec ita in pretio habita; fortè etiam nonnunquam, juxta Origenem, vetita. Christianorum autem recentiorum obviæ sunt, ubi de Imaginibus scribunt, de Judæorũ hac in re & Usu & legis sacræ juxta eos Interpretatione sententiæ, nimiùm intereà Talmudicis, ut consulenti liquebit, dissonæ. Vide ea de re præter alios qui perpetuos ad legem adjiciunt Commentarios, aut de Imaginibus ex professo scribunt, I. Baptistam Villalpandum [d], & Joannem de Pineda [e]. Judæorum autem Recentiorum, qui strictiùs quàm ex veterum scitis necesse est, Imagines à se idque pertinaciùs arceri volunt, alii nullam sive Statuam sive Imaginem humanam (præter eam quæ in nummis est) ædibus suis, ut multi Judæi Italicenses, retinent; alii verò pictas tantùm, sed non protuberantes nedum completas seu statuas aut effigies ejusmodi decurtatas. Ita scilicet docet Ludovicus Mutinensis, Archisynagogus Venetus, de Judæorum suorum ritibus agens. *Figure*, inquit [f], *ne Imagini, ne statue non tengono in casa, è tanto meno nelle sinagoge è luochi sacri à loro, per quello che è detto nello Esodo cap.*20. non farai à te scoltura ne niuna Imagine &c. *Et in molti altri luochi. Ma in Italia molti si fanno lecito tener ritratti è pitture in casa, massime non essendo di relievo ne di corpo compito.* Nec distinguitur heic inter ipsam Imaginis formationem, & formatæ, juxta jam ostensa, usum, qui tam Talmudicis licitus quam illa Illicita habita. Judæorum autem superstitiosiores haud parùm sequuntur heic Mahumedani qui dum Imagines abhorrent [g] alias, Christianorum nummos Principum vultu signatos, libentissimè amplectuntur; quos tamen olim, eo quòd Imagines ejusmodi præ se ferebant, summoperè detestabantur. Nimirùm ex eo quòd in Alcorano toties damnatur Imaginum cultus, nec earum usus admissus. Joannes Leunclavius [h]; *Causa vel prætextus causæ potiùs cur Talismani, velut ad-*

modum

[d] *Apparat. Urbis & Templi. part. 2. lib. 2. disp. 4. cap. 27.*

[e] *De Rebus Salomonis lib. 7. cap. 15.*

[f] *Historia de gli riti Hebraici part. 1. cap. 2.*

[g] *Septemcastr. de rebus Turcicis, cap. 10.*

[h] *Pandect. Turcic. cap. 55.*

modum religiosi & accurati Mahumetanæ religionis observatores, usum nummorum veterum è medio tollendum censerent, explicationē minimè difficilem habet. Quippe nota lex Mahumetis, qua statuas, simulacra, sculptas & pictas imagines ex interdicti divini præscripto severè prohibuit: notum, quanto Zelo Musulmani Christianorum in Templis Imagines mutilare, frangere, destruere soleant. Itaque quum Romanorum & Græcorum Imperatorum Imagines in Nummis & Aspris expressæ conspicerentur, violari Prophetæ legem clamabant & abolendæ monetæ veteris autores erant. Sed interim sub prætextu religionis impostores nequissimi quæstum faciebant, ut ipsimet Turcæ satis ingenuè fatentur. Hodiè non ampliùs animos Turcarum illa religio tantopere tangit, ut signatos Christianorum principum charactere nummos aversentur. Immò nummos sive ducatos Venetos, quibus vetitæ lege Mahumetis impressæ sunt Imagines, Sultaninis suis, qui nihil habent legi contrarium Arabicis duntaxat insigniti literis, longè præferunt. Taleris autem Germanicis, præsertim quibus aut ipsius Imperatoris, aut Ferdinandi Archiducis aut Septemviri Saxonis insculpti sunt vultus usque adeo non infesti sunt, ut ex illis ipsis sibi prohibitis adgnitos Imaginibus expetant avidissimè. Ita lucro atque avaritiæ, ut fieri amat, cessit etiam superstitio summa. Et de Imaginum aliarumque quas suprà diximus rerum Factura, Usu, Possessione, Abolitione, quà scilicet Proselytos Domicilii seu Noachidas apud Israelitas degentes ex Jure Gentiuum Interveniente ipsosque simùl ex Jure Civili, quod Intervenientis subinde mensura erat, Israelitas spectarunt, hactenus.

CAP. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis Picta, *Digressiuncula.* Judaicæ gentis Splendor singularis & Privilegia *tempore Claudiani seu sub Theodosio primo.*

PRiusquam verò ad Instituti cetera pergimus, liceat obiter heic dispicere utrum ex Ebræorum de Imaginibus disciplinæ jam in superioribus traditæ ratione elici queat Cl. Claudiani sensus, qui hactenus in obscuro nimis mansit de India Velis Judaicis picta. Invehitur ille [a] in Eutropium Consulem in Oriente factum, ideò maximè quod

[a] *In Eutrop. lib. 1.*

quod abjectissimus fuisset servorum & castratus. Rem incredibilem ait visam;

> *Atque aliquis gravior morum, si talibus, inquit,*
> *Creditur, & nimiis turgent mendacia monstris;*
> *Jam testudo volat, profert jam cornua vultur,*
> *Prona petunt retrò fluvii vada: Gadibus ortum*
> *Armenii texere diem: jam frugibus aptum*
> *Æquor & assuetum Sylvis delphina videbo:*
> *Jam cocleis homines junctos, & quicquid inane*
> *Nutrit* Judaicis *quæ* Pingitur India Velis.

Inane quod nutrit India Judaicis picta velis inter summa ponitur rerum monstra, seu præ aliis velut ipsum summum, nec in rerum natura exstare creditum. Vela heic non aliâ sumenda sunt proculdubio notione (neque enim id lectorum imparium gratiâ præmonendum non est) præter eam quâ velamina forium, parietum, recessuum, sacrariorum, cubicularia, atque id genus alia, veluti aulæa, siparia, tapetia, stragula, peristromata, denotantur. Servius[b] de velis hac notione; *Augustus postquam vicit Britanniam, plurimos de captivis quos adduxerat, donavit ad officia theatralia: dedit etiam aulæa id est velamina in quibus depinxerat victorias suas, & quemadmodum Britanni ab eo donati eadem vela portarent; quæ revera portare consueverant.* Alibi ipse[c], Aulæa vela picta esse & in aula Attali regis Asiæ inventa, scribit. Et Tertullianus[d]; *sed & parietes Tyriis & Hyacinthinis & illis regiis Velis quæ vos operosè resoluta transfiguratis, pro pictura abutuntur.* Atque hoc sensu in jure Cæsareo[e] non semel (maximè in phrasi etiam illa notissima quæ in proverbium abiit *Causam velo*[f] *levato cognoscere*) alibique apud scriptores alios occurrit. Nec quin horum in Templis, Ædibus, Synagogis, Tribunalibus, varius esset ut hodieque usus, est quòd dubitemus. India autem velis heic depicta non pro ipsa Regione in eis velut in tabulâ geographicè, nedum pro forma aliqua humana qualis regionibus seu provinciis etiam dari solebat, capienda; sed pro qualicunque congerie sive textoris sive pictoris artificiosa animalium Figuris perquã stupendis nec omninò creditis, eisque tum ex India petitis ac receptis tum famã inde ea de re portentosam, pro vario artificum arbitrio, interdum superantibus. Veluti Mono-

[b] *Ad Virgil. Georgic.* 3. Purpurea, &c.

[c] *Ad Æneid.* 1.

[d] *De Habitu muliebri cap.* 8.

[e] *L.* 17. *D. tit. de Actionibus empti,* §. 4. *L.* 12. §. 17. *D. tit. de Instructo vel instrum. & ibid.* §. 20.

[f] *L.* 5. *C. tit. de Naufragiis, Hieronym. Magius Miscellan. lib.* 2. *cap.* 13.

Monocolorum ſeu hominum qui naſcuntur ſingulis cruribus, & Sciapodum ſeu qui plantarum ſuarum magnitudine inumbrantur, qui item cervicibus carentes in humeris habent oculos, Sylveſtrium & Hirtorum, Serpentium cervos & animantia ad parem mole͂, alia item tota haurientium, Leucrocotaru͂, Ealarum, Mantichorarum, aliorum id genus quæ Plinius, Solinus, alii ſive Indiæ tribuebant ſive ſomniabant in acceſſionem. Adeò ut mirantis apud Claudianum ſenſus ſit; ſi monſtrum hoc credendum, ne quidem dubitabo quin hiſce oculis poſthac revera videro etiam quicquid falſum atque ut ſomnium inane hactenus creditum nutrire ſolet ſeu exhibere India illa ſeu portentoſum illud animalium Indicorum vivarium, grex, armentum in Velis illis belluatis (ut tapetia dixit belluata Plautus [g]) pingi ſolitum. At verò quamobrem Vela hæc tam ſignantèr Judaica dicta? Gaſpar Barthius ibi, *Babylonica*, inquit, *vela Judaica vocat, ut Judæos ſomniorum interpretes pro Chaldæis dixit Juvenalis* [h]. Et verum quidem eſt Babylonica vela in pretio ac uſu lautioribus fuiſſe ſummo. At durum nimis, nimis abſonum intereà videtur Judaica pro Babylonicis ſumi. Neque certè Judæos pro Chaldæis uſurpavit eò loci Juvenalis. De mulieribus Romanis Sacerdotem Iſidis alioſque id genus ſuperſtitioſiùs conſulentibus cum egerat poeta, ſubjungit,

[g] In Pſeudolo.

[h] Satyr. 6.

Cum dedit ille locum, Cophino fœnoque relicto,
Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres Legum Solymarum & Magna Sacerdos
Arboris, ac ſummi fida internuntia cœli.
Implet & illa manum ſed parciùs; ære minuto
Qualiacunque voles Judæi ſomnia vendunt.

Judæi in periocha hâc, arctiori ſenſu, id eſt, pro ſola gentis ipſius Judaicæ propagine intelliguntur, non omninò pro Babyloniis. Quod & palàm evincitur tum ex legum Solymarum tum Cophini fœnique & ex arboris Sacerdotii per opprobrium & ironiam mentione. Nam & idem poeta alibi [i],

[i] Satyr. 3.

Nunc ſacri fontis nemus & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus fœnumque ſupellex.
Omnis enim populo mercedem pendere juſſa eſt
Arbor, & ejectis mendicat ſylva Camænis.

 Quod

Quod sanè de ipsis solùm Judæis & qui ritibus eorum imbuti esse accipiendum, non est opinor qui ambigat. De Babyloniis à nemine intellectum est. Nemus autem Aricinum fonsque ibi ac delubra olim Musis à Numa Rege sacrata, veteri religione soluta sunt sub Domitiano, ac Judæis urbe pulsis locata. Unde Judæa, nempe ipsa Gens (ut *Græcia mendax*, pro gente Græcorum) magna dicitur Arboris seu Nemoris Sacerdos; quod nomen per opprobrium & ironiam ei Musarum Sacerdotis locum resecratum occupanti, non ut reverà sacerdoti à Juvenale tribuitur. Non sine faceta forsan etiam ad quercus Dodonæas earumque sacerdotes allusione; quod & adnotant interpretes. Utrobique igitur Judæos tantùm innuit Juvenalis, neque hoc loco minùs atque illo. Adeò tandem ut quod heic de somniis venditis dicitur, aut ad futiles Judæorum aliquot mendicantium tunc temporis in usu Romæ artes, aut ad calumnias saltem quibus à Romanis inspergebantur omninò, non ad Babylonios, nec sanè tam ad somniorum interpretationem quàm ad superstitiosa instar somniorum monita seu responsa spectet. Quin & posteà expressim in Juvenale ibi locum suum sibi seorsim habent Babylonii ac Chaldæi. Nam, paucis de Armenio & Commageno aruspice interjectis, sequitur,

Chaldæis sed major erit fiducia: quicquid
Dixerit astrologus, credent à fonte relatum
Ammonis———

Atque huic, de Judæis strictè sumtis ea in Satyra antè intelligendis, non Babyloniis (ut vult Barthius) sententiæ satis etiam accedunt citrà controversiam interpretes alii. Joannes autem Wankelius apud Barthium de velo Tabernaculi locum Claudiani capit. *Referendum sibi videri ad velum tabernaculi quod miris & obscuris figuris pictum tradat Josephus. Eas effigies Paganos pro monstris Indicis habuisse.* Locum è Josepho[k] affert de velis Templi Salomonici. Sed curnam Claudianum tot non solùm à Templi Salomonici sed etiam ab Herodiani seu ultimi excidio seculis scribentem, Vela sive hujus sive illius, nedū tabernaculi quod propriè Mosaicum erat, adeoque nemini nisi Judæis ipsis satis cognitum, in carmen traxisse crederemus? Id proculdubio nauci est. Conjectura ejusdem Wankelii habetur, qua *Attalicis* potiùs substituendum pro *Judaicis*. Sed reclamat Codicum MSS. & editionum

[k] *Origin. lib.* 8. *cap.* 2.

tionum fides. De loco eo verba faciens Vir doctissimus Franciscus Junius Francisci F. in opere de Pictura veterum [l], Judaica ibi Vela inter textilis picturæ species ponit nec aliud addit quam ea *nimiis monstris fuisse notabilia.* Hæremus quidem nos. Sed ut conjiciendo rem heic tentemus; primò de Judaici, tunc temporis, nominis splendore insigni atq; existimatione quam supellectilis atque utensilium (inter quæ Vela qualia diximus locum passim obtinent primarium) lautitia & elegantia comitari solet, videamus. Dein utrum ex jam suprà dictis ratio quare Vela ejusmodi, belluata seu mōstris referta, Judaica à Claudiano nominentur elici possit. Certè Claudiani, id est Theodosii primi, Arcadii & Honorii A A A seculo, atque tempore quod propiùs antecedit, Judæos in Oriente, utcunque dispersos urbeque majorum & templo carentes, eximio vitæ splendore rerumque opulentiâ insigniter floruisse, si unquam post excidium, tam certum est ut nihil certius. Celebres tunc eorum Academiæ illæ seu potius respublicæ clarissimæ, Soriana [m], Pombodithana, Nehardaiensis, id satis testantur, uti & Synagogarum Frequentia & Immunitas singularisque Principum indulgentia. Theodosii, Arcadii, & Honorii Augustorum habetur rescriptum ejusmodi ad Addeum Comitem & Magistrum utriusque militiæ; *Judæorum* [n] *sectam nulla lege prohibitam satis constat. Unde graviter commovemur interdictos quibusdam locis eorum fuisse conventus. Sublimis igitur magnitudo tua hac jussione suscepta nimietatem eorum qui sub Christianæ religionis nomine inlicita quæque præsumunt & destruere synagogas atque expoliare conantur, congrua severitate cohibebit. Dat.* III. *Kal. Octob. Constantp. Theod. A.* III. *& Abundantio* CONSS. Id est, anno Christi CCCXCV. Triennio item post [o] ad Judæos ipsos Arcadius & Honorius AA. *Rectores Provinciæ vobis nullum discussorem aut moderatorem esse concedent. Quod si qui munere sibi* (fortè *si quis induere sibi*) *curam præter vos proceresque vestros audeat, tum velut aliena adpetentem supplicio cohercer festinent.* Quin Iidem Augusti ad Claudiannm Comitem Orientis, eodem anno [p] *si quis audeat illustrium Patriarcharum contumeliosam per publicum facere mentionem, ultionis sententia subjugetur.* Neq; iniquum est ut existimemus Claudianum hunc ipsum fuisse qui scripsit Poetam. Nam & Augustis his ac senatui adeo charus habitus est Poeta ipse ut

[l] *Lib.2.cap.8.* §.9.

[m] *Videsis R. Gedaliah* Ben *Iechai in* Shalsheleth, *fol.35. a &c.*

[n] *C. Theodos. lib.16. tit.8. l.9. & vide l.* 12. & 25.

[o] *Ibid.l.*10.

[p] *Ibid.l.*11.

statua [q] in foro Divi Trajani atque titulo honorifico diù ante obitum donaretur. Unde & faciliùs credendum dignitatem hanc & munus insuper accessisse. Proximo item anno ad Cæsarium Præfectum Prætorio iidem Augusti; *Nos in conservandis Judæorum privilegiis veteres imitemur quorum sanctionibus* [r] *definitum est, ut Privilegia his qui illustrium Patriarcharum ditioni subjecti sunt, Archisynagogis, Patriarchisque ac Presbyteris ceterisque, qui in ejus religionis sacramento versantur, nutu nostri nominis perseverent ea quæ venerandæ Christianæ legis primis clericis sanctimoniâ deferuntur. Id enim & divi principes Constantinus, & Constantius, Valentinianus & Valens divino arbitrio decreverunt. Sint igitur etiã à curialibus muneribus alieni pareantque legibus suis.* Ita summo principum indultu suoque jure liberè, modò Christianæ religioni palàm non officerent seu facerent contumeliam, utebantur. Patriarchis eorum nomine nunc Illustrium nunc Spectabilium [s] designatis. Nec levia ejusdem rei vestigia occurrunt in D. Chrysostomi homiliis adversus Judæos, ubi in Christianorum & Judæorum consortium adeo frequens invehitur. Brevi autem evenit ut tot privilegiis ac tam ampla vitæ splendidæ libertate nimiùm, ut fieri amat, elati atque rebus tam secundis insolentiùs & superbiùs usi felicitate pristina indigni meritò haberentur. Primò igitur ab Honorio & Theodosio II. Augustis [t] tum attemptandæ de cetero militiæ aditus eis, quibus anteà uti Romanis ceteris patebat, obstruebatur, tum cingulo militiæ antè decorati Judæi exuebantur omnes. Circa vigesimum scilicet à rescripto illo ad Cæsarium annum seu Honorio XII, Theodosio VIII consulibus. In ipso autem hoc de Militia rescripto, aliàs se satis Judæis eorumque dignitatibus ac splendori favere edici volebant Principes, temperamentum interdicto adjicientes. Verba sunt; *sanè Judæis liberalibus studiis institutis exercendæ advocationis non intercludimus libertatem, & uti eos curialium munerum onere permittimus, quam prærogativa natalium & splendore familiæ sortiuntur. Quibus cum debeant ista sufficere, interdictam militiam pro nota non debent æstimare.* Sua per hæc tempora habuisse in utraq; Palestina Synedria [u] etiam scimus. Nec ante quadragesimum aut circiter annum ab Eutropii consulatu in quẽ adeo invectus est Claudianus, desierunt hæc Judæis indulta privilegia vitæq; inde collucens passim splendor. Tũc autem,

[q] *Claudian.in Præfat.ad lib. de Bello Getico, & Lyl. Girald. in Dialog. 5. de Poetis.*

[r] *C.Theodos. lib.16. tit.8. L.13.*

[s] *Ibid. l.15.*

[t] *Ibid. l.24.*

[u] *L. 17. C. Justin.de Iudæis & C. Theodos. lib. 16.tit.8.l.29.*

autem, ſeu Theoſio A. ſecundo XVII. & Feſto Conſulibus, Valentiniani tertii & ejuſdem Theodoſii edicto [x] mirum in modum ea quibus antè fruebantur diminuta ſunt, ipſique in conditionem peſſimam redacti. Sed intereà ex his ſatis opinor fit manifeſtum ipſo in ſeculo quo ſua ſcripſit Claudianus, inſignitèr floruiſſe Judæos; maximè in Oriente quæ & ſcena eſt carminum ex eo ſuperiùs allatorum, adeoque in Ægypto quæ Claudiani, ut creditur [y], patria eſt. Neque eſt quod ambigamus quin rerum opulentia ædiumque ac ſuppellectilis, veluti Aulæorum, Velorum, id genus aliorum copiâ, paritèr atque aliarum gentium beatiores, eouſque ibi per provincias abundarent uterenturque, ut Vela aliave ejuſmodi, ſi quæ eſſent eis præ aliis ſingularia, ipſorum nomine propriè ſatis atque appoſitè, ut aliorum id genus cetera, in carmine poſſent deſignari. Quod ideo etiam adjicimus, quia de lectione à viris doctis ita dubitatum eſt. Jam verò quod ad conjecturam heic attinet, quare Vela qualia diximus Judaica Claudiano appellata fuerint; Quicquid tunc temporis hominum in orbe quidem Romano fuere, aut Pagani erant, aut Chriſtiani, aut Judæi. Paganorum Vela quotquot picta ſunt, pleraque, ſi non univerſa, Deorum figuris geſtiſque, aut geſtis quibus Dii pro more immiſti, plena fuiſſe credere par eſt (uti & de ſeculorum anteriorum pictura ex Vitruvio [z] ſcimus) nec ſolùm in Templis Diis publicis eorum aliqua, ſed & domi quamplurima Laribus obtendi ſolere eaque conſecrata, aut ſaltem quaſi conſecrata. Etiam ſive ex artificum ſive ex operæ conductorum voto non rarò idolis quidem, dum fiebant, ſacrabantur. Sua etiam Chriſtianis fuiſſe, partim Paganorum inſtar, partim ſacris ſuis, quæ Judæi æquè ac Paganorum abhorrebant, aptata. Cum igitur ſupellectilem ac utenſilia cultui extraneo dicata, niſi palàm atque actu aliquo manifeſto ab ipſis qui cultui ejuſmodi addicti ſunt reſecrarentur, in ornatum aut utenſilitatem aliquam adhibere, aut quoquo modo uti frui ſibi illicitum haberent Judæi (juxta ſuperiùs oſtenſa) & certò ſatis ſcire utrum Vela, Aulæa, id genus cetera, qualia diximus, ſive à Paganis, ſive à Chriſtianis facta aut poſſeſſa, ſacris ac religione eorum qui facerent aut poſſiderent libera eſſent, raró, ſi unquam, poſſe non immeritò forſan exiſtimarent, etiam & ספק ע"ז אסור *Id* [a] *de quo dubium manebat utrum*

cultui

[x] *C. Iuſtin. tit. de Iudæis l.* 19.

[y] *Petrus Crinitus de Poetis Latinis, cap.* 86.

[z] *Architect. lib.* 7. *cap.* 5.

[a] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebachim, *cap.* 8. *fol.* 74. *a.* & *Maimonid. halach.* Aboda Zara, *cap.* 7.

cultui extraneo dicatum fuisset planè esset illicitum, & demùm Paganorum paritèr & Christianorum moribus alienissimos se ambitiosiùs in rebus plerisque facerent; cum, inquam, hæc se ita haberent, nonne inde factum est, ut singulare sibi, saltem ipsis multò magis quam aliis peculiare, Velorum genus hoc belluatum fieri vellent? Ita quidem satis varietate jucunda ornatum, sed figuris rerum, quibus illa quæ Paganis & Christianis plerumque in usu plena erant, carens; Figuris inquam, Judæis etiam eousq; invisis ut quotquot earum cœlestes essent, nec artificibus suis facere esset licitum, &, quæ fuere, ceteras velut superstitione inquinatas, saltem de quorum inquinamentis dubitabant, magnopere, juxta jam dicta, ipsi aversarentur. Et genus sanè hoc à ceteris ita ex usu pariter & affectu Judaico haberi potuit discriminatum, ut tum inde nominari signantiùs mereretur, tum ab aliorum religione (utpote in Judæorum potissimùm usus contextum, formatum, pictum) censeretur præ aliis immune. Certè & quotquot hæc imitarentur in aliorũ facta usus, sic eodem forte nomine etiam appellitabantur; quemadmodum aulæa, ut volunt Grammatici, ab Attali Regis Asiæ aulâ sic primò nominata, quocunque locorum adhibita, sic dicuntur. Et tam quæ imitantur Phrygia, Babylonica, Tyria ejusdẽ generis artificia apud veteres, quàm quæ hodiè Atrebatensia, Turcica, Persica, alia iisdem vocibus non raro cum prototypis nuncupantur. Quid quod ita non solùm non communes haberent cum Paganis & Christianis figuras, sed nec in Velis hisce ullam similitudinem seu imaginem rerum quæ coli solerent; imò earum tantum quas nullibi locorum existere crederent ideoque etiam à cultu extraneo quàm alias multò sejunctiores? Quin si admitteretur Paganis illius ævi ac Christianis in usu fuisse picturæ genus illud tantum duplex quod ex Vitruvio [b] seculis liquet adhibitum fuisse Claudiano multò vetustioribus, videlicet aut ejus quod est seu potest esse, id est esse vel posse esse creditur, veluti hominis, ædificii, navis, fani, luci, montium, reliquarumque rerum è quarum formis certisque corporum finibus figurata similitudine sumuntur exempla, aut rerum seu partium rerum, quæ quidem existunt, sed ita ab artifice conjunctarum ut ex ipso naturæ ordine nec revera sint nec unquam fuerint, veluti sigillorum sive integrorum sive dimidiatorum è floribus seu coliculis exeuntium,

[b] *Lib. 7. cap. 5.*

exeuntium, partim Humanis partim Bestiarum capitibus similium, Candelabrorũ ædiculas sustinentiũ, id genus ceterorũ; certè monstrorum Indicorũ, quorũ nec partes nec corpora credita, Picturæ genus erit Tertium, adeóq; faciliùs potuit esse seligentibus peculiare. Et scimus genus illud Secundũ quod propiùs quàm Primum Indicæ quam tractamus accedit, sed interea ab ea longe distat, à veteribus Græcis & Romanis esse acriùs reprehensum. *Neque enim*, inquit Vitruvius utrorunque artium callentissimus, *picturæ probari debent quæ non sunt similes veritati.* Id si posteà etiam & Claudiani ac proximantibus antè seculis, aliis præter Judæos observatum fuerit, certè Indica monstra depicta, quæ in rerum natura non exstitisse credita, nec in Græcorum ac Romanorum picturam legitimam admittebantur, Judæorum, qui ea sibi ob rationes jam dictas fortè selegerant, seu Judaica commodè satis ac appositè dici possent. Quemadmodum fermè Verpæ ipsi pecora sibi immunda quæ tamen à Christianis edi viderent, *pecora Christiana* [c] olim appellitabant. Quin & inter diversas de imaginibus eorum sententias obtinuit & illa, ævo forsan in illo, frequentior, *rerum quæ reipsa non sunt sed finguntur imaginem omnem facere licere* ut verba sunt Manassis Ben [d] Israel ex Gemara[e]. Quo spectat etiam quod suprà [f] ex Arama citavimus. Adeò ut in Velis istis Judaicis pictura haberetur qualem Crypticã[g] seu *Grotesquam* indigitant. Sed verò conjecturâ tantùm modestiùs auguramur, nec, etiamsi aberremus, veniam desperantes. Dum hæc cogitabamus, monitum de Claudiani loco accepit à Viro amplissimo summoque Hugone Grotio cognatus ejus Franciscus Junius, in literis scilicet quibus doctissimi ejus de Pictura veterum operis nomine gratiam ei egit. Pro *Judaicis* fortè substituendũ *Lydiacis*; quod in scriptione veteri manifestò quidem proximum. Id mecum communicavit Junius & de loci sensu qualem jam exhibui, paucis unà disseruimus. Qua de re cum is rescripserat, à Grotio responsum est dum hisce prælum calet, *De loco Claudiani & mihi in mentem venerat posse defendi, si animantium non quæ conspiciuntur sed quæ finguntur formas Velis impressas intelligamus.* Tanti viri, utcunque de lectione subdubitantis, suffragio locum hunc non ornare nequibam. Sed hac de re satis superque. In callem regredimur Secundum Juris Naturalis seu Noachidarum quod Illustrius est Caput præter Jus etiam

c *Agobardus Lugdun. epist. ad Ludovicũ Imp. de Insolentia Iudæorum.*

d *Concilatore in Exod. qu.* 30. *lat.* 97. *Hisp.*

e *Ad tit.* Aboda Zara, cap. 3.

f *Cap.* 6. *pag.* 187.

g *Gabriel. Paleot. de Imaginibus, lib.* 2. *cap.* 37.

etiam Gentibus aliis Ebræisque eo nomine Interveniens proximè explicaturi.

Cap. X.

Ad Interdictum Naturale de Maledictione Nominis Sanctissimi Numinis (*quod* Noachidarum *seu generis Humani* Juris communis *quod Illustrius est,* Caput *Ebræis habetur* Secundum) *seu* de Blasphemia *meliùs capiendum*, *præmittitur* Profanationis Nominis Divini, *cui opponitur ejusdem* Sanctificatio, *Genus, velut ejus cujus affine est vocamen*, *triplex.* Profanationis *ejusmodi* Remissio *ante mortis momentum*, *juxta Ebræos*, *nemini perfecta.*

VT Noachidarum seu Omnium Hominum Juris Communis, quod Naturale heic appellatur & Illustrius, Caput secundum seu de Maledictione Nominis Sanctissimi Numinis ritè intelligatur, animadvertendum est apud Ebræos ex sacri sermonis interpretatione occurrere tam חלול השם seu βεβήλωσιν, *pollutionem* aut *profanationem nominis Divini* quam גדוף השם seu ὀνειδισμὸν, κατάραν, *maledictionem* seu *execrationem ejusdem* quæ item חרוף & קללה nuncupata Blasphemia est omnium gravissima. ὅ שם autem seu *Nomen* absolutè positum pro *Sanctissimo Numinis nomine*, seu *ipso Numine*, non solùm passim apud Magistros verùm etiam in lingua ipsa Mosaica [a] usurpatur. Profanationis seu Pollutionis interdictum est, *Custodite* [b] *mandata mea ac facite: Ego Dominus* לא תחללו שם קדשי *Ne polluatis*, seu *profanetis nomen meum sanctum, ut Sanctificer in medio filiorum Israel.* Profanari autem tripliciter aiunt Nomen Divinum. Primo modo ubi Ebræus ut Mortem imminentem evitaret, quid adversus sacræ legis præscripta patrabat, quoties scilicet ex majorū instituto seu disciplina Mors præ tanto peccato, ut minus malum, fuisset eligenda. Quoties dico. Neque enim semper volunt mortem anteferendam; ut ex sequentibus liquebit. Nec levioris periculi ratio habebatur heic ulla. Mors autē imminebat aut ægro ex Morbo eam palàm minitante aut ex Hominis alicujus minis qui legis violationem perseveranti extorquere

[a] *Levitic.* 24. 10. & 15. *ubi videsis Paulum* Fagium.

[b] *Levitic.* 22. 32. & *videsis Ezekiel. cap.* 20. 14. & 36. 22.

quere instaret. Ubi ex Morbo Mors imminebat, fas habebatur ægro tum vetita comedere tum alia in lege sacrâ prohibita qualiacunque facere quæ saluti, ut medicina, conducerent, modò [c] Interdictis tribus insignioribus semper, juxta exceptionem singularem atque à majoribus acceptam, intereà non contrà iretur. Scilicet Interdictis Idololatriæ, Homicidii, ac Revelationis Turpitudinum seu coitus illiciti. Quod verò ad metum mortis ex minis attinet, aliam habent publicæ Persecutionis temporis, quod שעת השמד nuncupant, rationem, aliam temporis quo Persecutio ejusmodi nulla. Nimirùm quoties persecutione publica non habitâ, Ebræus quisquam mortis minis, ad legis violationem impelleretur, permissum esse ei, aiunt, qualemcunque in quem sic impelleretur actum, ut inde se morte imminente liberaret; modò trium quæ diximus interdictorum singularium violaretur nullum, & distinctio hæc una & altera insuper observaretur. Si in ejus, qui sic minis impelleret, emolumentum tantùm cederet actus, veluti ubi opus ei in Sabbato præstandum; satius fuisse sic impellenti obtemperare quàm mortem subire. Si verò in cogentis emolumentum non cederet, sed eo tantùm nomine ut quid adversus legem sacram committeretur, exacta esset violatio, tunc de Numero Ebræorum, quorum in præsentia res esset patranda, distinguunt. Nam de Gentilibus heic impellentibus rem plerunque intelligunt. Si Ebræi decem pluresve adessent (quem numerum in cœtibus definiendis crebrò usurpant) tunc mortem præponendam. Sin pauciores, vitam obedientiâ redimendam. Et qui aliter hujusmodi causâ se morti tradidisset eum מתחייב בנפשו seu *vitæ suæ reum* nonnulli appellitant. Tempore autem Persecutionis publicæ (qualis sub Antiocho Epiphane, cum in violationem legis sacræ Ebræos impellere is acritèr instabat) nefas fuisse docent ullius omninò legis capitis violatione seu actu ullo lege interdicto vitam redemisse. Huc spectat illud de Israelitis [d] *Qui mori elegerunt ne pollnerentur cibis* καὶ μὴ βεβηλώσωσι *& ne profanarent fedus sanctum; itaque mortui sunt.* Alia item in historia Maccabaica [e]; ubi agitur de prælio ad vitæ tutelam capessendo etiam in Sabbato. Quod Talmudicæ doctrinæ [f] consonum est. Videsis hac de re plura apud Josephum in secundo adversus Apionem, alibique. De Fuga autem heic pronunciant; gravissimum facinus ab eo committi

[c] *Gemara Babylonia ad tit.* Aboda Zara *cap.2. fol.27.b. & ad tit.* Sanhedrin. *cap.* 1. *fol.*74.*a & b. Maimonides halach.* Jesudi Tora *ca.* 5. *quod videsis nunc à Guil. Vorstio versum & notis explicatum. Moses Mikotz. Pracept. Negat.* 2. *Affirmat.* 5. Shulcan Aruch, *lib.* Jore dea, *cap.* 157. *& videsis* Thosphoth *ad Gem. Babylon. tit.* Cethuboth, *cap.* 1. *fol.* 3. *b.*

[d] *Lib. Hasmonæorum cap.* 1. 66.

[e] *Jason in Epit. seu* 2. *Mac.* 6. 18. 1 *Mac.* 2. 41. *Ioseph. lib.* 12 *cap.* 8.

[f] *Maimonid. halach.* Sabbath *cap.* 2. *&* 30. *& videsis Guil. Schikard. de Iure Regio ca.* 5. *theorem.* 18. *& Petr. Cunæum de Repub. Hebr. lib.* 2. *cap.* 22.

qui se eâ, ubi facultas esset, non redimens cogenti obtemperaret. Jam verò qui alitèr ac dictum est licuisse, imminente morte per actum aliquem lege sacra interdictum se eripuisset, is חלול את השם seu *profanare Nomen Divinum dicebatur*. Et ברבים seu *publicè* atque בפרהסיא, quod ex Græco desumtum *palam ac apertè* significat, id profanare dicebatur si in Ebræorum decem præsentia commiserat. Inversâ ratione, qui se morti juxta ante ostensa temperamenta & distinctiones, id est quoties mors violationi erat anteponenda, se tradiderat, is קדוש את השם seu *sanctificare Nomen Divinum* dicebatur, veluti martyr agonem necessarium subiens; quemadmodum Daniel, Chananiah, Misael, Azariah, id genus alii. Unde & illud apud R. Samuelem Sullam[g]; fuisse familiam seculis recentioribus Judæorum quæ tota nomine קדושים *sanctorum* seu *sanctificantium* indigitebatur כי בכל השמדות קדשו את השם *Quoniam in cunctis persecutionibus sanctificabant Dominum.* Profanatio autem Nominis qualem diximus, supplicio forensi, veluti morte seu verberibus, neutiquam erat apud Ebræos punienda; utpote cœlesti vindictæ omninò relicta. Maimonides; מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין ואפלו הרג באונס שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים ובהתראה *Quoniam vi peccabat, flagris puniendus non erat, nedum morte ex sententia forensi; idque obtinuit tametsi homicidium vi patrasset. Nimirùm nullum peccatum flagra aut mors sequebatur, nisi id sponte commissum esset, adessentque testes & præcessisset admonitio legitima.* Quin vi sic coactum, etiam in idololatriam, pœnam cœlestem, quæ כרת seu *excisio* in sacro appellatur sermone, neutiquam ideò subire aiunt, utcunque gravissimè peccaret, aliterque cœlitùs, nec sine singulari de remissione jure, de quo nonnihil ad finem capitis dicemus, esset puniendus. Sed hoc obiter. Secundus heic Profanandi modus est ubi quis in præceptum quodcunque בשאט הנפש להכעיס *Cum contemptu* aut *ardore animi etiam ad tentandum* aut *irritandum* Numen, procaciùs seu morosiùs quid patrârat; agnoscens intereà Numinis Unitatem ac Autoritatem, seu non omnino negans, sed proterviùs tantùm irritans. Signantiùs nempe is Profanare Nomen Domini dicebatur, quemadmodum & qui non aliam ob causam quàm ut sanctissimo Creatori qui jussit

[g] *In Annot. ad* Sepher Juchasin *fol.* 132. *b*

juſſit placeret, præceptum aliquod obſervaſſet, is idem dicebatur Sanctificare. Et ex numero jam antè dicto eorum qui aderant ſeu inſpectorum, publicam itidem dicebant ſive Sanctificationem ſive Profanationem. Tertius demùm Profanandi Nominis divini Modus à Maimonide[h], juxta Talmudicos veteres[i], ſic deſcribitur. ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואע"פ שאינן עבירות הרי זה חילל את השם *Sunt etiam res aliæ quæ nomine Profanationis nominis divini veniunt; veluti ubi tum eximiâ legis ſcientiâ tum ſingulari virtute ac pietate vir celebris ea forſan feciſſet, quæ, tametſi in legem peccata aliàs non eſſent, eouſque nihilominus hominibus eſſent offenſioni, ut, eorum causâ, eum acriùs etiam inclamando convitiandoque reprehenderent* (Nempè humanitatis causâ ſeu ſocietatis humanæ gratiâ, reprehendere ſeu ob ſcandalum publicè datum graviùs corripere non nequirent) *Is enim profanabat etiam Nomen Domini.* Exempla habet ille de tali viro; Si, cum emtor eſſet nec egenus, venditorem pretium efflagitantem palàm eluderet; Si commeſſationibus aut riſu jociſque effuſioribus cum hominum vulgo ſeu fæce plebis uteretur; ſi vultu inquieto, iracundo, jurgioſo homines excipere ſoleret. Quibus adjicit וכיוצא בדברים האלו *& parilis eſt aliorum quæ ſunt id genus ratio.* Morum autem ſanctiorum ſeu juſtæ tum gravitatis tum comitatis aliarumque quibus conſiſtit ſocietas humana virtutum legiſque ſacræ diligentior in ejuſmodi viro obſervatio, *Sanctificatio Nominis* dicebatur. Viderint heic eruditiores, utrum ex eo quod Ebræis, juxta jam oſtenſa, erat *Profanare Nomen Domini*, eliciendum fuerit quid ſermone Helleniſtico ſit *Nomen Domini blaſphemare. Qui in lege*, inquit D. Paulus[k], *gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes ſicut ſcriptum*[l] *eſt*; ubi D. Hieronymus, *Per bona opera veſtra benedicitur Deus; ita nunc non rectè converſantibus blaſphematur.* Et gloſſa interlinearis illud D. Pauli affert ad ſacra verba de non polluendo ſeu non profanando nomine in Levitico[m], explicanda. Alibi etiam D. Paulus[n], *Quicunque ſunt ſub jugo ſervi Dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne Nomen Domini & doctrina blaſphemetur.* Et ſimilis alio in loco[o] de verbo Dei locutio

h *Halach. Jeſudi Tora, cap.* 5.

i *Gemar. Babylon. ad tit.* Joma *cap.* 8. *fol.* 86. *a*

k *Epiſt. ad Romanos, cap.* 2. 24.

l *Iſaiæ* 52. 5. *& vide Ezek.* 36, 22.

m *Cap.* 22. 32.

n 1 *Ad Tim.* 6. 1.

o *Ad Titum* 2. 5.

cutio, quæ ad nominis profanandi genus tertium ſpectare videtur. De Profanationis autem genere triplici hactenus indicato, ſingulare quiddam tradunt quod Remiſſionem ejuſdem divinam ab aliorum omnimodorum peccatorum remiſſione perquam diverſam eſſe facit. Ubi enim de Sacrificiis, Confeſſione, Pœnitentia, Caſtigationibus, die Expiationum, hirco apopompæo, adeóque de peccatorum aliorum quorumcunque ex hiſce כפרה גמורה *Remiſſione plena ac perfecta* ſive ante diem illum ſive in die illo (pro ſpecierum atque actuum varietate) agunt, de Nominis Profanatione ſeorsìm aiunt, eam nemini plene remiſſam ante mortem; ſed in ipſo ſolummodo mortis momento, idque tametſi præceſſerint quæ omnium remiſſioni neceſſariò prævia. Exceptio hac de re habetur in Gemara Babylonia[p], אבל מי כיש חלול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא בייסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון *Sed verò qui reus eſt Profanationis nominis, ei neque poteſtas eſt per Pœnitentiam peccatum* (uſque ad Diem Expiationum) *ſuſpendere, nec in die illo expiare, nec per caſtigationem ſui abſtergere. Sed omninò in ſuſpenſo manet, nec ante ipſum mortis momentum deletur. Juxta etiam illud*[q], *& revelatum eſt in auribus Domini exercituum, ſi expiabitur* (ſeu *non expiabitur*) *iniquitas hæc vobis donec moriamini.* Nam & locum illum capiunt de Nominis Profanatione qualem deſcripſimus[r]. Qua de re conſulas, ſi placet, Magiſtros recentiores quibus recepta eſt hæc doctrina.

p *Addit.* Joma *cap.* 8. *fol.* 86. a

q *Iſaiæ cap.* 22. 14.

r *Maimonides Halach.* Theſhuba *ca.* 1. *R. Obadias Bartenorius ad Miſnam. tit.* Joma *cap.* 8. §. 8.

CAP.

CAP. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebræos, non teneri.* Profanationis *Nominis superiùs ostensæ genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Universali *seu* Naturali, *contineri*; *sed horrendum illud* Blasphemiæ *genus quo* Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas *Numinis sanctissimi, sive* Convitio *seu verborum contumeliâ* proscinditur, *sive* ex professione actuve aliquo scientèr, procaciùs & consequentèr negatur. *De verbo* ברך *quà tum pro* maledicere *tum pro* Benedicere *sumitur. De lege illa sacra in Numeris*, Anima *seu* persona quæ fecerit manu elatâ *&c.* excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Blasphemiæ *solùm attinere illud volunt Magistri.*

SEd verò Profanationis Nominis Divini hactenus indicatæ, utcunque etiam Blasphemiæ nomine (saltem si ita in sermone Hellenistico *blasphemare* pro *profanare* hoc sensu interdum sumatur) non ignotæ, genus nullum volunt Ebræi Interdicto quod jam tractamus de ברכת השם seu *Maledictione Nominis Sanctissimi* contineri. Neque enim Profanationem ejusmodi Noachidis interdici volunt, seu Sanctificationis Nominis præcepto juxta modum aliquem indicatum eos teneri. Quæstio ea de re olim orta est[a], בן נח מצווה [a] *Gemar. Babylon. ad tit.*
על קדושת ה׳ או אין מצווה על קדושת ה׳ *an Præceptum de* Sanhedrin
Sanctificatione nominis (cujus oppositum est profanatio jam di- *cap.* 8 *fol.* 74. *b*
cta) *ad Noachidas attineat?* Ubi Rab Ada Bar Ahaba, *scriptum est*, inquit, *Hoc solum*[b] *est de quo depreceris dominum pro* [b] 2 *Reg.* 5. 18.
servo tuo; quando ingredietur dominus meus templum Rimmon ut adoret ibi &, illo innitente super manum meam, si adoravero &c. *& respondit Elisha* לך לשלום *vade in pace.* Nimirùm Naaman princeps militiæ Regis Syriæ Noachides erat qui leprâ mundatus in se susceperat Veri Dei cultum, saltem diis alienis ac cultui extraneo omninò renuntiarat, ut citato liquet Scripturæ loco. Unde etiã גר תושב *Proselytus domicilii* expressim in Gemara Babylonia[c] dicitur. Petiit antè ab Elisha ut ei indulgeretur si fortè [c] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 10. *fol.* 96. *b*
cum Rege suo, cui prorsus obtemperandum erat, manui suæ innitente, in templo Rimmon, coactus (sic loci citati sensus) adoraret,

raret; tulitque responsum *vade in pace*; quod Magistrorum quidem nonnullis [d] sumitur pro eo quod est vade & vero Deo, quem ipse tibi jam edoctus elegisti, cultum exhibe. At verò in Gemara Babylonia verbis jam laudatis subjungitur אם איתא לא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא *Si ita fuerit* (scilicet si Noachides præcepto Sanctificationis nominis teneatur) *non ita respondisset Propheta Naamani, sive in occulto exhibendus sive publicè fuisset ille cultus.* Et in glossa responsum illud pro assensu in adorationem ejusmodi in templo Rimmon seu extraneum cultum ab invito extortum accipitur. Ubi etiam legitur, ואפי' נצטווה בני נח על קדושת השם לא נצטווה לקדשו בתוך הגוים אלא בתוך ישראל *Etiamsi precepto Sanctificationis nominis teneretur Noachides, ad Sanctificationem nihilominùs illam non teneretur inter Gentiles sed tantùm inter Israelitas.* Quod si admitteretur, id Jure Interveniente seu superinducto, non Universali seu Naturali niteretur. Nam quod hoc Jure nititur personarum aut locorum cancellis non terminatur. Apertiùs autem, juxta Talmudicorum veterum mentem, heic Maimonides [e], בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו מותר לו לעבור אפילו נאנס לעבור ע'ז עובד לפי שאינן מצווין על קדושת ה' *Ubi Noachides vi in transgressionem alicujus præcepti quo is tenetur adactus fuerit, ipsa transgressio ei licita est; idque tametsi in Idololatriam adigatur. Neque enim eis præcipitur Sanctificatio Nominis.* Jam verò quod ad Interdictum quod tractamus Naturale seu universale juxta eos attinet; Gravius illud & horrendum flagitium גדופת השם *Maledictionem* seu execrationem Nominis Divini (dictam à גדף quod *probris* seu *convitiis lacessere* significat & à Syro quidem in aliquot Apostoli [f] locis pro βλασφημεῖν usurpatur) ipsissimam esse volunt Blasphemiam quæ Interdicto hoc vetatur. Scilicet, quando Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas Numinis aut convitio ultrò ac disertè proscinditur, aut ex professione actuve aliquo palàm ac procaciter negari consequenter deprehenditur. Prioris generis est Blasphemia quâ insectatus est Numen [g] Rabsaces. Et Selomithæ filius, eo [*] nomine morte mulctatus. Et ejusmodi Blasphemia vetita est Nebuchadnæzaris edicto. *Omnis*, inquit [h], *populus & lingua quæcunque locuta fuerit* שלות (quod propriè quidem errorem significat) *contra Deum*

[d] *Levi Ben Gersom ibid. & videsis, præter interpretes obvios,* Naamanum Syrum *in Nic. Serrarii opusculis.*

[e] *Halach.* Melakim *cap.* 10.

[f] *Epist.* 1. *ad Timoth.* 6. 1. *ad Tit.* 2. 5.

[g] 2 *Reg.* 8. 30. *Isaie* 36. 15.

[*] *Lev.* 24. 13.

[h] *Dan.* 3. 29.

Deum Sidrach Misach & Abednego, dispereat & domus ejus vastetur. Sed Hellenistæ & vetus Latina habent ibi *quæcunque locuta fuerit Blasphemiam*; astipulante item R. Saadia, qui שלו״ת ibi per דבר מכוער *rem aliquam turpem* interpretatur. Sic insimulatur [i] Nabothus. ברכת אלהים ומלך *blasphemasti Deum & Regem*, ubi etiam Paraphrastes Chaldæus גדפתא habet quod idem sonat, tametsi tum Latina vetus habeat *Benedixit Deo & Regi*, tum Hellenistarum versio Ηὐλόγησας Θεὸν ϗ βασιλέα, *Benedixisti Deo & Regi.* Certissimum est ברך verbum tam *execrari* seu *maledicere* quam *Benedicere* [k] significare; nec puto per Antiphrasin, ut quidam volunt; nedum ex eo quod *Benedicere* pro *valedicere*, atque hoc demum pro *renuntiare* (ut aliqui *) seu *Numen abnegare* sumendum, sive heic sive alibi ubi similis vocabuli notio. Sed ita ferè ex ipso linguæ sanctæ idiotismo in utramque partem, pro varietate loci quo usurpatur, significat, ut, apud Latinos, *Sacrare* & *Imprecari.* Nam ut tam diris & exitio quempiam devovere quàm velut numen seu numini quidpiam consecrare significat interdum prius, & tam in bonam quam in malam partem imprecamur, ita τὸ ברך, in quo nihil est expressim notionis vocum è quibus *benedicere* ac *maledicere* componuntur, denotat ardentiori quodam animi affectu *homini optare* ac imprecari, sed sive salutem sive exitium; ac *Numini attribuere*, sed sive laudes gratiasque (qui usus frequentior est) sive contumelias ac probra. Et discrimen ex natura rei verborumque comitantium, advertendum. Illustrius aliis est hac de re exemplum in Jobi historia. *Ne fortè peccaverint*, inquit [l], filii mei & ברכו אלהים בלבבם & *maledixerint Deo in cordibus suis.* Nam ut ita intelligatur ibi ברך res ipsa palàm postulat. Et Chaldæus ibi disertè וארגיזו קדם יי & *maledixerint Deo*, seu *blasphemaverint.* Sic Judæi ibi Hispanienses, *y maldixeron al Dio en su coraçon.* Ejusdem autem capitis commate decimo manifestum est pro *benedicere* idem usurpari. מעשה ידיו ברכת *operi manuum ejus benedixisti*, quæ verba sunt Satanæ. Et Jobus ipse paulò inferius, שם יהוה מבורך *Nomen Domini sit benedictum.* At Satanas eodem in capite item & sequenti, אם לא על פניך יברכך quod sonat, *si non in faciem tuam maledixerit tibi.* Uti & Chaldæus אין לא באנפי מימרך ירגונך *si non in faciem verbi tui tibi maledixerit*

[i] Regum 21. 10. & 13. vidisis Daniel. Heinsium in Aristarcho sacro cap. 28. pag. 498.

[k] Vide D. Ambrosium lib. de Nabuthe cap. 11. Sixt. Senens. in Biblioth. Sanct. lib. 2. verb. Iezabela &c.

* Martinus de Roa singularium lib. 1. cap. 9. in appendice.

[l] Iob 1. 5.

dixerit seu *blasphemaverit*. Ubi & Judæi Hispanienses, *si no sobre tus fazes te meledizera.* Quin paulò post [m] in verbis uxoris ejus, pro eo quod est ברך אלהים ומת Chaldæus ברך מימרא דיי ומית *Benedic verbo Dei & morere.* Et Judæi ibi Hispanienses, *Benedize al Dio y muere.* Cum intereà in vulgata quolibet heic in loco *benedicere* substituatur. Ut ferè in Hellenistica. Sed in primo loco habet hæc, *Ne filii mei in mente sua seu cordibus suis*, κακὰ ἐνενόησαν πρὸς τὸν Θεὸν, *mala excogitarint adversus Deum*; aliis, juxta Aquilam, ibi habentibus etiam ηὐλόγησαν, *benedixerint*; qua voce etiam in Satanæ verbis utuntur Hellenistæ. Sed in verbis uxoris Jobi; Εἶπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον καὶ τελεύτα, *dic verbum aliquod adversus Deum & morere*, seu, ut alia exemplaria, κατάρασον *execrare* Deum. Qua quidem significatione sumitur etiam in verbis Satanæ εὐλογήσει. Olympiodorus; *si non in faciem tibi* εὐλογήσῃ, ἀντὶ τοῦ δυσφημήσῃ, *benedixerit, pro eo quod est maledixerit. Et in faciem te benedicet*, τουτ' ἔστι, φανερῶς σε βλασφημήσει, id est, *apertè conscindet te maledictis*. Consulas si placet alios qui in Jobi initia conscripsere. Hinc etiam ὁ ברך plerunque redditur *benedicere*, maximè à recentioribus, in quibus tamen non desunt qui, ut res ipsa exigit, *maledicere* substituunt. Quin & ברכת השם in interdicto hoc Naturali secundo *Benedictio Nominis* ab eis subinde vertitur; uti & alibi [n] monemus. Et de convitio seu procaciori verborum contumelia in Numen, quà interdictum hoc de Maledictione spectat, hactenus. Alterum Blasphemiæ seu Maledictionis genus est quando non ita disertis in ipsum Numinis nomen verbis contumelia ingeritur, sed ex professione aliqua astuve Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas ejusdem palàm ac procacitèr negari consequentèr deprehenditur. Velut aut ubi quis citra ipsum cultum extraneum seu Idololatriæ actum aliquem (nam sic crimen ad primum interdictum attinet & simul blasphemiam ejusmodi juxta Ebræos in se continet) eam amplexandam sive aliis suadet sive ipse profitetur, idque ביד רמה *manu elata* seu ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας *in manu superbiæ*, atque ex protervia, non ex ignorantia seu disciplinæ errore; aut ubi Israelita jus Mosaicum, aut Noachides, seu qui nondum in Ebræorum ritus transiit, jus Noachidarum seu Naturale quod præ manibus est, simili modo violat;

[m] Cap. 2. 9.

[n] Lib. 1. cap. 10. & lib. 3. cap. 7.

violat; non ſcilicet animi ſui aut concupiſcentiæ innatæ ſeu ignorantiæ causâ, aut ex errore, ſed ex eo quod in contrarium ſe obligari protervè detrectet agnoſcere, ſeu quia Numinis præcipientis interdicentiſve Autoritatem, Poteſtatem, Unitatem minimè revereatur. Id eſt eam ex ipſo actu conſequenter, idque ſponte, ſuperbè, ſcientèr ac manu elata, negat atque in ſuper prorsùs habet. Maimonides [o] ex veterum Talmudicorum diſciplina; כל המודה. בע"ז שהיא אמת אף על פי שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא *Quiſquis nomen* (ita) *dederit* ſeu *profeſſus fuerit Cultui extraneo adeo ut pro veritate ipſum voluerit amplexandum, tametſi is non omninò idolum coluerit, certè pro maledico & blaſphemo in glorioſum nomen Dei O. M. habendus eſt.* Et ſtatim ſubjungit, ואחד העובד ע"ז ואחד המגדף את השם שנ' והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף *Parilis ratio habetur illius qui Idololatra eſt & qui blaſphemat nomen Domini, juxta id quod ſcriptum eſt* [p], *& anima quæ fecerit manu elatâ, ſive indigena fuerit, ſive proſelytus* ſeu *peregrinus, in Dominum is blaſphemus eſt.* Scilicet huc inprimis, ad blaſphemiæ hoc genus ritè capiendum, attinet lex illa ſacra, *Anima* [q] *quæ fecerit per manum elatam* (id eſt, ביד רמה quod vertunt Helleniſtæ ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, *in manu ſuperbiæ*; Chaldæus בריש גלי *capite aperto*, ſeu *impudenter*; vulgata, *per ſuperbiam*) *ſive fuerit ex indigenis ſive ex peregrinis* ſeu *proſelytis*, את יהוה הוא מגדף *in Dominum is blaſphemus eſt* (vulgata, *quoniam adverſus Dominum rebellis fuit*; Helleniſtæ τὸν Θεὸν αὐτὸς παροξύνει *Deum is irritat*; quemadmodum & Judæi Mauritanienſes quibus الله ذو يغضب ſubſtituitur; Judæorũ verſio Græcobarbara טון קיריו אפטוש אנתימטי τὸν κύριο αὐτὸς ἀναθεματίζει *Dominum ipſe execratur*; Hiſpanienſes autem Judæi, *a A. el denoſtan*) *excidetur anima illa de populo ſuo. Nam verbum Domini contempſit & præceptum ejus irritum fecit. Ideo excidendo excidetur anima illa, eritque iniquitas ejus ſuper eum.* Neutiquam ſcilicet legem hanc capiunt de peccato omnimodo ſcientèr, ſponte, aut contemptìm patrato; tametſi quæ præcedunt, de peccato errore atque ex ignorantia commiſſo, adeoque ſacrificiis expiando, ita disertè ſanciantur, ut hoc, quod proximè ſequitur,

[o] *Halach. Aboda Zara*, *cap.* 2. *Miſna & Gem. tit.* Cerithoth, *cap.* 1. *& vide Maimonidem Halach.* Sanhedrin *cap.* 15.

[p] *Num.* 15. 30.

[q] *Ibidem.*

de omnibus antithetis, ſeu ſponte, atque ex animi ſententia commiſſis, leviùs intuenti videri poſſet intelligi. Sed nullum ita eis fuiſſet peccatum ſponte patratum quod Exciſione (quam pœnam à cœleſti vindicta expectari, non à magiſtratu infligi aiunt) non fuiſſet puniendum; cum intereà triginta ſex duntaxat præcepta plerunque enumerent (inque iis hoc de גדופה ſeu *blaſphemia* ſimul cum eo de Idololatria cenſent) ad quæ כרת ſeu *pœna exciſionis* attinet, ut in tituli Talmudici *Cerithoth*, ſeu de Exciſionibus inſcripti, capite primo fuſiùs eſt videre. Sed ea de re nos plura, libro poſtremo. Legem autem ſupra allatam, velut de Extraneo cultu ejuſve profeſſione & Blaſphemia tantum conceptam ad hunc modum intelligunt. In Levitico * Sacrificia præſtituuntur quibus peccata tum Univerſitatis tum Hominum Singulorum ex errore ſeu ignorantia commiſſa expianda fuere. Peccata ſcilicet quibus præceptum אחת מכל מצות *aliquod ex omnibus præceptis* ſeu ſingularia quædam, citra Idololatriam, ſive ab Iſraelitis ſive à Proſelytis Juſtitiæ violabantur. De errore autem ſeu ignorantia etiam heic in Numeris lex fertur. Nam commate vigeſimo ſecundo legitur וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה *& ſi erraveritis & non feceritis* ſeu *violaveritis omnia præcepta hæc* &c. quod ad populi univerſitatem attinet, cujus in Levitico juvencus eſt ſacrificium, heic verò juvencus in Holocauſtum & hircus in oblationem pro peccato præter liba. Singulorum verò utroque in loco capella. Et tunc heic ſequitur in Numeris lex quam citavimus. Jam verò inquiunt, ut in Levitico de uno aliquo præcepto ex errore violato leges feruntur, ita in Numeris de omnibus ſimul violatis, ut & verborum diſcrimen innuit, id eſt (nam alitèr non intelligunt) de omnium autoritate ſimul ex violatione aliqua negata, non de ipſo cujuſque violationis actu. Vulgata quidem habet in Numeris heic *ſi per ignorantiam præterieritis quodquam horum* &c. Sed Helleniſtæ; ſi peccaveritis & *μὴ ποιήσητε πάσας τὰς ἐντολὰς ταύτας non feceritis omnia præcepta illa*, quemadmodū & Chaldæus juxta veritatem Ebraicam. Omnia autem ſic violari [r], id eſt autoritatem nūminis qui conſtituit, ejuſque unitatem errore ſeu ignorantia negari aiunt, quoties Iſraelita ſeu qui in Iſraelitarum ritus tranſierat (veluti minor inter Gentiles captivus, ſeu majores ſeculis quibus ex publica legis ignorantia paſſim ferè

peccatum

* *Cap.* 4.

[r] *Videſis R. Moſen Bar Nachman in* Piruſh Tora *fol.* 248. *b &* *Abarbinel in* Pir. Tora *fol.* 296. *col.* 3. *alios ad Numer.* 15. *& Maimonidem halach.* Sanhedrin *cap.* 15.

peccatum eſt) Idololatriæ reus, ſed ex errore ſeu ignorantia, fuerat. Et de hujuſmodi negatione ex Idololatria, vide quæ dicta ſunt ſuprà capite primo. Jam verò ſtatim poſt leges in citato Numerorum loco de errore ejuſmodi ſeu ignorantia (quam ut dictum eſt, Idololatriam ſolùm ſpectare ibi docent) ſequitur ea quam paulò ſuperius inde deſcripſimus. Cujus ſenſum utpote de eo quod ſcientèr ac ſuperbè commiſſum eſt latæ, ita intelligunt. Ut tum ſponte, ſcienter, ultrò, ſuperbè Idololatram in ea contineri velint, quemadmodum Idololatram ex errore in præcedentibus, tum eum qui ſic ביד רמה *manu elata*, ſcientèr ac ſuperbe quid facit quo non minùs ipſam Numinis Poteſtatem, Unitatem, Veritatem reverà ac palàm negat, quàm Idololatriæ ſcienter & manu elata commiſſæ reus. Id eſt eum qui ſive nomen Idololatriæ dederit, ſive ex animi ſentētia agnoverit, ſive alteri amplexandam ſuaſerit, ſive demùm præceptum aliquod ſic manu elata violaverit, ut non ex affectu ſeu ardore ſibi complacendi, Numenve ſolùm irritandi, nedum errore ſeu ignorantia, id violaverit, ſed ideò quia præcipientis Numinis autoritatem non agnoverit, neque eâ ſolâ ſe obligari exiſtimaverit magis atque ipſe qui ſcientèr & manu elata Idolum coluerit ejuſve cultum profeſſus fuerit, alterive, ut dictum eſt, ſuaſerit. Nempè aliud eſt præceptum quodpiam agnoſcere, atque ſimùl autoritatem dignitatemque Præcipientis, ex animi tamen affectu ſeu בשאט הנפש *ex toto animo*, etiam irritandi, procaciùs in illud peccare; aliud, neque præcepti vim agnoſcere neque unicam Præcipientis autoritatem, ſed ita ביד רמה ſeu *manu elata* ſive committere ſive tutò committi poſſe quempiam profiteri, aliiſve idem ſuadere, ut veri Numinis Poteſtatem, Veritatem, Unitatem, ſimulque præcepti ipſius vim deneget. Non qui primum faciebat (nam & ejuſmodi in præcepta reliqua בזדון ſeu *ſcienter ac ſponte* commiſſis, alia atque alia pœnarum genera in Pentateucho ſuis in locis ſparſim præſtituuntur) ſed tantùm qui ſecundum, allatâ Lege teneri [f] volunt, eumque etiam מגדף השם *blaſphemum eſſe in Dominum*. Vnde inſuper non minus ad Blaſphemiam ſeu Maledictionem nominis divini expreſſam, quam ad crimen hujuſmodi nefandum ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας ſeu *manu ſuperbiæ* commiſſum, כרת ſeu exciſionis Pœnam attinere concludunt; cum nihilominùs utrunque ex Lege[t], ultimo etiam ſupplicio (ſed non ſine di-

[f] *Gemar Babylon. et Gloſſ. Talmud. ad tit.* Cerithoth *cap. 1. fol. 3. a & ad eundem locum Obadias Bartenorius, præter Maimonidem halach.* Aboda Zara, *cap. 2. &* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 41.

[t] *Lev.* 24. 16. *Deut.* 13. 5. *& Miſna tit. Sanhedrin, cap.* 7.

ſtinctionibus aliquot de Blaſphemia, de quibus capite proximo) eſſet puniendum. Et de lege illa ad veterum mentem, egregiè Maimonides[u]; העושה ביד רמה הוא המזיד שיעיז פניו ויעבור בפרהסיא שזה עובר לתאבון לבד ולא לעשות מה שמנעת התורה לעשותו לרוע מדותיו לבד אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה מפני זה אמר את ה' הוא מגדף והוא יהרג בלא ספק ולא יעשה אלא מי שעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה ומפני זה בא הפירוש המקובל בע"ז וכתוב מדבר מפני שהוא חולק על פנות התורה *Qui manu elata facit is eſt qui ſuperbus frontem indurat & palàm atque apertè ita peccat, ut non concupiſcentiæ ſuæ causâ ſolùm aut ex morum ſuorum pravitate Legis Interdicta violet, ſed ſtudio ipſi Legi contradicendi, atque ut eam impugnet. Ideo dicitur, Dominum is*[x] *probris afficit*, ſeu *in Dominum blaſphemus eſt. Atque is ſine dubio morte eſt plectendus* (qua de re conſulas caput proximum.) *Neque quis ita peccat niſi in cujus animam irrepſerit dogma aliud quod Legi repugnet. Unde recepta eſt expoſitio, quod ſcriptura loquatur ibi etiam de Cultu extraneo, quoniam iſte adverſatur ipſis Legis Fundamentis.* Atque idem alibi in tractatu ſuo de Idololatria[y], doctrinam de Blaſphemia, qualis in eo quod præ manibus eſt interdicto continetur, traditurus, parilem utriuſque rationem eſſe ait, verbis jam ſuprà citatis, & dein, מפני זה כללתי דין המגדף בהלכה ע"ז ששניהם כופרים בעיקר ה[illegible] *Atque ideo conjunxi doctrinam de Blaſphemo cum ea quæ eſt de Idololatra quoniam uterque ipſum negat fundamentum*, ſeu *totius religionis principium.* Exempla heic afferunt, Manaſſis[z] Judæ Regis qui Hezekiâ patre mortuo, manu elatâ in Numen fecit, id eſt, extraneum[a] cultum reſtituit, nec præcepta Sacra nec Præcipientis autoritatem agnoſcens; item alia. Animadvertendum autem eſt, Legum è Numeris jam memoratarum parte priori ſeu eâ quæ ad Idololatriam errore aut ignorantiâ commiſſam, juxta Ebræos tantum attinet, tam גר הגר בתוככם *peregrinum* ſeu *Proſelytum peregrinantem inter vos* (quæ verba bis ibi uſurpantur) ſeu τὸν προσήλυτον τὸν προσπορευόμενον πρὸς ὑμᾶς *proſelytum qui accedit ad vos* ut Helleniſtæ, ſeu *advenas qui peregrinantur inter eos* ut altero in loco ibi vulgata, quam Judæos ſeu Iſraelitas Originarios expreſsìm contineri, id eſt tam Proſelytos Juſtitiæ quam Indigenas. Nam de Proſelytis domicilii manifeſtum

[u] More Nebochim *part.* 3. *cap.* 41.

[x] *Num.* 15. 30

[y] *Halach.* Aboda Zara, *cap.* 2.

[z] Pesiktha Zotertha *fol.* 50. *col.* 1. & *Gemar. Babylon. adtit.* Sanhedrin *cap.* 10. *fol.* 99. *b*

[a] 2 *Regum*, 21.

manifestum est eam partem capi nequire, quippe quæ ad violationem omnium præceptorum quæ per Mosem recepta sunt, qualem diximus, attinet. At verò in lege illâ, de eo quod est, juxta jam dicta, manu elata seu superbè commissum, latâ, mentio quidē parilis est Originariorū; sed non eadē in Proselyto designando vocabula. מן האזרח ומן הגר *sive ex indigenis sive ex proselytis*. Heic proselytorū nomen simplicitèr adhibetur. Et certè cū interdicto de Idololatria ac blasphemia quod non solùm Originarios ac Proselytos Justitiæ, sed pariter Proselytos domicilii seu Noachidas heic repetitum, juxta jam ostensa, spectat, ita hoc conjungatur; non adeò absonum est ut hoc in loco tam Proselytos domicilii seu Noachidas quam Proselytos Justitiæ præter Originarios indicari, atque eis similitèr pœnam Excisionis cœlitùs infligendam imminere existimemus. Sed utrum ad Proselytum domicilii seu Noachidem pœnam illam hoc in loco præscriptam attinere velint Magistri[b], nondum satis didici. De pœnis autem forensibus quæ jure sive Imperativo sive Interveniente Gentium huc attinent, proximè videbimus.

[b] *Videsis Abarbinel in* Pirush Tora. *fol.* 297. *col.* 2.

CAP. XII.

De Pœna Proselyti domicilii *ob* Blasphemiam *seu* Maledictionem Numinis *sanctissimi* forensi. Receptior *Talmudicorum sententia de* Judæo morte ob blasphemiam *ejusmodi non puniendo nisi expressim* nomen tetragrammaton blasphemasset. *Ea de re aliorum, uti &* Synedrii cui Caiphas in Evangelio præest, sententia diversa. *De Judæis in Evangelio clamitantibus, Jesum Christum ideo* mortis reum *quod* Filium Dei *se fecerat. De* Vestibus, blasphemiâ auditâ *aliasque ob causas, tam à* Sacerdotibus *ac* Pontifice summo *quam à Judæo quovis alio, ex more* dilacerandis.

QUod attinet ad pœnas ob Blasphemiam seu Maledictionem Numinis Sanctissimi superiori in capite ostensam, juxta Ebræos, forenses, Proselytis domicilii ex jure sive Proselytis ejusmodi ipsisque ex jussu Numinis Imperativo sive ex moribus superinductis Interveniente infligendas; animadvertenda est inprimis lex illa sacra ea de re in

in Levitico lata. Simulatque Selomithæ filius qui [a] יקב את השם ויקלל *Expreſsit* ſeu *blaſphemavit nomen & maledixit*, ex imperio Numinis lapidatione damnatus eſt, ſequitur ſtatim lex ſacra, *Et ad filios Iſrael loqueris dicens*, איש איש id eſt, *quicũque maledixeit deo ſuo, portabit peccatum ſuum. Et qui blaſphemaverit Nomen Domini, morte interficiatur. Lapidando lapidabit eum univerſus cœtus* כגר כאזרח בנקבו שם יומת id eſt *ſive fuerit Proſelytus* ſeu *peregrinus* ſive *indigena* aut *civis*, *ex eo quod blaſphemaverit Nomen, morte plectendus eſt*. Pro eo quod heic eſt *blaſphemaverit*, habetur in Ebræo נוקב שם יהוה quod & ſimplicitèr *explanaverit, expreſſerit* ſeu *nominaverit nomen Domini* vertitur tum Chaldæo tũ Helleniſtis [b], & من يلفظ اسم الله *qui loquetur nomen Dei* Judæis Mauritaniẽnſibus. Hiſpanienſes item ibi *Y declarante nombre de A. matar ſera matado*. Sed de ſimplici nominis expreſſione conſule viros doctos [c], quorum integros de eo cõmentarios ſcripſere aliqui. Nos de qualicunque non ſine blaſphemia expreſſione, quæ etiam ad rem quam tractamus ſolum attinet, legem cũ Talmudicis, vulgata, aliiſq; heic intelligimus. Peregrinũ autem ſeu Proſelytũ hoc in loco pro Gentili apud ipſos degenti, id eſt, Noachide ſeu Proſelyto domicilii ſumunt [d]. Et formulam illam loquendi איש איש *homo homo* (ut & Helleniſtis vertitur; & *Varon Varon* Judæis Hiſpanienſibus) quæ *quicunque* ſeu *univerſi* denotat, adhibitam ibi aiunt [e] לרבות את הגוים שמוזהרין על ברכת השם כישראל *ut comprehendantur etiam Gentiles quibus interdicitur Maledictio Nominis quẽadmodum & Iſraelitis*. Legem verò illam quantũ ad pœnam attinet, ita plerunq; interpretantur ut mortis ex ea reus non eſſet quiſquam עד שיפרש השם *niſi* [f] *expreſſiſſet Nomen*. Id eſt niſi nomen tetragrammaton quod שם המיוחד ſeu *nomen proprium* appellant, expreſſiſſet, atque, ut Gemara Babylonia, עד שיברך שם בשם *niſi maledixiſſet nomini nomine*, ſeu, ut Talmudici [g] recentiores, niſi maledixiſſet ei בשם מן השמות שאינן נמחקין *nomine aliquo eorum quæ Scripta* (ut illi) *eradi* ſeu *deleri non debent*, id eſt, Septem illorum ſanctiorum, *tetragrammati, Adonai, Elohe, Elohim, Eheihe, Sadai, Zebaoth*. Nempe, ſi rectè capio, niſi ipſum tetragrammaton ore prolatum (quod tam pro אדני quam pro יהוה à nonnullis ſumitur) ita blaſphemaſſet quis ut ſive verborum contumeliæ ipſum conjunxiſſet ſive alio eorum quæ dicta ſunt nominum aliquo

[a] *Levitic.* 24. 11.

[b] *Et vide Philonem, lib.* 3. *de vita Moſis*, & *Daniel. Heinſium in Ariſtarcho Sacro, cap.* 28. *pag.* 498.

[c] *Videſis Scriptores ad Levitic.* 24. *Maimonid.* More Nebochim, *lib.* 1. *cap.* 61. &c. & *I. Druſium de Nom. Tetragram.*

[d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *cap.* 7. *fol.* 56. *a*

[e] *Ibid.* & Sepher Siphra, *fol.* 53. *col.* 2. Peſiktha Zotertha, *fol.* 31. *col.* 3. *Moſes Mikotzi præc. Negat.* 16.

[f] *Miſna tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *Gem. Babylon. ibid. fol.* 56. *a* Jarchius *ad Levitic.* 24. 15.

[g] *Maimonid. Hal.* Aboda Zara *cap.* 2. *Moſ. Mikotzi Præc. Negat.* 16.

aliquo in ipsa blasphemiæ prolatione tetragrammaton ante expressum designasset. Nam & expressim in lege habetur שם יהוה *nomen Domini* seu *tetragrammaton*; ubi pœna mortis præstituitur. Legis initio omnimodam quidem blasphemiam in Deum interdici volunt, tam nominis divini alicujus eorum quæ כינוין *cognomina* vocant, veluti *Sadai*, *Zabaoth*, id genus cetera, quàm Proprii seu tetragrammati; ac suppliciis tum forensibus, veluti flagris, coerceri, tum cœlitùs immissis, veluti Excisione, puniri, at pœnam mortis blasphemiæ Nominis proprii tantùm, ex lege illa, irrogandam. Atque oportuit (ita Talmudicorum sententia receptior) ut in ipsius blasphemi verbis, non tantùm adstantis, nomen proprium usurparetur, quoties mortis pœna eà ex lege debita. Unde Glossa Talmudica[h] אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור *si ex Ore suo non protulerit nomen, sed ex alterius ore audito maledixerit, morte non est puniendus.* Et glossa ad legem ipsam, אינו חייב עד שיפרש את השם ולא המקלל בכינוי, *Reus* (mortis) *non est nisi qui expresserit ipsum Nomen. Neutiquam verò qui cognomini maledixerit*, quod & paulò antè dictis consonum. Adeò ut juxta hanc interpretationem nec Proselytus domicilii nec Judæus (nam paritèr in lege hac comprehenditur uterque) morte plectendus esset, nisi ipsi Nomini proprio seu tetragrāmato expressim maledixisset. Quod si fecisset Proselytus domicilii, ex Gentium hoc imperativo jure, morte apud eos puniendus erat; uti Judæus ex eàdem quidem lege, sed sibi Civili. Ceterùm quoniam hac in re gravioribus coerceri volebant pœnis Gentiles seu Proselytos domicilii, quam cives Ebraicos, ideò ex Jure Gentium Interveniente seu Proselytis ejusmodi ipsisque superinducto, tam Cognominis alicujus blasphemiam aut Maledictionem quàm Nominis proprii, in Proselyto domicilii seu Noachide, ultimo plectebant supplicio. Maimonides[i]; בן נח שבירך את השם בין שבירך בשם המיוחד בין שבירך בכינוי בכל לשון חייב מה שאין כן בישראל *Noachides qui maledixerit Nomini, sive id fecerit Nomine Proprio seu tetragrammato sive cognomine aliquo quocunque modo, reus est* (mortis; nam ut ita intelligatur, faciunt tam quæ præcedunt quam quæ sequuntur, præter rem ipsam) *quod non ita obtinet in Israelita.* At non defuere in Talmudicis qui cognomina divina etiam seu כל הכינוין *omnimoda Dei cognomina*

[h] *Tit.* Sanhedrin, *fol.* 55. *b*

[i] *Halach.* Melakim, *cap.* 9. *& videsis Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. *a*

mina eâ legis hujus parte qua ultimum præstituitur supplicium, sive contineri sive innui voluerint, ut diserte Rabbi Meir[k]. Id si admittatur, tunc pœnâ mortis tam ob blasphemiam quâ cognomen usurpatum est quam quâ nomen proprium, Proselytus domicilii ex Jure Imperativo fuisset puniendus, uti & Judæus ex Civili. Et sane sententiam ejusmodi de Cognominibus pariter atque Nomine proprio, in Synedrio Magno videtur tunc obtinuisse, cum D. N. Jesus Christus in eo sistebatur. Nam Caiphas[l], *Adjuro*, inquit, *te per Deum vivum ut dicas nobis si tu es Christus ille Filius Dei. Cui respondit Jesus, Tu dixisti. Veruntamen dico vobis, à modò videbitis filium hominis sedentem à dextris* τῆς δυνάμεως, id est, *Potestatis, & venientem in nubibus cœli. Tunc Princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens, blasphemavit. Quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt, reus est mortis.* Seu ut D. Marcus[m] habet, *omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.* In ipsis Christi verbis, Nominis proprii mentio nulla; sed Cognominis manifesta, in eo quod est *Sedentem à Dextris Potestatis*, id est גבורה quod sexcenties apud Magistros inter cognomina usurpatur. Unde etiam in vulgata substituitur *virtutis Dei.* Diligentiùs heic advertas illud de Jesabela & Nabotho[n], ubi Maledictionis Dei (nam proprii nominis mentio ibi nulla) incusatur vir innocens, ut mortis fiat reus. Atque huc spectat illud[o] *Nos Legem habemus & secundum Legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit.* Certè quod in Caiphæ Synedrio de Sanctissimo capite decisum est (sed maximè ex odii præjudicio, quod decisionum rationes novare solet) id ipsum in tumultuaria hac ad Pilatum responsione, id est blasphemiæ in Deum eum reum fuisse, innui, non videtur dubitandum. Non quod ipsis Messiam verùm adeo aspernantibus, Filii Dei nomen eousque insolens haberetur, ut nullâ omninò notione id vellent sine blasphemia, cuiquam, præter ipsum Numen tribui. Nam בני האלהים *Filios Dei*, uti & Deos, dictos esse nunc Homines aliquot (qua de re etiam vide caput proximum) nunc Angelos, ex ipsa sacra liquet scriptura[p]; idque etiam juxta Ebræorum sententiam. Non aliter ferè atque apud Gentiles *Jovis* & *Deorum Filii* subinde (præter Dæmones[*]) dicti heroës præ aliis longè eximii. Nō divinitate Numinis, sed humanitatis tantùm excellentia

[k] *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *ca. 7. fol. 56. a & vide Misnam ibidem, de maledictione parentum.*

[l] *D. Matth.* 26. 63.

[m] *Cap.* 14. 64.

[n] 1 *Regum* 21. 10.

[o] *D. Ioan.* 19. 7.

[p] *Genes.* 6. 2. *ubi vide versiones Iudæorum, Chald. Arabic. Hispan. Psal.* 29. 1. 82. 2. *Dan.* 3. 25. *Iob* 1. 6. *Scholia ibi præter versionem Iudæorũ Hispaniensium, & Pirke Rabbi Eliezer cap.* 22.

[*] *Arist. Rhetoric. lib.* 3. *cap.* 18. *& Maxim. Tyrius dissert.* 1.

cellentiâ sic eis, de quibus nomina ejusmodi usurpata sunt, interìm per hyperbolen tributâ. At verò Judæis alia erat Filii Dei heic notio quâ ipsum Dei Verbum seu λόγος, quem Chaldaice מימרא דיי vocabant [q], ita designabatur, ut hac notione se quempiam facere aut dicere Dei Filium, non aliud ipsis haberetur quàm reverà, non per hyperbolen, Deum se profiteri, adeóque, si falsum esset, Numen sanctissimum blasphemare. Atq; ut בר נש *filius hominis* millies pro homine in Ebræorum commentariis occurrit, ita *Filius Dei* etiam in eorum heic ore pro ipso vero Deo. Atque huc sane inprimis attinet illud Philonis Judæi ex more Hellenistarum suorum loquentis [r]; ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἱερωμένον τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ, παρακλήτῳ χρῆσθαι τελειοτάτῳ τὴν ἀρετὴν υἱῷ πρός τε ἀμνηστίαν ἁμαρτημάτων καὶ χορηγίας ἀφθονωτάτων ἀγαθῶν *Necessarium enim erat* (verba jam fecerat de τῷ συνέχοντι καὶ διοικοῦντι λόγῳ τὸ σύμπαν *Verbo* seu *Ratione cuncta continente & dispensante*, in Pontificis Rationali quod pectore gessit repræsentata) *ut Sacerdos supplicaturus* seu potius *ut sic consecratus Patri omnipotenti, advocatum adhiberet perfectissimum virtute ejus Filium, tum ad peccatorum veniam, tum ad uberem in posterum gratiam impetrandam.* Sed de loco illo, quo eò quod Filium Dei se fecit Jesus Christus, debuisse eum mori clamitarunt Judæi, præter interpretes obvios, vide virum præstantissimum Danielem Heinsium in Aristarcho [s] sacro. Quin nec illud observatu indignum, verba illa legis sacræ [t] קללת אלהים תלוי (quæ verti solent *maledictus à Deo qui est suspensus*, seu *in maledictione Dei qui est suspensus*) sumi à magistris perinde ac si ibi pœnæ auctarium blasphemiæ præstitueretur, id est suspensio [u] post lapidationem; quasi vertenda essent, *qui Deum blasphemaverit suspendendus est*, seu patibulo sub occasum solis (sic aiunt) post lapidationem affigendus. Ebræus scilicet, seu Judæus. Nam ad Proselytos domicilii hoc genus mortis non attinuit. Sanè ex hisce atque ceteris de blasphemia legibus jam antè memoratis, mirum non est si in sententiarum quale diximus discrimine (saltem si Christi tempore discrimen erat sententiarum quale tempore R. Meir) Judæi odio in Christum tam acriter flagrantes, eligerent amplectenturque eam, quâ quicquid in Dei Unitatem, Sanctitatem, Veritatem, Potestatem summam Blasphemia ipsis ullo modo videretur, morte luendum esset. Sed de Judicio illo ejusque appendicibus, plura in libro secundo de Syne-

[q] *Vide Christ. Helvicum de Paraphras. Chaldaicis cap.5. & in Systemate Controvers. Theologic. Elench. Jud.2. Class.3.*

[r] *De Vita Mosis lib. 3.*

[s] *Cap.28.pag. 498.*

[t] *Deut. 21. ult. & vide Epist. ad Galat.3. 13. & videsis Io. Drus. Præterit. 4. ad D. Io. cap. 19.7.*

[u] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.6. fol. 45. Maimonid. Halach.* Aboda Zara *cap. 2. & Halach.* Sanhedrin, *cap.15. Moses Mikotzi precept. Affirmat.* 103.

drio Magno. Quòd verò laceravit seu discidit vestimenta Caiphas, ex more erat avito. *Consuetudinis Judaicæ est* (inquit ad locum illum D. Hieronymus) *cum aliquid blasphemiæ & quasi contra Deum audierint, scindere vestimenta sua.* Et Lyranus ibi; *Iste erat mos Judæorum scindere vestimenta in signa doloris quando audiebant blasphemiam divini Nominis.* Id liquet etiam tum ex corpore Talmudico[x] tum ex sacris literis. Et doloris signum hoc fuisse alibi[y] in Oriente scimus ex Jobi historia. Sed Baronius[z]; *Hac consuetudine ceteri, haud tamē Sacerdotes, tenebantur; nam divina lege Sacerdotibus*[a] *vetitū erat ne sua scinderent vestimenta. Sed Caiphas, illâ cōtemptâ, quo ceterorum astantium animos in Christi perditionem magis ac magis concitaret, furore quodam percitus, primus summorum omnium Pontificum (quorum sit memoria) sic sua vestimenta conscidit.* Ad eundem sensum alii. Atque eâ de re controversia subinde[b] agitatur. Quæ facilè sopita erit, si Talmudicorum placita penitiùs advertamus. Non solum leges sacras jam è Levitico indicatas, sed etiam alias[c] adhibent, dum de vestium laceratione Sacerdotibus interdicta loquuntur. Sed eas intelligunt tantùm de vestibus Sacerdotalibus quarū solus in sacris ministeriis[d] usus; unde & illud[e] המקרע בגדי כהונה לוקה *qui dilaceraverit vestes Sacerdotales vapulabit.* Nec certè, reverentiæ & honoris causâ, fas erat cuiquam sive Sacerdoti sive laico, vestibus dilaceratis atrium, in Templo, Israelitarum ingredi. Alias autem vestes, seu amictum vulgarem, quem extra sacra gestabant ministeria Pontifices sacerdotesque, tam ipsi, quam alii cujuscunque generis Ebræi dilacerare[f] solebant, tum in luctu, tum blasphemiâ ex ore Israelitæ (non Gentili) sive in nomen tetragrammaton sive cognomen Dei aliquod auditâ, aliasque ob causas, veluti legis incendium, atque urbis templive sive excidium sive damnum aliquod insigne. Et expressim tradunt discrimen inter solennem Pontificis Vestium, quas diximus, dilacerationem, atque aliorum. Illi nempè dilacerandas ab ima atque anteriore parte versus summam, aliis à summa deorsum. Misna[g]; כהן גדול פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה *Pontifex dilacerat à parte ima, Sacerdos gregarius à summa,* quemadmodum & ceteri universi. Maimonides מהן קורע מלפניו והקורע מאחריו או מן הצדדין או מלמטה לא יצא ידי חובת קריעה אלא כהן

[x] *Misn. tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *Gem. Babylon. ad tit.* Moed Katon, *cap.* 3. *fol.* 26. *a Hierosolymit. ibid. fol.* 83. *a* 2 *Reg.* 18. 37. & 19. 1. *Isaiæ* 36. 22. 37. 1.

[y] *Cap.* 1. 20.

[z] *Annal. tom.* 1. *A. Chr.* 34.

[a] *Levit.* 10. 6. & 21. 10.

[b] *Vide Petrū Cunæum de Rep. Hebr. lib.* 2. *cap.* 3. *Isaac. Casaub. Exercit. in Baron.* 16. *ann.* 34. *num.* 73.

[c] *Exo.* 28. 32. & 39. 23.

[d] *Videsis lib. nost.* 2. *de successione in Pontif. cap.* 7.

[e] *Gemar. Babylonia ad tit.* Joma *cap.* 7. *fol.* 72. *a. adde Maimonid. halach* Biath hammikdash *cap.* 1. & *Mos. Mikotz precept. Negat.* 398. & *vide Maim. halac.* Sanhedrin *cap.* 19. *ord.* 2. *num.* 18. & 34.

[f] 2 *Sam.* 3. 31. *Gemara Hierosolymitana ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 83. *a Babylon. ad tit. eund. fol.* 26. *a Massec.* Semichoth *cap.* 9. *Maimonid. halach.* Abel *cap.* 8. & Aboda Zara *cap.* 2. *videsis Aloysium Novarin. Schediasm. sacro-propb. lib.* 9. *cap.* 26.

[g] *Tit.* Horaijoth, *cap.* 3.

כהן גדול שהוא פורם מלמטה *Dilacerandæ erant vestes ab anteriore parte. Qui autem à tergo aut à latere aut ab inferiore parte dilacerabat, is à ritu dilacerationis aberrabat. Quod tamen de Pontifice summo non est intelligendum cui à parte inferiore dilacerandum erat.* Sed hisce missis, si juxta jam dicta Blasphemiæ verba, morte plectendus non erat quisquam, ex lege illa scripta cujus interdicto tam Proselyti domicilii quam Judæi continentur, nisi ipsum nomen Dei proprium, uti vocant, blasphemus verbis adhibuisset, & nihilominus pœna ea subeunda erat Proselyto domicilii quomodocunque blasphemiæ etiam in cognomen reo, palàm sequitur, ex Interveniente Ebræis ac Proselytis ejusmodi jure, quod moribus superinductum est, ultimum supplicium ad Proselytum hujusmodi heic spectasse; uti etiam idem ad eum spectasse ex Jure utrisque Imperativo seu à Numine præscripto, si juxta sententiam illam τȣ̃ Rabbi Meir ac Synedrii cui Caiphas præerat, Blasphemiæ verba citra proprii nominis usum mortem mererentur. At verò, qui manu elatâ quid fecerat in Legem è Numeris capite superiori citatam, adeo ut aut Idololatriam profiteretur aut suaderet, indeque juxta ibi ostensa, pro blasphemo in Dominum paritèr haberetur, is si Judæus esset, ex Lege Civili[h], si Proselytus domicilii, ex Interveniente Gentium jure, morte erat plectendus.

[h] *Deuteron.* 13. &c.

Cap. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Josephum *&* Philonem *de* Diis Gentium non blasphemandis. *Magistrorum sententiæ de Lege Sacra qua* Deorum alienorum mentio *interdicitur.* Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege sacra, licuisse* Deo suo *seu* Gentis suæ (*cujus cultui scilicet nondum renunciaverat*) qualicunque maledixisse.

SEd mirum est intereà quod habet Flavius Josephus in Legum Sacrarum recensione[a]; Βλασφημείτω δὲ μηδεὶς θεοὺς οὓς πόλεις ἄλλαι νομίζουσι. Μὴ συλᾶν ἱερὰ ξενικά, μηδ᾽ ἂν ἐπωνομασμένον ᾖ τινι τῷ θεῷ κειμήλιον λαμβάνειν, *Nemo blasphemet deos quos aliæ civitates*

[a] *Orig. Judaic. lib.* 4. *cap.* 8.

Deos esse æstimant. Nec spolianda fana peregrina, nec donarium Deo cuiquam dicatum auferendum. Atque alibi [b] hoc ait fuisse αὐτῆς ἕνεκα προσηγορίας τοῦ Θεοῦ *eo quod Dei nomine indigitabantur.* Quinetiam Philo Mosem ait [c] vetuisse convicium in Deos οὓς ἕτεροι νομίζουσι Θεοὺς εἶναι, μὴ κἀκεῖνοι διακινηθέντες ἃ μὴ θέμις φθέγξωνται κατὰ τοῦ ὄντως ὄντος *quos alii existimaverint esse Deos, ne ipsi vicissim irritati prorumpant in voces nefarias in Deum O. Maximum qui verus est.* Alibi item ipse [d] ex Mosis mente, ait deorum ejusmodi τῆς βλασφημίας ἀνέχειν ἀναγκαῖον ἵνα μηδεὶς ἐθίζηται τῶν Μωύσεως γνωρίμων συνόλως Θεοῦ προσρήσεως ἀλογεῖν *blasphemiâ abstinendum, ne quis Mosis discipulus assuescat ullo modo appellationem Dei contemnere.* Ἀξιονικοτάτη γάρ, inquit, ἀεὶ καὶ ἐπαξιέραστος ἡ κλῆσις, *Nomen enim illud & invictissimum semper est & summo amore prosequendum.* Hæc si recipienda essent, sane Juris Gentium apud eos Imperativi caput singulare idque satis insigne de Numinibus Gentium qualibuscunque, eorum Delubris & Donariis sacris, inde oriretur. Ceterùm hæc maximè adversantur receptioribus vetustissimisque Talmudicorum sententiis. Neque apud Mosem reperiuntur. De contrario satis constat. Nam & Idola & quicquid Cultus extranei nomine veniebat, destruendum fuisse abolendumque, neque intra ditiones Israelicas jure permittendum, ex sacris literis liquet, uti etiam ex iis quæ juxta Talmudicos superiùs ostenduntur. Quod autem ad aliarum Civitatum seu Gentium Deos heic attinet; scimus quidem apud Hellenistas [e] legi Θεοὺς οὐ κακολογήσεις *Diis non maledices*, seu *Diis non detrahes*, uti vulgata. Sed Deorum ibi notio habetur qualis in illo [f]; *Deus stetit in Synagoga Deorum. In medio autem Deos dijudicat; quousque judicabitis perversè?* Ita de Judicibus seu Principibus, non de fictitiis diis locus capiendus. Rectè de more apud Judæos loquendi Origenes [g]; Judices inquit ἐλέγοντο εἶναι θεοὶ πατρίῳ τινὶ Ἰουδαίων ἔθει *Dii esse dicebantur ex more quodam Judæis Patrio.* Ebræa sunt אלהים לא תקלל quod sane ex nuda sermonis vi rectè posset verti, *Diis* seu *Deo* (ex pluralis numeri usu) *non maledices.* Sed expressim ibi Onkelus דיינא לא תקיל *Judicibus non maledices.* Consona est Paraphrasis Jonathani tributa. Judæi item Mauritanienses حاكما لا تشتم *Judicibus non maledices*, quemadmodum & Saadias in Arabica sua & Tawasius in Persica versione. Judæi item

[b] Advers. Apion. lib. 2.

[c] Lib. 1. de Monarchia.

[d] Lib. 3. de Vita Mosis.

[e] Exod. 22. 28

[f] Psal. 81. 1.

[g] Contra Celsum, lib. 4.

item ibi Hispanienses *Juezes no maldigas.* Sed Salomon Jarchius ibi הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין *ecce,* inquit, *tam interdictum heic de Maledictione Nominis* seu *Numinis Sanctissimi quam de execratione Judicis.* Alii [h] tantundem. Neque deest Rabbinus in hodiernis, qui Philonis illam de Diis non maledicendis, velut ex lege Mosaica haustam sententiam satis * amplexetur. Atque ex hoc loco hallucinatum fuisse Josephum sunt [i] qui opinentur. Et Baronius [k] de eo; *communis in dictum illud Exodi (Diis non detrahes) vulgata illa ferebatur interpretatio, ut neque in Deos Gentium obloquerentur.* Ad illud scilicet Alexandri de Apostolorum in Ephe so modestia, *Adduxistis* [l] *homines istos neque sacrilegos neque blasphemantes deam vestram.* Ita etiam intellexit olim præceptum illud in Exodo Julianus Apostata [m] quem refellit S. Cyrillus Deorum ibi nomine viros dignitate præcellentes contineri asserens. Quæ Christiani Scriptores hac de re habent, obvia sunt. Sed verò tam Josephum quam Philonem par est ut credamus potius illud suum de blasphemia in deos alienos ex alio hausisse Præcepto sacro, quod sequenti Exodi capite legitur, de diis alienis non nominandis seu memorandis. Nam & Josephus citato capite inter leges habet Mosaicas μὴ βλασφημεῖν *nec conviciandum,* judicibus præsentibus. Et Philonem ex præcepto illo suum sumpsisse palàm facit ipse ejusdem verborum in libro tertio de vita Mosis contextus; quem vide. Præceptum autem Sacrum [n] de diis alienis non nominandis seu memorandis ita se habet; ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך *nomen Deorum* seu *Dei aliorum non memorabitis; non audietur ex ore tuo,* seu ut codex Samaritanus לא תזכר ולא ישמע על פיך *non memorabis; nec audientur ex ore tuo.* Ubi Chaldæus habet ושום טעות עממיא תד׳ *& nomen Idolorum Gentium non memorabitis* &c. Hellenistæ aliique Orientalium, juxtà ac vertimus. Interpretatio autem legis hujus apud Magistros duplex ferè habetur. Alia quæ ad simplicem ipsum nominandi seu memorādi deos alienos actum attinet; alia quæ vota ac Juramenta eorum nomine concipienda, præstanda, atque Societatem, qualis sine juramento mutuo rectè consistere nequeat, cum Gentili dum Idololatra est, ineundam negat. In iis qui primam tradunt, alii vetari volunt tantùm eorum nomina quibus tribuitur [o] eis divinitas aliqua, non autem propria

[h] *Gemar. Hierosolymit. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 14. *fol.* 45. *a*

* *R. Simone Luzzato, nello Discorso circa il stato de gli Ebrei, Considerat.* 13.

[i] *Petr. Cunæus de Republic. Hebr. lib.* 2. *cap.* 21.

[k] *Annal. tom.* 1. *A. Chr.* 57.

[l] *Act. Apost.* 19. 37.

[m] *Apud D. Cyrillum, lib.* 7. *in Julianum.*

[n] *Exod.* 23. 13.

[o] *Vide Annot. ad Maimon. Halach.* Aboda Zara, *cap.* 5.

propria nomina quæ discriminis solùm gratiâ, sine expressâ divinitatis notione solent usurpari; veluti Moloch, Bel, Mars & quæ sunt similia. Atque ita sanè legem hanc sacram explicat etiam Tertullianus [p]. Alii verò ne simplicem inter loquendum nominum eorum memoriam inde admittunt [q] אפילו בלא זכר אלהות *ne quidem tametsi divinitatis eorum mentio non fiat.* Adeo ut nec Chemosh, nec Milcom, nec Asima, id genus cetera in sacris literis deorum Gentium nomina sic memorāda esse doceant, sed cum contumelia seu probro tantùm designanda; veluti שקוץ או תועבה *Idolum seu abominatio* Moabitarum, Ammonitarum, Hamathitarum. Inde hi illicitum aiunt dicere תעמד עמי ביום ע"ז פלונית *mecum moraberis die festo Idoli Gentibus culti N.* & similia. Sed & sunt qui dum simplicem nominum usum vetari aiunt, legem nihilominus de Diis in sacris literis sparsim nominatis non intelligi asserunt. Unde Maimonides [r]; quem & sequuntur alii, כל ע"ז הכתובה בכתבי הקדש מותר להזכיר שמה כגון פעור ובל ונבו ובעל גד וכיוצא בהן *Omnium Gentium Idolorum in sacris literis memoratorum fas est nomina memorare, veluti Peor, Bel, Nebo, Baal, Gad & quæ sunt id genus cetera*; quæ & in scriptis Talmudicis passim occurrunt. Sed & in illis מרקוליס *Merkolis* pro Mercurio, alia item nomina parilis apud Ebræos existimationis. Hoc verò genus in sacris suis libris non nominatum, memorari aliqui [s] aiunt nunquam sine לשון גנאי seu contumeliosâ aliqua syllabarum sive inversione sive decurtatione, aliave ejusmodi notâ qua opprobriū ingeratur. Qui autem interdictum sacrum sumunt (atque receptior est hæc sententia) de non ineunda cum Gentili, dum Idololatra est, societate, illud intelligunt perinde ac si dictum fuisset, cum Gentili seu Idololatra Societatem minimè ineas, ne fortè inde adigatur ille ad jurandum per Deos suos, & tu sic in causâ sis ut velut Dii, seu non sine divinitatis charactere, ii non solùm memorentur, sed & habeantur. Atq; illud על פיך quod *ex ore tuo* vertimus, interpretantur pro eo quod est, *per te* seu ex ratione societatis ejusmodi à te initæ. Atque ex parili ratione tum votum nuncupari nomine Idoli alicujus, tum juramentum per illud præstari ea lege volunt interdici. Maimonides [t]; הנודר בשם עבודה זרה והנשבע בה לוקה ש"נ ושם אלהים אחרים לא תזכירו אחד הנשבע בה לעצמו ואחד הנשבע בה לגוי ואסור להשביע הגוי ביראתו ואפילו להזכיר

[p] *De Idololatria, cap.* 20.

[q] R. *Nachmanides in* Pirush Tora *fol.* 134. *b. vide Gloss. Iarchii ad Exod.* 23. 13. *& ib. Paul. Fagium.*

[r] *Hal.* Aboda Zara *cap.* 5. *Mos. Mikotzi Præc. Negat.* 32. Shulcan Aruch in Jore dea, *cap.* 147.

[s] *Vide Mosem Mikotz. Præc. Negat.* 32. *& Paul. Fagium ad Exod.* 23. 13.

[t] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 5. *& Hal.* Sheluchin Weshothphin *cap.* 5. *Adde Mosem Mikotz. præc. Negat.* 32.

אסור להזכיר שם ע״ז שלו דרך שבועה *Qui votum nomine Idoli concipit, & qui per illud jurat, vapulat. Nam & lex sacra est* [u], *& Nomen Deorum aliorum non memorabitis. Neque diversa est ratio ejus qui sibi sic juraverit & qui Gentili. Etiam nefas habetur adjurare Gentilem per id quod is timet; & quidem memorare Idola seu cultum ejus sub ratione juramenti, pariter vetitum.* Subjungit autem paulò post Maimonides ואסור לגרום לאחרים שידרו ושיקימו בשם עבודה זרה *In vetitis etiam habetur in causa esse ut quis alius sive votum nomine Idoli cõcipiat, sive nomine ejus pactum confirmet* seu *juret*; quæ omnia partim item in Misna [x] partim in Gemara Babylonia occurrunt. Neque aliter intelligunt illud Misnæ הנודר בשמו והמקיים בשמו עבר בלאו תעשה *qui votum concipit aut jurat nomine Idoli, præceptum negativum violat*, id est, Legem quam diximus de non nominandis diis alienis. Sed & verba illa Misnæ, vir doctissimus vertit *qui votum concipit in nomine ejus atque id exsolvit nomine ejus, violat interdictum.* Pœna autem forensis, id est heic verberum, non infligebatur ex hac lege, nisi ei à quo aut votum conceptum aut juramentum præstitum fuerat Idoli nomine: Maimonides; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה *Sed nemo vapulat* (ex legis jam dictæ violatione quam ibi interpretatur) *nisi qui votum conceperit aut pactum confirmaverit, id est, qui juramentum præstiterit illius nomine.* Neque enim Idololatriæ speciem faciebant hujusmodi sive Vota sive Juramenta. Neque divinitatem aliquam Idolis inde tribui existimabant. Nam sic supplicio ultimo punita fuissent, juxta capite primo dicta. In iis verò censebantur interdictis שאין בהן לא כרת ולא מיתת ב״ד שלוקין עליהן *quorum ob violationem* (in sacris literis) *neque Excisionis pœna, neque ultimum supplicium quod forense est, præstituitur; sed ex more recepto verbera debentur.* Horum Numerus est CLXVIII. Simùl alibi [y] à Maimonide series eorum exhibetur. Unde liceat heic obiter indiligentiæ in prolegomenis ad libellum de Successionibus in Bona defuncti lapsum corrigere, ubi hac de lege verba fecimus [z]. Numerum ibi, adjecto denario, correctum sequatur, *Octavus ibi est de* הנשבע בשמה *eo qui per nomen Dei alieni juraverit* quod & fusiùs &c. Certè legis illius Sacræ interpretationi illi de Juramento haud parùm accedit versio vulgata. Etenim ea disertè,

Per

[u] Exo.23.13.

[x] Tit. Sanhedrin cap. 7. & Gem. Babylon. ib. fol. 63. b

[y] Halach. Sanhedrin cap. 19.

[z] Edit. Lond. 1636. pag. 12. Lugd. Batav. 1638. pag. **3.

Per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro. Ceterùm in sententiarum quas diximus Talmudicarum discrimine nihil reperitur, quo illud quod de alienis diis non blasphemandis apud Josephum & Philonem occurrit, omninò innitatur. Quin Magistri qui *abominationis*, *rei execrandæ*, id genus alia contumeliæ nomina deorum mentioni (qui itidem mos est sacræ Scripturæ) adjici voluere, planè non sine blasphemia eos à Judæis nominandos docent. Et exemplum est ea de re illustre in Historia sacra [a] de Elia & Baalis Prophetis. Atque ubi de abolendis Idolis, quæ τῆς ע"ז id est *Idololatriæ* nomine designare solent, loquuntur Magistri [b], expressim interdum adjiciunt שצריך לכנות לה שם גנאי *oportere ei nomina contumeliosa & opprobria ingerere.* Ceterùm ex alia lege sacra obtinuit apud aliquos opinio (quæ heic non prætermittenda) Gentilium nemini licuisse, Numini patrio, seu quod ipse velut patrium coluerit, maledixisse. Quod de Gentili apud Ebræos qui nondum solenni ritu Proselytus domicilii factus est, intelligendum. Verba sunt legis [c] superiùs etiam adductæ, *quicunque maledixerit* אלהיו id est *Deo suo*, *portabit iniquitatem suam*; ubi paraphrasis Uzielidi tributa habet שום כינוי אלהיה *cognomini Dei sui.* Hac locutionis formula interdici volunt nonnulli [d] non solum cunctis mortalium Numinis sanctissimi ac Unici maledictionem; verum etiam Gentilibus, apud Ebræos, maledictionem Deorum quos sibi adsciverant. Neminem scilicet Gentium Deo suo fictitio, cui nondum renuntiaverat, maledixisse, sine interdicti illius violatione; tametsi pœna mortis ibi præscripta ad eos tantùm attineret (ut & verba legis posteà sonant) qui Deum verum ejusque nomen sanctissimum blasphemarent. Sed disciplinæ Talmudicæ seu quæ Magistris receptior est, quantum video, nimis est hæc dissona. Et de hisce, hactenus.

[a] 1 *Reg.* 18. 27.

[b] *In* Shulcan Aruch, *lib.* Jore dea, *cap.* 146. §. 15.

[c] *Lev.* 24. 15.

[d] *Videsis Abarbinel in* Pirush Tora *fol.* 267. *col.* 4. *& Theodoretum, item Augustinum, alios, ibi.*

Libri Secundi FINIS.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Tertius;

In quo dispicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum qui *Simplici* jam enarratorum binorum interdictorum (quà *Negativa* sunt) & quæ sequuntur Præceptorum reliquorum Noachidarum *Observatione continetur*, *obligari voluerint Ebræi Noachidas* seu *Gentiles*, & *ad Qualem*. Item *Qualis Proselyto domicilii* seu *Gentili Hierosolymis* alibive in *ditione Israelitica Cultus*, ex Jure Gentium sive Imperativo sive Interveniente, *Permissus*; *qualis Interdictus*. Et quid statuerint *Ebræi* de eo quod est, *an Sabbatum* seu *Septimus*, in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Universo generi humano fuerit celebrandus*.

CAP. I.

Utrùm in superiùs explicatis Interdictis binis, *tam* Affirmativum quid de Cultu insuper Numini exhibendo, quàm Negativum de Idololatriæ & Blasphemiæ abstinentia, *ex Ebræorum seu Talmudicæ doctrinæ mente continetur.*

EXplicatis in libro superiori, prioribus binis Noachidarum seu Naturalibus Interdictis (idque quatenùs merè Interdicta sunt seu Præcepta Negativa) nimirùm altero quod de Cultu Extraneo seu Idololatria datum est, altero quod de Maledictione Nominis Divini seu Blasphemia, unà cum Jure Gentium apud Ebræos ad utrunque, etiam in Negativis, spectante; consequens est, ut, priusquam transimus ad cetera quibus mutua hominum inter se officia præstituuntur, dispiciamus

 quid

quid de Officio Cultuve alio (præter ſimplicem Negativis obedientiam præſtandam, quâ quidem etiam cultum aliquem contineri nemo non videt) hoc vel illo ritu Numini à Noachide ultrà præſtando heic velint Talmudici. Id eſt ut videamus quidnam Affirmativi in hiſce Noachidarum præceptis circa Cultum Numinis contineri ſive docerent ſive admitterent. Etenim Cultum Extraneum univerſo humano generi fugiendum, uti paritèr & Blaſphemiam, ex ſuperiùs traditis, voluiſſe eos liquet. Cæterùm ita nihil præter Negativum quid & Abſtinentiam tradi forſan videatur. Nam Utrùm Præceptum aliquod aliud hac de re affirmativum (excepto eo quod eſt de ſimplici obedientia) quo obligentur Noachidæ, implicari interdictis Idololatriæ ac Blaſphemiæ innuerent, id eſt utrùm inſuper Colendum ex jure Hominum Communi vellent Deum Verum ac Benedicendum (nam de Sanctificatione Numinis, cujus oppoſitum faciunt Profanationèm, jam antè[a] fuſiùs dictum eſt) non omninò ſanè ex eis quæ de Interdictorum ſenſu ſuprà allata ſunt fit manifeſtum. Neque ſanè de Affirmativa heic parte perinde ac de Negativa, dum de Jure Noachidarum agunt, expreſſiùs agere ſolent. Ceterùm ritè perpenſâ eâ quam tradunt diſciplinâ, haud difficile eſt elicere, etiam Deum Verum Noachidis ſeu univerſo generi humano colendum, eos, idque ex Jure Naturali, voluiſſe, & cetera, quæ Cultum ſolent comitari, veluti Benedictionem, Amorem, Majeſtatis agnitionem, Gratiarum actionem, id genus reliqua, à cunctis eodem Jure præſtanda. Jurium ſcilicet Noachidarum ſeu Naturalium de Officiis erga Numen ratio eis planè erat Duplex. Altera quâ Rempublicam ſeu Eccleſiam Ebraicam ita ſpectabant ut Proſelyti domicilii, ſeu quod idem eſt, Noachidæ in Ebræorum ditione agentes ob eorum violationem eſſent ex ſententia forenſi ſeu Jure Gentium ſive Imperativo ſive Interveniente puniendi; cujus rei exempla habentur libro in ſuperiori. Altera quâ univerſum genus humanum ex Imperio Numinis atq; pœna violationi inde, ſed non ex ſententia fori civilis, imminente, ſimpliciter obligari ad ea ſervanda volebant. Diffitendum quidem non eſt, ratione priori, Affirmativum quale diximus de Cultu ſeu Benedictione in memoratis Interdictis ſeu eorum materie contineri ſeu innui præceptum nullum. Neque enim docent Proſelytum domicilii ſeu Gentilem in ditione agentem Iſraeliticâ, eò quòd non coleret Numen

[a] *Lib.2. cap.* 10.

Numen, sic fuisse puniendum; id est, Numen ab eo sive Formulâ sive Tempore aliquo præstituto esse colendum, pœnamque simùl ejusmodi præcepti violationi apud ipsos in foro civili imminere. Præter Idololatriam ac Maledictionem Numinis, nihil omnino ex Jure Naturali seu hominum omnium Communi pro Crimine seu Delicto circa Sacra, quatenus scilicet Noachidas solùm ea respiciebant, in foro, quoties sistebatur Proselytus domicilii seu Gentilis ejusmodi, ipsis est habitum. Adeoque Præcepto Noachidarum de Cultu affirmativo ibi locus nullus. Posteriori autem ratione, sensus eorum proculdubiò erat; obligari quidem tum Proselytos domicilii, tum reliquum genus humanum ad Cultum divinum. Quem tamen si non præstarent, Numinis solius expectandam esse, non civilem, vindictam. Quoniam verò hujusmodi Juris usus forensis in eo quod Negativum erat, interdicti formulâ conceptum, omninò versabatur, ideò passim negativè seu de Abstinentia Idololatriæ ac Maledictionis, non paritèr affirmativè seu de Cultu exhibendo aut Benedictione, in Commentariis eorum, præcepta hæc quæ ad officia erga Numen singularia spectant, solent exprimi. Ita interim ut paritèr credendum sit etiam ex ipsa Negatione Idololatriæ ac Maledictionis seu Blasphemiæ, Affirmationem de Cultu & Benedictione Veri Numinis simul voluisse eos insinuari. Nimirum Cultum qualemcunque Divinum adeò in universum præstari solere, ut nemo sit hominum, mentis non depravatissimæ, qui eum rei alicui, Divinitatis nomine, non præstiterit, seu duxerit praestandum. Id est, aut Cultum Verum, aut Falsum seu Extraneum. Atque ita & Falsi Cultûs interdicto, cujus simplicitèr ac Negativè sumpti in foro apud eos solùm ratio habebatur, breviusculè concepto, Verum consequenter ac Affirmativè imperari generi humano à Numine (tametsi non sub pœna ex ipsorum fori sententia infligenda) volebant. Adeo ut sensus esset, idque ab ipsa rerum origine seu tempore Interdicti, uti aiunt illi, dati; Deos Alienos non habendos seu colendos esse, sed tantùm Deum illum Unicum ac Verum, secundū id etiam quod habetur in fronte Decalogi. Nam & quod legitur ibi *de non habendis diis aliis*, interpretantur subinde etiam Magistri [b] quemadmodum & scriptores Christiani, velut de Cultu vero Deo exhibendo, a Numine paritèr & satis expressim dictum. Quin & *aliorum* nomen, uti & *Alieni* in *Cultûs Alieni* seu *extranei* vocamine, ita Exceptivi, ve-

[b] *Videsis Isaac. Abarbinel lib.* Rosh Amana *cap.* 7. *&c.*

luti *nisi*, *præter*, *sed*, vim innuit, ut quod excipitur seu Verus Deus ejusque cultus ex locutionis formula satis affirmativè contineri possit. Juxta ferè receptius illud apud Jurisconsultos; *Promitto*[c] *quòd nunquam aliam accipiam uxorem nisi te*, sponsalia contracta esse, perinde ac si dictum fuisset *in uxorem te accipiam*. Quæ vocabula a nonnullis controvertuntur quidem, dum de sponsalitio contractu agitur; verùm non quòd vim Exceptivi affirmativam omninò quis simplicitèr neget; sed quòd non in vulgi collocutionibus, unde hujusmodi fieri assolent contractus, perinde ac in legibus ac decretis ex graviori prudentum sermone natis, Exceptivi ejusmodi vim solùm admitti velint, nec sanè immeritò, aliqui. Nec prætereundum est heic illud Naamanis Syri qui velut Proselytus domicilii Cultui extraneo renuntians, *servus tuus*, inquit Elisæo[*], *non faciet ampliùs Holocaustum & Sacrificium Diis* seu *Deo alieno* seu *alio præter Dominum*; quasi dixisset, *sed faciam Domino*. Sed ut hæc jam dicta rectè capiantur & quid de Noachidarum ad Cultum Numini præstandum obligatione (qua Benedictionis obligationem involutam esse nemo non videt) senserint Ebræi, liquidò satis constet, fusiùs est agendum, & res altius repetenda. Tria igitur sunt primò heic consideranda. Primum, Cultûs Divini, legitimi scilicet ac Deo vero & unico citra Idololatriam exhibiti, qui ab ipsis rerum initiis usque in tempora Mosaica ubicunque locorum, & dein extra Territorium seu ditionem Israeliticam Noachidis, florētibus Ebræorū rebus, in usu fuit, Genera, Tempora, Loca. Secundum, Cultûs illius, qui Ebræis post Legem datā in usu, Genera, item Tempora & Loca. Tertium denique, qualisnam Cultus ex Jure Ebræis Gentibusque aliis Imperativo aut Interveniente, sive Proselytis Domicilii seu Noachidis in Ebræorum ditione agentibus, sive exteris aliis, qui tametsi ibi non agerent, sacris nihilominus citra Judaismum Hierosolymitanis misceri subinde cupiebant, Interdictus sit; Qualis item Permissus; & quare Cultus aliquis sic sive Permissus sive Interdictus. Nam ex his, ut oportet, diligentiùs perpensis, etiam & Obligationem quâ ad Cultum divinum obstringi Noachidas, utcunque in foro ab ipsis ob violationem non puniendos, sed Numinis vindictæ relinquendos, innuerent, absque difficultate eliciemus.

c *Alexand.* 5. *Consil.* 152. 156. *Decian. Consil.* 133. *Albericus Gentilis de Nuptiis, lib.* 2. *cap.* 9.

* 2 *Reg.* 5. 17.

CAP. II.

Proponuntur aliquot quæ Capitis superioris Disquisitioni inserviant. Cultûs simplicioris Numinis Veri *à rerum initiis usque in Mosaica tempora, ac dein ejus qui* aliis præter Ebræos, *dum stetit eorum respublica,* Gentibus in usu, *Consideratio brevis.*

QUod ad Cultûs divini, quo usi sunt Noachidæ eorumque decessores vetustissimi, Genera heic attinet; scimus paulò post ipsa rerum initia Cultum divinum per Oblationes exhibitum, ut in sacrificiis Abelis & Caini. Adæ item similis tribui soler, idque ex eo quod tunicas haberet[d] ipse & Eva pelliceas. Oblationum autem Abelis & Caini, hujus frugum, illius pecorum, ratio traditur in vetustis Orientalium aliquot Christianorum monumentis. Utrosque nimirum ex Adæ patris monito sacrificâsse, cum contenderent de Sororum conjugiis, atque eam deperiret Cainus quam ei conjungi nefas pronuntiârat pater. Nam cum Abele gemellam natam Awinam, cum Caino Azronam aiunt. Hanc autem sibi in uxorem jungere voluisse Cainum, refragante Adâ, & Awinam ei uti & Azronam Abeli (ne alteruter suam haberet gemellam) destinante, & demum ad hunc modum utrumque monente, خذا من ثمار الارض ومن اولاد الغنم واطلعا الي راس هذا الجبل المقدس ۞ وقربا قربانكما ۞ وحينين تاخذا نساكما ۞ فجاب قاين من ثمار ارضه بقرابين الله طيبه نقيه ۞ فجاب هابيل من ابكار غنمه بقرابين الله طيبه نقيه ۞ فبينما هما طالعان الي راس الجبل اذ دخل الشيطان في قاين ان يقتل اخاه هابيل من اجل ازرون اخته ۞ ومن اجل هذا لم يقبل الله قربان قاين ۞ ولما قدما قرابينهما قبل الله قربان هابيل ولم يقبل قربان قاين *Sumite vobis ex fructu telluris & ex fœtu gregis, & ascendite in montis hujus sancti cacumen, & offerte oblationes vestras;* *atque*

[d] Genes. 3. 21.

atque tum accipietis uxores vestras. Attulit autem Cainus è frugibus terræ suæ oblationem Dei opimam mundamque. Abel ex primogenitis gregis oblationem opimam mundamque. Cum autem simùl ascendebant in montem, Diabolus suggessit Caino ut interficeret fratrem suum Abelem, ob Azronam sororem suam; undefiebat ut non acciperet Deus oblationem Caini. Et cum offerebant oblationes suas, accepit Deus oblationem Abelis; Caini verò respuit. Ita scilicet Saidus Batricides Patriarcha ante annos septingentos aut circitèr Alexandrinus. Et apud Ebræos [e] sanè de gemellis illis ac Caini in fratrem ob gemellæ suæ amorem malevolentiam, parilis ferè habetur narratio. Noachum autem altari extructo [f] obtulisse holocausta legimus, nec Abrahamum [g] semel & Jacobum [h] aras erexisse. Preces [i] item, Benedictiones, Adorationes, Sacrificia, Vota in Intervallo illo habentur quod Legem Mosaicam antevertens ad Noachidas generisque humani universitatem paritèr attinuit. Primogenitorum tunc temporis sacerdotia, de quibus alibi egimus [k] prætermitto. Et Jumenta paritèr omnia, Feræ, Volucria sine sexûs discrimine aut vitii corporis ratione, altari satis idonea tunc habita; excepto, quod Noachidis [l] immundum erat. Nam de immunditie animalium etiam Noacho nemo nescit monitum à Numine datum. Gemara Babylonia ubi de Primogenitorum sacerdotio & tempore quod tabernaculi structuram præcedit loquitur, statim subjungit [m] והכל כשרין להקריב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין טהורין אבל לא טמאין והכל קריבו עולות *Et universa animalia ritè offerebantur, sive Jumentum, seu pecus, sive Fera, sive Avis, idque tam fœminea quam mascula, tam vitiosi quam integri corporis, modò ex mundis essent non item immunda. Et victimæ sic oblatæ fuere cunctæ Holocausta.* Nam & sic interpretatur glossa שלא היו מקריבין אלא עולות *quod non offerebant alia* (saltem eorum quæ immolabantur) *præter Holocausta.* Ad idem intervallum attinet illud Domini ad Eliphazum, & amicos ejus duos; *Iratus* [n] *est furor meus contra te, & contra duos amicos tuos; quia non estis locuti de me rectum sicut servus meus Job. Nunc igitur tollite vobis septem boves & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerte Holocaustum pro vobis, & Job servus meus orabit pro vobis.* Atque ex jam memoratis etiam satis liquet tam Ilastica seu Propitiatoria atque Expiatoria, quā Eucharistica

[e] *Apud R. Eliezer in* Pirke *cap.* 21.

[f] *Genes.* 81. 20

[g] *Ib.* 12. 7. & 13. 18.

[h] *Ib.* 22. 5. 13. & 28. 18. & 33. 20. & 35. 1.

[i] *Genes.* 14. 20 & 20. 17. & 28. 20. & *vide* 6. *ult.* *Iob* 42. 8.

[k] *De Successione in Pontific. lib.* 1 *cap.* 1

[l] *Vide Genes.* 8. 20.

[m] *Adit. Zebachim, cap.* 14. *fol.* 115. *b sic Abulensis in* 1. *Paralip. cap.* 16. *quæst.* 28.

[n] *Iob* 42. 8.

ristica fuisse sacrificia Noachidarum decessorumque. Controvertitur autem Panis & Vini[n] à Melchisedeco prolatum. Et Theologi qui utrinque disputant obvii sunt. De sacrificio ea non sumunt Ebræi. Sed de ipso, quantùm ad hanc rem, in Christianis Orientalium monimentis vulgo non prostantibus habetur traditio quam adjicere non pigebit. Cruentis nempè eum sacrificiis omninò abstinuisse, etiam & abstinere debuisse, & Panem ac Vinum duntaxat Deo obtulisse. Tantundem enim de eo asseritur apud Saidum Batricidem Patriarchum illum Alexandrinum jam antè laudatum, idque tum ex vaticinio quod de eo effatus est (sic è veterum scriptis Batricides ille) Noacho filio Lamechus, tum ex consonis quæ à Noacho accepit Melchisedecus ea de re mandatis. Scilicet Adæ corpus, aromatis, ut ipse moribundus præceperat, conditum, è Sethianorum monte ubi في مغارة الكنوز *in spelunca Thesauri* repositum est, in وسط الارض *Medium* seu *Umbilicum Telluris* postmodum transferendum, idque ex ipsius etiam jussu. Atque eam rem ut procuraret, in mandatis dedisse Noacho Lamechum paulò ante obitum. Adæ igitur corpus, uti & aliorum Patriarcharum ita sepultorum, in arcam secum tulisse Noachum, idque ad exitum vitæ fermè retinuisse. Moribundum autem Semo imperasse ut corpus Adæ clàm inde educeret.

وخذ معك خبزا وخمرا المعونة الطريق ✲ وخذ معك ملشيصادق ابن فالغ ✲ ولذهبا حتي تجعلاه حيث يريكما ملاك الله ✲ واوصي ملشيصادق وقول له يجلس في ذلك الموضع ولا يتخذ له امرات ✲ ويكون ناسكا ساير ايام حياته ✲ لان الله اختاره ان يخدم قدامه ✲ ولا يبني له بيت ولا يهرق هناك دم ✲ لا سبع ولا طير ✲ ولا شي من الحيوان ✲ ولا يقرب هناك قربان ✲ الا خبزا وخمرا ✲ يكون يقرب الي الله

Et accipias tecum Panem & Vinum in viaticum. Accipias item tecum Melchisedecum filium Phalegi (ita vocatur apud Batricidem) *& progrediamini usque in locum ubi recondendum est corpus illud quem vobis indicabit Angelus Dei. Impera autem Melchisedeco ei dicens quòd in loco illo sedes sibi ponat, nec uxorem ducat, sed ut religiosus*

[n] *Genes.* 14. 18.

religiosus reliquos vitæ suæ dies transigat, quoniam Deus eum elegit ut ministret coram eo. Nec ædificet sibi Templum, nec Sanguinem effundat sive Pecoris sive Volucris sive alius cujuspiam animalis, nec offerat illic Oblationes alias præter Panem & Vinum quæ Deo offerenda sunt. Quæ ferme (præter alia ad hanc rem nō spectantia) prius ibi Noacho dixerat de eodem Lamechus, subjungens لان من هناك يكون خلاص لادم *quoniam inde erit salus* seu *Salvator Adæ.* Locus scilicet, Telluris Medium, seu Umbilicus in Traditione hac est Golgotha ubi crucifixus Jesus Christus. Quo nomine non semel apud Judæos Hierosolyma dicuntur. Atque illic a Semo & Melchisedeco repositum juxta mandata illa Adæ Corpus ibi postea narratur. Sed de Cultu Divino Temporum vetustissimorum seu quæ Mosem præcedunt, consulas Jacobum Bolducium in libris [n] de Ecclesia ante Legem, Joannem Cloppenburgium in Sacrificiorum Patriarchalium Schola, Paulum Burgensem in Scrutinio [o] Scripturarum, præter Alexandrum Alensem [p], Scriptores ad Genesim obvios, & qui de Sacrificio Missæ scriptitant nonnullos. Accedant heic varii in Libaminibus, Frugibus, Hostiis, Aromatibus, aliis Numini Vero offerendis ritus quos usurpabant Philosophi aliquot Gentilium seu viri cordatiores, Deorū multitudinē non omninò re, utcunque nomine (quod pluraliter passim Ebraicè usurpari etiam in Sacris literis, dum unicus Deus O. M. innuitur, nemo nescit) admittentes. Seculis illis nempè ac Regionibus quibus Cultûs formulæ nondum [q] a Numine expressiùs præscriptæ. Apud Græcos veteres ac Latinos (præter singulares aliquot Lustrationum ac Februationum, sine Oblatione, ritus, Supplicationes, Initia, id genus alia ad Cultum spectantia) Bina Sacrificiorum genera illa sexcenties occurrunt, quæ ab exemplo vetustissimo Abelis & Caini in genus humanum manasse non immeritò sanè existimant viri docti [r]. Alterum Cruentorum, veluti Victimarum, seu Hostiarum; quale Abelis fuit; alterum Incruentorum, veluti Frugum; quale Caini, id genus alia. Et utrunque in Panis & Casei oblatione ritè conjungi exhiberiq; volebant Hæretici quidam prisci, Artotyritæ inde [s] dicti. Sed de Sacrificiis Gentilium fusiùs Lucianus in Prometheo, Porphyrius in libris de Abstinentia animalium, alii tum veteres tum recentiores qui de eis Volumina conscripsère integra. Et Gentium Sacrificia ejusmodi tam Ilastica atque Expiatoria seu Purgatoria quàm

[n] *Lib. 1. cap. 1 cap. 2. lib. 2. cap. 5 &c.*

[o] *Part. 2. dist. 3. cap. 11.*

[p] *Summæ part. 4. membr. 1. 2. 3. 4. & 5.*

[q] *Videsis S. Thom. 2. secunda quæst. 93.*

[r] *Fortunius Licetus, in Encyclopædia ad aram Nonarii Terrigenæ, cap. 9. pag. 96. & 97.*

[s] *Guido de Perpiniano hæres. 28.*

quàm Eucharistica, passim liquet tum apud autores omnium manibus tritos, tum ex dedicationum altarium formulis; quarum exempla ampliora tametsi habeamus satis pauca, ex eis nihilominùs quæ extant mentem Dedicantium adeoque Sacrificantium elicere non ita est difficile. Digna est quæ ad hanc rem observetur, Ara illa Jovi O. M. sub Annum Christi CXXXVII Salonæ in Dalmatia dedicata[t], Cn. Domitio Valente Duumviro, præeunte C. Julio Severo Pontifice. Verba quæ huc spectant sunt *Hanc tibi aram Jupiter Opt. Max. Dico Dedicoque uti sis volens Propitius mihi Collegisque meis, Decurionibus, Coloniis, Incolis Coloniæ Martiæ Juliæ Salonæ, Conjugibus, liberisque nostris.* Ipsa ni fallor ara jam Patavii visitur. Sæpius item *ex Voto* & *pro salute* nunc dedicantis & suorum, nunc Principis atque aliorum dedicationes ejusmodi factæ. Et in universum hâc de re Paulus Burgensis Episcopus, exjudæus[u]; *In qualibet ætate & apud quaslibet hominum nationes semper fuit aliqua Sacrificiorū oblatio. Quod autem est apud omnes, naturale est. Hujus autem rei ratio est. Nā sicut in rebus naturalibus, inferiora naturaliter suis superioribus subduntur; ita etiam naturalis ratio dictat ut secundum naturalē inclinationem homines ei quod est supra omnes, subjectionem & honorem exhibeant secundum modum homini convenientem. Qui quidem modus est ut sensibilibus signis utatur ad exprimendum interiorem conceptum; sicut ex sensibilibus cognitionem accipit invisibilium. Unde ex naturali ratione procedit quòd homo sensibilibus rebus utatur offerens eas Deo in signum subjectionis & honoris ad similitudinem eorum qui Dominis suis aliquid offerunt in recognitionem Dominii.* Sic ille uti & S. Thomas[x]. Alii tantundem non rarò. Fuere etiam in Sacrificiis Gentium aliquot, Hostiæ Humanæ, quod pueri sciunt; Eæque, ut nonnulli voluere, ex Ebræorum aliquo ritu per imitationem desumptæ. Sed ea de re plura, libro quarto ubi Caput de Homicidio tractatur. Atque ut Noachidis seu Gentilibus Cultûs Genera sic variabant, ita etiam Tempora & Loca. Nam similiter, pro diversitate morum, alia atque alia ab ipsis pro arbitrio Festa instituta observataque; alia item atque alia Fana, Delubra, Altaria Cultui sacrata. Et spontaneæ Oblationes ritusque alii Sacri quoquo Tempore ac Loco ferè pro re nata adhibiti.

t *Apud Ian. Gruter. pag. 23. num. 12. & Rossinum Antiq. Rom. lib. 2. cap. 2. Barnab. Brissonium, Formularum lib. 1*

u *Scrutinio Scripturarum part. 2. dist. 3. cap. 11.*

x *Secunda quæst. 85. art. 1.*

CAP. III.

Cultus Divini *qui Ebræis ex Lege Sacra in usu*, Generum, Temporum, Locorum *Synopsis. Horum quænam sive* Permissa *sive* Interdicta Proselytis Domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica, *summatim indicatur.*

QUod ad Secundam heic Distributionis partem attinet seu ad Cultum Ebræis ipsis in usu; Genera quidem ejusdem nemo nescit fuisse perquàm multiplicia. Ea partim in Precibus, Adorationibus, Benedictionibus, Gratiarũ actionibus visuntur; partim in Victimis, Sacrificiis, Oblationibus Præstationibusque in Corpore Mosaico memoratis, præter Solennem cessationem à laboribus, & obedientiam insuper quâ & Præceptorum Corpus reliquum erat observandum. Preces autem, Adorationes, Benedictiones, Gratiarum actiones considerantur heic aut quà simplex in eis Cultus habitus, aut quà ritus singulares insuper Ebraici ipsis sive ex Lege scripta sive ex moribus superindictis conjuncti sunt. Similiter Sacrificiorum, Oblationum ac Præstationum atque actuum Sacrorum multiplicium qui ipsis in usu, ratio ineunda est duplex; aut quà ex humani generis usu solenniores erant, spontanea ac simpliciores, aut quà adjecta habuere Jussa, Ceremonias, ritusque Ebræis peculiares. In Priori genere censebant ipsi Holocausta planè Spontanea, tum quæ Sacris usibus reliqua sive ex Voto sive ex Donatione ultrò ac simplicitèr addicta sunt. Posterioris generis exempla habentur in Libaminibus, Pacificis, Expiatoriis, quorum & ritus varii Ebræis præscripti sunt, & finis, præter Simplicem Cultum, diversimodè etiam peculiaris; quemadmodum insuper in annuis dimidiorum siclorum pensitationibus, decimationibus, agni Paschalis comestionibus, Primogenitorum Consecrationibus & quæ sunt ejusdem commatis ceteris. Quod ad Tempora autem spectat hujusmodi Cultûs; Dies Festi, præter Jejunia, fuere ipsis non pauci, veluti Sabbatum seu Septimus quique in periodo dierum à rerum conditu putatorum dies, dies Paschales, Neomeniæ, Scenopegia, alii nemini ignoti. Sacrificia item matutina & vespertina. Preces pariter quotidiè cum Gratiarum actionibus effundendæ. Etiam & Horæ-

Horæ Precum, uti apud Christianos Canonicæ, ipsis peculiares. Preces enim, Benedictiones, Gratiarum actiones ac Celebrationes Numinis etiam in Legibus sacris jussas aiunt, veluti ex illa [a] ועבדתם את יהוה אלהיכם *& servietis Dominum Deum vestrum*, seu *Coletis* &c. & ex illo [b] *ut diligatis Dominum vestrum & serviatis ei toto corde vestro & totâ animâ vestrâ*, seu *colatis eum toto* &c. Et in Sapientum scitis [c] habetur איזו היא עבודה שבלב זו תפלה *Cultum cordis esse precationem.* Id vero quòd hoc nomine præstandum volunt, sic describunt, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב"ה ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו *ut homo quotidiè supplicationibus & deprecationibus utatur & laudes Dei Benedicti exprimat, & dein ea quæ sibi sint necessaria, petitionibus & deprecationibus postulet; quo peracto, etiam profiteatur cum Numinis laudibus Bona ab eo ubertìm accepta, quantum fieri potest, etiam singula.* Quoniam autem Tempora Precibus & Gratiarum actionibus hujusmodi, in Lege sacra neutiquam præstituuntur, ideò ex Majorum [d] sanctis inolevit, ut Tempora Precum jugis Sacrificii Tempora imitarentur, adeoque Matutinum contineretur intra quatuor horas inæquales à Solis ortu, & Vespertinū horâ dimidiâ post nonam inciperet. Prætermittimus discrimen ex adjectitiis Festorū sacrificiis ortū quod explicant Talmudici aliique *. Victimarum autem & Libationum Locus Tabernaculum & Templū Ebræis erat. Et sunt in Pentateucho peculiares de Loco leges [e]. Precibus & Benedictionibus nullibi non usi sunt, nisi loci immundities obstaret. Jam verò tametsi nihil magis inculcant quàm Legis Mosaicæ corpus integrum esse מורשה קהלת יעקב [f] *hæreditatem ac peculium Ecclesiæ Jacob*, adeoque sibi proprium faciunt, nec Gentibus aliis paritèr à Numine datum; nihilominùs Gentes alias ipsis non subditas nec in Judaismum receptas, ex eodem, velut ex optimo archetypo, sibi leges seu Legum exempla non pauca sumpsisse, ritusque Mosaicos sæpiùs, ut reverà se res habuit, tam in Sacris quàm Profanis imitatas esse gloriantur. Neque enim ita sibi Proselytisque suis proprium id corpus fecere, quin semper fas fuisse opinarentur exteris qualibuscunque (modo Proselytos Domicilii excipias, de quibus statim) ex eodem Juris capita, pro arbitrio, sibi seligere.

[a] *Exo.*23.25.

[b] *Deu.*11.13.

[c] *Gemar. Hierosolym. ad tit.* Beracoth, *cap.* 4. *fol.* 7. *col.* 1. Sepher Siphri *col.* 140. *Maimonid. Halach.* Thepila Webarceth Cohenim *cap.* 1.

[d] *Misn. tit.* Beracoth. *ca.* 4. *Maimonid. Halach.* Thephila Webarceth Cohenim *cap.* 3. *Moses Mikotz. Præcept. affirm.* 19.

* *Samuel Petitus Variar. Lect. lib.* 1. *cap.* 15.

[e] *Deut.* 12.5. & 16.2. & 5

[f] *Deut.* 33.4.

Non alitèr atque Anglis aut Gallis fas est (quod nemo non videt) ex Italorum aut Hispanorum, his vicissim ex illorum legibus & moribus ea pro re nata & libitu desumere, sibique suâ seorsim potestate ac imperio sancire quæ rerum suarum administrationi fuerint accommodatiora. Cum intereà alteros alterorũ, quà alterorum, legibus neutiquam teneri, uti nec Gentes alias Judaicæ legis Corpore, quà Judaicæ, obligatas esse sit manifestum. Huc spectat illud quod per hyperbolen fortè, sed quæ hac in re mentem eorum satis aperit, traditur de Lege Mosaica cippis sed columnis[g] inscripta, idque linguis Septuaginta (quo numero Gentium universarum linguas solent denotare) atque inde à Gentibus, velut divinum sibi in rebus ordinandis exemplar, descripta. Sic enim de lege sic inscripta aiunt Talmudici[h]; בכר׳ יו׳ חו׳ אומו׳ העול׳ משלחין נוטריון ומסיאן או׳ התורה שהיתה כתובה בשבעי׳ לשון *Indies Gentes mundi miserunt notarios seu Scribas suos qui sibi adferrent legem scriptam in linguis Septuaginta.* Et נתן הק׳בה בינה בלב כל׳ אומה ואומה והסיאו או׳ התורה שהיתה כתובה בשבעי׳ לשון *Dedit etiam Deus O. M. intelligentiam cordi singulæ gentis, ut procuraret sibi legem illam* (ejusdem Exemplar) *linguis Septuaginta conscriptam.* Consonum & illud est quod habent[i], de ipsa legis datione, per hyperbolen etiam dictum; קולו הולך מסוף העול׳ ועד סופו *dantis vox exivit ab altera extremitate Mundi ad alteram.* Neque hisce obstat omninò quod habetur in Calendario Judaico de Jejunio ob Pentateuchum Græcè ab Interpretibus Septuaginta sub Ptolemæo Philadelpho versum quotannis observando. Scilicet ad octavum diem mensis Tebeth (qui Decembri nostro fermè respondet) *Jejunium. Scripta est lex Græcè diebus Ptolemæi Regis. Tenebræ triduo per totum orbem.* Nam ad diem VIII Tebeth spectat illud Jejunium, ut ritè collocatur à Josepho Scaligero[k], Francisco Ribera[l], aliis; non ad diem secundum, ubi perperàm Gilbertus Genebrardus[m] & ejusdem sequax Paulus Guldinus[n] posuêre. Dum autem se gravitèr cruciant Magistri aliquot ad causam Jejunii hoc nomine sic memorati eliciendam, atque aliam aliamque ejusdem & Tenebrarum, pro timore summo, mentionis afferunt, nullam omninò in eo ponunt quòd aut nefas esset, aut lugendum, Legem sibi peculiarem cum Gentibus aliis, per ejusmodi versionem, communicari. Qua de re videsis quæ animadvertunt

[g] *Vide Deuteron.* 27. 8. *& Josue* 8, 32. *& Magistros ibi.*

[h] *Misna, & Gemara Hierosolymitana ad tit.* Sota *cap.* 7. *fol.* 21. *col.* 4. *balach.* 5. *& Videsis* Seder Olam Rabba *cap.* 11. *& Levi Ben Gersom & D. Kimchium ad Iosue* 8.

[i] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebacim *cap.* 14. *fol.* 116. *a unde intelligendus Salomon Iarchius ad Psalm.* 29, 7. *& vide Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* . *fol.* . *& Ioseph. Albo in* Sepher Ikarim *part.* 1. *cap.* 20.

[k] *Calend. Iudaic. in Canon. Isagogic. lib.* 1. *pag.* 42.

[l] *De Templo Lib.* 5. *cap.* 21.

[m] *In Calend. Iudaico.*

[n] *Refutatione Elenchi Calendarii Gregoriani Lib.* 5. *cap.* 12.

advertunt Samuel Petitus [*] & Joannes Morinus [o]. Quin apud Philonem [p] expressim legimus, Festum quotannis in Pharo insula ubi πρῶτον τὸ τῆς Ἑρμηνείας ἐξέλαμψε *primò versio illa effulsit*, non solùm à Græcis sed & Judæis ipsis ideò celebratum. Legis igitur suæ seu Mosaicæ capita Judæi Gentibus aliis, quæ sibi subditæ non sunt, nunquã ita inviderunt, ut ejusdem, velut exemplaris optimi, usum eis pro libitu atque ut res eorum postularent, non usquequaque licitum esse juxta jam dicta arbitrarentur. Quod ita de gentibus locisque extra ditionem Israeliticam dictũ, alitèr se multò habuit in Proselytis domicilii ac Gentilibus sive in ipsorum ditionem redactis, sive sacris (quod idem fermè heic est) Hierosolymitanis citra Judaismum misceri cupientibus, etiam dum absentes erant. Fuere sanè singularia quædam, ex ipsius Numinis imperio, seu Gentiũ heic Jure Imperativo, circa sacra, tam Proselytis Domicilii quàm Ebræis expressim interdicta, utputa vitiosorum [q] animalium aliarumque specierum quàm quæ præstituuntur oblatio. Ceterorum autem quæ in corpore Mosaico ad Cultum attinent pleraque, ex Jure Gentibus aliis ac Ebræis Interveniente, atque juxta receptam à Majoribus Legis sacræ interpretationẽ, Proselytis Domicilii etiam vetita sunt, utcunque Ebræis imperata; alia vicissim illis pariter atque his permissa. Quod Tertiò, juxta distributionem superiorem est considerandum. Monuimus suprà, Cultûs apud Ebræos generum seu actuum sacrorum rationem haberi duplicem; aut quà simplices fuere citra Mosaicorum aut peculiarium Ebræis rituum commistionem, au quà sic commisti. Actus sacri seu Cultûs genera sic commista, Proselytis domicilii (modò paucula illa quæ ex Imperativo Jure ab ipsis, in hostiis seligendis, erant observanda, semper excipias) non omninò permissa sunt. Nec Gentilibus aliis, sacris Hierosolymitanis, dum absentes erant, misceri cupientibus. Veluti Sacrificia Pacifica & Expiatoria & quæ sunt cetera (præter Holocausta spontanea) in Pentateucho memorata, Primitiarum, Decimarum, dimidiorum siclorum annuæ pensitationes & quæ sunt id genus plurima. Quæ autem sic neutiquam ritibus Ebraicis commista sunt, sed solemniori humani generis, etiam à rerum initiis, usu ac simpliciori animi affectu niti existimabantur, ea Proselytis domicilii & Gentilibus, quales diximus, planè sunt permissa. Veluti Preces, Adorationes, Benedictiones, Holocausta Ultronea ac simplicia, atque Oblationes Spontaneæ & Vota

[*] *Var. Lect.* lib. 2. cap 1.
[o] *Exercit. Biblic.* 8. lib. 1. cap. 3.
[p] *De vita Mosis Lib.* 2.
[q] *Levit.* 22, 18.

Vota ſimplicia. Tempora item hiſce præſtādis promiſcuè permiſſa, ita tamen ut nec Feſtum aliquod Ebraicum Proſelytis domicilii celebrare fas eſſet, nec ſibi Feſtum aliquod ſtatuere aut alibi ſtatutum in ditione Iſraelitica obſervare. Cultûs autem Locorum ratio ſic habenda erat, ut nec eorum quæ libro in ſuperiori de Lucis non plantandis, & Statuis ſeu Altaribus non erigendis (intra ditionem Iſraeliticam) ex Jure Interveniente adducta, à Proſelyto domicilii quid violaretur. Tametſi vix ſit quod dubitemus quin quoties Excelſa Iſraelitis autoritate publicâ in uſu (qua de re ex Hiſtoria ſacra ſatis conſtat) etiā & Proſelytis domicilii fas eſſet in eis Holocauſta offerre. Etiam ad Templum (quâ locutionis formulâ uti heic malo; tametſi etiam in Templo dici poſſet pro varia Templi notione, ut infrà patebit) locum habuere ejuſmodi Proſelyti, ceterique Gentiles Proſelytorum inſtar, qui cultûs gratiâ illuc ſubinde ſe cōtulerant. Sed hæc luculentiùs intelligētur è Teſtimoniis quæ proximè afferimus, ſingula inde accuratiùs explicaturi.

CAP. IV.

Teſtimoniis fuſiùs confirmatur quod jam antè aſſeritur de Simpliciori illo Cultus Divini *Genere, ſeu quod in* Precibus, Adorationibus, Gratiarum actionibus, Holocauſtis, *aliiſque* Oblationibus planè Spontaneis *ac* Votis, *citra juris ac rituum Ebraicorum commiſtionem, conſiſtit*, Proſelytis Domicilii *aliiſque Gentilibus in ditione Iſraelitica* Permiſſo; Cultu *verò* Ebraico, *qui in Victimis* Expiatoriis *ac* Pacificis (*quatenus ab* Holocauſtis Spontaneis *diſtinguuntur*) *aliis id genus Sacrificiis*, Primitiarum, Decimarum *& quæ ſunt ſimilium præſtationibus habetur, eis* Interdicto.

DE Precibus & Adorationib' Proſelytis domicilii ſeu Gētilibus in Tēplo Hieroſolymitano (quomodò id capiēdum, oſtenditur Capite ſeptimo) Permiſſis, ſatis quidē docemur ex ipſa Salomonis Regis ad Deū de Templo ſuo Oratione, *Inſuper* inquit[a] *& Alienigena qui non eſt de populo tuo Iſrael, cū venerit de Terra longinqua propter Nomen tuū (audietur enim Nomen tuum magnū, & Manus tua fortis & Brachium tuum extentum ubique) cum venerit ergo & oraverit in hoc loco, Tu exaudies in Cœlo, in Firmamento Habitaculi tui, & facies omnia*

[a] 1 Reg. 8. 41. *Ioſeph. lib. 8. cap. 2.*

nia

nia pro quibus invocaverit te Alienigena: Vt discant universi populi terrarũ Nomen tuum timere sicut populus tuus Israel, & probent quia Nomen tuum invocatum est super domum hanc quam ædificavi. Aiunt item [b], תני גוי שמברך את השם עונים אחריהם אמן *Traditio est, si Gentilis Dominum Benedixerit, respondendum esse à Judæo, Amen.* Atque huc inprimis spectare videtur locus ille D. Joannis, vbi τινὰς Ἕλληνας *quosdam Græcos* seu *Gentiles* Hierosolymam advenisse, ut in Festo Paschatis adorarent, memoratur. Scilicet adorarent solùm, & panegyris Sacræ inspectores essent, non ut Festum simùl celebrarent, quod illis minimè ibi permissum ex Jure Interveniente, ut mox docebitur. Verba Evangelistæ sunt; *Erant autem* [c] τινὲς Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ *quidam Græci* seu *Gentiles* (ut legitur in vulgata, cui consonus est Syrus qui habet אף מן עממא *etiam ex Gentibus.*) *Ex his qui ascenderant ut adorarent in Die Festo.* Et de Gentilibus qui in eo erant ut Proselyti Justitiæ fierent, intelligit S. Chrysostomus. Sed non desunt [d] qui de Judæis Græciensibus seu Hellenistis, non de Gentilibus τὸ Ἕλληνες ibi capiunt. Quod si admittendum, ad Gentilium quidem Hierosolymis adorationem quam tractamus Locus ille non attinebit. Æthiops item Eunuchus [e] *venerat adorare in Hierosolymis.* Quod ad Holocausta, Spontaneas Oblationes & Vota Hierosolymis Gentilibus permissa, cetera verò Cultûs in Sacrificiis Sacrisque præstationib⁹ genera ipsis ibi interdicta attinet, recolendũ est, quod ex Gemara Babylonia [f] capite supra secundo occurrit, Gentilium seu Noachidarum victimas omnes legitimas, Ebræis fuisse Holocausta. Et, ex Talmudica doctrina veteri, Maimonides [g], הגוים
אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד שנ' ומיד בן נכר לא תקריב
את לחם אלהיכם אפילו עולת העוף מקבלין מן הגוי אף
על פי שהוא עובד ע"ז אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא
מנחות ולא חטאות ואשמות וכן עולות שאינן באות בנדר
ונדבה אין מקבלין אותן מן הגוים כגון עולת יולדת וכיוצא
בה מעולות שאינן באות משום נדר ולא משום נדבה
A Gentilibus recipienda non erant alia (de Victimarum & quæ earum immolationes comitabantur Oblationibus tantùm loquitur) *præter Holocausta, secundum illud Legis sacræ, de manu* [h] *Alienigenæ non offeretis panẽ Deo vestro* (qua de re plura mox [i].) *Etiã Holocausta ex Avibus recipiebant à Gentili, idque tametsi nondum*

Cultũ

[a] Beresith Rabba *Parash.* 66. *fol.* 74. *col.* 4.

[c] *Cap.* 12. 20.

[d] *Io. Calvinus ibidem & Io. Drusius Præterit. lib.* 4. *Sed & vide ibi I. Maldonatum.*

[e] *Act. Apost* 8. 27.

[f] *Ad tit.* Zebachim, *cap.* 14. *fol.* 115. *b*

[g] *Hal.* Maigshe hakorbanoth, *cap.* 3. *Moses Mikotzi Precept.* 182. *fol.* 215. *col.* 4.

[h] *Lev.* 22. 25.

[i] *Cap.* 7.

Cultui Extraneo seu Idololatriæ renuntiasset. Ceterùm recipienda à Gentilibus non erant aut Sacrificia Pacifica [k], *aut Sacra frumentacea* [l] *in lege præstituta, aut Sacrificia pro Peccatis* [m] *ex ignorantia, aut ea quæ offerenda fuere ob transgressionem* [n] *voluntariam. Quin nec in Holocaustum ab Gentilibus recipiendum fuit aliquid quod ab eis non Sponte aut ex Voto offerebatur; veluti si Gentilis adferret in Holocaustum agnum puerperii nomine,* [o] *seu quid ejusmodi aliud in Holocaustum quod neque ex Voto neque ex Spontanea penderet Oblatione.* Alia ad hanc rem similia habentur non rarò in Talmudicis [p]; quibus קדשי גוים dicuntur, seu *Sancta Gentilium* quæ ab ipsis sic oblata. Etiam si animal, verbi gratia, Pacifici Sacrificii nomine à Gentili expressim offerebatur, id accipiebant quidem Sacerdotes, nec tamen ut eo nomine aut Pacifici ritu offerri sinebant; sed quoniam exinde sciebant Gentilis pietatem ac Cultum, eo modo offerebant qui Gentilis apud ipsos immolationibus proprius erat. Id est Holocaustum fiebat & velut spontanea simpliciter Oblatio habebatur. Sed verò si in Pacificum Sacrificiū quid ejusmodi dederat, adjecta conditione ut inde expiarentur sive Israelitæ Laici sive Sacerdotes, juxta ipsius quidem mentem ex ritu Pacificorum offerebatur. Sed is non ipsius, sed Israelitæ sive Sacerdotis offerentis Cultus erat. Idem Maimonides, גוי שהביא שלמים מקריבין אותן עולות שהגוי לבו לשמים נדר שלמים ונתנם לישראל על מנת שיתכפר בהן לישראל אוכלין אותן הישראלים כשלמי ישראל וכן אם נתנן לכהן כהן אוכלין. *Si Gentilis afferebat Sacrificia Pacifica, offerenda ea erant velut Holocausta, quoniam Cor ejus erat versus Deum,* seu *de Cultu ejus spontaneo inde constabat. Si voverat Pacifica eaque dederat Israelitæ sub conditione ut expiaretur Israel, comedenda erant* (quæ nempè igne ex ritu non consumebantur) *ab Israelitis; si verò Sacerdoti dederat, à Sacerdotibus.* Dum verò ex illo, toties in Levitico [q], de solemni offerentis manûs in victimam impositione, iterato pronuntiant [r], כל קרבנות בהמה שיקריב יחיד בין חובה בין נדבה סומך עליהן כשהן חיין חוץ מן הבכור והמעשר והפסח *Quoties privatus quisquam jumentum seu pecus offerebat* (nam avibus manum solemni imponi ritu nolunt) *sive obligatione* seu *lege sive sponte, manum ab illo* (id est ab jumenti seu pecoris domino) *imponendam ei fuisse, dum hactenus vivebat, exceptis Oblationibus Primogeniti, Decimæ, & Paschatis;*

k *Levit.* 3. 1.
l *Ibid.* 2. 1.
m *Ibid.* 4. 27.
n *Ibid.* 6. 6.
o *Ibid.* 12. 6.
p *Vide Misn. tit.* Zebachim, *cap.* 4. & *Gemar. Babylon. fol.* 45. *b* & *R. Obadiam Bartenorium ibidem* §. 5. & *ad tit.* Siklim *cap.* 1 §. 5. & *Gemar. Babylon. ad tit.* Erakin *cap.* 1. *fol.* 5. *b.*
q *Cap.* 1. 4. 3. 2, & 8. &c.
r *Misn.* & *Gemara Babylon. tit.* Menachoth *cap.* 10. *fol.* 92. *b Maimonides halach.* Maigshe hakorbanoth *cap.* 3. *Obadias Bartenorius ad tit.* Zebachim *cap.* 4. §. 5. *Gemara Babylon. ibid. fol.* 45. *b.*

Paſchatis; Dum inquam hæc aiunt, excipiunt intereà Fatuū, Minorem, Fœminam & Gentilem. Illos quidem, ut liquet, quoniam etiam in rebus ferè ceteris omnes velut minores habiti ſunt, adeoque actus eorum ab aliis, veluti à tutoribus, præſtandi. Gentilem autem excipiunt ni fallor (neque enim rationem hanc diſertè heic adjectam comperio) ut undiquaque ſimplicior eſſet actus ejus ſacrificandi nec ritibus Ebraicis omninò quantum fieri potuit commiſtus. Unde nec Holocauſtis Gentilium acceſſere נסכים *Libamina* aliàs ex lege [f] Ebræorum Holocauſtis præſtituta. Expreſſim aiunt עולות הגוים אין מביאין עמהם נסכים *cum Holocauſtis Gentiliū neutiquā offerenda Libamina.* Atque quod habetur de Proſelytis in lege illa de libaminibus, *ſi peregrinetur apud vos Proſelytus ſeu qui inter vos fuerit in generationibus veſtris & facere voluerit Sacrificiū ignitum in odorem Suavitatis Domino, ſicut vos facitis, ſic ille faciet*, ſeu ut vulgata, *Tam indigenæ quàm peregrini eodem ritu offerent Sacrificia*, id non de Proſelytis Domicilii, ſed de Proſelytis Juſtitiæ aut qui Judaiſmo nomina dederant, intelligunt. Sed de ſimplici tam Proſelyti domicilii quàm Iſraelitæ Holocauſto, Voto, & Spontanea Oblatione legem aliā explicant. Scilicet; *quicunque* [t] *de domo Iſrael & de Proſelytis in Iſrael, obtulerit Sacrificium ſuum pro cunctis votis ſuis atque pro cunctis oblationibus ſuis ſpontaneis quās adduxerit ad Dominum pro Holocauſto &c.* Ubi de ſacrificiis immaculatis leges ſequuntur. De lege autem illa aiunt [u], איש איש להביא את הגוים שהם נודרים בנדרים ובנדבת כישראל *dicitur in ea homo homo*, ſeu ut Judæi Hiſpanienſes *varon varon*, id eſt, *quicunque, ut etiam comprehenderentur Gentiles qui tàm vovent & ſponte offerunt quàm Iſraelitæ.* Tametſi nec deſint qui [x] de Proſelytis Juſtitiæ locum illum capiant, haud interea expreſſim negantes Proſelytos domicilii ſimul contineri. Gentilium autem hujuſmodi Sacrificiorum Hieroſolymis præſtitorum exempla habemus in Vitellio qui cum Herode Tetrarcha & amicis aſcendit Hieroſolymam Θύσων τῷ Θεῷ ἑορτῆς πατρίου τοῖς Ἰουδαίοις ἐνεστηκυίας *Sacrificaturus Deo in feſtivitate quæ tū inſtabat publica* uti Joſephi [y] verſio habet Geleniana. Sed ut Ruffiniana; *Deo hoſtias immolaturus. Nam dies feſtus Judæorum propinquus inſtabat.* Id eſt Paſchalis, uti ſatis manifeſtum ſit ex tempore mortis Tiberii quæ in XVII. Kl. Aprilis tunc [z] incidens ſub idem tempus ſeu paucis poſt diebus Vitellio ibi literis eſt indicata. Et qui Gentilis ſic

[f] *Numer.* 15. 4 & 14.

[t] Levitic. 22. 18.

[u] *Gemara Babylonia Tit.* Cholln. *cap.* 1. *fol.* 13. b. Sepher *Siphra col.* 194. *Salom. Iarch. ad Levit.* 22. 25. *Moſes Mikotzi Precept. Negat.* 314.

[x] *Levi Ben Gerſom in* Piruſh Tora *fol.* 166. *col.* 3.

[y] *Origin. lib.* 18. *cap.* 7.

[z] *Sueton. in Tiberio cap.* 73.

sic ad immolandum illuc venit, in festo exceptus est a populo εὐπρεπῶς *honorificè* seu *favorabiliter ac decenter*, utpote qui Sacrificiis ibi offerendis, modo quem è Talmudicis diximus servato, neutiquam non idoneus. Eadem de re apud Philonem[a] πρῶτον τὸ ἡμέτερον ἱερὸν ἐδέξατο τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Γαΐου θυσίας *Primum nostrum Templum excepit pro Imperio Caii victimas*, quæ scilicet spontanea erant Vitellii Holocausta. Apud eundem item de Augusto Cæsare; οὕτως ὡσιώσατο περὶ τὰ ἡμέτερα, ὥστε μονονοὺ πανοίκιος ἀναθημάτων πολυτελείας τὸ ἱερὸν ἡμῶν ἐκόσμησε, προστάξας καὶ δι' αἰῶνος ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεχεῖς ὁλοκαύτους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων, ἀπαρχὴν τῷ ὑψίστῳ Θεῷ, αἳ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται καὶ ἀπὸ ἐπιτελεσθήσονται, μήνυμα τρόπων ὄντως αὐτοκρατορικῶν, *Tam sanctè sacra nostra coluit ut penè omnium Domesticorum ejus dona extent in Templo nostro in quo mandavit quotidiana mactari Holocausta suis sumptibus Deo sacrata altissimo; quæ Sacra in hodiernum peraguntur, durabuntque perpetuò, monumentum virtutum verè Imperatoriarum.* Quod nec semel memorat ille. Juge hoc Augusti Sacrificium spontaneum Taurus erat & agni bini, ut apud eundem legitur Philonem. Julia etiam Augusta ibi dicitur ornasse Templum Hierosolymitanum aureis phialis & calicibus καὶ ἄλλων ἀναθημάτων πολυτελεστάτων πλήθει *aliisque donis plurimis & pretiosissimis.* Quin Alexandrum Magnum Josephus[b] scribit summo cum honore à Pontifice ac Sacerdotibus Hierosolymis exceptũ, ibique immolâsse κατὰ τὴν τοῦ ἱερέως ὑφήγησιν *juxta Sacerdotis præscriptũ*, quod ex ritu superiùs indicato factũ æquũ est ut existimemus. Consonũ est illud in decreto Cyri Regis Persarum de Templo ac sacrificiis in eo instaurãdis; *& quicquid necessarium*[c], *Juvenci, Arietes, Agni, in Holocaustũ Deo Cœli, Frumentum, Sal, Vinum & Oleum secundum ritum Sacerdotum qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies; ne sit in aliquo querimonia. Et offerant Oblationes Deo cœli, orentque pro vita Regis & Filiorum ejus.* Id quod Ebræi ipsi impetrarunt; ut scilicet ex Regis Gentilis spontanea ejusmodi Oblatione seu Voto donata (neque alitèr eis accipere fas erat) tam varia quæ ab ipsis suo ritu præstanda erant Sacrificia commodiùs supplerentur. Heliodorus item Seleuci Regis Quæstor & Sacrificia[d] Domino Hierosolymis obtulisse & Vota vovisse dicitur. Hùc spectant quæ subinde occurrunt plura. Scilicet Exteri interdum sacra aliquot Hierosolymis

[a] *Lib. de Legatione ad Caium Cæsarem.*

[b] *Origin. lib.* 11. *cap.* 8.

[c] *Esra* 6. 9. *Joseph. Orig. lib.* 11. *cap.* 4.

[d] 2. *Maccab.* 3. 35. *& vide comma* 3.

rosolymis obire desiderabant, quemadmodum, ut scimus ex Livio [e], legati gratulatum Romam missi, dona plerunque Jovi Capitolino tulerūt, utque ea in Capitolio ponere ac ibi sacrificare ipsis liceret, subinde impetrarūt. Quæ autem ex Spontanea Oblatione seu Voto Gentilium accipiebantur, ita accipiebantur ut ex simplicis duntaxat Voti seu Spontaneæ Oblationis vi, citra ullū Juris sacri Ebræis peculiaris respectum, donata seu præstanda. Alitèr velut quæ nefas erat accipere aut admittere, rejicienda erant. Locus eam in rem habetur in Misna [f] egregius ubi agitur de Siclis dimidiis ex lege [g] quotannis in usus sacros ab Israelitis pensitandis. Ab hâc præstatione immunes aiunt Minores, Servos, & Fœminas. Horū tamen si ultrò solveret quis, siclos dimidios haud rejiciendos. Atqui addunt, הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין מהן ואין מקבלין מהן קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות וחטאות ואשמות אבל נדרים ונדבות מקבלין מהן זה הכלל כל שנידר וניׄדב מקבלין מהן כל שאין נידר וניׄדב אין מקבלין מהן וכן הוא מפורש על ידי עזרא שנ' לא לכם ולנו לבנות את בית אלהינו *Gentilis* seu *Exterus & Cuthæus* id est Samaritanus *si solvere vellent dimidium siclum* (eo scilicet nomine & velut ex lege Sacra) *admittendi non erant*, seu *ab eis accipiendus non erat siclus ille dimidius. Neque accipiendum ab eis erat turturum* seu *columbarum par nomine immunditiei* [h] *sive masculæ sive fœmineæ aut puerperii* [i], *nec Sacrificium expiatorium pro peccato aut transgressione. At verò quæ vovebant & sponte offerebant, ea ab eis erant accipienda* (ut in codicibus melioris notæ legitur; nam in nonnullis desunt illa verba.) *Regula autem est universalis. Quicquid Vovebatur aut Sponte Offerebatur, id ab eis accipiendū erat. Quicquid nec ex Voto nec ex Oblatione Spontanea ab eis adductū est, erat rejiciendum. Atque ita rem explicavit olim Ezra juxta id quod dicitur* [k] *non vestrà sed nostrà interest ut ædificemus domū Domino.* Habet heic, pro נכרי, Codex *Misnaioth* nuper Amstelodami à Manasse Ben Israel editus עכו"ם quæ abbreviatura est solennis pro עובד כוכבים ומזלות seu *qui colit stellas & signa*, seu *Idololatra.* Sed de qualicunque Gentili locus capiendus; sive fuerit Idololatra sive Proselytus domicilii necdum in Judaismum receptus. Et quoniam seculis, ut libro ostensum est superiori, reipublicæ Israeliticæ recentioribus nulla fuit Proselytorum ejusmodi admissio solennis, ideò tum heic tum alibi non rarò Gentilis & Idololatra

[e] *Lib.* 3.7.35. 45. *& apud Barn. Brisson. de Formulis lib.*2.

[f] *Tit.* Siklim *cap.* 1.

[g] *Exod.*30,13.

[h] *Levitic.cap.* 15.

[i] *Ibid.cap.*12.

[k] *Ezra* 4,3.

latra pro eodem Magistris sumuntur. Cuthæi autem & Gentiles, tametsi diversas ob rationes, hac in re æquiparabantur. Judæorum enim & Cuthæorum seu Samaritanorum odium mutuum nemini non est notissimum. Et Maimonides[l] hinc edoctus הגוים שנתנו מחצית השקל אין מקבלין מהם inquit, *si Gentiles afferrent dimidios siclos, ab eis accipiendi non erant*. Ita etiam Autor *Sepher Siphra*[m], alii. Parilem ob rationem nec Decimas aut Primitias aut alia[n] ejusmodi accipiebant Sacerdotes à Proselyto Domicilii seu Gentili qui agrũ in ditione Israelitica qualicunque conduceret. Neque si proventus agri à Proselyto Domicilii emerat Israelita, ex jure aiunt solvisse hunc Decimas ac cetera quæ Decimarum comites, nisi emisset, aut antequam à fundo separarentur, aut saltem קודם שתגמר מלאכתן *antequam perficeretur opera quæ in eos impendenda erat rustica*, veluti colligendo, ligando, insolando. Præstationes enim ejusmodi sacras ad Judæos tantũ, non ad Gentiles inter ipsos degentes attinere volebant. Quod verò ad Gentilium Hierosolymis Vota & Oblationes Spontaneas alias, præter Holocausta (de quibus jam dictum est) spectat; tametsi oblatum à Gentili animal in Sacrificium Pacificum, non hujus sacrificii, ut ostensum est, sed Holocausti ritu consumendum erat (quippe utrunque igni, licet diversimodè, devovebatur) nihilominùs si votũ aliud susciperet Gentilis, seu quid aliquod offerret, aut simplicitèr tantùm atque expreßìm Deo id fieri debebat, aut itá ad rationem & morem Ebraicum expreßìm referri ut inde sciretur simplicem, quæ apud Ebræos etiam erat in usu, vovendi offerendive in sacros usus formulàm eum velle imitari, non autem aliquam ritibus Ebræis peculiaribus immistam. Et ex Gentilium ejusmodi tantùm Votis ac Oblationibus augebatur subinde ærarium sacrum quod in sacrificia ac ministeria sacra atque opera publica erogabatur. Ita tamen ut nec aliquid sic acceptum sive Templi sive Urbis sanctæ refectioni impendi vellent. Quam exceptionem sub Templo secundo natam non est quod non existimemus, uti etiam ex sumptibus[o] à Cyro Rege Templi ejusdem structuræ acceptis licet elicere. Post exceptionem autem illam natam, Gentilis & Votum & Spontaneã Oblationẽ, sive Templo sive Urbi reficiendæ, planè respuebant. Maimonides[p]; הערכין כולן והחרמים הכל סתמן לבדק הבית ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בדק הבית. גוי שאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי נותן

[l] Halach Siklim cap. 1.

[m] Col. 196.

[n] Maimonid. halach. Therumoth cap. 1.

[o] Ezra 6. 4.

[p] Halach. Erakin Wecharamim cap. 1. & Mitchnoth Ainiim cap. 8. vide Gemaram Hierosolymitan. ad tit Siklim cap. 1. fol. 46. Col. 2. Misn. & Gemar. Babylon. ad tit. Erakin cap. 1. fol. 5, & 6.

נותן כפי נדרו ואינו נופל ללשכה שאין מקבלין מן הגוים נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלם שנ' לא לכם ולנו לבנות בית וגו' ונאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם ומה יעשה בהן יבדוק הגוי על דעת מי נדר אם נדר על דעת ישראל יוציאוהו בית דין במה שיראה להם חוץ מבדק הבית ובדק ירושלם ואם אמר לשמים נדרתי יגנזו *Æstimationes universæ & pretia* (ab Israelitis scilicet præstita, juxta legem ea de re sacram [q]) *in Templi refectionem obsignata conjiciebantur in conclave quod erat in Templo eis, quæ erant reficiendo Templo Sancta, proprium. At verò si Gentilis sive sui ipsius sive alterius Pretium voverat, solvebat quidem quantum voverat. Id autem in conclave illud neutiquam conjiciebatur. Quoniam à Gentilibus accipienda non erant sive Vota sive Oblationes Spontaneæ aut in Templi, aut in Urbis Sanctæ refectionẽ; juxta id quod dicitur* [r], *non est vobis, sed nobis ædificare Templũ* &c. *atque item illud* [s], *& vobis non est pars & justitia* (vocabulum idem significat insuper Eleemosynam) *& memoria in Jerusalem. Ad hunc autem modum cum Votis & Spontaneis Gentilium Oblationibus agi solitum. Quærebant à Gentili, quo animo aut ratione Votum suscepisset? si responderat id se fecisse juxta rationem Ebraicam* (id est modo ac ratione qua simplicia suscipere solebant vota Ebræi, non peculiari aliquo ipsis ritu) *erogabat, quod sic præstitũ est, Synedrium* (Magnum) *idque pro suo arbitrio, ita tamen ut nihil inde in Templi refectionem Urbisve impenderetur. Quod si responderat tantùm se Deo vovisse, in ærarium conjiciebatur.* Hactenus ille ad Talmudicorum veterum mentem. Ita demùm ex testimoniis hisce liquet, nullum sive animal sive munus aliud sacrum (veluti Fruges, Pecuniam aut Utensilia) recipiendum fuisse velut Sacrificium aut Oblationem Gentilis seu Proselyti Domicilii præter id quod Sponte seu Voto Simplici, non omninò ritibus moribusve Ebræis peculiaribus commisto, offerebatur. Nec animal altari offerendum illius nomine alio ritu quàm eo qui Holocausto Simplici sine Libaminibus, Manûs Impositione aliisve sacrificandi ritibus quos habebant sibi ipsis proprios, competebat.

[q] Levit. 27.

[r] Ezra 4.3.

[s] Nehemia 2, 20.

CAP.

CAP. V.

Testimonia de Festorum Observatione Proselytis domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica interdictâ omnimodâ; *utcunque sacris suis* Tempora *aliâs promiscuè eis permissa fuerint. Talmudicorum item de* Legis Mosaicæ observatione *eis ibi vetitâ, Sententiæ.*

QUod ad Tempora sacrorum attinet promiscuè, ut diximus, Proselytis domicilii permissa, id ex testimoniis quæ ea de re habent, ita intereà (ut monuimus antè) intelligendum, ut, nec Festi dies in ditione Israelitica ipsis permissi sint ulli, nec, puto Horarum illarum ex more Ebraico Precibus præstitutarum observatio, saltem publica. Par enim videtur heic ratio Horarum & Dierum ex eo quod de Festis juxta Talmudicorum veterum[t] mentem docet Maimonides. Sic enim ille[u]; גוי ששבת אפילו ביום מימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו *si Gentilis* (in ditione Israelitica) *Sabbatum celebrarat, licet id fecisset in diebus profestis, si velut sibi Sabbatum id haberet, etiam mortem merebatur. Quod paritèr dicendum si festivitatem sibi* (ibi) *præstituerat aliquam aliam.* Nimirum gravissimè ex Jure Interveniente puniendus. Et demum summa erat, ut extra limites sui seu Noachidarum Juris Sacra illi nulla permitterentur. Idem Maimonides; כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסף ולא יגרע *summa est; non sinebant Gentiles* (in ditione Ebraica) *novum quid moribus suis adjicere sibive præcepta vltrò facere. Sed eorũ quisque aut Proselytus Justitiæ fieri debuit atque universæ Legis observationi nomen dare, aut suâ in Lege manere, nec augendo eam nec minuendo.* Et paulò antè גוי שעסק בתורה חייב מיתה לא יעסק אלא בשבע מצות שלהן בלבד *Gentilis qui Legem* (Mosäicam) *observaret, reus erat mortis; quippe cui tantùm observanda erant Septem Præcepta Noachidarum* seu *omnium hominum Communia.* Id quod sumitur è Gemara Babylonia[x] ubi legimus, גוי שעוסק בתורה חייב מיתה שנ' תורה צוה לנו משה מורשה לנו ולא להם וליחשבה גבו שבע מצות *Gentilis qui Legẽ* (Mosaicã) *observaret reus erat mortis* (quod de Proselyto domicilii aut Gentili in ditione Israelitica dici mani-

[t] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.7.fol.*58[b].
[u] *Halach.*Melakim *cap.*10. *& videsis Iosephum Albo in* Sepher Ikarim *part.*3. *cap.* 19.
[x] *Ad tit.*Sanhedrin *Cap.* 7.*fol.*59[b].

manifestum est. *Nam & dicitur, Legem præcepit nobis Moses in hereditatem. Nobis est hereditas* seu velut peculium, *non Gentilibus quibus meditandum est de Præceptis suis Septem.* Quod verò dicitur reum fuisse mortis, ita capiendum; ex vetusto aliquo more seu Jure Interveniente seu Veterum sententiâ non planè rejiciendâ, morte plectendum fuisse Gentilem ob hujusmodi observationem; cum nihilominùs ex recentiori Ebræorum, dum res eorum stetêre, more flagris duntaxàt coerceretur ejusmodi observatio. Idem Maimonides; ואם עסק בתורה או שבת או חדש דבר מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה ואינו נהרג *Quod si observaret Legem* (Mosaicam) *aut Sabbatum* seu *Festum celebraret aut quid ejusmodi innovaret, flagris puniebatur; non sine monito, mortem eum mereri tametsi eâ non afficeretur.* Huc facit & illud à Josepho[z] dictum, Proselytos domicilii seu Gentiles obiter in ditionem Israeliticam olim advenientes non debuisse *ἀναμίγνυσθαι τῶν συνηθείαις* seu, ut legitur ex eo apud Eusebium[a] citatum, *τῇ συνηθείᾳ, misceri solennitatibus* seu *consuetudinibus* Ebræorum; quod & supra[b] memoravimus. Vnde etiam Locum Egesippi apud Eusebium[c] exagitat Josephus Scaliger[d]; ubi scilicet Martyrium Jacobi fratris Domini exequens, *διὰ γὰρ*, inquit *τὸ πάσχα συνεληλύθασι πᾶσαι αἱ φυλαὶ μετὰ καὶ τῶν ἐθνῶν* *propter Festum namque Paschatis, non solùm omnes Judæorum tribus sed multi etiam ex Gentibus convenerant.* Ad hæc Scaliger; *quis fando audivit aut legendo didicit Gentes die Azymorum Hierosolyma convenire solitas? Gentiles sanè adorabant, immolabant, vota solvebant suscipiebantque in Templo Hierosolymitano, non catervatim nec condictâ profectione, sed Singuli, & ut quemque negotiatio sua aut casus Hierosolyma tulerat; non autem ut Gentes sibi condicerent diem θρησκείας in festo ullo Judaico, nedum in Azymorum solenni à quo omnis incircumcisus summovebatur.* Certè si locus supra è D. Joanne de τοῖς Ἕλλησι Hierosolymam ascendentibus ut adorarent in die Festo, capiendus sit de *Gentilibus*, non de *Hellenistis*, tunc non omninò erit quòd de Gentilium in Festo ibi conventu dubitemus. Celebrare quidem Festum Paschatis aut Azymorum, Gentilibus Hierosolymis non permissum, uti nec aliud omninò Festum. At interesse tunc ut inspectores (locis sibi non vetitis, de quibus statim) neutiquam prohibebantur, sive condictâ profectione, sive singuli convenirent. Et Dionysius Petavius de anim-

[z] *Contra Apionem lib.2.*
[a] *Preparat. Evangelic lib. 8. cap. 8.*
[b] *Lib. 2. pag. 178.*
[c] *Ecclef. Hist. lib. 2. cap. 23.*
[d] *Animadvers. in Euseb. ad num. 2077. pag. 171.*

animadversione Scaligeriana in illum Egesippi locum, *De Gentilibus*, inquit [e], *absurdum est negare illos cum aliis temporibus ac Judaeorum solennibus, tum Azymorum diebus, quod Festum longè apud Judaeos celeberrimum fuit, Hierosolyma confluxisse*. Ad quam rem locum illum D. Joannis etiam trahit, & Egesippum defendit. Et quis non videt *propter Festum convenire* id satis ibi denotare quod est, solennibus quidem Ebraicis, in Urbe, ut Peregrinos, interesse, nec tamen Celebrationis Festi rituumque qui planè Gentilibus illiciti, participes fieri. De eo verò quod obiter, in jam citatis, de Sabbati id est diei in dierum à rerum Conditu periodis Septimi Observatione, veluti Judaeis solùm propriâ, occurrit, diligentiùs ac fusiùs infrà [f] videbimus.

[e] *Ad Epiphan. Haeres.* 78. *seu Antidicomarianit.* pag. 333. & *vide Petrum Halloix in Illustres Eccles. Orient. Scriptores, ad cap.* 3 *vitae Egesippi pag.* 726.

[f] *Cap.* 9. & c.

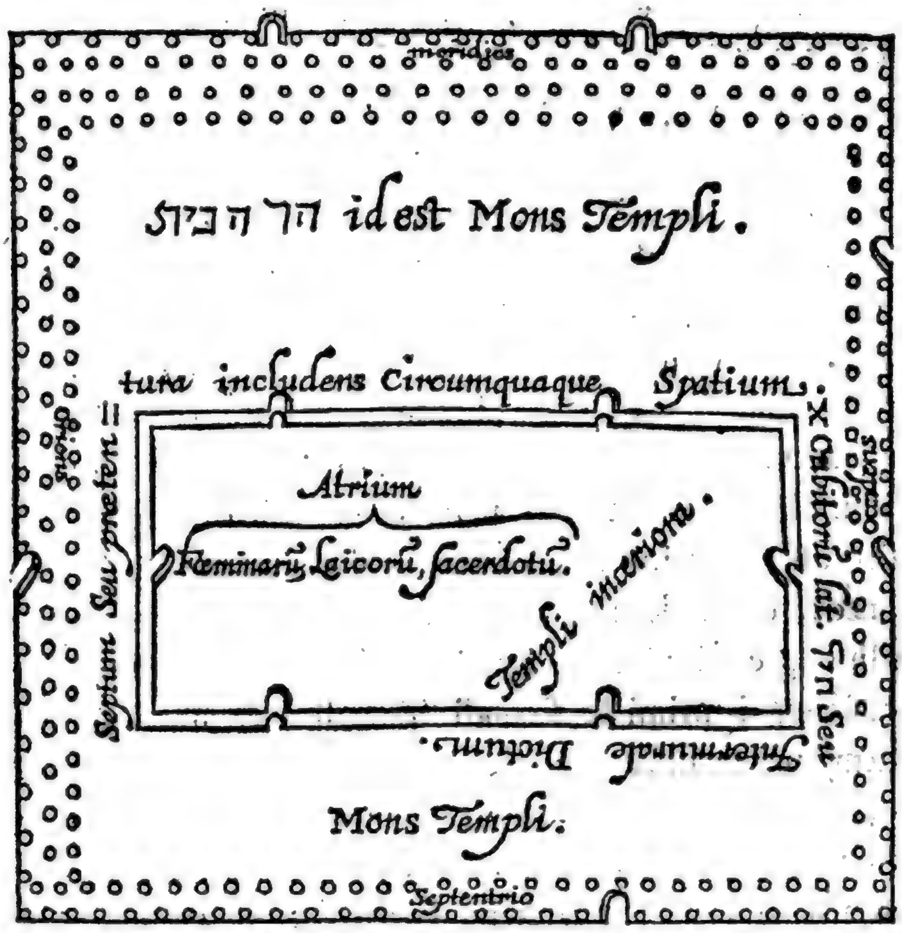
CAP. VI.

De Locis *tum* Interdictis *tum* Permissis *Divino* Gentilium Cultui Hierosolymis, *Testimonia Ebraeorũ.* Templum *subinde pro* Montis Templi *extra eam, quae vulgò pro ipso* Templo *solùm sumitur, structuram,* spatiis *intelligitur.* Ibi *Gentilium Cultui* Locus. Atrium Gentium. *Doctorum Virorum* è Christianis, *de* Gentilium *Hierosolymis* Cultu *suffragia. De* Gentilium Holocaustis, *etiam* post Templi excidium, *Talmudicorum sententia.*

SEquitur ut Testimonia de Locis quae Proselytis Domicilii seu Gentilibus sive ad Preces solenniùs effundendas Adorationesque sive ad Hostias offerendas in Templo, seu juxta illud, Permissa Interdictave, videamus. Arcebantur illi, in Templo saltem Herodiano (quod Zorobabelianũ plerunque imitabatur, uti & hoc Salomonicum) non solùm à Sacerdotum Atrio, uti & alii Israelitae Laici, eoque quod Israelitis Laicis &, qui ipsorum Jure paritèr fermè in ceteris fruebantur, Proselytis Justitiae, tertioque quod Mulieribus proprium erat, verùm etiam ab ipso Intermurali quod חיל nuncupant; loco scilicet latudinis decem cubitorum qui muros Templi vulgò & significantiùs dicti praecingebat. Adeò ut nec intra eum Precari aut Hostias sive Immolare sive popis aut Sacerdotibus in Holocausta offerre Gentili fas esset; sed tantùm in Monte Templi (Monte scilicet Moriah) seu spatiis ac porticibus exterioribus, quibus etiam uti & ipsi Monti, Templi nomen subinde tributum. Rem ostendit ichnographia

ichnographia. quam ob oculos ponimus. Talmudici de diversis Sanctitatis gradibus in locis de quibus nūc loquimur agētes aiunt[g], הר הבית מקודש מן העיר שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם החיל מקודש ממנו שאין גוים וטמאי מת נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת ממנו וגו' *Mons Templi* (qualiscunque scilicet pars ejus inferior, seu Intermulari exterior) *Sanctior est Vrbe* (quæ Sanctior habita quàm aliæ Terræ Sanctæ regiones) *quoniam in eum non admittebantur sive viri sive Fœminæ Seminis profluvio laborantes, nec menstrua patientes nec*

[g] *Misna tit.* Celim *cap.* 1. *& Maimonides halach.* Bith habechira *cap.* 7.

puerperæ (nondùm ritè lustratæ.) *Intermurale Sanctius est Monte* (partibus ejus exterioribus) *quia intra illud non admittebātur Gentiles aut qui cadaveris causâ immundi erant. Atrium Mulierum Intermulari Sanctius erat &c.* quemadmodum & Israelitarum Laicorum atrium eo quod Mulierum erat, & Sacerdotum eo quod Laicorum, ut ibi sequitur. Et tametsi immundos aliàs paritèr habebant Gentiles atque eos qui seminis aut sanguinis profluvio immundi erant (ut ante [h] monitum est) nihilominùs hac in re immunditiem ipsorum ei quæ erat eorum qui cadaveris tacti cau-

[h] *lib.* 2. *cap.* 5. *pag.* 180.

 sâ

sâ immundi erant æquiparandam volebant. Urbis autem aream usque ad radices Montis Templi, solenni nomine vocabant [l] מחנה ישראל *Castra Israelitarum*; quæ inde ad portam Orientalem, מחנה לויה *Castra Levitica*; & demùm quicquid erat inde Templi in atriis, conclavibus, ceterisque structuræ partibus, מחנה שכינה *Castra Divinæ majestatis* appellata. Ita nec in ipsa Castra Divinæ majestatis seu Templi cum vulgo tantùm pro eo quod portâ illâ interius erat sumpti partem ullam, nec quidem in Intermurale introitus Gentili licitus. Ceterum quacunque in parte Castrorum Leviticorū seu Montis Templi quæ Intermulari exterior erat, fas fuit ei Precari & Sacrificia atque alia, sed tantùm quæ diximus, offerre. Ibi etiam Immolare, quod Altari a Sacerdotibus consumendum. Nam tametsi regulariter ex Lege Sacra [k] immolationes interiùs fieri debebant (ut interpretantur Magistri) nihilominùs etiam extrà [l] eas ritè fieri admittūt, quoties qui suas ipsi immolarent victimas ob singularem aliquam sui qualitatem propiùs accedere non deberent. Ad quam rem animadvertendus est locus jam antè de varia Locorum Sanctitate è Talmudicis allatus. Sed sæpius nummi accipiebantur in victimas impendendi, item ipsæ victimæ popis qui immolarent traditæ *; unde facilè fiebat ut quod extrà à Gentili offerretur intrà ritè immolaretur. Atque ita igitur juxta Ebræos, capiendum illud supra capite quarto memoratum de Gentilium precationibus in hoc Loco, in Salomonis [m] ad Deum O. M. oratione (si primi & secundi Templi parilem admittant heic rationem) uti & illud Josephi [n] de Alexandro Magno; ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ ἱερὸν θύει μὲν τῷ Θεῷ *ascendens in Templum immolavit Deo*, quod de Zorobabeliano dictum. Nimirum ob Templi vicinitatem & singularem Loci Sanctitatem, porticus & spatia quæ fuere alia extra Intermulare Loca Montis, quà ascendebatur ad Templum id est tota Castrorum Leviticorum (ut Spatium illud nuncupabant) area, Templi etiam nomine veniebat, quod plerunque tamen pro eo quod Intermulari interius erat tantùm sumebatur. Etiam Josepho [o] scimus, qui Herodianum describit, Primum Templum (id est ἱερὸν) & Secundum memorari. Ad Frontem autem secundi, columnis inscriptum literis tum Græcis tum Latinis, μὴ δεῖν ἀλλόφυλον ἐντὸς τοῦ ἁγίου παριέναι *Alienigenam seu Gentilem in Locum* (illum) *Sanctum transire non debere* etiam θανατικῆς ἀπειλουμένης τῆς ζημίας *sub interminatione pœnæ Capitis*. Atque

[l] *Maimonid. in comment. ad tit.* Celim *cap.* 1. *alii.*

[k] *Levitic.* 1. 3. 4. 1. 11. &c.

[l] *Maimonides halach.* Maigshe Korbanoth *cap.* 18.

* *vide sis Philonem lib. de Victimis & Joseph. lib.* 3. *cap.* 10.

[m] 1 *Regum.* 8. 42.

[n] *Orig. lib.* 11. *cap.* 8.

[o] *Halos. lib.* 6. *cap.* 14. *gr.* 6. *Lat. & Origin. lib.* 15. *cap.* 14. *vide Constantin. L'Empereur ad tit.* Middoth *cap.* 2. *sect.* 3. *pag.* 44, 45. & 190

que ita quod in Monte exterius erat pariter Templum habebatur, in quod Gentilibus aditus licitus. Alibique idem Josephus de Templo verba faciens, *quatuor*, inquit [p], *porticus habuit in Circuitu, & harum singulæ propriam secundum Legem habuere custodiam. In exteriorem itaque ingredi Licentia fuit omnibus, etiam alienis. Mulieres tantummodo menstruatæ transire prohibebantur*; quibus ex Talmude vides superiùs conjungi alios qui juris parilis. Quod de porticu Montis Templi Intermulari exteriori capiendum. Intelligunt heic viri docti nonnulli [q] Templi nomen in Evangelio interdum pro Porticibus aut Locis intermulari exterioribus. Hinc etiam ritè capiendus Locus ubi festis diebus celebrioribus cohortes Romanæ Stationes habebant ad Custodiã. Cohibituræ scilicet tumultũ si quis forte existeret. Qua de re vide Josephũ [r]. Si quis de situ horum Locorũ in Monte Templi plura velit, præter Josephum scriptoresque ad libros Regum obvios, &, qui de tota Templi fabrica diligentiùs scripsere, Christianos, veluti Bedam, Ariam Montanum [s], Franciscum Riberam, Adrichomium, Sebastianum Barradium [t], J. Baptistam Villalpandum, Joannem de Pineda [u], Ludovicum Capellum [x], adeat Moses illos Maimonidem [y] & Cotzensem [z] & Tractatum Talmudicum *Middoth* seu de Mensuris Templi qui à V. Cl. Constantino L'Empereur Latinè pridem versus est: ubi habetur etiam Templi sciagraphia Talmudica affabrè delineata. Eam verò compara cum illa quæ Ebræi ipsi conjunctim interdum exhibent cum Tractatu illo; qualem vise ad calcem ejusdem in *Misnaioth* Pragæ olim editis simùl cum Commentariis RR. Obadiæ Bartenorii & Jom Tob. Locus etiam in quem patebat Gentilibus in Montis Templi, Sacrorum causâ, aditus, Atrium Gentium non rarò dicitur, quod & [a] non semel in Federe Novo *Porticus Salomonis* ut volunt aliqui, nuncupatur. De Atrio illo videsis Adrichomium [b]. Et de eo fusissimè disputant J. Baptista Villalpandus [c] & Joannes de Pineda [d], eoque nomine fuisse Atrium tam in Salomonico quàm in Zorobabeliano atque Herodiano Templo multis pertendunt. Huc attinent loca aliquot S. Scripturæ [e] de Gentilibus Templo, sed non aliter atque dictum est, arcendis. Et Hierosolymitani D. Paulum, cum viderant Trophimum Ephesium familiariùs ab eo in Urbe habitum

[p] Contra Apionem lib. 2.
[q] vide Constantinum L'Empereur loco citato &c.
[r] Orig. lib. 20. cap. 4. & 7.
[s] In Apparatu; in Libano.
[t] Comm. in concordiã Evangelic. tom. 2. lib. 3.
[u] De Rebus Salomonis lib. 5. cap. 5. §. 19.
[x] In Compendio Hist. Iudaicæ subjuncto Historiæ Apostolicæ.
[y] Halach. Bith habechira cap. 6. & Seqq.
[z] Precept. Affirmat. 163.
[a] Actu. Apost. 3. 11. & 5. 12.
[b] Theatr. Terra. Sanct. pag. 162.
[c] Explan. in Ezechiel. tom. 2. part. 2. lib. 1. cap. 9. & lib. 3. cap. 9. 11. 14. & 27. & lib. 5. disp. 4. cap. 60.
[d] De Rebus Salomonis lib. 5. cap. 5. §. 19. videsis Abulens. ad 3. Regum cap. 6. quæst. 21. Lucam Burgens. ad S. Matth. 21. 12. Sebastianum Barradium Comment. in Concord. Evangelic. Tom. 2. lib 3. cap. 29. I. Maldonat. in D. Joann. 12. 20.
[e] Ezechiel. cap. 44. 7. &c.

tum, unde & existimabant ipsum ei in Templi interiora comitem fuisse, incusant quòd Gentiles *induxit*[f] *in Templum & violavit Sanctum Locum istum.* Templi verò Hierosolymitani nomine (quod בית *Domum* Domini, & *domum Sanctam* & *domum Electam* vocitant Ebræi) intelligi subinde non modò sanctiorem illam structurã quod vulgò Templum dicitur, verùm etiam vicina, sed in Monte continentia, quæ diximus Spatia, inque eis tum Porticus tum Loca qualiacunque hypæthra, absonum magis non est quàm Pomærium & suburbana. ædificia & vicos Urbis Romæ[g], subinde etiam aliarum, nomine, vicinas etiam Ecclesiis Christianis domus[h], hortulos, areas, nomine interdum Ecclesiæ parilique Jure insuper hortum Domus legatæ nomine contineri. Si Testator, inquit Papinianus[i], *hortum domûs causâ comparavit ut amæniorem domum & salubriorem possideret, aditumque in eum per domum habuit, & ædium. hortus additamentum fuit, domus legatæ continebitur.* Et de civilibus Urbis oppidive finibus, vide quæ inferiùs[k] occurrunt, ubi de Itinere Sabbatico obiter agitur. Etiam apud Gentiles nonnulli Templũ nuncupabãt *non solùm quod potest claudi, verùm etiam quod palis aut hastis aut aliquâ tali re & lineis aut loris aut simili re septum est: quod ecfatum est.* Scilicet cujus fines sive ab Augure sive à Pontifice effati sunt. Verba sunt Servii Honorati[l] ad Virgilium. Et Templa tam subdialia & arboribus finita quàm tecta & muris inclusa veteribus fuisse scimus ex Varrone[m], Vitruvio[n], aliis. Quàm verò aliter peculiare fuerit Judæorum immolationibus, nec Gentilium permissum, Templum Hierosolymitanum, ita vulgò id est strictiori sensu nuncupatum, rectè innuit Otto Episcopus Frisingensis, ubi de Pompeio, *Inter alia Orientis regna*, inquit[o], *Hierusalem veniens, captâ civitate, Templum quo soli populo Dei immolare licuit, oblatis hostiis polluit.* Sed quod de polluto ex hostiis à Pompeio oblatis Templo habet (ut obiter id adnotem) hallucinatio est. Id quidem est verum, apud Zonaram legi imperasse populo Pompeium purgare Templum καὶ θύειν νομίμως *& ritè sacrificare*; atque apud Cedrenum, τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν *sacrificia peragere*; etiam ad Sancta Sanctorum antè accessisse, non ut veneratorem, sed ut profanatorem (quod ait D. Augustinus[p]) atque ita sanè Templum polluisse. Et ex ejusmodi sive Græcorum quos memoravimus sivè aliorum verbis, fortè illud suum, indiligentiùs advertens, sumpsit Otto

f *Act. Apost.* 21. 28.

g *Dd. ad l.* 2. *D. tit. de Verb. significatione, & Virginius Fortis, de Iure novæ Urbis condendæ lib.* 2. *cap.* 1. §. 23.

h *l.* 3. *C. de his qui ad Ecclesiam conf. comis. Tobetan.* 12. *cap.* 10, *c.* 35. *caus.* 17. *q.* 4. *Petrus Gambacurta de Immunitate Eccles. lib.* 4. *cap.* 1. §. 13.

i *l.* 91 *Prædi-* 3, *D. de Legatis* 3. *Capola de Servitut. Urban. Præd. cap.* 76.

k *Cap.* 9.

l *In Æneid.* 4. *& vide Ios. Scaliger in Festum, verb. Minora.*

m *De Lingua Lat. lib.* 6.

n *lib.* 1. *cap* 2. *&c.*

o *Chronic. lib.* 2. *cap.* 46.

p *De Civit. Dei lib.* 18. *cap.* 45.

Otto ille. Nam hostiis eum Templum polluisse nemo vetustiorum dixit. Hujusce rei autor vetustissimus est Josephus, cujus mens proculdubiò, tametsi non verba, in scriptoribus illis. Josephi verba sunt; [q] *Postero die post excidium purgare Templum æditvos jussit* καὶ τὰς ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν θυσίας *& sacrificia quæ ritu solenni erant peragenda peragere*, seu *solennia sacra celebrare* ut vertit Ruffinus, seu *celebrare assueta sacrificia* ut Egesippus. Scilicet intermissum aliquantulùm juge sacrificium ritè jussit instaurari juxta morem patrium; *non devotione supplicis* (ut verba sunt D. Augustini [r] de reserato ab eo Templo) *sed jure victoriæ*. Itaque non hostias obtulit ille, sed ut suas non intermitterent Ebræi imperavit victor. Jam dictis lucem aliquantulam præbet, mutuoque accipit illud Taciti [*]; *Templum* Hierosolytanum *intimis clausum. Ad fores, tantùm Judæo aditus; limine, præter Sacerdotes, arcebantur.* Placet Lipsio *Templum intimum* seu potiùs *interiùs*; nec immeritò. Nam quid *intimis clausum?* Quæ introitu in Sacerdotum atrium interiora fuere, Templum Interius vocare videtur. Nam ad fores ejusdem, Judæo tantùm aditus; per atrium scilicet in quod alienigenæ neutiquam admissi, sed tantùm Judæi. De Gentilium autem Precibus, Adorationibus, Oblationibus, & Votis quæ diximus in Templo Hierosolymitano seu Monte Templi, juxta jam ostensa, præter Scriptores Christianos numerosos illos qui de Atrio Gentium obiter loquuntur, expressim etiam alii à Talmudicis edocti iique gravissimi summique nominis. Josephus Scaliger [s]; *Gentiles sanè adorabant, immolabant, vota solvebant & suscipiebant in Templo Hierosolymitano.* Quin & Hugo Grotius [t]; *inter ipsos Hebræos vixerunt semper aliqui exteri homines* εὐσεβεῖς καὶ σεβόμενοι τὸν Θεόν [u], *Hebraicè* חסידי אומו״ה *pii ex Gentilibus, ut legitur titulo Talmudico de Rege. Talis qui est in lege* [x] *dicitur* בן נכר & גר תושב *ubi Chaldæus dixit incolam incircumcisum. Hi, ut narrant ipsi Hebræorum Magistri, Leges Adamo & Noæ datas servare tenebantur, abstinere ab idolis & sanguine & aliis quæ infrà suo loco memorabũtur, at non item proprias leges Israelitarum. Itaque cum Israelitis non liceret vesci carne Bestiæ quæ fato suo periisset, peregrinis* [y] *tamen inter ipsos viventibus id licebat. Nisi quibusdam legibus specialitèr expressum est, ut incolæ iis non minùs quàm indigenæ teneantur. Extraneis etiam qui aliunde advenirent, neque institutis Ebraicis subjiceren-*

tur;

[q] *Halosεos lib.* 1. *cap.* 5.

[r] *De Civit. Dei, lib.* 18. *cap.* 45.

[*] *Histor.* 5.

[s] *Animadvers. in Eusebium num.* 2077. *pag.* 178.

[t] *De Iure Belli ac Pacis lib.* 1. *cap.* 1. § 16.

[u] *vide D. Matth.* 15. 22. *Act. Apost.* 10. 2. & 17. 4.

[x] *Levit.* 22. 25. & 25. & 47.

[y] *Deut.* 14. 21.

tur, in Templo Hierosolymitano licuit[z] *Deum adorare, & victimas offerre, stantibus tamen in Loco peculiari ac separato à statione Israelitarum.* Sic vir præstantissimus. Simile fermè reperitur in Ecclesiæ Christianæ veteris moribus. In Templum admittendi erant[a] & Gentiles & Judæi, sed *usque ad missam Catechumenorum* tantùm. Quæ verò sunt hactenus dicta ad secula attinent quibus floruere, saltem excisæ non sunt, Hierosolymis res Ebræorum. Seculis autem quæ inde secuta sunt, id est post dirutum Templum, pristinam Loci sanctitatem ita aiunt retineri, ut ad sacrificia peragenda maneat ipsis etiamnùm ea peculiaris, nec extra atrium seu atrii juxta superiorem delineationem spatia regulariter fas sit ipsis immolare aut offerre. At de Gentilibus adjiciunt[b] הגוים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום והוא שיקריב בבמה שיבנו ואסור לסייען ולעשות שלוחותיהן שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ ומותר להורות להם ולמדם היאך יקריבו לשם האל ברוך הוא *Gentilibus licet Holocausta offerre Domino quocunque locorum* (neque enim post excidium Templi adeoque Reipublicæ Israeliticæ, Jura ipsis Ebræisque Interventientia quibus altaria intra ditionem Israeliticam sibi erigere prohibebantur, vim retinere potuerunt ullam; & extra ditionem illam, nunquam non fuisse eis fas holocausta offerre existimabant) *modò aram sibi extruant. Sed nobis nefas est illis opem præstare aut procuratores agere. Quoniam nimirum vetitum est nobis offerre extra* Atrium. *At verò fas est nobis indicare illis & docere quomodo offerre debeant Domino Deo Benedicto.* Et in Gemara Babylonia postquam de liberiori illo Holocaustorum vero Numini ante legem Mosaicam offerendorum more verba fiunt, subjicitur[c], מנחם בזמן הזה רשאין לעשות כן *Etiam & nunc Temporis Gentilibus eo uti fas est.*

[z] vide 1 Regum 8. 41. 2. Maccab. 3. 35. D. Joann. 12. 20. Act. Apost. 8. 27.

[a] Concil. Carthag. 4. cap. 84. Dist. 1. de Consecrat. cap. 67.

[b] Maimonides halach. Maighshe Korbanoth cap. 19. & halach. Bith habechira cap. 6.

[c] Ad tit Zebachim cap. 14. fol. 115. b

CAP.

CAP. VII.

De Sententia Christianorum aliquot *Scriptorum*; Res ipsas, *veluti animalia, à* Gentili *seu* Incircumciso in sacrificia rite non oblatas *Hierosolymis*, *sed tantùm* earum pretia. Lex sacra *quâ nititur sententia illa.* Magistrorum *interpretatio. Alia* ex Scriptoribus Christianis *circa antè ostensa.*

SUnt quidem in Scriptoribus Christianis qui negent Sacrificia ipsa offerenda, à Gentilibus ulla accipi debuisse, sed tantùm Pecuniam aut Pretium rerum, unde Sacrificia coëmerentur. Et sanè solenne satis erat ipsis Ebræis pecuniam [d] offerre pro singulis quibus tenebantur sacrificiorum Oblationumque generibus, quæ in arculis (harum numerus erat tredecim) reposita à Sacerdotibus in sacrificium ipsum, seu id quod præstitutâ specie præstandum erat, ritè erogabatur. Sed Nicolaus Lyranus, etiam exJudæus, de alienigena qui, ut ipse ait, *non erat Judæus natione nec conversus ad Judaismum*; *à talibus*, inquit [e], *non debebat accipi aliquid offerendum in altari. Poterat tamen accipi pecunia vel alia dona ex quorum pretio emerentur illa quæ essent offerenda. Et hoc modo dicitur quod Seleucus Asiæ Rex ex sumptibus suis præstabat ea quæ pertinebant ad sacrificia.* Alii hujus sententiæ sunt sequaces, in eam interim ducti interpretatione legis sacræ diversa nimis ab ea quam amplectuntur Magistri. Lex est subjuncta eis quæ de victimis tantùm immaculatis offerendis latæ sunt, hujusmodi [f] ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם *Nec de manu filii alienigenæ* seu *Gentilis* (seu *à Gentili*) *offeretis Panem Deo vestro ex omnibus istis* (vulgata ibi habet *& quicquid aliud dare voluerit*) *quia corruptio eorum est in eis. Macula est in eis. Non accepta erunt vobis*; seu, ut vulgata, *non suscipietis ea.* Pro eo quod est heic *Panem*, substituunt Chaldæi קורבן—ר״ן *oblationem*, uti & Judæi Mauritanienses aliique in versionibus Orientalibus. Et Hellenistæ ibi οὐ προσοίσετε δῶρα *non offeretis munera.* Et de Carnibus aliisque in sacrificium ipsum oblatis accipiunt locum illum scriptores item Christiani [g]. Ad Oblationes autem seu Victimas ibi memoratas omnes, legem attinere volunt Magistri. Sed ita scilicet ut sensus sit, isque à majoribus acceptus, Oblationes spontaneas seu

[d] *Misna tit.* Siklim *cap.* 1. *& 2. & Maimonides halach.* Siklim *cap.* 2.

[e] *Ad Levitic.* 22. *not.* 12.

[f] *Levitic.* 22. 25.

[g] *Abulensis in Levitic.* 22. *quæst.* 22. *Cajetanus, Cornelius à Lapide, Io. Lorinus, &c.*

ſeu vota Gentilium (juxta jam ſuperiùs dicta; quæ etiam paulò antè [h] ibi lectis de Oblationibus & Votis tam Gentilium quàm Iſraelitarum nituntur) admittenda quidem eſſe, nec oblationum ſeu ſacrificiorum genera alia. Sic tamen ut nec omnimoda ab ipſis jumenta aut pecora ſuis alibi ſacrificiis ſatis idonea, in ſacrificium eorum ſpontaneum Sacerdotibus Hieroſolymitanis acciperentur, quod ut fieret fortè morum ſuorum tenaces ſequaceſque Gentiles inſtarent. Sed planè reſpuenda eſſe quæ per manum Gentilis, ſeu ex more Gentilium ab eo, citra rationem macularum & defectuum ibi præſcriptam, offerrentur. Quia ſcilicet Corruptio ac Defectus ſeu Vitium tam in eis, pro vetito ex ſacra lege, quàm in ſacrificiis Iſraelitarum erat habendum. Expreſſim ibi ad veterum mentem Salomon Jarchius נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום *ſi Gentilis attulerat Oblationem* ſeu *victimam, ut Sacerdos eam Deo O. M. offerret, non offerendum erat animal vitioſum.* At verò, inquit, תמימה תקבלו מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל *victimam* ſeu *oblationem vitio carentem accipietis ab eis. Cum etiam ſupra dicatur, quiſquis* ſeu *omnis homo; ut ita etiam cōtinerentur Gentiles, quorum Vota & Oblationes ſpontaneæ habebantur velut Iſraelitarum.* Sic Maimonides de victimis vitioſis quas Sacerdos offerre ex lege ſacra nō debuit, verba faciens ולא inquit [i] קרבנות ישראל בלבד אלא אף קרבנות הגוים אם הקריבן והם בעלי מום לוקה שנאמ' ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם וגו' *Nec ſolùm id de ſacrificiis Iſraelitarum eſt intelligendum, verùm etiam de eis quæ à Gentilibus offerebantur. Nimirùm ſi cùm vitioſa eſſent, ea offerret Sacerdos, is flagris puniebatur. Nam & lex ait, nec de manu filii alienigenæ offeretis Panem &c.* Tantundem alii dum legem hanc ſacram ita breviter in Præceptorum recenſione exhibent; [k] שלא ליקריב בעל מום אפילו בקרבנות הגוים *ut non offeratur animal* ſeu *victima vitioſa, ne quidem etiamſi à Gentili in ſacrificium adducatur.* Sed legem illam capit Lyranus aliique [l] Chriſtiani non pauci de eo quod eſt, Victimam ſeu oblationem aliquam ipſam neutiquam à Gentili offerendam, ſed duntaxat Pretium quo à Sacerdotibus coëmeretur victima ſeu Oblatio. Quin & Salomonem Jarchium expreſſim pluribus impugnat Lyranus. Et Abulenſis ibi; *Pecunia cum accipiebatur non offerebatur Domino,*

[h] Comm. 18.

[i] *Halach.* Iſuri Mizbach. *cap.* 1. *& vide num.* 7. *in fronte Halach.*

[k] *Moſes Mikotzi Præcept. Negativ.* 314. *Abarbinel in* Piruſh Tora *fol.* 260. *col.* 4.

[l] *Abulenſis in Levitic.* 22. *quæſt.* 22, *&* 23. *Cajetanus, Io. Lorinus, Cornelius a Lapide &c.*

mine, quoniam non erat aliquid cremabile; sed de pecunia eme- batur aliquid quod esset ad usum Sanctuarii. Hic autem solùm dicitur; non accipiendum esse aliquid de manu Gentilium quod offeratur Domino, id est quod crematur coram Domino vel po- natur super altare. Unde si aliquis Gentilis voluisset offerre panes ita ut illi cremarentur super altare, vel cederent in jus Sacer- dotum, aut vellet offerre aliquod animal ut immolaretur, non re- ciperent hoc Sacerdotes Judaeorum, quia hoc immolandum erat per se; si tamen aliquis Gentilis daret panes aut animalia, non ut per se immolarentur aut offerrentur, sed ut venderentur & converteren- tur in pecunias applicandas ad usum Sanctuarii, reciperetur talis Ob- latio, quoniam hoc solùm prohibitum erat, scilicet id quod ipsi da- rent poni super Altare vel offerri Deo ita ut efficeretur sacrum. Si autem Gentiles darent pecuniam vel aliquid aliud convertendum in pecunias, non efficiebantur ista sacra, sed posteà ex eis emebantur alia quae sacra essent, scilicet animalia vel panes. Directè autem non efficiebantur sacra quae illi dabant. Quia postquam acciperen- tur pecuniae datae ab eis in Sanctuario, transibat in Jus Sanctua- rii. Et ideo sive emerentur inde animalia ad Sacrificia facienda, sive ad aliquid alterum, non dicebatur tale Sacrificium vel talis res data à Gentili quia jam emebantur ista ad voluntatem Sacerdotum Ministrantium in Sanctuario. Et hoc sufficiebat ad hoc quod non acciperetur Sacrificium de manu Gentilium. Sic Tostatus ille quod & alibi [m] pluribus sibi firmare videtur. Joannes Lorinus, alii, tantundem. Sed refragatur Magistrorum schola. Nec vim omninò in eos habet argumentum illud quod Lyranus affert & velut firmũ admittit Abulensis [n], de Paschalibus ritibus cum Gen- tili non cõmunicandis. Quasi verò inde sequeretur multò minùs ei permissum Templo, ut dictũ est, Oblationes spontaneas offerre. Nam Peregrinus in Numeris [o] ad Paschatis celebrationem admit- tendus planè Proselytus Justitiae est. Et non solùm, ex lege Sacra [p] alia, Paschalibus ritibus, verùm etiam omnibus aliis [q] qui Ebraeis proprii, arcebantur Gentiles necdum in Judaismum recepti, jux- ta Magistrorum placita jam antè ostensa. Non utique sponta- neis Oblationibus aut Holocaustis Numen Hierosolymis colere vetiti. Quippe quae in Cultum afferebantur simplicem, rituum Ebraicorum legumque Leviticarum ratione alia non habitâ quàm ut, juxta Jus illud à Numine datum utrisque Imperativum, vitio

[m] *Ad 1. Paralip. cap. 16. quaest. 29.*

[n] *Ad Levitic. 22. quaest. 23.*

[o] *Cap. 9. 14.*

[p] *Exod. 12. 43.*

[q] *Videsis Abulensem ad D. Matthaei cap. 26. quaest. 40. 41. &c.*

carerent. Quin nec desunt in Christianis[r] qui Oblationem quidem pecuniæ seu aliûs cujusvis rei in sacros qualescunque usus accipi à manu Gentilis ea lege prohiberi velint. Aliis[s] intereà (præter superiori in capite citatos) id ipsum quod docent Magistri, de ipsis Oblationibus vitio carentibus etiam à manu Gentilis accipiendis, asserentibus. Christianorum autem alii, etiam in rebus Ebraicis versatissimi, interiùs quàm Talmudici admittunt in Templo Hierosolymitano Gentiles. Arias Montanus[t] etiã de Salomonico; *Posterioribus temporibus extra Israelis ac Fœminarum atriũ aliud constructũ fuit cui* חיל *hoc est profano est nomen factũ, in quod Exteri, id est Gentes, quæ Israelis nomẽ non profiterentur, convenire ad orandum possent: & Israelitæ etiam qui Cæremoniali ritu puri non essent. Ad hoc atrium illæ pertinebant exedræ; quarũ situm paulò antè descripsimus partim in sacro partim in profano constitutæ. Habuit etiam suas porticus atrium hoc quibus vel imber vel æstus nimius vitari posset. Hujus atrii porta quæ Ortum respiciebat, infima dicebatur.* Citantur ab eo in margine etiam Talmudici[u] aliquot velut hujus rei testes. Admissos quidem Gentiles in loca Intermurali exteriora (ut ostensum est) consentiunt Talmudici. Sed exedræ illæ quæ partim in sacro, partim in profano ponebantur, fuere quæ partim atria Gentilibus planè inaccessa & partim Intermurale (quod respectu atriorum quæ sanctiora erant, חיל seu *profanum* etiam est dictum[x]) occupabant. Unde, si verum dixerit Arias, intra Intermurale admissi Gentiles; quod Talmudicis planè refragatur. Nec loci ab eo citati ejusmodi quid omninò præstant. At singulare est quod apud Bedam aliosque aliquot habetur, ex Cassiodoro; *admissos in extremum atrium Gentiles & Judæos qui nuper venerant ex Gentibus usque ad sextum purificationis diem.* Hoc scilicet inter alia ex vetusta Templi apud Cassiodorum figura affertur[y]. Et statim subjungit Beda; *Hæc ut in pictura Cassiodori reperimus distincta, breviter annotare curavimus; ita eum ab antiquis Judæis didicisse: neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere quod non ipse prius verum esse cognovisset.* Tantundem, ex eo, Rabanus Maurus[z]. De Gentilium admissione res quidem palàm est ex suprà memoratis. At Judæos qui nuper venerant ex Gentibus (sive Proselytos Justitiæ seu qui è Gentilium ritibus in Judaismum transierant, sive Judæos originarios è Gentilium regionibus qui-

bus

[r] *Hugo Cardinalis ad Levitic.* 22.

[s] *Io. Brentius ibidem ubi & vide P. Fagium, Seb. Münsterum, Isidorum Clarium &c.*

[t] *In Libano pag.* 13.

[u] *Misna de Decimis secundis cap.* 3. *parag.* ח *& Camb. in Ezek.* 42. 18. *Misn. tit.* סוכה *cap.* 5. *par.* ח.

[x] *Constantin. L'Empereur ad Cod.* Middoth *pag* 186.

[y] *Beda Tom.* 8 *lib. De Templo Salomon. cap.* 16.

[z] *Ad* 3. *Regum cap.* 6.

bus degerant, Hierosolymam se adorandi causâ conferentes intelligas) eo nomine interiùs non admissos ante diem sextum, nondum comperio apud Talmudicos. Sed verò, ut hanc rem tandem finiamus; procul à vero abesse nemo ex hisce non videt id quòd à nonnullis asseritur *nunquam passos fuisse Judæos misceri sibi in solenni Dei cultu Gentiles, quia putassent hoc modo se & Templum & sacrificia polluí.* Quod scilicet etiam de adoratione tantùm, dictum. Nam ita Joannes Calvinus [a], ubi ob hanc potissimùm causam non vult Gentiles seu incircumcisos fuisse Ἕλληνας seu Græcos illos qui Hierosolymam apud D. Joannem ascendebant ut adorarent, sed Judæos Græcienses. Et meritò sanè eo nomine à Joanne Maldonato [b] refutatur.

[a] *Ad D. Joann. cap.* 12. 20.

[b] *Ibidem.*

CAP. VIII.

Ex antè allatis concluditur, Ebræorum sententiam manifestam *esse, tum* Proselytos Domicilii *tum* Noachidas reliquos *seu Genus Humanum universum* ad Cultum Divinum, qui in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Holocaustis Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus (*quibus scilicet peculiares Ebræorum ritus non commisti*) & Votis simplicibus *habetur*, esse obligatos. Christianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocaustis illis *singularia quædam. Ad* fusiorem de Septimo die explicationem *transitur.*

Ostenso hactenùs tum qualisnam Cultus divinus Proselyto domicilii seu Gentili Hierosolymis alibive in ditione Israelitica permissus fuerit, tum qualis interdictus, tempestivè redimus ad id quod suprà proposuimus de eo quod est, Ebræos non solùm voluisse Gentiles seu Noachidas, id est Genus humanum, Interdictis illis Naturalibus de Cultu Extraneo & Blasphemia Negativis, quà Negativis, inter cetera Juris Noachidarum capita, teneri, seu sceleribus illis binis, quà Numen seorsim & per se Interdicta respiciunt, abstinere; verùm etiam existimasse eos ad Cultum & Honorem Numini exhibendum obligatos esse; idque velut ex appendice Interdictorum illorũ Affirmativa, juxta superiùs capite primo dicta. Quod ex Cultûs, apud ipsos Proselytis Domicilii aliisve Gentilibus eorũ instar, Permissione & Interdictione jam fusiùs explicata non est elicere difficile.

 Etenim

Etenim dum ut ostensum est, negant Gentilem, necdum Proselytum Justitiæ factum, ritibus Ebraicis, quà Ebraicis, ex Jure ipsis aliisque Gentibus partim Imperativo partim Interveniente potuisse misceri, nec impunè Legem Mosaicam ejusve partem aliquam apud ipsos (quibus Lex ea peculiaris) ab eo servandam fuisse, nec aliud omninò ultrò ibi in Cultum præstari ab eo debuisse præter id quod Jure suo, id est Septem capitibus Juris Noachidarum, præstandum erat; sed demùm Preces, Laudes, Adorationes, id genus alia, præter spontanea Sacrificia, Oblationes spontaneas, & Vota, id est Cultum simplicem ritibus Ebraicis nullatenùs involutum, juxta superiùs dicta, ei etiam Hierosolymis ipsoque in Monte Templi (pro Templo interdum, ut diximus, sumto) permissum; liquidò sequitur Cultum ejusmodi, ex Jure ipso Noachidarum seu ejusdem sensu Obligativo ac Affirmativo, veluti Interdictis illis binis annexo, Gentilibus apud ipsos seu in eorum ditione agentibus præstandum, eos admisisse. Nec scrupulum intempestiviùs heic quis injiciat, Spontaneum Obligationi adversari videri. Ideo enim Spontanea dicuntur heic Sacrificia illa & Oblationes, quia Genus, Tempus, Æstimatio (juxta superiùs dicta) offerentis arbitratui sic relicta sunt ut præstitutis, in legibus Ebræorum, Sacrificiis quæ reliqua sunt, Solennibus essent planè libera; sed pro re nata tamen ex Obligatione præstanda, ut Supplicationes, & Gratiarum actiones. Et cum Cultus divinus sit tum Interior quæ consistit in conjunctione ad Deum summaque ejus reverentia per intellectum & affectum, tum Exterior quæ in Precibus & Laudibus effundendis, Adorationibus, Sacrificiis, Oblationibus cernitur, neque hic sine illo ritè exhiberi possit; consequitur similitèr, ad Cultum utrunq; obligatos etiam Proselytos Domicilii & qui eorum instar fuere (adulti scilicet nec rationis expertes; & pro rerum suarum sive copia sive inopia) censuisse Ebræos. Ita tamen ut ob non præstitum alterutrum nulla apud eos sequeretur pœna Civilis, sed cultus neglecti pœna מיד שמים *cœlitùs* esset expectanda; quemadmodum loquuntur etiam non raro de peccatis aliquot ex lege ipsis Civili, cœlitùs tantùm, non in foro Civili puniendis agentes. Atque ex hoc de Proselytis Domicilii seu Gentilibus eorum instar sic demonstrato, pariter sequitur, ad Simplicem Reverentiã ejusmodi actu tum interiori tum exteriori præstandam, Cultumque quantus in Precibus, Gratiarum actionibus,

bus, Benedictionibus, Sacrificiis ac Oblationibus Votisque simplicibus consistebat, exhibendum, similiter obligatum esse Universum genus humanum Ebræos autumâsse. Nam nil permissum, in ultroneo cultu, Proselyto Domicilii Hierosolymis seu in ditione Israelitica, præter id quod ex Juris Noachidarum, quod humani generis faciunt commune, Obligatione pendebat. Atqui Cultus qualem diximus simplex atque ultroneus ille Proselyto domicilii permissus est Hierosolymis,& pro natura rei, alibi in ditione Israelitica. Unde manifestum fit, ad communia hominum officia etiam ex Obligatione, Cultū illū, juxta disciplinā quā tractamus, pertinuisse. Neque igitur Expiatoria signantiùs sic dicta, juxta eos, Sacrificia, Propitiatoria, aut Pacifica, nec Oblationes aliæve Præstationes lege scriptâ, quà scriptâ, imperatæ, in cultu externo Proselyti Domicilii Hierosolymis locum habuere ullum; adeoque nec in cultu illo externo ad quem Genus Humanum ab ipsis rerum initiis Obligari volunt. Sed in eo tantùm locum habuere Preces, Benedictiones, Gratiarum actiones, Holocausta simplicia eaque ultronea (ut supra ostensum est) & ultroneæ Oblationes ac Vota. Holocausta autem, tametsi ex interdicto illo de eis divino (quo tam Proselyti Domicilii quàm Israelitæ, ut dictum est, licet diversimodè, continebantur) Hierosolymis tum vitiis in Levitico memoratis carere debebant, tum ex gregibus ac armentis tantùm aliquot ibi enumeratis seligi; nihilominùs extra ditionem Israeliticam, seu ubi non obligabat Lex Mosaica, sed jus tantùm Noachidarum, ex aliis [c] animalium generibus, mundorum saltem, nec ita vitio carentibus, indiscriminatim (modò hostiis humanis, de quibus libro quarto, abstinerent) sumi potuere. Quale de aliis etiàm Gentilium Oblationibus Votisque Numini vero, dicendum. Vices autem tam Ilastici atque Expiatorii quàm Eucharistici Sacrificii, Simplicia ac spontanea Holocausta illa Proselytis Domicilii adeoque ceteris Noachidis, supplesse, Ebræos non dubitasse puto palàm est. Nam ut Abelis & Noachi Eucharistica & Ilastica fuisse liquet ex disertis sacri sermonis [d] verbis, ita non solùm Eliphazi [e] Baldadi & Tzophari Holocausta, quæ ad Intervallum illud etiam ante legem scriptam, attinent, sunt Expiatoria; verùm etiam de ipso Holocausto spontaneo (ad quod solum Sacrificii cruenti genus, utpote simplicissimum, admittebantur Hierosolymis Gentiles) dicitur [f] ונרצה לו לכפר עליו *& acceptabile erit*

[c] *Videsis Salomon. Iarch. ad Levit.* 22. 25.

[d] *Genes.* 4. 4. 8. 20.

[e] *Iob.* 42. 8, *&* 9.

[f] *Levitic.* 1. 4. *& vide Ioseph lib.* 3. *cap.* 10. *& Philonem lib. de victimis.*

erit pro eo, ut scilicet expiatio fiat illi, seu ut vulgata, *acceptabilis erit atque in expiationem ejus proficiens*, nimirum sponte offerentis. Quale paritèr de Gentilium Oblationum aliarum spontanearum votorumque effectu, Ebræos existimasse æquum est ut autumemus; modò saltem accederet Confessio & Pœnitentia [g] sine quibus Expiationem ritè sic fieri sibi ipsis quidem non admittebant. Hisce, ut sequaces, connumerandi etiam sunt, Spes præmii ac Timor pœnæ divinæ, qui cultûs interioris pars. Sed de ea, plura ubi Caput de Judiciis infrà tractamus. Neque Ebræorum sententiæ de Cultu per Sacrificia & Oblationes Numini ante Legem scriptam, id est ex Jure Noachidarum seu humani generis Communi, sic exhibendo, dissona sunt quæ apud Patres Christianos subinde occurrunt de Intervallo illo. S. Thomas; *sicut* [h] *in statu legis Naturæ, homines nulla lege exteriùs datâ* (literis mandatâ) *sed solo interiori instinctu* (ex Numine indito) *movebantur ad Deum colendum; ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis quibus rebus sensibilibus ad Dei Cultum uterentur.* Recole heic etiam quæ suprà [i] ex Paulo Burgensi afferimus. Et certè qui Sacramenta illius Intervalli tria illa faciunt [k], Sacrificium, Oblationem, & Fidem, Ebræis heic proximè accedunt. Sed de Externo Cultu, Signis sacris, ac Sacramentis illius Intervalli, quàplura huc spectantia controvertuntur apud Scholasticos [l], quos, si placet, vide. Præ aliis autem S. Thomam, Alexandrum Halensem, Scotum & Guidonem Briansonem. Certè & Ebræorum sententiam fuisse, Noachidas seu genus totum humanum ad Cultum divinum præstandum, non solùm Idololatriâ & blasphemiâ abstinendum, obligatos esse, idque ex sensu Interdictorum binorum quæ libro secundo explicavimus, non dubitarunt viri aliquot in Christianis scriptoribus summi dum interdicta illa è Magistrorum commentariis obiter enumerant. Monuimus suprà [m], esse qui ברכת השם quod *execrationem* seu *Maledictionem nominis* meritò vertimus, *Benedictionem* interpretantur. Horum quidem aliqui id explicant per *ut hunc solum creatorem veneraretur.* Sic Guilielmus [n] Schickardus. Alii pro Interdicto substituunt *Benedicere Deum.* Sic præter supra citatos, Paulus Fagius, Sebastianus Munsterus, Isidorus Clarius, alii ad Levitici caput vigesimum secundum. Atque id planè Cultum denotat. Petrus item Cunæus [o] pro eodem, in Juris Noachidarum Capitum ex Ebræis recensione

[g] *Vide Maimonidem halach.* Theshuba.

[h] *Part.* 3. *quæst.*60.*art.* 5.*ad tertium.*

[i] *Cap.*2.

[k] *Guid. Brianson in Sent.* 4. *Dist.* 1. *quæst.*1: *Corrolar.*3.5. *Gregor. Moral. lib.* 4. *cap.* 2. *Dist.de Consecrat.*4.*ca.*5.

[l] *Ad Sent.* 4. *dist.* 1. & *S. Thom.*2.*sec.q.* 85. *part.* 3. *quæst.* 60. & *vide Hugon.de Sacramentis lib.*1.*part.*11. *cap.* 3. *Adde Abulens. ad Genes.* 6. & *ad* 1. *Paralip. cap.*16.*quæst.* 26, & 27.

[m] *Lib.* 1. *cap.* 10. *pag.* 127.

[n] *De Jure Regio cap.* 5. *Theorem.* 17. *pag.* 129.

[o] *De Repub. Hebræorũ lib.* 2. *cap.* 19.

censione habet *celebrandam divini nominis majestatem esse*. Summa igitur est, in Oblationibus spontaneis, Holocaustis itidem spontaneis & Votis (pro vario personarum ac rerum discrimine) præter Preces, Gratiarū actiones, Benedictiones, constitisse Cultū illum divinum ad quem Genus humanum obligatum esse voluere Ebræi, idque ex jure quod tractamus Naturali. In Oblationibus scilicet ac Votis (qualia in Oblationibus desinunt) rerum sacros in usus, veluti in Templa ac Aras extruendas, Sacerdotiorū sumptus, ministeria, instrumenta & si quæ sunt id genus alia. In Holocaustis autem cruentis, seu animalium Sacrificiis, igne omninò consumendis, parte nulla polluctâ seu comesâ. Quod ex eo videtur manâsse quod primæ ætatis hominibus, id est, qui Noachum præcesserunt, carnium esus permissus non sit (sic enim Ebræi [p] statuunt; qua de re plura ubi inferiùs agimus de membro animalis viventis Noachidis interdicto) atque tunc temporis Sacrificia illa ignita, ex jussu seu inspiratione [q] Numinis cum ceteris ad cultum necessariis, originem habuerint. Neque enim ex immolati animalis parte aliqua (quemadmodum in Sacrificiis aliis Ebræorum, & in non paucis Gentilium ævi succedentis) epulum sacrum, velut Sacrificii appendicē, celebrari tunc licitè potuisse nemo non videt. Et cum Carnium esus verbis disertis [r] generi humano post compluria secula à Numine indultus est, de Sacrificiorum cruentorum ritu nihil interea est novatum. Sed totum animal pro victima oblatum, excoriatum [s] tamen ex more & dissectum, ut antè, concremandum erat. Usibus nempè humanis sic planè eximendum; idque tum in recognitionem supremi Numinis imperii, tum in gratiarum actionem, favoris conciliationem, peccatorum expiationem, velut per symbolum, quod Retributionis Universi Domino factæ faciem saltem sibi indueret. Adjiciunt etiam aliqui in ipso primo quod disertè legitur Holocausto cruento adeoque in ceteris quæ secūta sunt, rationem singularem habitam humani in cetera animantia, quæ dignitate & similitudine hominī proxima, dominii agniti. Scilicet Abelem ritè didicisse adeoque credidisse, utcunque carnibus vesci homini non liceret, animalia nihilominùs omnia ita homini ex Numinis indultu subjacuisse, ut non solùm alios in usus cogenda, sed etiam in Holocausta immolanda essent. Inde, ut tam insignem indultum Numinis quàm imperium ejus ac bonitatē agnosceret ac propitium

[p] Beresith Rabba parash. 34. fol. 38. col. 2. Ioseph. Albo lib. Ikarim part. 3. cap. 14, & 15.

[q] Alex. Halés. part. 4. memb. 6. Scot. in sent. 4. dist. 1. quæst. 7.

[r] Genes. 9. 4. Ioseph. Orig. 1. cap. 4.

[s] Gemar. Babylon. ad tit. Zebachim cap. 14. fol. 115 b.

propitium redderet, primogenita ovium eaque optima in Holocaustum, eum immolâsse, Numinique sic placuisse. Cainum verò tantùm abfuisse ab hoc tam eximio Numinis hominibus indultu agnoscendo, ut nondum admitteret animantium ceterorum alicujus immolationem seu cædem licitam magis fuisse atque homicidium. Parilem item hominibus ac animantibus ceteris fuisse exitum. Atque inde eum res viliores, seu fruges terræ obtulisse; & hoc demùm nomine Numini displicuisse. Quæ pluribus exequitur R. Joseph [t] Albo, quem vide. Et de hisce satis superque. Jam verò Obligatione Noachidarum ad Cultum, juxta Ebræos, sic ostensâ, restat ut fusiùs dispiciamus, quemadmodum superiùs [u] promisimus, de sacra Sabbati seu Septimi diei observatione. Obitèr ibi ex Ebræis docuimus Festa eorum omnimoda Proselyto Domicilii interdicta, uti & omnimoda alia quæ fortè Proselytus ejusmodi sibi intra ditionem Israeliticam observanda institueret aut alibi instituta ibi servaret. Id est, Tempus nullum solenne seu Festum nullum ex Jure Noachidarum seu humani generis communi Sacris quæ diximus, juxta eorum sententiam, etiam necessariò generi humano obeundis, esse præstitutum. Id enim manifestò ex jam antè ostensis sequitur. Nam quod Proselytum Domicilii observare non permittebant, ad id nec ipsum nec Gentilē alium seu Noachidem obligari eos voluisse, inde palàm est. Pro vario igitur tam Locorum ac Temporum, quàm personarū ac rerum discrimine ac opportunitate, Cultum illum à Noachidis extra ditionem Israeliticam exhibendum censuere; quemadmodum dum parentes dicimus colendos, seu ablata restituenda, alia ejusmodi, obligationem quidem palàm innuimus, Loca tamen & Tempora observationis ex re nata ac rerum & personarum discrimine atque opportunitate perquam variatim elicienda nec signato aliquo die determinata intelligimus. Quæ nihilominus ex jure aliquo positivo determinari posse nemo dubitat. Nec dubitarunt Ebræi quin Gentiles sui plane juris extra ditionem Israeliticam, & Tempora & Loca Cultui suo sacro possent pro arbitratu suo præstituere, & sive Festa cultui veri Numinis ab ipsis adinventa celebrare, sive Ebraica etiam quotquot vellent [x] imitari. Quod Proselytis domicilii, utpote ex Arbitratu, non ex Obligatione pendens, plane negatum. Et cum ita se rem habere ex jam ante allatis constet, supervacaneum forsan nimis videatur plura de Septimi

[t] Part.3.cap. 15.

[u] Cap.5.

[x] Vide suprà cap.3.

timi diei seu Sabbati Festi observatione, qua Noachidas seu genus reliquum humanum spectat, heic adjicere. Ceterùm, quoniam non solùm olim in schola [y], verùm etiam & hoc seculo, perillustris habetur ea de re Quæstio, eaq; à scriptoribus sanè gravissimis aliquot, tum integris ea de re libellis tum commentariis ad caput Genesis secundum, & Decalogum, aliisq; lucubrationibus editis agitata, in qua subinde trahuntur in partes etiam Ebræorum nonnullorum sententiæ perinde ac si ex Jure Naturæ universalem, necessariam, ac perpetuam Sabbati aut septimi diei, ut festi, observationem ipsi docerent, adeoque ad eandem Genus Humanum universum obligatum esse statuerent; ideò operæ pretium duximus, rem altiùs repetendo, tum quid de Sabbati seu Septimi diei, ut Festi necessariò celebrandi, Institutione atque etiam Observatione (qua Noachidas spectet) ulteriùs docuerint Talmudici, tum quid de locis aliquot in hanc rem è celeberrimo illo Judæorum pari, Flavio Josepho & Philone, afferri solitis statuendum sit, proximè explicare. Et primò de Sabbati seu recurrentis Septimi in dierum periodis diei, ut Festi, celebrationis, juxta Talmudicos, Institutione.

[y] *Alex. Halës. part. 3. quæst. 32. S. Thomas 2. Secundæ quæst. 122. Scotus ad sent. 3. dist. 37 quæst. unic. &c.*

CAP. IX.

Quid de Originis *seu* Primariæ Sabbati *seu* Septimi *in dierum periodis diei, ut Festi,* Institutionis Tempore *&* Loco *senserint* Talmudici. *Obitèr de* Itinere Sabbatico; *& quanta fuerit ejusce* mensura *atque* unde auspicanda. *De Chronico* Seder Olam Rabba *dicto, ejusque Autore & Vetustate.*

IN Sabbati, ita per excellentiam dicti, id est Septimi in periodis dierum à rerum conditu putatis diei, ut Festi, celebrationis Solennis nec sine piaculo intermittendæ (quæ in opere ac laboribus, Cultûs Causâ, abstinendo, lege legenda, audienda, ac Sacrificiis singularibus, maximè cernebatur) Institutione, juxta Ebræos, dispiciendâ, considerемus oportet, ex eorū disciplina, potissimùm Tempus Institutionis, Locum, Causam, & quamnam Relationem habere velint Institutionem illam ad genus humanum seu ejusce partem aliquam. Tempus Institutionis non in rerum primordiis sed intra mensem ab exitu ex Ægypto adeoque ante Decalogi promulgationem a

Talmudicis collocatur. Scilicet in statione Israelitarum in Mara, quæ quinta [z] est ab exitu. De statione illa legitur in Exodo [a], *ibi posuit ei Deus* חוק ומשפט id est, *Statutum & Judicium*. Partem scilicet capitum legis Mosaicæ, quæ postea secuta est, heic intelligunt ut & antè [b] memoratur. Atque in ea parte, Sabbati institutionem fuisse pronuntiant. Et tametsi de omnibus capitibus tunc traditis neutiquam consentiant universi, attamen Sabbatum in eis contineri Traditio est eis avita atque vetustissima. Statuti nomine, Sabbatum; Judicii, hujus Formulas ibi innui plerunque volunt, præter Honorem Parentum. Ea de re quod suprà [c] citatum est ex *Seder Olam Rabba* & Glossa Salomonis Jarchii, heic recole. Consona est Gemara etiam Babylonia ubi legitur [d] עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתיב שם שם לו חק ומשפט שבת וכיבוד אב ואם דכתיב כאשר צוך יי' אלהיך ואמר ר' יהודה כאשר צוך במרה *Decem Præcepta accepere Israelitæ in Mara; Septem quæ Noachidarum fuere* seu *Humani generis Universi. Jam verò adjecta sunt Judicia, Sabbatum & Parentum Honos. Judicia, juxta illud* [e]; *illic posuit ei statutum & Judicium. Sabbatum & Parentum Honorem; juxta illud quemadmodum* [f] *præcepit tibi Dominus Deus tuus, quod ex Sententia Rabbi Jehudæ intelligendum est de eo quod antè præceptum est in Mara.* Scilicet observant in Lege repetita seu Decalogo à Mose in Deuteronomio iterato bina illa Præcepta de Sabbato & Parentum Honore verba illa *quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus* velut sibi peculiaria habere; ceteris sine hisce omninò ibi prolatis. Et sunt quidem in Magistris qui [g] de lege in Sinai anteà datâ verba illa intelligunt. Sed utroque in Loco adjecta ea esse volunt viri apud Ebræos insignes, Rabbi Jehudæ heic sequaces, ad indicandum id quod in Mara, atque ante Decalogi ipsius promulgationẽ, præceptũ est. Unde ad jam allatum è Deuteronomio locum Salomon Jarchius אשר צוך קודם מתן תורה במרה *quemadmodum præcepit* (seu anteà præceperat) *intelligendum est de eo quod ante legem datam præceptum est in Mara.* Quin & in Gemara Babylonia, ubi de Itineribus Sabbaticis disputatur, quæstio fit utrum etiam illa in Mara præfinirentur. Atque altercantibus ea de re Magistris, admittitur interea ut receptissimum, ipsum Sabbati seu Septimi in enumerationis ordine à mundi condi-

tu

[z] Numer. 33. 8.
[a] Exod. 15. 25.
[b] lib. 1. cap. 10. pag. 123.
[c] Ibid.
[d] Gemar. Babylon. ad Tit. Sanhedrin c. 7. fol. 56 b.
[e] Exod. 15. 25
[f] Deut. 5. 12. & 16.
[g] Aben. Ezra ad Deuter. 5. & Isaac. Abarbinel in Pirush Tora fol. 339. col. 3. & 4.

tu inchoato diei obſervationis Præceptum originem eſſe in Mara ſortitū. Verba ſunt [h] וקמפלגי בשבת דמרה דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך ואמ' רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומים לא איפקוד ומר סבר אתחומים נמי איפקוד. *Altercatio fuit* (inter Rab Acha Bar Jacob & Rabba) *de Sabbato quà ad Mara refertur. Scilicet ſcriptum eſt, quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus; quod interpretatur Rab Jehuda, quemadmodum præcepit in Mara. Alter verò eorum exiſtimavit non ibi Itinerum quantitatē præfinitam eſſe, ſed tantùm Sabbatum; alter etiam & Itineris quantitatem.* Scilicet תחומין השבת *Itinerum* ſeu *Intervallorum Sabbaticorum* apud Talmudicos, juxta receptam antiquitùs Sententiam de qua obiter heic monere liceat, duplex habetur genus. Alterum Majus quod Legi ſcriptæ coævum, id eſt Moſaicum fecere, alterum Minus quod ex Scribarum ſcitis, id eſt moribus ſuperinductis, manavit. Prius aiunt fuiſſe XII Milliariûm. Poſterius Cubitorum bis Mille; quod æquale eſt Milliario Jtalico aut præterpropter. De minori illo itinere Scriptores Chriſtianì ad Apoſtolorum acta [i]; ubi pro Σαββάτου ὁδὸς *Iter Sabbati* (quæ diſtantia ibi inter Montem Olivarum & Urbem Sacrā) ſubſtituitur à Syro איך שבעא אסטוין *quaſi ſeptē ſtadia*; ab Æthiope [k] autem *Curſus unius Viri quod eſt iter antiquum Sabbati.* Sed pro bis Mille Cubitis, velut ex Ebræis, habet S. Hieronymus totidem Pedes tantùm. *Præterea,* inquit ille [l] de Judæis, *quia juſſum eſt, ut diebus Sabbatorum ſedeant unuſquiſque in domo* [m] *ſua, & non egrediatur neque ambulet de Loco in quo habitat; ſi quando eos juxta literam ceperimus artare, ut non jaceant, non ambulent, non ſtent; ſed tantùm ſedeant, ſi velint præcepta ſervare; ſolent reſpondere & dicere; Rab Akiba & Simeon & Hillel* (ſic planè legendum, non *Hille*, ut in editis) *Magiſtri noſtri tradiderunt nobis ut bis Mille pedes ambulemus in Sabbato.* Sic ille; ubi tamen Eraſmus [n] aut legebat aut intellexit (ni memoriæ lapſus fuerit) bis Mille paſſus. Sed quod citavimus ex Hieronymo, id ipſum fermè legitur paritèr apud Agobardum Epiſcopum [o] Lugdunēſem cui nec Cubiti ſed Pedes etiā heic mēſura ſunt. Sed hiſce vetuſtior Origenes [p] Cubitos ſeu πηχεις totidē habet, uti & ex eo Oecumenius & Theophylactus, tametſi in Libris Theophylacti corruptè excuſis legatur, velut ex Origene, τειῶν πηχῶν trium Cubitorum pro διχιλίων *bis Mille* ut & rectè animadvertit I.

[h] *Gemara Babylon. ad tit. de* Sabbato *cap.* 9 *fol.* 87. *b.*

[i] *Cap.* 1. 12.

[k] *Apud Ludov. de Dieu ibid.*

[l] *Epiſt.* 151. *ad Algaſiam, quæſt.* 9. & *videſis Baronium Ann. Chriſt.* 34. *Maldonat. ad S. Matth.* 28. 20. &c.

[m] *Exod.* 16. 29.

[n] *Ad Act. Apoſt. cap.* 1.

[o] *Opuſc. de Iudaicis ſuperſtitionibus.*

[p] *Apud Theophylact. in Act.* 1. & *Peri Archon lib.* 4 *cap.* 2. & *adde Suidam verb.* Σαββάτου ὁδόν.

Dru-

Drusius[r]. Atque ita sanè apud Suidam citatur locus ille sive ex Origene sive è Theophylacto aut Oecumenio desumptus. Eucherius etiam per mille passus, qui eidem mensuræ satis sunt consoni, iter Sabbati in Actis, ut rem notissimam explicat. Sic ibi Beda, Lyranus; sic glossa interlinearis; quæ adjicit *quod cujus autoritatis sit ignoratur*. Sic alii. Sed oscitanter nonnulli duûm Milliariûm substituunt heic spatium. Atqui audiamus Talmudicos. הוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנ' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל וכך אמר להן משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה הוא מגרש העיר *Qui in Sabbato ultra terminum Urbi præstitutum exibat, vapulabat; juxta id quod habetur in Lege*[f], *non egrediatur ullus è loco suo die Septimo. Locus hic est Terminus Urbi præstitutus*, seu *spatium intra terminū illum protensum. Ejus verò mensura disertè non statuitur à lege; unde tamen per interpretationem Sapientes illud fecere duodecim Milliaria, quod spatium erat ultra quod è Castris Israeliticis non erat egrediendum. Nam & sic jussit Moses Magister noster, non esse egrediendum è Castris. Ceterum ex Scribarum scitis manavit illud, quod non liceret Homini Urbe exire ultra bis Mille Cubitos. Scilicet spatium illud pro suburbio*[t] *habetur*. Sic Maimonides[u], Moses Mikotzi[x], autor *sepher* Colbo[y], alii, idque juxta scita in Corpore Talmudico[z] utroque reperta. Jam dicta autem sic interpretantur, ut fas fuisse aiant מותר לאדם בשבת לחלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינוה בין שהיתה מוקפת חומה בין שלא היתה מוקפת חומה וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח *Homini in Sabbato totam Urbem peragrare etiamsi fuerit amplissima, etiam ut Ninive*[a]; *idque sive muris cincta esset sive non cincta. Atque ita etiam fas fuisse ex Urbe egredi per bis mille Cubitos in quamlibet plagam.* Dein adjiciunt; ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה *si bis mille Cubitos excederet nec tamen duodecimum lapidem attingeret, flagris puniebatur, eis scilicet qui Scribarum scita non observarent, debitis. Ceterùm si ultra duodecimi ab Urbe lapidis distantiam exiret usque ad*

[r] De Quest. N. T.

[f] Exod. 16. 29.

[t] vide Numer. 35. 4. & seq.

[u] Halach Sabbath cap. 27.

[x] Præcept. Neg. 66. & vide Shulcan Aruch, in lib. Orach chiim cap. 397.

[y] cap. 34. fol. 37.

[z] Hierosolymit. tit. Erubin cap. 3. fol. 21. col. 3. Babylon. eodem tit. cap. 4. fol. 49, 50. &c.

[a] De cujus amplitudine videsis Iacobū Capellum in Miscellan. ad rem Nummariam & Mensurari.

ad Cubitum unicum, vapulabat ex Lege sacra. Atque ita vetustior obtinuit sententia quæ & sui habet sequaces in Talmudicis recentioribus Viros celebriores. Recentioribus intereà aliquot, & si Talmudicos vetustiores excipias, sanè aliquot vetustis, non aliud præter minus intervallum omninò agnoscentibus, quo nec inter se usquequaque [b] consentiunt omnes. Certè in Chaldæa Ruthiæ [c] paraphrasi legitur אתפקדנא למטר שביא ויומי טבא בדיל דלא לחלכא בר מתרין אלפין אמין *Præceptum accepimus de observandis Sabbatis & diebus festis ne longiùs iter faciamus quàm bis mille Cubitorum.* Sic etiã in *Sepher Zohar* [d]. Quod nec accipiunt quantũ video, de tanto solùm itinere unico; sed nolunt die Sabbati quempiã procul magis Urbe sua aut loco ubi mansit, ritè potuisse discedere. Atque idem Intervallum velut cum ipsa lege natum esse volunt nonnulli [e]. Quo & illud Josuæ [f] de Arca trahũt; *longitudo erit inter vos & illam quasi mensura duûm millium Cubitorum, nec appropinquabitis ad eam, quatenus scilicèt sciatis viam per quam incedatis.* Ubi Salomon Jarchius è Midrash Tanchuma [g] שתהיו יכולין לילך ולהתפלל בשבת לפני *ut poteritis ire & precari coram Domino, etiam in Sabbato.* Quæ ratio habetur ipsissima apud Theophylactum & Suidam. Subtilitates quas hac de rehabent Magistri scrupulosiores non paucas, & singularem quatuor Cubitorum insuper [h] rationem heic sæpiùs habendam, libenter prætermittens, ex veteribus tantùm adjicio id quod de modo Intervalli Cubitorum quæ diximus bis mille dimetiendi tradunt singulare nec rerum hujusmodi studiosis puto injucundum: maximè, cum ad locum illum Novi federis de Itinere Sabbatico ritè capiendum, forsan haud parum faciat sed apprimè sit accommodum. Qui tempore Sabbati Desertum, Planitiem campestrem ab urbe procùl dissitam, aut locum aliquem occuparet alium cujus mensura adeò ignota, ut cubitorum jam dictorum terminum certiùs dignoscere nequiret, permissi [i] sunt ei אלפים פסיעות בינוניות זה הוא תחום שבת *bis mille passus mediocres qui sunt iter Sabbati.* Scilicet mensuræ exactiori adeò hi proximabant ut in incerto ejusmodi, vicem ejus satis sortirētur. Si quis tunc in domo esset quæ urbis seu oppidi non esset pars, eam passim obambulare fas habebatur & cubitos bis mille quoquoversùm ab ejus extremitatibus. Jam verò quod attinet ad Urbes

ac

[b] *videsis* Magid. Misna *ad Maimonid. halach.* Sabbath *cap.* 17. *fol.* 126 [b]. Sepher Mechilta *fol.* 20. *col.* 1.

[c] *cap.* 1. 16.

[d] *In* Elle Semoth *fol.* 64. *Edit. Mantuana.*

[e] *Iarchius ad* Exod. 16. 29.

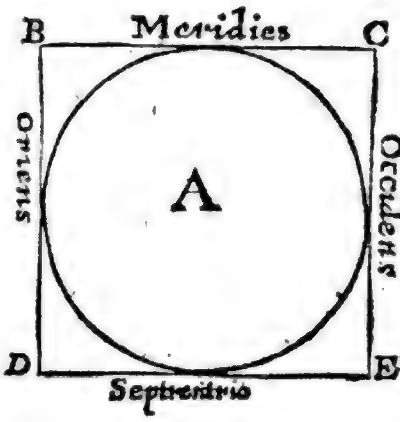
[f] *Cap.* 3. 4.

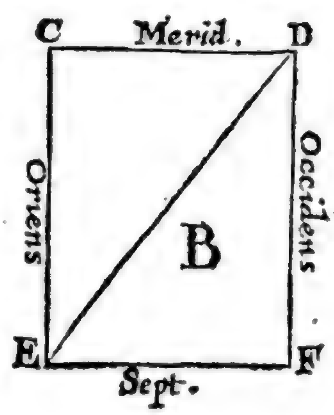
[g] Bemidbar *fol.* 65. *col.* 2.

[h] *Misn. tit.* Erubin *c.* 3. & 4. & Sepher Mechilta *fol.* 20. *col.* 1. *gloss. ad* Exod. 16. 29. & *ibi paraphras. Uziel di tributa.*

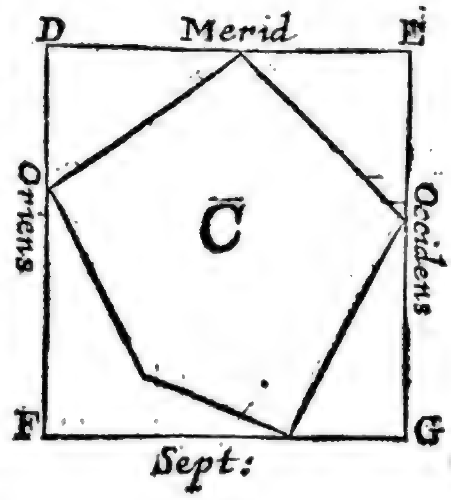
[i] *Gemar. Babylon. ad tit.* Erubin *cap.* 4. *fol.* 42 [a]. *Maimonid. halach.* Sabbath *cap.* 27. *Mikotzi Precept. Negat.* 66.

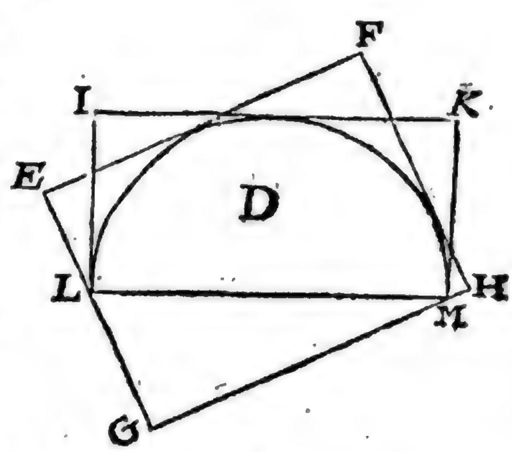
ac Oppida integra, quà ex ædibus contiguis, insulis, areisque interpositis in unum nomen coalescentibus constabant; Urbis seu Oppidi figura fermè erat aut Circularis aut Quadrata aut Oblonga, aut Triangularis, aut Multilatera, aut Semicircularis, aut Segmenti instar aut gibbosa, aut Curvaturis variatìm circumquaque Extumescens, aut Arcuata, aut Falcata seu Uncinata, veluti Gamma Græcorum, aut Ebræorum Daleth, Resh, aut Caph finale, aut harum alicui ita proximans ut pro ipsis, quod in rebus hujusmodi fieri amat, haberetur. Si Quadrata esset aut ita Quadrangularis, adeò ut quatuor haberet angulos rectos seu quasi, ab [k] angulis & lateribus, Cubiti bis mille dimetiendi. Nam urbis seu oppidi ipsius areæ ratio in horum mensura, ut & supra monitum est, habetur nulla. Si Circularis esset aut quasi, circa Circulum describendum erat Quadratum à cujus angulis & lateribus mensura auspicanda. Ut à lateribus & angulis B C D E quadrati circa Urbem circularem A descripti, in adjecta figura. Si Triangularis esset aut multilatera, aut quadrangularis quæ rectilinea non est (veluti Rhombus seu Trapezium) aut Semicircularis aut Segmenti instar, aut Gibbosa, seu Curvaturis variatim circumquaque extumesceret, in Quadrati seu Quadrilateri rectanguli speciem sive describendo sive complementum conjungendo, eam reducebant, atque ab hujus angulis & lateribus dimetiebantur. Latera autem illa, quatuor mundi plagas rectà semper spectare debebant. Unde alia atque alia ratio figuram Urbis seu oppidi in Quadrati seu Rectanguli figuram reducendi, adeoque etiam augendi. Triangularis B quoniam latera bina rectà plagas mundi spectant, parili triangulo augenda erat; unde à lateribus & angulis quadranguli C D E F dimetiendum. Circa multilateram Urbem C, quadratum aut quadrangulum, pro diversitate figuræ Urbis,

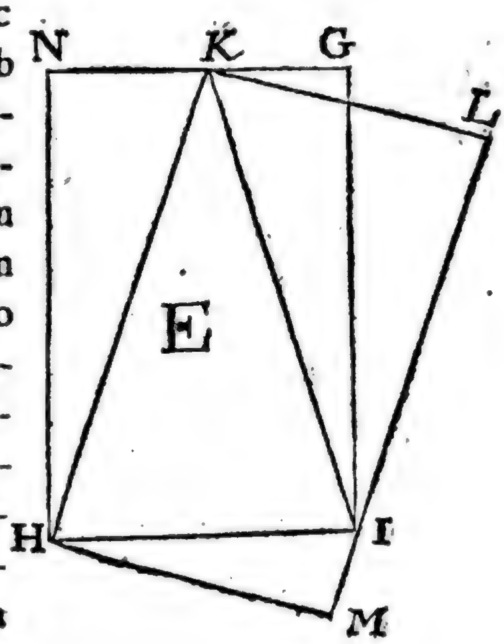

[k] *Misna & Gemaræ tit.* Erubin *cap.* 5. *Babylon. fol.* 55. *Maimonides halach.* Sabbath *cap.* 28. *Mikotzi precept. Neg.* 66.

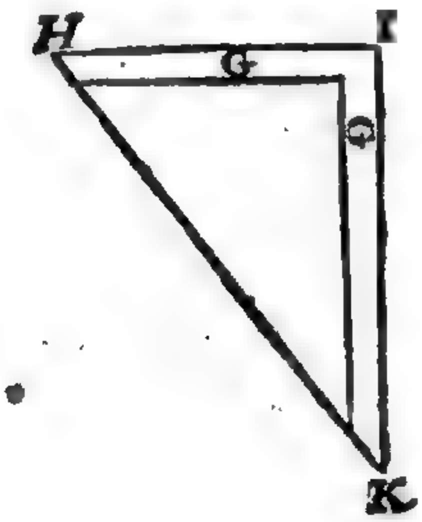

Urbis, ita deſcribere oportuit ut dimetiendum eſſet ab angulis & lateribus figuræ D E F G. Si Semicircularis eſſet, ut D, & diameter L M rectà ab Occidente in Orientem Septentrionem ſpectaret, in quadrangulum I K L M reducenda erat. Atque ab hujus angulis & lateribus dimetiendum. At verò ſi diameter ita inclinaret ut non illa ſed linea G H rectà ſpectaret Septentrionem, à lateribus & angulis quadranguli E F G H captanda menſura. Similiter, ſi triangularis Urbis E latus H I rectà ab Oriente in Occidentem duceretur, à lateribus & angulis N G H I dimetiendum erat. Sin ita inclinaret latus illud ut linea H M ſic rectà duceretur, latere K H ab Auſtro in Septentrionem porrectô, Quadranguli K L H M tantùm heic erat uſus. Et nemo non videt ex hiſce exemplis perquam diverſimodè, pro alio atque alio Urbis ad plagas mundi ſitu, habuiſſe ſe Figuram unde dimetiendum erat, Urbiumque ac oppidorum terminos areaſq; hinc cōflatas diſſimillimè ampliari. De Figura dein Arcuata atque Uncinata ſeu Falcata, ſingulare quiddam habent. Si chordæ ſeu hypotenuſæ G H ab extremitatibus Urbis ſeu Oppidi arcuati F aut chordæ ſeu hypo-

tenuſæ

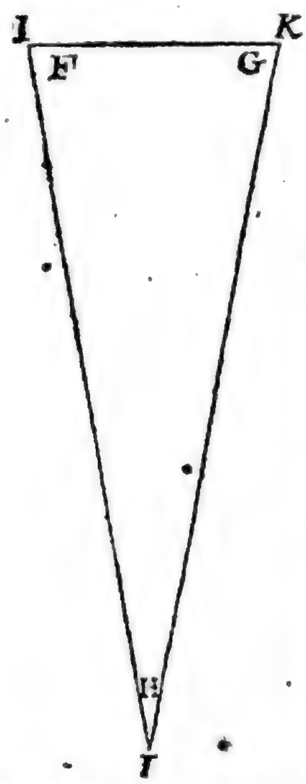
tenusæ H K ab extremitatibus Urbis seu Oppidi Uncinati aut Falcati G ductæ longitudo 4000 cubitis seu itinere Sabbati duplicato minor esset, mensura ab ea atque ab extremitatibus reliquis exterioribus captanda fuit, perinde ac si spatium intra chordam seu hypotenusam inclusum ædificiis non minùs obductum esset quàm Urbis seu Oppidi area inædificata. Unde fiebat Urbis seu Oppidi, quãtum ad hanc rem, figura sive trilatera sive semicirculi sive segmenti instar aut quasi; quæ in mensura heic retinenda.

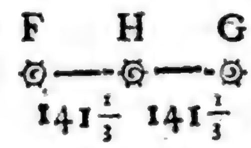
At verò si hypotenusa seu chorda illa tot contineret aut ampliùs Cubitos, ab ipsius areæ inædificatæ extremitate qualibet duntaxàt dimetiendum. Ædificiorum autem sparsim circumjacentium ita ratio habenda erat ut quod cubitis 70 & $\frac{2}{3}$ non distaret וזה מצטרף למדינה ונחשב ממנה *id cum ipsa Urbe conjungendum esset & ejusdem pars heic existimandum.* Adeoque ædes hujusmodi tum in figurarum variatione includendæ; tum figuram Civitatis aliam atque aliam ut facerent, necessum est. Distantiam illam קרפף vocitant atque aiunt esse עילת בירה סאתים המרובעת *radicem* seu *latus quadratum Spatii duorum satorum seminis quadrati*; id est numeri [1] 5000, qui fit ex multiplicatione 100 per 50 quæ latera fuere Atrii Tabernaculi. Ex hoc autem conjunctionis spatio miram etiã ineunt de Urbibus seu Oppidis vicinis heic rationẽ. Si ita vicinæ essent invicem Urbes binæ seu bina Oppida ut distantia non excederet jam dictum cõjunctionis spatium duplicatũ, id est Cubitos 141 & $\frac{1}{3}$, Urbs seu Oppidũ velut unicum ad hanc rem habebantur. Atque ex hac ratione, spatiandi in Sabbato per Urbes aut Oppida hæc bina, velut unicum, licentia; & mensura Itineris Sabbatici extra Urbem seu Oppidum velut unicum, in figurã juxta jam dicta accomodam reducendum, semper æstimanda. Quin & tria Oppida (& pluriũ opinor ratio parilis) sic inde in unum ad hanc rem coaluisse docent ut à trianguli circa ea descripti angulis & lateribus dimetiendũ esset Sabbati iter cujusque incolis pariter servandum. Verbi gratiã; si Oppida hæc tria F G H ita ponerẽtur ut H ab F & G 2000 tantùm Cubitis aut minori intervallo distaret nec major distantia

1 *Vide Exod.* 27, 9. *& Salom. Iarch. ad* 1 *Regum* 18. 32.

stantia F à G quam קרפף seu spatium conjunctionis quadruplicatū, id est 282 Cubitorū & $\frac{1}{3}$, intercederet, oppidū H velut rectâ lineâ

inter oppida F & G, pari utrinque distantiâ, locatum in jure fingebatur; unde fiebat ut, ex ratione sic spatii conjunctionis fictâ, in unicum [m] tria hæc coalescerent. Perinde ac si revera ad hunc modū collocata fuissent.

Sed מודדין לה אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשלשת *mensurandi erant* 2000 *Cubiti* (pro Itinere Sabbati) *in quamlibet plagam ab extremitatibus trianguli quod faciebant.* Scilicet trianguli I K L, intra quod cujusque incolis par in Sabbato, ut in oppido unico, spatiandi libertas. Refragatur quidem de quadruplicato heic conjunctionis spatio R. Abraham Ben David. Sed refutat eum Rabbi Jom Tob Bar * Abraham, & Talmudicorum hunc sensum esse, post alios eosque celeberrimos Magistros, ostendit. Si autem Urbs seu oppidum ad fluvii seu Torrentis ripam sedes haberet, nunc in fluvii seu Torrentis ripa ulteriore, nunc in extremitatibus ædium adeoque citra fluvium seu Torrentem terminus à quo mensurandum erat collocabatur. Maimonides juxta mentem veterum; עיר שיושבת על שפת הנהר אם יש לפניה דקה רוחב ארבע אמות על שפת הנהר כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנהר נמצא הנהר בכלל העיר ומודדין לה אלפים אמה משפת הנהר השנייה ויעשה כולו בכלל המדינה מפני הדקה הבנוי מצדו ואם לא היה שם דקה אין מודדין אלא מפתח ביתיהן ונמצא הנהר נמדד מן האלפים שלהם *Si urbis sedes fuerit ad ripam Fluvii* seu *Torrentis, atque in ripa quæ præjaceret haberetur statio* seu *locus aliquis* (veluti tuguriolum, gurgustiolum, scabellum aut quid ejusmodi aliud) *latitudinis quatuor Cubitorum,* qui incolis illùc se conferentibus usui esse soleret; *Fluvius seu Torrens ille in Corpore urbis erat censendus, atque ita mensurandi erant* 2000 *Cubiti ab ulteriore fluvii seu Torrentis ripa. Toto scilicet Fluvii* seu *Torrentis tractu sic in Corpus Urbis conjecto, loci quem diximus causâ jux-*

[m] *Misna tit.* Erubin *cap.* 5. *ubi vide R. Obadiam Bartenorium. Et Maimonides halach.* Sabbath *cap* 28. Sepher Colbo *cap.* 34.

* *In* Migdol oz *ad locum Maimonidis citatum fol.* 129

ta eum habiti. ceterum si ejusmodi non fuerit ibi locus, mensura auspicanda erat ex ostiis ædium incolarum (id est, ab Urbis non muratæ latere quod fluvius præterfluebat uti à muratæ mæniis) *atque in eam conjiciendus fluvius* seu *Torrens*. Alia habent de Montium ac convallium in hac mensura varietate. Et videant eruditiores utrùm in ritè dignoscendo quid fuerit Iter illud Sabbati inter montem Olivarum & Hierosolymam [n], non oporteat tum Quadrati, juxta superiùs dicta, circùm describendi, tum Fluvii seu Torrentis Cedron propè murum Orientalem interfluentis rationem habere. Guilielmus Tyrius [o]; *est mons Oliveti urbi ab Oriente oppositus, ab urbe quasi milliario distans, valle Jehosophat interjectâ, unde est quod à beato Luca dicitur, ab Hierosolymis iter habens Sabbati*. Vix est ut non credamus Torrentem illum ita vicinum, ejusmodi fuisse Hierosolymis qualem volunt in jam dictis Talmudici pro ipsius Urbis parte [p], in Sabbatico itinere dimetiendo, sumendum. Vide Urbis descriptionem apud Adrichomium & Villalpandum [q]. Nos aliò trahimur. Nec locus hic est apicibus mensurarum, quorum hac in re usus, diutiùs immorandi. De eis consulas, si placet, viros doctos qui datâ operâ eos seorsim & subtiliùs tractant, veluti, Ariam Montanum [r], Villalpandum, Jacobum Capellum, ejusmodi alios. Monere nihilominùs liceat etiam Judæis hodiernis iter Sabbaticum esse idem quod è veteribus indicavimus. Ludovicus Mutinensis Archisynagogus Venetus suorum in Sabbato ritus èxequens, *Non possono*, inquit [s] *caminar piu d'un miglio fuori della citta è borgi, cioe due mila braccia*. Quod suprà dictis est consonum. Fuere quidem in Samaritanis aliisque hæretici qui ipso legis sacræ [t] sono simplici (majorum interpretatione traditioneque avita prorsus rejectâ) ita niterentur, ut quo loco [u], quo habitu, qua positione quis repertus esset in Sabbati initio, eâdem toto die ei superstitiosiùs manendum velint. Sed Talmudici, ut diximus, neque ambulandi spatiandive libertatem aliter in Sabbato denegant quàm ne quid inde sequatur quod ex opere aliquo seu labore (maximè in rerum à loco altero in alterum translatione) diei violet sanctitatem. Vti nec hodie saltandi aut tripudiandi libertatem juvenibus non permittunt. Opere autem fermè omnimodo ac rerum plerarumque citra vestes gestatione volunt abstinendum. qua de re vide si placet etiam Archisynagogum jam memo-

[n] *Act. Apost.* 1. 12. *ubi vide Th. Bezam, Ludovici de Dieu &c.*

[o] *Hist. lib.* 8. *cap.* 11.

[p] *Vide Ierem.* 31. 40.

[q] *Tom.* 3. *lib.* 1.

[r] *In Tubal-cain.*

[s] *Hist. de gli riti Hebraici part.* 3. *cap.* 1. §. 8.

[t] *Exod.* 16. 29.

[u] *Origenes Peri archon lib.* 4. *cap.* 2.

memoratum & Joannem Buxtorfium in Synagoga Judaica [x]. Et summatim Lyranus [y] ex Judæus; *Sabbati habens iter; id est distans à Jerusalem per mille passus quæ faciunt dimidiam Leucam; & dicitur hic iter Sabbati quia licebat Judæis in Sabbato à sua civitate vel loco tantùm elongari. Talis enim ambulatio magis erat ad recreationem quàm ad laborem: propter quod non erat contra Sabbati quietem.* Sed missâ digressione, ad illud quod est, Præceptum observationis Sabbati primò, juxta Talmudicos, datum esse in statione Mara, tandem redimus. Adde suprà memoratis paraphrasim Chaldæam Uzielildi tributam quæ in dicto Exodi [z] de Mara loco habet גזירת שבתא *decretum* seu *institutionem Sabbati*, veluti rem apud Ebræos notissimam, tempori illi assignatam. Et Maimonides [a]; תחלת צווי שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוינו בו במרה והוא אמרו לנו שם אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וגו' שם שם לו חוק ומשפט וגו' ובאה הקבלה האמתית שבת ודינין במרה איפקוד והחוק הרמוז אליו הוא שבת והמשפט הוא הדינין *Primum præceptum quod post exitum ex Ægypto datum est, fuit illud quod imperatum est nobis in Mara; id scilicet quod dictum nobis fuit; si audiendo audiveris vocem Domini Dei tui &c. Ibi posuit ei statutum & Judicium &c. Adjecta est etiam Cabala* seu *Traditio avita qua asseritur Sabbatum & Judicia in Mara imperata. Unde Statuto ibi donotatur Sabbatum; & Judicio, hujus formulæ.* Sæpiùs autem occurrit illud velut à traditione vetustissima in posteros transmissum שבת ודינין במרה איפקוד *Sabbatum & Judiciorum formulæ imperatæ sunt in Mara.* Ita enim legendum [b] apud Maimonidem, non אפקוד ut in editis. Unde & hallucinatus Vir doctissimus *Sabbatum & Judicia in Mara deponam* vertit. Totidem verbis idem habet R. Abraham Hispaniensis [c], Levi Ben [d] Gersom, alii complures. Atque Isaac Abarbinel de Sabbato in Decalogi explicatione disputans [e], ubi de primo præcepti vocabulo זכור *Recordare* dispicit, traditionem illam disertè agnoscit; ולפי דעת חז"ל ששבת ודינין במרה איפקוד אפשר לפרש זכור את יום השבת זכור מה שצויתיך במרה *Et secundum sententiam,* inquit, *sapientum piæ memoriæ, Sabbatum & Judicorum formulas in Mara fuisse institutas, absonum non erit interpretari illud, Recordare diei Sabbati, recordare ejus quod tibi præcepi in Mara.* Mittimus id quod habetur in *Baal*

[x] cap. 11.

[y] Ad Act. Ap. cap. 1.

[z] Cap. 15. 25.

[a] More Nebochim part. 3. cap. 32.

[b] Vocabuli usus ejusmodi frequens. Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 56. 6. ad tit. Sabbath cap. 9. fol. 87. b &c. & in Thosiptha ibidem.

[c] In Zerror hammor fol. 74. col. 4.

[d] In Pirush Tora fol. 79. col. 3.

[e] Pirush hatora fol. 175. col. 1.

baturim[f] de eodem numero literis finalibus verborum כאשר צוך ה׳ אלהיך (id est *quemadmodum praecepit tibi Dominus Deus tuus*) & literis vocabuli מרה *Mara* conflato. Somnia quidem meritò habentur quæ ex literis, quà numerales sunt, ità deducere solent Cabalistæ. Ceterum etiam & hinc traditionem hanc esse receptam probatur. Et Rabbinis veteribus generatim, ut ipsis receptissimũ, tribuitur etiam à Levi Ben Gersom[g]. Quod verò de Judicli formulis in allatis dicitur, non omninò intelligendum est de Præcepto quod de Judiciis Noachidis (ut libro primo memoratum est) ex Ebræorum sententia dabatur. Sed id inferiùs libro postremo fusiùs habes explicatum. Manasseh autem Ben Israel ipse Judæus & jam nunc Archisynagogus Amstelodamensis; *Quid quod* inquit[h] *quidam veterum dicant in Mara omnibus Israelitis præceptum Sabbati datum fuisse? & eo adducunt hæc verba; Illic posuit iis statutum & Judicum. Nec plura de traditione illa memorat ille*, in medio sic rem relinquens. Quin nec sententiam hanc de Sabbati in Mara observatione imperatà placuisse Magistrorum Recentiorum[i] nonnullis video. Veruntamen veteres illi sunt Ebræis non autoritatis adeò levis nec æstimationis tam exiguæ ut eorum ratio non inprimis in rebus hujusmodi decernendis fuerit apud eos habenda. Non dico Mosem Maimonidem, Salomon Jarchium, ejusmodi alios jam laudatos, quos tamen ipsi maximi faciunt. Nimirum hi neutiquam hujusmodi sententiæ de prima Sabbati in Mara institutione autores sunt primi. Sed èam per veterum ac sapientum gentis suæ scholas à seculis vetustissimis propagatam accepere posterisque secundum id quod declaratum jam est, ut certam tradiderunt. Porrò pro receptissima habetur tum in Corpore Talmudico (ut ex locis inde suprà adductis liquet) tum in Chronico illo Ebræorum *Seder Olam Rabba* dicto, ut ostensum est loco ex eodem citato in capite postremo[k] libri superioris; quod etiam ex eis quæ mox de Observatione ejusdem inde asserimus pleniùs constabit. Sunt quidem qui Chronicum illud scriptum opinentur circa annum Domini[l] millesimum. Atqui nec ita adeò est recens. Et autoritas ei utcunque haud exigua tribuitur, dum à Rabbinis anno illo non ita citerioribus subinde citatur. At verò etiam existimatur codex ille multò vetustior, nec vicinioribus Christo seculis recentior. Scilicet, autorem ejus fuisse Rabbi Jose Ben Chilpetha. *Autor libri* ait

f *Ad Deut.* 5.

g *In* Pirush Tora *fol.* 70. *col.* 3.

h *De Creatione problem.* 8.

i *R. Mos. Bar Nachman in* Pirush Tora *fol.* 116. *a & vide Levi Ben Gersom fol.* 70. *col.* 3.

k *pag.* 123.

l *Gilbert. Genebrard. in Epist. dedicatoria versioni præfixa. & Anton. Possevinus in apparatu Sacro lit. S.*

ait doctissimus Joannes Buxtorfius* pater, ר' יוסי בן חלפתא *Rabbi Jose Ben Chilpetha putatur.* Etiam ז"ל R. Jose tribuitur Chronicon illud a Josepho Scaligero[m], aliis Christianorum. Quin & expressim Ebræi, Chronici ejusdem nominis ז"ל R. Jose hunc faciunt[n] autorem. Jam verò de R. Jose hujus ævo atque apud Ebræos existimatione & in rebus hujusmodi autoritate, paucis monere liceat, ut inde etiam de Traditione de Sabbati Institutione illa Chronico hoc intexta (si intereà autor illius ille fuerit) sit liquidiùs dijudicandum. Floruit hic R. Jose Ben Chilpetha sub Antonino Pio; coævus[o] celeberrimis illis Rabbinis, Simeoni, Meir, & Jehudæ qui *Misnaioth* composuit. Ante hunc mortuus est, ז"ל R. Meir superstes. Et in Gemara Babylonia[p] Chronicon illud, saltem ejusdem nominis, ad hunc modū citatur; תנאי בסדר עולם ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בערבעת עשר שחטו פסחיהן בחמשה עשר יצאו ואותו היום ע"ש היה *legitur in Seder Olam, Mensis Nisan, in quo ex Ægypto profecti sunt Israelitæ, die* XIV *eos Paschata sua immolasse, & in* XV *exivisse, qui erat vespera Sabbati.* Quod ipsum habetur in *Seder Olam Rabba*[q] qui ז"ל R. Jose dicitur. Atque alibi etiam in ipsa eadem Gemara[r], Codicem nomine *Seder Olam* conscripsisse R. Jose memoratur. Et nomen quidem R. Jose (ut non rarò solent autorum nomina in scriptis Orientalium) occurrit sub initium codicis istius in ipso sermonis filo. Scholæ Zepphorensi præfuit, ubi legem prælegebat. Frequentissimè sententia ejus in disputationibus Talmudicis adhibetur, in quibus, tametsi sint complures Rabbini ejusmodi prænominis, veluti Rabbi Jose Ben Joazar, Jose Sacerdos, Jose Galilæus, Jose Ben Jochanan, Jose Ben Choni, aliiq;, & non rarò nomē Rabbi Jose simpliciter occurrat; hoc nomine tamen simplici, R. Jose hic Ben Chilpetha propter ejus excellentiam[s] semper intelligitur. Et quemadmodum in Scholis Christianis cognomina sua habuere notissima, Angelici, Seraphici, Subtilis, Resoluti, Mirabilis, Profundi, Solennis, Irrefragabilis, Theologiæ Scholasticæ Magistri, ita ferè apud Ebræos[t] Rabbi Meir dictus est חכם וסופר *Sapiens & Scriba,* Rabbi Jehuda חכם לכשירצה *Sapiens quoties ipse vellet,* scilicet satis deliberaret, Rabbi Tarphon גל של אגוזין *Nucum acervus* ob Solennem Scripturæ, Misnæ, Homiliarum in argumentis suis confusionē, Rabbi Aquiba קופה הרוכלים *arca aromatum,* alii aliter, & demùm Rabbi Jose Ben Chilpetha

גימקו

* *In Biblioth. Rabbinic. lit.* ס.

m *De Emend. Temp. lib.* 5. *pag.* 445.

n Sepher Juchasin. *fol.* 9. *b* & 43. *a* & Shalsheleth hacabala *fol.* 33. *b*

o *ibid* & Juchasin *fol.* 62.

p *Ad tit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 88. *a*

q *cap.* 5.

r *Apud Abr. Zacuthum in* Sepher Juchasin. *fol.* 43. *a*

s *ibidem.*

t *Isti ben Iehuda in Gemara Babylonia ad tit.* Gittin *cap.* 6. *fol.* 67. *a*

נימוקו עמו id est *Doctrina* seu *observatio* seu *ratio* ejus cum *eo*, seu Orthodoxus. Adeoque perspicacia ac judicio pollebat, ut, juxta popularium sententiam, ubicunque sententiæ ejus alii qualiscunque dignitatis ac præstantiæ Magistri singulares in libris Talmudicis adversantur, ea semper præponderet. Sæpiùs enim binæ occurrunt diversæ sententiæ suis autoribus singulis insignitæ, quarum altera tantũ recepta est; ut perpetuò ea quæ est hujus Rabbi Jose; ubi nimirum sententiarum autor seu assertor est alter ipse, nec unicâ plures habet adversas. Id in Gemara docemur Babylonia [u]. Et in Vetusto autore *בעל Halacoth Gedaloth* [x]; ר' מאיר ורבי יוסי הלכה כר' יוסי ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ר' שמעון ור' יוסי הלכה כר' יוסי ר' אלעזר ור' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב שנחלקו עם ר' יוסי הלכה כר' יוסי כל אלה הלכה כר' יוסי במה דברים אמורים בזמן שנחלק עליו אחד אבל אם נחלקו עליו חכמים הלכה כחכמים *si dissentiant Rabbi Meir & Rabbi Jose, recipitur sententia Rabbi Jose. Idem fit ubi ab eo dissentiunt singuli Rabbi Jehuda & Rabbi Simeon. Quin ubi Rabbi Eliæzer, Rabbi Nehemias, aut Rabbi Eliæzer Ben Jacob ab eo dissentiunt, ejusce recipitur sententia. Quod nempe intelligendum est ubi singulares habet adversarios. Ceterum si Sapientes ei adversentur, recipitur sententia sapientum.* Hinc etiam Abraham Zacuthius [y], Rabbi Jose Ben Chilpetha, inquit, היה חסיד גדול והלכה כמותו נגד חביריו משום ונימוקו עמו ר"ל טעמו *fuit vir pietatis insignis, & sententia ejus perpetuò recipitur præ illa quæ ejus est quocum conjungitur; idque quoniam adeò doctrina & ratione pollebat.* Sed de autore illo satis superque. Tempus autem cui ita tribuunt hanc Sabbati Institutionem intra menstruum ab Exitu cadere manifestum est. Nam in medio mense Nisan seu sub Paschatis celebrandi tempus * exibant ex Ægypto. Ante verò medium mensem qui insequitur, id est, Ijar, in Mara castra metati sunt; quod docemur ubi legitur [z] eos è Mara in Elim & dein ex Elim in desertum Sinæ decimoquinto die mensis secundi, id est Ijar, discessisse. Ita autem stationum tempora putant Chronologi aliqui [a] ut etiam diem tantùm unicum, id est XXIV Nisan, in Mara transegisse Israelitas velint. Quod si ita fuerit, intra novem ab exitu dies Institutio hæc in Mara. Decalogus autem in Sinai sub initium mensis tertii [b] seu Sinan, qui ferè Junio Juliano respondet, datus est. Hujus item sexto diei (quem in Sabbatum seu

[u] *Ad tit.* Erubin *cap.* 4. *fol.* 46. *b.*

[x] *Cap.* Ketzuboth *fol.* 120. 1.

[y] Sepher Juchasin. *fol.* 43. *a*

* *Exod.* 12. 37. *Numer.* 33. 3.

[z] *Exod.* 15. 27. & 16. 1.

[a] *Iacobus Capellus in A. M.* 2503. & *vide* Seder Olam Rabba *cap.* 5.

[b] *Exod. cap.* 19. 1.

ſeu feriam ſeptimā incidiſſe tradunt alii; alii in Sabbati veſperam, ſeu ſextam feriam) dationem ejuſdem [c] plerunque aſſignant. Quemadmodum & Chronologi aliquot Chriſtiani; apud quos de feria parilis ſubinde habetur controverſia. Hac autem de re vide etiam, quod habetur capite proximo, ubi de Obſervatione prima agitur. At vero ex jam dictis, viginti ampliùs diebus, etiam, ſi in Mara diem tantùm XXIV Niſan tranſegerint, circa quadraginta, ante Decalogi promulgationem, Sabbati Inſtitutionem atque Originem hanc quàm ita à Patribus acceptam tradunt, eveniſſe neceſſe eſt, & poſt annos bis mille & quingentos aut circiter à mundi conditu elapſos. Sunt autem in Chriſtianis, qui [d] pluribus hanc præcepti de Sabbato in Mara dationem oppugnant, quos, ſi placet, conſulas. Alii intereà idem de ejuſdem Inſtitutione cum Rabbinis heic ſentiunt. Leonardus Marius [e], Theologus inſignis; *præſentem* inquit *Locum* (citatum antè ex Exodo locum de Judicio & Præcepto in Mara dato) *optimè poſſumus vel de Sabbati lege exponere. Nam cum ſtatim ſequenti capite fiat mentio requiei, quam Deus voluit in eo ſervari, neque alibi tamen præcedat illius inſtitutio aut Præceptum requieſcendi, videtur id hoc loco commodè intelligi. Præſertim cum ibidem paulò poſt in renovatione Cultus Sabbati præmittat Moſes procemiū quo ſatis indicatur illud etiam antè à Deo per aliquod præceptū inſtitutum fuiſſe. Hoc eſt quod locutus eſt Dominus. Requies Sabbati ſanctificata eſt q. d. ideo feriâ ſextâ dat nobis Dominus duplicem Collectionem Mannæ, ut re ipſa doceat nos velle ſe ſervare legem ſuam quā de Sabbato ante nobis præſcripſit, & qua mādavit ut in Sabbato ad ſanctificationem & honorem illius requieſceremus.* Sic ille. Sed de Loco & Tempore Inſtitutionis, ad Ebræorum placita, hactenus.

[c] Seder Olam Rabba *cap.* 5. *vide* Mechilta *fol.* 18. *col.* 4. *Gemara Babylon. ad tit. de* Sabbath, *cap.* 9. *fol.* 87 *b. & R. Abraham in* Juchaſ. *fol.* 9. *b Ioſephum Albo* Sepher Ikarim *part.* 2. *cap.* 11 *Iehudā Ben. Saul ad* Sephar Cozzi *fol.* 76. *col.* 1.

[d] *Abulenſis in Exod.* 15. *quæſt* 9. *alii.*

[e] *Comment. in Exodum, pag.* 448. §. 223.

CAP. X.

De Cauſa *&* Ratione Inſtitutionis Sabbati, *ex* Ebræorum *ſententia, &* ad Quoſnam *illam* pertinere *velint.*

POſt Locum & Tempus Inſtitutionis Sabbati ita ex Ebræorum Commentariis oſtenſum, ſequitur etiam ejuſdem, ad eorum Placita, Cauſa ſeu Ratio. Cauſam ſeu Rationem Inſtitutionis in iis ponunt quæ cum ejuſdem præcepto in ſacris literis conjunguntur. In capite

tricefimo

triceſimo primo Exodi legitur, poſt Juris Iſraelitici corpus enarratum, *Aitque Dominus ad Moſen, & tu loquere ad filios Iſrael dicens* אך את-שבתותי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדורתיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם ושמרתם את השבת כי קודש הוא לכם וגו' *Tantummodò Sabbata mea cuſtodite* (ita vertit Munſterus; Helleniſtæ ὁρᾶτε, καὶ τὰ Σάββατά μου φυλάξασθε *videte, & Sabbata mea cuſtodite*, vulgata; *videte ut Sabbatum meum cuſtodiatis*; *ſed* אך ibi non *tantummodò*, ſed *verumtamen* potiùs ſeu *nihilominus*, aut, ut Judæi Hiſpanienſes, *de cierto* vertendum eſt) *quia ſignum eſt inter me & vos* (Chaldæi ibi בין מימרי וביניכון *inter Verbum meum & vos*) *in generationibus veſtris, ut ſciatis* (ita plerunque vertitur; ſed *in ſcire* aut *in ſcientiam* ſonat, ſeu ut Onkelos למדע & Judæi Hiſpanienſes *por ſaber* quod idem ſignificat; atque ab Ebræis nonnullis [f] ad ſcientiam Gentium non ad Iſraelitarum ipſorum refertur) *me eſſe Dominum qui ſanctifico vos. Cuſtodietis igitur Sabbatum. Eſt enim vobis Sanctum.* Et paucis de violantium pœna interjectis; *Cuſtodiant igitur filii Iſrael Sabbatum, ut faciant Sabbatum in generationibus ſuis, fœdere perpetuo. Inter me & filios Iſrael ſignum eſt perpetuum* (Ita enim planè diſtinguendum eſt ex fide codicum Ebræorum; tametſi in vulgata & Helleniſtica verſione habeatur, *Pactum* ſeu *fœdus eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumque perpetuum*, quorum etiam de verborum diſtinctione olim [g] dubitatum eſt) *quoniam ſex diebus fecit Dominus cælum & terram & in die ſeptimo quievit & ceſſavit.* Atque iteratum illud, *Sabbata eſſe ſignum inter me & vos*, alibi [h] obſervant; etiam & illud *Quia in ſex diebus fecit Deus Cælum & Terram* in ipſo Decalogo [i] occurrere. Hujus item in repetitione ſeu traditione ſecundaria, præcepto de Sabbato adjici; *Memento* [k] *quod & tu ſervus fueris in terra Ægypti & eduxerit te Dominus Deus tuus inde per manum fortem & brachium extentum; idcircò* (ſcilicet על-כן ſeu διὰ τοῦτο ut Helleniſtæ) *præcepit tibi Dominus Deus ut obſerves diem Sabbati*; & demùm Sanctificationem Sabbati creationis hiſtoriæ à Moſe ſubjungi. Ex hiſce aiunt poſt præcepta eis de Exiſtētia Unitate & Cultu Numinis tradita, ſecutum eſſe præceptum de Sabbato, atque ejus fuiſſe Cauſas binas. Alterum & primarium [l], ut eorum animis infigeretur atque perpetuaretur יסוד חדוש העולם *fundamentum illud*

[f] *Gloſſ. Iarchii ad Exod.* 31. 13.

[g] *D. Auguſt. ad Exodum quæſt.* 139.

[h] *Ezech. cap.* 20 12. & 20.

[i] *Exod.* 20. 10.

[k] *Deut.* 5. 15.

[l] More Nebochim *part.* 2. *cap.* 31. & *part.* 3. *cap.* 32. & *vide ibi Sem Tob.*

Ind de Mundi creatione ad quam ſeptimi diei in ipſo præcepto toties relatio fit. Adeoque ut interrogati de cultu Sabbatico, præſtò reſponderent, *quia ſex diebus fecit Deus Cœlum & Terram* &c. Septimum verò agnoſcerent eſſe τὴν τοῦ κόσμου γενέθλιον ἡμέραν *Diem mundi Natalem* & τὴν ἑορτὴν τοῦ κόσμου γενέσιον *Feſtum Natalibus Mundi Sacratum*, quibus nominibus Philo [m] Sabbatum denotat. Adeò ut revera dici poſſet de Sabbato ſic in Septenario apud eos dierum numero culto, illud τρόπον τινὰ τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐκμαγεῖον εἶναι ἀπ' ἐκείνης ὥσπερ ἀρχετύπου σφραγῖδος τυπωθὲν, *quodammodo primi rerum initii eſſe exemplar, ab eo veluti à Sigillo Archetypo impreſſum*; quod de menſe primo Paſchalibuſque in eo diebus eleganter dixit Philo [n]. Sic certiſſima habebatur, cõſtans, ac perpetua indicatio ceſſationis à creatione ſeu ipſius Creationis rerum naturæ, cujus fidem univerſis qui Moſaicæ doctrinæ erant ſequaces imprimis amplexandam, eamque velut ceterorum fidei ſuæ articulorum ſummam quandam eſſe docuere; ſcilicet [o] nullam rem eſſe Deo coævam ſeu אין דבר קדמון עם השם quod idem ſonat. Unde habent illa Talmudici הכופר בשבת כאילו כופר בכל התורה כולה *qui negaverit Sabbatum, ſimilis eſt illi qui negaverit totam Legem.* Nimirùm Totius legis ſeu articulorum fidei eorum fundamentum eſſe aiunt Creationem mundi; hanc autem, in Sabbati Inſtitutione atque cultu, ut ejuſdem cauſam ſeu Rationem, eſſe agnoſcendam, adeoque Sabbatum negare aut violare idem eſſe ipſis ac creationem ſeu legis totius fundamentum abnegare. Hinc ſcilicet illud [p] כל עושה מלאכה בשבת המכחש במעשה בראשית רק איננו מכחש השם הנכבד *Quiſquis opus fecerit in Sabbato, abnegat ille opus Creationis, quantumvis non abneget ipſum Deum O. M.* Alteram Inſtitutionis Cauſam in eo ponunt quod in repetitione Decalogi ſeu Deuteronomio habetur; ſervos eos fuiſſe in Ægypto. Scilicet, ut beneficii à Numine tunc, cum ſervitute graviſſimâ, quæ ſine ulla dierum intermiſſione, nedũ Sabbati requie, eos preſſerat, liberabantur, accepti memoriam ſemper retinerent. Agnoſcunt etiam Dignitatem & Honorem Diei memoratum in eo quod ſub initium Geneſis legitur hiſtoriæ creationis ſubjunctum; *Et benedixit Deus diei ſeptimo & ſanctificavit illum.* Quod intelligunt aliqui tantùm ut per prolepſin ibi dictum de Benedictione & Sanctificatione Sabbati quod omniũ Primum proximè poſt

[m] *Lib. de Mundi opificio, & lib.* περὶ τῆς ἑβδόμης.

[n] *Lib* περὶ τῆς ἑβδόμης.

[o] *More Nebochim part. 2. cap. 13. & 27. adde Manaſſeh Ben Iſrael de Creatione problem. 1. & Ioſeph. Albo part. 1. cap. 12. & 23.*

[p] *Apud Aben Ezra ad Exod. 20.*

Inſtitutionem ſeu Præceptum in Mara celebratum eſt; unde ad eundem Geneſis locum, Salomon Jarchius, המקרא כתוב על העתיד *Id quod ibi* (in ipſis rerum initiis) *traditur* (de ſeptimi diei Sanctificatione) *ad ſecula ſequentia attinet*, ſeu per prolepſin ibi ſedem habet. Sed ea de re plura capite proximo. Sequitur ut, juxta ſuperiùs propoſitum, de Relatione quam Inſtitutionem Sabbati habere velint Ebræi ad Genus Humanum ſeu aliquam ejus partem, id eſt, ad quosnam ipſi velint eam quà in Præceptis habetur pertinere, diſpiciamus. Certè ita ſibi ſuiſque, id eſt, ritibus & religione eâdem imbutis, proprium & peculiare eos facere præceptum de Sabbato, ut alias ad gentes illud, quà præceptum eſt, attinere planè denegent, non obſcurè liquet ex eis quæ ſuprà [q] adducta ſunt, ubi de Proſelyto Domicilii Legem Moſaicam obſervante agitur. Alia adjicimus heic conſona. In vetuſtiſſimis ritualibus preces habent & hymnos Sabbato proprios, quorum unico (quem nec ipſo Ezra ſeu viris magnæ Synagogæ recentiorem eſſe volunt) inſeritur periocha illa de Sabbato quæ legitur ſupra ex triceſimo primo capite Exodi, ubi dicitur Sabbatum eſſe *ſignum inter me & filios Iſrael*. Periochæ huic ſtatim ſubjungitur in illo hymno, [r] ולא נתתו ה' אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי אלילים וגם במנוחתו לא ישכנו רשעים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת *Et non dediſti illud, Domine Deus noſter, Gentibus terræ, neque in poſſeſſionem ſeu hæreditatem illud dediſti, Rex noſter, idololatris, neque in requie ejus habitabunt impii, quoniam Iſraeli populo tuo dediſti illud ex amore erga ſemen Iacob, quod in eis elegiſti.* Unde etiam illud quod ait Rabbi Jochanan, ex autoritate Rabbi Simeon Ben Jochai [s], כל מצות שנתן להם הק"בה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצינעה שנאמ' ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם *Omnia præcepta à Deo O. M. Iſraelitis tradita, eis tradita ſunt publicè, excepto præcepto de Sabbato quod privatim eis eſt traditum, ſecundum id quod ſcriptum eſt, inter me & filios Iſrael ſignum ſit in perpetuum.* Vult dicere, peculiare eſſe præceptum hoc Iſraelitis. Nam & ſtatim ſubſequitur אי הכי לא נענשו גוים על השבת *quod cum ita ſit, non puniuntur Gentiles ob Sabbatum.* Unde etiam fit quod Judæi hodierni, ubi Epiſtolis adjiciunt tempus Sabbati initio proximum, ita interdum exprimunt [t] סמוך להבדלת כלה.

[q] Cap. 5.

[r] Machzor Iudæorum Germ. part. 1. fol. 49 a. vide Manaſſeh Ben Iſrael De Creatione problē. 8.

[s] Gemara Babylon. ad tit. Bitza cap. 2. fol. 16 a. & Halacoth gedoloth fol. 16. col. 2. Petrus Galatinus de Arcanis lib. 11. cap. 9. & Chriſtophorus Helvic. Elen. Iudæorum 6. 5 de Sabbato.

[t] Buxtorf. in Epiſt. Hebraic. Inſtit. pag. 45.

כלה *proximè ingressum sponsæ.* Ut Gentis sponsam, sibi esse volunt proprium Sabbatum. Unde etiam Rabbi Iisa [u] גמי כנסת ישראל אקרי שבת בגין דאיהי בת זוגו ודא היא כלה לכתיב ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם לכם ולא לשאר עמין הינו הך דאיתמר ביני ובין בני ישראל ודא היא אחסנת יותרת עלמין לישראל *etiam Synagoga* seu *Ecclesia Israelitica Sabbatum nuncupatur; quoniam ei consor s est & sponsa. Nam & scriptum est Observabitis Sabbatum, quoniam Sanctum est vobis. Vobis, non Gentibus reliquis. Atque hoc est quod intelligitur verbis illis, inter me & filios Israel. Unde etiam habetur peculium hæreditarium perpetuò Israelitis.* Porrò observant שלש מצות נתנו לישראל שכל אחד ואחד מהן נקרא אות ואלו הן מילה ותפלין ושבת *Tria præcepta Israelitis data fuisse, quorum quodlibet signi nomine* (velut singulari) *denotatur; ea sunt præceptum de Circumcisione* [x], *de Phylacteriis* [y], *& de Sabbato* [z]; qua de re plura Rabbi Moses Bar Nachman [a]. Ejusmodi occurrunt sexcenta tum apud Talmudicos, tum apud Cabalistas. Sed tam hoc quàm quæ hactenus ostendimus cetera de Sabbati, ex eorum sententia, Institutione, explicatiora reddentur in iis quæ de eorum placitis circa Observationem proximè exhibebimus.

[u] *In* Zohar *ad* Elle-Semoth *fol.* 63 *b editione Mantuana; & vide* Zerror *Hammor fol.* 4. *col.* 3.

[x] *Genes.* 17. 11.

[y] *Exod.* 13. 9. & 16.

[z] *Exod.* 31. 13. & 17.

[a] *In* Sepher האמונה והבטחון *cap.* 21.

CAP. XI.

De Loco *in Deserto &* Tempore (*adeoque* Mense *Mensisque die*) Primæ, *juxta Ebræos*, Observationis Sabbati, *ex* Præcepto *nimirùm seu* Institutione, *capite superiori ostensa.* Epocha dierum enumerandorum *seu Temporis Nycthemerini, juxta Ebræos aliquot*; *& de* Telluris Umbilico. Primum Sabbatum, *unde sequentia pendent, in Deserto observatum,* neutiquam fuisse septimum in periodo à rerum conditu dierum, *non deesse inter Christianos qui existimaverint.*

QUod ad Sabbati seu diei in conflatis dierum à conditu mundi periodis septimi, ut festi, Observationem heic attinet; ea consideratur bifariam. Aut quà Initium habuisse eam volunt Talmudici, aut quà ipsi aliis eam sive Imperabant, sive Permittebāt, Interdicebātve. Quod ad primum Observationis Genus spectat; ut ex instituto in Mara diem septimum seu Sabbatum colendum fuisse juxta jam ostensa statuunt; ita primam ejusce Observationem in deserto Sin seu in Historia Sacra de Manna colligenda, adeoque in tempore quod institutum seu præceptum in Mara paulo post secutum est, collocant. E Mara scilicet in Elim, atque inde in desertum Sin quod est inter Elim & Sinai quintadecima die mensis secundi, seu Jiar, profecti sunt Israelitæ. Ibi cum murmurabant ob panis inopiam, ait [b] *Dominus ad Mosem, ecce ego pluam vobis panem de Cælo, & egredietur populus colligentque rem diei in die suo, ut probem eum utrùm ambulet in lege mea, an non. In die verò sexto, parabunt sibi quod inferant; eritque illud duplum, respectu illius quod colligunt per singulos dies.* Et paulò post, *collegerunt* (Mannam) *manè per singulos dies &c. Et fuit in die sexto ut colligerent panem duplum, binas scilicet Gomeras pro una. Et venientes omnes Principes congregationis retulerunt Mosi, qui ait ad eos, hoc est quod locutus est Dominus, Quies Sabbati sancti cras est Domino; quod pinsere volueritis, pinsite &c. sex diebus colligetis ipsum, & in die septimo, non erit in illo. Factum est autem in die septimo ut egrederentur quidam de populo ad colligendum; & non invenerunt. Et ait Dominus ad Mosem, usquequò renuitis observare præcepta mea & leges meas. Videte, Dominus dedit vobis Sabbatum, & ob id quoque dat vobis in die sexto panem pro duobus*

[b] Exodi 16. 4.

bus diebus. Maneat igitur quisque apud se & non egrediatur ullus de loco suo in die septimo. Sabbatum igitur celebrarunt, aut *Sabbaticaverunt* seu *requieverunt populus die septimo.* Heic manifesto Sabbati seu septimi diei requiei observatio indicatur. Atque Sabbatum Ebræis hoc primum nuncupatum est seu שבת ראשונה (ut in Gemara Babylonia [c]) quod idem significat. Et Rabbi Jose Ben Chilpetha in *Seder Olam* [d] uti & alii (quod infra liquebit) primæ huic observationi pro loco assignant *Alusham* seu mansionem Israelitarum decimam; quæ pars eremi Sinæ seu Sin, quæ octava est mansio, censetur. S. Hieronymus [e]; *Profecti de deserto Sin castrametati sunt in* דפקה *Daphca. Nona mansio. Profecti de Daphca castrametati sunt in* אלוש *Alus. Decima mansio. In Exodo non habetur crediturque in Sin eremo contineri, eodem narrante libro. Profecta* [f] *est omnis multitudo filiorum Israel de eremo Sin per mansiones suas juxta os Domini, & venerunt Raphidim* (quæ scilicet est mansio undecima.) *Ex quo perspicuum est plures mansiones ejusdem regionis vocabulo demonstrari.* Et S. Ambrosius [g]; *Decima mansio Halus est : ad quam à Dephca profecti sunt filii Israel: Ideo dicit* [h]; *Et profecti Dephca castrametati sunt in Alus. In Exodo nec ista mansio distinctè nominatur sed comprehenditur sub mansionibus à deserto Sin usque ad Raphidim.* In Alus igitur, Alush seu Alusha, statione seu mãsione decima, adeoque in Deserto Sinæ, primam sic collocat Sabbati observationem *Seder Olam*; באלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה שנ' וישבתו העם ביום השביעי *In Alusha* [i] *acceperunt Sabbatum, ibique primum Sabbatum celebrarunt, juxta illud quod scriptum est, & Sabbatizavit populus die septimo.* Jam verò facit ille diem decimum quintum mensis primi seu Nisan (pleni seu XXX dierum) quo ex Ægypto [k] profecti sunt Israelitæ, feriam sextam; unde sequitur in calculo, ut & habet ille, Quintumdecimũ mensis secundi seu Jiar quo [l] venerunt in desertum Sinæ in primum hebdomadis (dierum à mundi conditu elapsorum inita ratione) incidisse. Putatis igitur inde diebus quibus Manna collecta est, primum illud Sabbatum juxta eum diei XXI Jiar respondet. Sed receptior est Talmudicis [m] sententia, ipsum Quintumdecimum diem Nisan seu diem exitûs fuisse feriam, in ejusmodi enumeratione, quintã, non sextam, adeoque Quintumdecimum Jiar, seu illum in quo castra in Sinam movebant, fuisse septimam. Et sic pro hac sententiarum diversitate

Sabbatum

[c] *Adtit.* Sabbath *cap.* 16. *fol.* 118 b *& vide* Thosiptha *ad cap.* 9. *fol.* 87 b

[d] *Cap.* 5.

[e] *Epist.* 127. *ad Fabiolam.*

[f] *Exod.* 17. 1.

[g] *Lib. de* 42. *mansionibus.*

[h] *Num.* 33. 13.

[i] *Vide Numer.* 33. 13. *&* 14. *& compara cum Exod.* 16. 1. *&* 17.

[k] *Num.* 33. 3.

[l] *Exod.* 16. 1.

[m] *Gemara Babylon. ad tit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 17 b Mechilta *fol.* 18. *col.* 4. *Iarchius ad Exod.* 16. 1.

Sabbatum eorum primum, id eſt dies ſeptimus, requie à laboribus primò celebratus, incidit aut in XXI aut in XXII diem menſis Jiar qui fuit anni exitûs ex Ægypto; adeoque legem datam in Sinai ſeu Decalogum ita diebus aliquot antevertit. Nam ſub initium menſis Sivan ſeu tertii [n], qui ſecutus eſt, ejuſque ut tradunt, die ſexto, Decalogus datus eſt. Monendũ verò, menſis nomina quæ poſt nata ſunt, ut fieri aſſolet, heic adhiberi. Ratio autem Temporis inde diverſa non eſt, ſed explicatior habetur. Calculi quod diximus diſcrimen uſque ad Decalogi dationẽ ob oculos ponimus; Jiar, ut volunt Ebræi, cavo facto, ſeu XXIX dierũ.

[n] *Exod. 19. 1.*

	Seder Olam & ſequaces.	*Dierum Hebdomadis.*	*Talmudici alii.*	*Menſes Juliani.*	
	*...	....	...	...	*Aprilis.*
Niſan menſis primus.	14	V	15	16	
	15	VI	16	17	
	16	VII	17	18	
	17	I	18	19	
	18	II	19	20	
	19	III	20	21	
	20	IV	21	22	
	21	V	22	23	
	22	VI	23	24	
	23	VII	24	25	
	24	I	25	26	
	25	II	26	27	
	26	III	27	28	
	27	IV	28	29	
	28	V	29	30	
	29	VI	30	*1	*Maius.*
	30	VII	1	2	
Jiar menſis ſecundus.	*1	I	2	3	

Seder Olam & ſequaces.	*Dierum Hebdomadis.*	*Talmudici alii.*	*Menſis Juliani.*
2	II	3	4
3	III	4	5
4	IV	5	6
5	V	6	7
6	VI	7	8
7	VII	8	9
8	I	9	10
9	II	10	11
10	III	11	12
11	IV	12	13
12	V	13	14
13	VI	14	25
14	VII	15	16
15	I	16	17
16	II	17	18
17	III	18	19
18	IV	19	20
19	V	20	21
20	VI	21	22

	Seder Olam & ſequaces.	*Dierum Hebdomadis.*	*Talmudici alii.*	*Menſes Juliani.*	
	21	VII	22	23	
	22	I	23	24	
	23	II	24	25	
	24	III	25	26	
	25	IV	26	27	
	26	V	27	28	
	27	VI	28	29	
	28	VII	29	30	
	29	I	1	31	
Sivan menſis tertius.	*1	II	2	*1	*Junii.*
	2	III	3	2	
	3	IV	4	3	
	4	V	5	4	
	5	VI	6	5	
	6	VII	7	6	
	⋮	⋮	⋮	⋮	

Adjiciuntur etiam dies menſium qui in anno Juliano rectò putato, juxta Chronologiæ aliquot coryphæos, mẽſibus illius anni Ebræorum reſpondent. Veluti Joſephum Scaligerum, Sethum Calviſium

sium, Ludovicū Capellum, alios qui Talmudicorum aliorum, non τȣ̃ Seder Olam, in neomeniis & diebus mensiū sunt heic sequaces. Atque ita in XXIII Maii, qui juxta eos idem est in anno illo cum XXII Jiar, prima incidit illa Sabbati observatio. Adeò ut tametsi præceptum de Sabbato in Mara ita datum fuerit, ut plures inde quàm septem dies hanc observationem antecederent, imò ut viginti septem dies inter præcepti dationē & XXII Jiar intervenirent (si stationum calculum, qui unicum tantùm eumque XXIV diem Nisan seu XXV Aprilis ei quæ in Mara fuit, tribuit, admittimus) nihilominùs ex præcepto illo, cujus, non minùs ac populi ejusque peregrinationis, Dominus erat Legislator sanctissimus, ante XXII hunc diem Jiar, seu Maii XXIII, observatio[o] secuta non sit. Atque ex Observatione illa Prima novatoque tunc temporis præcepto, cum Mannæ descensu conjungitur non raro ipsum præceptum. Rabbi Jehuda Levita[p], de Decalogo verba faciens & de præcepto Sabbati quod in eo habetur וכבר inquit קדמה מצותו עם הורדת המן *præcesserat etiam præceptum illud, quando Manna descendebat.* Alibi item ipse; והלא תחלת השבת איננה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלת *Anne initium Sabbati aliunde repetendum est quàm è Sinai & ab Alusa antè, ubi primus Mannæ descensus.* De tempore autē jam dicto, disertè Josephus Scaliger[q]; XXII Jiar inquit, *quæ incidit in* XXIII *Maii* (sic plane legendum)· *observatum primum Sabbatum, quæ erat* XIIII *Ziu in anno prisco dierum. Et deprehensum est etiam à Judæis Neomeniam Jiar illius anni incidisse in Sabbatum* (Septimum nempè in periodo dierum septenaria diem) *& proinde Nisan feria quinta contigisse, quæ est egregia observatio, quæ frænat licentiam Chronologorum, qui nullum modum faciunt novos annos, novos reges, novas Epochas comminiscendi. Mirum vero extitisse, qui adversus verba Mosis negent secundi mensis neomeniam in Sabbatum incidisse. Hebræi pervenerunt in desertum Sin* XV *mensis secundi*[r]*. sexta die ab illa jubetur populus colligere duplum demensum*[s] *Mannæ. Ea dies igitur* XXI *mensis. Atqui erat parasceve & prosabbatum. Ergo neomenia mensis erat Sabbatum.* Id est, ergo dies XXII ejusdem mensis erat Sabbatum, quod Primum cum Ebræis vocat ille. Tantundem ipse[t] alibi; Ubi etiam *Arabes quoque,* inquit, *Christiani scribunt feriam quintam incidisse in* XV *noctem illius Nisan quo Moses*

o *vide* Thosiptha *ad Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 87 *b.*

p *In* Sepher Cozri *part.* 1. §. 87. & *part.* 2. §. 20. & *R. Iehuda Ben Saul in comment. ibidem.*

q *De Emendat. Temporū lib.* 5 *pag.* 351.

r Exod. 16. 1.

s Commate 5. 22. & 23.

t *Canon Isagog. lib.* 3. *pag.* 282.

Moses populum eduxit. Quod consonum est jam ostensæ dierum dispositioni. Et Jacobus Capellus [u]; *Jiar* XVI, Maii XVII, *ferià primà Man colligere incipiunt, usque ad Jiar* XXII, *Maii* XXIII, *quo Sabbatum observare jussi sunt; unde Josephus Scaliger & Sethus Calvisius rectè colligunt Sabbatum hoc observatum annis Julianis* 1496 *diebus* 223 *ante Januarias æræ Christi Kalendas.* Sed & Sethus Calvisius *die* inquit [*] 15 *mensis secundi qui fuit dies* 16 *Maii, de Observando Sabbatho legem fert Deus, in ipso die Sabbati; sed primum Sabbatum à quibusdam Manna colligere volentibus violatum est die* 23 *Maii.* Consonum est jam dictæ mensium & dierum dispositioni id quod habent Ebræi plerique [x] de Tempore Decalogi dati. ערב שבת בששה לחדש בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות *Vespera Sabbati*, VI *die mensis* (Sivan qui heic est Junii quintus) *hora diei* VI *acceperunt Israelitæ Decalogum.* Sunt autem Chronologi alii, nominis etiam summi, quibus hæc non ita placent, quin de anno, feriis, & mensibus Julianis heic Ebræorum respondentibus dissideant. Gilbertus Genebrardus, ex mente ut vult ipse τοῦ *Sedar Olam*, in anno 2670 *vigesimo secundo* inquit, *die Aprilis primam Sabbati celebritatẽ agitarũt.* Atque simili ratione dies reliquos Julianis assignat, τοῦ *Seder Olam* (cujus in versione Aprilem τῷ Jiar respondere etiam vult) interea sic sequax, ut & Feriarum, quæ in calculo superiùs allato visitur, seriem ejus potius admittat. Atque quantum ad ferias attinet, ita Augustinus Torniellus qui Nisan hunc facit cavum, unde & alia in diebus heic denominandis diversitas. Anno autem Mundi 2544 rem collocat ille. In Josephum Scaligerum de anno & Temporis charactere hoc disputat Dionysius Petavius [y]. Sed verò anno mundi 2453 & ante Christum 1529 Sabbatum hoc ponens, etiam & ipse vigesimo secundo diei Jiar idem planè assignat, dum de octavæ stationis in Sin rebus verba faciens, eas *contigisse* ait [z] *die* XVI *mensis secundi, qui est Jiar, ferià primà*, quam tamen non XVII ut in superiùs exhibito calculo, sed IV Maii facit. At sic cadit Sabbatum in XXII Jiar uti & sacro Exodi textu satis etiam liquet. Id est, juxta Petavium, in Maii diem decimum. Alii [a] aliter. Sed de litibus his plura huc afferre, intempestivum. Utcumque, de Anni Tempestate, qua Primum Sabbatum juxta Talmudicos collocandum, manifestò liquet. Ad hanc Sabbati Primi, id est primò observati notionem

qualis

[u] *A. M.* 2503.

[*] *A. M.* 2453.

[x] Pirke Eliezer *cap.* 46. *Gemar. Babylon. adtit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 87 *b.* Mechilta *fol.* 18. *col.* 4. *& vide ad finem capitis superioris.*

[y] *De Doctrina Temporum lib.* 9. *cap.* 23.

[z] *Ibid. lib.* 13. *period. Iulian.* 3183. *& videsis Samuel. Petitũ Eclog. Chronolog. lib.* 1. *cap.* 20.

[a] *Videsis Leonardum Marium ad Exod. pag.* 378. § 99.

qualis juxta Magistros jam ostensa est, attinet illud quod à Petro Galatino[b] ex libro *siphri* citatur. Apud Ebræos, inquit, *legitur ibi super illud*[c] *& fecerũt pascha; Non fecerunt nisi illud tãtùm. Dixit R. Elæazar, habetur in Exodo*[d], *Sabbatizavit populus in die septimo. Per hoc docet quod omnibus* 40 *annis quibus filii Israel fuere in deserto, non fecerunt nisi duntaxat Primum Sabbatum*, id est שבת ראשונה quæ locutio est è Talmudicis superiùs adnotata. Sed commentum hoc de unico tantùm Sabbato in deserto observato non admittunt omninò Magistri. A primo quod diximus, septimum diem insequentem pro secundo & deinceps alia enumerant. Post primi Sabbati in *Seder Olam* mentionem sequitur statim אחד בשבת בכ"ג איר וגו'ב *Primo die Hebdomadis, qui fuit* XXIII *Jiar, descendentes de Alusha accesserunt ad Raphidim, ubi puteus eis datus est, & pugnarunt contra Amalecitas* ושם עשו שבת שניה id est *atque ibi celebrarunt Sabbatum Secundum*. Sed mendum in numero est manifestum, quod & à Genebrardo in versione perperàm retinetur. Restituendum planè est כ"ב seu XXII pro כ"ג seu XXIII. Nam nemo non videt Sabbatum primum ex autoris mente in XXI diem incidisse, cum scilicet disertè aiat diem XV fuisse primum hebdomadis, seu feriam primam, id est, XIV fuisse septimum qui in Sabbatica dierum enumeratione proximè præcedebat. Et nisi sic emendetur Chronicon illud, in pauculis illis quæ ibi conjuguntur lineis, sibi ipsi palam in numerando discors est. De discordia quidem monuit[e] Dionysius Petavius. Sed cur de mendo librarii dubitaremus in re tam manifestâ, non omnino video. Certè Philo de hac prima Sabbati (sic Talmudicis dicta) celebratione loquitur, perinde ac si, post Cultûs septimi diei ex præcepto divino institutionem, dubitassent de ipso die qui enumeratione à mundi conditu septimus esset, eumque ideò jam primùm & ex oraculo & miraculo didicissent. Is enim enarrans beneficium Numinis quo Manna depluente alebantur (quod totum ad tempus & locum de quo verba facimus attinet) ἅμα μέντοι καὶ τὴν περιπόθητον ἡμέραν, inquit[f], ἀνεδιδάσκοντο, ζητοῦντες γὰρ ἐκ πολλοῦ, τίς ἄρα ἡ τοῦ Κόσμου γενέθλιος, ἐν ᾗ τόδε τὸ πᾶν ἀποτελέσθη, καὶ παρὰ πατέρων καὶ προγόνων τὴν ζήτησιν ἄλυτον διαδεξάμενοι μόλις ἠδυνήθησαν εὑρεῖν, οὐ μόνον χρησμοῖς ἀναδιδαχθέντες, ἀλλὰ καὶ τεκμηρίῳ πάνυ σαφεῖ: *Simul etiam discebant diem illum desideratissimum. Cum enim jamdudum quæsissent quis esset mundi Natalis in quo hoc Universum*

b *De Arcanis Catholicæ Veritatis, lib.* 11. *cap.* 10.

e *Numer.* 9. 5.

d *cap.* 16. 30.

e *De Doctrina Temporum lib.* 9. *cap.* 23.

f *Philo, de Vita Mosis lib.* 1.

versum absolutum est, nec à patribus aut majoribus quæstionem solutam accepissent, rem tandem comperiebant, non solùm oraculis, sed & signo seu *argumento manifestissimo edocti.* Atque vix est sanè ut non autumemus Trogum Pompeium ex Ebræorum traditionibus de hac Sabbati celebratione illud hausisse quod ex eo de primo Sabbato narrat Justinus, utcunque, pro more ejusmodi scriptorum, nonnulla quæ falsissima sunt interserantur. Verba Justini [g] sunt. *Itaque Moses Damascenâ antiquâ patriâ repetitâ, montem Synam occupat, quò septem dierum jejunio per deserta Arabiæ, cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem, more Gentis, Sabbatum appellatum, in omne ævum jejunio sacravit; quoniam illa dies famem illis erroremque finierat.* Quod cum Paganorum aliis, de Jejunio habet, falsissimum est. Neque enim die Sabbati, qui dies est in dierum periodo septimus & vulgo sic dictus, ex Ebræorum instituto jejunandum. Qua de re plura inferiùs [h]. Atqui interea ex fame natum illud festum ait; id quod alimenti inopiam quæ Primam Festi Observationem ac descensum Mannæ præcesserat, respicere videtur. Et si desertum Synam dixerat Justinus, idem etiam fermè dixerat quod autor *Seder Olam*, non sine sacrarum literarum autoritate; ubi in Sina (nam Alusham & Sinæ deserti partem esse, antè monitum est) Primum Sabbatum scribit celebratum, ut suprà monstratum. Sed desertum Sinæ in montem Sinam pro Sinai (qui locus celebrior multò erat & ob legem ibi datam illustrior) mutari scriptori Pagano satis obvium erat. Et Tacitus [i] de Judæis, *septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit.* Traditionem de refocillatione hac quam nacti sunt in Sinæ deserto, forte etiam respexit ille. Certè & celeberrimi in Ebræis Magistri primam illam sub Genesis initium Benedictionis & Sanctificationis septimi diei mentionem, ad primam hanc in Sinæ deserto diei celebrationem ac Beneficia in eam accepta referunt. Ita Salomon Jarchius, ad illud [k] *& benedixit Deus diei septimo & Sanctificavit illum*; ברכו במן שכל ימות השבוע יורד להם עומר לגלגלת ובששי לחם משנה וקדשו במן שלא ירד כלל והמקרא כתוב על העתיד *Benedixit ei per Mannam* seu *in Manna, quoniam in ceteris diebus Septimanæ descendebat unicuique Gomera, sexto verò panis duplus,* seu *quantitas dupla. Sanctificabat item per Mannam, quoniam* (in eo die) *ea non omninò descendebat. Et quod heic scriptum est ad tempus ita attinet futu-*

[g] *Histor. lib.* 36.

[h] *Cap.* 15.

[i] *Histor.* 5.

[k] *Genes.* 2.

*futurum.** Adeò ut Benedictionem & Sanctificationem ibi à Mose memoratam ad Benedictionem & Sanctificationem quæ post tot secula in Mara evenit, spectare voluerit. Ita etiam ad Decalogum, ubi iterantur[l] verba sacra de Benedictione & Sanctificatione, ברכו במן לכפלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד בו *Benedixit ei in Manna quæ in sexto die duplata est* (in usum septimi) *& sanctificavit eum in Manna, quippe quæ in septimo die non descendit.* Neq; sane Jarchii est commentum hoc: sed pro more suo è veterum hausit commentariis, quod & ad eundem locum notat Moses Bar Nachman. In *Beresith rabba*[m] ר' ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן ברכו במן שכל ימות השבוע היה יורד עומר ובערב שבת שני עומרים וקדשו במן שלא היה יורד בו כלל עקר ר' נתן אומר ברכו במן וקדשו בברכו ר' יצחק אמר ברכו במן וגו' *Docuit Rabbi Ismael benedictionem* (diei septimi) *fuisse per Mannam, & Sanctificationem itidem per Mannam* (loquitur de Benedictione & Sanctificatione cujus in secundo Genesis capite mentio) *Benedictionem in eo quod, cum in ceteris diebus septimanæ descenderit Gomera unicuique unica; pridie Sabbati descendebant binæ Gomeræ; Sanctificationem, in eo quod illo die nihil omninò descendebat. Ex sententia verò Rabbi Nathan; Benedictio quidem in Manna erat & Sanctificatio in ipsa Benedictione. Quin & Rabbi Isaac astipulatur & Benedictionem ejus in Manna collocat &c.* Quæ omnia eo planè spectant ut prima Sabbati Benedictio & Sanctificatio (quatenus ea etiam sub initium rerum à Mose memoratur) ad Locum & Tempus Primæ observationis Sabbati juxta sententias jam ostensas, sit ex horum mente indubitantèr referenda. Sed de Benedictione & Sanctificatione illa quæ in Genesi occurrit, ad Ebræorum placita, plura mox. Illud intereà accipe quod pluribus ostendunt Rabbini Jehuda Ben Samuel & Jehuda Ben Saul, in Commentariis ad dictum Samuelidem[n], scilicet ipsum initium Sabbati, quà ex Præcepto festum est, Tempori & Loco superiùs memorato ita esse tribuendum, ut primò ex illa duntaxat Cœli, Solis, Terræque positura, dein ex Hierosolymæ seu Terræ sanctæ (cujus gratiâ Leges de Tempore Festisque, in Deserto traditæ) situ, neque ex alio auspicandum fuerit Primum Sabbatum, quà Festum; uti neque numeri seu periodi dierum à rerum conditu septenariæ, juxta quam Sabbati festum in die septimo institutum, aliunde quàm à terra Israelitica primitùs deducendi.

[l] *Exod.* 20.

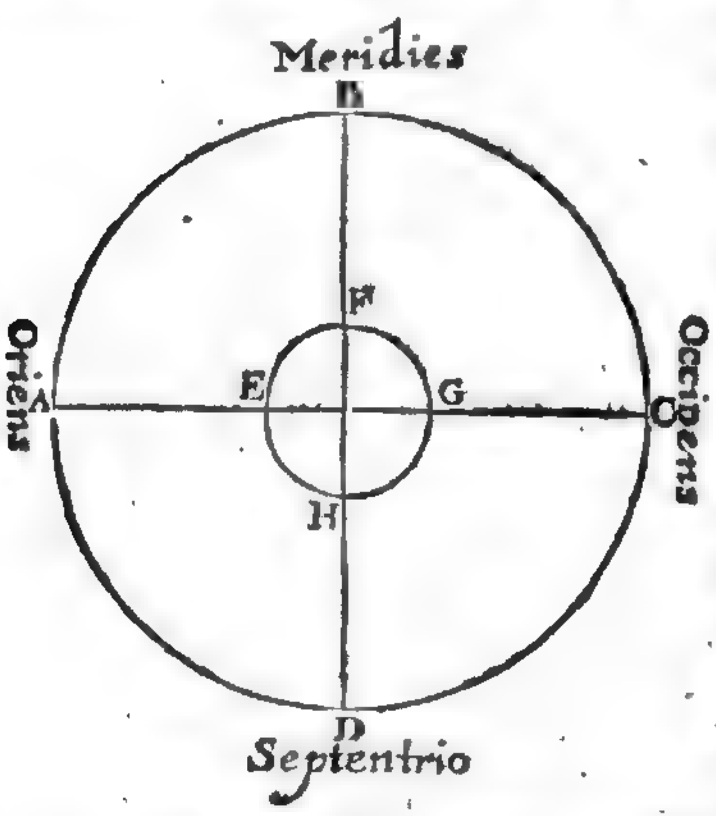
[m] Parash. 11. *fol.* 13. *col.* 1.

[n] Sepher Cozri *part.* 1. § 87. *& part.* 2. § 20.

deducendi. Id eſt, à dierum ibi veſpera, ſeu Solis occaſu; non inde ut à meridiano primo, aliter atque meridianus ille veſperam illam ſeu occaſum deſignat. Legitur in dialogo illo *Sepher Cozri* dicto; אמר הכוזרי הלא תחלת קביעות הימים מן הצין מפני שהוא תחלת המזרח ליישוב אמר החבר והלא התחלת השבת אינה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה ואין השבת נכנס אלא על מי שבא עליו השמש אחר סיני על הדרגה עד אחרית המערב ואחר כך עד אשר תחת לארץ ואח' כך עד הצין אשר הוא מזרח היישוב ויקרא השבת לצין אחר ארץ ישראל בשמונה עשר שעות מפני שארץ ישראל באמצע לישוב וכאשר בא השמש לארץ ישראל היא חצי הלילה לצין וחצי היום לארץ ישראל הוא בא השמש לצין וגו' והכונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורה שהורד בו אדם מגן עדן בליל שבת וממנו תחלת המנין סמוך לששת ימי בראשית והתחיל אדם לקרות שם לימים וכאשר נושבה הארץ ורבו בני אדם היו סופרים הימים כאשר יסד אותם אדם ועל כן לא יחלקו בני אדם בשבעת ימי השבוע וגו' *Dixit Cozri, nonne initium præſtitutæ dies numerandi formulæ à Zin petendum, ideo quod locus ille initium eſt Orientis Orbis Terrarũ? Reſponſum eſt, An initium Sabbati aliunde petendum eſt quàm à Sinai & antè etiam ab Aluſha, quia ibi primus erat Mannæ deſcenſus. Nec verò incipit Sabbatum antequam Sol ultra Sinai tranſeat in extremum Occidentis gradum, unde poſteà ſub tellurem circumvolvitur ad Zin, qui Oriens eſt Orbis Terrarũ. Et eſſe incipit Sabbatum in Zin, poſtquã habetur ejuſdem initium in Terra Iſraelitica, Horis Octodecim. Eo ſcilicet quod Terrâ Iſraeliticâ in medio ſeu Umbilico Orbis collocatâ, Occaſus ſolis illic eſt nox media* τοῦ *Zin, & meridies Terræ Iſraeliticæ eſt occaſus Solis* τοῦ *Zin* &c. *Aptanda autem eſt res Terræ Iſraeliticæ* (nimirùm Sinai & Aluſha circa ſeſquigradũ Occidentaliores ſunt Hieroſolymis) *quoniam ea locus eſt Legis, & idem eſt locus in quo pulſus eſt Adam è Paradiſo nocte Sabbati* (alia exemplaria habent בע"ש *veſpera Sabbati*) *atque inde initium enumerationis dierũ quæ ſex diebus creationis innititur. Atque ibi incepit Adam nomina diebus imponere. Et cũ poſtea, auctis ejus poſteris terra habitata eſt, hominum mos erat numerare dies eo modo quo diſpoſuerat eos Adam; unde factum eſt ut non diſſentiant homines de Septenario Septimanæ dierum numero,* ſeu *de Hebdomadis cõſtitutione* &c. Sic ibi R. Jehuda. Zin hcic eſt Sinarum ſeu צינן aut صينستن regio,

regio, plagæ Orientalis ultima; ita ſcilicet ſcriptoribus tam Arabicis & Ebraicis quàm Ptolemæo ejuſque ſequacibus ° cenſita. Objectio eſt; nonne inde, ſcilicet ab Oriente ultimo, ratio dierum enumerandorum ineunda? Minimè, inquit, R. Jehuda. Nam à rerum initiis dierum enumeratio erat eadem quâ utimur nos in terra Iſraelitica, id eſt à veſpera ad veſperam. Id quidem ſcimus etiam ex Sabbati Obſervatione cujus initium in Aluſha & Sinai. Et quicquid ibi ſtatutum reperitur, ita aptandum eſt terræ Iſraeliticæ cujus gratiâ lex data eſt, ac ubi primus parens noſter Adam dies ſic à veſpera ad veſperam numerare & in periodos ſeptenarias diſtribuere cœpit, ut a Solis è terra Iſraelitica in Occidentem diſceſſu, ſeu à tempore quo terræ Iſraeliticæ Sol occidit (quæ ſic velut naturalis habetur & primaria dierum civilium, id eſt XXIV horarum, numerandorum Epocha) dierum initia adeoque Periodi Septenariæ ſint deducendæ. Atque ita neceſſe erit ut Horarum Octodecim ſpatio tum Sabbatum tum quilibet alius pariter dies incipiat in terra Iſraelitica antequam in Orientis ultimo ſeu apud Sinas incipiat; ſimiliſque in aliorum locorum dierum initiis, veluti primario illi ſecundariis, pro Longitudinis diverſitate, ratio ſit habenda. Exempli gratia; cum in adjecta figura Sol per circulum

° *Geograph. Arab. part. 9. & 10. Climatis* 1. Abraham *Ben* Chaia *in ſphæra mundi, cap. 6. &c.*

A B C D graduum 360, circum tellurem E F G H ſpatio XXIV horarum feratur, dieſque, juxta jam dicta, à Cardine G C qui Occaſus eſt Solis τοῦ F Terræ Iſraeliticæ ſeu Umbilici telluris heic locum occupanti, incipiat; palàm eſt diei initium telluris Umbilici ſeu τοῦ F incolis, XVIII horis priùs haberi quàm ſuum ex ejuſmodi numerandi ratione initium habeant Sinæ in extremo Orientis qui τοῦ E deſignantur. Nam ut G C ſolis Occaſus eſt τοῦ F, ita F B τοῦ E ſeu Sinis. Et inter G C & F B, per D A, arcum 270 graduum intercipi, id eſt XVIII horas, nemo non videt. Qui ſenſus eſt Rabbini quem citavimus ejuſque ſequacium.

quacium. Pendere vides hanc dies enumerandi in terra Iſraelitica poſitam epocham ex eo quod eſt, Adamum ibi ſic enumerare cœpiſſe, adeoque illam regionem primùm tenuiſſe. Unde & טבור הארץ eam nuncupant Ebræi ſeu *umbilicum telluris* quemadmodũ oppoſitum in globo Telluris locum, ſeu H in ſuperiori figura, טבור הים *Umbilicum Maris*. Certè & alii ibi Telluris Umbilicum collocant; quod etiam ſcimus ex eo quod ſuperiùs citatur ex Saido Batricide de Ada in terræ Umbilico ſepeliendo. Occurrit itidem in deſcriptionibus territorii tribus Iudæ, Spelunca Adam; ſeu rupis in qua traditur eum cum Eva uxore diu luxiſſe Abelem occiſum; locus etiam ubi à Caino occiſus Abel. Et apud Chriſtianos Scriptores non raró ea in regione vitam tranſegiſſe primos parentes exiſtimatur. Obvia ſunt quæ de Paradiſi loco & vicinio in quod relegatus eſt Adam, & de monte Calvariæ diſſeruntur. Saidus autem Batricides in Indiæ Orientalis montem aliquem expulſos fuiſſe è paradiſo primos parentes, ex Orientalium traditionibus ſcribit. Verba ſunt, اخرجهما من الجنه في تسعة ساعات من يوم الجمعه في جبل من جبال الهند *expulit eos* (Deus) *è Paradiſo hora IX feriæ VI in montem è montibus Indiæ*. Quin & mons ille Mahumedanis dicitur mons سرنديب *Sarandib*. Abu Mahumed Muſtaphi Ben Haſen in Hiſtoria univerſali perquam eximia, quod Bibliothecæ Oxonienſis cimelium eſt manuſcriptum; اهبط ادم علي جبل سرنديب في سرقي ارض الهند *relegavit* (Deus) *Adam in montem Sarandib in Orientali Indiæ regione*. Eò ſpectat etiam quod lego in Abu Walid Mahumed Ben Elſhecina Hiſtorico penes me vetuſto Ms. ubi de وسط الارض *medio* ſeu *umbilico telluris* verba faciens قالوا inquit هو وادي سرنديب حيث هبط ادم عليه السلام *fertur locum hunc eſſe fluvium Sarandib quò deſcendit Adam, ſuper quem ſit pax*. Sarandib autem inſula maris Orientalis, Harchend dicti, celeberrima, fusè deſcribitur apud Geographum Arabem [p]. Neque alia eſt à Tapobrana quæ item سمطره *Sumatra* dici ſolet. Fluvius autem ille ſub Æquinoctiali ponitur. Achmed Ben Magad in Inſularum Chorographia وذكرا الجزيرة

[p] Part. 8. Clim. 3.

الدقيقة حذا الاستوي هو الوادي وادي سرنديب

ad amussim sub linea Æquinoctiali habetur Fluvius dictus Fluvius Sarandib. Quod & Ptolemaicæ Tapobranæ Geographiæ dissonum non est. Unde etiam Latitudines Urbium ac Provinciarum à jam dicto Fluvio putantur, ut Achmed ille, quemadmodum Longitudines ab Occidentis termino. Ita in Orientis extremo juxta nonnullos ponitur Telluris Umbilicus seu Medium. Sed nomen illud pro vario gentium ingenio aliter etiam collocatum scimus ex eo quod Græci atque ex eis Latini de Delphis habent. Ibi scilicet esse Medium seu Umbilicum Orbis Terrarum. Strabo, Pausanias, Livius, Plutarchus, alii[q] autores veteres sunt obvii. Quæ autem hactenus dicta sunt absque controversia admittunt, asseruntque Sabbatum in Alusha, seu Primum quod in deserto celebratum est post Mannæ descensum, fuisse diem (ut par est credere) à Mundi-Natalibus in Septenaria dierum periodo Septimum. Quod sanè non defuere inter Christianos qui negarint. Paulus Episcopus Burgensis[r], exJudæus; *Si bene consideras primum Sabbatum quod legitur in deserto celebratum* (sic ibi Paulus; quem inter & Saulum Judæum Dialogus fit) *non fuit Septima dies correspondens primo Sabbato quod fuit in mundi exordio prout tu dicis. Sed fuit septima dies à descensu Mannæ. Qui quidem descensus non legitur incepisse in prima die Hebdomadæ; Unde sic septima dies computata à prima die descensus Mannæ concurrat cum die Sabbati in primo exordio sanctificati. Imò probabiliùs posset dici quod dies prima in qua Manna descendit, non fuit prima dies hebdomadæ quæ dicitur una Sabbatorum. Nam in primis vesperis illius diei descendit Coturnix[s] & saturati sunt carnibus. Constat autem quod, si illa vespera esset vespera secunda diei Sabbati, non esset eis licitum occidere coturnices & parare eas. Ex quo patet quod dies immediatè præcedens descensum Mannæ, non fuit dies Sabbati, & per consequens prima dies in qua Manna descendit, non fuit una Sabbatorum.* Sic ille. Sed ratio ejus perquàm frivola videtur. Nam quis non videt primas vesperas illius diei, ut ille vocat, seu secundam Sabbati vesperam, fuisse etiam partem seu initium feriæ primæ, non omninò septimæ seu ejus quæ præcedens Sabbati recurrentis in dierum periodis loco respondet. Juxta scilicet Ebraicam temporis rationem; à vespera ad vesperam. Quorsum igitur heic coturnicum

in

q *Videsis Is. Casaub. in Comment. ad Strabonem, pag.* 180.

r *Scrutin. Scripturar. part.* 1. *Dist.* 8. *cap.* 14.

s Exo. 16.13.

in veſpera occiſionis & præparationis, velut ejus quod Sabbatum violaret, mentio? Sed nec ejuſmodi redargutione adeò opus eſt; cum juxta receptiorem Ebræorum ſententiam, Inſtitutionem ſeu Præceptum Sabbati Obſervatio neutiquam ſecuta ſit ante ſeptimum poſt migrationem ibi memoratam diem, id eſt ante XXII Jiar qui ipſum, in quo migrabant Iſraelitæ in Sin, diem, ſeu XV Jiar quæ feria erat ſeptima, inſecutus eſt. Quò ſpectat & illud Viri maximi [t] de eis qui ſimili ratione noluit ipſum XV Jiar feriam fuiſſe Septimam ſeu Sabbatum, quà vocabulum illud in dierum periodis locum habet. *Atqui Hebræi* (ſic apud eum objiciunt) *non migraſſent die Sabbati* (inde nimirum volunt XV Jiar non fuiſſe feriam ſeptimam.) *Egregiam animadverſionem! Quid eſt magis contra Sabbatum quàm Sabbato colligere Manna? Atqui multi profecti ſunt colligendi* [u] *cauſâ die Sabbati: Iſti Critici non meminerunt adhuc Legem datam non fuiſſe.* Legem ſcilicet quæ ad Obſervationem alicujus diei pro Sabbato, ante migrationem illam obligaret, aut datam non fuiſſe, aut pro data atque ſtatim in deſerto obſervanda non habitam.

[t] *Joſeph. Scaliger. de Emẽdat. Temp. lib. 5. pag.* 351.

[u] Exod. 16. 27, & 28.

CAP. XII.

Ad Sabbati *Obſervationem, ut* Judæos Originarios, *ſic* Proſelytos Juſtitiæ *& parilis Conditionis reliquos obligari*; Proſelytos *autem* Domicilii alioſve Gentiles *non item, ſtatuunt Ebræi. Nec* Obſervatio *ejuſmodi* permiſſa Proſelytis domicilii. *De* Peregrino *ſeu* Proſelyto *in* legibus de Sabbato ſacris, *Magiſtrorum ſententiæ.*

QUod demùm ad Sabbati quale diximus Obſervationem, quà eam Ebræi aliis ſive Imperabant ſive Permittebant ſive Interdicebant, idque ex avitis inſtitutis placitiſque, attinet; non minùs atque ſeipſos ad illud obſervandum teneri volebant Proſelytos Juſtitiæ univerſos, Libertinos, alioſque Baptiſmo & Circumciſione, veluti Servos, ut ſuperiùs libro ſecundo oſtenſum eſt, in Eccleſiâ Ebraicam ritè cooptatos. Neque verò alios aliaſve Gentes. Nam & Proſelytos Domicilii ſeu eos qui Judaiſmo nondum nomina dederant, in qualecunque vitæ commercium intra ditionem Iſraeliticam admiſſi, non modò Obſervatione omninò ſolutos habuere ſed pœnis

nis gravissimis obnoxios, si observarent. Id quod satis dignoscitur ex eis quæ capite superiùs quinto ea de re allata heic non repetimus. Et in eundem sensum plura occurrunt in scriptis [x] Talmudicis. Neque juxta eorum interpretationem ritè intellectam, adversatur omninò quod habetur in Decalogo, *non facies ullum opus, tu & filius tuus & filia tua, servus tuus & ancilla tua &* גר *advena* seu *Proselytus tuus qui in portis tuis*; uti nec illud [y] *sex diebus facies opera tua, & in septimo die quiesces, ut habeat quietem bos tuus atque asinus tuus, & respiret* seu *refrigeretur filius ancillæ tuæ & Peregrinus*, seu *Proselytus*; quæ fermè alibi totidem etiam in sacro sermone [z] verbis habentur. Id quidem verum est, ad legem posteriorem expressim adnotari à Salomone Jarchio בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר והגר גר תושב *filius ancillæ tuæ sumitur ibi pro servo incircumciso, & Peregrinus* seu *Proselytus pro Proselyto domicilii.* Alii [a] tantundem. Ideonè etiam Proselytis domicilii seu Gentilibus Sabbatum existimabant observandum? Nihil minùs. Distinguendum nempè est de ratione nominis Servi, aut Proselyti in contextum ejusmodi adhibita. Ea duplex est. Altera quâ intelligat quis tam Servum & Proselytum ex legis vi ad Observationem Sabbati paritèr obligari; altera, quâ sic obligari Judæos & quotquot in eorum ritus transirent, ut nec ipsi opere aliquo Sabbatum violarent, nec Sabbato in causa essent ut sive à Servo, sive à Proselyto opus aliquod fieret. Priori ratione non alium volunt legibus illis contineri Servum quàm Circumcisum, aut Ancillam aliam præter eam quæ baptismo in Judaismum cooptata est, nec alium peregrinum seu Proselytum quàm Proselytum Justitiæ ac Libertinum qui juris parilis. Id est non alios præter eos qui Ecclesiæ Ebraicæ pars fuerunt seu בני ברית *filii* seu *liberi federis*. Posteriori autem ratione solùm Servos Incircumcisos ac Proselytos domicilii ibi innui aiunt. Scilicet fas non fuisse Judæo servi Gentilis seu incircumcisi domino, Sabbato in causa esse ut Servus ejus ejusmodi opus aliquod tunc faceret, nec fas Judæo fuisse tunc in causa esse ut Proselytus domicilii (cujus cum ejusmodi servo parilis, quantum ad hanc rem, conditio) præstaret opus aliquod. Id est, fas ei non fuisse, aut per se, aut per alios, aut per jumenta eo die operari. Egregius est ea de re locus apud Rabbi Mosem Bar Nachman; ubi ostendit quidem legum jam citatarum cunctis non eandem prorsus esse, si verba spectes, interpretationem;

[x] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *ca.7. fol.58 b.* & *vide Excerpt. ex eadem Gemara apud I. Cocchium, pag.* 274.

[y] *Exod.* 23. 13.

[z] *Deut.* 5. 14.

[a] Sepher Mechiltha, *fol.* 36. *col.* 1.

pretationem; ejusmodi tamen cunctis esse ut, juxta distinctionem
[b] Pirush Tora, fol. 125 b. jamallatam, sint omninò capiendæ. Verba ejus [b] sunt, ad illud וגרך *Proselytus* seu *advena tuus qui in portis tuis*, *in Decalogo*; על דרך הפשט גר שער לעולם הוא גר תושב שבא לגור בשערי עירנו וקבל עליו שבע מצות בני נח והוא הנקרא גר אוכל נבלות. שאמ׳ בו הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ולכן לא הותר בו המצוה שיאמר לא תעשה בו מלאכה האזרח והגר אבל לנו יצוה שלא יעשה מלאכה לצורכינו כקטנים והבהמה והוא בעצמו אין עליו אזהרת המצוה ועושה מלאכה לעצמו בשבת והכתוב שאמר וינפש בן אמתך והגר הוא גר צדק שנתיחד וחזר לתורתנו שצוה אותו בשבת וכן בכל שאר המצות כאשר אמר תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם ולאזרח הארץ אבל מצאנו לרבותי׳ שדרשו בהפך אמרו כי וגרך אשר בשעריך על דרך הפשט גר צדק והוא חייב כמונו בשבת וינפש בן אמתך והגר לרבות גר תושב הערל ורצונם שיהיה המותר תולה הגר הנימול שחייב כמונו והכתוב השני לרבות הערל ולפיכך הוקש לבהמה שאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר צותו בשביתות כלם בטוח שלא יעשו לנו ויעשו ברצונם לעצמן וכן יהיו העבד והגר הנזכרים בעשרת הדברות שיהם וחיובם בכל דין השבות כמונו כמו שנאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך *Proselytus* seu *advena Portæ simpliciter sumptus intelligitur de Proselyto Domicilii qui advenerat ut peregrinaretur in portis civitatis alicujus, & qui susceperat in se observationem septem præceptorum Noachidarum. Atque idem vocatur etiam*
[c] Deu.14.21. *Proselytus comedens carnem morticinam, de quo loquitur Scriptura* [c]; *Proselyto qui in portis tuis, dabis ut comedat. Et propterea non datur ei mandatum quod imperet, ne in Sabbato opus omninò faceret aut Proselytus aut indigena. Sed nobis datur mandatum, ut in usum seu commodum nostrum opus is non faciat; uti nec Minores aut jumenta. Adeò ipsi Proselyto non datur mandatum hoc, quippe cui opus sibi facere in Sabbato licitum. Atque in illo Scripturæ loco ubi dicitur* (Sab-
[d] Exo.23.13. batum ita observandum) *ut* [d] *respiret filius ancillæ tuæ & peregrinus; capiendus est peregrinus* seu *Proselytus pro Proselyto Justitiæ, qui Judæus factus legi nostræ nomen dederat, adeoque ad Observationem Sabbati ex mandato obligatus erat, sicut ad præceptorum re-*
[e] Num.15.16. *liquorum juxta id quod dicitur* [e]; *lex una & Judicium unum erit vobis & Proselyto qui peregrinatus fuerit apud vos; Proselyto scilicet & indigenæ Telluris. At verò comperta etiam est, apud Rab-*

binos

binos nostros diversa heic interpretatio. Nimirum, Proselytum tuum intra portas tuas, simpliciter dictum (in Decalogo) *significare Proselytum Justitiæ qui ad Observationem Sabbati non minus obligatur quam nos ipsi. Illud autem* (postmodum in Exodo dictum) *ut respiret filius ancillæ tuæ & peregrinus* seu *Proselytus, eo spectare ut & Proselytus Domicilii, qui incircumcisus erat, includeretur. Nempe existimant, Primo loco* (in Decalogo ipso) *expressim contineri Proselytum circumcisum qui æque atque nos ipsi obligatur. Loco autem altero qui sequitur, contineri etiam Incircumcisum. Argumento, ex eo quod ibi dicitur de Jumento, etiam sumpto. Nam verba sunt; ut quietem habeat bos tuus atque asinus tuus, & respiret filius ancillæ tuæ & Proselytus. Parili omninò modo volunt mandatum nobis datum de cunctis. Scilicet ut nobis minimè opus aliquod faciant. Qui tamen sibi pro libitu facere possint. Atque juxta hanc interpretationem Servus & Proselytus in Decalogo memorati nobis ipsis* (hac in re) *æquales sunt, & pariter ac nos ipsi ad Observationem Sabbati obligantur, perinde ac si dictum fuisset* (ibi) *ut requiescat servus tuus & ancilla tua non aliter atque tu ipse.* Sive hanc sive illam interpretationem admittas, palàm est; neque hanc neque illam voluisse Proselytos Domicilii seu Gentiles omninò ad Sabbati Observationem, ex legum illarum sensu, obligari, sed tantummodò Proselytos Justitiæ & qui in Judaismum transierant. Et Proselyti nomen ac Proselyti intra portas pro materiei circa quam in Scriptura versatur diversitate, nunc pro Justitiæ nunc pro Domicilii Proselyto sumi superius [f] etiam monuimus. Atque ex jam dictis ritè intelligendi sunt Jarchius aliique Magistri qui Proselytos Domicilii in legibus de Sabbato contineri [g] scribant. Consonum est illud Josephi Cato [h]; אדם מצווה על שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות הנוהגות בעבד אבל אם לא מל וטבל אלא קבל עליו שבע מצות בני נח הרי הוא כגר תושב ומותר לעשות מלאכה בשבת *Imperatum est unicuique* (Israelitæ) *ut servus ejus Sabbatum observet, qui scilicet Circumcisus fuerit & Baptizatus nomine servi, & in se receperit Præcepta quæ ex more ad Servos attinebant; At verò si non fuerit Circumcisus & Baptizatus, sed in se receperit septem Noachidarum Præcepta, et, quoniam erat planè ut Proselytus Domicilii, fas erat opus facere in Sabbato.* Nimirùm Servum ejusmodi nullatenus ad observationem

[f] *Lib.* 2. *cap.* 2. *pag.* 146.

[g] *Vide* Sepher Mechilta, *fol.* 26. *col.* 2. & 36. *col.* 1.

[h] *In* Shulcan Aruch *lib.* Orach Chiim, *tit.* Sabbath; *cap.* 304.

Sabbati teneri volunt, uti nec Proſelytum Domicilii, cujus, quantum ad hanc rem, parilis conditio. At verò ſubjicit idem autor, juxta Talmudicorum veterum ſententiam, לעצמו אבל לא לרבו ואסור לכל ישראל לומר לו לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל אפילו מי שאינו רבו *fas erat Servo ejuſmodi opus facere, in ſuì ipſius nempè uſum*, ſeu commodum, *non in uſum Domini. Et illicitum eſt unicuique Iſraelitæ jubere eum opus quidpiam facere in Sabbato in uſum Iſraelitæ cujuſcunque*; *etiamſi non fuerit Dominus ejus*. Ipſi nimirùm Iſraelitæ ex jure ſuo Sabbatico tenebantur, non ſolùm ut nec Servo Noachidi ſeu Gentili, aut Noachidi qui Servus non eſſet, ſeu Proſelyto Domicilii opus aliquod facere in Sabbato, quocunque in tempore, imperarent, verùm etiam ut nec operis in Sabbato à Noachide in Iſraelitæ uſum præſtiti beneficio ſeu commodo, durante eodem Sabbato, omninò uterentur. Cujus tamen uſus eis licitus, ſi Noachides in Sabbato ſibi duntaxat, non Iſraelitæ [i] id præſtitiſſet. Nam uſum in Sabbato operis à Noachide ſeu Proſelyto Domicilii in Iſraelitæ quidem uſum, tametſi ejus injuſſu, in Sabbato præſtiti, pro Feſti violatione ſumebant, ideò quia hujuſmodi operis uſus velut ejuſdem participatio habebatur. Quod non volebant obtinere, ubi in ipſius Noachidis uſum præſtitum eſt. Inde etiam evenit ut ex Scribarum ſcitis illicitum fieret quocunque extra Sabbatum tempore jubere aut conducere operas Proſelyti Domicilii in Sabbatum ad id, quod Iſraelitæ illicitum eſſet, in eo præſtandum. Ne ſcilicet, ſi id fieri ſoleret, promptiores redderentur inde Noachidæ ad opera Sabbatis in Iſraelitarum uſum præſtanda, quorum beneficio ſeu commodo perinde ac illorum quæ a Noachidis in ſui tantum uſum præſtarentur, licitè frui nequirent; unde etiam Sabbati dignitas forſan Noachidis ſeu Proſelytis Domicilii haberetur vilior.

[i] Miſna *tit.* Sabbath *cap.* 16. *Talmud. Babylon. eod. tit. fol.* 122. *a.*

Moſes Maimonides [k] אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואע״פ שאמר לו מקודם השבת ואע״פ שאינו צריך לאותה מלאכח אלא לאחר השבת ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבאו לעשות בעצמן גוי שעשה מלאכח מעצמו בשבת אם בשביל ישראל עשה אותה אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת וכו׳ ואם בשביל עצמו בלבד עשה מותר ליהנות בה בשבת *Illicitum eſt* (Judæo) *jubere Gentiles opus facere in Sabbato, tametſi illis non ſit imperatum Sabbatum, & tametſi jubeat*

[k] *Halach. de Sabbato cap.* 6. *vide & cap.* 12. §. 7. *& Moſem Mikotzi præcept. Negativ.* 65.

beat ante Sabbatum, & tametsi usus ejusmodi operis expectandus fuerit usque dum transierit Sabbatum. Hoc vero è Scribarum scitis manavit, tum ne apud Gentiles vilius haberetur Sabbatum, tum ne ipsi ultrò id præstarent. Si Gentilis in Sabbato opus ultrò fecerit, idque in Israelitæ usum, interdictus est ejusdem usus (Israelitæ) *usque dum desinat Sabbatum &c. At verò si in sui tantum usum id fecerit, usus ejus etiam in Sabbato* (Israelitæ) *licitus est.* Quod Gemaræ Babyloniæ [l] unde sumitur, est concors. Et exempla afferunt de lumine à Noachide sibi in Sabbato accenso, sine quo è navi descendat tunc sibi contorto, id genus alia quorum scilicet in Sabbato, per solennem diei quietem, usus licitus. Atque ex hisce intelligitur id quod habent Talmudici [m] de non prohibendo Noachide aliquo, conditionis liberæ, ab opere, quali Israelita Sabbatum violaret. Verba sunt; ישראל׳ אין מוחרי׳ ע״ שביה״ז נח שאינו עבד שלהם *Israelitæ non prohibent ab opere in Sabbato Gentilem*, seu *non monent eum de requie eo in die nisi fuerit eorum servus.* Nimirum quà Gentilis seu Noachides erat, præcepto teneri eum nolunt. Quà verò servus fuerit Noachides Israelitæ, monendus erat, non velut quem ad Sabbati observationem existimarent omninò obligari, sed ut cui abstinendum erat ab opere in usum Domini; quippe cujus beneficio & commodo uti is ritè nequibat, secundum ea quæ dicta sunt.

[l] *Ad tit.* Sabbath, *cap.* 16. *fol.* 122 *a.*

[m] *Gloss. ad Alphesiū part.* 1. *fol.* 145. *Obadias Bartenorius ad Misn. tit. de Sabbato cap.* 16. §. 6. & *Rab. Nissim ad dictū Alphesii locum.*

CAP. XIII.

Quæ, antè de Sabbato *ostensis, videantur* apud Ebræos adversari; *tum eos qui* Ebraicè scripsere, *tum* Philonem & Fl. Josephum.

Hisce ita, ex Ebræorum Commentariis, de Sabbato seu Septimi diei Cultu explicatis, quæ nempe receptissimas Talmudicorum ea de re sententias aperiunt; restat, ut de iis quæ hisce apud eos reluctari videantur dispiciamus. Scilicet de iis quæ ex eorum commentariis trahi possunt ad has astruendas Assertiones adversas; Sabbatum seu Septimum in periodo dierum à mundi conditu diem, ut Festum, universo humano generi colendum; in ipsis rerum primordiis, seu Mundi natalibus, initium habuisse; ante Legem seu stationem in Mara,

Mara, ut Festum, ex præcepto observari esse solitum; atque demùm ab aliis gentibus in ritibus suis, veluti ex jure omnium Gentium communi seu Noachidarum, adhibitum. Quomodo interpretentur nonnulli, atque ii vetusti simul & celebres Magistri, illud de Sanctificatione atque Benedictione diei Septimi simul cum creatione rerum memoratum, ostensum est suprà [n]. Scilicet ad primam illam, juxta ea quæ ostensa sunt, in Sina seu Alusha celebrationem Sabbati, locum illum volunt per prolepsin attinere. Quæ sententia quidem nonnullis [o] displicet ob tanti temporis, seu, ut ipsi supputant, MMCCCCXLVIII annorum anticipationem. Neque satis consonum esse admittunt, ut quæ ad primum Mannæ descensum seu Sabbati in Sina tot seculis postea celebrationem spectant, ea locum aliquem habere sentiamus in ipsa rerum primordiorum descriptione, utcunque ab historico eodem sacro descensui Mannæ seu celebrationi jam dictæ coævo tradità. Benedictionem igitur & Sanctificationem diei septimi etiam fuisse volunt hi in ipsis rerum Primordiis seu Natalibus mundi. Sed qualisnam ea fuerit perquam variè definiunt, & interdum nugacissimè. Alii enim Benedictionem ibi memoratam in eo ponunt [p], quod, si diis placet, nullum omninò tempus nocturnum, seu nulla nox diei illi septimo accesserit, sed ex perpetua constiterit luce. Ita Benedictam aiunt ejusdem lucem. Atque exinde secutam esse Sanctificationem, quia ita à ceteris diebus qui præcesserant est discriminatus. Nempe ita המובדל seu *discriminatum* seu *separatum* מעסקי העולם *à communi rerum natura* Sanctum dici, unde & Israelitas, quos sibi separavit Numen, Sanctos nuncupatos. Alii Benedictionem & Sanctificationem ibi pro eadem ipsa re sumunt [q], atque locum intelligunt velut illud [r] וימשחם ויקדש אותם *& unxit eos & sanctificavit eos*; ungendo Sanctificavit. Benedictione hac volunt hi naturam Septimo diei tunc inditam aliam ab ea quæ est reliquorum ac multò præstantiorem; nimirum ut בוה יתוסף כח בנפש *ex ea vires in eo adjiciantur augeanturque menti humanæ* ob requiem corporis. quæ in eo. וזהו קדושת השבת שלא תשתמש בו הנפש בדבר חול כלל רק בדברים המקודשים *Atque* (juxta hanc sententiam) *hæc est Sabbati sanctificatio, ut mens humana in eo non incumbat rei alicui profanæ, sed tantummodo rebus sanctis.* Nec Mentis solùm sed etiam Corporis vires ex ea Benedictione quolibet in Sabbato augeri volunt ex eis alii [s]; unde

[n] Cap. 11.

[o] Mos. Maimonid. ab Abarbinelem in Pirush Tora fol. 21. col. 3. citatur Rabbi Bechai ad Genes. fol. 10. col. 2.

[p] Beresith Rab. parash. 11. & R. Bechai ad Beresith, fol. 10. col. 2.

[q] Rabbenu Nissim apud Abarbinelem in Pirush Tora, fol. 21. col. 3.

[r] Num. 7. 1.

[s] Aben Ezra ad Genes. 2.

unde Benedictionem ibi nuncupant תוספת טובה *incrementum bonitatis.* Alii Benedictionem ibi ad creaturas, quæ jam recens ex nihilo formatæ erant, existimant attinere; quemadmodum in illo Jobi [t], *maledixit diei suo*, & *pereat dies in qua natus sum*, maledictio diei ad ipsum qui in eo natus est attinet. Ita Isaac Abarbinel qui etiam de Sanctificatione heic; קדש והבדיל לכבוד ולתפארת את יום השביעי בעבור שבהכנסתו נשלמה ונגמרת מלאכת שמים וארץ כמו האדם בעשותו מלאכה יקרה יעשה אחר גמירתה משתה ויום טוב *Sanctificavit & separavit in honorem & gloriam Diem septimum, quoniam in ejus adventu perfectum est & consummatum opus Cœli & Terræ, quemadmodum etiam homo ubi opus quid magnificum præstiterit, postquam illud perfecerit, convivium facit & diem festum.* Sic ille. Adeò ut Sanctificationem & benedictionem diei septimi ipsis rerum initiis coævam hi omnes, uti & alii similes, faciant. Unde etiam natum est commentum illud, ipsum Adamum cantici illius [u] in Sabbatum autorem fuisse, atque illud cecinisse, quemadmodum etiam tribuunt Adæ Psalmum alium [x] ob dicta quædam in eo, ut volunt illi, ad primam hominis creationem attinentia. Quin & à Patriarchis septimi diei festum, sive velut è Naturali omniumque hominum universali jure, sive ex alio quod ante legem, quam supra memoravimus, de Sabbati institutione obtinuit, ortum, voluere nonnulli fuisse observatum. Menasseh Ben Israel jam nunc Archisynagogus Amstelodamensis; *Dico,* inquit [y], *quemadmodum traditio Creationis Mundi penes Abrahamum & ejus posteros tantum fuit, ita etiam ex dictamine Legis Naturalis, Sabbatum ab iis solis cultum fuisse. De Abrahamo dicit S. Scriptura* [z], *Observavit cultum meum; quo loco custodia Sabbati intelligitur. De Jacobo idem affirmant veteres ex eo loco quo dicitur venisse* [a] *ad Salem & castra posuisse è regione vel ad conspectum civitatis. Quia enim Sabbatum, inquiunt, instabat, non licebat ei ulterius proficisci, sed subsistebat antè urbem. Idem asserunt de Josepho quando dicitur jussisse servis suis ut mactarent & præpararent, id propter Sabbatum ab eo factum fuisse. Ad hæc refertur in Semot Rabba, Mosem petiisse à Pharaone in Ægypto ut afflicto populo suo permitteret unum diem cessare à laboribus, eòque impetrato, ex traditione elegisse Sabbatum. Ex his omnibus colligitur Sabbatum antè datam legem observatum fuisse.* Ita Archisynagogus ille. Et certè verum

est

[t] *Cap.* 3. 1.

[u] *Psal.* 92. *R. Eliezer in* Pirke *cap.* 19. *& vide Genebrard. Chron. pag.* 6.

[x] *Tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 14 *b. Psal.* 193.

[y] *Lib. de Creatione Problem.* 8.

[z] *Genes.* 26. 5.

[a] *Gen.* 33. 18.

est ad locum illum Genesis de Abraha, ex illo משמרתי *cultum meum* seu *Observationem meam*, rituum Sabbaticorum ita fieri à nonnullis mentionem, ut etiam eos existimasse Abrahamum Sabbatum coluisse non ita absonum sit autumare. Rabbi Jochanan ibi [b]; אפילו הלכות עירובי חצירות היה אברהם יודע *etiam traditiones de commixtionibus atriorum* (nempè de apicibus aliquot juris Sabbatici qui integrum occupant in Talmude titulum [c]) *scivit Abraham*. Alii [d] tantundem. Et de Jacobo quod habet heic Manasseh, legitur, ut nonnullorum sententia, in *Beresith Rabba* [e]; quemadmodum & illud de Abraha. Etiam & illum præstitutæ itineris Sabbatici quantitatis autorem [f] fuisse. Sabbatum item & Josepho in Ægypto celebratum esse, velut receptissimum, habent aliqui [g]. Et denium quod de Mose & Pharaone adjicitur, disertè occurrit in *Semoth Rabba* [h]. Verba sunt; ad illud de Mose [i] *& vidit onera eorum*, ד"א ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח *sunt qui aiant, Mosem, cum videret nullam eis esse laboris intermissionem, ad Pharaonem se contulisse, eique dixisse. Servus cui labor non intermittitur, unico in Hebdomade die, morietur: Hi Servi tui sunt; qui, nisi permiseris ipse ut unico in Hebdomade die requiescant, itidem morientur. Respondit Pharao, abi; fac eis ut dixisti. Abiit Moses & ordinavit eis diem Sabbati quo requiescerent.* Ubi adnotat Ishacar Ben Nepthali [k]; וזהו שתקנו ישמח משה במתנת חלקו שזהו שמח על שבחר הק"בה שינוחו ישראל ביום שבחר הוא להם *Atque hinc est quòd à posteris in ritualibus habetur, Lætabitur Moses ob datam sibi sortem; Lætabitur scilicet, eò quod elegit Deus O. M. eundem ipsum diem quo requiescerent Israelitæ, quem ipse eis elegerat.* Verba illa sunt hymni initium vetustissimi qui in Sabbati sacris [l] occurrit. Et Menasseh, quem diximus, de Institutione Sabbati in Mara locutus [m], *Quicquid*, inquit, *ea de re sit, certum est, eos omnes, qui per traditionem à majoribus suis creationem Mundi acceperant, etiam observasse Sabbatum. Et quamvis alii quidem illo die, adhibitis quibusdam ceremoniis coluerint Deum & preces ad eum fuderint; nihilominus tamen alii quoque illo die quieverunt & feriati sunt.* Nec desunt qui in Jobi Historia [n] Sabbati seu Septimi diei

b Beresith Rabba *parash.* 64.

c *Tit.* ערובין

d Beresith rabba *parash.* 47. *Jarchius ad Genes.* 26. 5. *Bechai ad Genes. fol.* 37. *col.* 4.

e *Parash.* 79.

f *Ibid. & in Comment. ad Machzor, par.* 1. *fol.* 49 *a.*

g *Bechai ad Beresith, fol.* 37. *col.* 4.

h *Parash.* 1.

i Exod. 2. 11.

k *Edit. Cracoviens. fol.* 118 *b.*

l *Machzor part.* 1. *fol.* 49 *a.*

m *De Creatione probl.* 8.

n *Cap.* 14.

diei cultum reperiri velint. Traditur ſcilicet ibi ſeptem fuiſſe ei filios. *Et ibant filii ejus & faciebant convivia per domos, unuſquiſque in die ſuo &c. cumque in orbem tranſiſſent dies convivii, mittebat ad eos Job & ſanctificabat illos, conſurgenſque diluculo offerebat holocauſta juxta numerum eorum. Sic faciebat Job cunctis diebus.* Septimum diem ſic volunt aliqui [o] Jobum Sacrificiis celebraſſe. Quin de Feſto hoc velut ex Jure univerſali nato obſervandoque, loquitur Philo. In ipſis primordiis Mundi ſanctificatum eſſe ait, & ſtatim ſubjungit [p]; ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ παντὸς, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν καὶ τοῦ κόσμου γενέσιον· quod vulgò vertitur, *Eſt enim feſtus non unius populi regioniſve, ſed in univerſum omnium; quæ ſola digna eſt ut dicatur popularis feſtivitas, & Mundi natalis.* Alibi item, ſolenne eſſe omnibus gentibus abhorrere ab externis ritibus eoſque aſpernari, præter popularium ſuorum ſeu Judæorum ritus, quos à cunctis ſumma in veneratione habitos addit. Et τίς γὰρ, inquit [q], τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἑβδόμην οὐκ ἐκτετίμηκεν ἄνεσιν πόνων καὶ ῥᾳστώνην αὐτῷ τε καὶ τοῖς πλησιάζουσιν οὐκ ἐλευθέροις μόνον ἀλλὰ καὶ δούλοις μᾶλλον δὲ ὑποζυγίοις διδοὺς; *quis ſacrum illum diem per ſingulas hebdomadas recurrentem non honorat, remiſſionem laborum feriaſque afferentem patrifamilias cum domeſticis non ingenuis tantùm verùm etiam mancipiis & jumentis?* Et Joſephus [r]; Οὐδ᾽ ἔστιν οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδητισοῦν, οὐδὲ βάρβαρος, οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν, ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν. Quod vertitur in editis, *Neque eſt Civitas Græcorum ulla uſquam aut Barbarorum, nec ulla gens ad quam Septimanæ in qua vacamus, conſuetudo minimè pervenerit. Quin de Sabbato,* verè inquit vir doctiſſimus [ſ] Chriſtophorus Helvicus ex Ebræorum Commentariis edoctus, *Mira ſomniarunt Judæi. Fingunt enim omnes Gentiles qui Sabbathum non ſervarunt, horribiles cruciatus perpeti in inferno, & nolentes volentes cogi ad Sabbathum etiam apud inferos ſervandum, idque tum fabellis, tum myſteriis Cabaliſticis ex tertio præcepto erutis mirabili modo probant.* Recentiorum etiam Judæorum aliquot opinionem, Univerſum genus humanum ad Sabbati Cultum obligari, rationibus è fluvio Sabbatico & Sanctificatione diei in ipſis rerum initiis petitis, exhibet Petrus Galatinus [t]. Sed verò, ſicut pluris faciendum non eſt, quantum video, hoc de fluvio Sabbatico quàm figmentum illud Alcoranicum [u] de Piſcibus

[o] Aben Ezra *&c. Apud Boulducium ibid.*

[p] *Lib. de Opificio* Mundi.

[q] *De Vita Moſis lib.* 2.

[r] *Contra Apionem, Lib.* 2.

[ſ] *Elench. Iudæorum* 6. §. 2.

[t] *De Arcanis Chriſt. Veritatis, lib.* 11. *cap.* 9. *& quod habet ibi de fluvio Sabbatico, legitur in Gemara Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *cap.* 7. *fol.* 65 *b. & vide Ioſeph. Haloſeos, lib.* 7. *cap.* 13. *Eldadum Danitem, Plin. lib.* 31. *cap.* 2. *Adde Iſ. Caſaub. Exercit.* 15. §. 20. *Nic. Fuller Miſcell. lib.* 1. *cap.* 9. *Petr. Cunæum de Repub. Hebræorum, lib.* 2. *cap.* 24. *Eliam Thisb. in Sambation. Manaſſ. Ben. Iſrael in Conciliatore ad Exod. quæſt.* 36.

[u] *Azoar.* 7 *Arab.* 17. *Lat.*

in Sabbato, nec aliis diebus, capita ſua è mari exerentibus, aliaque ſimilia, oſcitantèr nimis ex inſania amabili credi ſolita; ita quæ de Gentilium apud inferos Obſervatione Sabbati, eorumque quoniam vivi non obſervarant, cruciatibus memorantur, deliria quis non videt eſſe hominum id genus feriatorum, qui ritus ſuos qualeſcunque tanti & tam moroſè æſtimant, ut cuique mortalium eos pariter amplexandos, larvatis atque monſtrificis argumentis, gravioribus planè ac rationi conſonis indigentes, inculcare non vereantur. Ceterùm, nec in Judæis ſolùm, verùm etiam in Mahumedanis reperiuntur qui præceptum de Sabbato, quà ipſum Septimum diem in periodis à conditu mundi dierum conflatis denotat, Naturale eſſe probare conati ſunt; quemadmodum Ahmed filius Zin Alabedin, Perſa, in Politore Speculi adverſus Chriſtianæ religionis inſtituta conſcripto. Sed eum refutavit pridem vir doctiſſimus Philippus Guadagnolus [x] linguæ Arabicæ Romæ Profeſſor, qui & illud ex Alcorano [y] in eum affert نلعنهم كما لعنا اصحب السبت *maledicemus eos ſicuti malediximus Sabbatizantibus*. In Chriſtianorum porrò Theologorum aliquot ſcriptis etiam non pauca reperiuntur quæ illuc tendunt ut Septimi diei Cultum Naturalem ſeu rerum initiis coævum atque generi humano obſervandum aſſerant. Horum alii aliter rem, ſive lucubrationibus ſingulis, ſive ad Decalogum, aliterque definiunt. Sed neque hos neque illos aut impugnare, aut defendere ad præſens attinet Inſtitutum. Quod nempè in eo ſolummodò verſatur ut expendamus, An & quomodo Teſtimonia graviora jam ex Ebræis allata, nec Commentis illis inſulſis de Obſervatione Sabbati apud Inferos aut fluvio Sabbatico commiſta (nam quis non agnoſcit hæc adeò futilia eſſe ut nihil ſuprà; niſi diutiùs in eorum examine immorari futilius dixeris) adverſentur eis quæ ſuprà, pro receptis Talmudicorum ſententiis, circa Inſtitutionem primamque Celebrationem Sabbati, qua Feſtum erat ex juſſu Divino colendum, ejuſque ſingularem Ebræis Obſervationem, afferuntur.

[x] *In Apologia pro Chriſtiana Religione, part. 1. cap. 8. ſect. 9.*

[y] *Azoar. 3.*

CAP.

Cap. XIV.

Expenduntur *atque* explicantur *quæ*, *capite in superiore*, *ex* Magistris *&* Philone *allata*, *receptis eorum* de Sabbati Institutione *atque* Prima Celebratione Observationeque *sententiis* adversari *videantur*.

Quæ superiore in capite, velut receptis apud Ebræos de Sabbato sententiis adversa, corrogantur, ea aut ad Sanctificationem ejus in rerum primordiis, aut ad Patriarcharum, antè Legem sive in Mara sive in Sinai datam, ejusce Observationem, aut demum Universalem aliarum gentium ejusdem Diei Cultum spectant. Quod ad Sanctificationem illam in ipsis rerum primordiis attinet; vides eorum aliquos, qui ibi Sanctificationem collocant, non de recurrentis cujuslibet Septimi diei, sed de ipso tantummodo Septimo à creationis initio die unico locutos esse. Quorsum aliàs illud de perpetua ejusdem diei luce? Et qui alia habent de Diei, ut Mundi Natalis, Bonitate, Dignitate, Honore, nihil interea adjiciunt de Festi Institutione aut Obligatione aliqua universali quâ teneretur humanum genus ad Septimum quemque inde recurrentem cessatione à laboribus alitérve celebrandum. Et expressim nonnulli qui neque recentiorem Mundi conditu volunt esse diei Sanctificationem, eam aiunt [z], uti & Benedictionem, ibi memorari על השבת לא על השומרים *ut ad ipsum Sabbatum* seu *diem ipsum attineat*, *non ut ad eos qui eum observarent*. Cum autem Sacra Creationis historia adeoque memoria diei qui Universi erat Natalis, ad posteros transmitteretur sive libris, qui periere, mandata, sive inter Patrum traditiones accepta; mirum quidem adeò non est, inter Patriarchas fuisse qui diem tam celebrem, ut Creationis historia simúlque summa Numinis potestas in animis hominum commodiùs recoleretur servareturque, interdum colerent Festumque [a] haberent. At verò ideò eos, qui Patriarcharum ejusmodi Observationem admittunt, putâsse præceptum seu Institutionem Naturalem seu Divinam, adeoque observandi Obligationem, rituumve ex præcepto designationem aliquam præcessisse, non omninò sequitur. Non magis sanè, quàm ideò existimare scriptores alios, dies Principum, Philosophorum, aliorum natalitios ex instituto

[z] *R. Saadias Gaon apud Abarbinel. in* Beresith, *fol.* 21. *col.* 3.

[a] *Videsis Alexand. Alens. part.* 3. *quæst.* 32. *membr.* 3. *art.* 1.

seu præcepto quod obliget, semper celebrari, quoniam à compluribus aiunt dies ejusmodi celebrari solitos. Quod autem ad Abrahæ, Jacobi, ac Josephi Observationem in superiùs allatis attinet; monendum est, apud Ebræos perquam receptum esse, tam singularem horum, maximè Abrahæ, fuisse prærogativam sanctitatis atque illuminationis divinæ in lege discernenda anticipationem, ut non Sabbatum duntaxat atque apices juris ad illud pertinentes ritè observarent, verùm etiam totam[b] integrámque eam, quæ postmodum data est, Legem ejusque DCXIII præcepta. Scilicet quicquid in toto habetur juris Levitici corpore. Et planè hyperbole est. Unde fit, ut etiam ipsi qui primam Sabbati non solùm, quà festum est, Observationem, sed etiam Sanctificationem in deserto Sinæ, ut dictum est, collocant, Abrahæ interea Sabbati cultum etiam accuratiorem non denegent[c], imò asserant, ut videre est in Salomone Jarchio qui non semel primam Sanctificationem & Benedictionem diei, ut Festi requie celebrandi, in Sina ac descensus Mannæ historia ponit (ut capite liquet undecimo) & simul hoc de Abraha admittit. Nam & nescio quam opinionem Cabalistarum cœtus, portentosis otii sui commentis indulgentissimus, imbiberat de ipsius Legis totius, quemadmodum itidem de Paradisi, Hierosolymarum, Israelis, etiam antè Mundi conditum creatione; unde itidem, ad Patriarcharum quos diximus, dignitatem impensiùs extollendam, singularem illam nec adeò facilè intelligendam Sanctitatis atque Observationis prærogativam & anticipationem eis tribuere non verebantur. Sed peculiaria ejusmodi somnia non omninò faciunt quo minùs etiam apud eosdem stabilis remaneat atque pro receptissima habeatur illa de Institutione & primaria Observatione Sabbati sententia superiùs ex eorum commentariis exhibita; quà scilicet sive Humani generis, sive cœtûs Israelitici totius, sive legis alicujus de Sabbato Observando promulgationis ratio in hisce dispiciendis historica sit habenda. Id verò quod de Mose & Pharaone ex veterum aliquot habetur traditionibus; illum scilicet ab hoc impetrâsse ut Israelitæ, ærumnis Ægyptiacis pressi, Sabbato requie gauderent, non omninò probat (tametsi de veritate constaret) tunc temporis Obligationem aliquam fuisse, ne quidem ex eorum opinione qui id tradunt, ad diem illum Septimum, ut Festum, colendum. Detur Mosem Natalis mundi diem sic in illorum requiem

[b] *Apud Rab.* Bechai *ad* Beresith, *fol.* 37. *col.* 4.

[c] Salomon Jarchius *ad* *Genes.* 26. 5.

quiem elegisse. Ideone Natalis ille ex universali aliquo præcepto tunc observandus? Nullo modo sequitur. Nec verò recipitur Ebræis historiola illa Mosis, utcunque in vetusto illo codice *Rabboth* inter ejusmodi alias non paucas interserta. Imo planè rejici videtur viris inter eos egregiis, qui ideò volunt in repetito Decalogo [d] causam Sabbati observationis ex servitute in Ægypto deductam esse, quoniam ita memoria Laborum, quibus omni fine intermissione dierum ibi fuerant pressi, & jam Numinis beneficio liberati, erat retinenda. Sic certe Moses Maimonides [e]. Neque erat sanè cur Ishacar Ben Nepthali tam fidenter hymnum illum in Sabbati ritualibus ex historiola illa interpretaretur. Certè sive Maram, sive desertum Sinæ, sive Montem Sinai respicias (in quibus omnibus de Sabbato, uti volunt, aliquid præfinitum est) indiscriminatìm pariterque verba illa *Lætabitur Moses ob datam sibi sortem* ad horum quemvis pertinere possent; nisi quæ sequuntur in hymno, datam de Sabbato in Monte Sinai Legem ibi innui planè indicarent. Sequitur enim כי עבד נאמן קראת לו כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בה שמירת שבת וכן כתוב בתורתך וגו' *quoniam fidelem servum eum vocasti. Summam gloriam capiti ejus dedisti cum stabat coram te in Monte Sinai; & binas tabulas lapideas secum reportavit, in quibus scriptus est Sabbati cultus, sicut scriptum est in lege tua* &c. Et dein sequuntur verba legis [f]. Quin in Commentariis ad dictum hymnum adjicitur doctissimum sanè, juxta Ebræorum Magistros, & ingeniosum de Sabbato, ad rem quam tractamus, compendium. Breviter ibi sic; [g] משה שבת מרה תכנת שבת הר סיני אתה קדושת שבת בראשית אתה אחד שבת בעתיד *Designatum est Sabbatum in Mara, in numerum Præceptorum conjectum est in Monte Sinai, Sanctificatio ejus in ipsa rerum creatione evenit. Primum autem Sabbatum* (quod observatum est) *evenit seculis in futuris.* Quod de Jobo adjicitur, quasi is Septimum diem coluisset, perpauci sunt è Magistris qui illud admittunt, tametsi nec desint in Christianis [h] qui locum ex eo citatum sic intelligant. Sed dies ibi quem celebravit ipse, Crastinus est diei septimo seu octavus. Expleto nempe dierum quibus convivabantur filii orbe septenario, crastino sacrificia peragebat ille. Ita ad Septimi Cultum non attinet. Quin nec satis liquet, utrum dies illi Septem continui

[d] *Deut.* 5. 15.

[e] More Nebochim, *part.* 2. *cap.* 31.

[f] Exod. 31. 16, & 17.

[g] *Ad* Machzor *Judæor.* Germ. *part.* 1. *fol.* 49 a.

[h] *Genebrard. Chronol. in continuatione Anni Dilvvii*, 583.

tinui eſſent ac perpetuò recurrentes, an Natales Septem filiorum anniverſarii [i], an unicus tantum in anno orbis Septenarius continuus. Sanè & patres aliquot [k] Chriſtiani, ſeculis illis ante legem, ne à Patriarchis quidem obſervatum Sabbatum Hebdomadicum, & Moſis ſeculo præceptum ejus initium habuiſſe volunt, atque ex ratione ſingulari [l] non ex perpetua aut univerſali Obligationis vi. Neque verò contra faciunt quæ è Philone afferuntur, quaſi aliarum gentium cultum heic adſtruerent. Priore in loco non dicit feſtum hunc diem fuiſſe hominum omnium, ſeu, ut in ejus verſione edita, *non unius populi regioniſve, ſed in univerſum omnium.* Vertendus planè, *non unius populi regioniſve, ſed univerſi.* Scilicet non ait populorum omnium aut regionum eſſe hoc Feſtum ſed τοῦ παντὸς *Univerſi* ſeu *Mundi*; unde & ejuſdem vocat Natalem, quo nomine manifeſtum eſt tum ex ipſo Decalogo tum ex receptiſſimis Ebræorum traditionibus illum eſſe ex inſtituto celebratum. Poſteriore autem in loco non omninò loquitur Philo de Sabbato velut aliis gentibus paritèr culto, ſed tantum de ejuſmodi honore ei apud alias gentes exhibito, qualem ii qui exteræ gentis ritus ſeu alienos eis quibus ſunt peculiares ſuis in territoriis libentèr permittentes, ipſis ritibus dicuntur exhibere. Id palam fit ex ſequentibus eodem in loco atque connexis. Nam paulò poſt [m], τίς δὲ, inquit, τὴν λεγομένην νηστείαν οὐ τέθηπε καὶ προσκυνεῖ, καὶ μάλιστα δι' ἔτους ἀγομένην, τῆς Ἱερομηνίας αὐστηρότερον καὶ σεμνότερον τρόπον, *quis jejunium quod vocant non mirabundus adorat, maximè quod annuum habetur in ſacrato illo menſe, diſciplina tetrica & auſtera?* Et dein itidem; τὸ τῆς νομοθεσίας ἱεροπρεπὲς *Sanctitas Legum Judaicarum*, inquit, non ſolum ipſis Judæis verum etiam παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τεθαύμασται *omnibus aliis venerabilis habetur.* Alia habet ejuſmodi. Quæ eò quidem faciunt omnia ut rituum non ſolùm Sabbaticorum, ſed etiam reliquorum legumque Judæis in uſu, honorem quendam atque venerationem apud alias gentes omnimodas, inter quas tunc temporis diſperſi ſunt Ebræi, reperiri oſtenderet; ſed neutiquam eò omninò tendunt ut eorum obſervatio aliqua extra ipſos Ebræos aut qui in ipſorum ritus tranſierant, haberetur. Parili modo verba facit ille, de celeberrimo illo in menſe Septimo, ſeu Tiſri, Feſto expiationum, & demum ſanè de toto Ebraici Juris corpore. Neque Sabbatum intereà magis atque hoc totum alias innuit gentes

obſervaſſe

[i] *Vide Jac. Bolduc. ad Job* 1.4. & *Chald. paraph. Comm.* 13.

[k] *Tertullian. lib. adverſ. Judæos. Juſt. Mart. in dialog. cum Tryphone.*

[l] *S. Chryſoſt. Hom.* 12. *ad Populum Antiochenum.*

[m] *De vita Moſis lib.* 2.

obſervaſſe. Ex indultu autem Principum, veluti Julii, Auguſti, Tiberii, ritus Judaicos Judæis ipſis plerunque permiſſos ſcimus; adeoque inde dubitandum non eſt quin ritus ipſi, quos memorat illic Philo, in honore paſſim cum Judæis ipſis apud alias gentes habiti. Quin ipſe Philo expreſſiùs alibi, *Quartum*, inquit [n], *præceptum eſt* περὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης, ἵν' ἁγιστῶς καὶ ὁσίως ἄγηται. Ταύτην ἔνιαι μὲν τῶν πόλεων ἑορτάζουσιν ἅπαξ τοῦ μηνὸς, ἀπὸ τῆς κατὰ θεὸν νεομηνίας διαριθμούμενοι, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος συνεχῶς ἓξ διαλείποντες ἀεί· *de Sacro die Septimo, ut is ſanctè pièque tranſigatur. Hunc civitatès quædam ſemel in menſe ut Feſtum celebrant, numerando à Novilunio cœlitùs oſtenſo. Ceterùm Judaica gens quemlibet diem Septimum continentèr, ſex ſemper relinquentes.* Nil manifeſtius eſt quam eum heic peculiarem ſingularemque popularibus ſuis facere diei, in periodo dierum, Septimi ſeu Sabbati Hebdomadici Cultum; utcunque aliud diei Septimi genus apud gentes aliquas alias receptum etiam memoret. Nimirùm Septimus Menſis Dies, Apollinis natalibus ſacer erat. Qua de re plura inferiùs, capite decimo ſexto. Quin etiam Philo ubi ſollicitiùs omnia de numeri Septenarii tum Uſu tum Honore, ex diſciplinis Gentilium & Phyſicis & Mathematicis congerit, concludit tandem Moſem dignitatem ejus tum ſacratiſſimis tabulis Legis tum ταῖς [o] διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων *animis omnium qui ſub ſua erant ditione* inſculpſiſſe diei Septimi ſeu Sabbati recurrentis Obſervationem, non omninò ejuſdem apud Gentiles Cultum aliquem interſerens. Atqui & alia huc ſpectantia occurrent in ſequentibus.

[n] *Lib. de Decalogo.*

[o] *Lib. de Mundi Opificio.*

CAP. XV.

Fl. Joſephi *locum Capite in Decimotertio adductum, ſi* de diei Septimi Cultu alias apud Gentes paritèr atque Ebræos recepto *ſumatur, ipſi rerum Veritati palàm reluctari. Neque ſic intelligendum.* Aliæ *ſcilicet* Gentes neutiquam diem in periodis Dierum Septimum *ſeu* Sabbatum Hebdomadicum colebant. *Obitèr de* Sabbati nomine, hujuſque & Jejunii *apud Scriptores Paganos*, Confuſione. Calendarium *Romanorum* Vetus. Orbis *dierum* Nundinalis.

QUod ad Joſephi locum ſuperiùs è libro ejus adverſus Apionem ſecundo citatum attinet, quo diſertè aſſeritur, nullam fuiſſe civitatem aut Gentem ſive Græcorum, ſive Barbarorum ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀρ-

γοῦμεν

γοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν: vertitur is quidem vulgò, ut diximus, *ad quam Septimanæ, in qua vacamus, consuetudo minimè pervenerit.* Atqui Septimana, substantivè pro septem dierum Systemate, non pro ipso die Septimo sumi solet. Græcum verò vocabulum Latinis satis receptum, id est, Hebdomas, tam diem etiam & annum Septimum, aliudve tempus aut numerum qui orbem Septenarium claudat, quàm ipsum sive dierum, sive annorum aliorumve temporum septem Systema significat. Usus illius ejusmodi pro Die apud Josephum alibi [p] habetur; atque, in ipso apud eum Decalogo [q], παρατηρεῖν τὰς ἑβδομάδας occurrit pro eo quod est observare dies Septimos. Sic in historia Maccabaica [*], & Scriptoribus aliis. Neque diversimodè vocabulum heic denotare liquet ex verbis illis ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς *quam requie celebramus nos*, seu *quâ nos requiescimus.* Atque ut Hesiodo, Aristophani, aliis, τετράς pro die quarto, sic ἑβδομάς pro Septimo usurpatum est. Illud autem, τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος, Josepho sic est *peculiaris ad Septimum diem spectans consuetudo* seu *mos*, quo nomine etiam ipse alibi in popularium suorum dierum Hebdomadicorum Observatione, requiem Sacram denotat. In Oratione Agrippæ [r] ad Judæos, τηροῦντες μὲν γε τὰ τῶν ἑβδομάδων ἔθη καὶ πρὸς μηδεμίαν πρᾶξιν κινούμενοι, ῥαδίως ἁλώσεσθε, *si enim servetis Sabbatorum* seu *dierum Septimorum consuetudinem & ad nullum actum moveamini, facilè profectò capiemini.* In discutiendo autem loco illo è libris adversus Apionem citato, duo inprimis heic consideramus. Alterum, quid sentiendum sit de sensu illo quem viri aliqui docti [s] inde eliciunt, Cultum scilicet Septimi diei seu Sabbati Hebdomadici etiam Judaicum, apud alias pariter gentes atque Ebræos fuisse in usu; alterum, quisnam fuerit genuinus Josephi illic sensus. Dum prius expendo, certè ejusmodi quid intellexisse Josephum nullus admittere queo. Non tam quia Talmudicis adversum id nimis est (nam illis aliàs etiam is subinde adversatur) quàm quoniam rem se aliter palàm habuisse, non solùm ex aliorum scriptis, Gentiumque moribus facilè evincitur, verùm etiam ex ipso Josepho videtur eliciendum. Hoc simulac demonstravimus & argumenta, quæ in contrarium facere videantur, diluimus, etiam mentem Josephi heic explicare conabimur. Vixit ille sub excidium Templi, seu Vespasiano Cæsare. Scriptores extant ei partim coævi, partim

[p] *Advers. Apion. lib. 2. & Halos. lib. 1. cap. 2. & 5. & lib. 5. cap. 9. al. 34. &c.*

[q] *Archæol. lib. 3. cap. 4.*

[*] *2 Mac. 6. 11. & 15. 4.*

[r] *Halos. lib. 2. cap. 28. Gr. 16. Lat.*

[s] *Præter scriptores nuperos de Sabbato, consulas Jacobum Bolducium de Ecclesia ante legem, lib. 1. cap. 2. Jacobum Gothofredum ad Tertullianum advers. Nationes lib. 1. cap. 13. Desiderium Heraldum ad Tertull. Apologetic. cap. 16.*

Partim seculum ejus hinc inde circumstantes; apud quos mentio quidem Septimi diei Cultûs, sed veluti ritûs Ebræis maximè proprii, nec Gentibus aliis ex Instituto seu more publico omninò communis, sed ipsis planè peregrini. Justini Historici verba superiùs [t] adducuntur; quibus a Mose diem Septimum sacratum scribit ac velut Ebræis singularem memorat. Tacitus [u] item; *Continuum sex dierum iter emensi* (Ebræi) *Septimo, pulsis cultoribus, obtinuere terras in quibus Urbs & Templum dicata sunt.* Et de jejuniis crebris, azymis, id genus aliquot aliis locutus, *Septimo die*, inquit, *otium placuisse ferunt quia is finem laborum tulerit. Dein blandiente inertiâ Septimum quoque annum ignaviæ datum. Alii honorem eum Saturno haberi; seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos & conditores Gentis accepimus; seu quod è Septem Sideribus, quîs mortales reguntur, altissimo orbe & præcipuâ potentiâ, Stella Saturni feratur: ac pleraque cælestium vim suam & cursum Septimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti antiquitate defenduntur.* Nemo puto hæc à Tacito (qui etiam *Hierosolymis* ait *profana omnia Judæis quæ apud Romanos Sacra*) dicta existimabit, veluti de Septimo die aliis paritèr gentibus suisve Romanis culto. Singularem planè facit Judæis, uti & ritus ceteros ibi memoratos, non sine nugis intereà mendacissimis, pro more Scriptorum gentilium rerum Judaicarum ita nesciorum. Atque illud etiam tam Cultus Sabbatici apud eum quàm rituum reliquorum velut lemma est; *Moses, quò sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque ceteris mortalibus, indidit. Profana illic omnia quæ apud nos Sacra.* Mortalibus sanè ceteris, mortalium nempè ceterorum Institutis ac moribus publicis, adversum fuisse ritum etiam hunc de Septimi diei cultu proculdubiò innuit ille. Dio item [x] Sabbati seu Saturni diei Cultum, ut Judæis proprium ac singularem manifestò meminit. Atque Ovidius, ubi de sacris aliquot ab Amoris candidato, ut ibi spectet specteturque, frequentandis [y] monet;

[t] Cap. 11.

[u] Histor. 5.

[x] Histor. 37.

[y] De Arte Amand. lib. 1.

> *Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,*
> *Cultaque Judæo Septima Sacra viro.*

Et paulò pòst

> *Culta Palæstino Septima Festa viro.*

Septimi diei Sacra Judæo, qui Palæstinus tum Græcis, tum Romanis

manis dici ſolitus, facit propria, nec Romanis ſuis aliiſve omninò communia. Verſum hunc immane quantum, ſive verba, ſive metrum ſpectes, depravavit idque miſerrimè inſignis ille Theologus, Alphonſus Toſtatus, cui tamen idem ipſe eſt ejuſdem, ad hanc rem, ſenſûs quem heic volumus. Sic autem ille [z]; *Ovidius dixit in primo de Arte amandi loquens de Judæis*

Terra Palæſtinæ ſeptimo Culta viro.

Id eſt, Terra Palæſtinæ quæ comprehendit partem terræ Chanaan, eſt culta, id eſt habitata, Septimo viro, id eſt Judæo qui vocatur ſeptimus quia de ſeptem in ſeptem dies Sabbata facit. Et ſic magnus iſte poeta poſuit iſtud adjectivum ſeptimus tanquam proprium Hebræorum connotatum. Sed hoc non eſſet verum ſi aliæ gentes ſervarent Sabbata. Ergo nulla gens hoc faciebat. Sic ille. Perquam abſurdum eſſe illud de Septimi nomine Ebræis tributo, etiam pueri vident; quod viro graviſſimo aliaſque doctiſſimo excidens eſt condonandum. Sed proprium ex Ovidii ſenſu fuiſſe Ebræis recurrentis Septimi diei Cultum appoſitè ſatis infert. Unde & Sabbata peregrina Romanis vocat idem Poeta [a].

Nec Pluvias opta, nec te Peregrina morentur
Sabbata———

Animadvertendum autem obiter eſt, quemadmodum à Judæis ipſis Feſta ſua ſeu dies feriati qualeſcunque etiam Sabbata [b] dicebantur, quod nemo ferè neſcit; ſic Gentilibus itidem Jejunia omnimodaſque eorum Solennitates eodem interdum nuncupari vocabulo. Rectè quidem Joſephus Scaliger [c]; *Omnem Feſtivitatem Judaicam non ſolum Judæi, ſed & Gentiles Sabbatum vocant. Judæi quidem, cum dicunt Tiſri nunquam incipere à feria prima, quarta, ſexta, ne duo Sabbata continuentur. Gentiles autem non alio nomine omnes eorum ſolennitates vocabant. Iuvenalis; Obſervant ubi Feſta mero pede Sabbata Reges. Nudipedalia enim Iudaica, quæ nona Ab, & alias etiam extra Sabbati diem, ſi ita contingat, celebrantur.* Unde &, poſt Acronem, Neomenias, tametſi feriatæ non eſſent (nam præter Neomeniam Tiſri, quod initium anni ſolennius, feriata fuit nulla) ſic dictas rectè obſervat [d], uti & alii [e] ex illo Horatii [f],

———*hodie triceſima Sabbata, vin' tu*
Curtis Judæis oppedere?———

Tam jejunia itidem Judæorum quàm ſolennitates alias Sabbata Romanis dici ſcimus ex illo Auguſti [g] ad Tiberium; *Ne Judæus*

quidem.

[z] *Ad Exod.* 20. *quæſt.* 11.

[a] *De Arte Amand. lib.* 1.

[b] *Levit.* 23. 24. *Epiphan. hæreſ.* 30, &c.

[c] *Lib.* 3. *de Emend. Temporum, pag.* 209.

[d] *Ibid. & Canon. Iſagogic. lib.* 3. *pag.* 223.

[e] *Ægidius Bucherius. de Paſchali Judæorum cyclo, pag.* 384.

[f] *Lib.* 1. *Ser.* 9.

[g] *Suetonius in Octavio, cap.* 76.

quidem, mi Tiberi, tam libentèr Sabbatis jejunium servat quàm ego hodiè servavi. Hinc & Martiali [h], ipsa gens, *Sabbatarii*;

Quod siccæ redolet palus lacunæ,
Quod jejunia Sabbatariorum &c.

Persius [i] item

——*recutitaque Sabbata palles.*

Et Petronius,

Et non jejunâ Sabbata lege premet.

Nimirùm Festi notissimi celeberrimique nomine, ceteris etiam Festis seu diebus feriatis ab ipsis Judæis communicato, Romani nullâ etymi ratione habitâ, & Neomenias & Jejunia eorum paritèr vocitabant. Unde evenit etiam ut, moribus gentis non satis perspectis nominibusque Jejunii & Sabbati confundi solitis, ipso Sabbato hebdomadico seu τῷ φύσι Σαββάτῳ (ut appellat Epiphanius [k]) id est *naturali calculo septimo*, seu Sabbato inde celebrari consueto, jejunia celebrata tradiderint scriptores nominis maximi. Sic enim expressim Trogus seu Justinus [l], alii veterum. Quod sanè rei veritate est alienissimum. Sabbato enim hebdomadico non solùm non jejunabant Judæi (ut etiam videre est apud Plutarchum [m] qui eos Sabbata, quo nomine hebdomadica is tantùm intelligit, pollucibilitèr celebrasse scribit) quod & rectè monent Cæsar Baronius [n] & Isaacus Casaubonus [o]; sed nec jejunare eis fas erat, uti passim docent Magistri. Cum verò in qualibet dierum septimana bini nimirùm haberentur in Judæorum solennitatibus jejunii Dies [p], nempè feria secunda & quinta, seu Lunæ & Jovis dies, quibus, ut in Sabbatis etiam, Legis Sacræ publicè pars aliqua legebatur, adeò ut etiam sic reperirentur in eorum sacris alii, præter Sabbatum hoc, dies septimi cum jejuniis crebrò recurrentes; quod ipsum est de quo Tacitus [q], *Longam olim famem crebris adhuc jejuniis fatentur,* quò & spectare videtur illud Censorini [r] *Judæos in dierum omnium numeris sequi septenarium*; cum, inquam, se res ita habuerit, adeò mirùm non est aut Augustum Sabbati Judæorum jejunium pro exemplo in Epistola ad Tiberium attulisse, aut Romanos alios sic jejunia eorum & Sabbata simùl memorâsse. Nam quà Sabbati vocabulum, sive Septimum diem recurrentem, sive solennitatem Judæorum omnimodam eis denotabat, sic sanè Jejuniorum illorum, quæ stata & solenniora, dies ritè signabat. Utpote qui non minùs Septimi dies in dierum periodis quàm

h *Lib.* 4. *Epig.* 4. *ubi vide Matth. Raderum.*
i *Satyr.* 5.
k *Hæres.* 30. §. 32.
l *Histor.* 36.
m *Sympos.* 4. *cap.* 4.
n *Annal. Eccles. an. Christi* 34. *ubi de cœnapura, & vide Iudith, cap.* 8. 6.
o *Ad Suetonii Octavium, cap.* 76. *& Exercit.* 16. §. 108.
p *D. Luc.* 18. 12. *I. Drusius ibid. & ad Luc.* 1. Sepher Juchasin, *fol.* 10. *a Epiph. Hæres.* 11.
q *Histor.* 5.
r *De Die Natali, cap.* 1.

ipsa Sabbata illustriora seu dies Saturni. Hinc etiam dies Septimos seu Saturni ac Sabbata hebdomadica pro Jejuniis perperàm sumpsit doctissimus Geographus Strabo [s] in Pompeii obsidionis Historia. Nam rem ipsam ad Sabbata hebdomadica seu dies requiei, non jejunii, attinuisse liquet ex scriptoribus aliis, Josepho [t], Plutarcho [u], Dione [x]. Scimus quidem, Sabbatis seu diebus Saturni Christianos aliquot [y] veteres jejunasse, atque hos Judæos interdum à scriptoribus Romanis appellari. Sed Augusti (cujus autoritas jam antè adducitur) tempus aliaque minimè sinunt ut de illis Sabbati jejunia quæ memoravimus sint sumenda, sed tantùm de Judæis ipsis. Utut autem se res hæc habuerit, Sabbata hebdomadica Romanis fuisse planè peregrina, nec in Civitatis Romanæ sacra admissa, ex jam memoratis edocemur. Quibus accedat illud Claudii Rutilii [z],

Reddimus obscœnæ convicia debita genti
Quæ genitale caput propudiosa metit.
Radix stultitiæ, cui frigida Sabbata cordi.
Sed Cor frigidius religione sua est.
Septima quæque dies turpi damnata veterno,
Tanquam lassati mollis imago Dei.
Cetera mendacis deliramenta catastæ
Nec pueros omnes credere posse reor.

Dubitatne quisquam hæc de Judæis ita dici ut eis Sabbati hebdomadici usus seu Septimi diei Cultus non minùs, ad Rutilii mentem, proprius esset & singularis quàm circumcisionis ritus; id est neutiquam Romanis Græcisve aliisve Gentibus in Occidente receptus. Juvenalis item [a], de Judæis,

Quidam sortiti metuentem Sabbata patrem,
Nil præter Nubes & Cœli numen adorant &c.
Sed pater in causa est, cui Septima quæque fuit lux
Ignava, & partem vitæ non attigit ullam.

Quis non videt hoc de Septimam lucem colentibus sic dictum, ut Cives Romanos neutiquam ex more suo eundem colere innuat? Cum primis huc facit item Senecæ Testimonium. Is in civilem Romanorum aliorumque Romæ degentium Theologiam vehementiùs ac copiosiùs quàm Varro in theatricam & fabulosam invectus, *reprehendit etiam sacramenta Judæorum & maximè Sabbata* (sic ex libro ejus contra superstitiones, qui jam non extat, D. Augusti-

[s] *Geograph. lib.* 16.
[t] *Orig.* 14. *cap.* 8. *Halos. lib.* 1. *cap.* 5.
[u] *Lib. de Superstitione.*
[x] *Histor.* 37.
[y] *S. August. Epist.* 86. & *vide Socrat. Hist. Eccles. lib.* 5. *cap.* 22. *Græ.* 21. *Lat. de Romanis,* & *Gabrielem Albaspinum Observat. lib.* 1. *cap.* 13.
[z] *Itinerar. lib.* 1.
[a] *Satyr.* 14.

D. Augustinus [b]) *inutilitèr eos facere affirmans quod per illos singulos Septem interpositos dies septimam ferè partem ætatis suæ perdant vacando, &, multa in tempore urgentia non agendo, lædantur.* Gentilium suorum Numina ritusque sacros seorsim exagitat; Sabbata autem seu Septimi diei requiem ut Judæorum omnino propriam. Subdit item; *Illi tamen causas ritus sui noverunt, & major pars populi facit quod cur faciat ignorat.* Ritum *suum*, seu Judæis singularem tantùm, iterum agnoscit. Martianus item Capella* veterum rituum callentissimus, ubi Philologiam inducit omnimoda numina in cœlo venerabundam, *poscitque* inquit *quosdam tres deos, aliosque diei noctisque Septimo radiatos; quandam etiam Fontanam virginem deprecatur.* De Christiana proculdubio Theologia falsus loquitur; sed interea de septimi diei cultu sive ipsis sive simul cum Judæis singulari. Hoc verò ut liquidiùs constet (si quæ hactenus ostensa sunt non satisfaciant) componantur jam dicta cum ipsis tum Romanorum tum Græcorum in dierum observatione moribus. Græcos dies suos habuisse scimus mensis ἱσταμένου, μεσοῦντος, φθίνοντος *ineuntis, medii, inclinantis* ita dispositos, ut inde trifariam divideretur mensis quilibet. Festa etiam quamplura eorum visuntur tum apud veteres, tum in recentioribus [c] qui integra de eis edidere opera, nec intereà Festi Hebdomadici in dierum periodis redeuntis vestigium aliquod exhibentes. Quiquid autem in adversum tendere videatur, infrà diluetur. Quod ad Romanos attinet; dum Ovidius, Macrobius, alii, dies eorum fastos, nefastos, intercisos, feriatos, Kalendas, Nonas, Idus, copiosiùs ostendunt, de diei Septimi recurrentis Cultu nullibi apud eos reperitur mentio. Verum quidem est, noni redeuntis rationem esse ipsis publicè habitam.

Est [d] *quoque qui nono semper ab orbe redit.*

Quale de Septimo in dierum observatione Sacrâ, publicâ, atque ex instituto, apud Gentiles veteres, inauditum. Scilicet Ogdoas, non Hebdomas, in dierum tributione servabatur in Romanorum Calendario (ut maximè videre est in eo quod sub initio Cæsarum saxo incisum, quantum ad hanc rem, tam antè quàm posteà diù fuit in usu) propter Nundinas seu noni diei reditum, ut Hebdomas apud Judæos propter Sabbatum, & apud Christianos propter diem Dominicum. Atque ut literæ quas Dominicales Ecclesia vocitat Christiana, ideò τῷ G seu numero Septenario in Calendariis nostris

[b] *Lib. 6. de Civit. Dei, cap.* 10.

* *De nuptiis Philologiæ, lib.* 2.

[c] *Petrus Castellanus in Eortologio, I. Meursius in Græcia Feriata, Hospin. de Fest. Origine, Lyl. Gyrald. lib. de Annis & mensibus, Mich. Bentherus in Fastis, &c.*

[d] *Ovid. Fast.* 1.

nostris terminantur, ita parilem ob rationem, ad observandum nundinarum reditum, in Calendario illo Romanorum veteri τῷ H finiebantur seu Ogdoade. Calendarii illius Romani quod & Colotianum Josepho Scaligero dici solitum, etiamnum Romæ, puto, in ædibus Maffeianis ad Agrippinam visitur, exemplar heic exhibemus.

Ianuarius.	*Februarius.*	*Martius.*
A K. JAN. F	H K. FEB. N	D K. MAR. NP
B F	A N	E F
C C	B N	F C
D C	C N	G C
E NON. F	D NON	H C
F F	E N	A N. HOC DIE CAESAR PONTIFEX. MAX. FACT. EST.
G C	F N	B NON. F
H C	G N	C F
A AGON	H N	D C
B EN	A N	E C
C CAR. NP	B N	F C
D C	C N	G C
E EID. NP	D EID. NP	H EN
F EN DIES VITIOSOS EX S.C.	E N	A EQ. NP
G CAR	F LUPER. NP	B EID. NP
H C	G EN	C F
A C	H QUIR. N	D LIB. NP
B C	A C	E C
C C	B C	F QUIN. N
D C	C C	G C
E C	D FERAL. F	H C
F C	E C	A N
G C	F TER. NP	B TUBIL. NP
H C	G REGIF. N	C Q. REX C. F
A C	H C	D C
B C	A EN	E C
C C	B EQ. NP	F N. HOC DIE CAESAR ALEXAND. RECEPIT.
D C	C C	G C
E F	XXIIX	H C
F N		A C
G C		B C
XXXI		XXXI

Aprilis.	*Maius.*	*Iunius.*
C K. APR. N	A K. MAI. N	H K. JUN. N
D C	B F COMP.	A F MART. CAR MONET.
E C	C C	B C
F C LUDI MATRI MAGNAE.	D C	C C
G NON. LUDI	E C	D NON
H N LUDI	F C	E N
A N LUDI	G NON. N	F N
B N LUDI	H F	G N MENTI IN CAPIT.
C N LUDI	A LEM. N	H VEST. N FER. VEST.
D N LUDI IN CIRC.	B C	A N
E N	C LEM. N	B MATR. N
F N LUD. CERER.	D N. LUD. MART. IN CIRCO.	C N
G EID. NP LUDI	E LEM. N	D EID. N
H N	F C	E N
A FORD. N LUDI	G EID. NP	F Q. ST. D. F
B N LUDI	H F	G C
C N LUDI	A C	H C
D N LUDI	B C	A C
E CER. N LUDI IN CIRC.	C C	B C
F N	D C	C C
G PAR. NP	E AGON. NP	D C
H N	F N	E C
A VIN. N	G TUB. NP	F C
B C	H Q. REX C. F	G C
C ROB. NP	A C	H C
D F	B C	A C
E C	C C	B C
F NP LUD. FLOR	D C	C C
G C LUDI	E C	D F
H C LUDI	F C	E C
XXX.	G C	XXX.
	XXXI.	

Iulius.	*Augustus.*	*September.*
F K. JUL. N	E K. AUG. N	D K. SEPT. N HOC DIE [illegible]
G N	F C FER HOC DIE C. CAES. VICT. HISP.	E N
H N	G C	F NP
A N	H C	G C LUDI ROM.
B POPLIF. N	A NON. F	H NON. F LUDI
C N LUD. APOLLIN.	B F	A F LUDI
D NON. N LUDI	C C	B C LUDI
E N LUDI	D C	C C LUDI
F N LUDI	E N HOC DIE CAES. HISPAL. VICIT.	D C LUDI
G C LUDI	F C	E C LUDI
H C LUDI	G C	F C LUDI
A N LUDI	H C	G N LUDI
B C LUDI CIRC.	A EID. NP	H EID. N
C C MERK.	B F	A F. F EQUOR. PROB.
D EID. N MERK.	C C	B C LUD. ROM. IN CIRC.
E F MERK.	D C	C C IN CIRC.
F C MERK.	E PORT. NP	D C IN CIRC.
G C MERK.	F C	E C IN CIRC.
H LUCAR. N. MERK	G VIN. F. P	F C IN CIRC.
A C LUD. VICT. CAESAR.	H C	G C MERK.
B LUCAR LUD.	A CONS. NP	H C MERK.
C C LUDI	B EN	A C MERK.
D NEPT. LUDI	C VOLC. NP	B NE MERK.
E N LUDI	D C	C C AVGVSTI NATALIS LVD. CIRC.
F FURR. N. LUD.	E OPIC. NP	D C
G C LUDI	F C	E C
H C IN CIRC.	G VOLT. NP	F C
A C IN CIRC.	H NP. H.D. ARA VICTORIAE IN CURIA DEDICATA EST.	G C
B C IN CIRC.	A F	H F
C C IN CIRC.	B F	A C
D C	C C	XXX.
XXXI.	XXXI.	

October.	*November.*	*December.*
B K. OCT. N	A K. NOVEM. N	G K.DEC. N.
C F	B ...	H ...
D C	C ...	A ...
E C	D ...	B ...
F C	E NON. F	C NON. F
G C	F F LUDI	D ...
H NON. F	G C LUDI	E C
A F	H C LUDI	F C
B C	A C LUDI	G C
C C	B C LUDI	H C
D MEDITR.	C C LUDI	A AGON. NP
E AUGUST NP	D C LUDI	B EN
F FONT. NP	E EID. NP EPVL. INDICT.	C EID. NP
G EN	F F EQUOR. PROB.	D F
H EID. N	G C LUD. PLEB IN CIRC.	E CONS. NP
A F	H C IN CIRC.	F C
B C	A C IN CIRC.	G SAT. FERIAE SATVRN.
C C	B C MERK.	H C
D ARM. NP	C C MERK.	A OPAL. NP
E C	D C MERK.	B C
F C	E C	C DIV. NP
G C	F C	D C
H C	G C	E LAR. N
A C	H C	F C
B C	A C	G C
C C	B C	H C
D C LD. VICT.	C C	A C
E C LUDI	D C	B C
F C LUDI	E F	C F
G C LUDI	F C	D F
H C LUDI	XXX	E C
XXXI		XXXI

Dici solent à scriptoribus hi Fasti Kalendares; quales Cn. Flavius publicasse & Populo Romano tradidisse creditur, quosque Ovidius XII libris descripsit. Habentur apud Aldum Manutium[e] à Paulo Patre explicati, Janum Gruterum[f], Josephum Scaligerum[g]; Hubertum Goltzium[h], Joannem Rosinum[i], Sibrandum Siccamam[k], Carolum Neapolim[l], alios. Atque horum nonnulli è veterum libris auxerunt explicaruntque. Fragmenta etiam Kalendariorum seculi illius veteris reperiuntur alia, quibus dierum Ogdoades literariæ pariter adnotantur. Atque nono quolibet die Nundinæ seu Urbani Rusticorum conventus habiti. Ita tamen ut per[m] intercalationem seu translationem caveri soleret, ne, mali ominis causâ, Nundinæ in Kalendas Januarii aut Nonas alicujus mensis inciderent. Sententiarum autem, etiam apud veteres habetur discrimen de Orbe Nundinali. Aliis Ogdoade in ipsa contineri Nundinas volentibus (quod facilè concipitur si terminus posterior semper iteraretur & fieret sequentis Ogdoadis initium) aliis intereà diem nonum Ogdoadis orbem proximè sequentem pro Nundinis habentibus, adeoque Nundinas Enneade dierum integra claudentibus. *Rutilius*, inquit Macrobius, *scribit Romanos instituisse Nundinas ut Octo quidem diebus in agris Rustici opus facerent, Nono autem die, intermisso rure, ad mercatum legesque accipiendas Romam venirent.* Varro[n] autem; *Annum ita diviserunt ut Nonis modò diebus urbanas res usurparent, reliquis* VII *ut rura colerent. Et Dionysius Halicarnasseus*[o] αἱ δὲ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δι' ἡμέρας ἐννάτας· ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν (sic planè legendum pro eo quod est ἀγορῶν in excusis) οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον &c. τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας αὐτουργοί τε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες ἐν τοῖς ἀγροῖς διετέλουν· *Nundinæ autem apud Romanos diebus Nonis celebrabrantur, quemadmodum etiam ad nostra tempora. In iis plebs agrestis in Urbem confluebat, venalia permutabat, seu commercabatur & jure inter se agebat &c. Septem autem diebus intermediis ruri degebant quòd magna pars ob paupertatem operaretur suis manibus*; sic ille. Alii veterum de Nonis diebus[p] & diebus Novem rem non ita explicant, ut satis sciamus utrùm orbem Nundinalem ex Enneade integra conflari, an Octavum semper inter putandum sic repeti vellent ut Octo duntaxat dies integri in orbe

[e] Subjunct. lib. de Orthographia.
[f] Inscript. pag. 133.
[g] De Emendat. Temp. lib. 4.
[h] Thesaur. Rei Antiquariæ pag. 122.
[i] Antiq. Rom. lib. 4. cap. 2.
[k] Fast. Kalend. lib. 1.
[l] Ad Ovid. Fast. 1.
[m] Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 13. Dio Hist. 40. & 48. & vide Ios. Scaliger. Emendat Temp. lib. 5. cap. de Bissexto ab Aug. correcto.
[n] Præf. ad lib. 2. de re Rustica.
[o] Antiq. Rom. lib. 7. pag. 342. Parisiis.
[p] Columella in præfat. ad lib. 1. de re Rustica, Dio Hist. 40. Plutarch. in Quæst. Rom.

orbe illo habeæntur; Perinde ac si Hebdomadem nostram, Ogdoadem dierum (quemadmodum interdum Hispani, Itali, Germani) & diem Dominicum diem octavum, putatis duobus diebus Dominicis in qualibet Ogdoade, cum patribus [q] etiam aliquot vocaremus, à secundo scilicet Dominico seu primo supremoque, ut eum vocat Ausonius, Ogdoadem proximam semper auspicantes, sed non alium interea præter Septenarium reverà dierum orbem inuentes. Persimilem in Lustris & Olympiadibus, quibus nunc quinquennia nunc quadriennia tribuuntur, supputandis rationem nemo nescit. Jam verò Rutilium disertè vides orbem Nundinalem facere dierum integrorum novem. Varronem autem & Dionysium Halicarnasseum dierum octo, adeò ut Septem dies Rusticationi, octavus, id est nonus à proximè superioribus Nundinis repetitis putatus, conventui Urbano inservirer. Certè autores sunt Varro & Dionysius ille gravissimi antiquissimique. At recentioribus scriptoribus, quos inter sunt etiam viri summi judicii & doctrinæ politissimæ, Rutilii sententiam [r] video plerunque receptam. Et recipiunt sanè magis quàm discutiunt. Inde etiam Trinundinum, quo leges, antequam vim sortirentur [s], promulgandæ erant, spatium fit [t] 27 dierum, quod juxta Varronem & Dionysium triduo foret minus. At si horum codices minimè corrupti sint, non esset omninò cur ipsis non crederemus. Sunt igitur qui pro ἑπτὰ ἡμέραις *septem diebus* apud Dionysium substitui velint [u] ὀκτὼ *octo* ut sic Rutilio is consonus fiat. Certè tunc & VIII pro VII apud Varronem legendum. Sed nec desunt in recentionibus [x] etiam qui rejecto Rutilio, Ogdoade orbem Nundinalem velint contineri; non paucis aliis de Nundinarum qualitate reliquâ verba facientibus, qui de reconciliando de earum quantitate sententiarum discrimine aut non omninò aut negligentiùs loquuntur. Nos autem vulgarem recentiorum & Rutilii sententiam heic admittentes minio sic Nonum quemque diem in Kalendario suprà notavimus. Quod si displiceat, facile est cuique Enneadem in Ogdoadem commutare, id est octavam quamque literam pro miniatâ seu Nundinarum die habere. Neque verò Nundinas sic exhibemus, quasi in anno reverà sic aliquo se habuerint. Nam serie non interruptâ etiam Nonis & Kalendis eas adjicimus; quibus ne caderent, per intercalationem seu translationem quotannis à Pontificibus prospiciendum erat. Undenam autem

[q] *Tertullian. de Idololatria cap 14. Beda de Ratione Temporum, cap. 4. Ausonius Eclog. de Nominibus Septem dierum; alii.*

[r] *Anton. Augustin. de Legibus cap. 10. & in leg. Cæcilia & Didia & Hortensia. Dionys. Petav. Variar. Dissertat. lib. 5. cap. 13. Samuel Petitus Eclog. Chronolog. lib. 5. cap. 2.*

[s] *Cicero Orat. pro domo suo.*

[t] *Francisc. Hotoman. Antiq. Roman. lib. 3. cap. ult.*

[u] *Æmyl. Port. in Comment. ad Dionys. Halic. lib. 7.*

[x] *Hospinian. lib. de Origine Festorum cap. 5.*

initium numerandi ducendum esset, viri docti [y] aliter atque aliter conjiciunt. Exemplum tantùm nos Orbis Nundinalis in Calendario Juliano vero, ita ob oculos poni curavimus, ut inde satis liqueat dierum sive Novem sive Octo (juxta sententiarum quod diximus discrimen) non Septem, periodi usum fuisse veteribus Romanis. Nec diem aliquem Septimum in dierum periodis, eis cultum. Nundinæ autem illæ olim Feriæ fuêre, sive Jovi [z] sive Saturno [a] Sacræ, adeoque nefastæ. Sed postmodum Lege Hortensiâ [b] effectum est ut essent fastæ. Ut fastæ scilicet essent nisi alia forte causa, veluti Festus dies, redeuntem sic diem nonum nefastum redderet. Quod ex lege Hortensia sic novatum dum non animadvertit Franciscus Hotomanus [c], Nundinas pro diebus nefastis, juxta atque ex vetustiori ritu apud Festum nuncupantur, ita accipit quasi nunquam fastæ fuissent. Qua de re etiam olim inter veteres dissensus ex legis Hortensiæ neglectu, ut monet apud Macrobium Granius Licinianus. Nam Pontifices ibi & Trebatius Nundinas neutiquam ferias fuisse asserunt, sed in eis posse cum populo agi, ac fas esse prætori tria verba foro solennia pronuntiare; id est fastas esse. Quod negabant Julius Cæsar & Cornelius Labeo. Sed tam hi quàm illi verum dixere si temporis diversitatis & legis Hortensiæ, quæ diù ante Cæsares lata, ratio habeatur. Manifestum igitur est, ex veteri Jure Romano, quoties Feriæ publicæ veluti Stativæ ac Conceptivæ quæ Annuæ plerunque erant, aut Imperativæ, veluti ob victoriam seu lætitiam aliquam ex eventu publicam, non intervenirent, totis diebus sive Octo sive Septem continuis opus omnimodum, quod dierum aliàs simplicitèr Nefastorum nomine non est interdictum, facere licuisse, Nonum autem seu Octavum (pro diversitate sententiarum de Orbe Nundinali semper loquor) ante legem Hortensiam feriatum fuisse; ex lege autem illa ferias esse desiisse. Etenim Feriæ Romanis operum genere multiplici (qua de re vide inferiùs capite decimo septimo) polluebantur. *Quapropter*, inquit Servius Honoratus [d], *Pontifices* (feriis) *Sacrificaturi præmittere calatores suos solent, ut sicubi viderint opifices assidentes, opus fieri probibeant, ne pro negotio suo, & ipsorum oculos & Deorum ceremonias attaminent. Feriæ enim operæ Deorum creditæ sunt.* Sic item Festus, Macrobius [e], alii. Quin præcepti negligens multabatur. Et præter multam, affirmatum est eum qui talibus diebus imprudens aliquid egisset porco piaculum

[y] *Samuel Petitus Eclog. Chronologic. lib. 5. cap. 2. Dionys. Petavius Dissert. Variar. lib. 5. cap. 17. & vide Jos. Scalig. de emend. Temp. lib. 5. cap. de Bissexto Ab Augusto correcto.*

[z] *Granius Licinianus apud Macrobium Saturnal. 1. cap. 16.*

[a] *Plutarch. in Quæst. Rom.*

[b] *Granius Licinianus loco citato.*

[c] *Antiq. Rom. lib. 3. cap. ult.*

[d] *Ad Georgic. 1.*

[e] *Saturnal. lib. 1. cap. 16.*

piaculum dare debere; imprudentem expiare non posse. Nec cum populo agere, lites decidere, aut comitia habere Feriis seu diebus Festis magis licuit atque opus aliquod interdictum facere; Cum nihilominùs in Januario dies XIII continuos Comitiales suprà habeamus. Nam dies ejusmodi, literâ C denotantur, ut Fasti literâ F, ac simplicitèr Nefasti literâ N. In Maio item Septem Comitiales habentur continui, in Junio Comitiales & Fasti continui XVI, in Novembri XVII, in Decembri VIII; ac in Octobri Comitiales XII continui; Qui planè Septenariam Feriarum aliquam periodum, si nil aliud id faceret, excludunt. Et de Romanis hactenus. Quin demùm nec Josephus ipse sive dum de Sabbati sanctificatione seu Natali mundi loquitur [f], sive ubi de obsidione Pompeianâ in qua singularem Sabbati Hebdomadici Observationem meminit [g], sive dum alibi de Sabbati Cultu verba facit, aut in Apionem de origine ejus disputat [h], gentem aliquam omninò aliam nominat cui dies Septimus cultus, sed eum veluti Judæorum Festum proprium semper nominat. Quod sanè facere eum noluisse vix est ut dubitemus, si in loci quem tractamus verbis generatìm prolatis, gentibus aliis universis Festum hoc commune omninò existimasset. Accedat, Theodoretum [i] item expressim monuisse, solam Judæorum Nationem Sabbatum observasse, nec gentes quæ etiam Circumcisionem in suos è Judæa, sed non satis Judaicè, ritus acceperant, Sabbatum seu Septimum diem coluisse. Alii eum sequuntur. Quin & Julianus Apostata testis est heic perquam idoneus. De Decalogo verba is faciens ποῖον ἔθνος, inquit [k], ἐστὶ πρὸς τῶν θεῶν ἔξω τοῦ οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις, καὶ τοῦ μνήσθητι τῶν Σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται χρῆναι φυλάττειν ἐντολάς; *Quænam gens est, per Deos, si hæc demseris, non adorabis Deos alios, & Memento Sabbatorum, quæ mandata cetera* (Decalogi) *servanda non putet*? Gentibns antiquitùs aliis non cultum magis Sabbati aut Septimi diei quàm Numinis unici Cultum in usu fuisse palàm dicit.

f *Lib. 1. Archeolog. cap. 2.*

g *Ibid. lib. 14. cap. 8. & Halos. lib. 1. cap. 5.*

h *Lib. 2. contra Apionem sub initium.*

i *In Ezekiel. sect. 7. vide Isychium in Levitic. lib. 6. cap. 19.*

k *Apud S. Cyrill. contra eum lib. 5.*

CAP.

CAP. XVI.

Quæ apud veteres *tum* Græcos, *tum* Latinos *occurrunt*, alia *item* veteribus tributa, *quorum autoritate* asserendum videatur, *etiam* à nonnullis asseritur, Diem Septimum Gentilibus olim coli *seu* observari, *idque velut* ex instituto publico, solitum.

ATqui jam dictis, de eo quod est, Diem Septimum Gentibus aliis Flavii Josephi seculo temporibusque anterioribus non cultum, observatumve, refragari nimis forsan videantur non pauca quæ obvia apud Scriptores tum Græcos tum Latinos. Aristobulus, Judæus, sed Philosophus Peripateticus (quem inter Græcos potius heic numero quia Græcorum tantùm scriptis ad hanc rem utitur) is inquam de creatione verba faciens ac de Die Septimo seu popularium suorum Sabbato, Hebdomadisque seu numeri septenarii tum significatione mysticâ tum in rerum natura vi, διασαφεῖ, inquit [1], Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, μετειληφότες ἐκ τῶν ἡμετέρων βιβλίων, ἱερὰν εἶναι, *Palam etiam docuere Homerus & Hesiodus, cum id nostris hausissent ex libris, sacram esse.* Quod de ipsa die Septima quam antè memorat, non capere nequeo. Tunc, Hesiodus, inquit, ad hunc modum

Πρῶτον ἕνη, τετρὰς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ

Primùm Prima, Quarta, & Septima dies sacra est. Item

Ἑβδομάτη δ' αὖτις, λαμπρὸν φάος Ἠελίοιο

Septima verò rursus, Lux splendida Solis. Ex Homero autem, affert idem;

Ἑβδομάτη δ' ἤπειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ

Septima dein illuxit Sacra dies. Et

Ἕβδομον ἦμαρ ἔην καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα

Septima dies aderat, quâ cuncta absoluta sunt. Uti & illud

Ἑβδομάτῃ δή οἱ λίπομεν ῥόον ἐξ Ἀχέροντος

Septimâ liquimus fluvium Acherontis. Quibus subjungit item ex Lino

Ἑβδομάτῃ δή οἱ τετελεσμένα πάντα τέτυκται

Septimâ quâ cuncta quæ absoluta sunt perficiebantur, &

Ἑβδόμη εἰν ἀγαθοῖσι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη,
Ἑβδόμη ἐν πρώτοισι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη.

[1] *Apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib. 13. cap. 12.*

Septenarius

Septenarius bonus est; Septenarius item est ortus; est etiam Septenarius primus, atque postremus etiam seu *perfectus ac absolutus est Septenarius.* Pro quo in Eusebii versione substituitur

> *Omine læta dies est Septima, Septima rerum*
> *Ortus, & eximias inter perfecta coruscat.*

Clemens item Alexandrinus [m], ἀλλὰ καὶ τὴν, inquit Ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι, quod aliis vertitur [n], *Septimum quoque diem Sacrum esse non Hebræi modo verùm etiam Græci agnoscunt:* Aliis [o], *Quinetiam Septimum diem esse sacrum non solùm sciunt Hæbræi sed etiam Græci.* Atque totidem ferme verbis eosdem affert ille versus quos Aristobulus ex Hesiodo & Homero. Illud autem Ἑβδομάτη δὴ οἱ λίπομεν apud Clementem ipsum legitur Ἑβδομάτῃ δ' ἠοῖ λίπομεν *Septima luce liquimus* &c. tametsi apud Eusebium citetur ex Clemente non aliter atque ex Aristobulo. Affert etiam ex Homero Clemens, Ἑβδόμη ἦν ἱερὴ *Septenarius sacer erat,* seu *septima sacra fuit.* Quos autem Lino tribuit Aristobulus versus, Clemens Callimachi facit; lectione aliquantulùm in primo variante. Sic enim apud Clementem ipsum,

> Ἑβδομάτῃ δ' ἠοῖ καὶ οἱ τετύκοντο ἅπαντα

Septima verò in luce quâ omnia parata sunt; qui apud Eusebium ex Clemente citatus ita se habet

> Ἑβδομάτη δ' ἔην, καὶ οἱ ἐτέτυκτο ἅπαντα

quod tantundem sonat. Addit demùm Clemens, ἀλλὰ καὶ Σόλωνος ἐλεγεῖαι σφόδρα τὴν ἑβδομάδα ἐκθειάζουσι, quod etiam vertitur ab Eusebii interprete, *Quam diem* (septimam) *uti sanctiorem ipsæ quoque Solonis elegiæ mirum in modum prædicant.* Lucianus item dum exempla adducit de nomine hominibus aliquot per facetias ideò tributo ut rei eo designatæ qualitate asperiùs reprehenderentur, ὁ δὲ, inquit [p], Ἑβδόμην, ὅτι ὥσπερ οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἑβδόμαις, κἀκεῖνος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἔπαιζε καὶ διεγέλα καὶ παιδιὰν ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν τοῦ δήμου, *alius quendam nuncupavit Hebdomam* seu *Septenarium, quod perinde ut pueri septimanis diebus solent, etiam ille in Concionibus luderet & rideret & pro joco haberet serium populi studium.* Quocum conjungas illud Agellii ubi de nugatore quodam Philosophi Platonici nomen ambiente, *is in conviviis,* inquit [q], *Juvenum quæ agitare Athenis Hebdomadibus Lunæ solenne nobis fuit, simul atque modus epulis factus*

[m] *Stromat.* 5. *& apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib.* 13. *cap.* 13.
[n] *Vers. Latinâ Eusebii.*
[o] *Vers. Lat. Clem. Alexandrini.*
[p] *In pseudologista, seu* περὶ ἀποφράδος.
[q] *Noct. Attic. lib.* 15. *cap.* 2.

ctus & utiles delectabilesque sermones cœperant, tum silentio ad audiendum petito loqui cœptabat. Quem locum sunt qui [r] interpretentur de septimo quoque die Lunæ. Sic igitur Festa Hebdomadica Athenis. Suetonius item [f], de Diogene Grammatico; *Disputare Sabbatis Rhodi solitus, venientem* (Tiberium) *ut se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per servulum suum in Septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causâ pro foribus adstantem nihil ampliùs quàm ut post septimum annum rediret, admonuit.* Sabbata sic in usu ac Septimi diei observatio Rhodi! Atque ejusdem mentio velut rei notissimæ! Quin & Censorinus [t]; *Alter ille partus, qui major est, majori numero continetur, septenario scilicet, quo tota vita humana: ut & Solon scribit, & Judæi in dierum omnium numeris sequuntur, & Etruscorum libri rituales videntur indicare.* Librine Etruscorum rituales indicare visi sunt in dierum numeris septenarium, quemadmodum Judæi? Certè ejusmodi fuisse sensum non dubito quin concessisset Guilielmus Postellus. De Etruriæ originibus [u] scribens ille, *Quod erat ipsis Judæis* inquit *& Patriarchis in primo præcepto & usu, hoc est Sabbatum, illud fuit etiam Rhomæ usitatum. Licet enim non esset forsan eadem dies, quæ apud Judæos observari solita est, tamen sicuti nos in Solis die, Pseudo-Judæi Ismaelitæ in Veneris die, eandem atque Judæi in Saturni Sabbative die, Septem Intelligentiarum quæ Planetis motrices sunt, mentionem religiosam facimus ad summi Dei Creatorisque laudem, sic Romani una hebdomadis die. Nam ut est videre apud Ciceronem in Sacris legibus & apud Halicarnasseum in Romuli institutis, indicta erat Romæ dies Sacra quieti servitiorum & animalium. Asserit verò Dion Historicus tricesimo Septimo Rhomanæ historiæ libro, ejusdem Sabbati quod & apud Judæos erat, usum ad Græcos Romanosque fuisse translatum. Verùm ejus fides ideò mihi non videtur magnifacienda quod apud Ægyptios dicat ortam esse hanc observationem Sabbati, quum revera, licet de Sabbato & Deo Judæorum aliquid velle dixisse visus est, nihil mihi de Sabbato, quove die observaretur à Iudæis, attigisse videatur, ut ipse in Planetarum hæreat intervallis. Posito enim bis diatessaron descendendo, debuit ponere diapente ascendendo, & rursus diatessaron descendendo, & item diapente ascendendo &c. Satis est ab illo obtinuisse hoc unum quod Romani primi omnium gentium post Iudæos observarint Sabbatum. Certissimum verò est* quum

[r] *Apud Barnab. Brisson. ad L. Dominico C. Theod. d.f.*

[f] *In Tiberio cap. 32.*

[t] *De die Natali cap. 11.*

[u] *Florentiæ 1551. pag. 210*

quum nunquam in Sacris cum ipsis Iudæis convenerint, aliunde quam à prisca institutione Iani accipere non potuisse, quum primi omnium gentium habuerint. Licet enim ipse Dion dicat recenter Rhomanos accepisse, illi non crederem nisi, qua occasione, adferret. Satis est ut mihi testetur Sabbati instar unam ex Septem diebus hebdomadis fuisse quieti concessam. Sic Postellus. Accedat heic illud Ovidii[x], ubi amantem docens quomodo dediscat amare, hoc inprimis monet ut procul à loco discederet quo amicam alloqui, convenire, videre assueverat;

Sed quanto minùs ire voles, magis ire memento;
Perfer & invitos currere coge pedes.
Nec Pluvias opta; nec te peregrina morentur
Sabbata; nec damnis Alia nota suis.

Peregrina Sabbata dici possunt videri, ut Sacra Peregrina, de quibus Festus; *Peregrina Sacra appellantur quæ aut evocatis diis in oppugnandis Urbibus Romam sunt conlata, aut quæ ob quasdam religiones per pacem sunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcis Cereris, Epidauro Æsculapii quæ coluntur eorum more à quibus sunt accepta.* Sic igitur *Peregrina Sabbata* intellexerit fortè quis pro Sabbatis seu more Sabbatico, qui hebdomadicus erat, à Romanis, ad quos scribit Ovidius, ex Judæa accepto, quemadmodum sacra illa è Græcis, Phrygibus, Epidauriis. Et conjunguntur ab eo heic Sabbata, cladis Aliensis diei funestissimo infaustissimoque qui sub medium Julii[y] recurrit, perinde ac si ut hic ita illa in usu Romanis, parilisque fuisset de utrisque ratio monendi, in remedium amoris nimium hærentis, delirum amatorem ac moras ultrò nectentem pedemque ægrè producentem, ne causaretur quidem dies illos, tametsi rebus agendis nequaquam idonei essent (qua de re inferiùs) discessum ejus præpedire. Quemadmodum ubi de puellæ primò captandæ tempore rudimenta docet, eosdem ipsos dies similitèr coujungit velut eos quibus, utcunque rebus agendis aliàs non idoneis, ansa nihilominùs amoris conciliandi, avidè juventuti Romanæ arripienda. Verba ejus[z] sunt,

Tunc licet incipias, quâ flebilis Alia luce
Vulneribus Latiis sanguinolenta fuit;
Quoque die redeunt rebus minus apta gerendis
Culta Palæstino Septima Festa viro.

Tibullus item Ovidio, id est Augusto Cæsari coævus, dum in

x *De Remedio Amoris lib.* 1.

y *Videsis G. Xylandrum in Plutarchi Camillum & Andream Schottum Nodorum Ciceronian. lib.* 3. *cap.* 6.

z *De Arte Amandi lib.* 1.

Phæacia morbo laborat, de discessu suo à Roma conquerens, Deliam, suam scilicet Dominam, ait Deos sortesque consuluisse de ejus reditu, ipsam tamen, quanquam cuncta dabant reditum, fletibus haud abstinuisse, quibus subdit [a],

a Lib. 1. Eleg. 3.

Ipse ego solator, quum jam mandata dedissem,
Quærebam tardas anxius usque moras.
Aut ego sum caussatus aves, aut omina dira
Saturni aut sacram me tenuisse diem.

Seu ut Josephus Scaliger mavult;

——— aut omina dira
Saturni sacrâ me tenuisse die.

Quoniam scilicet scriptis aliquot libris *aut* deest in versu postremo. Heic manifestò dies Saturni, qui idem est cum Judæorum Sabbato hebdomadico, Sacer dicitur, & velut itineris impedimentum Romanis veteribus haberi videtur. Accedat hisce Tertulliani locus illustris. Is adversus Gentes scribens eorumque in Christianos convitia diluens, *Alii*, inquit ad Gentes [b], *planè humaniùs & verisimiliùs Solem credunt Deum nostrum &c. Æquè si diem Solis lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi ab Judaico more quem ignorant.* Vbi vir doctissimus Desiderius Heraldus, *sane dies*, inquit, *Saturni, qui erat Septimus, otio ac quieti fuit veluti assignatus, nec apud Romanos solùm aut Græcos, sed apud Gentes penè omnes quod observabat Josephus contra Apionem.* Atque ex Philone, Luciano, Ovidio, Tibullo jam superiùs memorata eam in rem affert. Tantundem certè fusiùs & expressiùs occurrit in Tertulliani congenere ad Nationes opere [c] dudum à Jacobo Gothofredo in lucem primùm edito. Ibi enim; *alii planè humanius Solem Christianum Deum æstimant, quòd innotuerit ad Orientis partem facere nos precationem vel die Solis lætitiam curare. Quid vos minus facitis? Non plerique affectatione adorandi aliquando etiam Cœlestia ad Solis initium labra vibratis? Vos certè estis qui etiam in laterculum Septem dierum* (legit, nec puto infeliciter, Samuel Petitus [d] *Deorum*) *Solem recepistis, & ex diebus ipsorum prælegistis, quo die lavacrum subtrahatis, aut in vesperam differatis, aut otium & prandium curetis: Quod quidem facitis exorbitantes & ipsi à vestris ad alienas religiones. Judæi enim festi, Sabbata, & cœna*

b Apologetic. cap. 16.

c Lib. 1. cap 13.

d Comment. ad leges Atticas pag. 4.

pura

pura & Judaici ritus lucernarum & jejunia cum Azymis & orationes litorales quæ utique alienæ sunt à diis vestris. Quare, ut ab excessu revertar, qui solem & diem ejus nobis exprobratis, agnoscite vicinitatem. Non longè à Saturno & Sabbatis vestris sumus. Nationum heic disertè habentur seu Gentilium Sabbata velut ex ritu Judaico (saltem eum aliquantum imitantia) & Saturni diei qualiscunque observatio. Ubi doctissimus Gothofredus; *comparat otium & convivia Christianorum in die Dominica cum otio & conviviis Sabbathi quod & ipsum Gentiles Iudaico more observarunt. Nempe Saturni diem seu Sabbathum otio & quieti ubique Gentium, Iudæorum imitatione, assignatum fuisse, etiam Iosephus lib.2. contra Apionem, & Clemens Alexandrinus lib.5. Stromatum testantur.* Verum quidem est, Tertullianum Flavio Josepho annis ampliùs centum, recentiorem esse. At verò de receptis antè & priscis Gentilium moribus is loquitur, quemadmodum & Scriptores aliquot alii supra citati, qui itidem Josepho recentiores; ut Agellius, Lucianus. Quin & Ælius Lampridius, de Alexandro Severo; *Capitolium Septimo die quum in urbe esset, ascendebat, Templa frequentavit.* Sed & de seculo ipso Josephi, Seneca [e]; *Quomodo,* inquit, *sunt dii colendi, solet præcipi. Accendere aliquem lucernam Sabbatis prohibeamus; quoniam nec lumine dii egent & ne homines quidem delectantur fuligine.* Ubi Justus Lipsius; *Lucernas accendere in honorem Deorum aut Principum, Festis diebus, mos apud Romanos: Sed, ut apparet, paulatim Judaici ritus invaluere & Sabbathi diem illâ superstitione coluerunt.* Certè de luminibus Sabbatis accendi solitis loquitur Seneca, velut de ritu usitatissimo. Neque jam ex obitèr dictis animadversa Septimi diei observationem aliquam solennem veteribus Romanis in usu fuisse solùm videntur firmare, verùm & ipsa Calendarii eorum formula à viris aliquot doctissimis edita. Prodiit, idque primùm ni fallor, anno Salutis 1552, Venetiis ex Juntarum officina, Calendarium Ecclesiasticum novum. Opus de vera Paschatis celebratione institutum, idque ex Pontificum summorum quatuor jussu supputatum; Autore Luca Gaurico Geophonense Episcopo. In ipso titulo monetur adjici etiam Fastos Julii Cæsaris. Et post supputationes Paschales, propè libri calcem, demùm sequitur hic titulus *Calendarium Julii Cæsaris. Fasti primorum sex mensium per Pomponium Gauricum & Thamiram sub Capitolinis Ruinis in*

[e] Epist. 96.

antiquo marmore reperti, cujus marmoris altera pars reliquos sex menses sine Fastis continebat. Interpositis dein dierum & Noctium cujuslibet mensis longitudine, & quid Fastorum nomine veniret; ideò scilicet maximè interpositis, ne paginæ reliquum quo Calendarium commodè incipere nequiret, literis careret, sequitur *Calendarium Julii Cæsaris cum cyclo Lunæ*; quod ad hunc modum Januarium exhibet.

Cyclus ☽	Dies	Literæ	Januarius	JANUARIUS, FEBRUARIUS,	
1	1	A	Calendis		Festum Jovis & Æsculapii.
	2	B	4 non.		
9	3	C	3 non.		♒ occidit Cosmice.
	4	D	2 Pri Non.		
17	5	E	1 Nonis.		Lyra occidit Chronice.
6	6	F	8 idus		
	7	G	7 idus		Delphin oritur Cosmice.
14	8	A	6 idus		Agonia incipiunt.
3	9	B	5 idus		Agonalia, Ludi Agonales.
	10	C	4 idus		Hyemis medietas.
11	11	D	3 idus		Festum Carmentis & Juturnæ.
	12	E	2 Prid.idus		
19	13	F	1 Idibus		Festum Jovis, redditæ sunt provinciæ.
8	14	G	19 cal.		Cæsar Octavius dictus Augustus.
	15	A	18 cal.		Festum Carmentis, Porimæ.
16	16	B	17 cal.		Festum Concordiæ de Templi consecrat.
5	17	C	16 cal.		☉ ♑ relicto.
	18	D	15 cal.		☉ ♒ ingrediebatur.
13	19	E	14 cal.		
2	20	F	13 cal.		
	21	G	12 cal.		
10	22	A	11 cal.		
	23	B	10 cal.		Lyra parte occultatur.
18	24	C	9 cal.		Pectus ♌ occidit Cosmice, Festum sementis.
7	25	D	8 cal.		
	26	E	7 cal.		
15	27	F	6 cal.		Festum Castoris & Pollucis.
4	28	G	5 cal.		
	29	A	4 cal.		
12	30	B	3 cal.		Festum Pacis.
1	31	C	2 Prid.cal.		

Ex hoc specimine reliquorum dierum ratio dignoscitur. Sequuntur enim ibi ceteri quinque menses priores, Syderum aliquot

ortu

ortu occasuque, Festis, Cyclo Lunæ, ac dierum Hebdomadibus per literas itidem signati; Sole, Lunâ, & Zodiaci Signis, characteribus, qui Astronomis in usu, similiter passim denotatis. Additio fit & reliquorum sex, quorum quidem Julius & Augustus parili fermè modo exhibentur. At quatuor qui supersunt, Cyclum Lunæ, dierum numerum, Hebdomadas, seriémque Kalendarum, Iduum & Nonarum adnotatam habent, sine festis aliisve quæ columnæ superiùs quintæ respondeant. Paulus item de Middelburgo, Episcopus Foro-sempronienfis, in Paulina sua seu opere de recta Paschæ observatione ad Leonem X inscripto, caput habet *de Cyclo Lunari decemnovenali Romanorum quem Julius Cæsar suo Calendario inscripsit*, cui subjungit *Calendarium Romanum cum cyclo Romano Julii Cæsaris*. Id annum similiter per Hebdomadas dierum seu literarum mensibus adjectarum (quod idem heic est) divìdit, quemadmodum illud Lucæ Gaurici. Exhibet etiam Joannes Stœflerus[f] *Quatuor primos menses Calendarii Romani cum Cyclo divi Iulii Cæsaris dictatoris*, cum feriarum literis in orbem septenarium recurrentibus. Alii viri docti[g] dum Calendarium veterum Romanorum non è marmoribus describunt, sed tam ex horum monumentis quàm ex Ovidio aliisque Fastorum autoribus conficiunt, Hebdomadas seu literas usque G tantum, non Ogdoadas seu literas ad H inclusivè diebus cujuslibet mensis adponunt; aliis quidem, uti par est, Ogdoadas in ejusmodi Calendariis rite retinentibus, ut videre est ad calcem editionum Ovidii Fastorum, in Dionysii Petavii Uranologio, alibi. Ex jam antè dictis igitur Observationem aliquam Diei septimi recurrentis solennem, eamque sacram, tum Græcis tum Romanis veteribus in usu fuisse, eoque publico, asserendum forsan videatur. Quin sanè non desunt viri insignes, quibus etiam id planè inde asseritur. Sed quæ sic corrogantur, ritè perpensa, ad assertionem ejusmodi tuendam vi carebunt omnimodâ; qua de re proximè videbimus.

[f] *Calendar. Rom. Magn. propos.* 34.

[g] *Tho. Dempster. in Paralipomenis ad Jo. Rossini Antiq. Rom. lib.* 2. *cap.* 4. *&c.*

Cap.

Cap. XVII.

Quæ capite superiori ex Aristobulo *ac* Clemente Alexandrino (*adeoque ex* Hesiodo, Homero, Lino, Callimacho) Luciano, Agellio, Suetonio, Censorino, Ovidio, *ac* Tibullo, *de* diei Septimi *seu* Saturni observatione apud Gentiles *allata sunt*, *explicantur. Ea ad* Sacrum Diei *in periodis dierum septenariis*, Septimi Cultum, *non omnino attinere. De* Sabbati *nomine tam* Orientalibus *quàm* Occidentalibus *accepto pro ipso* Die Septimo, *quà septimus est*, *perinde ac si* Septimum significaret.

ID quidem manifestum est, Aristobulum Judæum in superiùs citatis, voluisse, Hesiodum & Homerum innuere diem Septimum Sacrum fuisse, velut ex sacris literis edoctos, atque Sabbatum seu requiem numero dierum Septenario apud populares suos recurrentem, ipsum ea in re primariò respexisse. Sed nec minùs est manifestum, aut insigniter hallucinatum fuisse eum, aut id quod res est ultrò planè dissimulasse. Si nempe diem Septimum in dierum periodis recurrentem inde, velut Festum, cultum Græcis seu Gentilibus fuisse vellet probari. Nam ea de re haud ita expresßim loquitur. Quod autem ad Hesiodi locum hunc attinet aliaque Capite superiore allata; ut commodiùs quæ de eis dicenda sint capiantur, præmittenda est dierum apud Gentiles veteres distributio; quæ quantum ad hanc rem ritè dispiciendam, Triplex erat, qualis certè hodieque apud nos. Primi generis fuere, dies ἑορτάσιμοι seu Festi in quibus mos erat τὰς ἱερουργίας [h] μετ' ἀνέσεως ἑορταστικῆς ποιεῖσθαι *Sacra curare cum laborum intermissione solenni*; veluti Panathenæa, Eleusinia, Thalysia, Elaphebolia, id genus Festa sexcenta apud Græcos, & Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia, reliqua ejusmodi apud Romanos. De Festis autem seu feriis hisce, advertendum est, non omnimodo opere, juxta Gentilium disciplinam necessariò fuisse in eis abstinendum; imò opera quæ ad vitæ utilitatem pertinuere, haud pauca facere licuisse. Virgilius [i]

[h] *Strabo lib.* 10.

[i] *Georgic.* 1.

Quippe etiam Festis quædam exercere diebus
Fas & jura sinunt; rivos deducere nulla
Relligio vetuit: segeti prætendere sepem,

Insidias avibus moliri; incendere vepres
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Et Columella [k]; *Feriis ritus majorum etiam illa permittit, far pinsere, faces incidere, candelas sebare, vineam conductam colere, piscinas, lacus, fossas veteres tergere & purgare, prata sicilire; stercora æquare, fœnum in tabulata componere, fructus Oliveti conductos cogere, mala, pyra, ficus pandere, caseum facere, arbores serendi causâ collo vel mulo clitellario adferre; sed juncto advehere non permittitur nec apportata serere, neque terram aperire neque arborem collucare. Sed ne sementem quidem administrare, nisi prius catulo feceris; nec fœnum secare, aut vincire aut vehere, ac ne vindemiam quidem cogi per religiones Pontificum feriis licet, nec oves tondere nisi prius catulo feceris. Defrutum quoque facere & defrutare vinum licet. Pellibus oves vestiri, non licet. In horto quicquid olerum causa facias, omne licet. Feriis publicis hominem mortuum sepelire non licet. M. Porcius Cato* [l] *mulis, equis, asinis nullas esse ferias dixit. Idemque boves permittit conjungere lignorum & frumentorum advehendorum causâ. Nos apud pontifices legimus feriis tantum denicalibus* (quibus scilicet hominis mortui causa [m] familia purgari solita) *mulos jungere non licere, ceteris licere*. Ita ea de re varia quidem erat opinio, ut in rebus præsertim ejusmodi fieri amat. Sed qui disciplinas Pontificum interiùs agnovere, in die Festo, ut monet Servius Honoratus [n] *sine piaculo dicunt posse fieri quæ supra terram sunt, vel quæ omissa nocent, vel quæ ad honorem deorũ pertinent, & quicquid fieri sine institutione Novi Operis potest*. Qua de re consulas item quæ habent Umbro, Scævola, alii apud Macrobium [o]. Secundi dierum generis fuere ἐργάσιμοι seu *rebus agendis idonei dies* id est *profesti* Latinis; quibus scilicet opus aliquod facere per leges & mores ex autoritate publica receptos licuit. Vocabulum nostrum **working daies** optimè rem interpretatur. Tertium autem genus constituunt ἀποφράδες [p] seu *dies infausti, inauspicati, atri*, quibus nimirùm festivitas quidem nulla, sed opus aliquod, nisi quod necesse erat adgredi, abstinebant velut mali ominis infortunium superstitiosiùs verentes. Atque generis hujus Binæ fuere Species; Altera eorum qui ex autoritate publica seu instituto civili ita Infausti seu Atri habebantur, Religiosi item dicti seu Sacri, ea notione quâ Sacrum ac Religiosum execrandum, detestandum aut tristi omine infame significat [q], non quâ diis dicatum aut cultu cele-

[k] De Re Rustica lib. 2. cap. 22.

[l] De Re Rustica, cap. 139.

[m] Festus.

[n] Ad Virg. Georgic.

[o] Saturnal. 1. cap. 16.

[p] Lucian. in Pseudologista, Plutarch. in Camillo.

[q] Agell. Noct. Attic. lib. 4. cap. 9.

celebrandum. Altera eorum qui non ex autoritate seu instituto civili sed ex privatorum hominum opinione, observatione, seu disciplina secretiori sic habiti. Prior species visitur in eo quod apud Romanos institutum est de diebus postriduanis. Quoniam scilicet Sulpitius tribunus militum [r] ad Aliam adversum Gallos pugnaturus rem divinam fecerat postridie idus Quintiles; item apud Cremeram multisque aliis temporibus & locis, post Sacrificium die postero celebratum, malè cesserat conflictus; ideo jussērunt patres ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur. Pontifices igitur statuēre *postridie omnes Kalendas, Nonas, Idus, atros dies habendos; ut hi dies neque præliales neque puri neque comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Servilianus Pontifex in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque Janum Jovemque præfari necesse est, quos nominari atro die non oportet.* Et de his, Festus Pompeius [s]; *Dies autem religiosi, quibus nisi quod necesse est nefas habetur facere; quales sunt sex & triginta atri qui appellantur & Aliensis atque ii quibus mundus patet.* Sex & triginta, sunt postriduani illi. Mundus autem patere dicebatur [t] postridiè Vulcanalium & a. d. III Nonas Octobris & ante diem VI Idus Novembris. Tunc existimatum quæ occulta & abdita fuere religionis Deorum Manium, patere ac veluti in lucem duci, unde Mundum tunc patere dici solebat. Per eos dies non cum hoste manus conserebant; non exercitus scribebatur, non comitia habebant, non aliud quicquam in republica nisi quod ultima necessitas admonebat, administrabatur. Ita hæc infaustorum seu atrorum dierum species tam opus & laborem, quàm festorum genus, non admittebant; idque ex autoritate seu instituto publico. Sed diversissimâ planè ratione. Festi, ob sacrorum curam & deorum cultum. Atri, tantùm ne malè cederet opus incœptum, ob malum diei omen. Neque enim illis sacrificium [u] rite peragebatur. Posterioris Atrorum speciei exemplum habetur in quarto Kalendas, Nonas & Idus cujuslibet mensis [x]. Verrius Flaccus aliique scriptores veteres, tum apud Macrobium, tum apud Agellium [y]; *Ante diem quartum Kalendas vel Nonas, vel Idus tanquam inominalem diem plerique vitant. Ejus observationis an religio ulla tradita sit, quæri solet. Sed nos nihil super ea re scriptum invenimus; nisi quod Q. Claudius annalium quinto cladem illam vastissimam pugnæ Cannensis factum refert*

[r] *Cassius Hemina apud Macrobium Saturn. lib.* 1. *cap.* 16. *Anno ab V.C.* 363. *Agell. Noct. Attic. lib.* 5. *cap.* 17.

[s] *Verba* Religiosus.

[t] *Fest. in verb.* Mundus.

[u] *Agell. Noct. Attic.* 5. *cap.* 17.

[x] *Saturnal. lib.* 1. *cap.* 16.

[y] *Noct. Attic.* 5. *cap* 17.

fert a. d. quartum Nonas Sextiles. Hujusmodi farinæ sunt quintæ dies cujuslibet mensis Lunaris apud Hesiodum & Virgilium (natales scilicet Furiarum) item quibusdam quartus Lunæ dies [z], Ægyptiaci [a] alii aliquot, olim hodieque forsan à nonnullis, ut atri seu infausti, servati. Bini, in quolibet mense, ejusmodi habentur apud Bedam. Alii, apud Joannem Paduanum [b], & Joannem de Sacro Bosco. Alii in Calendario Romano Constantini Magni [c] dicto. Atque apud alios editos, aliter atque aliter se dies illi habent. Quos inter tamen consensus est nullus, uti nec cum dierum ejusmodi penes me designatione in schedis sanè scripta vetustis hujusmodi; Εἰσὶ δὲ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ ἀνὰ δύο ἡμέραι ἃς ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος παρατηρῆσαι· μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἡ β καὶ ἡ ιδ· μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἡ β καὶ κς, μηνὶ Μαρτίῳ ἡ δ καὶ ἡ κ, μηνὶ Ἀπριλλίῳ γ καὶ κ, μηνὶ Μαΐῳ ζ καὶ κβ, μηνὶ Ἰουνίῳ γ καὶ ιβ μηνὶ Ἰουλίῳ ς καὶ β, μηνὶ Αὐγούστῳ δ καὶ ιε μηνὶ Σεπτεμβρίῳ γ καὶ ιδ, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ γ καὶ κη μηνὶ Νοεμβρίῳ ε δὲ ια, μηνὶ Δεκεμβρίῳ γ καὶ κδ, *sunt in mense quolibet dies bini quos cavere debet quisque mortalium. Januario* II *&* XIV, *Februario* II *&* XXVI, *Martio* IV *&* XX, *Aprili* III *&* XX, *Maio* VII *&* XXII, *Junio* III *&* XII, *Julio* VI *&* II, *Augusto* IV *&* XV, *Septembri* III *&* XIV, *Octobri* III & XXVIII, *Novembri* V *&* XI, *Decembri* III *&* XXIV. Atque ex duplici ferè ratione dies hujus speciei, atri habiti. Aut ex malo seu infortunio aliquo insigni quod in illis accidisse notaretur, aut ex disciplina Astrologica, qualem docuere Hesiodus & Orpheus. Dierum autem jam dictorum tam generis Secundi seu Profestorum aliquot, quàm Primi & Tertii omnes ἡμέραι ἱεραὶ *dies sacræ* dicebantur, sed ratione perquàm dissimili. Cur primum genus sic dictum res ipsa indicat. Quia scilicet Diis Sacræ ac Sanctæ; seu ut Angli vocamus **Holidaies**. Cur autem genus tertium, & quàm diversâ ratione, paulò superiùs monetur. At qui Secundi generis, id est profestorum, rebus agendis maximè aptæ aliis idonei sive ex ratione Astrologica sive aliâ quavis disciplina habebantur, ideò etiam ἱεραὶ nominari solebant, velut ταῖς ἀποφράσι seu *infaustis* atque inauspicatis sic oppositi. Et observant passim Grammatici τὸ ἱερὸν seu *sacrum* etiam Homero aliisque veterum dici, nunc quidem, notione communiori, tum id quod Diis sacrum tum id quod suo in genere præstabilius, nunc etiam quod, singulari Deorum beneficio, humano generi utilitatem affert

[z] *S. Ambros. Hexaemer.* 4. *cap.* 9.

[a] *Cœl. Rhodigin. Antiq. lect. lib.* 14. *cap.* 9. *Gratian. C.* 26. *quæst.* 7. *C.* 17. *Lil. Gyrald. lib. de diebus & mensibus. & videsis Jo. Tzetz. Chiliad.* 10. 303.

[b] *Vide A. Romanum in supputatione Ecclesiastica, pag.* 8. *Wiceburgi* 1595. *& Henric. Ranzovium in Calendario pag.* 119.

[c] *Edit. in Dionys. Petavii Uranologio, pag.* 112.

fert insigniorem. Unde ἱερὸν ἄλφιτον, ἱερὰ πόλις, ἱερὰ γῆ, *Farina sacra, Urbs sacra, tellus sacra.* Jam verò, cum Hesiodus diem Septimum ἱερὸν dixerat, rationem statim subjungit *.

——— ἑβδόμη, ἱερὸν ἦμαρ,

Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ.

Septimus dies sacer est. Hoc enim Apollinem auri-ensem genuit Latona. Nimirùm mensium dies exequitur, bonos, malos, mediocres. Insignes tres facit; Neomeniam seu primum, quartum, & Septimum. Rationem reddit expressim de Septimo. Natales Apollinis incidisse in mensis diem Septimum, id est, ut docuere Delii, Thargelionis, quod scimus ex Laertio [d]. Unde & Ἑβδομαγενὴς dictus Apollo. Qua de re visendi Plutarchus [e], Proclus ad Hesiodi locum, Eustathius [f], alii; qui inde non solùm mensis in quo natus est diem Septimum (quo Thargelia celebrari [g] solita; ut Septimo mensis Pyanepsionis, Pyanepsia) sed uniuscujusque Septimum, per totum annum, ei tradunt sacrum fuisse. Quemadmodum octavum quemque mensis diem Neptuno [h], atque Mercurio quartum scribunt nonnulli. Festum autem illud Apollini celebrabant [i] Athenienses, laurum gestantes, canistrum coronantes, hymnisque laudantes Deum. At quid hoc omninò ad Septimi diei in recurrentibus periodis dierum Hebdomadicis cultum? Nihil heic asseritur præter id quod solùm est, Septimum mensis diem Apollini sacrum. Neque enim Septimus qui sequitur seu decimus quartus mensis inde, hoc sensu sacer est Hesiodo, sed alterâ illâ sacri notione quâ id quod utilissimum est aut perquam accommodum dicitur sacrum. Unde pòst de decima quarta mensis die (sic τετράδα ἱσταμένου *quartam mensis instantis*, quo nomine mensem vocat ille usque ad diem vicesimum; id est pro secunda tetrade seu decadis secundæ tetrade sumit Proclus, aliique interpretes Græci) & de Inclinantis etiam mensis seu tertiæ decadis die quarta id est vicesima quarta die, simul locutus, non vult dies illos quempiam omninò curis gravioribus terere seu animum tunc, ominis causâ, cruciare, sed res qualescunque lætiùs agere. Rationem ex singulari rebus agendis temporis opportunitate, addit de utraque.

———μάλα τοι τετελεσμένον ἦμαρ

Valde hæc accomoda est dies. Quod per ἱερὰ seu *sacra* explicant interpretes. Non quia Festi illi dies (si Festum Buphoniæ in

* In Dierum.

[d] In Platonis vita.

[e] Sympos. 8. quæst. 1.

[f] Ad Iliad. φ. videsis Jo. Meursium de Denario Pythagorico, cap. 9. & in Græcia feriata, lib. 3. in Ἑβδόμη.

[g] Plutarch. Sympos. 8. quæst. 1.

[h] Idem in Theseo.

[i] Proclus in Hesiodi Dies.

XIV

XIV Scirrophorionis [k] mensis, aut similia ex accidenti evenientia excipias) sed quoniam ex ratione Astrologica rebus agendis perquam idonei auspicatissimique. Proclus; τὰς δὲ τετράδας ἀμφω ἐποίησεν ἱεράς. τὴν μὲν ὡς μάλιστα τὸ σεληναῖον ἐκφαίνουσαν φῶς. τὴν δὲ ὡς ταὐτὸν ἔχουσαν πρὸς τὴν τελακάδα (sic planè pro τετράδα legendum) λόγον ὃν ἡ ἑβδόμη πρὸς τὴν νουμηνίαν· καὶ γὰρ ἡ τετάρτη καὶ εἰκοστὴ ἑβδόμην ἔχει τάξιν πρὸς τὴν ἐσχάτην *Quartas dies utrasque* (id est decimam quartam & vigesimam quartam mensis) *sacras facit. Alteram, quoniam in ea maxime splendet Luna*; scilicet plenilunium est. *Alteram quoniam eandem ea habet, ad trigesimam* (si putes retro) *rationem, quam habet Septima ad Novilunium. Nam dies vigesima quarta locum obtinet Septimum ab ultimo mensis die.* Et de decimaquarta expressiùs posteà Hesiodus,

> Τετράδι δ᾽ οἶγε πίθον (περὶ πάντων ἱερὸν ἦμαρ)
> Μέσσῃ.

Quarta quæ media est, seu decadis secundæ die quarta, *dolium aperi*; *præ omnibus sacra dies est*; quemadmodum & iterum ibi sacrum eo sensu facit diei tertii decadis quartæ tempus antemeridianum. Neque verò spectat illud de dolio aperiendo ad diem decimum quartum velut ad Festum tunc celebrandum, aut primitias novi vini tunc ritu solenni ac sacro delibandas. Nam Festum eo nomine notissimum, scilicet Πιθοιγία, ad diem Anthesterionis undecimum [l] attinuit. Et ad decimum quartum mensis diem, ratione jam dicta, attinere volunt aliqui [m] illud Virgilii,

> *Septima post decimam felix, & ponere Vites*
> *Et prensos domitare boves & licia telæ*
> *Addere*———

Septima nimirum duplicata quæ dies est iteratò septima post primam decadem. Sed liquidò hinc constat non omnino voluisse Hesiodum septimum diem recurrentem ea notione sacrum fuisse quâ cultus aliquis denotatur, sed cujuslibet mensis tantùm diem Septimum Apollini sic sacrum; quemadmodum in rythmico illo carmine de diebus Ægyptiacis,

> *Prima dies mensis & Septima truncat ut ensis*

nihil ad septimanæ sed ad mensis, Januarii scilicet, Septimum diem duntaxat spectat. Adeo ut nihil ex Hesiodo de Septimi recurrentis diei sive cultu sive observatione aliqua posse elici, nemo non videat. Versus qui apud Aristobulum ex Hesiodo sequitur, festivitatem

k *Etymologic. in Betala.*

l *Plutarch. sympos. 3. quæst. 7.*

m *Apud Servium in Georgic. 1. & videsis Jo. Picum Mirand. in Astrologiam lib. 3. cap. 4.*

vitatem ne verbo tenus quidem respicit; uti nec reliqui quos citat ex Homero, præter unicum illum quo dies Septima, quemadmodum Hesiodo, etiam ἱερὸν ἦμαρ dicitur, seu *dies sacer.* Nam bini reliqui non magis sanctitatem Septenario in diebus numero

[n] *Thebaid.* 3.

tribuunt quàm illud Papinii [n],

Septima jam nitidum terris aurora deisque
Purpureo vehit ore diem ——

[o] *Præfat. in Nuptias Honorii & Mariæ.*

aut Claudiani [o] illud

Septima lux aderat Cœlo, totiesque renatus
Viderat exactos Hesperus igne Choros.
Tum Phœbus &c.

[p] *Odyss.* μ *&* ν.

Et quæ sunt similia. Sacrum autem diem nuncupari interea Homero diem Septimum, mirum magis non est, quàm Hesiodo. Ratio fortè parilis. Quin & non semel alibi [p] Homerus

Ἄλλοτ' ἄρ' Ἕβδομον ἦμαρ ἐπὶ Ζεὺς θῆκε Κρονίων

Sed quando Septimum diem Jupiter induxerat. In quo nulla Septenariæ periodi dierum ratio alia præter eam quæ rei quam narrat singularis erat. Atque altero in loco expressim naves conscensas ait, solutumque è portu. Neutro, sacra memorat. Tametsi ex veterum more, Dies etiam omnes, quà optatissimam lucem hominibus præstant, tam sacri dici possent quàm ii qui auspicatiores habiti. Per metonymian causæ, qui Jupiter heic seu Numen est. Unde ἤματα ἐκ Διός καὶ ἐκ Διόθεν *Dies à Jove* generatim dicti, quod nihil aliud significat quàm *dies quos Natura constituit*, uti & monuit vir præstantissimus Daniel Heinsius in

[*] *Varro de ling. Lat. lib.* 4. *Macrob. Saturn.* 1. *cap.* 15.

[q] *Iliad.* θ.

[r] *Porphyrius apud Eustath. ad Iliad.* λ *&* θ

Hesiodum. Unde & Diei [*] nomen, & Diespiter. Et Homerus [q] etiam

Ὄφρα μὲν ἠὼς ἦν καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ·

Quandiu tempus matutinum erat, & sacra crescebat dies. Ubi quidem Sanctitatem volunt aliqui [r] tempori antemeridiano tribui, ex eo quod tunc sacra peragi frequentiùs solita. Sed Eustathius recte quidem, integro diei ibi tributam vult, ratione ei quam diximus haud dispari. Et Scholiastes alter vetus nihil aliud dictum ibi vult, quàm diem ex ortu solis auctum seu factum. Quæ sequuntur apud Aristobulum ex Lino atque apud Clementem ex Callimacho (si versum priorem excipias in quo intereà ne vestigium aliquod extat unde sanctitas seu cultus diei Septimo asseratur) ad singulalem numeri septenarii dignitatem, non ad diei Septimi cultum aut sanctitatem omninò attinent. Neque

rectè, si quid video, vertunt interpretes Clementem, perinde ac si voluisset ille Septimum in periodis dierum diem sacrum tam Græcis quàm Ebræis agnitum. Dum enim ait quidem τὴν Ἑβδόμην qui *numerus* est *septenarius*, sacram esse utrisque, non ut Aristobulus, tam de die Septimo loquitur quàm de numero in Universum Septenario. Tam Græci inquit, quàm Ebræi sciunt τὴν Ἑβδόμην ἱερὰν εἶναι *numerum Septenarium* esse sacrum καθ' ἣν (sic enim pergit) ὁ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ φυομένων ἁπάντων *per quem aut secundum quem Universus mundus circum agitur eorum quæ viva gignuntur & omnium quæ producuntur.* Quod ipsum crebrò dici solitum[r] ab Astrologis veteribus (quibus κοσμοκράτορες *mundi gubernatores* nuncupati Planetæ Septem) etiam totidem verbis, de hebdomadibus seu numeris Septenariis, dixerat Aristobulus paulò ante illud ex eo de Hesiodo & Homero allatum. Atque alibi idem ipsum de Hebdomadibus seu numeris Septenariis repetit ipse Clemens[t]. ubi explicans quænam Hebdomadibus illis innuantur, ea dicit esse Septem Angelos principes, Septem Planetas ἐφ' ὧν κατὰ συμπάθειαν οἱ χαλδαῖοι πάντα γίνεσθαι νομίζουσι τὰ περὶ τὸν θνητὸν βίον *à quibus Chaldæi* (sic ille) *existimant omnia per sympathiam quæ ad mortalem vitam pertinent fieri*; Septem Pleiadas, Septem triones, καθ' οὓς αἱ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι συμπεραίνονται *per quos & agricultura exercetur, & navigatur*, Lunaris figuræ Septeno quolibet à Neomenia die mutationes, Septem Lyræ sonos, Septem sensuum instrumenta, mutationes ætatis anno quolibet Septeno, dies in medicina criticos; in quibus Hebdomadis nomen notissimum; uti & apud Ciceronem[u] est videre, ut quæ apud medicorum filios ea de re sunt obvia prætere m. Atque alia ejusmodi reperiri, inquit Clemens quamplurima apud Hermippum in libro περὶ Ἑβδομάδος seu *de Septenario.* Qualis etiam liber de Hebdomadibus tribuitur Hippocrati apud Chalcidium[x]; qui in operibus ejus non reperitur. Unde manifestum fit, de Septenario numero generatim, non simpliciter de die septimo intelligendum in citatis Clementem. Neque aliò spectare vult versus illos Hesiodi, Homeri, Lini seu Callimachi. Quibus, velut ex Callimacho, uti etiam Aristobulus ex Lino, subjungit distichon consonum,

Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
Ἐν κύκλοισι φανέντ' ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς,

[r] *Videsis Jul. Firmic. Mathes. lib.* 3. *in proœmio, Proclum in Timæum pag.* 11 *&c.*

[t] *Stromat.* 6.

[u] *Fam. Epist. lib.* 16. 9.

[x] *In Timæum Platonis.*

Septem

Septem verò omnia perfecta sunt in cœlo sidereo, quæ orbibus visuntur volventibus in annis. Neque igitur Ἑβδόμη in Callimachi seu Lini versibus *dies Septima* est, sed *septenarius numerus*; nec Hebdomas pro die septimo cum interprete sumenda in eo quod habet Clemens de Elegiis Solonis. Nam palàm est, elegias illas de annis climactericis seu septenaria ætatis humanæ mutatione, Hebdomadum nomine Aristoteli [y] etiam aliisque sæpiùs denotata, tantùm loqui. Quod liquet ex ipsis Solonis ea de re versibus tum alibi sæpius tum apud Clementem ipsum [z] occurrentibus. Ac celeberrimas fuisse has Solonis hebdomadas scimus ex Plutarcho, Censorino, aliis. Et de eximia dignitate ac præstantia Septenarii (cui Virginis, Palladis, ipsiusque Temporis [a], omnium rerum Nodi, alia veneranda nomina indita) ex Schola Pythagorica & Platonica innumera habent Varro [b], Macrobius [c], Nicomachus Gerasenus [d], Philo [*], Chalcidius [e], Martianus Capella [f], alii. Et ea de re Commentarios scripsere recentiorum aliqui [g]. Adeò ut nec sensus Clementis alius esse queat quàm, ut Ebræis ita & Græcis Septenarium numerum valde in honore habitum; non omninò, diem Septimum his, uti & illis, cultum; quod tamen cum interprete ejus sunt viri docti [h] qui asserant. Ex jam dictis autem de septimo mensis apud Athenienses aliosque die, ea quæ è Luciano & Agellio afferuntur, intelligenda. Dies septimanæ & Hebdomades illis sunt dies mensium septimi seu Lunæ Hebdomades; minime dies septimi Periodis perpetuò recurrentes. Atque ita sumit Agellium Joannes Meursius [i]. Samuel autem Petitus [k], de Prytaniæ Hebdomadibus. Utcunque, ad Sacrum aliquem Septimi cujusque Diei cultum non attinent ibi Hebdomades. Uti nec Varronis liber de Hebdomadibus, Agellio [l], Nonio [m], Symmacho [n] citatus; nec Hermippi, cujus meminit Clemens [o]. Neque sane ex eo quod Diogenes Grammaticus Rhodi Sabbatis disputare solitus est apud Suetonium, ideo Sabbati seu Septimi diei Cultum Rhodiis fuisse, omninò sequitur. Septenariam quidem ibi dierum periodum recurrentem innui res ipsa docet. Nam in Septimum diem, pro Sabbato in quo disputare volebat, Tiberium distulit Diogenes. Idem fortè scripsisset Suetonius, si dixerat, diebus septimis seu die quolibet septimo, perinde ac ubi de M. Antonio Gniphone ait [p] eum quotidie præcepta eloquentiæ tradidisse, declamasse verò *non nisi Nundinis*, aliud fortè

[y] Politic. lib. 7.
[z] Stromat. 6.
[a] Hesychius in Καιρός.
[b] Apud Agellium lib. 3. cap. 10.
[c] In somn. Scipionis lib. 1.
[d] De Mundi Opificio & lib. περὶ Ἑβδομάδος.
[*] Arithmetic. Theolog. apud Photium cod. 187.
[e] In Timæum Platonis.
[f] De Nuptiis Merc. & Philologiæ lib. 7.
[g] Fabius Paullinus lib. 7. de Hebdomadibus, I. Meurs. in Denario Pythagorico cap. 9. &c.
[h] Jacob. Boulduc. De Ecclesia ante Legem lib. 1. cap. 2. alii.
[i] Græcia feriata lib. 3. in Ἑβδόμη.
[k] Eclog. Chronolog lib. 4. cap. 4.
[l] Lib. 3. ca. 10.
[m] Verb. nidulantur & luces
[n] Auctario Ep. 2. ubi vide Juretum.
[o] Stromat. 6.
[p] Lib. de Illustr. Gram.

forte non significat nisi nono quoque die, non ipsarum, ut in civili temporum ratione locum habuere, Nundinarum die declamâsse. Nam ut Nundinæ ex origine Latina nonum diem, ita sane & τὸ *Sabbata* ex origine Ebraica & linguæ Hellenisticæ quæ apud Judæos Ægyptienses, Græcienses, Romanenses in usu, propagine in Romanorum linguam receptum, non solum Festa & Solennitates omnimodas Judæorum (ut ante memoravimus) denotavit, verùm etiam ipsos dies septimos, quà septimi fuere. Atque ita in Sabbatis disputare, foret tantùm disputare in Hebdomadis recurrentis die aliquo unico quem sibi præstituerat. Sonus quidem affinis est τȣ̃ שבע *Sebai*, quod *Septem* est & τȣ̃ שבת *Sabath* seu *Sebath* quod est *Sabbatum* seu *Requies*, nec commune quid ex vi nominis habet cum septimo. At verò quoniam septimo requiescendum erat, die scilicet atque anno, ideò ipsum vocabulum שבת *Requiem* seu *Sabbatum* denotans, linguâ Hellenisticâ uti & Orientalium aliis, ipsisque Judæis, subinde *Septimum* reddebatur. In ipso decalogo [q] pro eo quod est על כן ברך יהוה את־יום השבת ויקדשהו *idcirco Benedixit Dominus diei Sabbati & sanctificavit eum*, habent Hellenistæ διὰ τȣ̃το εὐλόγησε κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν, *Idcirco benedixit Deus diei Septimo & sanctificavit eum*. Quemadmodum etiam R. Saadias Gaon in versione sua Arabica substituit ibi *benedixit Deus* اليوم السابع *diei Septimo*, uti & vetus Arabica versio penes me manuscripta. Sic item in Decalogo legitur qui in Ritualibus aliquot Christianorum. Sed Judæi Mauritanienses, Chaldæi, alii ibi Sabbatum juxta Ebraicam retinent veritatem. Alibi item in Exodo [r], *omnis qui fecerit opus* ביום השבת *die Sabbati, morte morietur*, ab Hellenistis editis vertitur omnis qui fecerit opus τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ *in die septimo*. Sed ibi quidem in Codice vetustissimo Regio, ex Oriente pridem allato, legitur τῇ ἡμέρᾳ τȣ̃ Σαββάτȣ *die Sabbati*. Ex ratione non dissimili pro eo quod est in Ebræo [s], *numerabitis* שבע שבתות *septem Sabbata integra &c.* habent Hellenistæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρȣς, *septem Hebdomadas integras*, uti et שבע שבתות השנים *septem* [t] *Sabbata annorum* appellant in versione Hellenistæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἐτῶν, *septem annorum Hebdomadas*; & utrobique consona etiam est vulgata. Priore in loco Chaldæi item שבע שבועין, R. Saadias سبعة أسابيع etiam & Judæi Hispanienses *sieite semanas* quæ omnia *septem*

[q] Exo. 20. 11.

[r] Exo. 31. 15.

[s] Lev. 23. 15.

[t] Ibid. 25. 8.

ſeptem Hebdomadas ſignificant. Inſuper poſteriori, Judæi Mauritanienſes, سبعة اسباع سنين *ſeptem Hebdomadas annorum*, ubi Hiſpanienſes *ſiete Sabbathoth de annos*. Ita ex interpretatione tam veteri quàm recentiori שבת ſeu *Sabbatum* non ſolum *Quietem* ſeu *à laboribus ceſſationem*, quæ pars Feſti ſemper ſingularis habita, atque vocabuli ipſiſſima eſt ſignificatio, denotat, verùm etiam diem ſeu annum Septimum, quoniam in eo quieſcendum; uti & Luſtrum & Olympias, quinquennium ſeu (pro varia ratione putandi) quadriennium, prætermiſſâ primariâ unde dicitur utrunque ſignificatione, quæ nihil temporis ejuſmodi omninò in ſe habet. Hinc nemo neſcit Hebdomadam etiam ſeu orbem dierum ſeptenarium, tam Magiſtris dici paſſim שבת quam שבוע, id eſt, tam *Requiem*, quam *Septimanam*, ut per ſynecdochen partis. Illinc Feriæ ſexcenties appellantur prima, ſecunda, tertia בשבת *Sabbati*; quemadmodum etiam in fœdere novo. Ut, *prima* ſeu *una Sabbatorum* [u] pro die Solis ſeu Dominico; & *jejuno bis* [x] *in Sabbato*, pro eo quod eſt, jejuno bis in hebdomade. Mirum igitur non eſt Lactantium exiſtimaſſe Sabbatum ſeptem denotaſſe. *Hic eſt* inquit [y], *ille dies Sabbati qui linguâ Hebræorũ à numero nomen accepit*. Sic alii [*]. Hinc factũ eſt inſuper ut Gentiles quorum in linguas Sabbati hæc notio per Judæorum ſive conſuetudinem ſive libros Helleniſticos irrepſerat, diem quemlibet in ordine Hebdomadico vocarent ἡμέραν τὴν Σαββατικὴν *diem Sabbaticum*, perinde ac ſi ſignificaſſet, ex vocabuli vi, diem Hebdomadicum, ut inferiùs [z] patebit ex Vettio Valente Antiocheno. Hæc cum ita ſint, intelligi quidem commodè poteſt, Diogenem Grammaticum Septimis quibuſlibet diſputaſſe diebus, per Sabbatorum vocamen ſic à Suetonio) cui τὸ *Sabbata* pro recurrente dierum ſeptenorum quibus jejunia ſervata ſunt periodo notum eſſe ſcimus ex Epiſtola Tiberii, de qua ſupra [a]) denotatis; non alitèr atque intelligimus illud Vulcatii Gallicani de Avidio Caſſio. *Exercitium Septimi diei fuit omnium militum, ita ut & ſagittas mitterent & armis luderent; & arma militum Septima die ſemper reſpexit*. Si dixerat, Sabbatis, idem ſanè, tametſi vocabulo peregrinæ originis, ſeu Romanis ſuis eâdem notione non inuſitato, dixerat. Nullo ad feſtivitatem Sabbati, ita vulgò dicti, ſed ad dierum Septenorum tantùm qualemcunque orbem, reſpectu habito. Quod intereà ſi quis non ferat, concedatur

[u] D. Marc. 16.9. D. Ioan. 20.1.
[x] D. Luc. 18. 12.
[y] Lib. 7. ſeu de Divino Præmio, cap. 14.
[*] Theophil. Antiochen. ad Autolicum lib. 2.
[z] Cap. 19.
[a] Cap. 15.

concedatur Sabbata Diogenis illius fuiſſe ipſos dies Saturni, Ebræorum Sabbatis ita vulgo dictis, ſemper reſpondentes; quæ ob Ebræorum mores nullibi fermè in Romano Imperio non in uſu, eo nomine Romanis etiam ſatis nota. Certè id non ita facilè concedendum, quoniam dies ille rebus agendis inauſpicatior Romanis Græciſque habitus. Qua de re etiam plura mox. At verò Cultum quærimus. Ideone ſive Rhodiis ſive Gentilibus aliis cultus dies Saturni ſeu Ebræorum Sabbatum quoniam memoratur Diogenem eis in diebus Rhodi diſputaſſe ſolere? nihil minus ſequitur. At demum de Græcorum veterum moribus heic in Univerſum illud pronuntiandum eſt; Annorum & Menſium rationem in ſacris, non omnino dierum aliter atque ex recurrente anni menſiſve tempore revolverentur, eos habuiſſe. Scilicet ab oraculis legibuſque acceperant ipſis ſacrificandum eſſe κατὰ γ΄, ἤγουν τὰ πάτρια, μῆνας, ἡμέρας, ἐνιαυτοὺς *ſecundum Tria, videlicet patria, Menſes, dies, annos.* Unde ἅπαντες οἱ Ἕλληνες *univerſi Græci* (ut ait Geminus [b] Aſtronomus priſcus, qui rem totam narrat) *annos juxta Solem, menſes verò & dies juxta Lunam agebant.* Atque ἀπὸ τῶν τῆς σελήνης, inquit ille, φωτισμῶν αἱ προσηγορίαι τῶν ἡμερῶν κατωνομάσθησαν, *à Lunæ illuminationibus appellationes dierum ſunt denominatæ*, id eſt à Synodo ad Synodum, nullâ Septenarii [c] revertentis ratione civili ſeu ſacrâ (niſi, ut dictum eſt ex accidenti) habitâ, ſed ſubinde Aſtrologicâ. Quod ex Ritualibus Etruſcorum libris apud Cenſorinum affertur, ad numeri Septenarii, in ætatibus urbium ac hominum, prærogativam, non omninò ad dierum cultum pertinet. Nec quod de Judæis intermiſcetur, eos ſpectat aliter atque numeri illius ipſis in temporum diſtinctione uſus erat, quemadmodum Soloni & Etruſcis, de quorum libris, quà huc attinent, ipſe Cenſorinus [d] poſtea in ætatum diſcrimine. Et ſciunt pueri Solonis Hebdomadas aliud non fuiſſe præter annos climactericos. Quod verò habet de Etruſcis Poſtellus, aut hallucinatio eſt manifeſta aut commentum audax. Neque enim Dionyſius Halicarnaſſeus [e] neque Cicero [f], quos citat ille, de Septimo aliove die recurrente loquuntur; ut intuenti liquebit. Et quod ait Dionem aſſerere Sabbati Judæorum uſum ad Græcos Romanoſque fuiſſe tranſlatum, aut teſtari ſaltem unam ex ſeptem diebus Hebdomadis fuiſſe quieti conceſſam; id etiam à vero eſt alieniſſimum. Nil hac in re aſſerit Dio

[b] *Iſagoge* εἰς τὰ φαινόμενα *cap.* 6.

[c] *Videſis Arati Dioſemeia & Hug. Grotii notas ibi pag.* 17. *col.* 1.

[d] *Cap.* 17.

[e] *Antiq. Rom.* 1.

[f] *De Legibus lib.* 1.

præter id quod est dierum juxta Planetarum septem in eis dinumerandis ordinem ab Ægyptiis acceptam passim invaluisse, maximeque apud Romanos quod ad unam in hebdomade quieti concessam nullatenùs spectat. Et quod adjicit de Jani institutione, nugæ sunt prorsus nugacissimæ. Nec omninò culta Romanis Sabbata seu hebdomadem Judæorum innuit tetrasticon illud prius Ovidii. Monet scilicet amantem, qui amare jam dedisceret, ut in remedium amoris loca quibus ipse simul cum amica assueverat, diligentiùs quantociùs & procul fugeret. Idque adeò sollicitè, ut nec dies inauspicatissimi aliàs rebus agendis, adeóque itineri, habiti eum laqueis amoris nondum extricatum morarentur. Quinam heic illi? Dies Saturni quibus Sabbata ab Ebræis Romæ culta, ideoque peregrina dicta, etiam & cladis Aliensis dies infaustissimus. Peregrina enim Sacra alia fuêre quæ Romanis ex autoritate publica è regionibus exteris invecta, qualia memorat loco citato Festus; Et Ausonius[g],

Adjiciam cultus peregrinaque sacra Deorum.

Alia quæ Peregrinis ibi degentibus plerunque sed non semper permissa, nec Romanis ex more aut jure Romano omninò communia; qualia Ægyptiaca aliqua fuêre & Judaica, *alienigenarum sacra* Senecæ[h] dicta. Et C. Cassius[i] de Servis; *Postquam nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, Externa Sacra aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coërcueris.* Suetonius item de Tiberio[k]; *Externas ceremonias, Ægyptios Iudaicosque ritus compescuit: coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere.* Et Tacitus[l], *Actum & de sacris Ægytiis Judaicisque pellendis:* Atque inter hujusmodi acra peregrina Sabbati cultus tunc fuit Romæ: non inter ea quæ ex decreto publico recepta. Nam & Sabbata sua hebdomadica seu peregrina illa Romæ sub Augusto, id est cum scripsit Ovidius, servâsse Judæos scimus etiam ex Philone[m], ubi traditur, Augustum rationem, in distributionibus suis menstruis, Judæorum ita haberi voluisse, ut, si liberalitas illa in τὴν ἱερὰν ἑβδόμην *sacrum diem septenum* incidisset, quâ illis nec dare nec accipere licuit, à diribitoribus die postero beneficium illud acciperent. Quod sanè nec Romanis commune fuisse diei septimi celebrationem seu cultum obiter palam facit. Et Ovidius ipse, ubi de locis puellarum captandarum, amoris candidatum docet, locos Romæ quibus culta

g *In Eclogario.*

h *Epist.* 108.

i *Tacit. Annal.* 14.

k *Cap.* 36.

l *Annal.* 2. & *videsis Ioseph. Archæolog. lib.* 18. *cap.* 4. & *Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 3.

m *Lib. de legatione ad Caium.*

septima Sacra Judæis, memorat, ut videre est in disticho superiùs capite decimoquinto ex eo citato. Non igitur in eo quod ait, *nec te peregrina morentur Sabbata*, de Sabbatis peregrinis amasium Romanum monet, perinde ac si Sabbatorum ipsorum, id est Festi gratiâ, dubitaret de discessu ejus. Sed cum dies quibus Sabbata illa à Judæis celebrata, id est Saturni, per Sabbatorum peregrinorum nomen illic denotati, inter infaustos ac atros, licet non ex autoritate publica seu instituto civili, tamen ex disciplina permultis privatìm recepta, numerarentur; ideo dubitavit Ovidius ne facilè evenire posset ut diebus illis discessum proniùs differret amasius (libentissimè alios etiam cunctabundus) eò quod rebus gerendis, ac itineri minùs idonei existimarentur. At verò, inquit, non solùm dies illiusmodi te non morentur, qui ex disciplina tantùm Mathematicorum inauspicati habentur, verùm nec illi qui ex instituto publico rebus ferendis minimè idonei seriò fiunt, veluti dies ille cladis Aliensis. Id est, nullius diei aut temporis utcunque aliàs infausti qualitas discessum tuum differat. Quod quidem firmatur ex sequenti tetrasticho. Nimirum docet, puellam primò captare intempestivum esse Natalibus suis seu Calendis Aprilis Festisve solennioribus, *quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.* Aliàs verò, inquit, etiam dies alioquin atri seu infausti haberi soliti, veluti cladis Aliensis, & septima Festa Judæis culta, id est dies Saturni, amori incipiendo satis idonei sunt, tametsi aliàs rebus sint minus apti gerendis. Ex re enim manifestum est, in utroque tetrasticho Sabbata & Festa septima ad tempus ipsum seu diem Saturni tantùm denotandum, non ad ipsos diei ritus sacros, velut Romanis ipsis in usu, indicandos, memorari. Unde & quod ex Tibullo subjungitur & lucem capit & mutuò dat. Quæsivit ibi amasius moras; mala avium omina causatus est; inauspicatam etiam Saturni diem se tenere; Sacram etiam nuncupatam ea notione, ut antè diximus, quâ Sacrum quid aut religiosum, eo quod tristi omine est infame, nuncupatur. Unde Justus Lipsius [n] tum Ovidii peregrina Sabbata, tum Tibulli diem Saturni breviter sic explicat. *Triste Saturni sidus & maleficum: quale ingenium inferorum. Inde est nænia Græcorum* Κρόνου ὄμμα, *id est, Saturnius oculus. Inde superstitio, Saturni diem viæ non faustum.* Quæ omnia in id recidunt ut dies Saturni seu septimus pro inauspicato seu atro quidem haberetur; sed pro inauspicato, tantùm ex disciplina Mathematica

[n] *Saturnal. Serm. lib.* 1 *cap.* 5.

adeoque tantùm iis qui eâ, ut amantes non rarò, caperentur; non civili seu publico aliquo instituto. Malevolum nimis Saturni sidus esse passim apud Astrologos legitur; de quorum denominatione dierum à planetis, fusiùs (ut ritè Josephi locus de quo agitur explicetur) infrà dicemus. Summa ex hactenus dictis est, diem illum ex instituto moribusve publicis tantùm Judæorum genti atque eis qui in eorum ritus, ut Proselyti Justitiæ, transierant, Festum fuisse; Romanorum autem nonnullis ex disciplina Mathematica diem quidem inauspicatum, ob sideris dominantis, à quo denominatus est, malevolentiam, haberi. Sed neque sic ex instituto seu moribus publicis. Ita ut ejusdem ratio nulla omninò Romanis haberetur extra Astrologicas privatorum opiniones; quas sanè, cum in seculo illo, Mathematicorum, id est heic Astrologorum, artes (ut scimus ex Suetonio & Tacito) toties Romæ tanto in pretio essent, totiesque damnatæ pulsæque recurrerent, non est quod dubitemus plurimum apud vulgus, ut fieri amat, invaluisse. Et Festos Saturni dies, quotquot omninò fuerint, in Decembri simul locatos esse, nescii non sunt qui nondum ære lavantur.

CAP. XVIII.

Ostenditur quæ capite decimo sexto è Tertulliano, Lampridio, Seneca, *de* die Saturni, Sabbatis *ac* die Septimo *afferuntur, non omnino probare* cultum diei Septimi Romanis veteribus ex instituto *seu* publicè *receptum.* Festa Romanorum *quotannis* stativa *ne* Pentecostes *numerum*, *juxta* Tertullianum, *implesse.* Calendariis *aliquot*, *velut* ex more Romanorum veteri, Dierum Hebdomadas, *pro* Ogdoadibus, *summa cum oscitantia adponi.*

SEquuntur in Capitis superiùs decimi sexti Objectionibus, loci illi Tertulliani bini insignes. Alter ex Apologetico, ex libro adversus Nationes alter, cum virorum doctorum aliquot in eos animadversionibus, quibus apud Gentiles veteres Septimi diei seu Sabbati Hebdomadici observationem in usu fuisse asseritur. Certè si id de Septimi, id est, Saturni, diei otio simplici, velut ejus qui minus aptus rebus gerendis erat, non religionis, sed disciplinæ Astrologicæ

logicæ causâ (ut jam antè dictum est) sumatur, idque non de instituto aliquo moribusve publicè receptis, sed de superstitione privatorum, nec fortè paucorum, qui disciplinæ ejusmodi indulgentiores fuerint; consonum erit eis quæ capite superiori tradita sunt de operis itinerisque eo die apud veteres abstinentia, eo quòd inauspicatum atque velut atrum haberent. At sic, Cultûs sacri, de quo quæritur, nihil inesse dicit Tertullianus. Certè nec de Gentilibus generatim aut de Gente aliqua, Populo, Civitate, aut instituto publico loquitur ille. *Secundo loco ab eis sumus*, inquit, *qui Diem Saturni otio & victui decernunt.* Ab eis qui ex disciplina sibi recepta, id faciunt. Qui cum Gentiles etiam sint ipsi, non est quod Solis diei lætitiam magis nobis Christianis objiciatis, quàm ipsis paritèr Saturni diei otium. At utroque in loco exorbitare ipsos ait; altero, à Judaicis moribus quos ignorabant; altero, à suis ad alienas religiones. Nonne igitur etiam religionis seu cultûs causâ, otium ac victum fuisse innuit diei illius? quemadmodum & alia observata, quæ ibi memorat, ex ritu Judaico sacro. Certè vix diffitendum. Et sanè Superstitio illa, in dierum observatione, Astrologica, bene satis apud veteres illos pro Religione, sensu vulgari, intelligi potest. Cognatissimæ planè sunt. Et superiori capite monuimus, etiam dies Atros, Religiosos & sacros, sed notione peculiari, dici solitos. Sed detur voluisse Tertullianum etiam Judaica Sabbata ipsos, de quibus loquitur, voluisse quà Judaica, religione imitari. Certè ita hoc tantùm sequitur, fuisse qui etiam ex Judaicis ritibus sibi aliquos, atque in illis hunc de Sabbato sumpsissent; sed perperàm interea hunc observassent à Judaico more exorbitantes, quia nec eo more quem ignorabant, otiabantur; à suis item religionibus exorbitantes, quoniam otium ejusmodi ac observatio qualiscunque Hebdomadica sacris eorum erat planè aliena. Quod quidem negare planè ipsum, observationem ejusmodi aliquam ex ritu fuisse Gentilium, aut in eorum sacris (quorum ipse inter Patres Latinos, ut Clemens inter Græcos, callentissimus erat) repertam, satis interea etiam evincit. Et credibile sanè est, Romæ, ubi indultu Principum, sacra Judaica Judæis ipsis ibi perquam numerosis Proselytisque Justitiæ adeò permissa fuerint, non defuisse ex Paganis qui, tametsi in ritus eorum ut Proselyti non transissent, ritus nihilominùs eorum, uti & aliorum ejusmodi ibi degentium, subinde ita imitarentur ut mo-

ribus

ribus suis, maximè eis qui cognatiores fuere, illos commiscerent, ac Judaicam etiam Religionem ipsam venerarentur ac metuerent; utcunque ei nomina sua ritè non darent. Horum ex genere haud forsan iniquum existimare fuisse Aureliam Soteriam de qua marmor hoc vetus quod Polæ in Istria visitur; saltem pridem [o] visebatur.

[o] *Apud Janum Gruterium in Thes. pag. 721. num. 11.*

AVR. SOTER. ET
AVR. STEPHANUS
AVR. SOTERIAE
MATRI PIENTISS.
RELIGIONI JUD-
AICAE METUENTI
F.

Sive quadratarii sive exscriptoris incuriâ *Religioni* legitur pro *Religionis*. Et scimus quidem *metuentem Sabbata* & *metuentem Jus Judaicum* pro ipso Judæo seu Proselyto Justitiæ sumi Juvenali [p]. Sed & aliàs Judaicam religionem ritusque quosdam affectantes, nec tamen Proselytos factos, Romæ seculis illis egisse, cum res ipsa suadet, tum elicere licet ex illo Senecæ de seipso; *Quæris quomodo desierim? in Tiberii Cæsaris principatum juventæ Tempus inciderat. Alienigenarum sacra movebantur. Sed inter argumenta superstitionis ponebatur quorundam animalium abstinentia.* Quod de seipso, velut Judaicam religionem, non Christianam, affectare viso, rectè probat Joannes Rualdus [q] adversus Martinum del Rio [r]. Ad locum autem Tertulliani posteriorem seu qui in opere ad Nationes habetur, annotavit quædam V. C. Samuel Petitus quæ huc transferre non pigebit. *Integrum*, inquit ille in commentariis [s] ad leges Atticas, *locum descripsimus ut emendemus. Primo enim ista*, qui etiam in laterculum Septem dierum Solem recepistis, *omninò sunt corrupta. Quanquam enim agatur de Hebdomadis observatione paulò ante hæc tempora usurpari cœpta à Romanis, cujus dies denominationem à Planetis acceperunt, immediatè sequitur &* ex diebus ipsorum prælegistis &c. *Satis indicant τὸ* dierum *ad quod refertur τὸ* ipsorum *non esse sanum. Itaque rescribo*, qui etiam in Laterculum Deorum Solem recepistis. *Nam à septem Planetis quos in Diis censuerunt Ethnici, dies Hebdomadis nomina invenerunt. Addit deinde Tertullianus quibusdam Hebdomadis diebus Romanos otium & prandium curasse, quibusdam tot..*

[p] *Satyr.* 14.

[q] *In vita Plutarchi cap. 9. & vide Lips. in Tacit. Annal. 2. n. 173.*

[r] *In vita Senecæ cap. 12.*

[s] *Tit. 1. pag. 4.*

totis jejunasse, quibusdam ad nonum tantum, quod imitatione Judæorum proculdubiò usurpabant. Hinc addit Afer noster; Quod quidem facitis exorbitantes & ipsi à vestris ad alienas religiones. *Nomine* alienarum religionum, *intelligit* Judaicam; *sed verba in mendo cubant, quanquam id non primo venæ tactu deprehendas. Sed morbi arguunt hæc Tertulliani verba ex Apologetici cap.* XVI. Æque si diem Solis Lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus qui diem Saturni otio & victui decernunt: exorbitantes & ipsi à Judaico more quem ignorant. *Nam optimè dixit Tertullianus, Ethnicos exorbitâsse à Judaicis moribus, quos tamen usurpare videbantur, idque verissimum est. Neque enim Veri Dei religione ista observabant, sed prava Judæos imitandi affectatione, cum tamen mores illorum eorumque causas ignorarent; quamadmodum Christiani Die Solis lætitiæ indulgebant aliâ certè longè ratione quàm religione ulla Solis; atque ita Ethnici exorbitabant a suis moribus, ut & etiam ab alienis, quos tamen admittebant, quia alia religione tacti quàm ii à quibus acceperant, mores istos usurpabant. Rescribo igitur* : exorbitantes & ipsi à vestris, ab alienis, religione. *Exorbitant enim ut jam diximus à suis ritibus ad alienos, Judaicos nempe, rursumque à Judaicis moribus exorbitabant religione, quia Judæi Saturni diem lætitiæ indulgebant longè aliâ quàm Ethnici religione, quia isti hæc in honorem Saturni usurpabant.* Sic ille. Sed quod ait in honorem Saturni, admittere nequeo. Nam dies celebrati in honorem Saturni festi erant; uti Saturnalia in Decembri. Quicquid Saturni erat in diei Hebdomadici hujus observatione, diem faciebat atrum, inauspicatum, non omninò Festum. Quicquid autem Festi inerat, ex Judæorum ortum est imitatione quâ Judaicæ religionis metuentes aliqui, ut dictum est, subinde trahebantur. De Hebdomadibus autem dierumque nominibus, quale illud Saturni apud Tertullianum, plura mox. Ne verò scrupulus dubitandi maneat de ejusdem mente in locis illis quos jam tractavimus, ipse alibi, ni fallor, luculentissimus est sui interpres. Christianos nascentis Ecclesiæ exagitat qui Ethnicorum Festis interesse ac celebrationis participes esse solebant; veluti Saturnalibus, Brumalibus, Matronalibus. Et demùm, *O melior Fides*, inquit [c], *Nationum in suam sectam, quæ nullam solennitatem Christianorum sibi vindicat! Non Dominicum diem, non Pentecostem, etiam si nossent, nobiscum communicassent.*

[c] *De Idololatria, cap.* 14.

Time-

Timerent enim ne Christiani viderentur. Nos, ne Ethnici pronuntiemur, non veremur. Si quid carni indulgendum est, & habes non dicam tuos dies tantùm, sed & plures (legunt aliqui, *non dicam suos dies &c.* Id est Ethnicorum; sed editio Rigaltiana, *non tamen dies tantum, sed & plures.*) *Nam Ethnicis semel annuus dies quisque Festus est. Tibi octavo quoque die* (Rigaltiana, *Tibi octavus quisque dies.*) *Excerpe singulas solennitates Nationum & ordinem texe* (Rigaltiana, *in ordinem exsere*) *Pentecosten implere non poterunt.* Christiano Festa Paganica frequentanti inquit, si ita genio indulgeas, ut dies Festos numerosiores cupias, cur eo nomine ad Ethnicorum solennia sic confugis? In Christianismo dies Festos jam habes multò plures quàm in Paganismo. Pagani enim Festa habent tantummodò annua, semel quotannis, nec minori temporis spatio recurrentia. Christiani verò seu sodalitium illud, cujus tu pars es, octavo quolibet die Festum celebrant, id est die primo cujuslibet Hebdomadis (qua ratione tam octavus quam Septimus dies ille veteribus habitus, supra [u] monitum est.) Atque ita etiam quinquaginta duos dies Festos quotannis iteratos habes. Sed & si Festa universa annua Ethnicorum in ordinem texas, numerum Festorum quinquagenarium implere non potes; ne quidem illum qui tibi continenter celebrandus. Scilicet Pentecosten; quo nomine veteres Christiani non solum ipsum diem à Paschate quinquagesimum sed cunctos simùl dies qui intercedunt seu *contextas quinquaginta diebus ferias*, ut S. Hieronymi [x] verbis utar, nuncupantes, intervallum illud integrum ut Festum continuum seu jugem & continuatam Festivitatem celebrabant. D. Ambrosius [y]; *Instar Dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes isti dies velut Dominici deputantur.* Alii [z] tantundem non rarò. Ethnicorum Festa annua universa nec dies tuos Dominicos, nec quidem unicam hanc continuam, qua quotannis frueris, Festivitatem numero æquant. Sic Christiano Festa Ethnicorum sectanti, pater ille. Quisquamne igitur autumare potest voluisse omninò Tertullianum die Septimo recurrente Festum aliquod Ethnicis ex civili aliquo seu publico instituto celebratum? cum & omnia eorum Festa Annua esse dicat, adeoque nulla Hebdomadica, neque ea numerum quinquagenarium implesse. De Ethnicis Romanis proculdubiò loquitur. Id inde satis liquet, quòd adversus Christianos Romanorum Festa celebrantes agit. De feriis item stativis, non de

[u] *Cap.* 15.

[x] *Epist.* 28. *ad Lucinium.*

[y] *Sermone de Temp.* 60. & *Dist.* 76. *c.* 8.

[z] *Epiphan. in compendio de Doctr. Catholica, Autor Quæst. & Resp. Justino tribut.* 115. *&c.*

de Conceptivis aut Imperativis; quæ incertæ fuere. Et certè si Stativas ferias in Calendario Romano quod suprà exhibemus, minio notatas, enumeres, quinquaginta non reperies. Sed ea de re vide si placet, præter Ovidii Fastos & Ausonii[a] Ferias Romanas, eos qui è veterum libris Calendarium illud sive auxerunt, sive commentariis illustrarunt; maximè Sibrandum Siccamam[b], Lylium Gyraldum[c], Carolum Neapolim[d], Thomam Demsterum[e], Dionysium Petavium[f], ut alios qui de Festis Romanorum fusiùs egerunt, velut Rodulphum Hospinanum, Michaelem Beutherum & id genus reliquos, prætermittam. Quod verò ex Lampridio affertur de Alexandri Severi ascensu in Capitolium Septimo quoque (nam sic intelligedum) die, cum in Urbe esset; dubitandum non videtur quin id spectarit ad animum ejus sive in Judaismū sive in Christianismum propensiorem, adeoque sive ad Diei sive Judæorum sive Christianorum Hebdomadici singularem cultum. Nam statim sequitur apud Lampridium. *Christo templum facere voluit, eumque inter Deos recipere.* Et antè; *quodam tempore Festo, ut solent, Antiochenses, Ægyptii, Alexandrini, lacessiverunt eum conviciolis, Syrum Archisynagogum eum vocantes & Archierea.* Velut ritibus Judaicis utentem. In Diis etiam, id est in Lararii sui nominibus, Abrahamum eum ac Christum habuisse scribit idem Lampridius. Ita morem ejus Septimo die in Capitolium ascendendi non omninò refert ille, perinde ac si ex publico aliquo ac veteri Romanis instituto mos ille manasset. Quod de Lucernis in Sabbatis accensis ex Seneca citatur, ad Judæorum planè ritus spectasse fatendum est. Apud eos enim patrifamilias cuilibet ex instituto veteri mos erat, uti hodieque[g], vesperâ Sabbati, sub crepusculum, Lucernas nocti imminenti accendere. Nec quisquam sive vir sive fœmina, familiæ præerat, cui non incubuit officium[h], להיות בביתו נר דלוק בשבת אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת *Lucernæ accendendæ in ædibus suis in Sabbato. Quin tametsi deesset quod comederet*, id est si pauperrimus esset, *ostiatim mendicandum erat, ut oleum sibi ad hanc rem compararet. Quoniam pars hæc erat lautitiæ Sabbaticæ.* Atque hinc est quod Arnoldus Albertinus[i], *quæro*, inquit, *si quis descendens de gente Judæorum solemnizaverit vesperam sextæ feriæ, incendens Luminaria, domum mundando & abstinendo ab opere*

[a] *In Eclogario.*

[b] *In Fastorum Kalendario.*

[c] *Lib. de Annis & Mensibus.*

[d] *Ad Ovidii Fastos.*

[e] *In Paralipom. ad I. Rossin. lib. 4. cap. 4.*

[f] *In Uranologio, pag.* 102.

[g] *Leo Modena nella Historia de Gli riti Hebraici part. 3. cap. 1. §. 13.*

[h] *Misna & Gemaræ Tit.* Sabbath, *cap. 2. Maimonides eod. tit. cap. 5.*

[i] *De agnoscendis Assertionibus Catholicis & Hereticis, Quæst. 32.*

servili, non tamen observaverit Sabbatum operando in eo, an iste dicatur cæremonias legis Moysi observare, adeò quòd de crimine Hæresis & Apostasiæ accusari possit. Atque quæstionem hanc ait frequenter accidere, & de luminum accensione hac pluribus disputat. Etiam tum ex jam ante citatis è Tertulliano tum è Josepho [k] scimus, accensionem lucernarum Judaicam [l] nonnullos, necdum Judæos seu Proselytos, imitatos. At intereà, ex aliquorum sive Judaicam religionem, ut diximus, metuentium seu affectantium, sive eorum, quibus ritus exteri adeo subinde grati fuere, more ejusmodi, à Judaica etiam ratione, ut dixit Tertullianus, exorbitante, Sabbata Judaica à Romanis, velut ex instituto publico celebrata esse, asserere, rationi nemo non videt plane dissonum. Quin sane Senecam de Judæis ipsis, qui Romæ tunc numerosi, tantùm locutum esse, non iniquum est ut existimemus. Ita nullo modo publicum Sabbati apud Romanos ipsos ex eo cultus probatur. Quod verò tandem attinet ad Calendarium illud, Julii Cæsaris dictum, quod Hebdomades dierum sibi aptatas habet; Certo certius est ex marmore aliquo veteris Romæ descriptum id non fuisse. Quisnam enim in illius seculi aliquo marmore, aut figuras numerorum Bàrbaricas, aut Planetarum & Signorum characteres unquam vidit? Scimus figuras illas Barbaricas ex Arabicis non ita dissimilibus fieri, ac primò ante annos quingentos aut circitèr ab Arabibus ipsis Mauritaniensibus ac Hispaniensibus, cum artibus liberalibus Christianos imbuerent, esse communicatas. Et manifestum quidem est, Calendarium illud, prout à viris doctis rem quam tractamus, negligentiùs curantibus exhibetur, à Christianis sub seculum quartum aut quintum à Christo, aut citrà, compositum, adeoque Hebdomadem in eo, pro more Christiano, Ogdoadis locum inde supplesse. Rectè Josephus Scaliger [m]; *Post tempora Theodosii, imò à temporibus Dionysii exigui Kalendaria Romana in Hebdomadas tributa, & cyclus Lunæ in margine appositus, quem aureum numerum vocamus, exemplo Kalendarii Alexandrini. Anteà nondum Kalendariis Julianis annotabatur numerus aureus. Nam planè inventum est Christianorum post consessum Nicenum. Ut satis mirari non possim doctos viros qui asseverant etiam epactas à Julio in Kalendario suo impressas. Diceres eos cum Sosigene in consilium à Dictatore adhibitos.* Eâdem item de re Dionysius Petavius [n]; *Minimè dubito quin falso Kalendarium illud Julium Cæsarem*

[k] *Advers. Apion lib.* 2.

[l] *Videsis, Jo. Filesacum, Selectorum lib.* 2. *cap. de Ceremoniis*, §. 10

[m] *De Emendat. Temp. lib.* 4. *pag.* 219.

[n] *De Doctrina Temporum, lib.* 6. *cap.* 12.

rem

rem, vel Augustum authorem præferat, ac tantam originis suæ vetustatem ementiatur. Nam est longè recentioris inventi & instituti: prorsus ut à Christianis concinnatum appareat. Cujus rei complura sunt argumenta. Sed illa maximè, quod Circulus Heptazoni veteribus Romanis ignotus sit (publico scilicet temporis calculo non receptus; aliter nec verum est, ut mox ostendemus) *nec ab aliis quàm à Christianis secundùm Judæos usurpari solitus. In illo verò Calendario Dominicales literæ septem feriarum orbem circumagunt. Quod aureorum numerorum usus in Calendariis sub ipsum Nicænum Concilium introductus fuerit, ut libro II declaravimus. Quod parùm Latinè multa in Gaurici Calendario concepta sint. Hæc enim scilicet Augusti seculum redolent?* Oriri chronicè, heliacè, cosmicè, medietas Veris & *alia compluria, recentioris seculi barbarie digna. Postremò quod in sex duntaxat primis mensibus Festa & Sidera ortus occasúsque notantur. Hinc enim evidens est, ex Ovidianis Fastis Calendarium istud esse descriptum.* Et quæ obiter in Calendariis aliis, velut ex Romæ veteris consuetudine, habentur dierum Hebdomades appositæ, ex incuria paritèr atque oscitantiâ summâ scriptorum ortæ sunt, vetustati ipsi planè refragantes, quod ex eis quæ supra differuntur fit satis manifestum. Interdum autem tam Ogdoas quàm Hebdomas à Christianis apponitur, ut in Calendario illo Constantini Magni dicto atque è Bibliotheca Joannis Georgii Herwartii primò ante annos aliquot in lucem seorsim emissum, nuperque Dionysii Petavii Uranologio insertum.

Cap. XIX.

Flavii Josephi verborum de Hebdomadis more *(quà* ad Gentes universas eum pervenisse *ait) Explicatio initur. Cujus gratiâ quædam præmittuntur. Primò,* Dierum per Hebdomadas distributio & Planetarum nominum adjectio, *ejusque* Vetustas.

Cum igitur verba illa Flavii Josephi, τὸ ἔθος τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, *Consuetudinem* seu *morem Hebdomadis quam vacatione operum celebramus nos*, seu *qua nos otiamur*, ad alias gentes civitatesque universas pervenisse, de diei Septimi cultu seu Sabbati Hebdomadici Festo, ex instituto aliquo Civili seu publico recepto,

non ſit ſumendum (quod in ſuperioribus fusè demonſtratum eſt) reſtat ut expendamus quinam eorum verborum fuerit ſenſus & vis. Ego ſanè ſic ſtatuendum duxi. Nemo non videt ex jam ſuperiùs dictis Triplicem Hebdomadis ſeu diei Septimi circumacti rationem & haberi poſſe atque etiam habitam. Primam, quà ſeptimus, ut feſtus ſeu Sabbatum, aliterve ſeorſim ex religione recepta atque inſtituto publico colitur; Secundam, quà in Faſtos, Calendaria, ac publicas Temporum, citra Sacra, rationes admittitur; Tertiam, quà ſeptem dierum ſive apud Mathematicos eorumque in rebus gerendis ſequaces, ſive apud alios ſic qualitercunque (ſed citra inſtitutum civile aut publicum) numerantes, periodum die proximo ſemper inſtaurandam tantùm finit. Quolibet pariter modo Hebdomas dicitur dierum Septem poſtremus, & cuilibet ritè tribui poteſt vocamen illud τὸ ἔθος τῆς Ἑβδομάδος *Conſuetudo, uſus* aut *mos Hebdomadis* ſeu diei Septimi recurrentis ac Syſtema finientis. Jam verò Tertio modo uſus erat Hebdomadis paſſim inter Gentes Joſepho cognitas auditaſve omnes ſeu pleraſque, fortè & alias, iſque tunc vetuſtus; etiam & Secundo, ut videtur, apud gentes ſaltem aliquot alias, præter Judæos, Orientales, tametſi nec Græcis, nec Romanis admiſſus. Modo verò Primo nullibi Joſephi ſeculo, præter Judæos, ſaltem ſi naſcentem tum Eccleſiam Chriſtianam excipias. Uſus ſcilicet tum dies per ſeptenarios diſtribuendi, tum Planetarum ut hodieque, nominibus ſignandi juxta modum Tertium, paſſim invaluerat; ita ut ſeptimo præeſſet Saturnus, ut Sol primo. Senſus igitur, opinor, eſt; Uſus ſeu Conſuetudo diei Septimi velut termini redeuntis dierum periodi, nulla in Civitate, in Gente nulla ſive Græca, ſive Barbara (quale dici ſolet de pleriſque) non reperitur; quin & ejuſdem ipſius diei ᾧ ἀργοῦμεν ἡμεῖς *qua otiamur* ſeu *quam otio celebramus nos*. Nam in dinumeratione itidem is apud gentes alias eſt periodi terminus; uti nobis non ſolum laborum terminus, ſed & Feſtus. Adeò ut eo in loco, τὸ ἔθος *uſus* ſeu *mos* non ad celebrationem Sabbaticam ſeu Feſtivitatem aliquam, quæ Judæis ita ſingularis fuit, ſed ad periodi ſimilis eodem ipſo in die deſinentis obſervationem aliquam Mathematicam ac ſubinde Chronologicam, gentium ceterarum communem, ſpectet, & tale quid tantùm interim innuatur quale Philo, Judæus alter, de Sabbato ſimul atque numeri ſeptenarii dignitate plurima congerens, tandem

dem subdit [o], τιμᾶται δ' καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων ἐν τὴν Μαθηματικὴν ἐπιστήμην διατρίβουσιν, *in bonore etiam habetur apud illustriores tam Græcorum quàm Barbarorum qui disciplinis versantur Mathematicis.* De numero septenario, non de Sabbato, manifestum est eum loqui. Ut verò Sententiæ hujus ratio rectiùs capiatur, Sex sunt inprimis animadvertenda. I. Dierum apud alias gentes per Septimanas distributionis qualiscunque Vetustas & Origo. II. Planetarum septem nominum Hebdomadi adjectionis eorumque in orbem sic redeuntium Observationis qualiscunque itidem Vetustas. III. Planetarum in orbe illo seu Periodo septenaria Ordo singularis, uti & Dierum. IV. Ordinis ejusdem Ratio. V. Usus hujus Ordinis, & undenam in vulgus Observatio ejusdem ita olim disseminata. VI. Scopus Josephi in verbis illis, unde mens ejus ac sententia quam amplectimur clariùs elucescat. Quod ad Primum attinet; Quanquam ex Græcorum ac Romanorum veterum institutis publicis seu disciplina civili, Hebdomadicam temporis rationem neutiquam adhibitam comperimus (quod ex superiùs ostensis satis dignoscitur) attamen autores sunt non ita contemnendi, qui etiam ab ipsis seculis primis, Hebdomadum in dierum periodis Usum petant, atque eum apud antiquissimos temporum artifices putatoresque receptum, per alias præter Judæos, seculis vetustissimis, Gentes sic velint inde propagatum, ut nullibi fermè incognitus planè esset. Hùc inprimis spectat quod capite superiùs undecimo legitur ex *Sepher Cozri* de septenaria dierum periodo ab Ada incœpto & in posteros propagatâ. Ex Georgii item Syncelli Chronologia MS. in Regis Galliarum bibliotheca observatur, *priusquam ratio computandi per menses & annos ab Astrologis inventa fuisset, veteres illos patres spatia distinxisse tantùm* καθ' Ἑβδομάδας, ut ex Claudii Salmasii indicatione citat Andræas Rivetus [p]. Certè in annalibus Michaelis Glycæ legitur (interprete Joanne Leunclavio) *Georgius tradit Sethum primum invenisse literas Hebræas, signa Cælestia, conversiones annorum, Menses, Septimanas.* Neque Georgius hic alius est à Syncello illo, quem sæpius citat Glycas. Sed quicquid de Setho dicendum, vetustissimum intereà esse atque ab intima antiquitate petendum Hebdomadis in Temporum ratione usum, scriptores superiorum seculorum existimasse videmus. Et Joannes Philoponus, ἐκεῖνο γε μὴν, inquit,

[o] *Lib.* περὶ κοσμοποιίας.

[p] *Dissert. de Sabbato c.* 3.

quit [q] συμπεφώνηται πᾶσιν ἀνθρώποις ἑπτὰ μόνας εἶναι ἡμέρας αἵτινες εἰς ἑαυτὰς ἀνακυκλούμεναι τὸν ὅλον ποιοῦσι χρόνον, *In illud certè omnes homines consentiunt, septem solos esse dies, qui in seipsos revoluti totum tempus constituunt.* Quibus dein subjungit, τίνα οὖν τούτου λόγον ἔστιν εἰπεῖν ἕτερον ἢ μόνον ὃν εἴρηκε Μωϋσῆς; *hujus rei quam certe aliam rationem dare possumus præter illam solam quam Moses assignavit?* Nempè in Creationis historia numero Septenario signata. Quod verò ait omnes homines consensisse; sumendum est, ut id genus locutiones aliæ, pro quamplurimis, idque tam Gentilibus quam Judæis aut Christianis. Floruit enim Philoponus ille quem & Joannem Grammaticum appellitant, scriptor scilicet in Aristotelem celeberrimus, sub annum [r] Christi DC, quo tempore gentes complures quidem Græcis Romanisque satis notæ fuere quæ Paganismum nondum exuerant, adeoque nec è Christianismo, nec è Judaismo (nam Mahumedismi natales Philopono coævi fuere) sed ex antiquissima Creationis historia per genus humanum diffusâ, utcunque sive interpolatâ, ut fit, sive oblivione inobscuratâ, Hebdomadum morem aliquem, tametsi non sacrum, acceperant. Sic vult Philoponus. Et Theophilus Patriarcha Antiochenus; *Præterea*, inquit [f], *de die Septimo qui inter omnes mortales celebris est, magna apud plerosque ignorantia est. Hic enim dies, qui ab Ebræis Sabbatum vocatur, Græcè, si quis nomen interpretetur* (qua de re suprà diximus) *Septimus dicitur. Hoc nomine mortales omnes diem istum appellant. At nominis causam nesciunt plerique.* Certè perinsigne heic habetur de cycli dierum Septenarii apud Gentiles usu aliquo, etiam universos, id est notiores seu plerosque, testimonium, idque de seculis vetustissimis. Saltem, si opus illud Theophili hujus esse genuinum cum viris aliquot doctissimis admittas. Neque enim aliter loquitur atque de re diù antè per Gentes diffusa. Et seculum ejus est Josepho omnino proximum. Astipulantur heic è recentioribus [t], viri clarissimi, Theologi aliique quotquot etiam à primis seculis per Gentem humanam, sacram diei Septimi observationem volunt disseminatam. Quam autem Sacram fuisse illi volunt, si in Astrologicam aut Chronologicam tantum observationem, ut debent, mutant, id ipsum quod voluere veteres, satis enuntiant. Sed & ad hanc rem plura habentur in eis quæ statim de Planetarum nominibus Hebdomadi inditis sequuntur. Planetarum Septem nominum diebus Hebdoma-

[q] *De Mundi creatione, lib.* 7. *cap.* 14.

[r] *Niceph. Callist. lib.* 18. *cap.* 47. *& ipse Philoponus in Comm. ad lib.* 4. *Physicorum.*

[f] *Lib.* 2. *ad Autolycum.*

[t] *Vide Andream Rivetum Dissert. de Sabbato, cap.* 5. *Guil. Postellum de Orig. Etruriæ pag.* 108. *Philipp. Cluverium in Germania Antiqua, lib.* 1. *cap.* 33. *alios, qui de Sabbato scripsere.*

dis Adjectio ejusque Obſervatio (de qua proximè juxta inſtitutum eſt heic videndum) ex intima etiam petitur antiquitate. Id eſt ex veterrima Aſtrologorum diſciplina, non ex civili ſeu publico aliquo inſtituto; dum ſcilicet de ſeculis illis priſcis loquimur. In ſcriptoribus ſeculis aliquot Joſepho recentioribus manifeſta quidem occurrunt Adjectionis hujus teſtimonia, velut rei cujus tunc origo in Gentiliſmo veteri agnita. S. Auguſtinus ad titulum illum Pſalmi XCIII *Pſalmus ipſi David in quarta Sabbati* (qui reperitur quidem in vulgata atque in editionibus aliquot Helleniſticis) *Quarta Sabbatorum*, inquit *quarta feria, qui Mercurii dies dicitur à Paganis, & a multis Chriſtianis*. S. item Hieronymus [u], *una Sabbati dies Dominica intelligenda eſt; quia omnis Hebdomada in Sabbatum, & in primam & ſecundam & tertiam & quartam & quintam & ſextam Sabbati dividitur, quam Ethnici idolorum & elementorum nominibus appellant.* Alia ſub horum ævum id eſt ſub trecentos à Joſepho annos obvia ſunt, è quibus Planetarum ſeptem nomina tunc è Gentiliſmo veteri indita ſcimus; veluti Reſcripta aliquot [*] Valentiniani Theodoſii & Arcadii AAA, Auſonii ea de re carmen [x], uti & Theonis [y], Sozomeni [*] hiſtoria de Conſtantino, Petri Alexandrini Iſagoge Apoteleſmatica, alia [z]. Ceterum, ut res manifeſtior fiat, ab hiſce aſcendamus per ſcriptores aliquot qui etiam ultra Joſephum ſurſùm excurrunt. Nam & hæc cum eis quæ ſic vetuſtiora ſunt ritè commiſſa, liquidum facient, Planetariam dierum denominationem, idque in Paganiſmo, fuiſſe Joſepho multùm antiquiorem. Conſtantini Magni de Die Solis habetur [a] reſcriptum; *ſicut indigniſſimum videbatur, diem Solis* (inſeritur ibi, in Guilielmi Monachi Malmeſburienſis, quæ habeo MS. Excerptis è codice Theodoſiano, *quem Dominicum dicimus*) *venerationis ſuæ* (ex MS. corrige *veneratione ſui*) *celebrem altercantibus jurgiis & noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum ac jucundum eſt eo die quæ ſunt maxime votiva compleri.* Atque ea de re luculenter etiam hiſtoriæ [b] Eccleſiaſticæ. Conſtantino autem vetuſtior Dio Caſſius ſub annum à Joſepho centeſimum quadrageſimum floruit. Is τὸ δ' δὴ, inquit [c] εἰς τοὺς ἀστέρας τοὺς ἑπτὰ τοὺς πλανήτας ὠνομασμένους, τὰς ἡμέρας ἀνακεῖσθαι, κατέστη μὲν ὑπὸ Αἰγυπτίων· Πάρεστι δὲ καὶ ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, οὐ πάλαι ποτὲ, ὡς λόγῳ εἰπεῖν ἀρξάμενον. οἱ γοῦν ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδαμῇ αὐτὸ, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἠπίσταντο. *Quod verò*

Septem

[u] *Epiſt.* 150. *ad Algaſiam, quæſt.* 4.

[*] *Lib.* 7. *C. tit. de Feriis, & C. Theodoſ. tit. eod. lib.* 2.

[x] *In Eclogario.*

[y] *Antholog. lib.* 1. *cap.* 91.

[*] *Hiſt. Eccle. lib.* 1. *cap.* 8.

[z] *Vide Barnab. Briſſon. ad l. Dominico C. Th. tit. de ſpectaculis.*

[a] *L.* 1. *C. Theod. lib.* 2. *tit.* 8. *& vide C. Juſtin. tit. de Feriis.* 3

[b] *Euſeb. de vita Conſtantini, lib.* 4. *cap.* 18. *Sozomen. lib.* 1. *cap.* 8. *Nicephor Calliſt. lib.* 7. *cap.* 46. *Baron. Annal. tom.* 3. *ann. Chr.* 321.

[c] *Hiſt.* 37. *& Xiphilin. in Pompeio. Et videſis Angel. Politian. Miſcellan. Cent.* 1. *cap.* 8.

Septem ſtellis, qui Planetæ vocantur, dies aſſignari receptũ eſt, inventum quidem putatur Ægyptiorum. Sed in omnes tamen homines, haud ita pridem, ut ſic dixerim, vulgari cœptum. Certe Græci veteres (quantum equidem ſcio) nullo prorſus eam rem pacto cognitam habuere. Sed ea de re vide quæ mox dicentur. Et quidem de tempore ſuo expreſſim heic Dio, καὶ πάνυ νῦν τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχωριάζει καὶ ἤδη καὶ τοῦτο σφίσι πάτριον τρόπον τινά ἐστι *& nunc ubique fere apud omnes alios, etiam & ipſos Romanos in uſu eſt & velut mos ipſis patrius habetur.* Quod ſine vetuſta tunc origine factum intelligere nequis. Morem dicit velut patrium; quia ita inter Mathematicos id eſt Aſtrologos, & qui eorum diſciplinæ ſequaces fuere numeroſiſſimi alios, non omninò intereà ex inſtituto civili ſive Romanis ſive Græcis tunc receptus, ut & ſuprà oſtenſum eſt. Quod heic ſemper animo recolendum. Dione antiquior circa annos quadraginta Clemens Alexandrinus, de quarta & Sexta feria verba faciens ἐπιφημίζονται, inquit[d], ἡ μὲν Ἑρμοῦ, ἡ δὲ, Ἀφροδίτης *Nuncupatur quidem hæc Veneris, illa Mercurii.* Atque huic coævus Tertullianus Afer, diem Solis & Saturni diſerte memorat locis capite ſuprà decimo ſexto ex Apologetico ejus & opere adverſus Nationes adductis. Egregii ſane teſtes, in Occidente aliter, aliter in Oriente, moris hujus, ut in Paganiſmo paſſim, modo quo diximus, uſitati. Hiſce antiquior Juſtinus Martyr qui Joſepho ſexaginta aut circitèr annis tantùm recentiùs ſcripſit, Solis itidem Diem & τὴν Κρονικὴν id eſt *Saturniam* verbis memorat[*] expreſſis. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν inquit κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα *Die Solis communiter omnes convenimus.* Et τῇ πρὸ τῆς Κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτὸν *Pridie Saturni diei in Crucem actus eſt* Ieſus Chriſtus. Si nupera tunc fuiſſet denominatio illa Planetaria, velut è Gentilium Theologia & artibus pridem nata, proculdubiò eâ uti noluiſſet Pater ille adeò familiariter. Illuſtres, dum ad Joſephi tempora aſcendimus, ſequuntur bini illi, Plutarchus & Tacitus, Græcus alter, alter Romanus; ejuſdem cum Joſepho ſeculi, etiam ſatis coætanei. Diſquiſitionem inierat Plutarchus, undenam evenerit Planetarum nomina diebus Hebdomadis ſic eſſe aſſignata. Titulus ejuſdem hactenus viſitur in Sympoſiacorum[e] editione Aldina, aliiſque aliquot. Nam in recentioribus neſcio quare, cum nonnullis aliis prætermittitur. Verba ſunt, Διὰ τί τὰς ὁμωνύμους τοῖς πλάνησιν ἡμέρας, κατὰ τὴν ἐκείνων

τάξιν

[d] *Stromat. lib. 7.*

[*] *In Apologia 2*

[e] *Lib. 4. queſt. 7.*

τάξιν, ἀλλ' ἐναλλαγμένως ἀριθμοῦσιν *Quamobrem dies Planetis cognomines, non juxtà Planetarum ordinem, sed mutato ordine numerari soleant.* Ipsa disquisitio utinam minimè temporum injuriâ, cum aliis ejusdem operis, periisset. At cum eâ miscuerat Plutarchus scriptum περὶ ἥλων τάξεως *de clavorum ordine.* Id est de clavis annalibus Idibus Septembris Romæ in ædium sacrarum pariete ad annos dinumerandos [f] pangi antiquitùs solitis. Ante scilicet annorum à consulum nominibus numerandorum morem. Anne Planetarum Clavorumque heic usum parilem habuit aut non ita dissimilem vetustatem? Certè ex eo solùm quod ipse tunc sub Josephi ævum rem, pro more suo vetera indagando, aggressus sit, non obscurè liquet etiam Josephi ævo nomina illa diebus adhibita, maximè apud Græcos. Tacitus autem manifestò idem innuit dum rationem Sabbati seu Septimi diei apud Judæos quietis, ex honore Saturno habito, juxta nonnullos ait deduci *seu quod è Septem syderibus, quis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipuâ potentiâ Stella Saturni feratur: ac pleraque cœlestium vim suam & cursum Septimos per numeros conficiant.* per Septimos scilicet tum in horis, tum in diebus numeros, juxta Astrologorum, qui tunc maximi habiti sunt, disciplinam. His conjungendus est Damis Assyrius, qui de rebus Apollonii Tyanei, cui socius erat, scribens, tradidit Jarcham Brachmanum Principem ei dedisse δακτυλίους ἑπτὰ τῶν ἑπτὰ ἐπωνύμους ἀστέρων, οὓς φορεῖν τὸν Ἀπολλώνιον κατ' ἕνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν *Septem annulos septem stellis* (planè Planetis) *cognomines; eorumque singulos, secundum dierum nomina, Apollonium gestasse.* Sic ille Josepho coævus; ut legitur apud Philostratum [g]. Tibullus autem centum amplius annis Josepho est antiquior. Saturni diem disertè apud eum memorari antè [h] notatum est. Quin & Oracula defecisse diù ante Josephum creditur. At verò in vetusto Apollinis legitur ex Porphyrio apud Eusebium [i].

Κλήζειν Ἑρμείην ἠδ' Ἥλιον κατὰ ταὐτὰ
Ἡμέρῃ Ἡελίου, Μήνην δ' ὅτε τῆσδε παρείη
Ἡμέρη, ἠδὲ Κρόνον ἠδ' ἑξείης Ἀφροδίτην·

Invoca Mercurium, & pariter Solem die Solis. Lunam itidem cum aderit ejusdem dies, & simili modo Saturnum & Venerem. Atque hinc ait Josephus Scaligar [k] *demonstratur quod vetustissima sit appellatio dierum à Planetis etiam apud Græcos.* Ubi etiam adnotat

[f] *Festus in* Clavus. & *videsis Iacob. Durantium Var. Lect.* 1. *cap.* 5.

[g] *De vita Apollonii lib.* 3. *cap.* 13.

[h] *Cap.* 16.

[i] *Præpart. Evangelic. lib.* 5. *cap.* 14. & *habetur in Orac. Vet. ca.* 8.

[k] *In Proleg. ad lib. de Emendat. Temp.*

notat, in oraculi explicationem, vulgus credidisse Planetas apparere die suo; nempè omni die Martis ipsum Planetam sui videndi potestatem facere. Et sic de reliquis. *Idque*, inquit, *planè Orpheus designavit in* Ἔργοις καὶ Ἡμέραις·

Πρῶτα μὲν εἰ πρώτῳ ἐνὶ ἤματι φαίνεται Ἄρης,
Μήνη δ' ἐς τὸν Ἄρην ἐπιτέλλεται, ἴσχεο δ' ἔργων.

Nam disertè intelligit, si Neomenia κατὰ Σελήνην *inciderit in diem Martis, id est feriam tertiam, abstinendum ab opere.* Ita scilicet Scaliger versus illos ex Orphei Ephemeridibus sumptos & depravatè apud Joannem Tzetzem in animadversionibus Hesiodianis olim èditos legit & explicat. Aliis ibi viris doctissimis πρῶτα μὲν πρώτῳ ἐνὶ &c. legentibus. Sed quod ait Scaliger heic de vulgi opinione, Planetas die suo exoriri solitos, satis amplecti nequeo. Nec sanè ibi mentionem fieri diei Martis quà in orbe Hebdomadico locum habet. Hoc enim tantùm, ni fallor, significant versus illi; *Si die primo mensis apparet Mars, Sidus infaustum, & cum Marte Luna, operibus abstine.* Utcunque verò, ex Oraculis vetustissimis, atque etiam ex Orphicis (si conjecturæ Scaligerianæ fidem tribuere velis) denominationem dierum Planetariam habemus. Quin & Origo ejusdem, à Scriptore veteri Græco nondum edito, Zoroastris & Hystaspis Scholæ Chaldaicæ & Ægyptiacæ tribuitur. Οἱ περὶ Ζωροάστρην καὶ Ὑστάσπην Χαλδαῖοι καὶ Αἰγύπτιοι ἀπ' ἀριθμοῦ τῶν πλανητῶν ἐν Ἑβδομάδι τὰς ἡμέρας ἀνέλαβον. *Qui Zoroastris*, inquit [l], *& Hystaspis sectam amplexi sunt*, seu *eorum sectatores Chaldæi & Ægyptii à numero Planetarum dies in Hebdomade repetebant.* Certè Zoroaster Magus nonnullis [m] est Abrahæ ipsi coætaneus; aliis [n] eum sexcentis annis ante Xerxis transitum collocantibus, id est, sub Ebræorum regni initia, etiam aliis [o] alitèr atque alitèr vetustiorem eum facientibus. Et Hystaspis, ut autoris ac Prophetæ Magique vetustissimi, mentio apud Clementem [p], Justinum [q], alios. Darii Patrem eundem fuisse vult Ammianus Marcellinus [r]. Hydaspen vocat Lactantius [s], uti & alii tam de fluvio cognomine quam de viro loquentes. At multis intereà seculis doctrinam illam de planetarià dierum denominatione Fl. Josephum etiam sic antevertisse sequitur, quemadmodum insuper ex eis quæ Oraculi versibus paulò heic antè è Porphyrio citatis continentèr subjunguntur.

Κλήσεσιν ἀφθέγκτοις ἃς εὗρε Μάγων ὄχ' ἄριστος

Τῆς

[l] *Citatur ab Andrea Riveto in Dissert. de Orig. Sabbati ca.* 5.

[m] *Eusebius in Chronico.*

[n] *Xanthus Lydius apud Laert. in proœmio. & vide Ios. Scalig. in Eusebianis pag.* 15.

[o] *Vide sis Plin. hist.* 30. *cap.* 1.

[p] *Stromat.* 5.

[q] *Apolog.* 2.

[r] *Histor. lib.* 23.

[s] *lib.* 7. *cap.* 15.

Τῆς ἑπταφθόγγου βασιλεὺς ὃν πάντες ἴσασιν.

Invocationibus arcanis quas invenit Magorum præstantissimus Septisonæ Rex quem omnes norunt. Seu ut vertitur

Vocibus arcanis, quas maximus ille Magorum
Septisonæ Dominus reperit, notissimus idem
Omnibus ———

Designari autem ab Oraculo intelligere dixerunt se qui præsentes fuere, Hostanem seu Ostanem, Astanem [t] interdum etiam nuncupatum; quod nomen quidem est obvium apud Scriptores [u] qui de Magis veteribus eorumque Philosophia agunt. Etiam & eousque familiam in Magia duxit, ut Hostanæ apud Persas dicti [x] ipsi Magi. Scaliger autem, ad secundum versiculum, βασιλεὺς, inquit [y], τῆς ἑπταφθόγγου (Rex Septisonæ) *est Ostanes Rex Babylonis. Babylon enim est* ἑπτάφθογγος, *hoc est Septem literarum. Babylon* quidem est septem literarum, quod & æquè dixeris de τοῦ Ὀστάνης. Nam elementum heic secundum seu ἐπίσημον, in bina ritè tribui posse nemo non videt. Atque ita βασιλεὺς τῆς ἑπταφθόγγου, *Rex* seu *Dominus Septisonæ* posset quidem intelligi tam pro *Rege* αὐδῆς seu λέξεως τῆς ἑπταφθόγγου seu *vocis septem literarum* (ut dixit ille, homo trium literarum) quam pro Rege πόλεως seu *urbis* Septisonæ; uti vult Scaliger. Sed verò φθόγγος rarò pro litera alia usurpatur quàm vocali seu sono per se ab alio diverso. Atque ita sanè nec Babylon nec Ostanes est propriè Septisonus, sed trium tantummodò sonorum seu syllabarum. Neque intereà tam pro Rege Βασιλέα ibi sumi existimandum est sensu vulgari, quàm eo quo viri insigniores eminentioresque Homero, Hesiodo, aliis [z] Βασιλεῖς dicti. Nec satis compertum habeo Ostanem Babylonis Regem omninò fuisse. Suidas [a]; *Astronomiam Babylonii primùm invenerunt* διὰ Ζωροάστρου μεθ' ὃν καὶ Ὀστάνης, *per Zoroastrem; post quem etiam Ostanes.* Cujus nomen tamen celebre non tam apud Babylonios quàm Persas primò fuit. Malim sanè ego per τῆς ἑπταφθόγγου intelligere aut τῆς συμφωνίας τῆς ἑπταφθόγγου, *Concentus Septisoni*, quo nomine [b] etiam ars sideralis, ob veterum de orbium septem cœlestium harmonia, satis indicatur, aut τῆς αὐδῆς, λέξεως seu τελετῆς ἑπταφθόγγου, *vocis, orationis*, seu *Sacri sermonis ritusve Septisoni.* Adeò ut Ostanes sic diceretur hujusmodi Vocis Ritûsque solennis Rex, præfectus, seu moderator, Autor, Præceptorque summus; Qua notione & Regem interdum Latinis usur-

[t] *Apuleius in Apologia.*
[u] *Plin. lib. 30. cap. 1. Laert. in Procemio.*
[x] *Suidas in verb.* Ὀστᾶναι.
[y] *Prolegom. ad Emend. Temp.*
[z] *Eustath. ad Odyss.* α.
[a] *Verb.* Ἀστρονομία.
[b] *Videsis Nicomach. Gerasen. in Enchirid. Harmonices lib. 1. & 2.*

pari sciunt pueri. Ritûs nempè ἀστροθυσίαις seu *astrorum sacrificulis* solennis septies Deos illos cœlestes seu Planetas verbis arcanis [c] invocandi. Septies, sive ipsorum spectes per singulorum dies numerum, sive ritûs ejusmodi solennis septemplicem cuilibet repetitionem. Nam & ea videtur fuisse in Ostanis disciplina hac Magica. Quod eliciendum ex versu quem simulac nominatus est ab audientibus Ostanes, effutiit Oraculum;

[c] *Videsis Philostratum de vita Apollonii, lib. 3. cap. 13.*

Καὶ σφόδρα καὶ καθ' ἕκαστον ἀεὶ Θεὸν ἑπλακιφώνην.

Vertitur *Magnâ quemque Deum ac septenâ voce vocabis.* Et *valde & singulatìm semper Deum septemplici voce.* Pro vocabulo postremo legitur in MSS. aliquot ἑπλάκι φωνεῖν fortè pro ἑπταχα φωνεῖν, quod versioni priori satis consonum. Id est, Planetam quemlibet suo die septies voce alta invocabis. Nisi forsan ἑπλακιφώνην velis heic fuisse nomen mysticum ipsius Solis, seu Phœbi, eumque quotidiè, velut Numen supremum, ex prærogativa etiam simul invocandum. Nam Theologis Gentilium τὸ ἑπλάκις ei singulare fuisse scimus ex Proclo [d]. Palàm verò Morem istum denominationis Planetariæ, ab Oraculo, seculis etiam ipso vetustioribus ac Magorum Primariorum ævo tribui sic videmus. Invocabantur autem velut dii quales existimari eos voluit antiquitas Gentilis. Unde etiam feriæ seu dies Septimanæ apud Astrologos diù postea ἡμερῶν τῶν θεῶν *dierum deorum* nomen retinuere. Lemma est apud Petrum Alexandrinum [e], περὶ τοῦ γνῶναι, ἑκάστην ἡμέραν, τίνος τῶν θεῶν ἐστὶν, *ut sciatur, quælibet dies cujusnam Deorum sit*; id est, cuinam in orbe Hebdomadico Planetæ sit assignanda, seu quomodo ordine feriarum sit denominanda. Nec prætermittenda est hæresis illa vetusta quæ dixit *Nomina dierum Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris, Saturni, à Deo ita posita ab origine mundi, non hominum vana præsumptione nuncupata*, ut refert Philastrius [f]; qui dum ejusdem falsitatem detestatur, originem intereà ejusmodi denominationis Planetariæ Hermeti Ægyptio tribuit. Expressim ait, *à Prima origine usque ad Græcos Reges & Hermen fallacissimum illum qui hæc nomina vanissima & frivola mentiendo ausus est nuncupare, si quærere volueris, invenies multum fluxisse temporis, & sic Paganos, id est, Græcos hæc nomina posuisse: cum* (per) *hæc nomina etiam, secundum septem Stellas, dixerint hominum generationem consistere, uti ille ipse delirans hoc definit.* De ipso originis denominationis hujusmodi momento

[d] *In Timæum Platonis, lib. 1. pag. 11.*

[e] *Isagoge εἰς τὴν ἀποτελεσματικήν.*

[f] *Lib. de Hæresibus, num. 111.*

seu

ſeu anno ſeu ſeculo non ita anxiè diſquirimus. Sed ex hiſce demùm liquet per Gentes tum Orientis, tum Occidentis, perquamdiù ante Joſephi ævum, idque per Barbaras Græcaſque morem illiuſmodi dies denominandi fuiſſe diffuſum, & temerè nimis ſcripſiſſe aliquos [g] *Diei Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris, aut Saturni, nuſquam in antiquis autoribus apparere veſtigia.* Etenim non ſolum, de more illo velut de re notiſſima, loquuntur monumenta Græca ac Latina, etiam Joſepho vetuſtiora aliqua, ut indicatum eſt; verùm etiam petitur ex Ægyptiis Babyloniiſque, id eſt, primariis rerum Mathematicarum arcanorumque Theologiæ Gentilis magiſtris, παρ' ὧν πολλὰς πίστεις περὶ ἑκάστου τῶν ἄστρων, *à quibus plurimas de unoquoque aſtro perſuaſiones* Græcos veteres imbibiſſe ſcribit Ariſtoteles [h], aliique paſſim. Quin nec deſunt in Magiſtris priſcis qui illud Decalogi *memento diei Sabbati ut Sanctifices eum*, ſic ſeorſim intelligi velint ut etiam tunc temporis velut monitum haberetur, ne numerarent dies Hebdomadis more eorum qui Planetarum nomina eis indiderant, ſed quemlibet ipſius Sabbati vocamine denotarent, quemadmodum cum dicunt, Primâ Sabbati, Secundâ Sabbati, tertiâ Sabbati, pro die Solis, die Lunæ, die Martis. Rabbi Iſaac [i] ſic verba illa interpretatur, לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת *non numerabis more quo numerare ſolent alii*; *ſed numerabis per nomen Sabbati.* quod ad denominationem Planetariam Gentilibus olim in uſu, ſpectare vult Iſaac Abarbinel. Accedant heic etiam Vettius Valens Antiochenus, & Petrus Alexandrinus Aſtrologi antiqui, & Ebræus, Joſepho, ut Magiſtris vulgò creditur, coævus, id eſt, Rabbi Eliæzer τῶν פרקי *Capitum*, nomine hoc inſignitorum, autor celebris. Hic ſanè, ut rem notiſſimam vetuſtiſſimamque, Planetas diebus Hebdomadis aſſignatos tradit, & cum eo alii congeneres. Vettius etiam Aſtrologis ſeu Theologis vetuſtiſſimis Gentium, aſſignationem illam fert accepto. Sed opportuniùs horum verba aſſerimus dum lemma quod ſuprà propoſuimus Tertium ſeu illud quod eſt de Singulari Planetarum in hac diſtributione Ordine tractamus; quod proximè faciendum. Unde etiam uti & ex aliis quæ in hac diſſertatione ſequuntur, ea quæ de vetuſtate Denominationis jam diximus haud parùm firmabuntur.

[g] Phil. Beroald. in Chron. lib. 1. cap. 4.

[h] *De Cœlo, lib.* 2. *cap.* 12. *Ptolem. Tetralib. lib.* 1. *&c.*

[i] Sepher Mechilta, *fol.* 26. *col* 2. *Abarbinel in* Piruſh Tora, *fol.* 175. *Col.* 3.

Cap. XX.

De Planetarum *in diebus designandis* Ordine *ejusque* Vetustate. Ἑπτάζωνος. Ἡμέρα Σαββατική. Zonarum *notio, pro Orbibus Spatiis seu Circulis quibus circumferuntur Planetæ Septem.* Commentitia, *apud* Judæos *aliquot*, Planetarum, *in diebus Hebdomadis*, Ordinis dispositio. Orbis *dierum* Hebdomadici *constans apud veteres initium* in die Solis, *quale hodieque manet.* De Mahumedanorum الجمعة *seu* Die Veneris illis sacro.

EUm ipsum Planetarum in diebus denominandis Ordinem, quo jam & per plurima abhinc secula utimur, Dionis tempore apud Græcos ac Romanos etiam & Ægyptios unde acceperant isti, obtinuisse, ex verbis ejus superiori capite allatis liquet. Floruit ille sub Alexandro Severo. Nimirùm, Solem, Lunam, Martem, Mercurium, Jovem, Venerem, Saturnum, hoc ordine, dierum denominasse Orbem Hebdomadicum. Neque opinor dubitandum, quin superioribus in seculis & quæ ultra Josephum sursùs excurrunt, idem esset ordo receptissimus. Elicere fas est quidem illud etiam ex antè dictis de Planetariæ denominationis, qua ordo is nec alius innuitur, vetustate. Et videmus ibi Solis, Saturni, Veneris, Mercurii dies ita ex veteribus memoratos, ut ipsis qui nunc sic dicuntur, prorsus quadrent. Neque est quod ambigamus quin is ipse ordo fuerit de cujus ratione disputationem instituit Plutarchus [k]. Quid quod etiam in Oratione sacra ipsi Pythagoræ tributa monitum reperitur [l] Ἀφροδίτῃ τί θυσιάζειν τῇ ἕκτῃ *Veneri sacrificandum esse sextâ?* si de sexta Hebdomadici orbis capiatur, testimonium videtur insigne, Venerem in diebus locum, uti & nunc, tenuisse sextum ævo Pythagoræ, quod vetustissimum. Sed fortè de sexta mensis ineuntis est intelligendum. Nam paulò post dixit & Herculi sacra immolanda ὀγδόῃ τοῦ μηνὸς ἱσαμένου *octava mensis consistentis.* Ceterùm egregium est ad hanc rem quod legitur apud Vettium Valentem Antiochenum, Astrologum priscum. Is de Heptazono & die Sabbatica seu Hebdomadico orbe agens, ab intima antiquitate ipsum, quo tamdiù usi sumus, ordinem Planetarum manâsse haud parùm confirmat. Caput ex Ἀνθολογιῶν seu Floridorum ejus MS. primo integrum exhibemus unum & alterum.

[k] *Sympos. lib.* 4. *cap.* 7.

[l] *Jamblichus de vita Pythagoræ, cap.* 28.

Ταῦ

Ὑπὲρ Ἑπταζώνου ἤτοι Σαββατικῆς ἡμέρας, ἀπὸ χειρός.

Περὶ δὲ τῆς Ἑβδομάδος καὶ Σαββατικῆς ἡμέρας οὕτως· Τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη καὶ τὰς ἐμβολίμους ἀναλαβών, πρόσθες καὶ τὰ ἀπὸ Θὼθ ἕως τῆς γενεθλιακῆς ἡμέρας. Καὶ ἐκ τούτων ἀφαίρει ὁσάκις δύνῃ ἑπτά. Τὰς δὲ λοιπὰς ἀπὸ ☉ εἰς οἷον δ' ἂν καταλήξει ἀστέρα, ἐκείνου ἄρα ἡμέρα. Ἡ δὲ τάξις τῶν ἀστέρων πρὸς τὰς ἡμέρας οὕτως ἔχει ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Ἡ δὲ τῶν ζωνῶν διάθεσις οὕτως ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς διαθέσεως αἱ ὧραι σημαίνονται, ἐκ δὲ τῶν ὡρῶν ἡ ἡμέρα τοῦ ἑξῆς ἀστέρος· οἷον ἔτος α Ἀδριανοῦ, μεχὶρ κατ' Ἀλεξανδρεῖς ιγ πρὸ ὥρα α, τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη ρμη καὶ ἐμβόλιμοι λϛ, καὶ ἀπὸ θὼθ ἕως ιγ μεχὶρ ρξγ, γίνονται τμζ. Ἀφαιρῶ Ἑβδομάδας μθ. λοιπαὶ δ· ἀπὸ ☉ καταλήγει εἰς ☿ ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ α ὥρα ☿, ἡ β ☾, ἡ γ ♄, ἡ δ ♃, ἡ ε ♂, ἡ ϛ ☉, ἡ ζ ♀, ἡ η ☿, ἡ θ ☽, ἡ ι ♄, ἡ ια ♃, ἡ ιβ ♂, ὥρα α πρὸ ☉, β ♀, γ ☿, δ ☽, ε ♄, ϛ ♃, ζ ♂, η ☉, θ ♀, ι ☿, ια ☾, ιβ ♄. Εἶτα ἑξῆς γίνεται ἡ ἐπιοῦσα ἡμέρα τουτέστι Μεχὶρ ιδ ἀριθμὸς ♃, καὶ ἡ α ὥρα.

Περὶ οἰκοδεσπότου ἔτους.

Εἰ δὲ καὶ τὸν οἰκοδεσπότην τοῦ ἔτους θέλῃς ἐπιγνῶναι τῷ αὐτῷ τρόπῳ οἷον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποδείγματος τὰ πλήρη Αὐγούστου ἔτη ρμη, καὶ ἐμβόλιμοι λϛ, καὶ τοῦ Θὼθ. δ (lege α, ut res ipsa exigit; neque heic solùm in exemplari meo δ sic pro α in numeris, librarii incuriâ, perperam substituitur) γίνονται ρπε. ἐκ τούτων ἀφαιρῶ ἑβδομάδας κϛ, λοιπαὶ γ. ταύτας ἀπὸ ☉ καταλήγει, τὸ ἔτος ♂ ἐστιν. Ἐπεὶ οὖν ἐπιγνοὺς τὸν κύριον τοῦ ἔτους, εὑρήσεις καὶ τὸν κύριον τοῦ μηνὸς οὕτως τῇ τῶν ζωνῶν διαθέσει ἀνωφερῶς χρώμενος· οἷον ὁ Θὼθ ἔσται ♂· ἐπεὶ οὖν ἡ κθ τοῦ Θὼθ πάλιν εἰς τὸν ἄρεα καταλήγει, ἡ λ ☿, ἡ πρώτη τοῦ Φαὼφ ἔσται ♃, ἡ π ♀ ἡ α τοῦ ἄρεως πρὸ ♄ (locum incuriâ librariorum depravatum restituo; ♃, ἡ α τοῦ Ἀθὺρ ♄) ἡ τοῦ χοιὰκ ☾, ἡ τοῦ τυβὶ ☿, ἡ τοῦ μεχὶρ ♀· Ἐπεὶ οὖν τοῦ μ ἔτους κύριος ♂, τοῦ δὲ μηνὸς ♀, τῆς δὲ ἡμέρας ☿, τῆς δὲ ὥρας ☉, τούτους σκοπεῖν δεήσει ἐπὶ τῆς γενέσεως πῶς εἰσὶ κείμενοι· ἐπεὶ τόπος μὲν γὰρ καὶ τῆς αἱρέσεως πράξεως δηλωτικός. καὶ μάλιστα ὅταν ὁ κύριος τοῦ ἔτους διαπορευόμενος τύχῃ τὸν καταρχόμενον ἐνιαυτόν. Ὁ δὲ τοῦ μηνὸς τὸν μῆνα, καὶ ὁ τῆς ἡμέρας τὴν ἡμέραν. Ἐὰν δέ πως περιπέσωσιν ἢ ὑπὸ κακοποιῶν μαρτυρηθῶσιν ἐναντιωμάτων καὶ ταραχῶν εἰσὶν

σὶν

σὶν δηλωτικοί. Ἐμοὶ δὲ μᾶλλον φυσικώτερον ἔδοξε τὰ πλήρη τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη καὶ τὰς ἐμβολίμους λαβόντα καθὼς πρόκειται καὶ τὰς ἀπὸ Θωθ ἕως τῆς γενεσιακῆς ἡμέρας καὶ ἐκκρούοντα Ἑβδομάδας καὶ τὰς λοιπὰς ἀπολύσαντα ἀπὸ ☉, ἐκεῖνον κρίνειν τοῦ ἔτους κύριον εἰς ὃν κατάληξεν ὁ ἀριθμός. Ἑκάστης γὰρ γενέσεως ἡ Νουμηνία τὴν γεννητικὴν ἡμέραν ἐφέξει. Ἐν δὲ αὐτῷ ἔτει τοὺς γενομένους ὑπὸ μίαν οἰκοδεσποτείαν τετυχέναι οὐ δοκεῖ λόγον ἔχειν. Καθολικῶς οὖν τοῦ ἔτους κύριον καὶ κοσμικῶν κινήσεων οἱ παλαιοὶ ἐκ τῆς Νουμηνίας Θωθ κατελάβοντο. ἔνθεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἐποιήσαντο· φυσικώτερον δὲ ἐ (lego ἐκ) κυνὸς ἐπιτολῆς. Quæ sonant,

Canon facilis de Heptazono,
seu *die Sabbaticâ.*

Quod ad Hebdomadem & diem Sabbaticam seu Septimanæ diem attinet, sic faciendum est; Integris ab Augusto annis ac diebus intercalatis, adde dies qui à Thoth usque ad diem Natalem effluxerint. Ex his dein quoties poteris abjice septem. Reliquas à ☉ dinumera. Syderi quod numerum terminat, dies natalis est tribuendus, seu *dignoscitur ex syderum ejusmodi dinumeratione quemnam in Hebdomade locum dies Natalis obtinuerit. Ordo autem syderum, quà dies designant, ad hunc modum se habet ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Zonarum autem dispositio est hujusmodi ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Atque ex hac dispositione Horæ indicantur. Ex horis verò, dies syderis ordine insequentis. Verbi gratia; nascitur quis anno Adriani Primo, Mechir mensis, juxta Alexandrinos,* 13, *horâ noctis* 1. *Integri ab Augusto sunt anni* 148, *dies intercalati* 36, *& à Thoth* (mensis ille anni Ægyptiaci primus erat) *usque ad* 13 *Mechir mensis*, 163. *Fiunt* 347. *Abjicio Hebdomadas* 29. *Reliqui sunt dies* 4. *Dinumeratio à Sole facta desinit in Mercurii die. Hujus hora prima est* ☿ (exemplar meum habet heic καὶ ἡ α ὥρα ρ ☿ *& prima hora noctis* ☿; sed delendum est illud ρ quod pro Nocte substitui solet. Nam à summo mane initium diem apud Vettium heic, uti apud Astrologos in hujusmodi calculo alios, habuisse nullus dubito.) 2 ☽, 3 ♄, 4 ♃, 5 ♂, 6 ☉, 7 ♀, 8 ☿, 9 ☽, 10 ♄, 11 ♃, 12 ♂, *hora prima noctis* ☉ (In Mss. meo habetur tantùm ὥρα ☉ *hora Solis*; sed docet res ipsa, legendum ὥρα α ρ ☉) 2 ♀, 3 ☿, 4 ☽, 5 ♄, 6 ♃, 7 ♂, 8 ☉, 9 ♀, 10 ☿, 11 ☽, 12 ♄. *Inde fit dies insequens*, seu 14 *Mechir*, *Jovis*; *Cujus etiam est ejusdem hora prima.*

De

De Gubernatore Anni.

Sin verò anni gubernatorem scire velis, paritèr eodem in exemplo cum sint anni Augusti integri 148 *& dies intercalati* 36 *& Thoth mensis* 1, *fiunt* 185. *Ex hisce, demptis Hebdomadibus* 26, *reliqui sunt dies* 3. *Dinumeratione à Sole factâ, Annus Martis est* (nempe ad dierum rationem qua ☉ ☽ ♂ Hebdomadis priores tres dies denominant.) *Cognito ita Anni domino, reperies etiam dominum Mensis, si hac ratione, Zonarum posituram ascendendo, utaris.* Τϋ *Thoth dominus erit* ♂. (scilicèt, primi mensis idem est planeta, qui, in ostenso calculo, anni est.) *Quandoquidem igitur vigesimus nonus revolvitur in* ♂, *adeoque trigesimus in* ☿, *prima dies Phaophi* (vulgo Paophi) *erit* ♃, *prima Athyr* ♄, *prima Choiac* ☽, *prima Tybi* ☿ *& demùm Mechir* (qui mensis est Natalitius) ♀. *Reperto ita, Anni dominum esse Martem, Mensis Venerem, Diei Mercurium, Horæ Solem, quomodo hi in themate disponantur advertendum est. Confert enim locus ad rerum gerendarum electionis indicationem; tunc verò inprimis, quoties anni dominus anno instanti eum pertransit, aut dominus mensis in mense instante, aut diei dominus in die. Quin si debiles fuerint aut stellis maleficis conjuncti, adversa & perturbationes significant. Ceterùm mihi naturæ videtur convenientius integros ab Augusto annos atque dies intercalatos ut dictum est sumere præter illas quæ ab* (initio) *Thoth fluxere usque ad diem Natalitium, &, abjectis Hebdomadibus, reliquos à* ☉ *dinumerare, atque ipsum anni dominum censere in quo finitur numerus. Uniuscujusque enim nativitatis Novilunium diem natalitium ipsum coercebit. Eodem autem in anno natos gubernationi unicæ subditos esse, rationi non videtur consonum. In universum igitur, tum anni tum motuum mundanorum dominum veteres è novilunio Thoth accepere. Etenim inde Annum sunt auspicati. Naturæ verò magis est congruum, ut etiam ex Canis ortu.* Hactenus Antiochenus ille, cui annorum ab Augusto putatorum epocha est Ægyptiaca illa, Romanâ annorum Augustanorum biennio, ut est apud Censorinum, antiquior. Menses sunt Actiaci. Sed de hisce consulas Josephum Scaligerum [m], Chronologos alios. Et de rotundo heic annorum numero, viderint idque non immeritò Chronologi; etiam de næniis genethliacis Astrologi. Sufficit abunde in rem nostram, Hebdomadici dierum orbis denominationem Planetariam eodem quo utimur ordine, Vettii hujus ævo

[m] *Lib.* 5. *de Emendat. Temp. cap. de primo Thoth August. &c. lib.* 3. *Canon. Isag pag.* 267.

notiſſiman fuiſſe & in Aſtrologicas rationes ex antiquitate intima tunc receptam. Joſepho quidem is recentior eſt. Nec fortè alius à Valente illo Mathematico ſummo, qui natalitium Urbis Conſtantopolitanæ thema, juſſu Conſtantini Magni, conſtituiſſe tradidere aliqui, ut refert Zonaras [n], atque ex eo Michael Glycas [o], alii. Et è ſchedis vetuſtis ex Oriente allatis deſcripſit olim mihi tantundem amicus eruditione ac virtute ornatiſſimus, Patricius Junius; Σημειῶσαι (ſic ſchedæ illæ) ὅτι ἐθεμελιώθη ἡ Κωνσταντίνου πόλις παρὰ Οὐάλεντος ἀστρονόμου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν ἐγκενίων (legendum ἐγκαινίων) αὐτῆς διὰ προστάξεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν μηνὶ Μαΐῳ ια, ἡμέρᾳ β, ἰνδικτιῶνος γ, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ϛ ω λ η. *Nota quod thema natalitium Urbis Conſtantinopolitanæ conſtitutum eſt ab Valente Aſtronomo in die dedicationis ejuſdem, idque juſſu Imperatoris Conſtantini menſis Maii* XI, *feriâ ſecundâ, Indictione* III, *anno ab orbis conditu* 5838. At verò tametſi antiquior is non fuerit, nihilominùs diſciplinam ſuam Aſtrologicam, cujus hæc pars eſt inſignis, hauſiſſe ſe paſſim fatetur Valens ex autoribus vetuſtiſſimis, Petoſiride, Necepſone [p], Abramo, quem τὸν θαυμάσιον nuncupat, Hermippo, Timæo, Critodemo, Seitho, Apollinario, aliis qui prorſus periere. Similia apud Petrum Alexandrinum in Iſagoge apoteleſmatica habentur. Nam de diebus Deorum uti vocat ille ſeptem, eorumque dominio horario, ut tempore ſuo (coævus Theodoſio & Gratiano creditur) ex vetuſtiſſima origine in uſu, qualem è Vettio Valente dedimus, fusè loquitur. Vide quod capite ſuperiori ex illo affertur. Et rem totam à Valente, Petro Alexandrino, aliiſque de denominatione ejuſmodi tam menſium (ut vides in eis quæ exſcripſimus) quàm dierum ſuccinctè complecti videtur Herodotus autor vetuſtiſſimus, dum priſcos Ægyptiorum mores exequitur. Καὶ, inquit [q], τάδε ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ ἐξευρημένα· μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη θεῶν ὅτευ ἐστὶ, καὶ τῇ ἕκαστος ἡμέρῃ γενόμενος, ὁτέοισι ἐγκυρήσει, καὶ ὅκως τελευτήσει, καὶ ὁκοῖός τις ἔσται, καὶ τούτοισι τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐν ποιήσει γενόμενοι ἐχρήσαντο. *Alia etiam ſunt ab Ægyptiis excogitata; quis menſis diéſve cujuſque deorum ſit* (id eſt Planetarum, ut disertè Petrus Alexandrinus) *& quo quis die genitus, qualia ſortietur, & quam mortem obiet, & qualis exiſtet. Quibus rebus, ii qui è Græcis in poeſi verſabantur, uſi ſunt.* Sic ex Ægypto, ejuſque moribus ac diſciplina vetuſtiſſima in Græciam, illam de Planetaria denominatione

[n] *Annal.* Tom. 3.

[o] *Part.* 4.

[p] *Videſis Petrum Crinitum de Honeſta diſciplina lib.* 19. *cap.* 13.

[q] *In Euterpe.*

tione cum ceteris ad artem genethliacam attinentibus traducit. Viderat illa Vettii Josephus Scaliger. Is scilicet, *Hebdomadem*, inquit, *dierum veteres Græci*, τὸ ἑπτάζωνον *vel* τὴν ἑπτάζωνον τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας *vocant*, *ut distinguant ab ea quæ dicitur* ἡ ἑπτάζωνος τῶν ἀστέρων *quæ est series septem Planetarum* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. *sed* ἡ ἑπτάζωνος τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας, *ut eam vocat priscus scriptor Vettius Valens Antiochenus*, *est series dierum hebdomadis per notas septem Planetarum* ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Posteà etiam, *Cyclus Solis est orbis*, ἑπταζώνου Σαββατικῆς ἡμέρας. Et alibi [r]; *Quam vocamus Septimanam Christiani*, *ipsi Gentiles vocabant* τὴν ἑπτάζωνον, *septizonium*, *præsertim Ægyptii*. Alii Scaligeri sequaces eodem modo subinde *Heptazoni* vocabulum usurpant, viri quidem doctrinâ illustres; scilicet pro dierum orbe Hebdomadico. Ipse item in Eusebianis [s] de Septizonio, quod & Septizodium interdum scribitur in Historia Augusta alibique, verba faciens, *veteres*, inquit, *commutant hæc inter se : ut circulum dierum* Hebdomadis *quidam Septizodium alii Septizonium vocant*. Et Bedæ in Ephemeride, Septizodium usurpatur pro eo quod est redeuntium dierum Septimorum cyclus. At verò non appellavit Vettius seriem dierum Hebdomadis τὴν ἑπτάζωνον τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας seu *Septizonium diei Sabbaticæ*, nec quantum video veterum aliquis. Id quidem palàm est, τὴν Σαββατικὴν ἡμέραν, ei dici diem in orbe Hebdomadico quamlibet, perinde ac si dixisset septenariam. Nam quo modo apud veteres Sabbatum adeoque Sabbaticum, quæ ab eo quod Quietem Ebraicè significat fiunt, etiam pro septenario sumpta sint, superiùs [t] est ostensum. Et ἡμέρα ἡ Σαββατικὴ ita non alia accipitur notione quàm ἡμέρα ἡ ἑβδοματικὴ, ut Græcis aliis nuncupatur. Et rectè quidem Scaliger [u], *Vettius Valens*, inquit, *Antiochenus priscus scriptor* Σαββατικὴν ἡμέραν *vocat quamlibet diem septimanæ*. At verò τὸ ἑπτάζωνος adhibetur à scriptoribus Græcis pro serie duntaxat Planetarum septem, non quà alio, quàm suo quem in cœlo tenent, ordine diebus tribuuntur sed quà in cœlo collocantur. Id manifestum satis est ex illo Valentis, ubi de dierum etiam à Planetis denominatorum serie heic locutus, seorsìm τῶν ζωνῶν διάθεσιν *Zonarum dispositionem* septem (unde ἑπτάζωνος fit) cœlestem & continuum Planetarum ordinem tantùm, nec semel, nuncupat. Et Heptazonus simplicitèr pro eodem ordine seu compage cœlesti solùm sumitur ab scripto-

[r] *In Manilii Isagogic.* 2. *pag.* 290.

[s] *Animad. pag.* 209.

[t] *Cap.* 17.

[u] *Canon. Isagog. lib.* 3. *pag.* 177.

re anonymo (quem compactum habeo cum Valente) de Temporibus nati domini distribuendis. Οἱ πλείους μῦθοι, inquit ille, μερίζουσι τοὺς χρόνους ἐπὶ πάσης γενέσεως κτ τὴν Ἑπτάζωνον, ἀρξάμενοι πρῶτον ♄ διδόναι, ἔπειτα ♃, εἶτα ♂, εἶτα ☉ μεθ' ὃν ♀, ἔπειτα ☿, καὶ ἑξῆς ☽; *Plerique distribuunt tempora cujuslibet thematis natalitii juxta Heptazonum, incipientes à Saturno, & dein per Jovem, Martem, Solem, Venerem & Mercurium ad Lunam pervenientes.* Sic etiam Petrus Alexandrinus ὁ τῆς ἑπταζώνου στοιχειωτικὸς λόγος *Elementaria* seu vulgo receptissima *Heptazoni ratio*, usurpatur [x] pro eo quod est Planetarum in Cœlo series vulgata. Qui interea dum, quemadmodum Vettius, disciplinam illam horarum & dierum Astrologicam tradit, nullibi orbi dierum Hebdomadico, sed duntaxat Planetarum ordini continuo eorumque compagi, Heptazoni nomen tribuit. Quoniam scilicet Zonas habent Planetæ sibi numero pares. Nam tametsi apud Cosmographos & Astronomos sive veteres sive recentiores, quos terit vulgus, Zonæ nomen ita plerunque occurrat tum pro intervallis quinque illis notissimis quæ Paralleli disterminant Tropici & Polares, tum pro ipsis his Parallelis & Æquatore, perinde ac si orbes seu circuli cœlestes alii eo nomine neutiquam indigetarentur; atque etiam Zonis his [y] uti & Climatibus [z] Planetas præesse subinde doceatur; nihilominùs Zonæ vocabulo etiam usi sunt veteres tum Græci tum Latini, pro cujuslibet Planetæ sive sede sive orbe sive spatio circulari in quo circumfertur æthereo. Theon Alexandrinus [a] ἔχει ὁ οὐρανὸς ζ Ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τῷ Ζωδιακῷ ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ Κρόνος, τὴν δὲ δευτέραν ὁ Ζεὺς, τὴν δὲ τρίτην ὁ Ἄρης, τὴν δὲ τετάρτην ὁ Ἥλιος, τὴν δὲ πέμπτην ἡ Ἀφροδίτη, τὴν δὲ ἕκτην ὁ Ἑρμῆς, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ Σελήνη. Ὁ μὲν δὲ Ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερος ἐστὶ πάντων. *Habet cœlum Septem Zonas Zodiaco non conterminas, quarum primam habet Saturnus, secundam Jupiter, tertiam Mars, quartam Sol, quintam Venus, sextam Mercurius, septinam Luna. Circulus autem Zodiaci* (in cœlo stellato) *his omnibus est superior.* Petrus item Alexandrinus [b]; ἐστὶ δὲ ἡ τάξις τῆς Ἑπταζώνου ἔχουσα οὕτως· Ὁ μὲν τοῦ ♄ ἀστὴρ ἐκληρώσατο τὴν α καὶ κειμένην ἐν τῷ πάγῳ, ὁ δὲ τοῦ ♃ τὴν δευτέραν καὶ εὔκρατον &c. *Ordo Heptazoni hujusmodi se habet. Stella Saturni sortitur primam & supremam Zonam quæ frigida est ac in glacie sita; Jovis secundam, quæ temperata est.* Et sic de ceteris

[x] *Isagog. cap.* περὶ πολυσύνθετος καὶ διάτορίας

[y] *Achill. Tatius in Aratum, cap.* 29. *& liber Eratosthenis dictus, in eundem, cap.* 3. *&* 9.

[z] *Bardesanes apud Euseb. Præp. Evangelic. lib.* 6. *cap.* 10. *Haly & Albumasar citati in summa Astrologiæ Anglicanæ Tract.* 1. *dist.* 8. *cap.* 1.

[a] *In Aratum.*

[b] *Isagog. cap.* περὶ πολυσύνθετος *&c.*

ceteris pergit. Achilles item Tatius in Aratum; οἱ περὶ τὰ μετέωρα δεινοί φασι Ζώνας τινὰς εἶναι ἑπτὰ δι' ὧν φέρονται οἱ ἑπτὰ ἀστέρες. *Cœlestium rerum periti aiunt Zonas quasdam esse Septem per quas totidem feruntur stellæ*, seu, Planetæ Septem. Inde vetus illud[c], τὸν δημιουργὸν ἓξ ἀνακρεμάσαι Ζώνας, Ἕβδομον ἡλίου μεσσεβολήσαντα πῦρ· *Rerum Creatorem sex suspendisse Zonas, atque eorum in medio Solis Ignem collocasse.* Consonum est Oraculum illud Apollinis, qui consultus quo sensu cœlestes orbes multos esse dici soleret,

Εἷς, inquit[d], ἐν παντὶ πέλει κόσμῳ κύκλος, ἀλλὰ σὺν ἑπτὰ
Ζώναισι πεφόρηται εἰς ἀστερόεντα κέλευθα.

Unicus in toto est mundo circulus; sed cum Septem Zonis fertur in itinera astrica. Atque Zonas has porrò οὐρανίας *Cœlestes* dici solitas ait Chaldæis Ebræisque. Hinc etiam Chaldæis Dii fuere alii Ζωναῖοι alii Ἄζωνοι ut notat Michael Psellus ad Oracula Chaldaica. Et Servius Honoratus[e] ad illud Virgilii, *Et diis communibus oras; ut altioris scientiæ hominibus placet, dii communes sunt qui* ἄζωνοι *dicuntur, id est qui cœli certas non habent partes, sed generaliter à cunctis coluntur. Ubique enim eos esse manifestum est. Ut Mater Deûm, cujus potestas in omnibus Zonis est. Nam ideò & Mater Deûm dicitur, quod cum omnibus est ejus communis potestas.* Et Martianus Capella[f]; *Ex cunctis igitur cœli regionibus advocatis diis, ceteri quos Azonos vocant, ipso commonente Cyllenio convocantur.* Id est Dii Zonâ sibi propriâ, orbe, seu circulo carentes. Adeò tandem ut Circuli, orbes seu spatia quibus circumferrentur Planetæ Septem, totidem dictæ fuerint Zonæ, velut inferiora mundi circumcingentes; quemadmodum & signifer ipse sub quo moventur, Manilio[g] dicitur *ingenti Stellatus balteus orbe.* Nam balteus planè Zona est. Unde & Vitruvius[h] loquitur *de Zona* XII *signorum & Septem astrorum.* Et Arabes Zodiacum subinde eadem notione appellant نطاق & النطاق id est cingulum seu Zonam. Hinc in Alcabitii fronte, *Nitach id est circulus signorum dividitur in* XII *partes &c.* Ab hac etiam Zonæ notione nuncupavit Nonnius[i] Οὐρανὸν ἑπτάζωνον *Cœlum Heptazonum.* Et parili notione Zona usurpatur non semel Claudiano. In Theodosii apotheosi ait[k] eum, globum Lunæ ingressum, Mercurium dein, Venerem, Solem, Martem, & Jovem permensum esse & demum stetisse

——*arce*

[c] *Apud Proclum in Timæum Plat. lib.* 4. *pag.* 258

[d] *Porphyrius apud Eusebium Præparat. Evangelic. lib.* 9. *cap.* 10.

[e] *Ad Æneid.* 12.

[f] *De Nuptiis, lib.* 1.

[g] *Astron. lib.* 1.

[h] *Architect. lib.* 9. *cap.* 4.

[i] *Dionysiac.* 2

[k] *Panegyric. de* 3. *Consulatu Honorii.*

——arce suprema

Algenti quà Zona riget Saturnia tractu.

Alibi [l] etiam de Urbe Roma;

Quæ Septem Scopulis Zonas imitatur Olympi.

Et de Clementia [m];

Quæ Jovis incoluit Zonam——

Non dissimili notione dicta est Orpheo [n] Oceani seu Pelagi Zona eo quod terram cingit. At verò nondum comperi orbem dierum Hebdomadicum Septizonum aut Heptazonum apud priscos, ut vult Scaliger, dici; tametsi diem in orbe illo Zonam per metaphoram non immeritò autumarit forte quis nuncupari apud Ausonium in Eclogario. Nam nomina Septem dierum planetaria carmine describens, de Mercurii & Jovis die inquit

Mercurius quarti sibi vindicat astra diei,
Illustrant quintam Jovis aurea sidera Zonam.

Ubi tamen Zona potest etiam accipi de ipsa Planetæ Zona, quinta ibi dicta, si Heptazonum de Planetis itidem dici velis cum nec suo sed dierum ordine ipsi numerantur. Ceterùm Scaliger non solùm Septimanam, sed & omnen Septenarium ordinem Septizonum & Septizodium vocatum ait. Quin & Septizonium apud Ælium Spartianum (Septizodium etiam dictum, ut ejusdem libri præ se ferunt qui idem vocabulum habent tam in Antonio Geta quàm in Severo) ita censeri vult ille [o] ut omnia ædificia ex molibus alia alii impositis consurgentia idem significet. *Severi Septizonii* inquit Marlianus [p] *supersunt* (Romæ) *tres ordines columnarum invicem superimpositarum. Alios autem quatuor insuper fuisse quidam putant, & ideo Septizonium dictum, quòd Septem Ordinibus columnarum jungeretur, ut Septem Zonis.* Sic item Cœlius Rhodiginus [q]. Sed & Severo vetustius illud in substructionibus nomen. Nam Suetonius [r] Titum memorat natum in sordidis ædibus propè Septizonium. Sed (ut de Heptazoni & Zonæ notione ac usu plura non adjiciamus) luce puto clarius est tam Vettio Valenti quàm Petro Alexandrino aliisque, Seriem seu compagem Planetarum Continuam & Cœlestem, non, pro dierum sive denominatione sive regimine, Immutatam Heptazoni nomine indigetatam; uti etiam ordinem illum immutatum, quo hodieque utimur, ex vetustis Astrologorum monimentis ac disciplina manâsse. Neque enim aliter de hoc loquuntur atque de eo quod ex antiquitatis

[l] *De laudibus Stiliconis, lib.* 3.

[m] *Ibid. lib.* 2.

[n] *In Theologia apud Eusebium Præp. Evang. lib.* 3. *cap.* 9. *alii.*

[o] *Animadver. Euseb. ad num.* 2216.

[p] *Topograph. Romæ, lib.* 4. *cap.* 6.

[q] *Antiq. Lect. lib.* 22. *ca.* 19.

[r] *In Tito, cap.* 1.

quitatis intimæ penu, id est Ægyptiorum Chaldæorumque disciplinis quas Occidens acceperat, hausisset. Quin & ordo seu series illa Planetarum in diebus designandis eadem est Judæis vetustis, & vetustissima habita, tametsi non sit eadem eorum omnibus ordinis illius in orbe Hebdomadico nominibus aptandis dispositio. Etenim in iis sunt qui ab ipsis rerum initiis ordinem petentes primum diem Mercurio, secundum Jovi, tertium ♀, quartum ♄, quintum ☉, sextum ☽, & Marti septimum assignant; adeò ut à rerum origine diebus putatis, Mars Septimum, non Saturnus, ut vulgo, sortiretur, & Sol sextum, non primum. At intereà non solùm ordinem eundem ipsum quem tum ex Dione & Vettio, tum ex hodierno habemus usu, retineri vides; verùm etiam vetustissimam dierum juxta Planetarum apud Gentiles numerum dinumerationem ipsis Judæis habitam. Commentum habent dum hac de re loquuntur Judæi [f] aliqui perridiculum de exorta die creationis quarto seu quo sydera creata sunt inter luminaria controversia; Lunam scilicet graviter ferentem Planetarum postremum se fieri, non solùm in orbium positura, verùm etiam in diei horarum dominio, in Solem querelam procaciter instituisse atque ob calumniam demum luce, quam antea multo majorem fuisse nugantur, minutam esse. Quod verò habent de postremo Lunæ loco in horarum dominio non satis, si diis placet, procedit, nisi diem illum quartum (quo Lumina creata) Saturno, ut dictum est, tribuant. Nam sic hora ejus prima erit, Lunæque Septima seu in primo horarum assignatarum ordine postrema. Adeoque ex hoc commento alia illa jam memorata Planetarum, in Hebdomade, ordinis dispositio nata est. Atque hinc intelligendus Rabbi Eliæzer [g] כל הכוכבים משרתים לשבעה כוכבים של שעות ושמן כלט״צמחן והם משרתי׳ לשבע ימי השבוע יום א׳ כוכב חמה יום ב׳ צדק לבנה יום ג׳ נוגה מאדים יום ד׳ שבתאי כוכב יום ה׳ חמה צדק יום ו׳ לבנה נוגה יום ז׳ מאדים שבתאי Hæc quidem sonant, *sydera universa ministri sunt syderibus Septem quæ horis præsunt, quorum characteres sunt* ☿ ☽ ♄ ♃ ♂ ☉ ♀. *Hi autem ministri sunt diebus Septem Hebdomadis. Diei* 1 *Mercurius, Sol; Diei* 2 *Jupiter, Luna; Diei* 3 *Venus, Mars; Diei* 4 *Saturnus, Mercurius; Diei* 5 *Sol, Jupiter; Diei* 6 *Luna, Venus; Diei Septimo Mars, Saturnus.* Ita inquam verbotenus reddita sonant. Sensus autem neutiquam proculdubiò est binos cuilibet diei Planetas assignari,

[f] *Lib. Neomeniarum & Æquinoct. a Munstero edit. pag. 91. in Calendario Ebraico.*

[g] Pirke, cap. 6.

ſignari. Sed cum juxta commentum illud de Solis & Lunæ controverſia, dies quartus Saturno, primuſque Mercurio (unde ab hoc, Planetarum etiam numerus heic ſumit initium) tribueretur, ceterique eadem diſpoſitione dies alias quàm vulgò acciperent denominationes, vix ambigendum putaverim quin commentitiæ huic diſpoſitioni vulgaris ac recepta, ſive à librariis ſive à lectore aliquo priſci ſeculi inter lineas poſita typis ſimùl mandaretur, adeo ut verba, diſpoſitionis diverſitatem tantùm, non partiarium ſingulis diebus Planetarum ſive miniſterium ſive imperium, ad hunc modum denotent.

☿ ♃ ♀ ♄ ☉ ☽ ♂.
Dies 1 2 3 4 5 6 7.
☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄.

Superior verparum aliquot commentitia eſt, inferior vulgaris & antiquiſſima diſpoſitio, quam & ita eſſe ſatis aſſerunt Judæi alii quibus [u] Saturnus Ebraicè id eſt שבתי *Sabthai*, בקרא בן מצר היותו מושל ביום השבת *ſic nuncupatur quia Dominus eſt Sabbati*, ſeu Sabbato inter Planetas aſſignatus eſt, id eſt diei Septimo, non quarto. Certè inter Levitas apud Nehemiam [x] nomen habetur etiam שבתי *Sabthai* ſeu *Sabbatæus* velut à Sabbato itidem deductum. Perinde ac ſi, Heſychium aut Requietum diceres.

[u] *Jehuda Ben. Saul ad* Sepher Cozri *part. 1. cap. 57. fol. 27. b.*
[x] *Cap. 11. 16.*

Summa demum eſſe videtur quod exiſtimat Joannes Philoponus [y], Gentiles, quemadmodum ſtellas inerrantes aliis atque aliis Deorum dæmonumque aut Heroum, velut Orionis, Herculis, id genus aliorum nominibus dedicarunt, ſic etiam ταῖς ἡμέραις ἑπτὰ πεπιςευμέναις ὑπὸ πάντων ὑπάρχειν *cum ab Omnibus Septem dies* (ſeu periodus à rerum initiis dierum Septenario numero terminari ſolita) *eſſe crederetur*, aut hiſce Planetas numero ſuppares, aut Planetis hoſce ordine jam dicto tribuiſſe. Et de Ordine ipſo Planetarum in diebus denominandis, hactenus. Dierum autem denominatorum Ordo (quicquid de Mercurii initiis & inaudita alibi illa orbis Hebdomadici diſpoſitione, quâ Sol quintum ſortitur diem & Saturnus quartum, loquantur Judæi aliqui jam citati) paſſim apud veteres aliàs ejuſmodi eſt ut Primus Soli tribuatur, adeoque poſtremus Saturno, ceteris intervenientibus, non alitèr atque juxta morem hodiernum; ſeu ut Auſonio,

Cuncta ſupergrediens Saturni Septima Lux eſt,

[y] *De Mundi Creatione lib. 7. cap. 14.*

Octavum

Octavum inſtaurat revolubilis orbita Solem.

Solis diem octavum, ſupremum, & primum pariter vocat. In Ogdoade ſcilicet ex repititione facta, eſt is tam ſupremus quam primus. Neque alium fuiſſe veteribus Ordinem palam liquet ex eis quæ è Vettio Valente aliiſque ſuprà depromta ſunt. At verò Nicolaus de Cuſa Cardinalis, *Septem*, inquit [z], *dierum numero apud omnes nomina revolvuntur* (de Gentibus quæ Europæis etiam antiquitùs cognitæ, *Omnes* hac in re ſemper intellige) *licet de prima ſeptimanæ die ac dierum nomine diverſitas ſit. Chriſtianorum Septimanæ initium eſt à die Dominico, Græcorum ac Alexandri à die Lunæ, Jeſnargit* (Jeſdegird) *à Die Martis, Nabugodonoſor à die Mercurii, Ethnicorum à die Jovis, Elhigera à die Veneris, Hebræorum à die Sabbati.* Palàm negat initium Septimanæ idem omnibus eſſe, utcunque in univerſum periodum dierum Septenariam omnibus in uſu eſſe aſſerat. Sed oſcitantèr nimis perperamque hoc traditum. Quæ enim affert de omnibus quos memorat, modò Chriſtianos excipias, ad rem de qua loquitur, non omninò attinent. Certè ut Chriſtianis tam Orientis quam Occidentis initium Septimanæ eſt dies Dominicus ſeu Solis (unde & dixere Græci Chriſtiani [a] annum ἑβδοματικῶς κανονίζειν *Hebdomadicè ordinare* pro eo quod eſt à die Solis incipere) ita paritèr reliquis. Dies autem quos habet ille alios velut pro variis Septimanæ initiis, ſunt dies Epocharum Chronologicarum, ſeu dies alii atque alii in Septimana, id eſt feriæ aliæ atque aliæ à quibus anni ſolùm putantur, neque ad orbis Hebdomadici initium ſpectant. Verbi gratia, ubi ait Septimanæ Jeſdegird, id eſt Perſicæ, initium eſſe à die Martis, id non aliter verum eſt niſi intelligas Characterem annorum Perſicorum à regno Jeſdegird, eſſe diem Septimanæ tertium, interìm Septimanæ initio etiam apud Perſas in die Solis, non Martis collocato. Sic illud, diem Mercurii initium eſſe Septimanæ Nabugodonoſor, nihil aliud eſt quàm à feria quarta annos ejus putandos. Nabonaſſarus ſcilicet ille, cujus Epocha Aſtronomica illuſtris in Almageſto Ptolemæi, intelligitur. Alfraganus; *Character annorum Perſicorum à regno Jezdaieris* (Jeſdegird) *filii Schared filii Coſre eſt dies tertius*; id eſt Martis. *Character annorum Ægyptiorum in Libro Almageſti à regno Nebukadneziris Babylonii eſt dies quartus*, id eſt Mercurii. De aliis ille ſimilitèr. Quod ideò adjeci ut etiam ex ſcriptore

[z] *In Reparat. Calendarii.*

[a] *Maximus Martyr in computo Eccleſiaſt. part. 1. cap. 23.*

Mahumedano hoc vetere manifestum fiat Septimanæ initium dierumque in ea ordinem ejusmodi fuisse ut locum primum Solis dies sortiretur. De ceteris apud Cusanum non aliter statuendum. Quod habet de Ethnicis, intelligo de Mahumedanis quos eo nomine Occidentis lingua non semel notavit. Dies Jovis seu quintus Epochæ fugæ Mahumedis è Mecha assignatur etiam ab Alfragano, unde Cusanus. Sic Georgius Almacinus, alii. Elhigera autem, seu الهجرة, pro eadem notissima Mahumedis æra etiam sumitur cujus initium feriâ sextâ ab aliis collocatur. Dies verò secundus seu Lunæ, æræ Alexandreæ etiam Alfragano aliisque initium est. Sed quid hæc ad initium Septimanæ? Sabbatum demùm Ebræis, ut vult Cusanus, septimanæ initium fuisse, nemo dicet qui sive novi federis illud recoluerit de *Una* seu *Prima Sabbati* pro die Solis, seu Prima septimanæ, seu tralatitiam eorum dinumerandi rationem per primam, secundam, tertiam &c. Sabbati, pro Hebdomade sumpti, meminerit; Tametsi videam quidem alios[b] eundem errorem cum Cusano obitèr admittere. Sed plane quod Cusano in animo heic fuit, id ad annorum mundi epocham spectat. Nimirùm palàm liquet Sabbati diem seu septimum in periodo dierum à mundi conditu prima, primum esse in computo inde annali, sed intereà septimum seu postremum in orbe hebdomadico. Neque solùm eis qui Planetarum nominibus heic frequentius usi sunt adeoque Solem præposuere, nec Judæis solùm & Christianis tam Orientis quam Occidentis, quibus idem est, Festi etiam recurrentis gratiâ (his diei dominici quem primum habent, illis Sabbati quem diem habent supremum) in orbe hebdomadico initium, dies Solis, idque ex more veterrimo, est feria prima, seu prima Sabbati; verum etiam apud ipsos Mahumedanos, quibus nec Solis, nec Saturni dies Festus est, is qui Soli tribuitur, locum in ordine illo obtinet primum, quod tum ex Alfragano Mahumedano superiùs citato palam scimus, tum ex Abugiafaris aliorumque ejusdem sectæ Historicis, Theologis, Chronologis. Almacinus ex Abugiafare[c]; اول الهجرة كان يوم الخميس واخر مدة حياته يوم الاثنين *Primus dies Hegiræ seu Mahumedis fugæ dies fuit quintus, & ultimus Vitæ ejus secundus.* De Jovis & Lunæ diebus, nemo non intelligit. Quamplurima id genus sunt obvia alia apud eum ex eodem Abugiafare,

[b] *Henr. Ranzovius in Calendario, pag.* 112. *Valent. Schindler. Lexic. Pentaglot. col.* 324.

[c] *Saracen. Hist. lib.* 1.

giafare. Et vide feriem dierum inferiùs capite duodevigefimo. Feftum autem hebdomadicum intereà illis eft dies Sextus feu Veneris. Sed nec inde orbem feptimanæ incipiunt nec eo claudunt. Jofephus Scaliger [d]; *Quod Mucharam Hegiræ cœpit à feria fexta, ideo eam diem facram Mahumedanis dicunt ab eo tempore. Ego fcio antiquiorem fuperftitionem effe propter Venerem quam* CHOBAR *vocabant & fumma fuperftitione antiquitùs venerabantur. Ceterùm feria fexta illis dicitur* جمعه (Giuma) *hoc eft* συνάξις, ἐκκλησία, ὁμιλία, *quæ ea reverentia illis eft quâ Judæis Sabbatum, Chriftianis dies Solis.* Atque fic paffim apud viros doctiffimos nominis يوم الجمعه *diei Giuma* ratio inde petitur, quòd conventus Mahumedanis facer tunc haberi qualibet feptimanâ folet. Verum quidem eft, ex vi nominis fimplici, illud idem fignificare. Ceterum funt in Mahumedanis ipfis qui ex rerum creatarum, eodem in rerum initiis die, feu univerfi compage abfolutâ, diem *Giuma* dictum velint. A verbo fcilicet جمع quod *congregare* feu *in unum corpus conflare* denotat. Etenim fic lego in Abu Walid Mahumed Ben Elfhecina, hiftorico veteri Mff. qui rerum initia & fex creationis dies exequens, ait, ثم خلق الكواكب والسمس وعمر ذلك وكان ابتدا ذلك يوم الاحد الي يوم الجمعه وسمي يوم الجمعه لاجتماع تكامل اصول الخلق فيه *Tunc creavit Stellas & folem & quæ funt id genus cetera. Et continuatum eft opus illud à die primo in diem Giuma. Ideo autem vocatur dies Giuma quoniam eo in univerfum rerum primò creatarum compages eft abfoluta,* feu τῦ παντὸς fuit συμπλήρωσις. Certè & Arabes Chriftiani eodem nomine folent fcriptis fuis nuncupare feriam fextam; quod eos noluiffe facere autumandum, fi tantummodò facer Mahumedanorum conventus eo innueretur. Sic Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, fcribit Adamum è Paradifo ejectum hora nona من يوم الجمعه *diei Giuma.* Quo nomine aliàs pro eodem die ei folenne eft uti. Quin & qui Arabicè Novum tranftulit fedus pro parafceve Sabbati, id eft die Veneris, الجمعه paffim fubftituit [e]. Mahumedanum autem illum qui ficut diximus hoc derivat, in animo etiam habuiffe non dubito vocabulum جمع *Giamia*

[d] De Emmend. Temp. lib. 2. pag. 132.

[e] D. Matth. 27.62. Marc. 15.42. Luc. 23.54. Ioan. 19.14. 31. & 42.

Giamia toties iteratum in Genesis Arabicæ historia Creationis pro eo quod est *Omne* seu *universum*. Et [f] وبطل في اليوم السابع من جميع صناعته التي عمل *Et quievit in die septimo ab Vniverso opere quod fecerat.* Certè persuasum habeo cum Scaligero, Hegirâ antiquius esse, etiam sub nomine Giuma, Festum illud. Sed an à Saracenico cultu Veneris derivandum (quod & olim [g] existimavi ipse) haud parùm dubito. Antiquius esse, eliciendum videtur ex eo quòd in Alcorano memoratur, velut notissimum, Festi nomen, quo etiam, ut lemmate, Capitis integri frons insignitur. Verba sunt [h], يا ايها الذين امنوا اذا نودي للصلوة من يوم الجمعه فاسعوا الي ذكر الله وذروا البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون *O vos qui è credentium sitis numero, quando convocatur ad precandum in die Giuma*, seu *die Veneris* (uti & vertitur à Retinensi; & notat ibi Mahumedes Ben Achmed في بيعكم (من) *mercandi negotia relinquite; quod bonum est vobis, si sapitis*. Et quod ad originem Festi quatenùs à Mahumedanis retinetur, attinet; cum partim è Christianis, partim è Judaicis ritibus conflatum esse Mahumedismum certum sit, an non constitutioni Constantinianæ illi, quâ tam Dies Veneris, seu feria quod prosabbatum est, quàm Solis dies seu Dominicus Festus habendus erat, ea debetur? In Christianismo quidem diù est quod evanuit constitutio illa. Sed fortè inde diem illum in colluviem suam recipi voluit Mahumedes. De constitutione illa Eusebius [i], Sozomenus [k], Nicephorus [l] Callistus; unde Baronius [m].

[f] *Genes.* 2. 2.

[g] *De Diis Syris Syntagm.* 2.

[h] *Azoar.* 62. *Arab.* 72. *lat.*

[i] *De vita Constantini, lib.* 4. *cap.* 18.

[k] *Hist. Eccl. lib.* 1. *cap.* 8.

[l] *Hist. Eccle. lib.* 7. *cap.* 46.

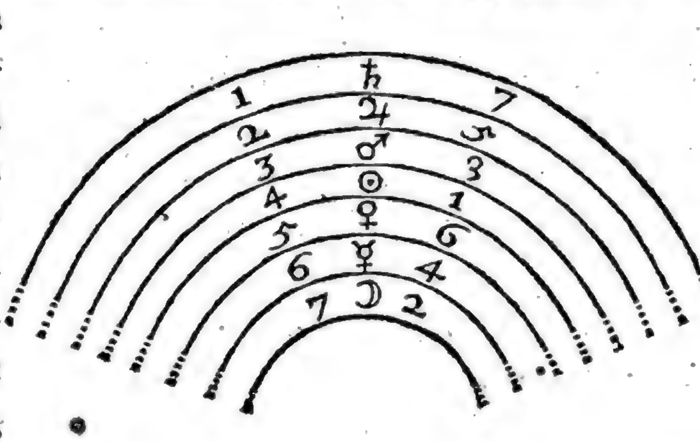
[m] *Annal. tom.* 3. *ann.* 321.

CAP. XXI.

De Ordinis *in orbe dierum Hebdomadico* Planetarii Ratione. Horarum Præfecturæ, *apud Astrologos veteres*, Planetariæ. *De* Horarum vetustate. *Priscorum sententiæ de* Heptazoni *seu* Planetarum *in Cœlo* Ordine. *Vnde* Argumentum *à nonnullis* adversus denominationis Hebdomadicæ *vetustatem*, *perperam affertur.*

ORdinis in diebus designandis Planetarum jam ante ostensi Ratio seu Causa, juxta superiùs proposita, proximè est inspicienda. Nam ex ea etiam ritè perpensa, tum faciliùs diluuntur nonnulla quæ ejus orbisque dierum, qualem descripsimus, hebdomadici vetustati adversari videantur,

deantur, tum ipsa vetustas pressius asseritur. Sunt quidem qui rem fortuitò seu κατ' ἐξουσίαν αὐτόνομον, *pro hominum libitu*, citra rationem rei ipsi aptandam, factam opinentur [n]. Alii inter veteres de Causa disputarunt, quorum scripta temporum injuria delevit. Partem dico desideratissimam quarti Symposiacon Plutarchi Josepho, cujus verborum gratiâ dissertatio hæc tota instituta est, coævi. Titulum ejus ea de re habes suprà capite decimonono. Certè & verisimile est, Hermetis Ægyptii libros illos vetustissimos, de quibus Clemens Alexandrinus, seu volumen illud ejus Panaretum dictum apud Petrum Alexandrinum, rationem hanc aperuisse. Nam Astrologica non pauca, atque inprimis ad Planetarum ordinem, regimen, usum spectantia, in libris illis contineri ex autoribus jam dictis qui eos memorarunt, satis liquet. Ratio autem seu causa Ordinis illius Planetarum intermissi, alia atque alia habetur tum apud Veteres, quorum scripta non periere, tum apud Recentiores. Triplex fermè apud veteres occurrit. Prima ex proportione Musica petita. Ex Horarum præfecturis Secunda; & demum, ex alternatione quadam Planetarum Luminibus vicinorum, Tertia. Quod ad primam attinet; cum in Hebdomade sic disponantur Planetæ, ut Sole diem primum occupante, Lunâque proximum, bini in ea orbium serie, quæ vulgo agnoscitur & Ptolemaica est, semper itidem prætermittantur, quartusque ab antecedente repetito in dierum denominatione (ut in adjecto tum Heptazoni, tum denominationis hebdomadicæ ordinis paradigmate) sequatur, id est ut saltus in quartum quemque Planetarum fiat; fuere [o] qui juxta harmoniam quæ diatessaron dicitur, Ordinem Planetarum illum intermissum existimarint primò institutum; adeoque Musicum esse voluerint. Et de Musicis in cœlo rationibus obvia sunt non pauca ex Pythagoreorum aliorumque veterum scholis apud Ptolemæum [p], Macrobium [q], Nicomachum Gerasenum [r] alios; quemadmodum & inter recentiores summi nominis [s] Mathematicos. Ratio

[n] Philopon. de Mundi creatione, lib. 7. cap. 14.

[o] Dio hist. 37. Xiphilin. in Pompeio.

[p] Harmonic. lib. 3. cap. 10. &c.

[q] Macrob. in somn. Scipionis.

[r] Enchirid. Harmonic. lib. 1.

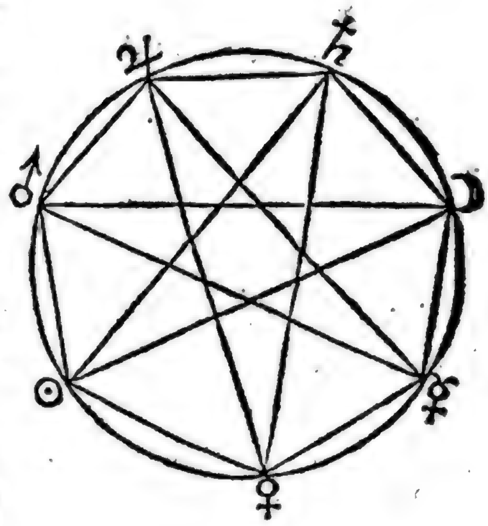
[s] I. Kepler. Harmonices Mundi, lib. 5. cap. 3. & in Prodromo dissertat. Cosmographic.

tio heic secunda, seu quæ ex Horarum præfecturis pendet, ipsissima est quæ exhibetur in eis quæ superiùs ex Vettio Valente Antiocheno afferuntur. Etenim distributis, secundum vulgarem orbium seu Heptazoni seriem continuam, viginti quatuor diei cujuslibet seu temporis nychthemerini horis inæqualibus (scilicet diei naturalis duodecim, totidemque noctis) adeo ut Planeta, cui dies cognominis, primam sortiatur horam, ceterasque ceteri suo deinceps ordine continuo in orbem redeuntes; is qui horæ proximi perpetuò diei primæ præfectus est, eidem etiam diei nomen tribuit; quod putanti manifestum est. Utraque ratio à Dione simùl, velut ab anterioribus seculis accepta, traditur. Sed posteriorem video viris doctis qui res hujusmodi seculis recentioribus tractant, maximè placere; veluti Nicolao Cardinali Cusano [t], Joanni Garcæo [u], Francisco Maurolyco [x], Joanni Lucido [y], Christophoro Clavio [z], Francisco Barocio [a], Rodulpho Hospiniano [b], Joanni Keplero [c], aliis. Tertia ratio, seu quæ pendet ex varia Planetarum reliquorum Luminibus vicinitate atque alternatione, habetur apud Bedam [d]. *Hæc erat*, inquit ille, *stultitia Gentilium, falsa ratiocinatione subnixa, qui quasi jure primam diem Soli, quia maximum est Luminare; secundam Lunæ, quia secundum Luminare est, se consecrare putabant*, (&) *de inordinata alternatione tertiæ diei primam à Sole Stellam, quartæ primam à Luna, quintæ secundam à Sole, sextæ secundam à Luna, septimæ tertiam à Sole præponebant.* Atque ita hac de re veteres. Recentiorum autem qui diffident instar omnium erit vir præstantissimus Josephus Scaliger. Is non Horas in causa fuisse opinatur appellationis dierum (nam appellatione ejusmodi, Horarum usum ac distributionem recentiorem facit) sed potiùs dies, Horarum. *Ea appellatio*, inquit Scaliger [e], *longè antiquior Horis. Quare non ab Horis Planetariis nomina diebus Septimanæ imposita, sed potiùs superstitio appellationis dierum in Horas derivata.* Alibi item de Ebræis veteribus [f] quorum scilicet res in fœdere veteri enarrantur, locutus, *ne horarum, quidem,* scribit *ulla apud eos mentio. Nam diem*, id est, *τὸ νυχθήμερον in* XXIV *horas partiri & Græcorum est commentum & longe post tempora Solonis in Heliotropiis Græcorum notatum, & tandem sub Romanorum imperio ad Judæos à Romanis translatum. Itaque antiquior, ut mea fert opinio, feriarum appellatio à Planetis, quam ut ab horis quæ singulæ Planetam suum sibi vindicant, nominatæ sint.*

Causam

[t] *In Reparat. Calendarii.*
[u] *Tractat. 1. de Tempore, cap. 29.*
[x] *Lib. de Sphera, & in Cosmograph. Dialog. 1.*
[y] *De Emend. Temp. lib. 1. cap. 1.*
[z] *In cap. 1. Joan. de Sacro Bosco.*
[a] *Cosmogr. lib. 3. cap. 2.*
[b] *De Origine Fest. cap. 5.*
[c] *Epit. Astronomiæ Copernicanæ, lib. 3.*
[d] *De Temporum ratione, cap. 6.*
[e] *Prolegom. ad Emen. Temp.*
[f] *Lib. 2. de Emend. Temp. lib. 2. pag. 131.*

Causam autem seu rationem cur dies cognomines Planetarum non sequantur ordinem & situm siderum quorum sunt cognomines, sed, binis prætermissis, quartum semper in dierum denominatione sit sidus proximum, ad hunc modum assignat [h]. *Septem Planetæ per Circulum secundum ordinem suum dispositæ æquabili intervallo constituunt septem triangula Isosceles ad peripheriam quorum bases sunt Latera Heptagoni Circulo inscripti, ut habes in Circulo proposito, ad cujus peripheriam septem errantes sunt secundum seriem suam sitæ constituentes triangula Isoscele* ♄ ♀ ♃, ♃ ☿ ♂, ♂ ☽ ☉, ☉ ♄ ♀, ♀ ♃ ☿, ☿ ♂ ☽, ☽ ☉ ♄. *In quibus Triangulis dexter angulus ad basim est prima Stella trianguli, secunda in angulo ad verticem, tertia angulus sinister ad basim: ita ut omnis Stella anguli dextri habeat oppositam Stellam anguli in vertice, Stella autem anguli à vertice Stellæ anguli sinistri ad basim sit opposita. Sequentur igitur sese omnes septem Planetæ non per seriem suam, sed per intervalla laterum quæ veræ sunt oppositiones. Sit igitur Triangulum* ☉ ☽ ♂ *primum ordine.* ☉ *in angulo basis dextro præibit. Sequetur Luna ei opposita in vertice; eam oppositus Mars in angulo sinistro basis. Qui quidem Mars cum in Triangulo* ☉ ☽ ♂ *sinistrum angulum basis occupet, in triangulo* ♂ ☿ ♃ *occupabit dextrum basis angulum, habens oppositum Mercurium; Mercurius autem oppositum Jovem in angulo sinistro: Qui Jupiter faciet angulum dextrum in Triangulo* ♃ ♀ ♄ *habens oppositam in Vertice venerem, ut ea opposita est Saturno in angulo sinistro, sed angulus ille rursus erit dexter in triangulo* ♄ ☉ ☽. *Et sic erogati sunt septem Planetæ in totidem dies quas Ecclesia Romana vocat ferias. Hæc est vera harum appellationum ratio.* Sic Josephus Scaliger. Quod verò loquitur ille de Horis seu vicesimis quartis diei civilis partibus, quasi recentius illarum inventum esset & usus; certè dum ævo Soloni proximo in Heliotropiis notatas admittit, eas admodum vetustas facit. Nam Solon sexcentis ampliùs annis Natales Christi antevertit. Et expressim

[h] Lib. 1. de Emend. Temporum, pag. 8.

sim Herodotus [i], *gnomonem*, inquit, & τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες *& duodecem partes diei didicerunt à Babylonijs Græci.* Quod intelligo de XII horis inæqualibus diei naturalis, totidemque noctis. Quales quidem vulgo ab intima antiquitate in usu, diù olim obtinuere, a Planetis nomina, ut ostensum est, sortiti. Tametsi interea Mathematicis ipsis seu Astrologis in motuum temporumque calculò horæ æquinoctiales, ut quidem necesse erat, adhiberentur. Certè de Anaximandro Milesio legitur apud Eusebium [k] πρῶτος γνώμονας κατεσκεύασε πρὸς διάγνωσιν τροπῶν τε Ἡλίου, καὶ χρόνων, καὶ ὡρῶν καὶ Ἰσημερίας, *primus stylos elaboravit ut dignoscerentur conversiones Solis, Tempora, Horæ & Æquinoctium.* Qua de re etiam Laertius in Anaximandri vita, & Plinius [l]. Horas item ejusmodi in usu Romanis sub Augusti ævo scimus ex Varrone, Manilio, Virgilio. Antiquiorem item earundem distributionem, ex P. Cornelii Nasicæ censoris Horario quod ex aqua fecit. Et Censorinus [m]; *Horarum nomen non minus annos CCC Romæ ignoratum esse credibile est. Nam* XII *tabulis nusquam nominatas Horas invenies, ut in aliis posteà legibus, sed ante Meridiem.* Ex Ebræorum item historia sacra [n] notissimum est illud de Achazi Regis solario. Et ne quidem qua ratione calculum inire Astronomicum possent veteres illi citra horas, qualibus vtimur, aliasve certas & invicem syderum venatoribus cognitas temporis mensuras quæ eas imitarentur, excogitari potest. Et postquam horæ æquinoctiales seu æquales tempori nycthemerino à Mathematicis in calculi usum tributæ sunt, successit proculdubiò altera illa apud vulgus inæqualium seu Planetariarum, ex eorundem disciplina [o], ratio. Sed de Horarum vetustate, Horologiis, Sciothericis id genus aliis consulas, si vis, Josephum Scaligerum [p], Claudium Salmasium [q], Dionysium Petavium [r]. Intereà agnoscendum videtur, ut vult Scaliger, rationi magis consonum esse Horarum nomina ex superstitione appellationis dierum seu Hebdomadicæ orta, quam hanc ex horarum cyclis. Suadet inprimis illud quod è commentis Astrologicis vetustissimis legimus apud Petrum Alexandrinum [s] περὶ τοῦ πολεύοντος ἢ διέποντος *de Planeta possidente & administrante.* Scilicet Planetam diei cognominem totum diem & quamlibet ejusdem horam πολεύειν *possidere* adeoque regere,

[i] *In Euterpe.*

[k] *Præparat. Evangel. lib. 10. cap. ult.*

[l] *Hist. Nat. lib. 2. cap. 76.*

[m] *De Die Natali, cap. 23.*

[n] *2 Reg. cap. 20. & Isaiæ cap. 38.*

[o] *Vid. Francisc. Barocium in Cosmographia, lib. 3. cap. 2.*

[p] *Ad Manil. Isag. 2. pag. 254.*

[q] *Plin. exercitat. pag. 632. &c.*

[r] *Ad Auctarium Differtat. lib. 7. cap. 8. & 9.*

[s] *In Isagoge Apotelesmat. & videsis Ios. Scalig. ad 2. Isagog. Manilii pag. 290.*

regere, Horarium autem Planetam ministerium præstare. Verbi gratiâ die Saturni ajebant, ὁ αὐτὸς ἀστὴρ κύριος τῆς ἡμέρας γίνεται καὶ πολεύει ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν α ὥραν αὐτὸς πολεύων καὶ διέπων; τὴν β παραδίδωσι τῷ ♃, καὶ λέγομεν, τὴν β ὥραν ♄ πολεύοντος καὶ ♃ διέποντος *ipse Saturnus Dominus est diei, & possidet integram diem. Quin & Horam primam non solùm ut dominus possidet, verùm etiam sibi ipsi regiminis ministeria præstat. Secundam verò horam tradit Jovi. Et dicimus Horam secundam possidente quidem seu dominante Saturno, sed ministerium præstante aut procurante Jove.* Quin & Rabbi Gedaliah Ben Jechai [c] ex disciplina illa futili, sed prisca; הכוכב המתחיל למשול בשעה ראשונה בין ביום בין בלילה נמשכת כל היום ההוא וכל הלילה ההוא שהוא יהיה מושל על כלם אמנם יתר הכוכבים הנכנסים למשול בשאר שעות הם כמו ב' חברים המושלים יחד אך המושל בשעה ראשונה יותר חזק מהאחרים *Planeta qui Hora prima incipit dominari, sive interdiu sive nocte, totum diem illum & totam illam noctem possidet, quoniam is dominus est supremus. Attamen & Planetæ ceteri qui ordine suo horis præsunt reliquis, sunt* (quatenus primæ horæ Dominum respiciunt) *veluti Socii qui & simul dominantur. Veruntamen Horæ primæ Dominus ceteris præcellentior est.* Hinc sanè existimandum non videtur, Dominium totius diei & potestatem cujuslibet etiam Horæ superiorem & continuam, adeoque Planetariam diei denominationem, ab Horario illo recurrente qualicunque dominio ortum habuisse, sed potiùs Horarium illud dominium, quod minus habitum est, & inferius est diurno, ex diei dominio manâsse, atque ansam Horarum sic denominandarum inde arreptam. Ministros, Procuratores, legatos, præsides, Principibus qui universis imperent, posteriores esse palam est. Quod verò ad Planetariæ denominationis ordinis Rationem seu causam primariam spectat; sanè mihi nondum persuasum est aut à proportione Musica, aut ab Horarum præfecturis, nedum à triangulis laterumve aut basium ratione seu oppositionibus, hujusmodi ordinem manâsse; sed à simpliciori multò origine, eaque quidem alternationi illi de qua loquitur Beda, proximante. Nimirum advertendum est inter Planetas, seu in Heptazono, longè primariam obtinuisse semper dignitatem Solem & Lunam. Etenim apud Philosophos, Astrologos, Gentium Theologos aliosque passim dicuntur, & sunt illi

[c] Sepher. Shalsheleth, *fol.* 74. *b*

[a] *Ante alios videsis Iul. Firmicum Mathes. lib.* 3. *cap.* 1. *ex Nechepsone & Anubio.*

bina Lumina (per excellentiam sic nuncupata) temporum rerumque moderatores adeo singulares ut tam reliquos in Heptazono variâ suarum configurationum vi potissimùm regant disponantque, quàm inferiora, velut Principes corporum cœlestium, gubernent, atque etiam in veteri Paganismo universa divinitatis nomina alia complectantur. Ea de re consulas Macrobium, ut ceteros mittam paritèr obvios. Unde evenit etiam Solem ex disciplina Indorum, Persarum, & Ægyptiorum in Onirocriticis, Regem, Lunam πρόσωπον τοῦ ἀπὸ βασιλέως δευτέρου ἐξουσιαστοῦ *personam ejus qui secundus à Rege præest*, denotare, ut docet Achmes [x]. Unde & Ægyptii assimilare soliti Solem Regi & oculo dextro, Lunam autem Reginæ & sinistrò, reliquos quinque hisce δορυφόρους seu Satellites habentes, ut tradit Sextus Empiricus [y]. Quin & in ipsa creationis historia sacra soli illi bini, ob præcellentiam memorantur per nomina majoris & minoris Luminaris. *Luminare majus* [z] לממשלת היום *in dominium diei, & Luminare minus in dominium noctis*. Quod postquam Hellenistæ verterant Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας *in principatus* seu *Dominium diei*, & Εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς *in principatus* seu *dominium noctis* (idque satis juxta veritatem Ebraicam) legerunt nonnulli veterum τὴν ἀρχὴν, & vocabulum Græcum aliâ illâ notione qua *initium* seu inchoationem significat, accepere. Ita ut sacrum sermonem perperam intelligerent fuisse *Luminare majus ad initium* seu *inchoationem Diei*, *Luminare minus ad initium* seu *inchoationem Noctis*. Qua de re præter S. Augustinum [a], Isaacum Monachum [b], Eugubinum * (cujus verba Græca ex Isaaco Monacho desumuntur) videsis Robertum Episcopum Lincolniensem in Hexaemero, citatum in *summa Astrologiæ Anglicanæ* [c] in impressis, quos vidi, tributa Joanni Eshcuido quem & Esquidum nominat Gulielmus Camdenus [d]. Autor verò est Joannes *de* Eschenden, Esthenden, etiam & Ashelden, in MS. Bibliothecæ Oxoniensis. Socius erat olim Mertonensis ibi Collegii [e], nostratibus etiam subinde *de* Estwode, quod in Esquidum degeneravit, dictus. Sed ex utravis versione præcellentiam vides pereximiam utrique Luminari tribui. Summa heic est, quod ex Astrologorum veterum scitis habet Ptolemæus [f]; ὁ μὲν ☉ καὶ ἡ ☽ διαφαντικῶς ὥσπερ ἡγεμόνες εἰσὶ τῶν ἄλλων *Sol & Luna, ut principes ceterorum, imperium exercent*. Cum igitur tam insignis habita sit semper, idque meritò, utriusque dignitas ac præcellentia, diesque inde Hebdomadis

x *Onirocritic. cap.* 167. & 168.

y *Adversus Mathematicos, lib.* 5.

z *Genes.* 1, 16.

a *In Genes. ad literam lib.* 2.

b *In Computo.*

* *Ad Gen.* 1.

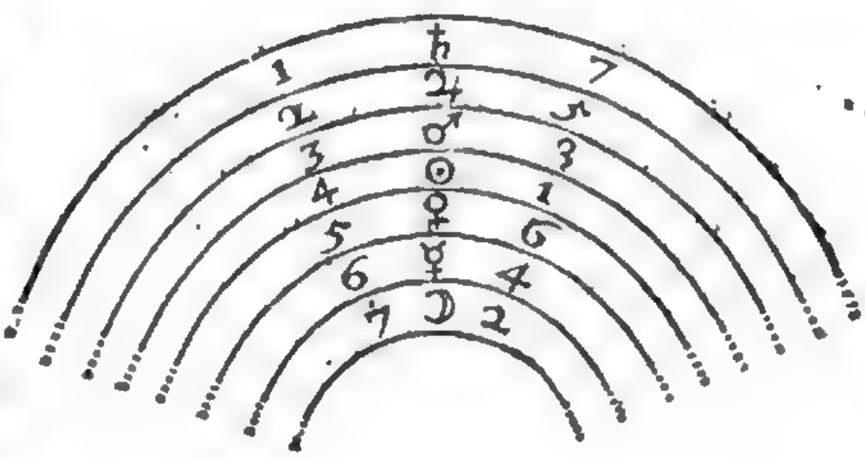
c *Tract.* 1. *Dist.* 1. *Venetiis*, 1489.

d *In Britannia, pag.* 132.

e *J. Balæus Cent.* 6. *script.* 14. *I. Pitsæus et.* 14. *script.* 602.

f *Tetrabib. lib.* 2. *cap.* περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἀποτελέσματος.

domadis primus Soli, velut siderum plane Regi summo, & ob dignitatem secundam, Secundus Lunæ esset (quod alitèr inter denominandum vix fieri quibat) assignandus; videtur quidem intervallum, non dico Magnitudinis seu Spatii, sed Numeri, quo bini hi Planetæ primarii in Heptazono invicem disjungerentur, velut prototypum fuisse ceteris in Heptazoni cyclo sequentibus. Adeo ut quemadmodum & quoniam Luna Solem binis intermediis, nempe Venere & Mercurio, prætermissis, in Hebdomadicæ denominationis initio sequebatur, ita etiam atque ideo parili, in revertente Heptazoni cyclo, intervallo numeri distaret tertius à Luna. Unde tertium diem sortitus est Mars, & simili semper intervallo deinceps dies suos reliqui quatuor, ut in figura adjecta. Atque etiam hinc fortè ratio aliqua est petenda, cur Sol,

Phœbus, Apollo (nam nomina hæc eadem esse, sciunt pueri) Ἑβδομαγέτας, id est Ἑβδομηγέτης veteribus diceretur. Quoniam scilicet τῆς Ἑβδόμης esset ἡγέτης, seu *septenarii* tam in Planetis, quà Cœlum tenent, quàm in Hebdomadicâ dierum denominatione *Princeps*, Dux, seu qui velut in exemplum præibat. Æschylus [g];

Καλῶς ἔχει τὰ πλεῖστ' ἐν ἓξ πυλώμασι
Τὰς δ' Ἑβδόμας ὁ σεμνὸς Ἑβδομαγέτας
Ἄναξ Ἀπόλλων εἵλετο———

Benè se habent reliqua in sex portis. Septimam verò venerandus Hebdomageta, Rex Apollo elegit. Scholiastes autem ibi, ὅτι ἐν Ἑβδόμῃ τοῦ μηνὸς γεννηθεὶς ἐκλήθη Ἑβδομαγέτας, *quoniam septimâ mensis die natus* (qua de re suprà [h]) *vocatus est Hebdomagetas.* Id ipsum illi nomen tribuitur apud Proclum [i]. Apollini τὴν, inquit, ἑπτάδα ἀνεῖσαν ὡς συνέχοντι πάσας τὰς συμφωνίας &c. διὸ καὶ Ἑβδομαγέταν ἐκάλουν τὸν θεόν, *septenarium dedicarunt veluti ei qui concentus universos complecteretur &c. unde & Hebdomagetam eum vocabant.* Quam locutionem retinendam sentio neque mutandam in Ἑβδομαγενῆ, id est, *Septimo die natum.*

[g] *In* ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις.

[h] *Cap.* 17.

[i] *In Timeum Plat. lib.* 3. *pag.* 200.

natum. Pace dico viri literatissimi [k] qui non semel monuit sic potius mutandum. Scimus quidem etiam hoc nomine Apollinem à Sacerdotibus [l] dictum, quod & suprà [m] memoratum est, uti & à nonnullis [n] Ἑπταμηναῖον *septimestrem.* At verò nec ideò sequitur apud Proclum Ἑβδομαγενῆ substituendum, cum & res ipsa & quod apud Æschylum legitur Ἑβδομαγέταν palàm videantur asserere. Nam & apud utrunque non natales (quicquid nugatur scholiastes) sed principatus ejus & in septenario prærogativa singularis designatur. Et Sextus Empiricus [o], τῶν ἑπτὰ, inquit, ἡγεῖσθαι μὲν τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην οἴονται *Septem stellis arbitrantur præesse Solem & Lunam*, id est Hebdomagetas esse. Rationi autem quam conjectando adduximus, de ordine ceterorum in diebus denominandis, Solis & Lunæ qui heic Principes sunt, licet dispares, ordinem & intervallum imitante, similis fermè ratio est quæ habetur in aliquot Ecclesiæ Christianæ nominibus dierum qui ex nulla sui omninò ratione ea sortiti sunt, sed tantum è solennitatis primariæ è qua pendent denominationis imitatione quadam seu respectu. Quadragesimæ nomen inditur primo diei Dominico a quo jejunium sic dictum auspicamur. Hujus gratiâ seu imitatione [p], Dies Dominicos retrò putatos dicimus Quinquagesimam, Sexagesimam, Septuagesimam, nullam numerorum his nominibus denotatorum rationem, quod nemo non videt, habentes, sed quadragesimæ seu primarium respicientes solummodo nomen, quod sono & similitudine quadam non re omninò nomina cetera imitantur. Sic fere Feriarum nomen à feriis reverà primariis ad alios dies qui nec revera feriæ, translatum. Sic à Sabbati nomine primario Hebdomas ipsa & dies quælibet, prima, secunda, tertia & deinceps, Sabbati dicta. Nimirùm, ut inquit Beda [q], *à requietionum die quæ suo nomine & cultu singularis excellebat.* Sed verò objectio heic obvia est, quæ ex ordinis ejusmodi, in diebus denominandis, Planetarii ratione qualicunque, sumpta, vetustatem ejusdem denominationis, quam anteà adstruimus, haud parum impugnare videatur. Ratio nempè quovis modo hactenus adducta admittit, seriem Heptazoni, seu in cœlo Planetarum, vulgarem, veteribus qui diebus nomina indiderint, receptam esse, juxta paradigmata ante ostensa. At verò scimus, apud veteres aliam atque aliam fuisse de Planetarum in cœlo ordine & locis sententiam. Supremo in loco collocarunt aliqui Solem, atque huic Lu-

nam

[k] *I. Meursius in Græcis Feriis, lib. 3. in* Ἑβδόμη *& lib. de Denario Pythagorico, cap. 9.*

[l] *Plutarch. sympos. 8. cap. 1.*

[m] *Cap. 17.*

[n] *Scholiast. Callimachi ad hymn. in Delum.*

[o] *Adversus Mathematicos, lib. 5.*

[p] *Guil. Durand. Rational. lib. 6. cap. 24. §. 5. & 6.*

[q] *De Temp. Rat. cap. 8.*

nam proximam, ut Anaximander, Metrodorus, Crates [r]. Alii ſuperiores tres ♄, ♃, ♂, ordine qui tum vulgo, tum Mathematicis, poſt hoſce, pleriſque omnibus placuit, ponentes, Solem Lunæ ſurſùs proximum fecere (ut non ſolùm Plato [ſ], & Eratoſthenes [t], atque autor libri de Mundo Ariſtoteli [u] tribui ſoliti, verùm etiam Ægyptii [x], ſaltem in eis nonnulli nominis celebrioris) adeoque Venere & Mercurio inferiorem. Et de diſſenſu circa hanc rem Veteres alii [y], recentioreſque [z] obiter atque affatim. Quin diſertè ſcribit Moſes Maimonides [a] tam Phyſices ac Mathematices quàm Theologiæ ac Juriſprudentiæ Judaicæ magiſter quidem eximius, היא דעת הראשונים כלם שכדורי נגה וככב למעלה מן השמש *Veterum omnium ſententia fuit Orbes Veneris & Mercurii eſſe ſupra Solem*, quod nec ſemel dicit. Atque fuiſſet ita Heptazoni ordo, horum alteruter. Subjungit verò ואחר כן בא בטלימוס והכריע היותם מתחת Maimonides, *& ſequutus eſt poſteà Ptolemæus qui argumentis obtinuit eos eſſe infra Solem.* Certè ſi Veterum omnium opinio eſſet, Solem Mercurio & Venere inferiorem fuiſſe, adeoque alium fuiſſe Heptazoni ordinem ab eo quo in ratione dierum denominandorum diſpiciendâ uſi ſumus, ſequeretur aut denominationem illam vetuſtam non fuiſſe, aut ſaltem rationes hactenus ſive ex ejuſdem ordinis intervallis, ſive è recurrente in horarum præfecturas, juxta eundem ordinem, ſucceſſione nihili plane eſſe. Nam quæ dicta ſunt, vulgari ordine velut priſcis receptiſſimo nituntur. Unde etiam nec defuere qui cum Maimonide heic ſentientes, ante Ptolemæum ſcilicet ordinem illum apud veteres non admiſſum, ipſam denominationem hebdomadicam, ex ordine illo natam, Ptolemæo antiquiorem eſſe negent. Floruit Ptolemæus ſub annum poſt Chriſti natales CXL. Expreſsìm Hoſpinianus [b]; *Nec dies Hebdomadæ ante tempora Ptolemæi nominibus Planetarum eo ordine ut hodiè diſtincti fuerunt. Sed nominati ſolùm à numero quo ſe invicem in menſe ſequebantur. Id hac ratione probo. Veteres Aſtrologi ante Ptolemæum ſtatuerunt Solem immediatè ſupra Lunam, ſic ut illis Saturnus eſſet primus, ſecundus Jupiter, tertius Mars, deinde Venus, poſt eam Mercurius, inde Sol, ultima Luna,* &c. Et pluribus ſententiam ſuam adſtruere conatur. Sed palàm hallucinatio

♄	♄
♃	♃
♂	♂
♀	☿
☿	♀
☉	☉
☽	☽

r *Plutarch. de Placit. Philoſ. 4. cap. 15.*
ſ *In Timæo.*
t *Chalcid. in Plat. Tim.*
u *Cap. 2.*
x *Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 19.*
y *Ptolem. de Magna conſtruct. lib. 9. cap. 1. Proclus in Timæum Platonis. Achil. Tatius in Aratum, cap. 16. Simplicius in Ariſt. lib. 2. de cœlo, &c.*
z *Copernicus lib. 1. cap. 10. Io. Picus adverſ. Aſtrologiam, lib. 10. cap. 4. Franciſc. Picus in exam. doctrin. Vanit. Gentium, lib. 1. cap. 12. Cornelius Agrippa de Vanitate Scientiarum, cap. 30. Franciſc. Barocius de Sphæra Mundi, lib. 1. cap. 2. Franciſc. Maurolyc. Coſmograph. dialog. 1. Clavius in cap. 1. Ioan. de Sacro Boſco.*
a More Nebochim, *lib. 2 cap. 9.*
b *De Origine Feſtorum, cap. 5.*

hallucinatio est insignis. Neque enim ordinis Heptazoni illius receptissimi autor est Ptolemæus. Vetustiorem esse apud complures manifestò liquet. Certè tametsi in mutilo Ciceronis de Universo opere, ex Platonicorum sententia, Lunæ proxima supra Terram est Solis circumvectio, atque inde ad Venerem & Mercurium ascenditur, in Somnio nihilominus Scipionis satis expressìm collocatur Sol in Heptazoni medio. *Subter* (scilicet post tres superiores) inquit, *mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & Princeps & moderator luminum reliquorum. Hunc ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii, in infimoque orbe Luna &c.* Cicero autem ducentos circiter ante Ptolemæum annos floruit. Ejusdem item seculi Manilius [c], sunt, inquit, quæ Cœlum terramque intervolitantia pendent sidera

> *Saturni, Jovis, & Martis, Solisque: sub illis*
> *Mercurius Venerem inter agit Lunamque locatus.*

Sic & Hyginus in Astronomicis, Manilio coævus. Quin & Cicerone recentior non fuit Geminus, si Dionysii Petavii [d] de tempore ejus conjecturæ fides. Quem tamen non desunt qui tertio à Christo seculo ponant, ut Josephus Blancanus [e]. Certè Geminum si quid video, palàm est scripsisse ante Actiacam Victoriam. Nempè, sub id tempus [f] annus Julianus receptus est ab Ægyptiis qui antè anno usi sunt æquabili ac vago illo, CCCLXV dierum, quadrantis, qui excrescit, nullâ habitâ ratione; adeò ut in periodo 1461 annorum festa eorum singula per totum annum vagantia nullo mensis alicujus die semel non celebrarentur, ut & monet Herodotus [g], & res ipsa docet. Disertè autem Geminus [h] de vago illo anno, suo tempore Ægyptiis in usu, ac Festorum circumactione pluribus loquitur, nec Thoth mensem in calce Augusti fixum, à quo, postquam Julianum acceperant, annum semper auspicabantur, omnino agnoscit. Jam verò pugna Actiaca Ptolemæum annis CLXXX aut circiter antevertit. Et Geminus expressìm eundem facit [i] ordinem Heptazoni, quem approbat Ptolemæus, vulgari scilicet consonum. Sic etiam Alexander Milesius apud Chalcidium [k]; alii Ptolemæo vetustiores. Quin & Macrobius [l] de Sole à Cicerone sic medio Heptazoni in somnio Scipionis collocato, ac Platonis sententia de proximo Lunæ sursum ejusdem loco verba faciens, *Ciceroni*, inquit, *Archimedes & Chaldæorum ratio consentit. Plato Ægyptios omnium Philosophiæ disciplinarum*

[c] *Astronomic. lib.* 1.

[d] *De Doctrina Temp. lib.* 2. *cap.* 6. *in Notis ad Geminum. pag.* 411. *Rationar. Temp. part.* 1. *lib.* 4. *cap.* 14.

[e] *Mathematic. Chronolog. secul.* 13.

[f] *Censorin. de die Natal. cap.* 21. *Jos. Scalig. de Emend. Temp. lib.* 4. *pag.* 221. *Dionys. Petav. de Doctrina Temp. lib.* 4. *cap.* 5. *& lib.* 10. *cap.* 72.

[g] *In Euterpe.*

[h] *Isagog. cap.* 6.

[i] *Ibid. cap.* 1.

cap. 1.

[k] *In Timæum Platonis.*

[l] *In Somn. Scip. lib.* 1. *cap.* 19.

narum

narum parentes secutus est. Ita non solùm Cicero, Manilius, Geminus, Archimedes, Alexander Milesius, verùm & Chaldæi, natio quorum è scitis ipsam Astrologiam natam esse dici solet, de ordine Ptolemaico diù ante Ptolemæum consensere. At verò & ipse Ptolemæus [m]; videmus τὴν τῆς Ἀφροδίτης (σφαῖραν) καὶ τὴν τοῦ Ἑρμοῦ παρὰ μὲν τοῖς παλαιοτέροις ὑποκάτω τιθεμένας τῆς ἡλιακῆς, παρὰ δὲ ἐνίοις τῶν μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰς ὑπερτιθεμένας, *Veneris Sphæram atque eam quæ Mercurii est a vetustioribus sub Sphæram Solis positas. A nonnullis autem Juniorum eas suprà collocari.* Ipse disertè agnoscit antiquitus receptum eundem esse quo utimur ordinem seu vulgarem, quem & disertè postea appellat παλαιοτέραν τάξιν *vetustiorem ordinem*, eoque nomine eum laudat amplectiturque; alterum autem illum recentiorum esse ait commentum. Idem ipse ordo palàm etiam agnoscitur in Harmonico cœli Pythagoræ calculo, apud Censorinum [n]. Nec alius est hujus calculus apud Nicomachum Gerasenum [o], nisi quod Mercurius inter Venerem ab hoc ponatur & Solem; quo nomine certè libris ejus librarii errorem inesse suspicati sunt veterum aliqui [p]. Et expressim de Ordine Pythagorico quemadmodum Censorinus, Plinius [q]. At, ut Nicomachus, autor vitæ Pythagoræ anonymus apud Photium [r]. Sed de Veneris & Mercurii ordine plura statim. Hæc cum ita fuerint, audiendi heic non sunt qui veterum de Sphærarum seu Heptazoni ordine dissensum sic objiciunt ut, ante Ptolemæum, vulgarem illum receptum denegent. Et planè hallucinati sunt, sed & cum ipso Maimonide, ex historiæ Astronomicæ imperitia. Qualiscunque autem Sententiarum fuerit heic diversitas, animadvertendum est, quemadmodum in rebus aliis hujusmodi, ita in hisce, aliud esse receptiorem vulgo Astrologorum aliorumve Magistrorum qui vetera securè docent retinentque, sententiam, aliud singulares sive Philosophorum sive Mathematicorum opiniones qui disciplinas, ut fieri amat, sive novatum eunt sive emendatum ex suo ingenio ac inventis, tritiori orbitæ doctrinæ qua primò imbuuntur, non ita confidentes. Apud genus hominum posterius, nulla ætate non habentur sententiæ à receptis alitèr atque alitèr diversæ, neque eæ quidem paucæ, cum intereà prius sit hominum genus quorum, scitis & ex antiquitate receptis dogmatis regulæ, mores, ac disciplinæ quibus vulgo utimur, innitantur. Ex antiquo igitur ordinis Heptazoni illius vulgaris usu (qualem ostendimus)

m *Almagest. lib. 9. cap. 1.*

n *De Die Natali cap. 13.*

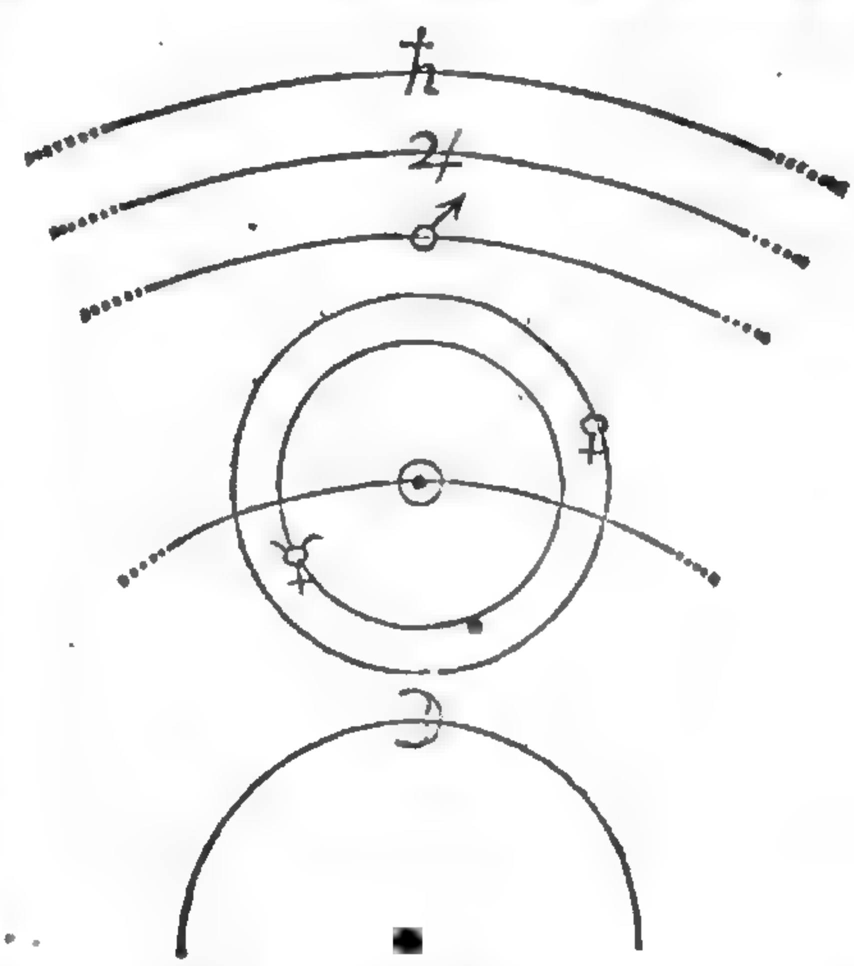
o *Harmonic. lib. 1.*

p *Vide edit. Meursian. pag. 86.*

q *Hist. Nat. lib. 2. cap. 22.*

r *Biblioth. Cod. 259.*

ostendimus) satis constat penes genus hominum quod diximus heic prius, id est qui receptiores sententias & amplexi sunt & professi, & rationes qualescunque Astrologicas è quibus nasceretur denominatio hebdomadica, invenerunt, receptissimum fuisse ordinem illum; penes alterum autem genus non item. Quale in rebus aliis evenire nemo non videt. Etiam superiori & nostro in seculo de Marte, Mercurio, Venere, Sole, novis etiam Planetis circum Jovem & Saturnum latis, sententiæ ortæ sunt Mathematicis summis, Copernicis, Rheticis, Tychonibus, Kepleris, Galilæis, aliis, ab antiquorum receptorumque perquam diversæ, quæ tamen imposterum argumento neutiquam omninò erunt, vulgus astrologorum velut ab intima vetustate ordinem cœli, quem popularitèr agnoscimus, continenter propagatum non accepisse; non magis sanè quam Pythagoræ, atque Hippocrati Chio, eundem non receptum asserere, ideo quod Planetam octavum esse dicerent cui rarò apparenti [f], Cometæ nomen tribueretur. Sed singularia ejusmodi receptis sententiis adversari neutiquam solent. Ægyptii autem illi aliique qui supra Solem Venerem & Mercurium collocarunt (quorum scilicet loca rem heic primariò turbare videntur) etiam & utrunque, ut in hoc schemate, Sole paritèr inferiorem agnovere. *Scilicet ita Solem inter Lunam & Mercurium locatum volebant, ut ratione deprehenderint* (sic Macrobius [g]) *& edixerint cur à nonnullis Sol supra Mercurium supraque Venerem esse crederetur.* Ita nimirùm circumambire Veneris Sphæram eam quæ Mercurii est, atque hujus eam quæ est Solis, voluere, ut sidus utrunque in perigæo seu semicirculo inferiore constitutum Sole inferius

[f] *Apud Aristot. in Meteorolog. α cap. 6.*

[g] *In somn. Scip. lib. 1. cap. 19. Videsis Martian. Capellam de Nuptiis Philologiæ, lib. 8. cap.* quod Tellus non sit, *&c.* Copernic. Revo[illegible]

ferius esset, sicut in apogæo seu semicirculo superiori, eo superius. Cum enim consensus ferme nullibi non esset de tribus superioribus, *horum trium* (appositissimè scribit Macrobius) *sibi proximorum, Veneris Mercurii & Solis ordinem vicinia confudit; sed apud alios. Nam Ægyptiorum sollertiam ratio non fugit, quæ talis est. Circulus per quem Sol discurrit, à Mercurii circulo ut inferior ambitur; illum quoque Superior circulus Veneris includit.* (Sic etiam voluit Copernicus, & qui eum sequuntur, viri magni.) *Atque ita fit ut hæ duæ stellæ, cum per superiores circulorum suorum vertices currunt, intelligantur supra Solem locatæ; cum verò per inferiora commeant circulorum, Sol eis superior æstimetur.* Unde sententiarum diversitatem ex ipsorum Ægyptiorum disciplina sic reconciliat. *Illis ergo qui sphæras earum sub Sole dixerunt, hoc visum est ex illo stellarum cursu qui nonnunquam, ut diximus, videtur inferior, qui & verè notabilior est, quia tunc liberiùs apparet. Nam cum superiora tenent, magis radiis occuluntur. Et ideo persuasio ista convaluit & ab omnibus penè hic ordo in usum receptus est.* At verò dixerit quis, qualisnam ad rem nostram reconciliatio hæc? Nam sic Venus in Semicirculo suo inferiori, cujus loca quæ à Sole maximè distant, eam terris splendidiorem, utpote viciniorem, reddunt, Mercurio inferior est. Atque ita Heptazoni vulgaris luxatio remanet. Quod verum quidem est. Sed antequam accuratiùs Veneris & Mercurii situm sic explorarant Ægyptii, natus est ex veteri cœlestium corporum ignorantia, tametsi docta, apud Chaldæos ordo ille vulgaris quem in judiciis Astrologicis novari nolebant ne quidem ii qui cœlestem semper esse negarent. Semper dico. Nam ex schemate superiori nemo non videt sæpiùs fieri ut Mercurius (qui etiam velociùs & sæpiùs circumagitur) inferiorem suum semicirculum peragrans, Lunæ sit Venere proximior. Atque ita Heptazoni in simplici enumeratione ratio & usus popularis idem erat apud omnes, etiam & ipsos Ægyptios, ut ex Vettio Valente & Dione superiùs allatis, itidem docemur. Summa est, veterrimos Astrologos, Chaldæos nempe, etiam & Ægyptios ipsos turbamque reliquorum, qui postea vetustatis disciplinâ acquiescentes, eam ingenii atque inventorum accessione minimè novatam vellent (quorum ratio in rebus moribusque hujusmodi popularibus solùm habenda) ordinem illum Heptazoni vulgarem semper in re Astrologicâ retinuisse; nec placita eorum qui diversimode sive apud

Ægyptios recentiores ſive apud alios ſenſerunt docueruntque, magis in denominationem illam ſive Hebdomadicam ſive Horariam ex ordine illo, ut oſtenſum eſt, pendentem, invaluiſſe, aut in ejuſdem antiquitatem invaleſcere, quàm Copernici, Galilæi, Kepleri Aſtronomiam novatam in hodiernam dierum denominationem Planetariam, cui, ut ex Heptazono veteri nata eſt, horum hypotheſes æquè diſſonæ ſunt. Certè & R. Abraham Judæus Hiſpanienſis, Ben Chaia [u], de Venere & Mercurio expreſſim כל החכמים הקדמונים סוברים שהן תחת כדור החמה והיו מסדרין ככבי לכת על הסדר שצמח׳נכל - *Sapientes* ſeu *Philoſophi veteres univerſi* (ſeu Philoſophorum ac Aſtrologorum vulgus) *opinati ſunt eos collocari infra Solis orbem, atque ordinarunt Planetas Ordine hujuſmodi* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Vera horum poſitura ad rem hanc non omninò attinet. Sed ex eo quod eſt, hujuſmodi fuiſſe veterum idque ab intima antiquitate de eorum ordine ſententiam, eamque populariter paſſim receptam, planè ſatisfit objectis quæ ex Ptolemaico Heptazoni ordine velut novo adverſus Planetariæ denominationis vetuſtatem afferuntur. Quin & in Sinenſium Paganiſmo, & civili temporum ratione ex ſeculis antiquiſſimis longeque Joſephum (ſi fides eis qui rem narrant) antevertentibus petita, idem habetur ordo in diebus denominandis Planetarius; qua de re plura capite ſequenti.

[u] *In Sphæra mundi, cap.* 2.

CAP. XXII.

Ordinis Dierum *in Hebdomade, &* Planetariæ *eorundem* denominationis, Joſephi *ſeculo*, Uſus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et undenam in vulgus hominum, hujus* Obſervatio *adeo fuerit olim* diſſeminata.

HIſce ita de Hebdomadis dierum Vetuſtate, Planetarum ſeptem nominum aſſignatione, Ordine, Ordiniſque Ratione ac causâ oſtenſis, ſequitur ut de ejuſdem Ordinis apud Gentes ſive univerſas ſive tot quot univerſarum nomine apud ſcriptores veteres ſolent venire, Uſu, atque unde Uſus ille ſic diſſeminatus, diſpiciamus. Ex ſuperiùs adductis ſatis liquet diem in periodis dierum ſeptimum ſeu Saturni neque apud Græcos veteres neque apud Romanos aliaſve gentes, præter Judæos (quantum ex priſcis monimentis ritè intellectis

eſt

est eliciendum) in Festis omninò habitum, seu laborum vacatione celebrari ex instituto seu moribus receptis solitum. Cum verò facilè, uti & suprà[x] monitum est, concipiatur, Triplicem haberi dierum Hebdomadis usum; Primum, quà Sacrum indicat Festum recurrens; Secundum, quà in Fastos seu Temporis calculum, citra Festi rationem, ex instituto publico admittitur; Tertium, quà ex artificum tantùm disciplina Chronologica seu Astrologica, citra publicum institutum. Tametsi usus Primus nullibi gentium præter Judæos, Josephi seculo (nisi exceptam velis Christianam tunc enascentem Ecclesiam) repertus est, nihilominùs de Tertii generis Usu, apud Gentes tunc plerasque, testimonia sunt satis frequentia. Atque Secundi etiam apud nonnullos Vestigia, ut mox dicetur, fortè non obscura. Tertii generis usum videre est in eis quæ superiùs tum ex oraculis vetustis, tum ex Sabbatico in rebus genethliacis decernendis calculo aliisque id genus depromuntur. Atque Astrologicarum ejusmodi affaniarum usum in orbe Romano frequentissimum fuisse seculis Josepho vetustioribus palàm liquet ex Manilio, Horatio, Lucano, aliis. Etiam anno ferme, ante Cæsares, centesimo, edicto jussi[y] sunt Chaldæi *intra decimum diem abire urbe atque Italiâ.* Et postmodum[z] tantundem factum, non semel sub Augusti tempora; etiam sub Tiberio[a]. *Facta* (inquit Tacitus) *& de Mathematicis Magisque Italia pellendis Senatusconsulta; quorum è numero L. Pituanius saxo dejectus est.* Idem[b] memorat Ulpianus. Sub Claudio item, Tacitus[c]; *De Mathematicis Italiâ pellendis factum Senatusconsultum atrox & irritum.* Nimirùm in leges etiam invaluerant eorum artes. Et egregium est illud ejusdem[d] de illis; *Mathematici novos motus & clarum Othoni annum observatione siderum affirmant; genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra & vetabitur semper & retinebitur.* Luculentissimum sanè est testimonium, ipsi Josepho etiam coævum, de frequentissimo superstitionum Astrologicarum (nam Astrologos, Chaldæos, Mathematicos, idem genus hominum pariter veteribus dici nemo nescit) adeoque Hebdomadis seu calculi Sabbatici qui in eis tam eximium, uti superiùs ostensum est, obtinuit locum, usu tunc temporis inter Romanos, quemadmodùm & antè diù & apud alias gentes, recepto; qui nec legibus abigi potuit. Atque hinc sanè facilè est conjectari, quàm per alias gentes seu orbem Romanum tunc temporis

[x] *Cap.* 19. *pag.* 404.

[y] *Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 3.

[z] *Dio lib.* 49. & 56.

[a] *Annal.* 2.

[b] *Apud Autorum Collat. Legg. Jud. & Rom. tit. de Mathematicis & Manichæis. Et vide Lips. ad Tacit. Annal.* 2. *num.* 60.

[c] *Annal.* 12.

[d] *Histor.* 1.

poris

poris fuerit usus ille diffusus. Et appositè scribunt Beda [e] & Isidorus [f] Hispalensis, Gentilitatem credidisse, in hebdomadica illa dierum juxta Planetas distributione, *habere se à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte sanguinem, à Mercurio ingenium & Linguam, à Jove temperantiam, à Venere voluptatem, a Saturno tarditatem*, velut à diis quorum imperio suberant. Adeò ut quidem sic tam Theologica etiam quàm Astrologica Hebdomadi inesset ratio. Sed non omninò quæ publicis niteretur moribus, sed nugaci disciplinæ circumcellionum qui levibus & ineptis ingeniis, uti ait Valerius [g], fallaci siderum interpretatione quæstuosam mendaciis suis caliginem injiciebant. Hinc Saturni dies inauspicatus nec rebus aptus gerendis, ut ostensum est, habitus. Hinc Gentilitatis moris, tametsi non superstitionis, etiamnum reliquiæ in Planetaria apud Christianos dierum denominatione. Atque sane sive hinc sive fortè à simplici temporum calculo, nec sine instituto publico, sed non omninò sacra ratione, Hebdomadis invaluit antiquitus Usus apud Gentes, quæ cum nec Christiani, nec Judæi sint, nimirùm, nec Dominicum Diem seu Solis, nec Sabbati seu Saturni diem Festum habeant, adeoque non Festi ratione orbe hebdomadico utantur, eundem dierum ordinem in numerando etiam & citra plerunque Planetarum nomina servant. De Christianis gentibus palam est, quotquot earum locutione & scriptione vulgari Planetariam denominationem retinent, eam è veteri illo Gentilium usu accepisse. Nam notissimum est illud, stilo magis proprio atque Ecclesiastico, Feriarum nomine, non Planetarum, ex veteri Sylvestri primi, ut passim creditur, Pontificis Romani instituto, dies hebdomadis, adjecto numero, nuncupandos; quorum & sextus Parasceve non raró dicitur, uti primus Dominicus, & septimus etiam Sabbatum. Atque hac de re videsis quæ congessit doctissimus Barnabas Brissonius [h]. Et sunt quidem gentes Christianæ quæ undiquaque, ni fallor, veterem illam consuetudinem ita exuerunt, ut nullius Planetæ nomine in diebus designandis, ne sermone vulgari utantur; quemadmodum, Polони, Bohemi, alii linguâ Slavonicâ cognati, qui [i] **Nedele** & **Niedzela**, aut vocabulo affini, pro *Dominico* primum vocantes, proximum postriduanum Dominico dicunt, tertium secundum, quartum tertium & deinceps usque ad sextum quem quintum nominant, id est, quintum à postriduano incluso, & demum septimum

[e] De Temporibus, cap. 4.
[f] Etymolog. lib. 5. cap. 30.
[g] Lib. 1. cap. 3
[h] Ad L. Dominico C. Theodos. tit. de Spectaculis.
[i] A. Roman. in supputat. Ecclesiast. & vocabular. Trilingue Pragensi.

ſeptimum **Sobota** quod Sabbatum eſt. Hungari item [k], ſine Planetarum adjectione dies deſignant. Græci etiam opinor, diu eſt quod à Dominico [l] ſecundam, tertiam, quartam diem & deinceps numerare ſolent, Planetarum nominibus planè ſepoſitis. At verò in Eccleſiæ Occidentalis regionibus pleriſque ceteris, celebrioribus puto univerſis, denominatio illa invaluit Planetaria, quam, cum è Chriſtianiſmo ipſo manare ea nequiret, ex vetuſtiſſimis Gentilitatis moribus ortam propagatamque planè cenſendum eſt. Gentes qui linguis utuntur provincialibus ſeu à Latina degenerantibus, veluti Itali, Hiſpani, Galli, veſtigia cuique manifeſta nominum Planetarum Romanorum eorumque antiquitatis in prioribus ſex diebus retinent, Septimum intereà Sabbatum vocantes Hiſpani & Itali, ut *Sammedy* Galli. Et Cambro-Britannorum etiam denominatio dierum, adeo Latinam redolet originem (ſic ab amicis qui eorum linguam callent mihi obſervatum eſt) ut è Romanorum Paganiſmo in Britanniam eam deſumptam eſſe non ſit quod dubitemus. At verò Germanorum, Belgarum, Danorum, Anglorum, nomina dierum vulgaria ut ſunt à Latinis alieniſſima, ita & ſummam ac ſingularem ſui atque Planetariæ apud gentes has denominationis adeoque Hebdomadis Aſtrologicæ uſus vetuſtatem indicant. Ea ad hunc modum ſe habent.

k *Hieronym. Megiſer. in Theſ. Polyglotto verb. Dies.*

l *Theodor. Gaza, lib. de Menſibus, cap.* 17.

	Germani,	Belgæ,	Dani,	Angli.
Dies Solis	Sontag	Sundach	Sondag	Sunday
D. Lunæ	Montag	Maendach	Maandag	Monday
D. Martis	Dienſtag	Dingheſtach	Thiſdag	Tueſday
D. Mercurii	Mitwoch	Woenſdach	Onſdag	Wedneſday
D. Jovis	Donnerſtag	Donderdach	Thaarſtag	Thurſday
D. Veneris	Freytag	Vreydach	Fredag	Freyday
D. Saturni.	Sambſtag.	Saterdach	Loffuerdag	Saterday.

Saturni quidem dies heic Germanis & Danis non ab ipſo denominari videtur. Sed **Sambs** in **Sambſtag** Sabbatum puto eſt, unde forſan & *Samme* in *Sammedy* Gallorum. Et tralatitium eſt apud eos qui linguarum cognationes obſervant, quamplurima vocabula Perſica in lingua Germanica aliiſque ei cognatioribus reperiri. Certè ut Judæi Sabbati nomen tum pro hebdomade ipſa atque die ſeptimo, tum in hebdomadis diebus ſingulis recenſendis adhibere ſolent, ita & Perſæ شنبه *Sambe* [m]; tametſi pro eo quod eſt Sabbatum in Pentateucho Tawaſii Perſico معطل quod

m *Joſ. Scaliger. lib.* 1. *de Emmdatione Temp. pag.* 8.

requiem

requiem denotat, passim usurpetur. De Danorum autem **Loffuerdag**, **Loverdag** item & **Leffuerdag** dicto, *sicut non uno modo scribitur*, ait Isaacus Pontanus [n], *ita nec uniusmodi haberi potest ejus interpretatio. Qui* **Loverdag** *scribunt, videntur respicere vel ad Lotionem publicam cui eo die vacarent, vel ad nuptiarum contractus. Post nimirum acceptum à Frea nuptiarum auspicium: Unde & **Loven**, **Loffte** & **Bruylofft**e nuptialia adhuc apud Danos verba sunt.* Alii **Lofferdag** significare volunt diem purgationis. Alii alitèr [o]. Germanis item Mercurii diem dici vides **Mittwoch**, id est, *septimanæ medium*, quia initium, & finem pari respicit intervallo. At cetera nomina, Planetarum esse quorum in Gentilismo gentium illarum usus, non iniquum est ut sentias. De Sole & Luna, res palàm in omnibus videtur; licet animadvertat Pontanus, *Danos non, ut omnis fere hodiè Germania,* **Son** *sed* **Soel** *dicere; ut scilicet hic primus hebdomadæ dies* **Sondag** *diceretur, quod esset quasi dies pacationis ac judicationis dominicæ. Nam & hodiè adhuc* **Sone** *pacare Danis dicitur.* Ita etiam subdubitando alii [p] qui intereà Solem in Danorum **Sondag** contineri malint. Quod ad Martis diem attinet qui & **Zinstag** Germanis seu Alemannis, & **Dijssendach** & **Dijsdach** Belgis nuncupatur; opinantur viri docti, à Tuistionis seu Teutatis (quorum alterum habetur apud Lucanum [q] pro Deo Barbarorum qui Septentrionaliores regiones incoluere, alterum apud Tacitum [r] pro gentis Germanorum conditore) nomine, diei prænomen in linguas illas cognatas pariter defluxisse. Atqui & aliæ sunt de illis sententiæ, uti & de diei hujus denominatione. Sed cum locum Martis inter præcedentes sequentesque occupet prænomen illud, vix dubito quin pro ipso Marte antiquitùs sumeretur. Mercurius autem **Wodan** aliisque quæ proximant nominibus dictus est; & Danis **Othin**; unde **Othinsdag** in **Onsdag** contractum. Certè dum de Paganismi hisce in regionibus Theologia loquuntur subinde Scriptores veteres [s], **Wodan** Martem nuncupari, aut saltem officium ejus ab illo præstari solitum, aiunt. Sed tum Mercurium cum fuisse disertè asserit Paulus Warnfredus [t], tum ea de re testimonia sunt quamplurima in annalibus Anglosaxonicis, id est, de Saxonum qui in Angliam sedes transtulere, rebus gestis, moribusque conscriptis. Ubi de primo Horsi & Hengisti qui Saxones in hanc insulam secum duxere, atque Vortigerni Regis Britonum colloquio verba faciunt Annalium

[n] *Chorograph. Daniæ descrip. pag. 798.*

[o] *Olaus Wormius in Fastis Danicis, lib. 1. cap. 15.*

[p] *Olaus Wormius ibidem.*

[q] *Pharsal. 1.*

[r] *De moribus Germanorum.*

[s] *Adam Bremensis histor. Ecclesiastic. cap. 233.*

[t] *De Gest. Longobard, lib. 1. cap. 9.*

Annalium illorum autores, *quæsivit*, inquiunt [u], *Rex ab eis quam fidem, quam religionem, patres eorum coluissent. Cui Hengistus, Deos patrios, scilicet Saturnum, Jovem, atque ceteros, qui mundum gubernant, colimus, maximè autem Mercurium quem linguâ nostrâ* Woden *appellamus. Huic patres nostri veteres dedicaverunt quartam feriam septimanæ quæ in hunc hodiernum diem* Wodenesday *appellatur. Id est*, ƿodenandæȝe, si locutionis Saxonicæ veteris rationem habeamus. Scilicet dicebant [x] ſunnan dæȝe, monan dæȝe &c. pro *Die Solis*, *Die Lunæ*. Hunc innuit & Tacitus [y], Germanos ait ille *Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem & Martem concessis animalibus placant. Pars Suevorum & Isidi sacrificat.* Quod ideo libentiùs citavimus, quia hinc discimus deos quidem hos, adeoque Planetarum nomina tunc fuisse Germanis sua, nec adeo contracta ut vult Cæsar, qui, cum non explorata ita ei esset eorum religio, *Deorum numero*, inquit [z], *eos solos ducunt quos vident, Solem Vulcanum & Lunam. Reliquos ne famâ quidem acceperunt.* Sed falsò, uti & rectè notat Lipsius ad Tacitum. Et Wodenum jam dictum diu etiam à Paganis post Christianismum in regionum harum nonnullis disseminatum, cultum esse memorat Ethelwerdus [a]. Nec rarò in annalibus nostris obitèr, aliàs pro Mercurio Gentilismi Saxonici sumitur. Sic & Thonner, Donner, & Thor [b] pro Jove accipi solet, unde dies ejus inde denominatus. Haud alium fuisse à Tarani apud Lucanum, existimant aliqui. Frigga verò, Fricco, Frea, seu Frecca, unde Frie & Vrey in prænomine diei Veneris, pro Venere passim apud Scriptores sumitur. Et in Hengisti ad Vortigernum oratione [c]; *Post illum* (Wodenum) *colimus deam inter ceteras potentissimam, vocabulo Fream, ex cujus vocabulo* Friday (id est, ꝼꞃiccandæȝe) *appellamus*. Tam de hac dea quam Wodeno Gulielmus Malmesburiensis *; *erant* (Hengistus & Horsa) *abnepotes illius antiquissimi* Woden *de quo omnium penè barbararum gentium regium genus lineam trahit, quemque gentes Anglorum Deum esse delirantes ei quartum diem septimanæ, & sextum uxori ejus Freæ, perpetuo ad hoc tempus consecraverunt sacrilegio.* Saturni autem nomen pene ipsius Latinum à Belgis & Anglis retinetur in septimo. Et de his & cunctis, vide plura si vis apud Gulielmum Camdenum [d], Olaum Wormium [e], Isaacum Pontanum [f], Philippum Cluverium [g], alios qui de Septentrionalium moribus

[u] *Apud Mat. Westmonasteriensem in Florilego, a. d.* 450. *alii.*

[x] *Leges Edgari Regis, cap.* 5.

[y] *De Moribus Germanorum.*

[z] *De bello Gallico lib.* 6.

[a] *lib.* 1. *cap.* 2.

[b] *Adam Bremens. hist. Ecclesiastic. cap.* 233.

[c] *Apud Mat. West. in Florilego, ann.* 450.

* *De gestis Reg. Angl. lib.* 1. *cap.* 1.

[d] *Britan. pag.* 97.

[e] *In Fast. Danicis, lib.* 1. *cap.* 15.

[f] *Chorographic. Daniæ descript. pag.* 797. *&c. Orig. Franciæ. lib.* 6. *cap.* 1.

[g] *Germania Antiqua, lib.* 1. *cap.* 26. & 33.

ribus agunt. Hinc autem liquet non minus in populorum Septentrionalium, quam Australium veterum Gentilitate seu Paganismo denominationem dierum Planetariam cum Hebdomade obtinuisse. Neque mirum est tam diversa Septentrionalibus fuisse à Latinis aut Græcis hæc sive Planetarum sive Deorum nomina. Nam satis quidem diversa sunt ipsa Latina ab eis quæ Græcis vulgò recepta. Etiam & Græcis ipsis paritèr fuere nomina diversissima, uti & Ægyptiis. Saturnus tum Græcis etiam, tum Ægyptiis qui Græcâ linguâ uterentur, dictus est *Phænon* [h], sed ipsis Ægyptiis (si fides Planetarum nominum descriptioni Româ ad Claudium Salmasium missæ, quam typis nuper edidit V. præstantissimus Ludovicus de Dieu [i] nunc etiam in Athanasii Kirchneri Prodromo Copto [k] Romæ evulgatam) *Rephan*, atque, ut alii, Nemesis Stella; Jupiter item, Phaeton, & ab Ægyptiis ipsis *Pizeus*, &, ut alii, Osiridis Stella; Mars, Pyroeis, & ab Ægyptiis ipsis *Moloch* & Stella Herculis; Sol Ægyptiis ipsis *Pire*; Venus Phosphorus, & Ægyptiis ipsis *Surot*; Mercurius, Stilbon, Ægyptiis ipsis *Piermes* & Apollinis Stella, & Luna Ægyptiis ipsis *Piia*. Quin & nomina Planetarum alia atque alia sunt, atque à Græcis Latinisque diversissima Arabibus, Ebræis, Polonis, & qui linguæ Slavonicæ propaginibus utuntur. At & aliæ quidem atque aliæ nominum rationes. Atque ita fuere olim à ceteris diversa Germanis & Saxonibus seu Septentrionalibus sub Cauro positis Planetarum vocabula, prout in dierum nominibus supra ostensis; licet nunc, Sole & Lunâ exceptis, Latinorum nominibus in idioma suum deflexis, ubi de Planetis simpliciter loquuntur, uti soleant. Et de reliquiis Gentilismi ex Hebdomadis usu ac Planetaria denominatione apud gentes Christianas, hactenus. Jam verò in Oriente alibique sunt Mahumedani complures qui etiam absque denominatione [l] Planetariâ (utcunque Planetarum ratio Astrologica intereà ipsis habeatur, & subinde etiam in denominatione usurpetur) Hebdomadem in diebus enumerandis retinent. Nec tamen cum Judæis diem Saturni, nec cum Christianis diem Solis Festum habentes. At intereà in die Solis Hebdomadis initium ponunt & ipsi: id est, Hebdomadem, quatenus Hebdomas est simplex, sine Festivitatis ratione in termino ejus ullâ servant, qua de re vide quæ superiùs occurrunt sub calcem capitis vigesimi. Arabum, Turcarum, Persarum Hebdomadem statim damus, quatenus scilicet ex Joanne Leunclavio [m], Josepho

[h] *Mart. Capella lib.* 8. *Achilles Tatius Isagog. in Phænomena. Et Firm. Mathes. lib.* 1. *cap.* 2, *&c.*

[i] *Animadvers. ad Act. Apost. cap.* 7. *vers.* 43.

[k] *Cap.* 5. *pag.* 147.

[l] *Videsis Joseph. Scaliger. lib.* 1. *de Emend. Temp. pag.* 8.

[m] *Pandect. Turcic. cap.* 11.

ſepho Scaligero [n], Hieronymo Megiſero [o], aliquotque etiam Orientalium ipſorum monimentis eam didicimus. Et Muhamedes Alfraganus [p] *Dies*, inquit, *Arabum quibus numerant menſes, ſunt ſeptem, primus, ſecundus, tertius, quartus, quintus, Dies congregationis, Dies Sabbati.* Retinent quidem Arabes ip-

[n] *De Emend. Temp. lib.* 1. *pag.* 8.
[o] *Theſ. Polyglott. verb. Dies.*
[p] *Aſtronomic. Elem. cap.* 1. *edit. Chriſtmanni.*

Arabes.	Turcæ.
يوم الاحد *Dies* 1.	بزار كونى *Dies mercatus.*
يوم الثني *Dies* 2.	بزار ارتسي *Dies mercatui poſtriduanus.*
يوم الثالث *Dies* 3.	صلي *Salli.*
يوم الرابع *Dies* 4.	چهارشنبه *Dies quartus.*
يوم الخامس *Dies* 5.	پنجشنبه *Dies quintus.*
يوم الجمعة *Dies Giuma.*	جمع *Giuma.*
يوم السبت *Dies Sabbati.*	جمع ارتسي *Giumæ poſtriduanus.*

Perſæ.

يكشنبه *Dies* 1. ſeu *prima Shanbe.*

دو شنبه *Dies* 2. ſeu *ſecunda Shanbe.*

سه‌شنبه *Dies* 3. ſeu *tertia Shanbe.*

چهارشنبه *Dies* 4. ſeu *quarta Shanbe.*

پنج شنبه *Dies* 5. ſeu *quinta Shanbe.*

آدينه *Adina.*

شنبه *Shanbe.*

ſum Sabbati nomen, quod Ebræum eſt, pro die ſeptimo. Neque opinor in Perſica Hebdomade τὸ شنبه aliud quam Sabbatum denotat, quà eo vacabulo, ex Ebræorum uſu, deſignantur & Hebdomas ipſa & ejuſdem dies. Sed palam eſt primum orbis Hebdomadici diem eſſe diem Solis etiam gentibus hiſce quæ nec ipſum nec præcedentem, Feſtum habeant, adeoque nec è ſacrorum ratione ſive terminum ſive initium Hebdomadis figant. Unde igitur illis mos hic, niſi ex intima vetuſtate, quæ primò illum ſive ex Chronologica aliqua ſive Aſtrologica diſciplina induxerit?

Absonum enim est existimare, ex Judaismi ritibus quos satis plerunque aspernati sunt, & in cultu Sabbati planè rejecêre, seculis Josepho recentioribus morem illum enatum. Et ritus Christianismi, illos hac in re imitatos esse, nisi simùl Festum, quod die primo celebramus, etiam recepissent, vix queo suspicari. Quin & ex superiùs adductis liquet, Orientis nationes fuisse è quarum scitis Hebdomadicus dierum calculus Astrologicus in Græcos & Romanos Occidentisque populos reliquos diffusus est. Atque & inde dubitari nequit quin apud illas vetustissimus fuerit. Neque interea magis sequitur festum illis ideò fuisse septimum diem, ob calculi solum usum, quàm trecentesimum sexagesimum quintum diem anni, aut vicesimum nonum aut trigesimum mensis festos fuisse. Qui tamen in calculo & Chronologico & Civili etiam, uti hodieque, semper ferè in usu. Quod similiter de aliis in calculo periodis sine festivitate, dicendum. Cum autem festus non esset dies septimus Gentilibus illis priscis, è quorum usu in secula posteriora enumeratio tum simplex hebdomadica tum Planetaria in Oriente, & in Occidente Planetaria manavit; anne publicò olim apud illos nitebatur orbis hebdomadici observatio qualiscunque seu civili etiam instituto, an disciplinà tantùm Astrologicà, pro libitu, ut fieri solet, privatis receptà? Certè ex utraque ratione in Oriente, extra Judæos, diù etiam ante Josephum, Hebdomadis usum fuisse fortè existimandum. Ita proculdubiò existimarunt illi qui sive Adæ, sive Setho Hebdomadici calculi initium atque institutionem tribuunt, de quibus suprà [q]. Argumento etiam videtur esse, quod simplex enumeratio dierum hebdomadica, sine Planetarià, adeo eis in usu fuerit, ut ex intima vetustate etiamnum retineatur. Accedat heic in Sinensium ipsorum Paganismi Fastis ac civili temporis calculo, observationem Vetustissimam hodieque esse hebdomadis recurrentis eodem modo ac ordine quo apud alias gentes, citra tamen Festivitatis alicujus rationem, quam aut à Mahumedanis in Oriente didicisse, aut longè ante Mahumedismum à majoribus (quorum moribus, in hisce, non dissimiles fuisse aliarum in Oriente gentium, non iniquum est conjectari) ac seculis Josepho vetustioribus accepisse eos opinandum. Fide dico Patrum è Societate Jesu qui hac de re expressim [r] in literis ad Claudium Aquavivam ejusdem Societatis Præpositum Generalem. Verba sunt. *Sinæ constellationes numerant octo & viginti, quæ singulæ*

[q] Cap. 19. pag. 405.

[r] Literæ è regno Sinarum, ann. 1610. & 1611. Antwerpiæ 1615. pag. 131.

gulæ proprium habent characterem. Hi quoque characteres singuli cum singulis Planetis componuntur. Planetæ ergo cum septem sint, singuli quatuor habent sibi adjectos characteres, quod ad amussim respondet numero nostri Cycli Solaris. Nam quoniam singulis Hebdomadæ diebus unam ex his constellationibus cum Planetarum uno componunt, hinc fit ut quatuor illi constellationum characteres qui Soli sunt addicti, perpetuò in diem Dominicum incidant, quatuor Lunæ in secundam feriam, Martis in tertiam, atque ita deinceps. Dixi perpetuò. Nam cum apud Sinas intercalans dies nullus inseratur, ipsæque constellationes sint quaternæ, & evoluto constellationum numero, à capite ex integro inchoetur à primo, ipsi quoque hebdomadarum dies perpetuò pro numero Planetarum Septem numerentur, hinc fit ut illi quatuor characteres constellationum singulis addicti Planetis in unum eundemque semper diem incidant. Hi porrò characteres cum in dies singulos in Fastis Sinensibus appicti reperiantur, fit ut Neophyti (Sinenses quotquot sacro imbuti lavacro) *si quatuor norint Soli addictos characteres quos ipsi* sun fâm hium mád *vocant, nullo negotio ex suis ipsorum Fastis Dominicum Diem explorent, quo in sedem sacram conveniendum sciant.* Et quantum video, à quater millibus abhinc annis aut circitèr, hanc, uti alia in temporum calculo, Calendarii seu Fastorum publicorum rationem petunt. Atque ita etiam apud ipsos in extremo Orientis positos, ex intima vetustate habes usum civilem non tantùm Astrologicum, tum ordinis hebdomadici, tum Planetariæ denominationis, in qua & qui Soli tributus, est dies primus (quod forte, ut Synodi Palæstinæ [f] Patres olim, ex historia creationis auditâ sic esse sibi probarant) & Lunæ secundus est, ceterique deinceps sequuntur ut in hebdomade vulgari. Sic de Orientis populis statuendum videtur. Non item de Occidentis. Tum Græcis tum Romanis civilem Hebdomadis usum fuisse in Paganismo nullum, ostensum est suprà; sed tamen Astrologicum. Qui, postquam Christianismi, diei Dominici gratiâ, Hebdomas in Fastis invaluerat, etiam Civilis factus est; utpote ex more vulgi, Astrologicis rationibus plus æquo antè dediti, sic desumptus. Quod manifestum est ex eo quod Planetariæ hebdomadis usus civilis ex seculis illis priscis inter gentes Occidentis tot Christianas, quæ orbis fuere Romani, propagatus sit. Nec aliter opinor dicendum de Septentrionalibus illis populis seu sub Cauro positis, qui, tametsi Planetariam ha-

[f] *Apud Bedam in lib. de Æquinoctio Vernali, & in Tom. 1. Concil. Edit. Bin. 1618. pag. 79*

berent & ipsi Hebdomadem quæ etiam hactenus in usu est Germanis, Belgis, Anglis, Danis, aliis, eam nihilominus in civilem temporum calculum seu Fastos ante Christianismum non videntur recepisse. Beda Anglosaxo [t] annorum ac mensium, adeoque temporum calculum majoribus suis, antequam Paganismum exuerant, in usu diligentiùs docet; Menses eorum aliquot item nominibus deorum ritibusque Paganismi signatos ostendit, veluti illum qui Martio respondet Rhedmonaþ dictum a dea illorum Rheda, Aprilem Eostur monaþ, qui nunc, inquit, Paschalis mensis interpretatur (unde & Paschatis tempus hodieque Easter Angli vocamus, ut & Alemnani Osterlag; neque aliter in Beda heic depravato legendum) à dea cognomine, & Septembrem Haligmonaþ seu *Mensem sacrorum*, & Novembrem Blodmonaþ *Mensem immolationum*, à Blod quod *sanguis* est. Initium item anni illis fuisse ait in VIII kl. Januarii seu ipso Decembris Juliani, Giuli dicti, die XXV, quem Modranecht id est, *matrum*, ut inquit ille [u], *noctem* appellitarunt. Persequitur etiam [x] concordiam Maris & Lunæ, & juxta quidem hujus motum, maximè autem juxta illius fluxus refluxusque, quos pro incrementi & decrementi varietate Malinæ nuncupatos ait & Ledones, majoribus suis menses in dies tributos, nunc septenos, nunc octonos, alternante successu. Qua in re totius temporis rationem eis constitisse vult, unde & cyclum illorum Lunarem hausit Josephus Scaliger [y]. At de Hebdomadico recurrenti perpetuò dierum orbe aliquo apud eos non omninò loquitur Beda, tametsi de Hebdomadis Planetaria denominatione à Gentilibus adhibita non semel alibi generatìm loquatur, ut & antè memoravimus. Et de antiquorum Anglorum temporum ratione sic verba facturus, disertè inquit; *Neque mihi videtur congruum aliarum Gentium annalem observantiam dicere & mea reticere.* Quasi vellet indicare, in usu civili ac Fastis Anglorum veterum, seu Saxonum, adeoque aliorum eisdem moribus in vicinia utentium, omnia quæ subdit, nec alia locum obtinuisse. Neque igitur Hebdomas eis civili seu publico in usu, sed tantùm Astrologico, aut si vis, Theologico, quà hic, subinde cum Astrologico, nondum in publica sacra aut Fastos recepto, penes Gentiles confundebatur. Id est usu non dissimili ab eo qui inter Græcos ac Romanos, ut ostensum est, ex disciplina Astrologica, citra institutum publicum, invaluerat. Nec intereà miretur quis, disciplinam, qualem

[t] *De Temporum Ratione, cap.* 13.

[u] *Videsis Jos. Scalig. de Emend. Temp. li.*2.*pag.* 162.

[x] *Bed. de Ratione Temp. cap.* 27. & *lib. de Natura Rerum, cap.* 39.

[y] *Loc. citat.* & *videsis Dionys. Petav. de Doctr. Temp. lib.*2. *cap.*70.

qualem diximus de Hebdomade, Astrologicam adeò per tot orbis terrarum populos olim disseminatam esse. Nam illud non magis mirum quàm Medicinæ artem & sacros Orientis ritus per Occidentem diffluxisse. Scilicet Ægyptiorum (uti & par est credere ceterorum, quorum illi sive magistri sive discipuli) mos erat Sacros ritus, Medicinæ præcepta, & Astrologica simul eisdemque in libris consultò tradere. Rem quidem tangit Ptolemæus [a]. Sed expressiùs vetus ad eum Scholiastes; Οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνωκότες τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ἀγνοίας οὐκ ἰδίᾳ μὲν τὰ ἰατρικὰ συνέταξαν, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἀστρολογικὰ καὶ τὰ τελεστικά, ἀλλὰ ἅμα πάντα συνέγραψαν. ἵνα τὰ συγγενῆ καὶ ἐφεξῆς τεταγμένα, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς εἰδὼς μὴ παρὰ τὴν ἀγνοίαν τῶν κοινῶν ὄντων, ἀντιστῆναι τοῖς ἐπιοῦσι μὴ δυνήσεται. *Ægyptii causam cognoscentes illius ignorationis* (nimirùm quâ nec per Astrologiam plurimi hominum, artem interim obtendentes, prævidere, nec aut per medicinam aut per sacros Diis ritus peragendos præcavere poterant) *non Medicinam & Astrologiam & Ritus Sacros seorsim composuerunt, sed omnia simùl conjunxerunt. Ut scilicet res cognatas & serie quadam cohærentes unus idemque sciens, per ignorantiam eorum quæ ita invicem communia fuere, malis imminentibus resistere minimè nequiret.* Ita Medicinam simùl Astrologiam & Theologiam imbiberunt, saltem curiosiores. Neque harum aliquam sine reliquis. Unde faciliùs evenit multò ut hebdomadis Astrologicæ usus passim invalesceret, sicut reliquæ duo. Et de Theologia Gentilium cum Astrologia sic olim subinde conjuncta, testis est luculentus Julius Firmicus [a]. Is de Astrologi qualitate verba faciens, *Antistitem* inquit *Solis & Lunæ & ceterorum deorum per quos terrena omnia gubernantur, sic oportet animum suum semper instruere, ut dignus esse tantis ceremoniis, omnium testimoniis comprobetur.* Astrologus omnium deorum antistes habitus. Sed ex artis disciplina, non ex instituto publico. Unde & conqueritur Sextus Empiricus [b] suo in ævo, quod à Josephi vix dissitum, Astrologos ποικίλως ἐπηρεάζειν τῷ βίῳ, μεγάλην δ' ἡμῖν ἐπιτειχίζειν δεισιδαιμονίαν, μηδὲν δὲ ἐπιτρέπειν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνεργεῖν, *diversimodè magnam vitæ humanæ afferre injuriam & in nobis magnam struere superstitionem, neque quidquam permittentes agere ex rectâ ratione.* Atque adeò apud Gentiles invaluisse Astrologiam, Theologiæque sic commistam esse, minus dubitabit quisquis observaveris

[a] *In Tetrabib.* lib. 1.

[a] *Matheseis*, lib. 2. cap. 33.

[b] *Adversus Mathematicos*, lib. 5.

verit etiam inter Christianos fuisse, dum superioribus seculis Astrologiæ judiciariæ deditiores erant, repertos viros sanè eximios qui ratione Astrologicâ tantùm, non omnino sacro aliquo obtentu, die Saturni seu septimo illo quolibet, laboribus vacandum etiam Christianis, voluere. Joannes Franciscus Picus [c], *Rogerius Baccon*, inquit, *eo usque evectus est, ut scribere non dubitarit errare Christianos qui die Sabbati non ferientur & ab opere vacent ritu Judæorum, cum sit ea dies Saturni parùm commoda rebus agendis.* De celeberrimo loquitur illo Rogerio Bachone Anglo, qui Sectæ Franciscanæ ante CCCXL ampliùs annos Philosophus, Theologus, Mathematicus floruit perinsignis. Quid quod etiam sub id tempus non deessent qui [d] ipsum Judaicum diei cultum Saturni gratiâ, quemadmodum & conjectabat olim Tacitus [e], habitum, existimarent, Christiani quidem, sed nugacibus Astrologorum scitis fanaticè dediti. Mitto qui ex ipso Schemate tum Mundi tum Jesu Christi natalitio, quem frustrà sibi fingunt, ex Magnis conjunctionibus, atque ex imperii, si diis placet, Planetarii successione, mira etiam de Theologiæ ac Religionis statu mutationeque superioribus seculis scire videri ac prædicere auderent; ut Joannes ille Esquidus dictus [f], seu apud illum alii, Petrus de Alliaco [g], Hieronymus Cardanus [h], alii similes. Sed de hisce, satis superque.

[c] *De Rerum Prænotione, lib.5. cap.7.*

[d] *Apud Gulielm. Parisiensem, lib. de Legibus, cap. 4. & 20.*

[e] *Histor.5.*

[f] *Summa Anglic. Tract.1. Dist.1.*

[g] *Elucidario Astronomicæ concordiæ.*

[h] *Ad Ptolemei Quadripartit. lib. 4. dist. 54. & videsis Sixtum Senensem Biblioth. lib. 6. annot. 10.*

CAP. XXIII.

Scopus Flavii Josephi *in verbis illis, quorum gratiâ hactenus disputatum est*, ejusque vera *ibi* sententia de More Hebdomadis quem ad gentes universas *ait* pervenisse.

IAm verò, ut ad ipsa Flavii Josephi verba, de quibus quæstio instituta est, tandem revertamur; animadvertendus est ejusdem ibi [i] Scopus, unde sanè mentem ejus quæ vulgò accepta totius antiquitatis fidei palàm renititur, non obscurè perquam veritati consonam esse patebit. Scilicet præter dignitatem & vetustatem Mosis, Ducis, Doctoris, Legislatoris Judæorum singularem, dum in Apiones, Molones, alios gentiles ibi scribit, summopere leges seu jura eorum collaudans, ea ante alia, universis hominibus in pretio habita esse tradit; Philosophos item veteres de Deo aliisque vitæ rationibus sententias

[i] *Lib.2. adversus Apionem.*

ſententias aliquot doctrinæ Moſaicæ non diſſimiles amplexos eſſe; etiam & cultum Judaicum ſeu religionis eorum aliquot ritus Gentilibus euſque placuiſſe, ut tametſi ſuos ſibi peculiares haberent, Judaicorum tamen à longè imitatores ſeu amantiores intereà ſe palàm oſtenderent, dum ex eis mores aliquot, utcunque Judaicis non ſatis conſonos, ſibi adſciſcerent, adeoque etiam ipſum Hebdomadis ſeu diei ſeptimi (in quo labore vacabant Judæi, non item Gentiles) morem qualem ſupra fuiſſe demonſtravimus, item Jejuniorum, Luminum accendendorum, animalium aliquot abſtinentiam. Verba ejus ibi perpendenda : ὑφ' ἡμῶν, inquit, διηλέγχθησαν οἱ νόμοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐτῶν ζῆλον ἐμπεποιήκασι· πρῶτον μὲν γὰρ οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες τῷ μὲν δοκεῖν τὰ πάτρια διεφύλαττον, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ φιλοσοφεῖν ἐκείνῳ κατεκολούθησαν. Ὅμοια μὲν περὶ Θεοῦ φρονοῦντες, εὐτέλειαν δὲ βίου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν διδάσκοντες. *Et noſtrûm cauſâ accuſari ſolent leges* (ita vertendum; non, ut interpres, *A nobis itaque declaratæ ſunt leges*, quod ibi nihili eſt) *etiam quæ hominibus ceteris univeſis zelum* ſeu *imitationis cupidinem*, ſeu *honorem ſui præ aliis induxerunt. Primùm enim qui apud Græcos philoſophati ſunt, viſi quidem ſunt jura patria obſervare, ipſis autem vitæ actionibus* ſeu *reverà atque inter philoſophandum, illius* (id eſt Moſis) *ſequaces fuere, ſimilia de Deo ſentientes, & vitam frugi atque ad invicem communionem edocentes.* Hæc ſtatim ſequitur, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, quod mihi ſonat, *quinetiam hominum vulgo zelus non exiguus evenit, à longè noſtri cultûs:* id eſt, cultum noſtrum tanto habent in pretio, ut imitari videantur, tametſi ab eo qui verus eſt, nimium exorbitent. Hiſce dein proxima ſunt verba de Hebdomadis uſu ſupra allata. Neque verò eſt, inquit, civitas aut gens ulla ſive barbara ſive Græca, ad quam μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν *Hebdomadis* ſeu *diei ſeptimi, quem laborum vacatione celebramus nos, conſuetudo non pervenerit*, καὶ αἱ νηστεῖαι (ſic enim pergit) καὶ λύχνων ἀνακαύσεις καὶ πολλὰ τῶν εἰς βρῶσιν ἡμῖν οὐ νενομισμένων παρατετήρηται· μιμεῖσθαι δὲ πειρῶνται καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ τὴν τῶν ὄντων ἀνάδοσιν καὶ τὸ φιλεργὸν ἐν ταῖς τέχναις καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν νόμων ἀνάγκαις *& Jejunia & Lumina accenſa & multa circa ea quæ nobis comedere nefas eſt,*

obſer-

obſervantur. Conantur verò imitari mutuam inter nos concordiam æquam rerum diſtributionem, induſtriam in artibus, & conſtantiam quoties pro legibus ad neceſſitatem aliquam adacti ſimus &c. De Philoſophis locutus eſt, de aliis item gentilibus qui ſive leges ſive dogmata, de Deo vitæque ratione, aliquot Moſaica aut amplexi ſunt, aut, zelo eorum qualicunque ducti, ſunt imitati. Similia de Deo inquit ſentiebant Philoſophi Moſis ſequaces. Idque de Legibus expreſſim dixerat, zelum eas ſui hominibus univerſis ceteris induxiſſe, tametſi ob odium gentis, ipſæ intereà ab adverſariis accuſarentur. Et ſatis ſcimus, Leges eorum tum Morales tum Judiciales, velut exempla à quibus gentes aliæ fuerint edoctæ, non raro ſumi. Quemadmodum autem ſimpliciter primò dixerat Leges Judæorum zelum ſui hominibus univerſis aliis induxiſſe, ita ſtatim id ipſum de Εὐσεβείᾳ, Cultu, Ceremoniis ſeu Ritibus ſacris, ſed cum temperamento, ſubdit. *Quin & vulgo hominum*, inquit, ſeu *quamplurimis zelus inſignis evenit* ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας *à longè cultûs noſtri.* Non ita quidem Ceremonias noſtras ſacras ſeu Cultum amplexi ſunt ut Leges & Philoſophiam. Attamen etiam Cultum ſeu Ceremonias noſtras à longè imitati ſunt aliquas, ut uidere eſt in Hebdomadis (qua laboribus vacamus nos) uſu ſeu more, in Luminibus accendendis[k], Jejuniis, animalium aliquot abſtinentia. Licet eodem modo quo nos animalibus non abſtineant, nec Lumina eodem modo ſeu ritu accendant, nec Jejunia celebrent, nihilominùs in hiſce omnibus ſuo modo obſervandis ἐκ μακροῦ μὲν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ζῆλος πολὺς αὐτοῖς γέγονε *cultûs noſtri* ſeu *rituum noſtrorum zelus inſignis evenit*, ſed *à longè*; ſeu qui non ita rei ipſi proximat, ita tamen ut, dum in horum obſervatione longè à nobis diſſiti ſunt, noſtrorum rituum, utpote omnium vetuſtiſſimorum, quadamtenus ſe imitatores non obſcurè nec illibenter præbeant amanteſque. Quod & de Hebdomadis uſu dicendum. Scilicet Septimo quidem die ſeu Saturni, laboribus vacamus Nos. Vacatio illa cultûs noſtri pars eſt. Cultum ejuſmodi licet in aliarum gentium inſtituta receptum eſſe non reperiamus, uti nec in Calendaria ſeu publica temporis apud Græcos aut Romanos monimenta periodum dierum ſeptem tranſiſſe, ipſius tamen Hebdomadis ſeu diei ſeptimi recurrentis obſervationem ſeu morem (id eſt τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος) ad gentes populoſque univerſos utcunque perveniſſe ſcimus, atque tam in diſciplinis,

[k] *Vide Senec. lib. de Vita Beata, cap. 27. Lipſium Elect. 1. cap. 3. Fortunat. Scacchū Sacrorum Eleo Chriſmat. lib. 1. cap. 6.*

disciplinis, quibus summopere incumbunt Gentiles, quàm in hominum vitæ functionibus, tametsi non in publicis ubique temporum monimentis, locum primarium obtinere, & demum Gentiles ipsam periodum nostram septem dierum sacram, sed quidem à longè, dum diei Septimi cultus, cujus gratia nobis est in usu, ab illis prætermittitur, imitari. Horum quidem zelo ducti à longè sunt imitatores. Alia etiamnum nostra imitari contendunt, ut concordiam, industriam, constantiam. Hic, ni fallor, est Josephi eo in loco sensus. Interpreti ejus τὸ ἐκ μακροῦ tempus ibi designat. Nam *olim* vertit. Alii itidem *à longo tempore* substitui volunt. Ego potius *à longe*, notione jam ostensâ. Quod verò interea ad rem ipsam attinet, ex jam disputatis opinor est manifestissimum, locum illum, utcunque vertendum, non omninò de Gentium aliarum cultu Sabbatico intelligendum esse. Mores hac de re gentium aliarum suprà exploravimus. Ad eas ipse Josephus, velut ad rei totius & Judices & testes provocat. Αὐτὸς γέ τις ἕκαστος inquit, τὴν πατρίδα καὶ τὸν οἶκον ἐπισκοπῶν τὸν αὐτοῦ τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει· *Quilibet suam patrian domumque inspiciat. Certè ita non recusabit jam dictis fidem adhibere.* Si sensu nostro locus intelligatur, certum opinor esse ipsos ad quos ipse sic provocat, Græcos scilicet & Romanos, Orientales Occidentalesque, gentes demùm ei cognitas universas, Hebdomadis usum sibi receptum fuisse asserere, adeoque dictis ejus præbere assensum tunc voluisse. At verò si de Cultu capiatur Sabbatico in Gentium instituta recepto, non solùm non universæ gentes assensum sic appellatæ præbuissent, sed nec etiam ulla fuisset comperta quæ mendacii eum manifesti non meritissimò coarguisset. Et de Jure tum Naturali, tum Gentium, ex disciplina Ebræorum, quantum ad Sacrum Cultum ejusque ritus attinet, hactenus.

Libri Tertii FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Quartus.

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* seu omnium hominum communis *Juris* Illustrioris *Caput* est *Tertium*) cum *Temperamentis* suis, *Limitationibus* atque *Exceptionibus*, apud Ebræos; *Jus* item *Gentium*, *quo*, apud illos, *Caput hoc commissum*, explicat: adeoque *Jus* apud eos *Tutelæ* sive *sui* sive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde*, *Jus* item *singulare Zelotarum*. *Excommunicationis* insuper ac *Hominis devovendi*, seu *Anathematis* Jus, quà *cædes humana* sive inde *revera permissa*, sive *permitti à nonnullis credita*; *Jura* item *Asyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Jus vindicis Sanguinis*; alia ejusmodi.

Cap. I.

De Scelere Homicidii voluntarii. *Ejusdem* Genera, *&* Pœna *tum* Cœlestis *tum* Forensis; Ordinaria, Extra ordinem. *Nefas* abortum inferre, fætum in utero extinguere, liberos exponere. *Juris discrimen heic*, *quoad* Pœnam, *inter* Originarios, Proselytos Justitiæ reliquosque ritè Circumcisos, *&* Proselytos Domicilii *seu* Gentiles in ditione Ebraica degentes. *De* Vindicis Sanguinis, ex jure cognationis, potestate.

OStenso, libris proximè superioribus binis, quid senserint docuerintque Ebræi veteres de duobus Juris Noachidarum capitibus Prioribus quæ sunt בין אדם למקום seu *inter hominem & Numen sanctissimum*, id est, cultum divinum ejusque ritus spectant, idque tum quà simplicitèr Naturalia sunt seu Universalia, tum quà sive Imperativum sive Interveniens

veniens Ebræis aliisque Gentibus Jus eis accessit seu commissum fuit, sequitur ut transeamus ad capita ea quæ sunt בין אדם לחבירו *inter hominem & proximum suum*, id est, quæ mutua hominum inter se officia complectuntur. Ita scilicet dicta, quia in ejusmodi officiis maximè cernuntur; tametsi etiam obedientiam Numini præstandam habeant conjunctam, & nonnulla insuper in eis contineantur quæ simplicitèr duntaxàt Numini obedientiam exigunt, veluti simplex cædis sui interdictum, ut mox ostenditur. Horum Primum est, (sed in enumeratione omnium simùl Tertium) על שפיכות דמים *de Effusione Sanguinis*, quo nomine Generi humano Homicidium interdicitur. Qualisnam autem eis fuerit sensus ejusdem Interdicti, tam quà Naturale est, quàm quatenus Jure apud eos Gentium subinde commiscebatur, juxta quod supplent eorum commentarii; imus nunc explicatum. Ex nonnullis obitèr in superioribus dictis, satis liquet, eos ita tantum habuisse interdictum hoc Obligativum, ut interea vim suam pariter sortirentur leges aliæ moresque de Pœnis etiam Mortis, quæ scilicet, ut reliquæ in simplici Noachidarum jure, ex capite illo altero de Judiciis quod in enumeratione nostra Sextum est, oriuntur. Nam de ultimo supplicio ipsis in usu tam ex jure eorum Civili, uti & sacræ passim docent literæ, quàm Gentium, aliquoties suprà, dum de Idololatria atque Blasphemia agitur, dictum est. Et de ejusmodi aliis similiter dicendum subinde in sequentibus. Sed verò Interdictum hoc non solùm sic temperant Pœnis Mortis ex sententia forensi seu solemni judiciorum more, irrogandis, verùm etiam pariter aliis, quarum pleræque revera Pœnæ Scelerum & Delictorum sunt nuncupandæ, uti & nonnullæ Quasi Pœnæ potius appellandæ, ut infra ostendetur. Summa erit, velle eos, Homicidium non committendum pro cujusque arbitrio, aut extra Pœnæ legitimæ, aut Quasi, rationem; qui quidem ipse est sensus Scholæ, dum ait homicidium nefas esse sub ratione Indebiti. Interdictum hoc, etiam quà Universale est, Noachidis ad hunc modum instauratur. *At sanguinem* [a] *vestrum de animabus vestris* (de vobis ipsis) *requiram, de manu cuncti animalis requiram eum, & de manu hominis, de manu viri fratris sui requiram animam hominis. Qui effuderit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effundetur, quoniam in imagine Dei* (Deus) *fecit hominem.* Postmodùm autem, præter id quod est *Non occides* in decalogo, habentur leges de Homicidio in corpore Mosaico

[a] *Genes.* 9. 5.

Ebræis non semel datæ. Ut, *Percutiens* [b] *hominem unde moritur, morte interficiatur.——Et si homo machinetur in proximum suum ut dolo occidat eum, ab altari meo tolles illum ut moriatur.——Et si percusserit vir servum suum aut ancillam suam virgâ, & mortuus fuerit sub manu ejus, ulciscendo ultio sumetur. Et si* יום או יומים quod verbo tenus sonat *per diem, vel per duas dies* (sed magistrorum sensum infra damus) *manserit seu steterit, non ultio exigetur, eo quòd pecunia illius sit. Si contenderint viri & offenderint mulierem prægnantem, ut egrediantur fætus ejus seu nati ejus* (Scilicet ויצאו ילדיה; quod singulariter legitur in Pentateucho Samaritano ויצא ולדה *& egrediatur fætus ejus*) *& non fuerit exitium, puniendo punietur, secundum quod illi imposuerit maritus mulieris, dabitque juxta judicum sententiam. Et si exitium fuerit dabis animam pro anima.* Alia occurrunt in sacra lege [c] ejusmodi. Inter quæ & hoc inprimis heic animadvertendum de potestate legitimâ ejus qui גואל הדם *vindex Sanguinis* erat, id est, uti & Hellenistis & vulgatæ vertitur, *Cognatus*, seu *propinquus occisi*. Verba legis sacræ [d] sunt גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו הוא ימיתנו *Vindex sanguinis interficiet homicidam cum occurrerit ei*, seu ut vulgata, *statim ut apprehenderit eum, interficiet eum*: quod & paulò pòst iteratur. Jam verò Priora verba eorum quæ è Genesi citantur seu ō *sanguinem vestrum de animabus vestris requiram*, interpretantur Magistri de cæde sui. Glossa ibi; אף החונק עצמו אף ע״פ שלא יצא ממנו הדם *etiam qui laqueo finit sibi vitam* (in legem hanc committit) *licet sanguis ejus non effundatur.* Quale in ceteris cædis generibus incruentis semper recolendum, tametsi effusionis sanguinis nomine homicidium plerunque eis denotetur. Et Nachmanides illic רבותינו דרשו בו הורג את עצמו וגו׳ *Rabbini nostri locum explicant de Cæde sui.* Ita alii [e]. De cæde autem sui, præter ea quæ obitèr à Theologis [f] homicidium tractantibus dicuntur, consulas Balthasaris Gomesii, I. C. Toletani librum [g] *de Potestate in seipsum*, uti & quæ nuper ex Olympiodori commentariis M. S. in Platonis Phædonem atque aliunde eâ de re edidit Carolus Annibal Fabrotus [h] Jurisconsultus. Quæ sequuntur, *de manu cuncti animalis requiram eum*, nunc explicant de cæde per animalia rapacia ac voracia illatâ, homine instigante; nunc etiam de pœna cœlitùs homicidis infligendâ, immissis scilicet ab ipso numine bestiis quæ vindictam sumant, si homines scelus non puniant. Quâ de re obiter

[b] Exod. 21. 12.

[c] Levit. 24. 23. Numer. 35. 16. &c. Deuteron. 19. 11.

[d] Numer. 35. 19.

[e] Maimonid. halach. Rotzach Cap. 2.

[f] Thom. 2. secunda q. 64. art. 5. alii ibidem. &c.

[g] Panormi. 1610.

[h] Exercitat. 5.

obitèr satis superiùs [i] diximus. Illud *De Manu hominis, de manu viri fratris sui*, alii interpretantur de sicario, qui interficiat, misso, id est altero; quod *per fratrem* designari solet; alii de cæde ex errore factâ ab amico seu socio. Codex Samaritanus ibi habet מיד איש ואחיו *de manu viri & fratris ejus*, quemadmodum & vulgata. Paraphrasis autem Chaldæa Onkeli; *Et de manu hominis, de manu viri qui fuderit sanguinem fratris sui, requiram animam hominis.* Etiam receptior est Magistris sententia, verbum דרש quod *requirere* significans heic iteratur, denotare שדינם מוסר לשמים *judicium de eis* (si sacra verba ibi tantùm spectes) *referri ad ipsum Numen*, seu cœlitùs expectandum. Posteriora item in Genesi verba, *qui effuderit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effundetur*, de Judicio forensi seu pœna in foro civili homicidæ qui *per se* בעצמו non per alium, nec ex errore, sed datâ operâ seu ex animo, cædem patraverit, sumi volunt. Certè & Onkelos ea vertit; דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיניא דמיה יתשד *Qui effuderit sanguinem hominis, per testes juxta sententiam judicum sanguis ejus effundetur.* Et Judæi itidem ibi Mauritanienses, من يسفك دم الانسان في قول الانسان دمه يسفك *qui effuderit sanguinem hominis, ex decreto* seu *sententia hominis effundetur sanguis ejus.* Jam verò dum legem hanc de Homicidio, Noachidis disertè instauratam, cum sibi civilibus illis de homicidio item in corpore Mosaico latis committunt, omnimodam quidem cædem humanam (extra rationem Pœnæ legitimæ aut Quasi, quod mox explicabitur) interdici tum ipsis volunt, tum generi humano; at intereà perquam diversimodè apud ipsos puniri homicidium utcunque ex animo & datâ operâ patratum (nam de cæde errore commissâ dicemus inferiùs) idque sive Genera Cædis, sive Personas quæ interemerint, sive interemtos spectes. Quod ad Genera attinet; cædes [k] ex animo patrata, sive gladio, sive fuste, sive saxo, aliterve per ipsum reum, cæsim, punctim, jactu, ultimo supplicio, id est heic gladio, ex sententia forensi puniend a. Neque personarum quæ cædem patrarent hac in re discrimen. Tam scilicet Ebræus & quilibet ritè circumcisus quàm Proselytus domicilii seu Gentilis Ebræorum in ditione sic puniendus. Nempe gladio vitâ privandus. Nec sane quod habet Philo [l], etiamsi Judæus, de suspensione homicidæ in patibulo (quod & male nonnulli viri doctissimi de cruce sic vulgò dicta sumunt) velut ex lege Mosaica atque

Ebraico

[i] Lib. 1. Cap. 5. pag. 64. & 65.

[k] Misn. & Gemar. tit. Sanhedrin. cap. 9. Mos. Maimonid. hal. Rotzach cap. 2. Moses Mikotzi Præc. Neg. 163.

[l] Lib. de leg. spec. ad 6, & 7. præc.

Ebraico usu, omninò verum est; si Talmudicis fides. De Philonis loco videsis ante alios Isaacum Casaubonum [m] in Baronianis. Sic de pœna homicidii spontanei ab homicida ipso patrati. At verò de Ebræis reliquisque ritè circumcisis, cædis non per seipsos, sed per alium, eorum jussu seu operâ, factæ reis aiunt, השוכר הורג להרוג את חברו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג את עצמו כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת בית דין *Si quis mercede conduxerat alium in cædem humanam, seu servos suos miserat ut alterum interficeret, ac cædes secuta esset, aut quempiam ligatum exposuerat leoni aut bestiis similibus à quibus fuerit occisus, aut sibi ipsi mortem consciverat, pro homicida habendus erat, & homicidii planè reus; quo nomine mortem* (etiam ex lege) *cœlitùs infligendam merebatur. Sed ex sententia forensi morte horum plectendus erat nullus.* Quod tamen dici volunt de Jure ordinario. Nam extra ordinem & pacis tranquillitatisque publicæ causâ, ex hisce speciebus homicidia quæ jure ordinario morte non punienda, etiam in Ebræo ceterisque ritè circumcisis, etiam morte puniebantur. Addunt enim, כל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת ב"ד אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו וכן אם ראו בית דין להרגם בהוראת שעה אם היתה השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו *Homicidas jam dictos qui, ex sententia forensi, morte* (jure ordinario) *neutiquam erant plectendi, si morte nihilominus afficere vellet Rex Israel, ex jure Regio* [n] *& in salutem publicam, id ita facere ei licuit; quemadmodum etiam, si extra ordinem & ob singularem temporis necessitatem morte plectendi Synedrio* seu *foro civili atque ordinario* (sive scilicet LXXI virorum, sive XXIII) *viderentur, fas etiam & sic eos morte plecti.* Quin & subjungunt, si nec causa esset cur aut Synedrium aut Rex ita homicidas ejusmodi morte plecteret, בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרוב למיתה ולאסרם במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער כדי להפחיד ולאיים את שאר רשעים שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר *Ex officio, Synedrio incubuisse, plurimis verberibus eos plectere etiam usque fermè ad mortem; & in carcerem traditos ibi annis multis tenere*

[m] *Exercit.* 16. *num.* 76.

[n] *Videsis* More Nebochim. *lib* 3. *cap.* 40.

nere ærumnisque omnimodis premere, ut sic deterrerentur homines alii pessimi, nec inde titubarent atque in offendiculum inciderent adeo ut eorum quis sibi diceret, ad occidendum inimicos meos circumcursito, modo quo N. fecit, nec pœnâ omninò afficiar. De personis dein interemtis tradunt, אחד ההורג את הגדול ואת הקטן בן יומו בין זכר בין נקבה הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון והוא שכלו לו חדשיו אבל אם נולד לפחות מט' חדשים הרי הוא כנפל עד שישהה ל' יום וההורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו *Parile jus est, si quis annis Majorem, aut Minorem recens natum occidat, sive masculum sive fœminam. Cædis nempè hujusmodi nomine, morte plectendus est, si ex animo* seu *sponte occidat. Quod ita intelligendum ut recens natus compleverit menses suos. At verò si novem mensibus in utero matris non manserit, pro abortivo habendus est, usque dum diem transegerit trigesimum. Et qui eum intra dies triginta occiderit, eo nomine minimè morte plectendus.* Neque diversum jus faciunt sive quis occiderat origine Ebræum, sive liberum sive servum sive Proselytum Justitiæ sive servum è Gentilibus alienum; qui scilicet nomine servitutis juxta antè [o] ostensa lavacro susceptus esset, seu ritè circumcisus, nec manumissus. Servum nempè alterius qui קבל עליו המצות ונוסף על נחלת ה' *in se receperat præceptorum* (servis baptizatis observandorum) *observationem & ita adjectus est hereditati* seu *possessioni Domini Dei O. M.* Diversum jus, inquam, non faciunt, sive liberum, sive ejusmodi servum alterius quis occiderat. Neque sane si quis suum è Gentilibus servum (nam par omninò servi origine Ebræi ac liberi heic conditio; uti & rectè monet Lyranus) ita percusserat, ut intra viginti quatuor horas seu noctem diemque proximè insequentem stare nequiret, sed ex plaga seu vulnere statim decumberet atque inde moreretur. At si per tantum tempus steterit, seu non, ut æger, ex plaga seu vulnere decumberet, posteà tamen inde mortuus esset, morte dominus non plectendus. Ita scilicet interpretantur [p] Magistri legem illam sibi civilem de servo suo à quopiam percusso, antè ex Exodo citatam. *Si per diem vel duos dies steterit*; id est aiunt quantum saltem tempus nox & dies, seu dies unicus civilis complectitur. Et Pentateuchus Samaritanus ibi expressim pro eo quod est נקם ינקם *ulciscendo ultio sumetur*, & לא נקם *ultio non exigetur*, habet מות יומת *morte morietur* & לא יומת

[o] *Lib.* 2. *cap.* 3. & 5.

[p] *Moses Bar. Nachman in* Pirush Tora *fol.* 1304. *alii in Exod.* 21. & *Maimonid. halach.* Rotzach *cap.* 2 *videsis Philonem. lib. de leg. spec. ad præc.* 6. & 7.

יומת *non morietur*. Et quæ ibi ſequuntur de muliere gravidâ percuſsâ ſic intelligunt, (juxta verſionem etiam vulgatam, Chaldeam, aliaſque Judæorum ipſorum) ut, ſi ex abortione mortua non eſſet fœmina, nec ſequeretur pœna ibi præſtituta. Quod autem vertitur ibi *ſi non fuerit exitium*, & *ſi fuerit exitium* (id eſt אסון) per *mortem* interpretantur באשה ſeu *mulieris*. Compenſationem autem damni marito hinc illati æſtimabant ex detrimento quod uxoris corpori inde eveniret [q], ſeu juxta id quod uxoris pretio, ſi ancilla eſſet, inde decederet. Huic etiam acceſſere mulctæ forenſes aliæ, ipſi fœminæ præſtandæ. At verò de eo quod eſt ſi interimeretur inde mulier, adeo ut *anima pro anima danda eſſet*, Magiſtri diſſident. Gloſſa Jarchii; רבותינו חולקים בדבר י"א נפש ממש ח"א ממון אבל לא נפש ממש שהמכוין להרוג את זה והורג את זה פטור ממית' ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק *Magiſtri noſtri diſſentiunt heic. Alii enim animam ſumunt pro anima*, ſeu *vita ipſa* ſeu *perſona ipſa*. Adeo ut ultimum ſequeretur ſupplicium. *Alii verò de pecunia locum capiunt, nec de vita ipſa*, ſeu *perſona ipſa* [r]. *ſcilicet cum quis alium occiderat præter eum quem ex animo occidere voluit, capitali pœna forenſi liber erat, & occiſi hæredibus pendebat quanti occiſus auctione vendi potuit.* Ceterùm haud parum diſcrepant hæc ab eò quod habetur in verſione Helleniſticâ. Sic enim ea ibi. *ſi viri bini pugnantes percuſſerint mulierem gravidam* καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον *& egreſſus fuerit fœtus ejus non formatus, multâ multabitur &c.* Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, *ſi verò formatus fuerit, animam dabit pro anima.* Videſis quæ heic habent Patres Chriſtiani [ſ]. Atque juxta hanc verſionem pœna utraque & tota lex illa ad abortionem ſpectat, & pro abortivi qualitate, non matris ſive incolumitate ſive cæde, aliter atque aliter ſe habet. Quin & ita expreſſim legem illam capit Philo [t], de ea copioſiùs diſſerens. Sed & de utraque poſteriorem legis hujus partem intelligit Lyranus. Ad illud *ſi mors ejus fuerit ſubſecuta, ſcilicet*, inquit, *mors mulieris vel pueri jam animati, & poſſit hoc probari, cum jam ſit ſpecie humanâ.* Certè, quicquid de Pœna forenſi ſibi Proſelytiſque Juſtitiæ ceteriſque ritè circumciſis ob cædem fœtus in utero matris irroganda, variatim ſtatuerint; Homicidii ſcelus decernebant ab eis commiſſum eſſe, non minùs quàm ab eis qui occiderent in lucem emiſſos, quorum tamen ob cædem,

[q] *Maimonides halach.* Chobal Wemazik *cap.* 4.

[r] *Vide Nic. de Lyra ad Exod.* 21.

[ſ] *Theodoret. quæſt.* 48. *Augustinus &c.*

[t] *De legib. ſpec. ad* 6, *&* 7. *præcept. decalogi.*

cædem, intra triginta dies, ut dictum est, quoties novimestres non essent, ultimum supplicium à foro non irrogabatur. Etiam apud Josephum legimus [u], imminere mortis pænam, siquis πείσῃε γεγαμμένην ἢ τεκνοτροφοῦσαν· ἅπαντα προσέταξεν ὁ νόμος, καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ' ἀμφιβάλλειν ποτὲ ἔν τινι τὴν αὐτῆς, μήτε διαφθείρειν ἀλλὰ μηχανῇ τινι προσέπεσθαι αὐτῷ· τεκνοκτόνος γὰρ ἂν εἴη ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα, quod vertitur, *suaserit nuptæ aut filios nutrienti; quæ omnia lex præcepit. Universis autem mulieribus interdixit vel celare quod natum est, vel aliâ machinatione corrumpere filios. Infanticida enim esset animas demoliens & genus imminuens.* Sed depravatus proculdubiò est locus. Lego potiùs πείσῃε γεγαμημένην· Τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε νόμος καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτε ἀπαμβλοῦν ποτὲ &c. Et tunc verto *si quis nuptam pellexerit* (in concubitum scilicet.) *Liberos nutrire universos præcepit lex* (Mosaica) *& mulieribus abortivum facere interdixit fœtum sibi aliquem aut eum extinguere; sed voluit ut eum arte potiùs aliquâ foveret. Infanticida enim esset &c.* Sanè & ubi non pauca simul alia Josephi ex eodem libro, apud Eusebium [x], citantur, pro his substituuntur εἰ πείσαι γεγαμμένην· Τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ' ἀμβλοῦν τὸ σπαρὲν μήτε διαφθείρειν· ἀλλ' ἣν φανείη, τεκνοκτόνος ἂν εἴη, ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα *si nuptam illexerit. Liberorum quicquid susceptum erit educari jussit. Vetuit autem nè qua mulier abortivum sibi faceret fœtum aliquem aut susceptum semen ejiceret, aut extingueret. Quæ secus faxit, Infanticida seu liberorum interfectrix est, utpote quæ vitam abigat & generis propagationem minuat.* Ita peculiare Ebræis habitum, nec fœtus humanos teneros ne in ultero matris (sed temperamentum habes sub calcem capitis insequentis) sine scelere extinguere, adeoque neque natos abjicere aut exponere, quod apud Gentes olim alias frequentissimum, qua de re vide si placet, quæ toto demensa horreo congessit Alphonsus à Caranza [y], Jurisconsultus Hispanus. Apud Philonem [z] item, Judæum etiam ipsum, lege Mosaica vetita est βρεφῶν ἔκθεσις, ὃ παρὰ πολλοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀπανθρωπίας χειροήθες ἀσέβημα γέγονε *Expositio infantium, quæ apud multas gentes propter nativam inhumanitatem vulgaris est impietas.* Et in expositionem hujusmodi plurimum invehitur ille velut Gentibus aliis in usu licito, non omnino Judæis.

[u] *Adversus Apion. lib.* 2.

[x] *Præparat.* Evangelic. lib. 8. *cap.* 8.

[y] *Lib. de Partu Naturali & Legitimo cap.* 4.

[z] *Lib. de Legib. special. ad præcep.* 6, & 7.

dæis. Et quod de fœtu qui novimeſtris non eſſet, ſuperiùs dictum eſt, ita intelligendum, ut tametſi ultimum cædi ejus in Ebræo non infligeretur ſupplicium, impunè tamen non omninò fieret ejuſmodi ſcelus, ut ex jam oſtenſis etiam ſatis liquet. Nec malè igitur ad illud, de Ebræis, Taciti *, *Augendæ multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis nefas*; Juſtus Lipſius, *qui otioſè*, inquit, *legerit, nihil offendet: fortaſſe is qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm, quid in eo novi? Sanè & Romanis & Barbaris plerìſque necare conſanguineos nefas.* (modò ſcilicet exponendi morem excipias) *ſed alium hic ego ſenſum odoror, & ſcribo*, necare quenquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latinisque in promiſcuo uſu fuiſſe abjectiones infantum & expoſitiones, imò neces. Id aliter in Judæorum moribus, & gentem inprimis ſuboli ſtuduiſſe, adeò ut nulliuſmodi partum necare fas, notat novum noſter.* Et diu ſanè etiam poſt Chriſtianiſmum in uſu aliquo [a] liberorum alibi expoſitio adeoque occiſio. Atque ita ſe habuit res de Perſonis interemtis ſive ab Iſraelita ſeu Proſelyto Juſtitiæ aliove aliquo ritè circumciſo, ubi etiam interemti ex horum aliquo genere. At verò ob Proſelyti domicilii cædem aliûſve Gentilis ab illorum aliquo patratam, mortis Pœnam forenſem non irrogabant Ebræi. Maimonides [b], uti & Talmudici vetuſtiores; ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנאמר וכי יזיד איש על רעהו ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי *ſi Iſraelita interemerat Proſelytum domicilii, neutiquam ob illam cauſam morte erat plectendus ex ſententia forenſi. Nam & in ſacra dicitur lege* [c] *& ſi homo machinetur in proximum ſuum &c.* (qualem nolunt eſſe Proſelytum domicilii) *multò minùs morte plectitur ob cædem Gentilis*, qui nondum ſcilicet Proſelytus domicilii factus. Ita manifeſtum ex hiſce interim eſt, illud in Geneſi [d] *qui effuderit ſanguinem hominis, per hominem ſanguis ejus effundetur* (quod de judicio ob homicidium capitali ac forenſi ſumi ſolet, ut jam dictum eſt) à Magiſtris accipi, non pro lege ita latâ ut ultimum ſupplicium ſit neceſſariò ſemper homicidii ſceleri irrogandum, ſed pro indicatione divinâ atque expreſſâ, in ſceleris odium, ex deſignatione Pœnæ graviſſimæ, quam pro re nata adminiſtrationiſque publicæ varietate fas eſſet humano generi præſtituere irrogareque. Etiam ſi plures Ebræi aliive ritè circumciſi, congenerum quempiam plagis ſeu jactibus ſic peremiſſent ut eorum nullus ſeorſim,

* *Hiſtor.* 5.

[a] *Vide Paginin. Gaudentium de Iuſtinianei ſeculi moribus cap.* 40. *& Decretal. tit. de Infant. & Lang.*

[b] *Halach.* Rotzach *cap.* 2. *& videſis Lyran. ad Exod.* 21. *Levitic.* 24. *& Numer.* 35. *Adde eum ad Zachar. cap.* 5.

[c] *Exod.* 21. 14.

[d] *Cap.* 9. 6.

orsim id fecisset quod Mortem inferre potuisset כולן פטורין ממיתת ב"ד *cuncti liberi erant ultimo supplicio ex sententia forensi infligendo*, quoniam nullus per se homicida. Atque hoc est quod legitur in Misna [e] רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין *Homicida si admisceatur aliis, omnes liberi sunt.* Id est Pœnâ capitis forensi. Quin & ubi unicus tantùm erat testis, aut non bini qui simul cædem patratam aliàs Morte plectendam viderant, adeò ut ex lege sacra [f] ultimum supplicium non sequeretur, aut si בלא התראה *sine præmonitione*, perinde ac si diceres ex ignorantia interdicti (de circumcisis tantùm intellige) quis alium occiderat, homicidas [g] ejusmodi כונסין לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מיעיהן ואחר כך מאכילין אותן שעורין עד שתבקע כריסן מכובד החולי ואין עושין דבר זה לשאר מחוייבי מיתת ב"ד אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו: *conjiciebant in carcerem perangustum, & cibabant eos pane ærumnæ & aquâ angustiæ donec coarctarentur viscera eorum, & dein cibabant eos hordeo usque dum disrumperetur venter eorum ex cruciatuum gravitate* (quod puto hyperbole est.) *Nec verò sic faciebant reliquis homicidii generibus, aliàs ultimo supplicio ex sententia forensi puniendis. Sed si morte quis plectendus esset, morte plectebatur, sin verò, liberabatur.* Atque demùm quod in Exodo [h] habetur, inter leges Ebræorum civiles, *Percutiens hominem unde moritur, morte interficiatur* & quæ sunt ejusmodi in corpore Mosaico reliqua, ita interpretantur ut non omne homicidii scelus sic in foro puniendum esset; sed juxta distinctiones, sive Personas, sive cædis Genera spectes, jam ostensas, à majoribus scilicet acceptas, & generalia legis verba etiam ex doctrina Mosaica (sic volunt) temperantes. Distinctiones, inquam, ad Originarios atque Proselytos Justitiæ, Libertinos & Servos è Gentilibus ritè circumcisos, id est ritè circumcisos omnes, tantùm attinentes. Nam Proselytus Domicilii seu Noachides, id est Gentilis in eorum ditione qualiscunque seu incircumcisus heic reus, sine causæ discrimine, Mortis Pœnâ erat, ex jure ipsis aliisque Gentibus Interveniente, ex sententia forensi afficiendus. Maimonides [i]; בן נח שהרג נפש אפילו במעי אמו נהרג עליו וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני ארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מ"מ נהרג וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו שאין כן בישראל *Noachides si quempiam occiderit, etiamsi fœtum in*

[e] Tit. Sanhedrin cap. 9.

[f] Num. 35. 31.

[g] Maimonid. halach. Rotzach cap. 4. & Misna tit. Sanhedrin cap. 9.

[h] Cap. 21. 12.

[i] Halach Melakim cap. 9. Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 57a.

utero

utero matris, ultimo supplicio plectendus erat. Quod itidem dicendum ubi jam vulneribus confossum interfecerit, aut vinctum Leoni exposuerit, aut fami reliquerit usque dum vitâ privatus fuerit. Quoniam scilicet mortis in causâ fuit, morte plectendus erat. Idem jus obtinuit, si vim inferentem occiderit ubi mutilato aliquo ejus membro tutelam satis præstare potuisset. Sed diversum est Jus, si Israelita horum quid fecerit. De tutela adversus vim inferentem, plura dicentur inferiùs. Etiam testis unicus sufficiebat, in Proselyto Domicilii morte tum heic damnando, tum aliàs; qua de re plura ubi infra Caput de Judiciis tractamus. Etiam בלא התראה *sine præmonitione* & tametsi ignarus esset Gentilis ditionis Israeliticæ, illicitum omnino esse homicidium, morte nihilominus plectendus erat. Maimonides[k] de eo; אם הרג והוא לא ידע שאסור להרוג הרי זה קרוב למזיד ונהרג שלא תיחשב זו להם כשגגה מפני שהיה לו ללמוד ולא למד. *Si homicidium commiserat, ignarus intereà nefas id omninò esse, adeo sponte scelus committenti is proximabat ut morte esset puniendus. Nec errore aut ignorantia hujusmodi excusabatur; quoniam non deerat unde discere potuit, nec didicit.* Atqui obvia forsan est in discrimen, quod aperuimus, Juris, objectio ex lege sacra[l]. מכה אדם יומת משפט אחד והיה לכם כגר כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם *qui percusserit hominem morte plectatur. Jus* seu *judicium unum sit vobis, sicut Proselyto sic indigenæ erit, quia ego Dominus Deus vester.* Et pro eo quod est *percusserit* heic (ut in vulgata & Hellenistica alibique) in Chaldæa & Arabicis וקטול & يقتل id est *occiderit* substituitur; quemadmodum & aliàs pro verbo נכה quod heic usurpatur. Tantundem paulò ante, eodem in capite Levitici[m], legitur. Adeo ut legi de homicidio sic iteratæ subjungatur clausula, parile fore seu idem Jus Proselytis seu Peregrinis & Originariis, etiam in homicidii pœnis. Undenam igitur jus hisce tam diversum in scelere hoc puniendo? Manifestum est Proselytum ibi sumi Magistris (ut non rarò alibi) pro Proselyto Justitiæ, non Domicilii. Atque inde Lyranus disertè; *Accipitur hic peregrinus, Gentilis conversus ad Judaismum.* Et de sceleris Homicidii voluntarii seu sponte patrati pœnæ ex sententia forensi discrimine, hactenus. Subjungitur in legibus suprà allatis illa de גואל הדם *vindice sanguinis*, cui fas etiam homicidam ejusmodi sine fori sententia, obvium præoccupando morte

[k] Halach. Melakim cap. 10. & Halach. Rotzach cap. 5.

[l] Levitic. 24. 23.

[m] Vers. 17.

morte plectere. Quin & eos sic plectere, qui ex sententiâ forensi morte non afficiendi; veluti, ubi unicus tantùm esset testis, aut minimè præcessisset præmonitio, ut dictum est. Vindex ille erat sanguine occiso ita conjunctus ut proximus esset hæres. Maimonides[n]; מצות בגואל הדם להרוג הרוצח שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם *Præceptum est de vindice sanguinis, ut is homicidam interficiat, juxta illud quod dicitur*[o], *Vindex sanguinis morte plectat homicidam. Et quisquis jure hereditario ei succedere debuisset, is vindex erat sanguinis.* Adeo ut nomen hoc in sacra lege & commentariis Ebræorum usurpetur velut id quod non tam ex singulari constitutione, inter Mosaicas, inductum sit, quàm ex more anteriore in Oriente receptum. Et quis cuique hæres esset legitimus ex jure Ebraico, disce, si nescis, ex libello de Successionibus in Bona defuncti olim non semel edito. Malè igitur Gelenius Josephi interpres[p], *Licere cuivis è cognatis interempti homicidam impunè occidere, duntaxat extra urbem refugii deprehensum* quæ verba postrema ad homicidium involuntarium tantùm attinent, de quo capite proximo. Græca sunt, ἐχόντων ἐξουσίαν τῶν τοῦ πεφονευμένου συγγενῶν κτείνειν, εἰ λάβοιεν ἔξω τῶν ὅρων τῆς πόλεως εἰς ἣν ἔφυγε, τὸν πεφονευκότα, quod recte antè verterat Ruffinus *habentibus scilicet potestatem cognatis perempti* (id est quisquis peremto sanguine esset proximè juxta stemmatis hæreditarii rationem conjunctus; non è cognatis quivis, ut Gelenius) *occidere homicidam, si eum extra terminos civitatis ad quam fugerat, inveniret.* Neque aliter igitur intelligendus Philo[q] ubi pariter interemti ἀγχιστεῖς seu *cognatos* in hanc rem non semel memorat. Quod singulariter, ut & in sacris literis, semper accipiendum, si Talmudicis fides. Pergit Maimonides; לא רצה גואל הדם או שלא היה יכול להמיתו או שאין לו גואל הדם בית דין ממיתין את הרוצח בסייף האב שהרג את בנו ואם היה בן לנהרג הרי זה הורג אבי אביו מפני שהוא גואל הדם ואם אין לו בן אין אחד מן האחין נעשה גואל הדם להמית את אביו אלא בית דין ממיתין אותו ואחד הזכר ואחד הנקבה בגואלת הדם *Si nollet vindex sanguinis, aut si nequiret interficere homicidam, aut si illi non esset vindex sanguinis* (id est hæres, ut Proselyto Justitiæ sine prole post Judaismum susceptum mortuo; aut si homicida ipse hæres esset) *ex sententia forensi ultimo supplicio puniendus erat,*

idque

[n] *Halach.* Rotzach *cap.* 1. & 6. *Moses Mikotzi Precept. Negat.* 160. & 161.

[o] *Numer.* 35. 19.

[p] *Archaeolog. lib.* 4. *cap.* 7.

[q] *Lib. de leg. Spec. ad* 6 & 7. *precept.*

idque gladio. (Quoties ſcilicet circumſtantiæ atque apices juris ſine quibus forenſis ſententia locum non omninò habuit, minimè deerant) *Unde evenit ut ſi pater filium interficeret, cui proles eſſet* (ſcilicet hæres) *ab ea avus eſſet interficiendus, quoniam proles hæc vindex erat ſanguinis; ſin verò prole careret, fratrum nullus factus eſt vindex ſanguinis* (nam pater ipſe, ſeu homicida hæres erat.) *Atque eadem erat hæredum utriuſque ſexus ratio in vindictæ ex jure ſanguinis ſumendæ jure.* Neque fas erat in juris ſui compenſationem pretium ſeu lutrum vindici heic ab homicida recipere aut cum pœnâ imminente pretio omninò liberare. Scilicet adjiciunt; ומזהירין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפוטרו שאין נפש הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקב״ה שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח *Et monere ſolebant ſynedria, ne impunitatis pretium acciperetur ab homicida, etiamſi daret quicquid opum eſſent in mundo, atque etiamſi vindex ſanguinis eum libentèr liberare vellet; quoniam vita occiſi hujus non erat habenda in rebus vindicis ſanguinis, ſed in rebus Dei Opt. Max. juxta & illud quod ſcriptum eſt*[r]*, & non accipietis pretium ſeu lutrum pro vita homicidæ.* Quale autem jus in ditione Iſraeliticâ eſſet proximo cognato Proſelyti Domicilii, alteriuſve Gentilis, in hac ſanguinis vindicta, ex eis eliciendum, quæ ſub capitis proximi calcem de Homicidio Involuntario & Aſyli jure (quà ad Proſelytos Domicilii & Gentiles alios in ditione Iſraelitica hæc ſpectarent) ſequuntur.

[r] Numer. 35.31.

Cap. II.

De Homicidio Involuntario *ſeu quod* Caſu *factum ac* Errore. Urbes ſex Refugii, *ſeu* Aſyla. *Ceteris Levitarum* Urbibus XLII Aſyli *item* jus, ſed diſpar. *Iterum de* Vindice ſanguinis. Jus Aſyli *quale* in Altari *eſſet*. *Horum* omnium Jura, *quatenus eorum ſive* Proſelytis Domicilii *ſive* Gentilibus aliis *in ditione Iſraelitica, aut* legitimus *eſſet* uſus *aut* nullus.

Quæ ſuperiùs tradita ſunt, ad Homicidii ſcelus ſpectant planè Voluntarium, quod בכוונה & בזדון nuncupant. Generis autem Homicidii Involuntarii quod בלא כוונה vocitant, tres faciunt Magiſtri[a] ſpecies. Prima eſt, quando בשגגה *ex errore* & *ignorantia* ſimplici atque

[a] *Miſna & Gem. tit.* Maccoth *cap.2. Maimonides halach* Rotzach *cap.6. Mikotzi Precept. Affirm.75.*

atque infortunio, nec tamen ſine culpa levi ex negligentia aliquâ, qualem prudentiores ſeu cordatiores fugerent, contracta, omnino intereà nolens quis hominem occiderat, juxta illud in lege ſacra [b] *Qui non eſt inſidiatus, ſed Deus tradidit* (illum) *in manum ejus, ponam tibi locum quo confugiat.* Cui ſpeciei accedit etiam homicidium quidem per ſe aliàs voluntarium, ſed ex ignorantia ſeu errore hujuſmodi facti velut ex jure commiſſum. Quemadmodum ubi vindex ſanguinis homicidam ex hujuſmodi errore, non ſponte, è civitate Refugii egreſſum occiderat ; qua de re mox plura. Secunda, quando etiam ex Errore quis hominem occiderat ſeu Caſu, ſed qui קרוב לאונס *ad injuriam* ſeu *violentiam prope accedens* ſeu eam quadamtenus imitans interea caſus eſſet שאינו ממצוי ברוב מאורעות בני אדם *qui nequaquam in rebus humanis evenire ut plurimum ſoleret* ; unde nec culpa ne levis quidem homicidæ tribuenda. Exemplum Secundæ habent in eo qui dum ſcalam aſcendt fortè delabens in quempiam, caſu hoc mortem ei infert. Primæ verò, in eo qui deſcendens idem facit. Quoniam enim caſus in deſcenſu frequentior eſt, non item in aſcenſu (ſic illi ;) ideo diſcrimen hoc ineſſe volunt, imputatâ in exemplo primæ negligentiâ ſeu culpâ levi, in ſecundæ non item ; unde & regulam habent de deſcenſu & aſcenſu, caſum ex hoc ſecundæ eſſe ſemper ſpeciei, at ex illo, primæ. Tertia autem homicidii involuntarii ſpecies eſt ubi יש הורג בשגגה והוית השגגה קרוב לזדון *qui alium occidit ex errore quidem* aut *ignorantiâ, quæ tamen propè accedit ad id quod ſpontaneum eſt* ſeu *voluntarium* ; veluti ubi quis alterum occidere volens, alterum jactu aliterve perimit, aut ubi jactu ſive ſaxi ſive teli in hominum cœtum, cujus nec ignarus qui jecerit, quis occiſus ; adeoque intervenerit culpa latiſſima. Ex Tribus hiſce homicidii involuntarii Speciebus nulla eſt quæ morte ex ſententia forenſi ordinariâ ſive in Ebræo aliove circumciſo ſive in Proſelyto Domicilii aut Gentili alio puniretur. Nam in univerſum pronuntiant, homicidam nullum בלא כונה ſeu *qui non ſponte ſcelus patraret*, ſic foro puniendum. Nec ad Speciem Secundam aut Tertiam attinere volunt Urbium Refugii ſeu Φυγαδευτηρίων jura in corpore Moſaico [c] præſcripta, ſed tantùm ad Primam, & ad primam fermè duntaxat [d], quoties percuſſus ſtatim moreretur, nec ex vulnere ſeu ictu langueret. Sic enim non ſatis conſtare utrum ipſe ſibi ex negligentia aliterve, an qui percuſſerit, in mortis eſſet cauſa. Unde nec ad Aſylum homcidæ ejuſmodi,

[b] *Exod.* 21. 13. *adde Numer.* 35. 22. *Deuteron.* 19. 5.

[c] *Exod.* 21: 13. *Numer.* 35. *Deut.* 9. *Ioſeph. Archæolog.* 4. *cap.* 7. & *Philo. lib. de ſpecial. legibus ad præc.* 6, & 7. *Et præter commentarios Chriſtianorum ad dicta loca videſis Iſidor. Peluſiotam lib.* 3 *Epiſt.* 108.

[d] *Maimonides halach.* Rotzach *cap.* 5.

ejusmodi, ubi mors repentina non sequeretur, confugiendum, nec confugiendi causa. Neque enim Vindici sanguinis in eum potestas. Excipiunt heic item Patrem filium, ac Magistrum discipulum, verberibus corrigentem atque inde forte occidentem, quoties scilicet sive filius sive discipulus inter Legem, Philosophiam, aliasve artes necessarias à Patre aut Magistro ediscendum verbera inde mereretur seu castigandus esset. Pari modo excipiunt heic lictorem qui in Jus vocatum, nec sequentem aut comitantem, verberibus fortè interimeret. Quoniam scilicet infortunium evenit ex eo quod fiebat non sine præcepto seu juris præscripto, nec solùm ex arbitrio. Maimonides[e]; הבן שהרג את אביו בשגגה גולה וכן האב שהרג את בנו גולה על ידו במה דברים אמורים בשהרגו שלא בשעת למוד או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה אבל אם יסר בנו כדי ללמוד תורה או חכמה או אומנות ומת פטור וכן הרב המכה את תלמידו או שליח בית דין שהכה את בעל דין המנוע מלבא לדין והמיתו בשגגה פטור מגלות שנ' לחטב עצים לדבר הרשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב'ד שהרי שגגו והרגו בשעת עשות מצוה *Filius qui patrem errore aut casu occiderat, in urbem refugii eo nomine, migrabat. Uti & pater qui filium. Nimirùm ubi pater filium occiderat non disciplinæ causâ castigando, seu inter artes alias, quàm quæ ediscere oportuit, ediscendum. At verò si castigaverat filium, dum docebat eum legem aut philosophiam artesve* (necessarias) *atque ita occiderat, non migrabat ad Urbem Refugii. Quod similiter dicendum de Magistro percutiente discipulum suum, ac lictore forensi qui reum renitentem fortè occideret. Exemplum enim in scriptura est de ligna[f] succidente, seu de rebus factisve liberi arbitrii. Excipitur ex illis Pater filium sic percutiens, & Magister imperium in discipulum sic exercens & lictor forensis. Nam errore occidebant dum id faciebant quod ex jure faciendum*, nec pro arbitrio rite omittendum. Et de eis aiunt, אע"פ שהכו מזידין אין מערימין *tametsi sponte percutiebant, tamen dolo malo* aut *cum injuriâ id non faciebant*. Ideoque immunes erant non solùm pœnâ forensi, sed etiam migratione ad Asylum adeoque Vindicis potestate. In Specie verò Secunda, ubi nulla imputata negligentia, sed casus qui rariùs eveniret, in causa homicidii esset, nec Asyli itidem juris usus, nec Vindici sanguinis potestas in homicidam. Aiunt enim, פטר מן הגלות ואם הרגו גואל הדם נהרג

[e] *Halach Rotzach cap. 5. Mos. Mikotzi præcept. affirm. 75 & vide Jarchi. ad Exod.* 21. 14.

[f] *Deuter.* 19. 5.

בהרג עליו *liber erat* (homicida ille) *ab exilio seu migratione* (in urbem refugii) *& si eum interemerat Vindex sanguinis, ipse, eo nomine, ultimo puniendus supplicio.* Tertiæ demùm speciei homicidæ ex errore, qui adeò facinori spontaneo proximat, salus nulla in urbibus refugii, neque ad eum jus ad eas confugiendi attinuit. Rationem adjiciunt, מפני שעונו חמור אין גלות מכפרת לו ואין ערי מקלט קולטות אותו שאינן קולטות אלא המחויב גלות בלבד לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור ומה יעשה זה ישב וישמור עצמו מגואל הדם *Quoniam graviùs deliquit, migratio ejus in Urbem Refugii ei non profuit, nec Vrbes ejusmodi eum tuebantur. Nimirum tuebantur illæ eos tantùm, ad quos jura illa refugii attinebant, seu quibus ex jure confugiendum erat. Vnde si eum quocunque loci repertum Vindex sanguinis interimeret, impunè id faciebat. Quid igitur homicidæ ejusmodi faciendum? Certè cautiùs sibi prospiciendum ne in potestatem Vindicis sanguinis incideret.* Atque sub hac tertia specie continebatur ex errore qualicunque homicida qui odio haberet percussum seu ei inimicus esset. De eo scilicet [g] Magistri חזקתו שהוא קרוב למזיד ואיזהו שונא זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה *Præsumebatur homicidium ejus fuisse spontaneo proximum. Is autem odio habuisse eum dicebatur, qui inimicitiæ causâ per triduum integrum, cum eo colloquium non haberet.* Urbes illas Refugii, homicidii, ex errore speciei primæ, causâ tantùm præstitutas, duplicis faciunt generis. Alterum est illud notissimum quod sex Urbes Levitis assignatas complectitur, de quibus sacræ literæ [h] fusiùs. Alterum reliquas quadraginta duas Levitis assignatas (nam quadraginta octo habuere) continet. Maimonides [i] ex veteribus, כל ערי הלוים קולטות וכל אחד מהן עיר מקלט היא שנ' ועליהן תתנו מ"ב עיר כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקישן הכתוב כלן זו לזו לקלוט *Vniversæ Vrbes Levitarum fuere Vrbes Refugii seu Asyla. Scilicet earum erat nulla quæ hoc non gavisa est privilegio. Nam & in lege dicitur* (ubi [k] sex præstituuntur) *& ultra has, dabitis quoque quadraginta duas civitates. ut scilicet omnes civitates sint quadraginta octo civitates. Ita pares fere facit Scriptura universas simul sibi invicem quantum ad Refugii seu Asyli jus.* Fere nempe. Nam inter genera hæc bina discrimen ejusmodi fuisse volunt, ut sex illarum qualibet in causâ homicidii ex errore, qualis in specie prima describitur, commissi, nunquam non esset ex

[g] Deut. 19. 11.

[h] Numer. 35. Deuteron. 19. Jos. 20. & 21.

[i] Halach. Rotzach cap. 8.

[k] Numer. 35. 6.

se Asylum seu refugium adeo tutum ut nefas esset Vindici sanguinis ibi homicidam occidere. At verò reliquæ habebantur tantùm Asyla, pro incolarum arbitrio, seu si ita vellent homicidam illuc confugientem recipere ut Asyli jus ibi tutò sortiretur. Idem Maimonides; ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין שאר ערי הלוים שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת הואיל ונכנס בהן נקלט ושאר ערי הלוים אינן קולטות אלא לדעת *Discrimen inter Vrbes refugii eo nomine signantiùs assignatas & reliquas Levitarum urbes erat hujusmodi; ut scilicet illæ Jure Asyli gauderent, sive vellent sive nollent incolæ, adeo ut simulac ingrederetur in earum aliquam homicida, tutus esset; hæ verò non nisi vellent incolæ* seu *pro eorum arbitrio*. Adjiciunt etiam; הרוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו והדר בשאר ערי הלוים נותן שכר לבעל הבית *Homicida in urbium aliqua signantiùs Refugii causâ assignatarum domicilium absque mercede habet, in ceteris verò domino ædium merces ab eo solvenda.* Extra autem Urbis Refugii limites seu agrum suburbanum (ut disertè satis etiam sacræ literæ[l]) deprehensum homicidam, ante Mortem summi Pontificis[m] (nec enim pòst omnino) fas erat Vindici sanguinis perimere. De Limitibus illis seu suburbiis videsis Paulum Burgensem in additionibus ad Glossam[n] Numerorum, alios ibi obvios. Quin & ajunt Ebræi, etiam si quis alius præter Vindicem sanguinis eum limites illos sponte egressum occiderat, impunè id factum. Quod ex illo eliciunt. *Si*[o] *egrediens egressus fuerit homicida, veneritque ultra terminum civitatis Refugii sui ad quam confugit, & invenerit eum vindex sanguinis, interfeceritque vindex sanguinis, homicidam illum,* אין לו דם *non est ei sanguis* quod verti solet, *non est is reus.* Hinc docent[p] יצא חוץ לתחומים בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנאמר אין לו דם *Sponte si esset egressus limites urbis Refugii, ipsum se morti obnoxium reddebat; & Vindici dein sanguinis fas erat eum interficere. Quin si quis alius mortalium eum occiderat, neutiquam illius nomine fuerat puniendus. Nam & dicitur in lege sacra, Non est ei sanguis,* seu *reatus inde nullus.* Ita scilicet de sponte egresso. Quod si errore aut ignorantiâ egressum ההורגו בין גואל הדם בין שאר אדם גולה על ידו *occideret sive vindex sanguinis sive quis alius, in Asylum ejus nomine migrandum erat.* Nimi-

rum

[l] Num. 35. 26.

[m] Videsis Maim. More Neboch. lib. 3. cap. 39.

[n] Ad caput citatum.

[o] Ibidem.

[p] Maimonid. halach. Rotzach cap. 5.

rùm error ibi nec sine culpa saltem levi, cum occidenti imputabatur, quoniam ejus, in egressu, erroris (qui aliàs eum tueri debuisset) nescius, cum intereà ex inquirendi diligentia errorem illum scire potuisset, velut ex Jure, sed ex Facti ignorantia, eum occiderat. Ob occisum autem homicidam ejusmodi, quocunque loci, intra limites Urbis, etiam vindex sanguinis Morte ex sententia forensi plectendus. Alios habent de Asylis hujusmodi, viis quæ illuc ducerent publicis, earum curâ, id genus aliis, Juris apices quos videsis in capite secundo Tituli Talmudici *Maccoth* (qui & Latinè prostat) & in Maimonide, Mose Kotzense [q] & commentariis tam Magistrorum ad leges sacras satis obviis quàm aliorum; maximè Pauli Fagii [r]. Nec solùm Urbes illæ Levitarum Asyli gaudebant privilegio, verùm & Altare Templi licet perquam dispari. Maimonides uti & alii [s], המזבח קולט שנאמר בהורג בזדון מעם מזבחי תקחנו למות מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח לפיכך הורג בשגגה וקלטו מזבח והרגו שם גואל הדם הרי זה נהרג עליו כמי שהרגו בתוך עיר המקלט *Altare locus erat confugii legitimi; Nam & scriptum est* [t] *de homicida qui sponte scelus pratraverat, ab Altari meo tolles illum ut moriatur. Unde eliciendum planè, homicidam ex errore* (qualis in superioribus describitur) *ad Altare interficiendum neutiquam esse. Quare si homicidam ejusmodi qui ad altare confugerat, ibi occiderat Vindex sanguinis, is ejus nomine Morte plectendus erat, pariter atque si in Urbe refugii eum occidisset.* Sic item Gemaræ ad caput secundum tituli *Maccoth*, alii. Ceterùm exceptiones heic adjiciunt; quæ insigniter Asyli jus in Altari imminuunt. Alias de partibus Altaris; De personarum & de facinorum qualitate, etiam de Mora ibi, alias. Plerunque inquiunt אין קולט אלא גג של מזבח *Confugii tutelam non præstitit alia pars altaris præter ipsum tectum* seu *corporis altaris partem superiorem.* Non scilicet cornua, nedum vicinia aliqua, aut Laterum tactus. Personis autem aliis Altare tutelam heic præstitisse negant præter Sacerdotes, neque eis omnibus, sed tantummodò Sacerdoti in ipso altaris tecto seu parte superiori sacra operanti. Nimirùm אין קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר או כהן שאינו עובד בשעה שנהרג או שהיה עובד ולא היה על גבי מזבח אלא סמוך לו או אוחז בקרנותיו אינו נקלט *Tutela ab altari non præstabatur nisi Sacerdoti, eique Sacra ibidem operanti. Ceterum nec ei qui Sacerdotalis generis non erat,*

[q] *Precept. affirm.* 75. & 76.

[r] *Ad Numer.* 35.

[s] *Halach* Rotzach *cap.* 5. & *Rabbini ad Exodi* 21. 14. & *ad* 1 *Regum cap.* 2. *alii jam citati.*

[t] *Exod.* 21. 14.

nec Sacerdoti qui ibi ſacra non operabatur, ipſo quo occiſus eſt momento; *nec ei qui operabatur* ſeu ſacra aliqua peragebat, *non ſuper ipſum operimentum altaris, ſed in vicinio ejus* ſeu *ei innitebatur*, ſeu *tangebat*; *nec ei qui cornua ejus amplecteretur, tutela inde debita*. Nec morandum ibi erat ei qui confugerat. Magiſtri, מי שקלטו המזבח אין מניחין אותו שם אלא מוסרין לו שומרים ומגלין אותו לעיר מקלטו *qui confugerat ad Altare, tutelam inde nactus, non permiſſus eſt ibi morari, ſed, traditis ei cuſtodibus, deduci eum faciebant in Urbem refugii ei idoneam*. De facinorum demùm qualitate ſic diſtinguunt, ut quæ jam de Altari dicta ſint, ad homicidas tantùm ſpectent, quibus aliàs Urbes in Aſyla aſſignatæ tutelam præſtarent, ſeu quibus ritè, juxta ſuperiùs oſtenſa in eas eſſet migrandum, quas מחייבי גלות vocitant. At verò ſi ordinariâ mortis ſententiâ liberi, ut Capite primo diximus, judicium tantùm Regium aut forenſe illud quod extraordinarium erat, etiam ob Homicidium Voluntarium, meritò timentes, ad Altare ſe tutelæ causâ contuliſſent, ſive Sacerdotes ſive alii ex Ebræis circumciſiſve ceteris, atque illud amplexi eſſent (utcunque ex Jure ordinario aditus illuc aliis præter Sacerdotibus non patebat) tuti ibi, hac in cauſa, erant, nec לוקחין אותן מעם המזבח למות לעולם *divellendi unquam ab Altari ut mortis judicio traderentur*. Nec Joabo, qui Abneri & Amasæ cædis reus cornua altaris amplexus eſt, tutela præſtari non debuiſſet אם לא היה מחויב מיתה בב"ד *niſi etiam ob patratum facinus ultimo, ex jure ordinario & ſententia forenſi, ſupplicio ritè plecti potuiſſet*. Sic Magiſtri [u]. Jus igitur Aſyli nullum in Altari quidem, nec Sacerdotibus ipſis, extra jam memorata. Unde locum illum Exodi [x] de cæde voluntaria ſic explicat paraphraſis Uzielidi tributa, אפילו כהנא הוא ומשמש על גבי מדבחי מתמן תסבוניה ותקטלוניה בסייפא *etiamſi Sacerdos ipſe fuerit & miniſtraverit ad Altare* ſeu *ſuper Altare meum, inde rapient eum & gladio occident*. Et Paraphraſis Hieroſolymitana tantundem etiam de Pontifice ſummo. Verba ſunt, אפילו הוא כהנא רבא דקאי ומשמש קדמוי מן המן תסובן יתיה ותקטלון יתיה *etiamſi fuerit Pontifex ſummus qui ſteterit & miniſtraverit coram me, inde rapient eum & gladio occident*. At verò Nicolaus Lyranus ibi, *etiamſi fuerit Sacerdos, ut dicit R. Salomon, niſi inceperit officium miniſtrandi in Altari, in quo caſu erat expectandum complementum miniſterii, quo peracto trahebatur ad mortem*. Sic ille

[u] Levi. Ben Gerſom. ad 1 Regum.cap. 2.

[x] Cap.21.14.

ille velut ex R. Salomone; aliique [y] ex eo; R. Salomonis nomine intereà solùm utentes. At Rabbi ille ibi tantum ad hunc modum, quemadmodum & R. Abenezra, אבל היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות *si fuerit Sacerdos & voluerit sacrum suum præstare officium, rapietis eum ad Mortem.* Et planè id R. Salomoni heic tribuit Lyranus atque in jam dictis (uti & aliàs subinde) velut ex eo aliisque Magistris id asserit, quod Talmudicæ doctrinæ nimis adversum. Nec moræ quidem, usque dum perageretur incœptum sacrificium, in R. Salomone aliisve Magistris vola aut vestigium; quod & rectè olim advertit I. Drusius [z]. I nunc & vide quæ obiter habent Theologi Christiani [a] de Ebraico Asylorum Jure, uti & Jurisconsulti, [b] dum interpretationes ac scita Ebræorum ipsorum negligunt. Ideò autem hæc, tametsi pleraque ipsis civilia fuerint, ita fusiùs heic enarravimus, tum ut Temperamenta quæ in his habent de interdicto Homicidii (unde & quantum ipsis in eo censeretur Naturale ediscitur) observarentur, tum ut inde atque ex eis quæ statim sequentur apertiùs liqueret, quale fuerit in hisce Jus Proselytorum Domicilii, aliorumve apud Ebræos Gentilium, & quomodo illud Ebræorum civili heic Juri sive dissonum sive consonum esset, sive ubi Ebræus aut circumcisus occideretur à Proselyto Domicilii aliove Gentili, sive ubi hic ab Ebræo. Si Proselytum Domicilii sive liberum sive servum casu occiderat Ebræus, migrandum ei erat in Urbem refugii. Ad Gentilem autem qui nondum Proselytus Domicilii factus sive Ebræum sive Gentilem ex errore seu casu qualicunque occiderat, Urbium Refugii privilegia non attinuere. Nec tamen ex sententia forensi Morte plectendus is erat, sed vindicis sanguinis arbitrio ita suberat ut ab eo impune posset occidi. Maimonides [c] בן נח ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום חוץ מרוצח בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ואין לו עיר מקלט ואבל בתי דיניהם אין ממיתין אותו *si Noachides caput aliquod septem Præceptorum* (quæ sub Juris Naturalis nomine tractamus) *violaverat ex errore seu casu* (nec sponte) *liber erat* (Pœnâ civili) *excepto homicidii errore seu casu reo. Nam si eum occiderat vindex sanguinis, impunè id factum. Neque ei profuit Urbs aliqua Refugii. Sed verò ex sententia fori, quò res ejus cognoscendæ, Morte non erat homicida ejusmodi afficiendus.* Alibi etiam idem [d] ישראל שהרג בשגגה אדם העבד או אדם גר תושב גולה

Israelitæ

[y] *Abulensis. ad Exod.* 21. *quæst.* 16.

[z] *Ad difficil. loc. Exodi cap.* 33. *& videsis lib. nostrum* 2. *de success. in Pontificatum cap.* 6.

[a] *Abulensis ad Josue* 20. *quæst.* 6. *alii ad Exod.* 21. *& Numer.* 35. *Petrus de Gambacurta de Immunitate Ecclesiarum lib.* 1. *cap.* 9.

[b] *Ad tit. de Homicidio & ad C. tit. de his qui ad Eccles. confugiunt. Didac. Covarruvias Var. Resolut. lib.* 2. *cap.* 20.

[c] *Halach.* Melakim *cap.* 10.

[d] *Halach.* Rotzach *cap.* 5. *Ita etiam Moses Mikotzi Præc. Affirm.* 75. *& vide Talm. Babylon. tit.* Maccoth. *cap.* 2. *fol.* 9b.

Israelitæ qui occiderat Servum aut Proselytum Domicilii in Urbem Refugii migrandum erat. At verò הגוי שהרג הגוי בשגגה אין עיר מקלט קולטות אותו שנ' לבני ישראל *Gentili qui Gentilem casu occiderat, tutelam non præstitit Urbium Refugii aliqua. Nam & scriptum est, Filiis Israel* [c]; nempe Urbes Refugii eis præstitutæ. Quod scilicet, ut consimile paulò ante allatum, ad Gentilem qui nondum Proselytus Domicilii factus, spectare volunt. Nam Proselyti ejusmodi jus erat heic singulare. Si casu occiderat is Ebræum seu circumcisum, Urbs Refugii ei non proderat. Si verò Proselytum sui generis sive liberum sive servum, Asyli ejusmodi privilegio gaudebat. Uti etiam tam servus quàm liber ejusdem generis. Aiunt enim; גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שוגג הרי זה נהרג *Proselytus Domicilii qui ex errore* seu *casu Israelitam occiderat, tametsi involuntarium esset homicidium, nihilominus morte seu gladio* (à vindice scilicet sanguinis, non ex sententia forensi) *plecti potuit.* Atque adjiciunt גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה גולה שנ' לבני ישראל ולגר ולתושב בתוככם *Proselyto Domicilii qui casu interemerat sive Proselytum Domicilii sive servum* (ejusdem generis) *migrandum erat in urbem Refugii. Nam & scriptum est* [f], *Filiis Israel & Proselyto & qui domicilium habet inter vos.* Quod tamen juxta jam memoratas distinctiones intelligebant. Nec parile jus Gentilibus nondum Proselytis Domicilii, atque Domicilii Proselytis; nec horum alterutris, cum circumcisis. Nam ex his manifestum est Jura vindicis sanguinis tam ad Gentiles, nondum Proselytos Domicilii factos, quàm ad eos qui in hanc transierant conditionem, non minùs atque ad Originarios reliquosque circumcisos in ditione Ebraica spectasse. Non item Jura Urbium Refugii; sed ad Proselytum Domicilii, quando alium sui generis occiderat; ad Gentilem autem, nondum factum ejusmodi Proselytum, nequaquam omninò. Jus item Gentium apud Ebræos, de Errore seu Casu, fuisse, in homicidii causa, singulare, nec quale in alicujus aliûs septem Noachidarum juris capitum violatione involuntaria. Quod verò habet velut ex Ebræis Lyranus [g] *Altare propter reverentiam Loci fuisse refugium in aliquibus casibus, inter quos erat homicidium Gentilis, sed non Judæi,* de Gentili, si Proselytum Domicilii intelligas ac de vindice sanguinis, planè falsum est. Neque enim, ut Asylum, sic profuit Altare Judæo homicidæ Gentilis

[c] Numer. 35. 16.

[f] Ibidem.

[g] Ad Exod. 21. 14.

tilis ejusmodi aliter atque si Judæum occiderat. Non aliter scilicet tutus erat à vindice sanguinis. Sed & alii [h] fidentèr heic Lyrani sequaces sunt. De vindice autem sanguinis toties antè memorato observatu dignum est quod monet vir præstantissimus Hugo Grotius; *Cum jam ante diluvium*, inquit [i], *gigantum ætate promiscua invaluisset cædium licentia, instaurato post diluvium humano genere, ne mos idem invalesceret, severiùs occurrendum Deus censuit; & repressâ prioris seculi lenitate, quod natura non iniquum esse dictabat, & ipse permisit, ut insons esset qui homicidam occidisset. Quod posteà institutis Judiciis summas ob causas ad judices solos restrictum est; ita tamen ut moris pristini vestigium manserit in jure ejus qui occisum sanguine proximè attingeret etiam post Mosis Legem.* Quod autem ad Interdictum homicidii, quà naturale est, attinet, manifestum est ex jam dictis, non alium esse, juxta Ebræos, ejusdem sensum quàm ut cædes etiam permitteretur humana sub ratione Pœnæ legitimæ seu sub ratione reatûs, quod in idem recidit. Et mox ostendetur, tantundem etiam permitti apud eos sub ratione Quasi Pœnæ, seu Quasi reatûs. Ad rationem autem Pœnæ heic seu reatûs seu Quasi (id est vindictæ atque coercitionis) spectat item cædes bellica (de qua, ut à Jure Naturali, ex Ebraica disciplina, non dissonat, copiosè & doctissimè etiam Hugo Grotius [k]; ut alios prætermittam; & nos plura libro sexto.) & quæ sunt alia in sacris litteris de capitali supplicio non rarò irrogando. Advertendum autem est, irrogari ex eorum disciplina, idque in Pace, supplicium illud dupliciter; aut ex sententia forensi seu solenni magistratus civilis decreto, aut ex singularum etiam personarum, quarum sive privatim sive publicè intererat, interdum Arbitrio aut Jure. Genus Prius passim in sacris literis obvium est, & in antè dictis non semel occurrit. Etiam posterioris specimen habetur eximium in illo quod jam tractavimus de Vindice sanguinis; de quo item appositè Grotius [l]; *Lex Hebræa propinquo occisi permittit ut extra Asyli loca homicidam interficiat: rectèque notant interpretes Hebræi talionem pro mortuo exigi posse; pro se, ut puta in vulnere, non nisi per Iudicem; quia scilicet difficilior est moderatio ubi proprius dolor accedit.* Nec ejusmodi talionis Jus propinquis, tantùm apud Ebræos olim. Verba Theoclymeni ad Telemachum apud Homerum [m] similem inter Græcos vetustissimos morem testari videntur. Fugisse se, ait Theoclymenus, ob cædem contribu-

[h] *Dionys. Carthusian. ad Exod. 21. &c.*

[i] *De Jure Belli & Pacis lib. 1. cap. 2. § 5.*

[k] *Ibid. &c.*

[l] *De Jure Belli & Pacis lib. 2. cap. 20. § 8.*

[m] *Odyss.* ◦

tribulis patraram cui plurimi κασίγνητοί τε ἔται τε *consanguinei amicique*, quorum

——τῶν ὑπαλευάμενος θάνατον καὶ κῆρα μέλαιναν
φεύγω——

nece ac nigro fato ut me eximam, *fugio*. Nisi de ultionis qualiscunqne, non legitimæ, timore locum capi velis. Sed & apud Ebræos [n] impunè occidebatur fur nocturnus ædes invasurus, ab ædium domino aut custode, quemadmodum & ex lege XII tabularum & Platonicis [o]. Exemplum [p] occurrit item insigne de trucidatis, velut absque cognitione forensi, ob vitulum aureum conflatum adoratumque, tribus millibus. Viginti tria millia habet vulgata. Sed contrà veritatem Ebraicam versionesque tum Hellenisticam tum quæ linguarum sunt Orientalium omnes, modo Arabicam nuper Romæ excusam excipias, quæ vulgatæ omnino versio est. De numeri autem discrimine ibi, vide Lyranum, aliosque commentarios Christianos. Sed verò & jussu Numinis cui lex qualiscunque pro placito ejus cedit [q], id factum; idque enunciat Moses. Et pro judicio forensi seu Principis extraordinario ac singulari, ante rempublicam ordinatam, rem capiunt Magistri [r].

[n] *Exod.* 22. 2, & 3.

[o] *De Legibus lib.* 9.

[p] *Ibid.* 32. 28.

[q] *Vide S. Augustin. de Civitat. Dei. lib.* 1. *cap.* 21.

[r] *Apud. Mos.* [s] *Nachmanidem in* Pirush Tora *fol.* 155*b.* & *videsis S. Thom.* 2. *secunda quæst.* 64. *art.* 3. & *ad eum alios Dominic. Soto De Iustitia & Jure lib.* 5. *quæst.* 1. *art.* 3.

Cap. III.

De Pœna capitali à Privatis *irrogata*, *adeoque* Cæde, *apud Ebræos*, Privatis, *sed ad morum publicorum amussim*, citra cognitionem forensem, *variatìm*, *extra causam* vindicis sanguinis, permissa. Moderamen inculpatæ tutelæ. Ebræi *qui* Ebræum in Gentilium potestatem traderet; *qui in* contemptum Numinis præceptum aliquod violaret; Apostatæ, Idololatræ *cædes*. Dolo, *ut vita horum nonnullis eriperetur*, *uti licuit*, qualis in Gentilem non adhibendus. *De* officiis *erga Gentiles* humanioribus, *seu* charitate *quid senserint Ebræi*. *De* Fœtûs nece, *puerperæ salutis causâ*.

Fuere autem in moribus Ebræorum etiam alia, extra causam Vindicis sanguinis, Homicidii genera Privatis, sub ratione Pœnæ aut Quasi citra judicium forense, permissa; sed ita ut & ipsi morte aliterve plectendi essent, nisi id in cæde sollicitiùs servarent quod præscripti reipublicæ mores exigerent. Adeoque tametsi quà Judicibus tribunal tenentibus ministrisque publice ac nominatim constitutis opponebantur hi quibus

bus ſic permiſſum eſt Privati etiam rectè dicendi erant, attamen, cum quicquid fas eis eſſet heic præſtare, id publicis moribus, quibus Pœnæ irrogandæ, ac autoritate publicâ quâ hoc indultum eſt, omninò niteretur, etiam pro Publicis velut Judicibus ſimùl & Miniſtris, ſaltem Miniſtris, quoties mortem cuiquam licitè inferebant, planè habendi. Quale certè dicendum de more illo Venetorum, qui cum cumplures à patria exules habeant condemnatos, ſingulis facultatem faciunt (ſic Dominicus Soto) ut qui alium eorum interfecerit, vitâ ac libertate donetur. Quod exules heic licitè facere queunt, homines utpote privati, id reipublicæ Venetæ decreto ac autoritati tribuendum eſſe palam eſt, adeoque publicorum ſaltem miniſtrorum perſonam eos induere. Mos ferè ejuſmodi apud Græcos veteres obſervatur [b] á viris doctis. Et vide ſis quæ tradunt Juriſconſulti [c] aliqui aliique [d] de Hereticorum manifeſtorum cæde. Adde, ſi placet, quæ de privatorum vindicta diſputant Scholaſtici [e] Juriſconſultique [f]. Ex Jure autem ordinario Ebræorum & uſu quotidiano, extra ſingulares quales diximus permiſſiones, intelligendum illud Judæorum de Herode ob nefariam Ezekiæ, aliorumque necem Hyrcano conquerentium. Tranſgreſſus eſt, inquiunt, legem noſtram quæ hominem quantumvis ſceleſtum vetuit affici ſupplicio capitali εἰ μὴ πρότερον κατακριθῇ τοῦτο παθεῖν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου *niſi prius eo damnatus fuerit à Synedrio*, quod memorat Joſephus [g]. Species autem inſigniores cædis humanæ Privatis, apud Ebræos, ſic ut jam dictum eſt, citra ſententiam forenſem, ſub ratione Pœnæ legitimæ permiſſæ (præter illam quæ permiſſa Vindici ſanguinis, ut oſtenſum eſt) Binæ fuere. Altera violentiæ injuſtæ quædam genera Repellenti impedientique ſeu ſive ſe ſive alium Tuenti permiſſa, Altera Zelotis. Nam ex Jure ordinario dictum illud apud Joſephum jam memoratum verum eſſe aſſerunt item Talmudici *, בשעבר ועשה העץ שחייב עליו מיתת בית דין *quoties id quod jam perpetrabatur ex ſententia forenſi poſſet morte puniri.* Quod ad ſpecierum jam dictarum priorem attinet; lex habetur [h] ſacra לא תעמוד על דם רעך *non ſtabis adverſus ſanguinem proximi tui.* Hujus ſenſum, ex doctrina avita, docent eſſe, proximum, id eſt congenerem, à periculo imminente ita ipſis tuendum, ut non ſolùm è flumine, puteo, igne aliove vitæ periculi genere, qua fieri poſſet, eſſet omni diligentia eripiendus, verùm etiam ab occiſuro, ſeu qui necandi animo perſequeretur, liberandus.

[b] *Jo. Meurſius in comment. ad Lycophron. pag.* 198.

[c] *Proſper. Farinach. de Hæreſi quæſt.* 189. §. 3.

[d] *Jac. Simanca de Catholic. Inſtit. tit.* 46. *num.* 50.

[e] S. *Thom.* 2. *ſecundæ quæſt.* 64. *art.* 3. *Petrus de Aragon. alii ibidem.*

[f] *Petr. Faber. Semeſtr. lib.* 2. *cap.* 2. *Hugo Grot. de Jure Belli. lib* 2. *cap.* 20. *Vide Gaſpar. Beatum de creditore inope debitori addicendo. cap.* 1. §. 68, & 69. *l.* 1. *D. ad leg. Cornel. de ſicariis.*

[g] *Archæol. lib.* 14. *cap.* 17.

* *Maimonid. halach* Rotzach. *cap.* 1. *Moſes Mikotzi Præc. Negativ.* 163.

[h] *Levitic.* 19. 16.

randus. Non ſtabis ocioſus ſeu iners adverſus ſanguinem proximi tui. Maimonides [i]; הרודף אחר חברו להרגו אפי׳ היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף *ſi quis alium perſequeretur ut occideret eum, quantumlibet minor, tenebantur universi Iſraelitæ* (quilibet pro loci ac temporis opportunitate) *eripere ſeu liberare eum cui vis ita illata, è manu* ſeu *poteſtate perſequentis*, ſeu aggreſſoris. Tutelæ ejuſmodi moderamen legitimum erat, ut ſi fieri poſſet, incruenta præſtaretur. Sin verò, etiam cum aggreſſoris membri alicujus mutilatione ſeu abſciſſione. Quæ ſi nec ſic præſtari poſſet, cædes aggreſſoris legitima habita, nec aliter. Et tam tutela ſui quàm alterius heic pariter intelligitur. Neque ſolùm vim necis causâ illatam, ſic aggreſſoris cæde, cuique propulſare licuit; ſed etiam adulterii ac inceſtûs omnimodi causâ, uti & pœderaſtiæ ſeu concubitûs maſculi. Verba ſunt Miſnæ [k] אלו הן שמצלין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה *Hi ſunt qui etiam vitæ ſuæ jacturâ præripiendi ſunt, ſeu impediendi ne peccent. Qui alterum perſequitur, ut eum occidat; qui perſequitur Maſculum; &, qui puellam deſponſatam.* Recenſetur heic ſpecies trina. Prima ad moderamen inculpatæ tutelæ attinet; adeo ut vim animo occidendi illatam, etiam inferentis morte, ſi citra eam fieri nequibat juxta jam dicta, repellere liceret non ſolùm ipſi cui vis inferebatur, ſed & alteri cuicunque qui ſuppetias adferret. Secunda eſt de eo, qui maſculum ut nefando cum eo coitu miſceretur, fuerit adgreſſus. Tertia de eo, qui alterius ſponſam vi fuerit compreſſurus. Sceleſtos hujuſmodi adfectus vi privatâ, etiam occiſione (ſi verbere, vulnere, aut mutilato membro cohiberi nequirent) puniri volebant. Sed neque aliud obtinuiſſe jus aiunt ad Miſnam jam citatam Gemariſtæ Babylonii, ubi illicitun alium quemcunque concubitum nomine ערוה ſeu *Turpitudinis* in Levitici decimo octavo denotatum (excepto concubitu beſtiæ) vi quis attentaret. Neque ut præpedirentur ad hunc modum, occiſione nempe vim inferentis, alia præter hæc jam dicta, volebant ii [l] qui hiſce rebus præerant; unde mendum puro eſſe manifeſtum, ſive librarii ſive Typographi, in Gemara Hieroſolymitana [m], ubi legitur אחד הרודף אחר חבירו להורגו ואחד הרודף אחר כל שאר עבירות שבתורה מצילין . אותו בנפשו *Eadem eſt ratio ejus qui alium animo occidendi perſequitur & ejus qui vi attentat qualecunque ceterorum peccatorum quæ in Lege. Vtrunque* etiam

[i] *Halach.* Rotzach *cap.* 1. *Moſ. Mikotzi præc. Negat.* 165.

[k] *Tit.* Sanhedrin *cap.* 8. *Gemar. Babylon. ibidem. fol.* 73 *a.*

[l] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *fol.* 73 *a. Obadias Bartenorius ad Miſnam ejuſd. tit. cap.* 8. *Maimonides halach.* Rotzach *cap.* 1.

[m] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 15. *fol.* 26. *col.* 3. §. 9.

etiam vitæ suæ jacturâ præpedire fas est. Pro עבירות quod *peccata* sonat, lego עריות; quod *Turpitudines* illas seu concubitus passim denotat, adeo ut versio ita sit mutanda, *& ejus qui vi attentat qualemcunque ceterorum concubituum* (humanorum) *qui nomine Turpitudinum in Lege occurrunt.* Nam scribitur hoc ad Misnam quam attulimus hac de re. Et τὸ שאר quod heic τῶν *ceterorum* respondet, unicam illam ערוה *seu* Turpitudinem, sive cum sponsa aliena concubitum, in Misna memoratum respicit. Neque eum qui Gemaram & Glossam ad eundem locum Babyloniam consuluerit, dissensurum omninò heic arbitror. Huc spectat cædis ejus qui Israelitam, ipse scilicet Israelita, (extra causas statìm indicatas) seu bona ejus in potestatem Gentilium tradiderit. Talmudici[n] אסור למסור ישראל ביד גוים בין בגופו בין בממונו *Nefas est Israelitam tradere in potestatem Gentilium, quod tam de bonis ejus sumendum quàm de Persona.* Idque tam de scelestissimo quàm de probo ac pio. Neque traditori sortem fore admittunt in seculo futuro. Et demùm adjiciunt, מותר להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות ומותר להרגו קודם שימסור *fas est occidere traditorem ejusmodi quocunque in loco; idque etiam hoc seculo; licet genti nostræ jam diù permissa non sint judicia Capitalia. Quin & fas est eum occidere antequàm tradiderit*, ubi scilicet animum tradendi ei perseverare liquerit. וכל הקודם להרגו זכה *Et quisquis eum occiderat, quantocyùs poterat, insons erat.* Addit verò Maimonides הרי זה יותר שמא ימסור אחרים ומעשים בכל יום בערי המערב להרוג ומוסרים שהוחזקו למסור ממון ישראל ולמכור המוסרים ביד הגוים להורגם ולהכותם ולאסרם כפי רשעם וכן כל המצער לצבור ומצערן מותר למוסרו ביד הגוים להכותו ולאסרו ולקנסו אבל מפני צער יחיד אסור למוסרו ואסור לאבד ממונו של מוסר ואע"פ שמותר לאבד גופו שהרי ממונו ראוי ליורשיו *Cædes autem ejusmodi permissa est ne is tradat* seu *prodat alios. Sed & frequenter in civitatibus Occidentis* (id est Occidentalium Judæorum qui Terram sanctam incoluere; sic dicti ut ab Orientalibus qui Babylonem & loca vicina occupant, discriminarentur) *evenit ut qui sic tradendi Israelitæ alicujus bona animo perseverarent, occiderentur aut in potestatem Gentilium traderentur ipsi, ut ab eis occiderentur, vapularent, & coercerentur secundum quod malitia eorum mereretur. Ita etiam si quis populi universitatem* (Ecclesiam seu cœtum

[n] *Maimonid. halach* Chobal Wemazik *cap.* 8. *Mikotzi præcept. affirm.* 70.

Iſraeliticum) *acriùs oppugnaret eamque contumeliis afficeret, fas erat eum tradere in Poteſtatem Gentilium ut ab eis vapularet, coerceretur, multaretur. Non item ſi privatum quempiam ſic contumeliis afficeret. Nec fas erat bona traditoris diripere, tametſi eſſet fas perſonam ejus ſic lædere. Nam Bona ejus ad hæredes attinebant.* Accedat & heic id quod tradunt de cæde cuique permiſſâ Judæi qui palàm atque ad irritandum Numen ſeu, ejuſce contemptu, præceptum aliquod divinum violaret. Maimonides [o] ex veterum ſcitis [p]; המינים והם עובדי עבודה זרה מישראל או העושה עבירות להכעיס אפילו אכל נבולה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה מין והאפיקורסין והן שכופרין בתורה ובנבואה מישראל מצוה להרגן אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג ואם לאו ובא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן כיצד ראה אחד מהן שנפל לבאר והסולם בבאר קודם ומסלקו ואומר הריני טרוד לחוד בני מן הגג ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אלו ſeu *Prævaricatores* ſeu *Minim* (*ſic vocamus Iſraelitas idola colentes, uti & eos qui aliàs tranſgrediuntur ad irritandum numen*, ſeu *in ejus contemptum, etiamſi morticinum comederint, aut veſtibus heterogeneis fuerint induti in ejus contemptum) uti & Epicurei (quo nomine continentur nobis Iſraelitæ qui abnegant legem & prophetias) occidendi ſunt ab eo cui facultas eſt eos occidendi, modò id gladio & palam* ſeu *in publico faciat. Id verò ſi facere nequeat, dolis eum adgrediatur uſque dum mors ei eveniat* (non vi) *ſed ad hunc*, verbi gratia, *modū: Si quis viderit ex hoc genere hominum aliquem in puteum decidiſſe, & ſcalam in puteo; hanc præoccupans relinquat eum dicatque, diligentiùs conabor ut filius meus deſcendat è tecto, & tunc utrique ad te redibimus.* Ut ſcilicet ſic ſpe deceptus [q] faciliùs periret. *Ejuſmodi aliis fraudibus quibus mors ei inferatur, uti fas eſt.* Nec quid ſic commiſſum cenſebant adverſus legem illam ſuam [r] de non mentiendo, nec decipiendo proximum, quod nomen ex prævaricatione & apoſtaſia ejuſmodi deſiiſſe voluere. Quod de Iſraelita aliter, veluti in ſui ſive utilitatem ſive voluptatem tantùm, non contumaciter aut conſtanter peccante, non omnino intelligunt. Quanquam autem ſic ſive vi palàm ſive dolo Iſraelitam ejuſmodi ob prævaricationem ſeu apoſtaſiam, alteri (Iſraelitæ item) cuiquam fas habebatur trucidare aut morti dolo tradere; nefas nihilominùs exiſtimabant, Gentilem in ſui exitium ſic dolo circumvenire, tametſi nec Legi nec Prophetiis nomen daret is, ſed eas planè abnegaret; uti nec tametſi

Idololatriæ

[o] *Halach.* Rotzach *cap.*4.

[p] *Gemar. Babylon ad tit.* Aboda zara *cap.*2.*fol.*27.*b*

[q] *Vide lib.* 6. *cap.*3.

[r] *Levitic.*19. 11.

Idololatriæ hactenus non renuntiasset. Apud Maimonidem ibi statim sequitur; אבל הגוים שאין בינינו וביניהם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן אין מסבבין להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו שנאמר לא תעמד על דם רעך ואין זה רעך *At verò Gentiles quibuscum nobis bellum non erat, & qui pecora minuta Israelitarum nutriebant* (moribus enim introductum est ut haud ipsi, ne frequentiora inde vicinis damna evenirent, locis quibus aut vineæ aut segetes adjacerent[f], ea nutrirent, sed tantummodò in sylvis & desertis; unde factum est ut gentilibus vicinis nutrienda sæpiùs locarent) *atque id genus reliquos dolo circumveniendi, ut morti traderentur, non erant. Sed nec fas erat eos imminente morte liberare. Veluti si quis eorum in mare caderet, eum inde sublevare. Nam scriptum est*[t], *non stabis adversus sanguinem proximi tui, & hic proximus tuus non est.* Nimirùm legem illam sacram capiunt, perinde ac si dictum fuisset, non piger stabis seu otiosus quando periculum mortis proximo tuo imminet, sed eripere eum conaberis; ut & ante dictum est. Atqui quanquam concesseris proximi heic nomine Gentilem non contineri (quod & de aliis legis sacræ locis non rarò scriptitant magistri) undenam interea vetitum esse volunt Israelitis, Gentilem periculo ejusmodi liberare? Nam heic quidem præcipitur Israelitæ ut Israelitam liberet. An inde elicitur, ut Gentilem liberare non liceret? Forte huc illud trahunt[u] את הנכרי תגש quod vertitur *à peregrino exiges* & locum habet in lege singulari de debitorum in septimo anno remissione inter Originarios. Sed quidem id intelligunt Magistri perinde ac si pauculis illis verbis, utcunque ibi interpositis, vetaretur ipsis quidquam Gentilibus præstare quod Charitatis Simplicis in se speciem, extra Juris Stricti amussim haberet; modò paucula aliquot sui interea in commodum, ac pauperum è Gentilibus, sed tantùm inter Pauperes ex Israelitis, alendorum causam excipias, de qua inferiùs[x]. Et tametsi Gentiles, ut puto, nolunt, ex alia lege[y] (saltem postquam Proselyti Domicilii fierent) contra justitiam meram seu jus strictum à se *vexandos* seu opprimendos, fallendos, attamen seipsos ab officiis humanioribus illis[z], maximè qui nondum Idololatriæ renuntiarint, etiam in contractibus aliàs præstandis, ex jure suo sacro cohibitos docent; qua de re plura libro sexto[a] ubi de Usuris agitur. Quanquam intereà sciam Josephum[b] ubi gentis suæ mores evehere non parùm studet;

[f] *Misna tit.* Baba. Kama *cap. 7. §. ult.* & *ibi Constantin. l'Empereur. Maimonides halach* Naziki - Mammon *cap. 5.*

[t] *Levitic.* 19. 16.

[u] *Deut.* 15. 3. & *vide Nachmanid. in* Pirush Tora *fol.* 323. 4.

[x] *Lib. 6. cap. 6*

[y] *Exod.* 22. 20 & *vide supra lib. 2. cap. 4. pag.* 157.

[z] *Vide Maimonid. halach.* Rotzach *cap.* 12. *sub fine.*

[a] *Cap.* 10.

[b] *Advers. Apion. lib. 2.*

ſtudet, tradere, etiam ex receptis legibus ac moribus, advenis qualibuſcunque ſeu Proſelytis ſaltem Domicilii neceſſaria omnia præbenda ab Ebræis fuiſſe, ignem, aquam, cibum; viam item illis indicandam. Sed verò ex jam oſtenſis juxta Talmudicos manifeſtum eſt, Cædem ſic Privato permiſſam, tam in Pœnam permitti Aggreſſoris & Traditoris, quàm in Tutelam aliorum, & planè in Pœnam Prævaricatoris & Apoſtatæ quos diximus. Jam verò ex illo Tutelæ jure ortum eſt illud quod Quaſi Pœnam ante diximus. Quaſi item Pœna, & Quaſi vis illata, cum reverà non eſſet, locum apud eos habuit, ubi, ſine puerperæ exitio [c], fœtus vivus eximi nequiret. Utriuſque vitâ in juſtitiæ ſtatera poſitâ, illius, ut dignioris, ita anteponebatur, ut hujus cædes juſta, quia neceſſaria, ob illius ſalutem, haberetur; quaſi ob imminens matri, veluti ex vi illata, periculum, ipſe Pœnas meruiſſet. Ita *in ipſo adhuc utero* (quod ait Tertullianus [d]) *infans trucidatur neceſſariâ crudelitate, quum in exitum obliquatus denegat partum, matricida, ni moriturus.* Maimonides juxta Gemaræ paulò ante citatæ mentem; הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה *Decrevere ſapientes, ſi fœmina gravida puerperio laboraret* (ita ut ejuſdem inde vitæ periculum planè immineret) *fas eſſe fœtum in utero ejus ſive pharmaco ſive manu extinguere, quoniam habitus eſt quaſi aggreſſor* ſeu *quaſi is qui vim inferret necandi causâ.* Quod tamen ſic temperant, ut ſi vel caput in lucem emiſerat fœtus, ei non omninò matris gratiâ nocendum; quoniam inquiunt אין דוחין נפש מפני נפש *non pellenda anima pro anima*, id eſt innocentis alterius vita, gratiâ alterius non tollenda. Allata jam verba ſequitur, ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש *Verùm ſi exeruerat caput, ei nocendum non erat, quia anima* ſeu *vita pro anima* ſeu *vita pellenda* ſeu *tollenda non erat.* Neque tunc aggreſſoris inſtar ſeu quaſi vim inferens habitus. Hac de re videſis quæ diſputant Theologi, maximè Sanchez [e] & Rainaudus [f], quibus aliorum turba laudata. Medici item ea de re obitèr.

[c] *Maimonid. halach.* Rotsach *cap.* 1.

[d] *Lib. de Anima cap.* 25.

[e] *Lib.* 9. *de Matrimonio diſp.* 20.

[f] *De ortu infantium contra Naturam per Sectionem Cæſaream cap.* 9.

CAP.

CAP. IV.

De singulari Zelotarum *apud Ebræos Jure quo* criminibus *in* aliquot atrocioribus *deprehensi, à Privatis illico sive impunè verberabantur, sive occidebantur.*

SUpplicium item Capitale בשעת מעשה id est in *ipso dum committebatur facinus duntaxat momento*, seu homini ἐπαυτοφώρῳ deprehenso, à zelotis, id est Privatis zelo ductis, infligi permittebant, quoties Sanctitatem sive Numinis, sive Templi, sive Gentis, Ebræus aut circumcisus alius seu in Judaismum cooptatus ita violaret ut palam ac in publico eam sive denegare sive spernere, speciebus aliquot facti atrocioribus [a], videretur. Misna; הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזרין *Qui sacrilegium commiserat* (ex sacra nempè supellectili quid furatus erat;) *qui per Idolum maledixerat* (Numini) *qui coitu se miscuerat cum fœmina Aramea*, id est extera seu planè Gentili, *Zelotis fas fuit incurrere* [b] *in eum. Sacerdotem in immunditie sua sacra obeuntem, non erat necesse ut Sacerdotes ceteri in forum deducerent. Sed Sacerdotes qui per ætatem nondum ministerio sacro pares erant, eum extra atrium protrahebant & cerebrum ejus fustibus elidebant.* Heic Templi ac Numinis sanctitatis violatio manifesta. Gentis autem sanctitatem coitu jam dicto violari volebant, etiam & coitum ejusmodi veluti cultum extraneum (sed non ita in foro puniendum) habebant. Gentilem autem fœminam heic intelligunt non qualemcunque, sed eam tantum [c] quæ nondum Proselyta Domicilii ipsa facta, aut Proselyti ejusmodi filia non esset. Nam stuprum Israelitæ in hujusmodi Proselyta sive libera sive ancilla, (tametsi manserit planè Gentilis) verberibus tantùm in foro ex veterum traditione puniebant. Zelotarum verò quorum heic mentio & qui Ebræis [e] dicuntur בני אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום *Homines pii qui Zelo Numinis accenderentur*, jus ejusmodi habebatur ut si viderent בפרהסיא *palam*

[a] *Tit* Sanhedrin. *cap.* 9. § *ult. Gemar. Babylon. ibid. fol.* 81 *b. &c. Hierosolymit. eod. tit. fol.* 27. *col.* 2. §. 11.

[b] בזק in eo codice *Hierosolymitano.*

[c] *Gemar. citat. & Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap.* 12.

[e] *Gloss. ad Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *fol.* 81 *b.*

palam seu *in Publico*, id est, ut recepta fertur sententia, præsentibus coràm decem minimùm Israelitis, quempiam facinorum aliquod jam dictorum commissurum, ipso eodem momento fas eis esset [f] incurrendo seu aggrediendo eum, aut verbere aut vulnere præpedire ac cohibere, aut etiam cæde perseverantem è medio tollere. Nam si intermitteret, occidendus non erat, sine judicio forensi. Idem Juris obtinuit de Israelita Apostata seu הכופר בעקר *eo qui renuntiasset Fundamento*, id est ipsius Numinis sanctitatem veritatemque palam ac apertè negâsset, Legemque sive scriptam sive oralem planè deseruisset [g]. Origo, unde manavit pendebatque jus hoc Zolotarum, dicitur, ut non pauca recepti Juris alia, הלכה למשה מסיני *Traditio Mosis è Sinai.* Et exemplum ejus habent primum ex sacra [h] historia Phinees qui hasta trajecit, zelo accensus, Zimiri Principem tribûs Simeonis & Cozbi Paganam, filiam Zur Principis Midianitarum, in stupro palàm deprehensos; ubi laudatur à Numine בקנאו את־קנאתי בתוכם *quia zelaretur Zelum meum inter eos.* Et de hoc Philo [i]; ἐπαινέσας οὖν ὁ Θεὸς τὴν ἀριστείαν αὐτοκελεύστῳ καὶ ἐθελουργῷ σπουδῇ γενομένην διτταῖς αὐτὸν ἀνέστεψε δωρεαῖς, Εἰρήνῃ καὶ ἱερωσύνῃ *Deus idcircò laudavit navatam sponte & aliorum injussu operam eamque honoravit præmio duplici, Pace atque Sacerdotio.* De Sacerdotio Phinees nemo nescit. De pace verò heic adjicit ille, τῇ μὲν, ἄξιον διακρίνας ἀπὸ πολέμου μεταποιεῖσθαι εἰς τὸ ἀράμενον τοὺς ὑπὲρ τιμῆς θεοῦ ἀγῶνας· *Pace honoravit, quia judicavit bello implicari non debere qui cultus divini propugnatorem se exhibuisset.* Adeo ut Philo etiam Zelotarum jus velut à Numine tunc præstitutum asseruerit. Quod itidem licet parciùs, innuit ipse ubi de eo [k] qui lignatum exivit in Sabbato loquitur. Conspectum scilicet ait eum à quibusdam, qui statim occisuri erant præ ira, seu Δυσθυμαχετήσαντας, cohibitos tamen fuisse ἵνα μήτε ἰδιῶται, περὶ ἀρχόντων, κολάζειν τινὰ δοκῶσι καὶ ταῦτ' ἄκριτον, κἂν ἄλλως τὸ παρανόμημα ᾖ ἐμφανές, *ne scilicet viderentur, cum privati homines essent in aliquem animadvertere idque indictâ causâ priusquam magistratus* (id decernerent) *tametsi crimen esset manifestum.* Agnoscitur heic Zelotarum jus, ejusque non obscurum vestigium. Jam verò קנאה *Kinea* Zelus est & קנא *Kanna* & קנאי *Kannai* Zelotes, unde pluraliter קנאין *Kannain* Zelotæ. E quorum numero fuisse videtur Apostolus ille Simon cognomento Zelotes [l] apud D. Lucam. Appella-

f *Præter locos citatos, vide Maimonid. halach.* Rotzach *cap.* 4. *& halach.* Sanhedrin *cap.* 18. *& halach.* Aboda Zara *cap.* 10.

g *Videsis, etiam Maimonid. halach.* Memarim *cap.* 3. *Mos. Mikotzi præc. Negativ.* 163. Shulcan Aruch *tit.* Iore dea *cap.* 158.

h *Numeror.* 25. *& videsis historiam illam fusiùs narratam à Iosepho. lib.* 4. *cap.* 6.

i *Lib.* 1. *de Monarchia. & lib.* 1. *de vita Mosis.*

k *Lib.* 3. *de vita Mosis.*

l *Luc.* 6. 15. *Act. Apost.* 1. 13.

pellatur idem DD. Matthæo [m] & Marco [n] Κανανίτης (ut in plerisque & quos vulgo sequimur codicibus) quod per Cananæum reddit vulgatæ autor. Exemplaria alia habent Καναναῖος, alia Καναῖος, id quod proxime accedit ut ex *Kanna* seu *Kannai*, adjecta Græcorum terminatione, fiat. Neque assentire queo viris doctis etiam S. Hieronymi [o] sequacibus, qui a Cana (quod קנה Hebraice scribitur [p]) Urbe Galilææ eum ita dictum volunt. Etiam Urbs illa קטנא Katana passim [q] Syro exaratur. Et quid Zelotæ cognomento cum Urbe illa? Cananæum autem seu Cananitem apud DD. Matthæum & Marcum reddit Syrus per קנניא *Canania*; Zelotem verò apud Divum Lucam per טננא *Tanana* quod id est ipsum, uti & Arabs per ﻏﻴﻮر Zelotem etiam significans, ut appellativum est. Sed perperàm nimis Ebraicum Matthæi Evangelium habet שמעון הכנעני *Simeonem Cananæum*, acsi à terra Canaan nomen deduxisset. Nec soni nec ipsius rei ratio id omninò fert. Non magis videntur Thomas & Didymus iidem esse quám heic *Cannæus* & *Zelotes*, de Simone dicti. Ad receptum hoc Zelotarum jus attinet illud in historia Maccabæorum ubi in Judæum Modinæ, juxta edictum Antiochi Regis, sacrificaturum involat Mattathias. *Id videns* [r] *Matthias zelatus est, & contremuerunt renes ejus & accensus est furor ejus secundum Judicium Legis* (κατὰ τὸ κρίμα) *& insiliens trucidavit eum super aram. Sed & virum quem Rex Antiochus miserat* (Apelles ei nomen) *qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore & aram destruxit & zelatus est Legem* (id est ἐζήλωσε τῷ νόμῳ) *sicut fecit Phinees Zamri filio Salom. Et exclamavit Mattathias voce magna in civitate dicens, omnis qui Zelum habet legis, statuens testamentum* (id est ratum habens fœdus inter nos & Deum nostrum) *exeat post me.* Josephus verba illa Mattathiæ ita profert, Εἴ τις ζηλωτής ἐστι τῶν πατρίων ἐθῶν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ θρησκείας ἑπέσθω ἐμοί, *si quis Zelotes sit patriorum morum & Dei Cultus, sequatur me.* Alia illic de hac re habes. Scimus etiam, obtenso hoc nomine, nec ab alia planissimè petito origine, immanem scelerum segetem Hierosolymis pullulâsse, quam pluribus explicat Josephus, libris de bello Judaico. Ejusce autores ita se nominâsse ait ille [s] ὡς ἐπὶ ἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἀλλ' οὐ ζηλώσαντες τὰ κάκιστα τῶν ἔργων καὶ ὑπερβαλλόμενοι *ac si optimis rebus studuissent & non pessima facinora, usque ad nequitiæ summum, Zelo affectâssent.* Atque alibi [t] καὶ τι τὴν προσηγο-

[m] Cap. 10. 4.
[n] Cap. 3. 18.
[o] Ad D. Matth. 10.
[p] Josue 19. 28.
[q] D. Ioann. 2. 1. 4. 46. 21. 2.
[r] 1 Maccab. 2. 24. Joseph. Orig. Iudaic. lib. 12. cap. 8.
[s] De Bello Iudaic. lib. 4. cap. 12.
[t] De Bello Iudaic. lib. 7. cap. 30.

 ρεί-

γορίαν αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν ἐπ' ἀγαθῷ ζηλουμένων ἐπέθεντο *Nomen sibi ab iis qui id quod Bonum est Zelo affectabant imposuere.* Zelotas planè de quibus diximus, innuit seu המתקנאים קנאתו של מקום *eos qui zelati sunt zelum Dei O. M.* quemadmodum Ebræis nuncupantur. Neque novum est nefarios homines patrii juris obtentu, qualecunque id fuerit, flagitia sua obtegere, ut scelesti illi, hujus Juris Zelotarum obtentu, fecere. Quo tamen dum pii atque sancti utebantur, privati quidem ipsi, sed publica nixi autoritate atque moribus è majorum disciplina receptis, bene consultum est & Numinis, & Templi, & Gentis sanctitati quam tueri volebant atque inviolatam servare. Nec injuriâ vis inferebatur, quia patriis legibus etiam à Mosis ævo deductis ut ita inferri liceret, sic stabilitum. Et apposite Hugo Grotius[u]; *Hebræorum moribus, Hebræus à Deo & dei lege deficiens aut ducem se ad falsos cultus[x] præbens, illico à quovis homine poterat interfici. Judicium zeli id vocant Hebræi quod à Phinea[y] primò exercitum aiunt, & inde abiisse in morem. Sic Judæum quendam Græcis se ritibus polluentem occidit Mathatias[z]. Sic treceuti alii Iudæi à popularibus suis occisi referuntur libro qui vulgo dicitur Maccabæorum tertius. Nec alio obtentu instituta lapidatio in Stephanum[a] & conjuratio in Paulum[b]; multaque alia exempla ejusmodi extant & apud Philonem & apud Iosephum.* Sic ille. Certè & legitur in Essenorum disciplina[c] σέβας μέγιστον παρ' αὐτοῖς μετὰ τὸν θεὸν τὸ ὄνομα τοῦ Νομοθέτου κἂν βλασφημήσῃ τις εἰς τοῦτον κολάζεσθαι θανάτῳ *summa in veneratione apud eos habetur post Deum, ipsius legis latoris* (Mosis) *adeo ut si quis in eum convicium effutiret* seu *blasphemaret, morte puniretur.* Interpres ibi, *morte damnaretur.* Si de Judicio forensi rem capias undenam apud sectam hanc imperium ejusmodi aut jurisdictio? Nisi de Zelotarum Jure fuerit intelligendum, quomodo impunè convitiantem quempiam Mosem adeoque Legis sanctitatem polluentem sic ii (sive alios sive ipsorum sectarios tantùm ita puniri velit Josephus) punire possent, ne ariolari quidem queo; maximè cum vicatim etiam inermes[d] degerent. Nec verò ad aliud præter Zelotarum jus referri videtur quod tradit Philo[e] de pæderaste & Androgyno τὸ φύσεως νόμισμα παραχαράττοντι *sexum adulterante.* Legem scilicet jubere cum νηποινὶ τεθνάναι μηδεμίαν ἡμέραν ἀλλ' μηδ' ὥραν ἐώμενον ζῆν, ὄνειδος αὐτοῦ καὶ οἰκίας καὶ πατρίδος ὄντα, καὶ τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους *impune occidi, nec diem aliquam*

[u] *De Iure Belli ac pacis. lib. 2. cap. 20. §. 8.*
[x] *Deut. 13. 9.*
[y] *Num. 25.*
[z] *Maccab. 2. 24.*
[a] *Act. 7. 57.*
[b] *Act. 23. 13.*
[c] *Ioseph lib. 2. de Bello Iudaico cap. 12. gr. 7. lat.*
[d] *Iosephus ibi & Philo. lib.* Quod omnis probus liber.
[e] *De legibus specialibus sub 6, & 7, dec. præcept.*

aliquam aut horam vivere permittendum (seu *die ipsa & hora qua prehenditur* sic puniendum) *utpote & sui & familiæ & patriæ dedecus, adeoque totius humani generis*. Sed nec satis capio quid velit, aut quamnam legem intelligat. Nec in Zelotarum apud Magistros Jure, ejusmodi quid occurrere memini.

Cap. V.

Utrum Zelotarum Jus *in* Negotiatoribus *&* Nummulariis *flagello à D. N.* Jesu Christo è Templo ejiciendis, *locum habuerit.*

VIderint heic perspicaciores utrum D. N. Jesus Christus, cum privatam omninò personam (qua nempè civibus suis est censitus) sustinens, *ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo & mensas numulariorum & cathedras vendentium columbas evertebat*, ut S. Matthæus[f] & Marcus[g] (qui adjicit, eum nec permisisse ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ *ut quis vas transferret per templum*) seu, ut S. Joannes[h], *vendentes oves & boves & columbas, & numularios sedentes flagello quod de funiculis ipse fecit, omnes ejecit de Templo, oves quoque & boves, & numulariorum effudit æs & mensas subvertit; & eis qui columbas vendebant, dixit, auferte ista hinc & nolite facere domum patris mei domum negotiationis*, adeoque dum pro privata tantùm persona atque omnimodo imperio ac jurisdictione publicâ Hierosolymis carente habebatur, vim hujusmodi sic palàm Templi sanctitatem violantibus inferebat, idque impunè & citra reprehensionem eorum qui, ut sanctissimæ illius innocentiæ pœnas irrogarent, omnem indies summopere movebant lapidem; utrum, inquam, à pœnis forensibus quæ aliàs vim citra juris autoritatem inferentibus ibi debitæ, & infligi solitæ, tutus esset ac immunis ideò quòd ex Zelotarum jam dicto jure quicquid sic à capite sanctissimo, sed interea invisissimo, præstitum est, planè licitum haberetur. Locus, in quo Nummulariorum hujusmodi ac uendentium & ementium sedes, à scriptoribus poni, nec immeritò, solet ad Montis templi (qui & Templum interdum dictus, qua de re ante[i] monitum est) partem Orientalem seu Atrium[k] Gentium, scilicet ad Intermuralis partem exteriorem, cujus quidem sanctitas tametsi dispar haberetur sanctitati interiorum Montis Templi partium, singularis tamen fuit & urbis reliquæ sanctita-

[f] Cap. 21. 12.
[g] Cap. 11. 15.
[h] Cap. 2. 14.
[i] Lib. 3. cap. 6.
[k] Videsis I. Baptist. Villalpand. ad Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 3. cap. 9.

te multò præstantior, ipsiusque Templi structuræ gratiâ diligentiùs tuenda. Ut autem res heic ritè capiatur, dispiciendum est undenam & quinam Nummularii hi, & qui oves, boves, columbas ibi venderent. Docent Talmudici, ubi de annua dimidii Sicli[l] in sacros usus pensitatione agunt, solenne fuisse quotannis per urbes & oppida primo die mensis Adar moneri populum de pensitatione illâ. Die autem ejusdem mensis decimoquinto, aiunt[m], ישבו השולחנין בכל מדינה ומדינה ומובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן *Sedebant Mensarii seu Nummularii in qualibet urbe, & cum vasculo flagitantes ab omnibus qui solvebant accepêre; quorum tamen neminem tunc cogebant solvere.* Id scilicet in diem Adar XXV distulere. Etenim tunc Nummularii in Templo, seu Monte Templi (ut dictum est) considentes, ab eis qui non solverant etiam vi per ministros exigebant. Talmudici; בחמשה ועשרים באדר ישבו במקדש לגבות ומכאן ואילך כופין את מי שלא יתן עד שיתן וכל מי שלא יתן ממשכנין אותו ולוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו *Die* XXV *Adar sedebant* (Nummularii) *in Templo ad exigendam* Sicli dimidii pensitationem. *Atque tunc & deinceps quemlibet non solventem, solvere cogebant. Et quisquis non solvebat, eum in pignus adigebant, quod & ab eo sive volente sive nolente auferebant, etiam vestimenta ejus.* Considentes autem sic in Templo nummularii perpetuò coram habebant tredecim arcas totidemque mensas. Arcæ fuere tubarum instar, seu parte superiori angustæ, inferiori latæ, ut commodiùs retinerent quod per foramina angusta reciperent. Talmudici[n]; ובמקדש היה לפניהם תמיד י״ג תיבות כל תיבה כמין שופר *Et in Templo semper habebant* (Nummularii) *coram se tredecim arcas, quarum quælibet tubæ instar erat.* Unde & Tubæ sunt dictæ. Nam de hisce intelligendum illud Misnæ; שלשה עשר שופרות שלשה עשר שולחנות *Tredecim fuere Tubæ, totidemque Mensæ,* id est nummariæ. Arcarum autem usus singularum ad hunc modum explicant.

א לשקלי שנה זו.	I *Ad recipiendos Siclos anni instantis.*
ב לשקלי שנה שעברה:	II *Ad Siclos anni præteriti.*
ג לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחת:	III *Unicuique*[o] *à quo oblatio duorum turturum seu pullorum columbæ, alterius in holocaustum, alterius in sacrificium pro peccato, præstanda erat.*

> [l] Exod. 30. 12. & vide suprà lib. 2. cap. 8. pag. 228. & Josephum Archæolog. lib. 9. cap. 8.
>
> [m] Misna tit. Siklim cap. 1. Maimonid. tit. eod. cap. 1. Mos. Mikotzi Præcept. Affirm. 45.
>
> [n] Misn. Gemar. & comment. ad tit. Siklim cap. 6. Maimonides halach. eod. cap. 2. Moses Mikotzi præc. affirm. 45.
>
> [o] Levitic. 5. 7, 11, 8. & 15. 14.

Nempe

חטאת מטליך ומניח לתיבה זו.	*Nempe pretium eorum in hanc conjiciendum arcam.*
ד לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד משליך ומניח לתיבה ו.	IV *Vnicuique à quo in holocaustum tantùm avis*[p] *offerenda. Pretium ejus in hanc conjiciendum.*
ה למי שהתנדב מעות לקנות עצים למערכה.	V *Ei qui sponte obtulit pecuniam quâ ligna in sacros usus compararentur.*
ו למי שהתנדב מעות ללבונה.	VI *Ei qui sponte obtulit pecuniam thuri coemendo.*
ז למי שהתנדב זהב לכפורת.	VII *Sponte offerenti aurum in Templi ornatum.*
ח למותר חטאת כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת והותיר מן המעות יפליל לתוכה.	VIII *Residuo sacrificii pro peccato ex errore*[q]. *Veluti, si quis pecuniæ quam sacrificio suo pro peccato destinaverat, parte aliquâ sacrificium emerat, residuum pecuniæ in arcam hanc conjiciebatur.*
ט למותר אשם:	IX *Residuo sacrificii*[r] *pro delicto spontaneo.*
י למותר קיני זבים וזבות ויולדות.	X *Residuo nidorum* (id est pullorum in sacrificium*) *profluvio laborantium & puerperarum.*
יא למותר קרבנות נזיר.	XI *Residuo oblationum*[f] *Naziræorum.*
יב למותר אשם מצורע.	XII *Residuo sacrificii pro delicto spontaneo Leprosi.*
יג למי שהתנדב מעות לעולת בהמה.	XIII *Sponte offerenti pecuniam ut inde compararentur pecora in holocausta.*

[p] *Levitic.* 1. 14.
[q] *Levitic.* 4.
[r] *Levitic.* 6.
* *Levitic.* 12. 8. & 15. 14.
[f] *Numer.* 6. 14.

Cuilibet arcæ titulus suus inscriptus erat. Quicquid enim nomine Residui, juxta jam dicta, veniebat, ex Synedrii magni decreto in holocausta ex pecoribus impendebatur; atque adeo quæ in arcas posteriores sex conjecta, sic impensa. De Sicli autem dimidii pensitatione annuâ aiunt[t], חצאי השקלים הכל צריכין לתן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב לפיכך כשהוא באים הולך אצל השולחני ומצרף סלע בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל ואותה התוספת נקראת קלבון לפיכך שנים שנתנו שקל שניהם חייבין בקלבון *Nemini non opus erat ut Siclos dimidios sibi haberet, adeo ut singuli qui hac tenebantur pensitatione dimidium Siclum* (ipsam dimidii Sicli speciem) *solverent.*

[t] *Tit.* Siklim *cap.* 1. & *Maimonid. tit. eod. cap.* 3.

rent. Hinc evenit ut cùm quis ad Nummularium veniebat ut (ob hanc causam) *Siclum integrum binis Siclis dimidiis commutaret, ei insuper in augmentum daret* (id est Siclo quod commutaret, adjiceret) *quod Kolbon vocitabant, adeo etiam ut si bini Siclum integrum sic afferrent, ab utroque Kolbon esset præstandum.* Et subtiles habent aliquot distinctiones de augmenti hujus præstatione, ex ratione sociorum ac cohæredum juris, & ex commodati, donationis, Eleemosynæ discrimine, aliisque ejusmodi ortas, quæ huc non attinent. Kolbi autem seu Kollybi valor erat חצי מעה *obolus dimidius* [u] seu pars Sicli quadragesima octava. Et Kollybi hujusmodi usus tam in urbibus Terræ sanctæ aliis, aliisque, ubi mensarii postulabant dimidios Siclos, regionibus, quam Hierosolymis solemnis erat. Adeo ut qui solveret ex lege, haud alia specie, præter ipsam dimidii Sicli, solvere deberet; cum intereà eis qui alibi reciperent fas esset לצרף אותם בדינרי זהב מפני משאוי הדרך *commutare speciem illam in nummos aureos* * *ob itineris ac oneris commoditatem.* Nam ad Templum sic universi undiquaque advehendi. Jam verò, ex his nemo non videt qualesnam fuerint Nummularii in Templo sedentes eorumque mensæ in Evangeliis memoratæ. Vocantur autem ii in Matthæo & Marco κολλυβισαί, & à Joanne κερματισαί, quorum prius etiam קלבון של seu *Kollybi* vestigia retinet manifesta. Utrunque sane rem ipsam seu Nummulariorum officium maximè in Siclis dimidiis, qui quotannis & frequentiùs ibi solvebantur, recipiendis palàm indicat. Qualesnam item boves, oves, & columbas ibi venderent, non difficile est conjectari. Vetus est sententia, animalia illa illuc adducta ut in sacrificia tum publica tum privata, quæ adeo crebra fuere, in dominorum commodum distraherentur. Nec dissimile est veri, etiam in hisce fuisse qui infamiâ notati à Talmudicis מפריחי יונים *columbas volare docentes* appellitantur. Scilicet quatuor hominum genera [x] à testimoniis & judiciis ob infamiam arcent; Aleatores, Fœneratores, quæstum facientes ex anni septimi seu Remissionis anni frugibus, & demùm eos qui Columbas volare docebant. Quoniam scilicet[y], horum nemo מתעסק בישובו של עולם *incumbit rebus quæ ad firmitudinem seculi*, id est ad bonum publicum seu vitæ humanæ commodum *spectant*. Adjiciunt enim, אסור לאדם שיתעסק בשלמו אלא או בתורה ובמלות חסדים או בסחורה ואומנות ומלאכה שיש בהן ישובו של עולם *Nefas esse homini in vita sua ratione re-*

[u] *Misna. tit.* Siklim *cap.* 1. *& ibi Obedias Bartenorius.*

* *Videsis supra lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 228. *&* 229.

[x] *Misna. tit.* Sanhedrin *cap.* 3.

[y] *Gemar. Babylon. ibid. fol.* 24. *&* 25. *& Obadias Bartenorius ibidem.*

rebus aliis incumbere præter Legem & Beneficiorum retributionem seu Charitatem, aut Mercaturam, aut Artificia atque Opera bono publico utilia. Phrasi autem illi שש בהן ישובו של עולם *quibus inest firmitudo seculi* aut *mundi*, quod vertimus, *quæ bono publico utilia*, similis habetur apud Syracidem, ubi meminit agricolarum, fabrorum, figulorum, aliorum ejusmodi artificum sine quibus civitas manca est, tametsi primas non teneant partes. Attamen, inquit[z] κτίσμα αἰῶνος τηρήσουσι seu ut alia est lectio στηρίσουσι *structuram seculi servabunt* seu *firmabunt*: id est, reipublicæ utiles sunt. Vulgata ibi, *Creaturam avi confirmabunt.* Sed sensus ex idiotismo Ebraico petendus. De eis autem qui columbas volare docebant, Gemara Babylonia[a] מפריחי יונים אלו מסמרין את היונים ולא יונים בלבד אלא בהמה חיה ועוף *Qui columbas volare docebant, fuere qui eas ad certamen irritabant. Nec verò duntaxat de columbis, sed etiam de pecoribus, feris, volucribus aliis simile intelligendum.* A testimoniis nempè & Judiciis arcendos esse tam qui alia animalia sic docerent quàm qui columbas. Id ipsum habet & Gemara Hierosolymitana[b]. Glossa ad Babyloniam τὸ מסמרין quod *qui ad certamen irritant* vertimus, interpretatur per מרגיזין אותן זה על זה להלחם *excitant eas ad certamen mutuum.* Columbarum autem nomine signantiùs usurpato (quia forsan aut illæ frequentiùs sic edoctæ aut cariùs præ ceteris habitæ) qui cetera animalia pariter docerent, innuuntur à Talmudicis, perinde ac si nos, nomine eorum qui gallos in certamina nutriunt, etiam eos qui ursos, tauros, canes, simili curant instituto, complecti vellemus. Id genus forte fuere illi qui ex cœlestis oloris in themate suo genethliaco virtute, ut ait Manilius[c], clausas

——culmine summo
Pascere aves gaudent Veneris & reddere cæcas,
Aut certis revocare notis, totamque per urbem
Qui gestant caveis volucres ad jussa paratas.

Ad jussa paratæ volucres etiam sunt tum qui in certamina nutriuntur volatûs reditûsve celerioris, tum qui in pugnam. Hodieque item Memphi, Damasco, Tripoli, alibi in Oriente columbæ quasi[d] hominum nunciatrices, novarum rerum eventus, pacis bellique successus mirâ velocitate denuntiare solent. Atque inter Africæ Mahumedanos, consimiles, velut non infrequentes, memorat Leo Afer. Nec verò apud Talmudicos sententia est hac de re unica. R. Obadias Barteno-

z *Cap.* 38. 45.

a *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 3. *fol.* 25.

b *Ad tit. eundem fol.* 21. *col.* 1. *& ad tit.* Shebuoth *cap.* 7. *fol.* 37. *col.* 4. *bal.* 4.

c *Astronomic. lib.* 5. *ubi vide Ios. Scaligerum.*

d *Gabriel & Ioannes Maronitæ in lib. de nonnullis Orient. urbibus cap.* 9.

e *Ad Misn. tit.* Sanhedrin *cap.* 3. §. 3. *& vide Gemar. Babylon. ad tit. eundem fol.* 25.

אית דמפרשי מין המיני השחוק אם תקדם יונתך tenorius[c]; ליונתי אתן לך כך וכך ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעלה בעל כרחן ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור *ſunt qui ludum intelligunt quo de columbarum celeritate* (velut hodie equorum, canum) *pignore certabatur. Sunt etiam alii qui dictum capiunt de columbis ideò nutritis adeoque ad juſſa paratis, ut ad domini tecta alias etiam vi ſecum adducerent, unde quidem, ſi humana invicem officia ſpectes, velut rapina quædam commiſſa eſt, tametſi neutiquam ſimpliciter rapina.* Sic Bartenorius. Sed hac de re plura libro ſexto[f]. Ideò autem libentiùs admiſerim etiam in vendentibus columbas, oves, & boves in Templo, fuiſſe quales infamià ſic notant Talmudici, quoniam ut illi nomine מפריחי יונים ὄνων *columbas volare docentium* ſignantiùs, ut oſtenſum eſt, uſurpato, pariter eos qui animalia alia in certamina ludicra nutriebant, contineri ſeu innui volunt, ita & Evangeliſtæ bini (ſcilicet Matthæus & Marcus, veluti phraſin receptam ſecuti) tantummodò columbas vendentes, non vendentes oves & boves, hos intereà pariter cum D. Joanne innuentes, memorant. Hiſce hactenus ſic explicatis, redimus ad quæſtionem de Zelotarum Jure in Nummulariis, ac vendentibus animalia illa ejiciendis nec ſine flagelli vi. Certe quanquam Servator Humani Generis & Deus & Rex erat, adeoque ita Univerſi, nedum Judæorum, Dominus, ut quidquid ei placeret, illud non licitum fuiſſe nefas ſit putare; attamen cum ceteras res omnes etiam & ſeipſum receptis atque ſtabilitis reipublicæ formulis judiciariis, quà Ebraicæ eæ eſſent, quà Romanæ, permiſerit, atque abſolutiſſimum Juſtitiæ exemplar ab omni vi illicita, veluti privatus, abſtinere voluerit; quin & tanta ei imminuerit invidia, ut nihil magis invidentium in votis eſſet quàm ut cujuſcunque delicti reum eum peragere potuiſſent; haut rationi ſane ita conſonum videtur, exiſtimare ejectionem illam factam ſeu vim illatam ab eo fuiſſe ſine agnita etiam ab ipſis qui tam malignè ei invidebant, Lege ſeu more quo in id genus homines Templi Sanctitatem ita polluentes, incurrere licuerit, atque vi ejicere. Quid obitèr facilius quàm adverſus eum, pro privato habitum, Scribas & Sacerdotes (qui *eum* & tunc *quærebant*[g] *perdere*) ſtatim egiſſe de vi publica ſive ex Jure patrio, ſive ex Romano, niſi id, quod feciſſet, ex Jure patrio, quod tunc temporis haud hac in re Romano ceſſerat, fieri fas fuiſſet. Ideo non iniquum

[f] Cap. 11.

[g] D. Marc. 11. 18.

iquum videtur ut existimemus, fas etiam idem tunc esse habitum Ebræo cuicunque privato, idque ex recepto, quod diximus, Zelotarum Jure; quod heic adhibitum item esse elicere licet ex verbis D. Joannis, hac de re. Postquam eis, quos ejecerat, dixerat Christus, *auferte ista hinc, & nolite facere Domum Patris mei Domum Negotiationis, recordati sunt discipuli ejus* (ait Evangelista) *quod scriptum est* [h], *zelus domus tuæ comedit me*; perinde ac si דין [h] Psalm. 69. 9.
קנאין seu *zelotarum* Juris moribus patriis subnixi, expressè illic meminissent, & ad Domini factum traxissent. Qualisnam autem sanctitatis Templi pollutio ac violatio in negotiatorum, quos diximus, commerciis fuerit, satis ostendit ipse Dominus, dum in verbis è S. Joanne jam citatis Templum negotiationis domum neutiquam fieri debere ait, & apud Matthæum, *scriptum est* [i], *Domus* [i] Isaiæ cap. 56.
mea Domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum, seu ut apud Marcum, *Nonne scriptum est quod Domus mea Domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem fecistis &c.* Domus Orationis scilicet לכל העמים *omnibus gentibus* seu *populis*. Nam in monte Templi [k] locus Orationis eti- [k] Vide suprà lib. 3. cap. 6.
am Gentibus. Atque ibi Nummularii hi & negotiatores, qui ejecti. At verò ex more erat patrio eoque solenni ac licito ut Nummularii seu Mensarii ibi perpetuò fermè sederent juxta jam è Talmudicis ostensa. Quanquam igitur ita polluebant loci sanctitatem vendentes oves boves & columbas, tum fortè in certamina aliasve artes [l] non licitas quàm sacrificia, idque per fraudes crebras quas in [l] Vide lib. 6. cap. 11.
quæstum etiam exercerent; curnam Nummularii etiam seu Mensarii quorum ibi consessus solennis licitus, ac sacris necessarius, simul ex hoc Jure ejecti? Certè simplex Nummulariorum seu Mensariorum, in siclis dimidiis reliquisque nummis, secundum quod dictum est, in sacros usus, recipiendis arcisque condendis, officium, neutiquam loci sanctitatem polluisse est existimandum. Sed quoniam Negotiationis illicitæ societatem cum vendentibus ibi inierant, atque animalia quæ extra loca sancta emenda erant; in sacrificia, contra fas, ibi compendii causâ emere solebant, nec fraudibus eò in hominum genere non rarò reperiri solitis, illic ministerio illo fungentes carebant; ideò & ipsi, ut qui tum criminis aliorum participes tum suo infames pariter sic Templum seu Montis Templi locum illum aliàs ipsis permissum profanabant, ejiciendi. Alia sunt recepti hujus moris exempla, tam ubi falsò ac impiè obren-

debatur zelus, quàm ubi, ut heic, expressissimo universæ pietatis, ac Justitiæ exemplari revera & tempestivè accensus est. Nec reverentiam ipsam sive summi Pontificis sive Consessûs Magni obstitisse puto, quin mos hic licitus haberetur. Etenim cum in Consessu sistebatur Christus, ac filium Dei se profitebatur ob quod reus blasphemiæ habitus est, in adstantibus erant, qui zelum proculdubiò obtendentes, in eum irruerent, in faciem exspuerent, colaphis cæderent, uti videre est apud DD. Matthæum ac Marcum. Etiam cum ex ministris cuidam Christus haud satis reverentèr habuisse Caipham summum Pontificem visus est, ab eo [m] percutitur. Ubi observandum est Servatoris responsum ministro illi *si male*, inquit, *locutus sum, perhibe testimonium de malo*; *si bene*, *cur cædis me?* acsi ex more licitum fuisset adstanti eum qui publicè Pontificis summi sanctitatem, quæ velut & Templi est, irreverentèr habuisset seu violasset, irruendo statim percutere. Rogat igitur tantum ut testimonium perhiberetur de Malo quod alapam ibi mereretur. Nam ubi nihil ejusmodi esset, nefas fuisse reum in judicio percutere, scimus ex D. Pauli verbis. Sistebatur Paulus [n]; nec dum quid omnino dixerat quod ipsis Judæis sanctitatem sive Numinis, sive Templi, sive Gentis violare visum est. At percuti eum, furore in Christianismum percitus, jubet Ananias Pontifex. Paulus autem Juris gentis suæ scientissimus, *sedes*, inquit, *ut judices me secundum Legem, & contra Legem jubes me percuti?* Sed de his hactenus.

[m] *D Joann.* 18. 22.

[n] *Act. Apost.* 23. 3.

CAP. VI.

De Cæde Humana, *extra* Belli Pœnæ *seu* Quasi *rationem*, *juxta nonnullos* (*ex lege sacra*, *de* Anathemate *seu* חרם) parentibus *saltem &* heris *permissâ*; *velut* Hostiæ humanæ *nomine*.

ITa temperatum in antè dictis vides apud Ebræos generale homicidii interdictum ut nihilominus Pœnæ nomine & Quasi Pœnæ, mortem irrogari fas haberetur. Quemadmodum etiam, pro facti specierum varietate, habebatur tum in ipsa lege sacra, tum in universarum quas novimus gentium moribus. Et quanquam temperamenta ejusmodi, quà in Noachidarum Jure dispiciendo locum habere possunt, potius ad sextum eorum Juris caput quod de Judiciis est, attinet; dum

dum ſcilicet Pœnarum nomine ſimplicitèr conſiderantur; attamen dum ea, ut interdicti laxamenta, intuemur, locum habent heic ſibi debitum. Uti etiam in primis illud, utrùm in ſacra illa Republica ejuſmodi haberetur aliquod interdicti Naturalis de Homicidio laxamentum, idque ex ipſa lege ſacra, ut ſpontaneum homicidium aliquod (nullâ Juris bellici, Pœnæ, ſeu Quaſi Pœnæ ratione habitâ) Jure potuiſſet committi? Ex lege dico perpetuâ, expreſsâ, & cujus Ebræis, pro libitu eorum, uſus permiſſus. Nam ex præcepto Numinis ſingulari atque extraordinario ſive quale de immolando filio accepit Abraham, ſive ejuſmodi alio, cædem humanam licitam fuiſſe, utpote ab eo cui tota rerum natura ſimplicitèr ac omnimodò ſubeſt imperatam, dubitandum non eſt. Sed verò lex expreſſim ſacra hujuſmodi habetur [a] de rebus quæ devovebantur; כל חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קודש קדשים הוא ליהוה כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת *Omne anathema quod devoverit* ſeu *anathematizaverit homo Domino* (vulgata, *Omne quod Domino conſecratur*; Judæi Hiſpanienſes *todo apartamiento que apartare varon a A.* *Paraphraſis Hieroſolymitana* כל אפרשו די יפרש גבר לשמא דיהוה *omne ſeparatum* ſeu *ſacris uſibus deſtinatum quod ſeparaverit homo Nomini Domini*) *ex omnibus quæ habet, ex homine & è pecore & ex agro poſſeſſionis ſuæ, non vendatur nec redimatur*; *Omne anathema ſanctum ſanctorum eſt Domino*, ſeu *ſanctiſſimum eſt Domino. Omne anathema quod devovetur ex homine* (vulgata, *omnis conſecratio quæ offertur ab homine*; Helleniſtæ, πᾶν ἀνάθημα ὃ ἐὰν ἀνατεθῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων *omne anathema quod conſecratum fuerit ab hominibus* ſeu *de* aut *ex hominibus*; Judæi Hiſpanienſes, *todo apartamiento que ſe apartare del hombre*; & Paraphraſes Chaldææ & Hieroſolymitana, præter verſiones Arabicas, retinent particulam מן quod *ab*, *de* & *ex* paritèr Orientalibus ſignificat) *non redimatur. Morte moriatur* ſeu *interficiatur.* Ad hanc legem, *diſceptatio eſt*, inquit Munſterus, *inter Judæos, num homo etiam interfici debeat per votum anathematis domino conſecratus.* Alii tantundem. Jam verò ſi ita capiantur verba illa ſacra, ut ſignificent omne Anathema, Devotum, Conſecratum ex homine ſeu è cætu hominum, eſſe morte afficiendum, ſequitur, ut ultroneâ conſecratione, devotione, ſeu anathematizatione, liceret cuicunque ad quem lex hæc attineret, alium, ſaltem quem

[a] *Levitic.* 27. 28.

ei fas esset, ut sui Juris, devovere, morti addicere. Quod sanè mirè derogaret universali Homicidii interdicto, & cædem humanam pro affectu eorum cui devovendi potestas, permitteret. Eodem ferè modo quo apud Africanos olim, maximè Carthaginienses, etiam & aliquot in Europæ Asiæque locis, cædes humana in hostiis humanis diis immolandis permittebatur. Non tamen quibusvis, sed eis quæ in immolantium potestate, veluti filiis[b], servis. Nam ita proculdubiò se res habuit ut plurimùm; tametsi etiam essent apud quos honestum haberetur patrem immolare, ut Triballi[c]. Neque desunt in scriptoribus Christianis qui ex citata jam de Anathemate lege, licitum fuisse apud Ebræos existiment filios aliosque quos in potestate sua quis haberet, neci devovere atque immolare. Horum instar omnium heic erit V. CL. Ludovicus Capellus cujus prostat diatriba singularis & certè doctissima de voto Jepthæ. In ea ille; *ad diritatem & immanitatem quod attinet hujus legis* (ita scilicet intellectæ; & obvium erit tunc diritatem objicere) *dicimus eandem propè hujus legis esse rationem quæ fuit legis de Repudio. Non probabat Deus repudium; sed si quis erat tam duro & præfracto animo ut nollet diutius uxori convivere, Deus quatenus populi Iudaici Rex erat veluti politicus & civilis legislator, non prohibebat quo minùs illam à se amandaret, dato repudii libello. Sic etiam Deus non probabat ut quis personam humanam sibi per* חרם Cherem *devoveret; sed si quis adeo temerarius erat ut votum ejusmodi nuncuparet, non de bestia aut agro tantùm, sed de persona etiam quæ ipsius esset juris, volebat eam morte affici; non quod illi probarentur & gratæ essent humanæ hostiæ, sed aliis de causis legitimis quas lex quidem non aperit (neque enim Deus legum & præceptorum suorum rationem reddere tenetur) sed aliquatenus nobis suspicari & eas subolfacere licet. Ac primò quidem, videtur Deus sic tacite voluisse innuere se potestatem vitæ & necis concedere parentibus in liberos & heris in servos, non quidem ipsismet pro arbitrio exercendam quum liberet, quomodo eam Ethnici Græci & Romani exercuerunt, sine magistratûs conscientia, sed quam hac duntaxat ratione exercerent, sacrâ nempe capitis eorum devotione, ad cujus executionem intervenire oportebat sacerdotum operam & ministerium; ad quos nimirum pertinebat votorum cognitio rerumque Deo per* חרם Cherem *sacratarum jus & proprietas sive dominium; Numer.* 18. 14. כל חרם בישראל לך יהיה Omne anathema in Israel tuum erit. *Quâ sanctione sacerdotes Iudices*

[b] *Videsis Syntagm. 1. de Diis Syris cap. 6. pag. 181. Hugonē Grotium de satisfact. Christi cap.* 10.

[c] *Aristot. Topic. 2. cap. ult.*

dices erant à Deo constituti qui dispicerent & judicarent an vota illa essent legitimè necne concepta & nuncupata, atque ita mors liberorum & servorum à parentibus & heris devotorum non simplicitèr & nudè à parentum & herorum arbitrio & libidine pendebat, quandoquidem sacerdotum judicium & sententiam intervenire oportebat. Ita abusus cavebatur, et simul parentes à liberis et heri à servis tanto majore in honore habebantur, utpote quos tantùm viderent in se habere vitæ et necis potestatem, ut si libuisset, ab uno oris ipsorum verbulo vita et mors sua penderet. Hac ratione magis in officio et debitâ erga parentes et heros obedientiâ continebantur. Adjicit etiam, hac ratione parentes magis ab imprecationibus seu diris in liberos fuisse deterritos; ne scilicet ita morti ex lege essent tradendi. Typicum insuper legis sensum adjungit; patrem cœlestem filium suum in humani generis redemptionem, immolationi devovisse, ejusmodi alia. Nec omninò prætermittit adversas Ebræorum aliorumque sententias, quas tamen potiùs tangit quàm explicat; & demum ex hac lege Jephthen filiam suam devovisse atque immolasse asserit. Certè negandum non est quin omnimoda ejusmodi cædes ex lege Numinis cujus imperio universa rerum natura subest (si ita is voluisset) Jure certissimo committi potuisset. Neque ideo de legis justitia, si ejusmodi sensu intelligenda sit, ullatenus disputandum. Sed verò quoniam ex hujusmodi devovendi immolandique libertate necesse fuisset ut mirum in modum minueretur interdicti de homicidio amplitudo, nec ulla ita prolis ac servorum (à quibus neque in hac lege alii quiquam distinguuntur) vitam innocentia tueri potuisset, adeò ut planè ultroneum homicidium tum extra belli, Pœnæ aut Quasi, rationem, tum citra fori sententiam eorumve qui rebus præerant decretum, hac in specie intra sacram illam rempublicam permitti inde esset concludendum (nam quod addidit Capellus de sacerdotum interveniente heic sententia veluti forensi, nihil habet id omninò quo nitatur sive in lege sacra sive in Magistrorum commentariis; & certe si haberet, nil aliud sequeretur præterquam quod pro devoventis & sacerdotum arbitrio extra causas omnimodas jam dictas homicidium potuisset patrari) idcirco quid ipsi Talmudici tum de legis hujus sensu tum de Jephthæ voto filiæque ejus, quæ nonnullis creditur, immolatione statuerint, fusiùs heic ostendere duximus operæ pretium.

Cap. VII.

De verbis Legis illius sacræ quâ ultronea cædes humana *parentibus & heris liberos & servos* anathemate devoventibus permitti *visa est. Et de* vario *apud Ebræos* Anathematis genere.

Ut ritè, ad mentem Ebræorum, capiatur lex illa sacra, quâ nonnullis videtur cædem humanam quandam ultroneam hostiasque humanas in republica illa à Numine institutâ ita permitti, Tria inprimis sunt dispicienda. Primum est, ipse legis sacræ verborum contextus ejusque in versione significatio; secundum Naturæ τῦ חרם *Cherem* seu Anathematis apud Magistros diversitas atque circumstantiæ; Tertium quomodo in ea diversitate atque inter illas circumstantias legem jam dictam ipsi interpretentur; quibus satis apertis nec intempestivè subjungemus quod de Jephthæ voto filiæque immolatione ita creditâ tradunt. Quod ad primum attinet, observandum est in Levitici capitis [c] quod legem illam habet priore parte, præstitutas esse formulas æstimandi taxandique vota seu res & personas, ubi non tam ipsæ res seu personæ quàm eorum æstimatio pretium seu valor domino consecratus est. Hujusmodi vota nuncupantur נדרים ערכין *vota æstimationum* Atque res voto æstimationis illigata, pretio seu æstimatione solutâ, etiam & ipsa solvebatur dominoque ita redimebatur in usus quoscunque retinenda. Postea in eodem capite sequitur ritus devovendi quo ipsa sive res sive persona devovetur atque consecratur sine spe redimendi. Et tam personas quàm res in lege illa contineri manifestum est ex verbis illis; מאדם ובהמה ומשדה *ex homine & pecore & agro*, seu, *sive homo fuerit sive pecus, sive ager*, quod fuerit devotum. Quin ut מאדם eo in loco *ex homine* seu *ex hominibus* denotat, ita sanè in verbis sequentibus מן האדם æquum satis videtur ut interpretaremur *ex hominibus* seu *ex homine*, nimirum *si quod caput fiat ex hominibus ut anathema sacrum, non redimatur; morte moriatur*; cum scilicet similis sit utrobique & in locis adeo invicem proximantibus præpositionis illius usus. Atque ita sanè intelligunt verba illa Ebræi ut mox liquebit. Utcunque sint inter Christianos viri sanè doctissimi qui non *ex* sed *ab* ibi malint vertere, adeo ut significatio fiat, *aut quicquid ab homine fuerit abdicatum ut anathema, interficiatur*, quo sensu

[c] Cap. 27.

ſenſu homo ipſe eo in loco anathema non erit, ſed animalia quæcunque alia ab homine devota. Res ſeu perſona ad hunc modum devota חרם *Cherem* nuncupabatur quod *anathema* rectè vertitur; cujus vocabuli, quà etiam devotionis in ea vis habetur, diverſitatem (quod ſecundum eſt eorum quæ heic diſpicienda propoſuimus) diligentiùs oportet animadvertere. Quemadmodum autem Devoti, Anathematis, Sacri, aliorumque ejuſmodi vocabulorum ſignificatio inderdum rem pietatis ergo Numini ſacratam, interdum diris onuſtam denotat (cum ſcilicet utraque devovebatur; hæc ut malorum vindici, illa ut bonorum autori conſervatorique) ita etiam uſus τῦ חרם *Cherem* ſeu Anathematis aut Devotamenti (ut Tertulliano [d] dicitur) apud Ebræos obtinuit. Uſus autem ſeu Notio vocabuli quadruplex, ad rem quam tractamus, habetur. Aut enim [d] *Advers. Gnosticos cap.* 2.
ſacrum ſignificat donarium ipſum quod Numini ſeu in ſacros uſus devovebatur, ut in commate 28 capitis vigeſimi ſeptimi Levitici ſeu prioribus periochæ inde ſuperiori in capite citatæ verbis; aut id quod expreſſim Jure belli ac militari ſeu ob inimicitias capitales devovebatur perditioni, internecioni, aut odio inteſtino; aut quod in commiſſum cadit; aut demum quod diris, Jure tantum pacis, onuſtum. De Primo genere non eſt ut heic plura dicantur. Secundi generis exemplum illuſtre habetur in ſacris illis de Hierichunte verbis [c] והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה ליהוה *Et ſit urbs hæc anathema*, ſeu *Cherem*; *ipſa & omnia quæ in ea, Domino. Et* [c] *Joſua cap.* 6. 17.
ſtatim; *Et vos cavete ab anathemate, ne fiatis anathema & tollatis de anathemate ponatiſque caſtra Iſrael in anathema & turbetis ea. Sed omne argentum atque aurum, vaſa ænea atque ferrea Domino conſecrabuntur venientque in theſaurum Domini.* Urbs ita tota anathema erat in Pœnam ſeu vindictam hoſtium; ita tamen ut metalla in victoris poteſtatem redacta anathemata fierent primi generis, ſacra utpote Domino & in ſacros ſervanda uſus; Ceteræ tam perſonæ (exceptâ Rahab; quod ex hiſtoria nemo neſcit) quàm res ſive nece ſive incendio aliove modo diſperderentur. Quod adeo neceſſum erat fieri, ut flagitium haberetur horrendum quempiam rerum ſeu perſonarum ita devotarum quid ſibi ſumere, quemadmodum ſcimus ex Achanis pœna capite proximo ibi narratâ. Alia ſunt quæ huc faciunt in ſacris literis ubi verbum חרם hac notione, nec infrequentèr occurrit. Atque ad hoc genus attinent publica ſive populi ſive Regis ſive Synedrii Magni anathemata qui-

quibus bellum gesturi seu prælium inituri milites suos aliosve si quidquam imperatum non præstarent, devovebant morti; quemadmodum illud populi, de eis qui non ascenderent[f] in Mizpa, & illud Saulis Regis de eis qui[g] ante noctem quid comederent. Huc etiam attinet excommunicatio illa simul & anathema quo Cuthæi veteres qui Templi instaurationem impedirent, devovebantur, veluti quorum in amicitiam nunquam redituros se profiterentur Judæi. Legitur in *Pirke* Rabbi Eliæzar[h] de Ezra, Zerubabele & Josua Ben Jozedec Pontifice tum maximo קבצו את כל הקהל אל היכל יי והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות תינוקות ושלש מאות שופרות ושלש מאות ספרי תורה בידם והיו תוקעין והלוים משוררים ומזמרין ומנדין את חכותיים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין העליון ובחרם בית דין התחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי עד עולם מכאן אמרו כל כאוכל בשר כותי כאלו אוכל בשר חזיר ואל יתגייר אדם כותי ואין להם חלק בתחיית המתים שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועוד שלא יהיה להם חלק ונחלה בירושלם שנאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם ושלחו חרם אצל ישראל שבבבל ועוד הוסיפו עליהם חרם על חרם והוסיף המלך כורש וקבע עליהם חרם עולם *congregaverunt totam Ecclesiam seu cœtum populi in templum Domini, & introduxerunt* CCC *sacerdotes, &* CCC *pueros* (seu discipulos minores) *quibus erant in manibus* CCC *buccinæ & trecenti libri Legis. Hi clangebant, cantantibus interea & psallentibus Levitis. Et excommunicabant Cuthæos per mysterium nominis Tetragrammati & per scripturam descriptam in Tabulis* (Decalogi) *& per anathema Fori superioris seu Cœlestis, & per anathema fori inferioris, ita ut nemo Israelitarum unquam in posterum comederet buccellam aliquam Cuthæorum. Hinc etiam inolevit, eum qui comederit carnem Cuthæorum, habendum veluti qui comederit carnem porcinam. Neque Cuthæos Proselytos fieri, neque eis esse partem in Resurrectione mortuorum juxta illud quod scriptum est* *. Non ad vos simul nobiscum attinet instauratio Domûs Dei nostri; *nec scilicet in hoc seculo nec in futuro. Et præterea non esse eis partem, seu hereditatem aut possessionem Hierosolymis, juxta id quod itidem scriptum est* [i] *& vobis nec portio est nec jus nec memoria Hierosolymis. Miserunt autem anathema ad Israelitas qui in Babylonia. Quin &*

sæpius

[f] *Iudic. cap.* 21. 5.

[g] 1. *Sam.* 14. 25.

[h] *Cap.* 38. *& videsis Sepher* Tanchuma *fol.* 16. *col.* 1. *&* 2. *& Io. Buxtorf. Lexic. Chald. Talmud. & Rabb. col.* 2464.

* *Ezra.* 4. 3.

[i] *Nehem.* 2. 20.

ſæpius iterarunt in eos anathema. Etiam & adjecit Cyrus Rex anathema quod ſtabilivit in eos in perpetuum. Formulam anathematis heic adhibitam uſurpaſſe alibi [k] dicitur Phinees, ſcilicet *per myſterium nominis Tetragrammati & per &c.* Et de capitalibus inimicitiis inter Iſraeltas & Cuthæos teſtimonia ſunt paſſim obvia. Et quod ad buccinarum uſum in anathemate denuntiando attinet; alia ſunt ejuſce rei exempla, quod à viris doctis [l] etiam pridem obſervatum eſt. Nec de trecentorum in tam publica anathematis denuntiatione numero mirabitur qui quadringentas adhibitas fuiſſe legerit, etiam in ſimplici ab uno Magiſtro, idque extra forum, excommunicatione denuntiata, de qua ſub calcem capitis octavi. Tertium Anathematis genus viſitur in illo Ezræ edicto [m] *quicunque non adfuerit intra triduum, juxta decretum Principum & seniorum* יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה ἀναθεματισθήσεται πᾶσα ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ καὶ αὐτὸς διαστελεῖται ἀπὸ ἐκκλησίας τῆς ἀποικίας *anathematizabitur* (vulgata *auferetur*) *universa ſubſtantia ejus & ipſe diſterminabitur ab eccleſia tranſmigrationis.* Quarti denique generis, quod, Jure Pacis, diris fiebat, ſpecies ſunt binæ; altera ubi diris quis devovebatur ſi quid impoſterum ſive committeret ſive omitteret; altera ubi quis ob jam commiſſum quid, ita devovebatur. Prioris exemplum eſt egregium in illo Joſuæ [n]; *Iuravitque Ioſua in tempore illo dicens; Maledictus ſit coram Domino qui ſurgens ædificaverit urbem iſtam Hierichuntem. In primogenito ſuo fundabit eam & in minore* (filio) *collocabit portas ejus.* Scilicet proles ejus poſteritaſque uniuerſa deſtruatur. Certè & hujus eſt generis quod ex inſtituto Rabbenu Gerſom (natione is Gallus floruit ſub annum Chriſti 1070) literis obſignatis Judæi hodierni apponere ſolent. Diris nempe devovent eum qui præter ſententiam mittentis eas reſignaverit; Perſonæ & Loco ad quem mittuntur nunc ad hunc modum nunc ad alium, devotionis formulâ ſubjunctâ; וחרם לזר בנדוי חרם שמתא דרבי גרשום מאור הגולה ופתו פת כותים ויינו יין נסך *In anathema devoveatur alienus per Excommunicationem, Anathema, & Separationem Rabbi Gerſom Luminis Captivitatis; & panis ejus ſit cibus gentilium, vinum ejus, vinum idololatricum.* Hujuſmodi ſcilicet diris alienum qui reſignaverit devovent [o]; breviter atque more ſuo, unoquoque vocabulo, primo tantùm ſui elemento deſignato. Atque ad hanc ſpeciem attinet illud [p]; *collegerunt ſe quidam ex Iudæis*

[k] *Pirke R. Eliezar* cap. 47.

[l] *Io. Cocbius in excerpt. ex Gemar. tit.* Sandedrin *cap.* 1. *pag.* 146. & *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 107 *b.*

[m] *Cap.* 10. 8. & *vide lib.* 3. *Eſdræ. cap.* 9. 4. & *Nehemiæ c.* 10. 29.

[n] *Cap.* 6. 26. & *vide. Nehemiam cap.* 13. 25.

[o] *I. Buxtorfius in Epiſtolar. Hebraic. Inſtit. pag.* 59.

[p] *Act. Apoſt.* 23. 12 & 14. & 21.

daeis & ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς *anathematizaverunt ſeipſos dicentes neque manducaturos neque bibituros donec occiderent Paulum*, ubi Syrus habet אחרמו עליהון *ſe anathemate devoverunt*, ab ipſo חרם *Cherem* quod Ebræum eſt; & paulo itidem poſt חרמא אחרמן עלין pro eo quod eſt *anathemate devovimus nos*; alibique ex Ebraico חרם, facit id quod Græco anathemati reſpondeat in Novo fœdere, quemadmodum etiam Arabs. Nempè devoverant ſe diris Judæi ſi vel ederent vel biberent atque intereà omitterent necem Pauli. Ejuſdem eſt ſpeciei anathema quo devovebantur adjurati, ſi pejerarent. Nam præter alias diras (de quibus nos [q] alibi) ipſum τὸ חרם non rarò adjectum eſt; ut è Moſe [r] Cotzenſi diſcimus. Accedat etiam illud quo admiſſi in Eſſenorum ſectam ſe obligabant, ut videre eſt apud Joſephum [ſ]. Quin & Apocryphis de Orbis terrarum diſtributione [t] inter Noachidas illos tres memoratur jurejurando invicem ſe patre præcipiente, obſtrinxiſſe, alterum alterius fines non trangreſſurum. Qui verò tranſgrederetur, eum ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ *funditus exterminandum uti & poſteros ejus*. Atque huc ſpectat anathema illud generale quod ſtatis temporibus Ebræi veteres in univerſos Iſraelitas qui capita aliquot Juris ſive ſacri ſive aliter introducti, cautiùs pro re nata obſervanda, ſponte & ſcienter violarent, tactis bibliis ſacris promulgare ſoliti. Formula ejuſmodi anathematis habetur in Rituali illo libro quem *Colbo*, id eſt Pandecten nuncupant, ſub titulo דין העובר על החרם *Jus quod ad eum attinet qui anathema* ſeu *Cherem violaverit*. Sunt quidem in eo tum Aſtrologica nonnulla, tum neſcio quæ de Angelis atque ejuſmodi alia quæ ſeculorum recentiorum commenta eſſe meritò cenſeas. Sed integrum, ut habetur [u], exhibemus.

[q] *In prolegom. ad lib. de ſucceſſ. in Bona.*
[r] *Præcept. negat. 219.*
[ſ] *De bello Judaico lib. 2. cap. 12. gr. 7. Lat.*
[t] *Epiphanius in Ancorato.*
[u] Sepher Colbo *fol.* 144 *a.*

נוסח חרם

בגזרת עירין ובמאמר קדישין אנו מחרימין ומשביעין ומנדין
ומשמתין ומקללין ומארירין על דעת המקום ועל דעת
הקהל בספר התורה הזה בשש מאות ושלש עשרה מצות
הכתובות בו בחרם שהחרים יהושע את יריחו ובקללה שקלל
אלישע את הנערים ובקללה שקלל גחזי נערו ובשמתא
דשמתיה ברק למרוז ובשמתא דשמתינהו אנשי כנסת הגדולה
ובשמתא דשמתיה רב יהודה ב״ר יחזקאל לההוא עבדא
ובכל החרמות והאלות והקללות והנידוין והשמתות
שנעשו מימות משה רבנו ועד עכשיו בשם אכתריאל יה
ה׳ צבאות בשם מיכאל השר הגדול בשם מטטרון ששמו
כשם

כשם רבו בשם כנדלפון הקושר קשרים לרבו בשם שם בן ארבעים ושתים אותיות בשם שנראה למשה בסנה בי״ם שקרע משה את הים *בהם אהיה אשר אהיה בסוד שם המפורש בכתב שנכתב על הלוחות בשם ה׳ צבאות אלהי ישראל יושב הכרובים בשם הגלגלים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת בשם כל המלאכים הקדושים משרתי עליון כל כר ישראל או בת ישראל שיעבור על שום דבר מההסכמות או מן אחרת מהן המבוארות בהערמה ארור הוא לה׳ אלהי ישראל יושב הכרובים ארור הוא מפי השם הנכבד והנורא היוצא מפי הכהן גדול ביום הכפורים ארור הוא בשמים ובארץ ארור הוא מפי הגבורה ארור הוא מפי מיכאל השר הגדול ארור הוא מפי מטטרון ששמו כשם רבו ארור הוא מפי אכתריאל יה ה׳ צבאות ארור הוא מפי שרפים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת המשרתים פני עליון בקדושה ובטהרה: *Lege בשם

אם נולד בחודש ניסן ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו אוריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אייר ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו צפניאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש סיון ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו אמריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש תמוז ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו פניאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אב ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו ברקיאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אלול ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו...... ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש תשרי ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו צוריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש מרחשון ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו בזכריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש כסלו ששם מלאך ראש משמרתו אדוניאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש טבת ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו ענאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש שבט ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו גבריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אדר ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו רומיאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ארור הוא מפי שבעת מלאכים הממונים על שבעה ימי השבוע ומפי כל משמרתם וסיעתם ארור הוא מפי ארבעה המלאכים הממונים על ארבע תקופות השנה ומפי כל משמרתם וסיעתם ארור הוא מפי שבעה היכלות ארור הוא מפי שרי התורה שם כתר ושם חותם ארור הוא מפי האל הגדול הגבור והנורא *מבע ליהו תבריה

* מבעילהו

l. תהא : חבריה בעלמא ¹ תהא מפלתית את אלהי הרוחות לכל בשר
השמידהו והאבידהו. את אלהי הרוחות לכל בשר השפילהו את
אלהי הרוחות לכל בשר הכניעהו את אלהי הרוחות * לכל
בשר השחיתהו. את אלהי הרוחות לכל בשר הכריתהו. חמת ה'
וסער מתחולל על ראש רשעים יחול מלאכי חבלה יפגעו
בו ארור הוא בכל אשר יפנה בבהלה תצא נשמתו. באסכרה
* Lego נפשו תהא מיתתו לא יצא ולא יעבור * חושו וכנו בשחפת ובקדחת
ובדלקת ובחרחור ובחרב ובשדפון ובירקון ורדפוהו עד אבדו וחצו
תבא בלבו וקשתותיו תשברנה. יהיה כמוץ לפני רוח ומלאך
ה' דוחה. יהי דרכו חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפו תבואהו שואה
* Lego אשר טמן לא ידע רשתו * אשר ה' טמן תלכדו יהדפוהו מאור אל חשך
ומתבל ינדוהו יבעתוהו צר ומצוקה יראו עיניו כידו ומחמת שדי
* כמוו ישתה ילבש קללה * במדו יאכל בדי עורו גם אל יתצהו לנצח
יסחהו מאהל לא יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו
באיש ההוא ורבצה בו כל האלות הכתובות בספר התורה
הזה ומחה את שמו מתחת השמים והבדילו ה' לרעה מכל
שבטי ישראל. ככל אלות הברית הכתובות בספר התורה
הזה ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום מי
שבר אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן דוד ושלמה ונביאי ישראל
וחסידי שלם הוא יברך כל הקהל הקדוש הזה עם כל
קהלות הקדש לבד מי שעובר על החרם הזה המקום ברחמיו
ישמרם ויושיעם ויצילם מכל צרה וצוקה ויאריך ימיהם
ושנותיהם וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויגאלם בקרוב
עם כל ישראל אחיהם וכן יהי רצון ונאמר אמן.

Formula Anathematis.

Ex Decreto Civitatum & sanctorum jussu, nos anathematizamus, adjuramus, exterminamus, excommunicamus, maledicimus & execramur, volente Deo & Ecclesiâ, per librum hujus legis, per DCXIII *precepta in eo conscripta, per anathema quo anathematizavit Josua*[d] *Hiericuntem, per maledictionem quâ maledixit Elisha*[e] *invenibus, & per maledictionem qua maledixit Gihezi puero suo, & per excommunicationem qua excommunicavit Barak*[f] *Meroz, & per excommunicationem qua viri Synagogæ magnæ sunt usi, et per excommunicationem qua usus est Rab. Iehuda filius Rabbi Iehezkiel hujusmodi in re, & per omnia anathemata, imprecationes, diras, excommunicationes atque exterminationes que factæ sunt à tempore Mosis Magistri nostri et deinceps, per nomen Acetheriel*[g]*, Iah, Dom. Exercituum, per nomen Micael principem illum magnum, per Nomen Mittatron cujus nomen est ut nomen magistri sui, per nomen Sandalipon*

[d] *Jos.* 6. 17.

[e] 2. *Reg.* 5. 22. 27.

[f] *Iudic.* 5. 23.

[g] *Videsis Sepher Cozri pag.* 190 *a.*

dalipon qui ligat lagamenta domino suo, per nomen nominis quadraginta duarum literarum, per nomen ejus qui apparuit Mosi in rubo, per nomen quo divisit Moses mare, per nomen Sum Qui sum, per mysterium nominis tetragrammati, per scripturam quæ scripta est super tabulas, per nomen Domini exercituum, Deum Israel sedentem super Cherubin, per nomen sphærarum & circulorum & animalium Sanctorum & Angelorum ministrantium, per nomen universorum Angelorum qui Deo supremo ministrant, Quilibet scilicet Israelita & quælibet Israelitis scientèr & sponte violans quidquam eorum quæ observanda esse jam denuntiantur, maledictus sit Domino Deo Israelis sedenti super Cherubin.

Maledictus sit per nomen gloriosum & lucidum quod exprimit ore suo Pontifex maximus in die Expiationum. Maledictus sit per Cœlum & Terram. Maledictus sit à Deo Omnipotente. Maledictus sit à Micaele Principe illo magno. Maledictus sit à Mittatron cujus nomen est ut nomen magistri sui. Maledictus sit ab Acetheriel, jah, Dom. Exercituum. Maledictus sit à Seraphim & orbibus et animalibus sanctis et angelis qui ministrant coram Deo supremo in sanctitate ec munditie.

Si natus fuerit in mense Nisan quem Angelus dictus Uriel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo et ab universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Jiar quem Angelus dictus Tzephaniel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo et áb universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Sivan &c. Scilicet similis fit atque eisdem verbis pro quolibet mense imprecatio. Angelus qui præest mensi Sivan, Amiariel ibi nuncupatur; qui Thamuz, Peniel; qui Ab, Barachiel; mensis Elul prætermittitur præfecti nomen; Tisri mensis angelus dicitur Tzuriel; Marchwescan habet Zacaliel; Casleu, Adoniel; Tebet Anael; Sebat Gabriel; Adar Rumiel; Sed alia nomina etiam Angelorum signis seu mensibus interdum ab eis[h] assignantur. Dein sequitur; *Maledictus sit à septem Angelis constitutis super septem diebus hebdomadis et à tota earum classe & potetestate adjutrice. Maledictus sit à quatuor angelis qui præficiuntur quatuor cardinibus anni et ab universa eorum classe atque potestate adjutrice. Maledictus sit à septem palatiis. Maledictus sit à principibus legis; Nomine Coronæ & Nomine sigilli. Maledictus sit à Deo Magno, forti, & Lucido. Ex coitu ejus sit ei confusio. Veloci cadat ruinâ. Deus, Deus spirituum, universæ carni*

[h] *Vide Ioseph. Voisin ad R. Israel Mosicidem cap. 5. pag 305.*

carni eum destruat & perdat. Deus, Deus spirituum universæ carni eum subdat. Deus, Deus spirituum eum universæ carni prosternat. Deus, Deus spirituum universæ carni eum deprimat. Deus, [i] Jerem 23.19. *Deus spirituum universæ carni eum exscindat. Ira Domini* [i] *& turbo violentus cadat super caput impiorum. Angeli perditionis in eum incurrant. Maledictus sit in omnibus ad quæ se divertat. In terrore exeat anima ejus. Ex angina moriatur. Non exeat, non redeat ei spiritus. Phthisi, febre, uredine, siccitate, gladio, marcore,* [k] Psal. 37.15. *ictero feriatur, neque ante exitium eis liberetur. Gladius* [k] *suus in* [l] Ibid. 35.5. &c. *cor suum ingrediatur & arcus ejus diffringantur. Sit velut* [l] *pulvis coram vento, & angelus Domini eum dispellat. Sit via ejus tenebræ et lubricitates; et angelus Domini eum persequatur. Veniat ei desolatio inopina et rete suum quod abscondidit ipse, eum deprehendat.* [m] Job. 18.18. *Expellent* [m] *eum ex luce in tenebras, et ex orbe habitabili eum ex-* [n] Ibid. 15.24. *terminabunt. Terrebunt* [n] *eum tribulatio et angustia, videbunt* [o] *ocu-* [o] Ibid. 21.20. *li ejus perditionem suam, et bibet furorem Omnipotentis. Induet* [p] [p] Psalm. 109. 18. *maledictionem ut amictum suum. Comedat* [q] *robur cutis suæ. Etiam* [q] Job. 18. 13 *Deus* [r] *dissipabit eum in æternum et evellet eum de tabernaculo. Non* [r] Psalm. 52.7. *acquiescet dominus* [s] *ut propitietur ei, sed fumabit tunc furor domi-* [s] Deuteron. cap. 29. 20. *ni et zelus ejus in virum istum, et cubabunt super istum omnes maledictiones scriptæ in libro hujus Legis, delebitque dominus nomen ejus sub Cœlo. Separabit quoque eum dominus ad malum ex omnibus tribubus Israel juxta omnes maledictiones federis quæ scriptæ sunt in* [t] Deut. 4.4. *libro hujus legis. Vos* [t] *autem qui adhæretis Domino Deo vestro, vos omnes salvete hodie. Is qui benedixit Abrahæ, Isaaco, Jacobo et Mosi et Aharoni, Davidi et Salomoni et prophetis Israel, et iis qui inter Gentes pii sunt, totam hanc congregationem sanctam benedicat cum omnibus congregationibus sanctis, excepto tantum eo qui anathema hoc violaverit. Deus ex misericordia sua custodiat eos, salvos eos faciat atque eripiat eos ex omni ærumna ac miseria, atque prolonget dies eorum atque annos eorum, et mittat benedictionem et eventum prosperum omni operi manuum eorum, atque eos vindicet festinantèr cum omnibus Israelitis aliis. Atque ita sit voluntas ejus et decretum, Amen.*

Ejusdem generis anathematismi sunt in Jure Cæsareo, velut ex Ebræorum more memorati. Permisit Justinianus Ebræis Legem [u] Novell. 146. cap. 1. suam sive Græce sive Latine legere. *Neque*, inquit [u], *Licentiam habebunt hi qui ab his majores omnibus Archiperecitæ aut Presbyteri appel-*

appellantur perinœis aliquibus aut anathematismis hoc prohibere nisi velint propter hoc castigari corporis Pœnis &c. Et de quarti generis anathematis specie priori hactenus. Ejusce species altera est, quâ ex sententia forensi devovebatur is qui excommunicatus seu à cœtu Israelitico ejusque consuetudine ritè juxta mores receptos, semotus, intra tempus sibi iteratò præstitutum non resipisceret, sed, ex contumacia sua aut neglectu, sibi in causa esset ut excommunicatione interim non solveretur. Hæc species ut rectè intelligatur, Causas, Effectus, Formulas, Ritusque Excommunicationis quam sequi solebat hæc anathematis species, proxime ut subjiciamus, resipsa poscit.

Cap. VIII.

Causæ, Ritus, *ac* Effectus Excommunicationis *apud Ebræos, atque* ὃ Cherem *seu* Anathema *quod inde interdum sequebatur.* Hujus *item* Formula *ac* Effectus. Utriusque Solutio.

Viginti quatuor apud Talmudicos assignantur Causæ ob quas excommunicandus erat quis seu liberâ cœtus Israelitici consuetudine interdicendus. Excommunicationem hujusmodi נידוי *Niddui* vocant, plerunque excommunicatum מנודה &qui excommunicant מנדין à verbo נדה quod in prophetarum lingua *separare* ac *semovere* denotat. Eandem etiam excommunicationem appellant שמתא *shamatha*. & verbum שמת pro eo quod est *excommunicare* non raro usurpatur in commentariis Talmudicis, qua de re plura mox. Causæ in personis excommunicandis ad hunc modum se habent.

I המבזה את החכם ואפילו אחר מותו *Qui* [a] *sapientem* seu *Magistrum contumeliâ affecerat, tametsi mortuum.*

II המבזה שליח בית דין *qui* [b] *ministrum fori publicum contumeliâ affecerat.*

III הקורא לחבירו עבד *qui* [c] *alterum* (liberæ scilicet conditionis) *servum appellarat.*

IV מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא *is* [d] *qui in forum evocatus ad diem sibi præfixum non venerat.*

V המולזל מדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בד״ת *qui* [e] *vilipenderet præceptum unicum,* seu *unicum doctrinæ caput quod habetur in præscriptis scribarum, nedum in præscriptis legis.*

[a] *Gemara Babylonia ad tit.* Moed katon *cap.3.fol.17a.*
[b] *Eadem Gemara ad tit.* Jabimoth *cap 5 fol. 52 a.*
[c] *Ead. ad tit.* Kidoshim *cap. 1. fol.28a.*
[d] *Eadē Gem. ad tit.* Moed-katon *cap. 3. fol. 16 a. & Hierosolymit. ibid. fol. 81. col. 4. &c. Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap.* 25.
[e] *Eadem Gemera ad tit.* beracoth *cap.* 3. *fol.* 19 *a. & Hierosolymit. ad tit.* Moed katon *cap.3. fol.81. col.* 4.

VI

VI מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן *qui*[f] *non in se ſuſceperat judicatum præſtare; excommunicandus erat uſque dum præſtaret.*

VII מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר היזקו *Is*[g] *qui in ſuo haberet quod aliis pauperiem ſeu damnum inferret, veluti canem mordacem aut ſcalas confractas, Excommunicandus erat uſque dum id quod damnum ita inferret, corrigeret.*

VIII המוכר קרקע שלו לגוי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן הגוי לישראל חבירו בעל המיצר *Qui fundum ſuum vendiderat Gentili, Excommunicabant eum niſi in ſe ſuſcepiſſet reſarcire damnum quodcunque inde eveniens Iſraelitæ proximo ſuo.*

IX המעיד על ישראל בערכאות של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא בדין ישראל מנדין אותו עד שישלם *qui*[h] *teſtem ſe exhiberet contra Iſraelitam in tribunalibus Gentilium adeo ut inde pecuniam ſolvere cogeretur ex moribus Iſraelitarum indebitam, Excommunicandus erat, uſque dum ipſe refunderet.*

X טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן *Sacerdos*[i] *mactans qui non ſepoſuerat donanda ſacerdotibus ceteris, Excommunicandus erat, uſque dum ea daret.*

XI המחלל יום טוב שני של גליות אף על פי שהוא מנהג *qui*[k] *diem feriatum ſecundarium in Captivitate profanaret; tametſi id eſſet ex conſuetudine.*

XII העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות *qui*[l] *opus aliquod fecerat pridie paſchatis tempore pomeridiano.*

XIII המזכיר שם שמים לבטלה או בשבועה בדברו הבאי *qui*[m] *nomen Dei pronuntiarat ſive oſcitantèr ſive cum juramento, verbis elatioribus* aut *hyperbolicis.*

XIV המביא את הרבים לידי חילול השם *Qui*[n] *vulgo in cauſa eſſet ut nomen Dei profanarent.* Quale illud facimus, libro ſecundo [o] explicatum eſt.

XV המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ *Qui*[p] *vulgo in cauſa eſſet, ut ſacra extra locum ſacrum comederent.*

XVI המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ *Qui*[q] *annos ſupputaret & menſes præſigeret extra terram ſanctam.* Id eſt aliter eos obſervaret atque olim in terra ſancta à majoribus temporum ratio præſtituta eſt.

XVII

[f] *Ibid. & Gem. Bab. ad tit.* Baba kama *cap.* 10. *fol.* 112 *b. Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap.* 5.

[g] *Gemar. Babylon. ad tit.* baba kama *cap.* 1. *fol.* 15 *b. & cap.* 4. *fol.* 46 *a.*

[h] *Vide Gemar. Babylon. ad tit.* baba kama *cap* 10. *fol.* 119 *a. Maimonid. halach.* Chobal Wemazik *cap.* 8.

[i] *Gemar. ead. ad tit.* Cholin *cap.* 10. *fol.* 132 *b.*

[k] *Gemar. ead. ad tit.* Peſachim *cap.* 4. *fol.* 52 *a.*

[l] *Ibid. fol.* 50 *b. & vide Maimonid. halach.* Sebbithath Jom tob. *cap.* 8. §. 27.

[m] *Gemara Babylonia ad tit.* Nidarim *cap.* 1. *fol.* 7. *b.*

[n] *Gemara Hieroſolymit. ad tit.* Moed caton *cap.* 3. *fol.* 81. *col.* 4.

[o] *Cap.* 10.

[p] *Ibid. & Babylon. ad tit.* Peſachim *cap.* 4. *fol.* 53 *a.*

[q] *Ad finem Gemaræ Bab. ad tit.* Beracoth.

XVII המכשיל את העור *Qui* [r] *cæco posuerat offendiculum* seu *eum labi fecerat.*

XVIII המעכב את הרבים מלעשות מצוה *Qui vulgo esset impedimento ne præceptum quodpiam præstarent.*

XIX טבח שיצאת טרפה מתחת ידו *mactans* [s] *qui permiserat pecudem laceratam exhiberi.* Vide Levitic. 22. 8.

XX טבח שלא בדק סכינו לפני חכם *mactans* [t] *qui coram sapiente non exploraverat cultrum suum.* (*discendum.*

XXI המקשה עצמו לדעת *Qui morosiùs* [u] seu *difficiliùs se præbuerat ad*

XXII מי שגירש את אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן להזקק זה לזה כשיבאו לבית דין מנדין אותן *Ubi* [x] *repudiaverat quis uxorem quacum nihilominus commercii societatem retinuerat, qui in causa essent adeo redintegrandi eorum congressus ut in forum eo nomine vocarentur, erant excommunicandi.*

XXIII חכם שמועתו רעה [y] *sapiens cui mala fama.*

XXIV המנדה מי שאינו חייב נידוי *Excommunicans* * *alium immerentem.*

Neque verò causæ hæ tam solæ quàm primariæ; tametsi etiam seculis vetustissimis, eodem continerentur excommunicationis causæ numero. Expressim Gemara Hierosolymitana [z]; על עשרים וארבעה דברים מנדין *ob* XXIV *causas excommunicare solent.* Sed sparsim hæ in Gemaris leguntur à Mose Maimonide [a] aliis quæ simul enumeratæ. Et vides in nonnullis capitibus singularia quamplurima reperiri. Et memini Judæorum Londinensium universitatem ab Henrico Anglicæ Rege tertio, impetrasse licentiam ut à Magistris suis excommunicarentur quotquot Judæi promissum cœmiterio suo Londini sustinendo subsidium solvere detrectarent. Diplomatis regii verba sunt. *Rex Justitiariis suis* [b] *ad custodiam Judæorum assignatis salutem. Sciatis quod concessimus Iudæis nostris London, quòd Magistri Legis eorundem Iudæis in Civitate London promulgare possint sententiam excommunicationis in omnes illos Iudæos qui subsidium aliquod promiserint ad cœmiterium suum London sustinendum & illud non solverint, ita quod nos, & non alius, de Iudæis excommunicatis sufficientes emendas recipiamus. In cujus &c. T. R. apud* **Clarendon** . XXVIII *die Iunii.* Neque juxta veterem eorum disciplinam, tantummodò ex sententia fori quis erat excommunicandus; nempe sive ex con-

[r] *Gemar. ead. ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17. *vide Levitic.* 19. 14. *& comm. ad Maimon. halacô.* Talmud Tora *cap.* 6.

[s] *Rab. A'phesi in tit.* Sandedrin *cap.* 3. *part.* 3. *fol.* 274 *& in nonnullis Talmudis Babylonii exemplaribus eod. cap fol.* 25 *a.*

[t] *Gem. Bab. ad tit.* Cholin *cap.* 1. *fol.* 18 *a.*

[u] *Ead. Gemar. ad tit.* Nidda *cap.* 2. *fol.* 13 *b.*

[x] *Ead. Gem. tit.* Cethuboth *cap.* 2. *fol.* 28 *a.*

[y] *Gem. ead. ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a.*

* *Ibidem.*

[z] *Ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 81. *col.* 4

[a] *Hal.* Talm. Tora c. 6. *Elias de* Widesh *in* Reshith Cochma *l.* 1. *c.* 7. *vid. Ios. Caro in* S'ulcan Aruch *li.* Jore dea *sect.* 334. §. 43. *& vid. Ioan. Coc. in tit. Talm.* Sanhed. *pag.* 147. *& Migdol ad Maim. par.* 1. *f.* 23 *a. & vide* ǰm *Lexicon Chaldaic. Jo. Buxt. col.* 1303.

[b] *Rot. Pat.* 34. *Hen.* 3. *membr.* 3. *seu anno Christi* 1251.

ſeſſus magni ſive ex viginti trium virorum ſive ex trium virorum (nam triplex ita forum eis erat) autoritate. Nam non ſolùm alteri alterum extra forum ob cauſas jam dictas excommunicare licuit, verùm etiam in gravioribus aliquot cauſis, veluti ubi quis in caput decimum tertium commiſerat, is qui præſens audierat חיב לנדותו ואם לא נודהו הוא עצמו חיב נידוי וצריך להתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים *obligabatur ad eum excommunicandum. Et ſi eum non excommunicaret, ipſe etiam excommunicandus erat. Sed vero & ſtatim abſolvendus, ne aliis eſſet offendiculo*, quæ verba ſunt Joſephi Caro [c]. Sed immeritò excommunicantis temeritatem puniebat forum tum excommunicatione, tum aliter ut res ipſa poſtulabat. Excipiunt verò heic perſonas aliquot illuſtriores [d] quos docent aut nullatenus, aut cautiſſimè, nec publicè excommunicandos fuiſſe, extra cauſam Idololatriæ; veluti Sapientes ſeu Juris ſui prudentes qui nominis celebritate præcellebant, ac Principem fori ſeu ejuſdem Patrem qui Principi erat Secundarius. Quin nec legis ſtudioſos ſine ſumma deliberatione forum excommunicabat; licet tum hos tum illos ob cauſas jam dictas graviter aliàs puniret. Etiam qui tantùm ob illatam Magiſtro, Sapienti, ſeu Legis Studioſo contumeliam excommunicabatur, eorum tantùm conſuetudine (juxta ea quæ infra dicentur) privabatur, qui Magiſtro, Sapienti ſeu Legis Studioſo dignitate inferiores erant. Si verò ob cauſam aliquam jam dictarum aliam, etiam & univerſorum; temperamentis, quæ infra dicuntur, adhibitis. Occurrit etiam interdum [e], תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו *Sapiens* ſeu *Sapientis diſcipulus* (Juris peritus Scientiâ celebris) *potuit ſeipſum excommunicare & abſolvere ſeipſum.* Formula autem hujus excommunicationis tum forenſis, tum extrajudicialis illius, cuilibet, ſecundum jam oſtenſa, permiſſæ, cauſâ primùm indicatâ, verbis in conceptis hujuſmodi erat פלוני יהיה בשמתא *N. ſit in excommunicatione* ſeu *ſhamatha*, id eſt *excommunicatione ſit obſtrictus.* Etiam ſi adeſſet ipſe excommunicandus, non ſecundâ ſed tertiâ perſonâ rite excommunicabatur hac formulâ פלוני זה בשמתא *N. hic ſit in excommunicatione.* Et, ubi ignorabatur excommunicandi nomen [f] ההוא גברא בשמתא *homo ille ſit in ſhammatha* ſeu *excommunicatione.* Quanquam enim נידוי מנודה מנדין *Niddui, Menuda, Menadin* non rarò in corpore Talmudico & commentariis Ebræorum occurrit pro eo quod eſt *excommunicatio, excommuni-*

[c] Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *ſect.* 334 §. 37.

[d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a. Maimonid. halach.* Talmud Tora *cap.* 7. *& ibi Abraham Ben. David. Gemara Hieroſolymit. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 81. *col.* 4. *Gloſſ. Jarchii ad tit. Talm. Peſachim fol.* 51 *a. & videſis Jo. Buxtorf. in Lexico Chaldaic. col.* 2465 *&* 2466.

[e] *Raf in Gem. Bab. tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a. & vide Jo. Buxtorf. Lexic. Chald col.* 2465. et *Maimonid. halach.* Nidarim c. 1.

[f] *Gem. Babyl. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a.*

municatus, *excommunicantes*, à verbo נדה quod est *Separare*, nihilominus in ipso tum forensi tum extra forum solenni excommunicandi actu, non *Niddui* sed *shammatha* ut magis proprium ac receptum usurpabatur; unde fit etiam quod in Gemara Babylonia [g] בשמתא pro *in excommunicatione* & שמתיה & משמתינן ליה pro eo quod excommunicationem hanc in alium pronuntiatam indicat, frequenter occurrat. Adeo ut manifestissimum sit vocabulum שמתא *shammatha* (quod pro eodem ipso expressissimè in decisione illa de excommunicatione τȣ̃ Rish Lakish in Gemara Babylonia [h] memorata sumitur) à verbo שמת quod *separare*, *abdicare* aut ejusmodi quid primario & denique *excommunicare* significat, simpliciter deducendum esse; nec omnino à שם אתא *shem atha*, quod sonat *Dominus venit*, ut viri quidem docti ariolati sunt. Nec igitur meliùs faciunt qui *Niddui* & *shammatha* binas tradunt esse excommunicationis species contra locorum in commentariis Talmudicis innumerorum fidem. Et tametsi, quà vocabulorum horum, seu verborum quibus conjugata sunt, usus aliis in rebus, veluti in Votis, locum habuit, discrimen Ebræorum nonnullis inter ea [i] fuisse visum est (quod alii admittere nolunt) quatenus tamen ad solennem excommunicationem attinent, nullo modo ea esse invicem, aliter ac supra ostensum est, diversa apud Talmudicos comperi. Qua de re plura mox. Effectus ac Finis excommunicationis hujusmodi, Jure communi, erat, ut solitæ popularium consuetudinis libertate reus privaretur, usque dum pœnitentiâ ad bonam mentem rediens solveretur sententiâ. Scilicet nec sacris ritibus ei uti fas erat [k], ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *neque censebant eum in numero hominum denario, ubicunque scilicet* (pro more gentis; cujus exempla sunt nonnulla libro secundo ubi de profanatione Numinis agitur) *numerus ejusmodi necessarius*. Nimirùm ita cœtus esse pars desiit ut cum novem aliis decem non conficeret. Quin adjicitur in *Sepher shulcan Aruch* אם ראו בית דין לגזור שלא יזמן בג' ולא יתפלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן ורשאים הם *si ita visum esset foro, licuit interdici ei ne convivio trium interesset, ne cum decem oraret, nec si mortuum haberet, quis eum sepeliret, nec, si filium, eum quis circumcideret*. Sed verò ex Jure communi seu receptissimis moribus haudquaquam fas ei erat alteri (præter uxorem & liberos) intra spatium quatuor cubitorum assidere. Nec

[g] *Ad tit.* baba kama *cap.* 1. *fol.* 15 *b. cap.* 10. *fol.* 112 *b. ad tit.* Cholin *cap.* 10. *fol.* 132 *b. ad tit.* Pesachim *cap.* 4. *fol.* 52 *a.* & *ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 16. 17. &c.

[h] *Ad tit.* Moed katen *cap.* 3. *fol.* 17 *a.* Aiin Jacob *part.* 1. *col.* 159. *col.* 1. Halacoth gedoloth *fol.* 104. & 105.

[i] *Vide sis Gem. Babylon. ad tit* Nidarim *cap.* 1 *fol.* 7 *a.* & *Gloss. ibid.* & *Moses Maimonid. halach.* Nidarim *cap.* 1.

[k] *Gemar. Bab. ad tit.* Moed katon *c.* 3. *fol.* 16. & 17. *Maimon. hal.* Talmud. Tora *cap.* 7. Shulcan Aruch *lib.* *Iore dea cap.* 334. §. 2. & 7

mortuus plangendus erat. Et Hierosolymitani * ; נידוהו ומת בנידויו וסקלו בית דין ארונו ללמדך שכל המנודה ומת סוקלים ארונו *Vbi quis excommunicatus moritur in excommunicatione sua, forum lapidat ejus tumulum, unde discas oportet cujuslibet excommunicati qui mortuus fuerit tumulum esse lapidandum.* At verò Babylonii[l] ; ר׳ יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן אלא בית דין שולחין ומניחין אבן גדולה על ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ב״ד סוקלין את ארונו *Id quod de lapidatione dicitur, ex sententia R. Iehudæ non ita intelligendum est, saxorum cumulum super eum congeri, instar cumuli Achan*[m]. *Sed ex jussu forensi relinquitur super tumulum ejus saxum grande, ut inde discas, oportere cujuslibet excommunicati tumulum esse lapidandum.* Nam & lapidationis Pœnæ, quæ gravissima erat, ritus traditur fuisse[n], ut in prostrati pectus primò lapis unicus à testium altero immitteretur; undè etiam hæc Pœnæ illius in excommunicati tumulo simulatio; quæ ideò infligebatur quia הוא מובדל מן הציבור [o] *mortuus est dum separabatur à cœtu* seu *Ecclesia sua*; quemadmodum erat separatus etiam excommunicatus edicto illo Ezræ superiori in capite citato. Si verò excommunicatus pœnitentiâ ductus solvi se desideraret, à privato, si privatus superstes eum excommunicâsset; à foro aliquo seu cui fori potestas mandata est, si excommunicâsset eum forum; & à Principe fori alicujus, si aut mortuus esset qui excommunicasset, aut plane ignotus esset, solvi solebat. Formula Solvendi excommunicatos erat, si ipse adesset, שרוי לך ומחול לך *Absolutio tibi est; res est tibi remissa:* si absens, פלוני שרוי לו ומחול לו *Absolutio est N. & res est ei remissa.* Ita tamen ut qui præsens excommunicatus est, præsens etiam, quà fieri potuit, absolvendus. Pro diversitate peccati & peccantis moribus nunc citiùs nnnc seriùs sequebatur Absolutio. Sed ut plurimùm excommunicatio fiebat in diem tricesimum; unde sæpiùs occurrit [p] אין נידוי פחות משלשים *Excommunicatio non fit in tempus minus quam dies triginta.* Intra hoc tempus expectabat forum ut ad bonam rediret mentem, resipisceret &, quæ juberent ipsi, præstaret. Ita tamen ut interim verberibus etiam, pro fori arbitratu [c] esset puniendus. Post triginta dierum contumaciam, idem tempus semel iterabatur, adeò ut, ex jure, quod plerunque obtinebat, sexaginta dierum spatium excommunicati

* *Gemar. ad tit.* MoedKaton *cap.* 3. *fol.* 81. *col.* 4.

l *Ibid. fol.* 15*a.* & *ad tit.* Beracoth *cap.* 3. *fol.* 19*a.* *Alphesius part.* 1 *fol.* 388. & *Mordecai ad tit.* Moed Katon *fol.* 407. Halacoth Gedaloth *fol.* 104.

m *Iosue cap.* 7. 26.

n *Misna tit.* Sanhedrin *cap.* 6.

o *Maimonid. hal.* Talmud Tora *cap.* 7.

p *Gemar. utraque ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. &c. *videsis Mosem Cotzensem precept. negativ.* 208.

q *Gem. Bab. ad dict. tit. fol.* 16*a.* & *gloss. ibid.*

communicati [r] contumaciæ ita permitteretur. At verò si neque intra id spatii pœnitens Absolutionem peteret, חרם ס׳ל *Cherem* seu Anathemate feriebatur, id est diris multò [s] gravioribus. Nam in ipsa excommunicatione non aliæ fuere diræ quàm quæ solita popularium consuetudine eum privarent. In anathemate autem seu *Cherem* accedebant diræ qualescunque in vindictam execrationibus seu juramentis sive adjici solent sive tacitè inesse existimantur. Carmen illud solenne ac horrendum hujusmodi erat [t] פלוני בחרם וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי *N. anathema sit, seu devotus, atque execrandus habeatur. Diræ imprecationes in eum, Iuramentum in eum, excommunicatio in eum.* Quicquid scilicet horrendum est, sive Numinis vindictam sive hominum odium atque aversam consuetudinem spectes, in hunc incidat. Hoc, si resipisceret ita devotus, rescindebatur simili planè formula qua excommunicatio. At vero Devoti seu anathematis hujus status pejor multo fuit eo qui erat excommunicati. Non dico ex ipsis solùm diris, verùm ex eo quod omnimodâ ferè consuetudine hominum privaretur. Consuetudinis temperamenta vides non pauca excommunicato præstitui. Hujusmodi autem devoto fermè nulla sunt relicta. אין נושאין ונותנין עמו ואין מתעסקין עמו אלא מעט עסק כדי פרנסתו *Nullum cum eo habere* [u] *licuit commercium, neque illi omninò adesse, nisi in quantum necesse esset ut aleretur*; seu ne inedia moreretur. Nam ne illud fieret, nec tamen aliorum consuetudine frueretur, faciebant ei חנות קטנה בשביל פרנסתו *tabernaculum seu tugurium exiguum quo ali posset.* Sed, pro arbitrio fori, manebat excommunicatus sine חרם seu anathemate, interdum ultra sexagesimum contumaciæ diem. Quin pro ejusdem etiam libitu non solùm ipse ita contumax anathemate feriebatur, verùm etiam quisquis cum eo comederet seu biberet aut intra quatuor cubitos ei adsideret; quæ omnia facta sunt כדי לייסרו וכדי לעשות סייג לתורה עד שלא יפרצו החוטאים *in ejus castigationem atque ut fieret sepes legi talis qualem peccatores non perrumperent.* Originem autem seu potius exempla tum excommunicationis tum anathematis petunt [x] firmè è Josuæ, Nehemiæ & Ezræ locis superiùs obiter indicatis præter historiam sacram de Dathane & Abiramo [y] & quæ sunt ejusmodi alia in Veteri fœdere.

[r] *Gemera Babylon. ad dict. tit. fol.* 16 *a. Maimonid. halach.* Talmud. Tora *cap.* 7. *Moses Cotzensis loco citato*; Shulcan Aruch, *lib.* Jore Dea *cap.* 334. *&c.*

[s] *Videsis, præter Iurisconsultos obvios & Theologos, de excommunicatione & anathemate Christianorum, Albaspinæū Observat.* 2. *cap.* 4. *Dionys. Petavium Miscel. exercitat. c.* 15

[t] *Ibid. & Gem. Babylon. ad tit.* Shebuoth *cap.* 4. *fol.* 36 *a. & Maimonid. loco citato.*

[u] *Gemar Babylon. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 15 *a. Maimonid. hal.* Talmud Tora *cap.* 7. *Alphesi part.* 1. *fol.* 388 *a.* Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 334. §. 2. 7. *&c.*

[x] *Gemar. Babylon. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 16 *a.* Hacoth Gedaloth *fol.* 104. *col.* 4. *Alphesi part.* 1. *fol.* 388 *b. &c.*

[y] *Numer.* 16, 26.

Cap. IX.

Neque Conſecratum *quempiam nomine* Anathematis *ut* donarii ſacri, *neque* eum qui *inter bona* in commiſſum caderet, *nec* ſolenniori anathemate, *ſive ante ſive poſt excommunicationem*, devotum, mortis reum aut *eo nomine* occidendum fuiſſe. *Atque* obiter *de* Apoſynagogis, *ſeu qui extra ſynagogam fierent*, *in* Evangelio. Excommunicato Templum ingredi *fas*.

QUadruplici ad hunc modum Anathematis ſeu τȣ̃ Cherem uſu ſeu notione apud Ebræos oſtenſâ, ſequitur ut videamus quomodo ex moribus ſeu interpretamentis Magiſtrorum capiendus ſit locus ille[a] Levitici de *Cherem* ſeu Anathemate & de cæde ſeu morte ibi memoratâ. Certè ſi nulla diſtinctio τȣ̃ Cherem ibi adhibeatur, neceſſe eſt ut quicunque ullo anathematis genere jam indicato devoveretur, is etiam ſimul eſſet occidendus. Quod verò ad primùm Anathematis genus, ſeu donaria ultroneâ attinet, id in univerſum verum eſſe dictitant, neminem potuiſſe nomine ſacri donarii conſecrare quidquam שאינו שלו *quod ſuum non erat*, atque ita in ſua poteſtate ut illud alienandi, diſponendi, eſſet ſibi jus integrum. Verba autem illa *ex homine, ex pecore &c.* in priori ſacræ periochæ parte ſic interpretantur ut intelligant Servos & Ancillas in ſacros uſus devotos. Non quoſlibet, ſed tantum Cananæos [a] ſeu ſervos & ancillas è Gentibus in ſervitutem ſic ab Ebræis redactos ut non minus eſſent in dominorum poteſtate, quà operas præſtarent, quam ipſa pecora ſeu jumenta. Vitæ tamen ac necis poteſtatem in ſervos & ancillas quaſcunque, nedum in liberos, ex reipublicæ illius ſacræ inſtitutis, quenquam habuiſſe non omninò agnoſcunt. Neque ex anathemate ejuſmodi ſeu conſecratione ſervorum aut ancillarum aliud eveniſſe, quàm ut totum jus quod in eis antea domini conſecrantis erat, jam ſacerdotibus & uſibus ſacris cederet [b]; veluti poteſtas jubendi & utendi eorum operis aſſiduis, quæ nec redimi quibant. Et de anathematis ejuſmodi atque de rerum conſecratarum poſſeſſione ac redemtione ſolennis erat quotannis cognitio in foro. xv die Adar [c] qui ferè Februario noſtro reſpondet. Miſna verò de aliis ſervis liberiſque [d]; מחרימין בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים ושדה מקנתו אין מחרימין שאין אדם מחרים דבר שאינו

[a] *Supra. cap.* 5.

[a] *Miſna tit.* Eracin *cap.*7. *& Gem. Bab. ibid. fol.* 28 *a.* Sepher ſiphra *col.* 236. Peſiktha Zotertha *fol.* 36. *col.* 1. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat.* 2. *fol.* 195. *col.* 2.

[b] *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *cap.*9. *fol.*28. *&* 29. *Abarbinel in* Piruſh Tora *fol.*275. *col.*2. *alii paſſim.*

[c] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit. de Siclis cap.*1. *fol.*46. *col.*7. *in Babylon fol.* 2. *& Maimonid. halach.* Eracin *cap.*8.

[d] *Tit.* Eracin *cap.*7. *Maimonid. tit.* Eracin Vechermin *cap* 6. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat.* 132. *fol.* 195. *col.* 2.

שאינו שלו *ſi quis anathemate devoveret ſive filium ſuum ſive filiam ſive ſervum ſive ancillam ex Ebræis* (nam ejuſmodi ſervi ex lege ſacra libertatem priſtinam poſt certum tempus elapſum expectabant, adeo ut ipſi in perpetuum alienari nequirent neque in eis domino eſſet jus plenum) *ſive agrum ad tempus conductum, anathemata non ſunt, quoniam nemo poteſt anathemate devovere id quod planè ſuum non eſt*, ſeu, ut aliter dicunt, שאין גופו שלו *cujus ipſum corpus omninò ſuum non eſt.* Hoc nempè genere anathematis; quod monemus heic quoniam genus ſecundum anathematis (de quo capite proximo) ad ea tantùm quæ in bonis devoventis non erant, attinebat, veluti ad hoſtes in quos bellum inferendum. Neqve verò cuiquam Ebræo erat tanta poteſtas ſui ut in alterius ſervitutem non redimendam tranſire poſſet. Adeoque in hoc primo anathematis genere tantum abeſt ut ultroneam cædem admittant aliquam humanam, ut ex ipſo anathemate nil aliud præter ipſum devoventis jus ſeu dominium, quod ex contractu aliquo mutare potuit, alienari velint. Cui nemo eſt hominum qui vitæ & necis, extra anathema, poteſtatem hactenus aſſignavit. Atque hæc, ex eorum mente, apertiora erunt, ſi quid etiam de ceteris anathematis generibus, quà cædis cuicunque permiſſæ in eis ratio aliqua habeatur, heic ſtatuant diſpiciamus. Genus tertium ſeu ubi ex anathemate quid in commiſſum cadit (nam ſecundum, ſeu quod certæ perditioni atque internecioni devovetur, inferiùs & poſtremò tractabitur) nihil in ſe habet quod ſervi, verbi gratiâ, qui ſolus ex ejuſmodi anathemate, dum perſonas tantùm ſpectamus, in commiſſum cadere potuit, cædem introducat. Neque ejuſmodi rei veſtigium aliquod in commentariis eorum reperio. Quod ſi ita aliquando fuiſſet ut ſervus ejuſmodi anathemate, cum ceteris domini devoti bonis, devotus interfici potuiſſet, id ſanè Pœnæ nomine, non cædis extra rationem Pœnæ ultroneæ, veniſſet. Nam ita fieri potuit ut ſervus domini criminis particeps ſimul cum domino ipſo morte damnaretur, ſi lex ita anathematis obtinuiſſet. Id quod etiam rectè dicendum eſt de generis anathematis quarti ſpeciebus illis binis quæ in unicam ſatis recidunt, ſi conditiones in priori præſtitutæ tollantur aut non perimpleantur. Scilicet, ſi liberum fuiſſet ſive carnifici ſive alteri cuiquam devotum iſtiuſmodi diris occidere, cædes ea in Pœnæ augmentum fuiſſet; non, citra Pœnæ rationem, ultronea aut quæ è libitu cujuſquam penderet. Sed verò

neque

neque ejusmodi devotum horrendisque, ut vides, diris onustum cuiquam occidere fas fuisse comperio; eo nimirùm nomine quòd ita devotus esset, a ut anathema adeo execrabile omnibus haberetur; tametsi occurrat apud virum clarissimum rebusque in Ebraicis versatissimum, etiam ejus qui excommunicatione illa *shammatha* dictâ damnatus est, *cujusvis* [c] *manibus vitam expositam esse & cuilibet eum interficiendi fuisse liberam potestatem.* Sed verò quod pace tanti viri dictum sit, non solùm in commentariis Talmudicis nihil ejusmodi haberi puto, sed contrarium inde manifestò probari. Mitto illum ibi excommunicationem illam *shammatha* postremam sive facere sive admittere (nam obiter tantùm rem tractat) & τοῦ *Cherem* secundam, quin & à *Niddui* diversam omniumque gravissimam; quæ res se aliter multò habet ut ex jam dictis liquet. Etiam & alibi [d] vir doctissimus satis agnovit. Neque tanta est autoritas Eliæ Levitæ [e] aut Davidis de Pomis, qui non tam Jurisconsulti quàm Grammatici oscitanter tres species חרמות seu Anathematum faciunt *Niddui*, *Cherem* & *shammatha* atque hoc ordine alteram alteri & tempore & dignitate præponunt, ut ab eis quæ tum è gravissimis gentis Jurisconsultis ac Magistris recentioribus, tum ex ipso corpore Talmudico supra allata sunt, omnino dimoveamur. Nec ubi in lingua [f] Targumica alibive occurrit interdum, sed puto rarissimè, שמתא pro חרם, quasi diversa hæc non essent, aliud est præter catachresin, è quâ ut fieri amat, verba sensûs cognatioris, licet interim diversi, se invicem quandoque permutant. Etiam perperam heic Paulus Fagius ipsa Eliæ verba vertit; אם לא שב חיו משמתין אותו ומי שמתא שם מיתה *si adhuc non agit pœnitentiam* (ita loquitur Elias, sed contra Talmudicorum disciplinam, de eo qui τοῦ *Cherem* devotus est) *reum mortis judicant, ut sit sensus* τῷ שמתא, *ibi mors.* Sic Fagius; ubi mortis reus ei habetur is qui ita anathemate feriebatur. At verò verba illa tantum sonant, *si adhuc pœnetentiam non agit, eo genere anathematis* seu *excommunicationis quod* shammatha *nuncupatur, eum devovent. Et exponitur shammatha per shem mitha*, id est, *ibi mors.* Nimirùm de morte, quà eâ damnandus foret sive excommunicatus sive devotus, ibi nihil habet Elias. Sed ipsum vocabulum Talmudicum שמתא quod excommunicare denotat, usurpat, & dein subjungit quorundam non tam etymon quam allusionem τῷ *shammatha*, cujus quidem autor est Rab in Gemara Babylonia [g], quemadmo-

[c] *J. Buxtorf. in Instit. Epist. Hebraic. pag.* 58.

[d] *Lexico Chaldaic. col.* 2469

[e] *In Thisbi verb.* נידוי *& verb.* שמתא *vide etiam I. Drusii quæst. & Resp. lib.* 1. *quæst.* 9. *& Ludov. Capelli in Spicileg. ad D. Ioann. cap* 9. *comm.* 22. *& in Diatrib. de voto Iepthæ pag.* 174. *David de Pomis in Lexico pag.* 226. *col.* 2. *Cornel. Bertram de Politia Iudaic. cap.* 7.

[f] *Paraphras. Ionathani tribut. Deuteron.* 7. 26.

[g] *Ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a. vide* Halacoth gedaloth *fol.* 104. *col.* 4. *et* Baal Aruch *in* שמתא

admodum alterius illius שממה תהיה *shamma theba* id est *desolatio erit* autor est Rabbi Samuel eodem in loco. Sed hæc nihil omninò faciunt ad probandum mortis omnino reum fuisse sive excommunicatum sive hujusmodi devotum. Lusus sunt grammatici; integrâ & planè alienâ interea significatione τοῦ שמת verbi unde שמתא *shammatha*, pro eo quod est simplicitèr *excommunicare* & *excommunicatio*. Sed demum nil manifestius est quàm neque excommunicatum neque devotum mortis reum habitum esse aut cujusquam manibus more gentis expositum; cum etiam devoto, ex majorum instituto tabernaculum sibi singulare quo seorsim & à popularium cœtu remotus aleretur, ut supra ostensum est, esset assignandum. Popularium consuedudine ita τῇ *shammatha* seu excommunicatione atque anathemate seu τῷ *Cherem* ut jam dictum est, ex sententia seu denuntiatione forensi privatos, ipsos fuisse credo ἀποσυναγώγους seu *à Synagoga* ejectos, quales fieri impensè timebant Judæi multi, iique ex principibus, ut in Evangelio D Joannis memoratur. *Conspiraverant*, inquit ille[h], *Judæi ut si quis eum confiteretur esse Christum*, ἀποσυνάγωγος γένηται, *extra Synagogam fieret* seu *Synagogâ moveretur*. Et *ex principibus*[i] *multi crediderunt in eum; sed propter Pharisæos non confitebantur* ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται, *ut de Synagoga non ejicerentur*. Atque ipse Servator[k] ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς *Absque Synagoga* seu *fine Synagoga facient vos*. Syrus primo & tertio loco substituit id quod significat ejici, in hoc è Synagogis suis, in illo simpliciter è Synagoga. Secundo verò loco habet דלא נהוון לבר מן כנושתא *ne essent foras à Synagoga*. Atque hunc sequitur Arabs cui Synagoga vocatur, notissimo illo in Oriente pro conventu seu Synagoga vocabulo, الجماعة *Algamaiah*. In oratione item Athanasii[l] de Imagine Christi Berytiensi, Judæum cujus in ædibus illa reperta est, generis sui primores ἀποσυνάγωγον ποιήσαντες ἤλασαν· *Extra Synagogam facientes expulerunt*. Video viros doctos Synagogam in hujusmodi versionibus atque in composito illo è Synagoga facto sive pro eo sumere quod erat solennis in Synagogis, locis ita dictis, conventus, sive pro ipso loco, ædibus Synagogæ, seu בית כנסת *domo congregationis*, eadem notione qua Christiani ædes sacras seu Templum, etiam Ecclesiam, quo nomine congregatio itidem denotatur, nuncupare solemus. Qua notione sæpissimè in Evangeliis Synagoga sumitur, velut in eo *Synagogam*[m] *nobis ipse ædificavit*.

[h] Cap. 9. 22.
[i] Cap. 12. 42.
[k] Cap. 16. 2.
[l] Synod. 7. Nicen. act. 4.
[m] D Luc. 7. 5.

Sed verò & Synagogis Deus invocabatur tum Sabbatis tum secundâ & quintâ feriâ, idque ritu solenni. Ceterùm notissima est τῆς συναγωγῆς notio illa duplex. Altera eo in sensu quem jam diximus, quo item verbum Synagogæ in aliis linguis hodieque utimur. Altera, qua omnimodus populi plebisve sive totius sive partis conventus denotatur, quemadmodum in Pentateucho & Prophetis ubi sæpissime apud Hellenistas συναγωγὴ pro קהל substituitur [n] quod *populi conventum* seu *totum populum* seu Ecclesiam universalem illis significat, uti etiam sexcenties pro עדה [o] quod idem ferme sonat. Unde etiam habetur *Synagoga peccantium*[p], *Synagoga superborum*, *Ludentium* [q], id genus alia; quibus res luce clarior fit, frequentissimum fuisse in lingua Hellenistica τῆς συναγωγῆς seu *Synagogæ* usum pro eo quod generatim *conventum*, *congressum*, *cœtum hominum* qualemcunque innuit. Atque ex hac notione Vir præclarus ad D. Matthæum, *Synagoga*, inquit [r], *significat conventicula quæ fieri solent in plateis ac foro seu triviis.* Quod cum ita sit, posterior sanè Synagogæ notio multo accommodatior videtur locis illis de eo quod est extra Synagogam fieri seu ἀποσυνάγωγος quàm prior illa qua loci Synagogarum, sensu angustiori, seu conventicula Judæorum in locis illis indicantur. Nimirum Synagogis priori sensu motos esse quospiam, ita ut interea aliis hominum cœtibus libere interessent, nullibi in Ebræorum disciplinâ reperitur. Posteriori verò, tam Excommunicatus quàm Devotus anathemate (juxta ea quæ superiùs dicta sunt) aut motus erat aut pro fori libitu moveri poterat & privari solitâ congressûs hominum libertate. De anathemate devoto, res palam est. Nam omnimodâ præter eam quæ victui in tuguriolo sibi singulari necessaria erat, hominum consuetudine privabatur, ut est ostensum. Atque is plane *à communicatione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegabatur*, quemadmodum de huiusmodi anathemate sub initiis Ecclesiæ Christianæ loquitur Tertullianus [s]. Excommunicatum autem non male dixerit quis itidem solita hominum consuetudine semotum seu extra Synagogam fieri (secunda Synagogæ notione) cum ex jure communi ei intra quatuor cubitos nemini, secundum id quod monstravimus, assidere licuerit, nec solitis conventiculis interesse. Adeo ut extra Synagogam fieri seu ἀποσυνάγωγος denotaret *solita hominum* scilicet popularium *consuetudine privari*, *exterminari*, *dispellive.*

[n] Exod. 16. 3. Levit. 4. 13. Numer. 10. 7. Deuter. 5. 2. &c.
[o] Exod. 12. 3. Levit. 4. 13. Num. 1. 18. &c.
[p] Syracides 3. 30. 16. 7.
[q] Ierem. 31. 4.
[r] Erasmus in notis ad D. Matth. cap. 6.
[s] Advers. gentes cap. 30.

live. Et sane peculiare erat etiam Hellenistis [t] verbum ἀποσυνάγειν pro eo quod est quomodocunque *abigere* seu *expellere*. Suadet etiam posteriori notione Synagogam apud D. Joannem locis indicatis sumendam singularis ille apud eum alibi τῆς συναγωγῆς usus. Nam cum apud Evangelistas ceteros frequentiùs priori notione sumatur, quorum nullus id quod est extra Synagogam fieri meminit, & D. Joannes semel tantummodò vocabulum ilud Synagogæ nudum ipse usurpaverit, vix est ut non sentiamus ipsum etiam posteriore, quæ multo frequentior est in lingua Hellenistica, notione usum fuisse. Sic enim ille de Servatore Pontifici de doctrina ejus atque discipulis interroganti respondente; *Respondit* [u] *ei Iesus, Ego palam locutus sum Mundo. Ego semper docui* ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται *in Synagoga & in templo ubi semper Iudæi conveniunt*. Sic codices nonnulli. Alii ὅπου πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, &c. *Vbi Iudæi universi conveniunt*. Atque ita sane non vulgata solùm, sed & Syrus & Arabs. Certe haut ita commodè capitur heic Synagoga pro particulari aliquo loco eo nomine signato, aut pro plurimis ejusmodi Synagogis; sed potius pro ipso populi Hierosolymitani qualicunqne conventu publico; quod proculdubio intellexit Arabs dum ibi substituit في الهيكل وفي المجامع حيث يجتمع كل اليهود *in Templo & Synagoga, seu cœtu, ubi conveniunt Iudæi universi*. Et demum in vetustissima illa excommunicationis atque anathematis formula apud Ezram [x] habetur יבדל מקהל הגולה *disterminabitur ab Ecclesia* seu *populo transmigrationis* seu eorum qui è captivitate redierant, quod planè ipsum est ἀποσυνάγωγον fieri ut appositissimè monuit V. doctissimus Ludovicus Capellus in Spicilegio ad D. Joannem. Nec sanè Locis sacris ejectos fuisse aposynagogos seu excommunicatos, sed hominum tantùm cœtu, inde satis evincitur quòd etiam Templum ipsum ingredi excommunicatis ejusmodi nefas non esset; quod palam elicitur è titulo Talmudico *Middoth* [y], ubi legitur, si quis rogatus cur sinistrorsum, & non, ut ritus aliàs obtinuit, dextrorsum se vertens Templum ingrederetur, responderet שאני מנודה *quoniam ego excommunicatus sum*, ex more solenni ei reponendum fuisse השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך *qui hanc ædem inhabitat, indet cordi tuo ut auscultes verbis sociorum*

[t] 4 Regum 5. 3. 6. & 7.

[u] D. Ioann. 18. 20.

[x] Cap. 10. 8.

[y] Cap. 4. §. 2.

ciorum tuorum quo fiat ut recipiant te. Sed verò undenam evenisse putandum est, ita Pharisæos seu qui rebus tunc ante alios præerant, minis sive Excommunicationis sive Anathematis sive utriusque (nam qui non resipiscerent, tam hoc quàm illâ damnabantur) eos qui Christum confiterentur deterruisse, etiam & excommunicandos seu devovendos fore denuntiâsse, nec tamen ipsum Servatorem, quem ita odio habebant, excommunicatum ivisse? Si conjecturam ex Ebræorum Disciplina adjicere fas sit, sanè in promptu satis videtur. Nam ut neutiquam omninò excommunicabant sive Principem sive Patrem Fori alicujus sive jurisprudentiâ celebriorem, ita neque Juris sui studiosum (quem תלמיד חכם nuncupant, id est, discipulum sapientis seu philosophum) sine summa deliberatione; quod & ante [z] memoravimus. Maimonides [a]; כ״ל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לב״ד דין לקפוץ לנדותו במהרה *Neque inter Juris studiosos reperitur aliquis quem temerè seu sine summa deliberatione excommunicare fas erat, ne quidem foro.* Ita etiam Gemara Babylonia [b]. Et temerè excommunicans minime ex jure excommunicandum, etiam & ipse excommunicandus erat, ut videre est in Causarum viginti quatuor suprà memoratarum postremâ. Hinc sane suspicandum est, ob Servatoris, quà jurisprudentissimus erat & nominis inde celeberrimi, dignitatem, excommunicatione ejus abstinuisse etiam ipsos qui interea Christianos seu sequaces ejus è turba, excommunicatione terrebant. Neque obstat quod legitur apud D. Joannem [c], etiam Principes fuisse qui licet crederent, metu tamen excommunicationis, fidem suam profiteri non auderent. Nam Principum nomine quamplurimi fuere (veluti tribuum, vicium, stationum, familiarum) qui, ut fori Principes aut legis studiosi, minimè excommunicatione adeò liberi. Sed verò habetur in corpore Talmudico narratiuncula de ipso D. Jesu Christo excommunicato, Alexandriæ Ægypti, ab Josua Ben Perachia Synedrii magni Principe qui illuc ut comes, cum eo (sic illi) fugerat, ab Jannæi tyrannide. Quasi verò Jannæus (sive Alexandrum cognominem, sive Joannem Hyrcanum, ut nonnulli, intelligas) Christo esset coævus, qui centum seu plurimis ante annis Rex & Pontifex Judæorum ad plures abierat. Sed rarum non esse, tempora illius seculi Ebræis confundi, aliterque multò atque à Christianis putari, sciunt qui Chronica eorum salutarunt. Verba sunt Gemaræ Babyloniæ [d]; א״ר רבי יהושע

בן

[z] *Cap.* 7.

[a] *Halac.* Talmud Tora. *cap.* 7.

[b] *Ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 7.

[c] *Cap.* 12. 42.

[d] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 107 *b.*

בן פרחיה וישו לאלכסנדריא של מצרים *descendit Rabbi Iosua Ben Perachia & Iesu Alexandriam quæ est Ægypti*. Dein aiunt, Rabbi Simeonem, Ben Shatach, sive Patrem sive Principem Synedrii, cujus Soror, quæ Jannæo uxor fuit, (sic volunt [c]) illuc etiam descenderat, à Perachiade, qui præceptor ei fuerat, petiisse ut ipsam hospitio exciperet. Advenientem autem salutasse Jesum, ac de ea dixisse כמה יפה אכסניא זו *quam pulchra hospes hæc?* adjecisse verò Perachiadem, עניה טרוטות *oculos ei fuisse teretes* seu *rotundos*. Jesum reposuisse, רשע בכך אתה עיסק *improbe, rebus ejusmodi tu occuparis!* oculis ejus caperis [f]! Ob quod dicterium veluti probrosum nec impunè in legis magistrum celebrem emittendum, אפיק ארבע מאות שיפורי ושמתיה *produxit quadringentas buccinas* (nempe R. Josua Ben Perachia) *& excommunicavit eum*. Quò spectat quod paulò ante in eadem Gemara legitur de Jesu utraque manu à Perachiade depulso. Dominum autem nostrum Jesum Christum ibi à Talmudicis intelligi palàm est. Nam simplici illo nomine ישו eum eis denotari est solenne. Et de eo capiunt qui locum integrum, non aliam ob causam, è Talmude Babylonico editionis Basiliensis, cum aliis non paucis, expurgando deturbarunt. Sed in his nimii sumus. Hoc liceat obiter adnotare, ubi legitur apud Virum doctissimum [g], reperiri *in libro præceptorum majore 67.4. Soliti sunt excommunicare per Maledictionem, per Separationem, per Maranatha, et per alia ejus generis*, perinde ac si ipsum anathema, adjecto vocabulo *Maranatha*, cujus in initiis Ecclesiæ Christianæ [h] mentio, eo ipso nomine in Talmudica Judæorum disciplina compertum fuisset; planè lapsus memoriæ est. Verba loci citati sunt [i], הורו הגאונים שמי שנתחייב שבועה לבנו אינו משביעו בשבועה האלה כמו שרגלים להחרים באלה ובנידוי בשמתא וכיוצא בזה שדרי זה בא לקללה אביו אלא משביעו שבועה שאין בה אלה *Decreverunt Gaonim* seu *Prudentes, ubi pater quis adjurandus est in rem filii, non adjurandum esse juramento execrationis; quemadmodum fieri solet ubi devoventur adjurati per Anathema, Diris, Excommunicatione* (seu *Niddui*) *Shammatha* (quod idem, ut superius fusè ostenditur, significat) *atque ejusmodi aliis. Scilicet hæc sonant in execrationem patris ejus. Adjurant igitur eum juramento in quo execratio nulla exprimitur.* Quæ superiùs adductis nullibi obstant. Uti nec quod habet ibi Drusius è libro Musar, de porta Templi, quæ Excommunicatorum & lugentium erat. Nam simplici Templi ingressu, jure communi,

[c] *Ibid. &* Sepher Juchasin *fol. 67 a. & vide gloss. ad* Kidoschin *fol. 66 a.*

[f] *Vide suprà cap. 7. Caus. 1.*

[g] *I. Drus. Præterit. lib. 4 ad D. Ioann. cap. 9. 22.*

[h] *1 ad Corin. 16. 22.*

[i] *Moses Kotzensis præcep. Negat. 119.*

communi, (quod & antè monitum eſt) excommunicatus ſeu מנודה interdictus non erat. *Maranatha* fortè ibi ſubſtituit, ideo quòd cum aliis viris doctis [k] tam veteribus quàm recentioris ævi vocabulum illud idem ipſum eſſe exiſtimavit * cum *Shammatha*. Certè שם אתא *Sham* ſeu *Shem atha*, ſic ſcriptum & diviſum, ſignificare poteſt *Dominus venit*, quemadmodum & ſignificat מרן אתא *Maranatha*. Et video viris doctiſſimis placere, tempore D. Pauli hoc Syriacè uſurpatum pro eo quod poſtea Talmudicis dictum *Shem atha*; perinde ac ſi tam in hoc quàm in altero *Dominus venit* ſemper paritèr compertum fuiſſet; ſaltem ex alluſione ſeu ſoni ſimilitudine recepta, licet non ex Etymologia. Sed nec apud Talmudicos video hactenùs ejuſmodi omninò è τῷ *Shammatha* alluſionem natam, licet aliæ aliquæ, ut præmiſſum eſt, occurrant. Nec tam videtur apud D. Paulum τὸ *Maranatha* nomen Anathematis eſſe ibi memorati quàm exclamationem ſolennem [l] ſeu epiphonema aut aſſeverationem ſanctiorem adjectam. Græca ſunt ἤτω ἀνάθεμα· μαρὰν ἀθά, *ſit anathema; maran atha*. Syrus, נהוא חרם מרן אתא ſit *Cherem*, id eſt *anathema*; *Dominus venit*. Arabs فليكن مخروما من رجا الرب *ſit devotus à ſpe Domini*. Ipſum Maranatha retinent verſiones pleræque recentiores. At verò in Germanica Lutheri, legitur, **Der sey Anathema Maharam Motha**, uti & in Danica illius ſequaci **hand vere Anathema Maharam Motha.** Scilicet *Maranatha* voluere ſub Lutheri ævum cum ipſo alii aliqui, depravatum eſſe vocabulum ex eo quod potius in origine *Maharam motha* fuiſſet ſeu מחרם מותה quod ſignificaret *devotus* ſeu *anathematizatus uſque ad mortem*, quemadmodum & in nota Germanicè Epiſtolæ ad Corinthios primæ ſubjecta viſitur. Unde & verſio quâ Eccleſia Anglicana ſuperiori in ſeculo uſa eſt, habet ibi **Let him be had in execration,** *yea excommunicated* **to death.** Et in Latina quam Galterus Delœnus Henrico Angliæ Regi octavo Biblioſcopus ei dedicatam publicavit [m] *Maranatha* per *Dominus* ſeu *Dominus noſter* (nam variatio illa ex eo evenit quod volunt aliqui ן [n] ibi eſſe pronomen affixum) *venit* vertitur quidem in adjecta notula; ſed *niſi fortè*, inquit ille *vitioſè ſcriptum ſit pro Maharamatha quod internecionem ſignificat, deductum à* חרם *quo Malachias ſuam prophetiam abſolvit*. Neque novum eſt hunc D. Pauli locum ad illud Malachiæ [o] referre. Ibi ſcilicet legitur פן אבוא והכיתי את הארץ

[k] *Præter comment. Th. Bezæ atque aliorum ad 1 Corinth. 16. 22. vide I. Buxtorf. in Lexico Chaldaico. col. 1249. & 2466.*

* *Ipſe ad 1. Corinth. 16 22.*

[l] *Videſis Daniel. Heinſium Exercit. Sacr. ad cap. 21. D. Ioan. pag. 240. præter Theophylactum, Ambroſium, Hieronymum (quos & memorat Eraſmus;) Bedam & Iſidorum Clarium ad 1. Corinth. 16. 22.*

[m] *Londini* 1549.

[n] *Vide Eliam in Thisb. & Buxtorf. Lexic. Talmudic. col. 1248.*

[o] *Cap. & commate poſtremo.*

אתּ הארץ חרם *ne fortè veniam & percutiam terram anathemate.* Sed & inde sensus D. Pauli nonnullis fit, *veniat Dominus & cum æterno exitio feriat.* Sed Jacobus Simanca[p], *quidam* inquit, *hanc sive fabulam sive historiam retulit. Maranatha anathematis significationem induit ex illo eventu, quia Judæi gloriantes de venturo Messia dicere solebant vulgo,* Maran *hoc est Dominus noster: contra quos Christiani dicebant* Maran atha, *Dominus noster venit. Hinc inimicitia orta inter Christianos & Judæos, quorum in ore erat Maran quos per contemptum Christiani Maranitas vocabant & illis obtrudebant,* maranatha, *id est Dominus noster venit vel invitis vobis, irridentes eos & illis male precantes. Unde apud nostrates vulgo* Maranos *appellant eos qui ex Iudæis descendentes apostatæ facti sunt, Messiam suum expectantes.* Commentum pulchrum! De Ebræorum autem Excommunicationibus, videsis nunc etiam Aloysium Novarinum[q].

[p] *De Catholica Instit. tit.* 27. §. 8.

[q] *Schediasm. Sacroproph. lib.* 7. *cap.* 10.

Cap. X.

De illo Anathematis *genere quo expressim* Homines ex Jure Belli. *seu* Militari *neci* Devoverentur.

Ex Jam ostensis manifestum est, hominem Anathemate sive Primi sive Tertii sive Quarti generis (juxta ea quæ de anathemate capitibus tribus proximè superioribus explicantur) devotum, eo nomine, ex Ebræorum sententia, non Jure occidendum fuisse. Cædes verò planè ultronea, de qua disputamus, locum tantummodò habere potuerat (si modò daretur, occidendum fuisse ejusmodi devotum) in genere Primo Nam in reliquis binis planè Pœna fuisset cædes, quod & concedunt in genere Quarto illi qui de ejusmodi devoto velut mortis reo perperam loquuntur. Et ad Pœnæ planè, sed cœlestis, rationem spectat, si credibile sit, quod habet Josephus[m] de eis qui in Essenorum sectam admissi, (non sine anathemate in seipsos horrendo Quarti generis denuntiato si disciplinam quam amplecterentur violarent) & postmodum ob delicta graviora consortio ejecti ne cibum quidem oblatum capere potuere, sed more pecudum herbas dererpentes fame miserrimè, nisi reciperentur, periêre. Quod autem genus Anathematis Secundum spectat seu ad anathema illud internecioni & deperditioni expressim devotum, cujus scilicet usus Bellis suscipi-

[m] *De bello Iudaico lib.* 2. *cap.* 12. *g.* 7. *lat.*

piciendis prævius eſſe ſolebat, adeoque ſive ad Hoſtes ac Captivos ſive ad Cives Jura militaria violantes duntaxat, quà ad homines, attinuit; id ipſum eſt Anathema ſeu *Cherem*, ſecundum Magiſtrorum aliquot eorumque nominis præclari ſententiam, quod in poſtrema parte legis illius in Levitico [n] ſacræ occurrit. *Omne anathema quod devovetur* מן האדם *ex homine, non redimatur; morte moriatur.* Quod non de conſecratis, devotis ſeu anathematizatis ejuſdem generis quod comma præcedens occupat, volunt intelligendum; ſcilicet de ultronea ſive ſervi ſive jumenti ſive cujuſcunque beſtiæ conſecratione in uſus ſacros ad quos tantùm comma illud ſpectare conſentiunt Ebræi omnes; ſed de hoſtibus tantum aut civibus Jura militaria violantibus morti devotis (qua ſcilicet homines ea in lege comprehenduntur) qui non redimendi ſed ad unum omnes morti tradendi erant. Priori nimirum in commate donaria ſeu anathemata ſacros in uſus conſecrata & ſacerdotibus Jure communi [o] poſſidenda contineri aiunt, qualia neceſſe erat ut eſſent è devoventis bonis ſecundum ipſa verba ſacra, מכל אשר לו *ex omnibus quæ ſua ſunt*, veluti ſignanter dicta ad excludendum anathema quodcunque ex eis quæ necdum devoventis erant in bonis, nec, poſt devotationem, humanis uſibus ſeu commodo omnino applicanda, ſed plane delenda. Hujus autem generis cum Unicum duntaxat eſſet Anathema, idque aut in hoſtibus ſeu civitatibus in quas bellum inferendum erat devovendis (quale ad uſus ſacros ſeu ſacerdotum poſſeſſionem nemo devovens attinere volebat) quemadmodum illud Ebræorum de Araditis [p], *& vovit Iſrael votum Domino dicens, ſi tradendo tradideris populum iſtum in manum meam* והחרמתי את עריהם *etiam* morti & internecioni *devovebo urbes eorum*, unde, populo ex hoc anathemate deleto, locus ipſe חרמה *Chorma* ſeu *Anathema* dicebatur; Aut in Jura militaria violantibus neci ſimilitèr devovendis, ut prætermittamus exempla ſuperiùs ea de re memorata; commate in hoc breviuſculo proximè ſubſequente, hoc genus Anathematis tunc ſatis generali illo nomine cognitum exiſtimant deſignari. Perinde ac ſi in commatis illis ſcriptum fuiſſet; ubi quid de ſuo quis in ſacros ſacerdotum uſus, ſive hominem ſive beſtiam ſive agrum conſecraverit ſeu devoverit, non vendatur, non redimatur, quia ſanctum eſt, nec in uſus profanos omnino revocandum; Et tantùm de hoc ita fiat. Nam in principio commatis prioris אך *tantùm* etiam

[n] *Cap.* 27. 29.

[o] *Numer.* 18. 14. *vide Gemar. Bab. ad tit.* Erakin *cap.* 9. *fol.* 28. *&* 29.

[p] *Numer.* 21. 2. *videſis ibi D. Auguſt. quæſt.* 40. *& adde D. Hieronym. ad Agaſiam quæſt.* 9.

etiam ad hanc rem præfigi notant. At verò ubi quis devoverit quid מן האדם *ex homine*, ſeu ex hominibus, juxta nempe notiſſimum illud devodendi morem bello prævium, adeo ut nil præter necem deſtructionem atque excidium devoti ſit poſtmodum, ex ipſo voto ſeu anathemate, expectandum, ibi tantum abeſt ſive vendatur ſive redimatur, ſive ſanctum maneat Domino, ut Jure fieri nequeat quin plane ſit delendũ; & ſive homo fuerit ſive animal quodcunque aliud, interficiendum. Ita devovens priori in commate fit מחרים משלו *devovens id quod ſuis eſſet in bonis*; in poſteriori המחרים מן האדם שאינו שלו *devovens ex hominibus* ſeu *homines qui ſui quidem non eſſent*; tametſi ita in devoventis poteſtate haberentur, ut ex Jure belli ſeu militiæ ſingulari ſuum ſortiretur effectum ipſa devotatio, quemadmodum ibi diſtinguit Iſaac Abarbinel [q]. Qui de ſpecie utraque ſubjungit כנגד המין הראשון אמר אך כל חרם אשר יחרים איש וגו' לא ימכר ולא יגאל לפי שהחרם ההוא הוא, קדש קדשים לה' ומה שהוא קדש לה' לא ימכר כי הוא אסור בהנאה ולכן החרם הזה הוא לה' בלבד ועל המין השני אמר כל חרם אשר יחרם לה' מן האדם לא יפדה מות יומת ומזה המין היה חרם יריחו שאם יגיע ליד איש ישראל נפש אדם מהנלכדים שמה לא יוכל לפדות אותו אבל על כל פנים מות יומת אך בחרם שיחרים איש עבדו לה' לא יומת לך ינתן לחטוב עצים ולשואב מים ולשרת לכהנים וזהו פשוטו של עינין *De prima ſpecie ait ſacra ſcriptura, Tantum omne anathema quod quis devoverit &c. Non vendatur nec redimatur; quoniam ſcilicet hujuſmodi anathema eſt ſanctiſſimum Domino. Et quod ita ſacratum eſt Domino, non vendatur, quia profanis uſibus interdictum eſt. Idcirco anathemà hoc tantùm eſt Domini. De ſecunda vero ſpecie ait, omne anathema quod devoverit quis ex homine, non redimatur, morte moriatur. Et hujus ſpeciei erat anathema Hierichuntis, ſi nempe inciderit in poteſtatem cujuſpiam Iſraelitæ, vita hominis ex eis qui ibi caperentur, non poterit redimi, ſed omnino morti tradendus erit. Nihilominus quod ad anathema illud quo ſervum ſuum quis Domino devoverit attinet, is morti tradendus non eſt. Tantum is donarium eſt, ut Ligna diſcindat, aquam hauriat & ſacerdotibus miniſterium præſtet. Atque hic eſt literalis loci illius ſenſus.* Ita Abarbinel. Cui aſtipulatur Rabbi Moſes Bar Nachman [r], alii. Hinc eſt quod univerſi incolæ Jabeſh Gilead cæſi ſint, ideo quòd violaſſent anathema illud publicum atque militare [ſ] de eis qui

[q] *In* Piruſh Tora *fol.* 275. *col.* 2.

[r] *Ad Levitic.* 27. *& apud R. Bechai in Pentateuch. fol.* 161. *col.* 1.

[ſ] *Iudic.* 21. 5. *&* 10.

qui non ascenderent ad Mizpa, ubi ipsi anathemati expressim adjectum est מות יומת *morte moriatur.* Quod & partem fuisse anathematis quo Saul prælium cum Palæstinis initurus devovebat omnes qui ante noctem quid comederent, existimant, quia ob anathematis illius violationem Jonathan, etiam Regis filius, morte plectendus [t] erat. Sed ideo liberatum esse aiunt quia non sponte sed ex errore atque ipsius anathematis ignarus illud violâsset. Alii verò aliter legem illam de anathemate sacram interpretantur, perinde scilicet ac si de homine morti ex sententia forensi damnato lata fuisset. Si quis, inquiunt, devoverat æstimationem capitis damnati eo modo quo consecrationes fiebant, juxta ea quæ priore dicti Levitici capitis parte constituuntur, Votum ejus irritum fuisset. Et verba illa *non redimatur*; *morte morietur*, significare volunt, eum non redimendum, seu pretium seu æstimationem aliquam ejus nomine non solvendam, quoniam ultimo supplicio damnatum statim mori oportuit, adeoque ipse jam veluti mortuus erat, unde nec pretium nec æstimationem habebat. Atque tum in libris vetustissimis [u] hæc occurrit etiam sententia velut à majoribus accepta, tum apud maximi nominis Magistros [x] seculorum recentiorum. Sed verò, ut tandem hæc de Anathematis concludamus, manifestum est ex Ebræorum interpretatione qualicunque dictæ legis sacræ, nullum omninò homicidium ultroneum seu extra Pœnæ seu Quasi rationem permissum eâ fuisse; quod erat inprimis atque ad rem quam tractamus, aperiendum.

[t] *1. Sam.* 14. 24. & 4. *ubi vide R. David. Kimchi & consulas R. Bechai in Pentateuch. fol.* 161. *col.* 1.

[u] *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *cap.* 1. *fol.* 6 *b. & ad tit.* Cethuboth *cap.* 3. *fol.* 37 *b.* Sepher Siphra *col.* 336.

[x] *Mos. Maimonid. halach.* Eracin Wechermim *cap.* 1. *Mos. Mikotzi precept. affirmat.* 132. *Iarchius ad Levit.* 27. *R. Bechai,* Pesictha Zotertha *fol.* 36. *&c.*

CAP. XI.

De Jepthæ Voto, *discrepantes Ebræorum sententiæ.* Nullo Jure immolandam *fuisse ejus* filiam consentiunt. Summa *Sententiæ Ebræorum, de cæde humanâ.* Lustratio *post* cædem *etiam* licitam.

Restat ut quid Ebræi de Jepthæ Voto atque filiæ suæ immolatione statuant videamus. Verum quidem est non unicam apud eos reperiri de Voto ejus sive concipiendo sive solvendo sententiam. Etenim sunt qui eum illud tam de personis hominum quàm de aliis animalibus concepisse atque filiam immolando solvisse volunt; aliis neque eam immolâsse nec immolationi personam aliquam destinasse asserentibus. Prior quidem vetus est. Veraque autem pendet ex varia interpretatione historiæ sacræ; verba sunt, *& Vovit* [y] *votum domino Iephtha dicens,*

[y] *Iudic.* 11. 30. & 39.

si

si tradendo tradideris filios Ammon in manum meam והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod in vulgata vertitur, *quicunque primus fuerit egressus de foribus domus meæ mihique occurrit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Græci etiam interpretes ibi, καὶ ἔςαι ὁ ἐκπορευόμενος ὃς ἂν ἐξέλθῃ &c. καὶ ἔςαι τῷ κυρίῳ καὶ (ut in exemplaribus nonnullis; quæ conjunctio aliis deest) ἀνοίσω αὐτὸν ὁλοκαύτωμα. *& erit, exiens quicunque exierit &c. & erit Domino, & offeram eum holocautoma.* Adeo ut ipsum votum de persona hominis immolationi destinata conceptum sumatur necesse sit, si rectæ versiones hæ. At verò, manifestum est ex Ebraismo verti posse & sane deberi ad hunc modum, quantum ad personæ alicujus designationem attinet; *Erit ut egrediens quod egressum fuerit de foribus domus meæ in occursum meum, cum reversus fuero in pace de filiis Ammon, erit Domino, & offeram ipsum in Holocaustum.* Ita non personæ tantum (si verba spectes) sed animalia qualiacunque alia in voto continentur. Dein de voti solutione subjungitur: ויעש לה את נדרו אשר נדר *& fecit ei sicut voverat* (ut vulgata) καὶ ἐτέλεσεν ἐν αὐτῇ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἣν ηὔξατο *& perimplevit in ea* (filiâ quæ ei redeunti cum victoria occurrerat) *votum suum quod voverat.* Non antem hominis personam tantùm, verùm etiam alia animalia votum fuisse complexum palam docent Ebræi, ubi ad priora Voti vocabula adnotant [z] כול אפילו דבר טמא נזדמנה לו בתו, *fieri potuit ut etiam immundum quid* (veluti porcus aut canis) occurreret, ut voto esset satisfactum; sed *occurrit ei filia sua.* Prior autem heic sententia qua filiam suam ex hoc voto immolâsse Jephtham affirmatur, habetur non solùm apud Flavium Josephum [a] sed etiam in Chaldaica Judicum paraphrasi [b] & apud Rabbinos celebres quorum aliqui [c] Jeptham existimant deceptum fuisse more illo anathematis bello seu prælio, ut supra ostenditur, prævii, atque inde tam personam hominis quàm aliud quodcunque animal devovisse. Nimirùm, cum in more positum esset, Principem seu populum internecioni devovere sive hostes sive cives qui Jura militaria anathemate præstituta violarent; Jeptham hunc morem perperam intelligentem temerè devovisse tam personam quàm animal quodcunque ei post victoriam occurreret. Filiam verò præter spem occurrentem, post menses binos quibus virgini-

[z] *Gem. Bab. ad tit.* Thainith *cap. 1. fol.* 4 *a.* Vaicra Rabba *parash.* 37.

[a] *Orig. Iudaic. lib.* 5. *cap.* 9.

[b] *Cap.* 11. *proxime post comm.* 39.

[c] *R. Moses Bar Nachman, R. Becbai in Pentat. fol.* 161. *col.* 1. *&c.*

ginitatem deflevit, juxta Votum immolâsse, nec ad Phineesum Pontificem accedere voluisse ut is Voto eum solveret (nam & sic etiam aiunt) & Pontificem ad eum adire detrectâsse; utroque invicem dignitatis prærogativam obtendente. In Vaicra Rabba[d]; יכול להפ׳ את נדרו ולילך אצל פנחס אמר אני מלך ואלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול ובן כהן גדול ואלך אצל עם הארץ זה בין דין לדין ספת ההיא *Potuit quidem voto suo solvi si ad Phineesum accessisset. At vero dixit, ego cum rex sim adibo Phineesum? Phineesus etiam; ego cum sim Pontifex, Pontificis etiam filius, adibo plebeium*[e]*? Atque ita hisce invicem altercantibus, periit ipsa*; seu אבדת הנערה ההיא *perdita est virgo illa.* Adjiciunt tam Phineesum quàm Jephtham hoc nomine punitum[f] à Numine. Hunc membrorum paralysi, illum Spiritus Sancti ab eo discessu. Et demum interpretantur illud ותהי חוק בישראל[g] *atque erat statutum in Israel* (quod in vulgata, ita commati proximo conjungitur ut denotet inde statutum fuisse annuum quatridui ob puellam luctum) de sanctione apud Ebræos inde orta, ne qnis humanas hostias ex simili errore postea immolaret, nec sive Jephthæ sive Phineesi morosum dignitatis prærogativæ obtentum in similibus imitaretur. Unde ibi paraphrasi suæ inserit Chaldæus; תוספת׳ בדינ׳ דלא לאסקא גבר ית ברה וית ברתיה לעלתא כמא דעבד יפתח גלעדאה ולא שאיל לפונחס כהנא ואלו שאיל לפינחס כהנא הוה פריק יתה בדמין *Addicta est sanctio illa seu Statutum ideo ne quis immolaret filium suum seu filiam suam quemadmodum fecerat Iephtha Gileadites; nec consuluit Phineesum Pontificem qui consulenti eam, ob pretium datum, liberaverat.* Vide etiam quæ de Phineeso atque immolatione hac ex Saido Batricide Patriarcha Alexandrino alibi[h] notavimus. Et de ipsa immolatione rara non est apud Christianos scriptores * mentio, unde & festum idololatricum, in ejusce memoriam alicubi natum etiam scribunt nonnulli[i]. Sed verò, ut prætercam difficultates Chronologicas de Phineeso[k] hoc tempore superstite; nondum mihi è commentariis Ebræorum compertum est, qnodnam jus illud fuerit adeo Pontifici singulare solvendi heic Votum ut absque eo id solvi nequiret. Nec qui Synedrium nescio quod heic memorant[l] ad voti relaxationem à filia consultum, quasi aliter relaxari nequiret, mores patrios satis videntur meminisse. Receptissimum fuisse Ebræis, velut ab ipso Mose, per majorum traditiones acceptum scimus, à Sapiente seu legis Doctore

[d] *Parash.* 37. & Beresith Rabba *parash* 60. *Adde* Midrash Coheleth *ad cap.* 10. 15.

[e] *Videsis Iudicum* 9. 2.

[f] *Præter jam citata è* Rabboth, *vide Sal. Iarchium ad Iudic.* 11. & *ad* 1. *Paralip.* 9. 20.

[g] *Iudic.* 11. 39.

[h] *De successionibus in Pontific. lib.* 1. *cap.* 2.

* *Ambros. de Virginibus lib* 3. &c.

[i] *Epiphan. hæres.* 78.

[k] *Videsis R. Gedaliah Ben Iechai in Shalsheleth fol.* 14 *a.*

[l] *In Gloss. Iarchii & Davidis Kimchii ad Iudic.* 11.

Doctore unico seu triumviris illis (si ipsis ita visum esset) Jure potuisse tum Vota tum Juramenta relaxari, ubi quid nimirùm causæ postmodùm forsan eveniret præter id quod voventis seu Jurantis animum occuparet ipso Voti seu Juramenti momento. Atque ea de re fusiùs Magistri [m]. Neque ad hunc locum attinet plura de ea adjicere. Undenam igitur ortum illud, Jephthæ Votum solvi aut redimi nequivisse absque indultu & præsentia Pontificis? Cetera mittimus quæ congeri possent adversus commentum hoc de Phineeso, quod nec in Talmudico corpore locum habere memini, sed in ejusdem Glossis, τοῖς Rabboth, Paraphrasi Chaldaica & in Magistris aliquot recentioribus. Quin si ita adversus jus patrium conceptum esset (quà ad filiam immolandam attinere potuit) Votum hoc, ut illud ejus immolatione perimplere nefas esset (quod universos Ebræos sentire existimo) quorsum de eo relaxando heic negotium facessunt? Quod ad alteram heic Ebræorum de Jephthæ Voto sententiam attinet; primò, ipsa Voti sacra verba aliter qui hanc amplectuntur intelligunt atque prioris sententiæ auctores. Nempe illa, והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod sonat quidem *& erit Domino, & offeram illud in holocaustum* ita capiunt ut copulativum secundo loco vim disjunctivi induat. Adeò ut Votum conceptum esset, & erit Domino, seu consecrabo Domino, si res ejusmodi fuerit ut in sacros usus aut Domino sancta remaneat. Quin & si ejusmodi fuerit ut in holocaustum offerri ritè queat, etiam in holocaustum offeram. Breviter; & erit seu manebit Domino, aut offeram illud in holocaustum. Sic Rabbini Kimchii pater & filius. Rabbi David Kimchi ad Judicum locum memoratum; דעת רז״ל בזה ידוע וא״א ז״ל פיר׳ והעליתיהו הו״ו במקום או ופיר׳ והיה ליי׳ הקדש אם אינו ראוי לעלה או העליתיהו עלה אם ראוי לעולה וכמו זה הו״ו מכה אביו ואמו או אמו ויפה פיר׳. *Quid heic Rabbini nostri piæ memoriæ plerunque sentiant satis notum est. Ceterùm pater meus memoriæ piæ* (is est Josephus Kimchius) *in eo quod est* & offeram illud *interpretatur* & *pro* aut, *perinde ac si scriptum fuisset; & consecratum erit seu sanctum manebit Domino si non sit holocausto idoneum, aut offeram in holocaustum si fuerit idoneum holocausto. Et sic in lege sacra de eo qui percusserit patrem & matrem,* & *pro* aut *sumitur. Atque hæc interpretatio pulchra est.* Similitèr R. Levi Ben Gersom; יהיה בהכרח בעלי החיים ואשר היה ממין האדם יהיה ליי׳ ויהיה מיוחד לעבודת

[m] *Misna tit.* Chagiga *cap.* 1. *& Glossa ibid. in Talmud. Bab. fol.* 10 *a. & Hierosolymit. fol.* 76. *col.* 3. *Gem. Bab. ad tit.* Nazir *cap.* 9. *fol.* 62 *a. Maimonid. halach.* Shebuoth *c.* 6 *& halach.* Nidarim *cap* 4. *Moses Mikotzi præcept. Negativ.* 238. *&c.*

לעבודת הש"י *Necesse est ut animal aliquod intelligeretur, quod si accideret esse è specie humana, Domini fiebat, utpote separatum in ejus cultum.* Alii tantundem [n]. Voto ipso ita intellecto, verba illa *& fecit sicut voverat* pro filiæ consecratione ejusmodi sumunt, non omnino pro immolatione. R. David Kimchius עשה לה בית והכניסה שם והיתה שם פרושה מבני אדם ומדרכי העולם והיה חק בישראל כי משנה לשנה היו הולכות אליה בנות ישראל *fecit ei domum, & introduxit in eam, atque ibi remansit seclusa à filiis hominum & à rebus secularibus. Atque statutum seu mos invaluit in Israel, ut quotannis eam inviserent Israelitides.* Atque notat Gersomides, si filius aut mas Jephthæ ita occurrisset, ipsum à mulierum consortio non ita secludendum fuisse, sed tantùm Domino consecrandum, ut sacris inserviret (quemadmodum Levitæ) nec intereà conjugio arceretur. Cum verò eveniret ut filia occurreret, יתחייב שתהיה פרושה מאיש כאשר היה לה בעל לא תהיה מיוחדת לעבודת הש"י אבל תעבוד על זה בעלה כמשפט הנשים הנשואות *Oportebat eam à viri consortio segregari. Nam si conjugem haberet, non potuit Domino solùm inservire; sed conjugi etiam inservierat, more uxorum.* Atque hinc ait Gersomides fuisse causam cur vestimenta laceraret Jeptha atque ita doleret quamprimùm filia ei visa est. Nempè eam, quæ ei unica erat proles, jam sciebat è viri consortio in perpetuum secludendam, adeò ut de posteris ex ea suscipiendis spes non esset reliqua. Sed mirum intereà est magistros, qui hujus sententiæ sunt autores, admittere etiam Votum hujusmodi ita præcisè obligasse eum ut necessum esset ex lege seu moribus patriis filiam ita devotam à virorum consortio seclusisse. Quin & ipse Jeptha, *aperui os meum Domino, neque potero revocare.* Certè neque patriæ ejusmodi potestatis alicubi in corpore Talmudico aut apud Jureconsultos eorum celebriores, vestigium reperio. Neque omninò potestatem ejusmodi consecratio Samuelis [o] asserit. Nam & ipse Levita erat atque eo nomine & à natalibus Domino sacer. Atque ipse libenter matris Votum sacra ministeria præstando solvit. Quin in corpore Talmudico receptissimum est, filium aut filiam ita sacrari nequivisse ut ipsi sacerdotibus aut sacris usibus ex parentum voti vi cederent, ut superius [p] ostensum est. Æstimationem autem seu pretium siue filii sive filiæ sive alterius cujuscunque (modo excipias servos & ancillas è Gentilibus) consecrati, sacerdotibus solvendum

[n] *Videsis R. Bechai in Pentateuch. fol. 161. col. 1.*

[o] *1. Samuel. 1 ult.*

[p] *Cap. 7.*

vendum præscribit lex sacra[q], non ipsos addicendos. Quin & qui ipsos se devoverant etiam & se redimere quibant. Et de æstimatione filiæ Jephthæ vetus erat controversia inter Magistros binos Talmudicos, Rabbi Simeon Ben Lakish & Rabbi Jochanan. Ben Lakish existimavit[r] Jephtham ex hoc Voto pretium seu æstimationem filiæ juxta legem sacram sacerdotibus solvere debuisse. At verò R. Jochanan, nec pretium aut æstimationem; quia res ipsa quæ devovebatur erat immolanda, qualis filia ejus seu homo quispiam non erat neque ex lege esse potuit, ita ut ille nec filiam seu personam aliquam in ipso Voto contineri velit, sed tantùm animalia cetera, quæ immolatitia. De secunda autem sententia heic, seu ea qua negatur filiam Jephthæ esse immolatam, Genebrardus[s] scribit se ab Ebræo aliquo accepisse interpretationem illam seu sententiam esse ab autoribus suis excogitatam *ne inde typus filii Dei à patre sacrificati duceretur.* Utcunque autem se res ea habuerit, id certum puto esse non reperiri apud Magistros qui ex Jure aliquo immolandam eam esse affirmaverit. Quin in Gemara Babylonia[t] expressim dicitur sacrificium שלא כהוגן *quod offerri non decuit.* Et Josephus[u]; *τὴν παῖδα ὡλοκαύτωσεν, οὔτε νόμιμον οὔτε τῷ Θεῷ κεχαρισμένην θυσίαν ἐπιτελῶν filiam immolavit, neque legitimum, neque Deo gratum sacrificium solvens.* Idcirco ex hactenus enarratis, de Interdicto Naturali Homicidii, sic demùm heic statuendum est; apud Talmudicos atque Ebræos ceteros nullibi (si errorem illum Jephthæ, ut aliqui volunt, excipias) esse admissum, ut ultronea cædes seu homicidium extra Pœnæ legitimè constitutæ, seu Quasi rationem (nam & cædes bellica in Pœnæ ratione satis continetur) adeoque hostiæ humanæ oblatio Jure aliquo subniteretur. Quoniam verò societatis humanæ compages sine facinorum castigatione consistere nequit, ac Pœnæ, sive pro criminum qualitate sive pro Reipublicæ commodo, nunc leviores nunc graviores, ex Jure Naturali de Judiciis (quod sextum est heic Juris Noachidarum caput) sunt introducendæ, & in justo bello Pœna itidem hostibus infligenda, ideo, quemadmodum sartum tectum interdictum quod hactenus tractavimus Naturale de Homicidio servandum docebant ab omni ultroneæ, extra rationem jam dictam seu Indebiti, cædis permissu, ita mortis Pœnam, id est cædem humanam tum in bello fuisse licitam, tum sceleribus ac delictis eam præstituere nefas non fuisse eis qui rebus præessent seu quibus Pœnarum constituendarum

jurisque

q *Levitic. 27. 2. &c. vide & Josephum lib. 4. cap. 4.*

r Beresith Rabba parash. 60. & Vaiicra Rabba parash. 37. unde habet D. Kimchi in Judic. 11.

s *Ad annum mundi 2981.*

t *Aditit. Themith cap. 1. fol. 4a.*

u *Orig. Judaic. lib. 5. cap. 9. & vide I. Cloppenburgium in Schola sacrificiorum. 5.*

Jurisque Positivi condendi potestas cederet, neutiquam omnino dubitabant. Quod fusiùs è libris sequentibus, ubi de re Bellica atque de Judiciis agitur, explicabitur. Adeò verò ipsum actum cædis humanæ utcunque licitum, invisum habebant, saltem nonnulli, & impurum, ut lustratio aliqua ei qui commiserat, esset necessaria. Ad illud Mosis in Numeris, post cædem in prælio Midianitarum *Manebitis* [x] *extra castra septem diebus, quicunque scilicet quempiam occidit, & qui tetigit cadaver, purificetur seu lustretur in die tertio & septimo, tam vos quàm captivi vestri,* Philo [y], *jussit,* inquit, victores extra castra dies aliquot manere, τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ καθαίρειν τοῦ φόνου τοὺς ἀπὸ τῆς παρατάξεως ἥκοντας τῶν συμμάχων *& Pontifici summo mandavit, ut lustraret reversos à recenti cæde commilitones.* Rationem reddit; καὶ γὰρ εἰ νόμιμοι αἱ κατ' ἐχθρῶν σφαγαὶ, ἀλλ' ὅγε κλείνων ἄνθρωπον εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ διὰ τὴν ἀνωτάτην καὶ κοινὴν συγγένειαν. οὗ χάριν καθαρσίων ἐδέησε τοῖς κλείνασι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους γεγενῆσθαι *Quamvis enim per leges liceat hostes occidere, tamen qui necavit hominem, etiamsi coactus & propulsans injuriam, obnoxius seu reus esse videtur propter antiquam generis & communem cognationem. Ideoque lustratione opus erat, ut etiam species qualiscunque sceleris ab eis dilueretur.* Et pueri sciunt similem ob causam apud Gentiles (maximè Græcos) lustrationes etiam in usu. Locum autem illum Numerorum capiunt Magistri de pollutione seu immunditie non tam à cæde quàm à mortuis [z] contractâ adeoque lustrandâ, qua de re etiam consulas Josephum [a].

[x] *Numer.* 31. 19.

[y] *De vita Mosis lib.* 1.

[z] *Levitic.* 21. 1 *Numer.* 5. 2.

[a] *Archæolog. lib.* 4. *cap.* 4.

Libri Quarti FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam

EBRÆORUM,

Liber Quintus.

De *Concubitu* agit, ex *Jure* ab origine rerum *Naturali*, *illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*; & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De accessione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenùs ad *Gentes alias* illa spectare velint Ebræi. Et demùm de *Jure Gentium* huc attinente, id est *Jure* quo sive *Proselytos Justitiæ* aliosve non ex originariis circumcisos, sive *Proselytos domicilii aliosve* alterutrius sexûs *Gentiles*, tum in *re Matrimoniali* tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* suæ seu *Originariis* sive *vetitos* sive *permissos* tradunt.

CAP. I.

De Concubitu illicito. *Tum qualisnam concubitus* ex Jure Naturali ánte Legem Mosaicam illicitus *habeatur, tum* Qualis postea *ex ipsis ejusce legis verbis, juxta Ebræorum sententiam, generatim indicatur,*

IUris Naturalis, in recensione superiùs allata, caput quod ex Illustrioribus est, Quartum ad Revelationem Turpitudinum (quam גלוי עריות appellitant) id est, ad Incestos seu Illicitos Concubitus attinet. Horum ratio heic duplex primò habenda. Altera, quà, ante Leges in decimooctavo Levitici capite latas illiciti aliqui habiti: Altera: quà ex illis legibus accessere de incestu Interdicta insuper alia. Ante leges illas, sive sub ipsis rerum initiis, adeoque, juxta quæ dicentur,

 tur,

tur, ex Jure Naturali, interdictum, hoc nomine, fuisse scribunt [a] Homini coitum cum sex hisce;

I באמו id est *Cum Matre sua.*

II באשת אביו *Cum uxore Patris* seu *Noverca.*

III באשת איש *Cum uxore aliena.*

IV באחותו מאמו *Cum sorore ex Matre sua*, seu *uterina.*

V בזכור *Cum Masculo.*

VI בבהמה *Cum Bestia.*

Sic verò sub ipsis rerum initiis vim suam obtinuisse quartum ex hisce, de sorore scilicet interdictum, intelligendum est, ut non ante proximam fere ab ipsis initiis ætatem cœperit observari, adeoque ut inter primos qui fuere fratres ac sorores uterinas, seu Adami ex Eva liberos, conjugia licita, nec illicitus coitus haberetur. Quod nemo non videt. Et ea de re mox plura. Ex lege in dicto Levitici capite lata, viginti sex personas recensent, quibus, concubitus illiciti nomine, Pœna *Excisionis* quam כרת nuncupant, irroganda; unde quales ex ipsa lege concubitus ad mentem eorum interdicti sint, dignoscas. Ad hunc modum [b] hosce quindecim exhibent.

I הבא על האם *qui cum Matre concubuerit* *.

II הבא על אשת האב *qui concubuerit cum uxore Patris* [c].

III הבא על הכלה *qui concubuerit cum Nuru* [d].

IV הבא על הזכור *concumbens cum Masculo* [e].

V הבא על הבהמה *qui concumbit cum bestia* [f].

VI האשה המביאה את הבהמה עליה *Fœmina quæ in coitum pellexerit sibi bestiam* [g].

VII הבא על אשה ובתה *qui concubuerit cum fœmina & filia ejus.*

Lex [h]; *Turpitudinem fœminæ* (אשה; ubi *uxoris* plerunque substituitur, nam idem vocabulum tam uxorem quam fœminam denotat, ut Græcis γυνὴ) *& filiæ ejus non revelabis, filiam filii ejus, aut filiam filiæ ejus non accipies ut reveles turpitudinem ejus; propinquæ sunt. Et nefas est.* Ubi vulgata; *& talis coitus incestus est.* Huc spectat etiam illud; *Vir* [i] *qui acceperit uxorem & matrem ejus, id nefas est.* Uti & illud [k], *Maledictus qui concumbit cum socru sua* עם חותנתו. Ceterùm, unico hoc nomine *concumbentis cum fœmina & filia ejus* simul comprehendi volunt etiam qui [l] concubuerit cum nepte ejusdem fœminæ sive ex filia sive ex filio,

[a] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 58 *a. Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 9. *& halach.* Isuri Bia *cap.* 14. *Moses Kotzensis precept. affirmat.* 122.

[b] *Misna tit.* Cerithoth *cap.* 1. *Maim. hal.* Shagegoth *cap.* 1. *Moses Mikotzi precept. affirm.* 213.

* *Levitic. cap.* 18. 7.

[c] *Levitic.* 18. 8. *adde Levit.* 20. 11. *&* 27. *& Deut.* 27. 20. *&* 22. 30. *seu* 23. 1.

[d] *Levit.* 18. 15 *&* 20. 12.

[e] *Levit.* 18. 22.

[f] *Levit.* 18. 23.

[g] *Ibidem.*

[h] *Ibid. comm.* 17

[i] *Levitic.* 20. 14.

[k] *Deuteron.* 27. 23.

[l] *R. Obadias Bartenorius ad tit.* Cerithoth *cap.* 1. §. 1. *& cap.* 3. §. 6. *& Misna ejusdem tit. cap.* 3. *R. Bechai ad* Vaicra *fol.* 148. *col.* 4. Pesiktha Zotertha *fol.* 24. *col.* 3.

filio, cum socru, socrus matre, aut matre soceri. Et si filiam heic tam Neptem quàm Filiam denotare finas (quod frequens satis est) obscurum non erit cur tot nomina sive consanguinitatis sive affinitatis hoc unico includant. Quin nec filiæ aut neptis ex filio filiave concubitûs prohibitionem, in hac recensione, alitèr designant. Nimirùm si cum uxoris filia aut nepte fuerit illicitus, multo magis cum sui ipsius sive filia [m] sive nepte. Sed de nepte Lex disertè lata [n] est; *Turpitudinem filiæ filii tui, vel neptis ex filia, non revelabis; quia turpitudo tua est.* Unde nec de filia quæ tacitè includitur, dubitandum. Hinc igitur pergit recensio potius ad hunc modum,

VII הבא על אם אשתו *concumbens cum socru sua.*

VIII הבא על אם אמה *concumbens cum socrûs matre.* Typographi incuriâ legitur in Maimonide אם אמו id est avia quæ in Secundariis Talmudicis habetur, non in lege sacra interdictis. Uti & ex ipso Maimonide alibi [o] liquet.

IX הבא על אם אביה *cum soceri matre concumbens.*

X הבא על בתו *qui cum filia concubuerit.*

XI הבא על בת בתו *concumbens cum nepte ex filia.*

XII הבא על בת בנו *concumbens cum nepte ex filio.*

XIII הבא על בת אשתו *cum privigna concumbens.* seu *uxoris filia.*

XIV הבא על בת בתה *concumbens cum nepte uxoris ex filia.*

XV הבא על בת בנה *concumbens cum nepte uxoris ex filio.*

XVI הבא על אשת איש *qui concumbit cum uxore aliena* [p].

XVII הבא על אחותו *qui concumbit cum sorore sua* [q] uterina.

XVIII הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו *concumbens cum sorore sua quæ fuerit filia uxoris patris*, id est germana [r], sed non uterina. Hoc autem in Mosis Kotzensis enumeratione prætermittitur, velut id quod verbis prioribus de sorore generatim dictis satis contineretur. Unde & tametsi de viginti sex primò loquitur, viginti quinque tantùm personas enumerat.

XIX הבא על אחות אביו *qui concumbit cum sorore patris sui, seu amita* [s]

XX הבא על אחות אמו *qui concumbit cum sorore matris suæ*, seu *Matertera* [t].

XXI הבא על אחות אשתו *qui concumbit cum sorore uxoris suæ* [u].

[m] *Maimonid. halach.* Issuri *bia. cap.* 2.

[n] *Levitic.* 18. 10.

[o] *Halach.* Ishoth *cap.* 1.

[p] *Levitic.* 18.

[q] *Ibid. comm.* 9. & 11. *Adde cap.* 20. 17. *et Deuter.* 27. 22.

[r] *Ibidem.*

[s] *Levitic.* 18. 12.

[t] *Ibid. comm.* 13.

[u] *Ibid. comm.* 18.

XXII הבא על אשת אחיו *qui concumbit cum uxore fratris sui seu fratria*[x].

XXIII הבא על אשת אחי אביו *qui concumbit cum uxore patrui*[y].

XXIV הבא על הנדה *qui concumbit cum ea quæ mensibus laborat*[z].

XXV הבא על אביו

XXVI הבא על אחי אביו

Quos duos postremos adjiciunt ex eo quod legitur in lege sacra, *Turpitudinem patris tui non revelabis*[a]. Et, *Turpidudinem patrui tui non revelabis*[b], quasi verbis illis de utroque contineretur[c] יתירה על אזהרה של משכב זכור *additamentum interdicto de concubitu masculi*. Ad hosce omnes concubitus attinet illud in lege subjunctum; *Quicunque*[d] *fecerit aliquid ex istis abominationibus*, ונכרתו *excidentur animæ illæ de medio populi sui*; id est Pœnâ *excisionis* seu כרת punientur. Quilibet item ejusmodi concubitus, nomine ערוה seu *Turpitudinis* Talmudicis passim denotari solet, uti etiam ipsæ quarum concubitus interdicitur. Unde Maimonides[e]; כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות. הן הנקראין עריות׳ וכל אחת מהן נקראת ערוה כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן *Quarumcunque concubitus interdictus est in lege, adjecta Excisionis Pœna, quæ scilicet memorantur in dicto Levitici capite, nuncupantur eæ* עריות *seu Turpitudines. Quin earum unaquæque nuncupatur* ערוה *seu Turpitudo, veluti Mater, Soror, Filia, & quæ sunt ceteræ.* Idem ipsum nomen Masculo & Bestiæ similiter tribuunt, ob frequentem in illo legis loco גלוי ערוה seu *Turpitudinis* revelandæ, ad illicitum coitum designandum, mentionem. Neque alias fœminas præter eas quæ in allata recensione exhibentur, ita nominant; tametsi sint etiam aliæ quarum Nuptiæ interdicuntur; veluti, ex ipsa[f] Lege, Profanæ, Repudiatæ, & Meretricis sacerdoti, harum & viduæ pontifici summo, atque ex majorum sancitis[g] שניות seu *Secundariarum*, id est, aliquot remotioribus, quàm qui in Levitico expressim vetantur, gradibus distantium; de quibus, utpote ad Jus duntaxat Israeliticum seu gentis civile omninò attinentibus, in Uxore Ebraica seu Libris de Nuptiis Ebræorum agimus. In secundariis illis habetur אשת אחי אמו seu *uxor avunculi*[h] quod ideo heic monemus, quia in editionibus aliquot[i] iisque alioquin optimis,

[x] Ibid. comm. 16. adde Levit. 20. 20.

[y] Levitic. 18. 14. vide Deut. 22. 30. seu 23. 1. 27. 20. & Magistros ibi.

[z] Levitic. 18. 19.

[a] Ibid. 7.

[b] Ibid. 14.

[c] Mos. Mikotzi in Indice Præcept. Negat. titulo, נשים num. 89. & 90.

[d] Levitic. 18. 29.

[e] Halach. Isshoth. cap. 1.

[f] Levitic. 21. 7. & 14.

[g] Misna. tit. Jabimoth ca. 2. & 9. & Maimon. hal. Isshoth. cap. 1. de quibus consulas etiam Hugonem Grotiū lib. 2. de Jure Belli ac Pacis cap. 5. §. 13.

[h] Maimonid. & Misn. locis citatis.

[i] Talmud. Babylon. tit. Cerithoth' cap. 1.

timis, τῶν Misnaioth, tam uxor avunculi quàm patrui locum habet inter eas quæ etiam Excisionis Pœna ex ipsa Lege interdicuntur; quod planè nec agnoscunt editiones aliæ [k] nec omninò admittunt Magistrorum placita.

[k] *Misn. dict. tit. & cap. cum commentariis Obadiæ Bartenorii.*

CAP. II.

Quomodo, etiam è Verbis Sacris, *eliciant Talmudici*, illicitos *ab ipsis rerum primordiis, atque* ante Legem Mosaicam, concubitus.

INterdictorum de incesto concubitu, secundum id quod jam ante ostensum est, ratione sic habita duplici; primò videndum est de Sex illis prioribus, quà tum ante Legem Mosaicam, tum nunquam non Gentes universas eis teneri volunt. Dein de eisdem simul cum ceteris in Levitico adjectis. Ubi quidem & Gentiles contineri tradunt. Sed qua ratione inferiùs explicabitur. Quod ad Sex pristini illius intervalli seu primorum seculorum Interdicta heic attinet; liquet in eis causam inesse quadruplicem. Speciei diversitatem, unde bestiæ interdicitur homini coitus; diversitatem sexûs, unde masculi masculo; alterius Nuptias, unde vetatur aliena uxor, (nam nullibi apud eos reperitur opinio illa quam temerè aliqui & contumeliosè Mosi Ægyptio [l] id est Maimonidi tribuunt, adeoque Judæis, de adulterii ante promulgationem legis, licentiâ ac permissione, sed contrarium tum apud ipsum Mosem Ægyptium tum apud Talmudicos ceteros millies millies occurrit) & demùm Consanguinitatem, unde Matris, Novercæ, ac Sororis Uterinæ coitus interdicitur. Etiam ratio cuilibet horum, ut traditione duntaxat minimè subnitantur, pro Magistrorum more, ex Sacra Scriptura adhibetur. Illud Adæ, * à Numine edocti, in Genesi [m], *Propterea deseret Vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit* seu *conglutinabitur*, seu *adglutinabit* [n] *se* באשתו id est *uxori*, seu *Viræ* [o] (si ita dicere licet) aut *Mulieri* [p], *atque erunt in carnem unam* (seu *in carne una*, ut habet vulgata) id est, *caro una*, veluti Legem, sub ipsa sexuum creatione, natam interpretantur; eamque non ad maritalem conjunctionem (quemadmodum totidem verba inde desumpta in Evangeliis [q]) sed ad illicitos concubitus seu Turpitudinum Revelationes interdictas ante Legem Mosaicam, attinere volunt. Glossa Jarchii ibidem;

[l] *Vide Sixtum Senensem Biblioth. Sanct. lib.* 5. *annot.* 94.

[m] *Videsis Epiphan. hæres.* 33. *& I. Mercerum ad Genes.* 2. 24.

[n] *Tertul. lib. de Anima cap.* 11. *&* 21.

[o] *Nicol. Lyranus ibidem.*

[p] *Sic Tert. lib. de Virginibus velandis cap.* 5. *& lib. de Anim. cap.* 21

[q] *D. Matth.* 19. 5. *D. Marc.* 10. 7.

dem; רוח הקדש אומרת כן לאסור על בני נח העריות *verbis illis usus est Spiritus Sanctus ut Noachidis, seu universo generi humano, interdicerentur concubitus incesti.* Atque hoc ad mentem veterum [r] etiam qui primas in juris interpretâtione apud Ebræos tenuere. Unde *Patrem suum*, pro uxore patris sui sumunt; uti & revelatio Turpitudinis patris pro uxore patris non rarò intelligitur. Novercæ sic coitum aiunt ibi vetari. Matris autem, nomine aperto. Certe Onkelos ibi habet, *propterea deseret vir* בית-משכבי אבוהי ואמיה & Targum Hierosolymitanum, uti & illud Pseudouzielidis, בירת מדמכא דאבוי ואימי. Utrunque sonat; *Cubile Patris sui & Matris suæ.* Unde etiam doctissimus & ingeniosissimus ille scholasticus Alexander Halensis [f], citatis jam memoratis verbis sacris, *A prima* inquit *ergo origine excluditur à matrimonio pater & mater; cum lex ab origine ponatur in personis.* Sequentibus autem verbis illis ודבק *& adhærebit* seu *conglutinabitur Viræ* seu *Mulieri suæ*, vetari scribunt [t], non solùm adulterium seu fœminæ alienæ aut alienæ uxoris coitum, sed etiam Masculi, seu pæderastiam. Pro *adhærebit* seu *conglutinabitur*, ibi habent Hellenistæ προσκολληθήσεται quod *adglutinabitur* sonat, quod & de ipso coitu usurpatur, ut Ebræis ō [u] דבק. Unde etiam D. Paulus [x], *An nescitis qui adhæret* (id est ὁ κολλώμενος seu *adglutinatus*) *meritrici, unum corpus efficitur*, seu *unum est corpus*, ut Græcè habetur. Adjici demum, *atque erunt in carnem unam*, ut interdiceretur utrique sexui humano carnis seu speciei diversæ coitus. Singularis nimirùm primorum parentum erat carnis unitas, utpote cum altera ex ipsa alterius carne ac ossibus formaretur. Et D. Augustinus de utroque sexu; unum, unamve carnem, dici certum esse ait [y], *vel propter conjunctionem vel propter originem fœminæ quæ de masculi latere creata est.* Et opinio illa vetus [z] etiam apud Ebræos, parentem utrunque primum, primò unico in corpore creatum fuisse. Hac de re autem Gemara Babylonia*, והיו לבשר אחד מי שנעשין בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד *Et erunt in carnem unam; scilicet qui fiunt caro una; unde excipiuntur jumenta ac feræ quæ nequaquam una fiunt caro.* Nempè, neque in ipsa creatione seu prima formatione bestiarum, unitas erat ejusmodi carnis sexuum earum, qualis illa viri & fœminæ; neque bestiarum caro atque humana una dicenda. Unde non alium coitum verbis illis permitti volunt ac eum quo

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.7.fol.*58*a. adde Isaac Abarbinel in* Beresith *fol.* 29. *& Maimonidem halach.* Melakim *cap.* 9.

[f] *Summ. part.* 3. *quæst.* 27. *art.* 3

[t] *Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.7.fol.*58*a. Hierosolymitani, in Gemara tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.*58.*col.*3.

[u] *Talm. Babylon. ibid.*

[x] *Ad Corinth. Epist.*1.*cap.*6. *comm.*16.

[y] *De Civitate Dei lib.* 14. *cap.* 22.

[z] *Apud Maimonidem* More Neboch. *li.* 2. *cap.* 30. *& Leonē Dialog. de Amore lib.*3

* *Ad tit.* Sanhedrin *cap.*7. *fol.* 58 *a.*

quo primaria illa atque singularis speciei humanæ unitas seu caro unica conservaretur. Glossa Talmudica[a], מי שנעשה לבשר אחר שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האם והאב אחד בו *fieri in Carnem unam ad prolem ex parentibus prognatam attinet. Etenim in ea caro Patris & Matris una fit.* Atque eiusdem author alibi[b]; לבשר אחר הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד *Verba illa, in carnem unam, de prole per utrunque parentem formata dicuntur. Ibi scilicet fit caro eorum una.* Maimonides verò[c] והיו לבשר אחד להוציא בהמה חיה ועוף שאין הוא והם בשר אחד *Et erunt in carnem unam; quod dicitur ad excipiendum jumentum, feram, volucrem. Quoniam animalium horum atque hominis caro una non est.* Græci interpretes, uti & ipse humani generis Redemtor in Evangeliis[d], pro *& erunt in carnem unam*, habent καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν *Et erunt duo*, aut *illi duo, in carnem unam.* Neque aliter paraphrasis Jonathani tributa; ויהון תרוויהון לבישרא חד *Et erunt ambo ii in carnem unam.* Atqui Codex Samaritanus, *propterea deseret vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ* והיה משניהם לבשר אחד *Et erit, aut fit, ex utrisque illis in Carnem unam*, seu *Caro una.* Singulare tandem de sorore uterina, ante Legem in Levitico latam, interdictum eliciunt ex Abrahæ historia, vbi[e] de Sara uxore sua ab Abimelecho Geraris rege in concubinatum capta, sed intacta (quam sororem suam, ne uxoris nomen sibi fortè fraudi foret, appellari, uti anteà[f] in Egypto, volebat) *sed & verè soror mea est*, inquit, *est enim filia patris mei, tametsi non sit filia matris meæ, & facta est mihi in uxorem.* Quod nonnulli de alio consanguinitatis genere quo contigisse Saram Abrahamum volunt, intellexêre; scilicet neptem illam ei fuisse ex fratre Harane, neque aliam ab Isca filia Haranis in Genesi[g] dicta; uti disertè etiam paraphrasis ibi Uzielidi tributa. Nec minùs proprie aut minùs ad linguæ sanctæ seu ipsius Abrahæ idiotismum, neptem ita dici sororem, quàm alio in loco nepotem eidem nuncupari fratrem. Nam Lotum Haranis fuisse filium manifestum est, adeoque nepotem ex fratre Abrahæ; cum interim expressè ille ad Lotum *Nos*[h] *frates sumus.* Sed verò receptior est & ad rem, quam tractamus, accomodata sententia, apud Ebræos, Saram fuisse Tharæ filiam, adeoque Abrahæ sororem tantùm non uterinam. Unde Glossa Jarchii ad verba illa Abrahæ de sororis

[a] *Ad locum citatum.*

[b] *Ad* Beresith *cap. 2. comm.* 28.

[c] *Halach* Melakim *cap. 9.*

[d] *D. Matth. cap. 19. 5. D. Marc. cap. 10. 8. videsis Ludovicum de Dieu. ad indicatum D. Matthæi locum.*

[e] *Genes.* 20. 12. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol.* 58 *b. Maimon. hal.* Melakim *cap. 9. Isaac Abarbinel in* Beresith *fol.* 71. *col.* 4.

[f] *Genes.* 12. 13.

[g] *Cap.* 11. 29. *& vide Glossam Salom. Jarchii, tam ad Genes. quam ad Talmudis Locum indicatum, & S. Hieronym. ad vers. Heb idium.*

[h] *Genes.* 13. 8.

roris nomine בת אב מותרת לבן נח שאין אחות לגוי *Filia patris* (soror, non uterina) *jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes* (seu ex Jure Naturali) *ratio consanguinitatis paternæ neutiquam habebatur.* Quin Tharæ uxoris, quæ Abrahæ mater, uti & matris Saræ, quæ eidem uxor altera, nomen habetur apud vetustum illum scriptorem Saidum Batricidem, quem & Apthisium nuncupant, ante annos septingentos Patriarcham Alexandrinum; qui ex priscis Orientis monumentis, à rerum initiis ad sua tempora Historiam seu potius Annales plerunque Ecclesiasticos summa cum diligentia Arabicè contexuit. Abrahæ matri nomen fuisse يونا *Ionam*, eamque Tharæ uxorem primam, quâ demortuâ, nuptam ei fuisse تهويت *Tebevitham*, è qua susceptam Saram; atque ita intelligendum esse quod habet Scriptura Sacra de conjugum istorum cognatione. Verba ejus sunt فاخذ ابراهيم زوجته سارة وهي اخته من ابيه لان تارخ ابو ابراهيم لما ماتت يونا ام ابراهيم تزوج امراة اخري اسمها تهويت فولدت منه سارة وتزوجها ابراهيم ومن قبل ذلك كان ابرهيم يقول انها اختي ابنة ابي وليست ابنة امي *Et cæpit Abraham conjugem suam Saram quæ soror ei erat ex patre. Etenim, mortua Iona, Abrahæ matre, duxit in uxorem Tharas pater ejus fœminam aliam, cui nomen Tebevitha, ex qua suscepit Saram, quæ Abrahæ nupsit. Atque inde est quod dixit Abraham, eam fuisse sororem suam quidem; sed ex patre, non uterinam.* Mater autem Abrahæ, seu uxor Tharæ è qua Abrahamum suscepit, in veteribus Mahumedanorum [1] monimentis *Ibiclne*, si rectè transtulerit Hermannus Dalmata, nuncupatur. Ut verò Ebræorum, de Primævis quæ diximus Incesti Concubitus Interdictis, sensus explicatior reddatur, duo inprimis sunt heic penitiùs dispicienda. Alterum illius intervalli, quod Legem Scriptam antevertit, jus Matrimoniale quo tum fiebat Fœmina quæpiam Uxor. Alterum, Conjugum, qui eodem intervallo occurrunt, aliarumque, quarum consanguinitatis ratio heic habenda, personarum Cognationes. Et de utroque, sigillatim.

[1] *Lib. de Generatione Mahumet & Nutritura ejus.*

CAP.

Cap. III.

De Jure Matrimoniali *atque* operæ Liberis dandæ, *ad quod ab ipsis rerum primordiis* obligari *volunt Ebræi* ipsum genus humanum. *Et primò de* Origine ejusdem *atque* Necessitate. *Obiter de* Essenorum abstinentia *à consortio muliebri.*

Quod ad jus attinet illius Intervalli Matrimoniale; videndum est, ad Magistrorum placita, de Origine ejus, de Necessitate, de ipso Contractu seu Obligatione Nuptiali, de Innuptarũ Concubitu, de Ritibus Nuptialibus, de Polygamia, & demum de Divortio & Nomine Concubinarũ. Juris Matrimonialis Originem ex illo petunt, *Creavit* [k] *itaque Deus Hominem in imagine sua, in imagine Dei creavit eum. Masculum & Fœminam creavit eos. Et benedixit illis Deus, dixitque ad eos Deus* פרו ורבו *fructificate & multiplicamini & implete terram atque subjicite eam.* Unde à פרה quod *fructificare* est, vocabulum petunt aliqui אפריון [l] quod significat *lectum conjugalem*, ac si *fructificandi locum* appellares. Et לבנות אפריון *Extruere locum fructificandi* phrasis hodie est [m] Rabbinis frequens & solennis ubi de Nuptiis celebrandis loquuntur. Quin & velamen quo protegi soliti sponsi in ipsa deductione ita [n] subinde nuncupatur. Necessitatem etiam Matrimonii, præcepto illo fructificandi seu propagationis multiplicationisque, eo usque sanciri docent, ut ita eo teneri velint Masculos omnes ut quicunque expleto vigesimo [o] ætatis anno (& sunt qui de minore ætate heic pronuntiant) uxorem non duxerit, eum in illud committere scribant; nisi aut assiduo Legis studio incumbat, acriori libidinis stimulo immunis, aut partium, quibus viri sumus, defectu, generationi impar sit. Ubi horum neutrum in causa, uxorem ducendam. Et ad omnes pariter homines ac Noachidas universos præceptum hoc attinere volunt, tametsi illud in illustrioribus non enumerent, quâ de re plura inferiùs. Jam verò quod ad feras, quantum ex Genesis libro dignoscitur, primævi seculi parentum Generationes attinet; ne illi non satis tempestivè aut operâ satis datâ, præcepto Multiplicationis generis Humani obtemperâsse videantur, animadvertere liceat, quod habet D. Augustinus de eorum prole atque Generationis tempore loquutus. *Aut tantò serior*, inquit [p], *fuit proportione pubertas, quanto vitæ totius major*

[k] *Genes.* 1. 28. *cap.* 9. 1.

[l] *Gem. Bab. ad tit.* Sota *ca.* 1. *fol.* 12 *a.* & Baal Aruch *in* אפריון

[m] *I. Buxtorf. pater ad Epist. Hebraic. lib.* 2. *ep.* 7. *usurpatur* אפריון *pro* חופה *seu* Thalamo (*sed Templum innuitur*) *Cantic. Salom.* 3. 9.

[n] *Misna tit.* Sota *cap.* 9. *Talmud. Bab. fol.* 49 *b.*

[o] *Maimonid. halach.* Ishoth *cap.* 15. & *videsis Gemar. Bab. ad tit.* Pesachim *cap.* 10. *fol.* 113 *b.*

[p] *De Civitate Dei lib.* 15. *cap.* 15.

jor annositas; aut quod magis video esse credibile, non hic primogeniti filii commemorati sunt, sed quos successionis ordo poscebat, ut perveniretur ad Noe, à quo rursus ad Abraham videmus perventum. Et paulò post, *Porro autem Seth quando natus est, non quidem taciti sunt anni patris ejus. Sed jam genuerat alios. Et utrum solos Cain & Abel, affirmare quis audeat? Non enim quia soli nominati sunt propter ordines generationum quas commemorare oportebat, ideo consequens videri debet, solos fuisse tunc generatos ex Adam. Cum enim silentio coopertis omnium nominibus ceterorum, legatur eum*
[q] Genes. 5. 4. *genuisse* [q] *filios & filias, quota fuerit ista proles ejus, quis præsumat asserere, si culpam temeritatis evitat? Deinde quod scriptum est,*
[r] Ibi com. 6. & 7. *Vixit* [r] *autem Seth* CCV *annos, vel secundum Hebræos* CV *annos, & genuit Enos, quis possit nisi inconsideratus asseverare hunc ejus primogenitum fuisse? Ut admirantes meritò requiramus quomodo per tot annos immunis fuerit à connubio sine ullo proposito continentiæ, vel non genuerit conjugatus, quandoquidem etiam de ipso legitur; Et genuit filios & filias, & fuerunt omnes Dies Seth* DCCCCXII *anni, & mortuus est? Atque ita deinceps quorum anni commemorantur, nec filios filiasque genuisse reticentur. Ac per hoc non apparet omninò, utrum qui nominatur genitus, ipse fuerit primogenitus: imo verò quoniam credibile non est, Patres illos ætate tam longâ aut impubes fuisse, aut conjugibus caruisse vel fœtibus: nec illos eorum filios primos eis natos fuisse credibile est. Sed cum sacræ scriptor historiæ ad ortum vitamque Noe, cujus tempore diluvium factum est, per successiones Generationum notatis temporibus intenderit pervenire, eas utique commemoravit, non quæ primæ suis parentibus fuerint, sed quæ in propagationis ordinem venerint.* Cujus rei exemplum subdit luculentum ex Christi, apud D. Matthæum, genealogiâ, ubi, ut servetur succedentium ordo, Abraham dicitur genuisse Isaacum, hunc Jacobum, Jacobum Judam Phares & Zaram, quorum nullus genitori primogenitus. Et de Ada, exempli gratiâ, aiunt ex veterum traditione nonnulli non solùm statim à Creatione, saltem ab egressu è Paradiso, operam liberis eum dedisse, sed & Cainum cum filia gemella unica, & Abelem cum binis ge-
[s] In Beresith Rabba parash 22. R. Becbai ad Valcra fol. 148. col. 3. mellis ex Eva suscepisse. Rabbi Josuah Ben Carchia, de primis parentibus, ועלו למטה שנים ירדו כבעה קין ותואמתו והבל ושתי תואמותיו *Et Ascenderunt* inquit [s] *in thorum bini. Descenderunt septem. Nempè Cain & gemella ejus soror, & Abel cum sororibus*

ribus suis binis gemellis. Adjectis parentibus, ita fiunt septem. Alii de hac re[t] aliter, sed mente non ita dissimili. Et de gemellis Adami & sequioris ejus sexus liberis, plora mox capite octavo, ubi de fratrum & sororum, sub initiis rerum, conjugiis agitur. Methodius verò Episcopus Patarensis haut ante tricesimum ætatis annum Cainum filium primogenitum ei natum esse, velut ex Orientalium traditionibus edoctus, scriptum reliquit. Ut ut verò se res hæc habeat, Ebræi eum qui uxori superstes prolem utriusque sexus, ejusque integri (nam spado aut filia plane sterilis, prolis vicem heic non obtinet) non haberet, præcepto [u] neutiquam voluere satisfecisse. Eum autem cujus filius & filia mortui relinquerent liberos utriusque sexus, ita ut nec eorum alterutro proles deesset, præcepto liberum fuisse. Aliter semper ætate non effœta, teneri, ubi in prole sexus deesset alteruter. In prole autem, filiorum filiarumque locum supplere nepotes neptesque, ut dictum est. Gentilem item cui liberi essent utriusque sexus, non aliter, si Proselytus fieret [x], ex hoc Jure teneri ac si postquam Judaismum fuerit amplexus, eos suscepisset. Quale tamen obtinere nolebant, ubi servus, post susceptam ejusmodi prolem, manumissus est. Scilicet uxorem aiunt ei denuò ducendam, prolemque utriusque sexus aliam suscipiendam. Rationem adjiciunt, eo quod העבד אין לו יחוס *servo familia*, cognatio, prosapia *non est*. Nimirùm ante nolebant satisfieri præcepto quàm liberis ingenuis ingennus seu qui liber est genus humanum adauxerat. Nec sufficere ut sterilem quis, vetulam, aut quæ viripotens non est, duceret, nisi & superinduceret fœcundam. Utrunque autem paritèr sexum præcepto illo teneri negant plerunque Magistri; sed duntaxat necessitatem, quam diximus, ad Masculos attinere, adeò ut ipsi solùm præceptum violarent, quoties nempe, quantum in se esset (juxta jam dicta) matrimonio & liberis operam non darent. Verba sunt Misnæ [y] האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה *Vir præcepto fructificandi & multiplicandi tenetur. Non item Fœmina.* Ibi tamen adjicitur sententia Rabbi Jochanan Ben Baruka, utrunque pariter teneri ex eo quod habet scriptura, *Et benedixit eos Deus & dixit eis* (utrique sexui) *fructificate & multiplicamini.* Et in utraque Gemara, tam Hierosolymitana [z] quàm Babylonia [a], occurrunt qui recipiendam esse ejus sententiam volunt, uti & alii qui rejiciendam; quos sequuntur Moses Maimonides[b], Obadias Bartenorius[c], Salomon Jarchius[d], alii non pauci.

[t] *Apud. Hieronym. de Sancta Fide in Hebræomastigis lib.* 2. *cap.* 1. *De liberis vero Adæ ante Sethum, susceptis, videsis* Sepher Zohar, *Cremonæ, ad* Beresith *fol.* 45. *col.* 177 *Maimonidem in* More Nebochim *lib.* 1. *cap.* 7. Sepher Juchasin *fol.* 8*a.* *Gem. Bab. ad tit.* Erubin *cap.* 2. *fol.* 18*b.* Sepher Zohar (*Mantuæ*) *ad* Vaicra *fol.* 76. & 77. Perke R. Eliezer *cap.* 22.

[u] *Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap.* 6. *fol.* 61. & 62. *Hierosolymit. eod. tit. fol.* 7. *col.* 3. §. 6. *Maimonid. loco citato; Moses Mikotzi præcept. affirmativ.* 49.

[x] *Ibidem & Rabbi Jochanan. in Gem. Bab. tit.* Becoroth *cap.* 8. *fol.* 47 *a.*

[y] *Tit.* Jabimoth *cap.* 6.

[z] *Eod. tit. fol.* 7 *hal.* 6. *col.* 4.

[a] *Eod. tit. fol.* 65 *b.*

[b] *Hal.* Ishoth *cap.* 15.

[c] *Ad tit.* Jabimoth *cap.* 6. §

[d] *Ibid. & ad Genes.* 2. 28.

Etiam argumentum sumunt ex eo quod sequitur in Genesi, *Implete terram & subjicite eam.* Quasi præceptum de Terra subjicienda seu Imperio ad Masculos tantummodò, non ad fœminas spectaret, adeoque neque id, qnod eâdem verborum serie præcedit, eas ibi æque obligaret. Unde etiam, ubi deesse observatur[e] ad vocabulum וכבשה quod vertitur *& subjicite eam*, literam *vau* seu pluralis numeri notam (quæ tamen in bibliis quibus puncta adsunt per Kibbuts suppletur) adeoque si punctum negligatur, *& ille subjiciat eam* singulariter ibi posse substitui, adjicitur eo denotari tam sequiorem sexum masculo subjiciendum quam propagationis & multiplicationis præceptum ad masculum tantùm, qua scilicet præceptum, spectare. Glossa Jarchii חסר ו'יו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה ולא האשה *Deficit ibi Vau, tum ut inde discas, Masculo subjiciendam esse fœminam ne extra limites suos vagetur; tum ut ibidem discas, viro, cui proprium est subjiciendi munus, imponi propagationis ac multiplicationis præceptum, non Fœminæ.* Perinde ac si viro dictum fuisset, adstante fœminâ, Acceptâ tibi fœminâ, jubeo ut fructificetis & multiplicemini & impleatis terram & subjicias tu eam. Ita ut verba pluralia ideo adhiberentur, quoniam sine fœmina propagatio seu multiplicatio fieri nequiret, non quoniam ad utrunque sexum præceptum pariter, quà præceptum, attineret. Ideoque virum qui quantum in se esset, non ei obtemperaret, reum esse, non item fœminam, cui ita integrum per legem aiunt sive cælibem sive nuptam vitam transigere. Tametsi verò quis præcepto huic suscipiendo prolem, modo quo dictum est, utriusque sexus satisfecerit, ex adjectis tamen Magistrorum monitis, ab humani generis ejusmodi propagatione ac multiplicatione neque sic abstinendum. Maimonides[f], ex mente veterum; אף על פי שקיים אדם מצות פריה ורביה הרי הוא מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח שכל המוסיף נפש אחד בישראל כאלו בנה עולם וכן מצות חכמים היא שלא ישב אדם בלא אשה שלא יבא לידי הרהור ולא תשב אשה בלא איש שלא תחשד ותזנה ; על כל איש לקנאות לאשתו *Quanquam perimpleverit quis præceptum de multiplicatione humani generis, habetur nihilominùs præscriptum ex scitis scribarum, ut nemo cesset à multiplicatione Humani generis ullo tempore, modo ei suppetat facultas. Nempe quicunque*

[e] Genes. cap. 2. 28.

[f] Halach. Ishoth cap. 15.

cunque adjecerit animam unicam Israeli, quasi Mundum ædificat. Quinetiam in scitis est sapientum, ut nec Vir Domicilium habeat sine uxore ne libidinis stimulo urgeatur, neque uxor sine marito ne suspecta reddatur & procorum importunitati obnoxia. Hinc est etiam quod toties inculcatur hyperbole illa apud Magistros [g] כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם *quemlibet hominem cui non est uxor minimè esse hominem, cum etiam in scriptura dicatur, Masculum & fœminam creavit eos & vocavit nomen eorum Adam, seu Hominem.* Item [h] כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים *Quicunque negligit præceptum de Multiplicatione Humani generis, habendum esse veluti Homicidam.* Id genus occurrunt plurima etiam ad sensum Varronis [i] in Lege Mœnia; *si quis patriam, Majorem parentem, extinguit, in eo culpa est; quod facit pro sua parte is qui se eunuchat aut aliquà liberos producit.* Ubi *Liberos producere* (quod prolem gignere vulgo sonaret, ut Lucilio [k], *instituere*) pro *liberorum procreationem differre* seu *impedire*, usurpari, neque ex glossemate, cum Ansonio Popma, irrepsisse, vult Christophorus Collerus [l]. Ejusmodi fere alia habes, de Nuptiarum necessitate, apud Hieroclem & Musonium [m] philosophos. Ut τὰς τοῦ ἀγαμίου, καὶ ὀψιγαμίου δίκας [n] id est *mulctas sive ob cælibatum sive ob dilatas nuptias impositas* Athenis, ac Lacedæmone, qualia fuere etiam Uxoria [o] Romæ, alia item ex Lege Julia & Papia [p], prætermittamus. Et eleganter Plato, cuilibet, inquit, Χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι τῷ παῖδας παίδων καταλείποντι ἀεὶ τῷ Θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ' αὑτοῦ παραδιδόναι *oportet perpetuam Naturam sustinere, Liberos nepotesque relinquendo, ut Numini ministros, sui vice, suppleat.* Sed exorti etiam sunt, quemadmodum fieri amat, ex Judæorum gente, qui adeo receptis majorum sententiis heic volebant adversari ut non modo Nuptiis sed omnimodo fœminarum consortio sibi interdicerent: Essenos dico, seu tertium illud præter Pharisæos ac Sadducæos philosophorum apud Judæos genus, cui γάμου μὲν ὑπεροψία *Conjugii plane fastidium* erat quod de eis ait Flavius Josephus [q], atque ex eo Porphyrius [r], è quo Eusebius [*]. Quod tamen de altero tantum eorum τάγματι *collegio* seu *secta* dicitur, sed majori. Nam & eorum secta memoratur altera quæ receptiori majorum sententiæ satis erat de conjugio consona, uti videre est apud Josephum.

[g] *Rabbi Eliezer in Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *ca.* 6.*fol.*63 *a.*

[h] *Idem ibid.* & Bereschith Rabba *parasch* 34. *Salom. Iarch. ad Genes.*9. 1.

[i] *Apud Nonium in Eunuchare.*

[k] *Satyrarum lib.*26.

[l] *Parerg. cap.* 34.

[m] *Stobæus serm.* 65.

[n] *Pollux, lib.* 3. *cap.* περὶ γάμων. *adde Platonem de Legibus lib.* 4. & 6.

[o] *Festus verb. uxorium, atque ibi. Jos. Scaliger.*

[p] *C. tit. de infirmandis poenis cælibatus l. unic. adde Lipsium ad Taciti. Annal.* 3. *de Lege Papia.*

[q] *De excidio urbis lib.*2. *c.* 12. & *Archæolog.lib*18.*c.*2.

[r] *De Abstinentia Animalium. lib.* 4

[*] *De Præparatione Evangelica lib.* 9.

[f] Hist. 5. cap. 17.

phum. De priori autem illa, Plinius[f], *Ab Occidentali Palæstinæ littore Esseni, quos fugitant usquequaque nocentes. Gens sola & in toto orbe præter cæteras mira, sine ulla fœmina, omni Venere abdicatâ, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo convenarum turba renascitur, longè frequentantibus quos vita fessos ad mores earum fortunæ fluctus agitat. Ita per seculorum millia (incredibile dictu) gens æterna est, in qua nemo nascitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia est.* Et Solinus[g], *Esseni præditi memorabili disciplina recesserunt à ritu gentium universarum, majestatis, ut reor, providentiâ ad hunc morem destinati. Nulla ibi fœmina. Venere se penitus abdicarunt. Pecuniam nesciunt, palmis victitant. Nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo, locus ipse addictus pudicitiæ est; ad quem plurimi licet undique gentium properent, nullus admittitur nisi quem castitatis fides & innocentiæ meritum prosequatur.* Et mox; *Per immensum spatium seculorum (incredibile dictu) æterna gens est, cessantibus puerperiis.* Hujusce autem rei ratio habetur apud Josephum ejusque exscriptores. Hoc nempe faciebant, seu abstinebant nuptiis, τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι καὶ μηδεμίαν τηρεῖν πεπεισμένοι τὴν πρὸς ἕνα πίστιν *quia*, ut rectè vertit Ruffinus vetus interpres, *Cavendam putabant intemperantiam fœminarũ, nullam earũ uni viro fidem servare credentes.* Posteriora verba de fœminarum fide apud Porphyrium desunt, uti etiam Eusebium. Uterque verò habet priora de earum intemperantia, quæ Eusebii interpres, *quia mulierum mores cavendos putabant*, vertit, et vetustior Porphyrii, vir doctus, Joannes Bernardus Felicianus, ante octoginta amplius annos Venetiis typis editus, *ut mulierum petulantias evitarent.* Quorum utrumque Græci sermonis mentem satis aperiunt. Libentiùs hoc ideò monuimus quoniam nuperus Porphyrii è Gallia interpres, nescio unde edoctus, ne quid gravius dicam, verba illa ex Josepho autori suo exscripta τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι, vertit, *quocirca ut alienarum feminarum libidines coerceant, excubias agunt*; cum planissimè nihil aliud verbis eis innuatur quam ut ratio Essenorum abstinentiæ nuptiarum reddatur, & manifestò sit vertendum *quoniam petulantes fœminarum mores cavebant*, aut earum intemperantiam, ut Veteres etiam interpretes ostendunt. Sed rarum non est nupero illi, ab autoris mente nimium aberrare. Exceptionem quam heic habent Magistri de suis qui sacræ legis studio

[g] Polyhist. cap. 38.

ad-

adſiduò incumberent, in Uxore Ebraica, ſeu libris de eorum Nuptiis ſeu jure Matrimoniali eorum ſimpliciter civili exhibemus.

CAP. IV.

Conſenſu, *ſed* non ſine Concubitu, *ex Jure Noachidarum ſeu* Naturali, *ante legem Moſaicam fieri matrimonium.* De Innuptarum *tunc* Concubitu. *Quid de eo, ex lege Moſaica novatum velint. Et de Magiſtrorum in lege* זנה *&* קדשה, *quod* ſcortum *ſeu* meretrix *vulgo vertitur, receptâ quantum ad hanc rem, interpretatione,* De meretricis mercede *non offerenda.*

VT Contractus matrimonialis ſeu obligatio illa Nuptiarum mutua, qua fieret fœmina quæpiam uxor, ſatis ante Legem Moſaicam ſeu ſine ea iniretur, præter mutuum, in vitæ lectique ſocietatem, Conſenſum & in thalamum, ubi rerum poſtulabat circumſtantia, deductionem, etiam Concubitum neceſſarium aiunt fuiſſe. Conſenſus autem non ſolùm ex ipſorum conjugum, eorumve nomine parentum aut propinquorum verbis, ſed etiam per proxenetam ſeu internuncium habebatur, ut videre eſt in Nuptiis Iſaaci & Rebeccæ, & Jacobi atque utriuſque Labanis filiæ. De contractu illo intervalli quod jam tractamus matrimoniali, ad hunc modum Moſes Maimonides [u]; קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה *Ante Legem datam* (Moſaicam) *ſi Fœmina in publico occurriſſet vir, & tam hæc quàm ille in matrimonium conſenſiſſet, eam is domum deducebat, & remotis arbitris* (בועלה) id eſt, *cum ea concumbebat, atque ita ei fiebat ea uxor* ſeu *fœmina ejus fiebat.* Etenim verbum בעל quod συνοικεῖν, *maritum eſſe,* ſeu *connubio jungi,* plerunque in veteri Teſtamento vertitur, pro *concumbere* à Magiſtris frequentiſſime ſumitur, id eſt de conjunctione corporum ſeu mutuis conjugum amplexibus & commiſtione ſignantiùs dici intelligitur, non alitèr ferè ac apud Latinos *Nubere* & *Nuptiæ*, quæ, licet de Matrimonio ſeu ipſis ejuſdem ſolennibus plerunque uſurpentur, ipſum tamen duntaxat concubitum ſeu naturalem corporum conjunctionem non rarò indicant; quemadmodum apud Plautum [x] ubi *viduam in lecto cubare* & *Nubere*, de Meretrice à Lena dicta, invicem opponuntur. Silenium de Gymnaſio meretrice;

[u] *Halach* Iſhoth *cap.* 1. *& vide in Gemara Hieroſolymit. ad tit.* Kidoſchim c. 1. *fol.* 58. *col.* 2. *verba Rabbi Ionæ nomine R. Samuelis.*

[x] *In Ciſtellaria act.* 1.

At

At satius fuerat eam viro dare nuptum potius. Lena *etiam.*
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit; nupsitque hodie.
Nubet mox noctu. Nunquam ego hanc viduam cubare sivi,
Nam si hæc non nubat, lugubri mihi fame familia pereat.

Quo etiam sensu *nuptias columbarum* legimus apud Martialem [y];
Amplexa collum, basioque tam longo
Blandita, quam sunt Nuptiæ columbarum,
Rogare cœpit Phyllis amphoram vini.

Alia sunt ejusmodi non pauca. Et rectè Lipsius; *Nubendi verbum*, inquit [z], *antiquitus inter ea fuit quæ custos ille hortorum libentiùs quàm virgines Vestæ usurparent. Inde festo Nupta verba, obscœna; & Petronio Nuptias facere* τὸ συνουσιάζειν. Quin *maritare* quod uxorem ducere plerunque significat, interdum ipsum coitum solùm denotat. Varro [a] de canibus loquens, *de fætura*, inquit, *principium admittendi faciunt Veris principio. Tunc enim dicuntur catulire*, id est *ostendere se velle maritari.* Neque aliunde est quod maritæ arbores apud Plinium [b] & Columellam [c] nominantur eæ quas vites & flexiles ejusmodi alii sinuosi frutices complectuntur. Ab ipsis conjugum amplexibus locutionem transferri dubitandum non est. Firmare autem hanc de concubitûs, in matrimonio contrahendo, necessitate sententiam volunt ex illo Numinis, de Sara Abrahæ uxore, ad Abimelechum Geraris Regem. *Venit* [d] *Deus ad Abimilechum in somnio noctis & dixit ad eum, ecce tu morieris propter mulierem* אשר לקחת והיא בעולת בעל *quam accepisti. Nam concubuit cum ea maritus.* Id est, juxta Magistrorum sententiam, ita consummatæ erant nuptiæ atque adeo ex coitu, quo contractus nuptialis, præeunte consensu, perficitur [e], legitima erat uxor Abrahæ Sara, seu ita ei inde planè acquirebatur, ut, qui cum ea postmodum rem haberet, is morte, uti adulter, esset plectendus; non item, si ante mariti coitum, sine quo uxorem fieri seu nuptialem obligationem satis contrahi tunc temporis nolunt. Unde etiam Glossa Talmudica [f], לא כתיב והיא אשת איש אלמא דנך מות משום בעלתו של בעל ולא מפני קידושין וחופה *Non scriptum est*, Nam Uxor viri est, *seu* viri alterius fœmina; *sed verba illa*, ecce morieris *pronunciantur eo quòd maritus concubuerat cum ea, & non ratione sponsaliorum aut deductionis in thalamum.* Ita Matrimonium illius seculi Magistris aliud non est atque corporalis viri & fœminæ, præeunte in

vitæ

[y] Lib. 12. epig. 66.

[z] Antiq. Lection. lib. 2. cap. 9. cui adde quæ de hac re habet Albericus Gentilis de Nuptiis lib. 2. cap. 3. & Ferandus de Cordova in Didascalia multiplici cap. 39. & videsis Tertullianum ad uxorem lib. 1. cap. 5. & adversus Hermogenem c. 1.

[a] De re Rustica lib. 2. cap. 9.

[b] Hist. Nat. lib. 14. cap. 1.

[c] De re Rustica lib. 11. cap. 2.

[d] Genes. 20. 3.

[e] Videsis, ad hanc rem, etiā Genes. cap. 29. 23.

[f] Ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 57 b. & tantundem fol. 56 a.

vitæ communionem & lecti societatem consensu, conjunctio. Quod inchoarat utriusque consensus, id perfici intelligunt ex sequenti, qui è consensu illo penderet, concubitu, atque exinde compleri matrimonium, (contra ac Jurisconsulti[g] Romani atque Christiani) velut ex traditione, præeunte donationis causâ, dominium. Scilicet eam, quâcum hujusmodi contractus ac concubitus haberetur, fieri אשת איש id est ἀνδρίδα τῦ ἀνδρὸς seu *Viri fœminam*, ac tam maritale inde dominium nasci quàm possessionem. Quin de certis legum conditoribus, quos Ægyptiorum quidam olim sequebantur, legimus, quibus (ut in [h] Zenonis constitutione habetur) placuit, sine corporum conjunctione nuptias non videri esse contractas; fortè ex Ebræorum, quibus assueverant, scitis de Gentium seu Noachidarum Jure, edoctis. Ebræis autem ipsis, ex Jure suo sacro & civili, consensus solus citra omnem controversiam sufficiebat, ut in libris de Nuptiis eorum ostendimus. Unde & deprehenditur manifesta doctorum aliquot hallucinatio, qui Ægyptiorum nomine in memorata constitutione innui putant Judæos. Nam horum conjugia sine concubitu ex consensu firma semper habita; nec fratrum mortuorum conjuges, nisi ex singulari Jure ubi sine liberis demorerentur, sibi copulari, quod ibidem etiam memoratur, ipsi fas censebant. Quemadmodum autem ubi sine causa donationis, venditionis aut alicujus aliûs ejusmodi tituli, traditio à domino fit, veluti depositi, commodati, locati, non dominium, sed possessio tamen legitima transfertur; ita fœminam, cui potestas erat sui ac dominium, id est, quæ contractûs matrimonialis tum consensu tum concubitu firmati obligatione neutiquam teneretur, sive innuptam, sui, in aliquam concubitûs vicem, sine consensu in vitæ communionem, copiam, ante Legem Mosaicam, licitè aiunt permisisse seu locasse aut se sic tradidisse; adeo ut, pro breviusculo ejusmodi amplexuum momento, sive amicæ sive meretricis, modò neutra earum alteri nupta esset, illicitam [i] nolint fuisse illam sive sui permissionem, sive locationem traditionemve aut concumbentis possessionem magis ac cujuscunque aliûs rei mancipi locationem usum fructumve. Et sanè apud Orientales non infrequens illa stupri [k] permissio ex ipso Jure. Ex lege verò Mosaicâ ejusmodi innuptarum concubitus primo sibi ipsis interdictos fuisse volunt Ebræi, adeo ut dein, nec mercedis nec libidinis causa, extra ma-

[g] *Ulpianus l. 30. ff. tit. de Regul. juris.*

[h] *L. 8. C. de Incest. & inutilibus Nuptiis.*

[i] *Videsis D. Ambrosium lib. 1. de Abraham cap. 4.*

[k] *Geograph. Arab. Clim. 1. part. 8. & Clim. 2. part. 8. Azoar 3. Alcorani Arab. Petr. Guerra de Lorca in Catachef. mystagog. pro Mahumedanis cap. 5.*

trimonium, Circumcisis inter se concubitus aliquis licitus haberetur. De paganæ autem innuptæ etiam cum Circumcisis subinde coitu, ut volunt illi, licito, plura inferiùs suis in locis. Ipsis autem inter se posita Lex primaria ista de re ita se habet; Non sit [l] קדשה id est *meritrix*, aut *quæ pro libitu sine nuptiis copiam sui corporis faciat, ex filiabus Israel, nec sit* קדש id est *scortator*, seu, ut aliqui volunt, *cinædus* [m], ut alii, *exsectus* seu *Gallus, ex filiis Israel*. Cui consona est alia illa; אל תחלל את בתך להזנתה וגו *Non profanabis filiam tuam ut scortari facias eam, ne & ipsa terra scortetur & scelere impleatur*. Ubi [n] Glossa Jarchii במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קידושין *Intelligendum est prostituens filiam in concubitum dum innupta est, idque sine sponsalibus*. Hinc & scortationem & stuprum ex lege interdictum, verberibus puniebant. Hac de re tota, Moses Maimonides [o]; קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובועל אותה על אם הדרך והולך לו והיא הנקראת קדשה משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה *Ante Legem datam, occurrente, in publico, viro fœminæ, si ita ex pacto convenirent, mercede datâ, concubuit is cum ea atque abiit. Hæc autem dicta est* קדשה seu *meretrix*, sive *quæ pro libitu, sine nuptiis, corporis sui copiam faceret. Post Legem datam, interdictus est id genus fœminarum usus, secundum id quod in Lege habetur, Non sit* קדשה *seu meretrix sive quæ pro libitu corporis sui copiam faciat, ex filiabus Israel; unde fit ut si quis ut stuprator fœminam compresserit ubi non intercesserint sponsalia, verberandus sit ex lege ideo quod cum innupta, qualem, diximus, coiverit*. Meretrices autem in publico ita quæstum, ante Legem, non contra fas fecisse, eliciunt [p] etiam ex historiola illa Sacra de Juda & Thamar; *quæ* [q] *depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrũ, & mutato habitu sedit in bivio itineris quod ducit Thamnam &c. quam cum vidisset Judas, suspicatus est esse* זונה seu *meretricem, operuerat enim vultum suum. Et declinans ad eam in via dixit, age dimitte me, ut coeam tecum; nesciebat enim illam nurum suam esse. Et illa respondit, qui dabis mihi ut fruaris cuncubitu meo? Ego* inquit ille, *mittam hædum tibi de gregibus*. Et arrabone dato, ex pacto coeunt. De Pœna autem capitali quam postea inflicturus erat Judas Thamari, eo quod ex intumescente utero eam coitu aliunde pollutam

l *Deuteron. cap.* 23. 18.

m *Jarchius & Abenezra ibidem, &* Baal Aruch *in* קדש *& Talmud Bab. tit.* Sanhedrin. *fol* 54 *b. Adde quæ adnotat I. Drusius ad Hoseam cap.* 4. 14. *ex interpretibus priscis, de hoc vocabulo.*

n *Levitic.* 19. 29.

o *Halach* Isuroth *cap.* 1.

p Magid. Misna *ad citatum Maimonidis locum.*

q *Genes.* 38. 14.

lutam fuisse suspicaretur, dicetur infra. Neque sententiæ huic de innuptarum coitu ante Legem Mosaicam, Pœnam illam adversari omninò volunt; quod fusiùs etiam ostendetur ubi de Pœnis hujus, quod tractamus, intervalli inferiùs agitur. Atque ibi plura de Thamaris, quà præ manibus est, exemplo. Uti etiam De Dina Jacobi filia à Sichemo ante legem * datam violata. Scio קדשה in citata ex Deuteronomio lege, plerumque Magistris sumi pro מופקרת לזנות seu *meretrice quæ in stuprum se publicè prostituit, prostibulo*, sive *scorto publico*, uti etiam accipitur in historia [r] illa Thamaris. Eodem tamen vocabulo non modò scorta publica ex lege interdici, ad eorum sententiam, est manifestum, verùm etiam amicas qualescunque quæ sine Juris matrimonialis interventu amasiis, uti ex Maimonide palam est, pro libitu se permiserint. Unde Hellenistis pro קדשה & קדש *Meretrice* & *scortatore*, substituuntur πόρνη & πορνεύων, vocabula quibus tam ea quæ quocunque stupro compressa est [f] & stuprator, quàm prostibula comprehenduntur. Pro eisdem habet R. Saadias Gaon, in versione sua Arabica; مومسة & مومس non dissimili sensu; uti & codex Erpenianus مزانية & مزاني à زني quod idem est cum Ebræorum זנה *scortari* & *stuprare* significante, unde זונה fit, quæ fœminam sine nuptiis qualitercunque sponte conpressam denotat. Sensu dico vulgari. Nam singularis est & dispar satis ejusdem vocabuli significatio, ut mox dicemus. Interdicti verò illus Sacri, *Non sit meritrix* &c. ratio etiam adfertur à Maimonide [t]. Tum ad evitanda, inquit, contentionum & simultatum mala, quæ ex ejusmodi libidine matrimonio non cohibita oriri solent, tum להביא התועלת הכוללת והוא ידיעת היחוסים נאסרה הקדשה והקדש ולא נמצא צד התר למשגל רק ביחד אשה ולישא אותה במפורסם *ut bono illo fruamur, Distinctionis ac certæ notitiæ Familiarum, interdicitur* קדשה *scortum &* קדש *scortator, nec ullus concubitus permissus est præter illum qui cum propriâ est uxore, eâque publicè in matrimonium ductâ.* Sed interdictum illud aliter multò ac alii, explicat paraphrastes Chaldæus Onkelos לא תהי אתתא מבנת ישראל לגבר עבד ולא יסב גבר מבני ישראל אתתא אמא *Non erit fœmina* seu *uxor de filiabus Israel, viro servo, neque jungat sibi vir de filiis Israel feminam seu uxorem quæ ancilla est:* Paraphrastem autem ita intelligunt, ac si ideo de servo & ancilla

* Genes. cap. 34

[r] Genes. 38. 21. & 22.

[f] Vide Hellenist. Genes. 38. 15. 21. & 22. & Deuteron. 23. 17. & 19.

[t] More Nebochim. lib. 3. cap. 49.

ancilla ſic loquutus fuerit, quoniam ex Jure Ebræorum civili de ſervis è Gentilibus (nam de eis tantum verba fiunt) אין קידושין תופסין בהם *juris* [u] *matrimonialis*, ut ex vetere etiam Jure Romano, *rite capaces illi non ſunt*. Ne igitur ex contubernio tantum בעילת זנות *ſtuprum* ſeu *ſcortatio ſequeretur*, id quod in Ebræo diſertiùs Iſraelitis interdicitur, verba de ſervo & ancilla paraphraſten volunt ibi feciſſe. Sed exceptiones habent in Jure ſuo civili heic Ebræorum aliquot, de quibus plura inferiùs capite duodecimo. Etſi verò ex innuptæ coitu liberi, non minùs atque ex nuptæ, ſuſcipi poterant, nihilominùs, ne aut communio in ſpeciei propagationem vitæ deeſſet, aut non ita certa haberetur notitia quonam ex parente prognata eſſet proles, ſi nuptæ abſuiſſent, ideo neutiquam ſatisfactum fuiſſe præcepto jam dicto de generis humani multiplicatione volunt, niſi etiam uxor ſaltem unica quæ eſſet fœcunda, ut ſupra oſtenſum eſt, duceretur. Quod verò ad vocabulum זונה in jam dictis attinet, quo *ſcortum*, *meretrix* & ejuſmodi alia denotari plerunque, nec malè admittitur; ejuſdem interpretatio & ſenſus apud Magiſtros interdum multùm diverſus eſt, maximè in legibus ſanctis ubi vocabulum illud expreſſim occurrit. Quòmodo ſumendum ſit in lege de meretrice ſcorto ſeu זונה ſacerdoti non ducenda alibi [x] fusè è Magiſtris explicavimus. Et in lege itidem illa de πόρνης זונה ſeu *meretricis* mercede; *Non inferes* אתנן זונה *ſcorti* ſeu proſtibuli aut πόρνης (ut Helleniſtæ) *mercedem, aut pretium canis in domum Domini &c.* quod de oblationibus intelligunt; ſcortum ſeu זונה non ſumitur pro quacunque ſine nuptiis vitiatâ, ſed pro ea duntaxat quæ, cum aut ratione priorum nuptiarum, veluti alterius uxor, aut ratione ſanguinis aut affinitatis, aut demum alicujus ſacri interdicti, nuptiæ ejus eſſent cum eo quocum concubuerit, illicitæ, mercedem ab eo ſeu donum, coitûs nomine, acceperat; aliis aliquot, ex parili legis interpretatione, mercedis ſpeciebus etiam adjectis. Maimonides [y] ad veterum [z] mentem אחד זונה גויה או שפחה או ישראלית שהיא ערוה עליו או מחייבי לאוין אבל הפנויה אפילו היה כהן אתננה מותר וכן אשתו נדה אתננה מותר אע"פ שהיא ערוה נשא אחרת מחייבי לאוין כדי שיתן לה מחמרת בעילה הרי זה אסור וזכור אתננו אסור נתנה האשה אתנן לבועל הרי זה מותר משום אתנן האומר לחבירו הא לך דבר זה ותלין שפחתך אצל עבדי עברי הרי זה אתנן וחוצה שאין לו אשה ובנים אבל אם שלו אשה ובנים הרי

[u] *Gloſſa Iarchii ad Deut.* 23. 18.

[x] *Lib.* 2. *de ſucceſſ. in Pontificatum cap.* 2.

[y] *Halach Iſſuri Mizbach cap.* 4.

[z] *Talm. Bab. tit.* Themura *cap.* 6. *fol.* 29. *& vide Moſem Cotzenſem præcept. Negativ.* 316.

הרי זו מותר בשפחה כנענית כמו יתבאר *Eadem heic est ratio* τῆς זונה *seu scorti, sive ea fuerit pagana, sive ancilla, sive Israelitis, quacum matrimonium sive nomine incestûs regulariter prohiberetur, sive alio interdicto sacro. Ita tamen ut, si innupta fuerit* (nec hisce interdictis vetita) *tametsi is qui cum ea rem habuerit, sacerdos fuerit, merces ejus ritè offerri possit, uti etiam ubi cum uxore mensibus laborante quis concubuerit, quanquam inter incestuosos coitus etiam hic prohibeatur. Etiam si quis in uxorem duxerit fœminam quæ interdicto qualicunque sacro vetita est, nec tamen aut sangvinis aut affinitatis ratione, id quod ei nomine mercedis coitûs causâ dederit, rite offerri nequit. Neque alia est ratio mercedis quæ datur ob coitum masculum. At verò si dederit fœmina mercedem viro, hoc nomine nil obstat quin ritè ea possit offerri. Ceterum si quis alteri dixerit, tibi hoc do ut conjungatur ancilla tua servo meo Ebræo, hoc quidem mercedis nomine heic venit; si nempe non fuerint servo illi uxor & liberi. At si essent ei liberi & uxor, ritè offerri potuit. Ancilla heic pro Cananæa* (seu non origine Ebræâ) *intelligitur; uti & alibi explicatum est.* Ita Maimonides; cui etiam, uti & Talmudicis ceteris, pretium Canis est id quod in permutatione pro cane datur, non quod ἐπ' ὀχεύσει κυνὸς seu *pro canis admissura*, ut apud Josephum [a] habetur. De ancilla heic Cananæa seu Gentili servo Ebræo conjunctâ, fusiùs infra [b] ex eodem autore librisque aliis Talmudicis; ubi satis liquebit, quare distinctio illa habeatur heic de servo cui antea uxor & liberi, & eo cui non essent. Etenim ancillæ copulationem ex lege censebant huic illicitam, non item illi. Nec cum innupta, qualem diximus, matrimonium illicitum. Ideo nomine זונה seu scorti heic non veniebat. Quæ satis consona sunt eis quæ de τῆς זונה interpretatione habentur, ubi de conjugio sacerdotum loquuntur. Quod verò de innuptarum coitu etiam apud Israelitas heic dicitur, maximè de prostibulis est intelligendum seu amicis sine nuptiis amasiis suis pro eorum libitu se permittentibus. Nam de virgine quæ sive ex illecebris sponte sive vi semel compressa fuerit, leges habent singulares, de quibus in Uxore Ebraica agimus.

[a] *Orig. Iudaic. lib. 4. cap. 8.*

[b] *Infra. cap. 12. lib. 6. cap. 3.*

CAP.

CAP. V.

De Ritibus Nuptialibus *qui, velut ex jure seu moribus ante Legem Mosaicam in usu, eliciuntur è sacra historia.*

DE Ritibus ac solennibus, interv lli Juris Naturalis seu quod Mosaicam antevertit Legem, Nuptialibus, pauca leguntur. Veluti de Mora sponsæ apud parentes, de Flamei seu theristri usu, de convivio Nuptiali. Quod ad moram sponsæ attinet; ad illud fratris & matris Rebeccæ Abrahæ servo nuptias Isaaci & Rebeccæ procuranti *Maneat* [c] *puella nobiscum* (ימים או עשור) *dies, saltem decem, & postea ibit,* notat Salomon Jarchius per dies Annum intelligi integrum, per Decem, menses decem. Scilicet postulâsse eos (ac si mos sic inolevisset) annum integrum quo maneret apud parentes Rebecca, aut saltem decem menses, ne à more usitatiori longiùs recederet, ut per id tempus sibi nuptialia aptaret commodiùs ornamenta. Onkelos ibi; maneat nobiscum עדן בעדן או עסרא ירחין *per tempus aliquod, saltem decem menses.* Et paraphrasis Uzielidis dicta, יומי שתא חדא או עשר ירחין, *per dies anni unius, aut per decem saltem menses.* Judæi item Mauritanienses أو عشر ا شهور *annum aut decem menses.* Cum tamen Græci interpretes ἡμέρας ὡσεὶ δέκα *circa decem dies*, & vulgatæ autor *saltem decem dies* ibi substituat. Ceterùm alibi etiam in lege de ædibus urbanis venditori redimendis ימים תהיה גאולתו [d] quod sonat, si verbum verbo reddas, *Dies erunt redemptio ejus* sumitur pro eo quod est *annus erit redemptio ejus*, atque ita expressè vertitur Judæis Mauritaniensibus سنة تكون فكو quod id ipsum denotat. Et Glossa Jarchii ibi ימי שנה שלמה קרויים ימים *Dies anni integri vocari solent dies absolutè.* Quemadmodum autem apud Romanos Flamei erat [e] usus, quo se obtegebant novæ nuptæ, ita etiam volunt aliqui in primo Isaaci & Rebeccæ occursu, theristri seu pallii, velut solennis sponsæ ornamenti, usum fuisse, atque inde Flameum habuisse ortum. Historia sacra; *Rebecca* (jam per internuntium desponsata) *levavit oculos suos & viso Isaac, lapsa est de camelo, & dixit ad servum, quis est vir ille qui ambulat in campo in occursum nostrum? respondit servus, ipse est Dominus meus* (scilicet Isaac) *tulit igitur* הצעיף quod Θέριστρον

c Genes. 24. 55.

d Levitic. 25. 29.

e Festus. in Flameo, alii passim.

f Genes. 24. 64.

θέριστρον vertunt Hellenistæ, & vulgatæ autor, *pallium*, *& operuit se. Et narravit servus ipsi Isaac omne quod gesserat. Introduxitque eam Isaac in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit Rebeccam, & facta est ei in uxorem.* Certe θέριστρα *nos possumus*, inquit D. Hieronymus[g] *appellare palliola quibus obvoluta erat Rebecca, ut hodie quoque Arabiæ & Mesopotamiæ operiuntur fœminæ, ab eo quod in θέρει, id est, in æstate & caumate corpora protegant fœminarum.* Et vocabulum illud quod in fonte heic pro pallio, theristro seu velo usurpatur, interpretantur Orientales per רדיד & רדידא ut in Targum Jonathani tributo & Hierosolymitano, item per שושא ut Onkelos, & ردا ut Arabes, quæ omnia Rabbi Nathan[h] denotare ait velum tenue quo fœminarum velantur capita. רדיד בלשון ישמעאל רדא׳ והוא צעיף דק שמכסה האשה על ראשה *Lingua*, inquit, *Arabica* ردا *idem est quod* רדיד *nimirum velum tenue quo fœminarum capita obtegi solent.* Ita alii. Nec sanè ejusdem usus duntaxat ad æstivos calores minuendos, sed etiam, pudoris causâ, tam à meretricibus quàm sponsis ac matronis adhibebatur. Etenim hoc veli genus, neque alio[i] denotatum nomine, pars erat habitûs quo, ne agnosceretur, usa est Thamar in bivio itineris meretricem simulans. Et generatim Tertullianus[k], *Atquin etiam apud Ethnicos* (sponsæ) *velatæ ad virum ducuntur.* Convivia autem Nuptialia, seculis illis, solennibus accessisse scribunt, eaque per septem dies celebrari solita; quod ex Nuptiis Jacobi & Labanis filiarum observant. Laban, dum simulat se Rachelem in uxorem ei tradere, *convocatis*[l] *omnibus hominibus illius loci* יעש משתה *fecit convivium,* quod Hellenistæ vertunt ἐποίησε γάμον *fecit nuptias,* sed Aquila & Symmachus ἐποίησε πότον seu *convivium fecit* uti etiam Onkelos, paraphrastes Uzielides dictus, Hierosolymitanus & Arabs. Sed vulgatæ autor ibi *vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit Nuptias.* Cum verò post noctem, quam cum Lea habuerat Jacob, de Rachele ei promissâ apud Socerum quereretur, *respondit Laban, non est hujus loci consuetudo ut tradatur in nuptias junior ante majorem.* Imple שבע זאת *septenarium hujus*, seu, ut Hellenistæ τὰ ἕβδομα ταύτης *Hebdomadem hujus*, seu ut vulgata, *hebdomadem dierum hujus copulæ* ונתנה לך גם את זאת *& dabitur quoque tibi ista* (nimirum Rachel) *pro servitute qua servies mihi adhuc septem an-*

nis

[g] *Comment. in Isaiam cap. 3. & de Arabicarum feminarum velis ejusmodi, legitur in Alcorano, Azoar 24. edit. Lat. 34. & Azoar 33. edit. Lat. 43.*

[h] *in* Aruch, *verb.* רד.

[i] *Genes.* 38. 15.

[k] *Lib. de Velandis virginibus cap.* 11.

[l] *Genes.* 29. 22.

nis aliis. Fecit itaque Iacob sic, & implevit Septenarium illius. Et tradidit ei Rachelem filiam suam in uxorem --- Et ingressus est quoque ad Rachelem & dilexit Rachelem plus quàm Leam, servivitque illi septem aliis annis. Septenarius heic seu hebdomas pro septem diebus quibus epulum Nuptiale celebraretur, sumitur Magistris, uti & Hellenistis, ut vides, & vulgatæ autori qui habet etiam, *Hebdomadâ transactâ, Rachel duxit uxorem.* Septenarium ibi disertè per שבעת ימי המשתה id est, *septem dies convivii* explicat Rabbi Eliæzer [m] & pro solenni nuptiarum convivio sumit. Sic etiam Salomon Jarchius, tum à vetustissimo hoc Rabbino tum à Gemara [n] Hierosolymitana edoctus, quam citat. Targum item Hierosolymitanum pro eo quod heic est *Imple septenarium &c.* habet, אשלים שבעתי יומי משתותה דלאה ונתן *Imple septenarium numerum dierum convivii Leæ, & dabitur &c.* Et Jonathanis paraphrasis ita dicta, אשלים כדון שבעתי יומי משתיא דדא ותיתן לך אוף ית דא בפולחנא דתפלח עמי תוב שב שנין אוחרנין *Imple nunc septenarium numerum dierum convivii hujus, & dabitur tibi etiam ista, non sine conditione ut servias mihi altero septennio* & paulo post ועבד יעקב כדין ואשלים שבעתי יומי משתיא דלאה *& fecit Iacob juxta id quod dictum est atque implevit septenarium numerum dierum convivii Leæ.* Quo expleto, & Rachel ei in uxorem datur. Perinde ac si dixisset Laban. Utriusque Nuptiæ hebdomade epulari pro more sunt celebrandæ. Perfice, agedum, eam quæ nomine Leæ inchoata est. Et tum Rachel, iteratâ septennii servitutis conditione, ut scilicet post ejusce nuptias, septennium mihi servias, etiam in uxorem tibi dabitur, & epularis illius nomine, hebdomas redintegrabitur. Atque ita sanè, in locis Ebraicis, vult D. Hieronymus locum illum capi. Etiam in historia Samsonis septidui ejusmodi nuptialis celebritatem haberi [o] observatur, velut eam quæ ex jure seu moribus Palæstinis, Ebræis, aliisque gentibus tunc atque antea diu intervenientibus & plerunque receptis in usu. Quin & Benedictionis exemplum, ante Legem datam, sumunt ex eo de Rebecca, ubi deducebatur in uxorem Isaaci, *Et benedixerunt* [p] seu *imprecabantur prospera sorori suæ* (ut vulgata) *dicentes, soror nostra es; crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum tuorum.*

[m] *In Pirke R. Eliezer cap. 16. & cap. 33.*

[n] *Adit.* Moed katon, *cap. 1. fol. 90. col. 4. §. 7.*

[o] *R. David Kimchi, alii ad Judic. 14. 15.*

[p] *Genes. 24. 60.*

CAP.

CAP. VI.

De Polygamia *ex* Jure Naturali, *seu* Universali *illo quod tum* ante Legem Mosaicam, *tum* post, *juxta Ebræos pariter obtinuit.*

POlygamia, cum alia sit ubi plures uxores, sed per successionem tantùm, seu plures itidem viri, sed non simul plures, eidem habentur; alia, ubi plures viri uni uxori, pluresve uxores uni viro, idque simul, conjunguntur; De prima specie non est cur plura dicamus. Neque enim à secundis pluribusve, alterutro conjugum demortuo, Nuptiis quempiam sive in intervallo quod tractamus, id est ante Legem Mosaicam, sive postea, ex Magistrorum placitis, arceri comperimus; tametsi in patribus Christianis, non desint qui Nuptiis aliquantulùm iniquiores, utriusque speciei velut interdictum ex rerum petant initiis. De Monogamiæ disciplina disputans Tertullianus [q] *Hoc ipsum*, inquit, *demonstratur à nobis neque novam neque extraneam esse Monogamiæ disciplinam, imò antiquam & propriam Christianorum, ut Paracletum restitutorem potiùs sentias ejus quàm institutorem. Quod pertineat ad Antiquitatem; quæ potest antiquior forma proferri quàm ipse census generis humani? Vnam fœminam masculo Deus finxit, unâ costâ ejus decerptâ, & utique ex pluribus. Sed & in præfatione ipsius operis Non est, inquit, bonum homini solum eum esse: faciamus adjutorium illi. Adiutores enim dixisset, si pluribus eum uxoribus destinasset. Adjecit & Legem de futuro. Siquidem propheticè dictum est, Et erunt duo in unam carnem, non tres neque plures. Ceterùm jam non duo si plures. Stetit lex. Denique perseveravit unio conjugii in auctoribus generis ad finem usque, non quia non erant fœminæ aliæ, sed quia ideò non erant, ne primitiæ generis duplici matrimonio contaminarentur. Alioquin si Deus voluisset esse, & potuissent. Certe de filiarum suarum numerositate sumpsisset, non minus ex ossibus & ex carne sua habens Evam, si hoc pie fieret. At ubi primum scelus, homicidium, in fratricidio dedicatum, tam dignum secundo loco scelus non fuit quàm duæ Nuptiæ. Neque enim refert, duas quis uxores singulas habuerit, an pariter singulæ duas fecerint. Idem numerus conjunctorum & separatorum. Semel tamen vim passa institutio*

[q] *De Monogamia cap. 4. sed & vide eum lib. de unis Nuptiis ad uxorem cap. 2. citatum heic capite proximo.*

Dei per Lamech constitit postea in finem usque gentis illius. Secundus Lamech nullus extitit, quomodo duabus maritatus. Negat scriptura quod non notat. Aliæ Diluvium iniquitates provocaverunt, semel defensæ quales fuerunt. Non tamen septuagies septies, quod duo matrimonia meruerunt. Sed et reformatio secundi generis humani Monogamia matre censetur. Iterum duo in unam carnem crescere & redundare suscipiunt. Noe & uxor filiique eorum in unicis nuptiis. Etiam in ipsis animalibus Monogamia recognoscitur, ne vel Bestiæ de mœchia nascerentur. Ex omnibus, inquit [r], *bestiis, ex omni carne duo induces in Arcam ut vivant tecum; masculus & fœmina erunt de animalibus volatilibus secundum genus, & de omnibus serpentibus terræ secundum genus ipsorum. Duo ex omnibus introibunt ad te, masculus & fœmina. Eadem forma & septena ex binis adlegi mandat ex masculo & fœmina, uno & una. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus cum binis fœminis introire non licuit.* Quin Joannes Cantacuzenus, Imperator Constantinopolitanus, adversus Mahumedem hac de re differens, ex veterum etiam mente unicam Noachi uxorem in scriptura memorari animadvertit, singulasque filiis ejus singulis, πάντως, ita inquit [s] οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ λόγου ἢ ὅτι χρὴ καὶ μίαν καὶ μόνην γυναῖκα ἐστὶν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, *ac si non aliud ejusmodi narrationis genus innuisset quàm ex justo & æquo unam atque unicam duntaxat quempiam sibi habuisse uxorem.* Etiam Innocentius Papa tertius, *nec ulli,* inquit [t], *unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, quæ mos quandoque, interdum etiam fas censetur.* Alii tantundem. Sed de Pluralitate hac uxorum ex Jure vetustioribus seculis concesso aliter alii ex patribus Christianis. *Prolis gratiâ* inquit D. Augustinus [u] *patres sanctos ex Abraham & ante Abraham quibus Deus, quod ei placuerint perhibet testimonium, usos fuisse conjugibus, neminem oportet dubitare Christianum, quando quibusdam etiam singulis plures habere concessum est, ubi ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis.* Obvii sunt theologi qui hac de re agunt, nec pauci. Atque Hugo Grotius [x] *Conjugium naturaliter esse existimavimus talem cohabitationem maris cum fœmina quæ fœminam constituat quasi sub oculis & custodia maris. Nam tale consortium & in mutis animantibus quibusdam videre est. In homine verò quà animans est, utens ra-*

[r] Genes. 6, 19.

[s] Apolog. κατὰ τοῦ Μωάμεθ, 4.

[t] C. 8. gaudemus, tit. de Divortiis.

[u] De Nuptiis & Concupiscentia, lib. 1. cap. 8. quem vide, sis, & lib. de bono conjugali cap. 25. et contra Faustum lib. 22. cap. 47, et 48.

[x] De Jure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 5. §. 8, & 9.

ratione, ad hoc accessit fides qua se fœmina mari adstringit. Nec aliud ut conjugium subsistat, Natura videtur requirere. Sed nec divina lex amplius videtur exegisse ante Evangelii propagationem. Nam & viri sancti ante legem plures unà uxores habuerunt; & in lege præcepta quædam dantur his [y] *qui plures una habent, & regi* [z] *præscribitur ut nec uxorum nec equorum nimiam sibi adsciscat copiam; ubi Ebræi interpretes notant octodecim sive uxores sive concubinas regi fuisse concessas, & Davidi Deus imputat quòd uxores ei complures & quidem illustres dedisset.* Et sanè juxta Ebræorum placita, semper viro licita fuit uxorum etiam simul conjunctarum (sed nunquam virorum uxori) pluralitas ante Legem Mosaicam, seu ex Jure Naturali; nec minùs, post illam legem, temperamentis aliquot, ex Jure ipsis civili (de quibus alibi) adjectis. Receptum enim est illud quod in Gemara Babylonia [a] habet Rabba; נושא אדם כמה נשים לאשתו והוא דאית ליה למיזיינינהו *Fas est cuique quotcunque superinducere uxores, modò, quibus victus eis præbeatur, res ei suppetant.* Ubi tamen præter Alimenta & Vestitum sufficientem, etiam τὴν עונה id est τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν *debitam benevolentiam* seu conjugale illud concubitûs debitum volunt ut superinducenti esset singulis præstandi potestas. *Fas est*, inquit Maimonides [b] *quotcunque, etiam centum, uxores sive simul omnes sive alteram post alteram ducere*, ואין אשתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת *neque potestas uxori antea ductæ virum heic impediendi, modo illi potestas fuerit præstare Alimenta, Vestitum atque Debitum conjugale, secundum id quod unicuique earum competit.* Et hæresis habita est nec toleranda Sadducæorum opinio quâ binas simul haberi Jure uxores negabant ex lege illa [c] malè intellecta אשה אל אחותה לא תקח לצרור *uxorem sorori suæ non accipies, in ejus afflictionem*, & אחותה quod ibi *sorori suæ* est, pro *alteri*, ut certè verbum ipsum fert, sumpto. Ceterum de sororibus binis, idque dum in vivis tantùm fuerit utraque, locus ille passim Magistris capitur, ut fusius in libris de Nuptiis Ebræorum ostendimus. Et auctor *Pesichtha Zotertha* [d], ad dictam legem, שאמר שתי נשים בעלמא אסורות בידוע שאין להם לא דרך ולא חוק שהרי כמה צדיקים נשאו שתי נשים כגון אלקנה ודוד ושלמה ובדברי הימים כמה בשתי נשים *Qui dicit, binas simul uxores esse interdictas, notum sit eum nec morum nec juris esse*

[y] *Deut.* 21. 15.

[z] *Ibid.* 17. 16. & 17.

[a] *Ad tit.* Jabimoth *cap.* 6. *fol.* 65 *a.* & *videsis Misnam tit. eodem cap.* 4. *ubi de quatuor fratribus, eorumque superstite agitur in Gem. Bab. fol.* 43 *b.*

[b] *Halach.* Ishoth *cap.* 14. *adde R. Bechai ad* Vaicra *fol.* 141. *col.* 2. & 3.

[c] *Levit.* 18. 18

[d] *Fol.* 24. *col.* 1. & *videsis I. Drusium ad difficiliora loca Levitici, cap.* 61.

peritum. Nam multi justi acceperunt binas uxores; velut Elcana [e], *David* [f] *Salomon* [g]. *Et in libro Paralipomenon multi memorantur quibus binæ uxores.* Vetuſtiora autem plurium ſimul conjunctarum uxorum exempla habes non ſolùm in Lamecho [h], ſed etiam in Abraha [i], & Jacobo [k], Eſau [l], quæ ad Jura Noachidarum ante Legem Moſaicam obtinentia ſpectant. Quin & Joſephus [m] neſcio unde edoctus, binas uxores, Tharbin Æthiophiæ Regis filiam & Sepphoram Raguelis ſeu Jethronis (quæ in ſacris literis unica eſt) Moſi ipſi tribuit. Id quod velut fabuloſum rejiciunt viri [n] docti. De Lamechi autem ſeculo atque eo quod inde uſque ad Diluvium intervenit, traditio priſca eſt, morem fuiſſe frequentem, ut ubi binæ cuipiam haberentur uxores, altera prolis gratiâ, eaque ſeveriùs & duriùs haberetur; altera voluptatis tantùm, quæ ſterilitatis exhauſto poculo, opiparè & lautiùs, velut nova ſemper nupta aut amica, cottidiè exciperetur. Ad Hiſtoriam ſacram de binis Lamechi uxoribus, Salomon Jarchius [o], כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עיקרין כדי שתעקר ומקושטה ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזהו שפירש איוב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב *Ad hunc modum ſe habuit mos ſub diluvii tempora, ut alteram haberent uxorem prolis gratiâ; alteram verò ad concubitum. Ea autem quæ ad concubitum duntaxat ducebatur, ſterilitatis exhaurire ſolebat poculum, ut ſterilis redderetur. Ornata etiam, velut nova nupta lautiores comedebat dapes. Acerbiùs autem ac duriùs tractabatur ſocia ejus, ſeu altera, & lugebat, velut vidua. Atque hoc eſt quod intelligitur apud Iobum* [p] *ubi ait, Pavit ſterilem quæ non peperit, ſed viduæ bene non fecit.* Nam periocha illa *levis erat ſuper faciem aquæ &c.* in Jobi verbis de Diluvio etiam Jarchio ſumitur, uti etiam vetuſtioribus multò interpretibus. *Bereſith Rabba* [q]; כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד מהן לוקח לו שתי נשים אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאלו אלמנה בחיה וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עיקרים שלא תלד והיתה יושבת אצלו בקישוטת כזונה הה"ד רועה עקרה ובני *Sub Diluvium hominum mos erat, ut pro libitu binas ſibi duceret quiſque uxores, alteram prolis gratiâ, alteram in concubitum. Ea autem quæ prolis gratiâ haberetur, velut vidua, quamdiu ſuperſtes eſſet, degebat. Sed ea quæ in concubitum adhiberetur, ſterilitatis exhau-*

[e] 1. Samuel 1. 2.
[f] 2. Samuel 3. 2. & 5. 13.
[g] 1. Regum. 11. 3.
[h] Geneſ. 4. 19.
[i] Geneſ. 16. 3.
[k] Geneſ. 29.
[l] Geneſ. 36. 2. & 6.
[m] Lib. 2. Archeolog. cap. 5.
[n] Auguſtinus Chiſamenſis apud Sixt. Senenſ. Bib. ſanct. lib. 5. annot. 123.
[o] Tantundem ad Jobi caput 24. 21.
[p] Cap. 24. 21.
[q] Rabbi Uriah, ex Rabbi Juda Bar Simon, ibi Paraſch. 23.

haurire solebat poculum, ut sterilis redderetur, atque juxta virum accumbere solita, velut meretricio ornabatur habitu. Atque idem innititur verbis illis, Pavit sterilem &c. quemadmodum ex Jobo jam antè citantur. Quin statuere audent quænam ex Lamechi uxoribus prolis gratiâ, quænam in concubitum adhibita. Priorem Adam dictam, prolis gratiâ; alteram, nomine Sellam aut Zillam, in concubitum. Id quod etiam ex nominum etymo ludentes [r] petunt. Adam scilicet seu עדה ita nuncupatam, quoniam עדה מינה invicem *recedere solebant* sive quod rara eorum consuetudo; Zillam autem seu צלה quoniam versari solebat בצלו *in umbra ejus*. Quoniam vix à marito, magis ac à corpore umbra discedebat. Utcunque verò se res haberet, tam Zillam quàm Adam marito fœcundam fuisse liquet satis in historia sacra. Quin & traditur apud Christianos aliquot, Polygamiæ illo ævo morem fuisse, ut plures simul uxores, utcunque ductæ, non cohabitarent, sed singulis seorsim fruerentur ædibus. Epiphanius [s], Εἰ γὰρ καὶ τίνες τῶν πατέρων δύο καὶ τρεῖς γυναῖκας ἐσχήκασιν, οὐκ ἐν μιᾷ οἰκίᾳ αἱ γυναῖκες ἦσαν, *tametsi enim quidam patres duas & tres uxores habuerunt, non tamen in una domo uxores fuerunt.* Quod certè & institutis Ebræorum in veteri sua Polygamia [t] est apprimè consonum. Ceterùm qualia temperamenta de eo quod de indefinito uxorum numero seu polygamia hactenus adductum est ad intervallum Legis Naturalis seu quod Mosaicam antevertit spectans, sive ex Lege sive ex Institutis monitisve seipsos accepisse aiant Ebræi (quos & imitati sunt Mahumedani) ostendimus in Uxore Ebraica. Jus hoc Polygamiæ in Oriente (semper excipias locos gentesque quibus à Christianismo abolitum est) olim hodieque passim in usu. In Occidente non item. Nam ne quis binas eodem tempore uxores haberet, Cecropem Atheniensium Regem [u] memoriæ proditum est primò constituisse. Et raræ satis binæ simul in Occidente nuptiæ; licet post Cecropem psephisma occurrat [x] διὰ τὸ λειπανδρεῖν, συναυξῆσαι τὸ πλῆθος *ne homines deficerent atque ut multitudo cresceret*, γαμεῖν μὲν μίαν ἀστὴν, παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας, *unam uxorem civem & legitimam ducendam, liberos verò etiam ex alia suscipiendos.* Sed rara quidem apud Græcos aut Romanos Polygamiæ seu legitimarum seu justarum uxorum plurium simùl exempla; quanquam in Socrate [y] legimus Valentinianum primum legem evulgâsse quâ cuilibet liceret δύο νομίμους ἔχειν γυναῖκας *duas uxores*

[r] Beresith Rabba *ibidem*. Sed alia horum nominum, etyma habes in *Gem. Hierosolymitana ad tit.* Jabimoth *cap. 6. fol. 7. col. 3. § 5.*

[s] *Hæresi* 80.

[t] *Maimonid. halach.* Ishoth *cp.* 14.

[u] *Videsis Petrum Fabrum Semestr.* 2. *cap.* 1.

[x] *Demosthen. Orat. contra Neæram. Athenæus Dipnosoph. lib.* 13. *& videsis Samuel. Petit. in Leges Attic. lib. 6. tit.* 1.

[y] *Hist. Ecclesiast. lib.* 4. *c.* 26. *et vide Baron. dios. & C. de Incest. nupt.*

res habere simùl legitimas. Et vide caput proximnm ubi de Concubinis agitur. Apud Barbaros autem seu gentes alias frequenter reperta Polygamia. Tacitus de Germanis; *Severa illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaveris. Nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodùm paucis, qui non libidine sed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur.* Alia sunt hac de re in scriptoribus obvia; quibus adscribere non pigebit quæ de Cecrope quem diximus, tradit Joannes Antiochenus Malala dictus [z], maximè cum nondum is sit typis editus. Ἐκέλευσε νομοθετῆσαι τὰς γυναῖκας τὰς ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ οὔσας ἐν ᾧ εἰσὶν παρθένοι γαμεῖσθαι ἑνὶ ἀνδρὶ ἅσινας ἐκάλεσε Νύμφας ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτοῦ διὰ τὸ πηγαῖς ἐοικέναι αὐτὰς παρθένους καὶ χήρας αἳ τίκτουσι καὶ ἀπὸ ἀδήλων πόρων πηγάζουσι γάλα. Πρὸ γὰρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πᾶσαι αἱ γυναῖκες τῶν Ἀττικῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πλησίον χώρας θηριώδει μίξει ἐμίγνυντο ἑκάστῳ συγγινόμεναι τῷ ἀρεσκομένῳ αὐταῖς ἐὰν κἀκείνη ἐβούλετο, καὶ ἐκαλεῖτο ἡ ἁρπαζομένη γυνὴ οὐδένος, ἀλλὰ τοῖς πᾶσι προσήρχοντο διδοῦσαι ἑαυτὰς εἰς πορνείαν, καὶ ὅσας ἐβουλήθη τις κρατῆσαι αὐτὰς ἡμέρας καὶ οἶκον παρέμενον αὐτῷ τρεφόμεναι, καὶ εἰ ἤθελε πάλιν ἀπέλυσεν αὐτὴν τοῖς βουλομένοις· τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς εἴρηται, τὸ μὴ ἀναγκάζεσθαι αὐτὰς συνεῖναι ἀνδρὶ πρὸς ὃν βούλονται· οὐδεὶς οὖν ᾔδει τίς ἦν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, καὶ ἐδίδου τὸ τεχθὲν ᾧ ἐβούλετο ἀνδρὶ συμμιγεῖσα αὐτῷ εἴτε ἄρρεν εἴτε θῆλυ ἔτεκε. Καὶ ἔχαιρον δεχόμενοι. Ὁ δὲ Κέκρωψ ἐκ τῆς Αἰγύπτου καταγόμενος ἐξεφώνησε τὸν Νόμον τοῦτον εἰρηκὼς ὅτι ἡ Ἀττικὴ χώρα διὰ τοῦτο ἀπώλετο· Καὶ λοιπὸν ἐσωφρόνησαν πᾶσαι καὶ ἀνδράσιν ἐζεύγνυον ἑαυτὰς αἱ ἄγαμοι παρθένοι· Ἡ δὲ πορνευθεῖσα ἐγαμεῖτο ἑνὶ ᾧ ἐβούλετο ἀνδρί· Καὶ ἐθαύμασαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν τοῦ βασιλέως νόμον, ὡς δὲ καὶ τινὲς ἐξέθεντο ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι εἶπον διφυῆ ὅτι διεγνώρισε τὰ τέκνα τὸ εἰδέναι τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς. *Edicto jussit fœminas quotquot virgines in illius regno essent, viro unico nubere. Atque has in legis latione Nymphas dixit, ideò quod fontibus Virgines & puellæ sunt similes, utpote quæ pariunt & ex obscuris meatibus lac emittunt. Etenim ante ejus regnum fœminæ regionis Atticæ & Atheniensis & quæ in vicinia erat, more ferino commiscebantur cuicunque pro libitu vellent. Nec vocabatur fœmina sic arrepta Uxor alicujus. Sed promiscuè omnibus in libidinem se dabant. Et quamdiu*

[z] *Ms. in Biblioth. Oxon. fol. 242.*

diù quis eas retinere vellet, domi manebant ab eo alimenta accipientes. Et pro libitu sic retentam dimittere solebat aliis qui pariter pro libitu acciperent. Hoc autem Attica regione vetitum est; ut in posterum libido hæc promiscua locum ibi non sortiretur. Nemo enim scivit quis sibi filius, quæ filia. Et mater dare solebat prolem, sive masculam sive fœminam, cuicunque eorum quibuscum rem habuerat, pro arbitratu suo. Qui libentissimè etiam sic datam recepere. Cecrops autem ex Ægypto redux, legem hanc promulgavit; dixitque regionem Atticam ex more pristino eversam. Dein igitur mores amplexæ pudicos, maritis se junxere virgines innuptæ. Et quæ vitiata etiam fuisset, cuicunque vellet nubebat. Adeò autem admirabantur regiam hanc legem Athenienses ut inde ab eis Rex ipse διφυὴς *nuncuparetur (ut volunt aliqui) quoniam sic noblitata est proles ex eo quòd parentes dignosceret.* Ita sanè & nominis ratio redditur apud Athenæum [a]. Apud alios, aliter.

[a] *Lib.* 12.

Cap. VII.

De Divortio *ex* Jure Naturali *seu* Omnium, *juxta Ebræos ante legem Mosaicam seu extra illam* Communi, *ac de* Concubinæ *&* Uxoris *nomine; & obiter de vocabulo Anglicano* wife.

MAtrimonium igitur, ex Jure, quod docent Ebræi, Naturali, erat viri & fœminæ, sive unius sive plurium fœminarum, tam ex concubitu quàm consensu præeunte, conjunctio, vitæ consuetudinem continens. Non adjicimus individuam, quod Christiani habemus in Matrimonii [b] definitione. Neque enim separari aut dividi nequibant conjuges, seu Matrimonium dirimi, nisi ex singulari aliqua legis permissione, seu repudii causâ; neque communis consensus (quo ex veteri Jure Cæsareo distrahi Matrimonia scimus) necessarius erat, ut dirimiretur. Neque individua dici potuit vitæ consuetudo quæ æquo Jure à marito pluribus communicabatur. Quemadmodum verò ex veteri Jure Cæsareo distrahebantur Matrimonia [c], alia quidem consentiente utrâque parte, pactis causam, sicut utrique (ut verba sunt Justiniani) placuerit, gubernantibus, alia verò per occasionem rationabilem quæ etiam *Bona* [d] *gratia* vocabatur, alia citra omnem causam, alia quoque cum causa rationabili (cui libertati sanctiones tam Cæsareæ [e] etiam quàm Pontificiæ haud parùm dero-

[b] *Instit. tit. de patria potestate in princ.*

[c] *Novell.* 22. *cap.* 4. *&* 117. *cap.* 10.

[d] *Novell.* 98. *cap.* 2.

[e] *C. de Repudiis l.* 8. *Novell.* 22. *c.* 4. *&* 117. *cap.* 10. *C. Theodos. lib.* 3. *tit.* 16. *Harmenopul. Prochir. lib.* 4. *tit.* 12. *& videsis Alberic. Gentil. de Nuptiis lib.* 6. *cap.* 4.

derogarunt) ita ex Jure Naturali ab ipsis rerum primordiis communi citra ullam omninò causam ea distrahi fas fuisse volunt Magistri. Idque pro libitu tam uxoris quàm viri, quod etiam, ex præscriptis aliquot causis, Jure Cæsareo olim permissum est. Adeò ut pactum matrimoniale heic non aliud haberetur quàm Sociorum contractus, qui eo usque stabilis manet dum in eodem consensu utrinque perseveratur, & renunciante societati [f] alterutro solvitur. Ita, sive viro siue uxore matrimonio renuntiante, solutum aiunt fuisse contractum, velut divortio planè legitimo. Moses Maimonides [g], ad mentem Gemaræ Babyloniæ [h]; hac de re, בן נח שייחד שפחה לעבדו הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ויאמר כל העם זו דביתו עבד פלוני ומאימתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת רשותו והלך לה שאין לה גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לב״ד אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין *Noachides seu Gentilis, si conjugaverit Ancillam in contubernium servo suo, etiam ipse* [si cum ea rem habuerit] *ultimo supplicio puniendus est, eo quòd uxorem alienam compresserit. Sed hoc nomine reus ille neutiquam est, usque dum manifestum fuerit contubernium, & publicè dignoscatur eam ex servi ejusmodi familia* [velut conjugem] *esse. Undenam verò fiet ut cum eâ licitè denuò concumbat? Nimirum si disjungat eam à servo suo* (nam utriusque voluntas in potestate domini) *& caput ejus palam aperiatur* [si detecto capite in publicum ea prodeat; quoniam [i] non sine velo nuptæ prodire solebant] *Vndenam verò fiet, ut aliena, apud Noachidas* [liberi hominis] *uxor similis fiat ei quæ apud nos divortio separatur? Nimirùm si aut ex ædibus vir eam ejiciat & solutam dimittat, aut ipsa exeat è potestate ejus & eum relinquat. Neque enim ad eos Libellus Divortii attinet. Neque res est omninò* [uti apud nos] *forensis. Ceterùm quandocunque sive viro sive uxori disjungi invicem placuerit, disjungantur.* Unde & occurrit interdum in vetustissimis scriptis Talmudicis [k], בני נח אין להן קידושין אין להן גירושין *Noachidis nec sunt Nuptiæ* (solennes scilicet illæ & ex consensu tantùm contractæ, ut ante ostensum est) *nec Divortia*, qualia nimirum Ebræis præscripta. Sed שניהן מגרשין זה את זה *alteruter conjugum pro libitu connubium solvit.* Et appositissimè Josephus Scaliger [l]; *apud Romanos*

[f] *Instit. tit. de Societate*, §. *manet.*

[g] *Halach.* Melakim *cap.* 9.

[h] *Ad tit.* Sanhedrin *cap* 7. *fol.* 58 *b.*

[i] *Glossa Iarchii, ad citat. Gemaræ Babyloniæ locum.*

[k] *Gemara Hierosolymit. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 58. *col.* 3. *a*

[l] *Animadvers. Euseb. num.* 2015. *& de Paganorũ divortiis vide Alex. ab Alexand. Genialium dierum lib.* 4. *cap.* 8. *Et Alphonsũ à vera cruce specul. conjugior. part.* 2. *art.* 9. 12. *&* 13.

nos & Græcos tam mulier quàm vir potest alter alteri dicere ut res suas sibi habeat. Quin nomina rei illius propria jure Attico prodita erant, ut si vir discederet ab uxore, hoc diceretur ἀποπομπή, *si mulier à viro*, ἀπόλειψις. Voces has in re Græcorum divortii memorat Julius Pollux[m]. Discriminis autem rationem rectè exhibet Samuel Petitus[n]; *Cur uxor*, inquit, *non dicatur* ἀποπέμπειν τὸν ἄνδρα, *ratio est, quòd uxor nupta deducitur domum mariti, neque potest* ἀποπέμπειν, *id est ejicere virum ex illis ædibus quarum ea domina non est: at potest eum relinquere & ab illius ædibus recedere.* Quod verò aiunt Ebræi ad Noachidas seu Gentiles non attinere libellum Divortii, id intelligendum est, nec scilicet, quemadmodum ex lege sacra apud Ebræos, nec ex rei natura, omninò Divortiis eorum necessarium esse ex Jure quo tenentur Naturali libellum. Pro libitu autem adhiberi posse, & adhibitum, ex civili quod superinduxerint Jure. Unde tam Græcis quàm Romanis libellus in usu. Quale pariter dicendum de eo quod est, Ebræorum Divortium, Noachidis rem neutiquam esse forensem. Græci libellum Divortii, sive τῆς ἀποπομπῆς, ubi vir fœminam ejiciebat, sive τῆς ἀπολείψεως γράμματα ubi hæc illum relinquebat, nuncupabant[o]. Et Archontis Athenis erat sortiri Judices[p] apud quos disceptandum utrum Divortii causa esset legitima. Morem illum ἀπολείψεως quæ nullo pacto legitima erat Judæis, inducere tamen ex Jure seu exemplo aliarum Gentium voluit Salome Herodis magni soror, cum Costobaro marito suo libellum Repudii mittebat, quod scribit Josephus[q]. Sed aut Proselyta ea fuit aut Libertina aut ancilla in Judaismum cooptata, aut plane Gentilis (qua de re vide inferiùs, capite vigesimo secundo) non omninò Originaria. Exemplum ejusmodi aliud sub id tempus habetur in Herodiade[r] Aristobuli filia. Certè & de ἀπολείψει seu Divortii libello ab uxore misso velut de eo quod in declinante Ebræorum statu aliquantulùm contra mores avitos inoleverat, loquitur Christus; *si*[s] *uxor dimiserit virum suum & alii nupserit, mœchatur.* Quin & Divortii pro libitu alterutrius conjugum usus repertus est apud novi orbis incolas; quod docet Alphonsus à Vera Cruce[t] in Academia Mexicana Theologiæ olim professor primarius. Atque advertendum quod habet de Divortiis apud alias Gentes D. Augustinus[u], de eis ex lege Evangelica loquutus. *Aliter*, inquit, *se habere Jura Gentium quis ignorat, ubi, interposito repudio, sine reatu*

[m] *Onomastic. lib.* 3. *cap.* 3.
[n] *Comment. in leges Atticas lib.* 6. *pag.* 459.
[o] *Plutarch. in Alcibiade.*
[p] *Andocides Orat. in Alcibiad. & Isæus pro Pyrrho.*
[q] *Archæolog. lib.* 15. *cap.* 11.
[r] *Idem lib.* 18. *cap.* 7.
[s] *D. Marc.* 10, 12.
[t] *Specul. Conjug. part.* 2. *art.* 5.
[u] *De bono conjugali, cap.* 8. *quem videsis etiam lib.* 1. *de Nuptiis & Concupiscentia lib.* 1. *cap.* 8.

aliquo ultionis Humanæ, & Illa, cui voluerit, nubit, & Ille, quam voluerit, ducit; cui consuetudini simile aliquid propter Israelitarum duritiem, videtur permisisse Moses de Libello Repudii. Quæ cum ita sint, manifestum erit, qualesnam fuerint concubinæ, id est, פילגשים sic dictæ, ante legem; neque obscurum, qualesnam eæ quæ post legem in sacro sermone hoc nomine indigitantur. Quod ad concubinas ante Legem attinet, Concubinæ Abrahæ[x], Nachoris[y], Jacobi[z], Eliphazi[a], à Mose memorantur. Et Tertullianus[b] *sanè apud veteres nostros, ipsosque Patriarchas, non modò Nubere, sed etiam plurifariam uti matrimoniis fas fuit. Erant & concubinæ.* Cum verò Legitima uxor, consensu præeunte, eoque, concubitu, ut ostensum est, firmato, in vitæ consuetudinem acciperetur, puresque ita simul possent ritè haberi; cumque matrimonium, pro alterutrius conjugum arbitratu, nunquam non esset, idque nisi interveniret lex adversa civilis, sine libello, solvendum, juxta scilicet jam dictam Magistrorum, de Noachidarum jure, sententiam; sequitur, Concubinam quæ item in concubitum & vitæ consuetudinem æquè adsciscì soleret, nec leviori divortii genere disjungi posset, aut nomine tenus duntaxat, aut saltem dignitatis tantùm minoris (ubi, verbi gratiâ, ancilla esset aut generis obscuri) ratione, ab uxore discrepâsse; Jugalem autem contractum nodumque utrique eundem ipsum fuisse. Appositè heic Philo, καὶ Ναχώρ, inquit[c], καὶ τοι ὁ ἀδελφὸς Ἀβραάμ, ἔχει δύο γυναῖκας, ἀστήν τε καὶ Παλλακήν. Ὄνομα δὲ τῇ μὲν ἀστῇ Μελχά, Ῥουμὰ δὲ τῇ παλλακίδος, *etiam Nachor Abrahæ frater duas habuit uxores, Justam & concubinam. Justæ nomen erat Melchaia, concubinæ Ruma.* Neque patitur ratio, ut aliter sit de ipso contractu sentiendum. Quin expressè satis adstipulatur sacra scriptura. Cetura (quam eandem cum Hagare ancillâ fuisse plerunque[d] volunt Orientales) dicitur à Mose אשה seu *uxor* Abrahæ; quæ ipsa in Paralipomenis[e] concubina nuncupatur. Et egregiè ad hanc rem, quod ex sacro contextu habet D. Augustinus, cui Cetura & Hagar diversæ sunt, uti ferè Christianis. *Ambæ,* inquit[f], *& uxores Abrahæ & concubinæ sunt appellatæ. Sara verò nunquam dicta est concubina, sed uxor tantùm. Nam & quando data est Hagar Abrahæ, ita scriptum est*[g]; *Et apprehendit Sara uxor Abram Agar Ægyptiam ancillam suam post decem annos quàm habitaverat Abram in terra Chanaan, & dedit eam Abram viro suo uxorem. De Cethura autem quam post obitum Saræ accepit,*

[x] Genes. 25. 6.
[y] Genes. 22. 4.
[z] Genes. 35. 22.
[a] Genes. 36. 12.
[b] Lib. 1. de Unis Nuptiis ad Uxorem cap. 2.
[c] Lib. de τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου
[d] Targum Hierosolymit. & Jonathan Genes. 25. 1. & Jarchius ibi, & ad comm. 6.
[e] 1 Paralip. 1. 32.
[f] De Civitate Dei lib. 16. cap. 34. quem & videsis in Genes. ad literam quæst. 90.
[g] Genes. 16. 3.

accepit, sic legitur[h], *Adjiciens autem Abraham sumpsit uxorem, cui nomen erat Cethura. Ecce ambæ dicuntur uxores; ambæ porrò concubinæ fuisse reperiuntur, postea dicente scripturâ*[i]; *Dedit autem Abraham omnem censum suum Isaac filio suo, & filiis concubinarum suarum dedit Abraham dationes, & dimisit eos ab Isaac filio suo adhuc se vivo ad Orientem in terram Orientis.* Et Tertullianus, Abraham, *inquit*[k], *mutatus est in Digamiam per Ancillæ concubinatum.* Concubinatus igitur tunc Nuptiæ erant, & concubina etiam uxor habita. Et quia ancilla erat, ideo concubinam dictam fuisse Ceturam volunt Magistrorum [l] nonnulli. In universum autem ii Concubinas ab uxoribus distinguunt pactis dotalibus & sponsaliorum solennibus. Sæpè occurrit illud[m], נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין *uxores fiunt cum pactis dotalibus & sponsaliorum solennibus, Concubinæ neque his neque illis.* Sed hoc maximè ad concubinatum, qui post legem in usu, attinet; cum scilicet & Dotalia pacta & alia atque in pristino seculo solennia, eaque magis necessaria, Nuptiis, quod alibi fusiùs exhibemus, præscriberent; nec tamen ejusmodi quæ contractum irritum omissa facerent. Nam ante legem, in Consensu solùm & Concubitu, modò ad vitæ consuetudinem futuram uterque haberetur, matrimonii substantiam ponebant; solennibus, pactisque dotalibus, pro libitu omninò adhibitis, quæ postmodùm etiam ex eorum, qui rebus præerant, autoritate præscripta atque aucta, formulam etiam legitimam, sed non substantiam matrimonii, seu ipsum contractum, mutâsse docent. Hinc concubinarum Saulis[n], Davidis[o], Salomonis[p], Rehoboam[q], Regum, ad Magistrorum mentem, nomen ritè intelligendum. Unde, cum ex majorum institutis, dotem & sponsaliorum solennia nuptiis accedere velint justis hominum privatorum seu subditorum, Regi tamen suo fas fuisse, utpote hac lege superinductâ soluto, aiunt concubinam[r] sibi ביחוד בלבד *solùm concubitu sibi conjungere*, אבל הדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר יעוד *privato nihilominùs seu subdito interdictam fuisse concubinam, si excipias ancillam Ebræam tantùm, postquam eam ex venditione*[s] *patris desponsaverit.* Qua de re, libro proximo fusiùs; ubi ancillam illam planè uxorem fuisse liquet, sine nuptiarum solennibus conjunctam, id est, Concubinam. Certè & Levitæ concubina, à Benjaminitis nefariè peremta, planissimè uxor habebatur. Is etiam vir ejus [t] dicitur. Atque in vulgata ver-

[h] *Genes.* 25. 1.
[i] *Ibid. comm.* 6.
[k] *Lib. de Monogamia, cap.* 6.
[l] *Rabbi Bechai ad Genes.* 25. 1. *fol.* 35. *col.* 4.
[m] *Gemar. Hierosolymit. ad tit.* Cethuboth *cap.* 5. *fol.* 29. *col.* 4. §. 3. *Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. fol.* 21 *a. Iarchius ad Genes.* 25. 6. *Bechai loco citato David de Pomis fol.* 143. *Moses Maimon. id. halach.* Melakim *cap.* 4. *adde Moses Mikotzi Præcep. Negat.* 222.
[n] 2. *Samuel.* 3. 8. & 21. 11.
[o] 2. *Samuelis* 5. 13.
[p] 1. *Regum* 11. 3.
[q] 2. *Paralip.* 11. 21.
[r] *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 4.
[s] *Ex lege Exod.* 21. 8.
[t] *Judic.* 1. 3. *ubi vid. comm.* 1. 9. 27. & *cap.* 20. 4. ... 5. &c. & *videsis Henning. Arnisæum de Jure Connubiorum cap.* 5.

fione, indifcriminatim & uxor & concubina appellatur. In fonte nuncupatur bis אשה פילגש quod five *uxor concubina* five *fœmina concubina*, uti etiam γυνὴ παλλακὴ verti poteft. Quod itidem dicendum de decem illis Davidis concubinis quæ נשים פילגשים [u] id eft five *uxores concubinæ*, five *fœminæ*, feu, ut vulgata, *mulieres concubinæ* vocantur. Et de Levitæ, quem diximus, concubinâ, ad rem heic inprimis D. Ambrofius [x]; *Vir*, inquit, *Levita acceperat jugalem, quam à concubitu concubinam appellari arbitror*. De fucceffione etiam liberorum è concubinis apud Ebræos fufceptorum, alibi [y], uti etiam de concubinis plura diximus. Commentum verò habet Elias Levita de nominis פילגש quo concubina in facris literis denotari folet, originatione, & veluti Uxorem dimidiatam eam inde facit. Concubina, inquit [z], vocatur, כשהיא מלה מורכבת מן פלג אשה פי׳ חצי Pilegesh פילגש אשה ובלשון רומי אדם שיש לו שתי נשים קוראין זו אר׳ זו פלגש *quod vocabulum compofitum eft ex* Pelag Ifha, *id eft, uxore dimidiata; & Linguâ Latinâ, ubi quis binas habet uxores, harum altera nuncupatur alteri Pellex.* Quafi Pellex, pallaca, ac παλλακὴ pro concubina, ab Ebræorum jam dicta voce, quod & alii volunt, deducenda effet. Et certè Pellicis habetur notio altera [a] quæ ipfam heic Concubinam rectè fatis denotat. Quemadmodùm autem, ubi plures uxores, ibi etiam Concubinæ plures, mixtæve concubinæ & uxores licitæ (ut apud Ebræos & fere in Oriente alibique apud Mahumedanos) fuere juxta ea quæ dicta funt; ita ubi unicam duntaxat uxorem fuperftitem (ut non folùm ex legis Evangelicæ interpretatione, ubicunque ea viguit, fed ex civiliorum ita dictarum Europæ diù ante Chriftianifmum nationum [b] moribus obtinuit) liceret habere, ibi & unicam concubinam, id eft, fine folennibus præviis uxorem fed ufu tamen fatis conjunctam, licuit olim retinere; ceterùm non magis binas quàm binas uxores. Nec unicam hanc magis repudiare fas erat quàm uxorem. Cum fcilicet nomine magis & folennibus quàm re invicem diftarent. Jurifconfulti Græci [c] παλλακή ἐστιν ἡ συζῶσά τινι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, νομίμου χωρὶς γάμου, *Concubina eft quæ cum aliquo in ædibus cohabitat, fine matrimonio legitimo*; fine formulis matrimonio præfcriptis, non fimpliciter fine matrimonio. Et veteri, apud Harmenopulum [d], conftitutione Cæfarea, Concubinatus, qui κοινωνία τῆς παλλακῆς ibi dicitur, nomine γάμου οὐκ εὐπρεποῦς feu *Matrimonii inde-*

[u] 2. Samuel. 15, 16.

[x] De Officiis lib. 3. cap. 14.

[y] De fucceff. in bona defuncti, cap. 3.

[z] In Notis, ad David. Kimchi Radices, verbo פלגש

[a] L. Maffurius, 144. ff. de verb. fignific.

[b] Vide Sixt. Empiric. Pyrrhon. hypotypof. lib. 3. cap. 24. Cæfar. de Bell. Gallico lib. 6. ubi de Britannis &c: Athenæi Dipnof. 13. ubi de Cecrope, Suidam in eo, Petr. Fabrum in Semeftr. lib. 2, cap. 1. Jacob. Ravard. lib. de autoritate Prudent. cap. 1. &c.

[c] Bafilic. apud Theodorum Balfamonem in Photii Nomocanon. tit. 13. cap. 5.

[d] Prochir. lib. 4. tit. 7.

indecori designatur. Hinc Julius Paulus, celeberrimus sub Alexandro Severo, id est antequam Christianismus in Imperium Romanum receptus est, Jurisconsultus, *Eo tempore*, inquit [e], *quo quis uxorem habet, Concubinam habere non potest*; aliàs licitam, ut uxorem sine solennibus. Neque verò ingenua, eo ævo, sed tantùm ancilla, liberta, libertinave, in concubinatu ita propriè dicto potuit esse sine [f] testatione manifestum hoc faciente; quæ, si accederet, nullis aliis adhibitis solennibus, Ingenua concubinæ nomine deposito, uxor honoris causâ, dicebatur. Ceteris, quæ ingenuæ non erant, concubinis [g], ut inferiore dignitatis notâ, appellatis, & solâ animi destinatione [h] seu affectione æstimatis [i]. Instauratum posteà est jus illud, quo nefas erat uxorem simùl & concubinam (id est, alteram cum solennibus, saltem testatione satis manifestâ, alteram sine hac, sine illis, sed utramque conjugem) habere; idque tum à Constantino Magno [k], tum a Justiniano [l]. Etenim, velut in diversa sub uno tempore conjugia convenire, ad Ebræorum morem, id deputabatur. Unicam verò, qualem diximus, concubinam in vitæ consuetudinem (non ad tempus [m] certum ex contractu) adhibitam, loco uxoris, neque eâ minus licitè conjunctam, in veteri Ecclesia ei cui uxor alia nondum esset, habere [n] permittebatur, usque dum Cæsareæ [o], Pontificiæ [p], minorumque gentium sanctiones, præter vetustum etiam in Christianismo [q] morem, de solennibus Conjugiorum quorumcunque sacrisque Benedictionibus, publicâ eorum Testatione, atque id genus aliis ita vim sortirentur, ut Conjugia aliter inita pro interdictis, etiam interdum & irritis [r] haberentur. Neque forsan observatu indignum videatur; cum Sponsæ, Conjugis, Jugalis, Concubinæ, id genus aliorum nominum, etiam & τῆς אשה & γυναικὸς pro Uxore notationes apertæ sint, atque ejusmodi ut possessio & usus matrimonialis, sive tori societas atque sexus eis palàm indicetur; Uxoris interim quæ è prisca, ante Christianismum, Latinitate deducta est, notationem quidem nimiùm latere, sed tamen à Grammaticis aliquot à sacro [f] ungendi, in solennibus Nuptiarum, liminis ritu peti; ideoque etiam Unxorem eam olim dici. Perinde ac si absque sacris illis seu solennibus Nuptiarum, etiam ex ipsa vocabuli vi, nulla propriè illo nomine fuisset indigitanda. Certè sacris, veluti interventui ignis

[e] *Sentent. Recept. lib. 2. tit. 20. adde ff. tit. Communia de Manumissionibus l. 3, in fine.*

[f] *Marcianus l. 3. ff. de Concubinis, & Modestinus l. 24. ff. de Ritu Nuptiarum.*

[g] *Ulpianus l. 1. ff. de Concubinis.*

[h] *Paulus l. ult. ff. eodem titulo.*

[i] *Ulpianus l. 3. ff. de donat. inter virum & uxorem.*

[k] *L. unic. C. de Concubinis.*

[l] *Novell. 18. cap. 5. & 89. C. 12. Adde l. ult. ff. tit. Communis de Manumissionibus.*

[m] *D. Aug. de Bono conjugali cap. 17. caus. 32. q. 2. c. 5.*

[n] *Dict. Novell. & Concil. Toletan. 1. cap 17. dist. 34. c. 4.*

[o] *Novell. 74. cap. 4. Leonis Constit. 89. & 91. Harmenopulus Prochir. lib. 4. tit. 4 & 7.*

[p] *Caus. 30. q. 5. & extr. de Cland. despons. c. 3.* [q] *Tertull. lib. 2. ad uxorem, cap. 9. & lib. de pudicitia, cap 4. D. Ambros. epist. lib. 3. ad Vigilium. adde Francisc. Hotoman. Quæst. Illustr. 25. & Dionys. Gothofred. ad Leonis Constit. 89.* [r] *Leo Constit. 89. Harmenopul. lib. 4. tit. 4 & 7.* [f] *Donatus in Terentii Hecyram.*

& aquæ (qui veteribus ſacramentum[t] fœderis Nuptialis dicebatur) Farri, Confarreationi[u], ejuſmodi aliis non paucis locum fuiſſe in Nuptiarum ſolennibus ſcimus; atque in iis, Liminis etiam unctioni, cui præerat Dea Unxia dicta. *Unctionibus ſupereſt* (ſic apud Arnobium[x] legimus) *Unxia, Cingulorum Cinxia replicationi, Victa & Potua ſanctiſſimæ victui potuique procurant. O egregia numinum & ſingularis interpretatio poteſtatum, niſi poſtes virorum adipali unguine oblinerentur à ſponſis, niſi virginalia vincula jam ferventes diſſolverent atque imminentes mariti, niſi potarent & manderent homines, Dii nomina non haberent?* Et Joſephus Scaliger[y], *Unxor dicendum erat pro Unctor. Ejuſmodi enim erant verbalia apud veteres, uxor pro unctor; pacio pro pactio. Ita dicta eſt, quia adipe lupino poſtes novi mariti ungeret.* Sed interea verſum adfert Ennii Donatus ſeu quis alius ejuſmodi in Terentii Hecyram, quo ritus ille, unde & Uxor etymon habeat, probetur; quod tantum abeſt ut inde fiat, ut nec ad Nuptias omninò, ſed ad funus Tarquinii, verſum illum unctionemque in eo memoratam, ſpectare a viris doctis[z] rectè obſervetur. Ut ut ſe res heic habeat, tam Coemptione & Uſu, quàm Confarreatione ſeu Farre (qui modus erat Nubendi religioſiſſimus) uxores omnifariam fiebant & propriè ita dicebantur, cum tamen nec Uſus nec Coemptio ſacra ulla haberent. Adeo ut vocabulum illud, non minùs ac cetera jam dicta, undecunque demùm derivetur, Poſſeſſionem ac Uſum Matrimonialem ſeu tori ſocietatem, etiam citra ſacra, veteribus indicaret. Quin ipſum ſexum tantùm Uxoris nomine, ac ſi mulieri aut fœminæ ſeu τῇ אשה & γυναικὶ ſynonymum eſſet, denotat Martialis.

Conviva[b] *quiſquis Zoili poteſt eſſe,*
Summœnianas cœnet inter uxores.

Et

——*reſina*[c]
Summæniana qua pilantur uxores.

Proſtibula, quæ in ſummœnio, ſeu ſuburbana innuit; ſummœnianas Mulierculas, ſive nuptas ſive innuptas. Sed has antè illas; quæ rarò ſatis, in Roma veteri in proſtibulis. Et videmus ſanè in Linguis provincialibus, Latinam parentem ſuam agnoſcentibus, vocabula quæ uxorem denotant, ex pronuntiatione, ſive barbara ſive decurtata, Fœminæ ſeu Mulieris (quæ ſexum duntaxat reſpiciunt) poſſeſſivo adjunctæ, enaſci. Quin & vox illa **wife** qua nos Angli

[t] *Lactantius lib. 2. de Origine Erroris, cap. 10. Adde Dionyſ. Gothofred. ad l. 66. ff. de donat. inter virum & uxorem. §. 1.*

[u] *Boetius, in Ciceronis Topica & Servius ad Virgilii Georgic. lib. 1. Arnob. lib. 4. alii.*

[x] *Adverſus Gentes, lib. 3.*

[y] *Ad Feſtum verb.* Auctor.

[z] *Paull. Merula ad Annalium Ennii lib. 3.*

[b] *Lib. 3. epig. 81.*

[c] *Lib. 12. epig. 32.*

Angli ut conjugio propriâ, non aliter ac veteres Romani generatim uxoris vocabulo, utimur, tranſmiſſa ad nos eſt ab Angloſaxonibus, ſeu majoribus noſtris vetuſtioribus, quibus vocabulũ illud uxorẽ non aliter denotabat atque fœmina ſeu *ƿıꝼ* ſeu id quod ſexum ſequiorem ſimpliciter etiam deſignaret. Adjecto poſſeſſivo, dicebant illi (ut nos) **his wife** id eſt hẏꞅ ƿıꝼ, ſeu *fœmina ejus*, ut ſ.mus ex Evangeliis[d] Angloſaxonicis. Nam in eis pro eo quod eſt *Benedicta tu in mulierib'* legitur[e], Ðu eaꞃð ᵹebleꞇſeð on ƿıꝼu & beꞇƿux ƿıꝼum, ac ſi diceremus, **thou art blessed among wives**; & pro illo[f] *quædam mulier ei dixit*, ſum ƿıꝼ him ꞇo cƿæð; uti & pro *erat*[g] *enim mulier Gentilis*, ſoðlice ꝥ ƿıꝼ ƿæꞅ Hæðen; & pro *venit*[h] *mulier de Samaria*, þa com þæꞃ an ƿıꝼ oꝼ Samaꞃıa · qualia occurrunt etiam ſexcenta. Cum interim, ex poſſeſſivi adjecti vi, idem ipſum vocabulum non minùs illis quàm nobis uxorem ſeu conjugem denotaret; veluti Ælc man þe hẏꞅ ƿıꝼ ꝼoꞃlæꞇ ⁊ oðeꞃ nımð ſe unꞃıhꞇ hæmð, *Omnis qui dimittit uxorem ſuam* (Angloſaxonicè heic *fœminam ſuam*) *& alteram ducit, mœchatur*. Et[k] Ða cƿæðon hẏs leoꞃnunᵹ cnıhꞇaꞅ; Gyꝼ hẏꞇ ſƿa ẏs þam menn mıð hẏs ƿıꝼe ne ꝼꞃemað nonum menn ꞇo ƿıꝼıenne, *Dicunt ei diſcipuli ejus, ſi ita eſt cauſa hominis cum uxore* (cum fœmina ſua) *non expedit nubere*. Alia ejuſmodi obvia ſunt plurima. Quin & ubi apud P. Oroſium habetur Conſtantium Conſtantinum filium ex concubina Helena, creatum Imperatorem Galliarum, reliquiſſe, Angloſaxonicâ ejuſdem verſione[l] ſubſtituitur hẏꞅ ƿıꝼ pro *Concubina*. Sed verò in Mſs. aliquot vetuſtis vidi deletum Ꝺ *Concubina* & ſuprà ſcriptum *Vxore*, nec manu recenti. Certè nec diſpar τῷ **wieb** Germanis uſus. Ex poſſeſſivi vi uxorem ſeu conjugem ſignificat; ex ſua ſimplici, fœminam, ut *femme* Gallis. Et videſis quæ de Mulieris & Uxoris nomine habet Tertullianus[m]. Sed de hiſce haſtenus. Et à Jure Matrimoniali, quà Noachidarum, ex Magiſtrorum ſententia, conjugia ſpectat, ad Perſonarum, quarum in ſeculo illo Legem ſcriptam ſeu Moſaicam antevertente ratio heic habenda eſt, Cognationes, ut ſuperiùs inſtitutum eſt, tranſimus.

[d] *D. Matth.* 5.31. *&c.*
[e] *D. Luc.* 1. 28. *&* 42.
[f] *Ib.* 11.27.
[g] *D. Marc.* 7. 26.
[h] *D. Joann.* 4.7.
[i] *D. Luc.* 16, 8. *&c.*
[k] *D. Matth.* 18. 10.
[l] *Ms. in Biblioth. Cottoniana.*
[m] *Lib. de veland. Virginibus cap.* 5.

CAP.

Cap. VIII.

De Primorum Parentum liberis, *&* *de* Conjugiis inque *eis* Cognationis (*veluti Fratris, Sororis, Filiæ*) *sub ipsis rerum Initiis*, ratione.

Quod ad Cognationes Personarum, quarum heic ratio habenda, attinet; eæ aut in ipsis ferè rerum initiis, quando scilicet, præter primos parentes eorumque Liberos, nondum quis alius exstaret, reperiuntur, aut in seculis sequentibus atque Mosem antevertentibus, quando, pro conjugiorum multiplicatione, multiplicaretur etiam Cognationum varietas. Sub ipsis rerum initiis, aliter nequibat fieri quin & Fratribus Sorores eæque & germanæ & uterinæ nuberent, aut parentibus liberi conjugerentur. Sed tam Novercam privigno quàm Matrem filio nunquam non interdictam fuisse volunt, ut supra ostenditur. De filiabus autem (quas ante Legem scriptam minimè vetitas[n], uti nec disertè alias, præter matrem & sororem uterinam, ut ostensum est, volunt) ita Gemarâ Babyloniâ[o] legitur; מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה *Quamobrem non in uxorem duxit Adam filiam suam* seu *ex filiabus aliquam? Ideò quòd Cain duxit sororem suam; secundum id quod scriptum*[p] *habetur. Nam dixi, Indulgentia* seu *benignitas ædificavit seculum, seu Mundum.* Quod ut ritè intelligatur, sermone ampliori opus est. Primis parentibus, utriusque sexûs liberi fuere; Mares, Cain, Abel, Seth, quibus in Oriente adjiciunt Orientalium nonnulli, ex majorum[q] traditione, Abdalcariths; nisi putes nomen illud fuisse Caini tantùm appellativum, atque inde Adæ filios sic ex incogitantiâ auctos fuisse. Scribitur عبد الحارث. Certè id sonat Arabicè, *cultor agri*, quemadmodùm in Genesi disertè Cain nuncupatur. Quin apud Mahumedanos legitur primum Evæ fœtum à parentibus nominatum fuisse عبد الحرث *Abdalcariths* seu *cultorem agri*, cum dici debuisset عبد الاله *Abdalla*, seu *Cultor Dei*, quo etiam spectasse Mahumedem in Alcorano ubi de primo Adæ & Evæ coitu loquitur, scribit Achmetides paraphrastes[r]. Atqui & plures Adamum habuisse filios, satis elicitur ex ipsa Mosis historia, qua de re satis antè dictum est. Filias etiam eum suscepisse non minùs expresse tra-

[n] *Videsis R. Bechai ad vaicra fol.* 148. *col.* 2 *&* 3.

[o] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 58. *b.*

[p] *Psalm.* 89. 3.

[q] *Apud Guil. Schikard in proœmio, ad* Tarich *Regum Persiæ, pag.* 24.

[r] *Ad Alcoran. azoar.* 7. *in Arab.* 17. *in cod. Lat.*

tradidit [f] Moses. In universum autem, filios fuisse ei duodecim; filias binas, alii [t]; alii filios [u] triginta tres, & viginti septem filias, ex veterum Orientalium monimentis edocti scriptum reliquêre. Habent etiam inde nonnulli [x] tum filiorum qui adjecti sunt, tum filiarum nomina. In filiabus autem apud Epiphanium, memorantur Save & Azura, apud Cedrenum Azua, depravatè procul dubiò pro Azura seu Ἀζουρᾷ, ut habet Epiphanius qui eâdem cum Cedreno, scilicet Leptogenesis autoritate, heic usus est. Methodii Patarensis Episcopi historiolæ seu Revelationis editionibus nonnullis [y] Calemera & Lebora (quæ aliis Debora [*]) pro Calmana & Lembora, ut rectiùs scribendum [z], Adæ filiæ nominantur. Quin apud Saidum Batricidem, Patriarcham Alexandrinum, Azrona & Awina Adæ sunt filiæ primæ. Verba ejus sunt ووقع ادم علي حوي فحملت وولدت غلاما وجاريه فسمي الغلام قاين وسما الجاريه ازرون ثم حملت حوي وولدت غلاما وجاريه فسما الغلام هابيل وسما الجاريه اوين *Et concubuit Adam cum* Eva, *quæ concepit & peperit puerum & puellam. Et vocavit puerum Cain; Puellam verò nominavit Azron. Rursus concepit & puerum itidem & puellam peperit; quorum hanc Awin, illum Abel nominavit.* Subjungitur autem in altero exemplarium, quibus utor, sed recentiori, Awinam dici بالرومي لغوزا *Lingua Romana, Leboram*; quod ad consimile nomen è Methodio jam ante notatum attinere nullus dubito. Apud Mahumedanos [a] etiam habetur filia Adæ & Evæ Machuveliet nuncupata, ubi commentum etiam adjicitur, *præter Seth, omnes partus Evæ gemellos fuisse, singulos ex masculo & fæmina.* Adeo ut de primorum parentum gemellis opinio veteres suos, tametsi non ubique similes, autores non solùm apud Ebræos (ut ex eis [b] supra notatum est) verùm etiam apud Mahumedanos, ipsosque demùm Orientis Christianos habuerit. De harum conjugiis etiam eorundem autorum plerique loquuntur. Epiphanius, è Leptogenesi, ὅτε τούτου, inquit [c], υἱοὶ συνῴκησαν, ὁ μὲν Κάϊν τῇ ἀδελφῇ τῇ μείζονι Σαυὴ οὕτω καλουμένῃ, ὁ δὲ Σὴθ τρίτος υἱὸς, μετὰ τὸν Ἄβελ γεννηθεὶς, τῇ λεγομένῃ αὐτοῦ ἀδελφῇ Ἀζουρᾷ. *Et ipsius* (Adæ) *filii matrimonio conjuncti sunt, Cain nimirùm sorori Majori Save dictæ*

[f] Gen. 5. 4.
[t] Epiphanius, ex Leptogenesi, Hæres. 39.
[u] Cedrenus, pag. 7.
[x] Pseudophilo in Antiquitatibus Biblicis.
[y] In Orthodoxographia Jacobi Grynæi fol. 93. & 101.
[*] Vide Petr. Comest. hist. Scholast. lib. 1 cap. 25.
[z] Ut apud I. Allatium in Notis ad Eustathium Antiochenum pag. 213.
[a] Vetustus autor, de Generatione Machumet, ab Hermanno Dalmata versus.
[b] Cap. 3.
[c] Hæresi 39. videsis Operis imperfect. in D. Matth. S. Chrysostom. tributi Homil. 1. & Sixt. Senens. lib. 6. annot. 4.

dictæ, Seth verò tertius filius post Abel genitus, sorori, suæ quæ Azura vocabatur. Sanè & Setho eam Adæ filiam quam Asuam nominat, Azuram puto innuens, nuptam esse scribit Cedrenus. Vetustus autor vitæ Mahumedis, Sethi uxorem fuisse ait, Machuvelier jam dictam. Saidus verò Batricides, Azronam, Caini gemellam sororem, ipsi fuisse in uxorem ductam; Awinam autem, gemellam Abelis, Setho nuptam. Et rem, de hisce, cujus in libris editis ne vestigia puto comperta esse, ex receptis Orientalium traditionibus narrat; primos nempè parentes, tametsi fratribus sorores conjungere tunc necesse erat, nihilominùs ita statuisse, ut qui, in ipsis fratribus & sororibus, magis essent ceteris invicem natalibus dissiti, non conjunctiores, matrimonio copularentur. Conjunctiores verò fuisse gemellos, quàm qui partu diverso nascerentur. Inde, adolescentibus, quos ex eodem autore memoravimus, gemellis, eorum paria ita disjungi voluisse, ut gemella fratri, qui non esset gemellus, nuberet. Gemellorum autem Nuptias etiam tum illicitas fuisse, veluti eorum οὓς ἡ μὲν φύσις, ut ait Philo[d], ἅμα τῇ γενέσει διήρτησε καὶ διέζευξε, *quos ipsa quidem Natura ipsis natalibus disjunxit invicemque separavit.* Hinc Caino Awinam, Abeli Azronam destinâsse. Quod cum Caino, qui sororem sibi gemellam, utpote venustiorem, deperiret, maximè displiceret, Adamum, utrunque filium, alterum ut frugibus, alterum ut pecorum fœtu Numini, in Monte sancto, faceret, monuisse; utque, ad bonam mentem, quæ peractis sacrificiis adesset, nuptias inirent. Peractis sacrificiis, Cainum, ne gemella sibi soror alteri jungeretur, fratrem, illiso in caput saxo, interfecisse; Idque animo, ante sacrificium, præstituisse. Azronam ita sibi in uxorem cepisse (sed uxor ejus Pseudophiloni[e] nescio unde edocto Themech dicitur) atque in convallibus cum posteris suis impiè vitam transegisse. Sethum verò, Adami auspiciis, Awinam cepisse in uxorem; montem sacrum (ubi etiam sepultus, ut vult ille, Adam) illum ejusque posteros tenuisse, cujus ad radices Cainitarum convalles erant; Numen & Naturalia Jura religiosè coluisse, usque dum in convalles ut è Caini filiabus sibi uxores seligerent, è Monte aliqui eorum descenderent, etiam post præstituum commune omnibus بدم هابيل *per sanguinem Abelis*, juramentum se non descensuros. Unde & explicatur Batricidi illud[f], *videruntque filii Dei filias hominum quòd pulchræ essent, & acceperunt sibi in uxores ex omnibus quas elegerant*

[d] *Lib. de specialibus Legibus ad Adulterium & Homicidium attinentibus. Sed & videsis R. Eleazer in* Pirke *cap.* 22.

[e] *In Antiquitatibus Biblicis.*

[f] *Genes.* 6, 2. Adquem locum præter ea quæ obiter occurrunt multa, *videsis Suidam in verbo* μιξογαμίας *Librū Henoch apud Iosephum Scaligerum in Notis ad Eusebium pag.* 244. *& Jo. Drusium in Notis ad Sulpitium Severum pag.* 23.

rant; Sethum nimirùm & posteros ejus filios Dei, Caini filias neptesque filias hominum, utpote hominum vitiis nimis sordescentium nuncupari. Certè & Dei nomine Sethum fuisse celebrem ex Leptogenesi scribit Cedrenus. Sed filios Dei, seu Dei liberos, posteros ejus, tum ob pietatem atque Adæ similitudinem dici, tum eo quòd sibi in populum eos elegerat Numen, monent etiam Ebræi [g] nonnulli; aliis [h] etiam ipsorum, loco illo Genesis, Angelos qui Caini filias nepotesque sibi in conjugium sumpserant, intelligi, cum patribus aliquot Christianis, autumantibus. Observandum verò, versionibus Orientalium plerisque, ibi non *filios Dei*, (id quod in Ebræo est בני אלהים) sed *filios magnatum*, seu *Principum* verti. Sic enim Onkelos Chaldæus בני רברביא quod idem sonat. Sic etiam paraphrasis Uzelidi tributa. Et in versione Arabica tam Judæorum Mauritaniensium quàm R. Saadiæ, *filii* vocantur الاشراف *Nobilium* seu *Principum*, quemadmodum item Symmacho qui vertebat τῶν δυναστευόντων, *potentum*. Nec alia mente Aquila cui filii τῶν Θεῶν, *Deorum* ibi legebatur. Judæi etiam Hispanienses *y vieron hiios de los grandes a hiias del hombre que buenas ellas*. Tawasius autem in versione Persica pro eo quod est heic *filii Dei* habet فريشتكان خودا *Magnates Dei*; quemadmodum & veterum Græcorum versio, qua usus est tum Philo [i] tum D. Augustinus [k], οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ *Angeli Dei*. Qualem lectionem etsi fuere inter patres * qui non agnoscerent, manifestum tamen est antiquissimam fuisse eò quòd etiam reperiatur in codice Hellenistarum versionis summæ antiquitatis quod cimelion est serenissimi regis nostri ad D. Jacobi bibliothecæ, ex Oriente ante annos aliquot allatum. Sed hoc obitèr. Verba autem Batricidis quæ ad rem, quam tractamus, inprimis attinent, adjicimus

فلما كبرا الغلامان قال ادم لحوي لياخذ قاين
اوين التي ولدت مع هابيل ولياخذ هابيل ازرون
التي ولدت مع قاين فقال قاين لامه حوي انا اخذ
اختي وياخذ هابيل اخته لان ازرون كانت احسن من
اوين فلما سمع ادم هذا الكلام شق عليه جدا وقال
هذا خلاف الوصية ان تاخذ اختك التي ولدت معك
وكان قاين فلاحا الارض وكان هابيل راعي غنم
فقال

[g] *Rabbi Iehuda Ben Samuel in* Sepher Cozri *part.* 1. §. 95. More Nebochim *part.* 1. *cap.* 14.

[h] *Apud R.* Eliezer *in* Pirke *cap.* 23. *adde Apocryph. Enochi apud Ios. Scaliger in Notis ad Eusebium pag.* 244. *vide annotat. supra lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 264.

[i] *Lib. de Gigantibus.*

[k] *De Civitate Dei lib.* 15. *cap.* 23. *& in Genes. quæst.* 3.

* *D. Chrysostom. in Genes. hom.* 22. *& Theodoret. quæst.* 47.

فقال لهما ادم *Cum verò pueri adolescerent, præcepit Adam Evæ, ut Cainus Awinam, Abelis nempè gemellam, sibi conjungeret, atque Abel itidem Azronam quæ Caini gemella soror erat, in uxorem duceret. Sed Matri suæ Evæ dixit Cain, se ducturum sororem suam, et Abeli fore conjunctam suam sororem. Etenim Azrona venustior erat Awinâ. Hoc cum audisset Adam, valde conturbatus, at, inquit, nefas tibi est uxorem accipere sororem tuam, quæ tibi gemella. Erat verò Cain cultor agri & Abel pastor ovium. Dixit autem illis Adam* ea quæ superiùs * ex Batricide hac de re afferuntur. Sequitur dein

* Lib. 3. cap. 2. pag. 277.

فامتلا قاين علي هابيل غضبا وحنقا وحسد اخاه فلما
نزلا من الجبل شد قاين علي هابيل فضرب راسه
بحجر فقتله واشتد حزن ادم وحوي وناحا علي هابيل
مايه سنه ولعن الله قاين وولده وكان قاين فزعا من
كعثا هايما ايام حياته وطرحه الله في غربه في نود
واخذ قاين ازرون اخته معه وكان مسكنه هناك
ثم وقع ادم علي حوي فحملت بعد ان اتا علي ادم
مايتين وثلثون سنه ولدت غلاما فسماه شيت وكان
شيت صبيح الوجه جبارا تام الخلق مثل ابيه وهو ابو
الجبابره الذين كانوا قبل الطوفان فزوج ادم لشيت اوين
اخت هابيل وولد له منها انوش وولد لانوش قاينان

Unde ira commotus est Cainus in Abelem, atque indignatus eum invidebat. Itaque cum è monte descenderent, involat in Abelem Cain & caput ejus saxo percutiens occidit eum. Adam verò & Eva mœrore afflicti plangebant Abelem centum annos. Et execratus est Deus Cainum ejusque posteros. Et erat Cain animo perturbato, homo subdolus errabundusque, dum vivebat. Et ejecit eum Deus ut velut exul ageret in Nod. Et cepit Cain Azronam sororem suam secum, atque ibi sedes posuit. Rursus concubuit Adam cum Eva quæ concepit tricesimo supra ducentesimum anno (Interpretum Græcorum calculum sequitur) *postquam primò congressi sunt, & puerum peperit atque vocavit eum Seth. Erat autem Seth aspectu pulchro, fortis, nec naturæ dissimilis à patre; & parens erat Gigantum, qui ante Diluium. Conjunxit verò*

verò Adam Setho in matrimonium Awinam sororem [gemellam] *Arbelis cui ex ea susceptus est Enos, cui natus est Cainan.* Ut igitur id quod ex Gemara Babylonia superiùs citatur, ritè tandem ad Magistrorum mentem capiatur; ideò aiunt, à filiarum Nuptiis abstinuisse Adamum quoniam eæ filiis ejus erant ducendæ, ad genus humanum commodiùs multiplicandum. Sed ducendæ velut ex indulgentia temporis, id est, rerum initiorum necessitate id exigente, cum citra illam necessitatem fratribus sorores uterinas conjungi etiam ex Jure primævo nefas fuisset. Quin & Indulgentiam hanc seu Juris, quod ad liberos spectabat, relaxationem, velut Interdicto [l] ejus, quod parenti aliàs fuisset neutiquam illicitum, tunc conpensatam. Certè & notatur apud scriptores aliquot Christianos [m] Evam velut planè filiam Adæ fuisse, utpote quæ ex ejus carne desumpta indeque formata. Etiam Indulgentiæ hujus in Lege Mosaica mentionem fieri volunt Magistri. Lex ait *; *Vir qui acceperit sororem suam filiam patris sui, aut filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, & ipsa viderit turpitudinem illius*, חסד הוא (pro quibus verbis substituunt Hellenistæ ὄνειδός ἐστι *flagitium est*, vulgata *rem nefariam sunt operati*, interpretes ferè alii tantundem; Sed Talmudici τὸ חסד quod sæpissimè in prophetarum lingua occurrit pro *gratia*, *benignitate*, seu *indulgentia*, & rarissimè alibi interpretibus alitèr sonat, etiam sumunt heic pro *gratiis* seu *indulgentia seculi primævi*, adeo ut, ad eorum mentem, vertendum sit) *indulgentia erat*; *exterminabuntur in oculis filiorum populi sui: Turpitudinem sororis suæ discooperuit, iniquitatem suam portabit.* Quasi in ipsa lege scripta, quâ tam germana quàm uterina soror interdicebatur, præoccupatio intercessisset objectionis quæ fieri potuisset de ipsis rerum initiis, quando sorores etiam uterinæ fratribus nubebant, atque aptata fuisset responsio, illud tunc temporis ex gratia seu indulgentia, rem necessitate exigente, obtinuisse. Itaque Gemara Hierosolymitana [n]; הכתיב ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא שלא תאמר קין נשא את אחותו הבל נשא את אחותו חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם אמרתי עולם חסד יבנה *Ubi in lege scripta habetur vir* [o] *qui acceperit sororem suam sive filiam Patris sui sive filiam Matris suæ, & ille viderit turpitudinem ejus, atque illa turpitudinem illius viderit, indulgentia erat*; *id adjicitur ne objicias*, *at*

[l] *Glossa Iarchii ad Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 58 *b.*

[m] *Epiphanius hæres.* 39.

* *Levitic.* 20. 17.

[n] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 16. *fol.* 26. *col.* 4. §. 1.

[o] *Levit.* 20, 17.

at Cajnus sororem suam in uxorem duxit, ac Abel suam etiam in uxorem duxit sororem; atque intelligendum est ac si interfertum fuisset, Indulgentiâ seu gratiâ usus sum erga homines primævos, quoniam ex eis Mundus ædificatus est. Dixi[p], *Indulgentia ædificavit Mundum.* Et glossa Jarchii ad citatam Legem, מדרשו אם תאמר קין נשא אחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו *Exponi solet; si objicias Cajnum in uxorem duxisse sororem suam, id ex Numinis indulgentia factum est ut ædificaretur seculum illius ex eo.* Quin paraphrasis Chaldaica Jonathani tributa, Legis illius vocabula illa חסד הוא *Indulgentia erat*, ita fusiùs enarrat. גניי הוא ארום חסדא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלי עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא ומן דאתיהיב קיימא בעלמא כל דיעבד כדין וגו׳ *Turpe est. Ceterum indulgentiâ usus sum erga homines primævos, ideo quòd ex eis mundi fierent propagines, usque dum satis multiplicatum esset genus humanum. Sed postquam id satis multiplicatum est, quicunque ita faceret &c.* Et pœnam in sacro sermone adjectum subjungit. Ubi tamen, contra mentem Magistrorum, tam germanam quàm uterinam sororem, postquam satis multiplicatum est genus humanum[q] & cognationum crevit varietas, interdictam fuisse innuit. Nam ante Legem Mosaicam & post humani generis multiplicationem, quæ uterina non esset, fratri ex Noachidarum jure interdici nolunt Talmudici, ut anteà ostensum est; Germanam nempè, seu quæ paterno tantùm sanguine conjungeretur, neutiquam fuisse antè fratri illicitam. Sed illam sororum non habent heic distinctionem, quà vetustius illud seculum spectant, Patres Christiani, dum rationes tamen Magistrorum rationibus non dissimiles, ferè hac de re adhibent. Epiphanius, sorores fràtribus, sub ipsis rerum initiis, conjungi, οὐκ ἦν, inquit[r], παράνομον, ἐπεὶ μηδὲν ἕτερον γένος ἦν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁ Ἀδὰμ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ σχεδὸν τῇ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ πλαθείσῃ συνήφθη, κατὰ συζυγίαν αὐτῷ ἐκ Θεοῦ πεπλασμένῃ, καὶ οὐκ ἦν παράνομον, *Non erat illicitum, cum progenies nulla erat alia. Imò & ipse Adam propriæ, ut ita dicam, filiæ velut ex corpore ipsius formatæ, quæ & à Deo in conjugium ei formabatur, conjunctus est; nec illicitum erat.* Et paulò post, *multiplicato genere humano*, ἡ ἀκρίβεια, inquit, ἡ κατὰ τὸν γάμον τὸ σεμνὸν ἐπλατύνετο καθεξῆς προβαίνουσα, *Cura de Nuptiis honestis ampliata est, &,*

ut

[p] *Psalm.* 89. 3. *Atque ita uterque locus intelligitur in* Sepher Zohar *ad* Vaiera *fol.*38.*col.*2. Cremonæ. *et fol.*77. Mantuæ *et* R. Eliezer *in* Pirke *cap.*22.

[q] *Genes.*6.1.

[r] *Heresi* 39. *videsis Alexand. Halens. summ. part.*3. *quæst.* 27. *art.*3.

ut res tulit, invaluit. Et dein; λοιπὸν οὐκέτι τὰς αὐτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμον ἤγοντο, ἀλλὰ εἰς εὐνομίαν κατέστη, ὁ πρὸ τοῦ διὰ Μωϋσέως ἐγγεγράφου νόμου, ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμὸς· καὶ ἐκ τῶν πατραδέλφων αὐτῶν τὰς γαμετὰς ἑαυτῶν ἤγοντο· *De cetero non amplius in uxores sorores ducebant suas; sed juris vim obtinuit de matrimonio Lex, etiam ante scriptam[f] à Mose Legem. Et ex patruorum filiabus uxores sibi ducebant.* Et D. Augustinus[f], *cum non essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas conjuges acceperunt; quod profectò quantò est antiquius compellente necessitate, tantò postea factum est damnabilius, religione prohibente.* Et inferiùs paulò; *Fieri ergo debuit quando potuit, ut, existente copiâ, inde ducerentur uxores; quæ non erant jam sorores: & non solùm istud ut fieret, nulla necessitas esset, verumetiam, si fieret, nefas esset. Nam etsi nepotes primorum hominum qui jam consobrinas poterant accipere conjuges, sororibus matrimonio jungerentur; non jam duæ sed tres in homine uno necessitudines fierent quæ propter charitatem numerosiore propinquitate nectendam, disseminare per singulos singulæ debuerunt.* Alias subnectit de sociali inter homines vinculo latiùs, ex patruelium consobrinorumque & qui fratribus ac sororibus invicem essent disjunctiores, nuptiis diffundendo rationes, quas prætermitto.

[f] *De Civitat Dei lib. 15. cap. 16. adde Caus. 35 qu. 1 cap. 1.*

CAP. IX.

De ratione Cognationis habitâ in Conjugiis, *inter ipsa* rerum Initia *& tempus datæ* Legis Mosaicæ.

DE Cognationibus sub ipsis rerum initiis, quæ matrimonia spectabant, jam dictum est. In sequentibus, usque ad Mosaicam Legem, seculis, præter Abrahæ nuptias cum sorore tantùm non uterinâ initas[t] (ita volunt, ut ante est ostensum; unde & eum docuisse ait Clemens Alexandrinus[u], τὰς ὁμομητρίους μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον, *uterinas sorores non oportere in uxores duci*) & binas sorores simùl[x] Jacobi in uxores ductas, quarum neutræ, ex Lege Mosaica, non disertè[y] interdictæ sunt; exemplum in primis habetur illud Amrami, qui[z] uxorem duxit Jochabedam amitam suam. Nimirùm[z] & Levi filius

[t] *Genes. 20. 12*
[u] *Stromat. c.*
[x] *Genes. 29. 30*
[y] *Levit. 18. 9. & 18.*
[z] *Exod. 6. 16. & seq. & 2. 1*

Levi
Koath Jochabed
Amram

filius erat Koathus & filia Jochabeda. Koathi autem filius Amram Mosis pater ; de quo ipse, *accepit* inquit [a] *Amram Jochabedam* דודתו id est *amitam suam in uxorem*, *genuitque illa ei Aharonem & Mosem*. In vulgatâ habetur *accepit autem Amram in uxorem Jochabed patruelem suum*, & Hellenistis ea appellatur θυγατὴρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ *filia patrui sui*. Certè etiam דודה pro patrui uxore alibi [b] sumitur, & pro uxore sive avunculi (in vulgata [c]) sive patrui, quæ generatim est συγγενὴς Hellenistis. Sed loco de Amramo adducto, amitam, seu patris sororem, vocabulo illo denotari, non modò evincit ipsa genealogia sacra, sed consentiunt versiones Orientales. Onkelos expressè אחת אבוהי *Sororem patris sui*. Eodem sensu habet Pseudouzielides חבובתיה idem seu amitam sonans, & Arabica tam Judæorum Mauritaniensium quàm Saadiæ versio عمة aliud non significans, & Tawasii Persica, ex eodem factum, عمتي. Judæi item Hispanienses, *su tia*. Atque ita expressè volunt [d] Talmudici. Binorum etiam fratrum cognationem liquet non obstitisse in hoc intervallo quo minùs, mortuo alterutro, uxor ejus superstiti conjungeretur. Exemplum, nec sine juris testatione, habetur in Judæ filiis [e] ejusque nuru Thamar. Cum autem Jacobo uxores suæ patrueles essent, qualis etiam & Esau Basematha uxor ejus [f] Ismaelis filia, & Rebecca ab Isaaco, unico gradu, longiùs distaret, nec Loti ex conjugio cum filiabus esset concubitus ; aliud quod hùc spectet, ex sacris Ebræorum monimentis observari puto nequit, nisi illud de Juda & Thamar, quæ cum nurus ejus esset, ex Mosaica lege [g] plane fuisset ei ob filii cognationem, interdicta, velis ad hanc rem attinere. Nam & hosce sunt apud Ebræos qui matrimonio conjunctos fuisse volunt, idque divinitùs seu ex voce è cœlo in honorem Messiæ parentum, delapsâ, dum in judicio ipse in eam, veluti flagitii ream (qua de re plura ubi de pœnis Noachidarum libro septimo agitur) sententiam erat laturus. Et quod habetur in Scriptura [h] ולא יסף עוד לדעתה quod ab interpretibus fere vertitur *& non adjecit ultra cognoscere eam*, seu quod idem est, *ultra non cognovit eam*, id accipi volunt aliqui pro eo quod contrarium est, *Non cessavit cognoscere eam* ; id est, re detectâ, *non abstinuit ab ejus concubitu*. Certè verbum id

יסף.

[a] *Ibid.* 20.

[b] *Levit.* 18. 14

[c] *Ibid.* 20. 20.

[d] *Gloss. ad Talmud. tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 58*b.* & *ad Exod.* 6. 20.

[e] *Genes.* 38, 8.

[f] *Ibid.* 36. 2.

[g] *Levitic.* 18, 15.

[h] *Genes.* 38. 26.

יסף quod plerunque *adjicere* sonat, etiam cessare aut abstinere alibi interpretatur. Moses de LXX senioribus Mosi adscitis (unde consessus magnus natus est;) & [i] *factum est cum requiesceret spiritus super eos, prophetaverunt* ולא יספו quod in vulgata est *nec ultra cessaverunt*, id est ולא פסקין (ut tam Onkelos quàm Pseudouzielides ibi) tametsi & eo in loco Hellenistæ habeant καὶ οὐκ ἔτι προσέθεντο & *non ultra adjecerunt*, quemadmodum etiam intelligunt [k] ferè Ebræi. Quin ad verba illa de Juda, Rabbi Bechai [l], ולא יסף עוד לדעתה אחר שקיים המצוה אע"פי שהיתה מותרת לו כל ימיו וכוונת האומר ולא יסף עוד לדעתה והוא פסק שמותרת היא לו ואשה הקנו לו מן השמים *Et non adjecit ultra cognoscere eam, scilicet postquam perimpleverat mandatum* [de multiplicatione generis humani] *tametsi ipsa ei esset licita omnibus diebus suis. Etiam & qui locum illum sumit pro eo quod est & non cessavit, sensus ejus est, eam fuisse ei licitam, utpote uxorem divinitùs acquisitam.* Etiam in Christianis sunt qui horum nuptiis heic adstipulantur. Paulus de Abbatia Pollicinii, Calmaldulensis, I. U. D. Congregationis sacræ Eremi Abbas olim generalis, *in hoc mysterio*, inquit [m], *necesse erat, ut Judas voluntariè corrigeret seu expelleret motum illum deformem, qui fuit per concupiscentiam carnis, cum altero motu honesto, hoc est per Matrimonium sanctum, ut esset Thamar Nurus Judæ (pro solatio tristitiæ suæ quam habuit) Mater honorificata in ævum.* Et paulo post, *Itaque persuasissimum Nobis est quòd eadem hora qua Mulier accersita comparuit ad Tribunal, desponsaverit eam sibi Judas, instigante Deo, perinde ac si torqueretur anxietate expellere pudorem.* Nuptias autem ejusmodi, Legibus Mosaicis non consonas, licitas aiunt [n], eo quòd initæ sunt קודם מתן תורה *antequam Lex traderetur.* Noachi uxor, tametsi in scriptura sacra minimè nominatur, nec quemnam virum consanguinitate contingeret in ea compertum est, traditio tamen apud Ebræos habetur eam fuisse Noemam Lamechi Adæ, in Caini posteris, trinepotis filiam [o] adeoque à Noacho, qui ab Ada in posteris Sethi nonus est, gradu nono, juxta calculum juris Pontificii, distitisse. R. Abba Bar Kohena [p], נעמה אשתו של נח היתה *Noema uxor erat Noachi.* De ea, quam diximus, disertè loquitur. Memoratur etiam Barthenos [*], pro Noachi uxore. Sed verò & nomen & cognationem aliam omninò ejus uxoris habet Saidus Batricides, aliquoties antè laudatus, Patriarcha Alexandri-

[i] *Numer.* 11. 25.

[k] Sepher Siphri *apud Sal. Iarch. ibid.*

[l] *Ad Beresith, fol.* 51 *b. col.* 3. *videsis de hoc loco*, R. *Isaac.* Abarbinel *ad* Beresith *fol.* 104. *col.* 4.

[m] *In Theoremat. Gestorum Thamar, pag.* 145. & 151.

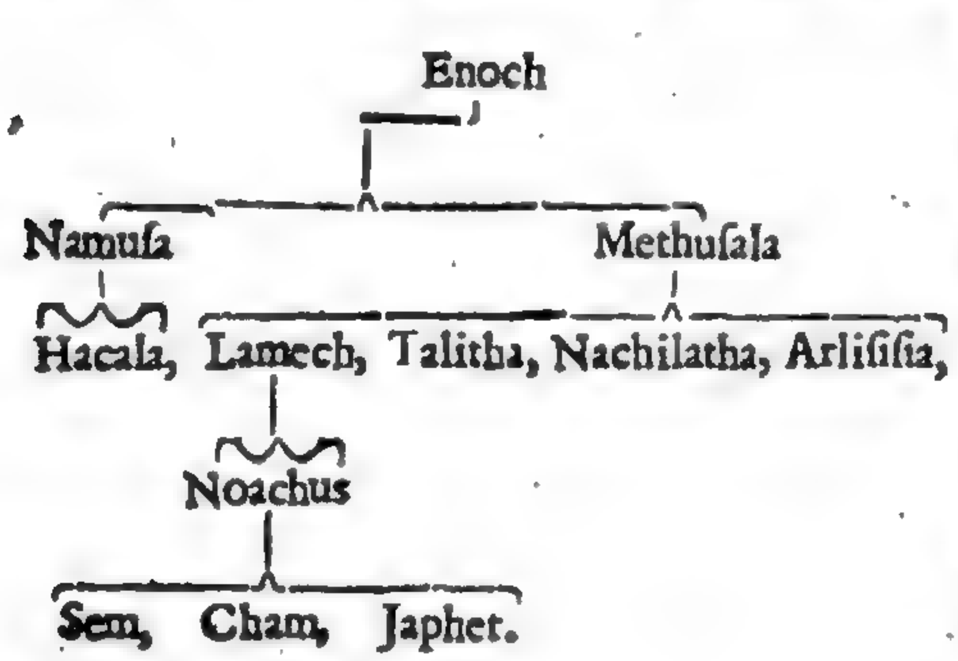
[n] *Gloss. Talmudic. tit.* Sanhedrin *fol.* 58 *b. R. Isaac Abarbinel. ad* Vaicra *fol.* 255. *col.* 3. & 4.

[o] *Genes.* 4. 22

[p] *In* Beresith Rabba *parash.* 23. *atque inde Sal. Iarchius ad Genes.* 4. 22.

[*] *Apud Epiphan. hæref.* 26.

nus, uti & conjugum trium ejus filiorum. Duxisse is scribit, ex Aprocryphis Orientalium monimentis, Noachum Hacalam filiam τοῦ Namusa, qui ei est filius Enochi, proavi Noachi, atque hanc ipsam fuisse quæ cum eo in Arcam est ingressa; filiam nempè patrui ejus magni atque ita tertio, ab eo, gradu dissitam. Enoch hic is ipse est, (quod obiter notari non displiceat) qui Arabibus ادريس *Aidris* nuncupatur, nec semel in Alcorano eò nomine memoratus واذكر في الكتب ادريس انه كان صديقا نبيا ورفعنا مكانا عليا *memor* [e] *esto in hoc libro Aidrisii, quoniam erat propheta veridicus, & eum nos in locum excelsum elevavimus.* Alibi item [f], ut Azoara jam dicta, Ismael & Aidris conjunguntur. Atque ad verba illa Alcorani Mahumed Ben Achmed paraphrastes; هو جد ابي نوح هو حي في السما الرابعة وقيل السادسة او السابعة *hic avus erat patris Noachi* (seu Noachi proavus) *& vivit in cælo quarto seu, ut volunt alii, in sexto aut septimo.* In Latinis codicibus editis alter Alcorani locus perperam habet *Hesoram*, alter *Hesdram*. Nec melius Italus ille Arrivabenius, qui Latinam Retinensis versionem quoties secutus non est, pejorem multò Italicè substituit, nec Arabici codicis ope, contra quam jactat, usus esse videtur. Sed in manuscriptis Latinis locus uterque habet Hesdram pro Aidrisio. Scriptor item Christianus ille Saidus Batricides; في ثلاثة عشر سنة من حياة لامخ اصطفي الله اخنوخ ورفعه اليه والعرب تسميه ادريس *anno* XIII *ætatis Lamechi, selegit Deus Enochum & eum sibi sursum sumpsit. Is Arabibus dicitur Aidris.* Unde etiã inter Jaredum & Methusalam seu inter patrem Enochi & filium ejus ponitur Aidrisius

[e] Azoar. 19. Arab. 29. lat.
[f] Azoar, 21. Arab. 31. lat.

ſius, ſcilicet pro ipſo Enocho, in monumento illo Orientalium quod vulgavit Guilielmus Schikardus [t]. Sed ut ad uxores Noachi & filiorum ejus revertamur; Saidus ille ex Orientalium traditionibus, filiorum ejus, ait, ſingulos Methuſalæ filias, nempè amitas ſuas magnas, ut ex ſuperiori ſtemmate (ab eo quod in Pſeudophilone [u] habetur ſatis diverſo) liquet in uxores cepiſſe. Semum Talitham ſeu Talibam, Chamum Nachilatham ſeu Tachilatham (nam utroque modo ſcribuntur) Japhetum Arliſiſiam, quæ & Dalſiſia exaratur. Verba ejus ſunt, ubi de tempore Diluvium proximè præcedente loquitur, ولم يبق في الجبل القدس الا نوح وحده وامراته اسمها هيكل ابنة ناموسا ابن اخنوخ وثلاث اولاده سام وحام ويافث فثلاث نسوة لهم وهم من بنات ماتوشالخ فاسم امرات سام صليت واسم امرات حام [x] نحلات واسم امرات يافث ارسيسية فلما كثر الفساد في الارض اختلط اولاد شيت باولاد قاين اللعين وعملوا المعاصي واستعملوا الفسق وانعكفوا على الملاهي *Neque relicti ſunt in Monte ſancto aliqui præter Noachum ſolum & uxorem ejus, cui nomen erat Hacala filia Namuſa filii Enochi, & tres filios ejus Sem, Cham & Japhet, & tres eorum uxores quæ erant ex filiabus Methuſalæ. Nomen verò uxoris Sem erat Talitha: Nomen uxoris Cham Nachilatha, & demum Japhethi Aliſiſia. Et poſtquam ſcelera crevere in Terris, commiſcebantur poſteri Seth cum poſteris Cain maledicti, impia facinora committentes; atque adeo libidini conſueſcebant ut ad eam explendam ſe totos devoverent.* Ita ille octo perſonas tantùm in arca ſalvas facit; quem numerum habet itidem ſacra ſcriptura [y]. Sed ſunt etiam inter Chriſtianos Orientis qui numerum illum auxerunt, veluti Conſtantinus Manaſſes [z], cui non ſolùm ipſe Noachus, uxor, filii tres, totidemque nurus, verum etiam νύμφιοι θυγατέρων *generi*, adeoque putò filiæ, in arca navigarunt. Quin Mahumedanis nonnullis commentum eſt fuiſſe في السفينة ثمانية وسبعون نصفهم رجال ونصفهم نسا *in arca perſonas* LXXVIII, *quarum pars altera viri, altera fœminæ*, ut legitur in Achmetidis paraphraſi in

[t] *Proœm. ad Tarik Regg. Perſ. pag.* 24.

[u] *In Antiquitat. Biblicis & vide de uxorum harum nominibus addit. ad Petr. comeſt. Hiſt. Schol. lib.* 1. *cap.* 33.

[x] *Exemplari in vetuſtiori* تحلات Tachilatha *legitur, & pro Semi uxore* صليب Taliba, *uti & pro Iapheti* دلسيسة Dalſiſia.

[y] *D. Petrus* 1. *epiſt.* 3.20. *& Geneſ.* 7. 7. *&* 13. *& vide Syrũ in loco D. Petri citato.*

[z] *In Annalibus.*

Alcoranum, qui etiam interdum [b] numero rotundo eos fuisse ait octoginta; atque eorum alii alitèr. Sed adeò tenaces fuere in Oriente ac sibi certi de numero heic octonario tam Mahumedani aliquot [c] quàm Christiani ut disertè scribant Noachum sociosque in arca inde egressos urbem extruxisse eamque nominâsse ثمانين سوق ثمانين *Tzbemanin* (quasi dicas Octonarium) *juxta sui numerum*, ut scribit Saidus Batricides qui rem ita explicat أي نحن ثمانية نفس *acsi dixissent* (eo in nomine) *nos animæ seu personæ sumus octo.* Quoniam verò ثمانين *octoginta* quidem in numerorum ordine etiam denotat, ideo puto Mahumedanos aliquot ex vocabulo quod nomen factum erat urbi proprium ut octonarium personarum numerū designaret (uti expressim Batricides cui octo itidem numerantur) numerū octogenariū perperā confecisse. Quod verò, ut in callem redeamus, ad nefariam illius ævi libidinem attinet (de qua jam antè Batricides) sanè Ebræorum aliqui illam signantiùs quàm aliud aliquod flagitium denotari volunt à Mose, ubi causas innuit ob quas diluvio genus ferè humanum puniebatur, & tam spurcissimam pæderastiam [d] atque bestiarum concubitus, quàm illicitos fœminarum, in iis locum habuisse primarium. Et Rabbi Ismael ad illud [e] *quoniam omnis caro corruperat viam suam super terram*, כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע'ז דבר ערוה שנ' כי השחית כל בשר את דרכו ע"ז דכתיב פן תשחיתון ועשיתם וגו' *Ubi*, ait [f] *vocabulum* Hashchatha *pro corruptela* [hominum] *usurpatur, aut rem Turpitudinis* (id est, nefarios concubitus) *aut Cultum extraneum ferè significat. Rem Turpitudinis, ubi dicitur, quoniam omnis caro corruperat viam suam; Cultum extraneum, ubi dicitur* [g], *ne ipsos vos corrumpatis, & faciatis vobis sculptile &c.* Sed verò horrendum illud concubitûs masculi scelus initia habuisse aiunt Mahumedani post Diluvium seu Loti tempore cujus uti & Sodomæ notissima est è sacris historia. Non semel memoratur in Alcorano, Lotum Sodomitas increpuisse, sceleris hujus incusasse, atque adjecisse ما سبقكم بها من أحد من العالمين *non* [h] *præcessit vos in eo quisquam è seculis*, quod interpretatur Achmetides per الانس والجن *neque ex hominibus neque ex diabolis*, unde in Latino codice dicitur *scelus à nemine*, & *nusquam ante perpetratum.* Sed verò quid in

[b] *Ad Azoar.* 11. *Arabic.*

[c] *Abugiafar in Histor. Saracenic. apud Almacinū lib.* 1. *pag.* 14.

[d] *Sal. Jarchius ad Genes.* 6, 2.

[e] *Genes.* 6, 12.

[f] *In Gem. Babil.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57 *a. adde Iarch. ad Genes.* 6. 12. *&* vaicra *Rabba parash.* 22. *& R. Eliezer* Pirke *cap.* 22, *&* 23.

[g] *Deuteron.* 4. 16.

[h] *Azoar.* 7. *Arab.* 17. *Lat. &* 29. *Arab.* 39. *Lat.*

in moribus Mahumedanorum de hoc ſcelere reperiatur, docet Gulielmus Poſtellus[i]. Quod autem ad locum è Geneſi citatum attinet, præter carnis corruptionem, qua illicitos ibi concubitus innui volunt, memoratur etiam Magiſtris cauſa altera quæ חמס dicitur, id eſt rapina, concuſſiones, injuſtitia (nam & *ἀδικίαν* vertunt Helleniſtæ) particularis. *Repleta*[k] *eſt terra injuſtitiâ*; quod de Judicum atque eorum qui, in judiciis, rebus præerant repetundarum criminis rei, pravitate maximè vult intelligi Salomon Jarchius. Explicat tantùm per לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל *Minime abſolvebatur decretum Judicis, niſi per concuſſionem, ſive extorto munere.* Sed aliis[l], היותר נראה בפסוק כי להיות סוגי העבירות שנים מה שבין אדם לחבירו ומה שבין אדם למקום *potius locus ille* (de corruptione Terræ) *intelligendus videtur de binis illis iniquitatum generibus ſummis, quorum alterum eſt inter hominem & proximum ſuum, alterum inter hominem & Deum.*

[i] *Lib.* 2. *de Orbis concordia pag.* 179.

[k] *Geneſ.* 6. 13.

[l] *Iſaac Abarbinel in* Piruſh hatorah *fol.* 43. *col.* 1. *Adde R. Bechai in* Biur *fol.* 18. *col.* 4. Sepher Zohar *ad Bereſith fol.* 48. *col.* 3. *Cremonæ.*

CAP. X.

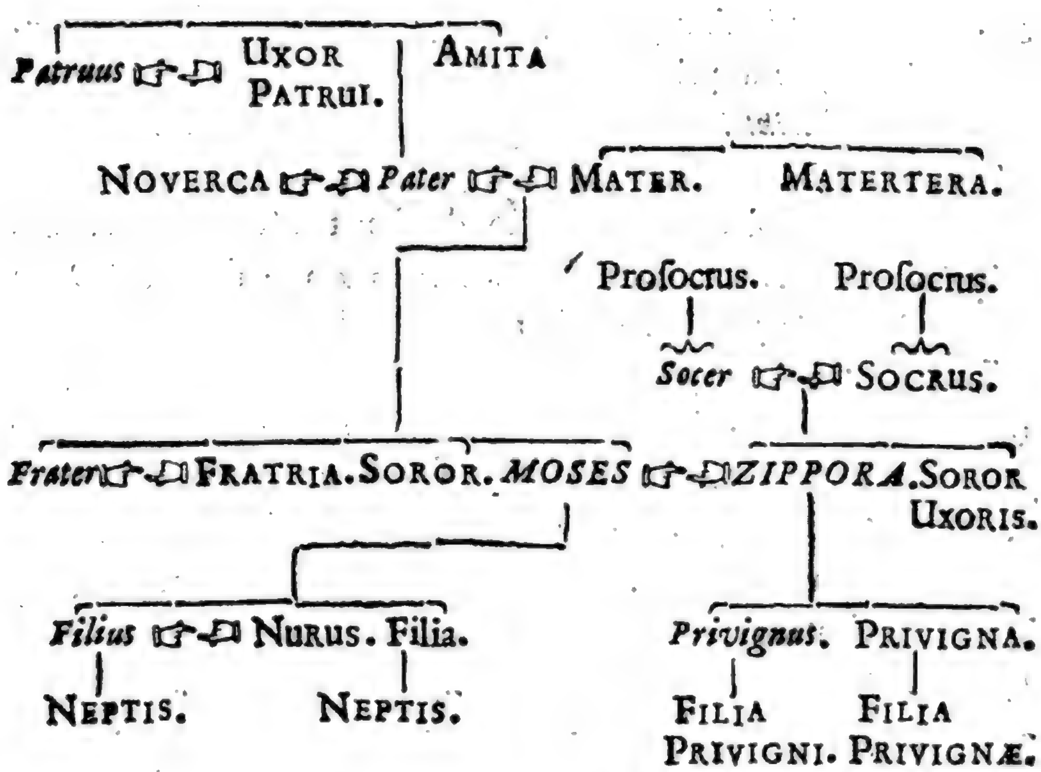
Quomodo Cognationis *atque* Affinitatis gradus, *quà amplexibus conjugalibus ſive* à primis rerum initiis *ſive* ex lege in Levitico tradita, *fuerint impedimenta, ſimùl* intelligant *Ebræi.*

POſtulat inſtituti ratio demùm tam de primævis illis interdictis Sex, nomine גלוי עריות ſeu *Revelationis Turpitudinum*, id eſt, Inceſtûs denotatis, quàm de ceteris id genus in Levitico lege Moſaica adjectis, nec diverſo nomine à Talmudicis denotari ſolitis, quà cis legem illam ad Noachidas ſeu Gentiles juxta Magiſtrorum mentem, ſpectarunt, porrò videamus. Adeò ut ſatis explicetur tum quomodo illa poſt legem Moſaicam eis ſint intellecta, tum quali, ad ea obſervanda, obligatione Noachidæ ad eorum mentem fuerint obſtricti. Quod ad Primum attinet; utriuſque generis commiſtio, in qua etiam primævorum inſtauratio habetur, ita ſuprà[m] deſignatur, ut eorum ſimul numerus, quemadmodum in titulo Talmudico *Cerithoth* ſimul & Magiſtrorum explicationibus occurrit, fiat viginti ſex. Beſtiæ verò, maſculi & menſibus laborantis concubitum qui in recenſione illa locos occupat ſex (id eſt IV, V, VI. XXIV,

[m] *Cap.* 1. *hujus libri.*

XXV,

XXV, XXVI) libenter heic prætermittimus; uti etiam Alienam Uxorem. Nam & de ea, quatenus ad Noachidas attinet, & non, ſine concubitu conſenſum in vitæ communionem inſequente, ritè ex jam dicto Noachidarum ſeu Gentium Naturali jure conjungitur (etenim ex Jure Iſraelitico, ſeu Ebræorum civili, Conſenſum ſeu Sponſalia tantùm de præſenti, ſufficere volunt, quod alibi fuſiùs oſtendimus) anteà ſatis locuti ſumus. Sororis item nomine tam Germana quàm Uterina pariter intelligenda. Demptis igitur ſic octo, reſtant in ſuperiori Deſignatione octodecim Perſonæ ſive ob Cognationem ſive ob Affinitatem diſertis verbis interdictæ; ita tamen ut in numero ejuſce deſignationis ſeptimo, ubi Matris & filiæ concubitus generatìm interdicitur, octo ſimùl vetentur, partim ex ipſo legis ſermone, partim ex interpretatione ſermonis Legis enata. Ex ipſo Legis ſermone adjiciuntur ibi quinque, Neptis ex filio, Neptis ex filia, Privigni Filia, Filia Privignæ & Socrus. Ex interpretatione tres; Filia & Proſocrus utraque, ſeu uxoris avia tam paterna quàm materna. Univerſas ſchemate exhibemus.

Moſem heic, Zipporæ maritum, Octodecim fœminæ (quarum quindecim diſertis verbis in Lege memoratæ literis majuſculis denotatnur)

notantur) nominibus quibus, sive affinitatis sive consanguinitatis eum contingunt, designatæ respiciunt. Filiâ, ex argumento קל וחומר seu *à minori ad majus*, adjectâ, & utraque prosocru ex ipsa ratione qua privigni & privignæ filiæ seu uxoris ex filio & filia neptes. Scilicet ut hæ descendendo, non ducendæ sunt, ita nec ascendendo alterutra prosocruum; quibus nimirum uxor neptis est. Hasce omnes & ex lege solas hasce Mosi, verbi gratia, interdici volunt, aliis non paucis tamen, quas שניות seu *secundarias* appellitant, ex majorum instituto seu civili apud ipsos adjectis, de quibus, suo loco[n]. De hisce etiam pronuntiata aliquot habent, heic minimè negligenda, eaque vi ac sensu Legis subnixa. Nurum, Fratriam, Patrui Uxorem (scilicet patri fratris germani, non tantum uterini; nam ea in Secundariis recensetur ut videre est in libris de Nuptiis) nedum Novercam & Matrem, etiam repudiatas [o] interdici; etiam viris superstites; extra quam ubi frater demoritur, liberis non relictis. Tunc enim jure singulari fratri superstiti fratria apud eos ducebatur. Quod verò ad fratrem & sororem attinet, eandem aiunt esse rationem fratris ex stupro seu adulterio ab alterutro [p] parente suscepti, & ejus qui thoro natus est legitimo; uti etiam sororis. Et quod de sorore habent, ex verbis illis Mosis, *Quæ* [q] *nata est domi aut genita est foris*, eliciunt. Tantundem habent de Amita & Matertera; diversum non esse, sive ex Nuptiis sive ex stupro seu adulterio alterutrius parentis prognatæ fuerit; modò eo naturalis sanguinis genere, eum de cujus nuptiis quæritur, contingant. Idem aiunt de Filia[r], sive ex uxore ante nuptias sive aliunde, ex stupro aut adulterio, genita. Sex item uxoris consanguinearum aliquam, sive Socrum scilicet seu uxoris matrem, sive aviam ejus sive paternam sive maternam, id est, alterutram in schemate Prosocrum, Privignam, aut hujus, aut Privigni Filiam, nec superinducere, nec uxore mortuâ, nedum repudiatâ, ducere fas esse volunt; nec demùm septimam, Uxoris nempe Sororem sive Uterinam sive Germanam, dum illa superstes, tametsi fuerit [s] repudiata. Nam de uxoris sorore, jam demortuæ, nunquam dubitarunt; cum verba legis de uxore [t] sint, *dum ipsa adhuc vivit.* De hisce autem Septem fœminis ita in schemate Zipporæ (quam innuptam nunc fingas) sanguine conjunctis, simul receptissimum est; interdictum de revelatione earum turpitudinis, seu alicujus earum concubitu, quà matrimonio impedimentum

[n] *Uxoris Ebraicæ seu de Nuptiis Ebræorum, lib.* 1. *cap.*2.

[o] *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.*2. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 54 *a. ad Misn. tit.* Jabimoth *cap.* 3. *in Talmud. Babyl. fol.* 32 *a.*

[p] *Gemar. Bab. ad tit.* Maccoth *cap.* 1. *fol.* 5 *b.* & *Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.*2.

[q] *Levit.*18.9.

[r] *Misn.* & *Gemar. Babyl. tit.* Sanhedrin *cap.* 8. *fol.*75 *a. Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.*2.

[s] *Salomon Jarchi ad Levit.*18.18. & *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.*2.

[t] *Levit.*18.18

tum esse possit intelligi, ad tempus quod matrimonium præcedit, non omninò attinere, sed ipsis Legis utrobique verbis לא תקח [u] *non accipies*, haberi לשון קיחה *interpretationem ex captione* alterius earum in matrimonium; nimirùm neque ex earum alicujus concubitu citra matrimonium, Zipporæ & Viri concumbentis matrimonium impediri, neque ex Zipporæ citra matrimonium concubitu, earum aliquam atque concumbentis impediri matrimonium. Veruntamen ex Majorum sancito, non ex ipsa Lege, inolevisse aiunt, ut illicitum esset adultero aut stupratori ullam stupratæ aut adulteræ superstitis consanguineam [x] dictis cognationis gradibus conjunctam in uxorem ducere, veluti publicæ honestatis justitiæ causâ. Ita tamen illicitum, ut verberum pœnam subiret qui contrà faceret, non ut inde matrimonium initum dirimeretur. Sed rem hanc totam, præter alia, ad veterum mentem, hùc spectantia ex Maimonidis [y] verbis rectiùs intelliges. הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן השבע נשים שאמרנו אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא אחרת מן השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתייחד עמה ולבו גס בה ויבא לידי עבירה שיבעול הערוה ולא עוד אלא אפילו נטען על אשה הרי זה לא ישא אחרת מקרובותיה עד שתמות זו שנטען עליה ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה לא יוציא: מי שנטען על ערוה או שיצא לו שם רע עמה לא ידור עמה במבוי אחד ולא יראה באותה שכונה ומעשה באחד שהיו מרננין אחריו עם חמותו והכו אותו חכמים מכת מרדות מפני שעבר על פתח ביתה: הבא על אשה ובתה דרך זנות או על אשה ואחותה וכיוצא בהן הרי זה כמו שבא על שתי נשים נכריות שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא בנשואין לא בזנות וכן אם אנס אביו או בנו או אחיו או אחי אביו אשה או פיתה אותה הרי זו מותרת לו וישאנה שלא נאמר אלא אשת ואין כאן אישות: אביו או בנו שנשא אשה הרי זה מותר לישא בתה או אמה כמו שבארנו ומותר לאדם לישא אשת בן אחיו ונושא אדם אשה ובת אחותה או בת אחיה כאחת ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו והוא הדין לבת אחיו שנאמר ומבשרך לא תתעלם *Si stupraverit quis fœminam, non adeò* (ex Lege) *interdicitur ei aliqua fœminæ illius consanguinea, ex septem jam dictis. Ceterùm ex sapientum statuto, interdicitur stupratori seu adultero ducere in uxorem aliquam ita adulteræ seu stupratæ conjunctam,*

[u] *Levitic.* 18. 17. & 18. & *ibi Jarchius.*

[x] *Sic cap.* 5. *Caus.* 35. *q.* 2. & 3. & *extr. tit. de eo qui cognovit Consanguineam uxoris suæ vel sponsæ:*

[y] *Halach.* Isuri Bia *cap.* 2. & *Misn.* & *Gemar. Bab. tit.* Jabimoth *cap.* 2. *fol.* 25. & 26. & *cap.* 11. *fol.* 77 *a.*

junctam, quamdiu ipsa adultera seu stuprata superstes fuerit. Ratio est, ne cum adultera aut stuprata consanguineam, ut fieri amat, inviserit, maritus ei congressus & amore denuò captus incestum committat. Quin & qui meritò suspectus est, etiam ei consanguinearum ejus, cujus nomine suspectus est, jam dictarum qualibet illicita est, quamdiu illa vixerit. Ceterùm si quis duxerit stupratam cum consanguineis ejus, necesse non est ut eam repudiet. Ubi quis meritò de Incestu suspectus est, seu famà laborat publicà, cavendum ei est, ne cum ea cujus nomine est suspectus alicubi introeat, aut in eisdem ædibus visatur. Et de hac re Decisio comperitur. Erat, qui cum nomine Socrus, passim in ore populi famà laborabat publicà, juxta ædium illius ostium transiret. Ex sententia Sapientum verberibus, quæ in eos, qui majorum institutis ultrò adversabantur, infligenda sunt, puniebatur. Ubi quis concumbit cum fœmina & filia ejus ut stuprator seu adulter, seu cum fœmina & sorore sua, aut cum id genus ceteris, hoc non aliud est ac si quis concumberet cum binis quibuscunque fœminis invicem extraneis. Scilicet fœminæ non faciunt invicem ut incestus sit nisi tantùm ex alterius matrimonio, non ex stupro seu adulterio. Similitèr si cujusquam pater, aut filius, aut frater, aut patruus fœminam sive vi sive illecebris compresserit, ei illa ritè nihilominùs in uxorem duci potest. Nimirum Lex de eorum uxoribus heic tantùm loquitur. Si pater cujuspiam aut filius uxorem duxerit, ipsi sive matrem ejus sive filiam ducere fas est, ut ostendimus. Fas etiam est cuique ducere in uxorem eam quæ fuerat uxor nepotis ex fratre; uti etiam fœminam simul cum nepte sive ex sorore ejus sive ex fratre. Et in monitis sapientum habetur, ut [z] *in uxorem ducat quis ante alias neptem ex sorore seu* (nam idem est jus) *ex fratre neptem, juxta id quod dicitur* * *A carne tua ne te abscondas.* Afferunt etiam interdictorum de conjunctionibus incestis, rationes; Alteram, ne, si libera forent erga fœminas interdictas, uti erga ceteras, vota conjugalia, ex futuri matrimonii sive spe sive obtensu, faciliùs explendæ, in familiarum fraudem, libidinis ansa [a] præhenderetur; quum scilicet personæ interdictæ cum viro cui interdicuntur sive ob consanguinitatem sive ob affinitatem, in eisdem simùl ædibus plerunque soleant commorari. Cujus generis est etiam illa, ne frequenti tam propinquarum, ut fieri amat, æmulatione [b] Lares inquietarentur. Alteram, שרש וענף *à radice & Ramo* deductam. Nefas est, inquit Maimonides,

[z] *Videsis Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap. 6, fol. 62b. lin ult.*

* *Isaiæ* 58 7.

[a] *Moses Maimonid.* More Nebochim *l. 3. cap. 49. Isaac Abarbinel* in Pirush hathora *fol. 355. col. 2. & 3.*

[b] *Idem Causis in citato Abarbinelis loco.*

des, על שרש וענף שיבעול אחד מהם את חבירו ואין הפרש בין שיבעול השרש או הענף או שיתקבצו שרש וענף בבעילת גוף שלישי *Vt Radix Ramum ducat, aut Ramus Radicem. Neque discrimen est, sive quis Radicem sive Ramum ducat, sive conjungantur Radix & Ramus seu conveniant ex tertii alicujus connubio.* Et ad hanc attinet triplex [c] illa nonnullorum Distinctio ג׳ קורבה seu *propinquitatis.* Aliam esse שלא היתה כלל פרוד משלם *Vbi inter personas distantia seu divisio omninò pro nulla habita est*; aliam שלא היתה שום קורבה משלם *Vbi propinquitas pro nulla omninò habita.* Tertiam denique, ubi sunt קרובים בשאר בשר שהיו נפרדים כבר *Propinqui sanguine conjuncti, sed non ita diù antè disjuncti.* Primum genus fuisse aiunt inter Adamum & filias ejus atque hasce & ejusdem filios, velut inter radicem & germina pullulantia atque inter ipsa invicem germina nondum in ramos diffusa. Heic licitè conjunctiones matrimoniales qualescunque fieri, tum ob propagationis necessitatem, tum ob ipsam, velut in creatione, unionem. Atque hoc genus, pro diversitate proximè insequentium seculorum morum, ut ad conjunctiones etiam alias quàm Lege permittuntur Mosaicâ, eis in seculis habitas, secundum ingenium Rabbinicum attineat, necessum est. Secundi generis propinquitatem volunt haberi in iis qui à parentibus non aliter gradibus aliquot disjunguntur ac rami à trunco praecisi & sive per incisionem sive per plantationem aliò atque aliò traducti. Et de horum conjunctionibus non dubitandum. Tertium denique genus, in eis esse quorum conjunctiones in Lege Mosaica prohibentur; velut in ramis qui satis diffusi nec in radicem retorquendi nec invicem implicandi sunt, sed aliò, ut inserantur plantenturve, traducendi. Et in hujusmodi rationibus pronuntiare interdum audent, esse טעם הפרשה באסור העריות *Causam periochae illius Legis ubi concubitus incesti vetantur.* Sed de hisce non disputamus nos; nec an melius ii, qui quatuor humores & quatuor elementa [d] adducunt ad quartum in conjugiis gradum adstruendum, aut, sex aetates [e] mundi, ad sextum. Alii graviori cum judicio [f] hanc rem tractant, quos consulat, si placet, lector. Sed de Incesti interdictis, disertè Rabbi Menahem Racanatensis; טעם איסור העריות לבעלי הקבלה דבר אין מקובל בו *Quod ad Rationem attinet interdictorum Incesti; Magistri traditionum de ea nihil certi acceperunt*; tametsi etiam eas, quas jam memoravimus,

[c] *R. Bechai ad Vaicra fol. 148. col. 3.*

[d] *Concil. Lateran. sub Innoc. 3: extr. c. 8. non debet tit. de consang. & Affinitate.*

[e] *Isidorus Etymol. 9. cap. 6. & Caus. 34. q. 4. c. vinc. et Sent. 4. dist. 40.*

[f] *D. Augustinus de Civitate Dei, lib. 15. cap. 16. Alberic. Gentilis de Nuptiis lib. 5. cap. 7. & seqq. Hugo Grotius de Jure Pacis ac Belli lib. 2. cap. 5. §. 12. &c.*

non

non intactas relinquat, velut Magistrorum commenta eas interim subjiciens.

CAP. XI.

Quomodo & unde *velint Ebræi*, Gentiles, & Quales, *legibus de Incestu in* Levitico *latis contineri. Obitèr tum Orientalium tum Occidentalium veterum*, Christianorum, Mahumedanorum, circa Consanguineorum conjugia *Mores & Scita.*

VT qua ratione tradunt Ebræi leges de Incestu in Levitico latas ad Gentiles ullatenùs spectare, ritè intelligamus, animadvertenda sunt inprimis verba tam quæ præcedunt, quàm quæ insequuntur interdictorum ibi enumerationem. Præfatio ita se habet, *Loquere ad filios*[b] *Israel & dices ad eos, ego sum Dominus Deus vester.* כמעשה *Juxta factum* (Hellenistæ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, *Secundum instituta*; & Vulgata, *juxta consuetudinem*) *terræ Ægypti in qua habitastis, non facietis, & juxta factum regionis Canaan, in quam ego vos introduco, non agetis, neque in* בחוקתיהם *in legitimis eorum ambulabitis. Judicia mea & legitima mea* (id est, *præcepta* seu προστάγματα mea; eodem vocabulo heic usurpato, quod ante pro *legitimis* Cananæorum) *observabitis, & in eis ambulabitis. Ego sum Dominus Deus vester. Custodietis igitur Legitima mea et Judicia mea, quæ faciens homo vivet in eis. Ego dominus.* איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו ἄνθρωπος ἄνθρωπος *homo, homo*, id est, *unusquisque hominum ad proximam seu propinquam Carnis suæ non accedat*, nimirùm nemo hominum accedat, *ut revelet turpitudinem ejus.* Dein sequuntur interdicta quæ tam ad ceteros concubitus nefarios quàm ad propinquarum incesta & ad Molochi sacrificia attinent. Quibus absolutis subjungitur, *Nec polluamini in omnibus istis. Nam in omnibus istis pollutæ sunt gentes; quas ego emittam à facie vestra. Et polluta est Terra, & visitabo iniquitatem ejus super eam & evomet habitatores suos. Vos igitur custodietis legitima mea & Judicia mea, & non facietis* [aliquam] *ex omnibus abominationibus istis, nec indigena nec peregrinus* (seu Proselytus) *qui peregrinatur inter vos. Quoniam omnes abominationes illas fecerunt homines terræ, qui fuerunt ante vos, & polluta est terra. Et non evomet terra vos, si pollueritis eam, sicut evomuit gentem quæ fuit ante vos? Quoniam quicunque fecerit de omnibus abominationibus*

[b] Levit. 18, 1.

bus istis [aliquam] *excidentur* (nimirùm נכרתו) *animæ sic facientes è medio populi sui. Observabitis igitur quod observandum præcepi, ne faciatis* [aliquod] *ex legitimis illis abominabilibus quæ facta sunt ante vos, nec in eis polluamini. Ego Dominus Deus vester.* Ex recepta à majoribus sententia & illo locutionis genere איש איש לא תק' *nemo omninò hominum &c.* Volunt non solùm se ipsos sed etiam Gentiles præceptis ibi de Incestu obstringi. Magistri sæpius [h]; תנו רבנן איש מה ת"ל איש איש לרבות את הגוים שמוזהרין על העריות כישראל *Tradunt Rabbini. Homo ibi quid? Sensus est ejusmodi, ut homo homo dicatur* (id est *nemo hominum non &c.*) *ideo ut etiam Gentiles* [i] *comprehendantur, qui tam de incestu præmonerentur, quàm Israelitæ.* Et Magistri Hierosolymitani [k] איש מה תלמוד לומר איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על עריות האמורות שידונו כדיני האומות ואם באו על עריות ישראל שידונו אתם כדיני ישראל *Quid homo? sensus est ejusmodi ut* homo homo *dicatur ad Gentiles etiam comprehendendos, ut ubi deliquerint in leges suas* (id est Noachidarum, seu uniuersim anteà præscriptas; de quibus supra) *de incestu judicandi sint juxta judicia Gentilibus propria. Si verò in leges de Incestu Israelitis proprias, judicandi sint juxta Israelitarum judicia.* Quin Rabbi Bechai [l], דרשו רז"ל במסכת סנהדרין איש איש אל כל שאר בשרו איש איש לרבות הגוים שמוזהרין על העריות כישראל וכן איש איש כי יקלל אלהיו ואיש איש אשר יתן מזרעו למולך לרבות הגוים שמוזהרין על ברכת השם ועבודה זרה ע"כ *Docent illud homo homo ad aliquam propinquam suæ carnis &c. Rabbini nostri, piæ memoriæ, in tractatu Sanhedrin* (loco jam indicato) *ideo habere* ὅ *Homo iteratum, ut includerentur etiam Gentiles qui de incestu tam præmoniti quàm Israelitæ. Eadem loquendi formula usurpatur eodem sensu alibi. Homo* [m], *Homo, qui maledixerit* (quicunque maledixerit) *Deo suo, portabit peccatum suum. Et homo* [n], *Homo, qui dederit ex semine suo Moloch &c. Scilicet ut comprehenderentur item Gentiles. Qui interdicto quidem tam de Maledictione Numinis quàm de Idololatria tenentur.* Certè aliis in Levitici locis איש איש seu *homo homo*, id est omnis homo, aliquoties occurrit. Sed aut diserta quæ adjunguntur verba, aut ipsa de qua agitur res ad Israelitas tantùm illis in locis hattinere ejusmodi locutionem indicat. Jam verò, id quod sic habent de Gentilibus Legibus illis de incestu contentis, non eodem modo

[h] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57 *b. unde habetur in* Pesiktha Zotertha *fol.* 23. *col.* 3. Sepher Siphra *col.* 273. *alibi.*

[i] *Christianos hac de re vide, Alphonsum à vera Cruce spec. Conjug. part.* 2. *artic.* 25. *&c.*

[k] *Gemar. Hierosolym. ad tit.* Kidoschim *c.* 1. *fol.* 58. *col.* 2, *&* 3.

[l] *In Biur Vaicra, fol.* 148. *col.* 3.

[m] *Levit.* 24, 15

[n] *Levitic.* 20. 20. *& videsis supra lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 262.

modo ab omnibus video intellectum. Fuere enim qui omnimodum incestum ibi memoratum Gentilibus (saltem qui ditionis Israeliticæ) inde interdici voluerint. Gemara Babylonia [o]; תניא כדעתיה דר' יוחנן כל ערוה שב"ד ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהר עליה אין ב"ד ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים הרבה עריות יש שאין ב"ד ישראל ממיתין עליהן ובן נח מוזהר עליהן *Traditur ex mente Rabbi Jochanan* (quod & id ipsum alibi [p] Rabbi Jose tribuitur) *de omni incestu ob quem mors in foro Israelitico irroganda est, præmoneri Gentiles* (in Levitico scilicet) *de incestu verò cui Pœna ejusmodi ibi non irrogatur, non præmoneri Gentiles seu Noachidas. Sic retulit Rabbi Meir. Sed dixere sapientes compluria esse incestûs genera de quibus tametsi morte in foro Israelitico non puniantur, Noachidæ nihilominùs præmonentur.* Nimirùm, præter illa sex antiquiora genera, morte puniri ex lege sacra non pauca alia liquet [q]. Ut concubitum Nurûs, lapidatione; Privignæ, & Neptis uxoris sive ex Filio sive ex Filia, Socrûs matris, Matris soceri, Filiæ, Neptisque sive ex Filia sive ex Filio, vivicomburio. Ceteris Excisionis Pœna ut etiam omnibus, cœlitùs expectanda, non mortis, imminebat. Atqui, quicquid de Gentilibus ita præmonitis hi tradunt, receptissima est, quantùm video, penes Talmudicos sententia; Gentiles in legibus illis de incestu sic tantùm contineri ut, quoniam fuere ex Jure Naturali sex incestûs genera ipsis, id est universo generi humano, antè interdicta, ut ostensum est, quæ simul cum aliis jam Israelitarum gratiâ introductis enumerantur, ideo continerentur quidem, ratione jam memoratâ, Gentiles in legum proœmio, sed non ut inde ad singulorum quæ sequuntur incestûs interdictorum observationem tenerentur, sed ad eorum tantùm quæ ex Jure suo seu Naturali etiam antè observanda. Adeo ut quemadmodùm Israelita quilibet Universis tenebatur, ita Gentilem quemlibet ditionis Israeliticæ seu Proselytum quemlibet Domicilii sex illis vetustioribus. Sic reddendo singula singulis rem capiunt. Unde & Maimonides [r] de Jure quoad incestum, Noachidarum, etiam post Legem Mosaicam, juxta receptam à majoribus sententiam; הגוים אין אסורים עליהם משום ערות אלא אמו ואשת אביו ואחותו מאמו ואשת איש וזכור ובהמה כמו שמתבאר בהלכות מלכים ומלחמותיהם אבל שאר עריות מותרות להן *Gentilibus, nomine Turpitudinis*

[o] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57. *b.* & *vide ibi glossas.*

[p] *Gemar. Hierosolymitana ad tit.* Jabimoth *cap.* 11. *fol.* 12. *col.* 1.

[q] *Levitic.* 20. & *Maimonid. halach.* Issuri Bia *cap.* 1. *et Misna tit.* Sanhed. *cap.* 7, 8, *et* 9.

[r] *Halach.* Issuri *Bia cap.* 14.

dinis seu *Incestus*, *interdicuntur duntaxat Mater*, *Patris uxor*, *Soror Uterina*, *Uxor aliena*, *Masculus & Bestia*, *quemadmodum explicatum est in tractatu de Regibus rebusque eorum bellicis. Reliqua Incestûs nomine interdicta eis permissa sunt*, *seu licita.* Atque hac de re vide plura libro septimo ubi de Judiciis incestûs & illiciti concubitûs, quatenus Jure Gentium ea nitebantur, agitur. Quod verò legitur in posteriori illius Levitici periochæ parte, Cananæos pollutos esse *in omnibus istis*, & *fecisse omnes istas Abominationes*, id non accipiunt (quod nec ferunt quæ superiùs ostensa sunt) acsi omnia ibi prohibita adeò anteà illicita fuissent ut nihil eorum non pollueret Terram aut Populum, aut non fuisset Abominatio ante prohibitionem. Sed intelligunt [r] de aliquot anteà illicitis iisque eorum quæ ibi vetantur gravioribus, quibus se polluerant Cananæi, etiam & illis quæ licita anteà, jam illicita Israelitis fiebant, consuescentes. Quoniam verò non solùm his, sed illis etiam, quæ nec pauca erant, consuescebant, id est, omnibus ibi memoratis, ideo in omnibus faciendis, tam illis quàm his, pollui dicebantur. Illicita, quibus se anteà polluerant, fuere, ut ex sacro liquet sermone, Idololatria, seu Molochi cultus, pæderastia, bestiarum concubitus, Adulterium, Matris, Novercæ ac sororis uterinæ incestus. Nam hæc nunquam non illicita, modò uterinam sub ipsis rerum initiis sororem, de qua supra, excipias. Abominationes autem, id est תועבות (quod & non nemo veterum [t] Aspernamenta alibi transtulit) vocantur non solùm hæc, sed etiam cetera ibi interdicta. Sed hæc, quia nunquam non abominationes erant; Cetera, quia ex sacro Numinis interdicto jam nomen illud satis induebant; non aliter ac in legibus de piscibus atque avibus aliquot & reptilibus à quibus Ebræis abstinendum erat, non semel adjicitur [u] שקץ הוא βδέλυγμά ἐστιν, *abominatio est*, & in lege [x], de bove aut pecore in quo macula aut vitium, non sacrificando, כי תועבה הוא ὅτι βδέλυγμά ἐστι *quia abominatio est.* Utrobique Abominationis nomen, non ex pristina natura rei, sed ex sanctissimi Legislatoris, eo in interdictorum suorum formulis utentis, placito, inditur. Ab eadem ratione itidem omnia simùl, sub finem capitis nuncupantur חקות התועבות νόμιμα τῶν ἐβδελυγμένων *statuta*, Legitima, seu recepti mores *abominandi* sive abominabiles. Et certè non solùm apud Cananæos atque Ægyptios (quorum moribus interdicuntur Ebræi) ex institutis patriis in Jura

ipsa

[r] *Isaac. Abarbinel in* Pirush hathora *fol.* 355, *col.* 3. *et* 4. *adde nonnullorum opinionem ab Abenezra memoratam ad Levit.* 18, 18

[t] *Apud Licinium Rufinum in collat. Leg. Iud. et Rom. tit. de stupratoribus*, *ad Levit.* 20. 13.

[u] *Levit.* 11, 10 20, 41, 42.

[x] *Deuteron.* 17, 1.

ipsa primæva de Incestu gravitèr peccatum est, sed etiam, in consanguineorum maximè commistionibus apud alias tam Occidentis (modo magis pudicos veteris in hac re Romæ mores excipias) quàm Orientis gentes. Prætereo Masculam Venerem etiam philosophis inclytis ut Zenoni, Cleanthi, Chrysippo [y] probatam, & tam populos πολυάνδροις seu *plures uni uxori maritos permittentes*, quàm uxorum communitatem, quorum meminit Ptolemæus [z], Cæsar [a], Athenæus [b], alii. Notissimum autem est illud [c], ut de incestu Orientis videamus;

Nam Magus ex matre & gnato nascatur oportet.

Uti & docuit Xanthus in Magicis [d]. Et horrendæ Persarum conjunctiones passim, apud scriptores, obviæ; Matrum, Sororum, Filiarum, idque ex instituto, cujus originem alii [e] Nino, qui Semiramidem matrem duxisse fertur, tribuunt, alii quà Magos spectat, Nimrodo; (qui item Ninus habetur) quemadmodum ex Orientalium monimentis edoctus Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus. De Abraha loquutus, وفي

كان نمرود الجبار ملك بابل ويقال انه inquit عصره
اول ملك ملك ببابل وابصر شبه الاكليل في السما
من سحاب فدعي صايغا فصاغ له اكليل ووضعه على
راسه ومن اجل هذا كانوا الناس يقولون نزل له
تاج من السما ويقال انه اول من عبد النار لانه
راي نارا بعيده في المشرق طالعه من الارض فنزل
نمرود فابصرها وسجد لها واقام رجل هناك يخدم
النار ويطرح فيها اللبان ومن ذلك الوقت بدا المجوس
يعبدون النار ويسجدون لها وكان اسم الرجل الذي
اقامه نمرود يخدم النار اندشان وكلمه الشطان من
جوف النار وقال له ليس احد يقدر يخدم النار ولا
يتعلم ديني الا ان يجمع امه واخته وبنته ففعل اندشان
كما قال له الشطان فمند ذلك الوقت صاروا كهنه
المجوس

[y] *Sext. Empiric Pyrrhon. Hypotypos. lib.* 3. *cap.* 24. & *videsis Joseph. adversus Apionem lib.* 2. *Petrum Guerram de Lorca in catachesibus Mystagog. pro advenis è secta Mahumedana cap.* 5.

[z] *Tetrabib. lib.* 2.

[a] *De Bello Gallic. lib.* 6.

[b] *Dipnosoph. lib.* 13. & *vide Lips. ad Taciti German. not.* 39.

[c] *Catull. epig.* 91.

[d] *Apud Clement. Alexan. strom.* 3.

[e] *Chronic. Alexandrin. pag.* 86. *Constantin. Manasses, alii.*

المجوس يجمعون امهاتهم واخواتهم وبناتهم واندشان هذا هو اول من ابتدا بهذا الراي *Coevus ei fuit Nimrod gigas, Rex Babyloniæ. Et dicitur is primus Rex qui Babyloniæ regnavit. Et cum observaverat similitudinem coronæ in cœlo à nubibus formatam, accersitis, qui conflarent, conflavit sibi coronam & capiti sibi imposuit. Unde apud vulgus inolevit fama eum diadema è cœlo accepisse. Dicitur etiam is primus qui ignem coluit. Scilicet cum videret flammas è longinquo in Oriente ascendentes è terra, illac ut penitius eas contueretur descendit, atque eas adoravit. Illic vero hominem constituit, qui sacra ministraret Igni et in eum thura porrigeret. Atque ab eo tempore cœperunt Magi Ignem colere atque adorare eum. Nomen autem hominis, quem Nimrod constituit sacrum Ignis ministratorem, erat Andshan cui Diabolus è medio Ignis hisce usus est verbis, Nemo hominum potis est ritè Igni ministrare nec mea sacra callere, nisi commisceatur cum matre sua, & sorore sua, & filia sua. Fecit itaque Andshan juxta quod dixerat ei Diabolus. Et ab eo tempore qui sacerdotio apud Magos functi sunt, commisceri solebant cum matribus, & sororibus suis, & filiabus suis. Et Andshan hic primus erat qui hunc morem incepit.* Qui verò exemplari altero exaratur, ut heic, اندشان *Andshan*, in altero, eoque vetustiori, scribitur ايدسان *Aidsan*. Neutrum vocalia habet quæ opem pronuntiationi ferant. Neque habetur apud Græcos aut Latinos nomen Magi in quo hujus videantur inesse vestigia, nisi aut *Osthanem*, *Hosthanem*, seu *Ostanem* (nam ita variat scriptio) ex *Andshan* aut *Aidsan*, aut hunc ex illo factum putes. Sexcenta sunt nomina quæ ex malo punctorum situ & vocalium absentia, non minùs ab Europæorum sive scriptione sive pronuntiatione distant, cum ex Orientalium characteribus exhibentur. Scio non deesse apud veteres[f] qui scribant Ostanem Medum in Ægyptum à Persidis principibus missum ut sacris Memphi præesset, Democritum Abderitem ibi initiasse. Certe quisquis ille Ostanes Medus[g] fuerit, ut mille supra quingentis, aut circiter, annis citra Nimrodum vixerit necesse est. Nam Hippocrati Democritum coævum fuisse nemo nescit, id est circa centum à Persarum Monarchiæ initio annos floruisse. Sororum autem conjugia Cambysis tempore atque exemplo apud Persas cœpisse tradit Herodotus[h]. Utcunque autem initia Incestûs ejus-

[f] *Abydenus in Euseb. Chron.* χρονογρ. *pag.* 43.

[g] *Videsis suprà lib.* 3. *cap.* 19. *pag.* 411.

[h] *In Thalia.*

ejusmodi apud Persas se haberet, sane illum in quamplures alias Orientis regiones transfusum esse legitur. Et *mos*, inquit Clemens Romanus[i], *apud Persas matres accipere in conjugium, & sorores & filias, & sub illo omni axe incesta Persæ ineunt matrimonia. Ac ne fortè liceat his qui mathesim sequuntur uti illo perfugio quo dicant, certas esse quasdam plagas cœli quibus propria quædam habere conceditur, ex ipsa Persarum gente aliquanti ad peregrina profecti sunt, qui Magusæi appellantur, ex quibus usque ad hodiernum sunt alii in Media, alii in Parthia, sed & in Ægypto nonnulli, plures autem in Galatia & Phrygia, qui omnes incestæ hujus traditionis formam indeclinabilem servant, ac posteris custodiendam transmittunt, etiam cum plagam cœli mutaverint.* Ptolemæus item de incolis secundi quadrantis seu maximæ australioris Asiæ partis locutus, τοῖς πλείστοις αὐτῶν, inquit[k], *συνέπεσεν ἐκ τῶν μητέρων τέκνα horum plerisque accidit* (velut ex moribus à situ loci inditis) *liberos è matribus* suscipere. Et de quadrantis quarti, in quo Ægyptus, incolis, *sororibus* ait *commisceri solent.* Et in amoribus Clitophontis & Leucippes[l] admittitur, ut moribus Phæniciis plane consonum, Sororem, saltem non uterinam, matrimonio quempiam jure sibi conjunxisse. Quin & in Ægypto sororum tam uterinarum quàm germanarum etiam & gemellarum connubia licita habita præter alios[m] scribit Philo[n]. Atque decantata satis est historiola[o] de Antiocho Sotere, Syriæ Rege, qui Novercam sibi, ut nec illicitam matrimonio copulavit. Ita ferè Oriens olim. Nec solùm, seculis in illis remotioribus ac vetustissimis. Nam & recentioribus, seu sub annum Christi MCLXX, in desuetudinem planè non abierant hujusmodi in Oriente seu Asia citeriore incestus. Hujus incolæ nonnulli, Dogziin Benjamino Tudelensi[p], qui eo in ævo scripsit, nuncupati & pro atheis habiti [illegible] שטופי זמה [illegible] והוצא לוקח ארם בתו *in incestus effusi sunt, & proprias filias sibi matrimonio junxere.* Sed in Occidentalium moribus Parentum cum liberis conjugia nunquam non execranda, puto, habita sunt. In ea asperè Athenis Sophocles[q], Romæ Seneca[r], ut immane quantum detestanda, in scena invehuntur. Et Papinius[s],

——Illum, illum sacris adhibete nefastis,
Qui leto dedit ense patrem, qui semet in ortus
Vertit & indigna regerit sua pignora matri.

Lucanus item[t],

 cui

[i] *Recognition. lib. 9. Adde D. Hieronimum lib. 2. contra Jovinianum Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. cap. 24. Bardesanem apud Eusebium Præparat. Evangelic. lib. 6. cap. 10. Agathiam. hist. lib. 2. Joseph. lib. 20. cap. 2.*

[k] *Tetrabibli lib. 2.*

[l] *Achilles Tatius lib. 1.*

[m] *Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. cap. 24. &c.*

[n] *Lib. de specialibus Legibus, quæ ad Adult. & Homicid. attinent, adde Senecam in Colocynthosi emendatum à Iano Rutgersio Var. Lect. 1. cap. 9.*

[o] *Julian, in Misopogone.*

[p] *In Itinerario. pag. 36. Edit. Arias. & 34. Edit. Const. L'empereur.*

[q] *In Oedipo Tyranno.*

[r] *In Oedipo et Thebaide.*

[s] *Thebaidos 4.*

[t] *Pharsal. 8.*

——— *cui fas implere parentem,*
Quid rear esse nefas?

Atque juxta Occidentis veteris disciplinam, oraculum illud in [u] *Agathias hist. 2.* somnio accepit philosophus ille Romanus [u] ex eorum cœtu qui in reditu è Perside cadaver in agro Persico insepultum comperientes terrâ humanitèr contumulassent;

Μὴ θάψῃς τὸν ἄθαπτον, ἔα κυσὶ κύρμα γενέσθαι,
Γῆ πάντων μήτηρ μητροφθόρον οὐ δέχετ' ἄνδρα.

Ne tumules inhumatum. Relinquatur præda canibus. Respuit Terra omnium mater hominem qui matrem coitu (ut Persæ) *vitiaverit.* Unde & insepultum denuò repertum est mane proximo. Numinum quidem suorum aliquot cum matribus suis & cum filiabus commista esse memoratur; ut Jovem cum Deûm Matre & cum Libera, id est Proserpina filia sua ex eadem prognata. *Neque illum sanctitas aut reverentia genetricis, horror etiam pignoris ex se sati, ab imagine potuit tam fœdæ cogitationis abducere?* quod de eo ait Arnobius [x]. Atqui etiam ipsa ferè Occidentis Numina ejusmodi ex Oriente traducta sunt, ejusdem item moribus inquinata. Et

[x] *Adversus Gentes lib. 5.*

Sunt [y] superis sua jura; quid ad cœlestia ritus
Exigere humanos, diversaque fœdera tento?

[y] *Ovid. Metamorph. 9.*

Taceo Mythologos physica potiùs ibi latere quàm rem ipsam enarrari ferè velle. Damnatur etiam, ut universis infanda, Novercæ commixtio, apud Senecam in Hippolyto. Nec obstat quod in sententiis Zenonis & Chrysippi habeatur μητρομιξία seu *matris concubitus* inter [z] licita. Nam è philosophorum aliquot, utcunque celeberrimorum, in scholis opinione, mores sive seculi sive populi alicujus (& de moribus receptis jam loquimur) elicere, à ratione absonum est. De Fratribus ac Sororibus aliisque è latere, ingens est inter Græciæ veterisque Romæ instituta discrimen. Nam ut Dii

——— *suas* [a] *habuere sorores,*
Ut Saturnus Opim junctam sibi sanguine junxit,
Oceanus Tethyn, Junonem rector Olympi;

Sic & suas ferè Græci [b] veteres, Deos imitati. Athenis Germanas [c] ducebant, sed non Uterinas ex Solonis instituto. Spartæ has sed neutiquam illas ex Lycurgi. Imò hujusmodi conjunctiones, id est tam uterinarum quàm germanarum sororum, in sanctiore, quam finxit, Republica permisit Plato [d], & unicuique fas fore, in uxorum

[z] *Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. cap. 24. & 25.*

[a] *Ovid. Metamorph. 9. Lactantius de Falsa Religione cap. 10.*

[b] *Ioseph. contra Apionem lib. 2.*

[c] *Philo lib. de special. Legib. ad Adult. & Homicid. spectantibus & Minutius Felix in Octavio.*

[d] *De Republica lib. 5.*

rum quam ibi præscripsit communione, quibuscunque cognatis, pro libitu, commisceri πλὴν θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ τῶν θυγατέρων παισὶ καὶ ταῖς ἄνω μητράσιν *exceptis. filiâ ac matre & ex filiabus neptibus, & quæ à matre ascendunt.* Fœminis verò, & commisceri suis, pro libitu, πλὴν υἱοῦ καὶ πατρὶ καὶ τοῖς τῶν τούτων εἰς τὸ κάτω καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω *exceptis filio, ac patre & tam qui ab his ascendunt quàm qui descendunt.* Et Cimonem Miltiadis F. in matrimonio habuisse scimus Sororem germanam suam Elpinicen dictam. Qua in re erat *non magis amore* (ut verba sunt Æmilii Probi) *quàm patrio more ductus.* Nam Atheniensibus licet, ait ille, *eodem patre natas uxores ducere.* Eodem Jure Mnasiptolemam sororem ὁμοπάτριον duxisse Archetoiim Themistoclis F. scribit [e] Plutarchus. Sed intereà Sororum conjugia, magnis in Occidente viris, jurisque Humani ac Divini, priscis illis seculis, studiosissimis, non modò magnoperè displicuere, sed etiam, si conjectare fas sit, adeò rarò fiebant, ut pro illicitis potius, ex ipsis Græciæ moribus, à nonnullis æstimarentur; maximè Pythagoreis. Nam ex illa Schola, autor vetustissimus, Ocellus Leucanus, in monitis [f] de commoda sobolis propagatione quam ἄνευ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος τοῦ τῷ νόμῳ ἐπισυνεργοῦσης *sine temperantia & pietate cùm Lege simùl operante, esse nolit,* δεῖ δὲ καὶ, inquit, παραδέχεσθαι τὰ τοιαῦτα τῶν νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητρὶ συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. *Oportet etiam instituere hujusmodi mores, qui in Græcis civitatibus legitimi ac recepti sunt, nimirùm neutiquam cum Matre, Filia aut Sorore concumbere, nec in templis, nec in propatulo.* Perperàm verò ibi vertit Ludovicus Nogarola non sine insigni in veterem Græciam contumelia; *Quin etiam hujusmodi institutorum disciplina in terrâ Græciæ civitates inducenda est, ne cum matre &c.* quasi aut hujusmodi flagitiorum in Græcia tunc usus fuisset, isque legitimè firmatus, aut Ocellus, qui genus humanum ibi instituere nititur, de Græciæ seorsim moribus instaurandis cogitasset. In utroque manifestum est, Italum, Itali interpretem, mirificè hallucinatum esse. Atque ad hunc Ocelli locum spectat, seu potiùs est ipse quem attulimus Ocelli locus, id quod hac de re legitur apud Jamblichum [g]. ἐπαινεῖσθαι δὲ αὐτοῖς (Πυθαγορείοις) καὶ τὰ τοιάδε παρὰ τῶν προϋπαρχόντων Νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μηδ' ἐν ἱερῷ, μήτε ἐν τῷ φανε-

[e] In Themistocle.

[f] Lib. περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως cap. 4.

[g] De Vita Pythagoræ, cap. 31. pag. 118.

ρῳ *Laudibus à Pythagoreis celebrari hujusmodi qui antea obtinebant in Græciæ civitatibus mores legitimos, nempè ne quis cum Matre, Filia aut Sorore concumbat, neque in templo, neque in propatulo.* Alia etiam aliquot quæ ibi tum præcedunt, tum sequuntur, Ocelli sunt. In τοῖς νομίμοις seu *legitimis* Græcarum urbium moribus ponit abstinentiam à Sororis conjugio, quod tamen ex instituto ibi licuisse, interdum etiam contrahi, palam est. Sed quia rarentèr id adeo fiebat ut plerisque, velut inprimis fugiendum, displicere videretur, & tametsi pro licito habitum, propter metum tamen horreretur illiciti, ideo etiam aut ejus interdictum ex moribus (qui utentium consensu oriri solent) invaluisse opinabatur Ocellus, aut plerorumque abstinentiam pro interdicto libentèr saltem obtendi, puto, volebat, dum institutioni suæ exempla è Græcia petebat. Quod itidem de Euripide, ni fallor nimiùm, dicendum est, ubi Hermionem Menelai filiam inducit Phthiæ (quod oppidum Thessaliæ, quo natus Achilles) Andromachen Hectoris, dicteriis insectantem, quòd filium Molossum pepererat Neoptolemo Achillis, qui Hectorem interfecerat, filio, & subjicientem*

a *In Andromache.*

> Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος.
> Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται,
> Κόρη τ' ἀδελφῷ. διὰ φόνου δ' οἱ φίλτατοι
> Χωροῦσι· καὶ τῶν δ' οὐδὲν ἐξείργει νόμος.

Hujusmodi est omne Barbaricum genus. Pater enim filiæ & filius matri miscetur; soror item fratri; & per cædem charissimi vadunt. Neque horum quid prohibet Lex. Sororis concubitum in nefariis barbarorum moribus censet, tametsi non solùm ex instituto tum Solonis tum Lycurgi (ut dictum est) permissum esset ejus conjugium, sed etiam ipsa tam Archetolis & Mnasiptolemæ quàm Cimonis & Elpinices exempla jam memorata essent poetæ coæva. Atqui ad juris illam apud Athenienses licentiam, qua tamen paucissimos usos esse reor, attinere videtur illud Phædræ Hippolytum generum depereuntis, precibusque, apud Senecam [b] tentantis. Matris eam nomine, insignioris reverentiæ causâ, compellârat, inter loquendum, Hippolytus; cui illa,

b *In Hippolyto, act. 2.*

> *Matris superbum est nomen, & nimiùm potens.*
> *Nostros humilius nomen affectus decet,*
> *Me vel Sororem, Hippolyte, vel famulam voca.*

Matris nomen vult, etiam & Novercæ, inter amantes nimis abhorreri,

horreri, non item Sororis, quam ducere ex Jure patrio non illicitum. Et conjugium planè Hippolyti, velut viduam (Theseo nondum ab inferis regresso) eam primò ambire ibi satis liquet. Sed posterioribus Græciæ seculis planè evanuit, idque ante Christianismum in ea satis receptum, Fratrum & Sororum conjugii non usus solùm sed & jus. Id constat ex Sexto Empirico qui sub Antonino Pio Plutarchi ex sorore nepos disertè scribit [i] apud suos tam Sororis quàm Matris conjugium fuisse illicitum. Et cum in Clementis atque Appionis colloquio, objicerentur à Clemente in Græcorum superstitiones Ganymedis raptus, Jovis etiam concubitus sororii atque adulteria, *Quid?* inquit Appion [k], nonne καὶ Ἕλληνες καὶ Ἑλλήνων νόμοι ἀπαγορεύουσι τὰ τοιαῦτα; καὶ τοὺς μοιχούς τε καὶ ἄλλως τὰ ἐναντία πράττοντας τιμωρεῖσθαι νομοθετοῦσι; *Etiam & Græci Græcorumque leges hæc vetant? & adulteros & eos qui aliàs contrà faciant, suppliciis coercent?* Unde etiam Simplicius [l], *Jam cum lex & consuetudo Sororis & Fratris consuetudine interdicat: appetitiones non secus ac ab ipsius naturæ imperio suppressæ, ita prorsus sunt immobiles; nisi fortè aliquos furoris intemperies & diræ scelerum ultrices agitarint.* Idem discimus ex Artemidoro [m]. Atque de Græcis, hactenus; quorum moris hac in re jurisque mutationem Romanis, postquam in horum sunt potestatem redacti, deberi est sentiendum. Nam in Romano imperio veteri non solùm vetita sunt parentum, etiamsi adoptivorum, atque adeo omnium quotquot in linea stemmatis recta reperiuntur, conjugia, sed etiam, in transversa, fratrum (quod satis liquet item ex Catullo [n] & Ovidio [o], apud quem amores suos erga Caunum fratrem incestos, ad mores Romanos, non ad Carum, exagitare puto Byblidem) amitæ, materteræ, neptis sive ex sorore sive ex fratre, aliarum longiùs quàm in Schemate supra allato dissitarum. Etiam & adfinium, veluti Novercæ, socrus, privignæ, fratriæ, uxoris prioris sororis, nurus; quæ non solùm ex Christianorum imperatorum sanctionibus [p], sed ex celebrium, ante Christianismum in Imperium Romanum receptum, Jurisconsultorum scriptis, veluti Gaii [*], Pauli [q], Ulpiani [r], id genus aliorum ediscimus. Et quam pudicæ hujus disciplinæ Romani veteres tenaces essent, liquet sanè ex Agrippinæ & Claudii Principis patrui sui matrimonio, cujus solennia primò celebrare, *non audebant, nullo* (quod ait Tacitus [s]) *exemplo deductâ in domum patrui fratris filiâ. Quin & incestum, ac si sper-*

nere-

[i] *Pyrrhon. Hypotypos. lib. 3. cap. 24.*

[k] *Clement. epist. ad Jacobum episc. Hierosolymit. de gestis D. Petri, pag. 29.*

[l] *Comment. ad Epicteti cap. 47.*

[m] *Onirocritic. lib. 5. cap. 25.*

[n] *Epigr. 89.*

[o] *Metamorph. 9.*

[p] *Instit. Iustin. tit. de Nuptiis & C. Theodos. lib. 3. tit. 12. C. Iust. tit. de incest. Nupt. l. 8.*

[*] *Instit. tit. 4.*

[q] *Sent. Recept. lib. 2. tit. 19. & ff. de Rit. Nupt. l. 14, & 68.*

[r] *L. 12. ff. tit. de Ritu Nupt. Adde edictum Diocletiani & Maxim. c. tit. de Nuptiis l. 17. quod habetur integrum in Cod. Gregoriano lib. 5. tit. de Nuptiis & in collat. Leg. Rom. & Iudaic. Licinii Rufini.*

[s] *Annal. 12.*

neretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Vitellius autem, oratione in senatu eam in rem, ut auspices essent Patres ipsi, habitâ, objectionem, etiam in sacerrimo illo adulationum atque servitudinis seculo, ob insitas pudicitiæ majorum relliquias, inevitabilem anticipans, *at enim*, inquit, *nova nobis in fratrum filias Conjugia! Sed aliis gentibus sollennia, nec lege ullâ prohibita. Et sobrinarum diù ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox usurpentur.* Et tametsi in Principum gratiam, summo adulandi studio, senatus populique decreto justæ inter patruos[t] fratrumque filias Nuptiæ etiam in posterum statuebantur, minimè tamen repertus est, *nisi unus talis matrimonii* (ut Taciti verba sunt) *cupitor, T. Alledius Severus, eques Romanus* (quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant) præter libertinum obscurum, cujus Suetonius[u] meminit. Quod autem de Sobrinis habet Vitellius, de consobrinis, patruelibus, seu amitinis planissimè, uti & annotavit Lipsius, intelligendum est. Et memorat Plutarchus plebiscitum[x], quo decretum est, πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰς δ' ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι *licere omnibus ducere uxores usque ad consobrinas, sed quæ in stemmate superiores essent, eas esse illicitas.* Sed in Roma veteri etiam patruelium, amitinorum, seu consobrinorum nuptiæ nunc vetitæ fuere[y] nunc permissæ[z]; & notissima etiam est controversia de negatione quam hac de re in versione sua Græca Justiniano[a] adhibuit Theophilus; qua de, uti etiam de tota re patruelium & amitinorum conjugali, dissertationem tum Juridicam tum historicam doctrinâ & judicio refertam pridem edidit Christophorus[b] Riccius Dantiscanus. Pontificii verò Occidentis, vetustis Christianismi seculis, aliam omninò induxerunt heic rationem, eamque satis miram. Divinum de hac re præceptum generale illud[c], *Nemo ad propinquam carnis suæ accedat*, seu *ad consanguineam suam*, ita accipi voluere ut omnigeni consanguinei inde arcerentur inter se nuptiis. Ne tamen in eos objicias, nullos omninò reperiri qui non aliquo consanguinitatis genere, utpote non solùm in primis sed in propioribus parentibus convenientes, naturalitèr conjungantur; ad civilia, in Jure Cæsareo, cognationum nomina, quibus hæreditates & tutelæ deferuntur, se[d] contulere; extra quorum limites, quoniam specialia consanguinitatis vocabula Jurisconsultis Romanis non habebantur, nec consanguinitatem heic præpedientem agnove-

[t] *Videsis Cujacium Observat. 13. cap. 16. sed & observa quod legitur apud Ulpianum, tit. de his qui in Potestate sunt.*

[u] *In Claudio cap. 26.*

[x] *Problem. Rom. 6.*

[y] *Gaius. Instit. tit. 4. Pomponius l. 3. ff. tit. de Ritu. Nupt.*

[z] *August. de Civitate Dei lib. 15. cap. 16. l. 19. C. de Nuptiis, c. 20. c. 35. q. 2. & 3.*

[a] *Instit. de Nuptiis 5, duorum autem. videsis Aurelium Victorem in Theodosio, D. Ambros. epist. 66.*

[b] *In vindiciarum Juris premiss. cap. 3. & vide Iac. Gothofred. ad Libanii orat. περὶ ἀγγαρειῶν. 6. & de hisce vide Barnab. Brisson. lib. de Iure connubiorum &c.*

[c] *Levit. 18:6.*

[d] *Calixtus papa c. 2. Caus. 25. q. 2, & 3.*

agnoverunt. Civilia illa nomina septem conclusa sunt gradibus, ut videre est in Pandectis[e]. Et Paulus, *successionis*, inquit [f], *gradus septem constituti sunt, quia ulteriùs per rerum Naturam nec nomina inveniri nec vita succedentibus prorogari potest.* Ubi [g] vetus interpres Anianus; *in his septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec affinitas inveniri nec successio potest amplius prorogari.* Hinc interdictæ olim nuptiæ in Occidente usque ad septimum gradum inclusivè (qui & pro sexto [h] variante in personis calculo, interdum æstimatur) rationibus redditis, *quoniam* [i] *hæreditas rerum per legales diffinitiones sancita usque ad septimum gradum protendit successionem. Non enim succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur, & quia* [k] *posteà parentela cognosci non potest.* Interdictæ item; *usque dum* [l] *generatio recordatur, cognoscitur, aut memoriâ retinetur.* Perinde ac si post septimum gradum omnimoda sanguinis relatio propinquitatisque, etiam ad sensum quo ipsi illa Legis de Nuptiis Mosaicæ verba prævia ac generalia intelligerent, prorsus deleta fuisset. Cum intereà certò sciamus, non solùm qui longiùs sive rectâ sive ex transverso, etiam in infinitum, distarent, vetustis [m] Jurisconsultis consanguineos nuncupari, sed etiam, usque ad decimum [n] gradum, jure Cæsareo, consanguinitatis nomine, sublatâ agnatorum & cognatorum differentiâ, succedere, atque excludere fiscum. Sed verò quod & magis mirere, petitâ, ut diximus, è Jure Cæsareo graduum, extra quos, velut ex eo edocti, consanguinitatem non agnosci volebant, enumeratione generali, ita aliam nihilominùs & juri Cæsareo planè incognitam, Jurisconsultisque nonnullis haud parum [o] invisam, gradus ex transverso supputandi inibant rationem, ut tametsi septimi gradus nomen quidem retinerent, decimum quartum tamen, ad Cæsareorum calculum, non rarò innuerent. Nam, ubi, jure Cæsareo, generatio cujuslibet personæ ex transverso gradum facit unicum, adeò ut Frater & Soror binis ita distent gradibus (nam in transversâ lineâ primus gradus [p] Cæsareis non habetur) & consobrini quatuor, horum liberi sex, atque horum denique liberi octo, scilicet pronepotes fratris & sororis; Pontificii illi quarto duntaxat gradu hosce distare volunt, ita putatis consanguineorum gradibus, ut quot à communi parente, in æquali inde distantia, alter distet, tot solùm inter se distent; in inæquali, quot à communi parente distet remotior. Adeoque

ut

[e] *L. 10. ff. de gradibus & affinibus.*

[f] *Sentent. recept. lib. 4, tit. 11. adde Modestin l. 4 ff. tit. de Gradibus.*

[g] *Hinc illud Isidori Etymol. lib. 9. &. c 6. Caus. 35. q. 5.*

[h] *Gratian c. 21. C. 35. q. 2. & 3.*

[i] *C. 1. Caus. 35. q. 2. & 3. & c. 15. & 20. ibid. Gregorius PP. 1.*

[k] *Nicolaus PP. 2. c. 17. ibid. & apud Pet. Lombard sent. 4. dist. 40.*

[l] *Concil. Wormat. c. 32. & Caus. 35. q. 2. & 3. c. 18.*

[m] *Ulpianus l. 2. tit. de suis & legit. hered. ff. ... 1.*

[n] *Instin. Institut. tit. de successione cognatorum §. ... loco et Novell. 118.*

[o] *Alberic Gentilis de Nuptiis lib. 5, cap. 6. alii ibi citati.*

[p] *Gaius l. 1. ff. tit. de Gradibus.*

ut ipsas Cæsareorum proximitates, intra quas consanguineorum nomen cohiberi putabant (unde & leges stabiliebant nuptiales) ipsi duplicando ita excederent. Et demùm de gradibus septem ita numeratis pronuntiabant, *ultra hos* [q] *nec consanguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec successio potest amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari*; cum interim decimus, ad juris Cæsarei calculum (cujus etiam in successionibus ratio habita) vicesimus ita esset ad Pontificii. Et obtinuit [r] sanè hujusmodi matrimonii prohibitio, nec multum in affinibus dispar, usque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III, anno salutis MCCXV celebratum, in quo sancitum [s], *prohibitionem copulæ conjugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum non excedere*, (id est, octavum in Juris Cæsarei calculo;) *quoniam in ulterioribus gradibus, jam non potest absque gravi dispendio hujusmodi prohibitio generalitèr observari*. Atque hoc puto Jure in Occidente, ubi autoritas Pontificis Romani legibus abacta non est (velut in Anglia, ubi juris Divini heic tantùm ratio, ex Lege [t] habetur) utuntur. Neque sanè sine difficultate olim introducta sunt in Britanniam nostram Pontificia de gradibus hisce decreta, ut videre est ex eo quod quarto distantes gradu, sub initiis apud Anglosaxonas Christianismi, invicem conjungi, epistolâ Augustino Anglorum gentis Episcopo datâ, indulserit [u] Gregorius magnus, *ne à bono, quod cœperant, metuendo austeriora, recederent*. Apud veteres autem Scotorum aliquos ne ipsa quidem divina hac de re præcepta, ante sexcentos aut circiter abhinc annos satis admissa sunt, nedum Pontificia. Vetustus autor [x] vitæ Margaretæ Reginæ Scotorum, Malcolmi III uxoris, quæ in Divas relata, *Illicitâ*, inquit, *Novercarum Conjugia similitèr & uxorem fratris defuncti fratrem superstitem ducere, quæ ibi* (in Scotia) *anteà fiebant, nimis ostendit execranda & à fidelibus velut ipsam mortem, devitanda. Multa quoque alia contra morem Ecclesiæ inoleverant, quæ in eodem Consilio damnans de regni finibus extirpavit*. In Ecclesia Orientali, remissiùs heiç ex transverso quàm in Occidentali, non solùm seculis anterioribus sed etiamnum, licet diversimode [y], egerunt. Gradus enumerant ii, neque unquam aliter soliti, ad Juris Cæsarei formulas. Qui sursum deorsùm in recta stemmatis linea occurrunt, universos arceri invicem nuptiis volunt. Sed, ex transverso, antiquitùs gradum sextum planè, id est, ad Pontificorum

[q] *Alexander PP.* 2. c, 2. *Caus.* 35. q. 5.

[r] *C.* 14. *Caus.* 35. q. 2 *et* 3. *&c.*

[s] *C.* 8. *extr. de Consang. et Affin.*

[t] *Stat.* 32, *Henrici Regis* 8. *cap.* 38.

[u] *Lib.* 12, *epist.* 31, *Beda Hist. Ecclef. lib.* 2. *cap.* 20. *et* c. 20, *caus.* 35, q. 2, *et* 3. *et* 2, *caus.* 35, q. 5.

[x] *Nova Legenda Angliæ fol.* 226.

[y] *Videsis S. Basilium Canone* 68, *Synod. in Trullo can.* 54. *Harmenop. in Epit. Canonum sect.* 5, *tit.* 3.

tificiorum, in Occidente, calculum, tertium admitti nolebant, octavum indubitanter admittentes. Putatis verò ad personarum seu generationum numerum (quemadmodum in Jure Cæsareo) gradibus, de septima persona, id est, gradu septimo, pronuntiare solebant, eum nec permitti expressè, nec denegari [z] à lege, ideoque τὸν τοιοῦτον γάμον πρὸ μὲν τοῦ προσβῆναι μὴ ἐπιτρέπεσθαι, μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι, μὴ διασπᾶσθαι μὲν, *hujusmodi nuptias, antequam inirentur, non permitti, initas verò minimè sanè distrahi debere.* Postmodum verò, nempe anno Salutis MLV, sub Michaele Patriarcha Constantinopolitano, decisum est in Synodo [a] ut persona seu gradus septimus etiam illicitus imposterum, quod & nunc ibi obtinet, haberetur, sed ut octavus citra controversiam licitus esset. Ceterum qui ita unicâ, in Consanguinitatis gradibus, personâ, velut ex indulto differunt à Pontificiis Occidentis, strictiùs ac subtiliùs in Affinitatibus agunt; quibus sunt aliquæ, Occidentalibus Jurisconsultis planè ignotæ, nimiùm involutæ, nec breviter describendæ, ut omittam etiam cognationes eorum heic adoptivas ac spirituales, quarum rationem, uti etiam Occidentales, habent ipsi. Pluribus ostensæ sunt Græcorum seu Orientalium quos diximus, hac de re sententiæ receptæ ac Decisiones, in Juris Græco-Romani ab J. Leunclavio editi autoribus, Constantino Harmenopulo [b], Manuele Hierodiacono, apud Zachariam Chartophylacem, cognomento etiam Marapharam, in synopsi ejus περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν seu *de Consanguinitatis gradibus*, atque Petro Arcudio [c], qui omnes Græcæ Iurisprudentiæ callentes eam tractarunt. Mahumedani heic jus suum habent singulare ita ex Ebræorum, veterum Romanorum, Gentium ante legem Mosaicam, & demum Christianorum moribus atque interpretamentis compilatum, ut nihilominùs quod etiam omninò suum sit infarciant, ne totum aliis accepto ferrent. De consanguinitate illi ferè ut Romani veteres Christianismo, ante abjectum Pontificium graduum calculum, firmati. Affinitatem nolunt privignarum aut socruum matrimonia impedire, citra præeuntem uxoris concubitum. Nurum omninò ducere nefas esse volunt, uti & Novercam & binas Sorores. Nutricibus autem & sororibus collacteis, etiam & iis quæ hisce proximitate conjunguntur quemque interdicunt. Alcorani verba sunt [d]; ولا تنكحوا ما نكح اباوكم من النسا الا ما قد سلف انه كان فاحشة

[z] *Iuris Græco-Romani tom. 1. lib. 3, pag. 204. & lib. 4, pag. 266.*

[a] *Ibidem lib. 3, pag. 206. Ad de Matthæum Mora bū lib. 7, ibid. pag. 480.*

[b] *Prochir. lib. 4. tit. 5.*

[c] *De Concordia Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis l. 7. cap. 30.*

[d] *Alcoran 4. Codice Lat. 8.*

فاحشة ومقتا وسا سبيلا ✿ حرمت عليكم امهاتكم وبناتكم واخواتكم وعماتكم وخالاتكم وبنات الاخ وبنات الاخت وامهاتكم الاتي ارضعنكم واخواتكم من الرضاعة وامهات نسايكم وربايبكم الاتي في حجوركم من نسايكم الاتي دخلتم بهن فان لم تكونوا دخلتم بهن فلا جناح عليكم وحلايل ابنايكم الذين من اصلابكم وان تجمعوا بين الاختين الا ما قد سلف ان الله كان غفورا رحيما ✿ *Ne matrimonio conjungamini fœminis quibus parentes vestri conjuncti sunt. Quod tamen olim permissum est. Sed Turpitudo est, abominatio atque mos nefarius. Piaculum esto vobis ducere matres vestras* (quæ non semel ob nefandos qui in Oriente ingruerant, ut supra ostensum est, matrum concubitus, in Alcorano [e] expressim interdicuntur) *aut filias vestras, aut Sorores, aut amitas vestras* (tam librariorum quàm typographi incuriâ habet heic Codex Latinus *Amicas*, literulâ malè mutatâ; unde & Arrivabenius [f] in Alcorano Italico *l'amiche*) *aut materteras vestras, aut neptes ex fratre, aut neptes ex Sorore, aut Matres quæ vos lactarunt* (Nutrices) *aut collacteas Sorores, aut uxorum Matres* (Socrus) *aut uxorum filias* (Privignas) *quæ in tutela vestra sunt. De uxoribus vestris intelligendum est scilicet, quibuscum concubueritis. Quod si cum eis nondum concubueritis,* (si repudiaveritis ante coitum, aut ante coitum demortuæ fuerint) *basce ducere vobis nefas non est; neque ducendæ sunt vobis uxores filiorum vestrorum naturalium* (Nurus, maritis superstites seu repudiatæ) *nec binæ Sorores, quod tamen antiquitus permissum. Et Deus indulgens est & misericors.* Quod explicans Mahumedes Ben Achmed, ad illud de Matribus, ait وشملت الجدات من قبل الاب والام *idem esse jus de aviis* (seu majoribus in recta linea fœmineis) *sive paternis sive maternis*; de Filiabus, وشملت بنات الاولاد وان سفلن *jus idem esse de neptibus ex prole & de descendentibus*; & de Sororibus, comprehendi quæ sunt من جهة الاب او الام *sive germanæ sive uterinæ.* Neque amitarum nomine

[e] *Azoar* 33. *Arab.* 43. *lat.* & 58. *Arab.* 68. *Lat.*

[f] *Lib.* 2. *cap* 7.

mine, patris tantùm sorores sed & avorum venire, uti & materterarum, non solùm Matris sed & Aviarum maternarum Sorores. Nam interpretatur خالاتكم اخوات امهاتكم وجداتكم *sorores matrum vestrarum & aviarum vestrarum.* Consona est Retinensis versio, sed malè ibi *Patrueles* pro hisce substituit Philippus Guadagnolus in responsione [g] ad Ahmed Ben Zin Persam. Neptes autem, etiam & filias suas seu proneptes heic denotare docet Achmetides. Sororum autem collactearum ejusmodi rationem habendam, quà consanguineas suas spectant; ut quemadmodum fratris seu sororis sanguine conjunctæ propinquæ, veluti amita, matertera, neptis sive ex Fratre sive ex Sorore, interdicuntur, ita etiam & vetitas esse collacteæ Sororis propinquas ejusmodi non aliter ac si naturalitèr ipsæ Lactenti fuissent conjunctæ. Et regulam subdit; يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب *Interdicitur Lactentis nomine, quæcunque nomine sanguinis interdicitur.* Ita ille. Et celebris apud Mahumedanos Jurisconsultus Abu Bircat Abdalla Ben Achmed [h] de vetitis nuptiis حرم من تزوج امه وبنته وان بعدتا واخته وبنتها وبنت اخيه وعمته وخالته وام امراته وبنتها ان دخل بها وامراة ابيه وابنه وان بعدتا والكل رضاعا *Interdicuntur cuique nuptiæ matris suæ & filiæ suæ & earum quæ sursum deorsum sequuntur, & Sororis suæ & filiæ ejus & filiæ Fratris sui, & amitæ suæ & materteræ suæ & matris uxoris suæ & filiæ ejus (si modo concubuerit cum uxore) & uxoris patris sui seu Novercæ, & filii sui seu Nurus & eorum qui sursum deorsum sequuntur, atque etiam fœminarum quæ Jure collacteo ei conjunguntur.* Quoniam toties inculcari solet, rationem Naturalem, seu Naturalia jura in Cognationibus quà matrimonia seu coitum præpediunt, velut ante alia, adeo passim conspici, ideo & fusiùs aliorum præter Ebræorum scita, mores, ac Leges ea de re visum est sic adnotare. Atque hactenus de Concubitu illicito, ac re Matrimoniali quatenus pependit sive ex Jure Naturali & Universali juxta Ebræorum placita, sive ex Levitico, quà Gentiles spectavit.

[g] *In Apologia pro Christiana Religione lib.* 1. *cap.* 5. *sect.* 3.

[h] *In Compendio Juris Canonici Mahumedanorum Ms. lib.* 5. *cap.* 1.

CAP. XII.

De Matrimonio *&* Coitu, *quà sive* vetitus *sive* permissus *inter* Judæos *&* Servos *ac* Ancillas exteræ originis *sed in Judaismum, citra libertatem cooptatos.* Gentilium, *qui Judaismo nondum nomina dederant*, Matrimonium & Coitus Judæis *illicitus. Non unica tamen* Magistrorum *de* interdicti *illius* initio *aut* causâ *sententia. Quinam ex* natalibus Servi *ac* Gentiles *habiti.*

Consequens est ut videamus de Matrimonio & Coitu, ex Jure Gentium apud Ebræos, sive admisso sive vetito, ratione aut Conditionis Servilis aut Gentis exteræ, aut exteræ originis, etiam postquam quis in Judaismum esset cooptatus; atque hoc tam quà hominum hujusmodi matrimonia seu coitus sive Originariis, sive aliis in Judaismum adscitis sive permissus sive vetitus fuerit, quàm quà in ditione Israelitica, sive vetitus sive permissus ipsis hominibus ejusmodi inter se invicem. Quod ad Conditionem Servilem priori modo heic attinet; occurrit quidem nonnihil de Servorum (è Gentilibus in servitutem redactorum; nam servorum Ebræorum, qui perpetui, ut nemo nescit, non fuere, sed tantum temporales, alia planè conditio) & Ancillarum nuptiis Judæis interdictis, suprà [i] ubi è paraphraste Chaldæo prohibitionem etiam sacram ea de re habes. Quod in universum & sine ulla exceptione (præter eam quæ, secundum aliquos, est de jure in bello captivæ singulari, de quo infrà) verum est, si de servis & ancillis nondum in Judaismum nomine servitutis seu servitute retentâ, juxta superius [k] ostensa, adscitis rem capias. Nam servi ejusmodi planè ita exteri fuere ut ab aliis merè Gentilibus, quorum matrimonia & coitus nunquam non Ebræis vetitus, ut mox ostenditur, neutiquam distinguerentur. De servis autem in Judaismum servitutis nomine seu servitute retentâ adscitis (juxta quod libro secundo explicatur) regulariter etiam prohibitio quidem ejusmodi & de id genus ancillis recepta est. Unde & Josephus [l] habet inter leges sibi Mosaicas Δούλας μὴ γαμεῖσθαι τοῖς ἐλευθέροις *Ancillas ingenuis non matrimonio jungendas.* Ceterùm accedunt exceptiones, apud Talmudicos, quantum observavi, trinæ. Prima est de Mamzere; secunda de Ancilla partiaria seu partim manumissa aut partim libertina; tertia de servo Ebræo, seu Ebræo in ser-

[i] *Cap. 4. hujus libri.*

[k] *Lib. 2. cap. 3.*

[l] *Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

servitutem temporalem ex more gentis addicto. Mamzeri, etiam Originario, permissum est Ancillæ conjugium, jure perquam singulari de quo vide inferiùs capite decimosexto. Ancilla partiaria heic dicta ea erat quæ è Gentilibus in servitutem, non sine Judaismo, redacto, libertatis partem, non integram seu perfectam, domini indultu nancisceretur; quando scilicet pro libertatis pretio aliquanto soluto, aliquantum etiam libertatis, veluti dimidia seu tertia pars à domino ei est indulta. Nam tam servus ejusmodi eis erat quàm ancilla; atque hanc [m] חציה שפחה וחציה בת חורין *partim ancillam & partim libertinam* uti & illum חצי עבד וחצי בן חורין *partim servum & partim libertinum* vocitant. De ejusmodi aiunt ancilla Ebræi cum ea sponsalia non irrita fuisse, nec tamen vim satis integram sortita antequam illa nacta esset libertinitatem integram. Atque de ea legem illam intelligunt, *Quicunque* [n] *dormierit cum muliere concubitu seminis quæ est* (שפחה נחרפת לאיש) ancilla addicta viro (nubilis habet vulgata; & διαπεφυλαγμένη ἀνθρώπῳ *viro asservata* Hellenistæ, Tertullianus [o] *quæ homini esset reservata*) *non tamen redimendo redempta, nec libertate donata, ipsa vapulabit; non morientur, quia non fuit libera.* De partim tantùm juxta jam dicta, redemptâ [p] intelligunt. Quacum quoniam אין קדושיה גמורין *minimè erant sponsalia perfecta* seu matrimonium absolutum antequam totam libertinitatem acquireret, ideo non ultimum supplicium velut ob adulterium, sed verbera tamen, quia inchoata erant, licet necdum ratione servilis conditionis partim adhuc retentæ perfecta sponsalia, irrogabantur. Quod vertitur heic addicta pro desponsata, sumitur etiam in versionibus plerisque Orientalibus. Et Judæi Hispanienses ibi, *sierva desposada à varon.* Sed de sponsaliis seu Matrimonio quale diximus inito, nec satis perfecto, capiunt Magistri. Exceptionem heic Tertiam in superioribus [q] tetigimus. Neque alia est quàm licuisse domino Ebræo, servo suo temporali, item Ebræo ex sententia fori in servitutem addicto (non aliter) ancillam aliquam suam è Gentilibus in Judaismum servitute retentâ cooptatam conjungere, ut prole servili seu utriusque fructu familiam & bona sic augeret; qua de re plura inferiùs [r]. Atque ita de Servis & Ancillis è Gentilibus in servitutem simul ac Judaismum redactis, quà sive matrimonium sive coitus Originariis aliisque Judæis cum illis sive permissus sive vetitus. Jam verò tam liberæ quàm servilis conditionis hominum

[m] *Maimonid. hal.* Abdim *cap.* 7.

[n] *Levit.* 19. 20.

[o] *De Pudicitia cap.* 20.

[p] *Gemar. Babylon. ad tit. Gittin cap.* 7. *fol.* 43 *a.*

[q] *Cap.* 4. *hujus libri.*

[r] *Lib.* 6. *cap.* 7.

minum universorum, Gentilismo nondum exuto, coitus & matrimonium Ebræis Judæisque cunctis interdictus habebatur, admissa intereà juxta aliquos exceptione illa de Captiva quam capite proximo fusiùs dabimus. Ad Gentes heic exteras universas spectare volunt aliqui [f] legem illam sacram, *Affinitatem non contrahes* [*] *cum eis* (id est לא תתחתן בם) *neque filiam ejus accipies filio tuo.* Sunt & ejusmodi [t] aliæ. Qualis etiam, ex more, ante Legem Mosaicam post Circumcisionis fedus, in filiabus eorum qui circumcisi sunt, obtinuisse videtur. Nam filii Jacob Sichemo & patri ejus responderunt [u], *non possumus facere rem istam ut demus sororem nostram viro incircumciso*, כי חרפה הוא לנו *Nam id opprobrio esset nobis*; seu ut vulgata, *quod illicitum & nefarium est apud nos.* Juxta quod Theodotus [x] Jacobum induxit loquentem.

> Οὐ γὰρ δὴ θεμιτόν γε τόδ᾽ Ἑβραίοισι τέτυκται
> Γαμβροὺς ἄλλοθεν εἰς γε νυοὺς ἀγέμεν ποτὶ δῶμα,
> Ἀλλ᾽ ὅστις γενεᾶς ἐξεύχεται εἶναι ὁμοίης.

Nefas est Ebræis sive generos sive nurus (legendum enim opinor, γαμβροὺς ἄλλοθεν ἤ γε νυοὺς) *ab exteris in lares suos ducere; sed eos tantùm qui sunt contribules.* Et illustre habetur hac de re judicium apud Ezram [y], ubi videtur quidem non ad septem populos paulò ante in loco Deuteronomii jam antè citato memoratos tantùm legem illam atque ceteras congeneres attinere, sed paritèr ad alias gentes, quotquot nondum in Judaismum adscitæ. Alii verò leges illas ad Septem populos ita tantummodò volunt [z] spectare ut alios in illis includi nolint. Sive autem ex legibus illis, sive simùl ex adsidua singularis quam sibi haberent sanctitatis conservatione ac avita traditione res manârit, certum est tam à coitu (nisi unicam admittas jam ante memoratam exceptionem) quàm à matrimonio Gentilium, circumcisos fœminasque sive ex Origine sive ex Cooptatione Judæas abstinere debuisse, contractusque sponsalitios cum eis fuisse planè irritos, apud Talmudicos [a] esse receptissimum. Exteræ autem nationes, eis plane sunt tantùm non in Judaismum cooptatæ. Quid Christiani de Paganorum & Christianorum conjugiis statuerint, ex ipsorum diputationibus obviis eliciendum. Disertè etiam Mahumedes prohibet [b] Musulmanorum suorum & المشركين *Infidelium*, seu qui nondum Mahumedismo nomina dederint, conjugia حتي يومنوا *usque dum* cre-

[f] *Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.* 12, *& vide Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 2, *fol.* 23 *a & ad tit.* Kidoschim *cap.* 3. *fol.* 68 *b.*
[*] *Deut.* 7, 2.
[t] *Exod.* 23, 32, 34, 16.
[u] *Genes.* 34. 14. *& vide ibi comma* 7.
[x] *Apud Euseb: Præparat. Evangelic. lib.* 9. *cap.* 22.
[y] *Cap.* 9. *et* 10. *& vide Nehem. c.* 13, 25.
[z] *Gemaraeam antè citatæ. & M. f. Mikotzi præcept. Negat.* 112, *&* 116.
[a] *Et videsis Joseph. lib.* 11. *cap.* 8.
[b] *Alcoran Azoar.* 3. *Lat. Arab.* 2.

crediderint, id est Musulmani fierent. Sed verò Talmudici qui ex ipsis legibus sacris, ejusmodi cunctarum nationum exterarum (nec solùm septem populorum) matrimonia putant [c] suis interdicta, adeoque & coitum דרך אישות *conjugalem*, ipsi nihilominùs coitum earum דרך זנות *meretricium* seu *fornicationem* è traditione seu instituto avito tantùm vetari volunt. Qua intereà de re sententia non est apud Magistros unica. Certè de Zelotarum Jure quo veluti à Mose recepto, Israelita cum gentili se coitu publicè miscens impune occidi poterat, superiùs [d] monitum est. Simile facinus clam patratum verberibus luebatur ex majorum instituto, quod alii à seculis repetunt vetustissimis, sed alii ab Hasmonæorum tempore. Scilicet legitur in corpore Talmudico [e], interdictum fuisse Ebræis à בית דינו של חשמונאי, *consistorio* seu *Consensu Hasmonæorum* coitum בצינעה *clandestinum* fœminæ gentilis seu ethnicæ משום נשג"ז id est nomine *mensibus laborantis* seu *immundæ* [f], *ancillæ*, *ethnicæ*, & *scorti*, perinde ac si cum ea coitus tot simùl nominibus haberetur imposterum illicitus, adeoque verberum Pœnâ luendus. Quod nihilominus à nonnullis [g] ita intelligitur ut tot nominibus delinquat tantum Israelita qui velut uxorem seu concubinam legitimam sibi paganam conjunxerit; is verò qui meretriciis ejus obiter amplexibus uteretur, puniendus esset nomine duntaxat Ethnicæ & Scorti. Hinc Moses Cotzensis [h]; קודם בית דינו של חשמונאי היתה גויה מותרת בצנעא *Ante consistorii Hasmonæorum tempus, ethnicæ coitus clandestinus* (Ebræo) *licitus erat*. Quod de innupta aut ea cujus nuptiæ civilitèr solutæ sunt, capiendum; & cum eo quod ante habetur [i] de stupri inter Israelitas ipsos interdicto sacro comparandum. Nam juxta hanc sententiam, interdictum illud ad Judæorum & Judæarum tantùm, non ad Judæi & paganæ coitum attinuit. Alii verò qui ex Origine vetustissima coitum ejusmodi illicitum apud ipsos faciunt, graviorem fœminæ Ethnicæ quàm Judæo cum ea concumbenti Pœnam volunt ex judicio forensi [k] infligendam. Nimirùm ultimum supplicium; cum Judæus duntaxat vàpularet. Atque hujus originem Pœnæ seu exemplum sumunt ex sacra [l] de Midianitibus quibuscum Ebræi coiverant, historia. Ex hisce illud Taciti [m], *projectissima ad libidinem gens alienarum concubitu abstinent*. Et gravissima habent Magistri monita quibus gentem suam ab omnimodo exterarum nationum, ante Judaismum susceptum, coitu ut plane illicito de-

[c] *Gem. Bab. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2. *fol.* 36 *b. Maimonid. halach.* Isuri bia *cap.* 12.

[d] *Lib.* 4. *cap.* 4.

[e] *Gem. Bab. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2. *fol.* 36 *b. unde intelligendus est locus* Sepher Juchasin *fol.* 15 *a. videsis Io. Cocb. in excerpt. è Gemara* Sanhed. *pag.* 293.

[f] *Vide supra lib.* 2, *cap.* 5. *pag.* 180.

[g] *Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.* 12.

[h] *Precept. Affirmat.* 122. *quem & vide Precept. Negat.* 112. *de Ethnicarum concubitu.*

[i] *Cap.* 4.

[k] *Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.* 12.

[l] *Num.* 31, 16

[m] *Hist. lib.* 5. *& videsis lib de Successionibus in Bona cap.* 3

deterrent. Quin nec prolem ex ethnica susceptam in liberorum numero habebant. Disertè Maimonides, ubi etiam ex incestu qualicunque genitos in liberis civilitèr censendos juxta mores eorum docet, אבל בן הגויה אינו בנו *sed* inquit [n], *filius ex Gentili susceptus ab Israelita, pro filio non est habendus.* Sed ex Israelitide à pagano suscepta proles generis Israelitici fuit ut infra ostenditur. Ex jam dictorum sensu etiam ad illud Eusebii, *Herodes Antipatri Ascalonitæ & Matris Cypridis Arabissæ filius à Romanis Judæorum suscepit principatum,* Josephus Scaliger [o], *Matrem,* inquit, *quamquam Arabissam, tamen Judæam fuisse dicimus, quia acceperat ritus Judaicos. Aliter homini Judæo nubere non potuisset. Nam ante Tempora Hasmunæorum licebat rem habere cum pagana, cùm tamen de Moabitidibus mulieribus districtè interdictum fuisset à Mose & à Nehemia. Sed Judæi progressu temporis deteriores facti, id sibi tacito consensu permiserant, donec temporibus Hasmunæorum sancitum est ne cum pagana Judæus rem haberet, ne clam quidem.* בית דינו של חשמונאי גזרו על הבא על הגויה אפילו בצנעא כי קודם זה היה מותר כראיתא במצוה קכב (id est ut habet ille) *Tribunal Hasmunæi sanxit super concubitu Ethnicæ, etiam clandestino quod antea permissum erat, ut extat in præceptis.* Sic Scaliger. Quod verò dicit de præceptis in versione hac, intelligendum est de Mosis Cotzensis, loco jam citato, præceptis affirmativis. Nam & verbis illis Ebraicis à Scaligero planè ex Abraha Zacuthio [p] allatis, ipse numerus qui apud Cotzensem est, ut vides, adjicitur. Sed quod heic habet Scaliger de Herodis matre, id expendi debet ad trutinam quam infra de Natalibus Israelitarum, Proselytorum, Paganorum, etiam & Herodis exhibemus. Ut verò quinam ex natalibus sive Servi sive Gentiles, Pagani, aut Exteri censerentur, dignoscatur, regula est ex Jure Ebræorum civili [q] בן הבא מן העבד או בן הגוי או בן השפחה או מן הגויה הרי הוא כאמו ואין משגיחין על האב *proles sive è servo sive è pagano sive ex ancilla sive è pagana nata, ejusdem est cum matre conditionis, nec patris ratio omnino* (in ea discernenda) *habetur.* Adeò ut ab Israelita proles suscepta ex ancilla seu pagana non minus conditionis esset servilis seu paganicæ quàm à servo aut pagano genita. Contrà, tam Israelitica erat proles à pagano seu servo ex Israelitide suscepta quàm ab Israelita. Matris in illicitis hujusmodi commistionibus semper ratione duntaxat habitâ ex jure civili Ebræ-

orum

[n] *Halach.* Isuri Bia *cap.* 12.

[o] *Animadvers. ad Euseb. pag.* 149. *seu ad num.* 1983.

[p] Sepher Juchasin *fol.* 172.

[q] *Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.* 15.

orum. Et sic Maimonides juxta veteres [r] Talmudicos. Unde mendum insigne apud Mosem Cotzensem [s] in utraque ejusdem Venetiis editione (tertiam nondum novi) corrigendum est. Pro eo quod in jam citata regula est הרי היא כאמו *ejusdem est cum matre conditionis*, legitur apud Cotzensem primâ editione הרי הוא כמוהו alterâ כמותו utroque denotante *ejusdem est cum illo conditionis*, acsi de patre verba fierent, quo nihil magis est juri civili Ebræorum aut Cotzensis ipsius sententiæ adversum. Restituendum כאמו seu *Conditionis maternæ* quemadmodum habet in allatis Maimonides.

[r] *Misna tit.* Kidoschim c. 3. *& Gemara ibidem.*

[s] *Precept. Negat.* 117.

Cap. XIII.

De singulari Jure quo militi Ebræo *cum* Captiva *Gentili, prædæ suæ parte*, semel ante nuptias *nefas non fuisse aiunt concumbere; quacum tamen* Concubitum *ei* non fuisse, *citra nuptias*, Iterandum.

JAm verò jus illud, quod capite superiore memoravimus singulare (unde & exceptio in antè dictis de fœminæ paganicæ concubitu juxta nonnullos nata est) ex lege illa sacra pendet. [t] *Quando egressus fueris in prælium contra hostes tuos, tradideritque eos Dominus Deus tuus in manum tuam & ceperis eos captivos, viderisque in captivitate mulierem pulchram* (quam אשת יפת תאר nuncupant, seu *mulierem formæ venustæ*) *& concupiveris eam habere, & acceperis eam ut tibi uxor fiat; Introduces eam in domum tuam, & radat caput suum, & faciat*, seu *crescere sinat, ungues suos* (ita illud ועשתה את צפרניה ibi sonat & Magistris & Onkelo; ut ipsa utroque [u] devenustaretur. Vulgata ibi; *circumcidat ungues suos*; neque aliter Hellenistæ) *& deponat vestem captivitatis suæ* (splendidiores vestes) *à se, & sedeat in domo tua, defleatque patrem suũ & matrem suam per mensem dierũ. Et postea intrabis ad eam, & concumbes cum ea, eritque tibi in uxorem. Sin autem non dilexeris eam, dimittes eam sibi* (Vulgata & Hellenistæ, *dimittes eam liberam*) *neque vendes eam pro pecunia, neque opera ejus servili uteris; eo quod humiliasti eam.* Dum de libertate loquuntur militari, qua nefas non habebatur milites in gentilium, adversus quos bellum gerebant, territorio, sive in itinere sive in obsidione alibive, cibos alias interdictos qualescunque, si liciti non adessent, comedere,

[t] *Deuteron.* 21.20.

[u] *Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap. 4. fol. 48a. & Magistri, ad citatam legem, præter Maimon. hal.* Melakim *cap.* 8.

adjiciunt[x] וכן חלוץ צבא בועל אשה בגיותה אם תקפו יצרו *Neque dissimili modo miles* (cui in præda obtigit puella Gentilis) *concumbit cum ea dum adhuc Gentilis est, si impellat eum concupiscentia ejus*, quod ad Legem jam allatam omninò dicunt. Plerique scilicet id dicunt. Nam & sunt etiam [y] qui, nisi Proselyta Justitiæ fieret & matrimonio conjungeretur, concubitum heic planè illicitum esse velint. Sententia verò quæ plerunque obtinet, hujusmodi * est; captivæ gentilis unicæ, quam Ebræus quis, in sua prædæ sorte, bello ultroneo (nam de eo quod ex præcepto erat, hoc non intelligunt; & distinctionem illam belli fusiùs tradimus libro proximo) feliciter gesto, acceptam statim deperiret, domumque duceret, concubitum unicum fuisse permissum, ita tamen ut sine nuptiis eundem non omninò iteraret, neque alitèr postea, ac in Lege præscriptum est, eam, tametsi jure belli ancilla fuisset, haberet. Idque ex recepta interpretatione habent verborum illorum, *Introduces eam in domum tuam*; ita tamen ut non tam ex ipsa lege id expressim permissum velint, quàm non à majoribus, qui & hanc & alias de interdicto innuptarum nuptarumque concubitu interpretabantur, vetitum כדי לפייס את יצרו *ut placaretur militis libido.* Unde etiam de uxore aliena capta locum intelligunt, non minùs ac de nupta. Nam, ut ostensum est suprà, Gentium matrimonia, pro alterutrius conjugum libitu, solvi volebant Ebræi. Unde etiam captiva seu ancilla, quæ in potestatem planè domini transierat, pro illius item libitu pristino matrimonio, ad eorum sententiam, solvebatur. Hinc etiam Josephus [z] legem hanc de captiva; suo more, recitans *ἂν δὲ αἰχμάλωτον* inquit, *τις λάβῃ παρθένον, εἴτε καὶ γεγαμημένην* &c. *si quis captivam abduxerit sive virginem sive marito ante conjunctam &c.* At verò aliqui singulare hoc fuisse Israelitis jus uxoris alienæ ita in bello capiendæ, volunt, nec omninò Gentilibus, sive inter se sive adversus Ebræos belligerantibus [a] permitti, sed eis Furti nomine hoc, velut alieni contrectationem interdici. Quod mirum videtur. Nam ex ipsorum ratione jam allatâ, captiva ejusmodi Gentilis, pro victoris cujuscunque arbitrio, aliena esse uxor desinit. Post concubitum ejusmodi unicum, si in Judaismi professionem allici potuerit, baptismo statim suscipiebatur לשם גרות *nomine juris Proselytæ*, sive ut Proselyta justa fieret, modo superius [b] indicato. Sive autem Judaismum aversaretur sive susciperet, luctus menstruus, juxta

Legis

[x] *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 8. *ad mentem Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 21 *a. Sepher Siphra, col.* 199.

[y] *R. Jochanan in Gem. Hierosolym. apud R. Isaac. Abarbinel in* Pirush *fol.* 378. *col.* 2. *Adstipulatur Philo lib. περὶ φιλανθρωπίας & Iosephus lib.* 4. *Arch. cap.* 8.

* *Præter jam citatos, videsis R. Bechai in* Biur *fol.* 222. *col.* 4. *& R. David. Kimchi ad* 2 *Samuel.* 13. 1. *R. Moses Mikotzi præcep. affirm.* 122

[z] *Archeolog.* 4. *cap.* 8.

[a] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 57 *a.*

[b] *Lib.* 2. *cap.* 2

Legis allatæ verba, domi ei erat agendus. Nec ante binos alios elapsos in uxorem ducere domino fas erat, tametsi Proselyta justa fieret. Tempus hoc adjectum להבחין בין זרע ראשון לזרע שני *ad distinguendum semen primum à semine secundo*, ut scilicet dignosceretur ex tempore trimestri, utrùm ex concubitu ante quàm Proselyta fieret, an post fortè gravidaretur. De cujus rei ratione mox. Si Proselyta justa fieri nollet (qua de re ut monita interim deliberaret, tempus à captivitate etiam annuum præstituebatur) ut Proselyta Domicilii fieret necesse erat, secundum ea quæ etiam supra [c] dicta sunt, si in terra Israelitica seu Ebræorum imperii finibus etiam vitâ gaudere vellet. Nam si hoc detrectaret, planè erat occidenda, ut alii idem detrectantes. Nisi autem Proselyta fieret justa, nefas erat domino eam ducere, uti & Ebræis universis Gentilem. Neque fas ei, si Proselyta maneret Domicilii, ultrà velut ancillam seu captivam eam sibi habere, utpote libertatem, ex eo quòd primò ita amata concubitu unico, in futuræ sponsæ spem, dehonestaretur, lege adeptam. Ex primo illo ejusmodi captivæ concubitu proles nata, antequam mater baptismo initiaretur (nam nata post etiam omnimodo jure Proselyti, sine baptismo [d], modò circumcideretur, ut Ebræus, gaudebat) ex sententia forensi baptismo & circumcisione in Ebræorum Ecclesiam, Proselyti nomine cooptanda erat. Singulare juris hujus exemplum aiunt fuisse in bello à Davide Rege adversus Tolmium Gesuris Regem gesto. Nimirùm Maacam (quam posteaquam Proselyta facta fuerat, in uxorem duxit David) יפת תואר *formæ venustæ fæminam* fuisse; quo nomine captivam, qualem diximus, semper denotant. Ex primo verò ejusce concubitu [e], dum adhuc gentilis esset & captiva, natam fuisse Thamarem; & dein, ex eadem Proselyta facta atque in uxorem ducta, Absalonem. Ex hac autem Lege de Captivæ concubitu, rationem etiam reddunt quare nefas non haberetur Ammoni Davidis filio eam, utpote fratri, Sororem matrimonio conjungi; quam in eis quæ de Proselytorum Cognatione infra [f] sequuntur exhibebimus.

[c] *Ibid. cap.* 3.

[d] *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 13.

[e] *R. David. Kimchi ad* 2. *Samuel.* 3. 3. *et* 13. *Maimonid. halach.* Melakim *c.* 8. *R. Bechai in Biur fol.* 222. *col.* 4. *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 2. *fol.* 21 *a. Moses Mikotzi precept. affirmat.* 122.

[f] *Cap.* 18.

CAP.

CAP. XIV.

Quatenus variatim interdicta *haberentur sive* Originariorum *&* Proselytorum (*Justitiæ*) *sive* Proselytorum *&* Israelitidum, *originis exteræ nomine*, Conjugia. *De* Nethinæis *ab Israeliticis* conjugiis arcendis *decreta*. Proselytorum *diversæ invicem conditionis*, proles qualis.

ITa de Servis atque Exteris, nondum Libertinis aut Proselytis Justitiæ factis, ut jam ostensum est, se res habuit. Proselytorum verò Justitiæ utriusque sexus Jus heic varium erat. Nam tametsi Proselytus Justitiæ integer pari in rebus plerisque erat ac censebatur cum Originario conditione, & ipsam Judæam velut patriam novam induerat; in re tamen matrimoniali quæ ad Proselytos & Judæos originarios attinuit, diversitas erat non exigua, nec unius generis. Cum Gentium nonnullarum proselytis utriusque sexûs vetita sunt perpetuò Originariis conjugia; cum nonnullarum, sexûs masculi tantùm; cum aliarum, usque ad generationes aliquot; cum reliquarum, simul atque facti sunt Proselyti, permissa sunt eorum cum Originariis (nec sine temperamentis aliquot) conjugia. In primo genere ponunt nonnulli populos illos Septem, Cananæos, Amorrheos, Hivæos, Perizzæos, Hittæos, Gergesæos & Jebusæos, adeo ut nec velint eorum, utcunque in Judaismum cooptatorum cum Originariis conjugia licita esse, idque ex ipsa lege sacra illa [g], *non contrahes affinitatem cum eis* &c. De qua superiùs etiam dictum est capite duodecimo. Et quanquam tum illam tum congeneres leges intelligunt aliqui (ut ibi monitum est) de universis Gentilibus seu Paganis, ante Judaismum susceptum, à connubiis Originariorum arcendis, nihilominùs ubi ad septem populos disceptatio venit singularis, controversum est, Utrum ex Lege sacra Proselyti è populis illis facti ritè Israelitica inire potuerint conjugia. Negant igitur alii [h] eo quod adeò signantèr interdictum de illis locum in Legis corpore occupat. Alii affirmant [i] licita fuisse cum ipsis, non obstante Lege illa, postquam Judaismum susceperant, conjugia, neque interdictum affinitatis contrahendæ ad aliud tempus præter id quo pagani manerent, attinuisse; quod ex eo inprimis etiam eliciunt, quoniam postquam ex illis Gibeonitæ, qui

[g] *Deuter*.7.2.

[h] *Rabba in Gem.Babylon. tit.* Jabimoth *cap*.8.*fol*.76.2. *R. Moses Mikotzi precept. negat*. 112.*&* 116.

[i] *Moses Maimonides* halachIssuri Bia *cap*.12.Shulcan. Aruch. *tit*. Aben hæzer *cap*. 4. Magid Misna *ad citatum Maimonidis locum*. *Et vide R. David. Kimchi ad Iosu*.6.*ad* 1 *Regum cap*. 3. 1.*& cap*.11.1.

qui Hivæorum pars, Proſelyti facti ſint & miniſteriis aliquot ſacris ſed ſordidioribus à Joſua [k] addicti (unde נתינים Nethinæi, id eſt *dedititii*, ſeu hujuſmodi miniſteriis dati vocantur) bina à majoribus lata de eis à conjugiis Iſraeliticis arcendis traduntur decreta. Alterum Joſuæ, quod temporarium fuiſſe aiunt; alterum Davidis [l] Regis quo perpetuò arcebantur; quod & inde natum eſſe aiunt quia adeo crudeles ſe exhibuerant Gibeonitæ [m] ut ſine ſuſpendio ſeptem filiorum Saulis Regis nollent placari. Hujuſmodi decretis opus non fuiſſe ſi ex ipſius legis ſacræ vi nuptiis Iſraeliticis fuiſſent interdicti. Et mirum ſanè eſt intereà quempiam exiſtimâſſe [n], Joſephum S. Mariæ conjugem, & planè optimo Jure Iſraelitam, ex ordine Nethinæorum fuiſſe. Sunt etiam [o] in Magiſtris qui Proſelytos Septem populorum qualeſcunque primò factos tantùm ex legis ſacræ vi arceri heic velint, non autem poſteros eorum in Sanctitate, uti aiunt, id eſt poſtquam parentes ſunt facti Proſelyti, natos, atque hinc cauſam decretorum de Nethinæis, velut de primorum poſteris, petant. Utcunque verò, Nethinæorum, ſive ex decreto majorum, ſive ex ipſa Lege ſacra, vetita cum Iſraelitis in æternum conjugia, unà agnoſcunt; idque tam maſculorum quàm fœminarum. Quod itidem de maribus Ammonitarum & Moabitarum (Secundo heic genere) dicendum. Lex ſacra [p]; *Ammonites & Moabites* לא יבא בקהל יהוה *non intrabit in congregationem* ſeu *Eccleſiam Domini, etiam in generatione decima nullus ex ipſis veniet in Eccleſiam Domini, uſque in ſeculum*. Quibus verbis cum Iſraelitidibus nuptias eorum perpetuò volunt interdictas. Scilicet *non veniet*, aut *non ingredietur in Eccleſiam* ſeu *congregationem Domini* paſſim interpretantur per לא ישא ישראלית *non ducet in uxorem Iſraelitidem*. Unde legi huic adjicitur in paraphraſi Chaldæa Jonathani tributa למיסב איתא מקהל ועמא דיי *Ut accipiat ſibi uxorem de cœtu populi Domini*. Quod etiam in ceteris ſimilibus quæ eodem in capite Deuteronomii habentur, paraphraſi in eadem occurrit. Et decimam generationem tempus infinitum denotare plerunque conſentiunt. Certè in Nehemia velut ex citato Deuteronomii loco, legitur [q] ſolùm עד עולם *in ſeculum*, ſeu *perpetuò*, ſine decimæ generationis mentione. Et obſervant heic dici [r] עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית *Ammonitam non Ammonitidem, & Moabitam non Moabitidem*, adeo ut fœminarum ex hiſce gentibus quæ in Judaiſmum

rite

[k] *Ioſua*. 9. 23. *Ezra*. 2. 43. 8. 20. *vide ſis Apocryph. Eſther cap.* 14, 15

[l] *Rab. Chana in Gem. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 8. *fol.* 78 *b.*

[m] 2 *Samuel.* 21. 2. 6. & 9.

[n] *Jur. Emblduc. de Eccleſ. ante legem lib.* 1. *cap.* 5.

[o] *Vide* Magid Miſna *ad citatum Maimonidis locum.*

[p] *Deut.* 23. 3.

[q] *Cap.* 13. 1.

[r] *Miſna; & Gemara Babylon. tit.* Jabimoth *cap.* 8. *fol.* 77 *a. Hieroſolymit. fol.* 9 *a. & loci ſupra è Talmudicis citati, & Mikotzi præcept. Negat.* 114.

rite transirent, nuptias nunquam statuerint Originariis vetitas. Id quod etiam inter Sinaicas Mosis traditiones censent. Unde etiam Moabitidas illas Rutham & Orpham Mahaloni & Chilioni Ebræis rite conjunctas[s], quantum ad nationem attinet, concludunt aliqui. Nam ut Proselytæ essent necesse erat antequam juris cum Ebræo matrimonialis capaces juxta Magistrorum sententiam fieri potuissent. Certè Rutha inter Proselytas vetustissimas, unde recentiorum seculorum Proselyti genus ducebant, apud Eusebium [*] ex tabulis Judæorum genealogicis diligenter olim asservatis recensetur. Sed verò eam non Proselytam factam esse ante prioris mariti obitum volunt nonnulli [t]. Idumæorũ autem atque Ægyptiorũ connubia cum Ebræis ex ipsa lege vetita sunt usque in generationem tertiam. Quod ad genus heic Tertium spectat. Sic capiunt illud [u] *Non abominaberis Idumæum quia frater tuus est, nec Ægyptiũ abominaberis, cum peregrinus fueris in terra ejus. Liberi* (seu בנים) *qui geniti fuerint eis, in tertia generatione venient* בקהל ה' id est *in Ecclesiam Domini.* Quâ phrasi nuptias Israeliticas volunt indicari. Hinc cum proselytis ipsis sive [x] Idumæis sive Ægyptiis atque eorum liberis, Israelitis interdicta aiunt conjugia; cum nepotibus autem neptibusve ex liberis hisce permissa. Sic enim generationes enumerant, ut primam in ipso, qui primò fit, Proselyto figant, utpote regenerato, ut libro secundo ostensum est; secundam in filio seu filia; tertiam (cujus conjugium heic licitum) in nepote nepteve sive ex filio sive ex filia. Nam sexûs distinctionem heic habent traditiones eorum avitæ [*] juxta plerosque nullam; utcunque non desint qui vocabulo בנים non *liberos*, sed filios designari in lege hac sacra velint [y], adeoque filias harum gentium non esse omninò vetitas; Unde etiam nuptias Salomonis Regis & filiæ Pharaonis Regis Ægypti Proselytæ factæ licitas esse statuunt. Sed verò Maimonides de hisce, ad veterum mentem & sententiam receptiorem; מצרית משוחררת שנתעברה בנה שני מצרי שני שנשא מצרית ראשונה או מצרי ראשון שנשא מצרית שניה הולד שני שנאמר בנים אשר יולדו להם הכתוב תלאן בלידה : גר עמוני שנשא מצרית הולד עמוני מצרי שנשא עמונית הולד מצרי זה הכלל באומות הולד הלך אחר הזכר נתגיירו הלך אחר הפחות *Ægyptiæ gravidæ, quæ Proselyta fit, proles generationis est secundæ. Ægyptii generationis secundæ qui Ægyptiam generationis primæ duxerit, uti & Ægyptii primæ generationis cui nupserit Ægyptia secundæ, proles secundæ* [z] *est*

[s] *Ruth cap.* 1. 4. *vide* Midrash *Ruth Parash.* 2. *et Io. Drus. in eundem Ruthæ locum. Adde S. Ambros. ad D. Luc. lib.* 3. *cap.* 3. *& lib.* 4. *cap.* 4.

[*] *Hist. Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 7.

[t] *Sal. Iarchius ad Ruth* 1. *& Paraphras. Chaldæa ibidem disertè. & vide sis lib. de successionibus in bona cap.* 14.

[u] *Deuteron.* 23. 7.

[x] *Misna & Gemar. Babyl. tit.* Jabimoth *cap.* 8. *fol.* 76, 77, & 78. *Maimonid. halach* Isuri Bia *cap.* 12. *Moses Mikotzi precept. negat.* 116.

[y] *Apud R. David Kimchi in* 1 *Regum.* 3. *com.* 1.

[*] *Locis paulò antè è Talmude citatis.*

[z] *Videsis* Shulcan Aruch *in* Aben hazzer *cap.* 4. §. 5. ubi sunt qui sentiant etiam tertiæ esse.

est generationis, juxta illud quod scriptum est, liberi qui geniti fuerint eis; ubi rem pendere palam est ex generationum qualiumcunque numero. Si verò Ammonita duxerit Ægyptiam, proles eorum est Ammonitica. Sed si Ægyptius duxerit Ammonitidem, proles est Ægyptiaca. Regula quidem est inter Gentiles seu Paganos, prolem sequi masculum, seu patrem; at verò inter Proselytos (ubi diversarum gentium, quarum par jus non est, Proselyti commiscentur) *sequi partem deteriorem* seu ut aliàs dixere veteres הפגם שבשניהם *maculam vitium* seu *incommodum quod inter eos reperitur deterius.* Sensus est in exemplo de Ammonitarum & Ægyptiorum conjugiis; sed paucis explicandus etiam ultra ea quæ Maimonides compendio ita scripsit [a]. Ubi ait Ægyptii & Ammonitidis Proselytorum prolem esse Ægyptiacam, de prole capienda est fœminea. Nam ejus conditio est deterior quàm si pro Ammonitica prole haberetur. Scilicet Ammonitis qualiscunque Proselyta Israelitæ rite poterat conjungi (ut ante ostensum est) non Ægyptia ante generationem tertiam. At si proles esset mascula, Ammonitica fuisset, quia tunc perpetuò illicitum fuisset ejus posterorumque cum Israelitidibus conjugium, cum Ægyptiacæ interdictum esset interea temporarium. Eodem modo, proles mascula Ammonitæ & Ægyptiæ Proselytorum Ammonitica erat, fœminea, Ægyptiaca. Eandem ob ipsam, ut palàm est videre, rationem. Quod autem hactenus dictum est de nationum exterarum Proselytis aliis perpetuò, aliis ad generationes aliquot ab Israelitarum connubiis arcendis, id obtinuisse aiunt atque observatum (saltem observari debuisse) ante captivitatis Assyriacæ & Babylonicæ tempora, dum scilicet ita invicem ex tabulis genealogicis aliterque distingui poterant nationes jam dictæ. Postmodùm verò, eò quòd invicem ita confusæ sunt (aliis in aliarum terram migrantibus & cum quàm pluribus aliis quibus, Proselytis factis, interdictum conjugii Israelitici sacrum positum non est, commixtis) ut alia dignosci ab alia ritè nequiret, nec à terra seu regione ipsa in qua quis natus sit, sed à genere unde originem duceret, nationis nomen juxta Ebræos tribueretur, desiit apud eos tam legum sacrarum quàm supervenientiū decretorū de Proselytorum nuptiis discriminandis interdicendisque, adeò ut, citra tempora illa, è quacunque gente sive Proselytus sive Proselyta adveniret, ritè satis Israelitici conjugii capax fuerit, seu quod idem est illis מותרין לבא בקהל והוה מיד *licitum fuerit eis ingredi*

[a] *Magid Mishna ad Maimonid. halach* Isuri Bia *cap.* 12. *&* Shulcan Aruch, *loco citato.*

ingredi in Ecclesiam domini simulac facti fuerint. Certè & Mahumedes noluit expressim, sive fœminas sive viros exteros aliosve antequam Mahumedici fierent Proselyti, Musulmanis nuptiis conjungi. Verba sunt[b] لا تنكحوا المشركات حتى يؤمن *non ducatis in uxores incredulas, usquedum fiant Musulmani*, seu *religionis Mahumedicæ*. Nam uti apud Ebræos, ita apud Mahumedanos peregrinitas primaria ex alia discernitur persuasione. Quemadmodum item de Persis legitur in illis Chosrois Regis de se dictis, *cum Syra Christiana esset & ego Gentilis*, & lex nostra non permitteret nobis potestatem χριστιανὴν ἔχειν γαμετὴν *Christianam habere uxorem*, ut memorat Evagrius[c]. Quod verò traditur de conjugiis Originariorum & Proselytorum sive quos jam diximus sive reliquorum (de quibus singulares in Pentateucho non reperiuntur Leges) simul atque facti sunt Proselyti, permissis, ad ita semper capiendum est ut temperamentum de Sacerdotum nuptiis simul admittatur. Neque enim eis qui Sacerdotali muneri nati sunt, licuit Proselytas omninò aliquas matrimonio sibi jungere. Et ob natalium inquinamentum ab altari arcebatur proles ex ejusmodi matriminio seu coitu nata. Filiæ verò Sacerdotum pariter atque aliorum Originariorum ritè nubebant Proselytis. Sed hac de re fusiùs alibi[d] egimus. Et quod de Proselytis heic dictum, de Libertinis (qui parilis cum eis juris) intelligendum.

[b] *Azoar.* 2.

[c] *Hist. Ecclesiastic.* 6. *cap.* 20.

[d] *Lib.* 2. *de successione in Pontific. cap.* 2.

CAP. XV.

De Rahaba, *Timnathæâ puella ac* Dalila Proselyta. *Item de* Salomonis uxoribus, extraneis *in sacra scriptura dictis*. *Et de* liberis *ex* conjugio *gentis nomine* interdicto susceptis. Ex Genere, *non à* Loco, Nationem Ebræis semper denominari.

JUxta jam antè ostensa de Conjugiis exterarum gentium Ebræis, ante Judaismum susceptum, plane interdictis, & Proselytorum permissis, sed non sine, quæ memoravimus, temperamentis, explicant ipsi conjugia aliquot tum in sacris literis narrata, tum in avitis traditionibus de sacrarum literarum tempore reperta. In traditionibus habent, Rahabam nuptam[a] fuisse Josuæ, Proselytam scilicet factam. Et qui nolunt ne Proselytarum quidem è septem populis conjugia Israelitis fuisse permissa (ut superiùs dictum est) ii etiam negant eam

[a] *Gedalia Ben Jechai in* Shalsheleth hacabala *fol.* 14 *a.* Sepher Juchasin *fol.* 10 *a.* *Moses Mikotzi præcept. Negat.* 112. *R. David Kimchi ad Iosuæ cap.* 6. 25. *& vide supra lib.* 2. *c.* 2. *pag.* 148.

eam aut familiam suam fuisse de septem populis, sed planè in ipsis fuisse exteram adeoque in lege de affinitate cum septem populis non contrahendâ non contineri. Neque aliter Josuæ ritè potuisse, quod credunt, conjungi. Nimirùm negant gentilem seu paganam esse בת קידושין *filiam sponsaliorum* seu ejusmodi quacum Ebræus potuit contractum inire nuptialem qui irritus non esset. Inde etiam de Timnathæa illa atque Dalila Palæstina puella aiunt, eas Proselytas esse [f] factas, quia Sampsoni nuptæ. Quin de Salomonis Regis uxoribus quæ in sacris literis vocantur נכריות [g] seu *exteræ*, dicunt aliqui, tametsi è Tribunalium majorum atque ordinaria autoritate publica, Proselytorum admissio, aliàs solennis, rara satis erat nec illius aut Davidis patris tempore in usu (ob rationes superiùs libro secundo * memoratas) nihilominus etiam tunc temporis quamplurimas aut privatorum autoritate id est triumvirorum ex compromisso constitutorum, aut jussu principali, qui extraordinarius erat (quò totidem hanc in rem præficerentur) factos fuisse Proselytos Proselytasque [h], sed non sine vitio illo quod impensè detestantur. Nempè sive ob Pœnæ timorem sive ob Præmii humani spem. Hos aiunt lavacro sacro ceterisque solennibns ita utcunque susceptos, à Consessu LXXI virorum non quidem rejectos fuisse seu ex Ecclesia Ebraica pulsos, nec tamen ita sine diligenti exploratione morum & simplicis amoris erga Judaismum futuri quo dignitatem Proselyti mereri saltem viderentur, admissos fuisse inter ceteros optimi juris Proselytos, ut pari undiquaque fruerentur cum eis conditione nominisque celebritate; ideoque veluti Semiproselytos ante ejusmodi explorationem & citra amorem ejusmodi habitos, Exterorum seu paganorum nomine, quod pristinum eis erat, fuisse nuncupatos. Unde adjiciunt evenisse, Salomonis uxores Exteras quidem dici, utpote aut ex jam dicto Proselytorum numero selectas aut simili modo in Judaismum cooptatas. Sed eatenus fuisse Proselytas ut nuptiarum seu juris conjugalis Israelitici fierent, saltem, ut dici solet, in foro exteriori capaces. Neque alitèr intelligi volunt hi illud de Salomone ויתחתן שלמה את פרעה *& affinitatem contraxit Salomon cum Pharaone* rege Ægypti, acceptâ ejus filiâ. Nisi Proselyta ipsa facta fuisset, negant affinitatem per leges sacras contrahi ita potuisse, ullumve cum ea conjugium. Sed verò detur, ut volunt hujus sententiæ autores, Proselytas factas qualescunque fœminas illas quæ

[f] *Gersomides ad Judicum* 14, & 16, & *Moses Mikotzi præcept. Negat.* 116.

[g] 1 *Reg.* 11. 1.

* *Cap.* 2. *pag.* 150.

[h] *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 13. *Mos. Mikotzi præcept. Negat.* 116. & *vide David. Kimchi ad* 1. *Regum* 3. 1. & 11. 1.

Exteræ in facro fermone dictæ Salomoni nupferunt; certè Pharaonis filia nondum ex fingulari quæ ad Ægyptios & Idumæos attinuit lege [i] conjugali ritè duci potuit, ut ex fuperiore liquet capite. Ægyptia enim erat primæ generationis, adeo ut ante tertiam gentis nomine, ab Ifraelitico arceretur conjugio, quod & monuêre David Kimchius & Levi Ben Gerfom [k]. Juxta receptiorem dico Talmudicorum fententiam. Nam & funt qui legem illam de Ægyptiorum filiis tantùm, non filiabus capiant, ut & fuperiùs monuimus. Et quicquid fanè heic velint Magiftri aliquot de Salomonis uxoribus Profelytis factis, id manifeftum eft ex hiftoria facra [l], eum in legem quæ exterarum gentium nuptiis Originariis interdixit, eas accipiendo commififfe, quod qua ratione bene intelligi poffit non video, fi Ammonitidibus & Moabitidibus (verbi gratiâ; nam eæ expreffim nominantur) Profelytis factis fe matrimonio conjunxerat. Etenim pronuntiat fine controverfia Magiftrorum cœtus, cum hifce nuptias Originariis, ut antè oftenfum eft, licitas femper fuiffe. Et Salomonis exemplum etiam adducitur ubi ob exterarum gentium uxores increpantur apud Nehemiam [m] Judæi. Profelytas igitur eas factas effe, non ita rationi confonum videtur. Tam verò ex jure ejiciendi, ut planè alieni, fuere liberi ex uxore extera nec Profelyta facta fufcepti quàm ipfa uxor. In Ezra legitur [n] de uxoribus illis extraneis *Omnes hi acceperant uxores alienigenas & fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios* feu *liberos*. In origine בנים pro *liberis* habetur. Atque in repetita eadem hiftoria inter Apocrypha [o], fecundum Magiftrorum traditiones de liberorum heic five nomine five agnitione, adjicitur *In his ergo fit jusjurandum à domino expellere omnes uxores veftras quæ ex alienigenis funt cum filiis earum* (feu ut in Græco habetur σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῶν *cum earum liberis*) *ficut tibi decretum eft à majoribus fecundum legem domini, exurgens explica*. Itaque non folùm ex autoritate repetitæ hujus Ezræ hiftoriæ, verùm etiam ex ipforum Talmudicorum difertis [p] teftimoniis paganæ liberi tametfi ab Ebræo fufcepti, planè pagani erant. Perpetuò erat proles כמותה feu *ejufdem cum pagana conditionis*, quod fexcenties occurrit, & בנה *filius* feu *proles ejus*, non Ifraelitæ, civilitèr; uti & fupra monitum eft capite duodecimo. Quemadmodum & illud è contra, Ifraelitidis prolem five à pagano five à fervo fufceptam generis effe Ifraelitici. Atque obvium eft apud Tal-

[i] *Deut.* 23.

[k] *Ad 1 Regum* 3. 1. & *Gerfomides ad ca.* 11. 1.

[l] 1 *Reg.* 11. 2.

[m] *Cap.* 13. 26.

[n] *Cap.* 10. *ult.*

[o] 3. *Efdræ cap.* 8. 95.

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap.* 2 *fol.* 23 *a.* & *ad tit.* Kidofchim *cap.* 3. *fol.* 68 *b.* & *Gloffas ibidem unde etiam intelligendum eft quod habet Jarchius ad Deuteron. cap.* 7. 2.

Talmudicos [q] גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש *ubi sive paganus sivè servus concubuerit cum Israelitide proles recta erat* (id est Israelitico genere; quæ pariter cum Israelitis universis, præter sacerdotes quibus eo quòd profana erat [r] rite conjungi nequibat, jure fruebatur nuptiali) *idque tam ubi Israelitis innupta erat quàm ubi nupta.* Et inprimis heic illud advertendum; nunquam Civitatis, Regionis, Terræ seu Loci in quo quis esset natus, sed tantummodò primi autoris generis è quo descenderet aut descendere existimaretur (juxta ea quæ dicta sunt) rationem apud Ebræos habitam, ut in seipsis, ab aliis; ita in Exteris & Proselytis inter se invicem distinguendis; adeo ut Ægyptii, Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ, id est qui à Mezraim, Edomo, Ammone, Moabo descenderat seu ab his, ubi de majoribus disquisitum est, descendere existimabatur, in Judæa, Arabia, Græcia, Romæ, nata proles; Ægyptiaca, Idumæa, Ammonitica, Moabitica censeretur. Maximè ante Captivitatis tempora; scilicet dum sive tabulis Genealogicis sive aliter res discerni ritè quibat. Qua de re capite superiore monuimus. Posteà enim non tam Proselyti ex hac vel illa natione, quàm simpliciter Proselyti habiti undecunque admissi; evanescente, ut dictum est, diversitate Proselytismi ex nomine gentium aliquot, quæ ante ex legibus sacris in usu.

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap. 4. fol. 45 b. Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap. 15. Moses Mikotzi præcept Neg. 117. & videsis Act 16. 1. &c. de Tanaitis.*

[r] *Vide lib. 2. de successione in Pontific. cap. 2.*

CAP. XVI.

De Originariorum aliquot conjugiis Proselytis Justis & Libertinis *etiam & Ancillis*, permissis, *quæ interim* Originariis ceteris vetita *sunt. Scilicet* Mamzerum, *&* Eunuchorum.

EX allatis hactenùs liquet, quæ Conjugia Originariis vetita sint sive nomine Nationis seu Originis exteræ sive ob Servitutis statum; quænam item regulariter permissa; sequitur ut & moneamus de Conjugiis etiam Originariorum aliquot non solùm Proselytis & Libertinis sed Ancillis permissis, at intereà Originariis ceteris vetitis. Generis fuere ea duplicis. Alterum erat conjugium Mamzerum etiamsi Originariorum. Alterum Castratorum seu Eunuchorum, etiam Originariorum. Quod ad genus primum attinet; observandum est, recenseri apud Talmudicos Decem familiarum genera invicem di-

stimcta, ad hunc modum[f], עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לוי ישראלי חללי גירי וחרורי ממזירי נתיני שתוקי ואסופי *Decem familiarum genera ascenderunt è Babylone* (Ezræ tempore) *Sacerdotes, Levitæ, Israelitæ, Profani, Proselyti & Libertini, Mamzeres, Nethinæi, Sethukim, Asuphim.* Ex hisce bina posteriora, quorum in versione nomina retinemus Talmudica, fuere quidem Mamzerum genera, sed dubia. Scilicet, cum Mamzer in lege sacra memoratus[t] is esset qui è coitu aliquo Turpitudinis seu Incesti nomine (excepto duntaxat eo qui cum muliere immunda habebatur) interdicto nasceretur, non alium in lege innui volunt præter eum qui esset Mamzer ודאי seu *Manifestus*, id est de quo liquidò constaret eum esse ex ejusmodi coitu prognatum. Alios autem[u] Mamzeres in duplici constituebant discrimine. Eorum quidam fuere dubii, veluti ubi ex ejusmodi nuptiis nati, ut in dubio restaret utrum mater antè viro alteri legitimè nupta esset, an legitimè divortio separata, aut ubi ejusmodi quid aliud eveniret. Nam in specie jam dicta dubitabatur an ex adulterio (quod incestorum seu ערוה unum est genus) essent nati. Prolem hujusmodi vocitabant ממזר ספק *Mamzerem dubium*, sed ita ut in enumeratione superiùs allata generali Mamzerum nomine satis comprehendatur. Alii fuere Mamzeres ממזר מדברי סופרים *ex institutis scribarum* seu *majorum*, quemadmodum ubi fœmina quæ virum suum alienis in terris demortuum esse audiens novo juncta fuerat marito & priori redeunti prolem pepererat. Quia sine dolo secundæ heic nuptiæ factæ sunt, ideo, non ex lege, sed ex instituto majorum Mamzerem prolem hanc habuere. Dubiis item annumerabantur, ex innuptis nati quorum patres non manifesti; qui ipsi sunt *Sethukim* in enumeratione superiori ita dicti à שתק quod est *tacere* seu *silere*. Quia de patre passim, ut de ignoto, silentium. Item expositi seu in foro, agris, alibive reperti liberi in dubiis erant Mamzeribus, quoniam utrùm ex incestu essent geniti (quod itidem de *Sethukim* dicendum) erat in incerto. Hi autem sunt qui *Asuphim* dicti id est *collecti*. Nimirùm *Sethukim* fuere quorum patres ignoti, *Asuphim* quorum nec pater nec mater cognita. Jam verò nemo non videt tum Mamzeres hosce ex Originariis genitos, si sanguis spectetur solus, fuisse etiam Originarios seu Israelitas, quemadmodum & Sacerdotes & Levitas planè Originarios seu Israelitas fuisse optimi juris certissimum est, uti &

[f] *Misna tit.* Kidoschin *c.* 4. *& Gemar. Babyl. ad tit.* Jabimoch *c.* 9. *fol.* 58 *a.*

[t] *Deut.* 23. 2.

[u] *Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.* 15 *Talmudic. ad jam citatos è Misna & Gem. locos. Moses Mikotzi praecept. Negat.* 117.

& Profanos ex genere Israelitico si sanguinis ratio duntaxat habeatur. Sed animadvertendum est, Talmudicos ut Sanctitatis causâ distinguere solent Sacerdotes & Levitas [x] ab Israelitis adeò ut hoc nomine, quod alioquin universos Judæos originarios continet, ii soli non rarò comprehendantur qui nec Levitæ nec Sacerdotes sint, sic etiam, ob Israelitarum non illicito coitu prognatorum dignitatem, nec Profanis nec Mamzeribus quibuscunque nomen Israelitarum plerunque tribuere; ne scilicet illiciti parentum coitus nota in eis designandis aboleretur. Sic etiam Nethinæos vides à Proselytis heic distingui; utpote Proselytis ceteris indigniores. Mamzerum autem liberi posterique itidem nisi è pagana aut ancilla suscepti (qua de re etiam vide quod supra [y] adnotatur) Mamzeres fuere, neque ex aliorum hominum conjugiis eis permissis, de quibus statim, in ea proles eorum transmigrabat. Ob Natalium autem defectum, qualem diximus, interdictæ sunt Mamzeribus utriusque sexus conjugia Israelitica, seu Israeliticorum Israelitidumque (notione jam dictâ) nedum Sacerdotum atque Levitarum. Lex sacra est [z] *Non ingredietur Mamzer in congregationem Domini; etiam in generatione decima, qui est natus ex illo non intrabit in congregationem Domini.* Non intrare בקהל יהוה *in congregationem Domini* nuptiarum Israeliticarum interdictum Magistris denotare sæpius monitum est. Unde & Petrus Comestor ante secula aliquot; *Hebræus*, inquit [a], *veriùs tradit dicens, ingredi Ecclesiam Dei esse de filiabus Israel ducere uxorem & sic in se & in genere suo fieri de populo Dei.* Ratio autem præcepti de Mamzeribus nuptiis Israelitidum interdictis redditur à Maimonide [b] להודיע הנואף והנואפת שאם יעשו ויפסידו בזרעם הפסד שאין לו תקנה *ut inde adulteri adulteræque* (aliique incestum affectantes) *videant se prolem suam irreparabili labe affecturos si rem perpetrent.* At verò Proselytorum Justitiæ nuptiis non arcebantur Mamzeres, quod idem dicendum de Libertinorum etiam & Nethinæorum. Nam & heic ô קהל יהוה *in congregationem domini* signantiùs Israeliticam universitatem, seu Originariam, nec aliam, volunt innuere; uti & Generationem decimam tempus quod perpetuum est. Sed de Proselytorum heic posteris sententiæ sunt aliquantùm diversæ. Alii [c] conjugia inter eos ac Mamzeres ritè inire potuisse aiunt עד שישתקע שם ע'ז וגיורי ממנה *usque dum memoria cultus extranei* (quo parentes se polluerant)

&

[x] Videsis etiam Psalm. 135. 19, & 20.

[y] Cap. 12.

[z] Deut. cap. 23. 2.

[a] Hist. Scholastic. lib. 5. cap. 12.

[b] More Neb. part. 3. cap. 49.

[c] Gem. Bab. ad tit. Kidoschin cap. 4. fol. 75 a. & Maimonides hil. Isuri Bia cap. 15. Moses Mikotzi præcept. negat. 117.

& Gentilismi in eis, *tempore deleretur*, seu עד שלא יודע טהור גרים *usque dum non satis constaret utrùm Proselyti essent an Israelitæ originarii.* Alii verò[d] hoc decem generationibus finiunt. Scilicet גר עד עשרה דורות מותר בממזרת *Proselyto usque ad decem generationes fas est jungi Mamzeræ.* Utrique adjiciunt מכאן ואליך אסור *dein autem fas non est.* Ratio redditur, quoniam, ita evanescente quasi Proselyti nomine, pro Israelitis originariis vulgo habebantur seu uti aiunt ipsi נראין כישראל *videbantur esse Israelitæ*; unde fiebat, ut, ne Israelita in vetitis hujusmodi nuptiis peccare videretur, etiam ei qui reverà Israelita non esset, sed vulgo interea habitus, neutiquam permitterentur. Etsi autem in lege sacra Mamzerem manifestum tantùm contineri statuebant, nihilominùs ex instituto majorum tam dubios quàm manifestos aiunt Originariorum ceterorum arceri conjugiis. Manifestos autem inter se ritè contrahere, sed non cum Dubiis, neque hosce invicem. Ne scilicet alter eorum forte Mamzer non esset sed Israelita quocum ex lege Mamzera conjungi nequibat. Nec Dubiis conjuges aliunde quàm è Proselytis aut Libertinis rite fuisse petendas. Hac tamen in re non comperio Magistros[e] satis consentire. Et de Mamzeris nuptiis plura statim; Lex sacra est[f]; *Non ingredietur* פצוע דכא id est, *compressione læsus*, seu *eunuchus attritis* vel *amputatis testiculis* (ut vulgata) seu θλαδίας uti Hellenistæ, וכרות שפכה *nec cui excisum est effusionis* membrum seu *eunuchus abscisso veretro*, ut vulgata, seu ἀποκεκομμένος, ut habent Hellenistæ, *in Ecclesiam Domini*, quod de nuptiis Israeliticis à Magistris sumi multoties diximus. Iudæi Mauritanienses heic habent مهشم الخصية ومقطوع الاحليل *qui fuerit contritis testiculis & cujus membrum virile est abscissum.* Atque idem ferè Saadias Gaon in versione sua Arabica. Neque adeò expressim aliæ versiones Orientales, licet ejusdem sint mentis. Judæi Hispanienses, *No venga llagado maiado y taiado de vertedero en congregation de A.* Et Talmudici[g] primum capiunt pro eo cui testiculi ita collisi fuerint ut nec generationi par fuerit; secundum pro eo cui virile membrum abscissum, aut adeò mutilatum, ut itidem inde sit impar generationi. At verò heic distinctionem adhibent. Alios[h] esse סריסי חמה *Eunuchos Solis* (nam utrunque genus Eunuchi nomine continetur) quos etiam סריסים בידי שמים *eunuchos à Numine factos*, id est natos appellant. Alios esse סריסים אדם

[d] *Gemar. eod. ibid. &* Shulcan Aruch *lib.* aben Haezer *cap.* 4. §. 22.

[e] *Præter loca citata, consulas Obadiam Bartenorium ad tit.* Kidoschim *cap.* 4. *& Gem. Hierosolymit. ad tit.* Jabimoth *cap.* 8. *fol.* 9. *col.* 2.

[f] *Deut.* 23. 1.

[g] *Misna Gemara tit* Jabimoth *cap.* 8. *Babylon. fol.* 75 *&* 76 *a. Hierosolymit. fol.* 9. *col.* 1.

[h] *Loc. citat. & Maimonid. halach* Ishoth *cap.* 2. *halach.* Isuri Bia *cap.* 16. *Moses Mikotzi precept. Negat.* 118. Shulcan Aruch *lib.* Haabenhazer *cap.* 5. *adde Filesacum select. lib.* 1. *cap.* 11.

סריסי אדם *eunuchos hominis*, qui scilicet integris membris nati, ab homine castrantur aut Veneri seu generationi impares redduntur. Quod tamen contra fas semper factum aiunt, ut libro ostenditur septimo[i]. De genere priori legem plerunque non capiunt, sed tantùm de posteriori. Quemadmodum etiam Josephus[k] qui de γάλλοις *gallis* seu *castratis* legem intelligendam disertè docet; licet non tam de nuptiis eorum Israelitidibus tantùm interdictis (ut Talmudistæ) quam de consortio eorum qualicunque abhorrendo eam interea capiat. Atque ad bina, ut videtur, hæc Eunuchorum genera attinet illud in Evangelio[l]; *Sunt Eunuchi qui de matris utero sic nati sunt; & sunt Eunuchi qui facti sunt Eunuchi ab hominibus. Et sunt Eunuchi qui* εὐνούχισαν ἑαυτοὺς *Eunuchaverunt seipsos propter regnum Cœlorum.* Priora bina genera sunt ipsissima quæ è Magistris memoravimus. Tertium verò per similitudinem videtur dici. Neque de eis qui revera castrantur intelligendum; sed de eis qui libidinis stimulo renuntiantes sacræ Legis studio toti incumberent, seu qui[m] עוסקים בתורה וטורחים בה *Legis studium summo animi fervore amplexantes in eo adsiduò versarentur*, adeoque nec præcepto de multiplicatione humani generis (de quo supra[n] fusiùs) ad receptas Magistrorum sententias, obligati erant. Etenim solenne verbum est & regularitèr apud eos verum העוסק במצוה פטור מן המצוה *qui præcepto incumbit seu sedulò occupatus est, interim à præceptis* (ceteris iisque affirmativis) *est immunis.* Regnum cœlorum ipsum Regnum Dei in citato Evangelii loco denotat; id quod Talmudicis[p] est כתר התורה seu *Corona Legis.* Exemplum habent in[q] Rabbi Jochanan Ben Uzai quem hoc nomine scribunt præcepto de Multiplicatione humani generis non obligatum. Ratio autem de Eunuchorum nuptiis inter Originarios interdictis datur à Maimonide* שהיא בעולה בפסולה ולבטלה והנשואין האלו יהיו מכשול לה ולתובעיה וזה מבואר מאד *quia inutilis est coitus seu conjugium tale; quin & ejusmodi nuptiæ offendiculo essent tum ipsi virgini tum eis qui in amorem eam pellicerent.* At verò, quemadmodum Proselytis, Libertinis, ac Mamzeribus conjugia invicem ritè potuisse iniri, nec obstitisse legem de Mamzeribus ab Israelitarum aliorum nuptiis arcendis, consentiunt Magistri, ut jam ante monstratum est; ita etiam & castratos hos seu Eunuchos Proselytas Justas & Libertinas ritè duxisse, uti etiam Nethinæas & Mamzeras Dubias, sed non Manifestas

i *Cap.* 3.

k *Originum* lib. 4. *cap.* 8.

l *D. Matth.* 19. 12.

m *Maimonid. halach.* Issoth *cap.* 15. *vide Epiphanium hæres.* 58. & *S. Hieronym. in Tradit Hebraic. ad* 2: *Paralip. cap.* 28.

n *Cap.* 3. *hujus libri.*

p Pirke Aboth *cap.* 4.

q *Maimonid. hal.* Issoth *cap.* 15. Shulcan Aruch *l.* Haben hazzer *cap.* 1. §. 4.

* More Nebokim *part.* 3. *cap.* 49.

tradunt. Quoniam ſcilicet ex ipſa lege ſacra hæ Originariis vetitæ. Dubiæ verò tantùm ex majorum inſtituto. Atque ſic demum ſtatuunt de conjugiis Originariorum aliquot Proſelytis & Libertinis permiſſis, quæ ceteris interim Originariis vetita. Perquàm autem ſingulare eſt jus heic de ejuſmodi etiam conjugio alio permiſſo Mamzeri, quod & ſuperiùs [r] tetigimus. Scilicet Mamzeris proles poſterique regularitèr perpetuò Mamzeris nomen & infamiam retinebant, qualicunque conjugum commiſtione nati. Sequebantur nempè הפגם ſeu *vitium* parentis ſic dicti. At verò quoniam nec deeſſe volebant Mamzeri poſteriſque ejus legitimum aliquem actum [s] ſeu remedium quo fieret תקנת הפגם *reſtitutio natalium & conditionis liberorum* ſeu labis contractæ abolitio, adeò ut tandem evaneſceret nomen illud Mamzeris ſatis odioſum, permiſſum eſt ei לישא שפחה *in uxorem ducere ancillam* (intellige lavacro ſuſceptam & in Judaiſmum, nomine ſervitutis, adſcitam) ut prolem ex ea progenitam, quæ non omninò pro Mamzere ſed pro ſervo ſeu ancilla (nam ancillæ proles nunquam non ſervilis planè erat conditionis) habebatur, ritu ſolenni in Judaiſmum integrum ſeu Libertinitatem manumitteret; quo peracto, Libertinus id eſt pari cum Proſelyto Juſtitiæ integro, Jure cenſebatur filius ejus (quod itidem de filla dicendum). poſterique ſequentes, qui abſque hoc fuiſſet, Mamzerum nomen perpetuò retinuiſſent. ולא גזרו על השפחה לממזר מפני תקנת הפגם *Non decernebant ne Mamzeri jungeretur ancillæ; reſtitutionis ſeu emendationis poſterorum gratiâ.* Quæ emendatio fiebat modo jam indicato. Unde & exceptionem ſingularem naſci vides regulæ illi de Ancillæ prole à ſucceſſione arcenda, de qua alibi [t].

[r] *Cap.* 12.

[s] *Miſna & Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 3. *fol.* 69 *a. Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 15. *Moſes Mikot. præc. Negat.* 117.

[t] *De ſucceſſionibus in Bona cap.* 3.

CAP. XVII.

Servorum *atque* Ancillarum, *è Gentilibus in ſervitutem redactarum*, Cognationis nullam, *ne quidem poſt Judaiſmum ſuſceptum, ante manumiſſionem, apud* Ebræos, in re Concubitûs, rationem eſſe habitam. *Et de eorum* Contuberniis.

QUæ capitibus proximè ſuperioribus quinque abſolvuntur, ad Matrimonium & Coitum ſive vetitum ſive permiſſum Originariis cum Servis, Ancillis, Exteris necdum in Judaiſmum cooptatis ſeu Proſelytis Domicilii, Proſelytis Juſtis, ac Libertinis, attinent. Poſtulat inſtituti ratio

tio ut porro dispiciamus, de Matrimonio & Coitu sive vetito sive permisso Servis, Ancillis, ceterisque, quos diximus, Originis Exteræ, inter se invicem; in ditione scilicet Ebraica, atque ex Jure Gentium quo homines ejusmodi exteræ originis inter se ibi uti aut debuerunt, aut licitè potuêre. Homines hi aut Proselyti fuere Domicilii seu eorum instar, adeoque planè Noachidæ aut Gentiles, aut in Judaismum cooptati, veluti Servi & Ancillæ baptizatæ, Proselyti Justi, Libertini. De Proselytis Domicilii, quantùm ad hanc rem attinet, commodiùs loquemur libro postremo, ubi de judiciis & illiciti concubitûs Pœnis, quà ad illos eæ in ditione Ebraica spectarunt, agitur. Servi & Ancillæ in Judaismum, quantum ad sacra & religionem attinuit, circumcisione & baptismo, servitute retentâ, ut libro secundo docetur, cooptati, veluti Proselyti erant quidem partiarii. Sed ejusdem conditionis parte alterâ eousque carebant, quamdiu non manumitterentur, ut non solùm in civibus aut juris civilis, extra sacra, participes (quemadmodum fere olim ubique) non haberentur; sed etiam nec cognationis seu jurium sanguinis ulla omninò ratio aut vestigium inter eos superesse existimaretur. Unde, quod satis mirere, nec filiarum, nec sororum, nec parentum quidem contubernia seu concubitus, Cognationis nomine, eis interdicebantur. Rabbi Chasda [u]; עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל גוי ולכלל ישראל לא בא *servo fas est cum matre sua & cum filia sua commisceri. Nam desinit prorsus esse Gentilis, & Israelitici juris* seu *pars Ecclesiæ Israeliticæ non fit*. Hoc vult; cum omnes homines essent aut Gentiles aut Ebræi, servum ejusmodi ob Judaismum susceptum planè desiisse esse Gentilem; ob servitutem verò retentam, velut Judæum aut juris Judaici esse nequivisse; Jura autem Cognationis aut ad Gentiles, eosque liberos, aut ad eos tantùm qui Judaici essent juris spectâsse; hunc quia horum neuter erat, juribus ejusmodi neutiquam teneri. In Gemara quidem Hierosolymitana dubitationes hac de re, etiam & sententiæ adversæ occurrunt. Sic enim ibi [x] legitur, רבי אידי אמר קומי רבי יוסי בשם רב חסדא עבד מותר באחותו אמר ליה שמעת אפילו מאמו אמר ליה אין רבי פינחס אמר קומי רבי יוסי בשם רבי יוסי עבד שבא על אמה חייב חטאת ואמרת אלהם לרבות עבדים *Rabbi Aidi dixit coram Rabbi Jose, nomine Rab Chasda, servo fas esse cum sorore sua misceri, cui ille, audivi etiam, cum matre sua, quod hic negavit. Rabbi*

[u] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 4 *fol.* 58*b.* *videsis supra lib.* 2. *cap.* 5.

[x] *Ad tit.* Jabimoth *cap.* 11. *fol.* 12. *col.* 1.

Phinees dixit coram Rabbi Jose, ipsius nomine, seu ejusce sententiam proferens, servum qui cum matre sua concubuerit, peccati reum esse, verbaque illa sacra in præfatione Interdicti incestûs, ad eos dices, etiam ut servi continerentur, usurpari. Sed receptam idemum heic sententiam ita ex veteribus explicat Maimonides [y]; העבד מותר לישא אמו כשהוא עבד ואין צריך לומר בתו ואחותו ומצא בהן שכבר יצא מכלל גוים ואין העריות האסורות על הגוים אסורות עליו ולא בא לכלל ישראל כדי שיאסרו עליו עריות האסורות על הגרים ויראה לי שאם בא העבד על זכור ובהמה יהרג שאיסור שתי עריות אלו כזה בכל האדם עבדים כשנשתחררו הרי הן כגרים כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן נותן אדם שפחתו לעבדו או לעבד חבירו ומוסר שפחה אחת לשני עבדים לכתחלה ואינן צריכין שום דבר אלא הרי הן כבהמות ושפחה כהוא מיוחדת לעבד או שאינה מיוחדת אחת היא לפי שאין אישות אלא לישראל או לגוים על הגוים אבל לא לעבדים על העבדים ולא לעבדים על ישראל *Servo jus est in contuberniun accipere matrem suam, quamdiu servus manet, nedum suam filiam aut sororem & quæ sunt id genus cæteras. Etenim jam desiit esse prorsus Gentilis, & Incesta Gentilibus interdicta ideò ei non interdicuntur. At nec Israelitici juris ita fit, ut interdicantur ei Incesta quæ Proselytis justis interdicuntur. Cæterùm mihi videtur, servum, qui cum masculo aut bestia concubuerit, capite plectendum; quoniam illa duo Incesta æquè ad universum genus humanum attinent.* Quod itidem de adulterio [z] dicendum. Nam quoniam servilis Cognatio pro nulla habita est, ideò tantùm cetera Incesta non interdicta esse aiunt servis; alioquin etiam, dum Proselyti essent duntaxat Domicilii, ad Septem Noachidarum juris capita, ut dictum est, observanda, obstrictis. *Servi verò manumissi, ut Proselyti planè optimi juris habentur, & quicquid hisce nefas, etiam illis nefas erat, & quod hisce fas, fas etiam erat illis. Licuit etiam domino, ancillam suam, sive servo suo, sive servo alterius dare; etiam & ancillam unicam binis servis tradere simili modo. Neque discrimen heic aliquod inter eos habebatur [a] & jumenta. Neque aliud est ancillæ servo in contubernium conjunctæ jus ab ejus, quæ nondum ita conjungitur. Quoniam verum & legitimum conjugium non habetur nisi inter Israelitas* (& qui eorum jurium civitatisque sunt participes) *aut inter Gentiles*

[y] *Hal.* Issuri Bia *cap.* 14.

[z] *Animadvers. adeat. Maimonid. locum.*

[a] *Videsis Gemar. Bab. ad tit.* Kidoschim *cap.* 3. *fol.* 68 *a.*

tiles ad invicem. Non verò inter servos & ancillas, neque inter hosce & Israelitas. Contubernia autem servorum, ex domini arbitrio nata, quamdiu indissoluta manerent, eousque legitimum conjugium imitabantur, ut inde cum ancilla ita conjuncta adulterium ab ipso domino, antequam dissolverentur, commissum pronuntiarent capite luendum, ut ex superiùs allatis [b] liquet. Sed ut contuberniorum ejusmodi dominus ipse solus autor erat, ita & pro libitu suo ea, modo etiam suprà indicato, dissolvebat. Nam ita conjunctorum voluntas, assensus, dissensus, in sola potestate manebat domini. Et pro voluntate alterutrius etiam conjugum legitimorum, extra jus civile Israeliticum cujus participes servos esse nolebant, dissolvi, ad eorum mentem, conjugia, antè ostensum est. Atque hinc intelligendum illud ex Maimonide jam citatum, haud dispar esse heic jus ancillæ contubernio conjunctæ & ejus quæ nondum conjungitur. Scilicet minimè dispar fore, quotiescunque Dominus contubernium ejusmodi pro libitu dissolverit, & dein cuicunque, ut in fructu prolem haberet, servo ancillam in concubitum tradiderit. Quod verò ad cognationis heic servilis negationem attinet, unde & passim illud habent עבד אין לו יחס *servo non est prosapia* seu *cognatio*; advertendum etiam est occurrere apud veteres Jurisconsultos Romanos *ad* [c] *Leges, serviles cognationes non pertinere*, nec facilè [d] ullam servilem videri esse cognationem. Attamen ipsi, dum in tutelis, successionibus id genus Jure tantùm civili suo subnixis aliis locum penitus servili cognationi olim (quod & postea [e] etiam aliquantulùm mutatum est) negabant, in jure nihilominus matrimoniali libertinorum ac contuberniis servorum, horum perinde ac ingenuorum cognationem observandam esse [f] volebant, utpote non magis in hisce quàm in illis, ex jure Sanguinis, naturalem. Quod itidem de eorum adfinitatibus definiebant. In contrahendis nempè matrimoniis, naturale jus & pudorem inspiciendum esse. *Et quod attinet ad jus* [g] *civile*, inquit Ulpianus, *servi pro nullis habentur; non tamen jure naturali, quia quod ad jus naturale attinet omnes homines æquales sunt.* Verum autem seu legitimum connubium, ut Ebræi, ita & Romani veteres servis esse [h] negabant, contubernium eorum, in vitæ communionem, conjunctionem nuncupantes & ancillas ita conjunctas [i] contubernales. Sed vero ex Novellarum [k] & Pontificum [l] jure, satis legitimæ etiam, quemadmodum

[b] *Ex Maimonide, superiùs cap. 7.*

[c] *Paulus l. 10. ff. tit. de gradibus §. 5 non parcimus.*

[d] *Vlpianus l. 2. §. 1. ff. tit. unde Cognati.*

[e] *Instit. tit. de servili cognatione.*

[f] *Paulus l. 14. ff. tit. de ritu Nupt. §. 2. & 3. Pomponius ibid. l. 8. Justin. Instit. de Nuptiis §. illud.*

[g] *L. 32. ff. de divers. Reg. juris.*

[h] *C. tit. de Incest. Nupt. l. 3. Vlpian. tit. de his qui in potestate sunt. Plautus in Asinariæ prologo. Paul. sent. 2. tit. 19.*

[i] *Vlpianus l. 12. §. 33. ff. tit. de Instructo.*

[k] *Novel. 22. & 78.*

[l] *Tit. de conjugio servorum.*

dum inter ingenuos, nuptiæ inter ſervos conſiſtunt. Sed hoc obiter.

CAP. XVIII.

De Proſelytorum *Juſtitiæ &* Libertinorum, *inter ſe invicem aut cum Gentilibus*, Conjugiis. *Et qualiſnam* eorum Cognationis, *dum Gentiles erant*, *item* poſterorum in Sanctitate, *id eſt poſtquam Proſelyti facti ſunt*, natorum, *in* re matrimoniali *ſeu in* Coitûs *interdictis*, habitâ ſit ratio.

INter ſe invicem, ſine exceptione ulla, omnimodi generis Proſelyti ac Libertini (dum gentem, unde venerant, tantùm ſpectas) conjugia ritè contraxere. Neque leges ſacras [m] de Ammonitis, Moabitis, Idumæis, Ægyptiis, diverſimodè conjugio Originariorum interdictis (ut ante traditum eſt [n]) ad Proſelytos aut Libertinos attinuiſſe volunt [o]. Nimirùm quicunque fieret ex gentibus hiſce Proſelytus aut Libertinus, ritè ſatis inibat conjugium cum Proſelyta è gente qualicunque adſcita. Uti & Proſelyti ceteri qualeſcunque tum inter ſe invicem, tum cum fœminis è gentibus illis in Judaiſmum cooptatis. Neque ſexûs heic diſcrimen, neque generationum quales in Deuteronomio memoratæ. Et leges illas ad Originarios ſeu קהל יהוה *Eccleſiam Domini* ſolummodò ſpectare docent. Proſelytos autem & Libertinos univerſos ſimul indigitantes קהל גרים *Eccleſiam* ſeu *Univerſitatem Proſelytorum*, ſic ab Eccleſia Domini eos diſcriminare ſolent. Sed verò hoſce non minùs atque Originarios à Gentilium ſeu Exterorum qui nondum Proſelyti aut Libertini facti ſunt, uti & à ſervorum & ancillarum conjugiis ac coitu arcendos unanimes ſtatuunt; modò exceptiones illas admittas quæ ſupra capite duodecimo de Servis, & capite proximè ſuperiori de Ancilla & Mamzere habentur. Scilicet jus parile, de Mamzere in Proſelyti poſteris; parile item de Proſelyto in ſervitutem addicto, & de Ancilla partiaria Preſelyti. Jam verò quod ad Cognationis Proſelytorum & Libertinorum in re matrimoniali jura attinet; ea conſideratur aut quà antequam Proſelyti facti ſunt locum habuit, aut quà poſtmodum ex ſuſceptione liberorum orta eſt. Cognationem priſtinam omnimodam evanuiſſe docent per Regenerationem, juxta ea quæ libro ſecundo [p] fuſiùs ſunt tradita, uti & in libro de ſucceſſionibus [q] in Bona. Et Maimonides [r];

גוי שנתגייר ועבד שנשתחרר הרי הוא כקטן שנולד וכל שאר בשר

[m] *Deut.* 23.

[n] *Cap.* 14.

[o] *Maimonid.* Iſſuri Bia *cap.* 12.

[p] *Cap.* 4. *pag.* 162. & 170.

[q] *Cap.* 26.

[r] *Hal.* Iſſuri Bia *cap.* 14. & *Gloſ. Talm. Babyl. ad tit.* Sanhed. *cap.* 4. *fol.* 58 *a.*

בשר שהיו לו כשהוא גוי או כשהוא עבד אינן שאר בשר וא[illegible] נתגייר הוא וה[illegible] אינו חייב על[illegible] אחרת מה[illegible] משו[illegible] ערוה כלל *Quando Gentilis Proselytus fiebat, aut servus Libertinus, uterque instar infantis recens nati habebatur* (quod & suprà * explicatum est.) *Et proximitas sanguinis qualiscunque sive hujus dum Gentilis erat, sive illius dum servus erat, jam planè desiit esse. Quin etsi sive hic sive ille in Judaismum esset cooptatus simul cum proximis suis de sanguine, illarum nomine, incestûs nullius tenebatur.* Nam ubi consanguinitas seu cognatio nulla reperta est, incestum ejusce nomine ut reperiretur, ex qualicunque conjugio, fieri nequiisse palam est. Unde nec Matrem nec Sororem Uterinam Proselyto seu Libertino recens facto interdictam ex hujusmodi legum morumque suorum interpretamentis voluere. Et tametsi mater simul, pater, filius, ac filia, frater ac soror, Gentiles, unico temporis momento in Judaismum integrum sive ut Proselyti sive ut Libertini cooptarentur; sic plane invicem [illegible]כו *ut alieni* erant, nullo cognationis pristinæ vestigio remanente. Ante [f] autem monitum est de singulari jure, quo nec fraternitas ulla haberetur [t] inter Proselytæ jam factæ filios quorum alter בקדושה *in Sanctitate* seu postquam Proselyta facta est, tam conceptus est quàm natus, alter in Sanctitate natus sed extra eam seu antequam Proselyta est facta, conceptus; quod pariter intelligendum de filiabus, & de filio & filia. Nullam nempè inter hujusmodi natos esse sanguinis relationem, nisi quodlibet par (quale de alio quovis numero pariter dicendum) tam conceptum esset quàm natum in Sanctitate. Quam ex Regeneratione ortam advertendum est, Magistris esse solenne, Proselytis Justitiæ & Libertinis, non omninò servis licet in Judaismum, retentâ servitute, cooptatis, tribuere. Sed verò quod sic de discrimine è tempore Sanctitatis & illo quod ante eam præcesserat, atque è conceptu & natalibus conflato tradunt, locum tantùm habuit in liberis quà se invicem respiciebant, non quà respiciebant parentes. Nam tam proles quæ extra sanctitatem concepta est, quàm quæ intra eam, pro filio seu filia parentibus [u] utrisque (modo utrique saltem Proselyti) censebatur, quanquam inter hanc & quæ intra sanctitatem nata est, fraternitas haberetur nulla; ne quidem inter gemellos, nisi tam conciperentur quàm nascerentur in sanctitate. Parentum ita & prolis ad invicem relationem, post novos illos Proselytismi natales seu Regene-

* *Lib.* 2.

[f] *Lib.* 2. *c.* 4. *pag.* 170, & 171.

[t] *Misn. tit.* Jabimoth *cap.* 11.

[u] *Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap.* 11. *fol.* 97 *b.*

generationem, ex ipſo naſcendi tempore, quod inſequeretur, pendere volebant (unde & Proſelytæ dum gravida erat factæ proles materni generis ſeu ſanctitatis maternæ particeps naſcebatur, ut ſuperiùs [x] monuimus) Fratrum verò ac Sororum ex conceptu tantùm. Unde interdum evenit ut qui eidem parenti filii eſſent & filiæ, ſibi invicem fratres aut ſorores neutiquam cenſerentur; Adeoque cognatio inde fraterna haberetur nulla, nec cognationis ejuſmodi in re matrimoniali aut concubitûs interdictis ratio ulla, cum intereà paterna & materna planè agnoſceretur, adeoque hujuſmodi cognationis nomine Matrimonium inter Proſelytos & prolem ejuſmodi eſſet, non minùs atque inter alios ſic ſanguine conjunctos illicitum. Juxta jam dicta nimirùm ſtatuunt, dum ſimpliciora Legis morumque ac ſcitorum veterum ſuorum interpretamenta ſine placitis ab eis qui rebus præfuere, hac de re ſuperinductis, rotundè tradunt. At verò moderamina ſeu temperamenta ſuperinducta à majoribus aiunt, quæ effectum in Proſelyto illum Regenerationis, quo cognationem omnimodam priſtinam amitteret, publicæ honeſtatis ſeu exiſtimationis causâ, diverſimodè heic cohiberent. Ne ſcilicet ipſis Gentilibus viderentur ipſi laxioribus hac in re, quàm par erat, uti moribus. In Temperamentis illis alia erat ratio interdictorum inceſti, quibus Gentiles omnes ſeu univerſum genus humanum, ex veteri Noachidarum jure, obſtringuntur, alia eorum quæ in Lege Moſaica acceſſerunt, alia item concubitûs ex matrimonio, alia ſine matrimonio, alia matrimonii ante Regenerationem, alia ejuſce quod pòſt inibatur, atque alia demùm cognationis paternæ, maternæ alia. Statuebant igitur ipſi, ut tam ſoror quæ fuerat uterina quàm mater etiam poſt Regenerationem Proſelyto atque Libertino interdicerentur, idque etiamſi antè alterutra harum ducta fuiſſet. Maimonides [y]; דין תורה שמותר לגר שישא אמו או אחותו מאמו שנתגיירו אבל חכמים אסרו דבר זה כדי שלא יאמר נאנו מקדושה חמורה לקדושה קלה שאמש היתה לו אסורה והיום מותרה וכן גר שבא על אמו או אחותו והיא בגיותה הרי זה כבא על הנכרית כיצד דין הגרים בעריות של שאר בשר אם היה נשוי כשהוא גוי לאמו או לאחותו ונתגיירו מפרישין אותן *Ex nudis Legis ſacræ interpretamentis eſt, quòd fas fuerit Proſelyto in Uxorem ducere ſive Matrem ſive Sororem uterinam in Judaiſmum cooptatas. Interdixere autem hoc Sapientes, ne forte muſſitando objiceret Proſelytus, Devenimus*

[x] *Lib.* 2. *cap.* 4. *pag.* 170.

[y] *Hal.* Iſuri Bia *cap.* 14. *atque ita Gem. Babyl. ad tit.* Jabimoth *c.* 2. *fol.* 22 *a. & vide ad cap.* 11. *fol.* 97 *b.*

nimus ex sanctitate graviori seu strictiori in sanctitatem leviorem laxioremve; *eo quòd ita eam quæ heri erat interdicta* (nempè ex veteri jure Noachidarum) *hodie ducere ei fas fuisset. Nihilominus Proselytus qui cum Matre aut Sorore uterina, dum ipsæ Gentiles adhuc sunt, concumbit, non aliud facit ac is qui cum fœmina quacunque extera concumbit. Quod verò ad Proselytorum, de Incestu, sanguinis nomine jus heic inprimis spectat*; *si Proselytus dum adhuc gentilis esset, sive Matrem sive Sororem* (uterinam) *in uxorem duxisset, divortio separabantur.* Nec contrahi nec constare finebant matrimonium Proselyti & Matris suæ seu Sororis uterinæ. Cum hisce verò concubitus extra matrimonium, antequan ipsæ fierent Proselytæ, pro incestu, ratione sanguinis pristini, non habebatur. At si, antequam Proselytus factus fuisset, aliam quamcunque ex Lege Mosaica interdictam sive nomine sanguinis sive affinitatis, Proselytam etiam cum eo factam, duxisset, constare finebant matrimonium. Sic idem, ex sententia veterum, Maimonides; ואם היה נשוי לשאר ערוה ונתגייר הוא ואשתו אין מפרישין אותן *Si verò duxerit quamcunque aliam nomine incesti interdictam, & postmodum tam ipsa quàm ipse Proselyti fiebant, divortio non separabantur.* Uti neque ex sententia forensi separabantur conjuges Proselyti, ubi duxerat quis, post Regenerationem, sive patrui sive fratris germani Uxorem sive Novercam (tametsi etiam post Regenerationem maritis copularentur) sive Amitam, sive Germanam Sororem (quarum omnium proximitas ex patris sanguine pendebat) sive Matertera quæ avi materni, non aviæ, filia, sive filiam sui; pristino scilicet sanguinis jure sibi conjunctas. Nam earum quæ ex Conceptu simùl ac Natalibus, post Regenerationem ortæ, hisce aliisve nominibus quempiam contingerent, idem ipsum jus erat, quod Ebræarum. Hinc est quod Thamarem Davidis filiam Amnoni fratri rite satis conjungi potuisse existimant, idque ex eoquod sacro sermone occurrit ex hoc jure intellecto. *Quin potiùs*, inquit [z] ad fratrem libidine instantem, Thamar, *loquere ad Regem & non negabit me tibi.* Erat, aiunt, Thamar filia Maacæ ex Davidis concubitu, dum ipsa adhuc Gentilis esset neque, ob singulare captivæ formâ venustâ jus, ut supra ostensum est, interdicta. Proselyta autem facta (nam nullam sive Davidis sive Salomonis aliorumve in veteri federe Ebræorum, uxorem non fuisse Proselytam, admittunt, nisi ubi Gentilem

[z] *2 Sam. 13. 13 ubi hæc R. David Kimchi, & Maimonid. halach.* Melacim *cap. 8. R. Bechai in Biur. fol. 222. col. 4. R. Moses Mikotzi prec. affirm. 122.*

planè

planè fuisse nuptiarum tempore disertè affirmatur) nupsit Davidi, cui ex Ahinoama uxore susceptus Amnon. Frater igitur (si naturale jus sanguinis respicias) erat germanus Thamari. Quoniam verò & mater ejus & ipsa etiam, dum mater Gentilis esset, concepta Proselytæ factæ essent, ideo desiisse omnimodam sanguinis volunt inter hosce conjunctionem, adeoque eam conjugio ei potuisse jure copulari. Nec dissimile jus erat earum quæ Proselyti uxori, ab earum quæ sibi, consanguineæ fuere. At verò quæ sanguine ei materno conjunctæ sunt, aut quarum affinitas ex eo pendebat, earum adeò fuit jus diversum (sed ex temperamentis illis à majoribus, ut diximus, adjectis) ut, si, post Regenerationem, harum quampiam duxisset, ex sententia forensi divortio essent separandi. Undè aiunt [a], גר אסור בשאר האם אחר שנתגייר מדברי סופרים ומותר בשאר האב אע"ף שיודע בודאי שזה שארו מאביו כגון תאומים שדבר ברור שאביו של זה הוא אביו של זה אע"ף כן לא גזרו על שאר אביו *Interdictum est Proselyto, postquam Proselytus fuerit factus, idque ex sancitis scribarum, cognatis ac adfinibus ex materno sanguine sibi conjunctis, non paterno. Quin tametsi liquidò constaret de paterno invicem sanguine, veluti ubi Gemelli nascebantur, quorum patrem fuisse unicum certò scimus, paterni sanguinis nomine matrimonium heic non interdictum est.* Sed tantùm materni. Haut igitur ex ejusmodi sancitis licuit Proselyto, non solùm sororem ducere uterinam (quæ etiam Gentili vetita) sed nec Materteram, quæ aviæ maternæ filia, nec fratris uterini uxorem, de qua tamen distinctio adhibetur. Interdictam illam esse si fratri uterino nupta esset, ipsi etiam Proselyto; non item si Gentilis moreretur. Qua de re Decisionem memorant, in causa Naphtimi Proselyti [b] qui fratris uterini uxorem, nondum scilicet regenerati, duxerat. Qui etiam Proselytam [c] & filiam ejusdem simul duxerat, aut binas sorores uterinas, ei earum altera divortio erat ejicienda, alterâ, pro libitu suo, retentâ. Sed obtinuit etiam apud nonnullos [d] opinio eam tantùm retinendam quacum concubitus anteà habitus, ubi cum altera nondum vir concubuerat. At verò uxori Proselytæ superstes sive matrem ejusdem sive filiam (semper in hisce cojunctionem sanguinis, ex natalibus ante Regenerationem, ortam intelligas oportet) ducere jure potuit שלא גזרו אלא בחייהן *quoniam de his non decrevere scribæ nisi ubi utræque superstites.* Nimirùm simul eidem conjungi has nolebant. Quin binas sorores Proselytas,

[a] *Maimonides loco citato, & Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap.2.fol.22a. & ad tit.* Sanhedrin *cap.4. fol.; 58 a. Atque ita intelligenda Gemara Hierosolymitana ad tit.* Jabimoth *cap.11.fol.12. col. 1.*

[b] *Gemar Bab. ad tit.* Jabimoth *cap.11. fol. 98 a.*

[c] *Maimonid. halach.* Isuri *Bia. cap.14. & locis suprà citatis aliis ex Gemara Babylonia.*

[d] *Gemar Hierosolym. ad tit.* Jabimoth *cap. 11. fol. 12 a. col. 1.*

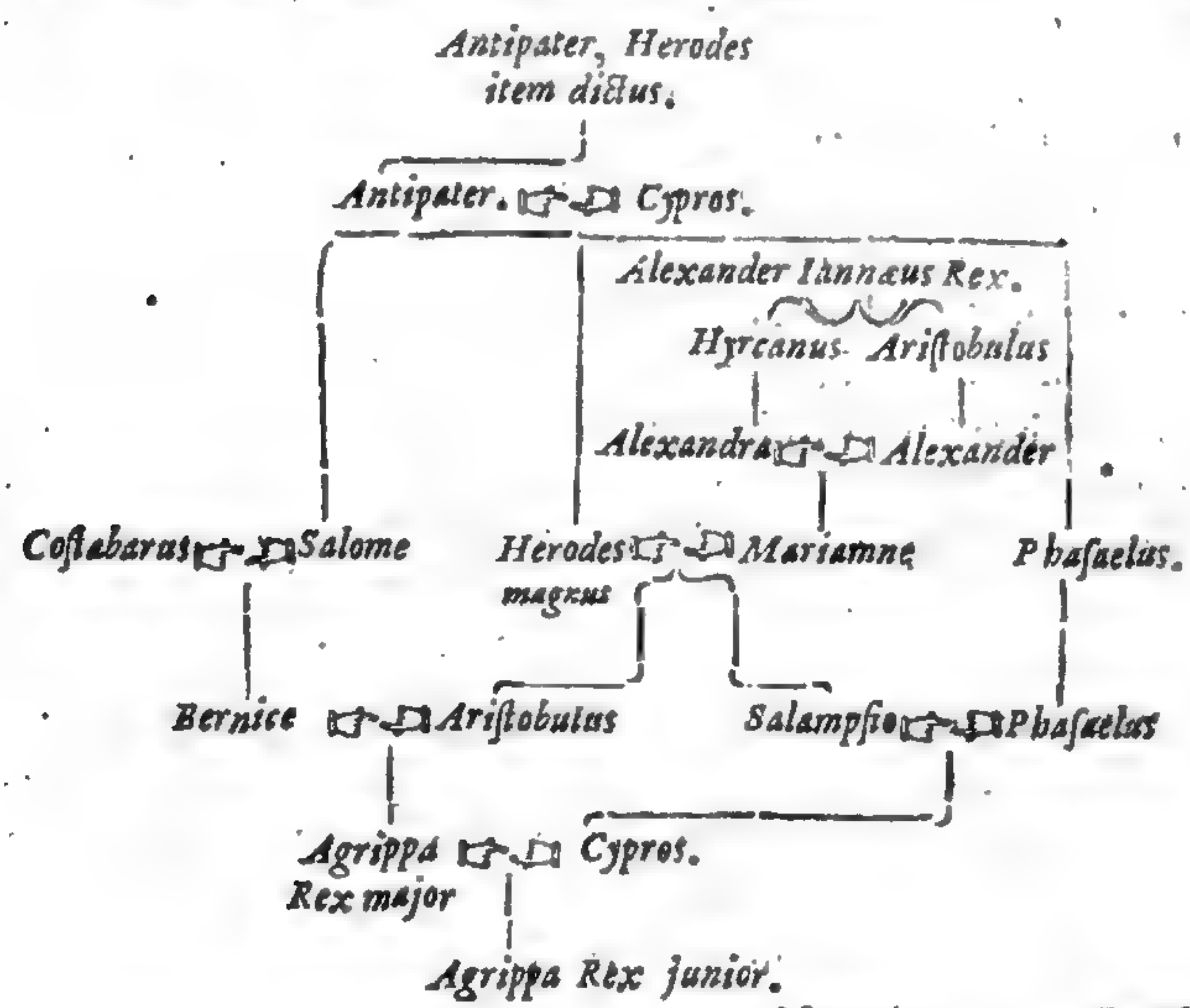
Proselytas; non uterinas, conjugio simul habere permissum est כלומ׳ גוזר בשאר האב *quoniam nec decrevere heic de sanguinis conjunctione paterna.*

CAP. XIX.

Patrum & Historicorum Christianorum Veterum sententia *defenditur; scilicet* Herodem Magnum *Regem, ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque (uti aiunt aliqui)* Judæo, *è* Cypro fœmina Gentili *uxore sua susceptum, ex ipsis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum *fuisse.*

EX superiùs allatis difficile non est controversiam illustrem, pridem apud viros eruditissimos ortam, de Herodis magni Regis statu ac natalibus obitèr finire; uti & illud quod in Ebræorum Commentariis occurrit de Agrippa Rege, acclamatum scilicet fuisse ei publicè veluti Israelitarum fratri seu Israelitæ, rite intelligere. Satis enim perspecto jure Gentium quod obtinuit inter Ebræos Proselytosque atque alios exteræ originis, juxtà jam antè explicata, res erit perquam manifesta. En tibi, quantum ad hanc rem, stemma ex Flavio Josepho[a] quod utriusque natales indicat;

[a] *Orig. Judaic. lib. 18. cap. 7. & vide lib. 15. cap. 2, & 11. & lib. 16. cap. 2. & Halosews lib. 1. cap. 10. & 18.*

Quod ad Herodem magnum heic attinet, nemo nescit apud Patres & Historicos veteres Christianos eum passim dici ἀλλόφυλον atque alienigenam. Id quod etiam in Scholasticorum[b] e Messiæ adventu disputationibus vetustis admitti solet velut quod dubio caret. In eo enim, illo nomine, collocant translationem primam Imperii Judaici ab Originariis, qui juxta promissionem illam notissimam Judæ factam regnarent, in alienigenam. Qua de re disserendi locus heic non est. Sed verò nec puto repertus est inter Christianos qui non aut alienigenam aut Proselytum aut ejusmodi quid eum fuisse à primis Christianismi seculis semper aut affirmarunt aut non negarunt, usque dum ante annos aliquot vir summus Josephus Scaliger, ita planè Judæum seu Originarium esse Herodem hunc voluit[c] ut neque alienigenam neque Proselytum existimarit eum censendum. In hunc statim insurrexit Nicholaus Serrarius, vir quidem etiam doctissimus, qui libello Herodes inscripto, novitatem illam refellere conatus est. Habet autem Scaliger heic sequaces suos[d] magni nominis, qui & sententiam ejus stabilire pluribus contendunt. Suos item habet Serrarius veterum sententiæ libentèr tenaces. Quæ illi congesserunt neutiquam compilabo ego. Attamen de nonnullis quæ vetustissimam Patrum & Historicorum veterum Christianorum sententiam de Herodis peregrinitate firment, & universa in eam pridem adducta brevitèr refellant, monere heic visum est, sane à nemine quantùm scio satis animadversis. Controversiæ summa est, utrùm Herodes hic Antipatri filius, sive regnum Judaicum, sive gentem Israeliticam seu Judaicam ex Abrahæ semine propagatam spectes, ita civiliter aliquo modo Judæis seu Israelitis eorumve reipublicæ, cœtui, Ecclesiæ insereretur, atque ita sive ex Ebraico sive ex Interveniente Gentili jure Civitate Israelitica donatus sit aut frueretur, ut Alienigenæ nomen aut statum ex eodem jure penitus sive exueret sive omninò non haberet. Scilicet ex semine Abrahæ seu Judæum naturaliter eum fuisse nemo puto veterum præter Nicolaum Damascenum[e] assentatorem ejus satis fœdum hujusque sequacem Pseudogorionidem[f] qui à Judæis captivitatis Babylonicæ Antipatrum deduci fingunt, unquam ne somniavit quidem. Neque horum autoritas tanta est ut in partes eam, hoc sensu, trahi velit eorum qui veteres heic impugnant, quisquam ni fallor, præter Augustinum Torniellum[g]. Et quod ex Strabone adfertur, Herodem ἐπιχώ-

ειον

[b] Jo. Bachon. ad sent. 3. dist. 20. quæst. 2. art. 1. & prolog. in sent. 4. q. 1. art. 2. §. 2.

[c] Animadvers. in Euseb. num. 1983.

[d] Isaac Casaubon. exercit. in Baron. 1. §. 3. & 4.

[e] Apud. Iosephum lib. 14. cap. 2.

[f] Lib. 4. cap. 37.

[g] In Annalibus ann. 4018.

ειον dictum, id est quidem *indigenam*; id planè ad locum natalium attinet, non ad statum quem quærimus, ut ex ipso vocabulo liquet. Etiam scriptoris alioquin maximi autoritatem, hac in re esse levem satis pronuntiare non dubitemus. Et id quod est nasci in Judæa solùm Judæum fecisse nemo puto hactenus rerum Ebraicarum sciens existimavit. In Quæstione autem *Ex Ebraico. sive ex interveniente Gentium jure* dixi. Nam à ratione nimis dissonum est, de statu seu civilitate cujuscunque in aliqua republica aut genre disputare ex jure reipublicæ seu genti illi alieno. D. Paulus civem se esse Romanum Hierosolymis professus est [h], ut legis Portiæ beneficio liberaretur. Nemo rerum æstimator æquus exceptionem illam sive Jure Ebraico seu loci ubi orta est, sive Tarsico, seu Pauli natalium loci, seu aliûs cujuscunque reipublicæ seu imperii præter Romanum, definiendam fuisse non videt. Aut ex Jure Romano seu Cæsareo Romanus dicendus erat civis, aut, ad rem, nullo. Quod paritèr dicendum, ubi quæstio (ut apud hæreticos aliquot) fiebat utrùm fuerit etiam ille Ebræus. Scilicet ut illud ex Jure Cæsareo, ita hoc ex Jure Ebræis in usu definiendum. Quo itidem ipsum Ebræum seu Judæum fuisse contra Ebionitas plurima ante secula [i] assertum habemus. Variant admodùm actus civiles in civitatis passim donatione. Neque minùs variant pro diversitate locorum seculorumque, temperamenta quibus civitate donatorum jura ab Originariorum ita disterminantur ut in horum numero nec civilitèr quidem habeantur sive illi sive eorum posteri aliter atque jura loci civilia seu Gentium jura ibi Intervenientia permittunt. Obvium est quod dicimus, in legibus & historiis veterum Græcorum atque in jure Quiritum cum eo quod erat Latinitatis comparato. Hodieque ut semper, Anglorum, Gallorum, Hispanorum, aliarum quæ jam florent gentium jura heic invicem valde discrepant. Nec ubi de alicujus statu hujusmodi quæstio fit, ab alio finienda est jure quàm gentis illius ad quam status ille attinet, sive civili sive sibi atque genti alteri interveniente (cujus eadem heic ratio) quod quidem adeo manifestum est ut de eo brevitèr monere tantùm paulò cordatiori cuique satis sit superque. Alienigenam autem quemquam seu peregrinum esse aut censeri, atque interim non hostem, juxta varia gentium jura sive Civilia sive Intervenientia, in duplici constituitur genere. Aut in eo quod est omnimodò exterum esse sine ulla civitatis participatione, præ-

[h] *Act. Apost.* 22.25.

[i] *Epiphanius lib.* 2. *hæres.* 30.

ter eam quæ ex Jure Naturali seu omnium communi nascitur (qualem passim videmus in iis qui nondum civitate ullatenus donati alienis in terris degunt) aut in eo quod est, ob rationem Originis exteræ seu generis à populo in quem, juxta jura illa, cooptatus quis fuerit (sive illud natalibus qualibuscunque fiat, sive primariâ Civitatis donatione) alieni, ita, in rebus nihilominus civilibus, advenæ seu peregrini nomine ab Originariis distingui, atque ita non deletum peregrinitatis characterem retinere, ut eandem ipsam ob causam, neque ullatenus ob aliam, singularia aliquot sive plura sive pauciora quæ Originariis competant jura neutiquam sortiatur. Nam qui prioris sunt generis, habent cum civibus communia nonnulla, quemadmodum etiam Proselyti Domicilii apud Ebræos. Et qui secundi sunt generis, omnia non habent cum civibus communia. Adeò ut ubicunque defectus istjusmodi communitatis, nomine Originis exteræ, reperiatur, ibi necesse sit ut peregrinitatem agnoscamus. Jam verò Herodes spectandus est aut quà Jure civitatis Israeliticæ aliquo è natalibus frui potuisset, aut quà in Judaismum ipse, ut Proselytus primò factus, postmodum potuisset cooptari. Quantum ad primum; detur quod volunt heic patrum sententiæ oppugnatores, tam avum ejus quàm patrem Proselytum justitiæ fuisse, etiam & Proselyti prolem patris conditionem sequentem, id est Proselytum natum, pro Judæo Originario habendum (de quo plura mox) certè nihil habetur in stemmate supra exhibito alibive apud veteres quo eum Proselytum natum fuisse sit omninò existimandum. Qua in re certè oppugnatorum argumenti cardo versatur. Scilicet Proselyti uti & Israelitæ proles è Gentili suscepta, Proselyti statum non habuit, sed plane Gentilis erat, adeoque Israeliticæ reipublicæ undiquaque alienigena, ut capitibus duodecimo & decimoquinto supra docetur. Uxor autem Antipatri Herodis patris (quem Proselytum fuisse hactenus admittimus) erat Cypros, quam fatentur omnes Arabissam[k] fuisse, id est planissimè Gentilem. Omnes inquam quorum heic ratio habenda. Nam nihili est quod legitur apud Pseudogorionidem[l], eam fuisse Idumæam. Neque alibi puto occurrit ejusmodi de ea commentum, aut à viris doctis omninò recipitur; tametsi si Idumæa ea fuisset, idque Origine vetustâ, planè Proselyta fuisset (juxta ea quæ mox dicuntur) atque ita Herodes ex ea natus proculdubio Proselytus; sive pater Proselytus sive Gentilis fu-

[k] Joseph. lib. 14. cap. 12.

[l] Lib. 4: cap. 37.

fuisset. Sed verò Arabissa erat Cypros, neque hactenus repertus est inter veteres cui eam Proselytam factam esse unquam in mentem venit. Herodes igitur filius ejus Gentilis erat, seu quod idem est, maternæ conditionis. Atque ita evanescit tota de Idumæis seu Judaicis parentibus argumenti vis afferri solita. Quod verò existimavit Josephus Scaliger Cypron Proselytam factam (ut ex ejus verbis aliam ad rem supra [m] adductis constat) ideo quia aliter ex jure Ebraico ritè Antipatro conjungi nequibat, non tam afferre argumentum est quàm temerè fingere. Et quam leviculum est, ideo Herodem natum fuisse Proselytum asserere quia præsumendum non sit Antipatrum contra jura Ebraica fuisse commissurum? Atque hoc modo nulla omninò civitatis Israeliticæ participatio ex natalibus erat Herodi, utpote planè Extero & Gentili, seu peregrino prioris, quod diximus, generis. Sed verò missâ matre, nullo modo probatum hactenus vidi sive patrem sive avum Herodis proselytum tempore ejus natalium fuisse. Postmodum quidem patrem Proselytum factum scribit Epiphanius [n]. Sed hoc nihil ad Herodis natales. Neque evincit eum sic fuisse quia D. Hieronymo [o] Antipatri Proselyti filius dicatur. Non ideo filii natalium tempore pater Proselytus, quia Proselytus. Et nisi fuisset, filius à patre jus Proselyti derivare sibi non potuit, ut manifestum sit ex eis quæ de Proselytis superiùs observavimus.

[m] cap. 12.

[n] Hæres. 20.

[o] In Isaiam cap. 21.

Cap. XX.

Expenduntur quæ in Patrum de Herode Magno sententiam *à viris doctissimis afferuntur ex eo quòd* pater avusque ejus essent Idumæi, adeoque, *ut aiunt*, Judæi. *Et de* Proselytorum *eorumque* posterorum *quà* universitate, Ecclesia *seu* civitate Ebraica *sive donabantur sive arcebantur, tum* jure *tum* peregrinitate.

At verò Idumæos insuper aiunt fuisse Herodis avum patremque; gentem autem illam sub Joanne Hyrcano Rege annis ante Herodem nonaginta in ritus transiisse totam Judaicos adeò ut dein omnes Judæi fierent & haberentur [p], id est Proselyti Justitiæ. Quod nec semel memorat Josephus. Vide quæ supra [q] ea de re afferuntur. Atque ipse alicubi ait Joannem Hyrcanum transmutasse τὴν πολιτείαν αὐτῶν εἰς τὰ Ἰουδαίων ἔθη καὶ νόμιμα. *vitam ac mores eorum in Judæorum mores*

[p] Orig. Judaic. 13. cap. 17.

[q] Lib. 2. cap. 2. pag. 151.

res & ritus. Unde & Zonaras de Hyrcano; ὑποτάξας τοὺς Ἰδουμαίους ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ διατριβὴν, εἰ περιτέμνοιντο καὶ χρῷντο ἔθεσιν Ἰουδαϊκοῖς· Οἱ δὲ διὰ τὰς πατρίδας, καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τἄλλα ὑπήνεγκον *subactis Idumæis ea conditione in patria versari concessit si circumciderentur & moribus Judaicis uterentur. Qui amore natalis soli & circumcisionem & reliqua tolerarunt.* Hinc evenisse ut avus Herodis saltem Proselytus esset, Pater verò adeoque ipse natalibus ac sanguine paterno Judæus, atque, ut volunt, civilitèr planè Originarius. Ceterùm si concedatur ex eo quod traditur de Idumæis in ritus Judaicos transeuntibus universis, etiam & Herodis majores ita Judæos factos, adeoque ipsum Judæum ex Idumæis Judæis natum fuisse, certè inde nihil omninò consequitur eum neutiquam populo Israelitico seu Judaicò originario peregrinum ac alienigenam civilitèr aut censendum fuisse aut revera extitisse. Et mira est hallucinatio atque iis qui rebus versari videntur Ebraicis nimìs indigna, Proselytorum Justitiæ posteros sanguine Israelitico non commistos ob Judæi nomen natalibus acquisitum, peregrinitatem non retinuisse existimare, quod faciunt heic viri magni. Id certissimum est, quandiu manerent originis exteræ probationes, quæ [r], uti etiam originariorum Judæorum stemmata, in tabulis genealogicis asservari solebant, tum גרים *Proselytorum, peregrinorum, advenarum*, nomen posteris eorum inhæsisse (idque nec Originariorum malevolentiâ nec invidiâ, ut perperam aliqui autumarunt; sed ex ipso jure apud Ebræos receptissimo) tum peregrinitatis seu originis exteræ effectus omnimodos qui ad eos qui primò facti sunt Proselyti, spectabant, perpetuò mansisse. Qua de re consulas quæ libro secundo fusiùs [s] tradita sunt. Et de nomine quidem retento monet Serrarius [t], testimoniis aliquot adductis. Innumera adjici possent. Etiam quæ superiùs attulimus de Ammonitis, Moabitis, Ægyptiis, Idumæis Proselytis (qui, ubi de Proselytis generatim loquuntur Magistri, quemadmodum etiam Nethinæi, excipi solent) satis evincunt, neque nudam ipsam Proselyti factionem seu in Judaismum cooptationem, neque id quod est nasci è Proselyto, delere originem exteram ejusve characterem civilem; cujus in prioribus jam dictarum duabus gentibus ratio semper ejusmodi habita est ut mares Proselyti post quotcunque generationes nuptiis Israelitidum perpetuò, solo originis illius exteræ nomine, arcerentur, in reliquis binis, ita ut in tertiam itidem generationem

[r] *Eusebius hist. Ecclesiast. 1. cap. 7.*

[s] *cap. 4. pag. 167.*

[t] *Herode cap. 15.*

rationem utriusque sexus Proselytis, Israeliticis esset abstinendum nuptiis. Quod ad Herodis seculi Idumæos seu qui captivitate Babylonica recentiores sunt, spectare nolle magistros monitum [u] est. Aliter sane etiam & ejusce juris Idumæis pariter ac Ægyptiis singularis ratio aliqua heic habenda fuerat, saltem si Herodem non fuisse utcunque tertiæ generationis Proselytum admitteretur; qua de re plura in sequentibus. Peregrinitatis autem manifestæ effectus, in Proselytis eorumque posteris, primarii ac illustriores cernebantur tum in muneribus civilibus militaribusque, tum in jure Nuptiali. Muneribus tam civilibus quàm militaribus ita arcerbantur ut Originariis præesse ritè nequirent, nec judicia (saltem alia quàm Triumviralia) exercere, idque tantummodò exteræ originis atque peregrinitatis retentæ ac inhærentis nomine. Maimonides [x] ad veterum [y] mentem אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ' לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים לא שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה השדות ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ' מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך *Non constituebatur* (ex civili scillicet Jure Ebræorum) *rex è cœtu Proselytorum, ne quidem post quotcunque generationes, usque dum Mater ejus esset ex Israele* (De Patre Israelita verba non fecit, quoniam ab Israelita è Proselyta quacum nuptiæ Israelitæ non interdicebantur, susceptum Originarium atque adgnatione Israelitam fuisse, non in Proselytis censitum, nemo rebus Ebraicis paulò versatior unquam dubitavit; sed ne ob patris Proselyti sanguinem, cum paterno sanguine apud Ebræos familiæ utrinque Israeliticæ tantùm distingui solerent, dubitaretur ubi Proselytus ex Israelitide prolem genuerat quæ pariter etiam juris erat Israelitici & reverà Israelita natus, ideò de Matre heic signantiùs monuit) *juxta id quod scriptum est* [z] non poteris dare super te virum extraneum qui non sit frater tuus. *Neque in regno tantùm ita se res habuit, verùm etiam in universis apud Israelitas præfecturis. Extraneus, seu Proselytus ejusmodi ritè non fit dux exercitus, pentecontarcha, Decanus. Imò nec aquæductuum præfectus. Opus non est dicere, eum non ritè fieri Judicem aut Consistorii Principem.* (pænalibus scilicet Judiciis, idque ex Jure Ebræorum civili exercendis;

[u] *supra cap.* 14.

[x] *Halach.* Melakim *cap.* 1.

[y] *Videsis Gemar. Babylon. ad tit.* Jabimoth *cap.* 12. *fol.* 101. & 102. & *gloss. ibid.* & *ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 3 & *ad. tit.* Sota *cap.* 7. *fol.* 41 *b.*

[z] *Deuteron.* 17. 15.

cendis; Nam Judiciis ex Jure Noachidarum simplici exercendis, etiam Proselytus Domicilii ritè præficiebatur, nedum Justitiæ, qua de re vide librum septimum[a]) *Ratio est quia non aliundè atque ex ipsis Israelitis hujusmodi petendi sunt juxta illud* è medio fratrum tuorum pones super te regem. *Simili modo cetera quæ apud te sunt præfecturæ non sint aliunde quam è medio fratrum tuorum.* Et ad locum illum Deuteronomii, Aben Ezra מדוד. תאמר לא אחיך שאינו ממשפחת ישראל ולא אדומי אף ע׳ פי שכתוב בו אחיך. *Revera heic frater tuus non est qui non fuerit de familia Israelitica. Ne quidem Idumæus, tametsi in scriptura*[b] *vocetur ipse obitèr frater tuus.* Quin nec desunt inter Cabalistas[c] qui heic velint מקרב אחיך *è medio fratrum tuorum* sonare, per numerorum æqualitatem quam Gematriam seu rationem geometricam vocitant משבט יהודה *è tribu Judæ* (nam ita tam ex horum quàm illorum verborum elementis, quà numeralia sunt, conficitur numerus 381; qualis ratio explicandi apud homines inter Ebræos otiosos & nugis hujusmodi satis ridiculè deditos est non infrequens) acsi neminem præter Judæ posteros ritè regno præfici Judaico existimarent. Alii etiam idem quod ex Maimonide citavimus de ceteris dignitatibus generatim affirmantes[d], regiam nullibi ritè constare aiunt, nisi ubi è parentibus quorum filiæ nuptiis sacerdotalibus fuerint idoneæ (quales tantummodo in Synedriis locum habere poterant[e]) Rex ipse natus esset, id est optimo atque puriori jure Israelitis originariis; non solùm non è Proselyto & Proselyta, sed nec è Profanis aut Mamzeribus. Et quod de Rege sic aiunt, ad tempora attinet, quibus successione ex sanguine legitimâ non repertâ, ad legem illam sacram esset convolandum. Velut tempore Maccabæorum. Sed intereà manifestius nihil est quàm non modò Proselytum primò factum à Magistris heic accipi pro eo qui advena seu alienigena esset, verùm et ejusdem posteros sanguine Israelitico non commistos, etiam hoc nomine, id est exteræ originis causâ, à civilibus muneribus arceri. Quin & traditio est in corpore Talmudico[f] ideo Herodem hunc ipsum cœtum Magistrorum, excepto tantùm Baba Ben Bota, interfecisse, quia locum illum de Rege Judaico constituendo ita interpretabantur ut verba illa *fratres tui* illum planè excluderent. Quod idem est acsi alienigenam seu peregrinum vocâssent. Quemadmodum vero muneribus civilibus ritè fungi nequibant Proselytorum quales diximus posteri, ita

[a] *Cap. 6 & 7.*

[b] *Deuteron.* 2. 4.

[c] Baal Hatturim *ad Deuteron.* 17.

[d] *Moses Mikotzi præcept. Negat.* 221.

[e] *Maimonid. tit. halach.* Sanhedrin *cap.* 2.

[f] *Gemar. & gloss. Babylon ad tit.* Baba Bathca *cap.* 1. *fol.* 3 *b.*

ita nec parilitate cum Israelitis fruebantur in jure nuptiali. Aliis jungi ritè nequibant sive Proselytæ sive earum à Proselytis susceptæ filiæ quibus Israelitides ritè nubebant. Ritè jungi quibant tam Proselyti Proselytæque posteri utriusque sexus quàm ipsi aliis quorum nuptiæ Israelitis ex sacra lege interdictæ. Prioris generis fuere sacerdotes quibus, ut alibi[g] ostendimus, vetitæ sunt זונה (quod vulgo vertitur meretrix seu scortum) nuptiæ. Atque eo nomine comprehendi ex avita traditione, inter alia, volunt eam quæ non esset בת ישראל *Israelitica fœmina* seu *Israelitis originaria*, eâque notione designari etiam Proselytam sive factam sive natam, veluti nondum Originariam sed Peregrinam, dum cum Originariis in juribus hisce singularibus discutiendis comparatur. Secundi generis, seu quorum conjugia Proselytis permissa, Israelitis tamen Originariis vetita fuere, sunt Mamzeres aliique, de quibus antè[h] diximus, ubi etiam de decima Proselytorum generatione, seu nomine illo tandem evanescente sententia habetur heic inprimis advertenda. Cum igitur tam dispari essent ab Originariis tum Proselyti primò facti tum eorum posteri jure, idque solummodo exteræ originis seu peregrinitatis nomine, aut inter Alienigenas atque Peregrinos (quà Originarios spectamus) eos rectè censendos esse necesse est ut fateamur, aut ut inter Originarios eos censentes diversissimæ invicem conditionis personas nullâ cum ratione simùl confundamus.

[g] *Lib. 2. 1. de successione in Pontificatum cap. 2.*

[h] *Cap. 16.*

CAP. XXI.

Utrum sive Herodem *sive* patrem ejus *sive* avum ita Idumæum *fuisse constet, ut ex* Idumæis *qui* Judæi *seu* Proselyti Justitiæ *integri, sub Joanne Hyrcano Rege, facti essent, eorum ullum fuisse sit credendum. Et de* statu Herodis servili, *ac de* Semijudæis *seu Proselytis imperfectis. De* Fraternitate Herodis Antipæ & Philippi *filiorum Herodis Magni.*

SEd verò nondum evincitur, nec puto potest evinci, Herodis sive patrem sive avum ex Idumæis fuisse qui in ritus transierant Judaicos. Apud Josephum[i] quidem tum Herodes tum pater ejus Antipater Idumæus dicitur. Quod tam de advenis apud Idumæos degentibus quàm de Originariis Idumæis seu vetustis illis qui sub Joanne Hyrcano facti sunt Proselyti, potest intelligi. Tametsi quidem Magistris, quo-

[i] *Antigonus in oratione lib. 14. cap. 27. & lib. 1. Halos. cap. 5.*

quorum rationem rarò satis imitatur Josephus, à genere non à loco Exteri, uti & ipsi, soleant denominari. Quin patribus Christianis disertè Antipater Ascalonita [k] vocatur & ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ διατρίβων *in Idumæa degens* seu *inquilinus*. Et Saidus Batricides Patriarcha Alexandrinus juxtà ait eum fuisse من عسقلان ex Ascalone, وكان inquit, خادما لبيت الاصنام وهو ابو هيرودس وجنسه من قبرص *& fuit æedituus templi idolorum, ac pater Herodis, & genus ejus erat ex Cypro.* Forte Cypridis Herodis matris (nam ita interdum Cypros vocatur) nomine deceptus hoc de Cypro addit. Josephi autem Epitomator Ebræus Romanum eum fuisse ait, ut ex verbis ejus infra citatis liquet. Sed intereà hæc adeo incerta eò recidunt ut Originarium Idumæum seu ex vetustis illis qui tempore Joannis Hyrcani nomina dederant Judaismo, neque Antipatrum avum neque patrem fuisse potius innuant. Atqui error crassissimus est, autumare quemlibet Idumææ incolam exterumve sive ex Ascalone sive aliunde illuc sedes transferentem post Idumæos sub Hyrcano Judæos factos, itidem Judæum fuisse. Nam apud ipsos Israelitas locus erat etiam Hierosolymis tum Proselytis Domicilii (qui planè pagani erant & in se tantùm susceperant septem præceptorum Noachidarum observationem, ut libris secundo & tertio ostendimus) tum iis qui etiamnum pagani quasi Proselyti fuere ejusmodi seu eorum instar. Quod verò sic Hierosolymis ac in terra sancta ipsis Israelitis licitum erat, id Idumæis, etiam Judæis factis, illicitum suo in territorio fuisse nullo pacto, nisi de contrario constaret, existimandum est. Scilicet credendum, inter Idumæos qui Hyrcano obtemperantes ita Judaismo nomina dederant, ut posteri eorū inde fierent cooptatione Judæi, alios postea habitâsse uti inquilinos seu Proselytos Domicilii (Idumæos interim à solo & domo ut fieri amat dictos) nec omninò Judæos, quemadmodum & in terra sancta. Quid igitur obstat quo minùs Antipatrum utrunque, tam avum quàm patrem Herodis (si uterque in Idumæa degebat) fuisse Domicilii duntaxat Proselytum, seu Quasi, in Idumæa, id est planè paganum sentiamus. Nam ex Idumæa affertur, ideo fuisse eos Proselytos Justitiæ quia Idumæi, seu Idumææ incolæ, quod non omninò sequitur, ob rationem jam adductam. Et nuda ita conjectura est, Proselytos eos Justitiæ fuisse. Sed manifestum est, fieri non potu-

[k] *Epiphanius hæres. 20. Eusib. in Chron. num. 1983. & hist. Eccles. lib. 1. cap. 6. atque ibi Africanus. vide D. Ambros. in D. Lucam l. 3. cap. 4.*

potuiſſe quin ſaltem Domicilii Proſelyti aut Quaſi eſſent, dùm aut inter Judæos, penes quos erat aliquatenus libera rerum adminiſtratio, ſedem habuerint, aut ipſi Iudæorum Originariorum ſubfuerint principi. Adeò ut hoc modo non ſolùm non in-Origter inarios Iudæos civiliter fuerit Herodes, ob natales, cenſendus, verùm etiam nec inter Proſelytos Juſtitiæ, ſed tantùm inter eos qui aut Proſelyti Domicilii aut Quaſi fuere. Certè ſi Proſelytus Juſtitiæ non erat natus, ut volunt heic oppugnatores, corruit argumenti quod afferunt vis juxta ipſorum ſenſum. Nam idem non affirmant de Proſelyto facto, quantumvis de nato. Cum nihilominus revera eadem ipſa eſſet, ratione Originariorum habitâ, conditio nati & facti Proſelyti, juxta mores ac ſcita Iuriſconſultorum Ebræorum ut oſtenſum eſt. Et ſimul ac factus quis erat Proſelytus, non magis ab Originario diſtabat Iudæo quàm Proſelytus natus. Atqui tum Antipatrum, tum Herodem filium circumciſum ac factum Proſelytum (non natum) aſſerit Epiphanius. Quod tamen, ſi priorem utriuſque ſtatum rite conſideremus, non evincit quidem alterutrum ejuſmodi Proſelytum factum eſſe ut inde vulgaria Proſelytorum Iuſtitiæ jura de quibus quæſtio ſit, ſequerentur. Cum enim Proſelytorum Iuſtitiæ alii eſſent גמורים *perfecti* ſeu *integri*, alii imperfecti ſeu manci; & prioris generis fuerint qui aut è Gentilibus Liberæ conditionis in ritus tranſibant Judaicos, aut Servi qui in ipſo tranſitu ſeu momento quo Proſelyti fiebant, è lavacro ſuſcipiebantur לשם בן חורין *nomine ingenui liberive*, adeoque manumiſſi, Libertini nuncupabantur, pari omnimodò cum Proſelytis Juſtitiæ optimi juris conditione; juxta ea quæ libro ſecundo oſtendemus; Poſterioris verò generis ſeu qui imperfecti ſeu Ἡμιϊουδαῖοι id eſt *Semijudæi* fuere, eſſent ſervi è Gentilibus ſeu paganis capti aliterve acquiſiti qui לשם עבדות *nomine ſervitutis* ſuſcipiebantur è lavacro, cum in Iudaiſmum tranſibant, ולא תיגמר גרותם *nec perficiebatur eorum Proſelytiſmus* antequàm Libertini fierent; certè non conſequitur, ſive Herodem ſive Antipatrum, quia circumciſus eſt aut Proſelytus factus, Proſelytum ideo factum eſſe perfectum ſeu integrum. Procurator Iudææ Antipater conſtitutus à Iulio Cæſare, tranſiiſſe in ritus dicitur Iudaicos ſeu circumciſus eſſe cum Herode filio qui poſtmodùm regnum obtinuit. At verò qualiſnam iis tunc temporis ſtatus? ſi ſervilis, id eſt ſi revera regum Haſmonaicorum erant ſervi,

 non

non ita difficile eſt conjicere nomine ſervitutis retentæ Proſelytum utrunque factum ſolummodò imperfectum, ſeu Semijudæum. Neque adeò vile erat (aut nunc eſt) ſervi revera ſic dicti (ut vox ea ſtatum ſeu conditionem denotat) apud Orientales nomen, ut non à viris maximis ornatis præfecturis interdum retineretur. Non ita difficile aio eſſe hoc conjectari, cum & ipſi Ebræi in commentariis ſuis expreſſim prodant Herodem perpetuò poſteroſque ejus, è paterno ſaltem ſanguine, fuiſſe ejuſmodi ſervos, nec minùs Antipatri ſaltem majores. De Antipatro Epitomator ille Ebræus [l] Ioſephi, *Non fuit Origo ejus* מבני ישראל כי אם מרומים שנפלו עבדים ביד ישראל והם גרים בלבד ולא בני חורים *ex Iſraelitis, ſed ex illis Romanis qui ut ſervi ceciderunt in manus Iſraelitarum, exiſtentes tantummodò Proſelyti, ſed non liberi ſeu ingenui.* Nam ita vertendus eſt locus ille; nec *filii nobilium* pro eo quod eſt בני חורים quod paſſim etiam *ingenuos* atque *Libertinos* Proſelytos denotat, ſubſtituendum, ut apud doctiſſimum qui epitomatorem illum edidit interpretem. Idem eſt acſi dixiſſet, ex iis erat Antipater qui Proſelyti imperfecti, id eſt non Libertini facti, adeoque (ſi ad majorum conditionem, ſtatum ejus exigas) nec ipſe Libertinus ſed imperfectus erat Proſelytus. Et certè Proſelytus ejuſmodi natus erat ſi majorum ea eſſet conditio, non factus ut habet Epiphanius; qua de re operæ pretium non eſt ſollicitiùs diſquirere, cum nil certius ſit quàm imperfectos hujuſmodi Proſelytos ſeu Servos qui Judaiſmum ſuſceperant, eorumque poſteros id eſt Semijudæos ſive factos ſive natos, ante Libertinitatem acquiſitam, nec inter Originarios perfectoſve Proſelytos jurium in republica Ebraica civilium quæ ſacra non erant, fuiſſe omninò participes, ſed multò magis quàm Proſelytos integros pro alienigenis ſemper habitos. Quod verò ad Herodem attinet; ubi de eo loquuntur Talmudici veteres, diſertè eum fuiſſe aſſerunt עבד בית חשמונאי *Servum Haſmonaicæ domus* ſeu familiæ Principum Judææ qui ante Herodem proximè regnabant. Sic enim legitur in G mara Babylonia [m], uti & illud de Agrippa Rege ſive majore ſive Juniore (uterque in Herodis fuit poſteris) à Romanis ſeu Cæſare dictum * עבדא בישא בחר דעבדין מתמלכין *Servus es nequam ſucceſſor ſervorum Reges ſe facientium.* Et ſi conſulas tabulas proſapiæ tuæ genealogicas, quarum & penes nos exemplar eſt, reperies te nec revera regem nec filium regis eſſe, ſed pro-

gnatum

[l] *Joſippus de Bello Judaico edit. Baſileæ in* 8. 1559.

[m] *Ad tit.* Baba *Bathra cap.* 1. *fol.* 3 *b.* & *R. Gedalia Iechiades in* Sepher Shalſheleth *fol.* 25 *b.* Seder Olam Zota &c.

* *Dicta Gem. fol.* 4 *a.*

gnatum ex הורודוס קלניא מיתעביד quod interpretantur alii [n] *ex Herode* כנעשה בן חורין מאליו *qui factus eſt à ſeipſo Libertinus*, ſeu, qui è ſervili conditione in libertatem ſui tantùm ex ſententià velut ſervus rebellis evaſit. Nam קלניא (quod & קלוניא ſcribitur) ſumunt ibi alibique illi [o] qui ſic interpretantur pro eo quod eſt *liber* ſeu *immunitate donatus*. Alii vertunt ad hunc modum [p] *ex Herode Aſcalonita poſſeſſo in ſervum*, perinde ac ſi קלביא ſeu קלוניא *Calonia* accepiſſent pro אסקלוניא *Aſcalonita*. Sed intereà Herodem ſervum fuiſſe nec ritè manumiſſum ſeu Libertinum aut Proſelytum integrum factum, heic ſatis aſſeritur; unde nec poſteros ejus fuiſſe liberos, nedum Proſelytos Juſtitiæ integros. Et in Hebraicis Joſippi * ſeu Joſephi, de Salome ſorore Herodis dicitur שהיא מזרע עבדים *quod eſſet ex ſemine ſervorum*; item de ea ſimul & de Cypro matre Herodis, quod Mariamne (Marimi ibi dicta) מחרפת אותן בפניהם על שאינן מזרע ישראל ועל פסלות *improperaret eis in faciem quod non eſſent de ſemine Iſrael ſed eſſent profanæ & ignobiles*. Hinc aliquoties repetitur in corpore Talmudico [r] illud ad Herodem poſteroſque ejus attinens כל דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא *quotquot dixerint ſe è domo Haſmonæorum ortas eſſe, revera ſunt ſervi*, ſeu conditionis ſervilis. Senſus erat; qui poſt Haſmonæos extinctos in Regnum Judaicum Herodiadæ, illorum ſive ſanguinem ſive jus obtendentes ſucceſſerunt, ſervi fuere univerſi. Nam ſuſtulit eos uti & Mariamnem Haſmonæam uxorem ſuam Herodes, è quâ tametſi ſuſceperit prolem, ut in ſtemmate ſupra exhibito vides, nihilominus Magiſtri nonnulli illud non agnoſcentes, tum illum tum poſteros ejus omnes ſervos fuiſſe clamitant; aliis de poſteris ejus aliquot aliter, ut mox oſtendimus, ſentientibus. Nonnè igitur primò cum patre (ut ſcribit Epiphanius) circumciſus eſt & lotus forſan ab Hyrcano Pontifice ſummo, cui uterque ſervus erat, לשם עבדות ſeu *nomine ſervitutis* tantùm, adeoque factus Proſelytus imperfectus ſeu conditionis duntaxat ſervilis, nec poſtquam in Cæſaris gratiam ſe velut ingenuus tranſtulerat, ſeu, ut Magiſtri loquuntur, נעשה בן חורין מאליו *libertatem à ſe fictam nactus erat*, ſervitutem illam eluere curavit? id eſt, de ſolennibus quo Semijudæus hujuſmodi perfectus redderetur Proſelytus, atque hoc ſenſu Judæus integer, ſollicitus non fuit? de libertate ſcilicet ac ſtatu, faventiæ Cæſaris innixus, ſatis ſecurus. Nec certè, quod adver-

[n] *Gloſſa ibid.*

[o] *Ad tit.* Aboda Zara *in Gem. Bab. cap.* 1. *fol.* 10 *a.* *Adde* Baal Aruch *in vocab.* זין *& vocab.* קלניא

[p] *Petrus Galatinus de Arcanis lib.* 4. *cap.* 6.

* *Wormatiæ in* 8. *edit. à Munſtero* 1529.

[r] *Gem. Bab. ad* Baba Bathra *fol.* 70 *b.* *&* *tit.* Kidoſchim *cap.* 4. *fol.* 3 *b. & ad Gloſſ. ibid. & videſis Petrum Galatinum loco jam indicato.*

tendum est, injussu sive Hyrcani sive Antigoni Regis Hasmonæorum postremi, quibus revera servus erat Herodes (si Talmudicis credas) Libertinus seu Proselytus integer jure fieri potuit. Nam, invito domino, libertas ejusmodi, quæ Libertinum seu Proselytum integrum ex jure faciebat Ebraico, ne à Cæsare quidem aut aliunde ritè potuit adquiri. Atque de Hasmonæis adeo malè meritus est ut nihil supra; & intestina utrinque odia. Neqùe obstat quòd Mariamnem Israelitidem aliasve ejusdem gentis haberet uxores. Verùm quidem est per jus Ebraicum id non licuisse nisi aut Proselyto justo qui integer erat, aut Libertino. Sed, per spurcissimi tyranni libidinem, scelera tunc temporis quamplurima adeo justi faciem induerant, ut non omninò sit cur sive de legis sacræ sive de majorum institutorum violatione in conjugiis aliisve rebus ejus dubitemus. Nonnè etiam servitutem ejus hujusmodi tacitè innuere voluit ipse Antigonus Rex ritus gentis suæ callens, ubi in oratione ad Silonem ac milites Romanos de Regno Herodi non tradendo eum ἰδιώτην [f] καὶ Ἰδουμαῖον τοῦτ' ἐστιν Ἡμιϊουδαῖον *virum generis obscuri & Idumæum, id est Semijudæum*, appellat? Scilicet Proselytum nondū integrum seu perfectum, seu non Judæum integrum. Servum quidem non vocat, utpote, ob præfecturarum splendorem, ut fit, inter ingenuos, juxta juris Cæsarei, cui jam subesse cœperat, ingenuitatem vulgo censitum. Recolendum est heic illud Talmudicorum [t] de hujusmodi imperfectis Proselytis יצאו מכלל הגוים ולכלל ישראל לא באו *desinebant omninò esse Gentiles seu pagani, nec tamen in universitatem Israeliticam transibant.* Apprimè hoc explicat id quod de Semijudæo dicitur in Antigoni oratione. Servus erat ex Idumæis, servitutis nomine circumcisus & baptizatus (juxta morem) unde jure Ebraico, ut Proselytus seu Judæus integer, neutiquam fruebatur, utpote Semijudæus tantùm habendus. Quod verò ab Antigono præmittitur, Idumæum eum fuisse, perinde acsi tantum gentilitatis retinuisset quantum ei Judaismi integri deerat, id sanè si ad subtiliores apices rituum patriorum exigatur, non ita se revera habuisse ex jam citata regula Talmudicis receptissima liquet. Nam Idumæus quidem esse ita desierat, ut exueretur patria, nec tamen Judaicam seu novam patriam induerat, libertatis defectu. Sed in apicibus hujusmodi hostem iratum etiam libentèr errasse, ut gravius ingereret convicium, mirum non est. Quin si non tam statum ejus præ-

sentem

[f] *Joseph. lib.* 14. *cap.* 27

[t] *Suprà lib.* 2. *cap.* 15. *pag.* 176.

ſentem quàm Originem (ut & fieri ſolitum) reſpexit Antigonus; rectiſſimè & juxta etiam Magiſtrorum ſubtilitates nemo non videt eum Idumæum nuncupatum; ſi ſcilicet ex genere Idumaico. Tantum igitur abeſt Herodem Magnum inter Judæos, ſine exteræ nationis diſcrimine, cenſendum fuiſſe, ut nec inter Proſelytos Juſtitiæ integros ſeu Libertinos (quales tantùm univerſitati Iſraeliticæ, ſed ut advenæ, conjungebantur) locum hac ratione haberet. At verò in diſquiſitione hac libera de Herodis Magni ſtatu ſeu conditione, nec prætereundum forſan videbitur quod habetur in Evangeliis [u], Joannem Baptiſtam in carcerem conjectum ab Herode Antipa Herodis Magni filio, quia dixerat nefas ei fuiſſe Herodiadem Philippi fratris ſui uxorem ſibi ſumere. Frater nempe erat Philippus Herodi huic juxta hoc ſtemma.

[u] *D. Matth. cap.*14. *Marc.* 6. *&c.*

Cleopatra ☞–☜ *Herodes* ☞–☜ *Malthace*
Hieroſolymitis | *magnus* | *Samaritis*
Herodias☞–☜*Philippus* *Herodes Antipas.*

Sic Joſephus [x]; tametſi diverſam interim ab ea quæ ſacra eſt de Herodiade & Joanne Baptiſta tradat [y] hiſtoriam. Illicitum fuiſſe Herodiadis & Herodis conjugium dubitare non debemus ideò quòd ſic Joannes Baptiſta, vir ſanctiſſimus, pronuntiaverat. Sed de ratione quà illicitum non conſentiunt ſcriptores. Sunt quidem inter vetuſtiſſimos Chriſtianiſmi patres qui ad legem ſacram [z] de fratria ducenda leviro, ſed tantùm ubi frater ſine liberis mortuus eſſet, rem velint attinuiſſe. Tertullianus [a]; *Joannes retundens Herodem, quòd adverſus legem uxorem fratris ſui defuncti duxiſſet habentis filiam ex illa (non aliàs hoc permittente, imò & præcipiente lege, quàm ſi frater illiberis deceſſerit, ut à fratre ipſius & ex coſta ipſius ſuppararetur ſemen illi) conjectus in carcerem fuerat ab eodem Herode poſtmodùm & occiſus.* Atque ſuper hoc alia ſtrüit moribus Eccleſiæ Chriſtianæ ſatis diſſona. Verum quidem eſt, ſi Philippus mortuus fuiſſet, & ſatis conſtaret Herodiadis filiam puellam illam ſaltatricem fuiſſe ab eo ſuſceptam (nam & ſic admittit Tertullianus) illicitum fuiſſe Herodi huic ex lege illa, (modò fratres ejuſmodi ii eſſent ut eâ continerentur) fratriæ conjugium. Sed quidem aut Philippum mortuum tum fuiſſe, aut prolem ei ſaltatricem illam aliamve fuiſſe non ita ſatis liquet. Imò ſine prole deceſſiſſe Philippum

[x] *Haloſeos* 1. *cap.* 18.
[y] *Originum lib.*18. *cap.*7.
[z] *Deut.*25.5.
[a] *Adverſus Marcionem lib.*4. *cap.*34. *& videſis Baronium Tom.*1. *ann. Chriſti* 31.

lippum[b] expreſſim ait nec ſemel Flavius Joſephus; utcunque Pſeudo-Gorionidi[c] illi dicatur de Herodiade והיו לה בנים מאחיו *& fuerunt ei liberi ex fratre Herodis*; quod itidem Ebræorum alii[d] affirmant, id quod habet Joſephus de Salome, in hiſtoria ſua de Herodiade * Philippi, Herodis ac Herodiadis nuptiis, commiſcentes. Sed & hi etiam Philippum diſertè ſuperſtitem fuiſſe aiunt cum Herodes uxorem ejus duxit. Pſeudo-Gorionides; ותהא לחק אשת פיליפוס אחיו בעודנו חי לאשה *& ille uxorem Philippi fratris ſui etiamnum ſuperſtitis cepit in uxorem.* Sed verò & apud Fl. Joſephum res ſe ita habet. Herodiadem Herodi, Herodis magni filio nuptam (ſcilicet patruo neptem ex fratre Ariſtobulo) ἐπὶ συγχύσει φρονήσασαν τῶν πατρίων *in contemptum morum patriorum*, marito relicto, in conjugium tranſiſſe Herodis τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁμοπατρίου ἀδελφοῦ *qui marito ſuo erat frater germanus.* Ita uterque Herodes dictus, quos & apertè diſtinguit à Philippo, quem & antè mortuum eſſe narrare[e] videtur. Sed rarum non eſt & binomines haberi homines, maximè in Oriente illo, & Herodis nomen tunc pluribus tribui, quibus alia etiam nomina ſingularia. Et viri docti id ipſum quod ſic de Herodiade ac utroque, Herodis nomine, marito tradit Joſephus, pro eo quod in Evangeliis de Philippo, Herode, & Herodiade legitur, ſumunt. Et Salomen priorum nuptiarum filiam pro ſaltatricula quæ ita in cauſa decollationis Joannis Baptiſtæ. Atqui ita ſanè ad legem illam de fratria leviro ducenda res attinere nequibat, ſed ad illam quâ alienâ uxore cuique interdicitur. Sed verò detur tandem mortuum fuiſſe tunc Philippum idque illiberem, (ut voluere aliqui) certè niſi Herodes magnus communis utrique pater, Proſelytus eſſet Juſtitiæ integer ſeu Libertinus (ſecundum ea quæ ſupra de eo diſputantur) id eſt niſi קדושה דג״ ſeu *ſanctitate* Proſelytiſmi integrâ frueretur tam cum Antipam quàm cum Philippum progenuit, ii fratres ad quos lex ſive hæc de fratria leviro ducenda, ſive illa de fratria ubi demoreretur frater, liberis relictis, interdicta attinere potuit, neutiquam erant ex Ebræorum moribus cenſendi; ſed planè ut invicem extranei, nullâ ratione ſanguinis habitâ. Fraternitatem maternam nullam eis fuiſſe palàm eſt, ſed tantùm paternam, ſi ulla. Et tametſi Philippus è Cleopatra Hieroſolymitide, ſeu Iſraelitide genitus, planè Iſraelites ſeu Originarius ob ſanguinem erat maternum (quod perpetuò obtinuit) Antipas tamen è Malthaca Samaritide, quæ in univerſitatem Ebraicam

[b] *Lib.18. cap. 6. & 7.*
[c] *Lib. 6. cap. 63.*
[d] *Chron. Tem. ſecundi apud J. Druſ. ad D. Matthæū cap. 14.*
* *Lib.18. c.7.*
[e] *Origin. 18. cap. 6.*

Ebraicam non alitèr ac Attica seu Romana id est non sine [f] solenni Proselyti factione quibat admitti, aut Samaritanus habendus erat, aut, si mater ejus Proselyta fieret, Proselytus. Si hæc non Proselyta esset, planè velut gentilis Ebræis is erat, tametsi Herodes pater ejus fuisset Proselytus. Israelitis autem cum Gentilibus nulla in jure cognatio, adeoque nec cum Antipa ita Philippo fuisset. Sed concedatur Malthacam fuisse Proselytam, adeoque natum fuisse ex ea Antipam Proselytum, idque ita ut ex natalibus illis fraternitas legitima ei & Philippo, ex Ebræorum moribus, interveniret. Certè ita necessariò sequetur Herodem magnum communem eorum patrem Proselytum fuisse seu Libertinum tempore quo utrunque genuit. Id planè evincitur ex eis, quæ superiùs traduntur de fratrum Proselytorum [g] ex conceptu, nec quidem natalibus solis, cognatione. Nam si Herodes Antipas & Philippus non nascerentur Proselyti, sed ipsi facti essent, tunc sibi invicem in re matrimoniali velut planè alieni nec cognati habendi, ut fusiùs ostensum est. Uno enim illud ore pronuntiant [h] גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו אין להם אחוה כלל והרי הן כגוים זה לזה *Inter Proselytos seu Libertinos recens factos nulla est fraternitas, sed sunt ad invicem velut alieni.* Fratribus quidem recens factis Proselytis singulare præstituebant heic jus majores. Neque ex lege sacra [i] de incestu, eos à fratriis arcebant. At verò ex ejusmodi majorum institutis arcebatur [k] frater, Proselytus factus, tantùm à nuptiis uxoris fratris uterini, non à germani. Philippus autem & Antipas uterini planè non erant. Adeò ut nisi Proselyti fuerint utrique nati, neque ad legem illam de Incestu potuerit res, si Philippus scilicet demortuus erat, spectare. Rem subtilioribus relinquo.

[f] *Epiphanius lib. de Mensuris & ponderibus. & vide sup. lib.* 2. *cap.* 2.

[g] *Lib.* 2. *cap.* 4. *pag.* 170. & 171. & *cap.* 18. *hujus libri.*

[h] *Maimonid. halach.* Jebom Wechalitza. *cap.* 1.

[i] *Levitic. c.* 8. 16.

[k] *Suprà cap.* 18.

Cap. XXII.

Qua ratione id verum fuerit, Agrippam Regem fratrem Israelitis *fuisse, adeoque* non alienigenam, *quemadmodum ab eis ipsi publicè est acclamatum*; *tametsi esset ex* Herodis alienigenæ nepotibus.

JAm verò quod ad Agrippam attinet (qui ex Herodis magni nepotibus) acclamationemque ei factam, eum fuisse Israelitarum fratrem; certè nisi ex jure sive nuptiali sive eo quod aliter ad sexuum conjunctionem atque natales inde sequentes apud Ebræos obtinuit, res

expendatur, argumentum ex ea sumi non leve potest quo etiam Herodem magnum, utpote pari (quantum absque juris ejusce ratione scimus) cum nepotibus jure, fratrem, ex Ebræorum sententia publica, sibi fuisse, id est nec alienigenam, nedum servum, evincatur. Acclamatio illa in Misna [l] memoratur, in *Sepher Siphri* *, alibique in vetustis eorum commentariis ubi de solenni regis eorum repetitæ legis lectione verba fiunt. Agrippa Rex cum ad sacra de rege constituendo verba in Deuteronomio [m] inter legendum devenerat, adeoque ad illud *non poteris constituere super te virum* נכרי id est *extraneum, sed eum qui sit ex fratribus tuis* זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה *Lachrymas effudit* (veluti qui existimaret, saltem dubitare simularet, se extraneum esse, nec eorum, ad legis mentem, fratrem) *cui statim acclamavit* Ebræorum cœtus *ne timeas Agrippa, Frater noster es tu, tu frater noster es.* Agrippam igitur hunc (quinam intelligendus sit mox monemus) Herodiadem, fratrem sibi vocarunt Ebræi, nec regno imparem agnoscebant, adeoque velut Israelitam seu Judæum admittebant Originarium, juxta ea quæ capite vicesimo de jure eorum regio è Magistris attulimus. Quod ut rite capiatur, advertendum est binas apud Talmudicos de lege illa sacra reperiri sententias, ut anté etiam tetigimus. Altera est *fratrem tuum* ibi denotare qualemcunque materno sanguine Israelitam, uti etiam quemcunque ab Israelita è Proselyta, Libertina, aut profana, quibuscum scilicet Israelitæ non sacerdoti, conjugia licita erant, susceptum. Et sanguinem solum maternum Israelitam fecisse supra alibique non semel est monitum. Alterâ autem sententiâ (quæ pariter admittit Israelitam materno solo sanguine fieri) *frater tuus* in allata lege significat fratrem ex utroque parente, & cujus filia sacerdoti conjungi ritè potuisset; ut scilicet excluderentur potissimum profani, juxta ea quæ alibi [n] de sacerdotum nuptiis diximus. Et qui hujus sententiæ tenaces fuere, cœtum Ebræorum, ut memoratum est, acclamantium adulationis graviter incusarunt, nec Agrippam fratrem ibi reverà fuisse admisere, ut videre est in Gemara [o] utraque. At verò juxta sententiam priorem quam etiam Maimonides [p] aliique non pauci amplectuntur, rectissimè acclamarunt Ebræi Agrippæ *Frater noster tu es*, adeoque regno ex hoc jure non impar. Quod interim nihil omnino meliorem facit Herodis, juxta eorum sententiam, statum. Agrip-

pa

[l] *Tit.* Sota. *cap. 7. Talm. Bab. fol. 41.*

* *Ad parasch.* Sophtim *fol.* 45 *a.*

[m] *Cap. 17. 15.*

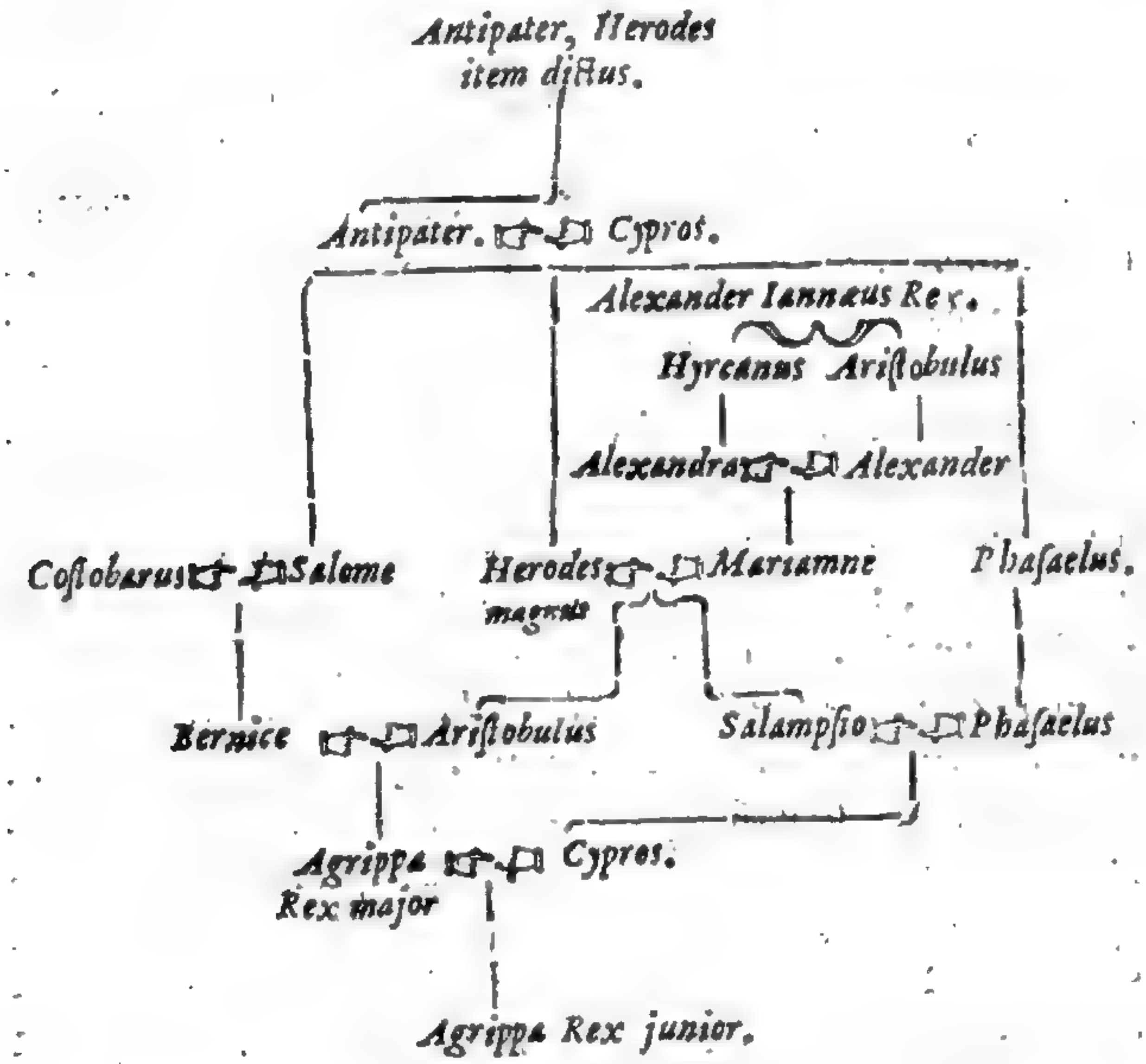
[n] *De Successi. in Pontific. lib. 2. cap. 2.*

[o] *Rabbi Ch... ... Gemara. Gem. Hierosolymit. ad tit.* Sota *cap. 7. fol. 22. col. 1.* & *Bab. ... 7. & Bab. ibid. fol. 41 b.* & *vide* Thosiphta *ibidem.*

[p] *Halach.* Melachim *cap. 1.* ...

pa scilicet hic erat Junior seu Majoris filius. Glossa ad Misnam in qua acclamatio illa narratur; אגריפס המלך מלך ישראל היה מזרעו של הורדוס והוא שחרב בית המקדש בימיו *Agrippa Rex hic Rex erat Israelis è posteris Herodis, atque is erat cui templi excidium coævum.* Agrippa Junior manifestò innuitur; tametsi sint qui [q] de patre ejus locum illum perperàm sumant. Illud autem *Frater noster tu es* explicat eadem Glossa, Obadias Bartenorius, alii, per שאמו מישראל *quia mater ejus erat Israelitica.*

[q] *Petrus Galatinus de Arcanis lib.* 4. *cap.* 6.

Qua ratione id fuerit ex stemmate ejus satis liquet; unde certum est, tum Aristobulum Herodis filium atque Agrippam hunc Juniorem Israelitas fuisse natos, tum Agrippam majorem fuisse planè ex natalibus paganum seu Gentilem, nisi Bernice mater ejus Proselyta integra seu Libertina fuisset. Nam Israelitidem eam non fuisse palam est, utpote è Costobaro, qui Idumæus fuerat nominis celebris [r], etiam tunc cum gens ea in ritus transibat Judaicos, adeoque, ut credere par est, Proselytus, è Salome susceptam.

[r] *Joseph. Archæolog. lib.* 15. *cap.* 11.

Salome autem Antipatri filia è Cypro, fœmina Gentili; quæ nisi Proselyta aut Libertina facta esset, non aliam præter Gentilem marito Proselyto parere potuit, juxta antè ostensa. Atque sic & Agrippa ille Gentilis filius foret, id est planè Gentilis. At verò natus est Herodi ex Mariamne Israelitide nobilissima Aristobulus. Quocunque igitur fuerit Herodes statu, Aristobulus ex sanguine materno Israelita fiebat. Quod de filio ejus Agrippa majore dici nequit citra exceptionem jam dictam. Quin & Cypros Agrippæ majoris uxor, & Junioris mater, neptis erat Mariamnæ è filia Salampsione itidem Originaria. Sequitur igitur Cypron hanc etiam ipsam planè Originariam fuisse, licet à Phasaelo sive Proselyto sive Israelita sive pagano susciperetur. Nam mater Originaria erat. Proles igitur ejus, id est Agrippa Rex Junior (qualicunque esset statu Agrippa major) etiam Israelita, atque ideo ut Originarius, Israelitarum cœtui frater, nec Proselytus aut Servus, dicendus; tametsi nomina illa majoribus è suis aliquot quomodolibetcunque inhæsissent. Quæ omnia ex iis quæ suprà è Talmudicis adducuntur, adeo sunt manifesta, ut nihil supra. Et rectè in libello ad Caium Cæsarem supplici [f] Agrippa non solùm se Judæum natum ait, sed etiam & majores suos fuisse ait reges atque summos pontifices apud Judæos, non ignorans ex sanguine Originario deducendum natalium heic jus. Quod verò patri eximio [t] excidit de Herode magno, *eum ex matre fuisse Judæâ sed ex patre alienigenâ*, id si verum fuisset, planè alienigena is non omninò civilitèr fuisset. Id quod ita acclamatum est Agrippæ Juniori cum ratione acclamationis à Jurisconsultis Ebræorum redditâ, haud parum firmat ea quæ apud patres veteres toties habentur de vero Herodis magni statu. Sine legitimâ Originarii sanguinis commistione fratrem non agnoscebant Agrippam. Ex ea tantùm Israelitam ac fratrem agnoscunt. Jam verò majores ejus aut Proselyti Justitiæ fuere seu Libertini, aut minimè. Si non fuerint, cadit omninò quicquid de Patrum veterum sententia pridem novatum est. Si fuere, atque ideò alienigenæ nomen eis non tribuendum quis contendat, næ is à receptissima Ebræorum in jure suo civili Gentiumque discernendo sententiâ recedit. Nam illi, ut vides, nullâ Proselyti juris habitâ ratione, ad sanguinem tantum Israeliticum seu Originarium, quo alienigenæ nomen dilueretur, in quæstione de Agrippa confugerunt. Unde etiam factum est, ut in principibus & patribus

[f] *Philo lib. de Legatione ad Caium. & vide orat. Herodis apud Josephum Halos. lib. 1. cap. 18.*

[t] *D Cyrill. adversus Iulianum lib. 8.*

Synedrii Magni habeant jugum unicum (uti vocant) eorum qui patre Proselyto, matre verò Israelitica nati. Semaiah scilicet & Abtalionem. E posteris fuisse eos aiunt Senacheribi quem Proselytum factum scribunt. Sed verò adjiciunt [n], היה להם רשות לשפוט את ישראל להיות אמם ישראלית *potestatem eis* seu *jus fuisse judicandi Israelitas, quoniam mater eorum erat Israelitica.* Posterioribus Hasmonæorum temporibus simul floruere, decantatissimi illi Hilleli & Samæo præceptores.

n *R. Gedalia in* Shalsheleth *fol.* 25 *b.* Juchasin *fol.* 18 *a.* & 50 *a.* 67 *a.* & *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhed. *cap.* 11.

Libri Quinti FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Sextus.

Quintum Juris Noachidarum seu Naturalis, quod Illustrius est, caput seu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà Proselytos sive Justitiæ sive Domicilii, aliosque spectat. Et de *Adquisitione* & *Translatione Dominii* tum *Personarum* tum *Rerum*, cum *Modis* suis ac *Temperamentis*, tum ex *Jure Pacis* tum ex *Jure Belli* nasci solitis, Talmudicorum scita sententiasque aperit. De rerum *Occupatione*; *Alienationum* item & *Contractuum formulis* atque *vi*. De Jure *Egenorum* seu *Mendicorum*; *Servitute*, *Usuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis selectis quæ ad *Dominium* & *obligationem permissionemque* circa illud ex jure Pacis versantem attinent. De *Jure Bellico*, *Victoria*, *Deditione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numismate Census*, & *Didrachmi Pensitatione*, in Evangelio; *Captivis*.

Cap. I.

Quid Furti nomine *heic contineatur. De Hominum* consensu & *interposita*, circa *Rerum Personarumque* Dominium *ejusque* Temperamenta & Modos, fide servandâ, Præceptum *Interdicto hoc*, *ut* prævium, includi. Consensûs *ejusmodi* usus. *Supremum* Numinis *intereà* Dominium, *unde*, sine intermedio, *interdum*, *cis* universalem *in rerum initiis* donationem, *homines* domini *facti.*

Juris Naturalis seu Noachidarum caput, juxta instituti rationem, Quintum, est על הגזל *de Furto* ac *Rapina*; quod scilicet, juxta Magistros heic, est contrectatio, surreptio, detentio rei alienæ uti & damni qualiscunque (citra cædem) alteri illatio contrà quàm jura, pro varietate seculorum locorumque, introducta præstituunt finiuntve. Jura nimirùm

rùm quæ ut necessariò prævia, supponit & includit interdictum Furti. Nam dum Rem dicimus Alienam, fieri nequit quin & præcedere simùl innuamus jura quibus introductum fuerit & firmatum Dominium quo alteri ita addicatur illa res ut alterius non sit. Non alitèr atque, ubi (ut libro proximè superiore) alienæ uxoris, viro superstite, uti & patris demortui uxoris, concubitus, in Capite Juris Naturalis quarto, vetitus est, necessariò sequitur jura contractuum nuptialium, quibus conjuges legitimi fiant, in eodem capite paritèr ut prævia includi supponique; adeoque etiam inde fidem conjugalem in contractu interpositam ab uxore neutiquam violandam; sed ita servandam ut sui corporis potestatem alicui præter maritum superstitem non permitteret citra divortium, seu contractûs nuptialis renuntiationem seu ἀπόλειψιν suam aut illius ἀποπομπὴν, qui Termini etiam s[e]u Modi ac Temperamenta, ut docent ibi Magistri, ex jure simplicitèr Naturali, erant fidei hujusmodi interpositioni. Jura autem illa Dominii, sive Rerum sive Personarum, seu ejusdem adquisitionis prævia, aut à Numine ipso præstituta sunt instaurataque, aut ab Hominibus inventa & constituta. Originarium Dominii adquisitionis jus visitur in Numinis omnium rerum personarumque domini supremi & universalis indultu quo Tellus rerumque in corpore illo universitas humano generi primò [a] concessa est & permissa. [a] *Genes.*1.28. Ejusdem item instauratio totidem quasi verbis habetur Noacho [b] posterisque ejus. [b] *Ibid*,9.2. Quo & spectare volunt Ebræi illud in Mosis Cantico [c], *quando dividebat Altissimus Gentes, quando separabat filios Adæ, constituit terminos populorum &c.* [c] *Deut*.32.8. Sed & pro solo totius orbis terrarum hærede à Numine constituto à Christianis nonnullis * sumitur Noachus, quem ut ejusdem dominum filiis partes eorum distribuisse volunt. * *Epiphan. in Ancorato.* Indulta etiam à Numine & permissa hominibus ipsis inter se Libertas illa quam Naturalem nuncupare solemus; cui pro vario ab ipsis jure superinducto diversimode est posteà derogatum. Jam verò de Populorum, Regionum ac Insularum divisione paulò post Diluvium ex hominum dispositione ac invento, tum sacra historia, tum Josephus, Eusebius, Epiphanius, Eustathius Antiochenus, Chronici Alexandrini autor, Cedrenus, alii tum Græcorum, tum Latinorum, etiam & Talmudici [d] affatim testantur. [d] *Gem. Hierosolymit. ad tit.* Megilla *cap.* 1. *fol.* 71. *col.* 2. §.11. Et in seculis insequentibus passim id genus alia ex imperiorum ac dominii translationibus orta conspicimus. Quicquid enim sive antè sive post Diluvium sic à Numine de Dominio

indultum

indultum est (modò singularia quædam ita à Numine ipso sine intermedio præstituta ut alitèr atque præstituta sunt, se habere non deberent, excipias, de quibus statim etiam monemus) quicquid inquam sic indultum est, ita accipiendum & nunquam non ita à Magistris acceptum est, ut humano generi, pro morum juriumque sive Civilium sive Gentium, superinductorum, ac contractuum, aliarumque rerum quæ vitæ & actibus humanis accedere solent, diversitate, ex eodem permitteretur indultu; singulares insuper Adquisitionum & Translationum Dominii inter se Formulas & tam universitatum seu corporum communionem & societatem quàm singulorum dominium individuum qualecunque introducere, adeoque per contractum, occupationem, cessionem, donationem, successionem, emtionem, venditionem, deditionem, adquirere, mutare, transferre, propagare; cujus rei etiam exempla aliquot vetustissima habentur in sacra Abrahæ historia[c]; atque ita dein accipiendum ut tunc demum Furtum fieret, quoties quis alteri citra cædem damnum inferret, aut id quod alienum inter singulos ita factum est, surriperet, auferret, detineret, aut (quod idem potiùs est) sive in societate aut communione, qualis etiam in aureo seculo fingitur, socium suum seu qui pro indiviso secum possidebat, sive alium jure suo uti frui præpediret; id est, præter ipsam damni illationem, tum indultui quem diximus, ac permissioni divinæ actu reniteretur, tum Fidem suam violaret & Consensum quo sive ex contractu seorsim suo, sive ex moribus legibusque aut ab univiersitate seu parte aliqua humani generis cujus ipse pars esset & propago, aut à gente seu Civitate sua quâ involveretur, superinductis, ipse obligaretur. Nimirùm ubi de Humana heic Dispositione simplicitèr ac solùm videmus, alitèr fieri nequit quin hominum Consensum ac Fidem interpositam (quà sive ex Contractu res aut personæ hujus, illius, alterius fierent, sive ex decreto aut usu Jura ac Mores, juxta quos adquireretur transferreturque Dominium, introducerentur) Interdicti hujus fundamentum esse primarium fateamur, seu quod in idem recidit, Dominii atque Obligationis Permissionisque quæ circa Dominium versatur, causam esse Fidem illam ac Consensum diffusissimam. In Pacis rebus seu adquisitione & translatione Dominii tempore pacis, res satis est cuique, puto, manifesta. Pacis enim tam Jura, quàm Contractus, ex consensu, cui fides adjungitur, sive Expresso & Naturali, sive Tacito & Civili pendent. De Contracti-

[c] *Genes.* 14. 20. 23. 11. & 16. 25. 5. 6. & 9.

Contractibus res est apertissima. Jura autem seu Sanctiones civiles consensu nituntur Expresso & Naturali, eorum qui præsentes agentesque ipsi legibus ferendis ac moribus in usum admittendis interfuerint. Tacito & Civili eorum qui suffragia sua suique potestatem ita antè aliis, juxta varios rerum publicarum ortus & constitutiones, sive ex deditione sui posterorumque sive aliter permiserint, ut quicquid illi decreverint, eo se hi posterosque suos, absque consensu in rem singularem expresso ac naturali, obligari voluerint. Quem quidem consensum sic Civilem & Tacitum dictum, ex præeunte Naturali seu Expresso, tametsi non in res quæ sequuntur singulares, nasci adeoque etiam Naturalem seu Expressum ex origine dici posse, nemo non videt. Non alitèr fermè atque minoris universitatis seu corporis partis etiam Dissensus, non solùm civilitèr in partis majoris Consensum plerunque transit, atque ita Consensus fit Civilis & Tacitus, verùm etiam & Naturalis & Expressus dici paritèr potest, quatenùs scilicet expressim universitas tota, tam scilicet minor quæ jam dissentiat, quàm major pars (idque tam posterorum quàm sui nomine) antè consenserat in perpetuam majoris partis suffragiorum, in rebus definiendis, præponderationem. Quale similitèr dicendum ubi in Principibus aliquot solis, legum de Dominio ferendarum qualiumcunque potestas legitima reperta fuerit. Nam tacitus & civilis ibi subditorum, sive ex Contractu sive ex Deditione aliterve ex usu legitimo, Consensus est prævius, qui ex origine item naturalis & expressus non immeritò nuncupandus. Quod verò ad tempora Belli attinet; tametsi vi geritur res, nihilominùs ex moribus etiam hominum Consensu introductis admitti videmus utrinque Jus victoriæ, Servitutis, Captivitatis, & quæ Belli aleam sequuntur reliquorum. Etiam ex moribus Consensu utentium firmatis introductum est illud, ut cives reipublicæ alterius in altera sive degentes, sive obitèr agentes, id est civitate non donati, legibus moribusque subsint loci ubi sive degunt, sive agunt ipsi, utcunque legibus eis quibus loci cives utantur, variatim disparibus. Id quod passim obtinet ex Gentium scilicet quamplurium Consensu, quo uniuscujusque, in Gentibus illis, civis Consensus civilitèr saltem includitur, introductum. Quod paritèr de Legationum, id genus aliorum juribus asserendum. Hinc est quòd primarium jam antè dixerim Consensum Fidemque interpositam Dominii atque Obligationis Permissionisque quæ circa illud versatur, esse funda-

mentum, dum solùm & simpliciter Hominum heic dispositionem intuemur. Sed verò altiùs est planè repetenda causa prima, primumque omnium, quo etiam jam dictum nitatur, fundamentum Dominii atque Obligationis. Id est ab ipsius Numinis præcepto de Contractu, Fide, Consensu servandis; quod palàm visitur in hoc Furti interdicto, eoque necessariò includitur dum quod, ex Contractu aliove adquisitionis seu alienationis genere è fide interposita ac consensu juxta jam dicta introducto, est alienum, id auferre contra quàm jura ex Fide itidem ac Consensu interposito nata sinunt, vetatur. Nam ut ejus qui homine superior fuerit, autoritas obligationem reverà inducat, id est autoritas ac imperium ipsius Numinis, pluribus est libro primo [f] ostensum. Et quod sic diximus de Juribus ac Contractibus ipsis hominibus in usu, idem dicendum de Modis ac Temperamentis atque id genus reliquis eisdem pro seculorum, locorum, populorum varietate adjici solitis; unde & Modi & Temperamenta atque id genus alia accedunt Dominio & Obligationi Permissionique quæ circa illud versatur, perquàm varia; juxta quæ semper, ut juxta amusses singulares, observatio ac violatio interdicti hujus intelligenda. Nam & contractuum & jurium vim habent & ipsa, utpote eorundem partes. Neque sine eis ritè perspectis, quid alienum fuerit aut in quantum alienum dignosci posse, luce clarius est; qua de re plura mox. Sed verò quemadmodum supremum Numinis imperium in præcepto de Consensu ac Fide servanda interdicto Furti incluso, Obligationem juxta ea in quæ ab hominibus ritè consensum est, inducit, ita etiam Numen ipsum ut supremus semper omnium Rerum Personarumque Obligationisque ac Permissionis qualiscunque Dominus, pro libitu suo non solùm Dominium humano Consensu qualicunque rite adquisitum, invitis dominis, interdùm aliò jussu suo transtulit (ut in Terræ Sanctæ donatione quâ septem populis ablatâ ditavit Ebræos) sed etiam, uti volunt Magistri, ipsis Ebræis ex indultu singulari permisit alienas subinde aliàs invadere regiones, unde nec contra jus fieri quibat (quod aliàs interdicti hujus fuisset violatio manifesta) quippe ab omnimodi juris domino expressim permissum, nec sine jussu supremo ut fierent victores atque Rerum & Personarum subactarum Domini legitimi. Qua de re plura in sequentibus [g]. Huc spectant & singularia aliquot in corpore legis Mosaicæ, veluti Decimarum aliarumque rerum Sacerdotibus,

[f] cap. 6.

[g] cap. 12.

dotibus, Levitis, Pauperibus, assignatio divina, compensationes, & restitutiones quædam ita à Numine tantùm præstitutæ ut nec hominum Consensui relictæ fuerint, id genus plura ibi notissima, quibus accedant si quæ sunt alia à Numine Dominis cujuscunque generis non permissa solùm sed sic assignata ut arbitrio humano non subjaceant.

Cap. II.

Quomodo Noachidas *seu* Gentiles Interdicto Furti teneri *statuant Talmudici.* Actus eorum *in ditione Ebraicâ aliquot* Furta fuisse, quales in Judæis liciti. *Undenam id. E diligenti* Temperamentorum *&* Modorum Dominii (*quorum exempla è vetustissimis apud Ebræos sanctionibus singularia aliquot afferuntur*) consideratione Furta *dignosci.*

De Interdicto Furti, quà genus humanum illo teneri volunt, Talmudici ad hunc modum docent [h]. בן נח חייב על הגזל בין שגזל גוי בין שגזל ישראל ואחד הגוזל או הגונב ממון או גונב נפש או כובש שכר שכיר וכיוצא בו אפילו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה על הכל הוא חייב והרי הוא בכלל גזלן מה שאין כן בישראל וכן חייב על פחות משוה פרוטה *Noachides furti tenebatur sive res Gentilis sive Israelitæ furatus esset. Neque discrimen erat sive palam sive clàm surripuerat, sive bona, sive personam, aut mercenario mercedem detinuerat, aut quid ejusmodi aliud fecerat. Quin si dum operarius esset, comederat* (fructus; veluti uvas, olivas) *alio tempore quàm quo ipse operabatur, reus item erat furti. Et in omnibus hisce pro Fure habetur. Quod non ita obtinet in Israelita. Quin reus erat si tantillum furatus fuerat, ut nec Prutâ seu nummulo, quo minor nullus, id valeret.* Adjiciunt etiam בן נח שגזל פחות משוה פרוטה ובא אחר וגזלה שניהן נהרגין עליה *si Noachides tantillum furatus esset, aliusque ab eo idem* (Noachides alius) *eripuisset, uterque gladio etiam ob tantillum plectendus.* Quod sic dictum habet in se jus Naturale de Furto, & juris Gentium Ebræis aliisque Gentilibus Intervenientis aliquid commixtum. Nimirùm ex Interdicti Naturalis vi, uterque ea in specie fur habitus. Pœna verò capitalis, quæ ferè Gentilibus in ditione Ebraica quomodocunque reis præstituta, ex Jure illo Gen-

[h] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 57*a.* *Maimon. hal.* Melachim *cap.* 9.

tium orta est. In verbis autem Talmudicorum prioribus tria sunt inprimis animadvertenda; Primum, quænam in Furtivam causam heic cadant; Secundum quàm latè Furti nomen in Naturali hoc interdicto se extendat; Tertium, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles sen Noachidas discrimen quod ibi innuitur. In Furtivam cadere causam videmus tam Personas quàm Res. Atque ut ex jure Cæsareo [i], ita & ex hoc Noachidarum, & ex Ebræorum itidem civili [k], nt Rerum ita Hominum Furtum interdicitur, tum Servorum tum Liberorum. Furti autem nomen, & quod clàm & quod palàm, nec inscio domino, fit, heic continet. Quod clàm fit, peculiari magis vocabulo גניבה vocitant; quòd palàm גזל & גזלה. Sed quoties de Noachidarum furto seu rapina loquuntur, aliud quàm גזל seu גזלה haud ferè usurpant. Cum verò Damnum cuiquam illatum, aut sit in Bona ejus quod נזיק ממונו, aut in Personam quod נזיק גופו appellitant, atque Utrunque aut à Personis ipsis quomodocunque inferatur, aut à Quadrupedibus aliisve brutis quæ cuipiam in Bonis, juxta ea quæ in Jure Cæsareo habentur in eo quod est *si quadrupes pauperiem fecerit &c.* Quoties Damnum à Personis ipsis sive rapiendo sive detinendo sive subtrahendo sive clàm sive palàm id quod alienum est seu quod alteri ex contractu, deposito, aliterve debetur, contrà quàm jura superinducta sinunt, à Noachide seu Gentili illatum fuerit, Furtum ab eo committi volunt, atque Interdictum hoc Naturale violari. Unde & sub nomine גניבה seu *furti non manifesti* complectuntur dolum malum qualis in Ponderibus & Mensuris falsis adhibendis, agrorum Terminis dimovendis, id genus aliis; & dum Jus Noachidarum docent, etiam ejusmodi dolum unico illo גזל *Rapinæ* seu *Furti* nomine comprehendunt. At verò Damni illati illam speciem alteram quæ Pauperies dici solet, à bestiis quæ alicujus in bonis inferri solita, in Noachidarum seu Naturali hoc interdicto contineri nolunt. Scilicet leges sibi habuisse aiunt civiles de bove cornupeta [l], quas nec modo dispari intelligunt de bestiis aliis nocivis, ut & Jurisconsulti Cæsarei suas de quadrupedis pauperie. Et quamplurimas habent in eis explicandis subtilitates, quas & partim habes in titulo Talmudico *Baba Kama* pridem Latinitate donato & commentariis doctissimis explicato à V. C L. Constantino L' Empereur. Atqui inquiunt [m], שור של ישראל שנגח שור של נכרי בין תם בין מועד פטור לפי שאין הגוים מחייבין ארם

[i] L. 37. & 60. *ff. de Furtis.*

[k] *Exod.* 21. 16. *Deuter.* 24. 17. *ad quos locos Maimonides halach.* Ganiba *cap.* 6.

[l] *Exod.* 21. 28.

[m] *Maimonid. halach.* Nazi-ki Mammon *cap.* 8.

את האדם על בהמתו שהזיקה *si Israelitæ bos cornu feriret bovem Gentilis, (sive bos ille sic facere consuesceret, sive non) lege non continebatur. Quoniam scilicet Gentiles haud reum habent hominum quempiam ex eo quòd bestia ejus damnum intulerit*, id est Jure Noachidarum seu Naturali, ex pauperie sic illata nemo tenetur aut reus fit. Accedit & rationis explicatio, והרי דנין להם כדיניהם *nam & nos* (hac in re) *judicamus eos juxta ipsorum leges* seu *judicia*. Nimirùm, cum ex legibus illis quibus ipsi, quatenus Gentiles sunt, nec nostro corpore Israelitico comprehensi, utuntur, pauperiei ejusmodi ratio non habeatur, nec alias præter naturales seu Noachidarum leges sibi ditione in nostra, aliter atque nos permittimus, superinducere queant, neque jure nostro ea de re civili primitùs instituto omninò contineantur, noluimus ita eis indulgere ut commodum ex Israelitæ alicujus damno sic perciperent. Ceterùm si inverteretur species, ita ut Gentilis bos feriret bovem Israelitæ, ex pauperie sic illata compensatio ex sententia forensi sequebatur; id est damnum Israelitæ à Gentili resarciri volebant. Quod, ut jus Gentilibus ipsisque interveniens, ab ipsis in sui commodum introductum est. Aiunt enim, שור של נכרי שנגח שור של ישראל משלם נזק שלם קנס זה הוא לגוים לפי שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין היזקן ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותן ומפסידין ממון הבריות *Si Gentilis bos feriat bovem Israelitæ, compensatio damni ei præstanda. Quod in hac specie de Gentilibus introductum, quoniam nec præcepta* (nostra, seu jura nostra civilia) *ad eos spectant, & frequentiùs damna inferunt. Et nisi reos heic facias eos ob damna à bestiis eorum illata, non coercebunt illas, & hominum bonis plurimum nocebunt.* Et diversa esse indigenarum jura ab alienigenarum, novum non est, nec infrequens. Et tum ex superinducto sic jure de compensatione à Gentili, pauperiei nomine, præstandâ, justum erat, ut compensatio ejusmodi Israelitæ petenti addiceretur, tum paritèr justum, ut Gentili qui eo jure non inclusus est, eadem, utpote nec debita, negaretur. Unde atque ex similibus quamplurimis, de Tertio, quod heic animadvertendum, constabit. Scilicet de eo quod est, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles discrimen illud, quod in verbis Talmudicis jam antè adfertur, de Furti Interdicti violatione. Scilicet exceptio ibi duplex est, quâ hac in re Ebræi à Gentilibus discrepant. In altera habetur temperatura

rum ex Jure civili Ebræorum eoque in Mosaico disertè tradito, Dominium, quo id fieri permittitur, quod ex jure simpliciter Naturali seu Noachidarum planè Furtum esset. In altera, aliud ex majorum Traditionibus temperamentum itidem Dominii (quod semper ut capite superiori diximus, vario hominum consensui ritè inito subjacet atque ex eorum arbitratu modos recipit) in causa erat ut id Furtum Ebræis non esset quod ex jure simplicitèr Naturali tamen esset Furtum. Et utriusque exceptionis exempla adducuntur, ad discrimina id genus alia, quæ innumera esse possent, innuenda. Prior est de operario fructus comedente, verbi gratiâ in vineto, oliveto. Ubi simplicitèr Dominia sunt distincta, operario comedere extra ipsum operæ tempus esse volunt idem quod furari. Scilicet alienum jus sibi contra fas arrogare. Ipso autem operæ tempore fas esse ex effectu Conductionis; quâ dominum quemlibet in tantum juri suo renuntiâsse, velut in mercedis operarii partem, præsumebatur, nisi de contrario constaret. Ubi verò sic sunt distincta Dominia, ut temperamentum hoc seu modus eis insuper adjiceretur ex jure loci civili, licere nimirùm non solùm in operæ suæ tempore, sed etiam dum ipsa vindemia durat, uvas comedere, quis non videt, tam ipsarum quas ita carpserit operarius, ipsum etiam esse dominum adeoque eatenus velut partiarium usufructuarium ipsius vineæ, quàm ejusce quod his demtis reliquum est, dominum esse vinitorem. Eadem ipsa est aristarum in coloni agro ratio. Nam ad operarios, videlicet cultores sive vineæ sive agri, conductos tantùm, & ad vindemiæ seu messis tempora attinere volunt legem illam unde totum quod præ manibus est, de operarii jure discrimen oritur. *Ingressus* [n] *vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit. Foras autem ne efferas tecum* (ut vulgata; si verbum verbo reddideris, *in vas tuum non repones*) *& si intraveris in segetem proximi tui, decerpes spicas manu tua. Falcem autem non levabis in segetem proximi tui*, seu ut vulgata, *falce non metes*. Ita igitur ex hac lege temperabatur tum vinitoris tum coloni Dominium ut etiam toto vindemiæ seu messis tempore uvas aut spicas legere ad statim comedendum operariis (juxtà Magistrorum sententiam) liceret inter Israelitas. Non item Noachidis seu Proselytis Domicilii aut inter eos, nisi tantùm ipsis operæ momentis. Neque licentiæ furandi, sed modorum Dominii heic discrimen. Legem autem jam dictam

[n] *Deut.* 23. 24. *sed & videsis D. Matthæ. cap.* 12. *comm.* 1. *&c.*

ſacram ita ait Joſephus [o] ut τοὺς ὁδῷ βαδίζοντας *viatores* ea contineri velit, nec ἐγχωρείους *indigenas* ſolùm, ſed etiam ξένους *exteros*. Adde quod occurrit in fœdere novo de diſcipulis Chriſti ariſtas in via carpentibus, & perpende. Poſterior exceptio eſt de Valore rei ſurreptæ qui ſacris literis non omnino taxatur. Interdicitur quidem ſimplicitèr Furtum nec ſemel; de quo cum ex ratione Dominii ejuſque modorum & temperamentorum varia ſit decernendum, apud Ebræos ipſos Dominium privatum rerum leviuſcularum ſic temperatum eſt atque veluti in communionem remigravit, ut ex veterum inſtituto ſi eorum quis פחות משוה פרוטה *id quod minoris minimo nummulo* ſeu *Protâ valeret* [q] alteri ſurriperet, Furti nullo modo teneretur. Nummulus ille פרוטה dictus erat אחד משמנה באיסר האיטלקי *octava pars Aiſaræ Italicæ* quod legitur in Miſna [r]. Aiſara heic Italica idem puto eſt nummi minutuli genus quod in paſſerculorum pretio memoratur apud Evangeliſtas * ἀσσαρίου nomine. Et apud Magiſtros legitur è veterum eſſe receptum traditione [ſ] שהפרוטה משק׳ חצי שעורה ע׳ כסף · נקי *Nummulum hunc Prota dictum ponderare dimidium grani argenti puri*. Ex tantillo ſeu quantulocunque ſurrepto, jure Naturali ſeu Noachidarum furtum commiſſum ſtatuebant, ſed non ex ſuo ſeu ſibi civili. Non omninò quòd ſibi furari indulgentiùs quàm Noachidis licere velint. Sed quia tantilli ſingularis eſſet ipſis, ex majorum inſtitutis, Dominii, ut diximus, atque alia ratio & temperamentum. Id quod ſi abfuiſſet, furtum in tantillo ſurripiendo æque commiſſum fuiſſe ab Ebræo cenſuiſſent, atque inde tam Numinis placationem quàm proximi ſeu ejus cui damnum illatum eſt compenſationem inſequi debuiſſe. Sed neutri, ob tantillum ſurreptum, apud ſe locum eſſe voluere; neque eſſe potuiſſe palàm eſt, cum nihil omninò ſic committeretur adverſus Dominii ſeu juris privati modum quem ipſi ſibi, nec intereà Gentilibus in eorum ditione agentibus, præſcripſiſſent, adeoque nihil ita ſurriperetur contra jura Dominii quorum ibi uſus. Nam extra ditionem Iſraeliticam manifeſtum eſt ab Ebræo etiam furti interdictum ſurreptione quantulicunque violatum, niſi & ii quorum ditio eſſet, ſingularia, quemadmodum Ebræi, de quantitate jura ſuperinduxiſſent. Quod ſanè dicendum de Lacedæmoniis & Ægyptiis apud quos furta quædam licita fuiſſe traditur [t]. Nimirùm quandam rerum, juxta eorum, quibus legum ferendarum

[o] *Archæolog. lib.* 4. *cap.* 8.

[q] *Moſ. Mikot. Præcept. affirm.* 122. *&c.*

[r] *Tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol.* 2 *a. & videſis Baal Aruch in* איטלקי *& Iſaac Satim ad Moſ. Mikotzi fol.* 296. *col.* 1.

* *D. Matth.* 10. 29. *Luc.* 12. 6.

[ſ] *Moſ. Mikot. præcept. aff.* 48. *quem & vide præcept. affir.* 45. *Adde hiſce* Machzor *Iud. Germ. part.* 1. *fol.* 111 *b.*

[t] *Agellius lib.* 11. *cap.* 18. *Plut. in Lycurgo.*

rum potestas, placita, surreptionem licitam fuisse palam est. Sed in eo quod licitam eam esse voluere, planè dominio rerum apud suos temperamenta tantùm adjecere, unde velut in communionem quandam eousque redigeretur. Adeo ut ex singulari jure Dominii id justè apud ipsos (non intereà alibi, prout dictum est) fieret quod furti speciem quadamtenùs imitaretur, Furtum autem non omninò esset. De quo quatenus crimen est, sine Modorum ac Temperamentorum quæ Dominio adjici solent, velut Lydio heic lapide, frustrà nimis sæpe decernunt qui de casibus Conscientiæ sollicitiùs disquirunt. Inde etiam erat quod florentibus Ebræorum rebus, cum ii quibus erat juxta constitutionem reipublicæ illius legum ferendarum morumque introducendorum potestas, privata in rebus nonnullis Dominia, utcunque non sine jussu Numinis primò adquisita, diversimodè temperarant, furta dein esse actus aliquot desinebant qui aliàs interdicto hoc planè vetarentur. Illustria sunt exempla in decretis illis decem Josuæ ותנו בשעה שחלק את הארץ ובית *& Synedrii ejus* [u] (seu eorum penes quos summum sub introitum in terram Sanctam erat imperium) *tempore quo Terram divisit*. I. שמרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין אבל אין מרעין בהמה גסה וביער שאילנות דקין אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו *ut minuta pecora* [x] *in sylvis pascerent ubi crassiores essent arbores; non item pecora grandiora. Silvâ autem cujus tenuiores aut teneriores arbores, non pascerent nec grandiora nec minuta citra domini consensum.* Consensum domini aut in locatione Sylvæ aut in ejusdem postmodum novatione seu mutatione, expressis verbis Conductori indultum. II. שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חברו והוא שיהיו עצים פחותים וקוצים לחות קוצים כמו הוצי והגי והוא שיהיו לחין ומחוברין ובלבד שלא ישרש אבל שאר עצים אסור *Unicuique hominum* (Ebræorum, in ditione Israelitica) *fas esse colligere sibi frutices seu arbuscula in agro alieno, minora scilicet & quæ pro spinis habita, veluti rubos & vepres adhuc virides atque crescentes, modo illa non succidat. Arbuscula verò ibi & arbores ceteræ ei vetantur.* III. שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאליהם בכל מקום חוץ משדה חלתן שזרעה לבהמה *Unicuique hominum fas esse colligere sibi herbas sponte nascentes quocunque locorum, præter agrum fœno græco, in jumentorum depastionem, satum.* IV. שיהיה אדם קוטם נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות

כל

[u] *Gem. Bab ad tit. Baba Kama cap. 7. fol.* 80. & 81. *Maimonid. halach.* Nazikl Mammon *cap.* 5.

[x] *Vide tit.* Baba Kama *cap.* 7. §. *ult.* & *ibi Constant. L'Empereur pag.* 165.

של זית ואינו קוטם מן האילנות אלא כזית וכביצה ובקנים מן הפקק ולמעלה ובגפנים ובשאר האילן מחובו של אילן לא מחודו וכשהתיר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעושה פירות ואינו קוטם אלא ממקום שאינו רואה פני חמה. *Fas esse cuilibet plantarium quocunque locorum putare, exceptis olivarum termetibus. Ita ut non amplius amputet ex arboribus quàm quod olivæ aut ovo par fuerit, nec ramos alibi putet quàm sursum ab ea parte quâ diffundi cœpit. Nec vites aliásve arbores in loco ubi rami pauci, sed tantùm ubi densi. Nec exscindat quid ex veteri arboris parte quæ fructum ferat, sed tantùm ex nova quæ nondum ferat fructum. Neque demùm omninò ejusmodi quid faciat nisi ubi solis radii non admittuntur.* V. שהמעין היוצא בתחלה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקים ממנו אע"פ שאין עקרו בחלקה ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו *Ubi fons fuerit è quo fluvius intra terminos alicujus urbis seu provinciæ labitur, ita utantur fruantur illius urbis seu provinciæ incolæ fluvio illo (tametsi fons ejus non fuerit in parte ipsis assignata) ut nec alii cum illis eo utantur fruantur.* VI. שיהיה כל אדם מותר לצוד. דגים מים טבריה והוא שיצוד בחכה בלבד אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם *Fas fore hominum cuilibet* (semper de Ebræis intellige) *pisces captare è mari Tiberiadis, modò scilicet hamis solummodò piscatus fuerit. Neque enim sepimentum* qualecunque piscibus capiendis plicatum, paxillis figendo ibi *expandet* (ita scilicet קלע explicat glossa Talmudica; nec aliud puto, est ab epochis illis, Tranis, seu remoris piscatoriis quales in Leonis constitutione [y] memorantur) aut navi *piscatoriâ utetur alius præter tribuum incolas quarum partem assignatam mare illud alluit.* Sic ex Gemara Maimonides. Verba autem Gemaræ [z] sunt מחכין בימה של טבריה ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה *Hamis piscantur* (cuilibet piscari sic licet) *in mari Tiberiadis; sed ita solùm ut sepimentum* quale diximus *non expandat nec navi piscatoriâ utatur.* Adeo ut Maimonidi locus ille sic intelligatur ut exceptio de sepimento & navi ad eos qui Tiberiadi confines non essent, solùm spectaret; hamorum autem & retium quæ injici ut ἀμφίβληςρα solent, parilis haberetur [a] ratio. At verò existimant alii hoc Gemaram innuisse, omninò nemini quidem fas fuisse ex veteri illa constitutione sive naviculâ piscatoriâ

[y] *Novell.* 56.

[z] *Adtit.* Baba Kama *cap.* 7. *fol.* 81 *a.*

[a] Magid Misna *fol.* 540 *a.*

riâ ſive ſepimento quale memoratur, uti; ſed Tribui, quæ alluere-tur, fas fuiſſe לצוד ברשתות ומכמורות והשאר בחכה בלבד *piſcari retibus & hamis, reliquis verò tantummodò hamis.* Vide, ſi placet, de piſcationibus Apoſtolorum, in hoc mari, apud Evangeliſtas. Certè Petrus, Andreas, & Philippus ex urbe Bethſaida[b] fuere, quæ mari illi vicina. Sed ad decreta Joſuæ redimus. VII. מכל אדם שצריך לנקביו מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם ואפילו בשדה מליאה כרכום ונוטל משם צרור ומקנח *Cuilibet fas fore quoties neceſſe ei fuerit ventrem exonerare, è via diverti & pone ſepem quæ proximat illud facere, idque etiamſi locus fuerit croco* (aliiſve quantivis pretii ſationibus) *plenus, & faſciculum ad abſtergendum ibi ſumere.* VIII. שכל התועה בין הכרמים ויוצא בהן מסנג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו *Cuilibet per vineam aliumve ejuſmodi locum erranti hinc inde pervagari licebit uſque dum in viam ſuam redierit.* IX. שבזמן שרבה הטיט בדרכי הרבים או נקישים מים יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם אע"ף שהן מהלכין בדרך שיש לה בעלים *Tempore quo cœnoſæ nimis fuerint viæ publicæ aut aquis impeditæ, fas erit viatoribus, viis ipſis relictis, in vicina quæ adjacent loca ſe conferre atque ibi tranſire; tametſi tranſierit in via quæ ſuos habuerit Dominos.* X. שמת מצוה קונה מקומו ונקבר במקום שימצא בו ודוקא שלא יהא מוטל על המצר ולא בתוך תחום המדינה אבל אם נמצא על המצר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית הקברות *Qui forte mortuus repertus fuerit, locum ſuum ſibi adquiret & ſepeliendus erit loco in ipſo quo fuerit repertus, modò is non fuerit angiportus nec intra limites urbis. Tunc enim in locum mortuorum ſepulturæ deſtinatum avehendus erit.* Accedit hiſce illud Salomonis, שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתרד רביעה שניה *Viatoribus fas eſſe tempore æſtivo tranſire per ſemitas quæ in agris aliorum uſque dum deſcenderit Pluvia ſecunda.* Id eſt quaſi initium menſis Octobris noſtri, qui fere Marcheſuân eorum reſpondet. In annis ſcilicet quibus citius evenit. Serotinam autem ſub initium menſis inſequentis[c] ſeu Kiſleu ponunt. Accedat & illud Ezræ[d] *& omnis qui non venerit in tribus diebus juxta conſilium Principum & ſeniorum, auferetur univerſa ſubſtantia ejus, & ipſe abjicietur de cœtu tranſmigrationis.* Variatim heic Modi & Temperamenta Dominio præſcripta. Alia ſunt

[b] *D. Joann.* 1. 44. & 12. 21.

[c] *Maimonid. halach.* Mithnoth Aniim *cap.* 1.

[d] *Cap.* 10. 8.

sunt ejusmodi non pauca moribus Ebræorum reperta, eaque satis obvia; cujus generis quidem nullâ forsan in republicâ sanctiones desunt. Ideò autem libentiùs ea heic memoravimus ut inde præmitteretur specimen Modorum ac Temperamentorum, penes Ebræos, Dominio privato publicis sanctionibus adjiciendorum, sine quorum consideratione diligentiùs habitâ Observatio aliqua aut Violatio interdicti de Furto aut Damno cum Injuria illato omninò in obscuro erat nec ullo intelligi quibat pacto. Sed & eâ de re plura in mox sequentibus.

CAP. II.

Dominium *ex* diversitate persuasionis *circa sacra, apud Ebræos regulariter* non omninò pependisse. Furtum *etiam ab ipsis tam* in Gentilis bonis *contrectandis quàm* in bonis Judæi, *commissum statuebant. De* Fraude *&* Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur, tum* simplici, citra ejusmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *tradunt, ad* Jura Pacis *tantùm attinere, non ad* Jura Belli. *De* terminis *Confiniorum* non dimovendis.

NOn ex aliqua Persuasionis, circa Sacra, discrepantiâ aut nudo religionis discrimine, pendere volebant Ebræi sive Rerum sive Personarum Dominium, seu damni alicujus (citra capitale supplicium atque ea quæ illuc necessariò conducerent, & causam urbis apostasiæ reæ) illati rationem. Capitale supplicium & quæ illuc necessariò conducerent ideo excepi, quia speciebus aliquot in singularibus, veluti ubi Gentilis suscipere in se præceptorum Noachidarum septem in ditione Israelitica observationem detrectaret, juxta libro secundo ostensa, & ubi apostasiæ quiquam ex Judæis seu Proselytis Justitiæ rei essent, religionis quidem nomine ultimum [e], idque diversimodè, irrogandum erat supplicium. Sed verò nec comitabatur supplicium ejusmodi bonorum ablatio aut fisci aut ærarii successio. Sed ad hæredes semper pertinuere extra quàm ubi universitas urbis apostasiæ rea. Ibi enim cum urbe etiam civium bona comburenda, qua de re alibi [f]. Sed verò eo simpliciter nomine quòd Gentilis qualiscunque quis esset, etiam Idololatra, aut Judæus apostata, aut hæreticus, bonis non omninò, juxta eos, exuendus erat, aut Dominii-

[e] *Deut.* 13. *&* vide lib. 4. cap. 3.

[f] *De success. in Bona cap.* 25.

Israelitarum nemini ex jure aliquo Pacis, aut citra Belli publicâ autoritate indicti rationem Gentilis bona surripere liceret eive damnum contra vulgarem Justitiæ, quam vocamus commutativam, amussim inferre. Non item ex jure Belli. Hoc enim ejusmodi sibi, idque ex præstituto [n] Numinis, fuisse tradunt, ut ex supremo ipsius omnimodo rerum personarumque Dominio, ipsis non solùm juberetur septem populos & Amalekitas subigere ac delere, verùm etiam permitteretur, ad augendam, citra causam aliquam aliam, intervenientem majestatis Israeliticæ amplitudinem, alienas quascunque terras, bello ritè atque ex sententia Synedrii septuaginta unius virûm, indicto, invadere adeoque Res àc Personas alieni juris in suum redigere. Quod planè, juxta illorum scita, temperamentum erat atque modus insignis aliorum Dominio (quatenus arma Ebræorum respiciebat) ab eo qui supremus omnium dominus est, superinductus. Unde nec Furti interdictum nec id quod in Decalogo habetur de alienis bonis non concupiscendis, bello ejusmodi violari existimabant; idque consequenter satis, dum ex permissione ejusmodi Numinis (quâ & inclusum satis est de jure victoriæ mandatum, devictorum jura perimens) statuebant non minus ipsis jus fuisse, ab Interdicti autore etiam præscriptum, invadendi atque sic bello adquirendi, quàm eis, quos invaderent citra victoriam aut deditionem possidendi retinendique. Sed hac de re, uti & de sententia Ebræorum de Belli jure, quatenus illo alii sive in ipsos sive in alios usi sunt, vide infrà capita duodecimum, decimum sextum & quæ sequuntur. Furti nomine contineri etiam volunt, si quis vicini agri terminum seu metas intra confinii lineam aut angulum summoveret, qua de re expressim Lex sacra [o]; quam tamen, quà de terminis simplicitèr non summovendis loquitur, ad terram sanctam signantèr in lege memoratam terminosque in ea, cum tellus distribueretur, positos attinere aiunt, atque eum qui ibi summoveret [p], tum interdictum Furti generale, tum hoc de Terminis singulare simul violâsse, duplicisque ita violationis fuisse reum Pœnamque flagrorum duplicem subiisse. Rem autem ipsam etiam simplicitèr Furtum fuisse. At verò Flavio Josepho legis ipsius sensus videtur esse, perinde acsi ad jura etiam Gentium vicinatum planè spectaret. Verba ejus sunt [q] Mosis personam induentis. Ὅρους γῆς μὴ ἐξέστω κινεῖν μήτε οἰκείας μὴ τἀλλοτρίας πρὸς οὓς ἐστιν ἡμῖν εἰρήνη· φυλαττέσθω δ' ὥσπερ θεοῦ ψήφου

[n] *Deuteron.* 20. 10.

[o] *Deut.* 19. 14. 27. 17.

[p] Sepher Siphri *col.* 184. *Maimonid. halach.* Geniba *cap.* 7. *Mos. Mikot. Precept. Negat.* 123: *vide Gloss. Iarchii & Paul. Fagium ad Deuteron.* 19. 14.

[q] *Archaeolog.* 4. *cap.* 8.

φον βέβαιον εἰς αἰῶνα κείμενον ἀναιρεῖν ὡς πολέμων ἐντεῦθεν καὶ στάσεως γινομένων ἐκ τῶν πλεονεκτούντων προσωτέρω χωρεῖν βούλεσθαι τῶν ὅρων. μὴ γὰρ μακρὰν εἶναι τοῦ καὶ τοὺς νόμους ὑπερβαίνειν τοὺς τὸν ὅρον μετακινοῦντας. *Terminos terræ movere nemini liceat, nec propriæ, nec alienæ, quibuscum scilicet nobis pax est. Sed cavendum ne quod ita velut dei decreto seu calculo figitur auferatur. Nam causa est bellorum & seditionum, ex eo quòd homines avari volunt terminos ulteriùs figere. Neque procul à legibus* (ceteris) *transiliendis abest quisquis terminos summoveat.* Dum ait, *quibuscum nobis pax est*, Gentes innuit, nisi fallor nimium, vicinas aliasque. Quod tamen, interpretationi Talmudicæ non satis est consonum, nisi si interdictum Furti naturale quatenùs in Terminis summovendis violatur, atque singulare hoc de Terminis simul conjungas. Tunc enim ipsam sanè Talmudicorum sententiam (extra belli causam, ritè à Judæis suscepti, juxta inferius ostensa) compendio aperit.

CAP. IV.

Selecta quædam de Dominii Adquisitione *&* Translatione, *atque* Obligatione *&* Permissione *quæ circa illud versatur. Quorum primum est de* Dominio ex *simplici* Rerum Occupatione *adquirendo. De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis, & Deperditis. *De* Proselytorum Justitiæ, qui sine herede morerentur, Bonis, *& de* Restitutione *rei ab eo ablatæ* Sacerdoti *Ephemeriæ tunc munus obeunti præstandâ. De* agro à Gentili *sine syngrapha* Israelitæ vendito. Occupationis tituli ortus.

JAm verò, ut magis perspectos habeamus Ebræorum mores & explicatiorem Talmudicorum sententiam circa Dominium Rerum & Personarum, ejusque Modos & Temperamenta (unde sensus interdicti de Furto penes ipsos eliciendus). idque quà ipsos quà Gentiles interdictum illud spectare voluere, intuenda exhibere visum est tum Selecta quædam de Dominii Adquisitione & Translatione & de Obligatione & Permissione quæ circa illud apud eos diversimodè versabatur ex Juribus Pacis, tum Omnimoda ferè quæ Jure Belli apud eos nitebantur; nimirùm quà Gentes alias spectavit. Sic enim Jus illud totum & ea quæ inde pendent, veluti Indictio, Federa, Deditio,

rum potestas, placita, surreptionem licitam fuisse palam est. Sed in eo quod licitam eam esse voluere, planè dominio rerum apud suos temperamenta tantùm adjecere, unde velut in communionem quandam eousque redigeretur. Adeo ut ex singulari jure Dominii id justè apud ipsos (non intereà alibi, prout dictum est) fieret quod furti speciem quadamtenùs imitaretur, Furtum autem non omninò esset. De quo quatenus crimen est, sine Modorum ac Temperamentorum quæ Dominio adjici solent, velut Lydio heic lapide, frustrà nimis sæpe decernunt qui de casibus Conscientiæ sollicitiùs disquirunt. Inde etiam erat quod florentibus Ebræorum rebus, cum ii quibus erat juxta constitutionem reipublicæ illius legum ferendarum morùmque introducendorum potestas, privata in rebus nonnullis Dominia, utcunque non sine jussu Numinis primò adquisita, diversimodè temperarant, furta dein esse actus aliquot desinebant qui aliàs interdicto hoc planè vetarentur. Illustria sunt exempla in decretis illis decem Josuæ דינו בשעה שחלק את הארץ ובית *& Synedrii ejus* [u] (seu eorum penes quos summum sub introitum in terram Sanctam erat imperium) *tempore quo Terram divisit.* I. שמרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין אבל אין מרעין בהמה גסה וביער שאילניה דקין אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מרעה בעליו *ut minuta pecora* [x] *in sylvis pascerent ubi crassiores essent arbores; non item pecora grandiora. Silvâ autem cujus tenuiores aut teneriores arbores, non pascerent nec grandiora nec minuta citra domini consensum.* Consensum domini aut in locatione Sylvæ aut in ejusdem postmodum novatione seu mutatione, expressis verbis Conductori indultum. II. שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חברו והוא שיהיו עצים פחותים וקרובים לחורת קוצים כמו חומי והיגי והוא שיהיו לחין ומחוברין ובלבד שלא ישרש אבל שאר עצים אסור *Unicuique hominum* (Ebræorum, in ditione Israelitica) *fas esse colligere sibi frutices* seu *arbuscula in agro alieno, minora scilicet & quæ pro spinis habita, veluti rubos & vepres adhuc virides atque crescentes, modo illa non succidat. Arbuscula verò ibi & arbores ceteræ ei vetantur.* III. שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאליהם בכל מקום חוץ משדה תלתן שזרעה לבהמה *Unicuique hominum fas esse colligere sibi herbas sponte nascentes quocunque locorum, præter agrum fœno græco, in jumentorum depastionem, satum.* IV. שיהיה אדם קוטם נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של

[u] *Gem. Bab. ad tit. Baba Kama cap. 7. fol. 80. & 81. Maimonid. halach.* Nazik i Mammon *cap. 5.*

[x] *Vide tit.* Baba Kama *cap. 7. §. ult. & ibi Constant. L'Empereur pag. 165.*

של זית ואינו קוטם מן האילנות אלא כזית וכביצה ובקנים מן הפקק ולמעלה ובגפנים ובשאר האילן מחוגו של אילן לא מחודו וכשהתיר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעושה פירות ואינו קוטם אלא ממקום שאינו רואה פני חמה. *Fas esse cuilibet plantarium quocunque locorum putare, exceptis olivarum termetibus. Ita ut non amplius amputet ex arboribus quàm quod olivæ aut ovo par fuerit, nec ramos alibi putet quàm sursum ab ea parte quâ diffundi cœpit. Nec vites aliásve arbores in loco ubi rami pauci, sed tantùm ubi densi. Nec exscindat quid ex veteri arboris parte quæ fructum ferat, sed tantùm ex nova quæ nondum ferat fructum. Neque demùm omninò ejusmodi quid faciat nisi ubi solis radii non admittuntur.* V. שהמעין היוצא בתחלה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקים ממנו אע"ף שאין עקרו בחלקה ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו *Ubi fons fuerit è quo fluvius intra terminos alicujus urbis seu provinciæ labitur, ita utantur fruantur illius urbis seu provinciæ incolæ fluvio illo (tametsi fons ejus non fuerit in parte ipsis assignata) ut nec alii cum illis eo utantur fruantur.* VI. שיהיה כל אדם מותר לצוד. דגים מים טבריה והוא שיצוד בחכה בלבד אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם *Fas fore hominum cuilibet* (semper de Ebræis intellige) *pisces captare è mari Tiberiadis, modò scilicet hamis solummodò piscatus fuerit. Neque enim sepimentum* qualecunque piscibus capiendis plicatum, paxillis figendo ibi *expandet* (ita scilicet קלע explicat glossa Talmudica; nec aliud puto, est ab epochis illis, Tranis, seu remoris piscatoriis quales in Leonis constitutione [y] memorantur) aut navi *piscatoriâ utetur alius præter tribuum incolas quarum partem assignatam mare illud alluit.* Sic ex Gemara Maimonides. Verba autem Gemaræ [z] sunt מחכין בימיה של טבריה ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה *Hamis piscantur* (cuilibet piscari sic licet) *in mari Tiberiadis; sed ita solùm ut sepimentum* quale diximus *non expandat nec navi piscatoriâ utatur.* Adeo ut Maimonidi locus ille sic intelligatur ut exceptio de sepimento & navi ad eos qui Tiberiadi confines non essent, solùm spectaret; hamorum autem & retium quæ injici ut ἀμφίβληστρα solent, parilis haberetur [a] ratio. At verò existimant alii hoc Gemaram innuisse, omninò nemini quidem fas fuisse ex veteri illa constitutione sive naviculâ piscato-

[y] *Novell.* 56.

[z] *Adtit.* Baba Kama *cap.* 7. *fol.* 81 *a.*

[a] Magid Misna *fol.* 540 *a.*

riâ sive sepimento qualẽ memoratur, uti; sed Tribui, quæ alluere-tur, fas fuisse לצוד ברשתות ובמכמורות והשאר בחכה בלבד *piscari retibus & hamis, reliquis verò tantummodò hamis.* Vide, si placet, de piscationibus Apostolorum, in hoc mari, apud Evangelistas. Certè Petrus, Andreas, & Philippus ex urbe Bethsaida[b] fuere, quæ mari illi vicina. Sed ad decreta Josuæ redimus. VII. שכל אדם שצריך לנקביו מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפוגע בו ונפנה שם ואפילו בשדה מליאה כרכום ונוטל משם צרור ומקנח *Cuilibet fas fore quoties necesse ei fuerit ventrem exonerare, è via diverti & pone sepem quæ proximat illud facere, idque etiamsi locus fuerit croco* (aliisve quantivis pretii sationibus) *plenus, & fasciculum ad abstergendum ibi sumere.* VIII. שכל התועה בין הכרמים וכיוצא בהן מסכג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו *Cuilibet per vineam aliumve ejusmodi locum erranti hinc inde pervagari licebit usque dum in viam suam redierit.* IX. שבזמן שרבה הטיט בדרכי הרבים או נקשים מים יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם אע״ף שהן מהלכין בדרך שיש לה בעלים *Tempore quo cœnosæ nimis fuerint viæ publicæ aut aquis impeditæ, fas erit viatoribus, viis ipsis relictis, in vicina quæ adjacent loca se conferre atque ibi transire; tametsi transierit in via quæ suos habuerit Dominos.* X. שמת מצוה קונה מקומו ונקבר במקום שימצא בו והוא שלא יהא מוטל על המצר ולא בתוך תחום המדינה אבל אם נמצא על המצר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית הקברות *Qui forte mortuus repertus fuerit, locum suum sibi adquiret & sepeliendus erit loco in ipso quo fuerit repertus, modò is non fuerit angiportus nec intra limites urbis. Tunc enim in locum mortuorum sepulturæ destinatum avehendus erit.* Accedit hisce illud Salomonis; שיהו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתרד רביעה שניה *Viatoribus fas esse tempore æstivo transire per semitas quæ in agris aliorum usque dum descenderit Pluvia secunda.* Id est quasi initium mensis Octobris nostri, qui fere & Marchesuân eorum respondet. In annis scilicet quibus citius evenit. Serotinam autem sub initium mensis insequentis[c] seu Kisleu ponunt. Accedat & illud Ezræ[d] *& omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium Principum & seniorum, auferetur universa substantia ejus, & ipse abjicietur de cœtu transmigrationis.* Variatim heic Modi & Temperamenta Dominio præscripta. Alia sunt

[b] D. Joann. 1. 44. & 12. 21.

[c] Maimonid. halach. Michnoth Aniim cap. 1.

[d] Cap. 10. 8.

ſunt ejuſmodi non pauca moribus Ebræorum reperta, eaque ſatis obvia; cujus generis quidem nullâ forſan in republicâ ſanctiones deſunt. Ideò autem libentiùs ea heic memoravimus ut inde præmitteretur ſpecimen Modorum ac Temperamentorum, penes Ebræos, Dominio privato publicis ſanctionibus adjiciendorum, ſine quorum conſideratione diligentiùs habitâ Obſervatio aliqua aut Violatio interdicti de Furto aut Damno cum Injuria illato omninò in obſcuro erat nec ullo intelligi quibat pacto. Sed & eâ de re plura in mox ſequentibus.

CAP. III.

Dominium *ex* diverſitate perſuaſionis *circa ſacra, apud Ebræos regulariter* non omninò pependiſſe. Furtum *etiam ab ipſis tam* in Gentilis bonis *contrectandis quàm* in bonis Judæi, *commiſſum ſtatuebant. De* Fraude *&* Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur, tum* ſimplici, citra ejuſmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *tradunt, ad* Jura Pacis *tantùm attinere, non ad* Jura Belli. *De* terminis *Confiniorum* non dimovendis.

NOn ex aliqua Perſuaſionis, circa Sacra, diſcrepantiâ aut nudo religionis diſcrimine, pendere volebant Ebræi ſive Rerum ſive Perſonarum Dominium, ſeu damni alicujus (citra capitale ſupplicium atque ea quæ illuc neceſſariò conducerent, & cauſam urbis apoſtaſiæ reæ) illati rationem. Capitale ſupplicium & quæ illuc neceſſariò conducerent ideo excepi, quia ſpeciebus aliquot in ſingularibus, veluti ubi Gentilis ſuſcipere in ſe præceptorum Noachidarum ſeptem in ditione Iſraelitica obſervationem detrectaret, juxta libro ſecundo oſtenſa, & ubi apoſtaſiæ quiquam ex Judæis ſeu Proſelytis Juſtitiæ rei eſſent, religionis quidem nomine ultimum[e], idque diverſimodè, irrogandum erat ſupplicium. Sed verò nec comitabatur ſupplicium ejuſmodi bonorum ablatio aut fiſci aut ærarii ſucceſſio. Sed ad hæredes ſemper pertinuere extra quàm ubi univerſitas urbis apoſtaſiæ rea. Ibi enim cum urbe etiam civium bona comburenda, qua de re alibi[f]. Sed verò eo ſimplicitèr nomine quòd Gentilis qualiſcunque quis eſſet, etiam Idololatra, aut Judæus apoſtata, aut hæreticus, bonis non omninò, juxta eos, exuendus erat, aut Domini-

[e] *Deut.* 13. *&* *vide lib.* 4. *cap.* 3.

[f] *De ſucceſſ. in Bona cap.* 25.

minimum ei inde minuendum. Unde & statuebant Furtum, contra sensum Interdicti quod jam tractamus, ab ipsis committi non minùs in Gentilis Bonis quàm in Judæi contrectandis, quod & superiùs tetigimus. Talmudici[g] de Furto clàm commisso verba facientes; כל הגונב ממון משוה פרוטה ולמעלה עובר על לא תעשה שנ' לא תגנוב ואין לוקין על לאו זה שהרי ניתן לתשלומין שהגנב חייבתו תורה לשלם ׃ ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון גוי עובד עבודה זרה ואחד הגונב את הגדול או את הקטן אסור לגנוב כל שהוא דין תורה ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנוב על מנת לשלם הכל שלא ירגיל עצמו בכך *Quisquis* (Judæorum) *clàm surripuerit [bona] quæ nummulo minimo, Prota dicto, aut pluris valent, interdictum de Furto violat. Nam & scriptum est, non furaberis. At verò non vapulabit hujus interdicti violati nomine. Quoniam scilicet, quod oblatum est restituere debet. Et Restitutio ei à Lege expressim præscribitur. Neque is qui Israelitæ bona furatur, differt ab eo qui bona furatur Gentilis, etiamsi Idololatra fuerit. Par item jus, sive quis hominem majorem sive minorem furetur. Furtum nempè omnimodum prohibetur à lege. Nec fas est joco furari, aut animo in integrum restituendi, ne se sic furto quis assuescat.* Tantundem etiam aiunt[h] de dolo malo in ponderum & mensurarum usu. אחד הנושא והנותן עם ישראל או עם הגוי עובד עבודה זרה אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה וחייב להחזיר וכן אסור להטעות את הגוי בחשבון אלא ידקדק עמו *Dispar jus non est sive negotietur quis cum Israelita sive cum Gentili, etiam Idololatra, si aut pondere aut mensura minore quàm par est utatur. Violat enim Interdictum, & ad restituendum tenetur. Similiter nec fas est Gentiles calculis subducendis fallere, sed planè sunt pariandæ cum eo rationes.* Quo adducunt & illud de Proselyto Domicilii qui se redemerit, *computumque*[l] *faciet cum emtore suo* &c. & demùm adjiciunt אע"פ שהוא כבוש תחת ידך קל וחומר לגוי שאינו כבוש תחת ידך rationes ex illa Lege pariandæ sunt, *tametsi Gentilis fuerit in potestatem tuam redactus*, id est ditionis Israeliticæ; *multò magis, ubi non fuerit in potestatem tuam redactus*, seu nondum ditionis Israeliticæ. Hoc scilicet velut singulare legis sacræ exemplum affertur quo supponitur in negotiationibus ac contractibus Gentiles neutiquam fuisse defraudandos, aut dolo fallendos. Cujus tamen causam in Naturali Furti interdicto haberi volunt. Consona habent

[g] *Maimonid. hal.* Ganiba *cap.* 1. *sed & videsis Constant. L'Empereur ad tit.* Baba Kama *cap.* 4. §. 3. *pag.* 67.

[h] *Idem ib. cap.* 7.

[l] *Levit.* 25. 50

habent ubi de Furto palàm commisso loquuntur [k]; אפילו גוי עובד עבודה זרה אסור לגזלו או לעשקו ואם ▭ גזלו או עשקו יחזיר *Etiam & nefas est bona Gentilis palàm eripere, tametsi ipse Idololatra fuerit; uti & bona ejus tametsi sponte ab eo penes te relicta, detinere cum restitui postulaverit*, veluti commodatum, mutuum, mercedem, depositum, creditum. Nam qui sic fecerit העושק vocitant, id est qui violatâ fide rem palàm restituendam deneget. Ita fidem fallere sui ipsorum cuique illicitum ducebant, Contractibus scilicet etiam cum Gentilibus, nedum Judæis, initis ritè interpositam; utpote ex interdicti quod tractamus vi naturali servandam. Adeóque in alterius sive Ebræi sive Gentilis damnum (quod scilicet Interdicti hujus sensu juxta jam dicta contineretur) mentiri illis nefas inde habitum. Dico in damnum quod interdicti hujus sensu contineretur; id est, sive in bona sive in personam, contra quàm jura præstituerent illatum. Quò spectat inprimis illud quod habent de verborum fraude in Contractibus non adhibendâ, nec emtore in emtionem sive mercium laude, sive alio quocunque dolo pelliciendo. Tam de seipsis quàm de Gentilibus pronuntiant [l], אסור לרמות ▭ את בני אדם ▭ במקח וממכר או לגנוב את ▭ דעתם ▭ ואחד גוים ▭ ואחד ישראל ▭ שוים ▭ בדבר זה *Nefas est decipere quemquam in emtione & venditione, uti & in consensum arte pellicere. Quod pariter obtinet in Gentilibus atque in Israelitis.* Ita scilicet de fide circa Contractus & Obligationibus ubi συναλλάγματα intervenirent. Sed verò quantum video, nudam verborum, cum fallendi ac mentiendi animo, prolationem ac promissa dolosa, citra Obligationem ex re contractam aut inde contrahendam illicita non existimabant, etiamsi actu, circa quem versarentur, damnum quidem alteri inferretur, sed non cum injuria; nedum ubi nullum ejusmodi damnum. Neque aliter legem illam suam [m] intellexêre *Neque mentiemini, neque fallaciter agetis, quisquam cum proximo suo.* Qualem Gentilem esse non sumunt. De Mendacii autem apud eos usu ejusmodi licito, adeoque fidei sic fallendæ exemplo consulas caput tertium libri quarti, ubi circumventio dolosa nec sine mendacio manifesto in exitium Ebræi apostatæ qui in puteum decideret, ejusmodi alia permittuntur. Animadvertendum autem inprimis heic est, id quod de Gentilium pariter atque Israelitarum bonis ab ipsis non invadendis, ex hoc interdicto naturali, tradunt, sic ab ipsis intelligi tantùm, ut Isra-

[k] *Maimonid. hal.* Gizila Wabda *cap.* 1.

[l] *Tit.* Baba Metzia *cap.* 4. & *Maimonid. halach.* Macira *cap.* 18.

[m] *Levit.* 19. 11.

Iſraelitarum nemini ex jure aliquo Pacis, aut citra Belli publicâ autoritate indicti rationem Gentilis bona ſurripere liceret eive damnum contra vulgarem Juſtitiæ, quam vocamus commutativam, amuſſim inferre. Non item ex jure Belli. Hoc enim ejuſmodi ſibi, idque ex præſtituto [n] Numinis, fuiſſe tradunt, ut ex ſupremo ipſius omnimodo rerum perſonarumque Dominio, ipſis non ſolùm juberetur ſeptem populos & Amalekitas ſubigere ac delere, verùm etiam permitteretur, ad augendam, citra cauſam aliquam aliam, intervenientem majeſtatis Iſraeliticæ amplitudinem, alienas quaſcunque terras, bello ritè atque ex ſententia Synedrii ſeptuaginta unius virûm, indicto, invadere adeoque Res âc Perſonas alieni juris in ſuum redigere. Quod planè, juxta illorum ſcita, temperamentum erat atque modus inſignis aliorum Dominio (quatenus arma Ebræorum reſpiciebat) ab eo qui ſupremus omnium dominus eſt, ſuperinductus. Unde nec Furti interdictum nec id quod in Decalogo habetur de alienis bonis non concupiſcendis, bello ejuſmodi violari exiſtimabant; idque conſequenter ſatis, dum ex permiſſione ejuſmodi Numinis (quâ & incluſum ſatis eſt de jure victoriæ mandatum, devictorum jura perimens) ſtatuebant non minus ipſis jus fuiſſe, ab Interdicti autore etiam præſcriptum, invadendi atque ſic bello adquirendi, quàm eis, quos invaderent citra victoriam aut deditionem poſſidendi retinendique. Sed hac de re, uti & de ſententia Ebræorum de Belli jure, quatenus illo alii ſive in ipſos ſive in alios uſi ſunt, vide infrà capita duodecimum, decimum ſextum & quæ ſequuntur. Furti nomine contineri etiam volunt, ſi quis vicini agri terminum ſeu metas intra confinii lineam aut angulum ſummoveret, qua de re expreſſim Lex ſacra [o]; quam tamen, quà de terminis ſimplicitèr non ſummovendis loquitur, ad terram ſanctam ſignantèr in lege memoratam terminoſque in ea, cum tellus diſtribueretur, poſitos attinere aiunt, atque eum qui ibi ſummoveret [p], tum interdictum Furti generale, tum hoc de Terminis ſingulare ſimul violâſſe, dupliciſque ita violationis fuiſſe reum Pœnamque flagrorum duplicem ſubiiſſe. Rem autem ipſam etiam ſimplicitèr Furtum fuiſſe. At verò Flavio Joſepho legis ipſius ſenſus videtur eſſe, perinde acſi ad jura etiam Gentium vicinarum planè ſpectaret. Verba ejus ſunt [q] Moſis perſonam induentis. Ὅρος γῆς μὴ ἐξέστω κινεῖν μήτε οἰκείας μήτ' ἀλλοτρίας πολέμου ὄντι ἡμῖν εἰρήνη· φυλαττέσθω δ' ὥσπερ θεοῦ ψῆφον

[n] Deuteron. 20. 10.

[o] Deut. 19. 14. 27. 17.

[p] Sepher Siphri col. 184. Maimonid. halach. Ganiba cap. 7. Moſ. Mikot. Precept. Negat. 123. vide Gloſſ. Iarchii & Paul. Fagium ad Deuteron. 19. 14.

[q] Archæolog. 4. cap. 8.

φον βέβαιον εἰς αἰῶνα κειμένων ἀναιρεῖν ὡς πολέμων ἐντεῦθεν καὶ στάσεως γινομένων ἐκ τοῦ πλεονεκτοῦντας προσωτέρω χωρεῖν βούλεσθαι τῶν ὅρων. μὴ γὰρ μακρὰν εἶναι τοῦ καὶ τοὺς νόμους ὑπερβαίνειν τοὺς τὸν ὅρον μετακινοῦντας. *Terminos terræ movere nemini liceat, nec propriæ, nec alienæ, quibuscum scilicet nobis pax est. Sed cavendum ne quod ita velut dei decreto seu calculo figitur auferatur. Nam causa est bellorum & seditionum, ex eo quòd homines avari volunt terminos ulteriùs figere. Neque procul à legibus* (ceteris) *transiliendis abest quisquis terminos summoveat.* Dum ait, *quibuscum nobis pax est*, Gentes innuit, nisi fallor nimium, vicinas aliasque. Quod tamen, interpretationi Talmudicæ non satis est consonum, nisi si interdictum Furti naturale quatenùs in Terminis summovendis violatur, atque singulare hoc de Terminis simul conjungas. Tunc enim ipsam sanè Talmudicorum sententiam (extra belli causam, ritè à Judæis suscepti, juxta inferius ostensa) compendio aperit.

Cap. IV.

Selecta quædam de Dominii Adquisitione & Translatione, *atque* Obligatione & Permissione *quæ circa illud versatur. Quorum primum est de* Dominio ex *simplici* Rerum Occupatione *adquirendo. De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis, & Deperditis. *De* Proselytorum Justitiæ, qui sine herede morerentur, Bonis, & *de* Restitutione *rei ab eo ablatæ* Sacerdoti *Ephemeriæ tunc munus obeunti præstandâ. De* agro à Gentili *sine syngrapha* Israelitæ vendito. Occupationis tituli ortus.

JAm verò, ut magis perspectos habeamus Ebræorum mores & explicatiorem Talmudicorum sententiam circa Dominium Rerum & Personarum, ejusque Modos & Temperamenta (unde sensus interdicti de Furto penes ipsos eliciendus). idque quà ipsos quà Gentiles interdictum illud spectare voluere, intuenda exhibere visum est tum Selecta quædam de Dominii Adquisitione & Translatione & de Obligatione & Permissione quæ circa illud apud eos diversimodè versabatur ex Juribus Pacis, tum Omnimoda ferè quæ Jure Belli apud eos nitebantur; nimirùm quà Gentes aliàs spectavit. Sic enim Jus illud totum & ea quæ inde pendent, veluti Indictio, Federa, Dedi-

tio,

tio, Captivitas, ad Gentium heic Jus sive Imperativum sive Interveniens attinet. Cujus quidem partes etiam nonnullæ, nec contemnendæ reperiuntur in Selectis illis è Jure Pacis capitibus. Sed in utroque genere, Talmudicorum sententiæ de quæstionibus aliquot circa Dominium, Furtum, Obligationem, Permissionem (quæ comites heic sunt assidui) illustrioribus apud patres Christianos acriùs disputari solitis visuntur. Selecta heic ex Jure Pacis Ebræis in usu, generis sunt septemplicis.

I. De Rerum, ex Occupatione simplici, Dominio acquirendo.

II. De Alienationum & Contractuum formulis atque vi.

III. De Jure Egenorum.

IV. De Personarum in pace acquisitione.

V. De Usuris.

VI. De Bonis aleâ seu certamine alio ludicro lucrifactis.

VII. De Bestiis & Volucribus sic nutritis institutisque ut comitatiores redirent, ac de Columbis capiendis & Columbaribus.

Occupatione simplici Dominium juxta Talmudicos plurifariàm adquirebatur. Ejus autem Jura maximè visuntur in Bonis Nondum Occupatis, in rebus Deperditis seu Derelictis, in Proselytorum qui sine hæredibus obierant Bonis, in agro à Gentili Iraelitæ sine syngrapha vendito, & in Reliquiis eorum quæ ex lege sacra in agrorum proventu & frugibus, Egenis relicta sunt. Quod ad horum genus primum attinet, seu Bona nondum omninò occupata, ea occupantis fieri volunt. Juxta mentem veterum Maimonides [f]; ההפקר כל המחזיק בו זכה וכן המדברות והנהרות והנחלים כל שבהן הפקר וכל הקודם בהן זכה כגון העשבים והעצים והפירות של אילנות של יער וכיוצא בהן. הצד דגים מן הימים ומן הנהרות או שצד עופות או מיני חיות האויר ואין להם בעלים זכה ובלבד שלא יצוד בשדה חברו ואם צד שם קנה ואם היו הדגים בביברים של בעלים וכן חיה ועוף שבביברים אף על פי שאינה ביבור גדול והוא מחוסר צדה הרי זה של בעלי ביברים והצד משם הרי זה גזלן אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו כשהוא בתוך הים או שלקח חיה ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר הרי זה אסור מדברי סופרים ואם היתה המצודה כלי ולקח מתוך המצודה הרי זה גזלן הפורס מצודה בשדה חברו וצד בה חיה או עוף אע"פ שאינו לו רשות לעשות דבר זה קנה ואם היה עומד בעל השדה בתוך שדהו ואמר זכתה לי שדה קנה בעל השדה ואין לבעל המצודה כלום דגים

[f] *Halach.* Zachia Wemithna *cap.* 1. *Et Misna & Gemara utraque tit.* Baba Metzia *cap.* 1. *& tit.* Gittin *cap.* 5. *Gemar. Babylonia fol.* 59 *a. & Tit.* Bitza *cap.* 2. *fol.* 25. *b. Huc spectat* Shulcan Aruch *lib.* Choschen hamispat *cap.* 273.

דגים שקפצו לתוך הספינה קנה בעל הספינה שזו כחצר המשתמרת היא ואינה חצר המהלכת שהמים הן שמולכין אותה ואינה הולכת מחמת עצמה *Quod nemini occupatum est, occupanti conceditur. Ita quicquid in locis habetur desertis, fluminibus, ac torrentibus, nemini occupatum est. Et qui primò occupaverit, is ejusce fit dominus. Veluti graminis, Lignorum, Fructuum Arborum sylvæ, & similium. Qui pisces capit ex maribus aut ex fluminibus, uti & qui volucres aut feras capit, quandoquidem dominum antea non habebant, capientis fiunt. Excipiendum tamen est, ne venetur quis aut aucupio utatur in agro alieno, ubi nihilominùs si aut venetur aut aucupetur, id quod capit, suum fit.* Et de piscandi Jure in Tiberiade, vide quod suprà occurrit capite secundo. Pergit Maimonides. *At verò si aut pisces aut volucres aut feræ vivariis serventur quantislibet, modò liberam venationem, piscationem, seu aucupium præpediant, vivariorum Domini sunt; & qui inde capit, Furtum committit. Quin si quis pisces ex alieno rete dum in mari est, capit, aut feram ex alieno rete quod in loco deserto expansum est, hoc quidem illicitum habetur ex scitis scribarum.* (Neque alitèr; quoniam * nondum ab expandente actu occupantur) *Et si rete clausum fuerit* (quo sive pisces sive feræ includantur) *qui ex eo capit, fur est. Si quis rete expandit in agro alieno, & eo ibi ceperit, sive feram, sive volucrem, tametsi non licuit ei hoc facere, attamen capti dominus fit, nisi intervenerit antea agri dominus & jus suum ex agri proprietate fuerit professus. Tunc enim ei, sive venator fuerit sive auceps, non conceditur. Pisces qui in Navem subsilierint, Navis domini fiunt, quoniam Navis habetur pro custodia satis firma atque occlusa, non pro ea quæ Mobilis aut hinc inde transiens dicitur. Nam ab aquis est quòd moveatur aut hinc inde transeat navis, non ex sui natura.* Non ita dissimile jus obtinuisse aiunt, ubi res Derelictæ seu Deperditæ in custodiæ locum aliquem stabilem & occlusum, veluti ædes, horrea, atria, antequam quis eas denuò occupaverat, devenerant. Tunc enim statim illius factas fuisse cujus locus [r] ipse erat. Quod si locus non esset occlusus nec stabilis sed transiens, veluti jumenti in via dorsum, aut rerum custodiæ non destinatus, veluti agri seu horti aperti, tunc ita demùm domini loci fiebant res ejusmodi, si disertis verbis eas nomine agri hortive præsens vendicaret. Aliter nondum haberi pro occupatis. Sed כל הקודם זכה *quicunque priùs occupaverat, dominum factum esse.*

* *Maimonid. halach.* Gazila Wabida *cap. 6.*

r *Misna & Gemara utraque tit.* Baba Metzia *cap.* 1 *& 2. Maimonid. halach.* Gazela Wabida *cap.* 17. *& halach.* Macira *cap.* 3.

esse. Sic receptissima est Talmudicorum sententia. Ex Occupatione autem fundi; qui anteà nullius in Bonis, non sequutum volunt Dominium Occupantis [u] ע׳ שיעשה מעשה בגוף הארץ או יעבוד עבודה באילן *usque dum fundum ipsum opere aliquo coleret* (ut dominus) *aut arboribus ejusmodi quid faceret*; veluti pastinando, abnodando, putando. Nam tametsi per plures annos fructus sponte nascentes sibi carpserat, inde citra culturam qualem diximus, Dominum Occupantem fieri nolunt. Hæc quidem sic tradita de Bonis nondum omninò occupatis, ad Jus secundum ipsos tam Gentium aliarum quàm suum pariter attinere palàm est. Neque aliter dicendum de rebus planè Derelictis, seu quarum Dominio domini renuntiaverant, sive inter Ebræos sive inter Gentiles. Quod verò de rebus Deperditis seu casu amissis affertur, quatenus illud Gentilium Bona spectat, &, quantum video, inter Gentiles seu Proselytos Domicilii invicem ipsos, obtinuisse volunt quidem non aliter atque idem quod dictum est de Bonis nondum omninò occupatis. Nimirùm simulac Bona Gentilis deperdita quis in sui potestatem, ut dictum est, occupatione redegerat, ea Occupantis facta esse. Nam dum tam Bona Gentilium quàm Israelitarum contra recepta Dominii jura contrectare nefas fuisse ut ostensum est, docent [x], fas tamen fuisse tradunt rem [y] Gentilem deperditam repertori planè ut suam detinere, אבדה הגוי מותרת *rem à Gentili deperditam fas est retinere.* Quin licèt non magis Gentilem calculo fallere quàm Israelitam, fas ducerent (ut & monitum est supra) nihilominus si in calculis negotiationis subducendis hallucinaretur ipse Gentilis adeoque nummos ab Israelita sibi debitos putando prætermitteret, fas aiunt hosce Israelitam retinere, nec pro reliquatore seu qui æris aliquod alieni dein retineret habendum. Talmudici; טעות הגוי כאבידתו ומותרת והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור *De eo quod ex errore Gentilis in rationibus putandis prætermissum est, idem jus obtinuit quod de re ab illo deperdita. Adeoque retinere illud fas est. Sed nefas in causa esse ut sic erret*, seu *fallere eum.* Neque hæc ex alia ratione pendere, quantum didici, volunt, præter eam quæ est, ex Jure naturali, tum rei deperditæ Dominium repertori patere, tum obligationem pristinam desinere in quantum creditor aut socius in rationibus putandis ipse se, non debitor aut socius alter, fefellerit. Ipsis autem sibi Jus heic aiunt fuisse singulare seu civile, ad Gen-

[u] *Maimonid. halach.* Zacia Wemithna *cap.* 1.

[x] *Et vide Exod.* 22. 21. *vers. Munsteri.*

[y] *Maimonid. halach.* Gazila Waibda *cap.* 11. *& vide Mikot. præcept. affirm.* 74. *&* Shulcan Aruch *lib.* Choschen hamispat *cap.* 259.

Gentiles non attinens; videlicet, hoc quod in lege sacra [a] præscribitur. *Fratris tui Bovem aut pecus &c. reduces eos ad fratrem tuum &c. restituesque illi &c. sic quoque facies de asino ejus, & sic ages cum vestimento ejus & similitèr facies* לכל אבידה אחיך *cum omni re perdita fratris tui quam ille perdidit & tu inveneris eam; non enim poteris occultare eam.* Hinc tradunt nefas fuisse Israelitæ retinere ut suum, quicquid Israelita alter perdiderat. Quod tamen sic etiam temperant, ut, si palàm desperaret dominus ipse rem sic amissam ullibi reperire, pro derelicto res ea haberetur, neque ex lege restituenda. Distinguunt etiam inter res ita signatas ut per signa sibi singularia eas suas esse dominus probare posset (post præconium tertium & subinde quartum; nam ut etiam id fieret mos superinductus est) atque eas quibus nulla ejusmodi signa. De posterioris generis omnibus, præsumebatur dominum desperâsse, non item de priori, nisi palam id profiteretur dominus; illas igitur sine præconio retinuisse, non obstante lege illa sacra, nefas; non item has. Talmudici [a] כל דבר שיש לו סימנים
הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין וחייב להחזיר אבל דבר שאין
לו תובעין אלא נתיאשו ממנו הבעלים הרי הוא של מוצאו
אע״פ שיש בו סימנים זה הכלל באבידה כל דבר שאין בו
סימן כגון שאבד ודעו הבעלים שאבד הרי זה בחזקת שנתיאשו בעליו
ממנו כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד שהרי אינן יכולין
ליתן סימן להחזירו להן ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו וכל דבר
שיש בו סימן כגון שמלה ובהמה הרי זה בחזקת שלא נתיאשו
ממנו בעליו שהרי דעתן תלוין ליתן סימנין שיש בו ויחזיר
להן לפיכך המוצאו חייב להכריז אלא אם כן ידע שנתיאשו
הבעלים כגון ששמע אותם אומרים ווי לחסרון כיס וכיוצא
בדברים אלו שמכאן שנתיאשו הרי אותה האבדה של מוצאה
Quoties in re deperdita reperta fuerint signa, præsumendum erat non defore qui eam repeterent, & reddenda erat. Quod singulariter dictum sic intelligendum ut etiam, ubi res haberet quidem signa, si domini desperarent de ea (ita ut planè ipsis pro derelicto haberetur) *reperientis fieret. Regula hæc est universalis de re deperdita. Quoties res non signata deperdita fuerit, eamque deperditam esse cognoverint domini, præsumendum erat de ea illos desperasse; veluti clavus unicus, acus sartoria unica, nummus unicus. Nam signa indicare nequibant unde sic dignoscerentur ut reddi deberent. Unde evenit rem ejusmodi reperientis fuisse. Quoties autem res deperdita*

[a] *Deut. 22. 1.*

[a] *Maimonid. hal.* Gazilà Waabdà *cap.* 14.

dita esset signum, veluti tunicæ, aut jumento, præsumendum erat de ea dominos non desperasse. Nam palam est illos potuisse signa indicare, ut sic sibi restituerentur. Vnde præconium facere tenebatur qui repererat, nisi certò sciret dominos de ea desperasse, veluti si audiret eos dixisse, væ mihi ob marsupium deperditum (nunquam denuò reperiendum) *aut similia quæ manifestum facerent eos desperasse. Nam tunc res illa deperdita etiam reperientis fiebat.* Saxum in suburbio Hierosolymitano excelsum suggestus erat præconi, qui hac formula utebatur מי שאבד לו בהמה *quisnam est qui jumentum aut pecus perdidit?* Et sic de ceteris. Subtilitates habent hac de re plures quas prætereo. De præcone quidem etiam loquitur heic Josephus [b], sed aliter multò atque Talmudici. Quorum intereà neque omittenda hæc exceptio; Prævaricatorum [c] quos מומרין nuncupant, seu Israelitarum qui in contemptum planè numinis legem violarent, & eorum ex eis qui legem & prophetias abnegarent, res deperditas non omninò fuisse ex jure sibi Ebræorum civili restituendas. Neque enim illis relictum satis nomen fratris quod in lege [d] sacra usurpatur, adeoque non illis inde sublevamen. Ita demùm non ex Jure Naturali seu Universali, sed ex suo sibi civili rerum Deperditarum Restitutionem pendere volebant. Quam quidem & locum habere debuisse interdum aiunt in rebus Gentilium deperditis & ab ipso Israelita repertis. Sed non ex jure quo obligarentur ipsi, sed ideo tantùm ut per ejusmodi restitutionem inter Gentiles, quibus ullatenus subessent, humaniùs ipsi exciperentur. Alitèr ne quidem licitam esse volebant ejusmodi restitutionem Gentili Idololatræ, ne scilicet liberalitate ejusmodi Idololatriæ opem ipsi subministrare viderentur. Summa est statuisse Talmudicos, in jure simpliciter Naturali de Furto, nihil haberi, quò minùs res deperditæ pro derelictis planè haberentur, atque primò dein occupantis fierent, adeo ut Dominii earum jus simul cum ipsis pariter evanesceret. Cur verò Proselyti Justitiæ sine hæredibus obeuntis Bona Occupanti esse concessa tam signanter tradunt, evenit ex ratione superius ostensa ubi [e] de cognationis Proselyti recens facti pristinæ abolitione agitur. Nam inde sequebatur, ei nullos fuisse ex pristina illa cognatione hæredes; ita ut Bonorum ejus dominus esset, post mortem ejus posterorumve, nullus nisi qui postmodùm natus; unde rarum fortè non erat Proselytos sine hærede mori. Sed ea de re nos alibi [f] fusiùs. Neque actum heic age-

[b] *Archæolog. lib.4.cap.8.*

[c] *Videsis lib. 4. cap. 3. & Gem. Bab. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2. *fol.*27 *b.*

[d] *Deut.* 22. 2.

[e] *Lib.2.cap.4. & lib.5. cap.* 18.

[f] *Lib. de success. in Bona cap.* 26. *adde* Schulchan Aruch *lib.* Choschen hamispat *cap.* 275.

agemus. Hoc intereà monere liceat, ubi ex lege sacra [g] præstituitur, restituendam esse in speciebus aliquot damni sortem atque insuper partem quintam, (quod intelligunt de hæredibus ejus cui illatum est damnum, si is mortuus fuerit) & dein adjicitur ואם אין לאיש גואל להשיב וגו' *& si non fuerit ei propinquus cui restituatur delictum, reddatur delictum domino, eritque sacerdotis &c.* Verba hæc (quæ in vulgata; *sin autem non fuerit qui recipiat &c.*) capiunt Talmudici de Proselyto qualem diximus. Neque enim Israelitæ deesse poterat propinquus seu consanguineus qui ut hæres heic succederet. Moses Cotzensis [h] ע"פ הקבלה דרשו רבו' על מה שנאמר בתורה אם אין לאיש גואל בגר שמת ואין לו יורשין הכתוב מדבר *Ex majorum traditionibus explicant Rabbini nostri id quod in lege sacra habetur* si non fuerit homini propinquus, *de Proselyto cui deessent hæredes, eumque volunt à scriptura innui.* Sic alii [i]; unde fiebat ut quod à Proselyto surreptum contra legem hanc sic detinuisset quisquam, non fieret, eo mortuo, Occupantis, nisi rem ipsam aut pretium & quintam insuper partem sacerdotibus של אותו המשמר *ejusdem quæ tunc munus obibat vicis* seu ἐφημερίας (sic enim intelligunt legem) tribueret, inter eos æqualitèr distribuendam. Qua de re plura Magistri. Quod demum ad agrum à Gentili emtum attinet idque sine syngrapha quam שטר vocant, in ditione scilicet Israelitica; pro jure habent receptissimo, nec Israelitam ad Gentilem neque hunc sive ad Israelitam sive ad Gentilem fundum, utcunque ex contractu pretium solveretur, ritè transtulisse, nisi etiam syngrapha interveniret. Neque igitur aut hic aut ille ex ejusmodi contractu fiebat [k] dominus. Israelitæ sic vendenti manere volebant Dominium, usque dum fieret syngrapha. Gentilis autem vendentis Dominium, post acceptum pretium planè desiisse, sed ementis, quia syngrapha deerat, non incepisse. Patuisse igitur fundum hujusmodi utpote domino jam carentem, Israelitæ occupanti, à quo tamen pretium ei qui Gentili solverat, refundendum erat. Adeoque jam velut ex contractu inter Israelitas binos absque syngrapha inito (qualis inter Israelitas legitimus; ut capite dicemus proximo) adquirebatur. De Reliquiis autem eorum quæ in agris ex lege sacra Egenis relicta sunt, quà huc spectant, vide inferiùs capite sexto. Occupationis hic titulus, quo secluduntur ceteri universi ab eo quod pariter universis ante occupationem competebat (jus scilicet occupationis ejusmodi

[g] *Numer.* 5. 8.

[h] *Præcept. aff.* 73. *fol.* 152. *col.* 1.

[i] *Maimonid. hal.* Gazela Wabida *cap.* 8.

[k] Shulchan Aruch *lib. jam dicto cap.* 194. & 274.

modi in universis æquale) ortum sub initiis aut instauratione rerum sub Noachidis primis, ut videtur, habuit. Nec sine consensu & interposita fide, quæ ad posteros propagata est, de eo admittendo quoties res aut nondum fuerint possessæ, aut nullius in bonis esse cœperint. Vide Gentium divisionem in Genesi & testamentum quod Noacho tributiur apud Eusebium, alios. Et de Noachidis illis primævis Eustathius Alexandrinus[l] ἕκαστος, inquit, τὴν προστυχοῦσαν γῆν κατελάμβανεν *unusquisque terram sibi primò obviam occupavit*; quemadmodum & Josephus ubi de Japetidis loquitur & de Europa; ἣν ἔτυχον ait [m], καταλαμβάνοντες, καὶ μηδενὸς προκατῳκηκότος *quam occuparunt etiam nemine ante ibi sedes habente*. Sed nisi supponatur de Occupationis titulo in posterum admittendo, Pactum ac Consensus per genus humanum ex vetustis illis seculis propagatus ac retentus, qua ratione Occupatio simplex alios, cui paritèr occupandi Jus competiit, excluderet, non video. Et de Pacto & Consensu ejusmodi, nos pridem alibi [n]. Qua ratione autem illud Josephi [o], velut apud suos receptum, si quis ὃ μὴ κατέθηκεν ἀνέλῃ *quod non posuerit ipse abstulerit* cum graviter puniendum, jam dictis de rerum deperditarum derelictarumque per occupationem Dominio adquirendo fuerit consonum, viderint quorum interest.

[l] *In Hexaemero pag. 31.*

[m] *Archæolog. α' cap. 7.*

[n] *In Mari Clauso lib. 1. cap. 4.*

[o] *Advers. Apionem lib. 2. & vide Sam. Petit. ad Leges Atticas pag. 534. seu lib. 7. tit. 5.*

CAP. V.

De Alienationum *&* Contractuum formulis *atque* Obligationis vi *ex* earum apicibus *pendente. De* Pretio *rei mobilis venditæ vero valori*, sexta parte *aut majore*, impari. Proselyti *Justitiæ* Testamentum, Donatio.

SEcundum ex superiùs Selectis caput est de Alienationum & Contractuum formulis, atque vi. Horum vim atque obligationem ita ex Formularum apicibus pependisse volunt Talmudici, ut his prætermissis illa planè nihili aut irrita esset. Vetustissima est cessionis formula illa in historia sacra; *Obtinuit* [p] *olim in Israel in redemptione, & in permutatione ut firmaretur negotium; extrahebat homo calceum suum & dabat proximo suo, eratque hoc Testimonium in Israel.* Quæ verba statìm sequitur; *Dixit igitur propinquus* seu *redemptor ad Boaz possìde tu, & extraxit calceum. Et ait Boaz ad Seniores*

[p] *Ruth 4. 7.*

res & ad cunctum populum testes vos estis hodie quòd possederim omnia quæ fuerunt Elimelech &c. Neque verò mos ille ad legem sacram [q] de fratria renuntianda omninò attinet, ut alibi [r] ostendimus. Et mirum est, quod habet Josephus [s] hac de re, quasi ex lege illa de fratria, fœmina heic ipsa calceum exuisset. Ad locum hunc de calceo, Jarchius [t]; זהו קנין כמו שאנו קונין בסודר במקום נעל *Inde adquisitio quemadmodum & nos adquirimus seu emimus sudario seu velo, vice calcei.* Recentior enim est in contractibus sudarii usus, de quo videsis in סודר Eliam Thisbitem. Sed discrepant Rabbini [t] de calcei heic exuendi more. Alii enim eum qui cederet, calceum adquirenti dedisse; alii, adquirentem cedenti. Neque satis ex sacro sermone habetur quod litem dirimat. Certè in vulgata legitur *Dixit ergo propinquo Boaz; tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo. At ille majoribus natu & universo populo &c.* Et consulas [u] Joannem Drusium, alios qui obiter rem tractant. Paraphrastes autem ibi Chaldæus substituit, שלע גבר נרתק יד ימיניה ואושט ביה קנין לחבריה *exuebat homo chirothecam manus suæ dexteræ & emptionis causâ proximo suo porrigebat.* Id est emptor. Nam de Boazo ibi emptore statim idem paraphrastes, *Et dixit redemptor ad Boaz* אושיט ידך לקנינא וקני לך ושלע בועז ית נרתק יד ימיניה וקני ליה *Extende manum tuam emptionis causâ & eme tibi. Et exuit Boaz chirothecam dexteræ suæ & emit sibi.* Sic exemplaria aliquot. Alia, ut in Bibliis Regis, habent נרתקה *chirothecam suam*, seu ut Arias vertit, *vaginam suam.* Seculis autem sequentibus Formularum aliarum etiam apicum, in Dominii, ex jure suo civili, Adquisitione seu Translatione erant tenacissimi Ebræi. Ex nudo verborum Contractu nihil omninò transferebatur. Prædia seu קרקעות Emtoris ita demum fiebant [x], si aut בכסף *nummis* datis, minimùm argenteo seu siclo, aut בשטר *syngraphæ testimonio*, aut בחזקה *corporali*, post Contractum aut sub ipso, *possessione*, ea adquisivisset. Ubi horum nullum, irrita planè ibi venditio. Res mobiles quas מטלטלין nuncupant, alienabantur fere aut Venditione, aut Permutatione, aut Donatione. Constituto, etiam soluto pretio, in emtoris Dominium res ejusmodi (nisi cum prædio ruta cæsa aut ejusmodi alia venderentur, quæ prædii jus sequebantur) non transibat, nisi aut בהגבהה *prehensione* qua sustolleretur gestareturve aut במשיכה *tractu, abactu,* aut *ductu,* ubi res com-

[q] *Deut.* 25.
[r] *Lib. de successionibus in bona cap.* 15.
[s] *Origin.* 5. *cap.* 11.
[t] *Jarchius ad Ruth.* 4.
[u] *Quæst. & Resp. Ebraic.* 46. *& in Ruth cap.* 48.
[x] *Misna tit.* Baba Metzia *cap.* 4. *ibidem Gemara utraque, Maimonid. halach.* Macira *cap.* 1. 2. *& seq. Misna tit.* Kidoschim *cap.* 1. *Moses Mikotzi præcept. affirm.* 82.

commodè geſtari aut ſuſtolli nequiret, aut במסורה *Traditione*, ubi ejuſmodi eſſet ut ita nec trahi poſſet abigi nec duci, in illius poſſeſſionem, idque ex ſententia Venditoris, deveniret. Nam & antequam ex hiſce aliquod fieret יכול הלוקח לחזור בו וכן יכול המוכר לחזור בו *integrum erat & venditori & emptori à Contractu recedere*. Et redhibitoriâ cogebatur venditor, ſi alteruter recederet, pretium reſtituere. Atque hoc obtinebat, ſive pretium ex nummis publica fide ſignatis quos מטבע & מעות appellitant, conſtitueretur, ſive ex argento, aliove metallo non ſignato ſed ſignari ſolito, quod פירות nuncupant. Permutatio verò erat tum metallorum ejuſmodi ſive ſignatorum ſive non ſignatorum, tum aliarum rerum. Ubi in metallorum invicem non ſignatorum verbi gratiâ permutationem conventum erat, ſi alterutrinque poſſeſſio corporalis, qualem memoravimus, ſequeretur, uterque Contractu, ſed non alitèr, obligabatur. Ita etiam, ubi in aliarum rerum ſive mobilium ſive prædiorum [y] invicem permutationem, eſt conventum.

[y] *Maimonid. halach.* Zacia wemithna *cap.* 3. *& Tal. locis citatis.*

Nec aliud voluere in donationibus, ac in venditionibus, jus locum habere. Irrita ſcilicet erat donatio, ſaltem donator haut obligabatur, ante, qualem diximus, poſſeſſionem donatario habitam. Hæc nimirùm ſtricti juris erant, & à majoribus introducta, ne alterutri contrahentium, ſine corporali, idque ex alienantis ſententia, poſſeſſione, ex nuda & temeraria, ut fieri amat, verborum emiſſione, fraus eſſet. Nam nihil obeſſe aiunt ex ipſa lege ſacra, quin uterque contrahentium, vi, quæ interveniunt, verborum ſolâ obligaretur. Etiam & tantùm non ex ſententia fori, ſeu jure ſtricto, utrunque obligari, ſed intereà non obligari. Unde, ubi Emtor redhibitoria actione, ut pretium, ante rem ſibi poſſeſſam, à Venditore refunderetur, uſus eſt, ſecundum eum quidem judicabatur, ſed non ſine hujuſmodi (quod ſane inprimis animadvertendum eſt) dirarum, quibus מוסרין אותו למי שפרע *tradebant eum ei qui vindictam ſumeret*, formulâ [z] מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה ומן המצריים ששטפו בים הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו *Qui vindictam ſumſit ex ſeculo Diluvii, & ex ſeculo Diviſionis Linguarum, & ex hominibus Sodomæ & Gomorræ, & ex Ægyptiis qui immerſi ſunt in mari, is ſumet olim vindictam ab eo qui conventis ſuis non ſtat.* Id quod etiam alibi [a] obiter notavimus. At vero cautum eſt ut [b], ubi in permutationem metallorum ſignatorum ſeu nummorum conventum eſſet,

[z] *Miſna & Gem. tit.* Baba Metzia *cap.* 4. *ubi vide R. Obadiam Bartenorium.*

[a] *In prolegom. ad lib. de ſucceſſionibus in bona.*

[b] *Miſna Talmudis Hieroſolymitani tit.* Baba Metzia *cap.* 4. *& Gemara ibi fol.* 9. *col.* 3.

esset, tum demùm utrinque obligarentur contrahentes, si id, quod ex sui natura vilius erat, ex sententia alienantis in alterius possessionem corporalem transierat; non item, si id tantùm quod carius. Hoc enim nummi signati adeoque pretii tantùm (juxta antedicta) vicem heic præstabat. Hinc regulam habebant כל הזול מחבירו קונה את חבירו *Quicquid ex binis vilius est*, (corporaliter possessum) *carioris Dominium etiam transfert.* Sed discrimen hac de re est inter Misnam Hierosolymitani Talmudis & eam quæ Babylonii[c] est, de quo non est heic disceptandi locus. In Alienationibus autem & Contractibus id inprimis advertendum est qualem sensum faciunt inter se legis hujus[d] sacræ, *si venditione vendideris proximo tuo* (לעמיתך, *civi tuo* in vulgata) *aut emeris de manu proximi tui* לא תונו איש את אחיו *non decipietis* aut *damnum inferetis quisquam fratri suo.* Nimirum[e] verbum ינה accipiunt vi vel fraude alium lædere sive in bonis, sive in famâ. Heic autem capiunt de eo quod est pretio majori vendere, aut minori, quàm par est, emere, id est ipso simpliciter pretio impari damnum inferre. Hinc aiunt ex more majorum atque legis interpretatione receptissima regulariter inolevisse ut si quis Judæus Judæo מטלטלין seu *bona mobilia* (nam agri & ædes ad leges redemtionis sacras attinuere) utrinque bonâ fide vendiderat pretio, vero rei valore sexta parte, majori, seu pretio tanto minori emerat, pars illa sexta ei[f] cui inde damnum sic illatum, esset refundenda. Non vero quidquam omninò si sexta parte minus discrimen esset. Atqui si sextâ discrimen majus esset, licuisse emtori statim seu quamdiu nondum finita esset negotiatio, Contractum rescindere & redhibitoria pretium sibi integrum vindicare; Venditori autem (si in illius fuisset damnum) nunquam non licuisse rem suam posteà repetere. Quod non solùm de Emtione & Venditione ubi pretium esset nummi, sed etiam de Permutatione rerum fungibilium, veluti fructuum, granorum, seminum, id genus aliorum quæ usu consumuntur, intelligendum. Non item ubi permutarentur instrumenta, vasa, pecora, jumenta, quoniam ibi non tam valoris rerum quàm contrahentium rei alterius præ alterâ electionis ratio habita. Id quod sic restituendum erat seu sextam partem הונאה *damnum ex impari pretio illatum* vocitant. Et hac de re subtilitates adjiciunt non paucas. Ita sane Obligationis atque Contractuum vis mira hinc, ut vides, recepit Temperamenta ac Modos. Sed inter Judæos ipsos tantùm, & ex

[c] *Vide Talm. Bab. tit.* Baba Metzia *fol.* 44 *a.*

[d] *Levitic.* 25. 14.

[e] *Vide Paul. Fag. ad Exod.* 22. 20.

[f] *Misna tit.* Baba Metzia *cap.* 4. *Maimonid. halach.* Macira *cap.* 12. *&c. Mos. Mikot. Prec. Negat.* 170. *& vide Mosem Bar. Nachman in* Pirush Tora *fol.* 216 *a.*

jure ad Proſelytorum Domicilii regimen ſuperinductum inter Judæum & Proſelytum, quoties Contractu hujuſmodi illi hic damnum intulerat. Non item, ſi huic ille. Talmudici תנוי אין לו הוניה שנאמר איש את אחיו וגוי שהונה את ישראל מחזיר הוניה בדינין שלנו *Jus de damno ex impari pretio illato ad Gentilem non attinet. Nam & ſcriptum eſt*[g] *ea de re, quiſque fratri ſuo. At ſi impari ſic pretio damnum intulerat Iſraelitæ Gentilis, refundendum erat ex decretis forenſibus noſtris.* Ita in Obligatione ac Contractu heic Jus perquam impar Judæi tam adſciti ſeu Proſelyti Juſtitiæ quàm Originarii, & Gentilis ſeu Proſelyti Domicilii. Quamvis enim legem illam alteram[h] גר לא תונה *Proſelytum non moleſtabis, vexabis* ſeu *lædes* (eodem vocabulo quod habetur in lege hac de Emtione & Venditione, ibi uſurpato) juxta id quod libro monuimus ſecundo[i], ad utriuſque generis Proſelytos quoad opprobria de priſtino vitæ genere eis non inferenda (quod הוניה דברים ſeu *damnum* aut *moleſtiam per ejuſmodi opprobia illatam nuncupant*) quantùm video attinere volunt, nihilominùs dum pluribus legem hanc de Impari ſimplicitèr pretio ſimul cum illo quod in altera illa ſequitur[k] ולא תחלצנו, *neque expilabis eum* (quod de pretio impari etiam ſumunt) fuſiùs explicatum eunt, Proſelytum alium præter Juſtum in ea, quoad hanc rem, contineri nolunt. Quomodo transferretur apud Ebræos ex Succeſſione Dominium, explicavimus abundè Libro ſingulari de Succeſſionibus in Bona. Ubi etiam de Alienatione per Teſtamentum, & quâ exhæredatio fiebat liberorum, diximus, & de aliis ejuſmodi. Recole heic ſi placet quod capite ſuperiore traditur de Gentilis Alienatione fundi in ditione Iſraelitica irrita, ubi ſyngrapha non interveniret. Et alia Alienationibus ſingularia fuere, quà Proſelytos Juſtitiæ ſpectabant, nec parùm ab Originariorum alienationibus diſcrepentia. E quibus id inprimis & ſolùm heic adjiciendum duximus, Proſelytum Juſtitiæ moribundum ſeu per Teſtamentum bona ſua diſtribuentem aut dantem proli ſuæ, antequam Proſelytus fieret ipſa, ſive natæ ſive conceptæ, in caſſum planè feciſſe; neque teſtamentum aut donationem ejuſmodi omninò vim obtinuiſſe. Ex moribus ſcilicet ſuperinductis, ne videretur proles illa pro hærede inter Ebræos admitti. Aliqui etiam inde nec cuiquam quid ab eo rite donatum volunt moribundo, quod שכב מרע vocant, aut mortis causâ; nedum per teſtamentum; cui tamen locus

g Levitic. 25. 14.

h Exod. 22. 20. & vide Levit. 19. 33.

i Cap. 4. pag. 159.

k Exod. 22. 20.

cus, ubi ægrotaret quisquam ex Originariis, etiam sine solennibus alienationum superiùs traditis, quod ex eis etiam quæ alibi [l] diximus satis dignoscitur. De his autem ante alios consulas, si placet, Josephum Caro in *Shulcan Aruch* [m]. Ex apicum autem & formularum ejusmodi observatione palàm est sic disciplinam Ebræorum de Furti interdicto obtinuisse, ut nec dominum esse ibi agnoscerent, ubi apices aut formulæ illæ multiplices (quarum specimen tantùm heic indicavimus) deerant.

[l] *Lib. de succes. in Bona cap.* 24.

[m] *Lib.* Choschen hamispat *cap.* 256.

CAP. VI.

De Jure *apud Ebræos* Egenorum *singulari*; Angulo *segetis*, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, frugibus *per* Oblivionem *in agro* relictis, Decima Pauperis; Eleemosynis; *etiam sententiâ forensi exigendis. Mira in* erogandis *his atque tum* pristinâ *tum* præsenti pauperum conditione *considerandâ, ratio*. E Gentilibus Pauperes (*nisi* Proselyti Domicilii *essent*) juris Egenorum *apud Ebræos* non omnino participes, Proselyti Domicilii *participes* Eleemosynarum; *non alicujus reliquorum quæ sunt pauperibus* debita. Utrùm extremæ Pauperis Necessitati Dominium privatum ex Jure Naturali, *juxta Talmudicos*, cederet.

QUod ad superiùs Selectorum Tertium, seu Jus Egenorum spectat; celebris est apud scriptores [n] quæstio, utrùm extremæ Indigentium necessitati cedat ex Jure Naturali Dominium privatum, adeoque utrùm inde simpliciter Dominium seu Furti interdictum sic temperetur ut surripienti, eo nomine, scelus ex Jure Naturali non fuerit tribuendum. Seu, ut breviter quæstio hæc concipi solet, *utrùm furari liceat propter necessitatem*. Quid ea de re senserint Talmudici manifestum satis fiet, si primò generatim ostenderimus qualia penes ipsos Egenorum seu pauperum jura heic fuerint, & dein adjecerimus quid tradiderint de Gentilium penes itidem ipsos tum indigentiâ tum Eleemosynæ sive erogatione sive receptione. Eorum quæ Pauperibus ex lege sacra seu Ebræis civili debebantur, genus [o] faciunt septemplex. Primum est פאה *Angulus*; II לקט *Spicilegium*. III עוללות *Racematio*. IV פרט *Acini decidui*. V שכחה *quod per oblivionem relinquitur*. VI מעשר עני *Decima pauperis*. VII צדקה *Eleemosyna*. Quæ cuncta nomine מתנות עניים *mu*-

[n] *Dominicus Soto de Iustitia & Iure lib.* 5. *quæst.* 3. *art.*4. *S. Thom* 2. *secunda quæst.* 66. *art.* 7. *alii.*

[o] *Maimonid. halach.* Mithnoth Ainim *cap.* 1, 2. *&c. Mos. Mikot. Precept. Neg. affirm.* 161. *&c.* 284. *&c. Misna tit.* Pea *& tit.* Maigh-sher Sheni.

nera quæ pauperibus danda veniunt. Primum habetur in lege illa [p] *cum messueritis messem terræ vestræ,* לא תכלה פאת שדך לקצר *non consummabis metendo angulum agri tui.* Redditur in vulgata, *non tondebis usque ad solum superficiem terræ.* uti & alibi [q]; *non secabitis eam usque ad solum.* Sed Ebræa quæ attulimus, sunt loci utriusque. Græci ibi οὐ συντελέσετε τὸν θερισμὸν ὑμῶν τοῦ ἀγροῦ σου ἐκθερίσαι, *non perficietis messem vestram agri tui metendo.* Quæ velut dicta non minùs de agro frugibus consito, quàm de arboribus frugiferis, adeoque de proventu telluris omnimodo annuo capiunt magistri. Quantitas Anguli seu partis frugum sic relinquendæ nullibi in lege sacra præstituitur. Sed ex scitis Scribarum seu eorum quibus permissa est Sanctionum superinducendarum potestas, pars erat minimùm sexagesima. Talmudici; כמה הוא שיעור הפאה מן התורה אין לה שיעור אפילו הניח שבולת אחת יצא ידי חובתו אבל מדבריהם אין פוחתין מאחד מששים בין בארץ בין בחוצה לארץ ומוסיף על האחד מששים לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע *Quantitas Anguli à lege sacra determinata non est, unde qui reliquerit spicam unicam, etiam is præstabat id ad quod sic obligabatur. Sed verò ex Scribarum scitis ita præstituta est pars sexagesima, ut minor non sufficeret, idque tum intra terram sanctam tum extra* (nam & extrà ex eorum scitis obtinuit mos hic.) *Et quidem inolevit ut adjicerent aliquid coloni, vinitores, et frugum collectores reliqui, parti sexagesimæ pro varia sive agri area, sive pauperum multitudinis, sive proventus ubertatis quantitate.* Secundum genus seu לקט id est Spicilegium, sacris illis quæ sequuntur nititur verbis, ולקט קצירך לא תלקט *& collectionem* (spicarum seu frugum remanentium) *seu spicilegium non colliges.* Vulgata; *nec remanentes spicas colliges.* Quod ad fruges seu proventus manipulatim falce succidi aut evelli solitos attinere volunt. Si spica unica aut duo inter succidendum, evellendum, aut colligendum, extra manipulos aut sub falce deciderent, hac lege continebantur, idque quotcunque & quotiescunque sic deciderent. Non item si tres simul, nedum plures. Talmudici; אבל נפלו שלש באחת הרי שלשתן לבעל השדה *si tres simùl deciderent, ad dominum agri attinebant.* Genus tertium עוללות seu Racematio in lege sacra sequitur וכרמך לא תעולל *& vineam tuam non racemabis.* Hoc de racemulis dictum volunt, quotquot scilicet nec כתף haberent nec נטף id est

[p] Levit. 19. 9.

[q] Ibid. 23. 22.

est nec scapulos densiores, nec uvas conjunctiores, sed tam has, quàm illos, ita invicem dispersas & distantes ut reliquorum ubertatem densiorem haud imitarentur. Quartum item in sacra lege subjungitur genus ופרט כרמך לא תלקט *neque grana decidentia*, acinos deciduos *colliges*. Qui scilicet in vindemia inter colligendum è racemis deciderent. De quibus, ut de spicis, aiunt Magistri, si unus seu bini deciderent, eos hac lege contineri, quotcunque sic deciderent; non item si tres simul conjuncti, nedum plures. Lex sacra[e] quæ ad genus heic Quintum seu rem per Oblivionem in agro relictam, spectat, hæc est *cum messueris messem tuam in agro tuo*, ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו *& oblitus fueris manipulum in agro, non reverteris ut tollas illum.* Qua de re Talmudici, העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברים ורואין אותם בשעה ששכחוהו אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם ואפילו עמר הטמון אם נשכח הרי זה שכחה *si manipuli oblivisceretur operarii, cujus tamen non oblitus esset paterfamilias, aut si oblitus esset paterfamilias nec tamen operarii, imò si tam hi quàm ille obliti essent, alii tamen ibi transeuntes ipso, quo obliti essent illi, tempore viderent* & indicarent, *pro derelicto per oblivionem censendus non erat. Quod nec obtinuit nisi quilibet hominum* (ad quos aliàs pertinere poterat) *oblivisceretur. Etiam si reconditus esset manipulus & per oblivionem derelictus, pro derelicto in hac lege habebatur.* Neque solùm ad manipulos agri seu messem, sed pariter ad vindemiam & arborum qualiumcunque fructus spectasse docent hanc legem. Quod Sextum heic est, seu Decimam pauperis habent ex illo[f] מקצה שלש שנים *à fine trium annorum* seu *anni tertii proferes omnem decimam frugum tuarum pro illo anno & repones intra portas tuas, venietque Levites &c. Et peregrinus, pupillus atque vidua qui sunt intra portas tuas & comedent & saturabuntur.* Spectare volunt hoc ad tertium & sextum (qui tertius est iteratus) cujuslibet hebdomadis, juxta annorum remissionis computum, revertentis. Ita ut Decima prima & secunda annis 1 2 4 & 5 solverentur, tertio vero & sexto nulla decima secunda, sed hæc velut vice ejus, idque domi, non Hierosolymis sic solveretur. Ad Septimum heic genus spectat lex illa[g], *si fuerit in te pauper unus ex fratribus tuis intra aliquam portarum tuarum in terra tua quam dominus deus tuus dat tibi, non obsir-*

[e] Deut. 24. 19.

[f] Deut. 14: 28.

[g] Deut. 15. 7.

obſirmabis cor tuum neque contrahes manum tuam à fratre tuo paupere. Sed aperiendo aperies illi manum tuam & mutuum dabis illi quod ſufficiat pro penuria ejus qua ille laborat, id eſt די מחסורו אשר יחסר לו quod vertit vulgata, *quo eum indigere perſpexeris.* Et quæ ſequuntur de anno remiſſionis, faciunt ut non mutuum ſed donatum habendum eſſet quod indigenti ſic ſubminiſtrandum; juxta magiſtros. Paulo item poſt, *Non deficiet pauper*, ſeu *non deerit pauper de medio terræ. Ideò præcipio tibi dicens, aperiendo aperies manum tuam fratri tuo, pauperi tuo atque inopi tuo in terra tua.* Accedit & illa [u], *ſi attenuatus fuerit frater tuus & mutaverit manus ejus juxta te* (ſeu *infirmus factus fuerit*) והחזקת בו גר ותושב וחי עמך *etiam ſublevabis* ſeu *ſuſtentabis eum, peregrinus item & inquilinus etiam vivat tecum.* Ita intelligunt magiſtri. Sed vulgata, *& ſuſceperis eum quaſi advenam & peregrinum & vixerit tecum, ne accipias uſuras ab eo &c.* & proximum ita comma ut ex duabus unica lex fiat, adjicit. Sed de Uſuris, mox, capite nono. Poſteriora autem jam citatæ legis verba ſic capiunt Magiſtri ut non ſolùm Proſelytis tam Domicilii quàm Juſtitiæ incolatûs permiſſio in terra ſancta ſic præſtituatur (nam qui ibi תושב dicitur pro Proſelyto Domicilii ſumunt [x]) verùm ut etiam utrorunque inopiæ ſublevamen, ex eleemoſynis, fuerit erogandum. Quod ſic de Gentilibus aliis ſeu qui Idololatriæ nondum renuntiaverant, ſumi nolunt, ut infra dicemus. Verba autem illa in codice Samaritano ſic ſe habent והחזקת בו גר ותושב וחי אחיך עמך quæ verti poſſent *& ſi vis* ſeu *robur peregrini & inquilini in eum* invaluerit, *etiam vivat frater tuus tecum.* Quæ poſtrema in ſine proximi commatis, etiam in codicibus tam Judaicis quàm Samaritanis occurrunt. Legitur item [y] Hyrcanum *inſtituiſſe primum Xenodochia quibus adventum ſuſciperet pauperum peregrinorum.* De eo quidem Joſephus [+], πρῶτος Ἰουδαίων ξενοτροφεῖν ἤρξατο, quod vertitur Gelenio *primus omnium cœpit militem externum alere*; Ruffino autem *peregrinos alere.* Sed ex jam antè allatis legibus, quemlibet aiunt Magiſtri [z] Judæum obligari ליתן צדקה לעני׳ *eleemoſynam dare pauperibus.* Unde & inquiunt כל׳ הרואה עני מבקש והעלי׳ עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עבר בלא תעשה *quiſquis viderit egenum rogantem & oculos ab eo divertens ei eleemoſynam non dederit, violat præceptum negativum.* Opulentiæ alterius atque alterius indigentiæ ratione

[u] Levitic. 25. 35.

[x] *Iarchius ibi*; *Abarbinel in* Piruſh Tora *fol.* 270. *col.* 3. *alii.*

[y] *Egeſippus lib.* 1. *cap.* 1

[+] *Lib.* 13. *cap.* 16.

[z] *Maimonid. halach.* Mithnoth ainim *cap.* 7. *Moſes Mikot præcept. affirm.* 162.

ne semper habitâ. Sed mirum est quod tradunt de Eleemosynæ heic tum Qualitate tum Quantitate. Neque enim suffecisse volunt ut quis opulentus inopibus rogantibus vitæ simplicitèr necessaria donaret, compararetve, veluti vestitum & alimenta. Etiam utensilia domestica, uxorem item & maritum (cœlebibus qui indigerent, pauperum nomine heic venientes) quin & ea insuper quæ ad pristinæ unde deciderant vitæ sortisque splendorem spectarent, ex legibus hisce sacris docent fuisse subministranda. Talmudicorum verba sunt; אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד רץ לפניו והעני ירד מנכסיו קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו *Etiam si pro dignitate pauperis, unde jam deciderat, pristinâ, mos ei esset equo vehi nec sine servo præcurrente, comparandus erat ei equus quo veheretur & servus qui præcurreret.* Et si vestitum rogaret indigus מכסין אותו לפי כבודו מיד *vestiendus erat juxta dignitatem suam propediem.* Si nempè inopia ejus satis nota. Aliter ea de re inquisitum prius ibant. Quod tamen ubi inops alimenta poscebat, non faciendum, sed statim ea subministranda. De Dignitate autem & Splendore pristino, rationem subjungunt ex eo quod in lege habetur *quod sufficiat pro penuria* seu *indigentia ejus quâ ille laborat,* ומצוה אתה להשלים חסרונו ואין אתה מצווה לעשרו *unde ex præcepto obligaris supplere quibus indiget, minimè verò eum ditare.* Atque etiam quemlibet rogatum כפי משגת ידו *juxta facultatem suarum amplitudinem,* obligatum aiunt ita quibus indiguerat supplevisse. Quantitatem item eleemosynæ singulorum sic taxant, ut qui largiùs & maximâ cum laude daret, Quintam opum suarum partem, si res posceret, subministraret; qui mediocriùs, minorem usque ad decimam; quâ si minorem quis, ubi scilicet majorem res poscebat, daret, donum עין רעה *oculi mali* seu ejus qui tenacioris nomen mereretur, vocabant. Addunt ואסור להחזיר את העני שאל ריקם ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת *nefas esse dimittere inopem qui rogaverit, omninò vacuum, & unicum potiùs granulum ei donandum.* Si scilicet rogatus haberet. Si quis autem eleemosynam erogare, juxta quod oportuit, detrectaret, sententiâ forensi coercendus erat in id præstandum quod foro placeret, idque non sine plagarum Pœna nisi pareret. Quod si demum non faceret, è bonis suis id quod erat præstandum in pignus sustulere judices. Maimonides; מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו ב״ד כופין אותו ומכין אותו מכת

מכין מורדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן וממשכנין על הצדקה *Qui non voluit eleemosynam dare, aut minorem dederat quam erat ei par, cogebant eum Judices fori* ſeu *ſynedrium; irrogatâ etiam Pœnâ verberum, quæ contumacibus debita, uſque dum id præſtaret quod ipſi æſtimarent. Quin & irruebant in bona ejus eoque præſente quantum oportuit eum erogare, ut in pignus eleemoſynæ, eripiebant.* Quamvis autem ſic ex lege ſacra primitùs obligatos volunt ſingulos ſingulis, pro horum inopiâ ac illorum opulentia, eleemoſynam obiter præſtare, nihilominùs res eo tandem ex majorum inſtitutis rediit ut, quemadmodum non raró videmus apud Chriſtianos, inſtituerentur qualibet in urbe ac oppido גבאי צדקה *exactores Eleemoſynæ* ſeu ejus quod in pauperum ſublevamen erogandum, qui hebdomatim ſeu à veſpera Sabbati in veſperam eo nomine diligentiùs colligerent erogarentque nummos, alimenta, id genus alia. Locus in quo reponebantur nummi קופה *arca* vocabatur, in quo alimenta, תמחוי *ſcutella.* Unde evenit, ut dein obligatio non tam pauperes ipſos quàm exactores hoſce immediatè ſpectaret, extrà quàm ubi quis exactorum munus ritè erogando juxta facultates ſuas anteverteret. Nam id nunquam non illicitum. Scilicet עני שהוא קרובו קודם לכל אדם עניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת שנ' לאחיך לעניך ולאביונך בארצך *Inops qui fuerit cuiquam propinquus, præferendus aliis quibuſcunque; inopes domeſtici, inopibus urbis; urbis ſuæ, inopibus urbis alienæ; juxta quod in lege ſcriptum eſt*[a], *Fratri tuo, pauperi tuo, Inopi tuo in Terra tua.* Exceptio autem intervenit de Captivis redimendis, quam inferius dabimus. Collectam eleemoſynam erogabant exactores illi, etiam & de suorum inopia atque erogationis modo, juxta mores ſuperinductos, decernentes. Verbi gratiâ; מי שיש לו מזון שתי סעודות אסור לו ליטול מן התמחוי היו לו מזון ארבעה עשר סעודות לא יטול מן הקופה *Qui haberet* (veſpera Sabbati) *duo prandia, ei non licuit ex ſcutella erogari. Qui haberet quatuordecim, ei non licuit erogari ex arca* non ſcilicet in alimenta. Id genus alia ad hunc modum occurrunt; unde haud parùm dignoſcas quinam apud eos pauperum nomine (quantum ad facultatum quantitatem attinet) heic venirent. היו לו מאתים זוז אע'פ שאינו נושא ונותן בהם או שהיו לו חמשים זוז ונושא ונותן בהם הרי זה לא יטול לקט

[a] Deut. 15, 11.

לקט שכחה ופאה ומעשר עני היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחד הרי ז מותר ליחק היו בידו מעות והרי הן עליו חוב או שהיו ממשכנים לכתובת אשתו הרי זה מותר ליחק עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית אפילו היה לו כלי כסף וכלי זהב אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו אלא מותר ליחק ומצוה ליתן לו בד"א בכלי אכילה ושתיה ומלבוש מצעור וכיוצא בהן אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדת או עלי וכיוצא בהן מוכרן ולוחק פחותה מהן בד"א קודם שיגיע לגבות מן הקופה אבל אחר שגבת הצדקה מחייבים אותו למכור כליו וליקח אחרים פחותים מהם ואח"ך ימכור בעל הבית כהיה מהלך מעיר לעיר ותמו לו המעות בדרך ואין לו עתה מה יאכל הרי זה מותר ליחק: לקט שכחה ופאה ומעשר עני וליהנות מן הצדקה ולכשיגיע לביתו אינו חייב לשלם שהרי עני היה באותה השעה

Qui haberet in bonis ducentos Zuzos, (id est quinquaginta ſiclos ſacros) *licet cum eis non negotiaretur, aut qui haberet quinquaginta & cum eis negotiaretur, is in eis non erat habendus quibus licuit Spicilegio, frugibus per Oblivionem in agro relictis, Angulo & Decimâ pauperis gaudere. Si cui pauciores quàm ducenti eſſent* (nec in negotiationibus eis uteretur) *tametſi mille homines ſimul eum dona præberent, nihilominùs ei jam dictis gaudere fas erat. Si Pecuniam ſeu opes quidem haberet, quæ tamen æri alieno aut doti uxoriæ eſſent obnoxiæ, fas erat ei ſibi ea etiam ſumere. Si egenus eſſet qui villulam, & ædes inſtructas haberet etiam rebus argenteis & aureis, mos non erat ut is cogendus eſſet vendere ædes ſuas & res ei inſervientes* (ut ſcilicet inde viveret & à jam dictis arceretur, ſed) *ea accipiebat, & ex præcepto eis gaudere debuit. Quod intelligendum de utenſilibus ejus eſui & potui neceſſariis, & de vilioris pretii veſtimentis & ſimilibus. At verò ſi ei eſſent utenſilia aurea vel argentea qualia ſtrigilis aut piſtillum & quæ ſunt ſimilia* (lautioris & ſplendidioris vitæ inſtrumenta) *vendenda ea erant atque id genus minoris pretii alia ei inde ſupplenda. Quæ tamen exceptio locum tantum habuit antequam ex eleemoſynis publicis ſeu eleemoſynarum ærario ali inciperet. Simulac enim incipiebat inde ali* (ſeu alimenta inde petebat) *cogendus erat vendere res illas pretioſas & viliores accipere. Ec dein fortunâ anguſtiori contentus eſſe debuit. Si Patrifamilias per urbes aliquot & oppida proficiſcenti commeatus primò ſuffecerat et dein* (ante reditũ) *indiguerat ille quod comederet, ei competebat ſumere ſpicilegium, fruges*

 per

per oblivionem relictas, Angulum & decimam Pauperis atque etiam ex ærario eleemosynarum ali. Neque postquam domum redierat, obligatus erat ad restituendum. Nam tunc temporis (quò acciperet) *pauper seu pauperum numero censendus erat.* Ceterùm tametsi pristini splendoris & anteactæ vitæ unde inops deciderat, ratio erat ut paulò antè dictum est, habenda, & juxta eam eleemosynæ subministrandæ, attamen in mandatis dederunt sapientes ut, qualiscunque fuisset antè dignitatis inops, artificio alicui jam sedulò incumberet, ut inde minùs esset aliis seu eleemosynarum ærario oneri; quod & ita fecisse aliquot viros aiunt insigniores ad paupertatem aliàs summam redactos, ut לא שאלו מן הציבור ולא קיבלו מהם כשנהנו להם *nec rogarent ab universitate seu populo* (id est ab exactoribus illis qui populi eleemosynam corrogarent erogarentque) *nec acciperent ab eo quando ipsis donare volebant.* Quod vero dicitur de Arca & Scutella, sic capiendum est, ut hæc pro vario locorum more aut haberetur aut omitteretur, illa verò nullibi deesset. Maimonides; לא ראינו ולא שמענו בקהל משראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שאין נהגו בו *Neque vidimus neque audivimus in Eccesia aliqua seu universitate Israelitarum, defuisse Arcam Eleemosynæ. Sed Scutellam quidem loci alii habent, alii non habent pro moris diversitate.* Atque arcam hujusmodi seu inopum ærarium publicum respicit puto illud in Evangeliis [b]. *Vende &c. & da pauperibus*, & *dimidium bonorum meorum do pauperibus*, & similia. Et facilè hinc intelligitur puto unde viverent liberi quorum aliquibus tantùm pro varia patris opum quantitate, ex ipso jure, ostiatim erat mendicandum; qua de re nos alibi [c]. Prioribus jam dictorum Quinque adjicitur in lege sacra *pauperi* [d] *& peregrino ea relinques*; nam & quod de manipulo per oblivionem derelicto dicitur, *non* [e] *reverteris ut tollas illum, sed peregrini, pupilli & viduæ erit*, velut pauperum paraphrasis habetur, quemadmodum & simile illud in lege de pauperum decima. Eleemosyna autem, qualem ostendimus, exigenda ex sui natura pauperibus erat debita. Et cuncta sanè ita debita, ex Magistrorum sententiâ, ut non omninò eorum aliqua è Charitatis sive fervore sive arbitrio sed ex juris stricti ejusque à numine præstituti Obligatione penderent. Eleemosyna, dico, nolenti exigenda, juxta jam præmissa. Nam & alias, quæ ex abundantia charitatis jure exigendam exce-

[b] *Matth.*19.21. *Marc.*10.21. *Luc.* 18.22. 19.8.

[c] *De success. in Bona cap.* 9.

[d] *Levit.*19.9. 23.22.

[e] *Deut.*24 19

excedunt, tum summopere laudant [f], tum apud viros pietate insigniores, in usu fuisse non infrequenti, tradunt. Sed eæ huc non spectant. De prioribus item quinque docent [g] כל מתנות עניים אלו אין בהן טובת הנייה לבעלים אלא העניים באין ונוטלין אותן על כרחן של בעלים ואפילו עני שבישראל מוציאין אותן מידו *Nullum ex hisce pauperum donis in dominorum* (agrorum, arborum, vinearum) *commodum percipiendum* (aliter ac jam statim dicitur) *sed mos erat ut advenientes pauperes ea tollerent, etiam invitis dominis; quin etiam si dominus esset ipse pauper ex Israelitis, eripere ea fas erat eis è potestate ejus.* Quod ut commodiùs facerent, ab agri domino eis velut horum dominis relinquenda erant. Temperamenta autem heic bina adjecta. Alterum ubi partem hujusmodi donorum auferrent pauperes, quod reliquum erat negligentes. Alterum ubi agri, vineæ, arboris (in quibus eorum hujusmodi jus) alicujus derelicta sic dona planè negligerent, nec omninò peterent intra tempus quo ex more loci fruges ejusmodi colligendæ. Priori in specie quod sic pauperes relinquebant, nemini hominum non dein patebat. Adeoque Occupatione adquirebatur. Talmudici; פסקו העניים לבקש ולחזור עליהן הרי הנשאר מהן מותר לכל אדם ואינו חייב ליתן להם דמיהן שלא נאמר בהן ונתן לעני אלא תעזוב אותם ואינו מצוה לעזוב אותן לחיה ולעופות אלא לעניים והרי אין עניים *Quoties desinerent pauperes petere & redire ut peterent, id quod reliquum erat occupanti concessum est. Nec qui occuparet, obligatus est pretium eis solvere. Nam neque ex lege quidem institutum est ut donaret colonus, sed ut relinqueret ea* (utcunque donorum pauperum nomine insignita fuerint hæc omnia.) *Neque præceptum est relinquere ea bestiis & volucribus, sed pauperibus, qui jam quidem esse desiere.* Cum scilicet repetere desinerent. Tunc autem Spicilegii partem sic neglexisse pauperes, ut dein occupanti pateret, censebatur simulac alii post alios pauperes spicas legerant, seu legerant pauperes iteratò. Acinos autem seu uvas Deciduas & racemationem, simulac semel in vineam ad colligendum venerant pauperes ac redierant. Quod reliquum erat Olivarum per Oblivionem in arbore relictarum, si non sumerent pauperes ante novilunium mensis Kisleu, qui fere Novembri nostro respondet. Sub arbore seu in terra relictas, simulac desierant pauperes eas petere; quod puto sic intelligendum,

[f] *Maimonid: halach* Mithnoth Ainiim *cap:* 10.

[g] *Idem. ibid. cap.* 2.

ut quod de ſpicis jam dictum. Et ſua cetera habuere heic tempora. Ubi autem omninò negligerent nec intra tempus fruges ex more colligendi eorum quæ ſic eis derelicta ſunt, aliquid ſumerent, הרי הן של בעל השדה *eadem ad agri Dominum attinebant.* Accedant hiſce Tria inprimis animadvertenda. I. Quemnam nomine גר ſeu *peregrini*, in legibus jam dictis ſacris pauperi conjungi ſoliti, venire velint Talmudici. II. Utrùm in Pauperum hiſce donis, juris aliquod eſſe Pauperi Gentili admitterent. III. Utrùm à Gentilibus donorum, quæ diximus, aliqua, juxta eos, præſtanda. Ex vi ac ſenſu legum, quæ huc attinent, Sacrarum haud alium nomine גר *peregrini* ſeu *Proſelyti* contineri volunt præter Proſelytum Juſtitiæ ac Libertinum qui juris parilis. Verba ſunt, כל גר האמור במתנות עניים אינו אלא גר צדק שהרי הוא אומר במעשר עני ובא הלוי והגר מה הלוי בן ברית אף הגר בן ברית *Peregrinus cujus mentio in legibus de Pauperum donis haud alius eſt quàm Proſelytus Iuſtitiæ. Nam & in lege* [h] *de Decima pauperum memorantur ſimùl Levita & Peregrinus. Levita autem ibi planè filius eſt federis. Talis igitur & Peregrinus cum eo conjunctus.* Ex lege itaque Sacra Proſelyto domicilii, quantumlibet pauperi (nomine גר Proſelyti ſeu Peregrini) in hiſce ſortem voluere eſſe nullam, nedum Gentili alicui qui nondum idololatriæ renuntiaverat. Sed verò nomine תושב ſeu *inquilini* in lege illa ſuperiùs ex Levitico citata, Eleemoſynas tantùm ex illius legis vi ſumebat Proſelytus domicilii, non item reliquorum donorum pauperum quidquam. At vero tum Proſelytis domicilii tum aliis Gentilibus ex jure ſuperinducto permiſerunt (quod ſecundò heic animadvertendum) in omnibus jam dictis ſortem, ſi pauperum, qui è Judæis, turbæ ſe commiſceret. Temperamentum jam proximè ante dictis ſubjungunt; אע"פ כן אין מונעין עניי גוים ממתנות אלו אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן *Ceterum tametſi ex ipſa lege ſe res ita habebat, nihilominus non arcebant pauperes Gentilium à Donis jam dictis* ex illis ſcilicet prioribus. *Sed ii commiſti turbæ pauperum ex Iſraelitis ea acceperunt.* Cauſa redditur מפני דרכי שלום *ob vias pacis*, id eſt *officioſæ humanitatis* ſeu *charitatis* cauſâ. Ita jus planè pauperibus, qui non Judæi, in omnibus denegant. Excepto quod dicitur de Eleemòſynis Proſelyto Domicilii erogandis. Rem autem Gentilibus omnimodis qui Judæorum pauperibus in rogando, ſumendo, ſe commiſcerent, concedunt.

h Deuteron. 14. ult.

Quod ad Tertium demùm heic attinet; neque Dona illa Pauperum priora sex aut eorum aliquod quidem permittebantur Gentiles in ditione Israelitica præstare, nedum obligabantur. Dè Gentilibus non permissis ejusmodi quid ibi præstare, satis dictum est libro tertio[l]. Quin de Proselyto Justitiæ recens facto scribunt * נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר הרי זו פטור מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה אע"פ שאין השכחה אלא בשעת העימור *Si Gentilis* in ditione Israelitica *postquam segetem messuerat, Proselytus Iustitiæ factus fuisset, ex segete illa neque Angulus neque spicilegium neque manipulus per oblivionem derelictus, pauperibus relinquendus; tametsi manipulis jus non inciperet ante tempus quo manipuli avehi soliti.* Id est etiam postquam Proselytus esset factus. Item[k] ישראל וגוי שהיו שותפים בכרם חלקו של ישראל חייב ושל גוי פטור *Ubi Israelita & Gentilis Socii erant vineæ in parte Israelitæ* (divisa) *relinquendi erant acini decidui & racematio. Sed pars Gentilis immunis erat.* Quale pariter de reliquis jam dictorum Sex dicendum. Quod verò ad Eleemosynas attinet, cum eæ fuerint aut ex justitia seu stricto jure debitæ adeoque pro arbitrio forensi exigendæ ut est ostensum, aut ex charitatis abundantia insuper accesserint (quale quidem discrimen Eleemosynarum dum eo nomine ea quæ pauperibus præbentur, innuitur, nullibi locorum forsan abest) tantum abfuit ut à Gentilibus exigerentur aliquæ omninò, ut nec palàm ab eis libentèr offerentibus, ex more majorum deberet Judæus Eleemosynam aliquam accipere, nisi ita eveniret ut neque necessitati suæ extremæ subvenire quirent Eleemosynæ à suis subministratæ, neque clàm posset à Gentili accipere. Talmudici[l], אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוים בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה בצנעה הרי זה מותר ומלך או שר מן הגוים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירים אותו לו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו ונתן לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע המלך *Fas non erat Israelitæ accipere Eleemosynam à Gentilibus palàm ac in aperto. Adjectà tamen exceptione hac. Si Eleemosynæ suorum vitæ suæ necessariis non sufficerent, nec Gentilium Eleemosynam clàm accipere posset, tunc quidem licuisse. Quin, si Rex aut Princeps è Gentilibus pecuniam in Eleemosynam ad Israelitas mitteret, eam sanè rejicere mos non fuit, propter regiæ dignitatis observantiam. Recipiebant ergo, sed clanculum erogabant Pauperibus Gentilium, adeoque*

[l] Cap.4.

* Maimonid. halach. Mithnoth Ainiim cap.2.

[k] Idem ibid. cap.4.

[l] Idem ibid. cap.8.

que ut Rex nesciret. Atque hinc ritè intelligendum videtur quod de mendicantibus Judæis controverti solet. Josephus Scaliger *; *Veri Iudæi non mendicabant, neque mendicant hodie propter τὸ φιλάλληλον eorum, quòd divites non patiuntur tenuiores mendicare aut esurire, & multa præcepta de Eleemosynis etiam antiquissima habent.* Qua de re plura apud Nicolaum Serrarium [m], Joannem Drusium, id genus alios. Non quidem mendicabant, instar aliorum, aut tàm miserè efflagitando victum quærebant, quoniam ex disciplina avita à lautioribus pauperes, etiam subinde lautiùs erant sustinendi. Sed intereà mendicabant. Nec mendicabant, aut hodie ex disciplina mendicant, ab aliis quàm à contribulibus rogando, nisi ubi contribulium Eleemosynæ non sufficerent. Aliter, vides, ab aliis rogari licitè potuisse. Quod & factum ab illis fuisse scimus tum ex Juvenale *, tum ex Martiale * ubi ad Sparsum inter urbis incommoda recenset frequentiam Judæorum mendicantium.

Nec turba cessat entheata Bellonæ,
Nec fasciato naufragus loquax trunco,
A matre doctus nec Rogare Iudæus.

Ex hisce demùm animadversis haud ita difficile videtur elicere quid senserint Talmudici de quæstione illa utrùm dominium privatum extremæ alterius necessitati ex Jure Naturali cederet. Certè penes Ebræos ab ipso Juris Naturalis autore ita jura pauperum præstitui singularia seu civilia volunt Talmudici, ut ea neutiquam omninò ad pauperes è Gentilibus idololatris spectasse statuant. Nec quidem ad Proselytos Domicilii, excepto quòd is Eleemosynis sustentandus, ut dictum est. Utcunque omnia dona pauperum jam memorata æquè spectâsse scribat, idque ex præcepto, Josephus [n], ad peregrinos è Gentibus quoscunque, unde & ea ξένια seu *munera hospitalia* nuncupat. Nam quod adjiciunt, inter Israeliticam pauperum turbam admissos etiam pauperes è Gentilibus, id planè aiunt tantùm factum מפני דרכי שלום *humanitatis causâ* seu charitatis suæ, non omninò ex sacra lege; quâ pauperes ejusmodi aut peregrinos alios, præter Proselytos Justitiæ, contineri nolunt. Neque injuria pauperibus ex Israelitis (quibus ex lege sacra, uti volunt, Dona illa ab origine propria fuere) inde fiebat. Nam mos superinductus est ille, uti & alii non pauci, ab iis qui rebus cum summa legum ferendarum rerumque circa dominium seu jura ejusmodi liberè administrandarum potestate præerant, quorum consensu juxta capite

superiùs

* In Elencho Triherés. cap. 28.

[m] De Rabbinis lib. 2. Scrup. 38. & 39. & vide lib. nost. de Successionibus cap. 9.

* Satyr. 6.

* Lib. 12. Epig. 57.

[n] Archæolog. lib. 4. cap. 8. & videsis Philonem apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib. 8. cap. 7.

ſuperiùs primo dicta, civiliter ſaltem involuti etiam & ipſi ex Iſraelitis pauperes. Quin nec pauperibus ſuis, utcunque in neceſſitatem redactis extremam, quidquam ex alieno ſibi ſumere permiſere, ſed rogando tantùm accipere aut à privatis aut à publicis Eleemoſynæ exactoribus. Accedente ſemper, non pauperis vi aut arbitrio ſed ſententiâ forenſi, quæ cogeret, quoties quis id quod ſibi præſtandum, denegaret. Adeò nec ſuorum, nedum è Gentilibus pauperum, neceſſitati alicui patuiſſe ſtatuerunt privatum cujuſquam dominium, citra ſententiam fori. Hæc autem legibus eorum civilibus planè nitebatur, neque aliter aut aliunde (ſi poteſtatem legitimam reſpicias) in Eleemoſynam denegantis ſic irruebat dominium, quàm cum ſive pignus capiendo ſive in poſſeſſionem mittendo aliterve, pro multiplici executionis forenſis diſcrimine, aliis in actionibus in cujuſpiam dominium, veluti ob Siclum dimidium non præſtitum, Dotem, Furti reſtitutionem denegatam, id genus reliqua, ritè irrueret. Ita actus ille planè civilis erat. Et tantum abeſt, ut quid faciat ad adſtruendum ex Jure Naturali pauperis cujuſquam neceſſitati extremæ dominium alterius privatum patere, ut contrarium potiùs innuat. Imo contrarium manifeſtò, ni fallor, innuitur in eo quod negant à Gentilibus Eleemoſynas palàm accipere fas fuiſſe Iſraelitis, niſi tum in extrema neceſſitate cui ſubvenire nequirent Iſraelitarum Eleemoſynæ, tum quoties clam accipere nequirent. Quod perquam abſonum foret, ſi ex Jure Naturali dominium neceſſitati cedere privatum voluiſſent. Tunc enim licuiſſet neceſſitate adacto, in Bona alterius inviti, vi involare, quæ interim à Domino libentèr offerente non licuiſſet accipere. Extrema igitur neceſſitas non fuit quo minùs alieni inde ſurreptio, ex Jure Naturali, pro Furti ſeu rapinæ ſcelere apud Ebræos haberetur. Et, quantùm ad extremam paupertatem, vide etiam quæ capite proximo ſequuntur, de Egeni venditione tum ſui tum liberorum ut pretio poſſet ſuſtentari; idque tam Proſelyto ac Gentili quàm Ebræo.

CAP.

Cap. VII.

De acquirendo Personarum *juxta Ebræos, in Pace,* Dominio. Servi Ebræi *tum ex* sui venditione, *tum ex* addictione Fori. *De* Filia, *Patris addictione,* ancillâ factâ. Ebræus *addictus* in servitutem Proselyti *seu* Gentilis, *ex venditione sui. Et de horum* libertate *seu* Dominio sui *redeunte.*

DE Rerum Occupatione, Cessione, & Dominio, etiam quà Egenorum necessitatem spectet, hactenus actum est. Sequitur ut de Personarum in Pace seu ex Pacis Jure (quod solùm hucusque heic tractamus) Adquisitione juxta institutum videamus. Personarum, cum aliæ essent Liberi, aliæ Servi; liberis verò, dum liberi manebant, ejusmodi sui potestas esset & Dominium, ut aliis servire non cogerentur nec libertatem seu Dominium sui amitterent ante illatam servitutem, quâ aliena in bona transirent; unde nata fuerit illa in Pace servitus, dispiciendum. Ea aut in Ebræis reperitur, aut in Cananæis aliisve Gentibus. In Ebræis, Servitus triplici ex causa oriebatur; aut cum se quis alteri in servitutem mancipabat, aut ex Fori aut ex Patris addictione. De primo genere capitur illud Legis[o], *si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus &c.* quod obtinere nolebant, nisi ubi extremâ, adeo ut nihil omninò superesset in Bonis, paupertate quis adactus esset, pretioque tantùm vitam sustentaret. Maimonides[p]; אינו רשאי למכור את עצמו להצניע את דמיו או לקנות בהם סחורה או כלים או ליתנם לבעל חובו אלא אם כן צריך לאכלן בלבד אין אדם רשאי למכור את עצמו עד שלא ישאר לו כלום ואפילו כסות לא תשאר ואחר כך ימכור את עצמו *Fas non est cuiquam vendere seipsum, ut pretium abscondat, aut ut merces sibi aut vasa inde emat, aut* ut creditori debitum *solvat, sed duntaxat ut habeat quod comedat. Neque fas est cuiquam seipsum vendere, quamdiu quidquam omninò, etiam vestis, superfuerit. Sed postea potestas ei est vendere seipsum.* Romæ olim ita homines liberi se venales postulabant ut memorat Ulpianus[q]. Fori addictionem, ad alias de hujusmodi servitute leges, attinere volunt. *Si*[r] *emeris servum Ebræum, sex annis serviet tibi. Et*[s]*, cum tibi venditus fuerit frater tuus Ebræus aut Ebræa & sex annis servierit tibi &c.* Qui

scilicet

[o] *Levit.* 25. 39.

[p] *Hal.* Aibdim *cap.* 1. *ita Gem. Bab. tit.* Baba Metzia *fol.* 71. *Moses Mikot. Prec. affirmat.* 83. *&c.*

[q] *L.* 17. §. 11. *ff. tit. de Ædilitio edicto, & videsis Jacob. Revardum Conjectan. l.* 2. *cap.* 8. *præter D. Ambrosium lib. de Nabutho c.* 5. *& lib. de Tobia cap.* 8.

[r] *Exod.* 21. 2.

[s] *Deut.* 15. 12.

scilicet solvendo non erat, furti reus, actori in servitutem ex fori sententia [t] addicebatur, usque dum ministerium ejus furti pretium duntaxat, non duplum [u], nedum quadruplum quintuplumve æquaret. Duplum, quadruplum, aut quintuplum, quorum in legibus de Furto, mentio, ex hujusmodi servitute non præstanda [x]; sed ex beatiore rei post finitam servitutem fortuna expectanda erant. Ita verò ad hasce leges attinere volunt Fori addictionem, ut quæ de tempore aliisque servitutis circumstantiis adjiciuntur de sic addicto capienda; non tamen, ut aut ad utrunque sexum, licet uterque in legum altera memoretur, fori addictio spectaret, aut leges illæ tantùm ad Fori addictionem, ut mox liquebit. Etenim ex perpetua Majorum traditione [y] האיש נמכר בגניבתו אבל לא האשה *vir ob furtum suum venditur, sed non fœmina.* Et singulare etiam erat heic aliàs fœminarum jus, ut nec ipsæ se in servitutem possent addicere, nec servos sive Ebræos sive Cananæos sibi jure emere. Maimonides [z]; אין האשה נמכרת בגנבתה וכן אינה מוכרת את עצמה ואינה קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני מפני החשד *Ut fœmina non venditur ob furtum suum, ita nec seipsam vendere potest, nec sibi emere servum sive Ebræum sive Cananæum, suspicionis causâ*; ne scilicet existimationi suæ seu pudicitiæ fraus fiet. Quin & Ebræo tantùm, non Proselyto Justo, nedum Domicilii aut Gentili, reum furti addicebat forum. At si Ebræus ipsum se sive Proselyto sive Gentili vendiderat (quod tamen ne faceret in monitis habebatur) Emtor dominus illorum [a] legitimus erat. Qui se ita vendiderat Gentili, semel atque iterùm sive à propinquis sive à populo redimendus erat. Qui tertiò, redemtione indignus nisi ut morte tantùm eriperetur habebatur ipse; non item liberi posterive qui inde Gentili servi fierent. Addictiones autem seu venditiones ejusmodi, ex more patrio, non fiebant in publico אלא בצנעה ודרך כבוד *sed occultè*, seu *privatim, atque ita ut* venditi seu addicti *dignitas conservaretur.* Neque Ebræo cui addictus ita servus, sive Ebræus, sive Proselytus, fas erat dominari בפרך [b] *cum duritia* aut ita sævire, ut in servos aliarum gentium fieri assolebat; sed leniter tantùm ejusce ministeriis uti atque illis quæ libero homine, si servitus ipsa abesset, non essent indigna. Addicto, Uxori ejus, ac liberis ex ea susceptis, Victum, Vestitum, ac Domicilium præstabat dominus, cui tamen neque hi neque illa serviebant. Servitus ex addictione fori sexennio per-

[t] *Exod.* 22. 3.

[u] *Maimonid. halach.* Ganiba *cap.* 3.

[x] *Maimonid. halach.* Ganiba *cap.* 3.

[y] *Idem ibid. Iarch. ad Deut.* 15. 12.

[z] *Halach.* Aibdim *cap.* 1. *& videsis lib. de successionibus in bona cap.* 26.

[a] *Videsis Levit.* 25. 47. *& Misnam tit.* Gittin *cap.* 4. §. *ult. & Gemar. Bab. ibi fol.* 46 *b. Deuteron.* 24. 68. *Maimonidem halach.* Mithnoth Ainim. *cap.* 8.

[b] *Levitic.* 25. 43. *qua de re videsis* Thorath Cohenim *fol.* 55 *b. & de aliis huc adductis uti & Maimonid. halach.* Aibdim *cap.* 2, 3. *& seq.*

imebatur. Jubilæo verò, tum hæc tum ea quæ ex venditione in quotcunque annos sui, tametsi intra sexennium aut aliter quomodocunque accideret. Ex ultroneæ item Manumissionis syngrapha evanuit, ex Redemptione, ex domini Morte ubi sive Gentilis is esset sive Proselytus, atque ex[c] Morte domini, ubi Ebræus esset, nisi filium qui succederet (quæ exceptio non obtinuit, si, aure perforata, servitus prorogaretur) relinqueret. Nam nec filia[d], nec hæredum alius quis in mancipia hæc succedebat. Addicto ex sententia fori, fas erat domino (ut supra[e] tetigimus) ancillam Cananæam seu ejusmodi aliam (cujus proles, uti & cuncti servi & ancillæ è Gentilibus adquisitæ, ei perpetuò graviorem atque aliam ab ea quæ ab Ebræis exigenda erat, serviret servitutem) thoro conjungere, ut ita servos ex ea susciperet, eisque dominum ditaret. Atque sic intelligunt illud[f] legis, *si cum corpore suo* (ipse solus; nam de veste, quàm habet vulgata nihil[g] in origine) *venerit*, *cum corpore suo egredietur*; *& si uxorem habuerit* (id est, אם בעל אשה הוא *si maritus uxoris* seu *maritus fœminæ fuerit*) *egredietur uxor ejus secum*. Sin *verò dominus* יתן לו אשה id est *dederit ei fœminam* (uxorem, in vulgata) *quæ ei peperit filios* aut *filias*, *fœmina & liberi ejus erunt domini sui*; *ipse verò exibit solus*. Si uxorem nempè haberet legitimè conjunctam, alenda erat & ipsa & liberi ejus à domino, ut dictum est, cui tamen neque hi neque illa servitium hinc præstabat; nedum, finitâ patris ac mariti servitute, servi manebant, uti & alibi est[h] statutum. At fœminam illam, cujus proles, veluti in servi fructu, domino heic conceditur, non pro uxore omninò sumunt[i], sed pro ancilla, qualem diximus, quæ ex servi Ebræi, durante singularis illius servitutis tempore, concubitu familiam mancipiis, matrem semper sequentibus, auctitaret. Et species hæc earum una est, quibus ex majorum traditione, non obtinuit vim interdictum de innuptarum, quæ Gentiles erant, concubitu, qua de re etiam libro proximè superiori[k]. Temperamenta autem adjiciunt; neutiquam hoc aut domino aut servo Ebræo licuisse nisi & uxor anteà servo fuisset legitima & liberi ex ea suscepti (adeo ut præcepto multiplicationis humani generis satisfecisset) neque licuisse domino servum ejusmodi ab uxore aut liberis sejungere ut mancipiis gignendis operam cum ancilla commodiùs daret, neque plusquam unicam ancillam servo unico nec binis servis unam ancillam, ad hanc legem, conjungere. Neque demùm

[c] *Misna & Gemar. Bab. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 17 *b. & Gem. Hierosolymit. ad eundem tit. fol.* 59 *a.* §. 2.

[d] *Videsis lib. de successionibus in bona cap.* 20.

[e] *Lib.* 5. *cap.* 4. *&* 12.

[f] *Exod.* 21. 3.

[g] *Videsis Sixtin. Amam. in Censura, Exod.* 21.

[h] *Levit:* 25. 41.

[i] *Gem. Bab. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 14 *b. & c.* 3. *fol.* 68 *b. Gem. Hierosolymit. ad eund. tit. fol.* 59 *a. Maimonid. halach.* Aibdim *cap.* 3. *& halach.* Isuri Bia *cap.* 12. *Iarch. ad Exod.* 21.

[k] *Cap.* 4. *&* 12.

demùm ei qui venditione seipsum addixerat, ancilla ita conjungenda. Scilicet, המוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישראל *Qui seipsum vendiderit, ei non minùs est interdicta hujusmodi ancilla Cananæa, ac cuique alii Ebræo:* Neque Legem illam de aure [l] perforanda, ad eum qui se vendiderat, attinere volunt, sed tantum ad addictum ex sententia fori, qui, aure ita perforatâ, servus esse desiit aut Jubilæi, qui proximè sequebatur, adventu aut morte Domini. Nam ne ad filium quidem transmittebatur ejusmodi servus. Nec ei qui se vendiderat, munera, finitâ servitute, sed ei qui à foro addicebatur, ex lege [m] donanda quæ triginta siclis, ex veterum more, taxabantur. Ex patris denique addictione, singulare servitutis temporariæ genus habebatur, secundum legem [n] illam, *si quis vendiderit filiam suam in ancillam, non egredietur sicut egrediuntur servi. Si displicuerit oculis domini sui* אשר לא יעדה (quod vertunt aliqui, *& non despondit eam*; sed Ebræi legunt אשר לו יעדה *quòd eam sibi desponderet*, neque alitèr ferè Paraphrastæ Chaldæi, nec in Arabica sua Saadias, nec vulgatæ autor qui habet ibi, *cui tradita fuerit*; tametsi tam Judæorum quàm Samaritanorum codicibus לא *non*, non לו *sibi* scribatur, quam etiam negationis lectionem retinuisse palàm est Arabem Erpenianum seu Judæos Mauritanienses, Tawasium in versione Persica, atque Hellenistas) *sui redimendi potestatem ei non deneget. populo extraneo* (alteri cuiquam) *potestatem non habet eam vendendi, cum ipse fefellerit eam. Si autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum aget cum ea. Victum ejus, vestitum ejus, & debitum conjugale ei non minuet. Et si tria hæc non fecerit ei, egredietur illa gratis absque pecunia.* Filia ante expletum annum duodecimum & diem insuper unicum, nisi pubertatis signa ante comparerent, קטנה seu Minor dicebatur. Exacto dein semestri tempore, modò pubertatis signa adessent, de quibus [o] alibi, נערה seu *Juvencula*, & postmodum בוגרת seu *puella plenæ pubertatis*, qua finiebatur patria apud eos potestas. Legem jam allatam, de filia tantùm minori, à patre in summam, adeo ut nihil in bonis ei omninò superesset, paupertatem redacto, in servitutem Ebræo duntaxat venditâ intelligunt [p]. Si verò pater in ejusmodi paupertatem non redactus filiam vendidisset, redimere eam, ne familiam suam servitute dehonestaret, à foro cogendus erat. Neque venditio hæc fiebat, nisi, per leges patrias ancillæ spes saltem

[l] *Exod.* 21. 6. & *Deut.* 15. 17.

[m] *Deuteron.* 15. 14.

[n] *Exod.* 21. 7.

[o] *Lib. de Successionibus cap.* 9.

[p] *Gemar. Hierosolymitana ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 59. *col.* 3. *Babylon. ad eund. tit. fol.* 18 *b.* & 19. *Maimonid. halach.* Abdim *cap.* 4. & 3. *Moses Kotzensis præcept. Affirm.* 85.

tem dubia esset nubendi aut emtori aut filio suo. Verbi gratiâ, filio suo, filiam sic quenquam addicere contra fas erat. Nam neque emtor ipse, utpote sororem, neque ejus filius utpote amitam, ducere potuit. Præsumebatur enim emtionem hujusmodi in nuptias fieri; adeoque Patris venditioni, ejusmodi in eas prævius inerat consensus, ut si posteà desponderet eam emtor sive sibi, sive filio suo, ritè satis sponsalia cum minore, quæ in patria erat potestate, (modo & ipsa assentiret) inirentur. Et sponsalibus ejusmodi initis, è servitute in uxoris dignitatem planè abibat. Quæ species est singularis sponsaliorum quæ apud Ebræos, inter subditos, sine dote ac solennibus aliis, ut ritè satis inita admittebantur. Qua de re fusiùs in Uxore Ebraica. Quod si sponsalia detrectaret emtor, minor ejusmodi pro ancilla per sexennium habebatur si in tot annos vendita fuisset, nisi intercessisset aut Redemptio, aut ultroneæ Manumissionis syngrapha, aut Jubilæus, aut Mors Domini (nam ad hæredem nunquam transibat hujusmodi ancilla) aut demùm (quod singulare heic est, nec pro more aliorum servorum qui egrediuntur) Pubertatis signa, quibus è minoribus eximeretur. Nam hisce omnibus perimebatur hæc servitus, tametsi patria potestas usque ad pubertatis plenæ ætatem, seu duodecimum præter tempus semestre annum, ex jure receptissimo prorogaretur. Et verba illa legis prostrema, *si tria hæc non fecerit ei, egredietur illa gratis absque pecunia*, interpretantur per, אם שלש אלה לא יעשה לה לא יעדה לו ולא תעדה לבנו ולא נפדית בגרעון כסף ויצאה חנם בהבאת סימנין *Si tria hæc non fecerit ei; nec sibi ipsam despondeat, nec despondeat eam filio suo, nec deducto præteritæ servitutis pretio, ut minori redimatur permittat, sed egrediatur*, seu *nanciscatur libertatem gratis, quamprimùm nempe pubertatis signa comparuerint*. Etiam lex [q] muneribus, cum libertate, donandis, ad hanc spectat. Quod verò subjungitur Legi illi de muneribus cum libertate donandis & de aure ubi suam velit servus prorogari servitutem, perforandâ, ואף לאמתך תעשה כן *Etiam* [r] *& ancillæ tuæ sic facias*, id non omnino de perforanda ancillæ aure capiunt, nec perforari ejusce aurem aut servitutem ejus prorogari, ut servi, volunt. Verbis autem illis innui munerum dationem antea ibi memoratam ac cetera quæ sunt perforato beneficia (veluti morte Domini atque Jubilæo libertatem nancisci) ad ancillas Ebræas itidem spectare volunt; neutiquam autem servitutis prorogationem.

[q] Deuteron. 15.14.

[r] Ibid. comm. 17.

Cap. VIII.

De Servis è Gentilibus *in Pace apud Ebræos* adquisitis; *eorum* discrimine, ministerii natura, manumissione, posteris, Bonis. *Obiter de Munere singulari* Calceum *domini* Solvendi, *seu* Exuendi.

Servorum Cananæorum, aliorumve, qui ex aliis gentibus in servitutem redacti sunt, Dominium in pace acquirebatur, Venditione[f] (idque, sive dominus servum, siue Gentilis liber seipsum in servitutem vendiderat, sive suam alterutrius sexus prolem) Permutatione, Syngrapha, ut ferè prædiorum, adeo ut, quemadmodum in aliarum rerum alienationibus, corporalis possessio plerunque, secundum ea quæ superiùs dicta sunt, erat necessaria ad contractum firmandum, ita & in horum, ex jure eorum civili, alienatione. Apud Gentiles autem regiam (pro more ferè vicini eis Orientis) ejusmodi fuisse potestatem aiunt, vt si quis subditorum tributum denegaret aliudve à Rege jussum facere detrectaret (ubi in edicto Pœna venditionis in servitutem adjiceretur) libertas ei planè ex ejusmodi venditione[t] adimeretur, adeoque emtoris servus fieret. Corporalitèr autem in ditione Israelitica possideri servum maximè volebant, si emtori, ex venditoris sententia, servilia aliqua præstitisset opera, in quibus id inprimis memorant quod est שהתיר מנעלו לרבו או הנעילו *ut solvat domino calceamentum suum aut illud induat*, à quo more manâsse videtur loquendi illa, ad summam Discipuli loquentis humilitatem, Magistrique dignitatem exprimendam, formula *cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti*, qua in Evangeliis[u] D. Joannes aliique usi sunt. Id quod ex eo item firmatur, quod aiunt[x] כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת לו מנעל אלא במקום שאין מכירין אותו אבל במקום שמכירין אותו ליתא לן בה *Omne genus operis* (personalis) *quod à servo domino suo præstandum est, id etiam à Discipulo Magistro suo est præstandum, præter solutionem calcei ejus. Quæ tamen exceptio obtinet tantùm, ubi discipuli conditio non satis dignoscitur. Nam si ea satis dignoscatur, etiam & munus illud præstandum.* Distinctio illa, de discipuli notitia, adhibetur, ne aliàs servus esse, ex ipso opere, discipulus existimaretur. Et quod de

[f] *Misna & Gemar. tit.* Kidoschim *cap.* 1. *Maimonid. halach.* Macira *cap.* 2. *& halach.* Aibdim *cap.* 5. *& 9.*

[t] *Rab. Sesab in Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap.* 3. *fol.* 46*a. Maimonid. halach.* Aibdim *cap.* 1. *& 9. & hal.* Melowa Welowa *cap.* 5. *ad finem. Mos. Mikot. Precept. aff.* 3.

[u] *D. Joann. cap.* 1. 27. *D. Marc.* 1. 7. *D. Luc.* 3. 16. *Act. Apost.* 13. 25.

[x] *Gem. Bab. ad tit.* Cethuboth *cap.* 11. *fol.* 96*a. & vide Maimonidem halach.* Macira *cap.* 2. *sub initium.*

de ſolutione calcei heic dicitur, intelligitur * itidem de calceo ſive exuendo ſive induendo. De ſervis Cananæis (quo nomine ceteros id genus denotant) diſertè Lex [y] *ſervus tuus & ancilla tua ſint tibi de nationibus quæ in circuitu veſtro ſunt. Ex his acquiretis ſervum & ancillam & de advenis qui peregrinantur apud vos & de familia eorum, qui vobiſcum ſunt, vel qui ex his nati ſunt in terra veſtra. Hos habebitis in poſſeſſionem, & hæreditario jure tranſmittetis ad poſteros, ut ſuccedant in poſſeſſionem. In perpetuum, veluti ſervos, eos habebitis.* Ex hiſce ſcilicet, non ex ſervis Ebræis, exigenda erant opera merè Servilia, ut ſupra eſt etiam oſtenſum. Horum alii erant שמלו וטבלו *qui circumciſi erant & baptizati*, id eſt, Judaiſmum in ſe ſuſceperant, alii עודו בגיותו *qui Gentiliſmum nondum exuerant*, ſeu velut Proſelyti Domicilii tantùm erant, de quo diſcrimine, quà tam ad liberos etiam quàm ad ſervos attinebat, ſatis libro ſecundo [z] ubi de Proſelytorum diſtinctione, Baptiſmo, & capitibus juris Noachidarum nomine dando agitur. Ex hiſce qui primi erant generis, cauſa [a] triplici יוצאין בחירות *libertatem*, ſeu *Dominium ſui plerunque naniſcebantur.* Pretio domino dato; ſive ab ipſo, qui manumittendus erat, ſive ab alio aliquo; ita ut argenteus illud ſeu ſiclus minimùm eſſet. Syngraphâ ultrò ei traditâ à domino; quam גט שחרור *libellum manumiſſionis* vocabant, verbis ad hunc ſenſum inſcriptis הרי אתה בן חורין *ecce Libertus* ſeu *ingenuus ſis*, הרי אתה של עצמך *ecce tuæ ſis poteſtatis*, tui dominus. Sed verbis ejuſmodi, ſine pretio accepto aut ſine ſyngrapha tradita, manumiſſio non fiebat. Tertia heic cauſa erat ex lege ſacra [b], *ſi quiſquam percuſſerit oculum ſervi ſui vel oculum ancillæ ſuæ*, ושחתה *& corrumpat eum* (vulgata, *& luſcos eos fecerit*, Helleniſtæ ἐκτυφλώσῃ *& cæcos reddiderit*) *dimittet eum liberum pro oculo ſuo. Et ſi dentem ſervo ſuo ſeu dentem ancillæ ſuæ excuſſerit, liberum dimittet illum pro dente ſuo.* Duobus hiſce ita expreſſis, quorum alterum exemplum habent partis quâcum naſcimur, alterum partis ſine qua naſcimur, innui etiam volunt cetera membra præcipua exteriora quæ nec, ſi mutilata ſint, redintegrari queunt. Hæc numero viginti quatuor [c] denotant. Manuum & Pedum digiti viginti ſunt. Auris utraque locum occupat heic unicum, uti & alterum ancillæ papilla utraque. Ut numerus compleatur, adjiciunt Naſum & Veretrum. Dominus qui ſervo aut ancillæ horum viginti quatuor aliquod ſpon-

* *Maimonid. halach.* Thalmud Thora *cap.* 5.

[y] *Levit.* 25. 44.

[z] *Cap.* 3. *&c.*

[a] *Miſna & Gem. Bab. & Hieroſolymit. tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *Maimonid. hal.* Aibdim *cap.* 5. *& ſeqq. Moſ. Mikot. præcept. aff.* 87.

[b] *Exod.* 21. 26.

[c] *Præter citatos locos, videſis R. Salom. Jarchium ad Exod.* 21. 7. *& 26. R. Alpheſium tom.* 2. *fol.* 529*a. & ibi. Rabbenu Niſſim.*

te mutilaret, cogebatur ex sententia fori, manumissionis libello (nam neque heic sine libello fieri quibat) libertatem ei donare, quæ adquiri dicebatur בראשי אברים *ob præcipua membrorum*. Servi verò secundi generis seu qui Gentilismum nondum exuerant, ex hac causa libertatem minimè adipiscebantur, sed ex duabus prioribus; adjectis aliquot aliis præter eam quæ superiùs ostenditur[d] ubi libertatis nomine servus ejusmodi Judaismi lavacro susceptus est; unde & quoties sponte nollet libellum manumissionis (qui semper necessarius) dare dominus, ex sententia forensi cogendus erat. Si Gentili qualicunque vendiderat Ebræus servum Gentilem, ex sententia forensi[e] redimendus domino erat, adjecto decima pretii parte, & libertate donandus; si nempè Gentilis redhibere velit. Nam eum heic, tametsi jurisdictioni Israeliticæ subesset, non cogebant. At si Israelitæ extra terram sanctam degenti, vendiderat quis servum, emptor, quatenus foro patrio suberat, libertate eum donare, etiam cum pretii damno, cogendus erat. Pœnæ ratio erat, ne servi alienas migrarent in terras. Unde item si sedes in alienas terras transferret dominus, exuto in terram Sanctam revertendi animo, libertatem inde in foro Israelitico nanciscebatur servus quem sibi habitandi comitem esse volebat dominus. Servus etiam qui illuc redire voluit, id invito domino, etiamsi redituro, ritè faciebat. Neqne licuit domino servum invitum in alienas terras comitem sibi adhibere, nec fugitiuum inde, è terra Sancta, si Judaismum susceperat, reducere. Sic intelligunt illud legis[f], *Non trades servum domino suo qui apud te eripi cupit à domino suo. Tecum manebit in medio tui, ubicunque elegerit locum in una civitatum tuarum ut sibi placuerit; nec contristabis eum.* Qui locus etiam de servo qui à domino Gentili in terram Israeliticam fugerat, capitur *. Tutum nempè erat servo ejusmodi terra illa perfugium. Unde Onkelos ibi *Non trades servum Gentium in Manum domini sui.* Ex hisce pendere videtur quod apud Josephum * notatur; Herodis magni tempore, sub Hasmonæorum finem, legem fuisse apud Judæos latam qua licuit murorum perfossores in servitutem vendere ἐπ' ἐξαγωγῇ τῆς βασιλείας *extra regni terminos*, quod quidem ait ille non solùm factum est in graviorem facinorosorum Pœnam, sed etiam εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν πατρῴων ἐθῶν *in dissolutionem consuetudinum patriarum*, seu morum majorum. Si autem dominus puellam ingenuam servo[g] in uxorem duxisset,

[d] *Lib.* 2. *c.* 3.

[e] *Misna & Gem. Bab. tit.* Gittin *cap.* 4. *fol.* 44. & 45. *Maimon. hal.* Aibdim *cap.* 8. *Gem. Hierosolymit. tit.* Gittin *fol.* 46 *a. col.* 1. §. 6.

[f] *Deuteron.* 23 15. *ad quem locum, præter j um citatos, vide R. A: osem Mikotzi præcept. Neg.* 109.

* *Iarch. ad Deut.* 23. 15.

* *Lib:* 16. *cap.* 1.

[g] *Maimonid. hal.* Aibdim *cap.* 8.

או שאמר לו רבו לקרות שלש פסוקין בספר תורה בפני ציבור וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור *aut eum jusſiſſet tres verſus Pentateuchi in ſynagoga legere, aut aliorum id genus quid facere, ad quæ præſtanda duntaxat liberi & ingenui obſtringebantur, libertate donandus erat, adeoque dominum manumiſſionis cogebant libellum ei ſcribere.* Ancillam etiam libidini ſe palàm proſtituentem, niſi caſtigaret ſatis dominus, ea ex fori ſententia ſic manumittenda [h] erat, ut ſcilicet nuptiarum capax ad caſtiorem libentiùs mentem rediret, nec ampliùs ſtuprandi Iſraelitis eſſet in cauſa. Hujuſmodi ſervorum ancillarumque proles poſterique etiam ſervi erant. Ita tamen, ut, licet ancillæ proles undecunque prognata matris ſequeretur conditionem, ſervi nihilominùs libera eſſet niſi ex ancilla ſuſcepta fuiſſet. Nam ſi ex Iſraelitide filium fortè ſuſceperat, ob gentis dignitatem, liber, utpote planè Ebræus, is erat. Si ex Gentili, quæ libera erat, etiam & filius liber; nec patris conditionem ſequebatur, quoniam עבר אין לו יחס *ſervo non erat agnationis jus*, ſeu, per virilem ſexum conjunctio. Attamen regulam habent, quod proles [i] באומות הלך אחר הזכר *apud Gentiles ſequitur marem.* Sed eam Juriſconſulti præſtantiores [k] intelligunt de Gentilibus matrimonio conjunctis, ſaltem qui conjungi poſſent; non de eis quorum altera pars non conjugii ſed ut in Romano etiam jure veteri, contubernii tantùm, veluti ſervus, capax erat. In monitis habuere, fœminis ancillas, non ſervos poſſidendos, מפני החשד *ſuſpicionis* ſeu *infamiæ cauſâ.* At ſi etiam ipſæ adquirerent ſervos, Dominium in eas ſatis transferrebatur. Nec ſanè manumiſſionem ſine peccato fieri, monebant aliqui, extra quam ubi exigerent rationes quas memoravimus, tametſi factæ, ex majorum inſtituto, ſatis valerent. Monitum autem hoc ex verbis illis legis [l], *In perpetuum, veluti ſervos, illos habebitis*, ſeu *operis eorum perpetuò utemini*, ſumebant; quod ſane idem videtur cum eo quod eſt, pro libitu veſtro ſervi ſint in perpetuum homines illi, ita tamen ut pro libitu etiam manumittat dominus ut ſolent ſervorum domini; quemadmodum certè in foro etiam intellectum eſt. Veſtitum victumve eis minime præſtare cogebatur dominus; tametſi operas omnigenâ ſævitiâ, modò à præcipuis, quæ diximus, membrorum abſtineret, exigere nefas non haberetur. Sive aufugerent ſive morerentur frigore fameve, ſuſque deque

[h] *Maimonid. ibid. cap. 9.*

[i] *Gem. Bab. ad tit.* Jabimoth *cap. 8. fol. 78 b.*

[k] *Videſis adnotationes R. Abrahæ Ben David. & Jom Tob. ad Maimonid. hal.* Aibdim *cap. 9.*

[l] *Levitic. 25. 46.*

deque rem habebant in foro, quod tamen de servis majorum natu capiendum est. Nam minorum fuere, ut bona alia, ita & servi in Fori tutela, quâ cautum est ut publicis eleemosynis ad id destinatis alerentur usque ad plenam dominorum pubertatem, seu annum ætatis decimum tertium, adjecto insuper die unico. Sed verò mansuetos heic majorum suorum mores laudant & clementiam ejusmodi in servos, ut non solùm benigniùs victum præberent sed & liberè in qualescunque disceptationes ac colloquia eos admitterent audirentque. Atque ad ejusmodi etiam mansuetudinis morem attinere volunt illud Jobi [m], *Si contemsi subire judicium cum servo meo & ancilla mea, cum disceptarent adversum me.* Prætermitti autem non debet, tametsi pretio etiam à se dato libertatem adquirere potuit servus, (ut suprà dictum est) adeo ut Bona ei seu ipsum bonorum dominium fuisse inde videatur; id nihilominus sic intelligendum, ut ex clementiori tantum domini ejus admissione pretii illa datio acceptioque penderet; quæ scilicet manumissioni ex more sufficeret. Regulariter enim ut in jure Cæsaræo, servus possidebatur, nihil ex suo possidebat sed jure domini. Maimonides * הרב שלוה מעבדו ואחר כך שחררו אין לו עליו כלום שכל מה שקנה עבד קנה רבו *si dominus mutuo quid acceperit à servo, quem postea manumiserit. Nil omninò huic debetur. Nam quicquid servus possidet aut acquirit, acquiritur domino.*

[m] Cap. 31. 13.

* Halach. Melowa Welowa cap. 2.

CAP. IX.

Leges Sacræ de Usuris. *Talmudicorum de eis* sententiæ. Usura præstituta *seu proprie dicta.* Pulvis Usuræ. Quasi Usura. Usura præcedens, subsequens. *Qualisnam* Usura *ex sententia fori* restituenda; *qualis non.* Actus *aliqui ex Iure superinducto* vetiti, ne subdolè Fœnus dissimularent. Alii permissi, *qui* Fœnoris *accepti* instar. *Exceptio* de Bonis Orphanorum, pauperum, id genus aliis. Usura incerta.

QUod ad Usuras seu Quintum suprà Selectorum caput attinet; juxta Talmudicos, leges sunt Sacræ sex Negativæ quarum violatio mutuum fœnore dantem comitabatur. I. *Si pecuniam commodato dederis* [n] *populo meo qui est tecum* לא תהיה לו כנושה *Non eris illi quasi exactor.* II. את כספך לא תתן לו בנשך *Pecuniam* [o] *tuam non dabis*

[n] Exod. 22. 25

[o] Levitic. 25. 37.

bis illi ad Vſuram. III. ובתרבית לא תתן אכלך *Neque*[q] *pro incremento dabis illi frumentum tuum*, ſeu *cibum* aut *annonam tuam*. Vulgata ; *& frugum ſuperabundantiam non exiges.* IV. *Non*[q] *accipies ab illo* נשך ותרבית *uſuram vel incrementum.* Cujus paraphraſis eſt illa altera[*], *non inſeres morſum fratri tuo per Vſuram pecuniæ & per Vſuram frumenti & per Vſuram cujuſcunque rei quæ mordere poteſt.* V. לא תשימון עליו נשך *Neque*[r] *impones illi Vſuram.* Ubi codex Samaritanus habet לא תשמנו. *non imponetis.* VI. לפני עור לא תתן מכשול *nec*[s] *coram cœco pones offendiculum.* Binas etiam aiunt eſſe leges, in quas qui mutuum fœnore accipit, committit. Alteram ex jam dictis ſextam, alteram illam לא תשיך לאחיך quæ[t] vulgo vertitur *non fœnerabis fratri tuo, uti & non morſum inferes fratri tuo* aut *non mordebis fratrem tuum, per uſuram &c.* Sed ita eam accipiunt Magiſtri[u] perinde acſi paſſivè etiam dictum eſſet non mordeberis à fratre tuo per Uſuram, unde & gloſſa ibi ordinaria, אזהרה ללוה שלא יתן רבית למלוה *Interdictum eſt quo cavetur ne is qui mutuò accipit, uſuram ſeu incrementum det mutuo danti.* Quo ſpectat illud de Rabbinis aliquot Romanenſibus apud Sixtum Medicem, *Annis*, inquit ille[x], *Proximis ab eruditiſſimo Antiſtite Philippo Archinto tum Romæ vicario, nonnulli Hebræorum Rabyni peritiſſimi ſub juramento requiſiti, declaraverunt verbum ipſum* נשך *paſſivum eſſe & tranſitivum atque ita interpretandum, non fœneraberis à fratre tuo.* Actuarios ac ſcribas etiam & teſtes contractûs, quo de uſura convenitur, teneri volunt Talmudici lege quintâ. Et demùm proxenetas in ſextam committere. Vocabula illa נשך *morſus*, תרבות. & מרבית quæ *incrementum* ſeu multiplicationem denotant, non volunt ſic diſcriminari quin idem ipſum paritèr denotent. Id eſt, fœnus ſeu uſuram ex contractu natam quæ inter ſolvendum, utpote plus quàm mutuò acceptum eſt, mordet ſeu cruciat mutuo accipientem ; Idem, inquam, quantum ad quantitatem ; tametſi ſubinde Morſum ſignantiùs de uſura pecuniaria, Multiplicationem de frumentaria aut id genus alia ſumant. Bina autem Fœnoris genera faciunt. Alterum eſt רבית קצוצה *Vſura determinata, præſtituta*, ſeu שקצץ בשעת הלואה *quæ ſive accepta ſive conſtituta eſt tempore contractus mutui* aut dum agitatur ac pendet contractus. Alterum אבק רבית quod verbotenus reddas *Pulvis Vſuræ*. Senſus autem Magiſtrorum eſt, hoc genus ita à priori diſtare ut cum illud ſit palàm conſtitutum

p *Ibidem.*

q *Ibidem* 36.

* *Deut.* 23. 19.

r *Exod.* 22. 25.

s *Levit.* 19. 14.

t *Deuteron.* 23. 19.

u *Maimonid. halach.* Melowa Welowa *cap.* 4. *&c.* *Moſ. Mikot. Præcept. Neg.* 153. *Miſna et Gemara tit.* Baba Metzia *cap.* 5. Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 159. 160. *&c.*

x *De fœnore Iudæorum lib.* 2. *cap.* 3.

stitutum & propriè Fœnus, hoc sit potius Fœnus simulatum seu quasi Fœnus. Quo nomine illud deinceps nuncupabimus. Genus Prius Usuram in lege sacra prohibitam continere volunt. Secundum eam quæ ex scitis majorum superinductis tantùm interdicta est. Prioris exempla dant & regulam; המלוה את חבירו סלע בחמשה דינרים או סאתים חטים בשלשה או סלע בסלע וסאה או שלשה סאין בשלשה סאין ודינר. כללו של דבר כל הלואה בתוספת כל שהוא זו רבית שיוצאה בדיינין וכן המלוה את חבירו והתנה עמו שידור בחצרו חנם עד שיחזיר לו הלואתו או שישכור ממנו בפחות וקבע הדבר שפוחת לו כן השכר עד שיחזיר לו הלואתו או שמשכן בידו מקום שפירותיו מצויין בשעת הלואה כגון שמשכן חצר על מנת שידור בו בחנם הרי זה רבית של תורה ויוצאה בדיינין וכן הקונה שדה או חצר באסמכתא הואיל ולא קנה הקנה הרי כל הפירות שאכל רבית ומחזיר אותן והוא הדין לכל מי שלא קנה קנין גמור מתחלה שהוא מחזיר את הפירות מפני שאכל את הפירות הרי זו רבית של תורה *ubi quis mutuo dat proximo suo siclum ut redeat cum quinque denariis, aut duo frumenti sata ut redeat cum tribus, aut siclum ut reddatur simul cum sato, aut tria sata ut rependatur cum ipsis denarius, seu, ut in universum dicam, quoties aliquid mutuo datur ut redeat cum quantulocunque incremento, usura erat cujus cognitio ad forum attinebat* (qua de re plura statim.) *Ita si quis mutuo conditionem adjecerit ut habitet in accipientis villa gratis usque dum refundatur mutuum, aut ut conducat eam minori, quàm valet villa, pretio (valoris discrimine tunc indicato) atque retineat usque dum mutuum refundat, aut ut in pignus accipiat locum è quo, tempore contractus, commodum percipi posset, veluti ut oppigneret sibi villam suam ut eo nomine in ea gratis habitet, usura heic ex lege erat, adeoque cognitio ejus ad forum spectabat. Sic etiam si quis agrum emerit nec tamen per defectum apicum aliquot juris qui alienationibus necessarii, contractus absolutus fuerit ac integer, quoniam ipsum agrum nondum rite adquisivit, quicquid ex ejusdem usufructu commodi ei cesserit, usura erat, atque restituenda. Quale jus obtinuit ubicunque emtori integrum* dominium non transferebatur* (ususfructus enim ejusmodi, fœnus habebatur pecuniæ pretii nomine solvendæ) *ut scilicet restituendum esset quod perceperat commodum, quoniam ususfructus ejusmodi usura erat ex lege.* Nimirùm nemo usuræ nomine vapulabat seu plagarum pœnas violationi legis sacræ sæpissimè ex

 more

more gentis aliàs debitas luebat, quoniam ex Judicum seu Fori sententia fœnerator usuram, veluti rem furto surreptam, reddere cogebatur. Qualis ratio in aliis id genus judiciis obtinuit. Talmudici, אף על פי שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין אין לוקין עליו מפני שניתן לחשבון שכל המלוה ברבית אם לקח רבית קצוצה שהיא אסורה מן התורה הרי זו יוצאה בדיינין ומוציאין אותה מן המלוה ומחזירין ללוה *Tametsi tum mutuo dans tum accipiens fœnore violabat tot leges negativas* (ut in paulò antè dictis) *nihilominùs plagarum pœna eis minimè irroganda erat. Quoniam Restitutio facienda erat. Etenim si quis mutuo dederat fœnore in ipso contractu constituto, quale scilicet à lege Sacra vetitum est, ad cognitionem forensem res attinuit, & judices ablato fœnere à creditore qui acceperat, restituebant debitori qui dederat.* Ita generatim de restitutione statuunt, quoties fœnus ipsum non esset בפחות משוה פרוטה *minus* [1] *nummuli minimi* seu *Protæ valore* [2] (nec aliter) & quamdiu fœnerator ipse superstes. Si is mortuus esset מת המלוה אין מוציאין מיד הבנים *non auferebat forum usuram à prole* seu hæredibus quod sic generatim dictum temperamenta habet. Nimirùm hæredes pecuniam fœnore lucrifactam restituere neutiquam cogendos, quod & de rebus fungibilibus puto intelligunt; cogendum verò liberos restituere vasa, vestes, instrumenta, animalia quæ restarent ipsa à patre fœnore accepta idque מפני כבוד אביהן *propter patris honorem.* Quod tamen & ad hunc modum temperant, במה דברים אמורים בשלא עשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת אבל אם עשה תשובה אין חוששין לכבודו *Id de ratione honoris paterni sic dictum ita sumendum ut tunc duntaxat locum haberet, quando pater ritè pœnituerat, adeoque nec dubitaret restituere ante mortem. Cæterum si non ritè pœnituerat, nulla honoris ejus ratio heic habita,* qualecunque lucrum ex Fœnore in Bonis ejus reperiretur. Etiam de Personis inter suos exceptionem subjungunt. Omne scilicet incrementum à mutuo dante sive tempore contractus qualitercunque, sive postmodum ex constitutione tempore contractûs, acceptum, nomine Fœnoris, inter vulgus hominum seu qui singulari juris prudentiæ dignitate non eminerent, à lege interdicti contineri; non item munusculum quod, ubi חכמים *Sapientes* seu Jurisprudentiæ dignitate eminentes, mutuo darent & acciperent, fortè interveniret. Id enim pro munusculo simplici sumendum, non omninò pro Fœnore

[1] Shulcan Aruch lib. Jore Dea cap. 161.

[2] Vide supra cap. 2.

nore seu mutui causâ; idque ex præsumtione, eos qui sic Jurisprudentiâ eminerent, interdictum neutiquam inde violare voluisse. Talmudici; [illegible] שלוין זה [illegible] ונותן לו [illegible] מה שלוה ממנו [illegible] נותן לו אלא במתנה [illegible] יודעין הוא אסור הרבית *Si à Sapientibus in vicem mutuo dantibus accipientibus quis alteri plus dederat quàm acceperat, illicitum non erat. Nam pro manifesto habebatur hoc non aliter ibi datum quàm nomine muneris, cum & ipsi tam benè scirent quàm grave peccatum esset usuram exercere.* Et de Usura ex lege sacra juxta illos interdicta seu ea quam קצוצה nuncupant, sic statuunt. Nam quisquilias quas & habent subtiliores, circa etiam genus hoc, non paucas prætermittimus. Genus autem illud alterum רבית אבק dictum id est *Fœnoris pulvis*, quem Quasi Fœnus appellamus, non ex lege vetitum aiunt, sed tantùm ut quamplurima alia מדברי סופרים *Ex scitis scribarum* seu eorum qui rebus præessent nec juris superinducendi potestate carerent. Hoc nomine vetitum est omnimodum fermè non solùm commodum, sed & beneficii agnitio quæcunque extra mutui contractum seu tempus ejusdem, qualicunque mutui respectu, creditori posset præter sortem, intra diem solvendi, evenire; licet Fœnus illud, ex sacrorum verborum vi, juxta Talmudicos, non fuerit. Duplex ferè faciunt hujus genus; alterum quod ad temporis quo incrementi aut commodi nomine à debitore præstatur, discrimen attinet, alterum quod ad contractûs diversitatem. Prioris generis etiam species binas. Alteram [a] רבית מוקדמת *usuram præcedentem* seu *antevertentem*; alteram רבית מאוחרת *usuram subsequentem*. Priore specie continetur quicquid ab eo cui in animo erat mutuum petere, ei à quo pòst petierit, spe faciliùs in mutui dationem cum conciliandi donatum. Specie posteriore, quicquid posteaquam acceperit debitor muneris nomine miserit aut donaverit creditori ut dies ei solvendi antè præstitutus omninò comperendinaretur. Breviter aiunt אסור להקדים הרבית או לאחר אותו *vetitum est tum præcedentem tum subsequentem usuram exercere.* Nec de muneribus solùm heic loquuntur. Nec quidem humanitatis ex more inter homines usurpari solita officia aliqua voluere creditori postmodùm à debitore præstanda, nisi ante mutui dationem fuissent inter eos in usu. Verba sunt, מי שלוה מחברו ולא היה רגיל מקודם להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום

ואין

Deut. 23. 19.

[a] Præter citatos vide Sepher Siphri, fol. 51. col. 1.

ואין צריך לומר שיקלסו בדברים או ישכים לפתחו *Qui à proximo suo mutuum acceperit, neque ex more anteà eum salutatione anteverteresolitus fuerit, illi creditorem salutatione jam antevertere vetitum, nedum eum laudare aut adulari.* Quod tametsi ex scribarum scitis manaverit, nihilominùs non sine legis sacræ verborum allusione firmari volunt. Huc igitur illud trahunt. [b] *Non morsum inferes fratri tuo, per usuram pecuniæ, aut per usuram frumenti* נשך כל דבר אשר ישך *aut per usuram cujuscunque rei quæ momorderit.* Vocabulum autem דבר tam *verbum* significans quàm *rem* in causa est ut ludentes heic aiant אפילו דברים אסורים *Etiam ipsa verba* salutationis, gratiamque concilandi, nisi in usu inter debitorem & creditorem antea fuissent, *vetita esse.* Quo modo tamen ipsam non interpretantur legem. Sed vocabuli homonymiâ libenter ad scita scribarum firmanda, ut diximus, utuntur. Unde & pariter vetitum volunt debitorem creditori, כל זמן שמעותיו בידו *quamdiu pecuniam mutuo acceptam retinuerit* docendi munus præstare aliquod, nisi id etiam anteà inter eos in more. Sub hac specie collocant pecuniæ ob mercedem locationem quæ à mutui datione sic discrepat, ut eadem ipsa, quæ locatur, ac conducitur pecunia, non similis, ut in mutuo, quantitas reddatur. Quasi autem Usuræ hujusmodi genus alterum seu quod in diversitate contractus habetur, visitur, ubi venditor dixerit, si hodie emeris, vendam tibi nonaginta siclis, sin nolis ante diem crastinum emere, minori centum non vendam. In contractu enim hujusmodi adjectio moræ simul cum pretii incremento visa est quasi innuere decem velut fœnoris nomine solvendos. Similitèr de ejusmodi aliis. Accedat actus aliquos usuræ cognatos, ex jure item superinducto vetitos esse (quos tamen nec sub jam explicato genere collocant) idque מפני הערמת הרבית *propter astutiam incrementi* seu ne tum legis sacræ tum scribarum sensus subdolè heic deluderetur. Exempla ponunt; petit mutuo Simeon à Rubene siclos centum, negat hic sibi centum esse, sed frumentum quod tanti valet. Id Simeoni mutuo dat. Is autem postmodùm pro frumento hoc nonaginta rependit. Nihil heic aiunt in legem sacram commissum, nec quidem usuram aut אבק רבית *pulverem usuræ*, quam quasi usuram nuncupamus, ibi reperiri. Causâ autem jam dictâ, Simeonis obligationem ex nonaginta repensis non solvi statuêre. Sed ad decem ultrà solvendos (ut ita centum redderentur)

[b] Deut. 23. 19.

redderentur) ex ſententia forenſi etiam cogendus erat. Quale tamen in iis quæ Quaſi uſuræ nomine veniunt, nolunt obtinuiſſe. Reſtituendum erat, idque ex ſententia forenſi, ut oſtenſum eſt, fœnus contra legem ſacram acceptum. Non item quod fœnoris pulverem vocant. Nimirùm nec actione, quâ Pulvis ille ritè peti poſſet, uti licuit creditori, nec ſi ſponte ſolveretur, redhibitoriæ locus. Talmudici אבק רבית שהוא מדבריהם אינו גובה מן הלוה למלוה ואין מחזירין אותו מן המלוה ללוה *Pulverem fœnoris cujus jus ex majorum more ſuperinducto pendet, à debitore exigere nequibat creditor. Nec tamen creditorem eum debitori rependere cogebat forũ.* Contractus intereà erat illicitus atque, ut id quod contra majorum inſtituta fieret, plagis aliterve puniendus. Ad jam dictorum rationem attinet etiam, quod nec ex jure ſuperinducto, permiſerint ei qui fundum pignore acceperat illum Domino ſub cenſu locare, quoniam cenſus ille fœnus pro debito, cujus causâ pignus acceptum, nimis imitaretur fortè & locum ejus ſuppleret. At verò fuere actus aliqui שהן כמו רבית *qui fuere fœnoris inſtar* nec tamen ſive ex lege ſive ex moribus ſuperinductis illiciti. Veluti ſi quis ſyngraphas alterius minori quàm ex eis deberetur emeret. Quin & fas eſſe duxere Rubeno nummos Simeoni dare ut is mutuo daret alios Judæ. Rationem ſubjungunt, שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מן הלוה למלוה *quia non vetuit lex ſacra aliud fœnoris aut incrementi genus præter id quod tranſit à mutuo accipiente ad dantem.* Exceptionem demum habent de Orphanorum Bonis quæ mutuo à tutoribus dari licitè potuiſſe volunt, nec jus de Quaſi Uſura ſuperinductum ad ea attinuſſe. Verba ſunt Maimonidis; נכסי יתומים מותר ליתן אותם לאדם נאמן שיש לו נכסים טובים קרוב לשכר ורחוק מהפסד כיצד אומר לו תהיה נושא ונותן בהן אם יש שם ריוח תן להם חלקן מן הריוח ואם יש שם הפסד תפסיד אתה לבדך שזה אבק רבית הוא וכו'. אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם ובנכסי יתומים לא גזרו *Fas erat Orphanorum bona mutuò tradere viro probo & fideli &* opulento, de cujus bonis ſpes aperta eſſet ex eis lucrum potius multò quàm damnum eventurum; *ad hunc ſcilicet modum. Bonis hiſce negotiator tu. Si inde Lucrum eveniat, reddes orphanis partem ſuam etiam è lucro. Sin verò damnum, tibi illud ſit totum. Nam hoc etiam Pulvis eſt Uſuræ. Et Pulvis non prohibetur niſi ex jure ſuperinducto, in quo de Orphanorum bonis nihil præſtitutum eſt.* Unde

de constat etiam sub incerto hujusmodi, nihilo scilicet de quantitate Usuræ constituto neque utrùm quid omninò eo nomine rependeretur convento, fas fuisse ex legis sacræ, juxta illos, permissione, fœnori tradere mutuum; modò id quod sic rependendum esset, sed non pro certo constitutum, è mutuo ut lucrum oriretur. Nam quicquid nomine Pulveris venit, citra scita seu mores superinductos, licitum habebatur. Superinducto autem jure quod pulverem vetuit, Orphanorum bona non continebantur, uti nec ea[c] quæ aut pauperum sustentationi, aut synagogarum usui, aut disciplinæ legis ediscendæ seponebantur. Scilicet hæc omnia pro possidentium seu curatorum arbitrio fœnori, quod Pulvis dictum, dari accipique ritè potuere.

[c] Shulchan Aruch *Lib.* JoreDea *cap.* 160. §. 18.

Cap. X

De Usurarum jure, *apud Ebræos, quà* Proselytos Domicilii *aliosque* Gentiles *respexit; etiam &* Judæos Apostatas. *De Gentili,* Proselyto Justitiæ *facto, postquam fœnori* sive dederat sive acceperat *ab* Israelita *mutuum, nondum redditum. Quid* Mahumedes *de Usura.*

Quæ verò capite superiore de Usurarum interdictis sive sacris sive superindictis occurrunt, spectant tantùm, juxta Talmudicos, ad Ebræos ipsos, id est Judæos sive originarios sive adscititios seu Proselytos Justitiæ & qui parili cum eis heic jure, id est qui ullo modo nomen fratris tui sive retinerent satis sive ad hanc rem induerent. Lex sacra[d] *non morsum inferes fratri tuo per usuram &c.* Ebraica sunt לא תשיך לאחיך quibus commate proximo ut antithesi, respondent לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך וגו׳ *Alienum* seu *peregrinum* aut *exterum usura mordebis, fratrem autem tuum non mordebis, ut benedicat tibi dominus deus tuus in omni &c.* Vulgata ibi; *Non fœnerabis* (ἐκτοκιεῖς) *fratri tuo &c. Sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quod indiget commodabis &c.* Josephus[e] item, δανείζειν, inquit, Ἑβραίων ἐπὶ τόκοις ἐξέστω μηδενὶ *mutuum dare ad usuram, Ebræorum nemini liceat.* Ebræos addit, ut ceteris non interdici se velle ostendat. Sed etiam Philo * ἀπαγορεύει ἀδελφῷ δανείζειν, ἀδελφὸν ὀνομάζων οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φύντα γονέων ἀλλὰ καὶ ὃς ἂν ἀστὸς ἢ ὁμόφυλος ᾖ *vetat fratri fœnerari; fra-*

[d] *Deuteron.* 23.19.

[e] *Archeolog.* 4. *cap.* 8.

Lib. de Charitate.

trem nominans non solùm ex iisdem natum parentibus, verùm & quemcunque civem tribulemve non item alios seu Gentiles. Jam verò à Magistris, legis allatæ verba non ut permissiva simpliciter, sed ut obligativa etiam sumuntur, adeò ut velint aliqui saltem, tam præcipi quàm permitti ut quoties mutuò quid darent Judæi sive Gentilibus qui nondum Idololatriæ renuntiarint, sive Proselytis Domicilii, id fœnori daretur. Legitur quidem in Misna[f]; אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים ולווין מהן ומלוין אותן ברבית וכן : גר תושב *Haud conducendum erat pecus ferreum* (sic nomine solenni vocant gregem sic conductum ut locatori à conductore qui periculum omne in se susceperat, integer denuò præstaretur) *ab Israelita, quoniam inde nascitur fœnus* (de Pulvere fœnoris, juxta superiore capite ostensa, puto loquuntur.) *At verò à Gentilibus conducere licuit* seu *mutuo accipere pecus ferreum. Etiam & mutuo dare illis & ab illis accipere fœnori, quod pariter dicendum de Proselyto Domicilii.* Maimonides[g] autem, הגוי וגר תושב לוין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך לאחיך אסור ולשאר העולם מותר ומצות עשה להשיך לגוי שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזה מצות עשה וזה דין תורה *Fas erat tum mutuo dare tum accipere fœnore à Gentili aut Proselyto Domicilii; nam & scriptum est non mordebis fratrem tuum. Illicitum est fratrem tuum mordere; quod tamen fas, quantum ad reliquum genus humanum. Quin & accedit præceptum affirmativum de mordendo extero seu Gentili. Nam & scriptum est, Exterum seu Gentilem mordebis, seu ei mutuum fœnori dabis, unde observandum est præceptum ea de re ibi reperiri affirmativum. Atque ita se habet heic lex sacra.* Sic quidem ille; uti & alii passim, excepto quòd subinde nolint verba illa sacra de Gentili esse præceptum affirmativum seu singulare, sed explicativum tantum[h] prioris Interdicti quo fœnus inter Israelitas vetitum, adeoque velint permissum tantùm non præceptum fœnus cum Gentilibus. Et erraſſe aiunt Maimonidem non sine autore vetusto. Nam in *Sepher Siphri* * legitur etiam, לנכרי תשיך מצות עשה ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה *fœnori mutuum dabis Gentili præceptum est affirmativum, ut non dabis fratri tuo est negativum.* Etiam rationem reddunt quare signantiùs hæc permissio adjecta sit legi sacræ de Fœnore, non item legibus de Rapina & Furto. Quoniam scilicet Furtum & Rapina nunquam & nullibi,

[f] *Tit.* Baba Metzia *cap.* 5.

[g] *Halach* Melowa Welowa *cap.* 5. & *precept. negat.* Mikotz. 153.

[h] *Vide comment. in Maimonid. loc. citat. & Nachmanid.* Pirush Tora *f.* 323 *a.* alios ad *Deuter.* 23. 19.

* *Fol.* 51. *col.* 1.

juxta superiùs dicta, non illicita. Nec minùs vetitum Gentilis bona furari aut surripere quàm Israelitæ. Scilicet, ex Jure Universali & omnium communi cui derogari noluit heic numen. Sed verò fœnus contrahitur tam ex consensu pariter accipientis quàm dantis adeoque ita contractu hominum nititur libero, ut ex jure universali seu Naturali nihil omninò ei obstare velint. Moses Bar Nachman [i] de eo quod est, fas esse mutuum fœnori dare Gentili, verba faciens ; לא הזכיר כן בגזל ובגניבה כמו שאמרו גזל גוי אסור אבל תרבית שהוא נעשה לדעת שניהם וברצונם לא נאמר אלא מצד אחוה *Non ita dicitur de Furto & Rapina, de quibus receptum est illud Bona Gentilis surripere nefas esse. Sed verò usura cujus contractus ex utrinsque tam accipientis quàm dantis consensu & arbitrio nascitur, minimè vetita est alibi quàm inter fratres*, seu nos qui fratres invicem sumus, id est Judæos. Quo etiam tradunt pleraque in sacra lege occurrentia de officiis humanioribus. Atque extra juris stricti obligationem passim fermè admittunt illud [k] ut monitum generale את הנכרי תגש *à peregrino* seu *Gentili exiges*. Quantumvis autem ex lege sacra sic permissum volunt fœnori Gentilibus mutuum dare atque ab eis accipere, ex jure tamen superinducto seu sapientum decretis, illicitum habitum est Judæo mutuum quid dare Gentili ברבית קצוצה *fœnori propriè dicto*, ac sic constituto ut similè inter Judæos ipsos esset illicitum, אלא בכדי חייו *nisi tantùm vitæ suæ prospiciendo*, id est nisi ideo id fieret ut tutiùs vitâ suâ inter Gentiles gauderet. Ratio adjungitur ; גזרו שמא ילמוד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו *Id decreverunt ne Judæus ex moribus Gentilis & frequentiori ejus inde consuetudine malè doctus evaderet.* Existimabant nempè tum ex sacri spe lucri tum è crebris, quæ fieri solent, mutui efflagitationibus, Judæum Gentilis familiaritate nimis sic usurum. At verò sic non vetari volebant omninò quicquid Pulveris usuræ nomine, quod capite explicatur superiori, venerit ; uti nec mutuum fœnori quomodolibetcunque à Gentili accipere. Subjiciunt & hujus rationem כיון דהוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו *quoniam Judæus* sic debitor, *fugiet præsentiam Gentilis nec consuetudine ejus utetur.* Ceterum excipiunt תלמיד חכם *discipulum sapientis* seu sapientem aut Jurisconsultum qui legis Judaïcæ studiosior Gentilium palàm aspernator esset. Ei enim, quoniam nihil mali ex Gentilium consuetudine viro scientiori immi-

nente

[i] Pirush Tora fol. 323 a.

[k] Deut. 15. 3. & videsis supra lib. 4. cap. 3.

nere censebant מותר להלוות לגוי ברבית אפילו להרויח *fas erat mutuum Gentili fœnori dare, etiam ideò tantùm ut lucrifaceret.* Nec verò Gentili tantùm statuunt fas fuisse sibi ipsis fœnori pecunias tradere, verùm & Judæo [l] apostatæ, quia fratris nomen exuerat. Ita scilicet occurrit opinio velut receptissima, in quam tamen aliqui non consentiunt, ne qui sic fœneraretur sextam interea legem de offendiculo coram cæco non ponendo violaret, cum scilicet in causa esset ut apostata fœnori acciperet, quod nefas item esse Judæo ex lege sacra volunt. De Proselyto demùm Justitiæ qui sive dederat sive acceperat fœnori ab Israelita, dum Gentilis adhuc erat, ad hunc modum tradunt [m]. Si accepisset à Gentili pecunias Judæus fœnori וזקפן עליו במלוה *& novatione contractus tam fœnus quàm sortem in corpus mutuum unicum conjecisset* Gentilis & postmodum Judaismo, ut Proselytus Justitiæ, dedisset nomen גובה את הקרן והרבית *actio ei competierat tam pro fœnore quàm pro sorte,* sic conjunctis. Nam citra novationem ejusmodi, fœnus suo nomine seu solùm heic peti nolebant. Adeoque si contractûs illa novatio post Judaismi susceptionem facta fuisset גובה את הקרן ולא הרבית *actione pro sorte, non pro fœnore uti potuisset.* Si verò Gentilis à Judæo mutuum fœnori accepisset, etiamsi post Proselytus factus esset quàm novatio ejusmodi accessisset, tam in fœnus quàm in sortem actione uti potuit Judæus. Id est quicquid fœnoris in creditoris Gentilismo Judæo debebatur, sive in mutui corpus sic conjectum, sive minimè, ei solvendum erat. Post exutum autem Gentilismum, tam Proselytos Justitiæ, quàm Originarios, utpote fratrum nomine rebus in hujusmodi satis comprehensos, legibus sacris de Usura, teneri volunt. Sed manifestum ex his est, Talmudicos censere nihil omninò in jure Naturali seu quod omnes obliget, reniti quo minùs quis mutuum fœnori tradat, neque inde simplicitèr, furtum committi. Neque rationem video in eo quod memorat Sixtus Medices de Rabbinorum Romanensium aliquot sententia, non licuisse ex lege sacra ipsis omninò fœnerari. *Subinde, concluserunt* (sic ille post verba illa de נשך capite proximè superiori èx eo citata) *nullo modo licere Hebræis neque in suos neque in alienos exercere usuras. Id quod ab eodem antistite* (Archinto tunc Romæ vicario) *per sententiam solennem confirmatum est.* Christianorum hac de re scita in scriptis eorum obvia sunt. Sed ante alios consulas opus incompa-

[l] *Gem. Hierosolymitana ad tit.* Aboda Zara *cap.* 5: *fol.* 44 *col.* 4. Shulcan Aruch *lib.* Jore Dea *cap.* 159. *Responsa ad Maimonidis lib.* Mispatim *dictum* 36.

[m] *Maimonid. hal.* Melowa Welowa *cap.* 5. Shulcan Aruch *lib. citat. cap.* 171.

rabile Claudii Salmasii de Usuris, pridem editum. Mahumdes autem[n], الذين ياكلون الربوا لا يقومون الا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس ذلك بانهم قالوا انما البيع مثل الربوا وحل الله البيع Quod rectè satis vertit Retinensis. *De Fœnore viventes; non nisi quasi dæmoniaci resurgent, cum ipsi fœnerari, quod Deus nefas & illicitum statuit, licitis annectant, dicentes fœnus esse qualis est mercatura.* Sed inter suos non alienos [o] hoc habent illicitum Mahumedani.

[n] *Alcoran Azoar.* 2. *Arab.* 4. *lat.*

[o] *Vide Cl. Salmasium de Usuris cap.* 21 *pag.* 666.

CAP. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis; ac de* Lusibus *ejusmodi. De* Avibus *aliisve* animalibus *sic instituendis ut exeuntia* redirent, *in domini commodum,* illicum more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis, &* Columbaribus *extruendis.*

SExtum demùm & Septimum eorum quæ ad Talmudicorum sententiam de Dominio atque Obligatione circa illud, versante adeoque de Furto ostendendam suprà selegimus, Capita sunt de Bonis Aleâ seu Certamine alio ludicro lucrifactis, & vestiis & bolucribus sic nutritis institutisque ut comitatiores redirent & de Columbis capiendis atque columbariis. De hisce uti & de aliis consimilibus [p] aiunt, דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל והעובר עליהן גזלן *Sunt res non paucæ quas vetuere sapientes, nomine furti. Et qui interdictum illorum in eis violaret fur erat.* Bina quæ diximus afferunt exempla, veluti reliquis multùm insigniora. De Priori aiunt; eum qui Aleâ, Talis, id genus aliis lucri quid sibi fecisset, reum fuisse גזל מדבריהם *furti* seu *rapinæ* quæ quidem non ex lege sacra seu civili suo, à Numine ipsis præstituto, nedum ex jure Naturali, sed *ex scitis majorum* seu qui rebus cum imperio ac potestate juris superinducendi præerant, sic dicenda. Scilicet tametsi certaminibus ejusmodi non deerat tam victi quàm victoris assensus prævius, adeoque invicem contractus interveniebat, unde, quantum ad jus sive Naturale sive eorum in corpore Mosaico Civile

[p] *Maimonid. halach.* Gazila. waibda *cap.* 6. *Moses Mikotzi Præcept. aff.* 73. *fol.* 151. *col.* 3.

Civile spectat, ex victoria licitè ut in alienationibus cessionibusque juris Naturalis permissivi aliis, lucrum adquirebatur; ita nihilominus Certaminum ludicrorum mos ille displicuit eorum majoribus (qui rebus præessent & quorum suffragiis & consensu involuta sunt totius populi, juxta modum & rationem illius reipublicæ, adeoque Ebræorum omnium qui certarent pariter suffragia & consensus) ut ex victoria ejusmodi ludicra nihil postmodùm adquirere fas esset, furtumque ab adquirente committeretur. Nam ex dominii obligationisque temperamento civili sic adjecto, id furtum fiebat quod citra ejusmodi temperamentum omnino licitum. Binas autem ob rationes hoc superinductum. Tum ut doli mali, quo certamina ejusmodi minimè carere solent, ansa præriperetur, tum ut artibus bonis & quæ Societati humanæ conducibiliores essent, non ludicris homines se exercerent, qua de re consulas jam dicta libro [q] quarto. Addunt, וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחברו כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם הוא *Similiter si qui instituerant pecorum, ferarum, aut volucrum certamina ludicra, adjectâ conditione, verbi gratiâ, ut cujus pecus sive pugnâ sive cursu vinceret, is summam aliquam ab altero acciperet, & si quid aliud ejusmodi fieret; id illicitum; & furtum, ex majorum scitis, inde committebatur.* Nec quidem contractum illum seu stipulationem quæ inter certantes haberi solet, consonam satis fuisse statuunt contractuum seu cessionum formulis quibus penes ipsos dominium ritè transferebatur, de quibus supra capite quinto. Atque inde intelligendum Talmudicum [r] illud de aleæ lusu; אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא *contractus imperfectus est & qui ex fortuna pendet, quali res non ritè adquiritur.* Quod sumendum semper de Ebræis solùm ipsis & eis qui in eorum transierant ritus. Nam non solùm Gentilibus in ditione Israelitica, nedum alibi, fas fuisse ludicris ejusmodi certaminibus (nisi etiam superinduceretur, quod vetaret, jus aliquod civile) uti volunt atque inde, juxta pignora quibus certarent, sine furto lucrifacere, verùm etiam nec furtum fuisse, si Judæus cum Gentili certans pignus lucrifaceret; licet intereà alio nomine certamina ei hæc etiam sine pignore, pro interdictis haberentur; quoniam nimirum inter ea quæ Societati humanæ plane inutilia haberentur, censita sunt. Talmudici המשחק בקוביא

[q] *Cap.* 5.

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 3. *fol.* 24. *b.* & *videsis* *I. Cochium in Tit. Talmud.* Sanhedrin *pag.* 27.

בקוביא שם חנוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה וביישובו של עולם *Qui verò alea luserat cum Gentili, non violârat interdictum* (hoc à majoribus superinductum) *de furto* (cujus tamen interdictum naturale tam ad Gentiles quàm Ebræos atque ad utrosque pariter invicem attinuisse docent, ut in superoribus non semel est ostensum) *Sed aliud interdictum de rebus inanibus non incumbendo. Neque enim hominem decet ullo vitæ suæ tempore rebus aliis incumbere præter eas quæ aut Sapientiæ studium spectant aut commodum publicum.* Certè & alea atque id genus ludi, interdicuntur, nec semel, in Mahumedis [f] Alcorano. Claudat hic agmen illud de bestiis ac volucribus sic instituendis ut exeuntes comitatiores in domini commodum redirent, ac de Columbis capiendis nutriendisque. Capite quinto libri quarti diximùs quidem de eis qui nutrirent columbas & animalia alia in certamina, jura superinducta, ut jam ostensum est, violantes. מפריחי יונים nuncupantur quod denotat tum *qui columbas volare docerent* in certamen, tum qui sic instituerent ut evolando comitatiores domum redirent aliisque ita columbis dominos ditarent; sub quo nomine signantiùs usurpato eos pariter indicari volunt qui in similes artes alia quæcunque instituerent animalia. Hoc igitur facere ex majorum scitis vetitum[t] est, furtumque sic committi constitutum. Maimonides; מפריחי יונים כיצד לא יפריח אדם יונים בתוך הישוב שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר ולא יונים בלבד אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה או בהמה הרי זה גוזל מדבריהם וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך הישוב מפני שהן של אחרים *Quod de eis qui Columbas volare docebant aut volatum emittebant, superinductum est, sic intelligendum ut non liceret quis columbas volare docere in loco habitato* (ubi scilicet incolæ circùm sive columbaria sive alia loca haberent quibus juxta morem, de quo statim, columbas in sui simpliciter commodum domesticum nutrirent) *Nempè bona aliorum, contra quam debuit, surripiebat. Quoniam scilicet emittebat masculum qui secum adduceret feminam, uti & feminam quæ secum redeunte masculum adduceret ex columbario alterius. Neque jus hujusmodi solùm in columbis obtinuit. Nam si quis alias sive aves sive feras sive pecora sic instituerit, pariter*

[f] *Azoar.3. lat.2. Arab. & 13.lat.5. Arab.*

[t] *Halac.* Gazila wabida *cap.6. Moses Mikotzi Prac. aff.73.v. gloss. Talmud. Babylon. tit.* Sanhedrin. *fol.25. a.*

pariter & is fur erat ex majorum scitis; non ex lege sacra ipsis civili aut naturali. *Quin & vetarunt sapientes aucupio sectari columbas in loco habitato quoniam in bonis fuere alienis.* Nimirum citra jus hujusmodi superinductum neutiquam censebant furtum committi in animalibus quæ illices redeuntes sic comitarentur. Sed per Occupationem illa, aut ut Feræ naturæ, aut ut res sivè Deperditas nec lege de rebus ejusmodi sacra (de qua supra) comprehensas aut Derelictas ritè satis ei ad quem advenirent, adquiri. Cui libertati derogatum, ut ostensum est, ibant qui rebus præerant, idque inprimis מפני דרכי שלום *Charitatis* seu *humanioris invicem officii causa.* Inde etiam est quod de retibus laqueisve aliis columbis capiendis adjiciunt. Misna.[u] אין פורסין נשבים ליונים אלא אם כן רחוק מן הישוב שלשים ריס *retia columbis capiendis non sunt expandenda intra triginta stadia à loco habitato.* Triginta stadia sunt Magistris heic quatuor milliaria. Alia tradunt de retibus columbarum capturæ non tendendis intra spatia multò ampliora, ubi [x] sive vineta essent sive columbaria; idque sive columbaria illa Ebræi alicujus essent, etiam ipsius qui tenderet, sive Gentilis sive publica. Nimirum nefas erat, ex jure quod diximus superinducto, retibus seu laqueis capi columbas quæ sive in sacrificia sive in victum aut villis aut ædibus aut columbariis sive privatim sive publicè nutrirentur, ne quis sic captando, in commodum sui singulare eas alios atque aliorum in usus, utcunque naturæ feræ, ita destinatas interverteret. Quod verò adjiciunt, juxta columbaria ne quidem sua cuiquam retia tetendisse licitum; id ex eo pendebat, ne alienorum columbariorum columbas ad sua, ut fieri solet, advolantes fortè caperet. Horum tamen nihil absque ejusmodi jure superinducto, illicitum habebant. Columbaria autem extruere nemini habebant illicitum; neque ex jure naturali neque ex eo quod ipsis erat civile ac sacrum seu à Numine datum. Scilicet inter volucres naturæ feræ eas ita censebant, ut nihil inde existimarent contra dominii alicujus privati committi jus ex eo quòd circùm volitando agros in vicinia satos expilarent. Nec leges de pauperie per animalia illata huc attinere volebant. Scilicet eas cum sibi tantùm civiles fuisse nec ad Gentiles inter se ex jure suo Naturali seu Noachidarum spectasse (ut capite supra secundo ostensum est) tum animalia undiquaque in domini potestatem ac proprietatem redacta, nec ita circumvagantia dominosque (quadamtenus

u *Tit.* Baba *cap.7.§.ult.*

x *videsis Constant. L'Empereur ad tit.* Baba Kama *cap.7.pag. 183. &c.*

tenus tantum ita dicendos) ex soli ædiumque mutatione toties mutantia, duntaxàt in se continuisse. Præscripta nihilominùs ex jure illo superinducto habebant spatia intra quæ nec columbaria extruere licuit; nempè columbis nutriendis. Talmudici מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה ולא יעשה אדם שובך בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח. כדי שלא ימטפו הגוזלות ומפסיון בשדות ואוכלו משל אחרים *Cubitorum quinquaginta spatio distare debuit ab urbe columbarium. Nec extruendum cuiquam erat columbarium in agro suo nisi in quamlibet plagam solum haberet circumjacens cubitorum totidem. Ne scilicet pulli columbini exeuntes agro alieno, qui proprior esset, comedendo aliterve damnum inferrent.* Sic de columbario extruendo statuêre. At verò אם לקחו מאחר אפי׳ חית בינו ובין התלות שדה חבירו בית רובע בלבד הרי זה בחזקתו ואין מחייבין אותו להרחיק *Si quis columbarium emeret ab alio, etiamsi esset spatium inter columbarium illud & terminum agri vicini non majus quàm cubitorum dictorum pars quarta, ita illud sufficiebat ut cogendus non esset ulteriùs illud movere.* Quæ sic tradita committas jam licet cum obitèr disputatis tum apud Theologos tum Jurisconsultos Christianos de columbariis atque jure ea construendi. Uti & reliqua superiùs ostensa, cum eis quæ de rebus non dissimilibus apud Scriptores Christianos passim occurrunt. Ex hisce demùm cunctis quæ sic selegimus, ut specimina singularia de Dominio atque Obligatione Permissioneque circa illud ex jure Pacis versante, non obscurè patet quomodo atque unde Talmudici quæstiones de Furto, ex illo jure, discerni voluerint. Interdictum quidem ejus Naturale esse non dubitarunt. Sed objectum ejus ac materiem id est Dominium, atque Obligationem Permissionemque circa illud versantem, aliter atque aliter tum pro civilis sui, quod sacrum erat, tum pro superinducti juris discrimine vario, se semper habuisse statuerunt. Nec citra horum, quæ pro ingenti Personarum, Locorum, Temporum, Rerumpublicarum varietate adeò diversa sunt, apices diligentiùs exploratos, posse Interdicti violationem observationemve satis omninò dignosci. Et de Selectis ex jure Pacis hactenus.

CAP.

CAP. XII.

De Rerum & Personarum, ex Jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de* Justis, *tum juxta* Ebræos *tum alios* Orientis *populos, Belli causis.*

BEllum, cujus jure Ebræi sibi Dominium adquisitum decernebant (nam quid ipsi senserint de aliorum ejusmodi jure, seorsim mox) duplicis erat generis. Alterum quod [z] מלחמת מצוה seu *Bellum ad quod ex præcepto divino ipsi obstringerentur* מלחמת א"י item dictum, id est *Bellum Terræ Israelis*. Alterum quod מלחמת הרשות *Bellum ultroneum* seu pro eorum qui rebus præessent, arbitratu sive gerendum sive prætermittendum finiendumve, vocitant. Primum genus erat maximè adversus septem illos populos [a] Hitthæos, Gergesæos, Amorræos, Cananæos, Pherizæos, Hivæos & Jebusæos præter Amalekitas [b], terræ utpote Sanctæ pristinos dominos. Secundum, adversus finitimos, pro re nata, alios; id quod suscipiendum fuisse aut gerendum nolunt citra [c] decretum Synedrii Magni seu septuagintaunius-viralis. Et utriusque etiam generis, alia illatas anteà injurias ulciscendi animo gesta, alia tantùm ad adquirendum, firmandum, augendum sibi Dominium & Imperium. Ubi in ultionem, veluti in Pœnam injustitiæ gesta sunt, non solùm subactorum hostium res in victorum Dominium transibant, sed etiam capti pro libitu idque sine sexûs ætatisve discrimine cædi soliti. Neque ita rara sunt ea de re in Federe veteri [d] exempla. Ad utrunque verò genus quod diximus (sed tantùm quoties sine ultionis causa bellum susceptum est) attinere volunt leges illas, de militia, sacras; *Si* [e] *quando accesseris ad expugnandam civitatem*, *primò offeres ei pacem, quam si acceperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est* והיו לך למס ועבדוך *sint tibi sub tributo & serviant tibi. Sin autem fedus inire noluerit*, *& fecerit contra te bellum, oppugnabis eam. Et cum Dominus Deus tuus tradiderit eam in manum tuam, percuties in ea omnem masculum acie gladii. Mulieres tantùm & parvulos, jumenta & quicquid fuerit in civitate & omnem prædam tibi diripies* (ubi malè vulgata, *Exercitui divides*) *& comedes de spoliis inimicorum tuorum*, *quos tradidit Dominus Deus tuus tibi. Sic nimirùm facies cunctis civitatibus quæ à te* lon-

[z] *Misna. tit.* Sota *cap.* 8. *& Gemaræ & commentarii ibidem. & videsis Petrum Cunæum de Repub. Hebræorum lib.* 2. *cap.* 19. *& Guil. Schikard. lib. de Iure Regio c.* 5.

[a] *Deut.* 7. 1. *&* 20. 17.

[b] *Ibid.* 25. 19.

[c] *Misna & Gem. tit.* Sanhed. *cap.* 1. *&* 2. *Babylon. fol.* 16 *a. Hierosolymit. fol.* 19 *col.* 2. *&* 20. *col.* 2.

[d] *Deut.* 2. 34. *Numer.* 31. 17. 1. *Sam.* 30. 17.

[e] *Deut.* 20. 10.

longiùs dissitæ fuerint, quæ non sunt de urbibus istarum gentium. Sed de civitatibus populorum istorum, quos dederit Dominus Deus tuus tibi in possessionem seu hæreditatem, non permittes vivere ullum qui spirat. Quin exterminando exterminabis eos, nempè Hittheum, Amorræum, Cananæum, Pherizæum, Hivæum & Jebusæum (Gergesæus adjicitur apud Hellenistas, uti etiam in codice Samaritano) *sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Ne scilicet doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi fecerunt diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum. Cum obsederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam ut capias eam* (לא תשחית) *non perdes arbores ejus, ut impellas securim in eas, sed comedes de eis & non succides. An lignum agri homo est, ut abeat à facie tua in obsidione?* (quod proximat veritati Ebraicæ; satis adstipulantibus etiam vulgatæ, Græcæ, Arabicarum & Chaldaicarum paraphrasium autoribus, quorum plerisque negatio etiam heic adjicitur, *lignum* seu *arborem esse non hominem, ut abeat &c.*[f], eodem sensu.) *Tantùm illam arborem, quam agnoveris esse arborem infructuosam* (vulgata, *si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia & in ceteros apta usus*) *illam perdes & succides ut obsidionis machinas extruas in civitatem illam quæ contra te dimicat.* Ut ritè dignoscatur qui fuerit Ebræis sensus harum legum militarium, & quomodo ex jure belli tum Res tum Personæ in eorum transirent sive Dominium sive Potestatem, videndum est, primò de Belli heic eis intellecti Causis, secundò de eo Indicendo, tertiò de Federe & Deditione, quarto de Federis & Deditionis Aversatione belloque inde inferendo, quinto de Urbibus Regionibus ac Personis Subactis & Præda. Alia erat causa belli in septem, quos diximus, populos & Amalekitas, ex præcepto gerendi, alia ultronei in alios. Quod ex præcepto gerebatur, ex oraculo supremi omnium rerum & personarum domini de quo dubitare nefas pendebat. Et ad hanc rem D. Augustinus, *Hoc genus belli*, inquit[g], *sine dubitatione justum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas; & qui novit quid cuique fieri debeat, in quo exercitus non tam auctor belli quàm minister judicandus.* Ultronei in alias gentes belli causam necessariam non comperio obtendi apud Magistros aliam quàm להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדולתו *ut*[h] *dilatarentur fines Imperii Israelitici, & ut ampliaretur majestas ejus.* Nec injuriam seu qualecunque vindictæ meritum aut tutelæ suæ rationem necessariò præcedere debuisse (ut ferè scrip-

[f] *Et vide Iosephum Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

[g] *In Iosuam quæst. 10. & videsis Petr. Abælard. in Heloissæ Problemate 8.*

[h] *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 5. adde Gemar. & R. Obadiam Bartenor. ad finem cap. 8. Misna tit.* Sota. *Mos. Mikotzi Præcept. aff. 116.*

tores

tores Christiani) statuunt. Adeo ut nulla gens esset, terræ nullæ in quas injustum censerent bellum, decretum nempè à Synedrio Magno LXXI virorum (quod heic semper fundum fieri volebant) neque, ut ipsum decerneret, alia præter prolationem imperii, causa haberetur necessaria. Quin tametsi toties interdiceretur [i] aliàs in Ægyptum reditus, nihilominùs fas habebant [k] etiam illuc ad bellum inferendum & subigendam sibi terram populumque reverti. Certè & in Concione ad milites Phineesus apud Philonem [l] Midianitas adgressurus, *περὶ τῦ κτήσασθαι τὰ ἑτέρων*, inquit, *ἢ μόνον ἢ μάλιστα εἰσὶν οἱ πόλεμοι*, *ut occupentur aliena est sola causa belli aut præcipua.* Atque ex lege sacra paulò antè allata jus sibi hoc eliciunt; *si quando accesseris ad expugnandam civitatem &c.* Perinde ac si illâ satis innueretur civitatem aliquam atque gentes alias quascunque expugnare eis, tum ritè decreto tum indicto, ut ibi præstituitur, bello, fas esse. Qua de re videsis etiam quæ sub finem capitis superiùs tertii occurrunt. Sed modestiùs multò de gentis hujus suæ armis, Flavius Josephus *; *οὐδὲ τὴν ἀνδρίαν ἠσκήσαμεν ἐπὶ τῷ πολέμους ἄρασθαι χάριν πλεονεξίας, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τοὺς νόμους διαφυλάττειν* *Nec fortitudinem exercuimus ut bella avaritiæ causâ susciperemus, sed ut leges servaremus.* Quibus verbis tamen non omninò negatur jus eis fuisse alienas, extra causam ejusmodi, armis invadendi terras. Nec sanè desunt obtensi illius Juris ut aviti fortè vestigia in eo quod legimus de Judæis Europæis Monarchiam universalem sub annis abhinc quadringentis, summoperè affectantibus. Matthæus Parisiensis anno salutis 1241. *Labentibus illorum dierum curriculis, multi Judæorum de partibus transmarinis, præcipuè autem de Imperio credentes quod plebs Tartarorum & Cumanorum essent de genere eorum quos Deus in montibus Caspiis precibus Alexandri magni quondam inclusit, convenerunt in loco secretissimo, ex communi condicto. Quos, qui sapientissimus eorum & potentissimus videbatur, sic alloquitur; Fratres qui estis semen Abrahæ præclari, vinea domini Sabaoth, Deus noster Adonai nos diu sub potestate Christianorum permisit affligi. Sed nunc venit tempus quo liberamur, ut ipsos vice versâ Dei judicio opprimamus, ut salvi fiant reliquiæ Israel. Exierunt namque fratres nostri, tribus scilicet Israel, quondam inclusæ ut subdant sibi & nobis universum mundum.* Alia ibi sequuntur

[i] *Exod.* 14.13. *Deut.* 17.16. & 24.68.

[k] *R. Eliezer apud R. Alphesium in extremo capitis ult. tit.* Sanhedrin & *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 5.

[l] *De vita Mosis lib.* 1.

* *Lib.* 2. *advers. Apionem.*

quuntur quæ illuc tendunt. Neque verò apud Judæos solùm hujusmodi de bello sententia obtinuit, sed etiam apud alias in Oriente gentes *una ea & vetus causa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum* (quæ verba sunt Sallustii[m]) maximè *semper obtinuit*, idque apertè, sine aliarum prætextu, perinde acsi eorum sensa de jure belli inferendi ad amussim explicasset Tiridates Armeniâ pulsus, cum Vologesem Parthorum Regem in arma adversus Romanos excitans, *non ignaviâ*, monuit[n], *magna imperia contineri; virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius quod validius. Et sua retinere, privatæ domus; de alienis certare, Regiam laudem esse.* Et de Nino Assyriorum Rege, Justinus[o]; *domitis proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quæque victoria instrumentum sequentis esset, totius Orientis populos subegit.* Et de Syris & Medis Athenæus[q]; hos scribit illorum regnum armis ademisse ut & horum Persas οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα ἢ τοῦ κυριεύειν τῆς αὐτῶν ἐξουσίας *non aliam ob causam nisi sola dominandi cupidine.* Et plura legas apud Platonem in Gorgia, de sententia illa Orientalium qua ex superiorum solummodò viribus justitia inter principes aliosve bellum gerentes decernitur. Id genus alia satis sunt obvia. Atque Mahumedes, cui tot Orientis Austrique populi nomina dederunt, de bello aliis inferendo, ac subjugatis tributo imponendo, ut demum nullum esset præter Mahumedanum omninò imperium, ad hunc modum in Alcorano[r] præcepit قاتلوا الذين لا يومنون بالله ولا باليوم الاخر ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون دين الحق الذين اوتوا الكتاب حتي يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون *Bellum inferte in eos qui non credunt in Deum atque in diem futurum, aut non pro interdicto habent quicquid interdixit Deus & legatus ejus, aut non recto judicio judicant eos qui acceperunt scripta* [seu instrumenta federis] *adeo ut tributum præstò pendant & subjugentur.* Judæos innuit & Christianos, per eos qui acceperunt instrumenta Federis, seu Federatos, ut disertè explicat ibi Mahumedes Ben Achmed. Et de federe illo luculentum est, quod locum hunc aperiat & الكتاب *instrumenta federis*

[m] In Catilin.

[n] Tacit. Annal. 15.

[o] Hist. 1.

[q] Dipnosoph. lib. 12.

[r] Azoar. 9 lat. 19.)

federis ibi denotare probet, testimonium, tum apud Mahumedem Abugiafarem seu Georgium Elmacinum, sub initio Historiæ Saracenicæ, ubi de Judæis, Christianis, aliisque in fidem receptis verba fiunt, adjecto illo وكتب لهم كتب *& scripsit eis instrumentum* quod de federe planè intelligendum, tum ex ipso federis à Mahumede cum Christianis initi instrumento pridem ex Oriente allato & Parisiis publici juris facto; quo tutelam federatis pollicetur. Miserè locum illum vertit, uti & alios non paucos, Robertus Retinensis. *Non credentes*, inquit, *in Deum, dieique futuræ; & non facientes Haram qui suo legato Deus Haram constituit, & non rectè litigantes velut ceterarum legum homines, usque quo vestri tributarii subjectique fiant, expugnate.* Impostor Italus[f]; qui ex Arabico transtulisse se simulat, Retinensem heic, ut ferè alibi, sequitur, excepto quod portenta illa verborum *& non facientes Haram qui suo legato Deus Haram constituit*, cum ne ariolari quis posset, sine Arabici exemplaris aut sermonis ope, quid ibi foret substituendum, prudenter quidem ac omninò prætermisit. *Haram* verò ipsum est حرم vocabulum scilicet Arabicum inter Latina, admodum etiam ipsa invicem incongrua, heic retentum, *& quod interdictum est*, seu *illicitum* atque *interdicere* tum ibi tum sexcenties alibi in Alcorano significat. Unde & Achmetides exponit illud ما حرم الله ورسوله *quicquid interdixerit Deus & propheta ejus*, per كالخمر *quemadmodum vinum* atque id genus alia in Alcorano[t] interdicta. Præceptum autem illud Mahumedis de bello aliis inferendo, ne quis fortè autumet non tam ad dilatandos, nudo jure belli, imperii fines attinere, quàm ad aliarum religionum libertatem adimendam & Mahumedicæ propagandam; animadvertendum est, tum bellum, ex præcepto illo, ut simplicitèr subjugentur ii in quos geritur, & sub tributo libertatem retineant, inferendum esse[u], tum alibi ipsum Mahumedem tanti cetera qualiumcunque religionum genera & tam indiscriminatim habuisse, ut, sive Judæus, sive Christianus, sive neuter quis esset, modo in Deū ut Creatorē & remuneratorem & in magnum futuri judicii diem vitæ integer crederet, eum amplam justitiæ & pietatis merecedem admitteret adsequuturū. Verba ejus sunt[x] ان الذين امنوا والذين هادوا والنصاري والصابدين

من

[f] *Arrivaben. Alcor. lib. 2. pag. 48b.*

[t] *Azoar 2.*

[u] *Vid. Claud. Salmas. lib. de Usuris cap. 21. pag. 666.*

[x] *Alcoran. in Azoar. 2.*

من امن بالله واليوم الاخر وعمل صالحا فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون *Recte credentes* seu Elmumnim, *Judæi item, & Christiani, qualescunque demum sectarii, modo credant in Deum & diem futurum, & faciant quod justum est, mercedem suam nanciscentur apud Dominum suum, nec timore, nec mærore afficientur.* Quod sectarios vertimus, in Arabico scilicet الصابئين id Retinensi *lege sua relicta in aliam tendentes* ibi significat. Sed Mahumedes Ben Achmed hoc interpretatur per طائفة من اليهود او النصارى *sectam sive ex Judæis sive ex Christianis*, atque illud باليوم الاخر *in diem futurum* per في زمن نبينا *in tempus præstitutum à propheta nostro*, quod aliud à die Resurrectionis ultimique Judicii, Musulmanis denotare nondum didici. Mercedem autem ibi memoratam nuncupat ille ثواب اعمالهم *compensationes operum suorum.* Ne autem quis à Mahumedismo ad aliam transeat religionem, non sine comminatione gravissima in eadem Azoara interdicitur. Sed de bello, ob imperii tantùm cupidinem ita illato, D. Augustinus [y], quem scriptores Christiani plerunque heic sequuntur, *Inferre*, inquit, *bella finitimis & inde in cetera procedere, ac populos sibi non molestos solâ regni cupiditate conterere et subdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum est?* Et vetus sane est apud scriptores Christianos [z] traditio, ex Oriente recepta, Noachum cum orbem terrarum filiis ac nepotibus distribueret, eos jurejurando adegisse, ne quis eorum alterius terminos transgrederetur, τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ ὅρκου διαταγὴν ἐξολοθρευθήσεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ, *qui verò jusjurandum præscriptum violaret, ipsum ac universum semen ejus ex conceptis jurisjurandi verbis iri funditus disperditum.* Quod sanè Orientalium de bello, imperii tantùm cupidinis causâ, rite nec contra fas inferendo sententiæ est satis dissonum.

[y] *De Civitate Dei lib. 4. cap. 6.*

[z] *Epiphanius in Ancorato. Eusib. alii.*

CAP. XIII

De Belli, *ex Jure Ebrais aliisque Gentibus interveniente*, Indictione.

CUm igitur nec injuria præcedens nec tutela sui necessaria heic esset, sed augendæ imperii amplitudinis ratio tantùm, ex Magistrorum (quibus & Orientis vicini adsenserunt) recepta sententia, justa belli suscipiendi causa haberetur, ad ejusce denuntiationem seu indicendi formulam, rerum repetendarum seu Clarigationis jus, quod ferè in Occidente, saltem olim, obtinuit, semper attinere non potuisse nemo non videt. At verò nisi nuntiatum, nisi indictum, geri nolebant, disertis etiam Legis suprà allatæ verbis satis moniti. Bellum autem indicere eis erat, deditionem ac fedus solùm, ab hostibus (nam illud nomen satis attinebat ad eos in quos bellum decernebatur, modo superiùs memorato) deposcere, quod לקרוא להם שלום *offerre eis* seu *invitare eos ad pacem* nuncupant. Maimonides [a]; אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה *Minimè inferre licuit bellum adversus quemcunque omninò antequam ad pacem invitassent*; *idque tam in bello quod ex præcepto gerebatur, quàm quod erat ultroneum, obtinuit.* Hunc sequitur etiam Moses Kotzensis [b], de utroque belli genere heic indiscriminatim sumto. Ita tamen ut singulare ad vicinos Ammonitas & Moabitas jus attineret, idque ex sacræ legis verbis לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך *non quæres* [c], *non rogabis pacem eorum aut bonum eorũ cunctis diebus tuis.* Hellenistæ ibi, οὐ προσαγορεύσεις εἰρηνικὰ αὐτοῖς *non salutabis eos Pace*, & vulgatæ autor, *Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona.* Sed intelligunt Ebræi [d] tantùm non ultro invitandos hosce, ut alios, ad Pacem; at si anticiparent ipsi pacem poscentes aut merentes gratiam, libentèr amplexandos; qua de re etiam exemplum afferunt Davidis Regis & Hanunis Ammonitarum principis. Sed de Septem populis atque Amalekitis heic alii aliter. Neque denuntiationem hujusmodi necessariam aut locum ex jure habuisse volunt in bellis adversos eos ex præcepto scilicet gerendis, sed in eis tantùm quæ ultronea erant. Ita Salomon Jarchius [f], ita tributa Uzielidi [g] paraphrasis. Et *Sepher Siphri*, ad leges illas militares [h] כי תקרב אל עיר במלחמה הרשות

[a] *Halach* Melakim *cap.* 6. Consonum satis est quod habet de bello ab Ebræis indicendo *Philo lib. de* ἐπαρθενίας.

[b] *Precept. aff.* 118.

[c] *Deut.* 23: 6, & *vide R. David. Kimchi Iosuæ cap.* 9.

[d] Sepher Siphri *col.* 199. *Maimonid. loco citato, Moses Mikotzi precept. Neg.* 228.

[e] 2. *Samuel.* 10. 3.

[f] *Ad. Deut.* 20. 10.

[g] *Chald. Paraphras. ibidem.*

[h] Siphri *col.* 187. *adde R. Jom Tob Bar Abraham in* Migdol oz *fol.* 761 *a. videsis Fl. Josephum. Archæolog. lib.* 4. *cap.* 8.

רשות הכתוב מדבר. אמר עיר ולא לכרך לעיר ולא לכפר להלחם עליה ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתה תחלואים *si quando accesseris ad civitatem &c. de bello ultroneo hoc dictum est. Ad civitatem etiam dicitur, seu ad Urbem; non ad oppidum seu vicum. Etiam dicitur ad expugnandam eam, seu ad bellum ei inferendum, non ad eam fame aut siti subigendam, aut ægritudinibus interimendam.* Quin denuntiationem belli ad illud quod ultroneum erat duntaxat attinere ideo etiam volunt quia in Lege dicitur *sic facies cunctis civitatibus quæ à te longiùs dissitæ fuerint et quæ non sunt de urbibus istarum gentium*; quibus verbis excludi aiunt nonnulli eas quæ in ipsa terra Israelitica, ubi bellum ex præcepto omne, post Josuæ initia, gerendum. Cum intereà in vetustis eorum commentariis memoretur, Josuam bellum ex præcepto susceptarum antequam populorum septem ullum armis invaderet, etiam denuntiatione triplici bellum illis indixisse. Rabbi Samuel Ben Nachman [i], כלט פרסטיגיות סילח יהושע לארץ ישראל עד כלא יכנסו לארץ מי שהוא רוצה להפנות יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה גרגשי פנה והאמין לו לחק"בה והלך לו לאפריקי עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו וכי השלימו יושבי גבעון את ישראל שלשים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו. *Trinas præmisit Josua epistolas in terram Israeliticam, antequam eam invaderent Israelitæ,* seu *potius literis tria proposuit; qui fugam mallent, aufugerent; qui pacem, in fedus venirent; qui bellum, arma susciperent. Unde Gergesæi credentes in Deum O. M. aufugerunt in Africam se conferentes, acsi eis dictum etiam fuisset, donec* [k] *ipse venero & vos duxero in terram terræ vestræ simillimam. Nam ejusmodi est Africa. Gibeonitæ in fedus* [l] *veniebant adeoque terræ Israeliticæ incolæ manebant. Reges triginta* [m] *ac unus bellum susceperunt & cecidere.* Et mirè sanè convenit quod heic de fuga in Africam habetur non modò cum historiola Talmudica, quâ Africani apud Alexandrum Magnum, hoc nomine, possessiones suas avitas, velut [n] actione, repeterent (qua de re etiam infra fusiùs) sed etiam cum veteri illa apud Procopium [*] inscriptione in Mauritania Tingitana repertâ, quâ indicatum est, incolas priscos illuc à facie Josuæ F. Nun aufugisse. Quod tamen de Gergesæis universis minimè intelligendum, cum etiam & eorum nomen non solùm in ceteris, qui bello capti, populis in sacro sermone [o] reperiatur

[i] *Gem. Hierosolymit. ad tit.* Shebiith *seu* de Juribus anni septimi *cap. 6. fol. 35. col. 3.*

[k] *Isaie. 36. 7.*

[l] *Iosue. 9. 3.*

[m] *Ibid. 12. 8.*

[n] *Gem. Bab. tit.* Sanhed. *cap. 11. fol. 91 a.*

[*] *Lib. 2. de Rebus Vandalicis. & vide heic lib. 7. cap. 8.*

[o] *Josue. 24. 11.*

tur, ſed etiam in Evangelio [p], ut nondum in terra Iſraelitica deletum occurrat. Qui verò tam bello quod ex præcepto gerebatur, quàm ei quod ultroneum erat, denuntiationem neceſſariam fuiſſe volunt, præceptum illud de excidendis populis ſeptem ſingulare ita obtinuiſſe etiam volunt, ſi in fedus, quale ſtatim dicetur, venire averſarentur; aliter æquè ac alios federis beneficio gaudere debuiſſe itidem ipſos, ad quod facit Gibeonitarum exemplum. Atque ita intelligi interdicta [q] de federe cum eis, ſcilicet federe non ineundo aliuſmodi quàm quod in Ebræorum eos redigeret poteſtatem, nec cultui ſacro detrimento eſſet. Sed de omnibus præter Gibeonitas & quos memoravimus, ſi eos excipi velis, Gergeſæos Domini ſententia [r] erat *ut indurarentur corda eorum & pugnarent contra Iſrael & illi delerent eos & nullam eis exhiberent miſericordiam, ſed eos diſperderent ſicut præceperat dominus Moſi.* Et hac de re, alia mox.

[p] *D. Matth.* 8.29. Gergeſeni *in Græco, Geraſeni in Latino codice.*

[q] *Exod.* 34. 12. *& ſeqq. Deut.* 7. 2. *Ioſue cap.* 11. 15. *videſis Alberic. Gentilem De Iure Belli lib.* 3. *cap.* 19.

[r] *Ioſue* 11. 20.

Cap. XIV.

De Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hoſtes ſe *dederent.*

FEderis capita ſeu conditiones quæ depoſcebantur & ſine quibus pacem non inibant Ebræi, cum ad eam hoſtes invitarentur, trinæ ferè [s] erant, I. לקבול שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן *Ut ſeptem præceptorum quibus obſtricti ſunt Noachidæ, profeſſione ſe obligarent* quoties ſcilicet Judaiſmo nomina, uti ſub Joanne Hyrcano Idumæi, non darent. II. לקבול עליהן המס *ut ad tributum præſtandum ſe obſtringerent.* III. לקבול עליהן העבדות *ut ſervilem in ſe ſuſciperent, erga Imperium Iſraeliticum, cultum.* Neque enim 𝔗' עבדות per *ſervitutem* (quod etiam planè ſignificat) heic transferendum, niſi eo nomine ejuſmodi ſervitutem intelligas quâ homines, ſi ſtatum reſpicias, etiàm liberi eos in quorum poteſtatem, ut ſubditi, redacti ſunt, pro vario populorum more, ſolent obſervare, vt clariùs ſtatim liquebit. Primi capitis ſenſus ex eis ſatis dignoſcitur, quæ libro ſecundo, de Proſelyti Domicilii profeſſione, oſtenduntur. Cum enim jam Ditionis eſſent federati Iſraeliticæ, uti & ipſum territorium, non magis ſine hac profeſſione ſive ſedibus ſive vitâ ibi ulte-

[s] Sepher Siphri *Col.* 187 *Maimonid. halach* Melakim. *cap.* 6. *Moſes Mikotzi precept. Affirmat.* 118 *videſis R. David. Kimchi. ad Ioſue cap.* 9.

riùs frui permittebantur illi ac Gentiles sive liberi sive servi qui, florente Ebræorum Imperio, domicilio apud eos gaudere vellent. Secundum & Tertium federis caput subnititur sacris illis verbis in
t Cap.12. Legibus militaribus antè [t] allatis, *sint tibi sub tributo & serviant tibi.* Servitus autem illa seu cultus servilis non solùm ejusmodi erat ut imperii Israelitici majestatem perpetuò comitèr atque cum obsequio observarent, sed etiam ut se planè dederent & sub illius ditione se degere agnoscernt & שיהיו נבוכים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישראל אלא יהיו כבושים תחת ידם ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם, quæ verba sunt Maimonidis, id est, *ut humilitèr se gererent, nec caput levarent inter Israelitas, sed eorum potestati subjecti nullam ob causam omninò in præfecturam aliquam, qua coercerentur Israelitæ, eveherentur.* Tributi autem nomine non solùm pecuniarum summæ quotannis pendendæ, sed obligatio tum ad pecunias tum ad operas (quod עבודה בגופם וממונם *& ministerium corporale & opum subsidium* nuncupant) in publicum commodum, Principis jussu præstandas, continebatur. Veluti in extruendo reficiendove sive Templo sive Palatio Regis, civitatibus, earumve muris, id genus aliis.
u Col.187. Et de hisce *Sepher* [u] *Siphri*; אמרו מקבלים עלינו מסים ולא שיעבוד שיעבוד ולא מסים אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זו וזו *si consentirent in Tributum non verò in obsequium illud servile, aut in hoc, non verò in illud, in fedus non recipiebantur; nisi scilicet*
x Iudic. 1.30 adde Comm. 28. 33.35. Thren.1.1. *in utrunque se obligarent.* Scimus quidem להיות למס *esse* [x] *in tributum,* ita in Federe Veteri usurpari aliasque ejusmodi locutiones quibus ὁ מס id est *tributum* denotatur, ita verti solere, ut vulgatam Tributi, id est, census pendendi tantùm significationem retinere, non operæ personalis præstationem includere videatur, unde ὁ φόρος, *tributum, Tributarii, & vectigales* vetustis interpretibus, ubi מס occurrit, plerunque substituuntur. Sed verò non modò tributum vulgò ita dictum sed etiam ministeria corporalia eo nomine innui tum probant receptæ hac de re Magistrorum sententiæ, tum firmant etiam versiones aliquot priscæ ipsius vo-
y Gen.49.15 cabuli. Nam להיות למס עובד *esse* [y] *in tributum* seu *ut tributarius serviens* vertitur nunc fieri ἀνὴρ γεωργὸς *homo agricola*, nunc γεωργὸς ὑπηρετεῖν *agricola qui ministeria præstet.* Atque alibi
z Iosu.16.10 ὑποφόροι δοῦλοι *servi* [z] *tributarii*, atque ὑπήκοοι *subjugati* [a] (qui-
a Jos. 17.13 bus vocibus personale etiam obsequium, nec solum tributum ita vulgò

vulgò dictum indicatur) pro eis usurpantur qui, ex vi vocabuli מס, tributarii in versionibus Latinis appellitantur. Et demùm expressè מס שלשים אלף איש *Tributum triginta millium virorum* quod *Φόρος* & *Indictio* vertitur, in libris Regum [b] occurrit; unde manifestius nihil est quàm ministeria corporalia seu personalia eo nomine rectè satis designari, uti ex aliis etiam quæ mox insequentur. Exactionem ab hujusmodi federatis tam personalis, quale diximus, quàm pecuniarii Tributi intelligi volunt, ubi David Rex præcepit [c] *ut congregarentur omnes Proselyti de terra Israel, & constituit ex eis latomos ad cædendos lapides, & poliendos ut ædificaretur Domus Dei.* Proselyti, qui in ejusmodi fedus temporibus retroactis subinde venerant. Simile, sed quod illustrius est, exemplum habent in magnifico illo apparatu Salomonis Regis templum civitatesque aliquot condituri. In historia sacra de illo apparatu dicitur primò [d] וזה דבר המס אשר העלה וגו' quod vulgato est, *hac est summa expensarum quam obtulit Rex Salomon ad ædificandam domum Domini &c.* Dein sequuntur urbes ædificandæ reficiendæve. Et statim subjungitur; *Omnem populum* [e] *relictum ex Amorrhæis, Hitthæis, Pherizæis, Hivæis & Jebusæis, qui scilicet non fuere ex filiis Israel, filios nempè eorum qui residui manserunt post eos in terra & quos filii Israel non potuerunt delere,* ויעלם שלמה למס־עבד עד היום הזה *fecit Salomon tributarios ad operas præstandas usque in diem hunc. De filiis autem Israel* לא נתן שלמה עבד *in ministerium* [hujusmodi] *neminem sumsit, quoniam ii erant viri militares, ministri ejus, principes ejus, Duces ejus, & principes curruum atque equitum ejus.* Proselytos illos seu reliquias septem gentium ex illo de publicis ministeriis obeundis federis solennis capite heic accitas fuisse volunt [f] ad opera quæ præ manibus erant. Et præcedentia illa vocabula זה דבר המס וגו' quæ vulgato sunt *hac est summa expensarum, &c.* interpretanda volunt *Hæc est ratio Tributi* (eo sensu, quo diximus, intellecti) *quod exegit Salomon Rex ad ædificandum Templum &c.* eamque, post interjecta, quorum apparatus erat, opera, id est, Templum & civitates ibi memoratas, denotari per illos, qui ex federis, in quod venissent, jure ad tributum hujusmodi obstringerentur. Atque ex jam dictis, intelligenda, ad mentem Ebræorum, loca quibus memoratur sive sub Josua, [g] sive sub Juda [h], sive sub Davide [i] devictos populos tributarios factos. Nam & quos de-

[b] 1 Regum. 5. 13. & Josephus Archæolog. lib. 8. cap. 2.

[c] 1 Paralipom. 22. 2.

[d] 1 Regum. 9. 15.

[e] Sic etiam 2. Paralip. 8. 7.

[f] R. Levi Ben Gerson ad 1. Regum 5. 15. R. David Kimchi ad 1. Regum 9. 20. & 2. Paralip. 2. 17. Maimonides Halach. Melakim. cap. 6. Moses Mikotzi precept. Affirmat. 118.

[g] Josu. 9. 23.

[h] Iudic. 1. 28. & seqq.

[i] 2. Samuel. 8.

vicit hic, ac vivere permisit, πάντας φόρῳ ὑποτελεῖς ἐποίησε [k] *omnes Tributo subjectos fecit*. Quod verò adjicitur suprà de Israelitis in ejusmodi ministerium non sumtis, id (quod obiter est animadvertendum) non ita accipiendum ac si planè ipsi tributo immunes, seu ministeriis publicis liberi. Placuit, ut assidua Proselytorum ac dedititiorum, veluti Nethinæorum sic signantiùs dictorum, in extruendo Templo urbibusque ibi memoratis opera adhiberetur; qualis indigenas non gravaret, causâ ibi adjectâ. At verò & φόρον ἐργάτας τρισμυρίους *tributum quod erat operariorum triginta millium* (ut ait Josephus [l]) idem Rex ab Israelitis etiam exegit, ut legitur etiam in libris [m] Regum; non verò qui assiduis assuescerent in Libano monte (nam ad materiandum ibi selecti sunt) laboribus, sed ita vacationibus gauderent, ut viginta millia binis semper mensibus otio uterentur, ac decem millia quolibet mense tantùm adessent. Vicium autem & vacationum inde ratio orta, ne gravius, aut quale Proselytorum ac dedititiorum, onus Israelitis imponeretur. Ita sanè Gersomides [n] הנאתם באופן שלא יכבד מאד עליהם *Ideò per vices redibant, ne grave nimis onus eis imponeretur.* Atque alia sunt in sacra historia [o] unde de Tributo, cui populus Israeliticus subjacebat, satis liquet. Hinc est etiam fortè quod legitur Israelitas uno ferè ore dixisse de Golia, *Virum* [p] *qui percusserit eum ditabit Rex divitiis magnis et filiam suam ei dabit* ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל ei *et familiam patris ejus faciet* ἐλευθέραν seu *liberam* (ut Hellenistæ) in Israel; ubi vulgatus *et Domum patris ejus faciet absque tributo in Israel*, & Chaldæus חורין רברבין *Liberos principes in Israel.* Et de Tributo hujusmodi Magistri [q] fusiùs, quos consulat, si volet, lector. Quod verò ad caput hoc de Tributo in federe subeundo attinet; ita, pro Principis arbitratu, variatim concipi potuit, ut, pro conventionis ac modi adjectione, sive fundi tantùm sive bona tantùm mobilia sive horum sive illorum pars aliqua Tributo subjaceret; & quod reliquum esset eo omninò foret liberum. Maimonides [r] ויש למלך להנות עמהם כ״יקח חצי ממונם או הקרקעות ויניח כל המטלטלין או המטלטלין ויניח הקרקעות כפי מה שיתנה *Et Rex pro libitu suo, ita cum receptis in fedus convenire potuit, ut rerum eorum partem caperet, veluti fundos, et abstineret omnino à bonis mobilibus, aut hæc, et ab illis abstineret, secundum id in quod fuerit conventum.* Inito demum fœdere, nefas ait fuisse fidem eo datam fallere, aut pactis religiosè

[k] *Epist. Salomonis ad Hiromum R. ex Annal. & Archivis apud Josephum Archæolog. lib. 8. cap. 2.*

[l] *Archæolog. lib. 8. cap. 2.*

[m] 1. *Reg.* 5: 13.

[n] *Ad* 1. *Regum.* 5. 13.

[o] 1. *Regum. cap.* 4. 7. & *seqq.* & *cap.* 11. 28.

[p] 1 *Samuel.* 17.

[q] *Maimonides halach.* Melakim *cap.* 4. & *Moses Mikotzi præcept. affirmat.* 115. & *item Maimonides halach.* Gazela wabda *cap.* 5. & *vide Guil. Schioard. de Iure Regio cap.* 4. *theor.* 15. *Baal Aruch. in verb.* אמסניא *Ezechiel* 45: 7. & 9. & *ibi R. David Kimchi.*

[r] *Halach* Melakim. *cap.* 6.

giosè non stare modò nempè statim קבלו שבע מצות *susciperent in se præceptorum septem observationem*, id est eorum quæ Noachidarum nomine toties indigitavimus, seu Juris omnium hominum communis ac Naturalis capita septem. Nec defuerunt qui tridui inducias seu tempus ejusmodi deliberandi, sive post bellum indictum sive post castra in bellum posita, hostibus concedendum voluere; quo, de invitatione in fedus seu deditionem liberè consulerent. Neque ante id elapsum, bellum fuisse inferendum. Ad [s] Deut. 20. 19.
illud legum militarium *cum* [s] *obsederis civitatem multis diebus* [t] Col. 187.
& pugnaveris contra eam, Autor [t] *Siphri* מגיד שתובע שלום שנים שלשה ימים עד שלא נלחם בה *verba illa indicant hostes ad pacem seu in Fedus biduo, etiam triduo, invitandos, antequam bellum in eos inferatur.* Quo etiam spectare aiunt illud [u] 2. Samuel. 1. 1.
de Davide Rege, & [u] *mansit seu expectavit in Ziklag per biduum.* Sed hoc etiam ad belli ultronei jura, non ejus quod ex præ- [x] Ad Deut. 20. 19.
cepto gerendum erat, attinuisse vult Salomon [x] Jarchius.

CAP. XV

De Federis *&* Deditionis aversatione, belloque *inde* inferendo. *Disciplina militaris de* arboribus frugiferis *in hostico non succidendis. Temperamentum Dominii*, ne quis rem suam planè destrueret. *Et de* loco fugæ *in obsidione hosti relinquendo.*

SI Fedus & Deditionem, qualis ostensa est, renuerent Hostes, bellum inferebatur. Ubi nempè victoriæ spes alliceret. Nam alioquin fedus tum omninò æquale tum quo ipsi inferiores fierent, cum populis quibuscunque (exceptis septem quos diximus atque Amalekitis) inire & fas eis & pro re nata, quemadmodum aliis nationibus, mos erat, quod in Salomonis & Hirami Tyriorum Regis, Romanorum atque aliorum quorum amicitiam amplexi sunt, federibus videmus. In belli autem ita illari disciplina (quantum ad legitimam dominii, ex jure belli eis recepto, acquisitionem pertinet) animadvertendum inprimis est, quænam in obsidione ac locis in Castrorum vicinia res eis interdictæ & quænam ita permissæ ut liberè uterentur fruerentur. In Obsidione & castrametatione tum singularis arborum, quæ circùm crescebant, habenda erat ratio, tum loci fugæ hostibus (ita sanè inolevit opinio) relinquendi. Arborum nempè tum infructuosarum (quibus pro libitu, militi uti frui licuit) tum fructi-

fructiferarum. Has à milite ſuccidi aliterve diſperdi, contra fas fuiſſe ex ſacro ſermone ſuperiùs allato [y] conſtat, *ſi fructus eſui eſſet idoneus*, ſeu עץ מאכל *arbor quæ eſculenta tulerit*, quo nomine arborem fructiferam ibi denotat Moſes. Velut Olivam, Palmam, Pomum. Fructus licitè comedebatur; arbore, ut in humanos uſus fructum poſtea itidem ferret, ſervandâ. At ſi arbor eſſet omninò ſterilis, aut ſi fructum ferret plerunque nocivum aut inutilem, aut adeo intempeſtivum [z] ſeu inopem ut culturæ labores neutiquam compenſaret, aut arboribus vicinis agrove, in quo ſata eſt, eſſet detrimento, aut pretio eximio venundari poſſet ejus materies, ex majorum dictæ legis interpretatione, etiam in qualeſcunque uſus bellicos excidere ſeu radicitùs evellere licuit. Addit inde Joſephus [a] nec in hoſticum ignem qui vaſtaret, injiciendum ex lege Moſaica, alia item; οὐ γὰρ ἐᾷ (inquit, Moſes) τὴν γῆν αὐτῶν πυρπολεῖν οὐδὲ κόπτειν ἥμερα δένδρα συγκεχώρηκεν ἀλλὰ καὶ σκυλεύειν ἀπείρηκε τοὺς ἐν μάχῃ πεσόντας, καὶ τῶν αἰχμαλώτων προυνόησεν, ὅπως αὐτῶν ὕβρις ἀπῇ μάλιστα δὲ γυναικῶν *Neque permiſit terram eorum* (hoſtium) *igne devaſtari, neque arbores fertiles incidi. Etiam ſpoliari eos qui in bello cecidere interdixit. Et captivis proſpexit quatenus nec eis inferretur injuria, maximè fœminis.* Libentiùs forſan quàm par erat ſuorum mores, ut humaniores erga Gentiles, exhibere contendit ibi Joſephus. De captivis Talmudica doctrina eſt, qualem diximus. Et de fœminis, quarum ſors non diſpar, præter ea quæ hoc capite occurrunt, conſulas libri quinti caput decimum tertium, ubi ſingulare de fœmina bello captâ ducique adamatâ jus aperitur. Atque ut ex lege ſacra interdicebatur, ut dictum eſt, militi in Obſidione, arboribus frugiferis, ita, ex majorum interpretatione civibus etiam ceteris ubicunque in Imperio Iſraelitico degentibus, ſimilis interdictio. Adeò ut nemini impunè liceret arborem frugiferam cædere דרך השחתה *ita ut inde corrumperetur* aut *periret*. Nonnullas autem menſuras adhibitas video quibus frugiferæ heic arbores an infructuoſæ fuerint dignoſceretur. Olivam quæ quartam redderet olivarum cabi partem, aut palmam quæ Dactylorum cabum, ne domino quidem ſuccidere permiſſum eſt. Si minor fuiſſet annuus proventus, permiſſum. Et interdictum de non ſuccidendo æquè ad eos ſpectabat, qui aquas inhibendo arbores frugiferas arefacerent aliove modo infœcundas ultrò redderent. Atque ex notiſſimo hoc apud

[y] *Cap. 12.*

[z] *Maimonid. hal.* Melakim *cap. 6. Gem. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap. 8. fol. 71. & 72.* Sepher Siphri *col.* 187.

[a] *Lib. 2. adverſ. Apionem vide & Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

apud Ebræos, in ipsis juris sui capitibus, arborum frugiferarum, earumque fructus salubres ferentium, & earum quæ aut steriles essent aut insalubres aut inutiles, discrimine, ortum fortè est quod in Evangeliis [b] de hujusmodi arboribus atque earum fructu, eisque [b] *D. Matth.* 3.10. 7. 17. 12.33. *D. Luc.* 3.9. quæ bonum non ferrent succidendis, veluti parœmia maximè obvia, toties occurrit. Nec minùs, ex decretis majorum divini de arboribus frugiferis præcepti bellici ratione nixis, illicitum erat vasa diffringere, vestes dilacerare, demoliri ædes, fontes occludere, aut aliud quid ejusmodi facere דרך השחתה *ita ut inde res periret* usibusve prorsus eximeretur humanis; alitèr atque aut militiæ in prælio atque hostibus adoriendis subjugandisque [*], aut futuri, in [*] *Vt Numer.* 31.10. pace, commodi ratio ac prudentia exigeret. Intererat nempè reipublicæ ne quis re suâ sic malè uteretur. Adeoque Dominium & facultas aliàs ejusdem libera, sic temperabatur modumque recepit. Qui contra heic quid committerent, verberibus plectebantur. Arbores frugiferas succidentes, veluti ex lege sacra rei. Ceteri, ex decretis majorum. De loco autem Fugæ relinquendo ità ex veterum traditione plerunque statuunt, ut urbis obsessæ plaga, è quatuor, unica ita sine milite relinqueretur ut libera illac hostibus fuga maneret, atque integrum esset unicuique להמלט על נפשו *vitæ suæ consulere.* Maimonides [c] כשצרין על עיר לתפשה אין [c] *Hal.* Melakim cap. 6. מקיפין אותה מד׳ רוחותיה אלא משלש רוחותיה ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה׳ את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו *Quando oppugnabant seu obsidebant urbem ut eam caperent, minimè eam à quatuor plagis cricumcingebant, sed tantùm à tribus, loco fugæ relicto, ut qui vellet vitæ suæ consuleret, secundum id quod dictum est* [d], *& castrametati sunt* (seu παρετάξαντο *aciem instruebant*, ut Hellenistæ locum illum) *adversus Midian, secundum id* [d] Numer. 31. 7. *quod Dominus præceperat Mosi. Unde discimus rem ita fieri ex præcepto.* Id quod vult est, innui ibi, ex præcepto singularem quam diximus aciei in obsidione instructionem præscriptam fuisse. Maximè in Bello ultroneo. Nam in eo quod ex præcepto, adversus septem Populos gerebatur, alitèr se rem, saltem interdum, idque ex divino præcepto habuisse videtur ex Hiericuntis [e] historia. Modo autem, quo diximus, castra adversus [f] [e] *Iosu.* 6. 3. & 7. Midianitas posita fuisse antiquitùs receptum est, unde jus ejus- [f] *Num.* 31. modi castrametandi voluere emanâsse. Moses Mikotzi [g], ad locum [g] *Præcept. aff.* 118. illum

illum Numerorum, תניא בספרי כשצרין על העיר לתפשה נצטוו שלא יקיפו אותה מארבע רוחותיה אלא משלשה רוחות ומניחין מקום לברוח *Traditio est e[…]bro Siphri imperatum esse iis qui in urbem castra, ut eam caperent, locarent, eam à quatuor plagis minimè circumcingere, sed à tribus tantum, ut locus fugæ relinqueretur.* Ita ille. Sed in Sepher Siphri [b] quo utor, hoc tantùm de hac re lego, ויצבאו על מדין הקיפוה מארבע רוחותיה רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו *Et castrametati sunt adversus Midian. Circumcingebant eam à quatuor plagis. Sed tradit Rabbi Nathan plagam quartam liberam fuisse relictam, fugæ causâ.* In vulgata autem, *secundum id quod Dominus præceperat Mosi*, heic prætermittitur. Sed & observandum est in paraphrasi Uzielidi tributâ ita reddi verba illa de Castramentatione in Midian. ואיתחון מדין אקפוה מתלת טריגונהא היכמא דפקיד יהוה ית משה וקטלו כל דכורא *& castramenti sunt in Midian circumcingendo eam à plagis trinis juxta id quod præceperat Dominus Mosi, et occiderunt omnes masculos.*

b Col. 106.

CAP. XVI.

De Urbibus, Regionibus, Personis subactis, Captivis, Hostibus *cæsis* sepeliendis, Prædâ, *hujusque* Distributione; *ex Jure belli Ebræis in* usu. Quid nomine Terræ Israel *reverà venerit.*

PArtâ Victoriâ, alia erat ratio Septem populorum seu Amalekitarum, id est belli ex præcepto gesti, alia ejusce quod ultroneum erat. Septem populos (quibus pari censent jure Amalekitas ex eo quod delendam esse legimus [i] eorum memoriam) post victoriam ad internecionem universos cædi vult lex sacra superiùs [k] allata. Ratio adjicitur, *ne doceant* [l] *vos facere cunctas illas abominationes quas ipsi fecerunt diis suis.* Quod sic interpretantur veteres aliqui, ut fas quidem esset, ex præscripta lege militari universos, sine sexus aut ætatis discrimine, interficere, sed tamen pro libitu eos servare qui pœnitentiâ ducti Proselytos sive justos sive (pro eorum, quorum in potestate essent, arbitratu) Domicilii se fieri volebant, perinde ac si non tam præceptum cædis, quàm permissio aut licentia lege comprehenderetur, qua de re nonnihil supra [m]. Autor Siphri ad illud *Ne doceant vos*, מלמד שאם עושים תשובה אין נהרגים *Illinc* [n] *observandum est, si pœniteant, à cæde*

i Exod. 17. 16. Deut. 25. 17.
k Cap. 12.
l Deut. 20. 18.
m Cap. 13.
n Col. 187.

de posse abstineri. Et Salomon Jarchius ibi הא אמ עשו תשובה ומתגיירין אחת רשאין לקבל *intelligendum, si pœnitentiam fecerint & proselyti fiant, fas esse etiam eos recipere.* Alii verò, ex ipsa præcepti vi, ad unum omnes illorum, qui anteà se in deditionem ac fedus non obtulissent, perimendos fuisse [o] statuunt. Sed prior, ut videtur, sententia magis etiam antiquitùs invaluit, quod ex septem populorum reliquiis toties in sacris literis memoratis nemini non eliciendum. Atqui de Amalekitis hoc singulare memorant aliqui. [p] Nullo pacto scilicet eos in societatem, quæ aliis gentibus universis ut Proselytis sive Justitiæ sive Domicilii non est negata, admittendos, ejusque rationem itidem habuisse Davidem cum juvenem qui Saulem occiderat, utpote ex Amalekitis Proselytum [q], interfici jussit. Ceterorum verò Hostium, ex bello ultroneo, devictorum in cæde, excipi vides [r] Mulieres & parvulos; quod sic capiunt ut Mulierum nomine universus ille sexus; parvulorum, etiam & masculi qui minores essent comprehenderentur, adeo ut præcedentia [s] de masculis cunctis cædendis verba, de majoribus ætate solùm interpretentur. Sed verò ut ex interpretatione legis de septem populis omnino necandis, obtinuit opinio potestatem universos necandi expressè à Numine potiùs indultam esse, quàm, ex præcepti vi aut sententiâ, ipsos necessariò fuisse necandos (adeò ut integrum esset etiam servare eorum quotquot Proselyti, ut dictum est, fieri vellent) ita videtur quidem, simili modo fas fuisse Captis quibuscunque, in bello ultroneo, parcere, usque dum saltem victori satis constaret (secundum ea quæ superiùs dicta sunt) eos fieri Proselytos saltem Domicilii nolle. Cum Syros aliquot in Samaria haberet captivos; miraculo illùc ductos, Jehoramus rex Israelis, rogavit [t] Elisæum prophetam an eos percuteret; seu interimeret, cui Propheta, לא תכה האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה *Non percuties*, inquit, *quos cepisti gladio tuo & arcu tuo, tu percutis.* Quæ verba posteriora cum interrogatione nonnullis leguntur, acsi respondisset; *Hisce parcendum. Nam & captos bello parcere soles, etiam & interdum debes. Captivi hi fiunt tibi ex Numinis beneficio. Si quosquam ideo tantùm occideres, quòd bello capti essent* אין זה ראוי וכו'' שכן שאין ראוי זה באשר שבה אות השי'' *sanè indigna res esset, & multo magis indigna, si ejusmodi quid committeretur in eos qui à Numine Benedicto tibi fiunt captivi*, quæ verba sunt Gersomidis. Neque sen-

[o] *Maimonid. hal.* Melakim *cap.* 5. *Moses Mikotzi Præcept. Negativ.* 225. *& videsis* 1. *Samuel.* 27. 9.

[p] Mechilta *fol.* 21. *col.* 4.

[q] 2. *Samuel.* 1. 13.

[r] *De captorum cæde, videsis Alb. Gentilem de Jure Belli lib.* 2. *cap.* 16. *& Hug. Grotium de Jure Belli ac Pacis lib.* 3. *cap.* 7. *&* 11.

[s] Sepher Siphri *loco indicato, Maimon. hal.* Melakim. *cap.* 6. *Jarchius ad Deut.* 20. 14.

[t] 2. *Regum.* 6. 21.

ſu alio Jarchius. Sed vulgata ibi; *Non percuties, neque enim cepiſti eos gladio & arcu tuo ut percutias.* Et verſio apud D. Ambroſium [u]; *Non percuties quos non captivaſti in lancea et in gladio tuo.* Locum verò ita explicat Joſephus [x], ut vetaret hoſce occidi Propheta; τοὺς δὲ νόμῳ ληφθέντας πολεμίους, ἀποκτείνειν δίκαιον, *Captos verò jure belli, injuſtum non eſſe occidere*, verbis illis innueret. Ceterùm idem Joſephus, ubi ſenſa legum ſacrarum de militia tradit [y]; κρατήσαντες τῇ μάχῃ τοὺς ἀντιταξαμένους κτείνατε, τοὺς δ᾽ ἄλλους εἰς τὸ τελεῖν ὑμῖν φόρους σώζετε, πλὴν τοῦ Χαναναίων ἔθνους. τούτους γὰρ πανοικὶ χρῆναι ἀφανίσαι. *Victores in prælio facti eos qui in adverſa acie ſteterunt* (qui ſe dedere noluerunt) *cædite. Ceteros ut Tributa vobis ſolvant ſervate, Exceptâ Cananæorum* (id eſt, ſeptem populorum cum Amalekitis) *gente. Hi enim cum totis familiis ſunt delendi.* Inter leges etiam Moſaicas habet is [z] illam de hoſtibus ſepeliendis; θαπτέσθωσαν δὲ καὶ οἱ πολέμιοι, καὶ νεκρὸς εἷς μηδὲ γῆς ἄμοιρος κείσθω περαιτέρω τοῦ δικαίου τιμωρίαν τίνων *Quin et hoſtes ſepeliantur, nec mortuus quiſquam expers terræ jaceat, ultrà quàm juſtum eſt pœnas exſolvens*, quo ſpectat ejuſdem illud [a] ἄταφον μὴ περιορᾶν *inſepultum non ſpernere*, velut Moſaicum. Quod unde hauſerit niſi ex interpretatione ſua prioris partis capitis vigeſimi primi Deuteronomii, planè neſcio. Poſtquam verò in devictos ſive prælio ſive obſidione hoſtes eſſet ſævitum, perſonæ, quibus parcitum eſt, ut captivi, in ſervitutem [b] (non qualis ex fœdere ac deditione, juxta ſuperiùs dicta, naſcebatur, ſed quæ ſtatum liberum in ſervilem planè conditionem mutaret) redacti pars prædæ erant, quæ tota in victorum dominium ita jure belli tranſibat. Atque ut pace emti, ſic bello capti, ſervi fiebant, & pro dominantium libitu vitæ genere in poſterum gaudebant. Et paſſim tam in Oriente quàm in Occidente invaluit mos ille, bello, non civili, captos, quibus parcitum eſt, in ſervitutem abducere. Sed inter Chriſtianos diu eſt quod, charitatis cauſâ, deſiit; pretio tamen Redemptionis præſtitui ſolito, uti etiam apud Mahumedanos, ubi Mahumedanum ceperint. In Præda autem alia erant bona quæ אוצרות המלכים *Theſauri Regum*, nempè devictorum, dicti (quo nomine contineri puto quicquid regio faſtui & ſplendori proprium eſſet) alia quæ reliquorum in Opibus. Primi generis Regis omniaq; ex recepto jure, fuere. Secundi, univerſis bipartitò diviſis, alteram etiam ſibi totam eligebat Rex partem. Altera verò

partitione

[u] De officiis lib. 1. cap. 29.
[x] Archæolog. lib. 9. cap. 2.
[y] Ibid. lib. 4. cap. 8.
[z] Ibidem.
[a] lib. 2. advers. Apionem.
[b] Deut. 21. 10. Numer. 31. 26. videſis Joſephum Archæolog. lib. 4. cap. 7.

partitione æquali distribuenda erat singulis qui militârant; quorum in numero non minus habebantur impedimenta ac sarcinas curantes, quàm prælio dimicantes. Gemara Babylonia [c]; תנו רבנן אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם *Tradunt Rabbini nostri, thesauros regios* (in bello captos) *ad Regem spectare; prædæ verò reliquæ partem dimidiam etiam Regis esse, dimidiam populi.* Populi nomine heic designantur tantùm [d] qui aut prælio dimicarant aut impedimenta curarant. Diversa autem prædæ à Midianitis captæ distributio * ex singulari Dei jussu, cui omnia cedunt jura, pendet. Atque ad hunc modum interpretati sunt illud *æqua pars erit descendentis ad prælium et remanentis ad sarcinas; & similitèr divident.* Parte nempè totius prædæ dimidia tantùm eis distributa, ut dictum est. Quod verò ibi sequitur, *Factumque est à die illa* ומעלה (quod plerunque *& deinceps* vertitur) *ut et istud poneretur statutum* * *& jus in Israel, usque in hunc diem*, etiam ad anteriorum seculorum usum respicere aiunt; ita ut מעלה ibi non *deinceps* seu tempus futurum denotet (quod nec denotare solet) sed *ab olim* & ævi mores præteriti ejusque vetustissimi. Hinc ad illud Abrahæ, ubi prædæ suæ partem Beræ Regi Sodomæ munificè reddit, nec quid se retenturum profitetur, *exceptis * tantùm his quæ comederunt juvenes, & parte eorum qui mecum ierunt. Aner, Escol & Mamre etiam & ipsi accipient partem suam*, morem hunc prædæ distribuendæ tunc in usu fuisse observant. Sensus autem verborum illis est qualem heic reddidimus, & diversus ab eo qui in versionibus Occidentalium habetur. Juvenes & qui cum eo ierant sumunt pro eis qui prælio dimicarant, & hostes usque ad Dan [f] fuerant insecuti. Aner autem Escol & Mamre apud impedimenta mansisse aiunt. Unde Salomon Jarchius [g] ממנו למד דוד שאמר כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו ולכך נאמר ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחק ולמשפט לא נאמר והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם, *Ab eo didicit David id quod dixit, partem descendentis ad prælium et ejus qui apud impedimenta manserit, similem fore, et utrisque æquam distributionem faciendam. Ideo etiam dicitur et factum est ab eo die et ab olim ut poneretur in statutum et jus. Neque verò dicitur* & deinceps, *ideo quod olim traditum est statutum in diebus Abrahæ.* Quod ipsum etiam monuit Rabbi Jodan in Beresith [h] Rabba. Sed Josephus ἐξ ἐκείνου, inquit [i] νόμος τοῦτ' ἐκράτησε παρ' αὐτοῖς, *Ab eo tempore*

[c] *Ad tit.* Sanhedrin cap. 2. fol. 21. a & vide sis Salom. Iarch. ad 1. Paralip. 29.22.

[d] *Maimonid.* halach Melakim. cap. 4.

* *Numeror.* 31. 27. & seqq. & Ioseph Archæolog. 4. cap. 7.

* 1 *Samuel.* 30.24. & 25.

* *Genes.* 14. 24.

[f] *Ibid. comm.* 14.

[g] *Ad Genes.* 14. 24. & 1. Samuel. 30. 25 Atque hoc est quod de hac re obiter meminit *R. Moses Alshich in* Sepher Mearoth hatzobaoth. *fol.* 39. col. 1.

[h] *Parasch.* 22. *in extremo.*

[i] *Archæolog.* lib. 6. cap. 15 *De Prædæ jure, ubi mos aut lex singularis non intervenit, vide Hugonem Grotium de Iure Pacis & Belli lib.* 3. cap 6.

(Davidis) *Lex illa obtinuit apud eos*, de Prædæ ſcilicet ejuſmodi diſtributione. De Agris demum, Urbibus atque Regionibus ſubactis Maimonides agens, decimam tertiam eorum partem Regis fieri ait. Verba ſunt[k], המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי"ג ודבר זה חק לו ולבניו לעולם *Rex unctus ſibi habere debet decimam tertiam partem ex omnibus terris quas ſubegerint Iſraelitæ. Hoc quidem ſtatutum eſt ei & poſteris ejus in perpetuum*; quod à viris doctis[l] accipi video pro jure, quod in uſu erat, regio. Sed verò illud, de Regè uncto ſignantiùs à Maimonide dictum ad Meſſiam (quem *Regem unctum* rectè ſemper appellant) attinere puto, atque ex diſtributione in Ezechielis[m] prophetia deſcriptâ planè ſumi. Nam ibi cuilibet tribui ſua portio, & ſua Principi tribuitur, portioni tribûs æqualis. Et R. David Kimchi diſertè ad eum locum, לישראל יהיו שנים עשר חלקים ולנשיא החלק השלשה עשר חלק הנשיא כחלק אחד משבטי ישראל בארך וברחב אלא שבתוך נחלת הנשיא תהיה תרומה *Iſraelitis* XII *erunt portiones. Principi* (quem expreſsè pro מלך משיח *Rege Meſſia* ſeu Chriſto quem expectant, ibi capit) *portio decima tertia. Scilicet protio ejus æqualis erit portioni unius tribus, tam longitudine quàm latitudine. Excepto, quod in Principis portione erit etiam Oblatio* ſeu *Tributum*, quod ibi[n] etiam, in ſacros uſus, præſtituitur. Terras verò bello ultroneo à Rege tantùm, ſine Synedrii Magni decreto, ſuſcepto (quale tamen ritè ſuſcipi[o] negabant) ſubactas, totas ex jure regis, dum floruit imperium Iſraeliticum, ipſi ceſſiſſe, ni fallor, indicat paulò poſt ipſe Maimonides. Verbis ſic ille[p] diſertis, כל הארץ שכובש הרי היא שלו נותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה ומניח לעצמו כפי מה שירצה *Totam terram quam ſubjugaverit* (de Rege heic manifeſtò loquitur ſine Meſſiæ adjectione) *ipſe ſibi habet. Miniſtris ſuis & militibus, pro arbitratu ſuo, eam donat, quantum ſibi viſum fuerit retinens.* Idem dein, ex autoritate veterum, ſubactas bello ultroneo, à Synedrio Magno decreto, ſed à Rege geſtò, terras eodem omninò titulo, eâdem ratione poſſideri ait, quâ ipſa terra Promiſſa quam ſubjugavit atque Iſraelitis diſtribuit Joſua. Sic enim ſequitur[q], כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין הרי זו כבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר *Quaſcunque terras ſubjugaverint Iſraelitæ, Imperatore Rege, idque ex decreto Synedrii, victoria & ad-*

[k] Hal. Melakim cap. 4.

[l] Guil. Schikart. de Iure Regio cap. 4. theor. 14.

[m] Cap. 45. 6, & 7.

[n] Comm. 13.

[o] Miſna & Gemar. tit. Sanhed, cap. 1.

[p] Hal. Melakim cap. 4.

[q] Ibid. cap. 5.

adquisitio publica est. Neque ullatenus discrepat terra ita subactâ ab Israelitica terra quam subjugavit Josua. Quod tamen sic rotundè dictum ritè intelligendum est ex distinctione. Nimirum statuebant Jurisconsulti Talmudici terram qualemcunque sic adquisitam, post terram Canaan totam subactam, non aliter habendam fuisse, atque ipsam terram tribubus primò distributam. At verò etiam quæ sic adquisita est, ante terram Canaan subactam totam, non usquequaque, seu לכל דבר instar Terræ Israeliticæ seu Tribubus distributæ habitam esse, sed nec interim pro ea quæ usquequaque extra ejusdem limites esset; aut planè exteræ nomine nuncupandam; sed mediam quandam ex majorum placitis induisse naturam. Quam ad rem egregius est locus alius Maimonidis cui præiverant veteres & secuti sunt recentiores. De Oblationibus & Decimis agens ille[r] inquit, התרומות ומעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא
בארץ ישראל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ונביאים
תקינו שיהיו נוהגות אפילו בארץ שנער מפני שהיא סמוכה
לארץ ישראל ורוב ישראל הולכין ושבין שם והחכמים
הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ
עמון ומואב מפני שהם סביבות לארץ ישראל ארץ ישראל
האמורה בכל מקום היא ארצות שכובשן מלך ישראל או
נביא מדעת רובי ישראל וזהו הנקרא כבוש רבים אבל יחיד
מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום
אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי
שינהגו בו כל המצות ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל
ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה כדי שלא
יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו הארצות
שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון ארם נהרים וארם צובה
וא"חלב וכיוצא בהן אע"פ שמלך ישראל הוא ועל פי בית
דין הגדול הוא עושה אינו כארץ ישראל לכל דבר ולא
כחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים אלא יצאו מכלל
חוצה לארץ ולהיותן כארץ ישראל לא הגיעו ומפני מה ירדו
ממעלת ארץ ישראל מפני שכבשן אותן קודם שיכבוש
כל ארץ ישראל אלא נשאר משבעה עממים ואלו תפס כל
ארץ כנען לגבולותיה ואחר כך כבש ארצות אחרות היה כבושו כולו
כארץ ישראל לכל דבר והארצות שכיבוש דוד הן הנקראין
סוריא סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל ויש
דברים שהיא בהן כחוצה לארץ והקונה בה קרקע כקונה בארץ
ישראל לענין תרומות ומעשרות ושביעית והכל בסוריא מדברי סופרים

[r] *Hal.* Therumoth *cap.* 1. *Mos. Mikot. Præc. affirm.* 133. Shulcan Aruch *lib.* JoreDea *cap.* 331.

Ex

Ex ipſa lege ſacra ſolvi non ſolent Oblationes & Decimæ alibi quàm in Terra Iſrael, nec ſtante templo, nec poſt ejus excidium. Sed Prophetæ ordinârunt ut præſtarentur in terra Senaar, utpote quæ terræ Iſrael vicina fuit, & quia Iſraelitæ plurimi illuc ibant redibantque. Quin & ſapientes veteres ordinârunt ut præſtarentur etiam in Ægypto & in Ammonitarum & Moabitarum regionibus, quippe quæ terræ Iſrael circumjacent. Jam verò Terræ Iſrael nomine, ubicunque occurrit, veniunt Terræ ſeu regiones quas ſubjugat Rex Iſrael ſeu propheta ex ſententia ſeu aſſenſu univerſitatis Iſrael (quam ſuppleri ab aſſenſu ſeu decreto Synedrii Magni velle videtur) atque hujuſmodi acquiſitio ſeu victoria dicitur adquiſitio ſeu victoria publica. At verò ſi Privatus quiſpiam ex Iſraelitis, ſeu familia aliqua, aut Judex (fortè legendum potius שבט, non שופט, id eſt tribus) locum aliquem ſibi armis ſubegerit, etiamſi fuerit ex ipſis terris Abrahæ datis, locus ille terræ Iſraelis nomen neutiquam eouſque induit, ut inde univerſa præcepta ſacra in eo obſervari debeant. Unde factum eſt, ut Joſua & Synedrium ejus totam Terram Iſrael Tribubus diſtribuerent etiam cum nondum ſubacta eſſet, ne ſcilicet aliter adquiſitio ſeu victoria privata fuiſſet, ſi aſcenderat ſigillatim quælibet tribus & ſuam ſibi partem ſubjugaverat. Terræ quas ſubjugavit David extra Terram Canaan velut Aram Naharim, & Aram Zoba, & quæ fuere id genus aliæ, tametſi tum is Rex Iſrael eſſet, tum id faceret ex decreto Synedrii magni, nihilominus uſquequaque non fuere ut terra Iſrael, nec ſanè uſquequaque ut terra extera, ſicuti Babylon aut Ægyptus. Sed verò deſiere eſſe ex univerſitate terrarum exterarum, nec tamen nomen aut naturam Terræ Iſraelis induere. Ratio autem quare tantam non adeptæ ſunt dignitatem, inde pendet, quod ſubjugavit eas antequam ſubjugârat totam terram Iſrael. Nam reliquiæ tunc erant in ea Septem populorum; ſi verò poſſediſſet totam terram Canaan uſque ad limites ejus & poſteà ſubjugaſſet terras alias, terræ ſic ſubjugatæ univerſæ fuiſſent uſquequaque ac omnimodò inſtar Terræ Iſrael. Terræ autem à Davide ſic ſubjugatæ Suriæ nomine dictæ ſunt. Atque alia fuere in eis obſervanda perinde atque in Terra Iſrael; alia autem non aliter atque in terris planè exteris. Qui prædium in iis acquiſivit, quantum ad Oblationes, Decimas, & Septimi anni obſervationem, non minus tenebatur quàm ſi acquiſiverat in terra Iſrael. Quicquid verò ſic obſervandum in Suria, ex ſancitis ſcribarum manavit. Sic ille.

De

De urbibus autem Galilææ viginti, partim subactis, partim alitèr adquisitis, quas Salomon Rex Hiramo Tyriorum Regi [s] donavit, disputant viri magni, Christiani, tam Jurisconsulti [t] quàm Theologi, quos videsis, uti & Davidem Kimchium ad Paralipomena [u].

[s] *1 Regum.* 9 11.

[t] *Francisc. Hotoman. Quæsti. Illustr.* 1. *Hugo Grot. de Jure Pacis et Belli lib.* 1. *c.* 3. § 12.

[u] *2. Paralip.* 8. 2. *& vide Joseph. lib.* 8. *cap.* 8. *& contra Apionem. lib.* 1.

CAP. XVII.

Ebræorum, de aliarum Gentium jure bellico, *sententia.* Gentilium commilitio se, *ex contractu publico, seu federe atque aliàs immiscebant.* Ad Tributorum *ex* jure Victoriæ, Deditionis, Federis *præstationem se obligatos professi sunt;* Refragantibus *subinde eorum* nonnullis. *De* Numismate Census *in Evangeliis. Quid* Cæsaris *&* Augusti *nomina denotarent linguâ Hierosolymitanâ.*

DE Belli atque Dominii inde adquirendi jure, quo erga Gentes alias usi sunt Ebræi, hactenus dictum est. Restat ut etiam quid ipsi de aliarum Gentium jure in ipsos, adeoque alios, bellico senserint, paucis videamus. Non ita obscurè id quidem cernitur in Babyloniorum, Persarum, Græcorum, Romanorum imperio cui ipsi subinde ex victoria, federe, seu deditione subditi. De Babyloniis & Persis eorumque potestate agnita [x], post victorias & deditiones, retentis intereà sive ex indultu sive ex federe ritibus patriis, sacræ literæ affatim. De Græcis, id est de Alexandri Magni postquam Darium vicerat, Orientis adeoque ditionis Judaicæ Imperium nacti jure, apertè Josephus. τοῦ δ' ἀρχιερέως, inquit ille [y], ἀξιωσαμένου χρήσασθαι τοῖς πατρίοις νόμοις, καὶ τὸ ἕβδομον ἔτος ἀνείσφορον εἶναι, συνεχώρησε πάντα. *Pontifice* (Jaddo) *petente ut patriis legibus uti eis liceret, & septimo quoque anno tributorum immunitate gaudere, omnia concessit.* Reliquis igitur sex annis, tributa ex federe illo seu deditionis formula pendenda. Quin & cum indulserat ut quotquot vellent, salvis sibi ritibus suis patriis pristinoque vivendi genere, ejus militiam sequerentur, πολλοὶ τὴν σὺν αὐτῷ στρατείαν ἠγάπησαν. *multi in eam expeditionem dederunt nomina.* Quod non est cur autumemus factum absque eorum qui rebus tunc præessent jura avita interpretantes, permissu, si non hortatu; seu non ut id quod Israeliticæ disciplinæ omninò tunc refragaretur. Ita non solùm armis Alexandri se, ex jure quod ei competiit bellico, subdidere, sed imperio ejus dilatando Stipendiarios se libenter tunc præbuere.

[x] *vidsíis Ezram* 7. 24. *& Nehemiam* 5. 4. *&c.*

[y] *Archæolog.* 11. *cap.* 8.

præbuere. Nec intereà de belli causa aut religione dispari solliciti. Qua de re etiam sunt exempla postmodùm illustriora ut videre est maximè in fedete illo inter Judam Maccabæum seu Judæos & Romanos icto * (quo συμμαχία invicem contrahitur, adeò ut quoties armis lacesserentur, Romani Judæis è seipsis copias subministrarent auxiliares, uti & Romani pariter, quoties Judæi ab hoste aliquo petiti) tum in Hyrcano Alexandri filio Pontifice [z], qui copiis militaribus insignem Julio Cæsari in Syria & Ægypto agenti opem tulit. Nam de Romanorum juris in gentem hanc bellici seu armis parti agnitione publicâ, ex federibus ac principum indultis quæ tum Josephus tum Philo in libro de legatione exhibent, liquidò constat. Cum autem sive Victoriæ sive Deditionis jura circa Res versarentur & circa Personas, atque ad utrasque tum Libertatis Personalis diminutio seu qualiscunque Servitus, tum Tributorum præstatio inde pertinere soleret; si, quid senserint tum de servitute illa, tum de tributis sibi (sive Capitationis sive Agri) impositis, diligentiùs advertamus, difficilè minùs erit sententiam eorum de aliarum Gentium Jure belli, etiam in reliquis inde elicere. Quod ad Tributa attinet; manifestum quidem est Judæos tum Alexandri Magni successoribus [a] variatim tum Romanis ea pependisse. Pompeius horum primus Hierosolymis ἐπιτάττει φόρον *indicit Hierosolymis tributum* seu τὰ Ἱεροσόλυμα ὑποτελῆ φόρου Ῥωμαίοις ἐποίησε, *Hierosolymam Romanis fecit tributariam* ut scribit Josephus[b], atque ex eo Eusebius, qui tamen de Judæa tota rem alibi capit, uti & alii. Quemadmodum etiam apud Josephum alibi de tributo à [c] Julio Cæsare imposito, civitas Hierosolymitana pro Judaica ditione tota, accipitur. *Caius Cæsar Imperator*, inquit, ἔστησε καὶ ἐνιαυτὸν ὅπως τελῶσι ὑπὲρ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως, Ἰόππης ὑπεξαιρουμένης χωρὶς τοῦ ἑβδόμου ἔτους *statuit ut quotannis tributa penderent ob civitatem Hierosolymitanorum, excepta Joppe, absque anno septimo.* Quid est exceptio Joppes, nisi & sine illa exceptione, ipsa Joppe, ut ditionis Israeliticæ urbs, in civitatis Hierosolymitanæ, id est, heic imperii Israelitici, nomine venisset? Tributa autem Joppes assignata sunt Hyrcano Alexandri filio; ut ibi videre est. Quâ verò ratione inde ad Augusti descriptionum tempora, tributum à Judæis aut solutum fuerit aut agnitum, non satis liquet. Res perquam turbidæ inde ibi mansere. Herodem autem Magnum, Regem eis à Romanis impo-

* 1. *Maccab.* 8, 25. *Joseph. lib.* 12. *cap.* 17.

z *Joseph. lib.* 14. *cap.* 14. 15, 16, 17. *vide etiam lib.* 12. *cap.* 3.

a *Vide Maccab.* 10. 29. & 11. 34. & *Joseph. lib.* 12. *cap.* 3. & *lib.* 3. *cap.* 5. &c.

b *Haloseos lib.* 1. *cap.* 5. & *Archæolog. lib.* 14. *cap.* 8. & *vide S. Hieronymum in Chronic. Eusebii & ad D. Matth. cap.* 22.

c *Lib.* 14. *cap.* 17.

impositum[d] nemo nescit, quem utcunque primò immane quantum plerique respuerent ut alienigenum, postmodùm tamen, ut victoriæ jure impositum admisêre; quod tributorum præstatione majus multò erat. De Vectigalibus autem & Tributis ibi tunc temporis consulas U. CL Samuelem Petitum[e]. Postmodùm sub Augusto in tabulas censuales Judæam redactam expressim scimus & tributo etiam onustam. Quâ de re affatim Annalium Ecclesiasticorum conditores & qui in eos Exercitationes conscripsêre. Etiam & tributa Romanis soluta à Judæis esse velut ex Jure gentium & Victoriæ à se agnito liquet. Interea nihilominus, id verum est non defuisse inter eos qui gentem suam utcunque à Romanis sic devictam seu deditione aut federe inæquali (nam ejusmodi fedus jam, si aliquod, intelligendum) receptam & demum tributo onustam, ab illo nihilominùs eam liberam esse debere armisque etiam privatorum liberandam acriter inclamarent. Egregium est ad hanc rem illud de Juda Gaulanite (Galilæo, in Actis Apostolorum, dicto) & Sadoco qui, cum missus esset Quirinus ad Judæam in censum describendam, sollicitabant ad defectionem populum, τὴν[f] ἀποτίμησιν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἄντικρυς δουλείαν ἐπιφέρειν λέγοντες, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπ' ἀντιλήψει παρακαλοῦντες τὸ ἔθνος *censum dictitantes nil aliud quàm apertam servitutem inferre, & gentem ad tuendam libertatem adhortantes*. Nec omninò frustra. Miræ enim inde seditiones, cædes, calamitates aliæ. At verò quid de hisce senserit celeberrimus ille Jurisconsultus Gamaliel, ostenditur in Actis Apostolorum. Synedrio de Apostolis eorumque doctrinâ habito, (in quo eos morti tradendos voluere plerique) is ad hunc modum; *Viri*[g] *Israelitæ, attendite vobis hominibus istis quid acturi sitis; Ante hos enim dies extitit Theudas dicens se esse aliquem &c. & omnes qui credebant ei, dissipati sunt & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Judas Galilæus* (is ipse quem Gaulanitem nominat Josephus) *in diebus descriptionis*, seu *professionis* (ut vulgata) id est censûs, *& avertit populum post se & ipse periit, & omnes quotquot consenserunt ei dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis discedite ab hominibus istis & sinite illos. Quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur. Si verò ex Deo est, non poteritis dissolvere &c.* Atque in hujus sententiam ibant reliqui omnes. Palàm autem est seditionem Judæ illius, Tributi nomine, ab Augusto ex jure Victoriæ & Deditionis impositi, eos interim

[d] *Ioseph lib.* 14. *cap.* 16. *& lib.* 15. *cap.* 1. *& Halos. lib.* 1. *cap.* 13.

[e] *Var. lect. lib.* 2. *cap* 1.

[f] *Ioseph. lib.* 18. *cap.* 1. *quem & videsis lib.* 2. *de bello Iudaico cap.* 7.

[g] *Act.* 5. 35.

terim damnâsse, velut ex hominis turbulentioris commento, non ex Deo, id est ex jure quod genti â Numine datum est, omninò ortam. Nam quod ex jure illo etiam est permissum ארחא דאלהא τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ *Viam Dei* nuncupabant[h]. Id genus quidem alia apud Josephum etiam occurrunt, quibus scilicet libertatem seditiosorum apud ipsos hominum, in aliorum Belli seu Deditionis jura, effrænem, planè illicitam fuisse decernunt. Veruntamen, ut fieri assolet, subinde aliàs orti sunt qui libertatis avitæ vindictam adamantes, nunc arma[i], hoc nomine, sumerent, nunc de Tributis quæ Romanis victoribus pendi solita, controversiam moverent; nec solùm an ad illud pendendum obligarentur, verùm etiam an Cæsari, Regi scilicet non ex eorum fratribus aut sanguine[k], pendere eis esset licitum. Notissimum est illud in Evangeliis[l]. *Abeuntes Pharisæi consilium inierunt ut caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes Magister scimus te veracem esse & viam Dei in Veritate docere, & non esse tibi curam de aliquo. Non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis quid tibi videtur? Licet censum dare* (ἔξεστι δοῦναι κῆνσον) *Cæsari an non? Cognitâ autem Jesus nequitiâ eorum, ait, quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Jesus, Cujus est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei Cæsaris. Tunc ait illis Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et audientes mirati sunt et, relicto eo, abjerunt.* Sic D. Matthæus. Additur apud Marcum δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; *dabimusne, an non?* Lucas, *licetne* φόρον *Cæsari dare an non?* id est *tributum.* Atque horum uterque pro eo quod est apud Matthæum *numisma census* (quæ vocabula bina ibi etiam Græcè usurpantur) habet Denarium, vocabulũ item in græcismũ seu linguam Hellenisticam uti in Syrismum, Rabbinismum & linguam Talmudicam etiam receptum. Et D. Marcus, *afferte mihi denarium ut videam, &c.* Lucas autem, *ostendite mihi denarium.* τίνος ἔχει *cujus habet imaginem et inscriptionem?* Captiosam nemo non videt tam blandè loquentium Pharisæorum quæstionem fuisse, cujus in utramvis partem responso illaqueandum, ut aliàs sæpenumerò, sperabant Jesum Christum. Cui sic, aut Cæsarem & Præsidem Romanum, si negaret, aut eam populi partem qui libertati suæ, ex titulo Belli aut Deditionis nondum reverà aut jure derogatum existimarent, si affirmaret, infensiorem reddere non dubitabant. Hùc imprimis spectat illa Baronii Cardi-

[h] *D. Matth.* 22.16. *Marc.* 12.14. *Luc.* 20.21.

[i] *Appian. in Syriacis.*

[k] *Deut* 17. 15.

[l] *Ibidem.*

dinalis disquisitio de ratione quâ nixus Judæus Galilæus aliive contribules assererent Judæos non debere pendere tributum alienigenis. *An ea nimirum*, inquit [n], *ex causa quod scriptum esset in Deuteronomio* [o]. *Non erit vectigal pendens ex filiis Israel, quæ verba in vulgata editione desiderari valde miramur, cum apud septuaginta interpretes eadem verba legantur; ex quibus Tertullianus* [p] *citat dictum locum, nec non ex eodem autore Hieronymus* * *scribens ad Damasum. Vel quod scriptum esset*; [q] *Dominum deum adorabis & illi soli servies, ea ratione Deum tantum Dominum, & non Herodem vel Cæsarem esse dicendum Judas Galilæus in populo prædicabat, avertere eum studens ne censu Cæsaris describeretur, quo se illi esse subditos declararent?* Heic ita subdubitando. Sed fidentiùs alibi dum de Publicanis, inter infames alios, à Judicandi functione ex doctrina Talmudica quam Caininio ita debet, arcendis agit. *Cur eo nomine*, ait [r], *notati essent, nulla alia subest causa, nisi quod Judæi, genus Abraham, ex libera liberos se esse profiterentur, nec quicquam aliis debere, nisi decimas Deo, legeque statutum esse ne esset vectigal pendens ex filiis Israel.* Sed illud quod velut ex Mosis Deuteronomio affertur [f] de vectigal pendente, non omnino habetur in veritate Ebraicâ. Nec apud Ebræos puto huc attinere potuit, quod & rectè animadvertunt in Baronium viri docti [t]. Jam verò quæstionis illius de Tributo Cæsari solvendo sensus pulchrè à V.C. Marquardo Frehero I. C. (nam Theologorum heic, extra rem historicam & juridicam, doctrinam omninò tangere nolo) a Frehero [u] inquam qui, ut Historicus simul & Jurisconsultus, rem penitiùs introspiciendam opusculo singulari explicare conatus est, hujusmodi paraphrasi exhibetur. *Qui ergo tot alia docuisti, dic etiam hoc, quid tibi videtur? Ex animi tui sententia, Fasne est dare censum Cæsari an non? Nobis nimirùm, qui liberi sumus, soboles & posteritas Abrahæ, non ex Agare ancillâ, sed Sara matrefamilias, qui liberi fuerunt, nec ullam unquam tributum dederunt Regibus terræ, sed ipsi potiùs ab illis donati sunt eximiis muneribus, non sponte sed impulsu dei nostri. Nobis qui populus Dei sacer sumus, divinæ & unicæ religioni deditus, quique promissiones habemus perpetuæ libertatis, & si quando premamur ad tempus ab Infidelibus, venturi Messiæ qui jugum oneris & virgam exactoris confracturus & regnum suum à Mari ad Mare propagaturus sit, sub quo lætâ pace securi fruamur. Nobis ergo an fas sit,*

[n] *Annal. tom. 1. ann. 1. ebri.* ...
[o] *Cap. 23.*
[p] *Lib. de Pudicitia.*
* *Epist. 146.*
[q] *Deut. 6. &c.*
[r] *Annal. tom. Eod. Ann. Christ. 31.*
[f] *Vide supra lib. 2. cap. 5. pag. 183.*
[t] *Isaac. Casaubon. Exercit. 2. § 19.*
[u] *Libello de Numismate Census; Heidelbergæ 1599.*

per legem potissimum Dei, quâ Decimas, primitias, obligationes, didrachmum annuum Templo & sacerdotio conferre jubemur, dare Cæsari, homini profano & peregino qualem nullum agnoscere, sed x Deut. 17. *eligere regem è nostro populo*[x], *nostræ nationis, nostri sanguinis, nostræ religionis jubemur. Cæsari autem magistratui nostro non ordinario & legitimo, sed violento qui jure belli (si jus dicendum) nos tenet, libertate nostra armis oppressâ, & à nobis extorquet quæ vult, et forte plura et graviora deinceps extorquebit; nec tam extorquet ipse, quàm extorquenda locat publicanis et mancipibus sui generi hominum (vel tuopte judicio) pessimo et iniquissimo. Huic ergo an dare liceat censum, id est capitis redemtionem annuam, ipsissimam servitutis confessionem.* Et paulò pòst. *neque elabi illum posse putabant quin ex proposito bivio alteram partem eligeret, ut sive affirmaret dandum, tanquam principibus impiis adulatus et cum eis colludens, populi circumfusi et patulis auribus responsum expectantis odium incurreret, nec tantum redemtoris et Messiæ opinionem tot concionibus et miraculis collectam uno monento amitteret, sed forte etiam tumultu populari aliquando opprimi posset: sive negaret, ut hostis Cæsaris motorque seditionis præsenti crimine teneretur, daturus pœnas quas ante Theudas et Judas dedissent; et tamen ipsis voto potitis, intereà vindictæ invidia in Cæsarem ejusque præfectos & Herodem derivaretur, causâ nihil ad Pharisæos attinente. Et sperabant utique ipsi magis fore, ut Christus more suo religioni favens potiùs quàm Cæsari profano aut Herodi inviso, solitâ libertate pronuntiaret adversus Herodianos* (qui ut exactores tributi simul, sic ille, inhiarent) *pro patria & gente sua atque ita paratam perniciem non effugeret.* Sic ille de quæstione Pharisæorum. De Christi etiam responsione idem; *Neque præcipitantèr respondit, neque in alteram partem simpliciter, neque sine causa, neque denique ad id tantum quod quærebant. Itaque nec Dominus simplici affirmativo aut abnutivo se absolvit. Sed ut ante omnia ostendat se non fallere illorum insidiosam blandiloquentiam & quo res tendat, cognitâ penitùs nequitiâ eorum (inquit Evangelista) consultores suos primùm intentionis suæ coarguit. Quid me tentatis, inquit? Hypocritæ. Illo enim texuerant proœmium alicujus quæstionis ad pietatem & religionem pertinentis, dicendo; Viam dei in veritate doces: & tamen quæstio ipsa non pertinebat ex divino instituto ad viam dei. Ideo vocat eos hypocritas, & mox è re ipsa ostendit*

illos

illos confundere rationes divinas cum humanis, quando de censu solvendo tanquam de præcepti alicujus divini violatione agunt: cum tamen allatus nummus de quo agitur, nil planè sacrum aut religiosum redoleat, atque adeo illius solutio non tangat aut offendat Deum, nec pietatem lædat; imò debeatur Cæsari tanquam victori, legum & monetæ conditori, et qui non petat violari religionem, sacra deseri, idola adorari, sed ex communi moneta reddi sibi numisma in usus promiscuos cusum et merè Romanum. Damnum autem in ejusmodi rebus non tangere animum, et pauperiorem reddere non impium. Si quid peteret Cæsar contra viam Dei, id esse negandum, quod jam non Cæsaris tributum sit, sed Diaboli. Illum petere quod principes omnes (pro vario Victoriæ, Federum inæqualium & Deditionis jure atque rerumpublicarum Constitutionis discrimine multiplici) *petunt; quod ante Ægyptii, quod Seleucus ab eis petierat, quod Pompeius: imò quod vicissim David aliquando victor à Gentibus Moabiticis accepisset, quodque adeo semper ei in cujus manum Deus Victoriam dederit, vel ex ipsa Dei* [y] *ordinatione & lege expressa debeatur, nimirum tributum ad Reipublicæ ordinationem. Reddi igitur debere tributum, quod ex ipsa materia & forma manifestè ostendit nihil pertinere ad religionem violandam: & posse sine damno pietatis etiam Deo dicatum hominem dare tributum prophano principi, etiam non debitum, malentem obsequi quàm provocare. At verò pietatem, invocationem, animi fiduciam, vota, oblationesque sacras Deo soli reddi oportere; ut & ipse Dominus Deo dedit quæ Dei sunt, faciendo voluntatem patris mittentis.* Hoc summam esse ait ille & medullam responsi. Singula dein ejusdem excutere adgreditur. Atque illud, *ostendite mihi numisma census*, sic explicatum it. *Antequam sententiam dicam, eamus in rem præsentem; videamus quid sit de quo agitur. Captiosa est quæstio quævis ni termini probè discernantur. Quis scit* (quantum ex verbis vestris liquet) *an de tributo illo agatur quod pater meus lege sua à populo suo in Templum suum quotannis deferri voluit, quodque vos integrâ conscentiâ inde avertere non potestis? Facile primo intuitu id viderimus.* Quasi ex ipsa dimidii sicli inspectione (is enim erat tributi illius sacri modus; de quo antè [z] etiam obiter dictum est & posthac [*] nonnihil) dignosci potuit an Cæsari reddendum fuisset tributum. Quod, pace viri tanti, rationi nimis est dissonum. Nam siclorum dimidiorum uti & integrorum in-

y Deut. 20.

z Lib. 4. c. 5.

* cap. 18.

inſcriptiones & figuræ fuere quales libro ſecundo [a] exhibemus. Nec quid inde de tributi ſive debitione ſive immunitate dignoſci poterat, nedum quid de annuæ Templo præſtationis averſione. Et quidnam omninò vetâſſet, quantum ad nummi ſpeciem, quo minus tam ſiclis ſeu dimidiis ſiclis id eſt nummis Ebraicis pendendum, pro dominantium libitu, fuſſet tributum quàm monetâ Romanâ. Cum igitur quod Numiſma cenſus D. Matthæò heic vocatur, ſimpliciter atque eâdem ipſâ notione Denarius nuncupetur Marco & Lucæ, adeò ut *oſtendite mihi numiſma cenſus et oſtendite mihi denarium*, idem ipſum plane ſignificent, nec דינרא *denarius* linguâ Syriacâ aut Helleniſticâ aut Talmudicâ ſolùm certam nummi, ut interdum, ſpeciem (id eſt quartam Rabbinis [b] ſicli partem ſeu drachmam Atticam) denotet, ſed pro pecuniæ ſeu monetæ qualicunque genere, ut & nummi Latinis, non raro Ebræis uſurpetur (unde דינרא ערבאה *pro Denario* ſeu *nummo Arabico*, & דינרא הדריינא pro *nummo* ſeu *moneta Hadriani*, דינרא טריינא pro *nummo* ſeu *moneta Trajani* in Talmude Babylonio [c] occurrit & illud [d] רב דינרי הוי ליה pro eo quod eſt *multum pecuniæ* ei erat atque id genus alia plurima) cum inquam hæc ſe ita habeant, non videtur dubitandum quin id quod oſtendi ſibi rogavit Dominus de ſolvendo tributo interrogatus, non aliud omninò ſignificaret præter ipſum monetæ genus, quodcunque illud eſſet, quo tunc tributum Romanis ſolvi ſoleret. Nam & diu antè, poſt Pompeii victoriam, & tunc ſolutum Romanis à Judæis tributum idque diverſimodè non eſt cur ambigamus. Perinde ac ſi fuiſſet dictum, ex eo quod vobiſmet etiam ipſis, captioſè interrogantibus, ex ipſo numiſmate cenſûs ſeu, quod idem eſt, ex denariorum genere quod tributo, de quo quæritis, Cæſari ſolvendo adhiberi ſolet, ſatis manifeſtum eſſe poſſit, reſpondebo. Oſtendite igitur mihi numiſma ejuſmodi aliquod ſeu denarium. Nam inde quæſtioni veſtræ ſatisfiet. Numiſmate igitur oſtenſo, cujus eſt inquit imago hæc atque inſcriptio? Cum reſpondiſſent illi, Cæſaris, *Date igitur*, inquit, *Cæſari quæ ſunt Cæſaris &c.* Qualiſnam autem fuerit imago ac inſcriptio illa, è quarum forma verbiſque, ſequeretur quidquam Cæſaris heic ſic fuiſſe ut ei eſſet dandum, ſaltem non illicitum eſſet ei dare, à viris doctis diverſimodè eſt diſputatum. Atque inde ſane haud parum pendet reſponſionis hujus & quæſtionis connexio genuina. Prævivit, ni fallor heic, inter doctiores ſeculi nuperi Cæſar

[a] *Cap.6.pag.* 197.

[b] *Videſis Maimonid. hal.* Siklim *cap.* 1. §. 3.

[c] *Gem Bab. ad tit.* Bechoroth *cap.* 8. *fol.* 49. & 50.

[d] *Gem. Bab. ad tit.* Baba Metzia *cap.* 4. *fol.* 44 *b.*

sar Baronius Cardinalis; qui Numisma Census heic peculiare vult fuisse monetæ genus, non tantùm quo Tributa ritè solvi quibant, sed quo tantùm ita solvi debebant, ut in Tributi solutionem, nec alios usus, duntaxat esset cusum. Verba ejus sunt, dum in Annalibus[c] Evangelii locum allatum explicat, *Moris fuit apud Romanos ut numismata pro ratione tributi vel census ab imperatoribus cuderentur nec uno semper modo eadem permanerent. Sed numismata tributorum à ceteris usualis pecuniæ nummis in eo differrent, quòd istorum pretium semper idem esset: Numismata verò Census vel Tributi, cum mutaretur tributi quantitas, eadem ad rationem tributi noviter formarentur.* Unde & nonnulli[f], ejus sequaces, denarium fuisse ipsum tributi capitationis Judaici tunc modum colligunt. Commentum autem illud suum ex instituto Alexandri Severi, id est ævi multò recentioris, quod legitur apud Lampridium de vectigalibus contrahendis, uti etiam ex tributorum solvendorum ratione sub Nicephoro Phoca[g], apud Cedrenum & Curopalatem, elicuit. Certè & in nummis Britannorum reperiuntur qui τασ TASCIA insigniti, eo nomine Censui seu Tributo se cusos esse ostendere à nonnullis creduntur. De eis & Britannorum tributis Cæsaribus pensitatis, vir doctissimus Guilielmus Camdenus[h], *Ad hoc olim*, inquit, *percussum certum genus nummi putavi, cum in sacris literis Numisma census disertè appellatur, & Hesychius* Κῆνσος εἶδος νομίσματος ἐπικεφαλαίου *interpretetur. Firmiùsque hoc credo quòd in nonnullis Monetarius pecuniam signans exprimitur cum* TASCIA *quod apud Britannos Denarium Tributi significat.* Et Tascu *taxare* & *censere* uti & Tasg & Tasgiad (unde facile factum *Tascia*) pro censu & Taxatione habetur in lexico Cambro-Latino Joannis Davisii S. Theologiæ Doctoris, linguæ illius, utpote patriæ, vetustatis callentissimi. Etiam & affert in rem suam Camdenus illud Baronii, jam citatum. Quod sane aliis viris summis planè displicuit, Justo Lipsio[i], Marquardo Frehero[k], Isaaco Casaubono[l], Claudio Salmasio[m], aliis. Et *quod si quis pertendit*, inquit Lipsius, *nummos pro modo Tributi ita cusos, ubi igitur illi sunt? cur prægrandes aliqui non extant? Denique statim infinitos cusos oportuit ad pensiones totius orbis. Nihil est: & Hesychii aut Christi verba hoc modo volunt, ipsum illud quod ex censu in Tributum darent, censum appellatum, atque adeo pecuniam sive grandis ea sive pauca esset.* Et Claudius Salmatius, *quod ad cer-*

[c] *Tom.* 1. *ann. Christ.* 34.

[f] *Lucas Burgensis ad D. Matth.* 22.

[g] *Baron. Tom.* 10. *ann.* 964.

[h] *In Britannia pag.* 72.

[i] *De Magnitud. Romana lib.* 2. *cap.* 3.

[k] *Lib. de Numism. census.*

[l] *Exercit.* 16. §. 6.

[m] *Ad Lampridium, pag.* 216.

certum nummi genus attinet, præstationi tributorum destinatum, ut voluit vir summus, haud scio quo pacto possit fidem mereri. Dein ea de re pluribus disputat ad locum illum quo semisses & tremisses, cum vectigalia contraheret Alexander, cusos scribit Lampridius. Nec aliud vult Salmasius numisma census denotare quàm id nummi genus quo capitationis exactio celebraretur; non certum & tributi solutionibus singulare, sed omne quod tributi nomine, id est, Romanum qualecunque ritè solvi posset. Nec aliter inquit, *as publicus* & *as tributarius* usurpatur apud Cassiodorum [a] pro tributo assibus soluto; quorum tamen usus tributorum solutioni non solus, sed aliàs promiscuus, ut hodieque in functionibus censualibus monetæ genus omne quod ex moribus & sanctionibus loci ab exactoribus fiscalibus recipi debet, census numisma vocari possit. Sic Isaacus Casaubonus; *Quod igitur domino petenti* inquit *sibi ostendi numisma census, exhibetur denarius; non ita accipiendum, ut factum est à Baronio. Nam quum vario et multiplici genere nummorum Judæi tum uterentur; propriorum gentis suæ, vicinarum regionum et Romanorum: nullum est dubium quin tributum quod Cæsari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Judaica aut quavis alia. Dominus igitur Numisma Census appellat, non certum genus numismatis, quo solo tributa solverentur, sed pecuniam Romanam, quæ sola ab exactoribus ejus tributi accipiebatur. Denarius autem Christo ostenditur velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi solutionem cusæ: verùm omnes denarii erant pecunia Romana, & tam denarii quàm alii nummi Romani dici poterant Numisma Census.* Tametsi & ipse anteà ad locum illum Lampridii notâsset, inde posse colligi, vectigalis non modum solùm lege definitum fuisse, *sed etiam certum pecuniæ genus præstationi vectigalis destinatum.* Freherus autem; *certè peculiare pro modo indictionum nummi genus, modò gravius, modò levius, subinde fabricatum nusquam adhuc legi, & hoc ipso nostro loco dicitur prolatus Denarius pro Numismate Census, vulgatum & tritum nummi genus quod drachmam Atticam pondere æquaret —— non igitur ratione ponderis & valoris sed formæ potius certum quendam nummum Cæsar in tributo exigebat, nimirum, ut rem tandem aperiam, vultu & nomine suo insignitum.* Atque dein existimat formam altera parte fuisse hanc ipsam quæ superiùs,

[a] *Variar. lib.* 12.

rius [o], ubi de imaginum apud Judæos usu egimus, exhibetur. *Jam aversâ parte* inquit, *quid? forte illud ipsum quod in aureis argenteisque frequens conspicimus* PONTIFEX MAXIMUS, *vel aliud quidpiam elogii*, CLEMENTIAE, MODERATIONI, PROVIDENTIAE AUG. *item* PERPETUAE PACI AUG. *aut tale quid adulatorium &c.* Quæ planè transcribit etiam & adprobat Gaspar Waserus [p], de nummis Ebræis in usu scriptor diligentissimus doctissimusque. Ex vultu ergo & nomine Cæsaris in numismate viso atque à Pharisæis agnito, responsi sensum ad hunc modum se habuisse volunt hi. Quæ Cæsaris sunt, ita ut Dei jus nihil attingant, danda sunt Cæsari, ut generaliter suum cuique. Hujusmodi est Census seu Tributum ab eo jure victoriæ ac Gentium victis impositum, ut ex nummo hoc signato ejusdem scilicet vultu atque inscriptione liquet; juxta quam solùm rationem, etiam nonnulli necessariò ex nummo illo ostenso conclusum ajunt, Aliquid [q] deberi Cæsari, utpote qui nummos ex singulari, quod jam nactus ibi esset, jure Majestatis, idque ex deditione libenter permittentibus Judæis, percusserat, adeoque inde satis tum Princeps eorum tum victor agnosceretur. Certè sive Tributi nomine singulari cusum esset, ut voluit Baronius ejusque sequaces, numismatis hoc genus, adeò ut alius non esset ejusdem usus præter ipsam tributi præstationem, sive fortè in faciliorem, sed non solam, tributi præstationem (ut interpretatur vir præstantissimus illud Alexandri Severi apud Lampridium) idque in Judæa atque Judaicæ ditionis seu territorii respectu ac notâ singulari cuderetur, sive nummus esset tantummodò Romanus qualiscunque promiscuus, quo solo, nec alio genere tributa solvenda, ut plerique autumant; palam intereà est, ex Imagine simul & Inscriptione inspectâ argumentum suum sumere voluisse Dominum. Quatenus scilicet ab interrogantibus utraque Cæsaris esse agnoscitur. Imago autem Cæsaris, quantùm video tam Augusti aut Julii esse potuit, quàm Tiberii. Nam Cæsaris nomen hisce omnibus, ut successoribus, pariter tributum. Nec quid obstat quo minùs, qualecunque intereà genus admiseris, tam ab illis, quibus etiam suberat Judæa, quàm à Tiberio, cujus tempore hoc factum est, numisma illud percuti potuisset; id est a Cæsarum seu Imperatorum Romanorum, qui tunc regnaverant, sive primo sive secundo. Nam Tiberii

[o] *Lib.2. cap. 8. pag.* 225.

[p] *De Antiquis Nummis Hebræorum lib.2. cap.* 20.

[q] *Tostatus ad D. Matth.* 22.

& decessorum idem jus; & in horum jus ille successerat. Adeo nec quæstio tam de Tiberio, quàm de Cæsare seu Imperatore orbis Romani quisquis ille fuerit, facta est, tametsi Temporis ratio rem ad Tiberium planè trahat, cujus quidem diffiteri nequeo (maximè cum cto decim jam imperasset is annis) quin numisma ostensum fuisse sit probabilius. Inscriptionem autem seu epigraphen nummorum duplicem esse nemo nescit. Obversam & Aversam. Obversa in Nummis Cæsareis Principis iconi plerumque circumdatur. Aversa nunc figuram aliam, parte alterâ positam, explicat, nunc aliud quid officii, pro eorum qui rei monetariæ præerant, præstat. Si Julii fuit hoc numisma, Inscriptionem obversam æquum est ut existimemus fuisse aut CAESAR IMPERATOR, ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ aut ejusmodi quid, ut in illius nummis. Si Augusti, CAESAR AUGUSTUS, aut CAESAR IMPERATOR aut quid simile juxta hujus Numismatum, quæ passim visuntur, inscriptionum obversarum discrimen. Si demùm Tiberii (ut libentiùs crediderim) inscriptio obversa fortè fuit, ut in illo superiùs depicto; id est TIBERIUS CAESAR AUGUSTI F. PONTIFEX MAXIMUS, IMPERATOR, aut TI. CAESAR, DIVI AUG. F. AUGUSTUS (qua inscriptione usus est sub id ipsum tempus quo nummus hic à Pharisæis ostensus est) aut ejusmodi quid nomina dignitatis ac imperii continens. Ut temporum characteres seu consulatuum & tribunitiæ potestatis adjectionem atque alia Romanæ reipublicæ magis peculiaria prætermittam. Aversæ autem inscriptiones perquàm diversimodè se habuere. Sed non ita raró regiones ac provinciæ captæ aut receptæ in eis memorantur. Ut, ΑΡΜΕΝΙΑ CAPTA, AEGYPTO CAPTA, PARTHIS RECEPTIS, id genus alia habentur in Nummis Augusti. Etiam Captis à Sosio sub annum ante Christum XXXV, Hierosolymis, ab Augusto nummus (si Adolpho Occoni [r] fides) ad hunc modum est cusus;

[r] Pag. 52.

ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΓΟΥΣΤ. *caput Augusti.*

ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ. *Victoria.*

Palmæ innitens cernua in clypeo hæc scribens.

Ita pars aversa ostendit Judæam captam, seu Romanis subactam, receptam, quemadmodum & postmodùm in nummis Vespasiani [s] non raró occurrit JUDAEA, & JUDAEA CAPTA, JUDAEA DEVICTA, cum captivæ interdum typo humi ad trophæum seu ad palmam desidentis; interdum captivi. Sed Augusti quale describit Occo numisma,

[s] Idem pag. 149. &c.

numiſma, nullibi hactenus mihi viſum, nec apud alios, qui ectypa chartis diligentiùs exhibent, repertum. Veſpaſiani autem compluria vidi quæ & paſſim occurrunt[t]. Jam vero, ſi inſcriptio aliqua inerat averſa (nam tam averſam quàm obverſam ſimplicis inſcriptionis nomine contineri poſſe palàm eſt) ejuſmodi quid de Judæa capta, ſubacta, recepta, continens unde imperium Cæſarianum atque victoriæ Romanæ jus neceſſariò agnoſcendum fuiſſet, nil apertius foret quàm ex ipſo quod interrogantes exhiberent agnoſcerentque numiſmate, devictos, captos, ſubactos à Romano ſe ſatis affirmarent, adeoque ei obedientiæ & ſubjectionis præſtationes debitas. Nam ex jure Victoriæ & Gentium ejuſdem uſu tributa[u] deberi paſſim agnitum eſt. Quid quòd etiam dum Tributum, Numiſma Cenſus & Denarius modo jam dicto intellectus, ita ſimul memorantur, liquidò admittitur inoleviſſe jam morem ſolvendi, id eſt tum deditionem præceſſiſſe tum ſolutionem ex victoris juſſu non ſolum imperatam ſed & velut jure à ſolventibus admiſſam. Unde enim aliàs nomen illud Numiſmatis Cenſus, niſi ex eo quòd quocunque vis modo Cenſus ſeu Tributum ejuſmodi Numiſmate antè ibi ſolvi conſuetum? quod & diſcimus ex hiſtoriis aliis. Sed heic ſacram Evangelii hac de re tantùm conſideramus. Oſtenſo igitur numiſmate, ſimulatque agnoverunt imaginem & inſcriptionem fuiſſe Cæſaris, atque numiſmata hujuſmodi imagine & inſcriptione ſignata Cenſûs Numiſmata eſſe (cujus ſolutio licita ne eſſet, non utrùm ad eam obligarentur, quæſiere) tum ipſum Cæſarem ſibi Principem, Regem, Imperatorem utcunque eſſe, ut ex ore ſuo paritèr agnoſcerent neceſſe eſt, tum ſive ex victoria, ſive ex fœdere inæquali, ſive ex deditione, aliterve, tributa ei pendi ſolere. Perinde ac ſi dixiſſent, En tibi numiſma cenſûs quale præſtare ſolemus Cæſari, Auguſto, Imperatori Orbis Romani, cujus pars nos ſumus. Principis ejus cui præſtare ſoliti ſumus, eſt hæc imago atque hæc inſcriptio. Licetne tamen hoc facere nobis qui libertati nati, nec Regem alium nobis adſciſcere debemus niſi ex fratribus[x] noſtris? Nam & animadvertendum eſt non ſolum Principem Romani Orbis, Cæſarem, Auguſtum, Imperatorem in ipſa inſcriptione (quæ Cæſaris quidem erat ipſius, non Judæorum) dici & agnoſci, ſed etiam à Judæis ipſis eum ſatis ſic ac ſæpiſſime civilitèr ſalutari, dum toties præſtito antè tributo (cujus in nummis toties imago & inſcriptio ejuſmodi) tum imperium ejus tum obedien-

[t] *Vide Baron. tom. 1. ad ann. Christi. 73. & Franciſ. Quareſmium in ſimulachri Terræ Sanctæ elucidatione, pag. 15.*

[u] *Vide Alberic. Gentil. de Jure Belli lib. 3. cap. 4.*

[x] *Deut. 17. 15.*

tiam suam ac deditionem, ut devicti, profitebantur. Id verum quidem est, Romæ eo in ævo Cæsaris, Augusti, Imperatoris, nomina ex vi simplicitèr sua Principem seu Regem neutiquā omnino denotâsse. Eorum Origines & Notiones pueri sciunt. Atqui in linguam Hierosolymitanam, etiam tunc priora duo ex Romanorum consuetudine recepta, nil aliud, velut ex vi simplicitèr sua, significabant præter τὸν Βασιλέα seu *Regem* aut Principem per excellentiam, & signantiùs de eo qui orbi Romano præesset, dictum. Nam Basileus, Cæsar, Augustus, pro eodem ipso, ut tria merè Synonyma, Hierosolymitanis sub id ævi sumuntur. Legitur in Gemara Hierosolymitana[y]; המינין שאלו את רבי שמלאי מה הוא דכתיב אל אלהים ה׳ אל אלהים ה׳ הוא יודע אמר להן הם יודעים אין כתיב כאן אלא הוא יודע כתיב אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאינש דאמר בסיליוס קיסר אגוסטוס *Hæretici quidem rogarunt Rabbi Semlai quid illud esset quod scriptum est*[z], *El, Elohim, Jehova, Deus, Dii, Dominus, Deus, Dii, Dominus, ipse novit. Respondit ille, non scriptum est ibi ipsi noverunt, sed ipse novit; quod rem explicat, cui discipuli ejus; eos calamo, refutasti. Sed quid nobis, ut rectè locum illum intelligamus respondes? Respondet ille. Tria illa simul sunt nomen unum, ut si quis dicat* Βασιλεὺς, *Cæsar, Augustus*. Unde planè corrigendus est codex *Beresith Rabba*[a], ubi de nomine illo triplici ac velut ex hoc Gemaræ loco, habetur, כאיניש דאמר בסיליוס קיסר אוגוסטוס קיסר *ut si quis dicat Basilicus Cæsar, Augustus Cæsar.* Manifestò tum legendum בסיליוס Βασιλεὺς, tum קיסר quod postremum est delendum, ut sic Synonymum, quod triplex, remaneat. Et de eisdem vocabulis paulò post in citata Gemara R. Semlai, שלשתן שם אחד כאינש דאמר אומנין בניין ארכטקטון *Tria illa simul sunt nomen unum ut Opifices, ædificatores, architectones.* Planè ὁ Βασιλεὺς seu ὁ מלך id est Regi, Cæsarem & Augustum Synonyma, ex vi sua simplici & notione Ebræis receptissima, etiam & ipsi velut originaria, fuisse apertè indicat hic Rabbi Semlai. Nemo enim nescit, rem se non ita usque adeo habere ex origine aut usu Latino. Hinc & apud magistros Babylonios[b] קיסר ופלגי קיסר aut ופלגי קיסר pro Rege & *qui Regi secundus est occurrit.* Et in Novo federe simplex Cæsaris nomen, ut & subinde Augusti, velut appellativum pro Principe, cui utcunque tunc suberant, aliquoties aliàs usurpatur[c]. Unde

[y] *Ad tit.* Beracoth *cap.* 9. *fol.* 11. *col.* 4. & *Baal Aruch in* בסיליאוס

[z] *Iosue. cap.* 22, 22.

[a] *Parash.* 8.

[b] *Ad tit.* Sanhed. *cap.* 11. *fol.* 98 *b.*

[c] *D. Ioann.* 19. 12. *Act.* 17. 7. 25. 8. & 25. *&c.*

de & clamarunt Judæi ſe non habere Regem [d] præter Regem illum quem ſignantiùs Cæſarem vocabant, id eſt Principem ſeu Regem orbis Romani cujus & Judæa ipſique pars. Et Lexicographus [e] nuperus באסילאוס ארון וקיסר Βασιλεὺς *ſeu Rex idem eſt ipſum quod dominus & Cæſar.* Ex ſcriptis Ebræorum ſcilicet loquitur. Cum igitur, ex tributo numiſmatis ejuſmodi inſcriptione ſignati, ad morem qui diù etiam tunc obtinuerat, præſtito palam profeſſi eſſent Pharisæi, Principem Romanum, Cæſarem eſſe atque Auguſtum, id eſt ipſis, ut vides, planè Regem, adeoque deditionis ſuæ ejuſque imperii ac victoriæ teſtes eſſent jam tum luculentiſſimi ipſi, tum qui ante tributum illud numiſmate ejuſmodi toties præſtitiſſent; ſtatim appoſitiſſimè evictum eſt, ex Victoriæ, Gentium, Armorum, Deditionis, Obedientiæ ſive inde ſive ex Fœdere præſtari ſolitæ jure, id ab eis Cæſari ſeu Regi ſuo, quem ſic agnoſcerent, præſtandum, quidquid ex ejuſmodi juris ratione ei deberi ſic fuiſſet agnitum; non Iconem aut inſcriptionem illam ipſiſſimam numiſmatis oſtenſi, aut ipſum neceſſariò illud numiſma ſeu denarium oſtenſum. Nam ita nullum ejuſmodi numiſma Tributi nomine ſolvi non debuiſſet. Et quis non crediderit ipſum denarium oſtenſum omnium eorum qui adſtantes rogarent & quibus reſponſum eſt, capitationi (nam ſic puto locus capiendus; atque ea de re plura mox) tum valdè fuiſſe imparem, tum nec pluriũ fuiſſe, ſed unius alicujus qui è ſacculo aut zona præſtò exhiberet? Ideò nec ab omnibus illis quibus reſponſum eſt, tunc ſolvi aut debuit aut ritè quibat ille denarius ſic inſcriptus. Sed ex inſcriptione & imagine argumentum ſumitur irrefragabile. Quæcunque juxta Victoriæ, Deditionis, Fœderis, Subjectionis, Agnitionis apices, ſunt Cæſaris (tametſi Principis alieni & cui armis Imperium Iſraeliticum adquiſitum) ea ei ritè deberi & jure ſic præſtanda, ut nihil ex jure divino ſeu Civili Ebræorum, præſtationi ejuſmodi obſtaret. Ita nihilòminus ut quæ intereà Dei eſſent, Deo tribuerentur. Atque hic ſenſus eſt planè Nicolai Oreſmii Epiſcopi ante annos circiter CCCXL Lexovienſis; *Inſpicienti*, inquit [f], *ſententiam Evangelii patet facilè, quòd non ideo dicitur Cæſari deberi denarius quia erat Cæſaris imagine ſuperſcriptus, ſed quoniam erat tributum. Nam, ut ait Apoſtolus* [g] *cui tributum, tributum; & cui vectigal, vectigal &c.* Non ſimpliciter quia Cæſaris imagine ſuperſcriptus; ſed quia tributum inde debitum eſſe atque ejuſmodi numiſ-

[d] D. Ioann. 19. 15.

[e] Philippus Aquinas.

[f] Lib. de Moneta mutatione cap. 6.

[g] Ad Romanos cap. 13. 7. & vide M. Freher. lib. de Numiſmate cenſus pag. 26. & 28.

numiſmatis genere ſolvendum, ex ipſa icone, inſcriptione, & interrogantium agnitione liquebat.

CAP. XVIII.

De Didrachmi *penſitatione in Evangelio. Illud fuiſſe* Tributum Cæſarianum. Reges Terræ *quinam ibi. Univerſi* Iſraelitæ Filii Regum, *diverbio ſolenni dicti. Quid ibi* Filii *ſeu* liberi Regum. Semiſicli *ſeu* Didrachmi ſacri *penſitatio annua uſque ad* Veſpaſianum, Hieroſolymis *in ſacros uſus præſtita.* Objectiones *diluuntur.*

AD Tributum, de quo dictum eſt, attinet illud Flavii Joſephi in Oratione ſua ad Hieroſolymitanos[h]; Ῥωμαῖοι τὸν συνήθη δασμὸν αἰτοῦσιν, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν τοῖς ἐκείνων πατράσι παρέσχον, καὶ τούτου τυχόντες οὔτε πορθοῦσι τὴν πόλιν οὔτε ψαύουσι τῶν ἁγίων *Poſcunt Romani ſolenne tributum quod patribus eorum patres noſtri præſtiterunt, qood ſi receperint, nec civitatem populantur, nec ſancta omninò tangunt.* Ita ſolvi conſuevit & à cordatioribus ut debitum ex jure agnoſci; utcunque intervenirent non raro qui ſeditione liberandos ſe vellent. Quin & ob reſponſum proculdubio ſic ex Inſcriptionis & Imaginis oſtenſæ argumento (qua de re capite ſuperiori) nec verbis diſertioribus à Chriſto, Phariſæis de Tributo interrogantibus, datum, falſò eum etiam accuſarunt ſeniores plebis, principes ſacerdotum & ſcribæ, *dicentes*[i], *hunc invenimus ſubvertentem gentem (noſtram)* & prohibentem Καίσαρι φόρους διδόναι *Cæſari dari tributa.* Cum interim eum non prohibuiſſe palàm ſit tum ex reſponſo illo Phariſæis dato, tum etiam ex eo quod ipſe ſimul & Petrus, ni fallor, idem ſolverit. Legitur apud D. Matthæum *; *Et cum veniſſent Capernaum, acceſſerunt* (οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες) *ii qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei, Magiſter veſter non ſolvit didrachma? Ait, etiam. Et cum intraſſet in domum, prævenit eum Jeſus dicens. Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus* (λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;) *accipiunt Tributum aut cenſum? à filiis ſuis an ab alienis? Ei ille dixit ab alienis. Dixit illi Jeſus ergo* (ἐλεύθεροι) *liberi ſunt filii; ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare & mitte hamum & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle. Et aperto ore ejus inzenies ſtaterem.*

Illum

[h] *Haloſeos lib. 6. cap. 26. gr. 11. Lat.*

[i] *D. Luc. 23. 2.*

* *Cap. 17. 24.*

Illum ſumens da ei pro me & te. Palam eſt Chriſtum ipſum heic Tributum ſolviſſe. Sed verum quidem eſt, viros ſummos exiſtimare ac contendere locum hunc nihil ad Tributum Cæſarianum pertinere, ſed ad capitationem illam ſacram juxta quam ſemiſiclus quotannis ex lege Moſaica[k] Templo pendendus erat, ſecundum illud quod ſuperiùs[l] diximus. Sic Cardinalis Baronius, Juſtus Lipſius[m], Theodorus Beza, Franciſcus Hotomanus[n], J. Baptiſta Villalpandus[o], Iſaacus Caſaubonus, Johannes Cameron, alii; quemadmodum & inter veteres S. Hillarius. Et tam ex eo de quo quæſtio heic ab exactoribus inſtituitur, quàm ex eo quod Chriſtus fieri ſolvique vult ipſum, quoad quantitatem ſeu valorem, Tributum penditur idem quod ſic ex origine ſacrum erat, id eſt pro capite tàm ſuo quàm Petri ſemiſiclus. Pro utroque ſcilicet ſtater, id eſt; quatuor drachmæ, ſeu bini ſemiſicli, quos ex qualibet regione Judæi diſperſi Hieroſolymam capitatim quotannis mittebant, τῶν ἱερῶν χρημάτων ſeu *pecuniæ ſacræ* nomine non ſemel Joſepho[p] dictos. At verò libentiùs ego aſſenſum illis præbeo qui non didrachmum ſacrum ſeu ſemiſiclum ibi innui volunt, ſed ipſum Tributum Cæſarianum cujus tunc modus erat didrachmum, nec tributo ſacro omninò diſpar. Ab hac parte in veteribus S. Hieronymus[q] aliique ſequaces. In recentioribus, tum Scriptores in commentariis perpetuis obvii, tum alii[r]. Quæ afferuntur pro parte priore argumentis præcipuis ſtatim reſpondebimus. Sed primò de eo quod hiſtoricum eſt & verbis Domini ibi adhibitis, paucis videamus. Rogarant Petrum exactores ſeu qui didrachma acciperent, annon Magiſter ejus illa penderet? Is cum adnuerat & domum intraverat Dominus ibi eum præveniens. *Quid tibi,* inquit, *videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum?* Qui de tributo ſacro locum capiunt, Regum heic nomine etiam Deum O. M. ita contineri volunt, perinde ac ſi dictum fuiſſet, Rex cæli, Reges terræ, à quibus tributum accipiunt vel cenſum? à filiis ſuis, an alienis? adeoque id quod ſequitur *ergo liberi ſunt filii* ad ipſum Chriſtum attinere volunt, ut Regis æterni filium ibi indicatum. At verò cum οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς *Reges terræ* ſignantèr ibi dicti ſint, & quæſtio proculdubiò adhibeatur juxta vulgarem verborum uſum, non omninò video qua ratione de Rege æterno, qui מלך העולם *Rex mundi* & מלך השמים *Rex cælorum* paſſim nuncupari ab Ebræis

[k] Exod. 30.
[l] Lib. 4. c. 5.
[m] De Magnitudine Romana lib. 2. cap. 3.
[n] Lib. de Re Nummaria.
[o] Tom. 2. Explan. in Ezechiel. part. 2. lib. 5. diſp. 3 cap. 57.
[p] Archæolog. 16. cap. 10. vide item ibi cap. 4.
[q] Ad D. Matth. cap. 17.
[r] Vide Samuelem Petitum Variar. lect. lib. 2. cap. 1.

Ebræis nec anguſtiis terræ ſic includi ſolet, locus omninò capiatur. Plerunque quidem cum Regem æternum à Rege mortali in locutionibus Talmudicis (ut ſæpè) diſtinguunt, id eſt Regem Cœli, adeoque totius univerſi à Rege aliquo Terræ, hunc[s] מלך בשר ודם *Regem carnis & ſanguinis* appellitant, illum ſive הק'בה *Sanctum, Benedictum illum*, ſive מלך השמים ſeu העולם *regem Cœli* aut *mundi*. Adeo ut par ſit admittere de Regibus tantùm mortalibus quæſtionem illam inſtitutam. At verò de quibus? an de Regibus univerſim Terræ? an de Regibus Terræ Iſraeliticæ? Certè locutione illâ *Reges Terræ* Reges per orbem terrarum regnantes multoties deſignari à Pſalmographo verum eſt. Atqui & ſexcenties occurrere ſciunt qui Talmudica ſcripta ſalutarunt, nomen ſimpliciter הארץ *terræ* pro *Terra Iſraelitica*, unde חוצה לארץ (cujus abbreviatura ח"ל eſt frequentiſſima) *extra terram* pro eo quod eſt *extra terram Iſraeliticam*, quemadmodum בארץ *intra terram* pro eo quod eſt *intra terram Iſraeliticam*. Etiam in lingua Evangeliſtarum aliàs palàm hæc Terræ notio. D. Marcus[t] *Tenebræ factæ ſunt per totam Terram uſque in horam nonam*, & D. Lucas[u], *cum facta eſt fames magna in omni terra*. Nec ſanè ita ad rem attinuiſſe videatur de aliarum terrarum more interrogare, ut de tributo ibi ſolvendo quid omninò conſequeretur. Neque enim regni aut reipublicæ Iſraeliticæ jura, ad aliorum[x] regnorum neque horum ad illius amuſſim omnino videtur fuiſſe exigenda; ſed ad eam quæ tunc temporis ſibi, qualis ſcilicet per victoriam & deditionem tunc reliqua fuit, erat propria; cum avito interea jure comparanda. Jam verò ſic quæſtione de Tributo ſeu Cenſu, id eſt Didrachmorum capitatione inſtitutâ, (& undenam quæſo Cenſûs vocabulum Ebræis exoticum & Romanos mores planè redolens, ita ſignanter adhibetur, ſi de Tributo ſacro facta fuiſſet) ut quæreretur an à filiis ἀπὸ τῶν υἱῶν ſeu *à liberis ſuis* an ab alienis acciperent Reges Terræ Tributum vel Cenſum, reſponſoque dato à Simone, ab alienis, unde ſequitur illud ἄραγε *ergo* filii ſeu liberi immunes ſunt, id eſt ἐλεύθεροι: Quid illud de Filiis & Alienis? Quinam illic filii, quinam Alieni? Viderint perſpicaciores, utrumne quæſtio ſit capienda de regno Iſraelitico ejuſque more antè integro & veteri, utcunque nunc acciſæ ejuſdem res Romanorum dominatui ſervirent. Nihil ſolennius eſt in ſcriptis Talmudicis, adeoque lingua etiam Chriſti ſeculi in uſu, quàm de ſeculis vetuſtiſſimis ita

[s] *Gemar. Heroſolymitan-tit.* Beracoth *cap. 9. p. 12. col. 2. & alibi*

[t] *Cap. 15. 33*

[u] *Cap. 4. 25.*

[x] *Videſis S. Auguſtin. Quæſt. Evangelic. 23. & Sixt. Senenſ. Biblioth. Sanct. lib. 6. annot. 76.*

ita præsenti tempore loqui & disputare perinde ac si ipsa res de qua loquuntur jam ageretur, tametsi ad priora multo secula attineat. Inde est quod millies occurrit עושין מוסיפין מוציאין מקבלין דנין *faciunt, adjiciunt, exeunt, accipiunt, judicant* (participio verbi locum sortiente) in Scriptis dictisque diu postquam ejusmodi quid, de quo verba fiunt, natis, pro eo quod est *facere, adjicere, accipere, judicare* aut *exire moris erat* aut *facultas*; non alitèr sanè atque hodiè non pauci viri doctissimi, veterum sive Romanorum sive Græcorum leges, etiam quæ in desuetudinem multis retrò seculis abjere, diligentiùs & politè enarrantes, de iis ex præsenti tempore loquuntur, perinde ac si jam nunc tum ipsæ obtinerent, tum respublicæ ad quas olim spectarunt, etiamnum florerent. Quod neminem fallit, cum res ipsa ex usu loquendi satis apertè intelligatur. Verbi gratiâ, Talmudici qui diu post excisas Ebræorum res scripsere aiunt [y] אין דנין לא את השבט ולא את הנביא שקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של ע"א ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי ב"ד של ע"א ואין מוספין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של ע"א *Non judicant tribum, nec pseudo-Prophetam, nec Pontificem maximum, nisi ex sententia Synedrii septuaginta-unius-viralis. Neque exeunt ad bellum ultroneum nisi ex decreto Synedrii* LXXI*-viralis. Neque adjiciunt quid urbi aut atriis* (Templi) *nisi ex decreto ejusdem Synedrii.* Ubi quod præsenti tempore profertur, ex usu locutionis receptissimo ad morem seculorum multò superiorum, seu quibus florebant res Ebræorum, attinere nemo non videt. Et ejusmodi occurrunt non pauca in eis quæ hoc opere è Talmudicis antè citavimus. Ita *judicant* & *non judicant, adjiciunt* & *non adjiciunt* pro eo quod est *judicare soliti sunt, adjicere soliti sunt,* aut *non sunt* sumenda. Quale pariter de ceteris dicendum. Et cum de pensitatione semisicli loquuntur [z], aiunt de mensariis תובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו *cum vasculo flagitant & ab omnibus qui dant accipiunt* seu *accipient* quod tamen, uti & alia * ejusmodi non raro, nos in tempora præterita quo planè spectant, vertimus. Hæc cum ita sint, anne admittendum heic, verba illa *à quibus accipiunt Reges terræ* quod à Syro vertitur מן מן נסבין *a quo accipiunt*, & quod מן מי מקבלין *à quo* seu *à quibus accipiunt*, sic intelligi posse ut de more Regum veterum ditionis Judaicæ quæstio fieret? Qui scilicet alienis in suam

[y] Misn. tit. Sanhedrin. cap. 1. & posteriores passim.

[z] Maimonid. hal. Siklim. cap. 1. §. 8.

* Vide supra lib. 4. cap. 5.

ditionem redactis tributa pro libitu, juxta superiùs[a] ostensa, semper imposuere; non item, nisi extra ordinem[b], subditis suis originariis. Nec fiebat quæstio ut dubitantis, sed ut responsum elicientis. A quibus ex more accipere soliti olim Reges terræ hujus tributum aut censum, qualis hic est, scilicet annuum seu perpetuum & pro libitu impositum; à filiis suis an ab alienis? At objecto obvia est; si hoc admittatur, Israelitici regni vetusti seu simpliciter sine Romanorum dominatu sumti, cives seu subditi omnes, Filii seu Liberi Regum nuncupabuntur. Qua illud ratione tolerandum? Certè non ita absonum est credere, eos fuisse velut diverbio seu gentis idiotismo ob singularem generis & reipublicæ sanctioris dignitatem noblitatemque, ab Ebræis ipsis sic dictos. Neque enim semel occurrit in Talmudibus illud R. Simeonis, velut vulgari usu atque existimatione notissimum. כל ישראל בני מלכים הם *universi Isaelitæ sunt filii* seu *liberi regum*. Sic in Misna[c], sic in Gemara Babylonia*. Ratio seu ansa usûs diverbii hujusmodi est. Ubi disputatur de observatione Sabbati, quæstio intervenit, utrumne Judæo liceat eo die liquoribus aut oleo se perfundere seu tingere? Scilicet utrùm inde quietis præceptum violaretur? Ea de re Misna jam memorata; החושש במתניו לא יכוך יין וחומץ אבל כך הוא את השמן ולא שמן ורד בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן שכן דרכם לסוך בחול רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הם *Cui dolent lumbi, ei nec infundere licet* (Sabbato) *vinum aut acetum, [illegible] verò oleum licet. Modò nempè minimè oleum illud sit rosaceum. Filii seu liberi Regum in vulneribus* seu *plagis suis infundere solent etiam oleum rosaceum* (in Sabbato) *quoniam similiter* (deliciarum seu voluptatis causâ) *se oleo illo diebus profestis imbuere solent. At verò respondit R. Simeon, Universos Israelitas esse Filios* seu *Liberos Regum.* Ita scilicet haberi, nuncupari. Quod & admittitur omnino in Gemaris; tametsi de olei rosacei in Sabbato usu omnes cum R. Symeone non conveniant. Sed ut ut se res de diverbio hoc habuerit, palàm est, libeorum seu filiorum nomine ipsum populum, cives, subditos regni Judaici venisse. Nam licet primariò dicti sint universi filii seu liberi Israel id est בני ישראל ex natalibus, adeoque parentis & posterorum in locutione illa ratio ex ipsa origine habeatur; nihilominùs ex usu, qui sequentibus seculis inolevit, dicendi, *filii* seu *liberi Israel* ut *filii* seu *liberi* Ammon, id genus alia, non tam natalium originem quàm

[a] *Cap.* 14.

[b] *Vide Guil. Schikart. de Jure Regio c.* 4. *theorem.* 15.

[c] *Tit.* Sabbath *cap.* 14. §. *ult.*

* *Ad tit.* Baba Metzia *cap.* 9. *fol.* 113 *b. & ad tit.* Sabbath *cap.* 18. *fol.* 128. *a. & videsis Maimonid.* *h.t.* Sabbath. *cap.* 21. *fol.* 115. *a.*

quam ipſum populum Iſraeliticum, Ammoniticum, ſeu populi, qua populi ſimplicitèr, univerſitatem, denotarunt. Et ſane apud Helleniſtas בני ישראל quod *filios* & *liberos Iſrael* plerunque ſonat, nunc etiam vertitur οἶκος Ἰσραὴλ *domus* [f] *Iſrael*, nunc ἄνδρες Ἰσραὴλ [g] *Homines* ſeu *populus Iſrael*. Et pro eo quod eſt [h] *Excelluit Sapientia Salomonis Sapientiam* כל בני קדם *omnium filiorum Orientis*, habent illi πάντων ἀρχαίων ἀνθρώπων *omnium antiquorum hominum*; τῶ קדם notione illâ ſumto, qua item ſignificat *antiquum*. Quin etiam pro τῶ בני ſingularitèr id eſt *filius meus*, occurrit [i] apud eos λαός μȣ *populus meus*. Accedit locutiones illas בני ברית *filios federis*, בני קידושים *filios ſponſaliorum*, id genus alia, paſſim uſurpari pro *hominibus*, nullâ natalium ratione habitâ, *federe Iudaico comprehenſis* ſeu in Judaiſmum qualitercunque cooptatis *&* *hominibus qui ritè ſponſalia inire poſſent*. Quæ cum ita ſint, quid vetat quo minùs illud à filiis Suis etiam hinc ſumatur pro eo quod eſt *à populo ſuo* ſeu *hominibus ſuis*, id eſt Judæis; quemadmodum & *an ab alienis*, pro populis alienis & in Judæorum poteſtatem victoriâ ſeu deditione redactis. Quin & cum Reges patres patriæ dicantur, facilè evenit ut populus filiorum ſeu liberorum nomen indueret. Reſponſum eſt igitur, ſi hoc admittatur; ergo immunes ſunt Filii, immunes ſcilicet Judæi ſeu populus Judaicus avito & ſingulari privilegio gaudentes. Si morem ſcilicet qui hac in terra obtinuit, avitum reſpiciamus, immunes ſunt. Nunc verò, ne offendiculo nos ſimus hiſce qui novo apud nos jure, Victoriæ ſcilicet, Deditionis, aut quocunque alio ſuperinducto, Tributum vel Cenſum perpetuum exigunt (utcunque more avito & qui olim in uſu, liberi ſeu immunes Iſraelitæ cuncti fuerimus) miſsâ de jure aut more nunc quæſtione, ſolvamus. Ideoque ſtaterem id eſt bina didrachma, pro te & pro me ſolve tu. Nec puto paraphraſtem Syrum aliud omninò præter tributum Cæſarianum heic intellixiſſe. Nam eodem ipſo nomine quo Tributum ſeu Cenſum tum in Gamalielis oratione, ubi Judas Galilæus memoratur, tum in altero illo Evangeliorum loco de Numiſmate Cenſûs indigetat, etiam didrachma hæc vocat; ſcilicet כסף רישא *argentum capitationis*. Quæ alii heic habent obvia ſunt. Et quod nos jam afferimus potius in Diſquiſitionem quàm Aſſertionem congeſſimus. Quod ſi *Reges Terræ* de Regibus per orbem Terrarum regnantibus ibi capiatur, adeoque morem innuatur fuiſſe, à filiis

[f] Paralip. 2. 10. Ierem. 16. 14. & 23. 7. Ezechiel 2, 3. &c.

[g] 1. Sam. 17. 53.

[h] 1. Regum 4. 30.

[i] Exod. 4. 23.

Regum generatim Tributa non accipi, conclusio de filiorum, ex jure avito, libertate ad Christum solum spectabit, utpote Davidicæ stirpis Regum filium. Nam de Petri libertate ibi nil dictum, nisi modo jam ex locutionis formula, quâ Omnes Israelitæ Filii seu liberi adeoque populus Regum dicti, admisso. Neque enim aliter Petrus Regum filiorum nomine contineri quibat. Sed verò objiciunt qui de sacra semisicli pensitatione annua locum capi volunt; Tributum illud Judæis impositum fuisse centesimam partem bonorum uniuscujusque patrisfamiliâs; non ergo fuisse dimidium sicli seu didrachmum, sed varium pro ratâ cujusque bonorum parte. Et pro centesima citant Appianum. Item Tributum didrachmi heic fuisse voluntarium, nec ad cujus solutionem quis cogendus esset. Quod dici nequit de Tributo Cæsariano. Alia afferuntur, sed quæ hisce dilutis, planè nihili sunt aut rationi satis dissona. Quod ad priorem objectionem attinet; ea nata est ex Appiano perperam intellecto. Ἔστιν, inquit ille[k], Ἰουδαίοις ἅπασιν ὁ φόρος τῶν σωμάτων βαρύτερος τῆς ἄλλης περιουσίας. ἔστι καὶ Σύροις καὶ Κίλιξιν ἐτήσιος ἑκατοστὴ τοῦ τιμήματος ἑκάστῳ *Judæis cunctis tributum capitis gravius est quàm reliquarum facultatum. Est etiam Syris & Cilicibus annuum centesimum pro modo cujusque census.* Allatis his Justus Lipsius[l], dubitanter subjicit, *efficiatur ex sermonis nexu Judæos centesimam dare, sicut & Syros & Cilices pro capitis tributo. Quo sensu? inquies. Ut magis capias: solvere quidem illos & pro agris & pro opibus; sed æstimatione omnium factâ etiam Centesimam pro ipso capite dare. Hoc tale est, ut si decem millia aureorum in censu habeam, solvam ex eis annua centena.* Atque hinc alii viri docti Centesimam eliciunt tributum Judæis impositum. Sed verò nihil ejusmodi ait Appianus. Capitationem Judæorum ut singularem & gravissimam memorat. Centesimum ad Cilices & Syros tantùm spectat. Nec quomodo trahi possint ad centesimum Judæi ibi, omninò video. Et gravissimam illam capitationem existimo fuisse ipsam didrachmi Cæsariani præstationem per capita annuam. Quam scilicet ex imitatione parilis pensitationis semisicli seu didrachmi sacri inductam, iniquum non est ut autumemus. Nempe cum in Judaicis rationibus ac institutis viderant Romani, didrachmi capitationem sacram non solùm in ditione Israelitica, sed passim per orbem terrarum inter Judæos obtinere, inde puto mensuram tributi Cæsariani, utqote æqualis, imponendi sumpsere; non dubitantes

[k] *In Syriacis.*

[l] *De Magnitud. Romana lib. 2. cap. 1.*

dubitantes quin nemo magis imparem, ob censûs seu opulentiæ
inopiæve discrimen, solutionem ejusdem quam sacri didrachmi cau-
saretur, utcunque cuilibet præstatio annua jam dupla esset. Tam
Cæsari, quàm in Sacros usus. Nam nec illud prætereundum, didrach-
mi sacri solutionem seorsim mansisse usque in Vespasiani tempora
cum item ad Romanos etiam ipsum transferebatur. Josephus [m] [m] *Halōseōs lib. 7. cap. 27. videsis J. Baptist. Villalpand. Tom. 2. explan. in Ezech. part. 2. lib. 5. disp. 3. cap. 57.*
de eo; φόρον δὲ τοῖς ὅπου δήποτ' οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέβαλε, δύο δραχμὰς
ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλιον φέρειν, ὥσπερ
πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν συνετέλουν, *Tributum, u-
bicunque degerent Judæis indixit, binas drachmas jubens quotannis
deferre eos in Capitolium, quemadmodum antè in Templum contu-
lerant Hierosolymitanum.* Hinc tantundem Zonaras & Xiphilinus.
Quod & inprimis advertendum, quoniam doctorum aliquot hal-
lucinatio habetur ingens, dum didrachma illa in Evangelio ipsi-
ssimos quidem fuisse semisiclos sacros volunt, sed à Romanis in
Tributum Cæsarianum sub Tiberio interversos. Cum manifestum
sit ante hoc Vespasiani edictum, semisiclos illos Templo Hiero-
solymitano pendi ex lege sacra solitos; quod & ex Josepho ali-
bi non semel licet elicere. Objectio verò altera, de eo quod est
didrachmi solutionem fuisse voluntariam, non item Tributi Cæ-
sariani, error est manifestus & institutorum morumque Ebræorum
inscitia insignis. Certè nihil video in verbis Evangelii unde vo-
luntariam fuisse quis eam omninò autumet. Neque certe λαμβά-
νοντες *accipientes* aliud ibi denotat quàm qui solvere detrectan-
tes tandem cogere possent. Nam & idem vocabulum usurpatur
de Regibus Terræ. *A quibus Reges Terræ accipiunt &c.* Dubi-
tandumne de Regibus tam cogentibus quàm accipientibus illud
dictum? Ergo pariter sanè utrobique. Sed reverà palam est, ex
institutis ac more Ebræorum in didrachmi sacri seu pensitationem
semisicli annuam in sacros usus, post vicesimum quintum mensis
Adar neminem invitum non, pignore capto aliterve, fuisse quot-
annis adigendum. Quod videre est tum in eis quæ supra [n] de se- [n] *Lib. 4. cap. 5.*
misiclis his obiter è Talmudicis attulimus, tum apud Samuelem
Petitum [o], qui cum primis hac de re consulendus. Ita evanescit [o] *Var. Lect. lib. 2. cap. 1.*
plane objectionis illius vis. Atque cetera quæ impugnare solent
sententiam hanc de Tributo Cæsariano illic intelligendo, ex eis
quæ supra memoravimus satis puto dilui possunt.

CAP.

CAP. XIX

De Servitute Perſonali *ſeu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum diſciplinam, ea ſequeretur. Diſcrimen inter* Servitutem perſonæ inhærentem, *ſeu* intrinſecam *et eam quæ in* miniſteriis *tantùm* ſervilibus *cernitur ſeu* extrinſecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini ſervivimus unquam. *De* Captivis *et more eorum, apud Ebræos,* redimendorum.

DE Tributis, ex Belli, Victoriæ, Deditionis, Federis jure, ab Ebræis, aliarum Gentium Principibus, agnitis præſtitiſque hactenus actum eſt. Sequitur ex inſtituto, ut de Libertatis Perſonalis deminutione ſeu Servitute perſonali, quatenus ex ejuſmodi Jure, eam ipſi in Captivis alienis in bello ab aliis captis admiſerint, videamus. De Perſonis ſive ex aliis ſive ex ipſis bello captis teſtimonia habent luculenta. Maimonides* ad mentem veterum; מלך גוי שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהוא ששה עמה מלחמה שיביא וימכור לעצמו וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שעשה כך וכך או לא 'עשה ימכר הרי דיניו דין ועבד הנלקח בדינין אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר גוי שקנה גוי לעבודה לא קנה גופו ואין לו בו אלא מעשה ידיו אע'ף כן אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל *Ubi Rex quiſpiam Gentilis captam bello abduxerit eamque vendiderit, aut cuilibet qui voluerit edicto indulſerit, ut ſi quem ex Hoſtibus captum adducat, eum ei venditum fore, atque ita ſi decreverit Rex Gentilis, quemlibet tributi* (pro jure ac moribus variis) *præſtationem detrectantem, vendendum, aut quid aliud facientem aut non facientem,* id eſt juſſis Regiis non parentem, *vendendum; quod ſic decreverit vim habet. Et ſervi emti ex hujuſmodi decretis & Servi Cananæi par omninò eſt ratio; ita tamen ut ubi Gentilis acquiritur Gentili Servus, Perſonæ ejus non fiat dominus, ſed tantùm Operæ Manuum ſeu miniſterii ejus. Cum nihilominùs, ſi vendiderit eum Iſraelitæ, etiam Perſona ejus tunc fiat emtoris.* Diſtinctionis de Opera & Perſona ſenſus eſt; ſingulare heic jus fuiſſe Ebræorum quo Servitus ſeu ſtatus ſervilis Perſonæ etiam ſervi inhæſiſſe cenſebatur, adeo etiam ut ſine libello manu-

* *Hal.* Aibdim *cap.* 19.

manumissionis (de quo, satis supra [p]) personæ veluti naturam mutante, libertatem nancisci nequiret, id est, ut servitus neutiquam deleri posset ulla formula simplici sive verborum sive actuum sine libello manumissionis; quem dare cogebatur à foro dominus, quoties causa esset manumissionis legitima. Ejusmodi verò fuisse servitutis [q] apud Gentes alias jus, ut personæ ipsi non inhæreret, sed ut citra libellum manumissionis libertatem ritè posset servus earum adipisci, idque interdum ex actu nudo, quocum servitutem ipsi constare Ebræi non agnoscerent; idque domino invito. Veluti si servus ejusmodi, nondum ab Israelita adquisitus, nomine libertatis fieret Proselytus. Nam dein pro ingenuo habebant Ebræi. Et scimus satis ex jure Cæsareo, idque vetustissimo, leviculis ex causis, sine libello, libertatem ritè acquiri veluti ex vindicta quâ una Quiritem [r] vertigo faciebat. Et si servi domini funus apud Romanos, antecessissent pileati [f], vel ipso lectulo stantes cadaver ventilare viderentur, atque hoc ex voluntate fieret vel testatoris vel hæredis, fiebant illico cives Romani. Alia fuere ejusmodi non pauca tum Romæ tum alibi, unde servitus desinebat. Cujus rei apud Ebræos ratio est quoniam, ut aiunt [t], לנא רכם קונים זה מזה לגופו *Gentilium alter alterius non acquirit personam ipsam*, sed למעשה ידיו *in quantum ministerium et opera ejus et possit esse usui*. Summa est, Servitutem Ebræos admisisse ex jure Captivitatis tam inter Gentes alias quàm apud se ipsos; ita tamen ut rem sic distinctione interpretarentur; nullibi haberi Servitutem merè Personalem seu statum Personæ inhærentem servilem apud Gentiles; sed tantummodò velut liberorum hominum Captorum seu Possessorum Operam & Ministeria esse id quod nomine Servitutis apud illos veniret. Quemadmodum & inter deditione à se seu federe inæquali receptos, juxta superiùs [u] ostensa. Apud seipsos autem, Servitutem etiam (velut ex jure atque prærogativa singulari) fuisse tum in bello captis tum servis Gentilibus emtis, merè Personalem, seu Personæ ipsi, ut characterem Libertatis omnimodæ amissæ naturalis, inhærentem. Nimirùm Intrinsecam illam Servitutem (quam tum ipsi tum Romani dicere solent cognatione omnimodâ seu jure omnimodo sanguinis carere; cujusque effectum primarium faciunt ut possideretur ipse potius velut jumentum quàm quid possideret servus, nec jure nuptiali sed contubernio tantùm frueretur) non omninò voluere obtinuisse alibi quàm in servis Gentilibus à

[p] Cap. 8.

[q] Gemar. Bab. & Gloss. ad tit. Gittin cap. 4. fol. 38a. & vide ad tit. Jabimoth cap. 4. fol. 45. & 46.

[r] Persius Satyr. 5.

[f] C. de Latina Libertate tollenda l. 1.

[t] Gem. Bab. ad tit. Gittin. cap. 4. fol. 38a.

[u] Cap. 14.

à ſeipſis adquiſitis. Aliarum autem Gentium ſervos qualeſcunque adeoque ſeipſos ab aliis Gentibus captos emtoſve (& ſui tantum puto gratiâ diſcrimen hoc commenti ſunt) Extrinſecam tantùm ſerviiſſe Servitutem ſeu eam quæ libertatis cum civili interim obedientia conjunctæ dignitati (quacum & jura ſanguinis & Dominii, & Nuptiarum, alia quæ hominum ſunt undiquaque liberorum, manent) non omninò opponitur. Quod quidem ſatis mirum. Sed ea de re non diſputo. Sic igitur intellexere illud de Ebræis ipſis captis apud Ezram; *ſervi ſumus*, inquit [x], *et in ſervitute noſtra nos non derelinquit Deus noſter*, ſic alia id genus non pauca in ſedere veteri. Etiam in Maccabaicis [y], *congrega diſperſionem noſtram, libera eos qui ſerviunt gentibus*. Joſephus item [z] de Pompeii victoria, quâ in ditionem Romanam primò redacti Judæi; τὴν ἐλευθερίαν ἀπεβάλλομεν καὶ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν *Libertatem amiſimus, facti jam ditionis Romanæ.* Et de Libertate & Servitute Judæorum plura ille [a] in oratione ſubinde illa ſua prolixa ad Hieroſolymitanos. Et cenſum in Tributorum ſolutionem, apertam Servitutem vocabat * Judas Gaulonites. Sed in hiſce juxta mentem Talmudicorum, Libertas & Servitus non opponuntur, quà Servitus & Libertas perſonalis in ſtatu ſeu conditione intrinſeca hominis ſeu בגופו juxta diſciplinam eorum, conſiderantur, id eſt reſpectu domini qui jure, Ebræorum moribus non diſſimili, ſive poſſideret ſive manumitteret ipſam ſervi perſonam ſeu corpus; ſed quâ relatio ſic innuitur inter ipſos & Principes qui jure belli eos ad Tributa & Miniſteria quæ מעשה ידיהם *operam manuum eorum* ut olim in Ægypto etiam, nuncupant, ſeu Servitutem Extrinſecam adegerant; non Intrinſecam ſeu Perſonæ inhærentem; quam nullibi reverà niſi in Gentilibus quos in Servitutem ejuſmodi ſive ceperant ſive emerant ipſi, locum habere, ut oſtenſum eſt, volebant. Singularem hujuſmodi gentis ſuæ hac in re prærogativam oſtentant. Ita ut nec alii, nedum ipſi (utcunque Ciceroni [b] natio ipſa Servituti nata dicatur) in qualemcunque Servitutis modum à principe aliquo Gentili quomodocunque redacti, aliûſmodi reverà fierent Servi, quàm quales ſimpliciter ſunt ſubditi ſeu in deditionem numerumque ac miniſteriorum præſtationem civilem, pro morum & locorum diſcrimine, recepti; quemadmodum & ſcimus τοὺς ἐλευθέρους [c] ſeu *liberos* ſimpliciter in Evangelio dici qui præſtationibus ejuſmodi immunes. Quæ cum ita fuerint, annon lux hinc excep-

[x] *Ezra cap.* 9. 9.

[y] 1. *Maccab.* 1. 27.

[z] *Archæolog. lib.* 14. *cap.* 8.

[a] *Haloſ. lib.* 6. *cap.* 26. *gr.* 11. *lat.*

* *Idem. lib.* 18. *cap.* 1.

[b] *Orat. De Provinciis conſularibus.*

[c] *Matth.* 17. 26.

ceptioni illi Judæorum, qua mirati sunt se à D. N. Jesu Christo in Libertatem ex disciplina invitatos; quasi antè illâ ipsi carerent. *Dicebat* [d] *Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos, si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis. Et cognoscetis veritatem & veritas liberabit vos*, scilicet ἐλευθερώσει ὑμᾶς. Ii verò æquo animo non sustinentes vocabulum illud *liberabit*, utpote quod Servitutem illam intrinsecam præeuntem in ipsis innuere suspicabantur, responderunt ei, *Semen Abrahæ sumus* καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε *& nemini servivimus unquam; quomodo tu dicis* ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε, *liberi eritis. Respondit eis Jesus, Amen Amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum Servus est peccati. Servus autem non manet in domo in æternum. Filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis.* Patres aliquot vetusti dictum illud Judæorum, velut hominis inflati ac arrogantis characterem esse judicant, etiam & mendacium manifestum. Cum toties Judæi servitutem serviissent, Ægyptiis, Babyloniis, Romanis, quibus & tunc serviebant. At vir summus [e] in exercitationibus nuperis, *Mihi vero non videtur*, inquit, *dubitandum eos qui hæc dicerent ad fedus respexisse ac Legem, cui qui hærerent, usitato paradoxo liberos dicebant, qualis* בן חורין *filius nobilium, seu liberorum, hoc est liber dicebatur, unde illud in capitulis quæ vulgo patrum dicunt; nullus nisi qui in legis se exercet studio, pro libero habetur. Tales autem minimè esse poterant, qui extra fedus essent, qui* ἀλλόφυλοι δουλείας *quæ ab illis vulgo* עבודה זרה *dicitur, amplectebantur &c. Non ut serviisse unquam se negent, sed ut ex prærogativa, quod jam dixi, federis ac legis liberos se esse ostendant. Planè ut in Stoicorum scriptis, sapientem esse liberum, Epictetum item nunquam serviisse, ad electionem sive* τὴν προαίρεσιν *refertur, sicut sapientem, etiam cum servit, servire negant Stoici.* Perpulchrè sanè. Sed verò, cum manifestum sit servitutis negationem, in Judæorum illo dicto, tam ad gentem ipsam attinere totam seu Abrahæ semen (quo nomine solos Israelitas, non Ismaelitas aut Edomitas contineri ex veteri traditione volunt [f]; utcunque tam hi quàm illi reverà ex Abrahæ posteris) quàm ad ipsos qui illo uterentur, nec eos gentis suæ partem aliquam, servitutem illam intrinsecam seu quæ statum hominis personalem mutat, unquam serviisse ex disciplina sua admitterent, nec Gentilibus sive Ægyptiis sive Babyloniis sive Romanis Servos omninò aliquos, nedum seipsos, fuisse qui hujusmodi servitutem servirent,

[d] D. Joann. cap. 8. 31.

[e] Daniel Heinsius in Aristarcho sacro pag. 903. edit. 1639.

[f] Maimonid. halach. Nidarim cap. 9.

(ut dictum est) nec aliam demum servitutem serviisse se unquam decernerent, præter illam quæ libertati intrinsecæ seu personæ inhærenti non opponi solet, sed in operis & munerum præstationibus ac obedientia civili tantùm consistit; nonne illam solùm Servitutem Intrinsecam serviisse se unquam heic negant, ex disciplina avita edocti, non alteram illam seu Extrinsecam, quæ in populo sive devicto sive in deditionem recepto nullibi non agnovêre? Et quod sequitur in eo quod monet Christus, *qui facit peccatum Servum esse peccati*, ostendit etiam, ni fallor, Servitutem & Libertatem ibi memoratam non aliam esse quàm merè intrinsecam illam seu Personæ inhærentem. Conjecturæ venia detur. Jam verò de Captivis, ut jure apud suos fruerentur postliminii, redimendis ita statuebant [g]; אין פודין את השבוין יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבוין מפני תיקון העולם *non redimendos esse captivos pretio majori quàm valerent nec in fugam pelliciendos; utrunque, ob commodum publicum.* Hoc, ne alicujus fuga irritati custodes in ceteros inde nimiùm sævirent; illud, ne, ob grandioris pretii spem, hostes frequentiùs capturæ assuescerent. Sed Captivitatis jus, seu Servitutis, qualem diximus, insequentis, satis ita agnoscebant. In decretis autem acmonitis suis de Charitatis ac Munificentiæ Officiis sive erga pauperes sive opera publica, veluti urbium muros, Synagogas, aut alia ejusmodi sive extruenda sive reficienda, locum principem obtinebat Captivorum redemtio (quod obiter advertere liceat) aliis quibuscunque ejusmodi officiis longe anteponenda. Unde inquiunt [h] פדיון שבוים קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים *Redemtio captivorum anteponenda est officio pauperes sive victu sive vestitu sublevandi. Neque* [in rebus ejusmodi] *habetur præceptum æquale ei quod de redimendis est captivis.* Quin ad hosce inprimis attinere volunt præcepta [i] de munificentia, clementia, charitate erga inopes fratres traditâ. Quorum in numero primarium hos habere aiunt locum, quoniam non modo victu egebant & vestitu, sed in horas, ex dominantium arbitrio, & vitæ & honestatis periculum subibant. Etiam & Servum qui Judaismum susceperat, captum pariter redimi volebant, nisi quid contra Legem (pro sui conditione) commisisset. Tunc enim etiam אסור לפדותו *vetita est ejus redemptio.* Pro sexûs item Dignitatis, Natalium, qualitatum aliarum discrimine, alii ante alios, si omnes simul commodè redimi nequirent, erant

[g] *Misna tit.* Gittin *cap.* 4.

[h] *Gem. Bab. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 8. & *Maimonid. halach.* Mithnoth Aniim *cap.* 8

[i] *Deuteron.* 15. 7. & c. *Levit.* 19. 16. & 25. 53.

erant redimendi. Anteponebatur plerunque fœmina viro; quod etiam in eleemosynis utcunque erogandis obtinuit. Ratio redditur de redemtione מפני שהאיש דרכו לחזר לנא האשה. ובושתה מרובה *quoniam viro facilius est multò redire quam fœminæ, cujus etiam pudor major.* At verba Misnæ[k] sunt, בזמן ששניהן עומדין בקלקלה האיש קודם לאשה *ubi utrique, ne scelere inquinarentur, justus adesset metus, vir fœminæ anteponendus.* Id est, ubi paritèr uterque concubitus periculo apud hostes tentaretur. Quoniam gravius foret in masculo scelus [l], ideo ipse potius, si uterque eodem tempore nequiret, redimendus. Et de Dignitatis heic atque Natalium discrimine Maimonides; היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כולן מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישראל וישראל לחלל וחלל לשתוקי שתוקי לאסופי ואסופי לממזר וממזר לנתין ונתין לגר שהנתין גדל עמנו בקדושה וגר קודם לעבד משוחרר לפי שהיה בכלל ארור בד"א כשהיו שניהן שוין בחכמה אבל אם היה כהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכם תלמיד חכם קודם וכל הגדול בחכמה קודם את חברו ואם היה אחד מהן רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול ממנו בחכמה רבו או אביו שהוא תלמיד. חכם קודם לזה שהוא גדול ממנו בחכמה *Si plurimorum sive pauperum sive captivorum habeamus simul rationem, nec sufficiat sacculus sive ut victu & vestitu pauperes sive ut redemtionis pretio captivi subléventur pariter universi, Sacerdos Levitæ est præferendus, Levita Israelitæ* (qualem Laicum dicimus) *Israelita profano* (nato ex coitu singulari Sacerdotibus jure [m] interdicto. Nam Israelitæ nomine eos quibus optimi juris natales sine ullo defectu essent, quoties ad hunc modum loquuntur, denotant) *Profanus ei qui patre incerto sed certâ matre natus, hic verò ei qui, velut expositus, casu reperiretur* (modò Ebræum esse satis constaret, tametsi parentum neuter dignosceretur) *ita repertus Mamzeri* (ex damnato nomine ערוה seu *turpitudinis* coitu, excepto mulieris mensibus laborantis coitu progenito) *Mamzer Nathinæo* [n], *Nathinæus Proselyto. Nam Nathinæus magni apud nos habitus est ob Sanctitatem singularem.* (Ob ministeria scilicet circa templum, unde ceteris Proselytis anteponebatur) *Proselytus autem Libertino* seu servo manumisso, *quoniam hic fuerat* (servi nomine) *omnino* [o] *maledictus. Quæ autem diximus locum habent, ubi sapientiâ non fuerint impares. Nam si Pontifex etiam maximus Sapientiæ esset*

k *Tit.* Horaioth. *cap.* 3

l *Maimonid. halach.* Mithnoth Ainiim *cap.* 8. & *Gloss. Gemar. Babylon. ad tit.* Horaioth *cap.* 3. *fol.* 13. *a. atque Maimonides in* Pirush *ad eund. tit. fol.* 16. *a.*

m *Levitic.* 21 7. *De Profanis nos fusius lib.* 1. *de successione in Pontificatum Ebræorum.*

n *Ezra* 2. 70. & 7. 7.

o *Genes.* 9. 25.

ignarus, Mamzer verò Sapientis discipulus (id est; hic Legis gnarus, ille nescius esset) *discipulus Sapientis præferendus erat. Et quisque alteri pro Sapientiæ dignitate præferendus, ita tamen ut, si inter eos reperiret quis patrem suum aut Magistrum Sapientis itidem discipulum, eorum uterque aliis quibuscunque Sapientia etiam precellentibus anteponi deberet.* Et totidem ferè verbis idem (atque id genus plura quæ statim damus) habes apud autorem [p] Misnæ & in Gemaris. Babylonii [q] verò; תנו רבנן היה הוא ואביו ורבו נשבו הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו אמו קודמת לכלם *Tradunt Rabbini nostri; si quis cum patre suo & Magistro suo captivus teneretur, ipse Magistro præferendus & Magister patri. Mater verò utrique anteponenda erat.* Tantundem etiam Hierosolymitani [r]; quibus ratio item adjicitur Magistri heic prærogativæ, שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא *quoniam pater ejus vitam ei dedit in hoc seculo, sed Magister qui docet eum Sapientiam, ducit eum in vitam seculi futuri.* De Magistro loquuntur qui Misnas seu δευτερώσεις atque veterum Traditiones doceret, non qui Scripturas tantùm. Disertè ibi ורבו שלימדו משנה לא רבו שלימדו מקרא *De Magistro autem capiendum est, qui docuit eum Misnam seu Traditiones, non de eo qui Scripturas tantùm docuit.* Si verò pari usus fuerat tam patris quàm magistri, in discendo, beneficio, pater magistro præferendus. Quod de Matre adjungitur, vertimus *eam utrique*, patri nempe & Magistro, præferendam, tametsi לכלם, quod *utrique* heic respondet, *eorum omnibus* potius sonet; quasi & ipsam quisque sibi deberet in hisce anteponere. Ideo verò vocabulo illo tantùm Patrem & Magistrum denotari [s] sentiebamus, quia expressè ita Hierosolymitani; הוא ואמו ורבו ואביו עומדין בשבי הוא קודם לאמו ואמו לרבו ורבו לאביו *Si quis cum matre, & Magistro & patre, captivitate teneatur, ipse Matri se anteponat, hanc vero Magistro, et Magistrum Patri.* De redemtione & aliis quæ ad captivos attinent charitatis officiis, heic semper loquuntur. Ex utraque autem Gemara fusiorem Dignitatũ hac in re, uti & in aliis quibus præscripta loci prærogativa, ob dignitatis varietatẽ, ut fieri amat, maximè erat necessaria, distinctionem exhibere liceat. In Hierosolymitana legimus, חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגזבר גיזבר

[p] *Tit.* Horaiioth *cap.* 3. *ubi videsis R. Obadiam Bartenorium.*

[q] *Gemar. Babylon. ad dict. tit. cap.* 3. *fol.* 13. *a.*

[r] *Gemar. ad tit.* Horaiioth *cap.* 3. *fol.* 48. *col.* 2.

[s] *Loco jam citato, & videsis Maimonidem tit.* Talmud Thora *cap.* 5.

גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ *Sapiens* (id est juris eorum Divini atque Humani peritus) *præfertur Regi, Rex Pontifici Maximo, Pontifex Maximus Prophetæ.* (In Babylonia autem heic Gemara etiam Pontifex sacro unctus oleo præfertur ei qui vestibus tantùm Sacerdotalibus insignitus est, מרובה בגדים, quod idem sonat, dictus; ita tamen ut qui unctus oleo Pontifex ob seminis pollutionem à functione semotus esset, id est משיח שעבר מחמת קריו ei postponeretur, antehabitus intereà Pontifici, uncto ubi עבר מחמת מומו *Semotus esset à functione ob membrorum aliquem defectum*, qui tamen ipse Sacerdoti[t] in bellum uncto præferendus) *Propheta Sacerdoti in bellum uncto* (Sic Hierosolymitani ad quorum versionem jam redimus; Babylonii verò heic interponunt, ut loco proximum Sacerdoti hujusmodi uncto, סגן id est *Pontificis maximi vicarium*[u], qualis ferè est in ecclesia Orientali Syncellus) *Sacerdos in bellum unctus, Classis seu ἐφημερίας sacræ præfecto, præfectus ejusmodi Patri* seu *Principi Cognationis* seu *Familiæ alicujus, Pater hujusmodi* seu *Princeps Marcali* (Marcales erant septem qui sacri præfectis[x] ærarii tribus, quos nuncupabant גיזברין præerant rationesque ab eis exigebant) *Marcalis Præfecto ærarii sacri* (ita scilicet Hierosolymitani; sed Babylonii præfecto hujusmodi postponunt tam præfectum ἐφημερίας sacræ, quam Patrem Familiæ) *sacri ærarii præfectus sacerdoti gregario, sacerdos gregarius Levitæ, Levita Israelitæ, Israelita Mamzeri, Mamzer Nathinæo, Nathinæus Proselyto, Proselytus Libertino; Id quod intelligendum est ubi alioquin non sint impares. Etenim si Mamzer fuerit Sapientis discipulus, & pontifex Maximus cum vulgo ignarus, etiam Mamzer hujusmodi Pontifici illiusmodi præferendus.* Sic autem Sapientem, seu juris Divini humanique callentem æstimabant (eum etiam Sapientis Discipulum non rarò, ut in allatis, appellitant, quemadmodum Græci ac Latini Philosophum seu Sapientiæ studiosum σόφον ac sapientem nominant) ut in ceteris dignitatibus קדימה במעשה *præcellentiam in facto*, usu, autoritate, id est Civilem agnoscerent, in hac vero קדימה באמונה *præcellentiam ex ipsa veritate*, seu *Moralem.* Nam ita heic de dignitatis prærogativa distinguunt. Certè in veteris Romæ moribus gradus

[t] *Deut.* 20. 2 *de quo plura in Misna tit.* Sota *cap.* 7. & 8. & *tit.* Semicoth *c.* 4.

[u] *Vide de Segene, lib.* 1. *de successione in Pontificat. Ebræorum.*

[x] *Misna tit.* Siklim *cap.* 5 & *videsis Rabbi Jehudam in Gemar. Hierosolym. tit.* Sabbath. *cap.* 10, *fol.* 12. *halach.* 3. *col.* 3.

gradus fuere, idque ex disciplina, & ordo hujusmodi officiorum; veluti parentibus primò, fidei tutelæque nostræ creditis secundò, dein hospitibus, clientibus, cognatis, affinibus præstandorum; uti ex M. Catone, Massurio Sabino, aliis, monet Agellius[y]. Sed hæc obitèr. Et ita demum ea quæ ad Interdictum de Furto, Dominium & Obligationem Permissionemque atque alia id genus circa illud (sine cujus Modorum & Temperamentorum diligentiori animadversione temere nimis & frustra de violatione seu observatione Interdicti hujus pronuntiatur) versantia, juxta doctrinam Talmudicorum attinent, idque tum ex Jure Naturali, tum ex Jure Gentium secundum eos, absolvimus.

[y] Noct. Attic. cap. 13.

Libri Sexti FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Septimus.

Agit de *Noachidarum Juris* Illustrioris *capite Septimo*, quod est *de Membro animalis viventis*; item de *Carnis* & *Sanguinis esu*. De *Minoribus* insuper seu *Obscurioribus Juris Naturalis*, juxta Ebræos, *Capitibus*. De *Honore Parentum*. De *Capite* Juris Naturalis Illustrioris *Sexto*, seu *de Judiciis*. Tum quà ex jure simpliciter Naturali illud intelligendum, tum quà *Judicia* in *Proselytorum Domicilii regimine* apud Ebræos erant *exercenda*. Accedit de *Judicio Divino*, quà ex illo sive *Pœna* sive *Præmium Cœlitus* ex Ebræorum sententia *expectanda* fuerit, dissertatio. Et demum de sententia eorum qui volunt, non solùm *vestigia Præceptorum Septem* quæ tractavimus, inesse in sacra *Jobi historia*, verùm etiam in *Synodo* Apostolorum *Hierosolymitana*.

Cap. I.

De capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Septimo, *seu* Membri animalis viventis *esu*. *Et de* esu Sanguinis, *Discrimen inter* Pecorum, Ferarum, Volucrum Sanguinem, *atque* Piscium, Locustarum *id genus aliorum*; *item* Humanum. Mahumedanorum, *de* Sanguinis esu, *scita*.

Sextum juris Noachidarum caput Illustrius, quod de Judiciis est, atque juxta enumerationem ex Talmudicis aliquot, sub libri primi extremum allatam, proximum interdicto de Furto deberet locum ordinis habere, septimum in tractatione nostra fore maluimus, id est ultimum loco, sed dignitate civili supremum; & seorsim post omnia non

solùm

solùm quæ itidem sunt Illustriora, sed etiam quæ sunt Minora atque obscuriora (pro divisione ibi etiam memoratâ) exhibendum. Quippe quæ omnia veluti materies sunt in quam hujusce exercendum imperium; unde etiam primum locum, idque meritissimo pro dignitate civili, habet in Gemara [a] Babylonia. Quod igitur in enumeratione illa Septimum est, heic sextum locum occupet, nempe על אבר מן החי *interdictum de membro animalis viventis*, quo crudelitas immanis in animalia cetera vetatur. Hoc verò ita scriptis memorat Moses; *Omne* [b] *quod se movet & vivit erit vobis in escam, Quasi virentem herbam dedi vobis omnia* אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, *at carnem in* seu *cum anima sua* (sic verbum verbo reddendum) *sanguine suo non comedetis*. Hellenistæ ibi, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε *at carnem in sanguine animæ non comedetis*. Aquila, πλὴν κρέας ἐν ψυχῇ αὐτοῦ αἷμα αὐτοῦ *sed carnem in anima sua sanguinem ejus* non comedetis. Symmachus, πλὴν κρέας οὗ σὺν ψυχῇ αἷμα αὐτοῦ *sed carnem cujus sanguis cum vita est*, non comedetis. Vulgatâ *excepto quod carnem cum sanguine non comedetis*. Onkelos & Judæi Mauritanienses premunt vestigia sermonis Ebraici, uti alii fere ex recentioribus. Sed R. Saadias Gaon *carnem non comedes in sanguine suo*, فانه نفسه *cum is sit anima* seu *vita ejus*. Apud Josephum autem verborum de carnis omnimodæ esu Noachidis permisso sacrorum paraphrasis ejusmodi est [c], ut eos δεσπότας ἁπάντων *Dominos omnium* animalium fecisse aiat Numen adjiciatque χωρὶς αἵματος. ἐν τούτῳ γὰρ ἐστιν ἡ ψυχή *absque sanguine. Nam in hoc inest anima*; seu vita. Nam & animam pro vita accipi non rarò nemo nescit; ut cum Jurisconsulti Cæsarei subinde vocant ultimum suplicium animæ amissionem. Et similia de Sanguine non semel in sacris, quæ Ebræis propriæ, legibus [d] occurrit, quibus eis in mactationibus omnimodis (præter Piscium, Locustarum, id genus aliorum, quæ lege de sanguinis effusione contineri nolunt, ut statim ostendetur) effusio sanguinis præcipitur, ejusque esus ita interdicitur, ut observent eisdem verbis firmari præceptum quo scelestissimum illud idololatriæ genus Molocho filios immolandi, atque illud quo Esus Sanguinis vetatur, nec in tertio aliquo præcepto ea verba reperiri. De comedente sanguinem, inquit Maimonides [e], *dixit Deus Ponam faciem meam in Comedentem sanguinem eodem modo quo de illo qui filium suum Molocho immolat, ponam faciem meam in virum illum. Neque occurrit hæc ratio loquendi in tertio aliquo*

[a] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.7.fol.56.a*

[b] *Genes.9.3. & 4.*

[c] *Archæol.1. cap.4.*

[d] *Levit.17. 13.& 14. Deuteron.12. 23.*

[e] More Nebochim. *lib.3.cap.46.*

aliquo præcepto præter ista duo de Idololatria & comestione sanguinis, quia illius comestio ad speciem aliquam Idololatriæ, Dæmonum videlicet cultum, ansam & occasionem præbebat. Et qualis ejusce olim in Zabiorum, id est idolorum cultui deditorum, ritibus usus esset, ipse ibidem fusiùs ex Orientalium libris explicat; unde & interdicti rationem petit. Jam verò de animalium Sanguine distinguunt Ebræi, mores suos avitos explicantes. Ejus genus heic triplex; Pecorum, Ferarum & Volucrum mundorum Primum est; Nam immundorum sanguis, ut caro, erat illicitus. Piscium mundorum, Locustarum, id genus aliorum, Secundum; Hominis demùm Tertium. Pœna item, in sacris literis, Excisionis (id est כרת [f]) esui sanguinis Spontaneo præstituitur, sed ita ut aliàs[g], sine illa pœna, esus ejusdem generatim interdicatur. Unde & de Pœna heic etiam distinguunt. Primi generis sanguinem ex lege sacra omninò vetitum volunt. Sed ita ut pœna Excisionis non sequeretur, nisi aut tunc comederet aut deglutiret quis Sanguinem dum effunderetur aut fusius exiliret, aut Sanguinem alium שהנפש יוצאת בו *quocum exiret anima* aut *vita*. Verba sunt * אין חייבין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התזת הראש כל זמן שיש בו אדמומית ועל דם הכנוס בתוך הלב ועל דם הקזה כל זמן שהוא מקלח ויוצא אבל דם השותת בתחלת הקזה קודם שיתחיל לקלח ודם השותת בסוף הקזה קודם שיתחיל הדם לפסוק אין חייבין עליו והרי הוא כדם האיברים שדם הקלוח הוא הדם שהנפש יוצאת בו *Pœna excisionis locum tantum habuit ubi quis deglutiret sanguinem exsilientem in ipso mactationis tempore, et sanguinem narium et capitis amputati quamdiu rubedinem suam retineret, aut sanguinem qui interiora cordis occuparet, aut sanguinem emissum dum effusus est & uberiùs exibat. At verò si quis biberet in ipso initio emissionis aut destillationis, antequàm incipiat fusiùs exilire, aut in emissionis fine tametsi priusquam effusio planè desineret, Pœna excisionis non secuta est. Nam sanguis hujusmodi, velut membrorum sanguis est. Sanguis autem in lege illa* (qua excisionis pœna continetur) *non aliàs intelligitur præter illum quocum ipsa anima seu vita exiret.* At verò inquiunt, דם התמצית ודם האיברין כגון דם הטחול ודם הכליות ודם ביצים ודם המתכנס ללב בשעת שחיטה ודם הנמצא בכבד אין חייבין עליו כרת אבל האוכל ממנו כזית לוקה שנאמר וכל דם לא תאכלו ובחיוב כרת הוא אומר כי נפש הבשר בדם הוא אינו חייב כרת אלא על הדם שהנפש יוצאת

f *Levit.* 17. 14.

g *Ibid.* 3. *ult.* *Deut.* 12. 23.

* *Maimonid. halach* Macaloth Isuroth *cap.* 6. *Moses Mikotzi. Prec. Negat.* 137. *Talm. tit.* Cerithoth. *cap.* 5.

יוצאה בה *Ob ſanguinem exſuctum, aut Sanguinem membrorum qualia lien, renes, teſticuli, aut ſanguinem qui tempore ipſo mactationis recurriſſet ad cor, aut ſanguinem in jecore repertum, exciſionis pœna non imminebat. At intereà quiſquis ex hujuſmodi ſanguine quanta oliva eſt, comederet, vapulabat. Idque ex lege ſacra. Nam & ſcriptum eſt ſimpliciter, Nullum ſanguinem comedetis.* Nullum ſcilicet ejuſmodi animalium. *At ubi* [i] *pœna exciſionis, adjicitur, quoniam vita carnis in ſanguine eſt. Unde fit ut non ob alium ſanguinem præter eum quocum exiit anima* ſeu *vita, pœna exciſionis debita.* Illud כזית ſeu *quanta oliva eſt*, velut menſura ſolennis adhiberi ſolet ubi de pœna ob comeſtionem illicitam (quæ apud Ebræos ipſos perquàm multiplex.) verba fiunt. Uti & שוה פרוטה nummuli ſeu protæ valor, ubi de furto, quod & libro ſuperiori oſtenditur. Quorum neutrum ad Noachidas ſeu Gentiles attinere volunt. Unde & aiunt לא נתנו חשיעורן אלא לישרא׳ *menſuræ* * *hujuſmodi non dantur niſi Iſraelitis.* Genus ſanguinis heic Secundum, ſeu Piſcium mundorum, locuſtarum, id genus aliorum, bibere aut comedere quacunque ratione ex lege ipſa fas habuere. Uti etiam & Humanum, quem tamen prohibuêre Sapientes ſeu ſcribæ, id eſt quibus juris ſuperinducendi permiſſa poteſtas. Sic enim aiunt; דם האדם אסור מדברי סופרים אם פירוש ומכין עליו מכת מרדות אבל דם השינים בולעו · ואינו נמנע *Ex ſcribarum ſcitis vetitus eſt ſanguis humanus, à corpore ſcilicet ſeparatus; & ob violationem hujus ſcribarum interdicti, irroganda erat verberum contumaciæ debitorum pœna. At verò ſanguinem dentium* (è gingivis deſtillare ſolitum) *deglutire omninò fas.* Nondum enim pro ſeparato ab homine, habitus. Ritus etiam שחיטה *mactationis* in eſum & epulas eorumque apices ſubtiliores à [k] Moſe deductos tradunt, juxta quos animalia illa quorum ſanguis illicitus, in eſum mactanda, ſanguiſque eorum emittendus, idque ſecundum præceptum * ſacrum generatim de Mactatione traditum. Eandem autem eſſe carnis morticinæ, ſuffocati animalis, id genus aliorum, cum carne unde ſanguis nondum eſt omninò emiſſus, rationem nemo non videt. Ita ſcilicet de ipſis Ebræis, obtinuit. Ceterùm quod ad Noachidas heic ſeu gentes ceteras attinet, quibus proprium illud è Geneſi jam allatum eſt interdictum, binæ fuere apud Ebræos [l] ſententiæ. Altera, interdicto eo illis vetitum fuiſſe tantummodo ſive membrum ſive carnem ab animali

h *Levitic.* 3. *ult.*

i *Ib.* 17. 14.

* *Maimonid.* *hal.* Melakim *cap.* 9.

k *Maimonides hal.* Shecita *c.* 1. *Moſ. Mikotzi Præc. affirm.* 63.

* *Deut.* 12. 21.

l *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7 *fol.* 59. *a* & *Gemar. tit.* Zebachim *cap.* 14. *fol.* 116. *a.*

animali vivente discerptam exsectamve, veluti agnorum, vitulorum, testiculos exsectos aliaque id genus qualiacunque. Atque membrorum hujusmodi esum בכ׳ שהוא *quantulumcunque fuerit*, Noachidis interdictum. Neque enim olivæ aut aliûs cujusquam mensuræ temperamentum eis heic assignatur, ut Israelitis; quemadmodùm dictum est. Atque hæc sanè sententia, quâ sanguinis esus Noachidis satis permissus seu quâ מותר הוא הדם מן החי *fas esse decernitur eis esum sanguinis etiam animalis viventis*, plerunque prævaluit & receptissima est[m]. Interdicti autem sic intellecti rationem affert Maimonides[n] ex Orientalium libris, eamque ait fuisse (præter eam quæ de crudelitate nemini non obvia est; nisi ubi exsecantur quorum exsectio animalibus alendis prosit) שכן היו עושים אז מלכי הגוים וגם לעבודת זרה היו עושים כן רוצה לומר שהיו חותכין מן הבהמה אבר ידוע ואוכלים אותו *quoniam ita eo seculo facere solebant Reges Gentium; etiam Idololatriæ causâ, ita faciebant. Scilicet animali abscindebant membrũ aliquod, atque illud comedebant*. Certè in Europæorum Omophagiis seu festis crudivoris, ejusmodi quid adhibitum esse, ni fallor, memoratur. *Bacchanalia*, inquit Arnobius[o], *prætermittamus immania, quibus nomen Omophagiis Græcum est. In quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos Dei Numine ac* Majestate *doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis*. Qua de re vide etiam Clementem Alexandrinum in Protreptico, Sixtum Empiricum in Pyrrhoniis hypotyposibus[p], alios. Alterâ verò sententiâ, etiam Sanguinis (qualem jam diximus Israelitis ex lege sacra illicitum, non aliûs) esus cunctis hominibus interdictus habebatur. Ita Rabbi Chanania[q] Ben Gamaliel, seu Gamla, ita aliquot alii. Et tum de membro seu parte animalis viventis, tum de sanguine, quà eorum interdicta Noachidas seu universum genus humanum attinent, consulas caput integrum de אבר מן החי *Membro animalis viventis* in *Halacoth gedaloth*[r]. Prætereundum autem non est, haberi in lege sacra quod haud parum stare videtur pro sententia priori. Lex est[s]; *Non comedetis* כל נבלה *morticinum ullum, sed* לגר *peregrino* seu *Proselyto qui intra portas tuas est, dabis illud ut comedat ipsum* seu *& comedet ipsum, aut vendas ipsum alieno, quia tu populus es sanctus Domino Deo tuo*. Quod intelligitur tum apud Magistros tum ab Onkelo in paraphrasi Chaldaica de Proselyto Domicilii seu incircumciso

[m] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 59 *a. ad tit.* Chelin *cap.* 7. *fol.* 161. *&* 102. *Maimonides. halach.* Melakim *cap.* 9. *& Mikot. precept. affir.* 122.

[n] More Nebochim. *part.* 3. *cap.* 48.

[o] *Adversus Gentes lib.* 5.

[p] *Lib.* 3. *cap.* 25.

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 56 *a.* & 59 *a.*

[r] *Fol.* 135 *b.*

[s] *Deut.* 14. 21

ciſo quem & inde אוכל נבלות *morticinia comedentem*, ſeu *eum cui nefas non eſſet morticinia comedere* nuncupabant [t], uti antè etiam monuimus. Sanguinem igitur Morticinii ſeu ſuffocati, id eſt non effuſum, ex Noachidarum jure permiſſum agnoſcere videntur, niſi velis eos ſenſiſſe ipſum ex ſuffocato etiam ſeu morticinio ſanguinem prius exprimendum fuiſſe quàm ſic comederetur. Certè & Mahumedes prohibuit [u] eſum الميتة والدم ولحم الخنزير *& ſanguinis & Morticinii, uti & carnem porcinam.* Uti etiã المنخنقة والموقوذة والمتردية والنطيحة وما أكل السبع *ſuffocati, verberibus occiſi* (ita interpretatur Mahumedes Ben Achmed paraphraſtes, quod alii combuſtum vertunt) *item occiſi caſu ſeu cornu & ejus cujus partem aliquam devoraverat fera.* Extra ſcilicet cauſam neceſſitatis quâ hæc comedere permiſit; quemadmodùm etiam ex receptis apud Ebræos [x] moribus cibi hujuſmodi aliàs interdicti permittebantur militibus ubi licitos locus non ſuppeditaret. Et Jacobus Bleda de Mahumedanis qui olim in Hiſpania; *Moriſchi hujus regni,* inquit, [y], nimirùm Valentiæ, *& reliqui Hiſpaniæ non comedunt ſanguinem, carnes ſuffocatas, morticinas nec morſas ab aliquo animali, putantes id peccatum eſſe ob reverentiam ſuæ ſectæ peſſimæ quæ id vetat in Alcorano, & vocant eas carnes Arabicè Halgharaham* (الحرام) id eſt, *maledictas & prohibitas.* Avicenna [z] autem Medicus, ſuperſtitionis Mahumedicæ aliàs tenaciſſimus, haud pauca habet de ſanguinis ſive eſu ſive potu, morbis ſcilicet aliquot curandis, ubi nec prophetæ ſui interdictum omninò memorat. Forſan in Medicinæ ratione vim ſuam interdictum non habere voluit. Advertendum autem, Talmudicos dum interdictum hoc de membro animalis viventis (ſeu, ut volunt aliqui, de Sanguine) Noachidis ipſis velut primò datum memorant, Ada recentius intereà non omninò, ſi rem ſpectes, facere. Sed exceptionem tantùm faciunt adjectam indultui ejus quod nec Adæ [a] nec poſteris ante Noachum permiſſum eſt. Id eſt eſus carnium. Nam ex eo quod habetur in Geneſis initio *Et dixit Deus, ecce dedi vobis omnem herbam ſeminantem ſemen, quæ eſt in ſuperficie univerſæ terræ, & omnem arborem in qua eſt fructus arboris & quæ ſemen ſeminet, in eſcam,* & ex illo quod de Noachidis poſteà

[t] *Gloſſ. Talm. ad tit.* Erakin *cap.7.fol.29 a.*

[u] *Alcoran. Azoar. 2. 5. & 6. Lat. Cod. 6. 12. & 16. & Abugiafar Hiſtoria Saracenic. lib. 1. cap. 1.*

[x] *Maimonid. hal.* Melakim *cap. 8.*

[y] *Defenſio Fidei in cauſa Moriſchorum cap. 8.*

[z] *Canon lib. 2. tract. 2. cap. 602.*

[a] *Vide* Aiin Iſrael *part. 2. fol. 3. col. 4. &* Bereſith Rabba *paraſh. 38. fol. 38. col. 2.*

posteà [b] legitur, *Omne quod se movet & vivit, erit vobis in escam &c.* Excepto, ut ante dictum est, sanguine; ex his, inquam, ut & Christiani scriptores non pauci, docent carnium esum Adæ non permissum, nedum membri animalis viventis. Noachidis verò indultum seu permissum, ut ostensum est, esum carnium, excepto membro animalis viventis (seu, juxta sententiam illam alteram, sanguine) quod comedere, inquiunt, nunquam non illicitum. Josephus Albo [c] ad veterum Talmudicorum mentem;
בתחלה נצטוה אדם הראשון בקצת מצות שנהגו בהן האנשים
לפי קבלת רז"ל עד נח ולנח התיר אכילת בעלי חיים שהיה
אסור לאדם הראשון כי בתחלה לא התיר להם אכילת בעל
חיים אלא אכילת הצמחים בלבד וגו' ואחר כך התיר אכילת
הבעלי חיים לנח *In principio Præcepta quædam data sunt primis parentibus quibus usi sunt homines usque ad Noachum, juxta Traditionem Rabbinroum nostrorum piæ memoriæ. Noacho verò permissus est usus animalium, qui Adæ interdictus est. Nam in initiis non permissus est homini esus animalium, sed tantùm esus eorum quæ è terra germinant, seu fructuum è terra nascentium tantùm &c. & posteà Noacho permissus est esus animalium*, adeoque (sic puto volunt) eorum quæ animalium sunt fructus, veluti ovorum & lactis. Nam nec illa antè video, juxta ipsos, permissa, utpote quæ animalium propagationi inservirent. Nec sanè sanguinem piscis ullius immundi comedere sibi fas fuisse docent [d], quoniam inter sanguinem eorum, ac carnem, quoad interdictum de immunditie, discrimen nullum. Rationes autem addunt illius Noachidis permissionis. Quoniam aiunt alii [e], in rerum initiis fructus arborum, agrorum, satorum aliarumquæ rerum è terra crescentium ex ipsa creatione uberes fuere, unde commodissimè nutriri possent homines. Nec aliter se res usque ad Diluvium habuit. Statim autem post Diluvium ob rerum ejusmodi inde inopiam, necessarium fuisse hoc indultum ne fame aliter homines tunc periissent. Alii rationem petunt, ex eo quòd fructus terræ post Diluvium pejores multò quàm antè. Alii aliter. Qua de re consulas commentarios Rabbinicos ad Genesin. Et Consona jam dictis sunt ea quæ de abstinentia animalium, in seculis vetustissimis, in scriptis occurrunt Gentilium. Quale est illud Pythagoræ apud Ovidium [f].

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis & quas humus educat herbis

Fortu-

[b] *Genes.* 9. 3.

[c] Sepher Ikarim *part.* 3. *cap.* 14.

[d] *Maimonid. halach.* Macaloth Isaroth *cap.* 6.

[e] *Abarbinel in* Pirush Tora *fol.* 46. *col.* 2. & 3.

[f] *Metamorph.* 15.

Fortunata fuit nec polluit ora cruore.

Consulas, quæ habentur apud Porphyrium libris περὶ ἀποχῆς, & Plutarchum in Orationibus σαρκοφαγίας, præter Petri Castellani opusculum de Esu Carnium, & Theologos ad Genesim obvios. Sed verò quantum ad membri animalis viventis attinet; non pariter omnimodò se heic volunt Ebræi obstrictos, ut Noachidas seu Gentiles. In universum quidem pronuntiant [g] כל' שאסר ער' ישרא' משום אבר מן החי אסור ער' בני נח *Quicquid nomine membri animalis viventis vetitum est seu illicitum Israelitæ, id pariter Noachidi illicitum.* Sed non è contra. Nam ex ritibus illis Mactationis atque הלכות שחיטה *traditionibus de modo mactandi* in esum promiscuum & convivia (non enim de mactatione sacra heic loquimur) à Mose deductis, docent, aliquantulum sic à Numine (omnimodi semper Juris domino supremo) relaxatum fuisse ipsis interdictum hoc ut carnem seu membrum animalis rite jugulati, sed adhuc ita motitantis ut in vivis moribundum censeretur, dissectum, nefas interdum non esset antequam motitare desineret, comedere. Moses Mikotzi [h]; יש שבני נח חייבין עליו. ולא ישרא' כגון אבר מן החי מן הטמאה וכגון בהמה שחוטה ומפרכסת אבר ובשר הפורשים ממנה אסורים לבני נח ולא לישרא' מפני שאין השחיטה מתרת לבני נח כמו לישרא' *At verò sunt nonnulla quibus violat hoc interdictum Noachides, non item Israelita, veluti in membro animalis viventis quod immundum est* (nempè immunditiei nomine, non membri animalis viventis reum ibi volunt Israelitam) *& ubi pecoris jugulati, sed adhuc motitantis, caro seu membrum aliquod separatum comeditur. Nam Noachidi illud illicitum. Non item Israelitæ. Quoniam scilicet indultus ex ritu Mactationis seu jugulationis ad Noachidas non attinet quemadmodum ad Israelitas.* Hoc verò necessariò monendum, de membro & carne Pecorum, Ferarum, Volucrum duntaxat (id est animalium quorum tantùm sanguinem ex lege sacra illicitum habuere) non de Piscium, Locustarum, aliorumve id genus animalium, interdictum hoc eos capere. Nam & sibi ipsis pariter atque humano generi reliquo horum (modo non immunda, quantum ad Israelitas, intelligas) esum sine mactationis alicujus ritu aut effusione, etiam planè vivorum, licitum fuisse volunt. Verba sunt [i]; דגים וחגבים אינן צריכים שחיטה אלא אסיפתן היא המתרת אותן הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם.

[g] *Maimon. hal.* Melakim *cap.* 9. *Mos. Mikot. præc. aff.* 122.

[h] *Loco citato. sed & vide Maimonid. halach.* Shecita *cap.* 1.

[i] *Maimonid. hal.* Shecita *cap.* 1.

להם אספת דגים כשחיטת בקר וצאן ובחגבים נאמר אסף החסיל באספה לבדה לפיכך אם מתו מאליהן בתוך המים מותרים ומותר לאכלן חיים *Non opus est ut adhibeantur ritus mactationis Piscibus & Locustis. Ceterùm collectio eorum tantùm licitos eos facit. Nam & dixit Moses, Nunquid*[k] *oves & boves mactabuntur pro eis, qui sufficiant eis? Vel omnes pisces Maris colligentur pro eis? Collectio* seu *congregatio*, ipsa captura, *piscium*, *velut mactatio* (ad quam ritus attinuere, ut dictum est, perquàm singulares) *boum & pecorum. Alibi item collectio locustarum memoratur, ut in Prophetis*[l], *ut quæ sola sufficeret. Unde etiam, tametsi, ex se morerentur in aquis, liciti erant* (pisces) *quos etiam vivos comedere* (ut ostrea solemus) *licuit*. Parilem autem heic volucrum & Pecorum rationem fuisse ex ipsis legis sacræ[m] Verbis eliciunt.

[k] *Num.* 11. 22.
[l] *Isaie* 33. 4.
[m] *Levitic.* 17. 13.

CAP. II.

De Minoribus *seu* Obscurioribus Juris Naturalis, *juxtà Ebræos*, capitibus. *Et de* Parentum honore, *atque ejusce interpretamentis quibus ei derogatum ibant. De loco illo Evangelii illustri*, Corban (quod est donum) quodcunque ex me tibi profuerit. *Mira* de Votis disciplina.

Minorum seu Obscuriorum juris Noachidarum seu Gentium capitum (quæ antequam ad Judiciorum Caput deveniamus, exhibere non immeritò visum est) neque numerus certus est, neque adeò certè semper de eis receptæ sententiæ. Horum autem Genus est Duplex; alterum eorum quæ Majoribus atque Illustrioribus veluti sive prævia atque antecedentia sive necessariò consequentia commiscentur, quemadmodū Multiplicationis generis humani & Contractus matrimonialis jura cū præcepto de revelatione Turpitudinum, Dominii atque Obligationis Permissionisque circa illud versantis jus in Furti Interdicto, Pœnarū modus in Judiciis (de quibus mox) & quæ sunt ejusmodi cetera superiùs plerunque suis locis explicata, & Talmudicis uno nomine אבורייהו[n] *appendices eorum*, id est, septem Illustriorum seu כל מדי דשייך לאותן ז' מצות *quicquid necessariò Septem illis præceptis insuper continetur*, quod Gallicè, pro suo more, exprimit Salomon Jarchius per לור אפרטננצש *Leur apper tenement*. Accedat etiam illud de Cultu à Noachide Numi-

[n] *Rabba in Gem. Bab. ad tit. Sanhed. cap.* 8. *fol.* 74 *b. Salom. Iarch. ibi. &* Baal Aruch *in* אבור

Numini exhibendo secundum ea quæ de eo diximus libro tertio, uti & consequens de Judicio divino persuasio, juxta ea quæ mox capite dicemus quarto. Nam tametsi nihil quidem præceptis seu obligationibus illis illustrius; quà sive objectum sive finem respicis; nihilominus quoniam neque in ipsa Proselytorum Domicilii professione exigebantur, neque in Judiciis quibus in ditione Israelitica coercebantur Gentiles, eorum usus erat, inter Obscuriora locum non immeritò sortiuntur. Alterum genus eorum est quæ universis quidem observari volebant aliqui. In hisce est illud de Parentibus honorandis, quod cum pars Decalogi sit, inter Jura Naturalia enumeratur à Philone [o] Judæo. Et inter homines qui humanitate exutâ in ferinam migrarunt naturam, ferre τὰ τῆς ἀγριότητος πρωτεῖα τοὺς γονέων ἀλογοῦντας, *primas ejusmodi feritatis, eos qui parentes negligant*, atque ob inhumanitatem impietatemque tam Deo quàm hominibus esse genus invisissimum. Atque inter ea quæ נתפרסמו בב׳ אומו׳ *publicata sunt inter omnes gentes*, seu quæ jura sunt totius generis Humani, disertè enumerat Parentum Honorem Rabbi Aben [p] Tybbon. Quin ante Decalogum divinitùs in Tabulis acceptum, hoc de parentibus honorandis cum aliis aliquot, septenario Juris Noachidarum capitum numero accepisse Ebræos, ex eorum commentariis supra [q] memoratur. Sibi nempè inprimis & modo tunc præscripto observandum. Nam ut observarent alii, non Pœnâ civili omninò adigebant sed tantùm suadebant. Ex civili autem sibi seu sacra lege monent tum de כבוד *honore* tum de מורא *timore* seu reverentia [r] Parentum. Et de utroque ad hunc modum [s]; איזהו מורא ואיזהו כבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו ולא יקראנו בשמו לא בחייו לא במיתו אלא אומר אבא מרי *Discrimen inter Honorem & Timorem* seu *Reverentiam patris hujusmodi est, ut ex reverentia filius non stet in loco ejus* seu *locum ei assuetum stando occupet, nec in loco ei assueto sedeat, nec sententiæ ejus refragetur, nec eam refutet, nec eum nomine suo appellet, sive superstitem sive mortuum* [t], *sed ad hunc modum loquatur, Abba* seu *Pater Dominus meus*. De Honore verò sic; איזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכס׳ משל אב ואם אין ממון לאב ויש ממון לבן כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול *Honor in eo consistit ut cibum & potum ei subministret filius uti & vestitum, ex eo scilicet quod Patris est seu ex bonis paternis, qui-*

bus

[o] *Lib. de Decalogo.*

[p] *In* Ruach hachen *cap.* 3. & 6.

[q] *Lib.* 1. *cap. ult. p.* 123.

[r] *Levit.* 19.3.

[s] *Maimonid.* hal. Memarim *cap.* 6. *Mikot. Prac. aff.* 113. *Ita Gem. Bab. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 31 *b. Gem. Hierosolymit. ad tit.* Peacap. 1. *fol.* 15. *col.* 3.

[t] *Vide supra lib.* 6. *cap.* 9. *pag.* 716.

bus si careret, cogendus erat filius, si ipsi bona essent, ut utrunque aleret parentem, in quantum posset. Nec fas habebant filio dicere patri, illum præceptum aliquod violasse, tametsi palàm violaret; sed modestiùs tantum de lege quam violarat interrogare. לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך כאילו שואל ממנו ולא כמזהירו *Non dicendum ei, erat, Abba* seu *pater, transgrederis verba legis, sed dicendum erat ei, scriptum est in lege sic vel sic, idque perinde ac si ea de re eum consuleret seu interrogaret, non ac si commoveret.* In Honore autem exhibendo præferendus erat matri pater; in timore seu reverentia patri mater. Ratio additur ללמד ששניהם שוים בין למורא בין לכבוד *ut inde parilis utriusque dignitas cognosceretur, dum tam Reverentiam quàm Honorem intuemur.* At verò insignes fuere Derogationes quibus vim seu effectum præcepti hujus ita minuebant Ebræorum Magistri, ut mirum sit eorum aliquos inter Naturalia jura id nihilominùs sic posuisse. Derogationes eæ fuere binæ. Altera, quâ Magistrum seu Præceptorem, à quo Legem ejusque Misnam, Δευτέρωσιν seu *explicationem* quis didicisset, parentibus in honore exhibendo præferebant. Cujus rei specimen non obscurum habetur ubi de captivis redimendis superiùs agitur. Et occurrunt ejusmodi alia ubi [u] de Magistro Honorando, sublevando, observando præ patre, disciplina ab eis traditur. Altera heic derogatio est illa à Domino Servatore in Evangeliis damnata. *Vos autem dicitis* [x] *si dixerit homo patri aut matri* Κορβᾶν, ὅ ἐστι δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς *Korban, quod est donum quodcunque ex me tibi profuerit; & ultra non permittitis eum quicquam facere patri suo aut matri suæ, rescindentes verbum Dei per Traditionem vestram quam tradidistis; & similia hujusmodi multa facitis.* Quod quidem à Doctissimus viris quamplurimis tactum, à paucissimis satis explicatum aut intellectum satis videtur. Ad vovendi ritus rem pertinere, dubitandum non est. Ea autem ita se habuit. De Votis, ad hunc modum, Lex sacra [y]; *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud, alioquin requirendo requiret illud Dominus Deus tuus à te, & erit in peccatum. Quod egressum est de Labiis tuis observabis et facies, sicut vovisti Domino Deo tuo voluntariè, et sicut loquutus es ore tuo.* Atque aliæ sunt ea de re Leges [z]. Vota autem aut in Oblationibus Numini dicandis sive victimarum, sive frugum sive opum qualiumcunque,

[u] *Gem. Hierosolym. ad tit.* Horaiothe cap. 3. *fol.* 48. *col.* 2. *Maimonid. halach.* Talmud Thora *cap.* 5.

[x] *Marc.* 7. 11. & *D. Matth.* 15. 5.

[y] *Deut.* 23. 24.

[z] *Numeron.* 30. 3. *videsis Mosem Mikotzi Præcept. aff.* 124.

aut in abſtinentia ſeu actu aliquo alio futuro verſabatur. Adeo ut ei qui ſe alterutro genere obſtrinxerat, id quod voverat cum religione eſſet præſtandum uſque dum ritè voto ſolveretur. Quod ex lege interdum ubi filia aut uxor voverat, à patre aut à Marito fiebat; atque à Magiſtris, quibuſcum [a] de re ardua nimis, temerariâ ſeu infelici quæ in votum venerat, interdum conſulebatur, ſimile fieri aliis ex more fas erat. Alioquin etiamſi quis voto ipſis legis ſacræ præſcriptis velut phylacteriorum uſu, ſcenopegiorum ritibus, id genus aliis ſibi interdixerat, ab eis omninò abſtinendum fuiſſe volunt; Pœnâ inſuper verberum violationi voti adjectâ. Quod tamen in juramentis non obtinuit. Atque hoc docent inter Votum & Juramentum diſcrimen. Irritum fuiſſe Juramentum, ſi quis juraſſet ſe non uſurum phylacteriis, aut ſcenopegia, id genus alia, non obſervaturum. Quod ſi quis Voto hiſce renuntiâſſet, tantùm abfuiſſe ut irritum eſſet votum, ut etiam non impunè violandum. Diſcriminis ratio redditur [b], שהנשבע אוסר עצמו ע׳ דבר שנשבע עליו והנודר אוסר חדבר הנדור ע׳ עצמו *quoniam juramento obſtrictus ipſe ſibi interdixit re uti de qua juravit, voti autem damnas ipſam rem de qua votum concepit ſibi fecit illicitam.* Senſus eſt, juramento ejuſmodi jurantem ſe obſtringere quidem ipſum (quantum in ſe eſt) ne id faciat quod in præceptis accepit. Id quod ipſum obligare meritò nolunt. Voventem autem, rei ipſius, quæ in votum venit, naturam ita commutare, ut ea impoſterum, pro voti ratione, ſit planè abſtinendum, ne contra legem committatur qua Vota cum religione ſolvenda præſtandaque. Verbi gratia, qui jurarat ſe nec Tabernaculum extructurum in ſcenopegiis, nec frondes palmarum tunc adhibiturum, id quod ex præcepto [c] faciendum erat, planè jurarat ſe non facturum. Voti autem de ipſis rebus ut diximus expreſſim in votum venientibus, ratio ita ſe habuit, ut ipſæ, ex ipſa voti vi, interdictæ, utpote res omninò conſecratæ, alioſque in uſus, juxta ſui æſtimationem, eſſent convertendæ. Etenim Formula ferè erat קרבן סוכה שאני עשה לולב שאני נוטל *Corban*, ſeu *Oblatio*, *ſeu res conſecrata ſit tabernaculum quod ego fecero, item ramus palmæ quem ego ſuſtulero.* Atque inde res ipſa (ſeu ejuſce atque operæ circa illam impendendæ pretium, ſi nondum à vovente poſſideretur conficereturve) in naturam נדבה ſeu *voluntarii ſacrificii* ſeu *Oblationis* tranſiens, præcepto, ex eorum ſententia, velut exuebatur, voti rationi jam

[a] *Maimonid. hal.* Nidarim *cap.* 4.

[b] *Miſna & Gem.Bab. & Gloſſ. ad tit.* Nidarim *cap.* 2. *fol.* 16 *a.* & *Maimonid. hal.* Nidarim *cap.* 3. & *Gem. Hieroſolymit. ibid. fol.* 37.

[c] *Levit.* 23.40 & 42.

jam tantummodò obnoxia, quo nec exsolvere se fas voventi ipsi habebatur; seu אינו יכול לחפר quod dicere solent, idem denotans. Quodcunque aliud sive frugum, sive fundi, sive operæ, simili formulâ devovebatur, ita Numini sacrum ex voto postea habitum est ut ex voti duntaxat legibus, non omninò ex aliqua alia, quantum ad voventem attineret, illud pendere existimarent. Unde de Tabernaculo, in exemplo allato, aiunt [d] כן אדם מקדיש סוכתו לשמים *sic tabernaculum suum sacrum quis Numini facit.* Et similiter de aliis. Jam verò si quid Honoris parentum nomine intelligant observemus, res fiet manifesta. Ex lege [e], de כבוד seu *Honore* loquuntur & de מורא seu *Timore* aut *Reverentia* ut dictum est. Et utrunque ita explicat etiam ex veterum mente Salomon Jarchius [f], איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא *Quinam est timor seu reverentia heic filii? Non sedeat in loco Patris, non loquatur in loco ejus, nec verbis ejus contradicat. Et qualisnam heic honor exhibendus? Præbeat parentibus cibos ac potum & vestimenta, calceos induat, introducat atque educat.* De assidua observantia loquitur. Qui igitur, ad formulam jam dictam, voverat, de rebus quibus parentibus honor exhibendus erat (nimirùm cibo, potu ceterisque præstandis) eas à se *Corban* fieri, id est Oblationem sacram, ita eum obstrictum volebant esse votò ut non solùm præcepto parentes honorandi solveretur (ratione superius allatâ) verùm etiam ut illud observare imposterum fas ei, voto necdum soluto, non esset. Scilicet quicquid, antè votum, parentibus ex præcepto præstandum fuisset, id universum, post votum, Numini sacrum habebatur eique tantum, sive in opera ac ministeriis sive in Oblationibus quæ Honoris Parentis, de quo votum conceptum est, æstimationem æquaret, præstandum. Si nempè expressim sic voto dicaretur. Alitèr, si votum tantùm esset, se nolle deinceps parentem omnino honorare, neque id licuit ex simplici ipsius abstinentiæ futuræ voto, priusquam solveretur. Unde & Syrus Evangeliorum interpres, Magistrorum sententiæ formularumque non ignarus, pro verbis illis in Græco sermone non ita perspicuis substituit קורבני מדם דתתהנא מני & קורבני מדם דמי תאתר. Utrunque significat, *Corban meum*, seu *oblatio mea sit, quodcunque ex me tibi utile possit esse*, aut *possit* *prodesse*

[d] *Gem. Hierosolymit. ad tit.* Nidarim *cap.* 2. *fol.* 37. *col.* 2. *hal.* 2. *vide etiam Misnam. ib. eod. tit. cap.* 6. *in aliis codicibus cap.* 5.

[e] *Decalog. & Levitic.* 19. 3.

[f] *Ad Levitic.* 19. 3. *& videsis Drus. ad Levitici loca, cap.* 63.

prodesse. Quod itidem Talmudicorum phrasi maximè consonum. Atque hunc esse sensum loci illius tam veteres patres[g] Christiani, quàm recentiorum doctissimi [h] clarissimique satis adstipulantur. Fusiorem ea de re doctissimamque pridem edidit diatribam Ludovicus Capellus, quam in primis consule. Atque advertas etiam, voto ejusmodi simplici quo filius à patre interdiceretur bonis in quæ aliàs ipse ex lege succedere debuisset, exhæredationem adeo legitimam factam esse, ut successionis jure omnino inde Filius caderet, atque ad nepotes sive ad fratres (ut facti species exegit) bona, prætermisso filio ita voto damnato, transmitterentur. Sic disertè Talmudici[i]. Jam dictis perquam sunt consona illa Philonis in legum Mosaicarum recensione[k], *Quemlibet rerum suarum dominum nisi si eas Deo vel dicatas utcunque vel omninò sacras esse voluerit.* Εἰ δὲ λόγῳ μόνον ὑπόσχοιτο καθοσιοῦν, ἅψασθαι καὶ θιγεῖν αὐτῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' εὐθὺς ἁπάντων ἀποκεκλεῖσθαι; *Nam si vel ore tenus sponsionem ejusmodi aliquam nuncuparit, nihil eorum uti seu attingere poterit, sed omnibus ei continuò inderdictum erit.* Item Ἐὰν ἐπιφημίσῃ τροφὴν γυναικὸς ἀνὴρ ἱερὰν εἶναι, *si vir uxoris suæ alimenta deo sacra esse voluerit, alimentis ei suis esse abstinendum.* Scilicet consecrare volentem εἴργοντα πάντων στέρεσθαι *ex ipsa verborum suorum vi dominio omnium* (quæ in consecrationem venerint) *spoliari*. Et rem sanè ipsam palàm didicerat ex Ebræorum disciplina S. Hieronymus, cui [l] dicitur illud in Evangelio *inopiam parentum cassa adulatione frustrari. Et Corban* inquit, *hoc est donum quod altari pollicitus sum & in Templi dona promisi, si tu à me acceperis cibos, vertetur in tuum refrigerium. Atque ita fiebat ut egentibus patre & matre sacrificium offerrent filii quod Sacerdotes scribæque consumerent.* Alibique plura ille [m] eundem in sensum. Allatâ verò jam antè notione τοῦ Corban, eos qui ex voto ad sacra ministeria se obligarant, ita Josepho [n] dictos nullus dubito. Ex voto scilicet Numini sacratos. Quoniam autem tanta vis erat formulæ, cui vocabulum illud adhiberi, uti & interdum alia quæ huc non spectant, solebat, ut obligatio quæ rescindi nequiret plerunque inde oriretur, ideo etiam videtur τὸ Κορβᾶν in Tyriorum legibus pro Judæorum Sacramento sumi, qua de re ex Theophrasto idem Josephus [o]. Et magnam Voti ac Sacramenti esse cognationem nemini non manifestum est. Quod verò alitèr, idque ex Josephi, de obligatis ad sacra Ministeria Korban dictis, loco duntaxàt atque ex

[g] *D. Hieronym. in D. Matth. c. 15. & Theophylact. ibid.*

[h] *Videsis Hugonem Grotium de Jure Pacis & Belli lib. 2. cap. 13. §. 7. Jo. Cocium in Excerpt. ex Gemar.* Sanhedrin *pag.* 273.

[i] *Misna tit.* Baba Kama *cap. 9. Talm. Babylon. fol.* 109. *a Maimonid. hal.* Nidarim *c. 5. & vide Constantin. L'Empereur ad Tit.* Baba Kama *cap.* 9. § 10. *pag.* 257.

[k] *Apud Euseb. Preparat. Evangelic. lib. 8. cap. 7.*

[l] Epist. 11. *ad Ageruchiam.*

[m] *Ad D. Matth. cap.* 15.

[n] *Archæolog. lib. 4. cap. 4. de quibus Levitic. 27. 2. & 3.*

[o] *Contra Apionem lib.* 1.

ex eorum occupationibus vacationibusque, traditionem de Honore parentibus minuendo à Christo damnatam interpretatur vir sanè eruditissimus[p], nec assensum præbere omninò queo nec rationem, quam adfert, heic admittere. Interpretationes illas quibus Κορβᾶν de iis quæ parentibus alendis impendi possent, sumitur, repugnare vult legibus πατροπαραδότοις Judæorum. *Quoniam nulla*, ut ait ipse, *se poterant exceptione tueri quin alendi essent parentes. Cogebantur enim inviti. Hæc enim est regula juris Judæorum* כופין את הבן לזון את האב *cogitur Filius alere parentem.* At verò ad scenopegiorum observationem, phylacteriorum, aliorum, cogebatur itidem qui præcepto esset inobsequens, quod tamen intelligendum, juxta ea quæ superiùs afferuntur, ubi ex voto præcedente res ipsa non haberetur voventi illicita. Nam tantum tunc aberat, ut cogerent, ut nec contra votum quid præstari permitterent. Unde & illud apud D. Marcum[q] καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, *& ultra non permittitis eum quicquam facere patri suo aut matri suæ.* Perpetuò nempè voto (sic volebant) obstrictum; usque dum ejus nexu, ex moribus receptis atque circumstantiis insequentibus, interpretatione à Magistro aliquo seu legis perito adhibitâ, solveretur. Quæ verba etiam D. Marci argumento sunt, locum heic habere nequiisse sive vacationes sive occupationes illas τῆς λειτουργίας seu *sacri ministerii.* Nam ita obstrictus pro suo libitu, ministerio saltem non occupatus, id parentibus præstare Honoris nomine potuisset, quod nec impunè præstari permittere, ob voti vim, volebant qui sic Traditione sua simplicem præcepti Divini sensum perperàm commutarant. Sed ad Noachidarum præcepta Minora seu Obscuriora cetera redimus.

[p] Samuel Petitus. variar. Lection. lib. 1. cap. 4.

[q] Cap. 7. 12.

Cap. III.

De Heterogeneorum *usu*, Fratriæ *ubi frater sine prole obierat*, Connubio, Castratione, *aliis obscurioribus, quæ, juxta nonnullos Ebræorum, ad Noachidas attinerent.*

QUod habet Philo contra rerum diversarum specierum commixtionem, veluti Naturæ adversam, adeoque à nemine non evitandam, à Talmudicis, distinctione adhibitâ, fortè firmari videatur. Verba ejus sunt[r], τὰ μὲν ὁμογενῆ πέφυκεν εἰς κοινωνίαν ἐπεὶ καὶ ὅσα ἑτερογενῆ κατὰ τοὐναντίον

[r] Lib. de creatione Principis.

ζιον ἄμικτα καὶ ἀκοινώνητα οἷς μηχανώμενος ἐκθέσμους ὁμιλίας, ἄδικος νόμον φύσεως ἀναιρεῖ. *Quæ sub eandem cadunt speciem, in consociationem nata sunt; cum intereà quæ diversæ invicem sunt speciei, è contrà non mista sint nec communione conjuncta, quæ si quis conjunctione nefaria commisceat, is sane Naturæ jus contra justitiam* [quantum in se est] *è medio tollit.* Et Josephus[s], dum legem de Heterogeneis[t] sacram suo more tradit, rationem adjicit, οὐ γὰρ τῇ τῶν ἀνομοίων κοινωνίᾳ χαίρειν τὴν φύσιν. *Naturam enim communionem dissimilium abhorrere.* Heterogenea hujusmodi uno nomine כלאים dicuntur, ubi interdictum de eis sacrum[t] occurrit. Eo autem quadruplicem heterogeneorum commixtionem vetari aiunt Talmudici. Lanæ & Lini in vestibus, Seminum diversi generis in eadem agri parte, Animalium generis diversi ad coitum admissionem, & demum Arborum generis diversi insitionem. Posteriores interim binas à prioribus ita distinguunt, ut has Noachidis licitas esse aiant[u], illas seu posteriores binas non item; idque ex vetustissima Maiorum Traditione esse acceptum. Unde & Maimonides[x], מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד *Ex traditione est quod Noachidis interdicatur admissione animalium generis diversi, atque arborum diversi generis insitione tantùm.* Sed utranque is alibi[y] ita cum cultu extraneo, veluti solennem olim ejusce sive partem sive appendicem, ex Orientalium libris edoctus conjungit, ut eo nomine potiùs, idque puto in ditione tantùm Israelitica, metu ne in cultum remigraret extraneum, illicita haberetur. Quod si sic intelligas, non de Heterogeneis universo humano generi, sed Noachidis tantùm in ditione Israelitica seu Proselytis domicilii ex Jure superinducto interdictis res capienda. Quin Uxoris Fratris sine liberis defuncti ducendæ jus apud Noachidas, ante legem scriptis mandatum, interdum obtinuisse, observant[a] ex illo de Onano Judæ filio[b], *Ingredere ad uxorem fratris tui & Leviri jure duces eam, ut suscites semen fratri tuo. Ille autem sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui semen fundebat in terram, ne daret semen fratri suo*, seu ut vulgata ibi, appositissimè ad mentem Ebræorum, *ne liberi fratris nomine nascerentur.* Sed in præceptorum sive Majorum sive Minorum numerum hoc non admittunt, neque aliud quàm[c] juris civilis seu Noachidarum juri caput, pro gubernantium placito, adjectum, hoc in exemplo illo Onani sumunt, ut disertè Abarbinel. Adjicit etiam Rabbi Chidka[d] סירוס id est, *Castrationem*

[s] *Archæolog.* 4. *cap.* 4.
[t] *Lev.* 19. 19.
[u] *R. Eliezer in Gemar. Babyl. ad tit.* Sanhedrin. *cap.* 7. *fol.* 56. *b.*
[x] *Hal. Melakim cap.* 10. *videsis R. Bechai in* Biur *fol.* 37. *col.* 4. *adde Constant. L'Empereur tit.* Baba Kama *cap.* 4, §. 3 *pag.* 67.
[y] More Nebochim. *lib.* 3 *cap.* 37.
[a] *Abarbinel in* Pirush, *fol.* 104. *col.* 2. & 3. & *vide R. Menahem Recanat. in Parash.* וישב יעקב
[b] *Genes.* 38. 8. *de qua re lex postea lata, Deut.* 25. 5. *Adde Maimonid. in* More Neboch. *li.* 3. *cap.* 3. *c.* 49.
[c] *Abarbinel in* Pirush *fol.* 104. *col.* 3. & 4.
[d] *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin. *c.* 7. *fol.* 56. *b.*

nem Noachidis vetitam. Certè Israelitis uno ore pronuntiant nullum animal ex lege castrare licuisse [c], aut qualiacunque איברי זרע *membra seminis*, id est, generationis præcidere aut infœcunda reddere. Verba legis sunt [f], *Quod est compressum aut contusum aut enervatum aut exectum* (quæ omnia vim generandi spectare volunt, uti & vulgatus & Hellenistæ) *non offeretis domino*, quibus proximè subjungitur ובארצכם לא תעשו *in terra vestra non facietis*, seu ut vulgata, *& in terra vestra non omninò facietis*, atque Hellenistæ ϗ ἐν τῇ γῇ ὑμῶν ȣ̓ ποιηθήσεται *etiam in terra vestra non fiet*. Ubi τὸ *Terra vestra* minime volunt præceptum sibi terræve suæ proprium reddere, sed ita intelligunt ac si dictum fuisset non facietis omninò compressum, contusum, enervatum, exectum; quin nec in terra vestra ejusmodi quid patrabitis sive in corpora vestra sive in aliorum quorumcunque hominum seu animalium ceterorum corpora. Nam de omnibus animalibus æquè interdictum capiunt. Quod & disertè habetur apud Fl. Josephum [g]. Atque præceptum hoc de Castratione uti & alterum illud de Heterogeneis ita ad Noachidas spectâsse volebant Jurisconsulti ex familia Manassis, ut, ne in septenarium Præceptorum Illustriorum numerum non admitterentur, bina illa de Judiciis & Exsecratione Numinis divini ex illo numero, in recensione, eximerent, atque hæc [h] loco eorum (quæ aliunde satis nota esse, puto, existimabant) substituerent. Eousque Valesiorum hæresi quæ [i] omnes castrari voluit, adversabantur Ebræi, idque lege sacra subnixi. Tantum abest, Ebræis ἐκτομὰς *exsectiones* pariter atque περιτομὰς *Circumcisiones* fuisse in usu, ut falsò tradit Strabo [k]. Sequitur in Gemara Babylonia [*], רבי שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים כי תועבת ה' כל עושה אלה ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך וגו' ולא ענש אלא אם כן הזהיר. *Noachidarum in interdictis, etiam illud locum habere vult R. Simeon, quod de Præstigiis seu Magia est. Quin ex sententia Rabbi Jose, quicquid in periocha illa de Præstigiis* seu *Magia continetur, id totum Noachidis interdictum erat. Non* [l] *reperietur inter vos qui traduxerit filium suum aut filiam suam per ignem*, (de Molochi sacrificiis verba fiunt) *qui sortilegia exercet, qui tempora divinando*

c *Gemar. Babylon. ad tit.* Chagiga *cap.* 2. *fol.* 14. *b. Moses Mikotzi pracept. Negativ.* 120. *Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.* 16.

f *Levitic.* 22. 24.

g *Lib.* 2. *adverf. Apionem.*

h *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56 *b.*

i *D. August. de Heres. cap* 37.

k *Gemar. jam citata.*

* *Geogr. lib.* 16.

l *Deuteron.* 18. 10.

do

do observat, augur, aut magus, aut exercens incantationes, aut qui consulat Ob aut Ijideoni, aut qui mortuos sciscitatur. Nam abominatur Dominus omnem qui ista fecerit. Et propter abominationes istas extirpat eos dominus Deus tuus à facie tua. Nec verò pœna irrogatur sine interdicto. Sed horum pleraque, si non omnia, ad caput primum, quod de Idololatria est, attinent; uti & libro secundo satis monitum est. Hisce, si placet, accedant quorum meminit Ula, ubi loquitur [m] de שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין. אלא שלשה אחת שאין כותבין כתובה לזכרים ואחת שאין שוקלין בשר המת במקולין ואחת שמכבדין את התורה *Triginta præceptis quæ Noachidæ in se susceperunt, quorum tantùm tria observarunt. Primum quod pactis dotalibus sibi Masculos non conjungerent; secundum quod non afferrent in Macellum Mortui* (hominis) *carnem; Tertium quod legi ipsi honorem exhiberent.* Quæ ex Gemara Babylonia etiam citat R. Abraham Zacuthius [n]. Quid sibi velit triginta præceptorum heic nomine, nondum didici. Sed veri est simillimum cetera viginti septem ibi prætermissa ejusdem fuisse farinæ cum hisce tribus. Quod si ita fuerit, certè non tam præcepta ibi memorata esse rectè dixerit quis, quam Gentium seu Noachidarum aliquot opprobria eo nomine designata. Quod de Masculis habet manifestum est eò spectare, ut pæderastiæ eos incuset, ita tamen ut eo impudentiæ nondum devenisse eos innueret, ut palàm seu pactis dotalibus, id est non sine flammeo, auspicibus, geniali toro, facibus nuptialibus, masculis (quemadmodum Pythagoræ illi flagitio [o] scelestissimus Nero) denuberent. Neque aliter glossa adjecta interpretatur. De Mortui hominis carne (nam ita Mortuum explicat etiam ibi glossa) quod sequitur, ad homicidiorum frequentiam, ni fallor, attinet. Ea adeò sive vi sive dolo in usu fuisse, ut tantùm non macellis venditioni exponerent occisorum carnes homicidæ. Hyperbole pro gentis indole haut ita insolens. Atque demum ut graviora, quæ præmiserat, redderentur scelera, subnectit hosce nihilominus homines impurissimos legem, quæ hæc vetuerat, ejusque dignitatem agnoscere eique honorem, ut fieri amat, exhibere. Et de Obscurioribus seu Minoribus Juris Noachidarum seu Naturalis, juxta Ebræos, capitibus, hactenus. De quibus hoc summatim monendum; Prioris (juxta capitis superiùs secundi divisionem) Generis eorum capita in ipso Illustriorum numero

m *Gemar. Babylon. ad tit.* Cholin *c. 7. fol. 92. a.*

n Sepher Juchasin. *fo. 8. a.*

o *Tacitus Annal.* 15.

mero Septenario, satis, juxta ea quæ explicata sunt, ut eorum scilicet appendices, contineri. Capita autem posterioris generis, sententiarum incerto tantundem niti. Neutrius autem rationem juxta Magistros, in Regimine Proselytorum Domicilii, habitam. Qua de re mox capite sexto.

Cap. IV.

De Judiciis *seu* Capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Sexto. *Quidnam* Judiciorum nomine *Talmudicis veniat.* Domus Judicii *seu* Forum superius Divinum, *aut* Cœleste. Inferius *item seu* Humanum *et* Terrestre. *Periocha Chaldaica de* Caini & Abelis *circa Judicia seculi futuri* altercatione. *De* Judicio Divino. Sensus *Capitis hujus Sexti* generatim indicatur. *Insequentium Ordo.*

JAm tandem ad Caput illud Juris Naturalis Illustrioris, quod, in enumeratione nostra Sextum est, seu על הדינים *de Judiciis*, devenimus. Cujus velut messis & materies sanè sunt reliqua Sex. Et quis non videt frustrà omninò & incassum Præcepta & Interdicta fieri, nisi Judicia quibus violatio coerceatur Pœnæque irrogentur, accedant. Qua de re satis libro primo diximus. Generali nomine דינין seu *Judiciorum* continentur quidem apud Talmudicos tam Sanctiones, Constitutiones & mores qualescunque ritè superinducti, quàm actiones, Litium decisiones ac sententiæ forenses quæ in legum seu morum violationis vindicta versantur. Unde & בית דין *domus Judicii* nunc pro Tribunali aut foro, quà lites atque actiones, juxta jus jam antè obtinens, id cognoscit dirimitque, sumitur; nunc pro loco aut cœtu quo sanciuntur constituunturque novæ leges quæ in posterum adhibendæ. Ut cum dicunt, Moses ובית דינו *et domus ejus Judicii* seu consistorium ejus, id est septuagintaunius virale, Josua ובית דינו *et domus Judicii ejus*, alius quisquam insequentium (qui Synedrii seu consistorii princeps) & domus Judicii ejus, hoc vel illud constituerunt seu observandum superinduxerunt. Quale infrequens in eorum scriptis non est. Neque solùm de Judiciis Humanis, sed de Divinis etiam vocabulo pariter hoc utuntur. Unde est quod habent בית דין של מעלן seu העליון *Domum Judicii superiorem, cælestem*, seu *Divinam*, quam hoc nomine

 distin-

distingunt *à domo Judicii* של מטן seu התחתון *inferiori, Terrestri* seu *Humana.* Ut cum tradunt [p], שלשה דברים גזרו בית דין של מטן והסכימו בית דין של מעלן עמהן ואילו הן חרמה של יריחו ומגילת אסתר ושאילת שלום בשם *Tria decrevit Domus Judicii inferior, quibus etiam consensum præbuit Domus Judicii superior seu Cœlestis. Quæ fuere Devotio Hierichuntis, Lectio voluminis Esther, & salutatio in nomine Domini.* Id quod de Devotione Hierichuntis heic habetur, ad Josuæ attinet historiam, ubi non solùm ex sententia Josuæ, sed ex Dei nutu, id est tàm ex Superioris quàm Inferioris curiæ, consistorii, seu Domus Judicii autoritate, Hierichuntem devotam esse [q] observant. Tantundem aiunt de Lectione voluminis Esther [r] & celebratione festi Purim in eodem memoratâ. Et Salutationem in nomine Domini utriusque fori decreto subnixam à tempore quo Boaz messores ita salutavit. *Et ecce Boaz veniens de Bethlehem dixit ad messores, Dominus vobiscum* (יהוה עמכם) *& responderunt ei, Benedicat tibi dominus.* Hinc etiam Tribunal illud seu Domum Judicii superiorem denotari sæpiùs volunt ubi ipsum sanctissimi Numinis nomen in sacro sermone occurrit; perinde ac si diceretur [t] הוא ובית דינו *ipse & Domus Judicii*, seu *consistorium ejus.* Quo spectat etiam vetustissima illa Caini & Abelis altercatio de Judicio Cælesti & seculo futuro ואמר קין להבל אחוהי לית דין ולית דיין ולית עלם אוחרן ולית אגר טב לצדיקיא ולית פורענות לרשיעיא ואמר הבל לקין אחוהי אית דין ואית דיין ואית עלם אוחרן אית אגר טב לצדיקיא ואית פורענות לרשיעיא והוא במהויהון בחקלא וקם קין על הבל אחוהי וקטליה *Et dixit Cain Abeli fratri suo; Neque Judicium est neque Judex, neque seculum alterum, neque Præmium bonum Iustis, neque vindicta seu Pœna Impiis. Respondit autem Abel atque dixit Caino fratri suo, etiam est Iudicium & Iudex atque seculum alterum. Est insuper Præmium bonum Iustis, atque vindicta seu Pœna Impiis. Atque evenit ut, dum erant simul in agro, involaret Cain in Abelem fratrem suum et occideret eum.* Altercatio hæc in nonnullis Pentateuchi editionibus, veluti in Constantinopolitana illa circa annos abhinc XC impressa, sedem obtinet inter Additiones seu Complementa illa, quibus, ex veterum traditione, loca nonnulla insigniora Ebraici Codicis Chaldaicè [u] explicantur. Unde & expressè ibi nuncupatur תוספתא של פסוק ויאמר קין אל הבל אחיו *Ad-*

[p] *Gem. Hierosolymit. ad tit.* Beracoth cap. 9. *fol.* 13. *col.* 3.

[q] *Videsis Josue cap.* 6. 17. *&* 7. 11.

[r] *Esther* 9. 26. *&* 27.

[s] *Ruth* 2. 4.

[t] Midbar Rabba *parash.* 3. *Gem. Hierosolymit. ad tit.* Sanhed. *cap.* 1. *fol.* 18. *col.* 1. *& vide R. Nehemiam in* Sepher Ashre Mamroth *part.* 2. §. 1.

[u] *Videsis Sixtum Senensem Bibliothec. Sanct. lib.* 5. *annot.* 66.

Additio seu complementum versus seu *commatis*, *et dixit Cain Abeli fratri suo.* Indicatur scilicet comma VIII quarti Geneseos capitis ubi in codicibus Ebraicis qui correctiùs exarantur, veluti Bombergianis, Buxtorfianis, Garianis, ad hunc modum & legitur & scribitur.

ויאמר קין אל הבל אחיו

ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו

Et dixit Cain ad Abelem fratrem suum

Et cum essent in agro, surrexit Cain adversus suum fratrem Abel & interfecit eum. Dixisse seu loquutum fuisse Cainum Abeli disertè innuitur, nec tamen quid omninò dixerit adjectum est; sed intervallum scripto vacuum in medio commatis relinquitur. Unde etiam, ex veterum monitu, in codicum nonnullorum, veluti Garaiani, adnotatur ad intervallum illud כח' פסוקים פסקי' במצעות פסוק XXVIII *sunt versus qui desunt in medio* [x] *versus.* Nec solùm ex Additione illa quam ex editione Constantinopolitana jam exhibuimus, ad Ebræorum mentem, sensus eorum quæ intervallum illud volunt occupâsse, dignoscitur, verùm etiam ex ipso vetustissimo Targum Hierosolymitano ubi ad idem comma paulò fusiùs eadem ipsa fratrum altercatio reperitur, unde etiam paraphrasis Uzielidi tributæ autor hausit. Certè si Chaldaicam Onkeli paraphrasin observamus, vetustam illam & magni semper habitam, difficile non erit forsan ansam elicere unde primo nata sit sententia altercationem ejusmodi ad locum illum ita attinuisse. Nam pro eo quod in præcedenti commate Codicum Ebræorum habetur, paraphrastes ille substituit הלא אם תוטיב וגו' *Nonne si emendaveris cultum tuum*, *remittetur tibi* (loquitur Numen ad Cainum) *quod si non emendaveris cultum tuum*, ליום דינא *ad diem judicii peccatum tuum conservatur*, *quo futurum est ut Pœna sumatur à te si non pœnitentiam egeris. Quod si pœnitentiam egeris*, *remittetur tibi.* Et dein sequitur nuda illa adlocutionis mentio & Abelis cædes. Atque idem sanè sensus, fermè eadem verba etiam præeunt tum in Hierosolymitana tum in Uzielidis dicta paraphrasi, unde nemo non videt satis accommodè pendere altercationem illam de Judicio ac Pœnis qua Numen & seculum futurum spectant. Quam sanè & innuisse videtur in Alcorano [y] Mahumedes. Nonnulli autem codices, veluti Samaritanus (quod & notavit olim S. Hieronymus) editio vulgata, Hellenistarum, etiam vetustus Bibliorum codex Syrus Ms. Gabrielis Sionitæ [z], in intervallo illo seu proximè post

[x] *Videsis R. Nephtali Aschenazi in* Sepher אמרי שפר *fol.* 45*b.* &c.

[y] *Azoar* 5. *Arabice* 12. *Latine.*

[z] *Io. Morinus in Pentateuchum Samaritan. Exercit.* 3. & 4.

adlocutionis mentionem habent, *transeamus in campum* seu *egrediamur foras*, quasi illa fuissent verba quibus adloquendo usus esset Cainus. Et verba ea capite singulari explicat S. Ambrosius[a]. Sed hoc obitèr. Jam verò cum Judiciorum nomine sic Talmudicis veniant tam Judicia Divina seu Tribunalis Cœlestis quàm Humana; atque Humanorum nomine contineantur tam Decreta ex potestate Deliberativa atque Constitutiva nata, quàm ex ea quæ Judiciaria dici solet & Decisiva; Judicia illa Divina in capite hoc Juris Naturalis de Judiciis neutiquam comprehenduntur, sed tantùm Humana seu quæ ad obedientiam & regimen civile attinent, eaque tam ex Constitutiva quàm ex Judiciaria potestate orientia. Id est, in præcepto Noachidarum seu Naturali de Judiciis, hoc tantùm contineri volunt, ut qui Societates publicas inirent seu respublicas qualescunque constituerent rebusque præessent, Tribunalia, Consistoria, seu Domos Judicii ordinarent, quibus tum ea quæ pro vario locorum, temporum, personarum discrimine, Juris Noachidarum capitum observationi essent necessaria seu conducibilia, sancirentur superinducerenturque, tum judicia de ipsis Juris Naturalis capitibus, simul & de sancitis ejusmodi in litium & actionum decisionem exercerentur; & demum ut hujusmodi sancitis & Decisionibus parerent illi qui pro multiplici imperii diversitate ac variantibus jurisdictionis præstitutæ modis subessent, Pœnisque coercerentur contumaces & rebelles. Ita tamen ut de Divino etiam judicio præmioque ac Pœna in eo expectando, seu de eo quod est Deum Renumeratorem esse, Persuasionem universis hominibus necessariam esse quantùm video, intereà existimarent Ebræi. Quam nihilominus in præceptis Septem non expressim memorant. Uti nec illud de cultu Numini exhibendo. Sed verò quemadmodum ad cultum ejusmodi obligari genus humanum palam autumabant ut libro tertio fusiùs demonstravimus, ita proculdubiò ad Persuasionem quam diximus hominum neminem non volebant obstrictum. Quorsum enim cultus ille & expiationes (de quibus ibi egimus) nisi tam obligatio ad Remuneratorem & judicia divina agnoscenda accederet, quàm ea quæ est ad cultum exhibendum & sacrificia, alia, in expiationem offerenda? Sed verò quemadmodum Pœnâ forensi neminem ad Cultum ejusmodi seu sacrificia cogebant, ut & ibi ostensum est, ita nec ad persuasionem seu professionem aliquam de judicio divino. Quicquid scilicet in præceptis

[a] *De Abel & Cain lib.* 2. *cap.* 8.

quæ

quæ tractamus Septem expressim continetur, ad id tantùm, Juris Naturalis seu Noachidarum nempè nomine, Proselytos Domicilii in ditione Ebraica Pœnâ forensi adigi voluere. Ceteris vindictæ solùm Numinis relictis. Adeò ut revera, Gentilium de Divino Judicio persuasio in illa de Cultu, Sacrificio, aliis ejusmodi, non sub Pœna apud illos forensi, exhibendis simul contineretur, nec omninò ad caput hoc de Judiciis, quà in numero præceptorum Naturalium septenario locum sortitur, spectaret. Nihilominùs quoniam Talmudici expressiùs de Pœna ac Præmio Gentilium Divino, adeoque de divino qua ad eos attinet Judicio subinde loquuntur, etiam in hunc librum, ob similitudinem, qualiscunque reperiatur, inter Judicia Divina & Humana, genus utrunque conjicere visum est.. Primò igitur de Humanis Judiciis, quatenus in Præcepto hoc Naturali simplicitèr innuuntur, agetur; Dein, de eis quatenus etiam ex jure Gentium seu more Ebræorum ordinario quo apud ipsos Proselyti Domicilii regerentur forensi, videbimus; adjectis etiam extraordinariis aliquot, & quæ ipsos Gentesque alias (si Talmudicis fides) integras intervenerunt Judiciis. Et demum quod habent de Judicio, quà Gentiles spectet, Divino accedet.

CAP. V.

Talmudicorum de Judiciis, *quà simpliciter Noachidis imperantur*, *Traditio. Eorum* de Pœnis *præstituendis sententia. De* Thamaris, *nurûs Iudæ*, delicto *ac* Judicio; *ac* de Dina *à Sichemo* violata.

VBi docent Talmudici, quisnam fuerit sensûs Præcepti Naturalis de Judiciis, ad hunc modum rem explicant[a]. תניא כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר Traditio est, *quemadmodum in præceptis accepere Ebræi, constituere tribunalia per omnes pagos & urbes* (quo referunt illud[b], Judices & Magistros constitues in omnibus portis tuis) *ita præceptum est Noachidis constituere Tribunalia per omnes pagos & urbes.* Et Maimonides[c] כיצד מצווין הן על הדינין חייבין להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם *Quomodo intelligendum est præceptum Noachidarum de Iudiciis?*

[a] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol.* 56 *b.*

[b] *Deuter.* 16. 18.

[c] *Hal.* Melakim *cap. 9.*

Ex

Ex eo debent constituere Iudices & Præfectos pagatim, qui tum judicent de Sex illis præceptis ceteris, tum populum (de eorum observatione) *commoneant*. Sic alii [d]. Quod dum sic pronuntiant, tum Obedientiam civilem, tum Imperium juxta capite superiori dicta, simul innui volunt. Exerceri autem hujusmodi Judicia, aut facinora flagitiosa, sive ex sententia Fori sive ex constitutione, cōerceri nequire sine Pœnis manifestum est. Quemadmodum verò, tametsi Tribunalium constitutio generatim præcipiatur, Formulæ nihilominus, Tempora agendi, & quæ sunt cetera id genus ad rem forensem singulariùs attinentia, pro morum populorumque indole atque ratione diversâ & libitu, plurimùm, sive loca sive tempora spectes, semper variarunt; ita etiam, tametsi velut necessariam semper Pœnarum in Judiciis rationem, in ipso præcepto de Judiciis contineri (quod alitèr fieri nequit) velint Ebræi, non tamen nolunt Pœnas, pro eorum qui rebus cum summa potestate præfuerint, pro varia sive ex loco, sive ex tempore, sive ex personis ratione, itidem varias easque sive graviores sive leviores, ritè præstitui. Ipsi quidem, ut capite proximo fusiùs ostenditur, ultimo supplicio seu Gladio regularitèr universa in juris Naturalis quod Illustrius est, seu septem præceptorum caput aliquod à Proselyto Domicilii seu Noachide in ditione Israelitica commissa puniebant. Ceteris intereà sui juris gentibus fas agnoscebant, sive ultimum supplicium sive Pœnas qualescunque leviores pro diversa regiminis atque imperii qualitate sancire, idque non solùm ubi in capitum quæ memorata sunt, septem aliquod, seu præcepta Majora quid committeretur, verùm etiam ubi sive in Minorum aliquod sive aliter quis contra Reipublicæ aut imperii, cui subesset, jura singularia deliquisset. Neque sanè doctrinæ Talmudicæ omninò consonum esse comperio id quod tradit Vir præstantissimus [e] *Inter ea quæ Noæ Deus edixit, hoc quoque* docere Judæos *fuisse, ut non Homicidia tantùm, sed & adulteria & concubitus incesti & item violentæ rapinæ morte punirentur.* Non enim necessario Pœnæ illud genus à Noachidis, velut ex præcepto, adhibendum volunt. Quam rem dum dispicimus, id quod habent ipsi de Pœna qua Thamar nurum suam velut stupri ream, Juda, ante Legem Mosaicam (seu vigente tantùm Noachidarum Jure cum eo quod, pro vario hominum Imperio, velut Jus Civile, accessisset) dignam censuerat, prætermittere visum non est. Thamar, ut ex sacra historia

[d] *Moses Mikotzi præcept. aff.* 122. *& videsis*, Aiin Israel *part.* 2. *fol.* 111. *col.* 2.

[e] *De Iure Belli ac Pacis lib.* 1. *cap.* 2. §. 5.

ſtoria [f] liquet, erat שומרת יבם ideſt, ea quæ, ex jure in Judæ ſaltem familiâ ac regimine recepto, etiam ante legem Moſaicam poſt mortem mariti (tum Eri tum Onani filiorum) ſervata erat ſeu velut repoſita ut Selæ demortui mariti fratri, hactenus impuberi, poſtea, ad ſemen marito priſtino ſuſcitandum, matrimonio conjungeretur. Cum verò Selam virilem attigiſſe ætatem nec ſibi à Juda Socero conjungi animadverteret, meretricem habitu ſimulans atque in bivio quo tranſiret Juda, ſedens in coitum ab ipſo pellicitur. *Factumque eſt* (ut ſunt verba ſacra [g]) *quaſi poſt tres menſes, & nunciatum eſt Judæ à dicente. Fornicata eſt Thamar nurus tua & concepit per Fornicationes; & ait Juda educite eam ut comburatur.* Undenam evenerit, ut pœna hujuſmodi Thamaræ deberetur, non ſatis conſentiunt Magiſtri. Commentum habent nonnulli eam Sacerdotis [h] fuiſſe filiam (quemadmodum diſerte à Pſeudozielide paraphraſte nuncupatur) cui adulterii reæ in Lege Moſaica * combuſtionis pœna præſtituitur. Nam de Adulterio, minimè de ſtupro, legem illam intelligunt [i] Magiſtri. Et vocabulum in origine tam de hoc quàm illo non rarò uſurpatur. Sed quid legi illi ſeculis aliquot poſteà latæ cum Thamare per ſecula illa eam antevertente? Ceterùm etiam adulteram eam intereà habebant qui hanc ſententiam amplexabantur, cum nuptiæ nullæ nec ſponſalia (quæ tamen ſine nuptiis ſeu concubitu heic ſufficere ex Jure Noachidarum nolunt) anteceſſiſſent; utcunque Leviri nuptias expectaret ipſa. Rationi [k] magis conſonum eſt quod ſcribunt alii, quibus ex adjecto ſive à Juda Principe ſive alitèr ſecundum Imperii, ſub quo vivebatur, modum, jure, tùm delicti heic tum pœnæ qualitatem pendere viſum eſt. Quod ad delictum ipſum attinet; ex iis quæ ſupra libro quinto occurrunt, ſatis liquet innuptæ coitum (modò inceſtuoſus ob ſanguinis proximitatem abeſſet) ante legem Moſaicam Ebræis, in delictis non cenſeri, quam ad rem inprimis attinet illud Maimonidis de Juda, ac Thamara, atque pignore, nimirum annulo, pallio ac baculo quæ mercedis vice, ipſa acceperat. Sic enim Maimonides [l],

ואפשר ללמוד ממעשה יהודה מה תכונת היושר במשפט הזה מאמרו תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה כי בעילת קדשה קודם מתן תורה היה כבעילת האדם אשתו אחר מתן תורה ר״ל שהיה מעשה מותר לגמרי ולא היה אדם מרחיק אותו כלל ונתינת שכר המוחנה עליו לקדשה אז כנתינת כתובת אשה

[f] Geneſ. 38. 11.

[g] Ibid. comm. 24.

[h] Rabb. Meir in Bereſith Rabba paraſh. 85. fol. 96. col. 2. & apud Sal. Iarchium Geneſ. 38. 24. adde R. Bechai ad Bereſith fol. 51. col. 3.

* Levit. 21. 9.

[i] Apud Sal. Jarch. ad Levit. 21. 9.

[k] …barbinel in Piruſh fol. 104. col. 30. 4. vide etiam Baal Hattur im ad Geneſ. 38. & R. Bechai in Biur ad Bereſith fol. 51. col. 2.

[l] More Nebochim part. 3.

אשה לה עתה בעת הגרושין ר"ל שהוא דין מדיני האשה שחייב עליו לתתו ומאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז מלמד אותנו שעניני המשגל כולם ואפילו המותר מהם הוא בשרת עליו לדבר בו וראוי לשתוק ממנו ולהסתירו ואפילו אם יגרום הפסד ממון כמו שתראה יהודה עשה באמרו טוב שנפסד וישאר לה מה בידה משנתפרסם לבקש ונוסף בושת זאת היתה מדה אשר למדנו מהעניין התוא ואמנם היושר אשר למדנו ממנו הוא אמרו לנקות עצמו מגולתה ושוא לא שנה ולא בטל מה שהסכים עמה עליו הנה שלחתי הגדי הזה אין ספק שהגדי החוא היה טוב במינו מאד ומפני זה רמז עליו *Quin discere licet ex Judæ historia, tum exactiorem in Moribus virtutem, tum Juris rectitudinem; in eo quod dicit Accipiat*[m] *sibi* (de pignoribus apud Thamaram relictis verba fiunt) *ne fortè simus in contemptum. Ecce misi hædum hunc. Quorum verborum declaratio est, quod coitus cum scorto ante datam Legem fuerit, sicut coitus hominis cum uxore sua; hoc est, quod fuerit licitus nec homini* (velut delictum) *fugiendum; & quod merces quæ Scorto dabatur fuerit sicut dos quæ hodiè datur uxori, cum repudio dimittitur; nimirum fuisse veluti jus uxorium ad quod reddendum obligabatur is qui coiverat. Quod autem ait, accipiat sibi ne forte simus in contemptum; id docet nos, de rebus copulationis carnalis, etiamsi licita ea fuerit, non sine pudore loquendum; quin & consonum esse ut illam, etiam cum facultatum nostrarum jactura reticeamus, sicut Judam heic fecisse vides, dum censet melius esse ut ipse amitteret & ipsa sibi retineret quod in ejus erat potestate, quàm ut ipse illud repetendo negotium divulgaret atque pudorem augeret. Hæc est Virtus Moralis quam ex hac re ediscere possumus. Æquitas autem seu Juris rectitudo, quæ inde addiscenda nobis est, conspicitur in eo quod, ut procul abesset ab inferendo ei damno, id est, à rebus pignoris nomine relictis ei auferendis, atque se nihil mutare vel demere de eo quod cum ipsa pactus erat, velle ostenderet, subjicit, ecce Misi istum hædum. Nam dubium non est quin hædus ille ex grege suo fuerit optimus, qua de causa illum ita signantiùs indicat.* Cum igitur in delictis juxta Ebræos, non haberetur, ex jure solo, quod diximus, Noachidarum, seu Naturali, innuptæ coitus non ex proximitate sanguinis incestuosus (neque enim nurus in eis habetur quæ jure Noachidarum vetitæ) manifestum est, ex eo jure, ad eorum placita, Thamaram heic minimè pro rea habitam. Necessariò ideò sequitur

[m] Genes. 38, 23.

ſequitur ex jure civili ſive à Juda Principe ſive aliter ſuperinducto coitum ſive ejuſmodi innuptæ, ſive futuris nuptiis deſtinatæ ſive fœminæ ejuſmodi dignitatis innuptæ (ad eorum placita ſemper loquimur) ante ibi interdictum fuiſſe. Adeoque pœnam adjectam [n] להיות כל אשה מנאפת לשרפה *ut fœmina quælibet illiciti coitus rea combureretur*. Cum ſcilicet neque delicti ibi nomini, neque pœnæ, ad ſolum Noachidarum, ut jam tradita ſunt, jurium mentem, locus omninò reperiatur. Quin disertè ad ſingulare ævi illius vetuſti ſeu בית דינו של שם *conſiſtorii Semi* ſeu poſterorum ejus decretum rem illam referunt aliqui [o]. Nec verò deſunt qui ultimum ſupplicium combuſtione ibi nolint intelligi, ſed [p] quod frons inureretur לסימן שהיא זונה *ſigno quo eam ſcortum eſſe indicaretur*. De Abſolutione autem Thamaræ ex Voce cœleſti, quam בת קול ſeu *filiam Vocis* appellitant, alia habet ad Judicium hoc ſpectantia paraphraſis Hieroſolymitana atque ea quæ Uzielidi tribuitur, uti etiam Additiones editioni Geneſeos Conſtantinopolitanæ ſubjunctæ. Vox autem illa erat תרויכון אתון זכאין בני דונא מתגבנא *uterque veſtrum, quantùm ad hanc rem attinet, culpâ vacat*. Vide quæ ſuperiùs libro quinto de Thamaris hoc concubitu ex Ebræorum commentariis habemus. Rem totam ſed ut juriſconſultus Cæſareus tantùm & Pontificius exequitur atque perpendit Paulus de Abbatia Pollicinii Eremita Camaldolenſis in libello ante annos aliquot Florentiæ edito quem Theorema geſtorum Thamar inſcripſit. Certè hùc etiam ſpectat Hiſtoriola ſacra de Dina Jacobi filia à Sichemo Hivitarum juventutis principe violatâ [q]. Rem vi patratam eſſe intelligunt Magiſtri [r], adeoque quoniam Dina velut proſtibulum Hivitis habebatur, cum tamen ſe non omninò ſponte Sichemo permiſiſſet, ideo jure fratres ejus Simeonem & Levi tum Sichemum patremque ejus tum cunctos civitatis quam incolebant maſculos in vindictam interfeciſſe, atque cetera quæ in hiſtoria ſequuntur perpetraſſe. Bello ſcilicet res geſta eſt, non in foro acta. Sed tamen ad pœnam facinoris bello geſta; quoniam in principes, ut heic, ſupremos foro locus non erat. Jacobo autem filii; *Nunquid* [s] *uti debuit ſorore noſtra* כזונה, ut *Zona*, ſeu ut *proſtibulo?* ubi rationem reddunt cædis Sichemi ac ceterorum. Quoniam ſic habuerant ſororem noſtram perinde ac ſi ipſa ſe proſtituiſſet aut ſe ipſi permiſiſſet. Nam ſi ita ipſa feciſſet, contra jus Noachidarum minimè (juxta magiſtrorum mentem)

[n] *R. Becbai in* Biur Bereſith *fol.* 51. *col.* 2.

[o] *R. Simeon Ben Jochai in Gem. Babylon. at tit.* Abda zara *c.* 2. *fol.* 36. *b.*

[p] *R. Iehuda hachiſid apud* Baal Haturim *ad Geneſ.* 38.

[q] *Geneſ.* 38.

[r] *gloſſ. ibid. & vide Abarbinel in* Piruſh *fo.* 99. *col.* 2.

[s] *Ibid. comm. ult.*

quid perpetrasset Hivites; cum innuptæ concubitum spontaneum Noachidæ licitum admittant, nisi ubi jus aliquod civile adversaretur. At verò ea neutiquam heic prostibulum se fecerat aut sponte se Sichemo permiserat, sed vi oppressa velut prostibulum tamen falsò habebatur. Quod minimè ferendum. Etenim vis universa inter præcepta Noachidarum de Homicidio ac Furto satis interdicebatur. Vi autem oppressam Dinam non solùm ex hac Magistrorum interpretatione, verùm etiam è sacris verbis satis elicitur. Ea sunt [t] ויקח אותה וישכב אותה ויענה *cepit eam & concubuit cum ea & oppressit eam*, vulgata ibi *adamavit eam & dormivit cum ea vi opprimens virginem.* Consonus satis est Onkelus. Sed expressiùs multo altera illa Uzielidi tributa paraphrasis ודבר יתה באונסא ושכיב עמה וסגפה *& cepit eam violentià & concubuit cum ea & afflixit eam.* Et Judæi Hispanienses, *tomo aella y yazio con ella y afligiola.* Arabs item Expenianus pro ויענה substituit عذبها *afflixit, cruciavit eam.* Josephus autem disertè [u] φθείρει δι' ἁρπαγῆς *raptu violavit.* Malè autem Græci aliquot codices, *cepit eam & dormivit cum ea*, καὶ ἔτεκε καὶ ἐταπείνωσεν αὐτὴν *& peperit, & humiliavit eam.* Ad illud vero quod legitur in historia sacra, *rem* [x] *fœdam* Sichemum patrâsse in Israel וכן לא יעשה & *ita non fiet* aut *ita non fieri solet* seu *debet* pro quo habet vulgata, *violatâ filiâ Jacob rem illicitam perpetravit*, Salomon Jarchius לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול *Scilicet fieri non debuit nec in more receptum erat ut impunè quis virgines ita violaret. Nam & ipsi Ethnici velut sepem sibi præstituunt ne Incesta patrentur, idque ob Diluvium.* De Hoc enim cavere, est etiam incesti interdictorm observationi sollicitiùs prospicere.

[t] Genes. 34. 2.

[u] Orig. lib. 1. cap. 19.

[x] Comm. 7.

CAP.

CAP. VI.

Judicia *circa* Juris Naturalis capita Illustroria, *in Gentium ditionis Israeliticæ regimine, tantùm excereri solita.* Judices *qui eis præessent* seorsim constituti; *etiam* Proselyti Domicili *ritè constitui potuere.* Sexus *discrimen.* Pœna Gladii, Furto Gentilis *irrogata, aliis item delictis, quæ* mitiùs in Judæis *punita.* Nullam pœnam obscurioris Juris Noachidarum *capitis alicius violationi imminuisse.*

SEquitur ut de Judiciis videamus, quatenus in Proselytorum Domicilii seu Gentilium ditionis Israeliticæ regimine, locum haberent. Eorum consideratio duplex. Altera, quà circa Jura simpliciter Naturalia versabantur; Altera, quà circa Jura Gentium ibi sive Imperativa sive Intervenientia. Quod ad priorem attinet; Ebræis ipsis & eis qui in eorum ritus transierant Tribunalia fuere ordinaria Triumvirorum & XXIII-virorum quamplurima per urbes, oppida ac pagatim disposita præter Magnum illum LXXI-virorum Hierosolymis Synedrium, in quibus jus secundum præcepta Mosaica atque ea quæ ex Majorum institutis moribusque adjecta essent, tum Originariis tum Proselytis Justitiæ ac libertinis dicebatur. Neque sine התראה seu *Præmonitione*, nec sine binis minimùm testibus, sententia ex eo jure in reum regularitèr ferri solita. Pœnarum item genera quatuor (præter verbera atque alia aliquot pro eorum qui rebus præessent autoritate introducta) Combustio scilicet, Lapidatio, Strangulatio & ea quæ Gladii dicitur, in eorum commentariis, quippe quorum usus ex civili jure apud ipsos obtinuit, passim occurrunt. Sed hæc ad Proselytos Domicilii seu Noachidas ditionis Israeliticæ, ex solo Juris Naturalis respectu, seu ut ex eo solo res agitaretur decidereturque, neutiquam attinuere. Neque in tribunalia Israelitica, neque ad Israeliticas formulas, Proselyti Domicilii seu Noachidæ ejusmodi, ex suo tantùm jure rei, in jus vocabantur. Sed sua erant hisce singularia jura Forensia, adeoque Tribunalia singularia; quemadmodum in Anglia nostra olim *Justitiarii ad Custodiam Judæorum assignati.* Sic enim & in ditione Isaelitica Tibunalia Judiciis Proselytorum Domicilii seorsim sunt posita. Singulare enim apud veteres erat

 illud

illud Judicandi genus quod ξενικὸν appellarunt, ut ſcimus ex Ariſtotele [y], id eſt, *ad peregrinos attinens.* Unde & apud Ebræos, ſingulares qui ritè ex Noachidarum jure cognoſcerent Judices, ut res poſtulabat, præficiebant ii qui Tribunalibus, quæ diximus, Iſraeliticis cum imperio præeſſent, eóſque ſive Ebræos ſive Proſelytos Domicilii aut federe receptos quales diximus. Niſi hi eouſque ſui juris, poſt deditionem victoriámve, ex federe remanſerant ut, profeſſione in jura Noachidarum factâ, integrum ipſis eſſet ſuo quod retinerent Territorio Judices præficere. Nam ejuſmodi Dedititii non minus ad Judices præficiendos conſtituendaque Tribunalia, quæ de Juris Noachidarum capitibus ritè cognoſcerent obligabantur, quàm ipſi in Sancto Imperii ſui Territorio Ebræi. Nec contra caput hoc de Judiciis committere tantùm eos exiſtimabant qui Tribunalium ſeu Judicum Conſtitutioni adverſarentur, verùm etiam quicunque ita favendo aliorum flagitia in cetera juris hujus capita perpetrata reticerent ac celarent, ut, cum commodè ſatis poſſent, in Judicium ea non deducerent. Atque hos בעלי סכמה ſeu *Conſentientes* appellant [z], nec leviori quàm ipſos flagitiorum autores pœnâ dignos cenſuere [a]. De Tribunalium autem huic Juri ſingularium apud Ebræos ipſos conſtitutione, ita, ad veterum mentem Maimonides [*], חייבין בית דין ישראל לעשות שופטים לאלו הגרים התושבים לדון להן על פי המשפטים אלו כדי שלא ישחת העולם אם ראו בית דין שיעמידו שופטים מהן מעמידין ואם ראו שיעמידו להן מישראל מעמידין *Debent ii qui Tribunalibus Iſraeliticis præſunt præficere Judices Proſelytis illis Domicilii, ut ſecundum jura illa Noachidarum jus eis dicatur, ne quid detrimenti capiat humana ſocietas. Pro eorum verò arbitrio, idem eſt, ſive Judices hoſce conſtituant ex ipſis ejuſmodi Proſelytis, ſive ex Ebræis.* Sexus autem ita ratio heic habenda erat, ut fœmina in Judicem eis ritè apud Ebræos præfici nequiret; quod neque ex jure Ebræis civili regulariter [b] admiſſum. Idem Maimonides diſertè ולא חרק אשה להם *Fœmina eis jus dicere non licuit* [c]. Cum verò ex Ebræorum jure civili, tres minimùm Judices ferè ſemper de cauſis cognoſcerent civilibus ſeu pecuniariis, de capitalibus verò nunquam pauciores viginti tribus (quod ex titulo Sanhedrin liquet) cumque omnia, ut ſtatim oſtenditur, judicia pœnalia, ob violatum à Noachide jus Naturale, Ebræis in uſu capitalia eſſent; pro libitu nihilominus præficientium

[y] *Politic.* 4. *cap.* 17.

[z] *Maimonid. hal. Melakim.* c. 9. *Joſephus Albo* Sepher Ikarim *lib.* 3. *cap.* 14.

[a] *Videſis Hugonem Grotium de Jure Belli ac Pacis lib.* 2. *cap.* 20. § 40. &c.

[*] *Ibid. cap.* 10.

[b] *Videſis* Sepher Shalſhelet *fol.* 14. *a.* & *Petr. Fabrum Semeſtr. lib.* 3. *cap.* 14.

[c] *Gemara. Bab. ad tit.* Sanhedrin. *ca.* 7. *fol.* 57. *b.*

ficientium, ita Judicum heic numerus variabat, atque ab eo, qui ex jure Ebræorum civili exigebatur, diversus erat, ut etiam unicus sufficeret. Quod itidem de Testibus dicendum; quorum tamen in admissione, sexûs etiam ratio ita habita, ut fœmina, quemadmodum ex jure Israelitico, excluderetur. Maimonides[d], בן נח נהרג בעד אחד ובדין אחד בלא התראה ועל פי קרובים אבל לא בעדות אשה *Noachides ultimo afficitur supplicio ex sententia Iudicis unici. atque ex unici testis testimonio, idque sine Præmonitione atque testimonio propinquorum* (quod in Judiciis Israeliticis seu merè civilibus[e] non est admissum) *Minimè verò ex testimonio fœminæ.* Atque ex hoc Judiciorum, juxta jus Noachidarum atque illud quod Ebræorum civile est, discrimine interpretantur illud quod ex Gemara Babylonia superiùs[f] affertur de Præcepto de Judiciis adjecto in Mara, præter illud Noachidarum. Scilicet[g] נצטוו ישראל במרה להושיב דינין בסנהדרין של עשרים ושלשה *præceptum fuisse Israelitis in Mara ut judicia* (capitalia) *exercerent in Tribunalibus* XXIII *virorum &c.* quod legitur in Glossa Talmudica ubi etiam adjicitur Pluralitatem testium atque Præmonitionem tunc temporis, velut jura Israelitis singularia, accessisse; adeoque aliam Judiciorum formulam, aliaque judicia præceptis anterioribus tunc, in Ebræorum tantùm usus, adjecta. Ut verò in Judicum & Testium ratione hujusmodi habebatur inter Noachidarum & Ebræorum jus discrimen, ita etiam in Pœnis diversitas. Nam capitalem quæ gladio infligebatur, ad Noachidas ex suo jure heic reos attinere[h] volunt. Neque quid à Noachide contra jus suum Naturale commissum non ultimo id genus supplicio, ex more, qui ibi receptus, puniendum. Sed quæ de Judiciis ac Pœna heic dicta sunt intelligenda tantùm de Septem præceptorum seu Juris Naturalis Illustrioris, non de Minorum seu Obscuriorum capitis alicujus violatione. Neque enim de hisce cognoscebat Tribunalium aliquod. Sex igitur illa Incestûs genera cunctis hominibus à rerum initiis (ut supra traditum est) interdicta, uti etiam Cultus Extraneus, Maledictio Numinis, Homicidium, Furtum, Esus membri animalis viventis (nec disparis juris voluere esse aliqui, ut ostensum est, esum sanguinis) & præceptum hoc de Judiciis (quà sive obedientia civilis, sive, ubi ex fœdere seu indultu liceret, Judicum seu Magistratuum constitutio eo innueretur) Pœnam habebant Mortis ex recepto apud Ebræos juris Gentium usu adjectam. Quæ etiam

[d] *Hal.* Melakim *cap.* 9. *Adde Gemar. Hierosolymit. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1 *fol.* 58. *col.* 3.

[e] *Misna tit.* Sanhedrin *cap.* 3.

[f] *Capite ultimo libri primi. pag.* 123.

[g] *Gloss. Talm. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 56 *b.*

[h] *Vide Gem. Babyl. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 57 *b.* & *cap.* 8. *fol.* 71 *b.* & *Maimon. halach.* Melakim *cap.* 9.

etiam ex Tribunalium, quæ diximus seorsim & Proselytorum Judiciis per se præstitutorum sententia, gladio irroganda, qualis Pœna, ex jure Ebræorum sibi civili atque ordinario non cuiquam, præter homicidam, ob horum aliquod commissum infligebatur. Sed aut Vivicrematio aut Strangulatio aut Lapidatio; idque tantùm in prioribus quatuor generibus. Sed Proselytorum Domicilii supplicium heic in cunctis parile, id est ultimum. Adeoque tria etiam posteriora, Furtum scilicet, Esus membri animalis viventis, atque id quod contra præceptum de Judiciis committeretur, in Proselyto Domicilii sic puniebatur. Quæ intereà ex jure Israelitico & usu ipsis civili aut compensatione damni, dupli, quadrupli aut quintupli, aut verberibus tantùm plecti solita. Proprium scilicet sibi & Proselytis Justitiæ Jus illud erat, etiam à Numine præscriptum. Juris autem Noachidarum capitum, Numen paritèr autorem, ut supra ostensum est, esse voluere; quà scilicet in ipsis interdicta præceptave habentur. Pœnarum verò genera quibus coercerentur homines contrà committentes sive graviora sive leviora, tum pro eorum qui jure illo uterentur consensu & indole, tum pro variis, Personarum, Loci, Temporis circumstantiis præstitui potuisse. Idque ex mente Præcepti hujus universalis de Judiciis. Unde & ipsi ultimum adjecêre supplicium Tribus illis Noachidarum juris Capitibus, ob quæ tamen violata ex Jure ipsorum civili seu Israelitis proprio nemo morte puniendus. Nimirùm ne salutare satis reipublicæ seu humanæ apud ipsos societati medicamen deesset, pro eorum arbitrio quibus suprema in legibus superinducendis potestas erat, sive gravius quomodolibetcunque sive levius, ut rerum diversitas exigebat, Pœnæ genus sceleribus & delictis constitui fas existimabant. Quale quidem receptissimi Orbis Christiani etiam mores luculentèr docent; tametsi nec defuerint in scholis nostris viri subtilissimi [i] qui ne Furtum quidem simplex morte punire fas esse contenderint. Quorum sententiam tam Ebraicæ in Judiciis ex Jure Gentium exercendis Reipublicæ quàm Christiani orbis consensus palàm impugnat. Ideò autem mortem Proselytis Domicilii reis Gladio inferri volebant puto Ebræi, quia præ ceteris ultimi supplicii generibus, illud Turpius existimarent. Id colligo ex his Misnæ [k] verbis. מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה ר' יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אומר

[i] *Scot. in sent. 4. dist. 15. quæst. 3. & videsis Alex. Alens. part. 3. quæst. 47. membr. 4.*

[k] *Tit. Sanhedrin cap. 7.*

אומר לו אין מיתה מגולרת מו *Ex instituto de ultimo supplicio afficiendis* (nec tamen lapidatione, vivicrematione, ant strangulatione) *Caput damnati amputabatur gladio; quemadmodum jussu regio fieri solet. Sed turpe hoc esse ajebat R. Iehuda qui voluit potius ut caput stipiti impositum securi præsecaretur; cui responsum est, turpius hoc genere mortis esse nullum.* Atque ita demum se habuit usus, ex jure Gentium, forensis, quoties in Jus vocaretur Proselytus Domicilii aut Noachides in ditione Israelitica ob Juris aliquod Naturalis caput simplicitèr violatum; nullâ juris Civilis seu quod Israelitis proprium esset, ratione commissâ. Id intereà verum est, non defuisse qui Strangulationem, Pœnam Gentilium [l] in ditione Israeliticâ capitalem fuisse traderent. Sed refragatur Talmudicorum turba, nisi de Pœna coitûs ex jure ut volunt illi singulari Israelitarum adeò illiciti ut in adulterium juxta jus Israeliticum, non, ut illi docent, juxta Naturale seu Noachidarum, ibi migraret, dictum capias; qua de re capite proximo. De nefandi autem bestiæ coitûs Noachide reo aiunt; eum tantùm morte fuisse puniendum, non item bestiam, tametsi jus Ebræis ipsis Civile aliud esset; qua de re supra [m] etiam monuimus, uti item de Noachide [n] in transgressionem sui juris vi adacti. Alia subinde in superioribus libris occurrunt quæ huc spectare meminerit lector.

[l] *R. Manasse in Gem. Bab. adeit.* Sanhed. *cap. 7. fol. 56 b. & cap. 8. fol. 71 b. & vide ibi glossar.*

[m] *Lib. 1. cap. 4. pag. 55.*

[n] *Lib. 2. cap. 11. pag. 254.*

Cap. VII.

De Judiciis *quibus in ditione Israelitica suberant Proselyti Domicilii* ob Jus ibi Gentium, *seu quod* Naturale non habebatur, *violatum.* Pœnæ Singulares *Proselyto ejusmodi ob* Sponsæ Ebraicæ (*qualis in jure Noachidarum non agnita*) coitum, *irrogandæ.* Proselytus Domicilii reus *& dein* Justitiæ Proselytus *factus.* Minor, Surdus, Mentis inops. Proselytus Justitiæ *Iudiciis pœnalibus*, ex Jure Israelitico *exercendis, praeesse rite nequibat, nedum* Proselytus Domicilii.

Consideratio heic altera est, de Judiciis quibus suberat Proselytus Domicilii aut Noachides in ditione Israelitica, ob juris alicujus Gentium ibi, sive Imperativi sive Intervenientis, capitis violationem. Ex eis quæ libro secundo & sequentibus occurrunt palam fit, Proselyti Domicilii conditionem fuisse ejusmodi ut quamplurima ei non permissum

missum sit facere quæ tamen Israelitis imperata; nec quidem ultrò ritus aliquos, velut jure sibi extra sui seu Naturalis corpus ejusve Appendices, superinducto observare. Sic nihilominus ut obligaretur intereà jure Gentium tum Imperativo tum Interveniente, id est tum sacro quodcunque ad Proselytorum Domicilii regimen attineret, tum eo quod ab Ebræis ipsis ejusmodi regimini superinductum est. Quoties autem in eorum quempiam ob Juris aliquod, quale diximus, Gentium caput violatum agi oportuit, etiam, pro libitu eorum qui rebus præessent, sive in tribunal Proselytorum Domicilii regimini seorsim positum, sive in Israeliticum aliquod ordinarium evocandus erat, ibique sive absolvendus sive damnandus Pœna Israeliticâ, seu ex Jure solummodò Ebræorum seu civili (nisi dicas hoc ita in jus Gentium migrasse) institutâ. Sic tamen ut Judex etiam heic Unicus, Unicus item Testis sufficeret, nec Præmonitionis ratio (ut in Judiciis merè Israeliticis) omninò haberetur. Quæ de Proselyto Domicilii Imaginem facien-te, Lucum plantante, Sabbatum observante, id genus reliquis, libris in superioribus dicta sunt, heic recolantur, utpote quæ modo jam memorato in judicium deducenda. Sed insigne præ aliis est, ad hanc rem, id quod habent [illegible]udici de singulari ob illicitum concubitûs unicum genus Proselyti Domicilii Pœna quæ ex Juris Israelitici & Noachidarum discrimine orta est. Nimirùm ex ostensis libro quinto liquet, Alienæ uxoris, pos[illegible]omum deductionem scilicet ac matrimonium coitu inceptun[illegible]atumque, concubitus planè adulterium fuisse tam ex Jure Noachidarum quàm ex Jure Israelitico. Unde evenit, ut adulterii ejusmodi reus, sive in fœmina Gentili sive in Israelitica, Proselytus Domicilii, Pœnam subiret gladii ex sententia fori id genus hominibus constituti, ut capite dictum est superiori. Talmudici ° בן נח [illegible] על אשת ישראל אחר שנבעלה הרי זה כמו שבא על אשת גוי חבירו ויהרג בסיף *Si Noachides concubuerat cum uxore Israelitæ postquam coitus matrimonium secutus esset, idem* (quantum ad adulterii interdictum spectat) *fecerat perinde ac si cum Gentilis uxore coiverat, & gladio puniendus erat.* Nempè in jus simplicitèr Noachidarum sic commiserat. Non item, si id fecerat, antequam maritus cum sponsa coiverat. Nam ex jure Noachidarum seu Naturali, citra coitum ne quidem uxor juxta Talmudicos, habebatur ea, quicum quis matrimonium contraxerat, ut fusiùs libro ostenditur quinto.

° *Maimonid halach.* Melakim *cap.9.*

quinto. Jure autem Israelitico etiam ex sponsalibus citra deductionem, citra coitum, uxor fiebat [p]; qua de re plura nos in Uxore Ebraica. Et si quis cum sponsa ejusmodi aliena concubuisset, utrique ex jure Israelitarum civili Lapidatione puniebantur [q], ante scilicet tam deductionem quàm coitum mariti; post deductionem verò & citra coitum, Strangulatione, ut adulteri alii; excepto ubi sponsa esset filia Sacerdotis, quæ ex disertis legis [r] sacræ verbis comburenda. Unde & sponsam qualem diximus, scilicet מארוסה שאין נכנסה לחופה uti vocant, id est *sponsam quæ nondum in thalamum deducta est*, volunt Christiani scriptores aliqui fuisse adulteram illam ad quam attinere legem de lapidatione innuunt Scribæ & Pharisæi in Evangelio [f]. Si igitur Noachides seu Proselytus Domicilii id quod Adulterium ex jure tantùm Israelitico, non Noachidarum, censeretur, in sponsa qualem diximus commisisset, ex jure simplicitèr suo in jus vocari nequibat. At verò ex jure cui ratione Domicilii, pro arbitrio eorum qui ibi rebus præerant, suberat, juxta exitum judiciorum Israeliticorum puniebatur, non gladio; sed si reus ante tam deductionem quàm coitum mariti, lapidatione; si post deductionem & ante coitum, strangulatione. Nec raro aiunt מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק *simplex mortis seu ultimi supplicii Pœna in lege [t] Strangulationem denotat.* Gemara Babylonia [u]; בן נח בא על ערות ישראל נידון בדיני ישראל בא על ערות בן נח נידון בדיני בן נח ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה ונחשב נמי נכנסה לחופה ולא נבעלה *Noachides seu Proselytus Domicilii reus Turpitudinis seu Concubitûs ex Iure Israelitico damnati judicatur Iudicio Israelitico, concubitûs ex Iure Noachidarum, judicio Noachidis seorsim præstituto. Nec quidem heic nobis proprium est quidquam præter speciem illam de virgine desponsata, idque tametsi ea in thalamum deducta fuerit, nondum cum sponso coiverit.* Huc spectat locus egregius in Gemara Hierosolymitana [x] ubi Rabbi Jona; איש מה ת״ל איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על ערות האמורה שידונו בדיני האמורה ואם באו על ערות ישראל שידונו אותם בדיני ישראל אמר ר׳ לעזר בכולם אין לך אלא ארוסה ישראל בלבד שאם גוי בא על ארוסת גוים פטור. אם בא על ארוסת ישראל חייב במה הוא מתחייב בנוגעים בדיני ישראל אין תימר בדיני ישראל בשני עדים ובעתרים ושלשה דיינים זו בהתראה ובסקילה ואין

 תימר

[p] Deut. 22. 22. &c.
[q] Gemar. Bab. ad tit Sanhedrin cap. 7. fo. 57 b. Maimonides hal. Issuri Bia cap 1.
[r] Levitic. 21. 9.
[f] D. Ioann. cap. 8. 5.
[t] Vide Levit. 20. 10.
[u] Ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 57. b.
[x] Ad tit. Kidoschin cap. 1. fol. 58. col. 2. & 3.

תימר בדיניהן בעד אחד ובדיין אחד ושלא בהתראה ובסיף *Quid hominis nomine denotatur?* (verba fiunt de loco illo sacro ubi interdictorum de illicito concubitu [a] habetur exordium) *sensus est ut iteratione vocabuli hominis, etiam ipsi Gentiles innuerentur; ita scilicet ut quotquot eorum commiserint in interdicta de Illicito concubitu quo generi humano interdictum est, judicia subeant quæ ad gentes* seu *Noachidas seorsim attinent. Si verò commiserint in interdicta de concubitu Israelitis illicito, judicia subeant quæ attinent ad Israelitas, quorum in numero monuit Rabbi Eliezer esse illud tantum quod est de sponsa Israelitæ, nondum nupta* (qualis illa fuerit jam diximus) *Adeò ut si concumbat cum ejusmodi sponsa, judicii sit reus, si verò cum sponsa Gentilis* (id est, ut antè ostenditur, ea quacum nondum concubitus perfecit sed consensus tantum inchoavit matrimonium, juxta jura Noachidarum seu simplicitèr, ut volunt, Naturalia) *reus non omninò sit. Verum quidem est ob coitum sponsæ Israelitæ, damnandum esse. Ceterum an judicio Isarelitico an judicio Noachidis proprio? si dicas judicio Israelitico, binis opus est testibus &* XXIII *viris qui judicent, etiam & præmonitione; & Pœna est Lapidatio. Si verò dixeris, judicio Noachidis proprio, unicus tantummodo sufficit testis, unicus Iudex, idque absque præmonitione. Et Pœna est gladio irroganda.* Quin & Maimonides [b];
אין בן נח חייב על אשת חבירו עד שיבא
עליה כדרכה אחר שנבעלה לבעלה אבל מאורסה או שנכנסה
לחופה ולא נבעלה אין חייבין עליה שנאמר והיא בעולת
בעל במה דברים אמורים בבן נח שבא על בת נח אבל
גוי הבא על הישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב
ואם היתה נערה מאורסה נסקל עליה כדיני ישראל בא עליה
אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק כדיני ישראל
Noachides alterius Noachidis *uxoris concubitûs nomine reus non erat, nisi more consueto cum ea concubuisset, idque etiam post Sponsi coitum. At verò ob sponsæ, aut domum* seu *in thalamum deductæ, quacum nondũ sponsus coiverat, coitum rei non habiti sunt Noachidæ. Iuxta illud quod dictum est* [c] (de Sara Abrahæ uxore) *& cum ipsa maritus concubuit* (ubi uxorem ejus esse, Abimilecho cœlitùs sic innuitur) *Quæ sic dicta interim intelligenda sunt, ut de Noachide cum fœmina Gentili seu sui generis coeunte rem capias. Si verò cum Israelitide coiverat sive more consueto sive præpostero reus habebatur. Et si ea esset virgo desponsata* (necdum in thalamum deducta) *lapidabatur ille juxta judicii Israelitici exitum. Si in thalamum deducta, nec dum*

[a] *Levit.* 18. 6.

[b] *Hal.* Melakim *cap.* 9. & 10. & *vide* *Mos. Mikot. præcept. aff.* 122.

[c] *Genes.* 20. 3.

amplexibus Venereis excepta, Strangulatione puniebatur juxta etiam Iudicii Israelitici exitum. Ita ut inter se Noachidæ in ditione Israelitica sui planè seu juxta Ebræos Naturalis juris fruerentur circa contractus conjugales libertate; unde nec uxor ipsis erat quæpiam ante coitum. Qua de re consulas librum quintum. De Proselytis autem Domicilii reis ac postmodùm in ritus Judaicos transeuntes ad hunc modum statuunt [d]. בן נח שבירך את השם או שעבד עבודה זרה או שבא על אשת חבירו או שהרג חבירו ונתגייר פטור הרג בן ישראל או שבא על אשת ישראל ונתגייר חייב והורגים אותו על בן ישראל ונחנקין אותו על אשת ישראל שבעל שהרי נשתנה דינו *Noachides qui nomen Domini sanctissimum blasphemasset aut idolum coluisset aut in Noachidis alterius uxore adulter fuisset & dein Proselytus justitiæ fuisset factus, in judicium vocandus non erat, seu liber.* (Nam ob hæc crimina in Gentilismo commissa puniendus erat solùm juxta ordinem & exitum Judiciorum quæ Proselytis Domicilii seorsim propria fuere, nec in Proselytos Justitiæ magis atque in Originarios exercenda) *At verò si Israelitam occiderat, aut cum Israelitæ uxore concubuerat, dein Proselytus Justitiæ factus, Gladio quidem plectendus erat ob homicidium* (ut antè, nam & ea Pœna homicidii ex Jure Ebræis civili) *sed Strangulatione ob adulterium.* Scilicet non jam gladio quo ob adulterium jure Noachidarum interdictum, erat puniendus, dum Proselytus erat Domicilii, sed Pœnâ Israelitarum civili. Ita Proselytorum Justitiæ crimina ejusmodi ante Proselytismum, sive in compares seu Noachidas sive in Numen ipsum commissa, ex ipsa in ritus Judaicos transitione dilui voluere. Non item quæ in Israelitas, tametsi velut denuò natos nec ante in lucem editos eos aliàs haberent, ut ostensum est libro secundo [e]. Aiunt [f] etiam Gentilem qui percusserat Israelitam morte fuisse merito puniendum, nec tamen ita punitum. Adjiciunt item [g] עונשין מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה שאינן בני מצות *non puniebatur ex Gentilibus quisquam Minor, Surdus, aut mentis inops, quoniam hi minimè fuere filii Præceptorum*, id est, ad quos præcepta satis attinerent. Prætereundum autem non est, tametsi Proselytis Domicilii ut capite superiori dictum est, ritè potuère fieri Judices qui sibi congeneres, ex Jure Noachidarum solùm, judicare possent, adeoque tam Proselyti Justitiæ quàm Ebræi, nihilominus Judiciis Pœnalibus ex jure Israelitico seu Ebræorum civili exercendis ritè

d *Maimonid. hal.* Melakim *cap.* 10. & *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7 & *Hierosolymitan. ad tit.* Kidoschin. *cap.* 1. *fol.* 58. *col.* 3.

e *Cap.* 5.

f *Maimonid. hal.* Chobal Wemazik *cap.* 5. & *hal.* Melakim *c.* 10.

g *Ibidem.*

præfici ne Proselytos quidem Justitiæ, nedum Domicilii, potuisse; qua de re item dictum est libro quinto *.

* Cap. 20.

Cap. VIII.

De Judiciis Extraordinariis *sive ubi* Ebræus *aut* Gentilibus binis *aut* Ebræo & Gentili arbiter *receptus esset*, *sive ubi* Ebræis *orientur cum aliis Gentibus actoribus*, *veluti* Africanis, Ægyptiis, Arabibus, *sive* de Territoriis *sive* de bonis aliis controversiæ.

QUæ verò hactenus de Judiciis forensibus apud Ebræos explicata sunt, ad Judicia attinent, sive juxta Jura Noachidarum sive in Proselytorum Domicilii regimine exercenda, Ordinaria. De aliis etiam quæ Extraordinaria voco, leguntur nonnulla in Ebræorum commentariis, quæ, quoniam eorum sententiam de Jure, cum Gentilibus etiam nondum in Proselytorum Domicilii numerum nec in suam potestatem receptis, agendi aliquantulùm aperit, prætermittere heic visum non est. Horum alia sunt de Judiciis ubi ex Gentilium litigantium compromisso Ebræus arbiter seu Judex fieret. Alia de aliarum cum Ebræis Gentium litibus, sub judice cui in utrosque potestas, agitatis. Ubi ex compromisso Ebræus arbiter fiebat, tam actore quàm reo Gentilibus, ex Jure Noachidarum omninò controversiam fuisse aiunt dirimendam. At si pars altera esset Ebræus, ita ab arbitro ferendam sententiam ut secundum illud Jus sive Israeliticum sive Noachidarum quod in causa Ebræo utilius esset, pronuntiaret. Maimonides [h] ישראל וגוי שבאו לפניך לדון אם יש זכות ישראל בדיניהם דנין לו בדיניהם ואומרים לו כך דיניכם ואם יש זכות לישראל בדינינו דנין לו דין תורה ואומרים לו כך דינינו ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם *Si Ebræus & Gentilis in te velut arbitrum compromittant, & commodius fuerit Ebræo ut causa ex Noachidarum jure decidatur, eo Iure utendum est, ac Gentili dicendum, sic exigit jus vestrum. Si commodius fuerit Ebræo ut causa ex jure decidatur Israelitico, eo utendum est jure, atque Gentili itidem dicendum, ita exigit Nostrum jus. Quod tamen, ut mihi videtur, minimè faciendum ubi Gentilis ille fuerit Proselytus Domicilii qui perpetuò* (nisi ubi in juris Israelitici capita illa aliquot quæ superiùs memorantur, commiserit) *secundum*

[h] *Halach.* Melakim *cap.* 10.

dum jus Noachidarum judicandus est. Litium autem sub Judice cui tum in Ebræos tum in alias, quæ actione uterentur, Gentes potestas erat, agitatarum Historiolæ occurrunt in Talmude Babylonio, quarum ne vestigium, ni fallor, in vetustis Scriptoribus sive Græcis sive Latinis repertum. Reverentiam atque munificentiam singularem qua erga Jaddum Pontificem omnesque Hierosolymis Ebræos etiam & totam ubique Gentem usus est Alexander Magnus Ebræos in suam potestatem recipiens [a], enarrat Flavius Josephus, uti & eum sequuti non pauci. Sed de Judiciis ejus seu litibus coram eo institutis, actoribus aliis gentibus, Ebræis verò reis, nihil memorant. Triplicem tamen in Ebræos, illo Judice, Litem institutam scribunt Talmudici atque disceptatione agitatam fuisse. Primam ab Africanis, Secundam ab Ægyptiis, Tertiam ab Ismaelitis seu Arabibus atque posteris Keturæ. Africani, ut posteri Cananæorum, qui sub Josuæ tempora è Terra Canaan bello pulsi in Africam migrarant (& ea de re certè expressum fuisse in veteri apud Africanos in Provincia Tingitana, inscriptione testimonium tradit Procopius [b]; & recole heic quod supra [c] de Josuæ belli in eos denuntiatione memoratur) hæreditatem avitam repetebant. Ex jure successionis in Abrahæ Bona seu Familiæ erciscundæ, agebant Ismaelitæ & Keturæ posteri. Et demùm Ægyptii, veluti certi condictione petebant restitui sibi aurum & argentum quod Ebræis ex Ægypto profecturis [d] ipsorum majores mutuò dederant. Advocati Ebræis munus præstitisse aiunt Gibeah Ben Pesisa, dictum item Ben Kosam [e], Jurisconsultum celeberrimum, atque ejusmodi exceptionibus, sedente pro Tribunali Alexandro, usum esse, ut actores replicationes quibus exceptionum vim refellerent frustrà quærentes causis planè caderent, & prædia atque vineas, quas, ex certa evictionis spe, vi occupaverant, derelinquentes pudefactique recederent. Verba Gemaræ Babyloniæ subjungo [f] כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהן דהנהו אינשי הוה ׳ אמר להו גביה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהם אמר להם מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה

[a] *Archæolog. lib.* 11. *cap ult. &* περὶ ἁλώσεως *lib.* 2. *c.* 21.

[b] *De rebus Vandilicis lib.* 2.

[c] *Lib.* 5. *ca.* 13.

[d] *Exod.* 11. 2 & 12. 36.

[e] *Abraham Zacuth in* Sepher Juchasin. *fol.* 13 *b.*

[f] *Ad. tit.* Sanhedrin. *cap.* 11. *fol.* 91. *a.*

והוה לאחיו עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד
אלא שתרו כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס
מלכא החזירו לו תשובה אמרו לו תנה לנו זמן שלשה ימים
נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו
שדותיהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית
היתה שוב פעם אחרת באו מצרים לדון עם ישראל לפני
אלכסנדרוס מוקדון - אמרו לו הרי הוא אומר וה׳ נתן את חן
העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם
ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון
עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו
נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה
רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ואמר להן מהיכן אתם
מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא
לכם ראיה אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר
ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר
עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה
וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה
אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא
מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן משהן זרועות וכרמיהן כשהן
נטועות וברחו ואותה שביעית היתה ושוב פעם אחרת באו בני
ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון
אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם וכתיב אלה תולדות
ישמעאל בן אברהם וכתיב אלה תולדות יצחק בן אברהם
אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון
עמהן לפני אלכסנד׳ מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם
ואם אני אנצח אותם אמרו לו תורת משה רבינו נצחתכם נתנו
לו רשות הלך ודן עמהן אמר להם מהיכן מביאין ראיה
אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא ראיה אלא
מן התורה שנא׳ ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני
הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות אב שנתן אנטק
לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה כלום על זה

Cum adessent Africani ut litigarent cum Israelitis coram Alexandro Macedone, asserentes Terram Canaan suam esse eo quòd etiam scriptum reperiatur [g] *Terram eam ac terminos ejus* עד *Canaan dici, qui fuerat eorum pater, rogavit Gibeah Ben Pesisa potestatem à sapientibus ut Advocati munus patriæ præstaret coram Alexandro Macedone. Quod si, inquit, ipsi vicerint, integrum erit vobis respondere, illos privatum ex Israelitis tantùm vicisse. Si vero ego vicero, respondendum erit, Legem Mosis eos*

[g] Numer. 34. 2.

*eos viciſſe. Data ei poteſtate abiit & litigavit cum eis. Rogavit eos undenam peterent Argumentum. Reſponderunt ex Lege. Quibus ille, etiam ego neutiquam argumentum aſſeram contra vos aliunde quàm ex lege petitum. Scriptum illic eſt, inquit, Maledictus * Canaan, ſervus ſervorum erit ille Fratribus ſuis. Ubi ſervus res acquiſiverit, cujuſnam eſt ipſe ſervus? cujuſnam res ejus? Quin vos inſuper quot annis jam nobis minimè ſerviiſtis? Alexander Rex jubet eos reſponſum dare. Cui illi, da quæſo nobis moram tridui; quâ indultâ fruſtra reſponſum quærebant. Unde aufugêre relinquentes agros ſuos ſeminatos & vineas plantatas. Id quod anno contigit Sabbatico. Rurſus aliquando venerunt Ægyptii ut litigarent cum Iſraelitis coram Alexandro Macedone, cui oſtenderunt à Moſe dictum, Deum dediſſe* [h] *gratiam populo in oculis Ægyptiorum ut poſtulata concederent eis, ſeu mutuò darent quæ ipſi peterent. Reddite igitur, inquiunt, argentum & aurum quod à nobis abſtuliſtis. Petit à ſapientibus poteſtatem Gibeah Ben Peſiſa, ut ipſe Advocati munus, in hoc itidem judicio, patriæ præſtaret coram Alexandro. Et inquit, ſi vicerint ipſi, integrum erit vobis reſpondere hominem è vobis privatum ab eis victum duntaxàt eſſe. Si verò ego vicero, reſpondendum erit ipſos à Lege Moſis Magiſtri noſtri victos. Poteſtate ei datâ abiit & cum eis in Judicio egit. Rogavit igitur eos unde peterent Argumentum. Reſponderunt ex lege. Subjungit ille, etiam ego ex lege tantùm argumentum contra vos petam. Illic ſcriptum reperitur* [i], *Habitatio autem filiorum Iſrael qua manſerunt in Ægypto triginta fuerunt anni ſupra quadringentos annos. Reddite igitur nobis Mercedem Operæ ſexaginta* [k] *Myriadum qui per annos* CCCCXXX *in Ægypto vobis ſerviebant.* (Scimus hunc annorum numerum non ab ingreſſu in Ægyptum ſed à peregrinatione Abrahæ prædictâ [l] tum Chronologis * Ebræorum, tum aliis, putari; qua de re heic non eſt locus diſputandi) *Juſſit Ægyptios Alexander reſponſum huic argumento dare. Illi verò tridui morâ impetratâ, fruſtrà quærebant reſponſum, unde relictis agris ſeminatis atque vines conſitis aufugerunt. Rurſus aliquando venerunt Filii Iſmael* ſeu *Iſmaelitæ & Keturæ Poſteri ut in judicio experirentur cum Iſraelitis coram Alexandro Macedone. Aſſerebant ei, Terram Canaan eſſe tam ipſorum quàm Iſraelitarum, velut cohæredum; Etenim tam ſcriptum reperiri* [m], *Hæ ſunt Generationes Iſmael Filii Abrahæ, quam hæ* [n] *ſunt generationes Iſaac filii Abrahæ. Petiit igitur à ſapientibus poteſtatem ſibi dari Gibeah Ben Peſiſa ut Advocati munus patriæ*

* *Geneſ.* 9. 25.

h Exod. 12. 36.

i Exod. 12. 40.

k *Ibid. comm.* 37.

l *Geneſ.* 15. 13. & *vide Act. Apoſt.* 7. 6. & *Epi. ad Galat.* 3. 17.

* Seder Olam Rabba & *Abraham Ben David in* Kabala. *vide Rabbi Eliezer in* Pirke *cap.* 48.

m *Geneſ.* 25. 12.

n *Ibid. comm.* 19.

patriæ heic etiam præstaret. Adjectis quæ in causis binis prioribus subjungerat, potestas ei data est. Abiit & cum eis egit in Judicio. Rogat igitur unde sumerent argumentum. Dicentibus illis è lege, etiam & ego inquit è Lege tantùm argumentum afferam. In ea autem dictum est, Et dedit Abraham omne quod habuit Isaaco, & filiis Concubinarum quæ fuere Abrahæ dedit Abraham Munera. Ubi Pater, dum vixerit, instrumenta filiis dederit, quibus nolle se testatur ut Bona sua inter se dividant, & alterum emiserit altero ditiorem, Prærogativam alterius alter jure minuere nequit. Quin in *Beresith Rabba* °, actiones totidem à populis illis coram Alexandro adversus Ebræos institutæ, sed diversimodè narrantur. Verba sunt בימי אלכסנדר
מקדון באו בני ישמעאל לעורר על ישראל על הבכורה ובאו עמהם
שתי משפחות רעות כנענים ומצרים אמרו מי הולך ודן עמהן
אמר גביעה בן קוסם אני הולך ודן עמהם אמרו לו הזהר
שלא תחליטם להם את הארץ אמר אני הולך ודן עמהם אם
נצחתי אותם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים מה הגרע הזה
שדר עלינו הלך ודן עמהם אמר להם אלכסנדרוס מקדון מי תובע
מיד מי אמרו ישמעאלים אנו תובעים מידן ומתורתן אנו באים
עליהם כתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר וישמעאל בדין
שיטול פי שנים א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם
עושה מה שהוא רוצה לבניו אמר לו הין וא"ל והכתיב ויתן אברהם
את כל אשר לו ליצחק אמרו לו והיכן שטר שילוח שחילק
בין בניו א"ל ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם
מתנות ונסתלקו משם בבושת פנים אמרו כנענים מתורתן אנו באים
עליהם בכל מקום כתיב ארצה כנען ארץ כנען יתנו לנו את ארצינו
א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה לעבדו מה
שהוא רוצה א"ל הין אמר מהכתיב ארור כנען עבד עבדים וגו'
הרי הארץ שלנו והם עבדים לאדוני המלך ונסתלקו משם בבושת
פנים אמרו מצרים מתורתן אנו באו עליהם ששים ריבוא יצאו
מאצלינו טעונים כלי כסף וכלי זהב וכתיב וינצלו את מצרים
יתנו לנו את כספינו ואת זהבינו אמר לו גביעה בן קוסם אדוני
המלך ס' ריבוא בני אדם עשו אצלם p רד"ו שנים מהם
כספי ומהם זהבים שנוטלים כשכר דינר ליום ישבו
פילוספים וחשבו ולא הגיעה לק' שנה עד שנמצאת ארץ
מצרים לטימון ונסתלקו משם בבושת פנים *Tempore Alexandri Macedonis, venerunt Ismaelitæ ut cum Israelitis litigarent de Primogenitura. Cum illis veniebant item binæ familiæ improbæ Cananæi & Ægyptii. Consilio inito, quisnam Advocati munus illis litibus præstaret, dixit Gibeah Ben*

Genes. 25. 5.

° Parasch. 61. fol. 63. col. 2.

p *Ita exemplar meum Cracoviæ editum. Sed lego potius* ר"ל, *tum ob similitudinem literarum* ד *&* ל *(ubi hujus pars superior manca fuerit) tum quod* רד"ו *in Numerorum designatione pro nihilo planè, extra mendum, haberi potest.*

Ben Kosam, ego ibo & in judicio agam cum illis. Ei responsum est, cave ne Terra eis velut evicta cedat. Ille verò, ibo & in judicio agam. Si ipse vicero, bene se res habebit. Sin verò, integrum erit vobis dicere, quid nobis cum homuncione illo? Abiit & in judicio egit cum illis. Interrogante Alexandro undenam actores hi? illi undenam rei? Nos, inquiunt Ismaelitæ, petimus quod possident ipsi, idque juxta ipsorum legem. Proferimus in eos id quod scriptum [q] *est; sed filium odiosæ agnoscet pro primogenito; unde Ismaeli jus erat ut duplicem sortiretur hæreditatis partem. Ad hæc Gibeath Ben Kosam, Domine mi Rex, inquit, nonne fas est cuique pro libitu suo cum filiis seu Liberis suis agere? Annuenti Regi, at scriptum est* [r], *inquit, & dedit Abraham totam substantiam suam Isaaco. Illi verò, at ubi, inquiunt, est Instrumentum editum quo divisa est hæreditas filiis ejus. Respondit ille, Et filiis Concubinarum quæ fuere Abrahæ dedit Abraham munera. Et pudoris causâ ulteriùs litigare nolebant. Cananæi verò; ex ipsorum lege contra eos ostendimus Terram ipsam passim nuncupari Terram Canaan, unde Terram quæ nostra est Nobis reddi petimus. Atqui iterùm Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex inquit, nonne fas est cuique pro libitu suo cum filiis seu Liberis suis agere? Annuenti Regi. At scriptum est* [s] *inquit, Maledictus Canaan, servus servorum erit ille fratribus suis. Ecce tibi Terra ipsa nostra est, atque illi sunt servi Domino meo Regi. Unde etiam & hi ob pudorem ulterius litigare nolebant. Ægyptii demùm ita agunt. Debent nobis* LX *myriadas. Egressi enim sunt è regionibus nostris vasis argenteis & aureis onusti, juxta quod scriptum est* * *& spoliaverunt Ægyptios. Reddant igitur nobis Argentum nostrum, & Aurum nostrum. Respondit Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex, Sexaginta Myriades hominum* [ex Ebræis] *operas eis* CCXXXVI, *annos præstabant, partim in Auro partim in argento artificium exercendo. Pro Operarum igitur mercede abstulerunt Nummum sive Denarium* [seu ejusce valorem] *in diem. Inito autem à Peritis qui adessent computo, constitit ne centum quidem annos præteriisse à tempore quo primùm Ærarii usus in Ægypto comperiretur. Ob pudorem igitur ulteriùs nec hi litigare volebant.* Vocabulum מוּמְן seu ממין (quod planissimè è Græco sermone quo *ταμιεῖον ærarium* denotat in Orientem, ut fieri amat, [u] migravit) interpretatur heic Isachar Ben Netphali [x] אוצר. שכר העבודה *Thesaurum Mercedis servitii, servitutis*, seu operarum. Sensus videtur; plus-

[q] Deuteron. 21.17.

[r] Genes. 25. 5. & 6. Adisis lib. de Successionibus ad leges Ebræorum cap. 37.

[s] Genes. 9.25

* Exod. 12. 3.

[u] videsis Baal Aruch. in ממין

[x] In Commentariis ad citatum locum Bereshith Rabba.

quam mille ac centum annos ab Exitu ex Ægypto tunc præteriisse, nec tamen centum annos à tempore quo Ægyptiis usum fuisse constaret ærarii unde operarum merces præstaretur; adeoque nihil illis probationis mansisse, unde se Ebræis mercedem alitèr solvisse asserere possent. Miræ sunt hæ disceptationes forenses, ubi omissâ utrinque omninò tot annorum præscriptionis ratione, ad argumenta tantùm ex lege, historia sacra, ejusque interpretamentis petita convolant. An verò res ipsæ fuerint, Alexandro Judice, ita gestæ, an ingenii Rabbinici figmenta (quemadmodum ferè Rhetorum atque Sophistarum apud Græcos & Latinos controversiæ fictæ) neutiquam decerno. Certè Tertullianus adversus Marcionem justitiam nullam defuisse in vasis, ex Numinis mandato, Ægyptiorum asportandis adstruens, *age*, inquit [y], *infelicissime hæretice; teipsum expostulo arbitrum; cognosce in utramque gentem prius, & ita de auctore præcepti judicabis. Reposcunt Ægytii de Hebræis vasa aurea & argentea; contra Hebræi mutuas petitiones instituunt, allegantes sibi quoque eorundem patrum nomine ex eodem scripturæ instrumento mercedes restitui oportere illius operariæ servitutis, pro laterinis deductis, pro civitatibus & villis ædificatis. Quid judicabis optimi dei elector? Hebræos fraudem agnoscere debere an Ægyptios compensationem. Nam & aiunt ita actum per legatos utrinque, Ægyptiorum quidem repetentium vasa, Judæorum verò reposcentium operas suas. Et tamen has justitiâ renuntiaverunt sibi Ægyptii. Hodie adversus Marcionitas amplius allegant Hebræi, negantes compensationi satis esse, quantumvis illud auri & argenti, si sexcentorum millium operæ per tot annos vel singulis nummis diurnis æstimentur. Qua autem pars major; repetentium vasa an incolentium villas & urbes? Querela ergo major Ægyptiorum, an gratia Hebræorum? ut solo injuriarum Judicio Hebræi Ægyptios reperc uterent, liberi homines in ergastulum subacti: ut solas scapulas suas scribæ eorum apud subsellia sua ostenderent flagellorum contumeliosa atrocitate laceratas: non paucis lancibus & scyphis pauciorum utique divitum ubique sed totis & ipsorum facultatibus, & popularium omnium collationibus satisfaciendum Hebræis pronuntiasset. Igitur si bona Hebræorum causa, bona jam & causa, id est mandatum creatoris qui & Ægyptios gratos fecit; nescientes & suum populum in tempore expeditionis angusto aliquo solatio tacitæ compensationis expunxit. Planè* minus

[y] *Adversus Marcionem lib. 2. cap. 20. De ratione etiam judicii hujus vide Epiphanium in Ancorato; ejusque de Justitia, Clementem Alexandri. strom. α. Isidor. Pelusiot. lib. 4. Epist. 87. Scot in sent. 3. dist. 37. quæst. unica.*

minus exigi jussit. Hebræis enim etiam filios Ægyptii restituere debuerant. Ita tam Pater hic, quàm Talmudici, judicium ejusmodi memorant.

Cap. IX.

De Judicio Divino, *&* Pœnâ Præmioque cœlitus, *juxta Ebræos*, expectando. Excisionis Pœna, *juxta nonnullos*, triplex, *adeoque* de Immortalitate Animæ *Talmudicorum aliquot sententiæ.*

Superest ut de Judicio Divino seu Fori superioris, quod בית דין שלמעלן nuncupant, juxta institutum tandem agatur. Qualenam sive Pœnæ sive Pæmii genus Noachidæ, dum Remuneratorem Numen agnoscerent, timere, expectare, sperare obligarentur, nullibi, quantum didici, docent Talmudici. At intereà Præmium sperandum, & Pœnam, qualiscunque ea fuerit, ex divino Judicio seu cœlitus eis timendam, expectandam, in eo satis tradunt quòd ad observanda quæ diximus septem Præcepta sic eos velint obligari, sic item violatione teneri, ut sacrificia expiatoria eos adhibere etiam oporteret, qua de re satis libro tertio. Ceterum qualenam genus tum Præmii tum Pœnæ ipsi sentirent ad Noachidas ex Judicio divino attinere, eliciendum fortè fuerit tum ex eo quod de ejusmodi Pœnâ ac Præmio, quà seipsos spectat, tradidere, tum ex eo quod expressim habent de Noachidarum item Pæna & Præmio. Ex sententia fori seu tribunalis superioris in universum aiunt esse[z] טובה צפונה לצדיקים *Bonum Justis repositum*, id est שכר הצדיקים *præmium Justorum*, quod nuncupant חיי העולם הבא *vitam futuri seculi.* Eamque agnoscunt fore æternam semperque beatam. Hanc item nominibus priscis גן עדן *horti deliciarum, Paradisi, Montis Domini, Templi Domini, Domus Domini, Portæ Domini, sæpiùs significari.* Justum autem definiunt esse eum cujus iniquitati præponderent justitiæ seu observationis merita. Sic enim aiunt[a] כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה על מחצה בינוני *Unicuique hominum ex Adæ posteris, sunt justitiæ* seu *innocentiæ* aut *observationis merita, sunt item peccata. Is verò cujus merita peccatis suis præponderent, Ju-*

[z] *Gem. Bab. ad tit.* Chagiga *cap.* 1. *Maimonid. halach.* Thesuba *cap.* 8.

[a] *Gemar. Bab. ad tit.* Rosh hashena *cap.* 1. *fol.* 16 *b. Maimon. hal.* Thesuba *cap.* 3.

stus est; uti & is cujus peccata Justitiæ meritis præponderent, malus seu impius dicendus. Quod si quis utrorunque æqualiter fuerit particeps, is intermedius est. Primi generis vocant צדקים גמורים[a] *Justitia consummatos*, secundi רשעים גמורים *consummatos impietate*, id est Justissimos & scelestissimos, ceteris, ut heic, intermediorum nomine tributo. Quemadmodum autem Justis ejusmodi, præmium statuêre vitam æternam beatamque, sic Malis seu impiis atque Intermediis, quales verbis jam allatis memorant, sive Pœnam *Excisionis* כרת dictam (Extinctionem dixisset Cicero) sive Gehennam [b] pro mercede manere aiunt ita, ut, pro peccatorum pondere, damnentur. Nam velut in statera in foro superiori peccata ac merita cujusque appendi semper volunt, ut ferè Jovem aureâ lance fata Græcorum & Trojanorum librasse ait Homerus [*]. Vitam autem æternam חלק בעולם הבא *partem seu sortem in futuro seculo* appellitant, & pro eorum qui eo gaudeant, qualitate ac meritis, variam [c] esse aiunt. Justorum etiam dum vitam agunt præmia, uti & Impiorum Pœnas, cælitùs accepta agnoscunt, ac utrisque pro multiplici Numinis sive gratia sive vindicta diversitatem esse non exiguam. Deleri autem Confessione ac perfectâ Pænitentiâ, quam pluribus describunt, omnimoda peccata; quorum alia חמורות seu graviora id est quæ ex instituto divino tàm Excisione quàm Morte ex sententia forensi plectuntur præter perjurium, alia קלות seu leviora, quibus nempè non adjicitur Excisionis pœna, nominant. Ex sacro autem sermone triginta sex enumerant [d] quorum scienter & ultrò commissorum nullum esse quod non Excisione, nisi remissum fuerit, seorsim & per se sit puniendum; ita tamen, ut, ubi eorum nullum reperiatur, peccata etiam alia sint in trutina non raro adeo simùl gravia ut non minùs meritis justitiæ quàm illa, præponderent nec leviori Excisione itidem Poenâ, punienda. Excisionis autem Pœna, ἐξολόθρευσιν Hellenistis id est perditionem dictam quæ lege occurrit, statuitur nonnullis Triplex. Neque enim satis de hac pœna consentiunt Magistri. Legitur apud R. Bechai [e], הכריתות שבתורה מצאנום על ג' חלקים יש כרת לגוף לבדו ויש כרת לנפש לבדה ויש כרת לשניהם לגוף ולנפש *Excisiones quæ in lege occurrunt tripartitò distribuuntur. Est genus Excisionis qua exciditur Corpus*

[a] *Gem. Bab. ad tit.* Rosh hashein *cap.* 1 *f.* 16 *b.*

[b] *De* Gehenna *videsis Targum Hierosolymitanum (præter ea quæ magis obvia sunt)* Genes. 3. 24. uti etiam de Synonymis sive Gehennæ sive aliis quæ heic memorantur Pœnis, *Petrum Galatinum de Arcanis Catholicæ veritatis lib.* 6. *cap.* 7. *&c. & Gem. Bab. ad tit.* Erubin *cap.* 2. *fol.* 18 *b.* 19 *a. Manasse Ben. Israel. lib. de Creatione problem.* 19. *ex Zohar, Misna & Gemar. utraque tit.* Sanhed. *cap.* 11. *Maimonid. hal.* Thesuba *cap.* 8. *&c. R. Samuel de Ozida in præfat. ad comm. in* Pirke Aboth *&c.*

[*] *Iliad.* Θ

[c] *Videsis R. Jehudam Ben Samuel. in* Sepher Cozri *part.* 3. § 1. 2. *&c*

[d] *Mis. tit.* Cerithoth *cap.* 1.

[e] *In* Biur hathorah *fol.* 149. *col.* 1. *videsis quæ habet Maimonides hal.* Theshuba *cap.* 8 *&c. Mos. Mikot. præcept. Neg.* 105. *Nachmanid. in* Pirush Tora *fol.* 200. & 201. *Abarbinel in* Pirush Tora *fol.* 297. *col.* 2.

tan-

tantùm. Est itidem Excisionis genus qua sola Anima exciditur. Et in Platonica philosophia memorantur [f] ψυχαὶ κατεσβεσμέναι *animæ sublatæ* seu *extinctæ.* Et demum (sic R. Bechai) *est genus Excisionis qua tam Anima quam Corpus exciditur.* Quemadmodum in Valentinianorum dogmatis dicitur [g] τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων τάγμα ὑλικὸν seu *ordinem hominum materialem* seu *terrestrem* ἀπόλλυσθαι ἅμα σὺν ψυχῇ καὶ σώματι *simul cum anima & corpore perire.* Primi generis aiunt Pœnam esse *prematuræ mortis* seu quæ בחצי ימיו *antequam dies,* seu *tempus vitæ aliàs expectandum* absolvatur, accidit. Certè & in Psalmis [h] legitur. *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.* Hanc autem poenam volunt designari in sacris literis ubi dicitur נכרת האיש ההוא מקרב עמו *excidetur homo ille è medio populi sui,* aut phrasis de Excisione similis usurpatur, qualis sexies in Lege occurrit. Nam ii, quibus hujusmodi signantiùs præscribitur pœna, Sex sunt.

[f] Proclus in Theolog. Platonic. lib. 6. cap. 10.

[g] Epiphanius hæres. 31.

[h] Psalm. 55. comm. ult.

I בעל אוב *qui consuluerit Ob & Iideoni*; Levit. xx. 6.

II השוחט בחוץ *qui mactaverit extra*; Levit. xvii. 4.

III המעלה בחוץ *qui obtulerit extrà*, Levit. xvii. 9.

IV המפטם את השמן *Qui Oleum confecerit* contra Legem, Exod. xxx. 33.

V המפטם את הקטורת *Qui confecerit suffimentum*, contra Legem, Ib. 38.

VI הסך השמן המשחה *Qui Oleum unctionis effuderit*, contra Legem Ib. 33.

Generis secundi Excisionis pœnam vigesies septies (ad scelerum, quibus disertè præscrbitur, numerum) haberi in lege observant. Quindecies, ubi concubitus incesti prohibentur, adjecto ונכרתו הנפשות העשות מקרב עמם & [i] *excidentur animæ sic facientes de medio populi sui.* Ubi populum suum pro ceteris quæ futuro, non excisæ, gaudent seculo, animabus, sumunt. Quales illi concubitus fuerint, libro quinto [k] fusiùs enarratur. Ideo autem in eis quindecim *Cerithoth* seu Excisiones ponunt, non xxvi juxta concubituum ibi designatorum numerum, qua undecim in ipsa enumeratione veluti planè redundant. Nam quindecim, id est, priores septem, & decimus sextus cum sequentibus (demtis decimo octavo, xxv & xxvi) omnes satis continent, ut antè monitum est. Qui restant duodecim huicpœnæ, ex disertis legis verbis, obnoxii, eis sunt:

[i] Levitic. 18 29.

[k] Cap. 1. & 10.

I. המחלל את השבת *Qui profanat Sabbatum* *.

* Exod. 31. 4.

II.

II. הטמא שאכל את הקדש *Immundus qui sanctum comederit*[a].

III. הבא למקדש טמא *Qui in Templum ingreditur immundus*[b].

IV. האוכל חלב *Qui comedit Adipem*[c].

V. האוכל דם *Qui comederit sanguinem*[d].

VI. האוכל נותר *Qui comederit sacrificii residuum, die tertio*[e].

VII. האוכל פגול *Qui comederit residuum sacrificii extra locum suum*[f].

VIII. האוכל חמץ בפסח *Qui comederit fermentum in Paschate.*

IX. האוכל ביום הכיפורים *Qui comederit quid in die Expiationum*[g].

X. העושה ביום הכיפורים מלאכה *Qui opus aliquod fecerit die expiationum*[h].

XI. *Qui Pascha non observarit*[i].

XII. *Masculus, qui minimè fuerit circumcisus*[k].

Tres ceteri, quibus triginta sex conficiuntur, & ad genus attinent tertium, sunt.

I. המגדף, *Blasphemus*[l].

II. העובד עבודה זרה *Cultûs extranei reus seu Idololatriæ*[m].

III. הנותן מזרעו למולך *Qui ex semine suo dederit Molocho*[n].

Altero enim heic in loco Anima, altero ipse qui Molocho semen dederit, excidendus. Quomodo verò Blasphemia & Cultus Extraneus, locis ad hoc tertium genus jam indicatis Ebræis intelligantur, supra ostensum est libro secundo. Id autem quod habetur memorati Numerorum capitis commate 31. הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה *Excidendo excidetur anima illa, iniquitas ejus super eam*, & tam ad Blasphemum quàm ad extranei cultus reum, juxta Magistrorum scita, attinet, de כרת חמור seu *Excisione graviori*, quæ tum Animæ est tum Corporis, sumunt, quàm itidem כרת כפול *Excisionem Duplicem* nuncupant. Adeo ut ex secundo Excisionis pœnæ genere, ipsam planè velint esse desinere Animam, corpore ante tempus suum moriendi aliàs naturale, minime sublato; ex genere verò tertio, tam Vitam ante tempus aliàs naturalem cœlitùs præripi, quam Animam ampliùs non omnino esse. Atque inde pro justitiæ seu iniquitatis modo sive Immortalem sive Mortalem Animam esse pronuntient. Sed pœnas etiam qualescunque, cum Immortalitate, leviores quàm Animæ Excisionem decernunt. Adeo ut intereà etiam ipsas animas interdum mortales esse existiment & perire. Et disertè Magistris celeberrimis[o] aliis

Excisio

[a] Levitic. 7. 20. 23. 3.
[b] Num. 19 13.
[c] Levitic 7. 25.
[d] Ibid. 27. & 17. 10. & 14.
[e] Ibid. 19. 6.
[f] Ibid. 7. & videsis Obadiam Bartenor. ad tit. Cerithoth cap. 1.
[g] Levitic. 23 29.
[h] Ibid. 23. 30
[i] Num. 19. 13
[k] Genes. 17. 14.
[l] Num. 15. 30. & 31.
[m] Ibid.
[n] Levit. 18. 21. & 20. 5.
[o] Maimonid. hal. Thesuba cap. 8. vide Constantin. L'Empereur in Jachiadem in Dan. pag. 157.

Excisio animæ generatim dicitur pœna esse qua impius נכרת ברשעו ואבד כבהמה *exciditur ob impietatem suam & destruitur veluti brutum.* At vero in festo Expiationum universa peccata tam Graviora qualia diximus, quàm leviora (modò præter confessionem ac pœnitentiam perfectam damni illati fieret compensatio, ubi id intervenerat) quotannis per caprum apopompæum sibi expiata fuisse [p] docent. Certè Excisionis apud eos ejusmodi pœna Tacito olim videtur suboluisse. *Augendæ*, inquit ille,[q] de Ebræis, *multitudini consulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis* (*gnatis* legit Lipsius; & de liberis neci non exponendis intelligit ut ante monuimus) *nefas*; *Animasque prælio aut suppliciis peremtorum æternas putant. Hinc generandi amor & moriendi contemptus.* Edidicerat igitur forsan eos existimasse (nonnullos saltem eorum nec obscuri nominis) animas, alias æternas, alias non item. Sed advertendum est inprimis heic quod habet D. Paulus de Pharisæorum id est sectæ quam ipse amplexus fuerat aliorumque sui temporis Ebræorum sententia; *confiteor* [r] *&c. spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram Justorum & iniquorum.* Nec sana ita rarum est omnium, sive justorum sive injustorum, resurrectionem & Judicium apud Magistros supponi juxta illud R. Eliæzeris Kapernaitæ [s] הילודים למות והמתים להחיות והחיים לדון *Qui nati sunt morientur, qui mortui sunt reviviscent, qui reviviscent judicabuntur.* Alia sunt id genus perplurima, ut prætermittam quæ habet non semel Josephus, Philo, Eusebius in Præparatione Evangelica, alii de Animarum Immortalitate ex disciplina Ebræorum, uti etiam quæ nonnullis eorum de metempsychosi tribuntur [t]. Quod vero de Pœnis hactenus dictum, ita semper juxta eos est intelligendum ut peccata fere omnimoda errore seu ignorantiâ commissa sacrificicis expiatoriis, in lege præstitutis, planè delerentur. Non defuit qui כרת quod *Excisio* nobis est, planè Talmudicis pœna cœlitùs infligenda, vertit pridem nec semel, *excommunicatio*, ut videre est in versione Canonum de Pœnitentia [u] ex Maimonidis Juris corpore. Sed alienissima est illa Vocabuli significatio ab ea quam omninò admittunt Magistri. De Resurrectione autem mortuorum juxta Ebræos, consulas Manasseth Ben Ismael in libro ea de re nuperrimè edito [x].

[p] *Ibid. cap. 1. & 1. Misna tit.* Joma c. 8.

[q] *Historiar.* 5

[r] *Act. Apost.* 24. 15.

[s] *Pirke Aboth. cap.* 4.

[t] *Sixt. Senen. Biblio. Sanct. lib. 2. tit. T. Lips. Physiolog. Stoic. lib. 3. dissert. 12.*

[u] *Cantabrigiæ.* 1631.

[x] *Amstelodami* 1636.

CAP. X.

De Pœnis & Præmiis Fori Superioris, *Cœlestis, seu Divini, quà ex Ebræorum sententia*, ad Noachidas *seu* Universum genus humanum *attinerent*.

Breviter ostensis hactenus quæ de Præmiis ac Pœnis ex judicio Divino sibi debitis, tradunt Ebræi, sequitur ut quomodo etiam & in quantum ea ad Genus Humanum seu alias Gentes attinere velint, itidem dispiciamus. Tertio Excisionis genere, quod tam animæ quàm corporis appellant (ut jam dictum est) ex aliquorum sententia, puniri Cultum Extraneum, cujus species etiam est Molochi sacrificium, atque Blasphemiam seu Maledictionem Numinis Sanctissimi, palam est. Cum igitur horum Interdicta Naturalia etiam velint fuisse, atque ad genus humanum universum nunquam non attinuisse, iniquum non est existimare, ipsos Pœnam, quam cœlitus sibi horum violationis nomine irrogandam existimarent, voluisse paritèr ad alios spectâsse. Secundo autem Excisionis genere, quod appellant illi solius Animæ, universos illos concubitus incestos Revelationis Turpitudinum nomine in Levitico denotatos puniri volunt. Unde & saltem sex illos ex Jure Naturali ab initiis rerum, juxta ostensa, interdictos Excisione etiam in Noachidis puniri eos statuisse vix est quòd dubitemus; cum toties item animadvertant etiam Gentiles apud seipsos in legum Mosaicarum prooemio (ex vi vocabulorum illorum איש איש *homo homo*) contineri, saltem ratione Sex illorum universis pariter vetitorum, ut libro quinto fusiùs est narratum. Sed & disertis verbis negant Gentilibus aliquot seculi futuri præmium, quo carere Pœna est. Nam de eis qui Diluvio periere aiunt[u], דור המבול אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין, *Qui Diluvio periere vitæ futuræ exsortes sunt, neque sistentur judicio.* Ultimo scilicet. De Sodomitis item, pronuntiant futuri seculi exsortes eos fore, attamen in Judicio ultimo sistendos quasi Pœnas pro peccatis luerent usque ad יומא דדינא רבא *diem Judicii Magnum* & tunc planè exscinderentur. Alia habent ejusmodi, quæ vide in capite undecimo tituli Sanhedrin & in Maimonidis [x] tractatu de Pœnitentia, atque commentariis adjectis. De Præmio autem quo dignantur qui, ex Gentibus, Septem quæ tractamus præcepta rite observarint, Maimonides [y], חסידי אומות העולם

[u] *Misn. tit.* Sanhed. *cap.* 11. *videsis Manasse Ben Israel de Resurrectione lib.* 2. *cap.* 8. & 9.

[x] *Cap.* 3 & 8.

[y] *Ibid. cap.* 3. *vide Manass. Ben Israel loco jam ante citato, & ad Deut. quæst.* 163. *Hispanicè*, 2. *Latinè.*

חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא *Piis ex Gentibus Mundi pars* seu *sors est in Futuro seculo.* Quod in annotationibus adjectis de eis qui Præcepta Noachidarum observârint, explicatur. Atque ipse alibi [z] כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אימות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא׃ שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הק"בה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם *Quicunque susceperit in se septem Præcepta, atque monitus ea cautius observaverit* (de Proselytis Domicilii recens factis loquitur) *ipse est ex eis qui vocantur Pii ex Gentibus Mundi, atque ei sors est in seculo futuro. Eum verò intelligimus qui ea observaverit ideò quod præceperit Deus O. M. ut legislator. Nam & per Mosem Magistrum nostrum nobis notum fecit, imperatam fuisse antiquitus Noachidis eorum observationem. Ceterùm si sponte solùm,* seu *ex suo potiùs arbitratu* (non habitâ imperantis Numinis sanctissimi ratione) *ea observaverit, nec pro Proselyto Domicilii nec pro aliquo ex Piis ex Gentilibus Mundi habetur, neque in numero Sapientum eorum censendus est.* Atque ubi occurrit in corpore Talmudico [a] שאפילו גוי ועושק בתורה הרי הוא ככהן גדול *etiam Paganum qui diligenter legem observaverit veluti Pontificem maximum habendum;* id est, inter primarios Ebræorum, quantum ad præmium attinet, censendum; adjicitur in Glossa פירוש בשבע מצות שלהם דאלו בשאר מצות אמרינן בסנהדרין פרק ד' מיתות גוי העוסק בתורה חייב מיתה *Intelligendum est de septem præceptis Paganis propriis. Nam quod ad cætera attinet, docetur in Titulo Sanhedrin capite de quatuor pœnarum capitalium generibus* [b] *Paganum qui observaverit legem* (qua Israeliticam, atque in ditione Israelitica) *mortis esse reum.* Qua de re etiam alibi diximus [c]. Tantum abest ut de lege sua Talmudici admitterent id quod Tryphon [d] olim & Christiani aliquot (maxime Fortunatus Scacchus [e] Apostoloci sacrarii præfectus) scilicet Legem Mosaicam necessario etiam Gentilibus observandam universis *qui unius Veri Dei notitiam habentes, Deum etiam Hebræorum, verum esse Deum cognovissent vel saltem id probabiliter suspicari potuissent;* quæ Scacchi verba sunt. Sed verò de Pœnarum & Præmiorum, ex Judicio divino, quà spiritualium quà corporalium, aliter item, qualitate, satis inter se discrepant Magistri

[z] *Halach.* Melakim c. 8. *adde eundem Halach.* Isuri Bia. cap. 14.

[a] *Gemara Babylon. ad tit.* Aboda Zara c. 1. *fol.* 3. *a.*

[b] *Talmud. Bab. eod. tit. fol.* 59.

[c] *Vide lib.* 3. *cap.* 5.

[d] *apud Iustin. Martyr. in dialogo & videsis Hugonem Grotium de Iure Belli ac Pacis lib.* 1 § 16.

[e] *Sacror. Eleochrysmaton Myrothec.* 2. *cap.* 18.

veteres, ut inprimis est elicere ex doctissimis Josephi Albo[*] commentariis.

[*] Sepher Ikarim *lib* 4. *cap*.29.&c.

CAP. XI.

Capitum illustriorum Juris Naturalis *seu Noachidarum* vestigia *expressissima in* Jobi historia, ante legem Mosaicam, *saltem non ubi* Mosaica *lex, quà* Mosaica *seu Ebraica, obtinuit, conscripta.*

PRæter ea quæ ex sacra Mosis Historia atque è Talmudicis, de Capitibus illis Juris Naturalis Gentium seu Noachidarum Septem, hactenus tradidimus, advertendum est etiam alibi in Utroque fœdere superesse quidem, quæ pro expressissimis horum, qua Noachidarum sunt, vestigiis à viris doctis sumuntur. Qua de re Corollarium adjicere visum est. In Fœdere Veteri Jobus homo simplex ac rectus, timens Deum & abstinens à Malo, præter plurima pietatis atque humanitatis officia, de Cultu extraneo, De Blasphemia seu Maledictione Numinis, de Homicidio, de Adulterio ac de Furto, ut suo ævo interdictis, nec non de Judiciis, apertè agit. De cultu Extraneo ita[e], *si aspexi Lucem* (aut Solem) *cum splendesceret, aut Lunam nobilitèr incedentem, & seductum est in abscondito cor meum & applicata est manus mea ori meo &c. Etiam sic denegassem Deum qui est desuper*; Seu ut vulgata; *Quæ est iniquitas maxima & negatio contra Deum Altissimum.* Ubi Hellenistis substituitur pro eo quod de Sole & Luna ex Ebræo attulimus ἦ οὐχ ὁρῶμεν Ἥλιον τὸν ἐπιφαύσκοντα [καὶ[f]] ἐκλείποντα, Σελήνην δὲ φθίνουσαν. Οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἐστι. Id est, *Nonne videmus Solem qui lucebat, Ecclipsim pati, & Lunam decrescentem? Non enim in eis est.* Scilicet agnoscunt etiam ipsi Creatorem, adeoque non in eis quid habetur adorandum. Quod ad Maledictionem Numinis seu Blasphemiam attinet; absolutâ semper quam servabant filii ejus convivandi periodo, *mittebat Jobus et*[g] *sanctificabat eos, consurgensque manè obtulit holocausta juxta numerum omnium ipsorum. Dicebat enim Job, ne fortè peccaverint filii mei* וברכו ▭ האלהים ▭ בלבבם *& benedixerint Deo* (ut legitur in vulgata) *in cordibus suis. Sic faciebat Jobus singulis diebus.* Quomodo verò ver-

[e] *Iob*.31.26. *Ad dictum caput videsis Iacob. Bolducium & ad cap*.23.*vers*.12.

[f] *Ita in Ms. Bibliotheca Regia ad Divi Iacobi.*

[g] *Cap*.1.5.

verbum ὃ ברך tam *maledicere* quàm *Benedicere* significet antea ostendimus[h]. De Homicidio alibi; *Si gavisus sum* inquit[i] *ad ruinam ejus qui me oderat et exultavi quòd illum invenisset malum! Non permisi ut peccaret guttur meum, ut scilicet precarer animæ illius maledictionem. An non dixere viri tabernaculi mei, quis det de Carne ejus? non saturamur.* Alia item occurrunt in eodem libro, de ea re. Et de Adulterio, *si seductum est cor meum ait*[k], *super muliere* (γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου habent Hellenistæ, id est, *uxore viri alterius* & paulo pòst ibi θυμὸς γὰρ ὀργῆς ἀκατάσχετος ὃ μιᾶναι ἀνδρὸς γυναῖκα. *Furor enim iræ indomitus commaculare viri uxorem* quæ in Ebræo desunt) *et ad ostium proximi mei insidias posui*; תטחן לאחר אשתי *molat alteri uxor mea et super ea incurvent se alii.* Ubi Ebræorum aliqui Molendi verbum ita adhibitum volunt, quoniam servitium in molettrina seu pistrino tunc temporis erat מהעבודות המיוחדות אשר תעבד בהם האשה את בעלה[l] *ex ministeriis singularibus quibus marito serviebat uxor.* Adeoque imprecatum Jobum ut si libidinosè pudicitiam uxoris vicini ambierat, nedum adulterii reus esset, sui ipsius alteri serviret uxor; idque etiam in concubitum. Nam & Chaldæus ibi diserte תשמיש עם חורן אנתתי[m] *Coeat cum alio uxor mea*; cui consonum est illud Vulgatæ, *scortum alterius sit uxor mea.* Quin Hellenistæ eo in loco, ἀρέσαι ἄρα καὶ ἡ γυνή μου ἑτέρῳ *Placeat quoque uxor mea alteri*: Ubi scholion vetus, ac si vocabulum ἀρέσαι, id est placeat, ex sono alterius Græcè simili illùc migrasset Ἑβραῖος, inquit, ἀλέσαι, *Ebræus ibi habet, molat.* Id etiam quod initio capitis XXXI legitur *Fedus pepigi cum oculis meis* ומה אתבונן על בתולה id est, *et quid cogitarem aut adverterem in Virgine?* sive, ut Hellenistæ, *non cogitabo de Virgine*, seu ut vulgata, *ut ne cogitarem quidem de Virgine*, interpretantur Ebræi[n] acsi dixisset Jobus adeo se alieni conjugii jus violare nolle ut nec virginem quidem libidine intueretur, ne scilicet ejusce posteà alteri nuptæ amore ductus adulterium forsan in ea committeret. Neque enim innuptæ concubitus ex Jure Noachidarum illicitus, ante legem Mosaicam, habebatur Ebræis ut ante ostensum est. Furtum autem, Rapinam, dolum atque omnimodam rerum alienarum illicitam contrectationem, quæ ad Furti caput in Noachidarum jure attinet, pluribus insectatur capite vigesimo quarto. Et posteà[o], *Si in manibus meis hæsit macula* (seu manibus meis

[h] *Lib.* 1. *cap.* 10. 127. *lib.* 2 *cap.* 11. *pag* 256.

[i] *Cap.* 31. 29. *vide etiam cap.* 24. 14.

[k] *Cap.* 31. 9. *adde cap.* 24. 15.

[l] *Levi Ben Gersom ad Iob cap.* 31. 9. *& Sal: Iarch. ibidem.*

[m] *Vide sis etiam R. Mosem Alsheich. in Biur Iob fo.* 74 *b. Etiam de* טחן *seu molendi vocabulo ad coitum* (*ut* alienas permolere uxores *ferè Horatio*) *designandum adhibito. vide vulgat. vers. Thren. c.* 5. 13 *& compara cum Ebræo.*

[n] *Idem ibid. à; & Salom. Iarch. ad Iobi cap.* 31. *comm.* 1.

[o] *Cap.* 31. *comm.* 7.

ἡψάμην δώρον *munera tetigi*, ut Hellenistæ) *seminabo ego ut alius comedat & progenies mea eradicetur.* Judiciorum demum reis præstitutorum manifesta mentio, tam ubi de Adulterio quàm de cultu Extraneo verba facit. De illo, ait, כי הוא זמה והיא עון פלילים quod in vulgata vertitur *hoc enim nefas est & iniquitas maxima*; De hoc גם הוא עון פלילים *etiam hac est iniquitas maxima*, uti etiam vulgata; seu καὶ τοῦτό μοι ἄρα ἀνομία ἡ μεγίστη λογισθείη, ut Hellenistæ (quibus comma illud prius de Adulterio jam dictum non reperitur) id est, *etiam & hoc ut iniquitas maxima mihi esset imputanda.* Neque alitèr sane paraphrastes ibi Chaldæus. Ceterum Ebræis עון פלילים sonat *Crimen Judicum*, id est *Judiciale, forense*, seu apud Judices in foro puniendum, seu [p] עון שמשפט ישורין ראוין לבא ע— ידו *crimen Judiciale, idoneo pœnarum genere castigandum.* Nam & apud Mosem τὸ פלילים usurpatur [q] pro *Judicibus*, atque ita ab Onkelo transfertur uti etiam in vulgata; tametsi id non omninò agnoscant Hellenistæ, quibus pro eo quod est in Cantico Mosis איבינו פלילים *inimici nostri sunt Judices*, substituitur οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀνόητοι *Inimici nostri sunt stulti.* Alia non solùm de Judicio Forensi apud homines, verùm etiam de Cœlesti illa seu superiori Judicii Domo (de qua antè) occurrunt [r] apud Sanctum illum autorem. Quin & ipsum se Judiciis præfuisse aperte [s] memorat. Jobum autem sive ad secula legis Mosaicæ promulgatione anteriora, sive ad Gentem saltem Mosaicis legibus, quà Mosaicis, neutiquam obstrictam attinuisse, veteribus est satis in confesso. Obtinet sanè apud Ebræos ferè sententia, eum [t] floruisse sub Isaaci ac Jacobi tempora, id est diù ante Legem in Sinai promulgatam, atque ex Nachoris Abrahæ fratris nepotibus fuisse; tametsi non desint etiam inter eos qui eum ne extitisse quidem velint, sed historiam ejus fuisse Parabolam [u], eamque à Mose conscriptam. Quam opinionem ex Ezechiele, ubi Noachus Daniel & Jobus simul recensentur [x], alii refellunt. Ex libro autem Syriaco ad calcem versionis Hellenisticæ dicitur eum habitâsse in Terra Husitidi in finibus Idumææ & Arabiæ, nomenque ei fuisse Jobab, patrem Zarachum [y] ex filiis Esau, adeoque eum quintum ab Abraha fuisse, atque secundum Idumææ regem. Josephi ævo tribuitur à Saido Batricide Patriarcha Alexandrino, nec Zarachum sed ne-

scio

[p] *Salomon Iarchi ad Iob.* 31 & *Moses Alscheich ibid. fol.* 75 *a. alii.*

[q] *Exod.* 21. 22. *Deut.* 32. 31.

[r] *Cap.* 5. 4. *cap.* 15. 26 & *seqq. cap.* 19. 29.

[s] *Cap.* 29. 7. & *seqq.*

[t] Beresith Rabba *parasch.* 57. *Aben Ezra ad Iob* 1. *Gemar. Babyl. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 14. Sepher Juchasin *fol.* 9 *b.*

[u] *Videsis Maimonid.* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 22. & *commentar.* R. *Sem. Tom. ib.*

[x] *Ezechiel* 14. 14. & 20.

[y] *Genes.* 36. 33.

ſcio quem Amozum Zarachi filium ei patrem facit. Rebus Joſephi explicatis, ſubjungit ille Batricides وفي ايامه كان ايوب الصديق وهو ايوب ابن اموص ابن زارح ابن رعويل · ابن العيص · ابن اسحق ابن ابراهيم *Et in diebus ejus floruit Jobus ille Juſtus qui fuit filius Amozi filii Zarachi filii* [z] *Revelis filii Eſau filii Iſaac filii Abraham.* Quæ Chriſtiani Scriptores habent de Jobi ævo ac parentibus plurima, ut ſatis obvia [a], miſſa facimus. Verùm ante legem datam floruiſſe ſatis inde videtur conſtare, quòd vir ob juſtitiam atque pietatem incomparabilem celeberrimus victimas, filiorum nomine, toties [b] obtulerit, nec omninò ſecundum legem Moſaicam [c] de ſacrificiis quæ ad oſtium tabernaculi ſemper & mactanda & offerenda erant. Atque Legis ejuſce violatio pœnâ Exciſionis plectebatur, ut ante monitum eſt. De Gente verò ejus Moſaicis legibus neutiquam obſtrictâ, ita diſertè, & apprimè ad firmanda ex eo Juris Noachidarum capita, D. Auguſtinus. *Homines*, inquit [d], *quoſdam non terrena ſed cœleſti ſocietate ad veros Iſraelitas, ſupernæ cives patriæ, pertinentes etiam in aliis gentibus fuiſſe negare non poſſunt* [Ebræi] *quia ſi negant facillimè convincuntur de ſancto & mirabili viro Job, qui nec indigena, nec Proſelytus, id eſt advena populi Iſrael fuit. Sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus eſt; qui divino ſic laudatur eloquio ut quod ad Iuſtitiam pietatemque attinet nullus ei homo ſuorum temporum coæquetur: Quæ tempora ejus quamvis non inveniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro ejus quem pro ſui merito Iſraelitæ in autoritatem Canonicam receperunt, tertia generatione poſteriorem fuiſſe quam Iſrael. Divinitus autem proviſum fuiſſe non dubito ut ex hoc uno ſciremus etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritualem Hieruſalem.* Hactenus ille.

[z] *Geneſ.* 36. 17.

[a] *Adiſis Commentarium Pinedæ in Jobi caput* 1.

[b] *Job.* 1. 5.

[c] *Levit.* 17. 4. & 9.

[d] *De Civitate Dei lib.* 18. *cap.* 47.

CAP

CAP. XII.

Præceptorum *seu* Interdictorum Noachidarum *seu* Universalium, *quæ illustriora hactenus ex Ebræis ostensa sunt*, vestigia *in Canone* Synodi Hierosolymitanæ *ab Apostolis celebratæ, juxta nonnullos, reperiri. Qua de re disquiritur.*

IN Novo demùm Fœdere insitam Ebræis de Noachidarum seu Gentium jure nemini non observando sententiam spectâsse volunt aliqui sacrosanctam Synodum illam Hierosolymitanam sub Christianæ Ecclesiæ initiis habitam; ubi agitatâ quæstione, utrùm etiam Gentes quæ Christianismo nomina dederant, servare deberent Leges Mosaicas adeoque circumcidi, an ex libertate Christiana eis forent soluti, responsum miserunt Apostoli & seniores Fratres, in epistola Synodica ad eos qui fuere tunc in Antiochia Syria & Cilicia fratres ex Gentibus eâ de re dubitantes, qua *visum est* inquiunt[e], *spiritui sancto & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria; ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & Sanguine & Suffocato, & Fornicatione, à quibus custodientes vos benè agetis. Valete.* Atque D. Paulus de Circumcisione aliisque aliquot Legis Mosaicæ ceremoniis postmodùm agens, *De his autem*, ait[f], *qui crediderunt ex Gentibus nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis immolato, & Sanguine & Suffocato, & Fornicatione.* Ita Vulgata. Græca Epistolæ Synodicæ sunt μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε. Ἔρρωσθε, *Nihil ultra vobis imponere oneris præter hæc necessaria; ut abstineatis ab Idolothytis & à Sanguine & à Suffocato & à Fornicatione; à quibus si vos ipsos contineatis, benè agetis. Valete.* Ita exemplaria puto omnia edita, præter Complutense, Montani Regium, & horum aliquot sequacia. In his verò, uti etiam in vetustis[g] aliquot Mss. post καὶ πορνείας *à Fornicatione* sequitur καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖν, ἐξ ὧν &c. Id quod primùm codices Complutenses typis exhibuêre. Adeo ut sermonis contextus ita sit *à Fornicatione; & quæ non vultis vobis fieri, aliis nec vos ea faciatis, à quibus si vos ipsos contineatis &c.* Nec sine celeberrima hac æquitatis regula atque ingenti humanæ societatis firmamento, D. Jacobi

[e] *Act. Apost.* 15. 28.

[f] *Ibid. cap.* 21. 25.

[g] *Robert. Stephan. in Margin. editionis suæ. Theodorus Beza, Fransc. Iunius &c.*

Jacobi verba in Synodo habita in nonnullis autoritatis magnæ exemplaribus concluduntur; nec sine ea, Synodicæ epistolæ locum illum legebant Patres antiquissimi, Irenæus & Cyprianus, quorum verba ubi epistolam citant, aliàs etiam à recepta lectione discrepant. Hic ad hunc modum[h]; *Item in actibus*, inquit, *Apostolorum, Visum est sancto spiritui & nobis nullam imponere sarcinam, quàm istam quæ ex necessitate est, abstinere vos ab Idolatriis & Sanguinis effusione & Fornicatione. Et quæcunque vobis fieri non vultis, aliis ne feceritis.* Irenæus[i] verò, *Placuit enim spiritui sancto & nobis nullum amplius vobis pondus imponere quam hæc quæ sunt necessaria; ut abstineatis ab Idolothytis, & sanguine & Fornicatione; & quæcunque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis; a quibus custodientes vos ipsos bene agitis, ambulantes in spiritu sancto.* Utrique, vides, regulam illam veluti partem haberi Synodicæ Epistolæ; ut etiam interpreti Æthiopico quod adnotavit V. CL. Ludovicus de Dieu. Certè & in Epistola illa velut ex Novo federe exscripta in præfationem Legum Aluredi Regis Angliæ ante annos DCCXL aut circiter, habetur hæc regula ⁊ ꝥ ᵹe pillen ꝥ oðꞃe men eope ne ꝺon ne ꝺoþ ᵹe ꝥ oðꞃum monnum, quod idem sonat Saxonicè. Certè & regula illa apud ipsos Judæos, extra Novum testamentum, occurrit. Legitur in Tobiæ monitis[k] ad filium; ὃ μισεῖς μηδενὶ ποιήσῃς quod vertitur in vulgata *quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando facias*; Et Philo[l]; ἅ τις παθεῖν ἐχθαίρει, μὴ ποιεῖν αὐτὸν *quæ quis molestè graviterque ipse fert, ea ne facito.* Quod inter ea recenset quæ suæ genti receptiora fuere. Ex hisce & illud apud Ælium Lampridium de Alexandro Severo, *Si quis de via in alicujus possessionem deflexisset, pro qualitate loci, aut fustibus subjiciebatur in conspectu ejus, aut virgis, aut condemnationi: aut, si hæc omnia transiret dignitas hominis, gravissimis contumeliis, quum diceret, visne hoc in agro tuo fieri quod alteri facis? clamabatque sæpius quod à quibusdam sive Judæis sive Christianis audierat & tenebat; idque per præconem quum aliquem emendaret dici jubebat,* QUOD TIBI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. *Quam sententiam usque adeo dilexit ut in Palatio & publicis Operibus præscribi juberet.* Patrum verò quos antè diximus neuter Suffocati meminit. Quod tamen legitur in omnibus quotquot utimur sive Græcis sive Latinis codicibus, uti etiam apud Syrum Arabem & Æthiopem. Sed hac in re variâsse etiam olim codices

[h] *Lib.* 3. *ad Quirinum ad calcem.*

[i] *Adversus Hæreses lib.* 3. *cap.* 12.

[k] *Tobit.* 4. 16.

[l] *Apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib.* 8. *cap.* 7.

ces ſcimus ex SS. Hieronymo [n], & Ambroſio [o], & Tertulliano [*]. Neque hic omninò Suffocatum in commate illo agnoſcebat. Neque Ambroſius genuinam illud ſed adjectitiam fuiſſe ſacri ſermonis partem autumat. Vetuſtiſſimo autem Bibliothecæ ſereniſſimi Regis nôſtri, ad D. Jacobi, Exemplari Ms. ex Oriente nuper allato, deeſt τούτων poſt τῶν ἐπάναγκες adeo ut ita, non *præter hæc neceſſaria* ſed *præter neceſſaria* ſimpliciter vertendum ſit. Jam verò non defuere ævi noſtri viri perdocti qui in epiſtolæ jam dictæ canone ipſiſſiſima Juris Noachidarum, quæ tractavimus, Capita ſeptem contineri voluerint. Guilielmus Schickardus, enumeratis illis ſeptem, ſubjicit [p] *Quæ eadem præcepta Act. 15. gentibus converſis loco Moſaicorum imponebantur.* Alibi [q] item, de eiſdem; *Quæ in primitiva etiam Eccleſia Chriſtianorum gentibus converſis, loco Moſaicæ legis rigidiſſime ex decreto Apoſtolorum & Synodi Hieroſolymitanæ impoſita fuerunt. Act. 15. 29.* Alii tantundem. Atque ipſe, fateor, propenſior olim fui eam in ſententiam. Sed verò ut res penitiùs diſpiciatur, paulò altiùs eſt repetenda. Ex iis quæ libro ſecundo ſupra oſtenſa ſunt, liquet Judæos ſine Baptiſmo, Circumciſione, atque Oblatione neminem admiſiſſe, ut Proſelyti Juſtitiæ nomine, in eorum Eccleſiam cooptaretur. Nec cooptatum quempiam qui futuram Legis Moſaicæ obſervationem in ſe non reciperet, modo itidem ibi indicato. Quin nec in fedus ſeu amicitiam, id eſt in Societatem Humanam, quempiam nomine Proſelyti Domicilii apud eos, dum planè ſui juris fuere, acceptum, niſi is, modo etiam ibi indicato, Juris Noachidarum ſeu Naturali, quod præ manibus eſt, capitum obſervationi nomen daret. Quod itidem fermè cernitur in eis quos Proſelytorum Domicilii inſtar diximus. Cum igitur ſub initiis Chriſtianiſmi, Judæi aliquot ex Pharifæorum ſecta, rituum ſuorum ac Moſaicæ legis tenaciores, Chriſto nomina dederant, atque intereà animadverterant Gentes non ſine Baptiſmo quidem, at ſine Circumciſione atque Oblatione, in Chriſtianiſmi ſecum ſocietatem ſeu Eccleſiam ſibi communem adſciſci, adeoque veluti Proſelytos Juſtitiæ (quà Judæis conjungerentur, aut in Religionis unionem ab illis admitterentur) ex Regeneratione haberi; ne patrii atque vetuſtioris in Proſelytorum ejuſmodi Juſtitiæ admiſſione ritûs, nunquam anteà ſibi majoribus ſuis non diligentiſſimè obſervati, negligentiores in

[n] *Comment. ad Epiſt. ad Galat. cap. 5.*
[o] *Ad Epiſt. ad Galatas c. 2 & videſis Baron. in Annal. Eccleſiaſt. Ann. 51. num. 17. & ſeqq. & Franc. Suarez de Legibus lib. 9. cap. 20 § 8. & 9.*
[*] *Lib. de Monogamia c. 5. & de Pudicitia cap. 12.*
[p] *In* Bechinath Happeruſchim *pag.* 84.
[q] *De Iure Regio cap. 5. theor. 17. pag. 129. vide item Valent. Schmidt in Lexic. Pentaglot.* 1530.

Gentium

Gentium societatem hanc convenirent, etiam eas circumcidi [r] atque leges, quæ fuere ceteræ, Mosaicas observare volebant. Sed de Circumcisione maximè instabant; quippe sine qua nec Sanctam illam societatem omninò contrahi potuisse, morem semper majorum spectantes, existimabant. Unde illud; *Et quidam descendentes de Judæa docebant fratres; quia nisi circumcidamini, secundum morem Mosis, non potestis salvari.* Ita tam vulgatus interpres quàm codices quibus utimur Græci quos & sequitur Syrus & Arabs. Sed vetustis nonnullis [f] Mss. legitur etiam *Et quidam descendentes de Judæa* τῶν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Φαρισαίων eorum scilicet *qui crediderant ex secta Pharisæorum*; Et dein *nisi circumcidamini* καὶ τῷ ἔθει Μωϋσέως περιπατῆτε *& in Mosis Instituto ambulaveritis, non potestis salvari.* Et certè ex eis quæ in eodem capite sequuntur satis constat, tam Pharisæos fuisse qui tunc pacem Ecclesiæ hac doctrinâ turbarent, quàm non solùm Circumcisionem sed etiam ceteras, quæ fuêre, leges Mosaicas observari à Gentibus Baptismo susceptis, eos voluisse. Hac de re autem Antiochiæ disputatione habitâ, Paulus & Barnabas (qui argumentis plurimis in Pharisaicam illam sententiam usi, controversiam tamen finire nequibant) cum aliis aliquot Hierosolymam ablegantur, ut ibi ab Apostolis & Presbyteris res definiretur. In Synodo, ea agitatur. Apostolis & Presbyteris in ea Definitum est, Lege quidem Mosaica seu Ebræorum, quà Mosaicâ atque Ecclesiæ seu Reipublicæ Judaicæ præscriptâ, Gentes quæ Christo nomina dederant neutiquam teneri, sed Christianâ frui debere Libertate. Unde nec ritus quibus Proselyti Justitiæ fieri solerent, jam aut vim aut locum habere. Nam Proselyti Justitiæ, ad morem majorum sic dicti, ad Ecclesiam Judaicam, quà Judaica esset, quà singularis, & à ceteris hominum quibuscunque cœtibus discreparet, tantùm attinebant. At verò advertendum est, minimè quæstionem agitari de Juris quo Simpliciter tenerentur Gentiles capitibus, qualia sunt illa Noachidarum Septem quæ tractavimus, sed de Jure Mosaico seu eo quod in federe veteri Judæis præscriptum est è quo desumuntur illa de Idolothytis, Sanguine, Suffocato, Fornicatione; ut quæ necessariò observanda, ex autoritate Synodi, ab eis qui Christianismo nomina dantes cum Judæis sua pariter Christianismo dantibus nomina viverent, adeoque societatem religionis cum eis inirent. Nec quidem de Proselytorum Domicilii jure (quorum nec admissionis formula

[r] *Act Apost.* 15. 1. & 5. & videsis Epiphan. hæres. 28. in Cerinthianis.

[f] Robert. Stephan. in marg. Fr. Iunius. &c.

tunc temporis, nec diù antè, in usu) sed planè de eo quod Proselytorum Justitiæ admissionem haud parùm imitaretur actum est. Scilicet de Gentilium in Societatem Judæorum Christianismo, ex disciplina in Judæa orta, imbutorum cooptatione. Neque enim de Homicidii, Furti, aut Blasphemiæ interdictis aut de Judiciis civilibus (quæ ex septem Noachidarum juris capitibus sunt quatuor) omninò in Synodo monetur. Nec in canone vocabulum occurrit quod ad horum aliquod spectare videatur, nisi Sanguinem de Homicidio seu ejusdem effusione ibi dictum cum veterum nonnullis [t] manifestò hallucinatis, admiseris. Nec sane opus erat ut de eis ibi moneretur, uti nec de ipsa Idololatria, quatenus simpliciter actus est idola colendi; utpote quæ universa ex Evangelica disciplina, quam amplecterentur tam Gentiles quàm Judæi sic in societatem Christianismi simul ac vitæ cooptati, satis cognita. Annis enim aliquot ante non solùm prædicatum est Evangelium & doctrina Evangelica disseminata, verùm etiam edita sunt, saltem conscripta, Evangelia aliquot Christianis legenda ac proculdubio lecta. Synodus enim illa sub annum L. Christi seu Claudii Cæsaris IX. habita est. Jam verò D. Marcum suum conscripsisse circa quadriennium aut quinquennium antè docemur, tum ex recepta apud Chronologos vulgares sententia tum ex Orientalium traditionibus ea de re in Scriptis aliquot Arabicis vetustis. In vitis Evangelistarum à Petro Kirstenio editis [u] expressim legitur D. Marcum scripsisse Evangelium suum في السنة الرابعة من ملك اقلوديس قيصر *Anno quarto Claudii Cæsaris*, quemadmodum item in subjunctis Evangelio ejusdem in editione Expeniana [x]. De tempore autem D. Matthæi scriptione, non ita consentiunt Autores. Sunt quidem qui Caii Cæsaris anno tertio eum scripsisse velint [y], aliis [z] in tempora etiam Claudio posteriora scriptionem ejus rejicientibus. Sed sententia prior aut alia quæ ei satis proximat [a], est & verisimilior & receptior. Atque ita annis compluribus ante Synodum etiam conscripsit ille. Certe & in Evangelio ejus Arabico editionis Erpenianæ subjungitur ex codice vetusto كمل نسخ بشارة متي الرسول وكان كتبها في اول سنة من ملك اقلوديوس قيصر ملك الروم *Absolutum est exemplar Matthæi Apostoli quod scripsit &c. primo anno regni*

[t] *Tertul. de Pudicitia cap.* 12. *Cyprian. lib.* 3. *advers. Quirinum, sub extremum, alii aliquot.*

[u] *Bresle* 1608.

[x] *Et vide V. C. Ludovic. de Dieu in notis ad* 4. *Evangel. pag.* 240. & 151.

[y] *Euseb. in Chronica.*

[z] *Irenæus lib.* 3. *cap.* 1.

[a] *Baron. Annal. an. Christi* 41.

regni Claudii Cæsaris Imperatoris Romani. Quade re videsis plura in vitis Evangelistarum Arabicis, editionis Kirstenianæ. Saidus verò Batricides في عصر قلوذيوس قيصر كتب متاوس الانجيل بالعبرانية في بيت المقدس *Tempore Claudii Cæsaris scripsit Evangelium suum Matthæus* Ebraicè *in Templo*, seu *civitate sancta*. Nam sic potiùs existimo بيت المقدس ibi significare. Ita Capita illa Juris Universalis, cum aliis Evangelicis, erant satis nota, tum ex prædicatione tum ex Scriptis quæ Synodum ac Quæstionem antecesserant. Unde etiam, non est quin credamus, ad Christianos jam sive ex Judæis sive ex Gentilibus factos idem attinuisse quod de proximi temporis Christianis memorat Plinius [t] ad Trajanum Augustum. Eos scilicet sacramento solenni se obstringere solere *ne Furta, ne latrocinia, ne Adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent.* Quæ cum ita sint, suaderi nequeo, ut Jura Noachidarum simplicia aliqua in Synodo illa doceri aut imperari existimem. Id quod sanè apertius fiet si singula perpendamus. Primùm, in Synodo inter Necessaria illa ponuntur Idolothyta seu Idolis immolata, quæ ipsa etiam ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων nuncupantur seu *inquinamenta idolorum.* Pro eodem à patribus nonnullis [u] substituitur *Sacrificia*, & *Idololatriæ*, perinde ac si ipse idola colendi actus simplex seu cultus extraneus simplicitèr sic prohibitus ibi esset. Et verum quidem est, res ipsas omnimodas quæ ex eo quod Idolis sacratæ sunt pro interdictis habebantur Judæis (ut libro secundo est ostensum) nomine עבודה זרה *cultus extranei* seu *Idololatriæ* indigetari solitas, uti ibi etiam liquet : ubi insuper manifestum fit, nefas fuisse, immolata idolis ex disciplina Judæorum comedere, aliave eis sacrata in usus promiscuos adhibere. Nemo autem hominum autumabit, puto, opus fuisse ut ipso idololatriæ actu magis interdiceretur Gentilibus qui Christo nomina ritè dederant quàm Judæis ipsis. Sed ut esu usuve promiscuo rerum idolis sacratarum abstinerent Gentiles, quemadmodum assolebant Judæi; rerum scilicet esu, quas, utcunque per se ipsas simpliciter illicitæ non essent, ideò interim illicitas esse voluit Synodus ne *licentia* earum esûs *offendiculum fieret* [x] *infirmis*, qua de re fusius D. Paulus, & Theologi passim. Ita circumstantia quædam seu appendix Idololatriæ, per se ac simplicitèr non illicita, prohibetur;

[t] *Lib.* 10. *Epist.* 97. & *Tertul. Apologetic. cap.* 2.

[u] *S. Cyprian. & Tertullian. locis citatis & Tertull. de Idololatria cap.* 24.

[x] *Epist.* 1. *ad Corinth.* 8. 9. & *cap.* 10.

non ipſe Idola colendi ſeu cultûs extranei actus, quem tam Gentiles Chriſtianiſmo ritè imbutos quàm Judæos abhorruiſſe certum eſt. Adeo ut caput de Idololatria quod Juris eſt Noachidarum & citra Legem Moſaicam obſervandum, heic neutiquam omninò reperiamus. Quod verò ad bina illa, Suffocatum & Sanguinem, attinet; ex eis quæ ſuprà oſtenſa ſunt, conſtat nec Sanguinem juxta receptiſſimam Magiſtrorum ſententiam, nec Suffocatum, Noachidis ex Jure ſuo interdictum; ſed tantum אבר מן החי *membrum ab animali vivo diſcerptum.* Nam ad Gentiles ſeu Proſelytos Domicilii aut Noachidas attinet lex Moſaica [y]; quâ expreſſim permittitur eis כל נבלה *omnimodi morticinii* eſus, etiam inter Judæos. Morticinium ibi genus eſt; quo, quantum ad hanc rem, continetur planè Suffocatum, id eſt cadaver ſeu corpus animalis cujus ſanguis non effuſus; ſive vi ſive ultrò ſpiritum exhalaverit. Abſtinentia igitur à Suffocato ex lege Moſaica Judæis datâ ſolùm pependit, nec in Noachidarum jure omninò reperta eſt. Et ſi quis contendat ſanguinem fortè ſumendum in Synodo atque etiam in Geneſi, ubi [z] interdicitur, pro ipſo revera ſanguine ſeorſim ſumto, nec tantùm pro membro animalis viventis, næ id temerè is admittit quod receptiſſimæ doctrinæ Talmudicæ de Geneſis loco palàm adverſatur; modò ſingularem τȣ̃ R. Chanina Ben Gamaliel ſententiam ſupra memoratam excipias. Quod denique Quartum occupat in Canone Synodi locum ſeu πορνέια aut *Fornicatio* ut vulgò redditur, & à nonnullis etiam pro Fornicatione, quam ſic vocant, Simplici [a] ibi ſumitur, quaſi Gentiles citra Judæorum diſciplinam Simplicem Fornicationem inter licita antè habuiſſent; Certè ita planè caput Juris Noachidarum quod eſt de Revelatione Turpitudinis ſeu Inceſtu aut illicito Concubitu (juxta quod libro quinto explicatur) noncontinebit. Et viris doctis meritò diſplicuit illa interpretatio, uti & alia illa quâ pro Idololatria accipitur. Nuperrimè autem Vir doctrinâ & ingenio præcellens, πορνέιαν ibi non pro ipſa ſive fornicatione ſive quacunque ſcortatione ejuſve actu ſumi vult, ſed pro meretricia oblatione; ita ſcilicet ut, quemadmodum ἀλισγήματα εἰδωλοθύτων, *inquinamenta immolatitiorum* intelliguntur Idolothytorum nomine, ita etiam ἀλισγήματα πορνέας *inquinamenta ſcortationis*, id eſt, *oblationes meretriciæ* τῇ πορνέια deſignentur. Quod loco ex S. Athanaſio allato probare contendit. Ut vetetur ſcilicet, ne gentes cibis qui idolis eſſent à meretrici-

bus

[y] *Deuter.* 14. 21 *citata antè pag.* 787.

[z] *Cap.* 9.

[a] *S. Thomas* 2. 2*a. quæſt.* 154. *ad primum*; *alii.*

bus oblati vel mercede emti meretriciâ, se polluant. Quæ habent alii obvia præterimus. Sed verò (si conjecturæ nostræ, non tam asserendo quàm disquirendo, locus admittatur) cum in linguâ Hellenisticâ illius ævi πορνεία significaret omnimodum incestum seu illicitum concubitum, primùm libentiùs propendeo in illorum sententiam qui de ipso Illicito Concubitu locum capiunt. Scilicet tum adulterium tum in cognatis ac affinibus incestum vocabulo eo denotari ex federe novo manifestum est; id est, idem ipsum quod nomine ערוה *Turpitudinis*, juxta ea quæ libro disseruntur quinto, apud Talmudicos contineri solet; quemadmodum etiam notione generaliori ipsum Fornicationis nomen Patribus Latinis solet significare. Legitur in federe Novo, *Omnis qui dimiserit uxorem suam* παρεκτὸς λόγου πορνείας *extra* [b] *causam fornicationis, facit eam mœchari*, & alibi [c] μὴ ἐπὶ πορνείᾳ *nisi ob Fornicationem*. Liquidius nihil est quàm in vocabuli vi Adulterium ibi contineri, unde & *præter causam adulterii* & *præter ex causa adulterii* patribus vetustissimis [d] illa rectè ibi vertuntur. Sed de locutione illa, plura in Uxore Ebraica. Et demum Incestum omnimodum Apostolorum linguâ hoc nomine, velut genere, denotatum, non aliter atque τῇ ערוה Talmudicis, manifestum fit ex increpatione illa qua ad Corinthios usus est D. Paulus de impio illo Patris de matrimonio hærede ac *Fornicatore* seu *Incesto fornicatore* uti eum vocat Tertullianus [e]. *Omnino*, inquit Apostolus [f], *auditur* inter vos πορνεία καὶ τοιαύτη πορνεία *fornicatio & talis fornicatio qualis nec inter gentes nominatur, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat*. Incestus cum Noverca Fornicatio heic seu πορνεία nuncupatur, quemadmodum etiam omnimoda ex coitu multiplici spurcities [g] Nicolaitarum. Unde etiam Gratianus [h], *videtur Fornicatio esse genus cujuslibet illiciti coitûs*, inquit, *qui fit extra uxorem legitimam*; uti & de Adulterio S. Ambrosius [i]; *Quicquid in eam quæ non sit legitima uxor commissum fuerit, adulterii damnatur crimine*. Dein verò, cum Fornicationis seu πορνείας (id est ערוה) genera fuerint ex Ebræorum disciplina, alia Gentilibus seu omni generi humano, ut supra ostensum est libro quinto, ab ipsis rerum initiis interdicta (nec tamen ex recepto Gentilium more ab eis satis ubique abstineretur) alia Lege Mosaicâ seu in Levitico vetita, in quibus etiam continentur ipsa quæ universo humano generi, ab Adæ tempore, seu Noachidis illicita statuebant; cum item de Legis Mosaicæ sive observatione sive cessatione quæ-

stio

[b] *D. Matth.* 23.32.
[c] *Idem* 19.9.
[d] *Tertullian advers. Marcionem lib.* 4. *cap.*34.
[e] *De Pudicitia cap.* 13. 14. *&* 15.
[f] *Ad Corinth. epist.* 1.5.1.
[g] *Apocalyp.*2. 14. *&* 15. *ad quem locum videsis S. August. de Heresibus. Epiph. in Heres.* 25. *Tertullianum præscript. advers. Heretic. cap.*46.
[h] *Caus.* 36. *quæst.*1. *c.*2.
[i] *Lib.*1. *de Abraham cap.*4.

stio agitata sit adeoque decisio in rem præsentem facta, quidni existimemus omnigenis עריות *turpitudinibus* atque concubitibus ex Lege Mosaica illicitis, id est tam ex jure Noachidarum illicitis, quàm ex Levitico, abstinendum voluisse Synodum. Abstinendum scilicet Gentilibus in Christianismum cum Judæis cooptatis. Etiam forsan & illud simùl complecti canonem voluit Synodus; jam nempè, cooptationis in Christianismum, quæ Proselytismi Justitiæ apud Judæos fere instar haberetur, rationem dissimilem omnimodò esse rationi Proselytismi antiquitùs receptæ qua, juxta Legis Mosaicæ & rituum Judaicorum interpretationem avitam, pristina desinebat cognatio atque omnimoda sanguinis conjunctio inter Proselytum primò factum & qui antè ei sanguine conjuncti sunt; ut & libro secundo & quinto fusiùs est ostensum. Neque consanguinitatis abolitionem ejusmodi deinceps apud Judæos Christianos factos & Gentiles, qui Christiani inter ipsos Proselyti fuere, admittendam. Unde & abstinendum à concubitu aliàs ratione Proselytismi inter conjunctissimos antè apud Judæos permisso, juxta locis indicatis itidem dicta. Quæ res quidem ad conjugia Christianorum, sive ex Judæis Proselytis sive ex Gentilibus invicem, futura haud parùm attinuit. Et sanè, quum mutua conjugiorum necessitudo & communio epularis ac cibi simul capiendi mos vulgaris ingentem & perinsignem adeoque singularem in conversatione humána locum occupent; cum item ex suffocati adeoque sanguinis esu inprimis discriminaretur tunc palàm Gentilis à Judæo (ut in suprà ostensis videre est) cum item ex more avito, Judæis fermè inolevisset illud quod per hyperbolen de eis dixit Juvenalis [k],

Non monstrare vias eadem nisi sacra colenti,
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos;

Cum demum cetera Jura Mosaica, quà Mosaica, nollet jam Synodus sacra Gentilibus conversis imponi; mirum non omninò est de capitibus illis ita tunc eam constituisse; ne scilicet absque ejusmodi abstinentia ibi sancita (quæ circa primarias & maximè quotidianas conversationis mutuæ causas versabantur) societas Christiana inter Judæos & Gentiles pariter in Christianismum cooptatos cooptandosque contrahenda, in ipsis Ecclesiæ velut incunabulis, difficiliùs iniretur. Sed ex jam dictis, ni fallor, non obscurè

[k] Satyr 14.

ſcurè liquet, in Synodo illa Jura Noachidarum neutiquam innui. Neque omninò Regula illa æquitatis in exemplaribus nonnullis ſubjuncta, facit ad ſententiam eorum, qui alitèr velint, firmandam. Qua autem ratione id quod de Idolothytis, ac Sanguine ac Suffocato ibi habetur, temporale nec perpetuum (maximè in Eccleſia Occidentali) fuerit cenſitum, & ab eo quod de πορνεία Fornicatione ſeu ſcortatione ac omnimodo Inceſtûs genere adjicitur, ſit ibi, quatenus hoc ad legem attineat Moralem, diſtinguendum, & quomodo τὰ ἐπάναγκες [l] ſeu Neceſſaria ibi ſit ſumendum, ſeu in quantum Remiſſibilia ſeu non Remiſſibilia, ut dixit Tertullianus [m], Canonis ejuſdem interdicta fuerint, locus hic non eſt diſceptandi. Nam ad aliud ſcribendi diſquirendique genus attinet.

[l] *Præter commentarios obvios, videſis I. Cloppenburgium in Schola Sacrificiorum Problem.* 5. *pag.* 182.

[m] *Libro de Pudicitia, cap.* 5. *& vide eum lib. de Monogamia, cap.* 5.

Libri Septimi & Poſtremi

FINIS.

DEO SERVATORI HONOR ET GLORIA.